

Polski Instytut Spraw Międzynarodowych

POLSKIE
DOKUMENTY
DYPLOMATYCZNE

1981

LIPIEC-GRUDZIEŃ

P
D
D

POLSKIE DOKUMENTY DYPLOMATYCZNE

KOMITET REDAKCYJNY

Przewodniczący i redaktor naczelny
Sławomir Dębski

Zastępca redaktora naczelnego
Piotr Długolecki

Członkowie zwyczajni

Jan Stanisław Ciechanowski, Małgorzata Gmurczyk-Wrońska,
Bogdan Grzełoński, Magdalena Hulas, Marek Kornat, Maciej Koźmiński,
Andrzej Kunert, Paweł Machcewicz, Piotr M. Majewski, Andrzej Paczkowski,
Adam Daniel Rotfeld, Krzysztof Ruchniewicz, Małgorzata Ruchniewicz,
Ryszard Stemplowski, Jacek Tebinka, Mariusz Wołos, Stanisław Żerko

Członkowie ex officio

zastępca dyrektora PISM – Jacek Foks

zastępca dyrektora Biura Archiwum i Zarządzania Informacją MSZ
– Karolina Wieczorek

Naczelny Dyrektor Archiwów Państwowych – Paweł Pietrzyk
dyrektor Archiwum Akt Nowych – Mariusz Olczak

Sekretarz
Marek Rodzik

POLSKIE
DOKUMENTY
DYPLOMATYCZNE

1981
lipiec–grudzień

REDAKTOR

Piotr Długolecki

POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH
WARSZAWA 2022

Wydawca dziękuje Archiwum Akt Nowych i Archiwum Ministerstwa
Spraw Zagranicznych za pomoc udzieloną przy powstawaniu publikacji

© POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH 2022

www.pism.pl

OPRACOWANIE REDAKCYJNE

Eliza Otto

INDEKS OSOBOWY

Marek Rodzik

INDEKS RZECZOWY

Piotr Długolecki

REDAKCJA TECHNICZNA

PROJEKT OKŁADKI

Dorota Dołęgowska

ISSN: 2449-6774

ISBN: 978-83-67487-08-5

POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH

UL. WARECKA 1A, 00-950 WARSZAWA

Druk:

Centrum Poligrafii Sp. z o.o.

ul. Michała Spisaka 37, 02-495 Warszawa

SPIS TREŚCI

WSTĘP	VII
LISTA DOKUMENTÓW	XXVII
DOKUMENTY	1
ANEKSY	1013
WYKAZ SKRÓTÓW	1027
INDEKS RZECZOWY	1041
INDEKS OSOBOWY	1055

WSTĘP

Polityka zagraniczna PRL w drugiej połowie 1981 r. była zdominowana przez konsekwencje wydarzeń wewnętrznych. Ożywiona – w tym międzynarodowa – aktywność NSZZ „Solidarność” przyciągała uwagę niemalże całego świata. Kolejne sytuacje kryzysowe, zapowiedzi strajków i nerwowe reakcje władz sprawiały, że groźba radzieckiej interwencji zdaniem wielu obserwatorów zdawała się być coraz bardziej realna. Duże zainteresowanie wzbudziły także zmiana I sekretarza KC PZPR i objęcie tego stanowiska przez generała Wojciecha Jaruzelskiego. Najistotniejszym jednak wydarzeniem było wprowadzenie stanu wojennego – decyzja władz PRL nie tylko wywarła olbrzymi wpływ na polską politykę zagraniczną, lecz także rzutowała na całokształt stosunków Wschód–Zachód. W rezultacie wydarzenia w Polsce – określane mianem polskiego kryzysu 1980–1981 – stały się najważniejszym elementem ówczesnych stosunków międzynarodowych.

Na napiętą sytuację polityczną nakładały się dodatkowo problemy związane z narastającym kryzysem gospodarczym i nieprzewidywalne kłopoty dotyczące spłaty zadłużenia zagranicznego. Kryzys spychał na dalszy plan inne zagadnienia stosunków dwustronnych, zawężając pole działania w pozostałych aspektach polityki zagranicznej. Rokowania z Klubem Paryskim i coraz bardziej rozpaczliwe próby ożywienia handlu zagranicznego nie przynosiły zadowalających rezultatów i nie doprowadziły do poprawy sytuacji.

Pogłębiała się także – zauważalna już w pierwszej połowie roku – utrata monopolu partyjno-rządowego w dziedzinie aktywności międzynarodowej. Poszerzająca się sfera kontaktów międzynarodowych NSZZ, nawiązywanych w trakcie spotkań z delegacjami odwiedzającymi Polskę oraz podczas zagranicznych wizyt przedstawicieli „Solidarności”, pozostawała w zasadzie poza nadzorem ze strony

władz. Podejmowane próby kontrolowania tych kontaktów i eliminowania niekorzystnych z punktu widzenia władz sytuacji nie kończyły się zwykle sukcesem. Największy wpływ na relacje międzynarodowe wywarł jednak I krajowy zjazd delegatów NSZZ „Solidarność”, który uchwalił tzw. pismo do ludzi pracy Europy Wschodniej i wysłał list do Polonii całego świata. Obydwa dokumenty wywołały ożywione reakcje zarówno w krajach socjalistycznych, jak i kapitalistycznych. Wiele emocji wzbudziły także komplikacje związane z tworzeniem w USA biura informacyjnego NSZZ „Solidarność”, przeciwko czemu protestowało polskie MSZ.

Polityka zagraniczna PRL prowadzona w takich warunkach siłą rzeczy musiała być wieloaspektowa. W relacjach z ZSRR i pozostałymi państwami socjalistycznymi władze PRL starały się działać uspokajająco, przekonując partnerów, że sytuacja w kraju jest pod kontrolą i nie ma tym samym obaw przed rozprzestrzenieniem się „polskiej choroby” na inne kraje bloku wschodniego. Wobec krajów zachodnich nieodmiennie podkreślano, że kryzys jest wewnętrzną sprawą Polski, starano się przeciwdziałać jakimkolwiek próbom wspierania „Solidarności” i opozycji, określając tego typu działania mianem niedopuszczalnej ingerencji w wewnętrzne sprawy Polski. Podobne stanowisko zajmowano wobec wszelkich prób umiędzynarodowienia polskiego kryzysu, protestując przeciwko ewentualnemu wniesieniu sprawy polskiej pod obrady ONZ, sprzeciwiając się umieszczeniu jej w programie spotkania KBWE w Madrycie czy wreszcie negując prawo EWG (w tym Parlamentu Europejskiego) do zajmowania się kwestiami polskimi.

Pewnej dyplomatycznej ekwilibrystyki wymagała reakcja na spekulacje o ewentualnej radzieckiej interwencji w Polsce – sposób działania przedstawicieli PRL różnił się w zależności od tego, czy rozmowy były prowadzone z politykami i dyplomatami ze Wschodu, czy z Zachodu. Cechą zaś wspólną polityki wobec wszystkich partnerów zagranicznych były próby uzyskania dalszej pomocy kredytowej i gospodarczej.

Relacje z krajami Trzeciego Świata były zdominowane przez sprawy gospodarczo-handlowe, a działania polskie koncentrowały się na staraniach o zdobycie kolejnych intratnych kontraktów, w tym dotyczących sprzedaży uzbrojenia. Działania te przynosiły jednak niewielkie efekty, strona polska nie była bowiem w stanie zrealizować przyjętych zobowiązań, a sytuację dodatkowo komplikowała wojna iracko-irańska. Niemożność pełnej realizacji zaplanowanych inwestycji czy dotrzymywania terminów wynikających z kontraktów handlowych sprawiała, że Polska zyskiwała miano niesolidnego partnera handlowego, co utrudniało dalsze działania.

Aktywizacja środowisk opozycyjnych – oceniana często w krajach bloku jako „antyradziecka” czy „antysocjalistyczna” – wzbudzała oczywiście niezadowolenie władz ZSRR i krajów „demokracji ludowej”. Państwa te wielokrotnie protestowały,

a także ograniczały współpracę naukową, kulturalną i turystyczną lub decydowały się na wydalenie ze swojego terytorium obywateli polskich przejawiających nawet w niewielkim stopniu postawy opozycyjne. Z kolei reakcją władz PRL na zachodnie zainteresowanie polską opozycją były próby redukcji przyjazdów dziennikarskich i utrudniania kontaktów zagranicznych delegacji z przedstawicielami NSZZ „Solidarność”.

Napięta sytuacja w kraju zaowocowała także aktywizacją środowisk polonijnych, które dążyły do zwiększenia kontaktów z przedstawicielami NSZZ, czemu starały się z reguły nieskutecznie przeciwdziałać władze polskie. Pogłębiający się kryzys powodował intensyfikację działań charytatywnych polegających na przekazywaniu pomocy żywnościowej czy medycznej (dostawy lekarstw). Władze polskie krytycznie oceniały polityczne konsekwencje tego typu akcji (zaangażowanie antykomunistycznych środowisk polonijnych, udział zachodnioniemieckich organizacji ziomkowskich, względy prestiżowe), jednak załamanie gospodarki było tak głębokie, że każda pomoc zdawała się nieodzowna.

Kryzys polityczno-gospodarczy wpływał również na wzrost wyjazdów emigracyjnych oraz ucieczek obywateli PRL z kraju, czemu władze starały się przeciwdziałać, protestując przeciwko uznawaniu emigrantów ekonomicznych za osoby opuszczające Polskę wskutek prześladowań politycznych. Ta sytuacja nie pozostawała też bez wpływu na stosunki bilateralne Polski, głównie z Austrią, RFN, USA czy Australią i krajami skandynawskimi.

Specyficznym elementem polskiej polityki zagranicznej były stosunki ze Stolicą Apostolską, którą władze w Warszawie chciały widzieć jako sojusznika w relacjach z Episkopatem, liczyły bowiem na pomoc Kościoła w uspokojeniu nastrojów społecznych. Interesującym refleksem owych zależności były kwestia objęcia przez biskupa Józefa Glempa stanowiska prymasa Polski i trójstronne spotkanie Wałęsa–Glemp–Jaruzelski.

Do pewnego ożywienia doszło w relacjach polsko-żydowskich i w kontaktach z Izraelem, czego najbardziej widowym efektem było nowojorskie spotkanie ministrów spraw zagranicznych obydwu państw. Warte odnotowania są także rozmowy prowadzone w Izraelu – również na tematy polityczne – przez dyrektora Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce Czesława Pilichowskiego czy spotkanie szefa Urzędu do Spraw Wyznań Jerzego Kuberskiego z grupą rabinów ortodoksyjnych (zorganizowane w czasie jego wizyty w USA). Po wprowadzeniu stanu wojennego zagraniczne środowiska żydowskie interweniowały również w sprawie uwolnienia internowanych działaczy opozycyjnych pochodzenia żydowskiego.

W sprawach pozapolitycznych uwagę zwracają kwestie historyczne, ze szczególnym uwzględnieniem zbrodni katyńskiej czy tzw. pruskiej fali w NRD i RFN,

a także stosunków polsko-żydowskich. Zagadnienia historyczne poruszała w swej aktywności także „Solidarność”, przypominając o niewygodnych z punktu widzenia władz aspektach wojennej i powojennej historii oraz podnosząc temat odszkodowań za straty poniesione w wyniku II wojny światowej – kierowane również wobec ZSRR.

W drugiej połowie roku nie uległa rozszerzeniu liczba krajów, z którymi PRL utrzymywała stosunki na szczeblu poselstw czy ambasad – nie doszło do nawiązania formalnych relacji dyplomatycznych z kolejnymi państwami.

Opisując stosunki międzynarodowe PRL w drugiej połowie 1981 r., wypada stwierdzić, że w okresie tym zaistniały w zasadzie dwa kompletnie różne sposoby prowadzenia polityki zagranicznej (z cezurą przypadającą na 13 grudnia). Wprowadzenie stanu wojennego oraz późniejsza masakra górników w kopalni „Wujek” diametralnie zmieniły dotychczasowe bilateralne i multilateralne kontakty PRL. Zamrożenie relacji z krajami zachodnimi i nałożenie sankcji gospodarczych przez USA przy jednoczesnym praktycznym wstrzymaniu ruchu osobowego całkowicie przeobraziło sferę polskich kontaktów z Zachodem. Aktywność władz skoncentrowała się na obronie decyzji o wprowadzeniu stanu wojennego i na próbach przełamania izolacji. Jednocześnie wobec ZSRR i państw socjalistycznych podejmowano działania, których celem było uzyskanie pomocy gospodarczej i żywnościowej.

STRUKTURA MSZ

W drugiej połowie 1981 r. funkcję ministra spraw zagranicznych pełnił nieprzerwanie Józef Czyrek. Jego pozycja polityczna w aparacie władzy uległa umocnieniu, kiedy został mianowany członkiem Biura Politycznego i sekretarzem Komitetu Centralnego nadzorującym prace Wydziału Zagranicznego KC PZPR (19 lipca). Do zmiany doszło natomiast w WZ KC PZPR – na miejsce Wacława Piątkowskiego, kierownika wydziału od 1977 r., powołano 18 sierpnia Włodzimierza Natorfa¹. Z kolei zastąpienie 18 października na stanowisku I sekretarza KC PZPR Stanisława Kani przez Wojciecha Jaruzelskiego nie pociągnęło za sobą żadnego ruchu na stanowisku szefa resortu dyplomacji.

W dokumentowanym okresie nie doszło także do zmian w ścisłym kierownictwie resortu. Funkcje wiceministrów nadal sprawowali Marian Dmochowski,

¹ Szerzej na temat zmian personalnych zob. W. Janowski, A. Kochański, *Informator o strukturze personalnej centralnego aparatu PZPR 1948–1990*, ISP PAN, Warszawa 2008 oraz T. Mołdawa, *Ludzie władzy 1944–1991. Władze państwowe i polityczne Polski według stanu na dzień 28 II 1991*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1991.

Marian Dobrosielski, Tadeusz Olechowski i Józef Wiejacz. W dalszym ciągu nieobsadzone pozostawało stanowisko dyrektora generalnego, wakujące po odwołaniu w 1980 r. Karola Nowakowskiego. Roszady na stanowiskach dyrektorów poszczególnych biur i departamentów przeprowadzone w drugiej połowie roku wydają się mieć charakter standardowej rotacji i należy je wiązać z wyjazdami na placówki dyplomatyczne lub powrotami z nich czy – jak w przypadku wspomnianego wyżej Włodzimierza Natorfa (dyrektora Departamentu ds. Stosunków z ZSRR) – z objęciem stanowiska w aparacie partyjnym.

Struktura MSZ pozostała zasadniczo niezmieniona. W skład centrali wchodziły w pierwszym rzędzie departamenty terytorialne, czyli Departament I (stosunki z europejskimi krajami socjalistycznymi), Departament II (sprawy Azji, Australii i Oceanii), Departament III (Ameryka Północna i Południowa), Departament IV (Europa Zachodnia), Departament V (Afryka i Bliski Wschód), a także utworzony w 1973 r. Departament ds. Stosunków z ZSRR. Z kolei do departamentów problemowych tworzących strukturę MSZ należy zaliczyć: Departament Studiów i Programowania, Departament Międzynarodowych Organizacji, Departament Konsularny, Departament Kadr i Szkolenia, Departament Prasy, Współpracy Kulturalnej i Naukowej, a także Departament Prawno-Traktatowy.

Jednostkami organizacyjnymi centrali odpowiedzialnymi za kwestie pomocnicze i obsługowe były: Gabinet Ministra, Centrum Informacji, Protokół Dyplomatyczny, Departament Archiwum i Dokumentacji Historycznej, Biuro Tłumaczy oraz Biuro ds. Socjalnych, Departament Administracji, Finansów i Inwestycji oraz Departament Łączności.

Jedynie przekształcenie struktury centrali MSZ, do którego doszło w drugiej połowie 1981 r., dotyczyło Biura Wojskowego, które 15 grudnia zmieniło nazwę na Biuro Spraw Obronnych.

Strukturę MSZ w drugiej połowie 1981 r. wraz z informacją o osobach sprawujących nadzór nad poszczególnymi jednostkami organizacyjnymi i zachodzących zmianach personalnych przedstawia organigram znajdujący się w aneksie nr III.

Sposób funkcjonowania resortu dyplomacji determinowały także narastający kryzys gospodarczy i cięcia finansowe, zwłaszcza w zakresie wydatków ponoszonych w dewizach. Zmuszało to do ograniczania prowadzonych działań, w tym również w zakresie korzystania z łączności szyfrowej i podróży służbowych. Najbardziej jednak widowym i znaczącym aspektem wprowadzonych ograniczeń było zawieszenie działalności części placówek dyplomatyczno-konsularnych (zob. aneks nr I).

Najwięcej perturbacji w pracy MSZ wywołało ogłoszenie stanu wojennego, które wpłynęło na sposób funkcjonowania zarówno placówek (szczególnie w krajach zachodnich), jak i centrali. W gmachu przy ówczesnej alei I Armii Wojska

Polskiego wprowadzono „zmiany regulaminu Ministerstwa Spraw Zagranicznych i innych przepisów resortowych”, wdrażając obostrzenia dotyczące ochrony informacji niejawnych oraz zarządzając „ograniczenie ruchu osobowego na terenie obiektów Ministerstwa Spraw Zagranicznych” (aneks nr I). Powołano także generała Czesława Dęgę na stanowisko komisarza wojskowego w Ministerstwie Spraw Zagranicznych. Warto jednak zauważyć, że minister Czyrek nie formułował przesadnie krytycznych ocen pod jego adresem, wspominając po latach, że „nie mógł na niego narzekać”².

Wprowadzenie stanu wojennego wpłynęło także na sytuację personelu dyplomatyczno-konsularnego, zwłaszcza pełniącego służbę w krajach zachodnich. Władze starały się przeciwdziałać obniżeniu morale wśród zagranicznych pracowników i utrzymać lojalność personelu wobec PRL. Przypadki ambasadorów w Waszyngtonie i Tokio – Romualda Spasowskiego i Zdzisława Rurarza, którzy poprosili o azyl polityczny w USA, są spektakularnymi wprawdzie, ale jednak wyjątkami. Należy tu wspomnieć jeszcze o Włodzimierzu Wiśniewskim – po odwołaniu z funkcji ambasadora w 1982 r. pozostał w Helsinkach. Generalnie jednak zdecydowana większość nie zdecydowała się na tego rodzaju krok, a pracowników MSZ, którzy bezpośrednio po wprowadzeniu stanu wojennego porzucili pracę w służbie zagranicznej PRL i odmówili powrotu do kraju, nie było więcej niż dziesięciu³. Liczba ta zapewne nieco wzrośnie, jeśli zostaną uwzględnieni obywatele polscy zatrudnieni w organizacjach międzynarodowych, którzy niekiedy także pozostawali w krajach zachodnich⁴.

Warto odnotować także zmianę dotyczącą resortu handlu zagranicznego. Istniejące od 1974 r. Ministerstwo Handlu Zagranicznego i Gospodarki Morskiej 3 lipca powróciło do swej poprzedniej nazwy – Ministerstwo Handlu Zagranicznego, zaś część dotychczasowych kompetencji przekazano do nowo powołanego Urzędu Gospodarki Morskiej⁵.

² Relacja Józefa Czyrka z 2008 r.

³ Zob. Informator MSZ, 1981, nr 91, s. 27 oraz Informator MSZ, 1982, nr 92, s. 47.

⁴ Jako przykład tego typu odmów (z okresu przed wprowadzeniem stanu wojennego) zob. dok. nr 217.

⁵ Zob. Ustawa z dnia 3 lipca 1981 r. o utworzeniu urzędu Ministra Handlu Zagranicznego (Dz.U. z 1981, Nr 17, poz. 80) oraz Ustawa z dnia 3 lipca 1981 r. o utworzeniu Urzędu Gospodarki Morskiej (Dz.U. z 1981, Nr 17, poz. 81).

PODSTAWA ŹRÓDŁOWA I KRYTERIA WYBORU

Kwerendę źródłową na potrzeby niniejszego tomu przeprowadzono w Archiwum MSZ, Archiwum Akt Nowych oraz w Archiwum Ministerstwa Przedsiębiorczości i Technologii⁶, przechowującym część dokumentacji dawnego Ministerstwa Handlu Zagranicznego. Wykorzystano również archiwalia IPN, co było możliwe głównie dzięki pomocy dra Przemysława Gasztolda oraz dra hab. Władysława Bułhaka.

Najistotniejsze znaczenie miała kwerenda w Archiwum MSZ, która w pierwszej kolejności objęła tzw. Zespół Depesz, zawierający szyfrogramy przesyłane między centralą MSZ a poszczególnymi placówkami zagranicznymi. Korespondencja szyfrowa, wysyłana nie tylko do ambasad, konsulatów i biur radcy handlowego, lecz także do przedstawicielstw przy organizacjach międzynarodowych, jak również do misji wojskowych (Kaesong, Berlin Zachodni), stanowi – wobec braku alternatywnego środka szybkiej komunikacji – unikalne źródło ukazujące politykę zagraniczną w akcji. Materiały te odzwierciedlają całe spektrum podejmowanych ówczesnie działań, ukazując wszystkie aspekty dyplomatycznej aktywności. Placówki w przesyłanych szyfrogramach informowały o rozmowach politycznych, przekazywały wiadomości o sytuacji w kraju urzędowania oraz nadsyłały dane na temat najważniejszych wydarzeń międzynarodowych. Z kolei w depeszach rozsyłanych z centrali MSZ przekazywano instrukcje dotyczące poszczególnych zagadnień, informowano o składanych i przyjmowanych wizytach, a także relacjonowano rozmowy i wydarzenia krajowe.

Bardzo istotną część Zespołu Depesz stanowią okólniki (szyfrogramy okólne), czyli depesze kierowane z centrali do wszystkich lub wybranych (w zależności od poruszanej tematyki) placówek zagranicznych. Okólniki służyły do przekazywania informacji o wydarzeniach wewnętrznych, takich jak zjazdy czy plena KC PZPR, a także o wydarzeniach multilateralnych, jak choćby sesje Zgromadzenia Ogólnego ONZ, działania innych organizacji międzynarodowych, rokowania rozbrojenia oraz najistotniejsze wydarzenia światowe. Poza samą informacją w okólnikach przekazywano także instrukcje dotyczące podjęcia ewentualnych działań związanych z omawianymi zagadnieniami.

Kryzys polityczno-gospodarczy, który miał miejsce w Polsce w dokumentowanym okresie, sprawił, że znaczną część szyfrogramów okólnych poświęcono sprawom krajowym oraz szeroko rozumianej (krajowej i zagranicznej) działalności NSZZ „Solidarność”. Tego typu okólniki stanowiły w rezultacie formę wytycznych dla dyplomatów, które należało wziąć pod uwagę, informując w kraju urzędowania

⁶ Aktualnie Archiwum Ministerstwa Rozwoju i Technologii.

o rozwoju wydarzeń w PRL. Warto przy tym podkreślić, że przesyłane instrukcje różniły się w zależności od tego, czy były przeznaczone dla placówek w krajach socjalistycznych, czy w państwach kapitalistycznych. Dodatkowo wprowadzenie stanu wojennego przyczyniło się do wzrostu liczby wysyłanych szyfrogramów okólnych – dramatycznie nasiliła się bowiem potrzeba instruowania placówek w sprawie sytuacji wewnętrznej i podejmowanych działań międzynarodowych. Fakt ten nie pozostał bez wpływu na dobór dokumentów w niniejszym tomie.

Znaczące wykorzystywanie w zbiorze szyfrogramów i okólników wynika ze skrótowej formy tego rodzaju dokumentów, które koncentrują się na najistotniejszych sprawach i nie zawierają wielu pobocznych, mniej istotnych dla historii polskiej dyplomacji wątków. Dzięki temu jest możliwe umieszczenie w tomie większej liczby materiałów i tym samym pełniejsze zilustrowanie całokształtu polskiej polityki zagranicznej. Szyfrogramy (w tym okólniki) w wielu wypadkach należy uznać za bardziej interesujące źródło niż wielostronicowe notatki, zawierające częstokroć szereg informacji nie dotyczących spraw polskich.

Inną zaletą wynikającą z sięgania po telegramy szyfrowe jest możliwość uniknięcia wielokrotnego powtarzania tych samych informacji. W różnego rodzaju notatkach powielano bowiem często te same wiadomości – zwykle w kontekście przedstawiania różnym partnerom polskiego stanowiska w konkretnych sprawach. Przykładowo aktualne stanowisko władz PRL wobec takich kwestii jak sesje ONZ, rozbrojenie, spotkania KBWE, kryzysy polityczne czy lokalne konflikty zamieszczano (często identycznie zreagowane) w notatkach przygotowywanych sztapowo na potrzeby udokumentowania kolejnych dwustronnych spotkań.

Korzystanie z łączności szyfrowej było przedsięwzięciem kosztownym, wymagającym niekiedy wyasygnowania środków dewizowych, wymuszało więc – zwłaszcza w okresie kryzysu – stosowanie skrótowego języka oraz rezygnację z charakterystycznej dla okresu komunistycznego frazeologii i nowomowy. Konieczność pomijania propagandowo-ideologicznego komponentu sprawiła, że te dokumenty są dużo bardziej przejrzyste i komunikatywne.

Cechą charakterystyczną tomu jest także obszerne cytowanie szyfrogramów, jak również pozostałych dokumentów w przypisach, co pozwoliło na ukazanie szerszego kontekstu lub dalszego ciągu czy genezy danej sprawy.

Szerokie odwoływanie się w tomie do szyfrogramów nie oznacza oczywiście rezygnacji z publikowania innego rodzaju dokumentów MSZ, takich jak notatki, sprawozdania czy raporty, których znaczna liczba również została zakwalifikowana do druku w ramach tomu. Poza kwerendą przeprowadzoną w Zespole Depesz poszukiwaniami objęto bowiem spuściznę aktową wytworzoną przez wszystkie komórki organizacyjne resortu dyplomacji.

Najistotniejsze znaczenie (poza szyfrogramami) miały dokumenty wytworzone przez wymienione wyżej departamenty terytorialne, odpowiedzialne za relacje dwustronne z poszczególnymi państwami. W przypadku departamentów problemowych należy odnotować wzrost aktywności Departamentu Prasy, Współpracy Kulturalnej i Naukowej, który był związany z nasileniem zainteresowania sprawami polskimi na świecie. Konieczność prowadzenia ponadstandardowych i zintensyfikowanych działań propagandowych oraz informacyjnych sprawiła, że wzrosło także znaczenie pracy DPWKiN. Departament ten, odpowiedzialny m.in. za kontakty z zagranicznymi dziennikarzami, zwiększył tym samym ilość i wagę pozostawionej spuścizny. Z podobnym zjawiskiem mamy do czynienia w przypadku Departamentu Konsularnego, odpowiedzialnego za sprawy wizowe i kwestie polonijne.

W tomie znalazły się również materiały wytworzone przez Departament Studiów i Programowania, Departament Prawno-Traktatowy oraz Departament Międzynarodowych Organizacji i Gabinet Ministra, które także nasiliły swoją działalność w związku z koniecznością wypracowania nowego sposobu postępowania po utworzeniu NSZZ „Solidarność”. Wyzwanie to dotyczyło zwłaszcza DMO, który został zmuszony do reagowania na zagraniczną aktywność nowego związku zawodowego, w tym jego uczestnictwo w pracach niektórych organizacji międzynarodowych, takich jak chociażby Międzynarodowa Organizacja Pracy.

Podkreślić też należy, że Archiwum MSZ przechowuje nie tylko dokumenty wytworzone przez resort dyplomacji, lecz także materiały KC PZPR, MON, MSW czy resortów gospodarczych, które były przesyłane do MSZ głównie w ramach standardowej współpracy międzyresortowej. MSZ było odpowiedzialne za zapewnienie łączności szyfrowej z placówkami zagranicznymi, z której korzystały inne ministerstwa (przede wszystkim MHZ). Przechowywanie w Archiwum MSZ szyfrogramów wytworzonych przez inne resorty i przez PZPR umożliwiło zamieszczenie w tomie dokumentów dotyczących spraw handlowych i gospodarczych (szczególnie istotnych w czasie kryzysu).

Kwerenda prowadzona w Archiwum Akt Nowych objęła w pierwszej kolejności akta zgromadzone w zespole KC PZPR, w tym przede wszystkim dokumenty Biura Politycznego, Sekretariatu KC, Kancelarii Sekretariatu, Wydziału Zagranicznego oraz Sekretariatu I Sekretarza. Do druku zakwalifikowano niektóre protokoły posiedzeń BP – jeśli dotyczyły kwestii zagranicznych, jak też materiały przygotowywane na potrzeby posiedzeń. Zdecydowano także o publikacji dokumentów wytworzonych przez poszczególne wydziały Komitetu Centralnego, jak też materiałów „niepartyjnych”, przesłanych do KC PZPR przez ministerstwa (w tym przez MSZ) czy przez Główną Komisję Badania Zbrodni Hitlerowskich (relacje z Izraelem). Ilustracyjnie zamieszczono ponadto wybrane protokoły posiedzeń

podstawowych organizacji partyjnych czy komitetów zakładowych PZPR funkcjonujących przy placówkach zagranicznych.

Prace w AAN skupiły się też na zespole Urzędu Rady Ministrów oraz rządziej wykorzystywanej przez historyków kolekcji Urzędu Rady Ministrów – Kancelarii Tajnej. Z tej kolekcji zakwalifikowano do druku przede wszystkim materiały dotyczące zadłużenia zagranicznego PRL oraz niektóre stenogramy posiedzeń Rady Ministrów.

Kolejnym zespołem w AAN, w którym prowadzono poszukiwania na potrzeby niniejszego tomu, był zespół Ministerstwo Handlu Zagranicznego i Gospodarki Morskiej w Warszawie, zwierający pewną część spuścizny aktowej tego resortu. Nie zdecydowano jednak o publikacji dokumentów zgromadzonych w tym zasobie – materiały te bowiem ze względu na swą szczegółowość i koncentrację na sprawach technicznych nie kwalifikują się do druku w ramach serii PDD.

Podobnie jak w przypadku innych tomów serii z okresu powojennego materiały zgromadzone w AAN stanowią mniej niż 10% dokumentów. Zdecydowana większość publikacji jest oparta na dokumentacji z Archiwum MSZ.

Negatywny rezultat przyniosły prace prowadzone w Archiwum Ministerstwa Przemysłu i Technologii, które gromadzi drugą część dokumentacji MHZ (nieprzekazaną dotychczas do AAN). Podobnie jak w części zbioru znajdującego się w AAN zdecydowana większość materiałów dotyczy (w przypadku dokumentowanego okresu) szczegółów spraw technicznych, żeglugowych i handlowych, które nie spełniają kryteriów doboru stosowanych w serii PDD. Nie oznacza to oczywiście, że w tomie brak materiałów z resortu handlu zagranicznego – dokumenty wytworzone przez to ministerstwo, jak już wyżej wspomniano, zakwalifikowano do druku na podstawie zbiorów Archiwum MSZ.

Incydentalne włączenie dokumentów z Archiwum IPN jest raczej zabiegiem ilustracyjnym. Wynika to z założeń wydawniczych serii PDD, której celem jest – podobnie jak w przypadku jej zagranicznych odpowiedników – publikacja archiwaliów proveniencji dyplomatycznej, a nie wywiadowczej. Ponadto warto zwrócić uwagę na częstokroć niską wartość merytoryczną dokumentów dotyczących stosunków międzynarodowych wytworzonych przez resorty niezajmujące się na co dzień polityką zagraniczną (jak MSW czy MON). Za przykład może posłużyć zamieszczony w tomie dokument nr 493, będący egzemplifikacją plotkarskiego charakteru pozyskiwanych informacji, niskiego poziomu merytorycznego autora dokumentu, jego antysemitkich poglądów oraz nierozumienia specyfiki służby zagranicznej.

Stan zachowania zasobu archiwalnego zgromadzonego w AMSZ i AAN należy ocenić jako dobry, co oczywiście nie oznacza, że dokumenty kategorii A przetrwały w stu procentach. W niezwykle istotnym Zespole Depesz zachowała się

przytłaczająca większość wysyłanych szyfrogramów. W 1981 r. polska służba dyplomatyczno-konsularna dysponowała 71 placówkami posiadającymi łączność szyfrową (niektóre placówki, jak na przykład ambasady w La Paz czy w Rangunie, nie miały własnej radiostacji, która umożliwiałaby przesyłanie szyfrogramów). W ciągu sześciu miesięcy, od początku lipca do końca grudnia 1981 r., placówki zagraniczne przesłały do centrali niespełna 7,5 tys. depesz, zaś centrala do placówek – niecałe 3,5 tys. szyfrogramów (w tym okólników). Oznacza to, że łącznie w dokumentowanym okresie sporządzono ich niemal 11 tys.⁷ Liczba szyfrogramów wysłanych w drugiej połowie roku jest nieco niższa od liczby depesz z pierwszej połowy 1981 r.⁸ i zauważalnie mniejsza od liczby szyfrogramów wysłanych w roku 1980⁹. Różnice te wynikają zapewne głównie ze względów oszczędnościowych – centrala stale naciskała na podległe placówki, aby ograniczały korzystanie z kosztownej łączności szyfrowej. Mniejsze znaczenie miało wspomniane wyżej zawieszenie działalności części placówek, dotyczyło ono bowiem przede wszystkim tych jednostek, które nie dysponowały łącznością szyfrową.

Szyfrogramy z Zespołu Depesz (zarówno przychodzące, jak i wychodzące) są przechowywane w teczkach ułożonych w kolejności alfabetycznej według nazw miast, w których znajdowały się polskie placówki (od Addis Abeby do Wiednia). Ponadto Archiwum MSZ przechowuje także szyfrogramy w formie tzw. wyciągów korespondencyjnych w spuściznach biur i departamentów jako dokumenty włączone do teczek dotyczących poszczególnych spraw. Ilość szyfrogramów wysyłanych przez placówki różniła się w zależności od wagi relacji Polski z danym krajem. Ambasady w krajach peryferyjnych wysyłały i otrzymywały ich zdecydowanie mniej niż placówki w państwach kluczowych dla polskiej polityki zagranicznej.

Niekiedy w teczkach brakuje pojedynczych dokumentów lub zdarzają się pomyłki w ich ułożeniu. Incydentalnie pojawiają się także nieścisłości w układzie alfabetycznym, a co za tym idzie – w numeracji poszczególnych wiązek i teczek. Przykładowo szyfrogramom z i do Buenos Aires został nadany niższy numer wiązki i teczki niż szyfrogramom z Brazylii, Brukseli i Budapesztu, które zgodnie z zasadą kolejności alfabetycznej powinny mieć wcześniejsze numery. Wspomniane pomyłki, niedokładności i braki wynikają zapewne z błędów kancelaryjnych popełnionych w czasie gromadzenia i archiwizowania dokumentów i nie wpływają

⁷ Protokół zdawczo-odbiorczy Departamentu Łączności MSZ z 13 kwietnia 1984 r.; AMSZ, DŁ 23/84, w. 1.

⁸ P. Długolecki (red.), *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne 1981 styczeń–czerwiec*, PISM, Warszawa 2021, s. XIV.

⁹ P. Długolecki (red.), *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne 1980 lipiec–grudzień*, PISM, Warszawa 2020, s. XIII.

na zasadniczą dobrą ocenę zachowania dokumentacji¹⁰. Podobnie wysoko należy ocenić stan zachowania dokumentacji zgromadzonej w pozostałych zespołach w Archiwum MSZ, jak i w Archiwum Akt Nowych.

Generalnie pozytywna opinia o stanie zasobu archiwalnego nie oznacza jednak, że w toku kwerendy odnaleziono wszystkie dokumenty ilustrujące najważniejsze wydarzenia w omawianym okresie. Nie udało się odszukać m.in. notatki z rozmów francuskiego ministra spraw zagranicznych Claude'a Cheyssona prowadzonych w czasie jego październikowej wizyty w PRL. Wśród dotyczących wizyty materiałów przekazanych do Archiwum MSZ przez Departament IV¹¹ znajduje się szereg archiwaliów o przygotowaniach lub kwestiach organizacyjnych, brak jednak – sporządzanej zwyczajowo – tzw. pilnej notatki z rozmów. Z podobnymi niedoborami mamy do czynienia w przypadku tranzytowej wizyty ministra Józefa Czyrka w Hiszpanii i jego rozmów z premierem i ministrem spraw zagranicznych Włoch zorganizowanych w Rzymie w związku z audiencją Czyrka u papieża. Nie odnaleziono także notatki ze złożonej w listopadzie wizyty szefa polskiej dyplomacji w Austrii.

Aby uwzględnić w tomie wspomniane wydarzenia, starano się znaleźć alternatywne materiały – zawierające informacje o innych aspektach tych wizyt. Przykładowo dla ukazania rozmów Cheyssona zamieszczono szyfrogram ambasady w Paryżu dotyczący francuskich reakcji już po złożeniu wizyty (dok. nr 269). Z kolei podróż ministra Czyrka do Hiszpanii udokumentowano, wykorzystując szyfrogramy przesyłane przez ambasadę w Madrycie (zob. dok. nr 251). Podobnie postąpiono w sprawie rozmów we Włoszech, które zilustrowano szyfrogramami ukazującymi przygotowania do wizyty (zob. dok. nr 254). W przypadku spotkań w Wiedniu do tomu zakwalifikowano niesygnalowaną notatkę stanowiącą zapis z rozmowy z przewodniczącym austriackiej Rady Narodowej oraz materiały przygotowane przez Departament IV przed wizytą (zob. dok. nr 331).

Warta odnotowania jest także sprawa rozmowy ministra Czyrka z Janem Pawłem II, ukazana w tomie za pomocą szyfrogramu przesłanego przez ministra z Rzymu bezpośrednio do I sekretarza KC i premiera oraz na podstawie informacji pozyskanych przez rezydenturę wywiadu PRL w Watykanie (dok. nr 268 i 302). Pierwszy dokument ma charakter informacji sygnałnej – szczegółową relację Czyrek przekazał zapewne jedynie ustnie w czasie późniejszych rozmów z Kanią i Jaruzelskim (nie sporządzając notatki pisemnej). Drugi odzwierciedla plotki krążące w Rzymie po wizycie Czyrka i zawiera także akcenty krytyczne wobec polskiego ministra. Warto zauważyć, że wydźwięk tych dokumentów jest skrajnie różny:

¹⁰ Podkreślić przy tym należy, że dla wcześniejszego okresu (lata 40. i 50.) stan zachowania Zespołu Depesz jest nieporównywalnie gorszy.

¹¹ AMSZ, Dep. IV 46/84, w. 1.

Czyrek swoje rozmowy ocenił pozytywnie, rezydentura wywiadu zaś – na podstawie zebranych relacji – opisała wizytę jako nieudaną.

Zgodnie z zasadami przyjętymi dla serii Polskie Dokumenty Dyplomatyczne nie uzupełniano braków materiałami zagranicznymi lub spisnymi po latach wspomnieniami. Decyzją Komitetu Redakcyjnego PDD w serii publikowane są bowiem jedynie polskie archiwalia sporządzone w dokumentowanym okresie.

Wszystkie zamieszczone w tomie archiwalia (również te cytowane w przypisach) zostały wytworzone w drugiej połowie 1981 r. Cezura końcowa tomu, którą jest koniec roku kalendarzowego, nie budzi wątpliwości – wyznacza ją zasada obowiązująca w serii PDD, przyjęta przed wielu laty przez Komitet Redakcyjny. Wyjaśnienia wymaga jednak cezura początkowa – 1 lipca 1981 r., wynikająca z decyzji o opublikowaniu dokumentów z 1981 r. w formie edycji dwutomowej (podobnie jak miało to miejsce w przypadku tomów za rok 1980). Podjęto ją – wbrew pierwotnym założeniom – po zakończeniu kwerendy archiwalnej z powodu wagi ilustrowanych w tomie wydarzeń. Rok 1981 to jeden z najważniejszych okresów w powojennej historii Polski, a takie wydarzenia jak działalność (w tym międzynarodowa) „Solidarności”, światowe reakcje na tzw. polski kryzys, groźba radzieckiej interwencji czy wreszcie wprowadzenie stanu wojennego i jego konsekwencje wymagają ponadstandardowego potraktowania, wykraczającego poza normalną praktykę serii PDD. Nie bez znaczenia były także względy praktyczne i opisany wyżej dobry stan zachowania zasobu archiwalnego, pozwalający na zapoznanie Czytelników z większą liczbą niepublikowanych dotychczas dokumentów.

Selekcjonując materiały do druku, stosowano obowiązującą w serii PDD zasadę ukazywania całokształtu polityki zagranicznej prowadzonej przez PRL. W rezultacie kwalifikując do tomu dokumenty, starano się dokonać takiego ich doboru, aby ukazać całe spektrum działań podejmowanych przez polską dyplomację i zilustrować tym samym relacje z możliwie największą liczbą państw i organizacji międzynarodowych. Zachowano także należyte proporcje pomiędzy znaczeniem i wagą relacji z danym państwem a ilością poświęconych mu dokumentów. W efekcie – z oczywistych przyczyn – zdecydowanie więcej materiałów dotyczy stosunków z najważniejszymi dla PRL krajami, takim jak ZSRR, USA czy RFN, zaś relacje z takim państwami jak Wybrzeże Kości Słoniowej, Gwinea czy Jemen Południowy ukazano jedynie symbolicznie.

Nie bez znaczenia dla doboru dokumentów była pragmatyczna chęć uniknięcia wielostronicowych, obszernych relacji. Część tego typu materiałów zastępowano – bez szkody merytorycznej – znacznie krótszymi okólnikami czy szyfrogramami. Z reguły rezygnowano z dokumentów dotyczących sytuacji wewnętrznej poszczególnych krajów, dopuszczając wyjątki w przypadku zdarzeń istotnych dla polskiej polityki zagranicznej lub ważnych dla sytuacji międzynarodowej. Z tego

też względu do tomu zakwalifikowano na przykład dokument o zamachu na prezydenta Egiptu (dok. nr 256) czy materiały związane z wojną iracko-irańską.

Z reguły w tomach serii PDD unika się zamieszczania dokumentów dotyczących sytuacji wewnętrznej w Polsce, jednakże w niniejszym zbiorze włączono większą ilość tego typu materiałów. Wydarzenia krajowe, takie jak chociażby I krajowy zjazd delegatów NSZZ „Solidarność”, cieszyły się olbrzymim zainteresowaniem za granicą, co z kolei obligowało centralę do przekazania odpowiednich wiadomości i instrukcji polskim placówkom dyplomatycznym. Oczywiście wydarzeniem wewnętrznym, które najsilniej wpłynęło na selekcję dokumentów w niniejszym zbiorze, było wprowadzenie stanu wojennego. Stan wojenny, wywołując reakcje międzynarodowe, zaktywizował także działalność polskiego MSZ oraz podległych mu placówek dyplomatycznych i konsularnych. W rezultacie stosunkowo krótki okres od 13 do 31 grudnia 1981 r. został zobrazowany ponadstandardowo wysoką liczbą dokumentów. Spośród 545 dokumentów zamieszczonych w tomie aż 145 dotyczy wydarzeń po wprowadzeniu stanu wojennego. Aktywność MSZ związana ze stanem wojennym była na tyle dominująca, że wpłynęła także na ograniczenie dyplomatycznych działań podejmowanych w innych aspektach, co oczywiście znajduje swoje odbicie w wytworzonych wówczas dokumentach.

Do druku zakwalifikowano także – choć stosunkowo niewiele – dokumenty dotyczące sposobu funkcjonowania resortu dyplomacji (m.in. kwestie łączności i bezpieczeństwa, sprawy obsady personalnej, relacje z podróży inspekcyjnych na placówki czy wreszcie zagadnienia związane z koniecznością wprowadzenia oszczędności finansowych). Kryzys gospodarczy i wzrost zadłużenia wymusił także zawieszenie funkcjonowania niektórych polskich placówek dyplomatycznych, co również zostało udokumentowane w tomie (w tym również w aneksie nr I).

Zgodnie z przyjętymi w serii PDD zasadami starano się ograniczać ilość dokumentów poświęconych w całości kwestiom gospodarczym. Niejednokrotnie okazywało się to jednak niewykonalne, ze względu bowiem na trawiący Polskę kryzys gospodarczy znaczna część aktywności dyplomatycznej siłą rzeczy dotyczyła spraw gospodarczych czy finansowych. Ponadto relacje Polski z niektórymi krajami (głównie afrykańskimi czy bliskowschodnimi) były zdominowane właśnie przez kwestie handlowe, a zagraniczna działalność PRL uległa w omawianym okresie zauważalnej ekonomizacji.

Podobnie jak w innych seriach zajmujących się edycją dokumentów dyplomatycznych rezygnowano z reguły z przytaczania tekstów różnego rodzaju materiałów oficjalnych, takich jak układy dwustronne i wielostronne, umowy i konwencje, traktaty, porozumienia, komunikaty, deklaracje czy oświadczenia, zaś spis ważniejszych bilateralnych umów międzynarodowych zawartych przez Polskę w drugiej połowie 1981 r. został opublikowany w aneksie nr II. Warto w tym miejscu

przywołać rozwiązanie funkcjonujące w najstarszej i powszechnie rozpoznawalnej tego typu serii wydawniczej, jaką jest *Foreign Relations of the United States* (FRUS), której polskim odpowiednikiem jest seria PDD. Edytorzy kolejnych tomów serii FRUS nie zamieszczają w nich materiałów oficjalnych, są one ogłaszane w odrębnym wydawnictwie – *United States Treaties and Other International Agreements*.

Wiele z prezentowanych w tomie dokumentów dotyczy działalności (głównie zagranicznej) NSZZ „Solidarność”. Zostały one jednak wytworzone przez stronę partyjno-rządową, a nie związkową. Sprawa ewentualnego włączenia do zbioru materiałów wytworzonych przez „Solidarność” była omawiana przez Komitet Redakcyjny serii PDD, który zdecydował jednak o rezygnacji z uwzględnienia dokumentów związkowej proveniencji. Kierowano się w tym względzie zasadą zamieszczania przede wszystkim materiałów ukazujących działania dyplomatyczne podejmowane przez władze państwowe. Warto przy tym podkreślić, że ewentualna próba publikowania materiałów solidarnościowych byłaby zadaniem niezwykle skomplikowanym ze względu na niewprowadzenie przez NSZZ sformalizowanych zasad dokumentowania i archiwizowania zagranicznej działalności.

OPRACOWANIE DOKUMENTÓW

W trakcie opracowywania archiwaliów stosowano zasady przyjęte w serii *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne*. Dokumenty publikowane w tomie zostały ułożone w kolejności chronologicznej, zgodnie z datą wytworzenia. Nie kierowano się datą wysłania czy otrzymania danego materiału przez jego odbiorcę, zdarzało się bowiem, że nawet pilne szyfrogramy były wysyłane czy docierały do poszczególnych odbiorców z pewnym opóźnieniem, zaś raporty i notatki sporządzane na odległych placówkach trafiały do centrali zgodnie z rytmem niezbyt częstych podróży kurierskich. Ponadto w przypadku okólników czy materiałów kierowanych do wielu odbiorców zdarzało się, że dany dokument docierał do poszczególnych adresatów z różną datą. Wszystko to sprawia, że edycja dokumentów zgodnie z datą ich wytworzenia wydaje się jedynym sensownym rozwiązaniem. W przypadku braku możliwości ustalenia dokładnej daty dziennej w nawiasie kwadratowym podano datę przybliżoną.

Każdy dokument oznaczono numerem porządkowym oraz główką (tytułem), zawierającą – poza datą wytworzenia – zwięzłą informację o jego treści, a także o autorze i odbiorcy. Jeśli chodzi o dokumenty nr 311 i 363, wobec braku pewności co do autora podano informacje o prawdopodobnych wystawcach dokumentów, umieszczając w nawiasie kwadratowym znak zapytania – wskazujący na

wątpliwości identyfikacyjne. Pięć innych dokumentów (nr 105, 192, 331, 343 i 355) zostało określonych jako „niepodpisane notatki” ze względu na brak wystarczających przesłanek pozwalających na uprawdopodobnioną próbę zidentyfikowania ich autora, poza ogólnym przypuszczeniem, że zostały sporządzone przez MSZ lub przy współpracy resortu dyplomacji z KC PZPR.

W przypadku szyfrogramów wysyłanych z poszczególnych placówek do MSZ rezygnowano z każdorazowego podawania w główkach informacji o odbiorcy dokumentu, centrala była bowiem najczęstszym adresatem nadsyłanej do Warszawy korespondencji szyfrowej. W okresie PRL niezmiernie rzadko zdarzało się, aby placówki dyplomatyczne lub konsularne korespondowały między sobą bez pośrednictwa MSZ. Za przykład tego typu wyjątków może posłużyć dok. nr 120 – szyfrogram konsulatu generalnego w Nowym Jorku wysłany do MHZ i ambadora PRL w Waszyngtonie. Sytuacja ta była o tyle nietypowa, że obydwie placówki znajdowały się na terenie tego samego kraju, a nowojorski konsulat podlegał formalnie waszyngtońskiej ambasadzie.

Część kierowanych do Warszawy szyfrogramów była adresowana wyłącznie do osób spoza MSZ – bezpośrednio do premiera, KC PZPR, do MHZ czy Ministerstwa Finansów. W tego typu sytuacjach w główce zamieszczono informacje o odbiorcy dokumentu. Należy jednak przy tym podkreślić, że nawet w przypadku nieuwzględnienia resortu dyplomacji wśród adresatów szyfrogramu dokument i tak najczęściej ostatecznie trafiał do MSZ w wyniku tzw. rozszerzania rozdzielni-ka już po odszyfrowaniu korespondencji w Warszawie.

Jeśli dany dokument był przesyłany poza centralę MSZ, informację o jego zewnętrznych odbiorcach (na przykład w KC PZPR, w URM czy w innych ministerstwach lub instytucjach) zamieszczono w przypisie. W przypisach umieszczono także informacje z pism przewodnich, których z reguły nie publikowano, nie zawierały bowiem najczęściej istotnych informacji merytorycznych, lecz ograniczały się do kwestii technicznych. Rezygnowano także z przytaczania rozdzielników, zdarzało się bowiem, że dany dokument był rozsyłany nawet do kilkudziesięciu różnych osób.

Zdecydowana większość materiałów opublikowana została w całości, w przypadku 16 dokumentów zdecydowano o przytoczeniu ich we fragmentach (zgodnie ze wspomnianymi wyżej zasadami). W takich sytuacjach stosowną informację zamieszczono w główce, a pominięte miejsce (lub miejsca) oznaczono nawiasem kwadratowym. Dodatkowo w przypisie odnotowano, czego dotyczyła pominięta część (lub części), stosując przy tym zasadę podawania informacji o wszystkich opuszczeniach w jednym zbiorczym przypisie, umieszczonym przy pierwszym pominięciu w danym dokumencie.

W przypadku sześciu dokumentów zdecydowano o ich publikacji na podstawie projektów (a nie wersji finalnych), zamieszczając stosowne informacje w główce. Zdecydowana większość publikowanych w tomie archiwaliów miała charakter tajny, ściśle tajny lub tajny specjalnego znaczenia i klauzule te zachowano. Wszystkie dokumenty ogłoszono na podstawie maszynopisów, nie kwalifikując do druku ani jednego (z niezmiernie rzadkich w 1981 r.) rękopisu.

Podobnie jak ma to miejsce w zagranicznych seriach poświęconych edycji dokumentów dyplomatycznych, ilość merytorycznych przypisów odredakcyjnych ograniczono do niezbędnego minimum. Nie stosowano przypisów biograficznych – informacje o funkcjach pełnionych przez poszczególne osoby w drugiej połowie 1981 r. podano w indeksie osobowym. Mimo to w tomie znalazło się niemalże 800 przypisów, w których podawano informacje uzupełniające wiedzę o opisywanych wydarzeniach oraz obszernie wykorzystywano w formie cytatów dokumenty archiwalne powiązane z tymi stanowiącymi trzon zbioru. Stosowano przy tym zasadę wyjaśniania danej sprawy przy pierwszej wzmiance na dany temat, nie powielając wielokrotnie tych samych informacji. Przykładowo przypis o madryckim spotkaniu KBWE zamieszczono tylko raz – gdy pojawia się pierwsza chronologicznie informacja na ten temat w publikowanych w tomie dokumentach, nie powtarzając go przy dziesiątkach kolejnych wzmianek. Wyszukiwanie potrzebnych informacji umożliwia rozbudowany indeks rzeczowo-geograficzny, zawierający szczegółowe odniesienia do konkretnych spraw i wydarzeń. Licznie pojawiające się w dokumentach skróty i skrótowce rozwinięto w wykazie skrótów znajdującym się w końcowej części publikacji, rezygnując tym samym z każdorazowego rozwijania ich w przypisach.

Odrębne zagadnienie stanowi sposób edycji nazwisk – zapisywanych często w dokumentach w zniekształconej postaci. W przypadku pojawiania się oczywistych pomyłek literowych poprawiano je najczęściej bez zaznaczania. Nie ingerowano jednak w oryginalny zapis nazwisk obcych, jeżeli pojawiały się one w dokumentach w wersji spolonizowanej (na przykład Ceausescu zamiast Ceașescu czy Kadar zamiast Kádár). Nie korygowano także nieprawidłowej odmiany nazwisk obcych. Poprawną wersję zamieszczono w indeksie osobowym (wraz z koniecznymi odesłaniami umożliwiającymi odszukanie poszczególnych nazwisk).

Nie uwspółcześniano języka używanego w dokumentach, archiwalia opublikowano zgodnie z zasadami ortograficznymi obowiązującymi w 1981 r. Nieliczne ingerencje redakcyjne sprowadzały się do usunięcia jednoznacznych błędów literowych i do wyeliminowania oczywistych usterek ortograficznych czy interpunkcyjnych. Nie poprawiano błędnego użycia wielkich liter, które w ówczesnych dokumentach urzędowych stosowano z ponadstandardową częstotliwością. Nie zmieniano także oryginalnej stylistyki dokumentów, jedynie w sytuacjach

szczególnie rażących niezręczności lub ewidentnych pomyłek, które mogłyby wpłynąć na czytelność danego fragmentu, posłużono się odpowiednim przypisem literowym. Niezmiernie rzadko stosowano także tzw. wstawki redakcyjne (oznaczone nawiasami kwadratowymi), które służą ułatwieniu zrozumienia tekstu lub skorygowaniu oczywistych pomyłek.

Niemalże wszystkie archiwalia zamieszczone w tomie to inedita, jedynie nieco ponad 20 dokumentów (spośród 545) zostało już wcześniej opublikowanych. Zainteresowaniem edytorów cieszyły się dotychczas przede wszystkim dokumenty dotyczące reakcji krajów socjalistycznych na wydarzenia w Polsce oraz opisujące ich stosunki z PRL. Materiały te zostały opublikowane w tomie II zbioru *Przed i po 13 grudnia. Państwa bloku wschodniego wobec kryzysu w PRL 1980–1982*, który zawiera dokumenty powstałe od kwietnia 1981 r. do czerwca 1984 r. (oraz dodatkowo w aneksie dokumenty z lat 1980–1984). Do niniejszej publikacji włączono 18 dokumentów uwzględnionych już wcześniej w tomie II wydawnictwa *Przed i po 13 grudnia*.

Kolejna grupa dokumentów, która spotkała się już wcześniej z zainteresowaniem wydawców, to protokoły posiedzeń Biura Politycznego i Sekretariatu KC PZPR oraz protokoły posiedzeń Rady Ministrów. Tego typu dokumenty w niniejszym tomie były zamieszczane w sytuacji, gdy dotyczyły wydarzeń międzynarodowych (lub wpływu spraw wewnętrznych PRL na politykę zagraniczną). W rezultacie do druku zakwalifikowano dwa protokoły posiedzeń BP opublikowane wcześniej w zbiorze *PZPR a Solidarność 1980–1981. Tajne dokumenty Biura Politycznego* oraz jeden protokół posiedzenia Rady Ministrów zamieszczony w publikacji *Stan wojenny w Polsce z perspektywy Urzędu Rady Ministrów*. Dodatkowo w pracy *From Solidarity to Martial Law* ukazał się także (w tłumaczeniu na język angielski) jeden protokół posiedzenia BP KC PZPR i jeden protokół posiedzenia Sekretariatu KC PZPR.

W tomie znalazły się także trzy dokumenty zamieszczone wcześniej w zbiorze poświęconym stosunkom polsko-niemieckim (jeden z nich dotyczył relacji z NRD, dwa kolejne – stosunków z RFN).

Niektóre z wymienionych wcześniej dokumentów (zwłaszcza protokoły posiedzeń) opublikowano jedynie we fragmentach. Niemiernie rzadko zdarzało się także, żeby dokumenty cytowane w przypisach odredakcyjnych były już wcześniej publikowane. Ze względu jednak na wykorzystanie z reguły jedynie krótkich fragmentów nie podawano szczegółowej informacji bibliograficznej.

Należy koniecznie podkreślić, że zgodnie z zasadami serii PDD wszystkie zamieszczone w tomie dokumenty (również te cytowane w przypisach) opublikowano w oparciu o oryginały znajdujące się w archiwach, całkowicie rezygnując z przytaczania archiwaliów jedynie na podstawie wcześniejszych edycji. Informacja

o ewentualnej wcześniejszej publikacji została umieszczona w metryczce (za sygnaturą), przy zastosowaniu poniższych skrótowych zapisów bibliograficznych:

– From Solidarity to Martial Law – A. Paczkowski, M. Byrne (red.), *From Solidarity to Martial Law. The Polish Crisis of 1980–1981. A Documentary History*, Central European University Press, Budapest–New York 2007;

– Polityka wobec Niemiec – M. Tomala (wstęp, wybór i opracowanie dokumentów), *Polityka i dyplomacja polska wobec Niemiec*, t. II, 1971–1990, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2006;

– Przed i po 13 grudnia, t. II – Ł. Kamiński (wybór i opracowanie), *Przed i po 13 grudnia. Państwa bloku wschodniego wobec kryzysu w PRL 1980–1982. Tom II (kwiecień 1981 – grudzień 1982)*, IPN, Warszawa 2007;

– PZPR a Solidarność – T. Kozłowski (wstęp), *PZPR a Solidarność 1980–1981. Tajne dokumenty Biura Politycznego*, IPN, Warszawa 2013;

– Stan wojenny w Polsce – M. Jabłonowski, W. Janowski, G. Sołtysiak (opracowanie, wybór i przygotowanie do druku), *Stan wojenny w Polsce z perspektywy Urzędu Rady Ministrów*, Wydział Dziennikarstwa, Informacji i Bibliologii Uniwersytetu Warszawskiego, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Fundacja Archiwum Dokumentacji Historycznej PRL, Oficyna Wydawnicza Aspra-JR, Warszawa 2017.

Przypisy oryginalnie istniejące w dokumentach, oznaczone znakami: x, xx itd., umieszczono między przypisami odredakcyjnymi oznaczonymi cyframi. Cechy formalne dokumentów, takie jak podkreślenia, odręczne uwagi na marginesie czy komentarze, opatrzone poniższymi przypisami literowymi:

^a...^a tak w tekście,

^b...^b komentarz odręczny,

^c...^c odręczna poprawka w tekście lub dopisek,

^d...^d podkreślenie odręczne,

^e...^e zakreślone na marginesie,

^f...^f podpis odręczny,

^g...^g podpis nieczytelny,

^h...^h przekreślone,

ⁱ...ⁱ tekst nieczytelny,

^j...^j znak zapytania.

PODZIĘKOWANIA

Przygotowanie tomu Polskich Dokumentów Dyplomatycznych wymaga przeprowadzenia wielodniowej kwerendy i licznych wizyt w archiwalnych czytelniach. Za wszelką pomoc okazaną w czasie archiwalnych poszukiwań dziękuję dyrekcji oraz pracownikom Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz Archiwum Akt Nowych.

Słowa wdzięczności kieruję też pod adresem recenzentów tomu dra hab. Władysława Bułhaka i prof. Andrzeja Paczkowskiego za wszelkie przekazane uwagi i sugestie. Dziękuję także członkom Komitetu Redakcyjnego za szereg wskazówek zgłaszanych podczas posiedzeń Komitetu i omawiania roboczej wersji tomu.

Dziękuję również drowi Przemysławowi Gasztoldowi za udostępnienie dokumentów z Archiwum IPN i pomoc udzieloną podczas ich opracowywania. W tym zakresie wsparcia udzielili także dr hab. Władysław Bułhak oraz dr Witold Bagieński.

Publikacja każdego tomu wymaga wyszukania i weryfikacji szeregu – często niszowych – wiadomości potrzebnych do ustalania datacji i autorstwa dokumentów, przygotowania przypisów odredakcyjnych, a także sporządzenia wykazu skrótów oraz indeksów rzeczowego i osobowego. Pomocy w dotarciu do niezbędnych (głównie biograficznych) informacji udzielili: Miruko Atsuta, Witold Bagieński, Władysław Bułhak, Paweł Ceranka, Franciszek Dąbrowski, Louise Fischer, Marcin Furdyna, Bartłomiej Gajos, Przemysław Gasztold, Lechosław Gawlikowski, Tytus Jaskulowski, Matthew Jordan, Veronika Józwiak, Brendan Kelly, Paweł Machcewicz, Mircea Munteanu, Ilse Dorothee Pautsch, Krzysztof Płomiński, Kinga Podleśny, Isabelle Richefort, Richard Smith, Grzegorz Sołtysiak, Krzysztof Szczepanik, Justyna Szczudlik, Grażyna Szelągowska, Monika Taras, Michał Wojnarowicz, Marian Zacharski i Bartłomiej Znojek.

Dziękuję również pracownikom Archiwum Ministerstwa Rozwoju i Technologii za pomoc udzielaną w wyjaśnianiu kwestii biograficznych dotyczących pracowników zatrudnionych w dawnym MHZ i poszczególnych centralach handlu zagranicznego.

Słowa wdzięczności należą się także przedwcześnie zmarłemu prof. Włodzimierzowi Borodziejowi, który służył swoją radą i doświadczeniem na pierwszym etapie prac nad tomem.

Piotr Długolecki

LISTA DOKUMENTÓW

nr	data	tytuł-treść	strona
1	1 lipca, szyfrogram ambasadora w Paryżu	Stanowisko Francuskiej Partii Komunistycznej wobec sytuacji w Polsce: „Oceniają, że nastąpiła u nas konsolidacja w partii na płaszczyźnie XI Plenum”.	3
2	1 lipca, okólnik dyrektora Departamentu Administracji, Finansów i Inwestycji	Instrukcja w sprawie zawieszenia działalności konsulatów w Warnie, Rostocku i Kantonie.	5
3	1 lipca, pilna notatka	Polsko-bułgarskie konsultacje w sprawie ograniczenia wyjazdów turystycznych: „strona bułgarska nie zgodziła się na żadne merytoryczne ustalenia, tłumacząc się brakiem wytycznych wykonawczych”.	7
4	1 lipca, pilna notatka	„Insynuacje zamieszczone w tygodniku «Stern»” tematem rozmowy wicedyrektora DPWKiN z wezwanym do MSZ sekretarzem prasowym ambasady RFN.	11
5	2 lipca, szyfrogram ambasady w Tiranie	Krytyczne informacje mediów albańskich na temat sytuacji w Polsce.	12

LISTA DOKUMENTÓW

6	2 lipca, notatka Ministerstwa Obrony Narodowej „Z nieoficjalnego źródła uzyskano informację, że po wybuchu konfliktu Iracko-Irańskiego prowadzone były przez handel zagraniczny dostawy sprzętu wojskowego do Iraku”.	13
7	3 lipca, szyfrogram kierownika Wydziału Zagranicznego KC PZPR do ambasadora w Hadze Konieczna interwencja w sprawie polityki Komunistycznej Partii Holandii: „Oceniamy, iż stanowisko KPH w sprawach polskich coraz bardziej różni się z ocenami PZPR”.	15
8	3 lipca, notatka Ministerstwa Obrony Narodowej Zaniepokojenie działaniami polskich pracowników wojskowych w Libii.	16
9	4 lipca, szyfrogram ambasadora w Managui Narastające trudności w rokowaniach handlowych z Nikaraguą.	17
10	4 lipca, pilna notatka Wizyta ministra spraw zagranicznych w Jugosławii „była pożyteczna, ponieważ od roku nie było kontaktów politycznych na wyższym szczeblu. W tej sytuacji, biorąc pod uwagę wydarzenia w Polsce, towarzyszyło jej duże zainteresowanie ze strony jugosłowiańskiej”.	18
11	6 lipca, pismo dyrektora Protokołu Dyplomatycznego do zastępcy dyrektora Departamentu II MSW Prośba o podjęcie działań w sprawie zapewnienia bezpieczeństwa ambasadzie Tunezji i przedstawicielstwu OWP.	24
12	8 lipca, szyfrogram szefa Zespołu ds. Stałych Kontaktów Roboczych ze Stolicą Apostolską Rozmowa z osobistym sekretarzem papieża o mianowaniu biskupa Józefa Glempa prymasem Polski: „Mimo nakazów chwili nie był to wybór łatwy. Sprawa sukcesji po Wyszyńskim była od lat przygotowywana i zakładano, że związana będzie ze zmianami strukturalnymi”.	25
13	8 lipca, okólnik dyrektora Departamentu Łączności Konieczne przeciwdziałanie zwiększonej aktywności zachodnich służb wywiadowczych.	27
14	8 lipca, szyfrogram dyrektora Departamentu Konsularnego do konsula generalnego w Chicago i ambasadora w Waszyngtonie Instrukcja w sprawie aresztowania Mariana Zacharskiego przez władze USA: „Staramy się o zwolnienie lub poprawę warunków”.	28

LISTA DOKUMENTÓW

15	8 lipca, notatka wicedyrektora Departamentu IV Rozmowa z duńskim ambasadorem „w związku z ukazaniem się w sprzedaży w Danii rewizjonistycznych map wydanych w RFN”.	29
16	8 lipca, notatka zastępcy stałego przedstawiciela przy UNIDO w Wiedniu Interwencja w sprawie działań miejscowej delegatury wysokiego komisarza ONZ do spraw uchodźców wobec obywateli polskich.	30
17	8 lipca, notatka informacyjna Spotkanie ministrów spraw zagranicznych PRL i ZSRR: „Ze swej strony poinformowałem A. Gromykę o głównych kierunkach aktywności Polski na arenie międzynarodowej podkreślając, że wzięliśmy pod uwagę również jego osobiste sugestie w tej sprawie w czasie moich konsultacji w Moskwie w grudniu 1980 r.”	32
18	9 lipca, szyfrogram ambasadora w Waszyngtonie Departament Stanu „usilnie nalega, aby sprawie Zacharskiego nie nadawać rozgłosu”.	35
19	9 lipca, notatka dyrektora Departamentu I MSW Intensyfikacja działań przedstawicieli środowisk żydowskich w kwestiach rewindykacyjnych.	36
20	10 lipca, szyfrogram szefa Zespołu ds. Stałych Kontaktów Roboczych ze Stolicą Apostolską Wyjaśnienia w sprawie przekazania Stolicy Apostolskiej informacji o akceptacji nowego prymasa Polski przez władze PRL za pośrednictwem Episkopatu: „Wyszło niezręcznie, ale dramatu z tego moi rozmówcy nie robili”.	38
21	10 lipca, szyfrogram p.o. szefa misji wojskowej w Berlinie Zachodnim Nowo powołany nadburmistrz Berlina Zachodniego „sytuację w Polsce obserwuje z największą uwagą, dostrzegając różnorodne jej reperkusje dla BZ. Jest pełen podziwu i uznania dla determinacji kierownictwa Polski rozwiązywania kryzysu środkami politycznymi”.	40
22	10 lipca, szyfrogram dyrektora Departamentu Konsularnego do ambasadora w Hadze Wyjaśnienia w sprawie akcji „Amsterdam pomaga Warszawie”: „akcję pomocy koordynuje komisja międzyresortowa, której przewodniczy wicepremier Ozdowski, uczestniczą zainteresowane resorty i instytucje oraz organizacje społeczne”.	41
23	10 lipca, notatka informacyjna W związku z nasileniem się wyjazdów emigracyjnych z Polski do Austrii „wydaje się [...], że celowe jest rozważenie możliwości prawnego dwustronnego (polsko-austriackiego) uregulowania problemu pracy polskich turystów na terenie Austrii”.	42

24	10 lipca, sprawozdanie końcowe ambasadora w Hawanie (fragmenty) Wnioski z działalności w latach 1976–1981: „Sytuacja w Polsce bardzo niepokoi tutejsze kierownictwo partyjne, które w niekorzystnym dla socjalizmu rozwoju sytuacji w Polsce upatruje bezpośrednie zagrożenie dla dalszego niepodległego bytu socjalistycznej Kuby”.	48
25	10 lipca, notatka dyrektora Departamentu II Podróż inspekcyjna do Wietnamu i Laosu: „Zaistniałe konflikty na omawianych placówkach PRL nie rzutują w znacznym stopniu na działalność merytoryczną placówek; miały charakter wewnętrzny i wywodziły się głównie z przyjętego stylu działania oraz uchybień administracyjnych”.	51
26	11 lipca, notatka dyrektora Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce Relacja z wizyty w Izraelu: „W trakcie spotkań i rozmów zostały postawione przez rozmówców izraelskich niektóre problemy w sprawie poprawy stosunków między Izraelem i Polską”.	55
27	13 lipca, notatka informacyjna (fragmenty) „Wizyta i rozmowy w Polsce ministra spraw zagranicznych Nigerii – prof. I. Audu stworzyły sprzyjające warunki nie tylko do utrzymania poziomu stosunków między obu krajami, lecz także dla ich rozwoju, przede wszystkim w dziedzinie politycznej i gospodarczej”.	57
28	13 lipca, projekt notatki Departamentu I „W stosunkach PRL z krajami RWPG zarysowały się od jesieni ubiegłego roku niekorzystne zmiany”.	60
29	14 lipca, szyfrogram wiceministra Olechowskiego do ambasadora w Paryżu Polecenie przeprowadzenia rozmów w MSZ Francji w sprawie udzielenia Polsce pomocy finansowej.	70
30	14 lipca, notatka informacyjna Rozmowy wiceministra Dobrosielskiego w Turcji: „Zainteresowanie władz tureckich wznowieniem dialogu politycznego znalazło swoje odbicie zarówno w bardzo przyjaznej atmosferze, nadaniu wysokiej rangi i szerokiej oprawie prasowo-telewizyjnej wizyty”.	72
31	15 lipca, szyfrogram ambasadora w Londynie Emisja programu BBC poświęconego sytuacji w Polsce: „Obok Wałęsy wypowiadali się redaktorzy Zakrzewski (poważnie) i Wesołowska (nierozważnie)”.	77

32	16 lipca, szyfrogram ambasady w Kopenhadze „Pobytowi w Danii Gryszkiewicza, pełnomocnika Solidarności do spraw banku leków, nadano w środkach masowego przekazu odpowiedni rozgłos”.	79
33	16 lipca, pismo dyrektora Departamentu V do ambasady w Damaszk (z załącznikiem) Trudności w sprawie budowy cementowni w Syrii, prośba „o dokonanie analizy i przedstawienie – w porozumieniu z Biurem Radcy Handlowego – w miarę pełnej oceny dotychczasowego przebiegu realizacji [...] inwestycji”.	80
34	16 lipca, pismo dyrektora Departamentu V do ambasadora w Addis Abebie Podczas składania listów uwierzytelniających w Jemenie Południowym „należałoby przede wszystkim poinformować o rozwoju i istocie zachodzących w Polsce zjawisk, podkreślając niepodważalność socjalistycznych podstaw ustrojowych w naszym kraju i kierowniczej roli Partii, nienaruszalność naszego sojuszu z ZSRR i innymi KS”.	83
35	17 lipca, szyfrogram wiceministra Wiejacza do ambasadora w Londynie Prośba o uściślenie wypowiedzi ministra spraw zagranicznych ZSRR w sprawie wyścigu zbrojeń.	85
36	17 lipca, notatka Ministerstwa Finansów Stan negocjacji w sprawie spłat polskiego zadłużenia prowadzonych po podpisaniu porozumienia z Klubem Paryskim.	86
37	20 lipca, notatka misji wojskowej w Berlinie Zachodnim Propozycje propagandowego wykorzystania 10. rocznicy podpisania porozumienia czterostronnego.	91
38	21 lipca, okólnik ministra spraw zagranicznych Instrukcja w sprawie IX nadzwyczajnego zjazdu PZPR: „akcentujcie, że zjazd i jego uchwały oraz wybór nowego kierownictwa stwarzają wielką szansę skonsolidowania partii, dokonania pozytywnego przełomu w rozwoju sytuacji w kraju i stopniowego przezwyciężania kryzysu”.	92
39	22 lipca, szyfrogram ambasadora w Ottawie Szczyt G-7 w Kanadzie: „Sprawy polskie nie były odrębnie omawiane na ottawskim «szczycie» szefów państw i rządów. Stanowiły one przedmiot szerszych rozmów na szczęblu towarzyszących im ministrów spraw zagranicznych i finansów”.	94
40	22 lipca, szyfrogram p.o. szefa misji wojskowej w Berlinie Zachodnim Ustalenia z ambasadorem ZSRR w Berlinie w sprawie ekstradycji obywatela PRL: „Ambasador Abrasimow sugerował nam	95

	wystąpienie z formalnym wnioskiem o ekstradycję natychmiast, jeszcze przed radzieckim krokiem”.	
41	23 lipca, szyfrogram ambasadora w Addis Abebie „Sklanianie pracowników ONZ do terminowego i w odpowiedniej wysokości regulowania składek przebiega z oporami”.	97
42	23 lipca, szyfrogram ambasadora w Brasili do wiceministra handlu zagranicznego Grożba wstrzymania dostaw paliwa dla polskich statków w wypadku nieuregulowania zaległych płatności.	98
43	23 lipca, szyfrogram ambasadora w Limie Trudności w polsko-peruwiańskiej współpracy w zakresie rybołówstwa – możliwe dalsze straty finansowe.	99
44	23 lipca, pismo konsula generalnego w Londynie Rozmowa z generałem Stanisławem Maczkiem: „Pragnę podkreślić, że o nawiązanie bezpośredniego kontaktu [...] zabiegaliśmy (Londyn–Glasgow) od szeregu lat”.	100
45	24 lipca, szyfrogram ambasadora w Atenach Przyznanie nagrody przewodniczącemu NSZZ „Solidarność”: „Towarzysze z KPG przekazali oficjalną ocenę, iż przyznanie nagrody ma na celu wzmocnienie sił antysocjalistycznych w Polsce”.	102
46	25 lipca, okólnik dyrektora Departamentu Administracji, Finansów i Inwestycji i dyrektora Departamentu Budżetowo-Administracyjnego w MHZ „Ministerstwa SZ i HZ proszą o dokonanie wspólnej wszechstronnej analizy gospodarki inwentarzem i lokalami w podległych placówkach w celu minimalizacji kosztów utrzymania”.	103
47	27 lipca, szyfrogram ambasadora w Budapeszcie Decyzja władz węgierskich w sprawie wydalenia polskiego studenta z terytorium Węgier.	104
48	27 lipca, pismo ambasady w Pradze Sugestia zamknięcia Biura Polskiego Radia i Telewizji w Czechosłowacji.	106
49	[przed 28 lipca], notatka DPWKiN „Odnotowujemy ostatnio poważne nasilenie agresywności kół rewizjonistycznych w RFN wobec Polski i innych krajów socjalistycznych”.	108
50	28 lipca, notatka ambasadora w Caracas (fragmenty) Raport za drugi kwartał 1981 r.: „Okres sprawozdawczy należy zaliczyć jako bardzo aktywny w stosunkach polsko-wenezuelskich”.	114

LISTA DOKUMENTÓW

51	28 lipca, pismo ambasady w Ankarze do Ministerstwa Kultury i Sztuki Niezbędne podjęcie zdecydowanych działań w sprawie spuścizny po ambasadorze Michale Sokolnickim.	117
52	29 lipca, szyfrogram ambasadora w Pradze „KC KPCz ma skierować do wszystkich organizacji partyjnych list z oceną sytuacji w PZPR i w Polsce ze stanowiskiem w sprawie współpracy między obu partiami i krajami”.	118
53	29 lipca, szyfrogram p.o. szefa misji wojskowej w Berlinie Zachodnim „Oceniamy, że aktualnie w BZ przebywa około 4 tys. Polaków, którzy przedłużyli w ostatnim czasie swój pobyt celem podjęcia pracy zarobkowej”.	120
54	29 lipca, wyciąg korespondencyjny z szyfrogramu ambasadora w Nairobi „Sytuacja w Ugandzie rozwija się w kierunku stabilizacji”.	121
55	29 lipca, szyfrogram ambasadora w Sofii „W Burgas zatrzymanych zostało i następnie wydalonych z LRB trzech studentów polskich, którzy uprawiali propagandę «Solidarności»”.	122
56	30 lipca, szyfrogram ambasadora w New Delhi Premier Indii „wykazała duże zainteresowanie sytuacją w Polsce z pozycji troski i życzliwości dla naszego kraju”.	123
57	30 lipca, szyfrogram ambasadora w Londynie Zdaniem premier Wielkiej Brytanii „w Polsce musi dojść do wykazania siły i sprawności rządu, aby uniknąć załamania gospodarczego oraz obniżania jego autorytetu”.	125
58	30 lipca, szyfrogram ambasady w Bagdadzie Strajk pracowników polskich w Iraku „odzwierciedla ogólniejszy problem, który najczęściej występuje na szeregu naszych kontraktów, a mianowicie: niedbałość kierownictw kontraktów i budów o zapewnienie minimum warunków bytowych umożliwiających pracę i wypoczynek w tut. warunkach klimatycznych”.	126
59	30 lipca, okólnik dyrektora Departamentu Konsularnego „W związku z rosnącą ilością wyjazdów zarobkowych z Polski prosimy o pilne śledzenie [...] tego problemu na Waszym terenie”.	127
60	30 lipca, szyfrogram wicedyrektora Departamentu III do ambasadora w Buenos Aires Konieczna interwencja w sprawie zatrzymania polskiego statku rybackiego przez władze argentyńskie.	129

61	30 lipca, szyfrogram wiceministra Wiejacza do ambasadora w Waszyngtonie Przygotowania do XXXVI sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ: „Złożona sytuacja międzynarodowa może rodzić elementy konfrontacji”.	130
62	30 lipca, raport radcy handlowego w Abidżanie W sprawie współpracy PRL z Wybrzeżem Kości Słoniowej „nasze działania na tut. gruncie postępują w kierunku podtrzymania dotychczas osiągniętych pozycji politycznych, jak również w dalszej perspektywie czynimy starania rozwoju współpracy gospodarczej”.	132
63	30 lipca, pismo dyrektora Departamentu IV do ambasady w Kolonii Konieczna reakcja na propagandowe wykorzystywanie w RFN przekazywania pomocy żywnościowej do PRL.	134
64	31 lipca, szyfrogram ambasadora w Waszyngtonie „Otrzymaliśmy w trybie natychmiastowym zapytanie z Departamentu Rolnictwa, jakie są nasze aktualnie najpilniejsze potrzeby w zakresie pomocy żywnościowej”.	136
65	31 lipca, notatka ambasadora w Kopenhadze Plan działań w związku z powołaniem na stanowisko: „Narodowy interes Polski oraz nasze sojusznicze zobowiązania wobec U.W. i RWPG określają naszą polityczną linię postępowania wobec Danii”.	137
66	31 lipca, notatka dyrektora Protokołu Dyplomatycznego Spotkania z „kierownikami ambasad Iraku, Syrii i Tunezji oraz przedstawicielem OWP” w sprawie zapewnienia bezpieczeństwa poszczególnych placówek.	139
67	31 lipca, notatka WZ KC PZPR Koordynacja działań informacyjnych dotyczących stosunków polsko-chińskich.	140
68	31 lipca, notatka wicedyrektora Departamentu Administracji, Finansów i Inwestycji Analiza kosztów uczestnictwa PRL w pracach KNPN.	142
69	[przed 4 sierpnia], notatka ambasady w Dar es Salaam Analiza sytuacji środowisk polonijnych i działalności polskich duchownych w RPA, która „jest obecnie największym skupiskiem ludności pochodzenia polskiego na kontynencie afrykańskim. Liczbę Polonii szacuje się na ok. 1000 osób”.	145
70	4 sierpnia, szyfrogram ambasady w Kolonii Stanowisko wobec serii publikacji zachodnioniemieckiej prasy na temat sytuacji w Polsce: „Oceniamy ją jako przejaw	149

	tut. «czarnej» propagandy nastawionej na wbicie klina między KS (głównie ZSRR) a «Polskę reform i odnowy».	
71	4 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Paryżu Obietnica premiera Francji w sprawie przyspieszenia prac związanych z udzieleniem Polsce pomocy gospodarczej.	150
72	4 sierpnia, szyfrogram ministra finansów do ambasadora w Waszyngtonie Niezbędne podjęcie rozmów w sprawie odroczenia spłaty polskiego zadłużenia w USA udzielonego w ramach programu CCC.	151
73	4 sierpnia, notatka informacyjna Sprawozdanie delegacji polskiej ze spotkania KBWE w Madrycie: „Dotychczas przyjęte uzgodnienia, zwłaszcza w sprawach ekonomicznych i humanitarnych, nie naruszają naszych interesów lub są dla nas korzystne”.	153
74	4 sierpnia, notatka wicedyrektora Departamentu Konsularnego (z załącznikiem) „W związku z aktualną sytuacją gospodarczą kraju środowiska polonijne na świecie rozwinęły akcję pomocy o szerokim zasięgu”.	160
75	4 sierpnia, notatka Ministerstwa Finansów Konieczne przeprowadzenie analizy „problemu możliwości i warunków kontynuowania dotychczasowej polityki refinansowania i przesuwania terminów spłat zapadających zobowiązań”.	163
76	5 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Canberze „Stanowcze zastrzeżenia przeciw udziałowi” przedstawiciela MSZ Australii w planowanej publicznej debacie dotyczącej przestrzegania praw człowieka w Polsce.	166
77	5 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Ułan Bator „Władze mongolskie musiały zastosować ostatnio pewne środki represyjne w stosunku do niezorganizowanych turystów – włoścągów z Polski, którzy korzystając z reżimu bezwizowego zaczęli licznie napływać do Mongolii”.	167
78	5 sierpnia, pilna notatka Rozmowa wiceministra Dobrosielskiego z ambasadorem USA: „b. ostro zaprotestowałem wobec uchwalenia 31 lipca br. przez Izbę Reprezentantów Kongresu USA rezolucji na temat sytuacji w Polsce”.	169
79	5 sierpnia, notatka ambasadora w Belgradzie Duże zaniepokojenie MSZ Jugosławii rozwojem sytuacji wewnętrznej w PRL.	170

80	6 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Luandzie Prośba o przekazanie informacji w sprawie przeprowadzonego w Warszawie zamachu na przedstawiciela OWP.	172
81	6 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Oslo Rozmowy z przedstawicielem norweskiej policji na temat polskiej emigracji zarobkowej: „Norwegia jest znana jako kraj, w którym bardzo trudno uzyskać pracę przez cudzoziemca”.	173
82	6 sierpnia, szyfrogram ambasady w Wiedniu Potrzebna interwencja w sprawie działań władz celnych CSRS ograniczających przekazywanie austriackiej pomocy żywnościowej dla PRL.	174
83	6 sierpnia, okólnik ministra spraw zagranicznych Instrukcja w związku z protestami opozycyjnymi i działaniami NSZZ „Solidarność”: „W rozmowach i informacjach podkreślanie, że ranga, dorobek i znaczenie IX Zjazdu jest celem agresywnej eskalacji ekstremistów z «Solidarności»”.	175
84	6 sierpnia, okólnik dyrektora Departamentu Studiów i Programowania Podsumowanie spotkania KBWE w Madrycie: „Rozwój sytuacji w kraju nie spowodował zmiany naszej pozycji w Madrycie. Byliśmy nadal liczącym się partnerem negocjacji, zwłaszcza w sprawie KOMiR”.	177
85	6 sierpnia, notatka Departamentu Studiów i Programowania W kwestiach gospodarczych i finansowych „MSZ dokonuje [...] reorientacji programu swej działalności w kierunku bardziej bezpośredniego włączenia się do konkretnych działań na rzecz rozwiązywania naszych zagranicznych problemów gospodarczych”.	179
86	7 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Pradze „Podczas ostatnich miesięcy doszło do znacznej ewolucji w stosunku ludności CS do sytuacji w PRL i polskiego społeczeństwa”.	183
87	7 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Rzymie Rozmowa z ministrem spraw zagranicznych Włoch: „Poprosił mnie Colombo dla omówienia dalszych szczegółów przewidzianej pomocy dla Polski”.	184
88	7 sierpnia, notatka dyrektora Departamentu V Interwencja ambasadora Iraku w sprawie rozmów dotyczących sprzedaży polskiego uzbrojenia.	185
89	7 sierpnia, instrukcja wiceministra Olechowskiego dla nowo mianowanego ambasadora w Tunisie W stosunkach polsko-tunezyjskich „generalnym zadaniem będzie kontynuowanie dotychczasowych kierunków i metod pracy Ambasady”.	186

90	[po 7 sierpnia], wyciąg z protokołu narady pracowników misji wojskowej w Berlinie Zachodnim „Podczas narady omówiono różnorodne aspekty bieżącego funkcjonowania placówki, jak również możliwości wygospodarowania dalszych oszczędności budżetowych oraz zwiększenia wpływów dewizowych”.	189
91	8 sierpnia, szyfrogram ambasady w Brukseli do wiceministra handlu zagranicznego „7 bm. odbyło się posiedzenie Komisji EWG poświęcone ocenie sytuacji w Polsce. Komisja podjęła decyzję intensyfikacji i usprawnienia pomocy żywnościowej”.	191
92	8 sierpnia, szyfrogram ambasady w Wiedniu Zdaniem chargé d'affaires ambasady USA „linia postępowania rządu USA wobec osób emigrujących z Polski nie jest ostatecznie sprecyzowana”.	193
93	8 sierpnia, pismo dyrektora Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce do ministra spraw zagranicznych Konieczna interwencja w sprawie działań służb celnych CSRS, które „zatrzymują wydawnictwa o zbrodniach hitlerowskich, w tym także publikacje autorów polskich”.	194
94	9 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Buenos Aires Ceremonia złożenia listów uwierzytelniających w Urugwaju: „przeprowadzone rozmowy z ministrem SZ oraz prezydentem miały charakter kurtuazyjny, chociaż A. Mendez bardzo ciepło wypowiadał się o Polsce”.	195
95	10 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Londynie Zauważalne nasilenie polskiej emigracji zarobkowej do Wielkiej Brytanii.	196
96	10 sierpnia, szyfrogram ambasady w Konakry Oferta władz Gwinei częściowego sfinansowania działalności polskiej ambasady w reakcji na decyzję o zawieszeniu jej działalności.	197
97	10 sierpnia, szyfrogram dyrektora Departamentu Konsularnego do ambasadora w Sofii „Notujemy ostatnio przypadki stemplowania przez graniczne władze bułgarskie dowodów osobistych zamiast kart granicznych”.	199
98	10 sierpnia, notatka I sekretarza KZ PZPR ambasady w Bagdadzie Zauważalne niezadowolenie wśród polskich pracowników zatrudnionych w Iraku.	200

LISTA DOKUMENTÓW

99	10 sierpnia, notatka dyrektora Departamentu II Niezbędna zmiana sposobu działania ośrodka informacyjnego przy PLO w Gdyni, który przesyła marynarzom „liczne wydawnictwa powielaczowe”.	203
100	10 sierpnia, notatka dyrektora Departamentu II MSW Szczegółowe informacje o przeprowadzonym w Warszawie zamachu na przedstawiciela OWP.	204
101	10 sierpnia, notatka informacyjna „Atmosfera spotkania” wiceministra Wiejacza z akredytowanymi w Polsce korespondentami prasowymi z krajów socjalistycznych „była bezpośrednia i rzeczowa”.	209
102	12 sierpnia, okólnik ministra spraw zagranicznych „W rozmowach na temat przebiegu i rezultatów II Plenum KC [PZPR] kierujcie się treścią i duchem uchwały oraz referatów, wytyczonymi w nich konkretnymi zadaniami dla partii i rządu”.	210
103	13 sierpnia, notatka informacyjna Brak konsensusu w sprawie spłaty zadłużenia w ramach programu CCC tematem rozmowy wiceministra Olechowskiego z ambasadorem USA.	212
104	13 sierpnia, list premiera do przewodniczącego Rady Ministrów ZSRR „Zwracając się do Was, Szanowny Towarzyszu Tichonow, raz jeszcze o pomoc dla naszego kraju, tym razem o pomoc w rozwiązaniu problemu zaopatrzenia naszego narodu w mięso, wyrażam w imieniu Partii i Rządu najgłębsze przekonanie, że nasza prośba spotka się z przychylnym stanowiskiem władz radzieckich”.	214
105	14 sierpnia, niepodpisana notatka (z załącznikiem) Tezy do rozmów I sekretarza KC PZPR w czasie wizyty w ZSRR: „Decyzje techniczno-organizacyjne ewentualnego stanu wojennego są gotowe, prowadzi się polityczne analizy implikacji skutków jego ewentualnego wprowadzenia w szerokim aspekcie”.	215
106	14 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Canberze Polska emigracja zarobkowa do Australii: „Przybyło ponad 6 tysięcy. Do końca roku będzie 8. Prasa odnotowuje w kontekście sytuacji polskiej, ale nie alarmuje, że «zalew» itp.”.	228
107	14 sierpnia, szyfrogram wicedyrektora Departamentu V do ambasadora w Kinszasie Oferta przekazania zairskiej pomocy żywnościowej dla PRL „ma cel propagandowy obliczony głównie na użytek wewnętrzny, zwłaszcza w świetle wiadomego stanu gospodarki Zairu”.	229

108	14 sierpnia, notatka informacyjna Planowana wizyta przewodniczącego NSZZ „Solidarność” w Stanach Zjednoczonych tematem rozmowy wiceministra Dobrosielskiego z ambasadorem USA: „opinia MSZ [...] jest w aktualnej sytuacji negatywna”.	230
109	15 sierpnia, notatka dyrektora Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce Wizyta w Izraelu: „YAD VASHEM dało dowód poważnego traktowania Głównej Komisji BZHWp jako partnera współpracy, udostępniając szeroko posiadane archiwalia i informacje naukowe”.	231
110	16 sierpnia, szyfrogram ambasady w Damaszku do ministra handlu zagranicznego Podpisanie kontraktu na dostawę polskiego uzbrojenia.	242
111	17 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Phnom Penh Umieszczenie napisu popierającego NSZZ „Solidarność” na polskim statku w Wietnamie: „Portowe władze wietnamskie poinformowały [...], że napis skasują”.	243
112	17 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Sofii „W czasie spotkania Żiwkow–Breżniew na Krymie omówiono sytuację w Polsce”.	244
113	[po 17 sierpnia], projekt notatki informacyjnej Wizyta ministra spraw zagranicznych we Francji „miała służyć potwierdzeniu woli rozwijania uprzywilejowanych stosunków z Francją oraz wykorzystaniu pozycji i zaangażowania Francji w sprawy polskie – dla rozwiązywania naszych trudności gospodarczych”.	245
114	18 sierpnia, szyfrogram wicedyrektora Departamentu IV do ambasadora w Bernie Prośba o informacje na temat szwajcarskiego systemu reglamentacji towarów z czasów II wojny światowej.	251
115	18 sierpnia, szyfrogram ambasady w Berlinie „Tut. MSZ został zaskoczony opublikowaniem w prasie polskiej informacji w sprawie opłat pobieranych od transportów towarowych przewożonych z BZ do Polski, zwłaszcza z uwagi na treść sugerującą szykany wobec polskich turystów ze strony NRD”.	252
116	18 sierpnia, protokół posiedzenia Biura Politycznego (fragmenty) „O przebiegu i rezultatach roboczej wizyty w Związku Radzieckim (na Krymie) poinformowali ttow: Stanisław Kania i Wojciech Jaruzelski. [...] Pobyt trwał niecałą dobę, w tym same rozmowy na Krymie 4,5 godz., od 18.00 do 22.30. Tow. L. Breżniew	254

	oświadczył, że radzieckie kierownictwo jest świadome naszej arcytrudnej i złożonej sytuacji, że trudno nam opuścić kraj nawet na parę godzin”.	
117	19 sierpnia, szyfrogram ambasadora w New Delhi Trudności w terminowej realizacji polskich zobowiązań eksportowych wobec Indii.	260
118	19 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Londynie Pobyt przedstawicieli NSZZ „Solidarność” w Wielkiej Brytanii: „W miarę możliwości ograniczamy negatywne reperkusje”.	261
119	19 sierpnia, okólnik wiceministra Wiejacza Zwrócenie uwagi na „kilka niebezpiecznych tendencji” w międzynarodowej aktywności Niezależnego Zrzeszenia Studentów.	263
120	19 sierpnia, szyfrogram konsulatu generalnego w Nowym Jorku do wiceministra handlu zagranicznego Analiza zapisów ustawy PL-480, która „jest programem pomocowym, a nie handlowym”.	264
121	19 sierpnia, notatka Departamentu Centrum Informacji (fragment) „Wg ocen amerykańskich ekspertów ekonomicznych – stan zadłużenia KS (wraz z Chinami) w walutach wymienialnych wynosi aktualnie około 75 miliardów \$”.	266
122	19 sierpnia, pilna notatka Szef przedstawicielstwa OWP w rozmowie z ministrem spraw zagranicznych „prosił o pilną interwencję u Premiera” w sprawie sprzedaży uzbrojenia Organizacji Wyzwolenia Palestyny.	267
123	20 sierpnia, notatka wiceministra Olechowskiego Przewodniczący SWAPO „przedstawił listę zapotrzebowania na pomoc specjalną. Sprawę jej realizacji prezentował jako bardzo pilną i niezbędną dla walki SWAPO, która weszła w krytyczną fazę”.	268
124	20 sierpnia, projekt notatki Departamentu ds. Stosunków z ZSRR „W związku z istniejącą sytuacją w kraju Departament już przed IX Zjazdem podejmował działania na rzecz pełnej realizacji planów współpracy na rzecz rzetelnego wyjaśnienia towarzyszom radzieckim naszych problemów i upewniania ich w wiarygodności Polski jako sojusznika i przyjaciela”.	270
125	20 sierpnia, notatka Departamentu III „Kryzys społeczny i gospodarczy w Polsce oraz pociągnięcia administracji Reagana wzmacniające napięcia w sytuacji międzynarodowej, głównie w stosunkach amerykańsko-radzieckich, nie obniżają, a wręcz zwiększają znaczenie Stanów Zjednoczonych Ameryki w polityce zagranicznej PRL”.	272

126	20 sierpnia, raport końcowy chargé d'affaires ambasady w Katmandu (fragmenty) Pozytywny bilans funkcjonowania ambasady w latach 1977–1981, krytyczna ocena decyzji o zawieszeniu jej działalności.	277
127	20 sierpnia, pilna notatka Rozmowy ministra spraw zagranicznych we Francji i w RFN „wykazały, że utrzymuje się nie tylko duże zainteresowanie naszymi sprawami, ale umacnia się zrozumienie co do tego, iż stabilizacja sytuacji w Polsce leży również w interesie odprężenia i utrzymania pokojowego ładu w Europie”.	282
128	21 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Kopenhadze „Delegacja «Solidarności», która przebywała w Danii w dniach 2–16 sierpnia, nie kontaktowała się z ambasadą. Prasa duńska o jej pobycie pisała niewiele”.	285
129	21 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Waszyngtonie Prośba do ministra spraw zagranicznych „o zainteresowanie się rozmowami w sprawie zakupu kukurydzy w ramach PL-480. Przedłużające się w tej sprawie negocjacje w Warszawie, prawdopodobnie z naszego powodu, wywołują tu zdziwienie”.	286
130	21 sierpnia, notatka informacyjna Interwencja chargé d'affaires ambasady ZSRR u członka BP KC PZPR: „głębokie zaniepokojenie strony radzieckiej wywołuje przebieg festiwalu «piosenki zakazanej» w Gdańsku”.	287
131	21 sierpnia, notatka Departamentu III Plan rozwoju relacji z państwami Ameryki Łacińskiej: „Polskę łączy z głównymi krajami regionu tradycja dobrych stosunków o głębokich korzeniach historycznych”.	288
132	22 sierpnia, szyfrogram wiceministra Wiejacza do p.o. szefa misji wojskowej w Berlinie Zachodnim Konieczne niedopuszczenie do udziału ambasady RFN w planowanej imprezie kulturalnej: „Te zamiary nie dają się pogodzić z naszym znanym stanowiskiem w/s odrębności BZ.”.	293
133	24 sierpnia, notatka Zarządu II Sztabu Generalnego WP „W związku z trudną sytuacją w naszym kraju rządu niektórych państw zachodnich, organizacje polonijne, społeczne, charytatywne i religijne podejmują akcje mające na celu udzielenie nam pomocy materialnej, a także pożyczek na zakup żywności”.	294
134	25 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Wiedniu Pozytywna decyzja kanclerza w sprawie udzielenia kolejnych kredytów; potrzeba przeciwdziałania traktowaniu polskiej emigracji zarobkowej jako uchodźców politycznych.	297

135	25 sierpnia, okólnik wiceministra Dmochowskiego Krytyczna ocena decyzji prezydenta USA w sprawie broni jądrowej: „Wskażcie na zagrożenie dla negocjacji rozbrojenio- wych, zwłaszcza dot. broni eurostrategicznych, i nieuchronność kontraposunięć ZSRR”.	298
136	25 sierpnia, pismo wicedyrektora Departamentu II do wicedyrektora DMO „Generalnie MSZ przeciwnie jest jakimkolwiek wyjazdom oby- wateli polskich do Korei Południowej, nawet w wypadkach ich udziału w imprezach międzynarodowych”.	299
137	25 sierpnia, notatka ambasadora w Lagos Trudności w kontaktach gospodarczych z Nigerią: „Najważniej- sze zjawisko z naszego punktu widzenia [...] to pogłębiająca się niewiara u nigeryjskich partnerów w możliwość rozwiązania naszego kryzysu społeczno-politycznego oraz gospodarczego w określonej perspektywie czasowej”.	300
138	26 sierpnia, notatka informacyjna Konieczność „zwiększania nadzoru nad przygotowaniem zagra- nicznych wypraw studenckich”.	302
139	26 sierpnia, notatka ambasadora w Londynie Krytyczna ocena działalności Janusza Cywińskiego w Wielkiej Brytanii.	304
140	26 sierpnia, okólnik Departamentu Studiów i Programowania (z załącznikiem) Potrzeba informowania o wsparciu udzielonym Polsce przez ZSRR i kraje socjalistyczne: „wbrew obiegu tezie na Zachodzie KS włączają się w b. istotny sposób do pomocy gospodar- czej Polsce”.	305
141	26 sierpnia, notatka Departamentu Centrum Informacji (fragment) „W związku ze złożonym przez nas zapotrzebowaniem na import produktów rolnych w USA w roku gospodarczym 1981/82 administracja amerykańska rozważa obecnie możliwo- ści kredytowania tego eksportu”.	307
142	27 sierpnia, okólnik ministra spraw zagranicznych W sprawie wizyty I sekretarza KC PZPR i premiera w ZSRR „prosimy eksponować, iż spotkanie krymskie potwierdziło [...] zdecydowaną wolę kierownictwa partyjno-państwowego PRL wyprowadzenia kraju z kryzysu, zapobieżenia anarchii i zagro- żeniu kontrrewolucyjnemu oraz zapewnienia rozwoju socjali- stycznej Polski i umocnienia jej jako trwałego ognia wspólnoty socjalistycznej”.	309

143	27 sierpnia, notatka informacyjna Niezbędne zwiększenie importu produktów rolno-spożywczych z krajów socjalistycznych.	311
144	27 sierpnia, pismo wicedyrektora Departamentu II do dyrektora DMO (z załącznikami) „Tezy do rozmów Tow. Ministra J. Czyrka z ministrami Spraw Zagranicznych Indii, Afganistanu, Japonii, Mongolii, Wietnamu, Indonezji, Tajlandii, Malezji i Australii” w czasie XXXVI sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ.	315
145	28 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Berlinie Działania władz NRD wobec polskich turystów: „są zaskoczeni treścią, formą i rozmiarami publikacji u nas w środkach masowego przekazu na ten temat”.	325
146	28 sierpnia, szyfrogram ambasady w Paryżu Interwencja w sprawie spekulacji medialnych o przekazywaniu do ZSRR części francuskiej pomocy dla Polski.	326
147	28 sierpnia, notatka informacyjna Aktualny stan relacji PRL–Tanzania: „Ogólny obraz Polski Ludowej w Tanzanii jest pozytywny. Ceni się zwłaszcza naszą aktywną politykę zagraniczną oraz szereg rozwiązań modelu ustrojowego”.	327
148	28 sierpnia, notatka informacyjna Rozmowa wiceministra Dmochowskiego z ambasadorem Czechosłowacji na temat ograniczenia stypendialnych przyjazdów studentów czechosłowackich do Polski.	330
149	28 sierpnia, pilna notatka Krytyczna ocena udziału zagranicznych delegacji związkowych w I krajowym zjeździe delegatów NSZZ „Solidarność”: „Decyzja «S» niezaproszenia zw. zaw. KS prowadzi do ukształtowania się jednostronnej reprezentacji międzynarodowej na Zjeździe. Możliwości zmiany tej sytuacji praktycznie biorąc nie istnieją”.	331
150	28 sierpnia, pilna notatka „Rząd ChRL znając obecne, przejściowe trudności gospodarcze Polski, zwłaszcza brak mięsa, kierując się tradycyjnymi więzami przyjaźni i sympatii dla narodu polskiego, gotów jest dostarczyć Polsce w ramach naszych możliwości pewną ilość wieprzowiny”.	337
151	28 sierpnia, notatka ambasadora w Londynie Reakcja Wielkiej Brytanii na wydarzenia w Polsce: „Rząd Brytyjski z uwagą obserwował przebieg i wyniki IX Zjazdu PZPR. Wyrażają wysoką ocenę merytorycznego spokoju oraz	338

	moderującego charakteru Zjazdu. Podjęte uchwały stanowią realną bazę opanowania kryzysu we wszystkich dziedzinach”.	
152	31 sierpnia, notatka Departamentu Studiów i Programowania Celowość przystąpienia Polski do MFW: „Reasumując, problemy dostarczania informacji i stosowania się do ekonomicznych zaleceń MFW są relatywnie niewielkim kosztem politycznym wobec groźby zupełnego załamania się gospodarki, ponownego wybuchu napięć politycznych w kraju oraz zagrożeń, jaką dalsza destabilizacja gospodarcza i polityczna Polski może stanowić dla interesów państwa wspólnoty socjalistycznej i dla stabilności pokoju i bezpieczeństwa w Europie”.	340
153	31 sierpnia, notatka Departamentu III „Wizyta członka Biura Politycznego i Sekretarza KC PZPR, ministra Spraw Zagranicznych będzie stanowiła pewne odrobienie «zaległości», jakie na odcinku wizyt oficjalnych mamy z Kubą”.	343
154	1 września, szyfrogram ambasady w Damaszku do Wydziału Zagranicznego KC PZPR Prośba o zmianę decyzji o niezakwalifikowaniu żadnego kandydata z Syrii na studia w Polsce.	345
155	1 września, szyfrogram dyrektora DMO do stałego przedstawicielstwa przy Biurze Narodów Zjednoczonych w Genewie Zgoda na udział delegacji MOP w I krajowym zjeździe delegatów NSZZ „Solidarność”.	346
156	1 września, szyfrogram ambasadora w Addis Abebie do wiceministra handlu zagranicznego Ożywienie w kontaktach handlowych z Etiopią: „Ten pocieszający sukces budzi jednak mieszane uczucia”.	347
157	2 września, szyfrogram ambasadora w Lagos „Proszę usilnie, spowodujcie, żeby informacje PAP dla placówek zawierały w sprawach politycznie ważnych więcej rzeczowych informacji”.	348
158	2 września, szyfrogram ambasady w Moskwie do wiceministra handlu zagranicznego Działania w sprawie przyspieszenia dostaw towarowych z ZSRR do Polski zgodnie z ustaleniami ze spotkania na Krymie.	349
159	2 września, okólnik dyrektora Departamentu Konsularnego Ograniczenie przyjazdów zagranicznych do Polski.	352
160	4 września, szyfrogram ambasadora w Waszyngtonie Rozmowy w Departamencie Stanu w sprawie polskiego zadłużenia: Amerykanie „rozumieją nasze trudności i mają życzliwe	353

- podejście. Chcą wychodzić naprzeciw. Równocześnie jednak winniśmy zdawać sobie sprawę z realiów”.
- 161 4 września, okólnik ministra spraw zagranicznych 355
Instrukcja do rozmów w sprawie III plenum KC PZPR i działań NSZZ „Solidarność”. Sygnały o możliwym zaproszeniu delegacji z krajów socjalistycznych na I krajowy zjazd delegatów NSZZ „Solidarność”: „Nie jesteśmy zainteresowani przyjęciem tych zaproszeń”.
- 162 4 września, okólnik dyrektora Departamentu IV 357
„Prosimy o energiczne przeciwdziałanie” w sprawie spekulacji medialnych o przekazywaniu do ZSRR części zachodniej pomocy dla Polski.
- 163 4 września, notatka informacyjna 358
Minister spraw zagranicznych w rozmowie z ambasadorem USA „wyraził zadowolenie z osiągniętego poziomu stosunków, które rozwijały się niezależnie od tego, która z głównych partii była u władzy w Waszyngtonie”.
- 164 4 września, notatka Departamentu III 361
„W ostatnich latach dwustronne stosunki polsko-amerykańskie rozszerzyły się na wiele nowych dziedzin”.
- 165 5 września, szyfrogram ambasadora w Sofii 372
Rozmowa z I sekretarzem BPK: „Uważają, że linia generalna naszej partii, niezależnie od błędów i wypaczeń byłego kierownictwa, była i jest słuszna, gdyż pomimo obecnych trudności Polska jest czołowym państwem UW o potężnym potencjale polityczno-gospodarczym i militarnym”.
- 166 5 września, szyfrogram ambasadora w Hadze 374
Minister spraw zagranicznych Holandii „poinformował, że rząd na piątkowym 4.9. posiedzeniu omawiał sprawę informacji prasy, że mięso przeznaczone dla Polski idzie do Zw. Radz. Zarówno on, jak i minister Rolnictwa uznali informację za nieprawdziwą, ale sprawę postanowiono zbadać”.
- 167 6 września, okólnik zastępcy kierownika WZ KC PZPR 376
Ocena I krajowego zjazdu delegatów NSZZ „Solidarność”: „Atmosfera Zjazdu charakteryzuje się niskim stopniem dyscypliny, manipuluje się jednakże nastrojami sali (chłodne przyjęcie Cioska)”.

168	8 września, pismo pełnomocnika rządu ds. pobytu wojsk radzieckich w Polsce do premiera (z załącznikiem) Prośba ZSRR „o przekazanie mu szerokiej informacji o pomnikach i grobach obywateli radzieckich, którzy w latach II wojny światowej polegli i zostali pochowani na terenie naszego kraju”.	377
169	8 września, szyfrogram ambasadora w Berlinie Protest władz NRD w sprawie artykułu Janusza Reitera, który „oddaje w zniekształconej formie stosunek społeczeństwa polskiego do NRD”.	379
170	8 września, szyfrogram ambasadora w Brukseli Mecz piłkarski Widzew–Anderlecht okazją do zdobycia akredytacji dziennikarskich na przyjazd do Polski.	381
171	9 września, szyfrogram ambasady w Pekinie Zawieszenie działalności konsulatu generalnego w Kantonie: „strona chińska wie o trudnej sytuacji gospodarczej Polski i ze zrozumieniem odnosi się do naszej decyzji”.	382
172	9 września, szyfrogram konsula generalnego w Nowym Jorku Przetakiewicz „poinformował, że zgodnie z decyzją KKP «Solidarność» przystąpił on do organizacji w Nowym Jorku biura informacyjnego «Solidarność» – będzie to pierwsze poza granicami Polski biuro «Solidarności»”.	384
173	9 września, szyfrogram p.o. szefa misji wojskowej w Berlinie Zachodnim do ministra handlu zagranicznego „Informacja o zmniejszeniu dostaw węgla dla elektrowni Berlina Zachodniego w ramach podpisanego kontraktu na 300 tys. ton na br. wywołała duże poruszenie i zaniepokojenie u tutejszego odbiorcy oraz władz miasta”.	386
174	9 września, szyfrogram zastępcy przewodniczącego Komisji Planowania przy Radzie Ministrów (z Moskwy) do przewodniczącego Komisji „Eksperci radzieccy poinformowali, że zgodnie z decyzją władz radzieckich wymiana handlowa z Polską w 1982 r. odbywać się może jedynie na zasadzie pełnego zbilansowania płatniczego”.	387
175	9 września, notatka Departamentu III (fragment) Tezy do rozmowy ministra spraw zagranicznych z sekretarzem stanu USA: „Polska dokładała i niezmiennie dokłada wysiłków, by stosunki polsko-amerykańskie rozwijały się zgodnie z ich bogatą tradycją”.	389
176	10 września, szyfrogram ambasadora w Kolonii „Wstępne reakcje na przebieg Zjazdu Solidarności charakteryzują się wzrostem krytycznego nastawienia do kierownictwa	391

	Solidarności, brakiem zrozumienia dla podejmowanych działań i obawami przed ich następstwami”.	
177	10 września, szyfrogram ambasady w Moskwie „Zjazd NSZZ «Solidarność» – jego przebieg i uchwały wywołują duże zainteresowanie”.	393
178	10 września, okólnik wiceministra Dmochowskiego Krytyczna ocena wystosowanego przez I krajowy zjazd delegatów NSZZ „Solidarność” listu do Polonii całego świata.	394
179	10 września, szyfrogram ambasadora w Kolonii Wiceprzewodniczący SPD „podkreślał żywe zainteresowanie kierownictwa SPD, jak i niepokój wynikający z wyraźnego umacniania się tendencji konfrontacyjnych ze strony Solidarności”.	395
180	11 września, okólnik ministra spraw zagranicznych W związku z uchwaleniem przez I krajowy zjazd delegatów NSZZ „Solidarność” posłania do ludzi pracy Europy Wschodniej, MSZ wydało oświadczenie określające «Posłanie» jako [...] akt stanowiący ingerencję w wewnętrzne sprawy KS, naruszający naczelne zasady polityki zagranicznej PRL, godzący w polską rację stanu i narodowe interesy Polski”.	397
181	13 września, notatka informacyjna Senator Partii Demokratycznej w rozmowie z ministrem spraw zagranicznych „informował, iż uczestniczył w naradzie wysokiego szczebla w Narodowej Radzie Bezpieczeństwa w Waszyngtonie na temat Polski. Poglądy uczestników nie były jednolite. Niektórzy uważali, że nie należy pomagać Polsce”.	398
182	14 września, szyfrogram ambasady w Ottawie „Poleciłem powiadomić policję w Toronto dla zabezpieczenia posesji konsulatu” w związku z planowaną demonstracją przed gmachem konsulatu generalnego w Toronto.	400
183	14 września, szyfrogram ambasadora w Belgradzie Według opinii ZKJ „kongres [NSZZ] dowiódł słuszności dotychczasowej oceny jugosłowiańskiej, iż «Solidarność» stanowi wielką siłę polityczną i społeczną, bez udziału której niemożliwe jest rozwiązanie polskiego kryzysu”.	401
184	14 września, notatka Zarządu II Sztabu Generalnego WP „Pod koniec 1980 r. zagraniczne kontakty «Solidarności», z jej inicjatywy, zaczęły przybierać charakter bardziej zorganizowany i ukierunkowany”.	403
185	14 września, notatka Komitetu Zakładowego PZPR przy ambasadzie w Moskwie Konieczne zmiany organizacyjne struktur PZPR działających w ZSRR.	408

186	14 września, notatka informacyjna Ambasador NRD w rozmowie z ministrem spraw zagranicznych „powołując się na polecenie najwyższego kierownictwa partyjnego NSPJ przekazał wyrazy ich zaniepokojenia objawami towarzyszącymi Zjazdowi «Solidarności» w Gdańsku”.	410
187	[przed 15 września], projekt pilnej notatki Przygotowania do XXXVI sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ: „We wszystkich działaniach związanych z dyskusją i uchwałami w 134 punktach porządku dziennego sesji delegacja PRL kierować się będzie nadrzędnym interesem kraju w obecnej złożonej jego sytuacji”.	411
188	15 września, szyfrogram ambasadora w Pradze „W CSRS ocenia się, że pierwsza część zjazdu «Solidarności» w pełni potwierdziła, że w Polsce powstała organizacja polityczna, która w swej nienawiści do ustroju socjalistycznego jest gotowa doprowadzić naród do katastrofy”.	416
189	15 września, szyfrogram wicedyrektora Gabinetu Ministra do ministra spraw zagranicznych (do Hawany) „Ogólnie w społeczeństwie wyraźny wzrost zaniepokojenia. Upowszechnia się opinia o nieuchronności konfrontacji”.	417
190	15 września, notatka informacyjna Według opinii radcy ambasady Jugosławii przekazanych wicedyrektorowi Departamentu I „konieczne są zdecydowane kroki wobec kierownictwa Związku jeszcze przed II turą Zjazdu”.	418
191	15 września, pilna notatka Utworzenie w USA biura informacyjnego NSZZ „Solidarność” „jest sprzeczne z istniejącym porządkiem prawnym. Należy zażądać likwidacji biura”.	420
192	15 września, niepodpisana notatka Wicepremier Iraku w rozmowie z prezesem Rady Ministrów „swoje wystąpienie skoncentrował na: sytuacji wewnętrznej Iraku; wojnie iracko-irańskiej oraz na polityce zagranicznej, w tym stosunkach z Polską”.	422
193	16 września, szyfrogram konsula generalnego w Nowym Jorku Rozmowa z prezesem Fundacji Kościuszkowskiej: „Chcą oni z naszej strony wyraźnego zapewnienia, iż mimo ogólnej trudnej sytuacji w Polsce mamy dostateczne środki finansowe i jesteśmy zainteresowani utrzymaniem, a nawet rozszerzaniem współpracy z Fundacją w następnych latach, a w szczególności w roku 82”.	425

194	16 września, szyfrogram dyrektora Departamentu IV do ambasadora w Kolonii „Zmuszeni jesteście podjąć decyzję o odmowie wizy dla przedstawicieli DGB na drugą turę zjazdu «Solidarności»”.	426
195	16 września, szyfrogram ministra spraw zagranicznych (z Hawany) do I sekretarza KC PZPR i premiera „W blisko dwugodzinnej rozmowie” z I sekretarzem KC Komunistycznej Partii Kuby „skoncentrowaliśmy się głównie na problematyce polskiej, a także na niektórych kwestiach międzynarodowych (w tym także tych, które wiążą się z naszą sytuacją wewnętrzną)”.	428
196	16 września, notatka ambasady w Meksyku Analiza bieżących relacji PRL–Meksyk: „W ocenie placówki aktualny stan stosunków należy uznać za dobry”.	429
197	16 września, notatka informacyjna Rozmowy pracowników ambasady w Moskwie z przedstawicielami radzieckiej centrali związków zawodowych o NSZZ „Solidarność”: „nie mogą znaleźć niczego pozytywnego w tym ruchu ze względu na dominującą rolę w nim skrzydła ekstremalnego”.	432
198	17 września, szyfrogram ambasady w Budapeszcie „Po pierwszej turze zjazdu «S» odnotowujemy dalszy wzrost niepokoju w kręgach społeczeństwa węgierskiego, pilnie śledzącego wydarzenia w Polsce”.	434
199	17 września, szyfrogram ambasadora w Rzymie do kierownika WZ KC PZPR Opinie polityków WPK na temat wydarzeń w Polsce „wskazują na zrozumienie konieczności przeciwstawienia się ekstremalizacji «S», zarazem ze znurowsowanym stanowiskiem co do metod i form”.	435
200	17 września, okólnik kierownika WZ KC PZPR Instrukcja w sprawie informowania o sytuacji wewnętrznej PRL: „Szeroko wykorzystujcie oświadczenie Biura Politycznego i inne materiały z oświadczeń agencyjnych dla wykazania stanowczości władz i gotowości odparcia ataków antysocjalistycznych i antyradzieckich”.	436
201	17 września, szyfrogram wicedyrektora GM do ministra spraw zagranicznych (do Meksyku) „Oświadczenie KC KPZR i rządu radzieckiego wręczone Tow. Kani przez Aristowa, w całości poświęcone przejawom antyradzieckiej działalności w Polsce”.	438
202	17 września, stenogram posiedzenia Rady Ministrów (fragment) Negatywna ocena międzynarodowej aktywności NSZZ „Solidarność”, która „zaczyna wkraczać czy zamierza wkraczać w obszar	440

	zagraniczny wśród naszych załóg, zwłaszcza w Czechosłowacji, Libii i na Bliskim Wschodzie”.	
203	18 września, szyfrogram dyrektora Departamentu Konsularnego do konsulatu generalnego w Chicago Instrukcja w sprawie aresztowania Mariana Zacharskiego: „Dowody rzeczowe przeciw Zacharskiemu są bardzo słabe”.	442
204	18 września, szyfrogram misji wojskowej w Berlinie Zachodnim „Obecne porwanie samolotu do BZ jest już czwartym od grudnia 80 r. (poza dwoma nieudanymi porwaniami w tym czasie)”.	443
205	19 września, szyfrogram ambasadora w Paryżu Stosunki polsko-francuskie i polityka zagraniczna Francji: „Rząd zaniepokojony obecnymi tendencjami w «Solidarności». Ocenia, że osiągnęły one niebezpieczną granicę”.	444
206	19 września, szyfrogram wicedyrektora GM do ministra spraw zagranicznych (do Nowego Jorku) „Charge amerykański na polecenie Haiga przekazał MSZ message nawiązujący do oświadczenia KPZR i wyrażający troskę o «wzrost nacisku radzieckiego» i niebezpieczeństwo konfrontacji w Polsce”.	446
207	19 września, okólnik dyrektora Departamentu Konsularnego Ograniczenia w wydawaniu wiz osobom zaproszonym na drugą turę I krajowego zjazdu delegatów NSZZ „Solidarność”.	447
208	19 września, szyfrogram wiceministra Wiejacza do ministra spraw zagranicznych (do Nowego Jorku) Konieczne przeprowadzenie rozmów wyjaśniających przez ambasadę w Waszyngtonie w związku z odmową wydania wiz delegacji AFL-CIO i brakiem zgody na jej udział w drugiej turze I krajowego zjazdu delegatów NSZZ „Solidarność”.	448
209	19 września, okólnik wiceministra Wiejacza Instrukcja w związku z planowanym utworzeniem biura informacyjnego NSZZ „Solidarność” w Nowym Jorku: „w przypadku podobnych prób na Waszym terenie podejmujcie stanowcze kroki wobec władz i zw. zawodowych (ponieważ istnieje prawdopodobieństwo, że mogą «S» pomagać), wskazując na negatywne skutki”.	449
210	19 września, notatka informacyjna Stanowisko Departamentu Stanu USA przedstawione przez chargé d'affaires ambasady USA w rozmowie z wiceministrem Dobrosielskim: „Jesteśmy głęboko zaniepokojeni zwiększoną presją radziecką na Polskę, najbardziej otwarcie odzwierciedloną w liście radzieckiego Komitetu Centralnego”.	450

LISTA DOKUMENTÓW

211	20 września, szyfrogram ambasadora w Buenos Aires Zauważalny wzrost aktywności środowisk polonijnych w Argentynie.	452
212	20 września, notatka zastępcy redaktora naczelnego „Trybuny Ludu” „W czasie pobytu na Świącie «Humanite» (10–16 bm.) odbyłem m.in. rozmowę z ambasadorem St. Kułagą, w trakcie której zwrócił on uwagę na konieczność wyraźnego zwiększenia naszej obecności propagandowej na terenie Francji”.	454
213	20 września, protokół posiedzenia Rady Ministrów Wypowiedź premiera o sytuacji wewnętrznej PRL: „Proszę towarzyszy, wypowiadaliście się tutaj, że jest ciężko, i ciężko jest wam i nam wszystkim, i nie licytujmy się, komu najciężej”.	455
214	21 września, szyfrogram wicedyrektora GM do ministra spraw zagranicznych (do Nowego Jorku) „Bardzo zły stan zaopatrzenia rynku powoduje powstawanie napięć, w tym sytuacji strajkowych”.	456
215	21 września, szyfrogram ministra spraw zagranicznych (z Nowego Jorku) do I sekretarza KC PZPR i premiera Minister spraw zagranicznych Jugosławii „wystąpił o spotkanie, by – jak stwierdził: poinformować nas o stosunku swego kierownictwa do naszych spraw oraz o ocenach, jakie w rozmowach z nimi prezentuje Zachód”.	457
216	21 września, szyfrogram dyrektora Departamentu Łączności do ambasadora w Kairze Zagrożenie bezpieczeństwa placówki: „Prowokacje ze strony władz egipskich wobec Ambasady ZSRR mogą być rozszerzone również na dalsze Ambasady KDL, w tym także PRL”.	458
217	21 września, szyfrogram dyrektora Departamentu Łączności do stałego przedstawiciela przy ONZ w Nowym Jorku „Ponawiające się w ostatnim okresie przypadki dezercji pracowników polskich przedstawicielstw wymagają przeprowadzenia ich szczegółowej analizy”.	460
218	21 września, pilna notatka Wystosowanie przez I krajowy zjazd delegatów NSZZ „Solidarność” listu do Polonii całego świata: „Szczególnie mocno akcentowane są w Pośłaniu sformułowania dotyczące «Polaków, którzy do dziś nie mogą znaleźć oparcia w żadnej organizacji polonijnej». Są one adresowane do Polaków w Związku Radzieckim”.	461
219	21 września, notatka informacyjna Konsultacje wiceministrów spraw zagranicznych Polski i Węgier „należy ocenić pozytywnie. Dały one możliwość nie tylko	462

- dokonania przeglądu stosunków dwustronnych, lecz także za-
prezentowania partnerowi węgierskiemu naszego stanowiska
wobec aktualnych problemów sytuacji wewnętrznej”.
- 220 21 września, notatka informacyjna 467
„W dniu 17 września br. z inicjatywy DPWKN przeprowadzono
w MSZ roboczą konsultację dla dyrektorów i wicedyrektorów
departamentów (biur) współpracy z zagranicą z resortów pro-
wadzących placówki naukowo-badawcze, gdzie przedstawiono
informację MSZ o głównych kierunkach i zadaniach polityki
zagranicznej PRL po IX Zjeździe”.
- 221 [przed 22 września], notatka DPWKiN 469
Instrukcja w sprawie działań propagandowych i informacyj-
nych: „Celem wszystkich działań jest tworzenie i umacnianie
międzynarodowego klimatu i warunków sprzyjających rozwią-
zywaniu kryzysu społeczno-ekonomicznego w naszym kraju”.
- 222 22 września, szyfrogram ambasadora w Rzymie do I sekretarza KC PZPR 473
i członka BP KC
Wypowiedzi sekretarza generalnego Konferencji Episkopatu
Polski i arcybiskupa metropolity krakowskiego: „Kierownictwo
episkopatu ma optymistyczną wizję co do możliwości spokoj-
nego rozwiązania obecnej fazy kryzysu na linii «Solidarność» –
Rząd i Partia”.
- 223 22 września, szyfrogram ministra spraw zagranicznych (z Nowego Jorku) 475
do I sekretarza KC PZPR i premiera
Minister spraw zagranicznych Wielkiej Brytanii „życzy nam
«rozwiązania sytuacji przy pomocy środków pokojowych», gdyż
w przeciwnym przypadku będą oni postawieni w trudnej, przy-
musowej sytuacji. Z punktu widzenia Zachodu ważne jest, by nie
doszło do obcej interwencji w Polsce”.
- 224 22 września, szyfrogram ambasadora w Bukareszcie 477
Rumuńskie reakcje na wydarzenia w Polsce: „Sytuację w Pol-
sce śledzą z niezwykłą uwagą, szczególnie po pierwszym etapie
zjazdu «Solidarności», również w aspekcie rosnących trudności
rynkowych”.
- 225 22 września, notatka informacyjna 478
Uzupełnienie informacji o rozmowach ministra spraw zagra-
nicznych w Bonn: „Wizyta w RFN nastąpiła w wyniku inicja-
tywy H.D. Genschera. Inicjatywa ta wyszła naprzeciw naszym
potrzebom odbycia rozmów w RFN, która jest jednym z naszych
najważniejszych partnerów gospodarczych i politycznych na
Zachodzie”.

226	23 września, szyfrogram ambasadora w Oslo do kierownika WZ KC PZPR Spotkanie z przedstawicielami dyplomatycznymi krajów socjalistycznych: „Wszyscy wykazywali doskonałą orientację w faktach i równoczesne niezrozumienie naszych realiów”.	481
227	23 września, szyfrogram wicedyrektora GM do ministra spraw zagranicznych (do Nowego Jorku) „Mnożą się wrogie plakaty i ulotki, w tym antyradzieckie”.	482
228	23 września, szyfrogram stałego przedstawiciela przy ONZ w Nowym Jorku Wystąpienia w czasie XXXVI sesji Zgromadzenia Ogólnego: „Genscher stwierdził, że wydarzenia w Polsce mają szczególne znaczenie dla sytuacji w Europie i świecie”.	484
229	23 września, pismo wicedyrektora Gabinetu Ministra do KKP NSZZ „Solidarność” „Ministerstwo Spraw Zagranicznych oczekuje, że «Solidarność» bezzwłocznie zaniecha [...] sprzecznych z prawem akcji w sferze stosunków zagranicznych, które mogą przynieść szkodę interesom Państwa”.	485
230	23 września, pismo dyrektora Departamentu ds. Stosunków z ZSRR do ambasady w Moskwie Zwrócenie uwagi na „konieczność zainteresowania się Ambasadą – w uzgodnieniu z kompetentnymi władzami ZSRR – grobami Stanisława Augusta Poniatowskiego i Stanisława Ignacego Witkiewicza”.	486
231	24 września, szyfrogram ministra spraw zagranicznych (z Nowego Jorku) do I sekretarza KC PZPR i premiera „W rozmowach z niektórymi min. SZ Europy Zach., w odpowiedzi na ich stwierdzenia, że «Solidarność» poszła zbyt daleko i ktoś musi nakłonić ją do rozsądku, zadałem rozmówcom pytanie, dlaczego takie oceny adresują tylko do przedstawiciela rządu polskiego, a nie starają się, by dotarły do Solidarności”.	487
232	24 września, szyfrogram ministra spraw zagranicznych (z Nowego Jorku) do I sekretarza KC PZPR i premiera „Dłuższa rozmowa z A. Gromyko, poświęcona głównie z jego inicjatywy – sytuacji w Polsce”.	488
233	24 września, szyfrogram wiceministra Wójcickiego do ministra spraw zagranicznych (w Nowym Jorku) List otwarty intelektualistów polskich „nie wymaga odpowiedzi”.	489
234	25 września, szyfrogram ambasadora w Londynie „Impreza katyńska miała agresywny charakter pod hasłem walki z komunizmem i dominacją radziecką w PRL”.	490

LISTA DOKUMENTÓW

235	25 września, szyfrogram ambasadora w Berlinie Wstrzymanie kolportowania w NRD uchwalonego przez NSZZ „Solidarność” pisma do ludzi pracy Europy Wschodniej.	491
236	25 września, szyfrogram ministra spraw zagranicznych (z Nowego Jorku) do I sekretarza KC PZPR i premiera „Doskonale zorientowanie” sekretarza stanu USA „w polskiej sytuacji, otwarta postawa w rozmowie – odbiegająca zasadniczo od zimnowojennego wizerunku publicznych wystąpień”.	492
237	[po 25 września], notatka wicedyrektora Departamentu IV Rozmowa premiera Francji z Anną Walentynowicz „ma określoną wymowę polityczną – jest wsparciem dla ekstremistycznego skrzydła w Solidarności”.	493
238	28 września, okólnik zastępcy kierownika WZ KC PZPR „Pierwsze dwa dni drugiej tury Zjazdu «S» potwierdzają przewidywania, że będzie ona politycznie spokojniejsza, ale bez zmian dotychczasowych głównych kierunków”.	494
239	28 września, notatka dyrektora Departamentu IV Inicjatywa burmistrza Flensburga udzielenia pomocy mieszkańcom Kołobrzegu: „Zamiar osobistego przekazywania leków w Kołobrzegu oprócz negatywnego dla nas wydźwięku propagandowego może stanowić element nacisku na władze miejskie na rzecz skłonienia ich do podjęcia idei współpracy z Flensburgiem”.	495
240	[po 28 września], notatka dyrektora GM Nowojorskie spotkanie ministrów spraw zagranicznych Polski i Izraela „było szczere i podyktowane wzajemnie najlepszymi intencjami, które będą mottem naszej wspólnej polityki”.	497
241	[przed 29 września], notatka ambasady w Sztokholmie Wyjaśnienia korespondenta „Trybuny Ludu” w sprawie medialnego relacjonowania prośby o azyl złożonej przez pracownika placówki.	500
242	30 września, szyfrogram ambasady w Ottawie „Radio i cała prasa poświęca dużo miejsca ostatniej masowej ucieczce pasażerów” z TSS „Stefan Batory”.	502
243	30 września, notatka MSW Informacje punktu operacyjnego w Algierze w sprawie rozmów przywódców państw socjalistycznych na Krymie: „podkreślono, że we wszystkich europejskich krajach socjalistycznych istnieją warunki do wystąpienia ostrych kryzysów społeczno-gospodarczych «na wzór polski»”.	503

244	[wrzesień], notatka Wydziału Socjalno-Zawodowego i Wydziału Zagranicznego KC PZPR (fragment) „Jeżeli chodzi o postawę przedstawicieli «Solidarności» za granicą, to ocena w tym względzie jest bardzo zróżnicowana”.	504
245	1 października, szyfrogram wicepremiera Obodowskiego (z Paryża) do I sekretarza KC PZPR i premiera Rozmowy prowadzone w Paryżu „wykazały dalszą wolę polityczną Francji podtrzymania i rozwoju stosunków z Polską, aczkolwiek w konkretnych decyzjach gospodarczych wystąpiła wstrzeźliwość”.	512
246	1 października, pismo ambasadora w Berlinie Publikacja „w prasie szwajcarskiej oraz austriackiej artykułów o rzekomych roszczeniach terytorialnych NRD” tematem rozmowy z wschodnioniemieckim wiceministrem spraw zagranicznych.	514
247	1 października, notatka informacyjna Rozmowy wiceministra Dobrosielskiego: „Ambasadora Francji wezwałem dla przekazania naszej reakcji na fakt przyjęcia Walentynowicz przez Premiera P. Mauroy”; ambasadorowi Holandii „zwróciłem uwagę na fragment dot. Polski w przemówieniu ich ministra spraw zagranicznych na Sesji Zgromadzenia Ogólnego NZ, który nie służy sprawie polskiej ani stosunkom polsko-holenderskim”.	516
248	2 października, szyfrogram ambasadora w Wiedniu Zróżnicowane opinie o polskiej emigracji zarobkowej w Austrii zarejestrowane na potrzeby przygotowywanego reportażu telewizyjnego.	517
249	2 października, szyfrogram ambasadora w Buenos Aires „Związek Polaków w Argentynie rozwija akcję zbiórki pieniędzy i żywności dla głodującego kraju pod hasłami antykomunizmu i wrogości do Polski Ludowej”.	519
250	[po 2 października], notatka ambasadora w Brasili Wizyta ministra spraw zagranicznych w Brazylii „jest ważnym krokiem do zbliżenia i rozwoju stosunków politycznych oraz intensyfikacji stosunków gospodarczych, kulturalnych i naukowych”.	520
251	5 października, szyfrogram ambasady w Madrycie Minister spraw zagranicznych Hiszpanii w rozmowie z ministrem Czyrkiem „okazał pełne zrozumienie rządu hiszpańskiego dla sytuacji w Polsce i w nawiązaniu do rozmów w N. Jorku poinformował, iż rząd hiszpański jest gotów okazać Polsce pomoc gospodarczą”.	523

252	5 października, szyfrogram stałego przedstawiciela przy Biurze Narodów Zjednoczonych w Genewie Brak precyzyjnych przepisów w sprawie pobierania prowizji od krótkoterminowych wynagrodzeń obywateli polskich zatrudnionych w instytucjach międzynarodowych.	524
253	5 października, szyfrogram stałego przedstawiciela przy ONZ w Nowym Jorku W sprawach wyborczych „zaczęliśmy się spotykać z zapytaniem o stopień pewności utrzymania poparcia naszej kandydatury przez grupę regionalną”.	525
254	5 października, szyfrogram ministra spraw zagranicznych do ambasadora w Rzymie i szefa Zespołu ds. Stałych Kontaktów Roboczych ze Stolicą Apostolską „Zasłała pilna potrzeba mego wyjazdu do Rzymu, oczywiście pod warunkiem, że będę się mógł spotkać – obok Colombo i Casarolego – z papieżem”.	526
255	5 października, okólnik dyrektora Departamentu V Nowojorskie spotkanie ministrów spraw zagranicznych Polski i Izraela „odbyło się z inicjatywy izraelskiej [...]. Podkreślamy, że istnienie spraw będących przedmiotem wspólnego zainteresowania jest naturalne w świetle wielowiekowego współżycia Polaków ze społecznością żydowską”.	527
256	6 października, szyfrogram ambasady w Kairze Informacja o przeprowadzeniu zamachu na prezydenta Egiptu.	529
257	7 października, szyfrogram konsula generalnego w Nowym Jorku Pobyt w USA wiceprzewodniczącego Stowarzyszenia Autorów ZAiKS: „Życzeniem środowisk żydowskich w USA jest przygotowanie przez nas w Polsce uroczystego programu obchodów 40 rocznicy powstania w getcie warszawskim”.	530
258	7 października, szyfrogram dyrektora Departamentu V do ambasady w Damaszku „Starajcie się nawiązać kontakt z towarzyszami Irackiej Partii Komunistycznej” w sprawie uprowadzenia polskiego obywatela w Iraku.	531
259	8 października, szyfrogram ambasadora w Sofii Premier Bułgarii „podkreślając wagę, jaką przywiązują do braterskich stosunków współpracy między obu partiami, akcentował przede wszystkim wielkie zaniepokojenie sytuacją w Polsce”.	533
260	8 października, okólnik kierownika WZ KC PZPR „Zakończenie Zjazdu «S» przebiegało w atmosferze pośpiechu i chaotycznej dyskusji wraz z końcówą, szóstą, turą wyborów”.	534

261	8 października, notatka I sekretarza KZ PZPR ambasady w Bagdadzie Wicepremier Jedynek w czasie pobytu w Iraku „stwierdził, że nie czekając na nowe decyzje R.M. należy, kierując się rachunkiem ekonomicznym i gospodarskim podejściem do społecznych środków, podejmować decyzje płacowe bezpośrednio na budowach”.	535
262	8 października, notatka wicedyrektora Departamentu Prawno-Traktatowego Konsultacje z przedstawicielami Prokuratury Generalnej w sprawie międzynarodowej aktywności NSZZ „Solidarność”: „Z dokonanej wymiany poglądów wynika, że: można by zwrócić się do Urzędu Rady Ministrów o spowodowanie za pośrednictwem właściwych ministrów, aby kierownicy zakładów pracy poddali ścisłej kontroli wykorzystywanie zakładowych teleksów”.	536
263	[przed 9 października], notatka Gabinetu Ministra Konieczne wprowadzenie ograniczeń w sprawie organizowania służbowych wyjazdów zagranicznych i przyjmowania w Polsce delegacji z poszczególnych krajów.	537
264	11 października, pismo ambasady w Kolonii „Należy ponownie rozważyć celowość naszej współpracy” w sprawie organizacji wystawy w Gdańsku i Norymberdze.	544
265	[przed 12 października], notatka Departamentu I (fragment) Stan relacji polsko-bułgarskich: „Wydarzenia w Polsce wywarły istotny wpływ na atmosferę dwustronnych stosunków zawężając w poważnym stopniu płaszczyzny współpracy w wielu dziedzinach”.	546
266	12 października, notatka pracownika Departamentu V Wnioski pokontrolne dotyczące funkcjonowania ambasady w Damaszku: „Pilnego rozwiązania wymaga także kwestia rozliczeń dewizowych między bankiem syryjskim i Ambasadą”.	549
267	12 października, notatka informacyjna Andrzej Celiński w rozmowie z dyrektorem Departamentu III „poinformował, iż L. Wałęsa uda się do Stanów Zjednoczonych na zaproszenie L. Kirklanda, przewodniczącego Centrali AFL-CIO, w drugiej połowie listopada. «Solidarność» chciałaby wizytę bardzo starannie przygotować i dlatego już przed wyjazdem rozpoznawczym prosi MSZ o opinie i sugestie”.	552
268	13 października, szyfrogram ministra spraw zagranicznych (z Rzymu) do I sekretarza KC PZPR i premiera W rozmowie z Janem Pawłem II „zmuszony byłem zadramatyzować oceny i prognozy oraz polemizować z jego «lekkim» stanowiskiem”.	555

269	13 października, wyciąg korespondencyjny z szyfrogramu ambasady w Paryżu Wizyta ministra spraw zagranicznych Francji w Polsce „odbili się szerokim echem w kołach oficjalnych i środkach przekazu, w tonie pozytywnym”.	557
270	13 października, szyfrogram wicedyrektora Departamentu III do ambasadora w Ottawie Konieczne ograniczanie zagranicznej aktywności NSZZ „Solidarność”: „Działalność Biura Solidarności w Nowym Jorku była-by z punktu widzenia prawa polskiego nielegalna”.	558
271	13 października, notatka sekretarza ambasady w Ottawie Rozmowy w MSZ Kanady: „Jeśli chodzi o sprawy Polskie – ich zdaniem sytuacja jest poważna”.	559
272	13 października, notatka informacyjna Obrady XXXVI sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ: „Na 147 państw, które wystąpiły w debacie generalnej, problem Polski poruszyło 15 państw, nie licząc Polski: 9 europejskich i 6 pozaeuropejskich”.	561
273	14 października, szyfrogram ambasadora w Phenianie „Milczenie środków masowego przekazu o kryzysie polskim podyktowane jest sytuacją wewnętrzną KRLD”.	563
274	14 października, szyfrogram ambasadora w Paryżu Wizyta przewodniczącego NSZZ „Solidarność” we Francji: „Celem ograniczenia wrogiego nam charakteru planowanych imprez w Lens ustosunkowałem się krytycznie do koncepcji tej części wizyty”.	565
275	14 października, szyfrogram ambasadora w Paryżu Podczas konferencji prasowej delegacji NSZZ „Solidarność” zorganizowanej w czasie wizyty we Francji „Wałęsa, Geremek i inni unikali bezpośrednich ataków na ustrój i rząd PRL”.	566
276	15 października, szyfrogram ambasadora w Ulan Bator Konflikt personalny pracowników placówki – konieczne odwołanie Andrzeja Czechowicza do kraju.	568
277	15 października, szyfrogram ambasadora w Paryżu Zróżnicowane reakcje polityczne i medialne na wizytę przewodniczącego NSZZ „Solidarność” we Francji.	570
278	15 października, notatka Protokołu Dyplomatycznego Interwencja konsula generalnego ZSRR w sprawie poprawy zaopatrzenia dla obywateli radzieckich w Polsce.	572

279	16 października, szyfrogram ambasadora w Vientiane Rozmowy z przedstawicielami władz Laosu i członkami korpusu dyplomatycznego na temat sytuacji w PRL: „Działacze partyjni i przedstawiciele władz interesują się sytuacją w Polsce w sposób umiarkowany i b. życzliwy”.	573
280	17 października, okólnik dyrektora Departamentu Studiów i Programowania Kolejna runda spotkania KBWE w Madrycie: „Wznowienie prac może przynieść zaostrzenie polemik”.	575
281	17 października, szyfrogram ambasadora w Hanoi Trudności w realizacji polskich kontraktów w Wietnamie.	577
282	19 października, okólnik ministra spraw zagranicznych „IV Plenum podtrzymało generalną linię uchwał IX Zjazdu przy głównym akcencie na konsekwentną, czytelną i skuteczną realizację tych uchwał. Brak takiego działania był przyczyną krytyki kierownictwa partyjnego, co spowodowało rezygnację I Sekretarza”.	578
283	19 października, okólnik dyrektora Departamentu II Informacja Stanisława Cioska dla ambasadorów krajów socjalistycznych na temat działań NSZZ „Solidarność”: „Przyjęty [...] program opozycyjny otwiera nowy etap walki politycznej i zakłada tworzenie nowych struktur polityczno-ustrojowych”.	580
284	20 października, szyfrogram ambasadora w Moskwie Rozmowy dyrektora DPWkiN w MSZ ZSRR: „Zmianę na stanowisku I Sekretarza PZPR przyjęto z nieukrywaniem zadowoleniem”.	581
285	20 października, pilna notatka Rozmowa przedstawicieli NSZZ „Solidarność” z wicedyrektorem Departamentu IV: „Bujak złożył deklarację, że w czasie pobytu jego delegacji w RFN uwzględni wszystkie nasze postulaty i zalecenia”.	582
286	21 października, szyfrogram ambasadora w Paryżu Ocena wizyty przewodniczącego NSZZ „Solidarność” we Francji: „Pierwsze wrażenia do sprawdzenia: nadal działa charizma W., nadal zdecydowanie przeważa mit «Solidarności» jako idealistycznej siły demokratycznej, niedostatecznie dociera nasza ocena związku i jej tendencji, w tym destruktywnej”.	587
287	21 października, notatka Zarządu II Sztabu Generalnego WP Wykrycie przez władze w Bejrucie transportu broni w samolocie PLL LOT: „Zasadniczą przyczyną odkrycia zawartości tych przesyłek było bardzo słabe techniczne zabezpieczenie, słabe zamki, walizki ze skaju itp.”.	588

LISTA DOKUMENTÓW

288	[po 21 października], notatka dyrektora Departamentu II Interwencja radcy ambasady ChRL w związku z opublikowa- niem w „Życiu Warszawy” artykułu „Tajwan – wyspa wspaniała”.	591
289	22 października, szyfrogram wiceministra handlu zagranicznego do ambasadora w Islamabadzie Wstrzymanie realizacji kredytowego kontraktu na dostawę stat- ków do Pakistanu.	593
290	22 października, notatka informacyjna Konsultacje wiceministrów spraw zagranicznych PRL i NRD: „Rozmowy w MSZ koncentrowały się na ocenie stosun- ków dwustronnych. Omówiono także niektóre problemy międzynarodowe”.	594
291	22 października, pismo wicedyrektora Departamentu IV do dyrektora DPWKiN Brak postępów w rokowania z Francją w sprawie stacji naukowej PAN i Biblioteki Polskiej w Paryżu.	599
292	23 października, szyfrogram ambasadora w Kolonii Trudności w uzyskaniu kolejnych kredytów w RFN.	600
293	24 października, szyfrogram ambasady w Bagdadzie „Od dłuższego czasu notujemy niepokojącą sytuację ekono- miczno-produkcyjną na polskich budowach w Iraku”.	602
294	26 października, szyfrogram ambasady w Trypolisie „Na budowie w Dernie miała miejsce 17 bm. kilkugodzin- na przerwa w pracy z szeregiem żądań, w tym głównie socjalno-bytowych”.	603
295	26 października, notatka chargé d'affaires ambasady w Singapurze (fragmenty) „W okresie ostatnich 4 lat stosunki polsko-singapurskie cha- rakteryzowały się, chociaż skromną, ale odczuwalną tendencją rozwojową”.	604
296	27 października, szyfrogram ambasadora w Ulan Bator „Sytuacja w Polsce po IV Plenum KC PZPR jest tematem stałych dyskusji wśród tutejszych kadr mongolskich i radzieckich (na szkoleniach partyjnych akcentuje się obok sytuacji kontrewo- lucyjnej w Polsce także niewdzięczność Polaków wobec ZSRR i prozachodnie nastawienie)”.	607
297	27 października, szyfrogram ambasadora w Moskwie Zróżnicowane oceny przebiegu sesji Międzynarodowej Organi- zacji Dziennikarzy.	608

298	27 października, szyfrogram wicedyrektora DSiP (z Madrytu) Narada przedstawicieli krajów socjalistycznych w czasie spotkania KBWE: „Dominuje przekonanie, że w pierwszym okresie ob- rad spotkania w Madrycie nie będzie istotnego postępu”.	609
299	27 października, notatka informacyjna Informacja ministra spraw zagranicznych dla przedstawicieli dyplomatycznych Francji, Wielkiej Brytanii, Szwecji i RFN na temat sytuacji w kraju, która „bardzo szybko ewoluuje w niebez- piecznym kierunku, co może grozić konfrontacją”.	610
300	28 października, notatka informacyjna Relegowanie pięciu studentów polskich z Politechniki Lwow- skiej i wydalenie ich z terytorium ZSRR.	612
301	28 października, notatka Departamentu Studiów i Programowania „Nie wydaje się, aby dążenia niektórych kręgów EWG do insty- tucjonalizacji stosunków z Polską przybrały w najbliższym cza- sie formę oficjalnej propozycji”.	615
302	28 października, notatka informacyjna MSW Opinie o wizycie ministra spraw zagranicznych w Watykanie: „Generalnie rzecz biorąc ocenia się ją tu jako wizytę nieudaną, że przygotowaną merytorycznie ze strony polskiej”.	618
303	30 października, szyfrogram ambasadora w Kolonii „Zdaniem kanclerza Jaruzelskiemu potrzebny jest teraz taki pro- gram, który przekonałby społeczeństwo i pociągnąłby je za sobą, kończąc strajki i umożliwiając normalny tok pracy”.	620
304	30 października, okólnik ministra spraw zagranicznych „V Plenum potwierdziło aktualność uchwały IV Plenum”.	622
305	30 października, szyfrogram stałego przedstawiciela przy ONZ w Nowym Jorku „Bieżącą sesję ZO ONZ wykorzystujemy dla starań na rzecz ob- niżki naszej składki”.	623
306	30 października, szyfrogram dyrektora Departamentu III do ambasadora w Waszyngtonie Ambasador USA w rozmowie z ministrem spraw zagranicznych „oświadczył, że [...] rząd USA unika wszystkiego, co mogłoby wywierać wpływ na układ stosunków między «S» a władzami”.	625
307	30 października, notatka Departamentu III Projekt instrukcji dla ambasadora w Waszyngtonie w związ- ku z planowaną wizytą przewodniczącego NSZZ „So- lidarność” w USA: ewentualne „przyjęcie Wałęsy przez prezydenta lub innego wysokiego przedstawiciela Administracji byłoby interpretowane przez «Solidarność» jako poparcie dla	626

aspiracji politycznych W. i jego organizacji. Byłoby to szkodliwe dla rozwoju sytuacji w Polsce i wokół Polski oraz dla stosunków polsko-amerykańskich”.

308	2 listopada, notatka ambasady w Budapeszcie Tematyka polska w węgierskich działaniach propagandowych: „Zwrot w polityce informacyjnej węgierskich środków masowego przekazu nastąpił po wystosowaniu listu KC KPZR do KC PZPR w czerwcu br. i uchwale Biura Politycznego KC WSPR z dnia 10 czerwca br.”.	628
309	2 listopada, notatka Wydziału Ideologicznego KC KPZR Przygotowania do uroczystości rocznicowych rewolucji październikowej.	632
310	3 listopada, szyfrogram dyrektora Departamentu Łączności do ambasadora w Moskwie „Została zaakceptowana przez Ministra Czyrka koncepcja reaktywowania bezpośredniej łączności radiowej Centrali MSZ z Ambasadą PRL w Moskwie”.	634
311	3 listopada, notatka Departamentu Prawno-Traktatowego [?] Ocena postulatów NSZZ „Solidarność” w sprawie zasadności roszczeń obywateli PRL dotyczących okresu II wojny światowej.	635
312	3 listopada, notatka informacyjna Międzynarodowy kontekst I krajowego zjazdu delegatów NSZZ „Solidarność”: „Celowym jest stałe przypominanie o konieczności przestrzegania w międzyn. działalności zw. zaw. zasad polityki zagranicznej PRL i zdecydowane reagowanie na przypadki naruszania tych zasad”.	639
313	3 listopada, notatka informacyjna MSW Plany delegacji rabinów ortodoksyjnych dotyczące spotkania z kierownikiem Urzędu do Spraw Wyznań i remontów cmentarzy żydowskich: „Komitet rabinów stawia się wyraźnie na finansowanie własnymi środkami odbudowy niektórych obiektów lub cmentarzy”.	644
314	3 listopada, notatka ambasady w Budapeszcie Znaczne ograniczenia w polsko-węgierskiej współpracy kulturalnej.	645
315	4 listopada, szyfrogram ambasadora w Vientiane Konflikt personalny pracowników placówki.	649
316	4 listopada, szyfrogram ambasadora w Canberze Dyrektor australijskiego ośrodka analitycznego „był w wąskim gronie na wystąpieniu Kissingera, który dużo uwagi poświęcił Polsce” i „twierdził, że mylił się przewidując «rychłą inwazję»”.	650

317	4 listopada, szyfrogram ambasadora w Sofii Wprowadzenie ograniczeń w wywozie niektórych towarów spo- żywczych i przemysłowych z Bułgarii.	651
318	4 listopada, notatka informacyjna Ambasador USA w rozmowie z wiceministrem Węjaczem „stwierdził, że USA nie zamierzają się mieszać w wewnętrzne sprawy Polski, a nawet unikać będą takich oświadczeń czy za- chowań, które mogłyby być jednostronnie interpretowane jako poparcie sił antysocjalistycznych”.	652
319	[po 4 listopada], notatka Wydziału Zagranicznego i Wydziału Ideologicznego KC PZPR Moskiewskie spotkanie przedstawicieli partii komunistycznych: „Jednym z istotnych, choć nie pierwszoplanowym wątkiem w dyskusji na naradzie była kwestia kryzysu w Polsce oraz mię- dzynarodowych reperkusji tego kryzysu”.	653
320	5 listopada, szyfrogram ambasadora w Luandzie Wyrok sądowy w sprawie zatrzymania statku rybackiego „Al Razaza” „podtrzymujący wyrok sądu pierwszej instancji, a więc uznający winę kapitana”.	659
321	5 listopada, protokół posiedzenia Sekretariatu KC PZPR (fragmenty) Informacja Stefana Olszowskiego o naradzie przedstawicieli partii komunistycznych w Moskwie: „Jest duży rozróż między oczekiwaniem naszych sojuszników a naszą sytuacją”.	660
322	5 listopada, pismo wicedyrektora Departamentu V do MHZ „Niniejszym informuję, że w najbliższym czasie do Ugandy (planowany termin 10 listopada) uda się Ambasador J. Witek z Nairobi w celu dokonania rozeznania co do możliwości nor- malizacji naszych stosunków bilateralnych”.	662
323	6 listopada, szyfrogram ambasadora w Moskwie Relacja kierownika WZ KC PZPR o rozmowach w KC KPZR: „Tow. Rusaków podkreślał, że KPZR bardzo głęboko przeżywa polski kryzys”.	664
324	6 listopada, szyfrogram konsulatu generalnego w Nowym Jorku do Banku Handlowego i MHZ „LOT zalega z płatnościami dla BP z tytułu zapłaty za paliwo pobrane w październiku br. na sumę 468,2 tys. dolarów”.	665
325	6 listopada, szyfrogram stałego przedstawiciela przy ONZ w Nowym Jorku „Waldheim wystosował list do gen. Jaruzelskiego z prośbą o in- terwencję” w sprawie uwolnienia Alicji Wesołowskiej.	666

326	6 listopada, notatka Ministerstwa Finansów „W dniu 6 listopada 1981 r. Prezydium Rządu podjęło decyzję w sprawie zwrócenia się do Międzynarodowego Funduszu Walutowego oraz do Międzynarodowego Banku Odbudowy i rozwoju o ponowne przyjęcie Polski w poczet członków tych instytucji”.	667
327	[po 6 listopada], notatka informacyjna Konsultacje dyrektora DPWKiN w MSZ NRD: „Towarzysze z NRD wielokrotnie podkreślali w każdej rozmowie swoje zaniepokojenie sytuacją w Polsce”.	670
328	7 listopada, szyfrogram ambasadora w Moskwie „W rozmowie Bajbakow wyraził zaskoczenie z powodu informacji o przystąpieniu Polski do Międzynarodowego Funduszu Walutowego”.	672
329	8 listopada, szyfrogram ambasadora w Sofii Bułgarskie zastrzeżenia wobec działalności Ośrodka Informacji i Kultury Polskiej.	673
330	9 listopada, okólnik ministra spraw zagranicznych Rozmowy I sekretarza KC PZPR z prymasem Polski i przewodniczącym NSZZ „Solidarność”: „W toku spotkania” prymas „podzielił krytyczną ocenę sytuacji w kraju, zwłaszcza odnośnie niektórych przejawów działalności «S»”, Wałęsa „broniał częściowo linii «S», zapowiadał zmianę polityki konfrontacyjnej na rzecz współdziałania z rządem”.	674
331	10 listopada, niepodpisana notatka W trakcie spotkania z przewodniczącym autriackiej Rady Narodowej minister spraw zagranicznych poinformował „o nienaruszalności naszego sojuszu z ZSRR i w ramach UW, wskazując, że ZSRR udziela naszemu krajowi wszechstronnej pomocy gospodarczej i jest zdania, że Polacy sami powinni rozwiązać swoje problemy. Zaznaczył, iż ZSRR jest przeciwny próbom Zachodu wyrwania naszego kraju z UW i systemu socjalistycznego”.	675
332	10 listopada, projekt notatki wiceministra Wójcickiego Plan przeciwdziałania międzynarodowym konsekwencjom sytuacji wewnętrznej PRL.	677
333	11 listopada, szyfrogram ambasadora w Budapeszcie Ocena prelekcji Marka Nowakowskiego w Ośrodku Informacji i Kultury Polskiej: „Naszym zdaniem tego typu osobnicy nie powinni być wysyłani za granicę”.	679

334	11 listopada, notatka MON „Melduję Obywatelowi Generałowi, że w związku z niezgłoszeniem się do pracy Zastępcy Szefa Zarządu I Sztabu Generalnego WP płk. Ryszarda KUKLIŃSKIEGO [...] podjęto czynności poszukiwawczo-wyjaśniające”.	680
335	12 listopada, szyfrogram ambasadora w Paryżu Prymas Polski w czasie powitania na lotnisku i rozmowy w ambasadzie „podkreślał usilnie poparcie kościoła dla programu gen. Jaruzelskiego jako jedynej alternatywy chaosu i anarchii”.	681
336	12 listopada, notatka informacyjna MSW Polskie informacje na temat sytuacji wewnętrznej przekazane stronie radzieckiej „zostały [...] ocenione przez Wydział Zagraniczny KC KPZR jako zbyt optymistyczne, szczególnie jeśli chodzi o rolę Kościoła katolickiego i intencje papieża odnośnie pomocy w rozwiązaniu kryzysu w Polsce”.	683
337	12 listopada, meldunek MSW „Bułgarskie MSW oceniając obecny sezon turystyczny sformułowało ocenę, według której zachowanie się polskich turystów w tym kraju było poprawne i nie odbiegało w zasadzie od stanu z lat poprzednich”.	685
338	12 listopada, szyfrogram wicedyrektora Departamentu IV do p.o. szefa misji wojskowej w Berlinie Zachodnim Instrukcja w sprawie odrzucenia ewentualnego zaproszenia na uroczystość upamiętniającą sportowców poległych w czasie II wojny światowej: „Do zaproszenia dołączono listę 25 olimpijczyków, w tym 2, którzy zginęli w Katyniu”.	686
339	13 listopada, szyfrogram wicedyrektora DSiP (z Madrytu) „Wzrost zainteresowania sprawami polskimi na spotkaniu [KBWE] w Madrycie. W kuluarach b. pozytywnie komentowane spotkanie Jaruzelski–Glemp–Wałęsa”.	687
340	13 listopada, szyfrogram dyrektora generalnego MHZ do ambasadora w Islamabadzie Ograniczenia w realizacji kontraktu na sprzedaż statków Pakistanowi.	688
341	13 listopada, okólnik wiceministra Wiejacza Instrukcja w sprawie ograniczania i monitorowania międzynarodowej aktywności NSZZ „Solidarność”: „Będziemy reagować w przypadku wystąpień niezgodnych ze statutem «S» i porozumieniami”.	689

342	14 listopada, pilna notatka W związku z pobytem delegacji Regionu Mazowsze NSZZ „Solidarność” w RFN „dla kierownictwa polskiego powstaje pytanie, jak pogodzić ostatnie posunięcia DGB wobec Solidarności z deklaracjami polityków RFN o powstrzymaniu się przed ingerowaniem w nasze sprawy”.	690
343	[po 16 listopada], niepodpisana notatka Informacja ministra spraw zagranicznych dla ambasadorów krajów socjalistycznych: „Nie udało się nam pohamować narastającego kryzysu społeczno-gospodarczego. Wykorzystują to siły nam wrogie do ataków na partię i socjalizm”.	694
344	17 listopada, szyfrogram ambasadora w Moskwie Ambasador USA „wyrażał zdziwienie, dlaczego tak długo istnieje bezwład i anarchia, dlaczego naród posiadający dużą ilość wykształconych ludzi nie rozumie, że tylko praca może wyprowadzić kraj z trudnej sytuacji”.	698
345	17 listopada, szyfrogram konsula generalnego w Chicago „16 bm. jury uznało Zacharskiego za winnego. Wymiar kary nastąpi 14 grudnia br.”.	699
346	17 listopada, szyfrogram ambasadora w Kopenhadze „Konieczna była natychmiastowa interwencja przedstawiciela ambasady, któremu udało się obronić kapitana, i statek w przewidzianym czasie opuścił port. Wszystko wskazuje na to, że w kasie znajdowały się narkotyki, o czym byli poinformowani Duńczycy”.	700
347	17 listopada, okólnik ministra spraw zagranicznych Instrukcja do rozmów na temat sytuacji wewnętrznej PRL: „Przebieg uroczystości 11 listopada br. nie zawierał nowych, zaskakujących treści, natomiast miał szerszy zakres niż dawniej. Uroczystości wykorzystywane dla celów antyradzieckich”.	701
348	17 listopada, szyfrogram wicedyrektora Departamentu V do ambasadora w Addis Abebie Przygotowanie szkoleniowego filmu dokumentalnego na prośbę Etiopczyków: „Przepróście gospodarzy za opóźnienia”.	703
349	19 listopada, szyfrogram dyrektora Departamentu IV do ambasadora w Atenach „Stałe stanowisko Polski ws. problemu cypryjskiego obejmujące neutralność, suwerenność i integralność terytorialną Cypru, wycofanie wszystkich stacjonujących na wyspie wojsk i personelu wojskowego, likwidację baz”.	704

350	19 listopada, szyfrogram szefa misji w Kaesongu Na Półwyspie Koreańskim „od kilku miesięcy ton wypowiedzi i ocen ze strony północnej – ulega zaostrzeniu”.	705
351	[przed 20 listopada], notatka Departamentu IV i Departamentu Konsularnego Konieczne podjęcie negocjacji z RFN w sprawie emigracji obywateli polskich: „W razie [...] rozmów z RFN należałoby otworzyć odrębny kanał rozmów w sprawach finansowo-kredytowych, w tym np. kwestię częściowego umorzenia zadłużenia polskiego w RFN (kredyty gwarantowane)”.	706
352	20 listopada, szyfrogram ambasadora w Paryżu Informacje przedstawiciela Ministerstwa Finansów: „19 bm. rozpoczęła się pierwsza runda rokowań w sprawie przełożenia nowych płatności z tytułu kredytów gwarantowanych w 1982”.	711
353	20 listopada, notatka dyrektora Departamentu I MSW Według radzieckich ocen „działalność sił antysocjalistycznych w Polsce, a zwłaszcza sukcesy tych sił w dziedzinie ideologicznej, idą w parze z postępującą ofensywą polityczną i ideologiczną państw NATO przeciwko ZSRR i wspólnocie socjalistycznej”.	713
354	20 listopada, notatka Departamentu II Tezy do rozmowy ministra spraw zagranicznych z ambasadorem Nowej Zelandii: „Niepokój budzą utrzymujące się od lat na prawie niezmiennym poziomie niekorzystne dla nas relacje we wzajemnych obrotach (stosunek 1:8)”.	716
355	20 listopada, niepodpisana notatka Tezy do rozmowy I sekretarza KC PZPR [?] z ambasadorem USA: „Polska potrzebuje spokoju wewnętrznego i zewnętrznego dla rozwiązania problemów, jakie się nagromadziły”.	718
356	23 listopada, notatka konsultanta Departamentu Studiów i Programowania Sytuacja w Polsce głównym tematem rozmów w Niemczech Wschodnich: „kierownictwo Partii ma zamiar wzmocnić i uodpornić NRD przed błędami PZPR”.	724
357	[przed 24 listopada], notatka Wydziału Administracyjnego i Wydziału Zagranicznego KC PZPR „Po I Krajowym Zjeździe «Solidarności» współpraca międzynarodowa tego związku weszła w nowy – jakościowo – etap”.	727
358	24 listopada, szyfrogram ambasadora w Limie Relacje chargé d'affaires ambasady w Quito o ataku na placówkę i sytuacji wewnętrznej Ekwadoru.	733
359	24 listopada, szyfrogram ambasady w Berlinie „Współpraca kulturalna PRL–NRD kształtuje się na znacznie niższym poziomie w stosunku do lat ubiegłych”.	734

- 360 24 listopada, pilna notatka 735
Wizyta ministra spraw zagranicznych w Wielkiej Brytanii „miała miejsce w związku z inicjatywą brytyjskiego ministra spraw zagranicznych, Lorda Carringtona, który w czerwcu br. w czasie mojej oficjalnej wizyty w W. Brytanii zaproponował odbywanie w miarę potrzeby roboczych spotkań dla omówienia ważniejszych problemów międzynarodowych i stosunków dwustronnych”.
- 361 24 listopada, pilna notatka 739
Przewidywane trudności w uzgodnieniu komunikatu z planowanego posiedzenia Komitetu Ministrów Spraw Zagranicznych Układu Warszawskiego: „W razie potrzeby w porozumieniu ze stroną radziecką będziemy poszukiwać formuł godzących stanowiska wszystkich uczestników, jak to robiliśmy tradycyjnie na poprzednich spotkaniach”.
- 362 24 listopada, pismo ambasady w Ankarze 742
Konieczne podjęcie zdecydowanych działań i naprawienie „kolejnych zaniedbań” w sprawie upamiętnienia Adama Mickiewicza w Turcji.
- 363 [przed 25 listopada], notatka Departamentu II [?] 743
„Nowym elementem w problematyce polonijnej stało się pojawienie w ciągu minionych 2 lat na terenie Australii 4–6 tys. grup Polaków przybyłych głównie via Wiedeń”.
- 364 25 listopada, szyfrogram ambasadora w Waszyngtonie 746
Spotkanie ambasadorów krajów socjalistycznych akredytowanych w USA poświęcone bieżącym wydarzeniom międzynarodowym.
- 365 25 listopada, szyfrogram ambasadora w Brukseli 748
Rozmowy przedstawicieli NSZZ „Solidarność” z urzędnikami EWG: „W naszych sondażach informacje Geremka znalazły w zasadzie potwierdzenie, ale szczegóły rozmów są w Komisji utrzymywane w tajemnicy”.
- 366 25 listopada, szyfrogram ambasadora w Waszyngtonie 749
„US Holocaust Memorial Council [...] zgłosiła nam oficjalnie pismem [...] zapotrzebowanie na materiały polskie o zbrodniach hitlerowskich w celach dokumentacyjnych i dydaktycznych”.
- 367 25 listopada, notatka Departamentu III 750
„Należy generalnie stwierdzić, że w 1981 r. stosunki Polski z krajami Ameryki Łacińskiej rozwijały się pomyślnie, w duchu tradycyjnej współpracy. Wydarzenia w Polsce nie wpłynęły w sposób zasadniczy hamująco na rozwój tych stosunków”.

368	25 listopada, notatka ambasady w Pradze „Przewidziana planem [polsko-czechosłowacka] współpraca kulturalna w porównaniu do lat ubiegłych została w zasadzie utrzymana na tym samym poziomie, chociaż w jej realizacji nastąpiły zakłócenia”.	752
369	26 listopada, szyfrogram ambasadora w Luandzie Złożenie listów uwierzytelniających w Republice Wysp Świętego Tomasza i Książęcej: „Śledzą z troską za rozwojem wydarzeń w Polsce, tak jak każdy zaprzyjaźniony kraj, ale rozumieją przyczyny”.	754
370	26 listopada, szyfrogram przewodniczącego delegacji polskiej na wiedeńskie rokowania rozbrojeniowe Narada przedstawicieli krajów socjalistycznych: zdaniem delegacji radzieckiej „Zachód może podjąć jakieś inicjatywy na następnej rundzie rokowań wiedeńskich”.	755
371	26 listopada, szyfrogram ministra spraw zagranicznych do ambasadora w Londynie Niezbędna interwencja u ministra spraw zagranicznych Wielkiej Brytanii w sprawie uzyskania brytyjskiej pomocy gospodarczej: „Czynnik czasu stał się dramatyczny”.	756
372	27 listopada, szyfrogram wiceministra Olechowskiego do ambasadora w Canberze Minister spraw zagranicznych Australii w czasie wizyty w PRL „odbył rozmowy z min. Czyrkiem [...], a także został przyjęty przez Jaruzelskiego, Jabłońskiego i Madeja. Pozaprogramowo spotkał się [...] z Glempem” oraz z przewodniczącym NSZZ „Solidarność”.	757
373	27 listopada, szyfrogram wicedyrektora DPWKiN do ambasadora w Wiedniu „Zamierzamy zintensyfikować nasze przygotowania obchodów 300-lecia Odsieczy”.	759
374	27 listopada, notatka Departamentu III Bilans stosunków polsko-amerykańskich w 1981 r.: „Obecna administracja, podobnie jak poprzednia, zapewnia nas, że dla Stanów Zjednoczonych stosunki z Polską mają charakter specjalny”.	760
375	30 listopada, pismo konsula generalnego w Mińsku Brak potwierdzenia pogłosek o propagowaniu działalności NSZZ „Solidarność” podczas międzynarodowych targów lotniczych.	763

376	30 listopada, notatka informacyjna W rozmowie wiceministra Dobrosielskiego z ambasadorem USA „omówione zostały aktualne problemy z zakresu stosunków dwustronnych, zwłaszcza gospodarczych”.	764
377	1 grudnia, okólnik wiceministra handlu zagranicznego Bez przełomu w negocjacjach finansowych z Klubem Paryskim.	766
378	2 grudnia, notatka informacyjna Rozmowa wiceministra Dobrosielskiego z ambasadorem RFN w sprawie wizyty delegacji NSZZ „Solidarność” w Niemczech Zachodnich: „przebieg wizyty delegacji Bujaka [...], a zwłaszcza przekazanie przez DGB pełnego wyposażenia studia radiowego, oceniamy jako kolejny przejaw mieszania się w nasze sprawy wewnętrzne”.	767
379	3 grudnia, okólnik ministra spraw zagranicznych Posiedzenie Komitetu Ministrów Spraw Zagranicznych Układu Warszawskiego: „Obecny okres charakteryzuje się ścieraniem tendencji odprężeniowej i konfrontacyjnej. Przyszłość stosunków W–Z zależy od tego, która zwycięży”.	771
380	3 grudnia, pilna notatka „Nasza taktyka rozmów winna zmierzać do skłonienia RFN do całkowitego umorzenia kredytu [z 1975 r.] wraz z odsetkami”.	772
381	4 grudnia, szyfrogram ambasadora w Moskwie Według radzieckich ocen pacyfikacja strajku w Wyższej Oficerskiej Szkole Pożarniczej „jest [...] przełomem w dotychczasowym postępowaniu”.	774
382	4 grudnia, szyfrogram ambasadora w Belgradzie Zdaniem ZKJ polski „kryzys jest wynikiem kumulacji błędów popełnianych od wielu lat przez polskie kierownictwa”.	775
383	4 grudnia, szyfrogram ambasadora w Dakarze Senegalska telewizja „wyświetliła film dokumentalny pt. «Katyń» zrealizowany przez Francuzów. Film komentowany był przez francuskiego pisarza-historyka Alain Decaux. Komentarz nieprzychylny (wrogi), oskarżający ZSRR”.	776
384	4 grudnia, szyfrogram ambasadora w Paryżu Premier Francji swą planowaną wizytę w PRL „widzi [...] jako wyraz przyjaźni i okazję do nawiązania merytorycznych kontaktów”.	777
385	6 grudnia, notatka informacyjna Spotkanie KBWE w Madrycie: „Polska polityka zagraniczna ani wewnętrzne sprawy naszego kraju nie były w ramach grupy	778

- roboczej do spraw zasad przedmiotem ocen krytycznych”; widoczne różnice stanowisk Wschód–Zachód.
- 386 7 grudnia, szyfrogram dyrektora Departamentu Konsularnego do ambasadora w Wiedniu 785
Decyzja władz polskich o zawieszeniu wykonywania umowy o ruchu bezwizowym między Polską i Austrią odpowiedzią na analogiczną decyzję władz austriackich.
- 387 7 grudnia, szyfrogram dyrektora Departamentu IV do ambasady w Kolonii 786
„Zapytajcie DKP, czy mogliby pomóc w nasileniu protestów przeciwko budowie obozu” dla uchodźców z PRL.
- 388 9 grudnia, szyfrogram przewodniczącego Komisji Planowania (z Waszyngtonu) do I sekretarza KC PZPR 787
Wizyta w USA: „Generalnie oceniam, że jest duża ostrożność co do znacznego angażowania się finansowego”.
- 389 9 grudnia, szyfrogram ambasady w Kolonii 789
Nasilenie działań pomocowych dla PRL organizowanych przez ugrupowania ziomkowskie: „Uważamy, że należy rozważyć możliwości przeciwdziałania tej akcji z uwagi na jej oczywiste negatywne aspekty polityczne”.
- 390 9 grudnia, okólnik wiceministra Olechowskiego do ambasad w Waszyngtonie, Paryżu i Londynie 790
Konieczne ostrożne wysondowanie reakcji na ewentualne zawieszenie spłaty polskiego zadłużenia.
- 391 9 grudnia, notatka Departamentu I MSW 791
Trudności gospodarcze w ZSRR powodem możliwego ograniczenia współpracy z Polską i zmniejszenia działań pomocowych.
- 392 [przed 10 grudnia], notatka konsulatu generalnego w Chicago 792
„Administracja republikańska nie ujawnia dotąd istnienia określonej polityki i konkretnego programu w dziedzinie problematyki etnicznej”.
- 393 10 grudnia, szyfrogram ambasadora w Waszyngtonie 795
Spodziewane negatywne konsekwencje w przypadku zawieszenia spłaty polskiego zadłużenia zagranicznego.
- 394 10 grudnia, szyfrogram ambasadora w Sztokholmie 797
Potrzeba wprowadzenia ograniczeń w przyjazdach polskich grup kabaretowych do Szwecji.
- 395 11 grudnia, szyfrogram p.o. szefa misji wojskowej w Berlinie Zachodnim 798
Decyzja władz brytyjskich o wydaleniu oficerów wywiadu MSW z Berlina Zachodniego „ze skutkiem natychmiastowym”.

LISTA DOKUMENTÓW

396	11 grudnia, okólnik dyrektora Departamentu Centrum Informacji Sytuacja wewnętrzna i bieżące wydarzenia międzynarodowe; za- uważalny wzrost napięcia w kraju.	799
397	12 grudnia, okólnik dyrektora Departamentu Łączności Konieczne zwiększenie ostrożności w związku z planowanymi obchodami rocznicy wydarzeń grudniowych.	801
398	12 grudnia, notatka ambasadora w Addis Abebie (fragmenty) Złożenie listów uwierzytelniających w Jemenie Południowym.	802
399	12 grudnia, notatka dyrektora Departamentu V Instrukcja ramowa dla ambasadora w Bagdadzie: „Celem dzia- łania jest wspieranie i obrona wszechstronnie pojętych intere- sów PRL w dziedzinach politycznej, gospodarczo-handlowej i innych”.	804
400	13 grudnia, okólnik ministra spraw zagranicznych Wprowadzenie ograniczeń w ruchu osobowym i praktyczne zamknięcie granic państwowych w związku z wprowadzeniem stanu wojennego.	807
401	13 grudnia, okólnik ministra spraw zagranicznych Instrukcja do rozmów w krajach socjalistycznych w związku z wprowadzeniem stanu wojennego: „Akcentujcie, że decyzja kierownictwa partii i rządu została podyktowana koniecznością użycia wszelkich środków dla przeciwstawienia się kontrrewo- lucyjnemu, antysocjalistycznemu zagrożeniu, dla obrony władzy ludowej”.	808
402	13 grudnia, okólnik ministra spraw zagranicznych Instrukcja do rozmów w krajach kapitalistycznych w związku z wprowadzeniem stanu wojennego: „Dalsze trwanie obecnego stanu rzeczy – w świetle politycznych zamiarów kierownictwa «Solidarności» – prowadziło do katastrofy narodowej”.	810
403	13 grudnia, szyfrogram wiceministra Wiejacza do stałego przedstawiciela przy ONZ w Nowym Jorku „W trybie natychmiastowym złożcie wizytę Waldheimowi. [...]. Zwróćcie się [...] o pomoc w przeciwdziałaniu próbom umię- dzynarodawiania sytuacji w Polsce, w tym przenoszenia sprawy na forum ONZ”.	811
404	13 grudnia, szyfrogram wiceministra Wiejacza do stałego przedstawiciela przy Biurze Narodów Zjednoczonych w Genewie Instrukcja do rozmowy z dyrektorem generalnym Międzynaro- dowej Organizacji Pracy: „poinformujcie, że ze stanu wojenne- go wynika między innymi zawieszenie działalności wszystkich związków zawodowych”.	812

405	13 grudnia, szyfrogram wiceministra Wiejacza do wicedyrektora DSiP (w Madrycie) „Na najbliższym posiedzeniu plenarnym złoż krótkie oświadczenie informujące o wprowadzeniu stanu wojennego, z podaniem motywów, podjętych środków, jak w przemówieniu Jaruzelskiego”.	813
406	13 grudnia, szyfrogram ambasadora w Waszyngtonie Zdaniem Departamentu Stanu „wypadki w Polsce wywołały wiele obaw”.	814
407	13 grudnia, szyfrogram ambasady w Kolonii „Pierwsze oficjalne reakcje oceniamy jako w miarę spokojne i umiarkowane”.	815
408	13 grudnia, szyfrogram ambasady w Kopenhadze „W społeczeństwie duńskim wyczuwa się stan wzrastającego napięcia”.	816
409	13 grudnia, szyfrogram ambasadora w Sofii „Tow. Żiwkow stwierdził, że BPK i LRB z pełnym zrozumieniem odnoszą się do podjętych przez nas działań. Uważają je za słuszne i prawidłowe”.	817
410	13 grudnia, szyfrogram ambasadora w Ottawie Demonstracje i protesty Polonii kanadyjskiej w związku z wprowadzeniem stanu wojennego.	818
411	13 grudnia, protokół posiedzenia Biura Politycznego KC PZPR (fragmenty) Międzynarodowe aspekty wprowadzenia stanu wojennego: zdaniem ministra spraw zagranicznych „istnieje problem w komentowaniu tych wydarzeń w środkach masowego przekazu na Zachodzie”.	819
412	13 grudnia, protokół posiedzenia Rady Ministrów (fragmenty) Według premiera „posiedzenie to mieć będzie znaczenie szczególne, bowiem [powinno] dokonać oceny powstałej sytuacji i jednocześnie ustalić zadania na najbliższą przyszłość”.	823
413	13 grudnia, pismo zastępcy dyrektora Departamentu II MSW do wicedyrektora DPWKiN Wprowadzenie daleko idących ograniczeń w działalności korespondentów zagranicznych.	827
414	14 grudnia, szyfrogram ambasadora w Islamabadzie Zdaniem ambasadora ZSRR jest dostrzegalne „mocne zaangażowanie Agencji ONZ reprezentowanych w Pakistanie w dziedzinie pomocy rebeliantom afgańskim”.	828

415	14 grudnia, szyfrogram stałego przedstawiciela przy ONZ w Nowym Jorku Sekretarz generalny ONZ „przyjął ze zrozumieniem motyw, które skłoniły nas do wprowadzenia stanu wojennego”.	829
416	14 grudnia, szyfrogram ambasadora w Bukareszcie Rozmowa z ministrem spraw zagranicznych Rumunii: „jeśli sami Polacy uznali sytuację za groźną dla socjalizmu, mają prawo zastosować niezbędne środki”.	831
417	14 grudnia, szyfrogram ambasadora w Moskwie Informacje radzieckich mediów na temat wprowadzenia stanu wojennego: „Wyraża się [...] wiarę i zaufanie do działania Jaruzelskiego w wyprowadzeniu kraju z obecnej katastrofalnej sytuacji”.	832
418	14 grudnia, szyfrogram ambasadora w Brukseli Według ministra spraw zagranicznych Belgii „punktem wyjścia ocen belgijskich jest sympatia do Polski. Stąd zaniepokojenie rządu i opinii publicznej, której oceny są szczególnie radykalne”.	833
419	14 grudnia, szyfrogram dyrektora Departamentu ds. Stosunków z ZSRR do ambasadora w Moskwie Niezbędne uzyskanie radzieckiej pomocy w zagłuszaniu audycji Radia Wolna Europa.	834
420	14 grudnia, okólnik ministra spraw zagranicznych Spotkanie informacyjne dla ambasadorów krajów socjalistycznych: „Sytuacja rozwija się w zasadzie tak, jak zakładaliśmy. W większości zakładów podjęto pracę”.	835
421	14 grudnia, szyfrogram ambasadora w Bernie Atak na gmach placówki: „demonstranci rozbijali okna 13 grudnia w naszej rezydencji i pokryli napisami nasze ogrodzenie”.	837
422	14 grudnia, okólnik dyrektora Departamentu Łączności W placówkach dyplomatycznych i konsularnych należy „zapewnić ryglowanie wejść i otworów okiennych oraz przejść wewnętrznych” w związku z organizowaniem demonstracji protestacyjnych.	838
423	15 grudnia, szyfrogram ambasadora w Pekinie Stanowisko MSZ ChRL wobec sytuacji w Polsce: „zawsze uważamy, że sprawy wewnętrzne danego kraju powinny być rozstrzygane wyłącznie przez naród tego kraju. Przeciwstawiamy się wszelkiej zewnętrznej ingerencji”.	839
424	15 grudnia, szyfrogram ambasadora w Paryżu „Wydatne zaostrzenie (tendencyjnej) propagandy przeciwko naszym posunięciom, egzaltowanie «Solidarności», zwłaszcza w TV”.	841

LISTA DOKUMENTÓW

425	15 grudnia, szyfrogram ambasadora w Moskwie Prośba o wyjaśnienia w sprawie zasad deponowania broni myśliwskiej.	842
426	15 grudnia, okólnik wiceministra Wiejacza Polecenie poinformowania władz kraju urzędowania o braku zagrożenia bezpieczeństwa cudzoziemców przebywających w Polsce.	843
427	15 grudnia, okólnik ministra spraw zagranicznych Instrukcja do rozmów na temat wewnętrznych i międzynarodowych aspektów wprowadzenia stanu wojennego: „Sytuacja w Polsce rozwija się bez większych zakłóceń”.	844
428	15 grudnia, okólnik wiceministra Olechowskiego Minister finansów podczas spotkania z ambasadorami krajów Klubu Paryskiego „poinformował, że mimo stanu wojennego pozostają w mocy dotychczasowe zasady w zakresie rozliczeń zagranicznych PRL z tytułu obrotów handlowych i usługowych, a także operacji bankowych z zagranicą”.	846
429	15 grudnia, szyfrogram ambasady w Berlinie „Wśród społeczeństwa NRD pojawiły się obawy przed możliwością przekształcenia się sytuacji w Polsce w konfrontację zbrojną z ew. wciągnięciem w nią NRD”.	847
430	15 grudnia, szyfrogram ambasadora w Wiedniu Zniuansowane stanowisko kanclerza Austrii w sprawie sytuacji w Polsce.	848
431	15 grudnia, okólnik dyrektora Departamentu Konsularnego Konieczne stosowanie ograniczeń w sprawach wizowych.	849
432	15 grudnia, okólnik wicedyrektora DPWKiN Ograniczenie pomocy programowej dla ośrodków informacji i kultury polskiej.	850
433	16 grudnia, okólnik ministra spraw zagranicznych „Nasilajcie szeroko i śmiało działalność informacyjno-propagandową”.	851
434	16 grudnia, szyfrogram ministra spraw zagranicznych do ambasadora w Waszyngtonie Decyzja USA o nałożeniu sankcji gospodarczych na PRL: „Oczekujemy Twoich sugestii, co należałoby zrobić, aby gospodarze zmienili stanowisko, a przynajmniej żeby restrykcje trwały jak najkrócej”.	852

435	16 grudnia, szyfrogram ministra spraw zagranicznych do szefa Zespołu ds. Stałych Kontaktów Roboczych ze Stolicą Apostolską Instrukcja do rozmów w Watykanie: „Nie twierdzimy, że stan wojenny jest rzeczą dobrą. Jest złem koniecznym. Chcemy, by trwał jak najkrócej, i potrzebujemy w tym poparcia kościoła”.	853
436	16 grudnia, szyfrogram ambasadora w Helsinkach „Sygnalizuję ponadto narastanie krytycznych głosów w tut. kołach politycznych wobec podjętych w kraju działań”.	855
437	16 grudnia, szyfrogram chargé d'affaires ambasady w Berlinie Zgodnie z informacją premiera NRD „badane są możliwości przyspieszenia zaległych dostaw zakontraktowanych na 1981. Badają możliwości uruchomienia wyprzedzających dostaw na poczet kontraktów na 1982”.	856
438	16 grudnia, szyfrogram ambasadora w Waszyngtonie Zastępca sekretarza stanu USA „przekazał ustnie, zwracając się o dokładne zrelacjonowanie rządowi polskiemu: są poważnie zaniepokojeni ilością osób internowanych i tym, że Wałęsa przestał być wolnym człowiekiem”.	857
439	16 grudnia, szyfrogram ambasadora w Wiedniu „Ostry protest” władz austriackich w związku z ograniczeniem łączności z placówką w Warszawie.	859
440	16 grudnia, okólnik ministra spraw zagranicznych Uruchomienie łączności teleksowej dla placówek dyplomatycznych w Warszawie.	860
441	16 grudnia, szyfrogram ambasadora w Sztokholmie Rozmowa z ministrem spraw zagranicznych Szwecji: „Szwecja śledzi z rosnącym zaniepokojeniem rozwój wydarzeń w Polsce”.	861
442	16 grudnia, pilna notatka „Z nadesłanych przez placówki PRL informacji wynika, że około 3.500 obywateli polskich służbowo bądź prywatnie znajduje się aktualnie za granicą, nie mogąc wskutek wstrzymania komunikacji lotniczej (LOT) wrócić do kraju”.	862
443	16 grudnia, notatka dyrektora Departamentu IV Propozycje działań wobec krajów Europy Zachodniej w związku z wprowadzeniem stanu wojennego: „Nawet w przypadku gdy partnerzy nie podejmą naszych propozycji, to nasza inicjatywa może wywrzeć moderujący wpływ na stanowisko poszczególnych rządów”.	864

- 444 17 grudnia, szyfrogram ambasadora w Brukseli 866
Umiearkowane reakcje państw NATO na sytuację w Polsce: „Nie chciano dramatyzować w momencie, gdy nie wiadomo było, jak sytuacja się rozwinie”.
- 445 17 grudnia, szyfrogram ambasadora w Atenach 867
Rozmowy w MSZ Grecji: protest w sprawie ataków na przedstawicielstwa krajów socjalistycznych i przekazanie informacji o stanie wojennym.
- 446 17 grudnia, szyfrogram szefa Zespołu ds. Stałych Kontaktów Roboczych ze Stolicą Apostolską 868
Według osobistego sekretarza papieża Jan Paweł II „rozwija działalność na rzecz utrzymania pomocy ekonomicznej i to kanałami państwowymi, a nie tylko charytatywnymi”.
- 447 17 grudnia, szyfrogram stałego przedstawiciela przy ONZ w Nowym Jorku 869
Sekretarz stanu Stolicy Apostolskiej „przyjął ze zrozumieniem nasze stanowisko i informacje. Przekaze je jutro papieżowi. Zapewnił, że będzie działał «w duchu zrozumienia sytuacji i gotowości pomocy»”.
- 448 17 grudnia, szyfrogram ambasadora w Rzymie 871
Stanowisko rządu Włoch wobec wprowadzenia stanu wojennego: „Nie akceptują tego, co dzieje się w Polsce, nie występują publicznie, aby nie pogłębić sytuacji”.
- 449 17 grudnia, szyfrogram ambasadora w Hanoi 872
„Rozwinięto tu na niespotykaną dotychczas skalę kampanię na rzecz poparcia dla Polski”.
- 450 17 grudnia, szyfrogram dyrektora DMO do ambasadora w Waszyngtonie i stałego przedstawiciela przy ONZ w Nowym Jorku 873
Rozmowy delegacji MFW w Polsce „miały roboczy charakter i służyły uzgodnieniu listy i treści materiałów, jakie posłużą za podstawę opracowania przez Fundusz raportu o sytuacji ekonomicznej i założeniach rozwoju gospodarczego Polski”.
- 451 17 grudnia, okólnik ministra spraw zagranicznych 874
Spotkanie z ambasadorami krajów socjalistycznych w sprawie sytuacji wewnętrznej i reakcji międzynarodowych na wprowadzenie stanu wojennego: „Na zakończenie spotkania przekazałem Ambasadorom podziękowania kierownictwom partii, rządowi i przywódcom bratnich krajów za szybką pomoc”.
- 452 [po 17 grudnia], notatka WZ KC PZPR 875
„Na polecenie tow. E. Honeckera, Sekretarza Generalnego KC NSPJ, Komitety Okręgowe NSPJ udzielą pomocy materialnej z rezerw wojewódzkich”.

453	18 grudnia, okólnik ministra spraw zagranicznych Spotkanie z ambasadorami krajów kapitalistycznych: „Podjęli- śmy próbę wyprowadzenia kraju z kryzysu własnymi siłami. Jeśli podjęte przez nas środki nie dadzą rezultatu, istnieje niebezpie- czeństwo jego umiędzynarodowienia”.	876
454	18 grudnia, szyfrogram ambasadora w Rzymie Krytyczne stanowisko Włoskiej Partii Komunistycznej wobec wydarzeń w Polsce.	878
455	18 grudnia, szyfrogram ambasadora w Teheranie Stanowisko władz Iranu wobec wprowadzenia stanu wojennego: „Reakcje oficjalne niejednolite, a nawet sprzeczne”.	878
456	18 grudnia, szyfrogram konsula generalnego w Nowym Jorku Reakcje władz amerykańskich i środowisk polonijnych na wyda- rzenia w Polsce: „W ostatnich dniach stanowisko Administracji uległo usztywnieniu”.	879
457	18 grudnia, szyfrogram ambasady w Kolonii „Gwałtowna zmiana tonu” w zachodnioniemieckich reak- cjach po informacji o śmiertelnych ofiarach pacyfikacji kopalni „Wujek”.	880
458	18 grudnia, szyfrogram ambasadora w Belgradzie Krytyczne reakcje Związku Komunistów Jugosławii na wydarze- nia w Polsce: „PZPR nie zdała egzaminu mimo wielu możliwości, jakie stwarzała sytuacja”.	881
459	18 grudnia, szyfrogram ambasady w Hawanie Władze kubańskie „uważają nasze decyzje co do sposobu i czasu rozwiązania za bardzo słuszne”.	883
460	18 grudnia, szyfrogram ambasadora w Brukseli Rozmowa z przewodniczącym Konfederacji Chrześcijańskich Związków Zawodowych: „Wydarzenia w Polsce, tak jak szerokie masy związkowe, przyjęły z oburzeniem jako antyludowy atak wojska na związek zawodowy i jego prawa”.	884
461	18 grudnia, szyfrogram szefa Zespołu ds. Stałych Kontaktów Roboczych ze Stolicą Apostolską „Papież przygotowuje list do Premiera Jaruzelskiego, w którym wysuwa inicjatywę zawieszenia broni”.	885
462	18 grudnia, szyfrogram ministra spraw zagranicznych do szefa Zespołu ds. Stałych Kontaktów Roboczych ze Stolicą Apostolską Przekazanie łącznie szyfrową MSZ informacji sekretarza ge- neralnego Konferencji Episkopatu Polski dla papieża o działa- niach po wprowadzeniu stanu wojennego.	886

463	18 grudnia, szyfrogram ambasadora w Moskwie do przewodniczącego Komisji Planowania „Biuro Polityczne [KC KPZR] rozpatrzyło sprawy polskie. Według posiadanych informacji podjęto decyzję udzielenia pomocy naszemu krajowi”.	889
464	18 grudnia, okólnik dyrektora DSiP Konieczne przeciwdziałanie zarzutom o naruszenie przez PRL zasad Aktu końcowego KBWE.	890
465	18 grudnia, notatka ambasadora w Phenianie Plan rozwoju stosunków z KRLD: „Wprowadzenie stanu wojennego w Polsce nie powinno powodować zmian w polityce PRL wobec KRLD i naszym stosunku do t.zw. kwestii koreańskiej”.	891
466	[przed 19 grudnia], notatka Departamentu V Plan rozwoju stosunków z krajami Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej: „Ogólny stan naszych stosunków z KR cechuje na obecnym etapie brak dynamiki, a nawet regres na niektórych odcinkach, nastąpiło zmniejszenie naszej wiarygodności jako partnera handlowego”.	892
467	19 grudnia, szyfrogram ambasadora w Sztokholmie Intensyfikacja działalności informacyjnej placówki.	896
468	19 grudnia, szyfrogram ministra spraw zagranicznych do ambasadora w Canberze Instrukcja do rozmowy z ministrem spraw zagranicznych Australii: „Wałęsa przebywa w willi pod Warszawą. Jego sytuacja prawna nie uległa zmianie. Nie jest i nie będzie aresztowany”.	897
469	19 grudnia, szyfrogram wicedyrektora DSiP (z Madrytu) Spotkanie KBWE: „Na ostatnim posiedzeniu plenarnym centralną sprawą był rozwój sytuacji w Polsce”.	898
470	19 grudnia, szyfrogram szefa Zespołu ds. Stałych Kontaktów Roboczych ze Stolicą Apostolską Przekazanie najistotniejszych fragmentów listu Jana Pawła II do I sekretarza KC PZPR.	899
471	19 grudnia, szyfrogram ambasadora w Londynie „Stanowisko rządu brytyjskiego do naszych postulatów, w tym gospodarczych, zależy będzie od rozwoju wydarzeń w kraju”.	900
472	19 grudnia, szyfrogram ambasadora w Ottawie Przed ambasadą „dobrze zorganizowana demonstracja” przeciwko wprowadzeniu stanu wojennego: „Ochrona policji wystarczająca. Budynek obrzucono jajkami”.	902

473	19 grudnia, protokół posiedzenia sekretariatu KC PZPR „Tow. J. Czyrek – przedstawił sprawy polskie na arenie międzynarodowej. Sytuacja rozwinęła się niekorzystnie dla nas, USA rozpoczęły ofensywę pod hasłami eksperymentu polskiego w ideologii, żądania wypuszczenia Wałęsy, ambasador chce odwieźć Wałęsę”.	903
474	19 grudnia, notatka Departamentu V Poziom relacji z krajami Bliskiego Wschodu i Afryki „generalnie [...] został utrzymany, chociaż bez znamion postępu, a w odniesieniu do niektórych partnerów pojawiły się oznaki regresu w sferze stosunków gospodarczych”.	905
475	19 grudnia, pilna notatka Informacja o piśmie dyrektora generalnego Międzynarodowego Biura Pracy do I sekretarza KC PZPR, w którym „wyraża zaniepokojenie sytuacją związków zawodowych w Polsce i zgłasza ofertę pomocy w przywróceniu wolności związkowych i pokoju społecznego w Polsce”.	909
476	20 grudnia, szyfrogram radcy ambasady w Waszyngtonie „Spasowski wraz z rodziną opuścił rezydencję 19.12.81 r. w godzinach wieczornych. Wstępna wizja lokalu wykazuje, że zabrali wszystkie rzeczy prywatne”.	910
477	20 grudnia, szyfrogram ambasadora w Bernie Demonstracja protestacyjna szwajcarskich związków zawodowych i działania delegatów NSZZ „Solidarność” przebywających w Zurychu.	911
478	20 grudnia, szyfrogram p.o. szefa misji wojskowej w Berlinie Zachodnim „Z ostatnich rozmów z komendantem oraz burmistrzem BZ wyłania się stopniowa ewolucja ich poglądów na rozwój sytuacji w Polsce w kierunku ocen bardziej umiarkowanych, dostrzegających konieczność stanu wojennego jako «mniejszego zła»”.	912
479	20 grudnia, szyfrogram ambasadora w Brukseli Rozszerzenie działalności propagandowej placówki w odpowiedzi na belgijskie reakcje na wydarzenia w Polsce i nasilenie akcji protestacyjnych.	913
480	20 grudnia, szyfrogram radcy ambasady w Waszyngtonie Przekazanie przez Departament Stanu informacji o udzieleniu azylu Romualdowi Spasowskiemu.	914
481	21 grudnia, szyfrogram ambasadora w Tokio Pogłoski dziennikarskie o opuszczeniu placówki przez szefa misji: „Nie wykluczam prowokacji”.	916

482	21 grudnia, szyfrogram radcy ambasady w Kolonii Rozmowa z ministrem spraw zagranicznych RFN: „poprosił mnie, aby naświetlić rezolucję Bundestagu z 18 bm. Odczytał tekst. Zwrócił się o b. poważne potraktowanie przez Polskę stanowiska RFN”.	917
483	21 grudnia, okólnik ministra spraw zagranicznych „Dezercja Spasowskiego spotkała się ze zdecydowanym potępieniem załogi resortu jako akt zdrady państwa i narodu”.	919
484	21 grudnia, szyfrogram ambasadora w Paryżu „21 bm. w godzinach rannych ok. 30 osobowa grupa trockistów wtargnęła do KG w Lyonie. Udało się ją zlokalizować w poczekalni i zabezpieczyć pozostałe pomieszczenia”.	920
485	21 grudnia, notatka informacyjna Brak zdefiniowanej strategii w polityce Stanów Zjednoczonych wobec PRL.	921
486	22 grudnia, szyfrogram ambasady w Algierze do ministra handlu zagranicznego i ministra finansów Sytuacja polskich pracowników zatrudnionych w Algierii: „Zablokowanie kont dewizowych wzbudziło panikę wśród 500 specjalistów”.	925
487	22 grudnia, szyfrogram ambasadora w Canberze Olbrzymie zainteresowanie australijskich mediów sprawą Romualda Spasowskiego.	926
488	22 grudnia, szyfrogram wiceministra Olechowskiego do ambasadora w Trypolisie Libijska pomoc gospodarcza dla PRL: „Najbardziej zainteresowani jesteśmy antybiotykami, preparatami witaminowymi dla dzieci, drobnym plastikowym sprzętem jednorazowego użytku (np. strzykawki), odżywkami i mlekiem dla dzieci (Infant Formula)”.	927
489	22 grudnia, szyfrogram dyrektora Departamentu IV do ambasadora w Sztokholmie Instrukcja do rozmów z przedstawicielami szwedzkich związków zawodowych: „Wprowadzenie stanu wojennego w Polsce zostało spowodowane niebezpiecznym rozwojem wydarzeń w kraju”.	929
490	22 grudnia, szyfrogram ambasadora w Londynie Minister spraw zagranicznych Wielkiej Brytanii „wyraził «wzrastające zaniepokojenie» rozwojem sytuacji w Polsce, zwłaszcza stosowaniem siły i rozlewem krwi, które rząd brytyjski stanowczo potępia”.	930

LISTA DOKUMENTÓW

491	22 grudnia, okólnik ministra spraw zagranicznych Instrukcja do rozmów o sytuacji wewnętrznej PRL: „W społeczeństwie wzrasta przekonanie o słuszności wprowadzenia stanu wojennego, słabsze zrozumienie w środowiskach inteligentnych”.	931
492	22 grudnia, szyfrogram ambasadora w Hadze Konieczne nagłaśnianie medialne faktu przekazywania holenderskiej pomocy żywnościowej.	932
493	22 grudnia, notatka Zarządu II Sztabu Generalnego WP Ocena polityki kadrowej i wybranych pracowników MSZ: „duży procent stanowią ludzie nie mający nic wspólnego z ideologią marksistowsko-leninowską ani z ustrojem socjalistycznym, a jeśli sami mienią się komunistami, to tylko w celach karierowiczowskich”.	933
494	23 grudnia, szyfrogram dyrektora DMO do stałego przedstawiciela przy ONZ w Nowym Jorku „Prosimy o odbycie rozmowy wyjaśniającej z nowym Sekretarzem Generalnym, przedstawienie mu sytuacji w Polsce”.	939
495	23 grudnia, szyfrogram wiceministra Wiejacza do stałego przedstawiciela przy Biurze Narodów Zjednoczonych w Genewie Niezbędna intensyfikacja działań propagandowych podejmowanych na arenie międzynarodowej.	940
496	23 grudnia, okólnik wiceministra Wiejacza Delegaci Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża w czasie wizyty w Polsce „interesowali się [...] warunkami bytu osób internowanych, sondując ew. możliwość odwiedzenia ośrodków ich zgromadzenia. Uznaliśmy za niecelowe «w obecnych warunkach»”.	941
497	23 grudnia, szyfrogram radcy ambasady w Tokio „Od 9 godzin nie mamy wiadomości od ambasadora Rurarza, który wraz z żoną i córką opuścił ambasadę samochodem służbowym dla załatwienia spraw prywatnych”.	942
498	23 grudnia, okólnik wicedyrektora DPWKiN „W miarę możliwości otoczyć opieką naszych ludzi kultury i nauki przebywających na Waszym terenie w ramach wymiany, staż, stypendiów itp.”.	943
499	23 grudnia, notatka dyrektora Departamentu I MSW Zróżnicowane stanowisko banków w krajach zachodnich wobec Polski po wprowadzeniu stanu wojennego.	943
500	23 grudnia, notatka informacyjna Relacja ambasadora w Sofii o zwiększeniu bułgarskiej pomocy dla PRL: „Stosunek gospodarzy bardzo przychylny”.	945

LISTA DOKUMENTÓW

501	23 grudnia, notatka wicedyrektora DPWKiN Zorganizowanie spotkania międzyresortowego „dla omówienia pilnych problemów w kontaktach naukowych z zagranicą, jakie powstały w wyniku wprowadzenia stanu wojennego w PRL”.	946
502	24 grudnia, szyfrogram ambasady w Waszyngtonie Przemówienie prezydenta USA w części dotyczącej Polski „utrzymane w niezwykle ostrym tonie”.	948
503	24 grudnia, szyfrogram ambasadora w Oslo „W MSZ utworzono specjalne międzyresortowe grupy dla obserwacji wydarzeń w Polsce i dla pomocy charytatywnej”.	949
504	24 grudnia, szyfrogram ambasadora w Limie Planowana manifestacja protestacyjna w sprawie sytuacji w Polsce organizowana przez polskich kajakarzy przebywających na zgrupowaniu zagranicznym.	951
505	24 grudnia, szyfrogram ambasadora w New Delhi Konieczne udzielenie większej pomocy pasażerom PLL LOT w Bombaju.	952
506	24 grudnia, okólnik ministra spraw zagranicznych Instrukcja w sprawie bieżących wydarzeń w polityce zagranicznej PRL: „Jak widać, USA przechodzą ze sfery gróźb do czynnych represji wobec nas”.	953
507	24 grudnia, okólnik ministra spraw zagranicznych „Ze stanowiska w Tokio zdezerterował Rurarz”.	954
508	24 grudnia, szyfrogram ambasadora w Paryżu List sekretarza generalnego FPK do I sekretarza KC PZPR „jest próbą odparcia rzeczywiście zmasowanego ataku na FPK i ratowaniem uczestnictwa komunistów w rządzie”.	955
509	24 grudnia, notatka informacyjna Kraje EWG „przyjmują z wielkim zaniepokojeniem liczne raporty o tłumieniu praw związkowych, internowaniu, nieludzkich warunkach przetrzymywania, a nawet śmierci w Polsce w ostatnich dniach”.	956
510	24 grudnia, notatka Departamentu III „Minister Spraw Zagranicznych PRL wystąpił 21 grudnia br. do Naczelnego Prokuratora Wojskowego o wszczęcie postępowania karnego przeciwko R. Spasowskiemu, którego czyn godzi w podstawowe interesy państwa polskiego”.	957
511	24 grudnia, pilna notatka Ambasador USA, przekazując ministrowi spraw zagranicznych list od prezydenta Stanów Zjednoczonych do premiera	959

	PRL, „oświadczył, że wprowadzenie stanu wojennego wywołało ogromny szok w społeczeństwie amerykańskim”.	
512	25 grudnia, szyfrogram stałego przedstawiciela przy ONZ w Nowym Jorku Rozmowa ze stałym przedstawicielem ZSRR: „Waszyngton rozważa postawienie «sprawy polskiej» na forum ONZ i prowadzi akcje wśród sojuszników”.	962
513	25 grudnia, szyfrogram ambasady w Tokio Rezolucja POP PZPR przy placówce potępiająca „haniebnny czyn, jaki stanowi dezercja byłego ambasadora Z. Rurarza”.	963
514	25 grudnia, notatka informacyjna Rozmowa dyrektora Departamentu IV z ambasadorem Szwajcarii: „Przekazałem ambasadorowi demarche w związku z oficjalnymi wypowiedziami członków rządu Szwajcarii, że wprowadzenie stanu wojennego w Polsce jest niezgodne z prawem”.	964
515	26 grudnia, szyfrogram ambasadora w Paryżu „Kolejna rozmowa w «cztery oczy» z Cheysson, na jego prośbę. [...] Dialog francusko-polski musi być wznowiony, takie jest stanowisko Mitterranda”.	966
516	26 grudnia, notatka informacyjna „Wyważone stanowisko Danii i Grecji wobec wydarzeń w Polsce”. Celem spotkania u dyrektora Departamentu IV z ambasadorami obydwu krajów „było zasygnalizowanie [...], że dostrzegamy i doceniamy takie podejście”.	967
517	26 grudnia, notatka informacyjna „Początkowe reakcje rządów zachodnioeuropejskich na wprowadzenie stanu wojennego w Polsce były ostrożne i wyczekujące”.	969
518	28 grudnia, szyfrogram ambasadora w Kinszasie Rozmowa z ambasadorem USA w sprawie Romualda Spasowskiego.	971
519	28 grudnia, szyfrogram ambasady w Madrycie „Hiszpanie patrzą na nasze wydarzenia przez pryzmat swojej własnej sytuacji wewnętrznej”.	972
520	28 grudnia, szyfrogram konsula generalnego w Chicago Nasilenie akcji protestacyjnych i demonstracji organizowanych przed gmachem placówki oraz zauważalny wzrost aktywności środowisk polonijnych.	974

521	28 grudnia, szyfrogram dyrektora Departamentu Łączności do ambasady w Tokio	975
	Instrukcja w sprawie Zdzisława Rurarza: „Powołajcie komisję pod Waszym przewodnictwem celem dokładnego zbadania i udokumentowania wszystkich okoliczności i elementów związanych z dezercją R.”.	
522	28 grudnia, pilna notatka	977
	Rozmowa ministra spraw zagranicznych z szefem Zespołu Stolicy Apostolskiej ds. Stałych Kontaktów Roboczych z Rządem PRL okazją do wyrażenia ubolewania, że „treść listu Jana Pawła II do gen. W. Jaruzelskiego [...] została udostępniona wielu Ambasadam w Rzymie, zanim otrzymał go adresat”.	
523	28 grudnia, pismo wicedyrektora DPWKiN do PLL LOT	979
	Zgoda na przesłanie do USA „bez dokonywania przeglądu” fotografii wykonanych przez Christophera Niedenthala.	
524	29 grudnia, szyfrogram ambasadora w Ottawie	980
	Próby przeciwdziałania opuszczaniu polskich statków rybackich przez ich załogi.	
525	29 grudnia, okólnik kierownika Urzędu Gospodarki Morskiej	981
	„W ostatnich dniach nasiliły się pogłoski o możliwości aresztowywania naszych statków handlowych i rybackich dla zabezpieczenia długów”.	
526	29 grudnia, notatka ambasadora w Belgradzie	982
	„Wśród pracowników Ambasady, Biura Radcy Handlowego oraz delegatur panuje zdyscyplinowanie i pełne zrozumienie wymogów nowej sytuacji”.	
527	29 grudnia, notatka informacyjna	985
	Sprawa Spasowskiego głównym tematem rozmowy wiceministra Wiejacza z ambasadorem USA.	
528	30 grudnia, szyfrogram ambasadora w Sztokholmie	988
	Krytyczna ocena wywiadów udzielanych prasie szwedzkiej przez Agnieszkę Holland.	
529	30 grudnia, szyfrogram stałego przedstawiciela przy Biurze Narodów Zjednoczonych w Genewie	988
	Prośba o instrukcję w sprawie planowanej rozmowy z Barbarą Piasecką-Johnson: „Podajcie odwrotnie, czy jest sens i potrzeba rozmawiać z nią szerzej i ew. co poruszyć, czy też potraktować ją grzecznościowo”.	

LISTA DOKUMENTÓW

530	30 grudnia, szyfrogram ambasady w Pradze Sekretarz KC KPCz „z najwyższym uznaniem mówił o politycz- nych i organizacyjnych aspektach wprowadzenia stanu wojen- nego w Polsce”.	989
531	30 grudnia, szyfrogram ambasadora w Budapeszcie „W szerokich kręgach węgierskiego aktywu partyjno-gospodar- czego i wojskowego z uznaniem i zadowoleniem ocenia się do- konane i kontynuowane u nas przedsięwzięcia”.	991
532	30 grudnia, szyfrogram wiceministra Wiejacza do ambasady w Madrycie Instrukcja w sprawie pogłosek o planowanych działaniach Rady Bezpieczeństwa ONZ w związku z sytuacją w kraju: „Wydarze- nia w Polsce mają charakter wewnętrzny. Stan wojenny przewi- dziany jest w Konstytucji PRL i wprowadzony został w pełnej zgodności z prawem wewnętrznym”.	992
533	30 grudnia, szyfrogram ambasady w Berlinie „Kierownictwo polityczne i państwowe NRD oraz szeroki aktyw przyjęli ogłoszenie stanu wojennego w Polsce z dużym zadowo- leniem, znajdując w podjętych decyzjach potwierdzenie słuszno- ści swoich wcześniejszych ocen sytuacji”.	993
534	30 grudnia, pismo ambasady w Waszyngtonie do Urzędu do Spraw Wyznań Problem cmentarza żydowskiego w Tarnowie poruszony przez delegację rabinów ortodoksyjnych w rozmowie z kierownikiem Urzędu do Spraw Wyznań: „Celem niniejszego pisma jest przy- pomnienie, iż Min. Kuberski obiecał sprawę zbadać”.	995
535	30 grudnia, szyfrogram wicepremiera Rakowskiego (z Kolonii) do I sekretarza KC PZPR „Rozmowy [z kanclerzem RFN] ciekawe i jak sądzę, bardzo pożyteczne”.	996
536	30 grudnia, notatka DSIP „Czy KS są w stanie zastąpić Polsce pomoc gospodarczo-finan- sową Zachodu. Generalnie odpowiedź jest negatywna”.	997
537	31 grudnia, szyfrogram dyrektora DMO do stałego przedstawiciela przy ONZ w Nowym Jorku Konieczne złożenie protestu do sekretarza generalnego w związ- ku z ograniczeniami nałożonymi przez władze USA na pracow- ników przedstawicielstwa.	999
538	31 grudnia, szyfrogram ambasadora w Londynie „Sprawa Polski stała się jednym z obszarów rozgrywki USA-EZ odnośnie całokształtu stosunków transatlantyckich”.	1000

539	31 grudnia, szyfrogram ambasady w Waszyngtonie Analiza przyczyn decyzji o wprowadzeniu przez USA sankcji gospodarczych, według zapewnień amerykańskich „sankcje skierowano przeciwko władzom, a nie społeczeństwu polskiemu”.	1002
540	31 grudnia, szyfrogram dyrektora Departamentu IV do ambasadora w Hadze Instrukcja w sprawie działań Europejskiej Konfederacji Związków Zawodowych: „Słusznie postępujecie odwołując się od zamiaru wysłania delegacji ETUC”.	1003
541	31 grudnia, szyfrogram konsula generalnego w Nowym Jorku „Stanowisko Administracji jest jasne i jednoznaczne: popiera ona «Solidarność» i otwarcie występuje przeciwko rządowi. [...] W zdecydowanej większości wszystkie organizacje polonijne poparły działania Administracji”.	1004
542	31 grudnia, okólnik wiceministra Olechowskiego i wiceministra handlu zagranicznego Należy „kontynuować akcję wyjaśniającą” w związku z zawieszeniem przez kraje zachodnie pomocy ekonomiczno-finansowej dla Polski, poza pomocą humanitarną.	1006
543	31 grudnia, szyfrogram ambasadora w Hadze Minister spraw zagranicznych Holandii „wyraził zaniepokojenie sytuacją w Polsce. Stwierdził, że przestudiowali wystąpienie Jaruzelskiego z 24, niestety wbrew zapewnieniom tysiące ludzi jest internowanych”.	1007
544	31 grudnia, okólnik wiceministra Wiejacza „Wobec fali pomówień o antysemityzm w Polsce argumentujcie, że nie ma w PRL nastrojów antysemitkich”.	1009
545	31 grudnia, notatka Departamentu I MSW „Według ocen przedstawicieli Departamentu Stanu USA Związek Radziecki jest zdecydowany sięgnąć po najbardziej drastyczne środki w celu utrzymania Polski w Układzie Warszawskim”.	1010

DOKUMENTY

1

*1 lipca, szyfrogram ambasadora w Paryżu
o polityce Francuskiej Partii Komunistycznej*

T a j n e

Szyfrogram Nr 41/III
z Paryża, nadany 1.7.81, g. 10.30

Waszczuk – Czyrek

Rozmowa z Gremetz'em:

Ofensywny w sprawie deklaracji FPK–PS i ostatniego Plenum FPK¹, bardziej konkretnie zainteresowany naszymi postulatami wobec rządu francuskiego. Szczegółowa notatka kapitańska 2 bm. Sygnalizuję główne elementy:

1. Sprawy Polski:

a) Oceniają, że nastąpiła u nas konsolidacja w partii na płaszczyźnie XI Plenum². Zadowoleni z umocnienia pozycji kierownictwa i Tow. Kani. „Po raz pierwszy od szeregu miesięcy są optymistami”. Pytał o decyzje w sprawie zaproszenia na Zjazd³. Mają informację, że będą tylko partie europejskich KS. Odpowiada im to. Gdyby jednak były inne decyzje, gotowi byłiby uczestniczyć.

Dialog polityczny Polska–Francja:

b) G. uważa, iż przed Zjazdem nie dojdzie do wizyty francuskiej w Polsce. Sugerował rozważenie przez nas uzgodnienia i podania do wiadomości przed 14.7 o wizycie ew. Cheysson z realizacją w późniejszym okresie⁴.

c) Z PS toczyli twardą walkę o ustęp wspólnej deklaracji dot. Polski. FPK nie chciała wzmianki o Polsce. Nalegała PS, która się zobowiązała wobec USA do twardego postawienia w deklaracji spraw SS-200, Afganistanu, B. Wschodu (z poparciem Camp David) i Polski. Projekt PS ocenili jako „prowokację”, witał „pierwsze kroki” w kierunku swobód demokratycznych u nas, wyrażał poparcie dla „Solidarności”⁵, ostrzegał przed interwencją z zewnątrz i represją wewnętrzną. Uzgodniony

¹ Plenum Francuskiej Partii Komunistycznej odbyło się 20–22 grudnia 1980 r.

² XI plenum KC PZPR obradowało 9–10 czerwca; zob. P. Długołęcki (red.), *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne 1981 styczeń–czerwiec*, PISM, Warszawa 2021 (dalej PDD 1981 styczeń–czerwiec), dok. nr 475, 481, 497, 502 i 511.

³ IX nadzwyczajny zjazd PZPR odbył się 14–20 lipca; zob. dok. nr 38.

⁴ Minister spraw zagranicznych Francji Claude Cheysson złożył wizytę w Polsce 8–9 października; zob. dok. nr 269.

⁵ Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność” został utworzony na mocy porozumień sierpniowych, zawartych w 1980 r. przez władze PRL z międzyzakładowymi

w tych warunkach tekst uważają za dobry, zgodny z ich propozycją, choć nie zawierający pozycji FPK w pełni. Z podobnych, ekstremalnych pozycji wystąpiła PS w innych sprawach międzynarodowych⁶. Relacja kapitańska.

d) Z szeregu sformułowań G. wynika, że w propagandowym wygrywaniu na Zachodzie sytuacji w KS, w tym w Polsce, FPK widzi jedno ze źródeł swoich słabych wyników wyborczych.

2. Stosunki FPK–PS:

a) Ofensywne uzasadnianie wspólnej deklaracji z PS z podkreśleniem, że FPK z niczym nie odstąpiła od swoich zasad. Kompromis – tak, ale oportunizm – to nie. G. oświadczył, iż kierownictwo FPK wie o oskarżeniach „niektórych przedstawicieli KS”, iż stacza się ono na drogę oportunizmu. Odrzucają kategorycznie ten zarzut, który zresztą został im postawiony wprost.

b) Są świadomi trudności, jakie ich czekają. Wiedzą, iż niełatwo będzie realizować strategię zatwierdzoną na ostatnim Plenum, stopniowych kroków w kierunku przemian we Francji, zwłaszcza że związani są zasadą solidarnej odpowiedzialności z PS, wykorzystają jednak grupę parlamentarną, organizację FPK i inne (ZZ, młodzież itp.), tak aby umiejętnie naciskać na PS i nie pozwolić jej na wyłączność w zbieraniu korzyści politycznych z posunięć socjalnych przy współodpowiedzialności obu partii za trudności.

/–/ Kułaga

AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 110

komitetami strajkowymi; zob. P. Długołęcki (red.), *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne 1980 lipiec–grudzień*, PISM, Warszawa 2020 (dalej PDD 1980 lipiec–grudzień), *passim*.

⁶ We Francji 14 i 21 czerwca odbyły się wybory parlamentarne, w których zwyciężyła Partia Socjalistyczna. W skład koalicyjnego gabinetu, na czele którego stanął dotychczasowy premier Pierre Mauroy (pełniący tę funkcję od 21 maja), weszli także przedstawiciele FPK. 24 czerwca Partia Socjalistyczna i FPK podpisały porozumienie programowe (deklarację) dotyczące spraw wewnętrznych i polityki zagranicznej, w tym sytuacji w Polsce.

2

*1 lipca, okólnik dyrektora Departamentu Administracji,
Finansów i Inwestycji o zawieszeniu działalności konsulatów
w Warnie, Rostocku i Kantonie*

T a j n e
^dPILNA^d

SZYFROGRAM Nr 4593^c

WARNA – ^hJANUSZCZYK^h ^cJUSZKIEWICZ^c

ROSTOCK – PRZYGOŃSKI

KANTON – KAJDAŃSKI⁷

Do wiadomości:

BERLIN – Wirowski

SOFIA – Karpiesiuk

PEKIN – Wojtasik

^bDepartament Łączności w/m

Proszę nie przysyłać do Warny i Sofii aż do ponownej dyspozycji^b. ^fZ. Dembowski^f

W związku z zawieszeniem działalności Waszego Konsulatu⁸ należy wykonać w porozumieniu z Ambasadą następujące czynności:

1. Wymówić umowy najmu budynków Urzędu i mieszkań.
2. Wypowiedzieć umowy z pracownikami miejscowymi.
3. Odwołać prenumeratę prasy miejscowej i zagranicznej.
4. Wypowiedzieć ubezpieczenia budynków i samochodów – wyegzekwować nadpłacone kwoty.
5. Powołać w trybie pilnym społeczną komisję inwentaryzacyjną z zakresem działania określonym w Zarządzeniu Nr 49 Min. Finansów z dn. 14.4.69 r. lub nr 11 z dn. 3.2.81 r. Ustalić stan majątku na 1.7.81 r.
6. W oparciu o wyniki powyższego wybrać najbardziej ekonomiczną formę likwidacji majątku ruchomego (stosownie do miejscowych przepisów celnych), w drodze sprzedaży na miejscu bądź przejęcia przez inne placówki na terenie kraju

⁷ Zob. dok. nr 171.

⁸ Lista placówek, których działalność została zawieszona w 1981 r., zob. aneks nr 1 („Komunikat o zawieszeniu działalności niektórych polskich przedstawicielstw dyplomatycznych, urzędów konsularnych i placówek ekonomiczno-handlowych”).

urzędowania, sporządzając protokoły zdawczo-odbiorcze. Propozycje dot. sprzedaży samochodów uzgodnić z MSZ-WZP.

7. Inwentarz zniszczony i nie nadający się do naprawy i nie znajdujący nabywcy – zlikwidować komisyjnie.

8. Wszystkie dzieła sztuki, elementy dekoracyjne, materiały biurowe i gospodarcze, druki, magazyny materiałów prasowo-propagandowych oraz reprezentacyjnych – przekazać Ambasadzie lub in. konsulatu.

9. Dokonać rozliczeń z tytułu zużycia energii elektrycznej, gazu, wody spisując stan liczników na dzień likwidacji.

10. Zlikwidować telefony, teleks itp. dokonując rozliczeń z Urzędem Telekomunikacji.

11. Dokonać komisyjnego zniszczenia zbędnej dokumentacji finansowej zgodnie z obowiązującymi przepisami o archiwizacji.

12. Zawiadomić kontrahentów miejscowych o zawieszeniu działalności i kierowaniu korespondencji do placówki przejmującej sprawę.

13. Zlikwidować konto bankowe przekazując saldo na konto wskazane przez Ministerstwo. Dyspozycję prześlemy wkrótce.

W realizacji powyższego należy dążyć do minimalizacji kosztów likwidacji i zakończenia prac w jak najkrótszym terminie. Za całkowitą i terminową likwidację odpowiedzialnym jest kierownik placówki likwidowanej.

O postępie prac informujcie na bieżąco.

^fDembowski^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 14, t. 148

3

*1 lipca, pilna notatka o polsko-bułgarskich konsultacjach
w sprawie ograniczenia wyjazdów turystycznych*

Warszawa, dn. 1 lipca 1981 r.

T a j n e

PILNA NOTATKA

z rozmów w Sofii na szczęblu wiceministrów Spraw Zagranicznych
w sprawie turystyki z Polski do Bułgarii (w dniach 25–26 czerwca 1981 r.)

I. 10 czerwca br. Chargé d’Affaires a.i. PRL w Bułgarii został oficjalnie poinformowany o decyzji rządu LRB o ograniczeniu z dniem 15 bm. wyjazdów indywidualnych z Polski do Bułgarii oraz o zawieszeniu dla obywateli polskich tranzytu przez Bułgarię do Turcji i Grecji. Decyzja ta została umotywowana niewłaściwą postawą prezentowaną przez polskich turystów („wybryki” oraz „spekulacja”).

Zaprotestowaliśmy przeciwko tej decyzji wobec ambasadora Bułgarii w Warszawie, zwracając uwagę na jej niezgodność z postanowieniami umów dwustronnych i międzynarodowych oraz na zupełnie dla nas niezrozumiałą jej motywację⁹.

Poinformowaliśmy równocześnie Ambasadora LRB, że delegacja ekspertów z zainteresowanych resortów oraz CT „Orbis” udaje się do Sofii dla wyjaśnienia i omówienia wynikających z tej decyzji implikacji.

W czasie rozmów z tą delegacją strona bułgarska nie zgodziła się na żadne merytoryczne ustalenia, tłumacząc się brakiem wytycznych wykonawczych. Zakomunikowała, że dla omówienia tych spraw zostanie oficjalnie zaproszona do Bułgarii delegacja rządowa PRL. Zaproszenie takie zostało przekazane za pośrednictwem naszej Ambasady w Sofii. Zapadła decyzja o odbyciu w Sofii rozmów na szczęblu wiceministrów Spraw Zagranicznych obu krajów z udziałem przedstawicieli MSZ, MSW, Min. Finansów, GKT oraz CT „Orbis”. Rozmowy te zostały przeprowadzone w dniach 25–26 ub.m.

II. Celem naszych rozmów było:

- a) zwrócenie uwagi na niewłaściwy tryb załatwienia tej sprawy przez stronę bułgarską, a zwłaszcza na krańcową motywację podjętej decyzji,
- b) przedstawienie skutków tej jednostronnej decyzji, podjętej w trakcie sezonu urlopowego – zarówno w płaszczyźnie politycznej, jak i czysto ludzkiej,

⁹ Zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 492.

c) zdecydowane żądanie przywrócenia tranzytu przez Bułgarię zgodnie z obowiązującymi zasadami międzynarodowymi,

d) dążenie do uzyskania – za utracone możliwości turystyki indywidualnej – maksymalnej rekompensaty na odcinku turystyki organizowanej przez biura podróży oraz tzw. wymiany bezdewizowej (organizowanej przez zakłady pracy, instytucje, organizacje społeczne itp.).

III. Przewodniczący delegacji bułgarskiej, I Zastępca Ministra SZ M. Iwanow, przekazał, co następuje:

– głównym powodem decyzji rządu LRB o ograniczeniu wyjazdów indywidualnych z Polski do Bułgarii był gwałtowny w bieżącym roku wzrost ilości takich przyjazdów w ogóle, a z Polski w szczególności (ok. 2,5-krotny), oraz obawa, że tak masowy i przez nich niekontrolowany ruch zdeorganizuje im zaopatrzenie i znacznie pogorszy możliwości właściwego zabezpieczenia turystyki organizowanej przez biura podróży, która jest dla Bułgarii podstawową formą turystyki. Już obecnie – jak stwierdził – wywołuje to stanowcze protesty ze strony ludności zamieszkanej w turystycznie atrakcyjnych rejonach. Podjęto w związku z tym szereg decyzji ograniczających dopływ turystów indywidualnych z innych krajów, a w stosunku do Polski – z uwagi na niewspółmierny wzrost przyjazdów – podjęto decyzję o wprowadzeniu zaproszeń i zawieszeniu tranzytu w trybie pilnym i bez uprzedniego uzgodnienia z nami – za co przepraszają i proszą nas o wyrozumienie,

– kolejny powód tej decyzji – to rosnąca ilość przyjazdów z Polski łączonych z wyjazdami do krajów trzecich (zwłaszcza Turcji) – w celach handlowo-spekulacyjnych. Wg przez nich posiadanych danych szacunkowych turyści polscy wywieźli nielegalnie z Bułgarii w 1980 r. kilka milionów lewów,

– trzecim wreszcie powodem tej decyzji były mnożące się ostatnio przypadki uprawiania przez polskich turystów agitacji na rzecz „Solidarności” oraz demonstrowania przez nich postaw antyradzieckich.

Rząd bułgarski liczy, że stanowisko jego spotka się z naszym zrozumieniem i że zgodzimy się na podpisanie w tej sprawie dwustronnego tymczasowego protokołu, który nie będzie naruszał Umowy o zniesieniu wiz i rozwoju turystyki z 8.06.1965 r., lecz [będzie] stanowił tylko jej uzupełnienie.

IV. Oświadczyłem Tow. Iwanowowi, że przyjmuję do wiadomości przedstawione przez niego motywy i przekazę je do wiadomości naszego rządu.

Uważamy tym niemniej, że:

– decyzja o zawieszeniu tranzytu powinna być uchylona, gdyż jest naruszeniem nie tylko umów dwustronnych, lecz również ogólnie przyjętych zasad międzynarodowych,

– walka ze spekulacją jest sprawą oczywistą, ale nie może być realizowana przeciwko marginesowej mniejszości kosztem przeważającej większości podróżnych, nie mających ze spekulacją nic wspólnego,

– jednostronny i nagły charakter decyzji władz bułgarskich skomplikował plany urlopowe dziesiątków tysięcy polskich obywateli, których należy bądź wyłączyć z ograniczeń, jeśli sprawa ich wyjazdu została ostatecznie sfinalizowana, bądź objąć wymienną formą urlopu – w ramach turystyki zorganizowanej lub bezdewizowej. W trybie natychmiastowym widzimy potrzebę przydzielenia polskim biurom podróży na bieżący rok maksymalnej ilości dodatkowych miejsc oraz konsekwentnego zwiększenia przydziału na rok 1982.

Zwróciłem przy tym uwagę na polityczne znaczenie tego problemu, zarówno dla Polski, jak i dla Bułgarii. Poprzez ruch turystyczny realizowana była ważna sprawa zbliżenia i lepszego wzajemnego zrozumienia między naszymi narodami. Dzięki temu m.in. Bułgaria jest tak popularna w Polsce. Obie strony winny dążyć do tego, aby dorobku tego nie naruszyć. Stanowisko rządu bułgarskiego w tej sprawie winno również uwzględnić skomplikowaną obecnie sytuację w Polsce.

Odnosnie propozycji podpisania dwustronnego protokołu oświadczyłem, że jest ona dla nas niezrozumiała. Stanowiłoby to bowiem dwustronne usankcjonowanie jednostronnie podjętych przez stronę bułgarską decyzji, na co nie możemy się zgodzić. Zależy nam natomiast na szczegółowym spisaniu nowych zasad podróżowania obywateli PRL do i przez Bułgarię – aby je przedstawić władzom PRL i naszemu społeczeństwu.

V. Tow. Iwanow, apelując ponownie o zrozumienie ich sytuacji, ustosunkował się pozytywnie jedynie do wniosku o przywrócenie tranzytu do Turcji i Grecji, ograniczając go w każdą stronę do 30 godzin. Wyjaśnił, że inne sprawy są w gestii kierownictwa, któremu przekaze nasze postulaty, ale bez wielkiej nadziei, że uzyska akceptację.

Szerzej przy tym wyjaśnił podtekst polityczny decyzji bułgarskiej. Chodzi nie tylko o uporządkowanie sytuacji na odcinku turystyki i o zabezpieczenie się przed „importem” zjawisk politycznie niepożądanych, lecz również o spełnienie coraz powszechniej prezentowanego przez ich związki zawodowe postulatu zwiększenia bazy wypoczynkowej dla obywateli LRB. Dążyć będą w związku z tym nie tylko do dalszego zmniejszania ilości przyjazdów niezorganizowanych, lecz również do stopniowej redukcji tzw. wymiany bezdewizowej. Poddana zostanie ona skrupulatnemu przeglądowi i popierana jedynie wówczas, jeśli spełniać będzie „pożyteczną” rolę polityczną. Jeden z członków delegacji bułgarskiej dodał, że tego typu wyjazdy do Polski będą dla obywateli bułgarskich w ogóle zakazane.

VI. W wyniku moich odrębnych rozmów z wicepremierem A. Łukanowem i ministrem Spraw Zagranicznych P. Mladenowem strona bułgarska zgodziła się na pewne ustępstwa w odniesieniu do turystyki indywidualnej i bezdewizowej (zgodnie z załączonym zapisem¹⁰) oraz uwzględniając naszą argumentację na rzecz

¹⁰ W załączonej notatce z 26 czerwca, zatytułowanej „Zasady podróżowania obywateli polskich do LRB”, zapisano: „Władze bułgarskie wprowadziły z dniem 15.06.1981 r. dla

zrekompensowania strat w zakresie turystyki indywidualnej – na dodatkowy przydział polskim biurom podróży ok. 15–20.000 miejsc na bieżący rok.

Wicepremier Łukanow gorąco zachęcał do budowy przez Polskę własnej bazy wypoczynkowej w Bułgarii.

Obaj rozmówcy z troską wyrażali się o sytuacji w Polsce. Eksponowali jako szczególnie niepokojące przejawy antyradzieckości. Zapewniali o życzliwości i podkreślali, że ograniczenia w ruchu osobowym traktują jako tymczasowe.

VII. Wnioski

1. W ramach ogólnej redukcji przyjazdów turystycznych z różnych krajów Polska została dotknięta w sposób szczególny. Z przeprowadzonych negocjacji i rozmów wynika niedwuznacznie, że zadecydowały o tym względy polityczne. Świadczy o tym choćby niechęć do turystyki bezdewizowej, co w przypadku wymiany między zakładami pracy mogłoby grozić masowym przyjazdem do Bułgarii członków „Solidarności”. Stąd też niewątpliwie zakaz tego typu wyjazdów z Bułgarii do Polski. Nie ulega również wątpliwości, że decyzja została podjęta na najwyższym szczeblu. Zapewnienia o „tymczasowości” należy raczej traktować jako „kurtuazyjne”.

2. Cel wyjazdu delegacji został w zasadzie spełniony. Tranzyt został przywrócony i stworzona została możliwość rekompensowania poniesionych strat. Według wstępnych ocen ruch z Polski do Bułgarii w cyfrach ogólnych nie powinien być niższy niż w ub. roku (218.000 wyjazdów docelowych). Straty na odcinku turystyki indywidualnej, która objęła w 1980 r. ok. 70.000 osób – zostaną wypelnione

obywateli polskich następujące zasady podróżowania do i przez Bułgarię: 1. W ramach turystyki organizowanej przez biura podróży wjazd do Bułgarii będzie następował za okazaniem dokumentu podróży oraz wystawionych przez biura podróży voucherów. 2. W związku z obserwowanym przez stronę bułgarską nasileniem wywozu przez turystów polskich lewów do Turcji i Grecji władze bułgarskie od dnia 1 lipca nie dopuszczają możliwości wyjazdu turystów polskich do tych państw zarówno w czasie pobytu w Bułgarii, jak i po jego zakończeniu. [...] 6. Wprowadzane ograniczenia nie obejmują ruchu turystycznego z Polski do Bułgarii organizowanego w oparciu o wykorzystanie bazy turystycznej będącej własnością lub w dzierżawie polskich organizacji. [...] 8. Turyści polscy udający się do krajów trzecich przez terytorium Bułgarii na podstawie paszportów z ważną wizą niezależnie od środka lokomocji mają prawo przebywać w Bułgarii do 30 godzin w jedną i 30 godzin w drugą stronę. W czasie przejazdu mogą korzystać ze wszystkich usług turystycznych. [...] 11. Pracownicy placówek PRL na terenie Bułgarii mogą zapraszać krewnych i znajomych na podstawie zaproszenia poświadczonego przez polski Urząd Konsularny. 12. Obywatele polscy zatrudnieni w Bułgarii lub odbywający tam studia mogą zapraszać wyłącznie najbliższych członków rodziny: zstępnych, wstępnych, rodzeństwo i teściów (zaproszenie winno być poświadczone przez zakład pracy lub uczelnię). 13. Na niezmiennych zasadach będą mogli odbywać podróż do i przez Bułgarię posiadacze paszportów dyplomatycznych, służbowych i zwyczajnych z literą S”; AAN, KC PZPR, XIA/1274.

z nadwyżką miejscami dodatkowo przydzielonymi biurami podróży (20.000) oraz podróżami odbytymi w pierwszym półroczu (ok. 60.000). Straty w wymianie bezdewizowej zostaną zaś częściowo zrekompensowane wyjazdami na podstawie zaproszeń. Nie pokryje to jednak znacznie zwiększonego w naszym społeczeństwie zapotrzebowania na wyjazdy do Bułgarii po ograniczeniach wyjazdowych wprowadzonych przez pozostałe kraje socjalistyczne, które oceniamy na 70–100.000.

Dlatego też należałoby zabiegać co najmniej o dalsze 30.000 miejsc na rok bieżący. Sugerujemy poruszenie tego tematu przy okazji rozmów na szczęblu Tow. Premiera W. Jaruzelskiego w Sofii¹¹.

/-/ T. Olechowski

AAN, KC PZPR, XIA/1274

4

1 lipca, pilna notatka z rozmowy wicedyrektora DPWKiN z sekretarzem prasowym ambasady RFN

Warszawa, dnia 1 lipca 1981 r.

POUFNE

PILNA N O T A T K A z rozmowy z K. Reiffem

W dniu 30.06.br. wezwałem do DPWKN sekretarza prasowego Ambasady RFN, Klause Reiffa. Powodem wezwania były insynuacje zamieszczone w tygodniku „Stern”, zgodnie z notatką DPWKN z 26 bm.¹²

¹¹ Do wizyty premiera Wojciecha Jaruzelskiego w Sofii doszło dopiero 20 maja 1982 r. Na temat turystyki w stosunkach polsko-bułgarskich zob. dok. nr 259, 265 i 337.

¹² We wspomnianej notatce dyrektor DPWKiN Stanisław Staniszewski informował: „W nr 26 tygodnika RFN «Stern» ukazała się na eksponowanym miejscu wzmianka o kradzieży dokonanej w mieszkaniu I Sekretarza Ambasady RFN w Warszawie p. K. Reiffa. Znajduje się w niej następująca insynuacja: ...Szczególnie kradzież magnetowidu zastanowiła (wzbudziła nieufność) członków niemieckiej ambasady. W lutym bowiem warszawskie MSZ protestowało przeciwko częstemu zapraszaniu przez Reiffa polskich dziennikarzy na «wieczory magnetowidowe» w swoim domu i pokazywaniu filmów mieszających się w wewnętrzne sprawy Polski”; AMSZ, DPWKiN 32/85, w. 7.

R. zdecydowanie dementował jakąkolwiek inspirację ze strony Ambasady RFN dezinformacji zawartych w wym. numerze tygodnika nt. naszego protestu z 25.02 br. (Notatka informacyjna Pf-124/DPWKN/81). Insynuacje „Sterna” o wiązaniu przez Ambasadę kradzieży z naszym protestem uznał za zadziwiające. Artykuł ten wzbudził w Ambasadzie RFN zdumienie.

Stwierdził, że na podstawie wieloletnich doświadczeń z prasą RFN nie widzi celowości dementowania czy publikowania stanowiska Ambasady w „Sternie”.

W tej sytuacji zastrzegłem sobie podjęcie przez nas odpowiedniego działania.

^fStanisław Guguła^f

AMSZ, DPWKiN 32/85, w. 7

5

2 lipca, szyfrogram ambasady w Tiranie o informacji mediów albańskich w sprawie sytuacji w Polsce

T a j n e

Szyfrogram Nr 58/III
z Tirany, nadany 2.7.81, 10.00

Napieraj

Towarzysze z ambasady NRD poinformowali nas, że w dniu 30 czerwca Radio Tirana nadało w języku niemieckim audycję poświęconą Polsce. W audycji stwierdzono, że „pozbawiona prawdziwego przywództwa polska klasa robotnicza daje się kierować kontrrewolucjonistom, których wpływy się poszerzają”. Ponadto tow. NRD-owscy zwrócili uwagę, iż po raz pierwszy Albańczycy użyli określeń „Schlesien i Pommern”¹³, czyli terminologii zachodnioniemieckich rewanżystów. Uprzednio wypowiadano mniej lub bardziej poprawnie nazwy polskie.

/-/ Hankiewicz

AMSZ, ZD 23/84, w. 14, t. 131

¹³ W oryginale: „schlezen i pomoriem”.

6

*2 lipca, notatka Ministerstwa Obrony Narodowej
w sprawie sprzedaży uzbrojenia do Iraku*

Warszawa, dnia 2.07.1981 r.

T A J N E

NOTATKA

dot.: rozmów handlowych z przedstawicielem Iraku

Z nieoficjalnego źródła uzyskano informację, że po wybuchu konfliktu Iracko-Irańskiego prowadzone były przez handel zagraniczny dostawy sprzętu wojskowego do Iraku¹⁴. Pośrednikiem między innymi był płk Mahomed, szef organizacji palestyńskiej Al Fatah w Iraku. W czasie rozmów na tematy dostaw tego sprzętu oraz organizacji transportów zaproponowano wymienionemu dotarcie do prezydenta Husseina oraz uzgodnienie wielkości pożyczki oraz depozytów dla Banku Handlowego PRL.

Po wielokrotnych konsultacjach dwustronnych uzgodniono wielkość pożyczki w wysokości 5 mld \$ i zwiększenia depozytów o każdą wielkość (0,5 mld \$). W wyniku zabiegów płk Mahomed doprowadził do nieoficjalnej, poufnej wizyty w naszym kraju wysłannika prezydenta, tj. jego brata Ibrahim BARAZAN Tebrety, który spotkał się z kierownictwem rządu. Wizyta miała miejsce w dniach 20–21 czerwca br.¹⁵ Temat rozmów głównie dotyczył rozszerzenia dostaw specjalnych oraz pomocy kredytowej dla PRL.

Pierwsze spotkanie odbyło się 20.06.81 r. w Urzędzie Rady Ministrów. Ze strony polskiej przewodniczył wicepremier M. JAGIELSKI, ponadto udział wzięli minister Handlu Zagranicznego i Gospodarki Morskiej R. KARSKI, wiceminister Finansów BIENI, wiceminister MHZiGM W. GWIAZDA, gen. dyw. HUPAŁOWSKI oraz gen. dyw. MODRZEWSKI, ze strony irackiej udział wzięli: szef bezpieczeństwa kraju Ibrahim BARAZAN, gen. TALIL, jego zastępca oraz ambasador Republiki Iraku w Polsce. Przed rozpoczęciem rozmów M. JAGIELSKI miał być poinformowany przez W. GWIAZDĘ o temacie rozmów, sugerując między innymi, iż może zażądać 5 mld. \$ kredytów. W czasie przemówienia M. JAGIELSKI zażądał

¹⁴ Wojna iracko-irańska rozpoczęła się 22 września 1980 r.; zob. PDD 1980 lipiec-grudzień, *passim*. Konflikt trwał do 20 sierpnia 1988 r.

¹⁵ Zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 507; zob. też dok. nr 88 w niniejszym tomie.

jednak tylko 1 mld. \$ i 500 mln. depozytów. Powyższe miało wywołać zdziwienie przedstawicieli Iraku, jak też uczestników strony polskiej.

Zachowanie się M. JAGIELSKIEGO uznano, iż kwotę 5 mld. \$ ocenił jako wygórowaną (dwa razy jeździł do Libii żądając 150 mln. \$ kredytów i nie uzyskał), lub też za działanie celowe, gdyż uzyskaniem 5 mld \$ wzmocniona zostałaby pozycja gen. armii W. JARUZELSKIEGO. Faktem jest, iż takie postawienie sprawy spowodowało zmianę wcześniej przygotowanego toku rozmów o uzyskanie kredytów.

Po naradzie w kierownictwie Ministerstwa Handlu Zagranicznego i Gospodarki Morskiej (KARSKI, GWIAZDA) przygotowano inną wersję wystąpienia dla gen. armii W. JARUZELSKIEGO, a mianowicie 1 mld \$ kredytu pod dostawy cywilne i 1 mld \$ kredytu pod dostawy wojskowe oraz 300 mln. \$ szybkich depozytów.

Wobec zaistniałej sytuacji doszło do kolejnego spotkania z łącznikiem ob. SAMIR, w czasie którego ponowiono propozycję powrotu do kwoty 5 mld \$ kredytu i 300 mln \$ szybkiego depozytu. SAMIR udał się do Bagdadu i obiecał poinformować BARAZANA o powyższym, wyrażając przekonanie, że sprawa nie jest stracona.

Wieczorem, tj. 20.06.81 r., w Helenowie minister KARSKI wydał kolację dla delegacji. Należy powiedzieć, że toast jego wygłoszony w czasie kolacji oceniono jako bardzo anemiczny. W czasie picia kawy w osobnym pomieszczeniu KARSKI prowadził towarzyską rozmowę z BARAZANEM. Według odczuć (HUPAŁOWSKI, URBANIAK, RESPONDEK, GWIAZDA i innych) miał wykazać indolencję w sprawach polityki krajów arabskich, między innymi twierdził, że Izrael jest członkiem międzynarodowej agencji atomowej, rozmówca BARAZAN wykazał, że nie jest, i udowodnił to. Wykazał także brak znajomości zagadnień związanych ze specyfiką handlu z krajami arabskimi.

AIPN, 1405/23 1727/88/23

7

*3 lipca, szyfrogram kierownika Wydziału Zagranicznego KC PZPR
do ambasadora w Hadze
w sprawie polityki Komunistycznej Partii Holandii*

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 4636^c

Haga – Bartoszek

Wasz 142¹⁶.

Oceniamy, iż stanowisko KPH w sprawach polskich coraz bardziej rozmija się z ocenami PZPR wyrażanymi w uchwałach posiedzeń plenarnych KC PZPR i oficjalnych wystąpieniach. Musi to negatywnie rzutować na stan stosunków między naszymi partiami. Krytycznie oceniając deklaracje kierownictwa KPH i artykułu Waarheid¹⁷ powstrzymujemy się od otwartej polemiki tylko dla dobra jedności ruchu. Jednak dalsze insynuacje, szczególnie wobec stosunków PZPR–KPZR, nie zostaną bez odpowiedzi. Jeżeli sugestia nie wystarczy, będziemy zmuszeni stosować środki administracyjne powstrzymujące jego przyjazdy. Oceniamy, iż jego artykuł z 17 czerwca przez błędne uproszczenie tezy wyrządził szkody stosunkom PZPR–KPH. Informujcie obszerniej o wszystkich rozmowach na ten temat z kierownictwem KPH i w korpusie KS.

^fW. Piątkowski^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 5, t. 54

¹⁶ Prawdopodobnie mowa o szyfrogramie nr 140 z 30 czerwca, którym ambasador w Hadze przekazywał kierownikowi WZ: „Kierownik Wydziału Zagranicznego KPH Jan de Boo przekazał chargé d'affaires ZSRR odpowiedź kierownictwa KPH na list KPZR w sprawach polskich. Pismo podpisane przez przewodniczącego Hoekstrę ponownie przytacza jego znaną wypowiedź, przyjętą 13.6 jako stanowisko KC KPH. W rozmowie de Boo używał argumentacji podobnej do przekazanej przez H. w rozmowie ze mną”; AMSZ, ZD 23/84, w. 5, t. 53. Szyfrogram nr 142 dotyczył czynności konsularnych.

¹⁷ Szyfrogramem z 17 czerwca ambasador w Hadze informował: „Fakt zamieszczenia przez de Waarheid w sensacyjnej i nieprzyjemnej formie wiadomości o zawróceniu z lotniska Scheffera wymaga reakcji z naszej strony. Zamierzamy wystąpić do redakcji ze spokojnym, ale stanowczym listem wyjaśniającym decyzję odmowy wizy faktem łamania przepisów. Ponieważ oznacza to podjęcie polemiki na łamach organu KPH, prosimy o decyzję”; AMSZ, ZD 23/84, w. 5, t. 53.

8

*3 lipca, notatka Ministerstwa Obrony Narodowej
w sprawie działań polskich pracowników wojskowych w Libii*

Warszawa, dnia 3.07.19 81 r.

T A J N E

NOTATKA

dotyczy sytuacji operacyjnej w polskich grupach realizujących
kontrakty wojskowe na terenie Libii

Z danych operacyjnych wynika, że w grupie polskich specjalistów zatrudnionych w Akademii Lotniczej w Misaracie dwaj pracownicy cywilni WSK Świdnik po powrocie z urlopu spędzonego w kraju agitowali za utworzeniem „Solidarności”. Występowali przeciw działalności tzw. „mężów zaufania” wybranych wcześniej z inspiracji dowództwa. Zarzucali swoim brygadzystom nieudolność. Jednakże hasło nie znalazło aprobaty środowiska. Kierownictwo polskiej grupy zorganizowało zebranie i wyjaśniło, iż utworzenie „Solidarności” mogłoby wywołać ostrą reakcję władz libijskich, co zostało przyjęte ze zrozumieniem.

Z dotychczasowych ustaleń wynika, iż libijski dowództwo Akademii Lotniczej w dość dobrym stopniu posiada orientację o sytuacji wśród zatrudnionych na tej uczelni Polaków. Nie wyklucza się stosowania przez Libijczyków technicznych urządzeń podsłuchowych. Pewne symptomy wskazują również, że ktoś z personelu polskiego może informować ich o różnych danych dotyczących naszej grupy. W tej sprawie podjęte zostały stosowne przedsięwzięcia operacyjno-sprawdzeniowe.

W grupie zatrudnionej w średniej szkole lotniczej w Bumbah zadania kontraktowe są realizowane prawidłowo. Libijski komendant szkoły zażądał od płk. Iwonina, dowódcy polskiej grupy, przedłożenia wykazu personelu polskiego uwzględniającego dane personalne, ukończone uczelnie, posiadane stopnie itp., mimo że nie przewiduje tego umowa. Komendantowi wyjaśniono, że Ministerstwo Obrony Libii o te dane może się zwrócić do Ambasady PRL w Tripolisie.

Niektórzy oficerowie Dowództwa Wojsk Lotniczych i Dowództwa Marynarki Wojennej Libii w kontaktach z oficerami polskimi wyrażają zaniepokojenie sytuacją w Polsce. Dotychczas sądzili, że „Solidarność” w Polsce to organizacja podobna do Libijskich „Komitetów Ludowych”. Obecnie są przekonani, że jest to „imperialistyczna organizacja” bazująca na wrogach wewnętrznych. W rozmowach podkreślają również, że są zainteresowani, aby Polska w szybkim czasie stała się silnym państwem. Libia, gdzie tylko może, to popiera Polskę, lecz ma wielu wrogów i musi być pragmatyczna.

Na ambasadorze PRL w Tripolisie wywarła pewne wrażenie informacja o tragicznej śmierci Olszewskiego i Barszcza¹⁸. Niektórzy pracownicy ambasady oceniają, że ostatnio ambasador wykazuje oznaki podenerwowania, co w pewnym stopniu rzutuje na atmosferę pracy w tej placówce.

* * *

W sprawie pracowników cywilnych agitujących za utworzeniem NSZZ „Solidarność” poinformowano Służbę Bezpieczeństwa.

AIPN, 1405/23 1727/88/23

9

4 lipca, szyfrogram ambasadora w Managui o trudnościach w rokowaniach handlowych z Nikaragwą

Szyfrogram Nr 208/III
z Managui, nadany 4.7.81, g. 8.00

Młyniec – Bogdański

Gospodarze przedłożyli kontrprojekt protokołu i projekt „umowy handlowej”.

Minister Martinez Cuenca w rozmowie podkreślił rolę wychodzenia naprzeciw naszym inicjatywom. Uznał za wyjątkowe odstępstwo od dewizowej wymiany i przyjęcie formy kompensacyjnej wymiany towarowej z Polską. Proponują rocznie na pięć milionów dolarów z każdej strony. Lista „B” przewiduje drewno (kłocę, deski, podkłady kolejowe) za 3,5 miliona, koncentrat pomidorowy, cement i stolarkę budowlaną. W roku przyszłym mogą włączyć pakuły bawełniane (15–20 tysięcy ton rocznie), ew. sorgo. Towary te obecnie sprzedane.

Minister prosił o zrozumienie, że za dewizy z kawy, bawełny i cukru pokryją z trudnością spłaty i obsługę kredytową, dokonują interwencyjnych zakupów. Na przyszłość nie wyklucza, że i te towary wejdą do listy „B”, ale na razie muszą je

¹⁸ Mowa o samobójstwach popełnionych 22 i 25 maja 1981 r. przez Jerzego Olszewskiego (ministra przemysłu chemicznego w latach 1971–1974 oraz ministra handlu zagranicznego i gospodarki morskiej w okresie 1974–1980) i Edwarda Barszcza (ministra budownictwa i przemysłu materiałów budowlanych w 1980 r., a wcześniej prezydenta Krakowa). Obydwu polityków usunięto wcześniej z PZPR i oskarżono o nadużycia finansowe; zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 381.

eksportować tylko za dewizy. Zakupy interwencyjne dokonują głównie w KS na dogodnych kredytach.

Całość dokumentacji wraz ze sprawozdaniem Kopaczewskiego przywiezie kurierem Walkowiak. Na początku sierpnia w/w minister będzie w Moskwie. Rozważacie, czy w tej sytuacji nie byłoby celowe zaprosić go do Warszawy¹⁹. Poinformujcie.

/-/ Ciuruś

AMSZ, ZD 23/84, w. 9, t. 90

10

4 lipca, pilna notatka z wizyty ministra spraw zagranicznych w Jugosławii

Warszawa, dn. 4 lipca 1981 r.

T a j n e

PILNA NOTATKA

o wizycie Ministra Spraw Zagranicznych PRL w Jugosławii
(29–30 czerwca 1981 r.)

W czasie wizyty zostałem przyjęty przez Przewodniczącego Prezydium SFRJ, S. Krajgera. Rozmowa koncentrowała się na implikacjach sytuacji w Polsce w aspekcie jej znaczenia dla stabilizacji w Europie i procesu odprężenia. Przewodniczący Prezydium potwierdził wolę kontynuacji jak najlepszych i wszechstronnych stosunków z Polską. Skomentował deklarację Prezydium SFRJ i KC ZKJ z dnia 10 czerwca br., w której zawarto stanowisko SFRJ wobec sytuacji w Polsce. Akcentował, że Polacy sami powinni rozwiązać swoje problemy. S. Krajger wyraził przekonanie, że IX Nadzwyczajny Zjazd pozwoli przezwyciężyć trudności, a różnice ideologiczne, stanowiące cechę powszechną we współczesnym świecie, doprowadzi do normalnych proporcji. Poinformował, iż z kontaktów z innymi KS wyciągają wnioski, że kierownictwa tych państw nie są pewne, że można rozwiązać problemy w Polsce bez interwencji z zewnątrz. Skomentowałem, że takich poglądów jest coraz mniej. List KC KPZR do KC naszej partii²⁰ został zrozumiany przez naszych sojuszników w ten sposób, iż zdolni jesteśmy sami rozwiązać własne problemy. S. Krajger wyraził poparcie dla działań naszego kierownictwa partyjnego

¹⁹ Do wizyty w Warszawie nie doszło.

²⁰ Chodzi o list z 5 czerwca, w którym KC KPZR krytycznie ocenił sytuację w Polsce i działania KC PZPR; zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 465.

i państwowego w rozwiązywaniu węzłowych problemów w naszym kraju. Takie stanowisko Jugosłowianie prezentują również wobec innych państw, w tym RFN, która wyraża szczególny niepokój o rozwój sytuacji w naszym kraju. Podzielił pogląd o wadze problemów ekonomicznych dla rozwiązywania politycznej stabilizacji. Powołał się na fragment wypowiedzi L. Breżniewa z ostatniego Zjazdu, w której mówi się o różnych drogach do socjalizmu, eksponując przy tym różnice między systemem samorządowym a realnym socjalizmem²¹. Pomimo tych różnic bardzo dobrze rozwija się współpraca pomiędzy ZSRR i SFRJ. Również w sprawach międzynarodowych, poza kwestią Afganistanu i Kambodży, jest niewiele różnic w stanowiskach między Związkiem Radzieckim i Jugosławią. W sprawach spotkania w Madrycie²² zainteresowania SFRJ są zbieżne z naszymi.

W rozmowie z Przewodniczącym Rady Wykonawczej SFRJ, V. Džuranovićem, dominowały problemy gospodarcze. Jugosłowianie są zaniepokojeni pogarszaniem się stosunków ekonomicznych w świecie, tendencjami stagnacji i recesji gospodarczej na Zachodzie, wzrostem bezrobocia, czego powodem są głębsze niż normalne cykliczne kryzysy ekonomiczne. Stwierdził, że pesymistycznie rysują się wyniki szczytu w Meksyku²³. Naświetlając sytuację gospodarczą SFRJ zaznaczył, że w 1980 r. zdecydowali się na politykę stabilizacji przy użyciu radykalnych środków. Osiągnięto zmniejszenie deficytu płatniczego, lepsze wyniki w eksporcie za I półrocze br. Zapowiada się dobry rok w rolnictwie, ale mimo tego muszą zaimportować 600 tys. ton pszenicy. Dokuczliwe są dla Jugosławii tendencje rynku walutowego, wzmacnianie się dolara i spadek wartości innych walut zachodnich. Współpracę polsko-jugosłowiańską ocenił pozytywnie, podkreślając duży udział kooperacji w przemyśle oraz komplementarność obu gospodarek, co stwarza warunki dla pomyślnego rozwoju dalszej współpracy.

Obie rozmowy z członkami najwyższego kierownictwa SFRJ cechowała duża serdeczność, zrozumienie naszych problemów oraz zdecydowane poparcie dla uchwał XI Plenum KC PZPR.

W trakcie rozmów z J. Vrhovcem główną uwagę poświęcono węzłowym problemom międzynarodowym. Rozmówca charakteryzując aktualną sytuację jako niebezpieczną podkreślił, iż istnieją jednak dążenia do wyjścia z impasu i jest dość miejsca dla konstruktywnej polityki opartej na realiach współczesnego świata. Takie cele stawia sobie ruch niezaangażowania. Decydujące znaczenie dla obecnej sytuacji mają stosunki ZSRR–USA. Zachodzą jednak procesy, które nie podporządkowują się polityce blokowej: Chiny aktywizujące swoją działalność na arenie

²¹ Mowa o referacie Leonida Breżniewa wygłoszonym w pierwszym dniu XXVI zjazdu KC KPZR, który obradował 23 lutego – 3 marca; zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 200.

²² Spotkanie przedstawicieli państw członkowskich KBWE w Madrycie trwało z przerwami od 11 listopada 1980 r. do 9 września 1983 r.; zob. dok. nr 73, 84, 280 i 385.

²³ Konferencja krajów wysoko uprzemysłowionych i rozwijających się (tzw. dialog Północ–Południe) odbyła się 21–22 października w Cancun.

międzynarodowej, co jest elementem realnym i czego nie można negocjować; polityka niezaangażowania rozumiana nie jako filozofia, a praktyczna działalność zdecydowanej większości krajów pragnących być podmiotem w stosunkach międzynarodowych; powiększająca się przepaść między krajami północ-południe, pogłębianą jeszcze bardziej dozbrajaniem tych państw; zaostrzanie się konfrontacji między sojuszami wojskowymi, której nie można w krótkim czasie wyeliminować.

Kraje niezaangażowane wypowiadają się za dialogiem wszystkich państw i mocarstw oraz popierają wszystkie akcje zmierzające do odprężenia, rozwiązywania spornych problemów w drodze pokojowej. Akt Końcowy z Helsinek²⁴ stworzył możliwość współdziałania w kierunku wyjścia z impasu w Europie, przerwania wyścigu zbrojeń, zatrzymania ich na niższym poziomie. SFRJ wypowiada się przeciwko wszelkim euroraketom²⁵, za procesem SALT²⁶, KOMiR²⁷, za dialogiem dwóch mocarstw w tych sprawach, ale nie podtrzymuje blokowej koncepcji odprężenia. W kształtowaniu świata muszą brać udział wszystkie kraje, bez uprzywilejowania wynikającego z potencjału ekonomicznego, wojskowego, warunków geopolitycznych czy racji ideologicznych.

²⁴ Akt końcowy KBWE został podpisany 1 sierpnia 1975 r. w Helsinkach przez przywódców 35 państw (33 kraje europejskie oraz USA i Kanada), które uczestniczyły we wcześniejszych latach w pracach Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. Akt składał się z czterech odrębnych części (zwanym koszykami), które dotyczyły: spraw bezpieczeństwa europejskiego (w tym nienaruszalności granic i poszanowania praw człowieka), współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej, współpracy humanitarnej, kulturalnej i oświatowej, ostatnia część przewidywała kontynuowanie prac KBWE. Zob. P. Machcewicz (red.), *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne 1975* (dalej: PDD 1975), PISM, Warszawa 2010, dok. nr 211.

²⁵ Mowa o rozmieszczeniu w Europie Zachodniej amerykańskich rakiet przenoszących głowice nuklearne średniego zasięgu. Decyzja w tej sprawie została podjęta w czasie sesji Rady NATO obradującej w Brukseli 12–14 grudnia 1979 r.; zob. P. Długołęcki, J. Kochanowski (red.), *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne 1979* (dalej: PDD 1979), PISM, Warszawa 2014, dok. nr 346.

²⁶ Amerykańsko-radzieckie negocjacje w sprawie ograniczenia systemów obrony przeciw-rakietowej (Strategic Arms Limitation Talks) zostały zwieńczone podpisaniem układu w Moskwie 26 maja 1972 r. Ich kontynuację stanowiły rozmowy dotyczące ograniczenia zbrojeń strategicznych (SALT II), zakończone 18 czerwca 1979 r. podpisaniem układu w Wiedniu, który jednak nie został ratyfikowany przez Kongres USA.

²⁷ Chodzi o koncepcję zorganizowania w Warszawie międzynarodowej konferencji w sprawie odprężenia militarnego i rozbrojenia w Europie (KOMiR). Rezolucja w tej sprawie została uchwalona w czasie VIII zjazdu PZPR (obradował 11–15 lutego 1980 r.) z inicjatywy Edwarda Gierka, ówczesnego I sekretarza KC PZPR; zob. P. Długołęcki (red.), *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne 1980 styczeń–czerwiec* (dalej: PDD 1980 styczeń–czerwiec), PISM, Warszawa 2018, dok. nr 134, 145, 181, 203 i 466. Do zwołania konferencji ostatecznie nie doszło.

Krytycznym momentem w stosunkach Wschód–Zachód w dalszym ciągu jest problem Afganistanu²⁸, na który Carter usiłował reagować w sposób blokowy, stosując różne sankcje i przeciwstawiając się konferencji w Madrycie. Jugosławia również podejmowała próby przyczynienia się do rozwiązania problemu Afganistanu, poprzez ONZ, innymi drogami, co nie przyniosło jednak pozytywnych rezultatów.

J. Vrhovec podkreślił, że podobnie jak my oceniają stosunki USA–ZSRR oraz sytuację w Europie Zachodniej. Sygnały z RFN i Francji świadczą, że państwa te są pod naciskiem USA, ale w bloku zachodnim nie ma monolitu, a dominuje pluralizm, co jest zjawiskiem pozytywnym dla polityki odprężenia. W dialogu USA–ZSRR nie osiągnięto dotychczas efektów mimo stałych kontaktów Dobrynina z Haigiem i podobnych kontaktów w Moskwie. SFRJ i Polska winny popierać ten oczekiwany dialog, który – jego zdaniem – powinien zmierzać nie do bipolaryzacji świata, ale jego uniwersalnego rozwoju.

SFRJ wraz z krajami neutralnymi dąży, by spotkanie w Madrycie odegrało pozytywną rolę w procesie odprężenia. Wniesiony poprzednio projekt dokumentu zmierzał do uzyskania wspólnego stanowiska uczestników spotkania. Z zadowoleniem Jugosławia powitała na spotkaniu inicjatywy radzieckie dotyczące stref i byłoby dobrze, gdyby Zachód wyszedł naprzeciw. Możliwe jest osiągnięcie porozumienia odnośnie faz KOMiR.

Kraje niezaangażowane i neutralne przewidują w lipcu spotkanie celem określenia możliwego do osiągnięcia w Madrycie maksimum tego, co jest możliwe.

J. Vrhovec podzielił naszą krytyczną ocenę polityki USA, zmierzającej do uzyskania przewagi. Nie stanowi to dla nich zaskoczenia, ponieważ zdawali sobie sprawę, że ekipa Reagana jest wyjątkowo konserwatywna. W początkowym okresie innego zdania byli towarzysze radzieccy. Mniej istotny jest – jego zdaniem – fakt braku ostatecznego sprecyzowania polityki USA wobec Europy Zachodniej, ale trudności – co zasługuje na pozytywną ocenę – w jej realizacji wynikające ze zróżnicowanych koncepcji dozbrajania, narodowych i geopolitycznych interesów krajów zachodnich. Pragną one zachować przewagę, ale są jednocześnie zainteresowane współpracą z krajami Europy Wschodniej. SFRJ, prowadząc aktywny dialog z państwami EZ i USA w kwestiach europejskich, pozytywnie ocenia politykę ZSRR prowadzoną wśród krajów Europy Zachodniej, liczącą się z ich zrozumiałymi narodowymi interesami.

J. Vrhovec nawiązując do międzynarodowych aspektów sprawy polskiej podkreślił, że stanowisko SFRJ w sprawie Polski jest jasne. Winna ona sama przezwyciężyć trudności. W działaniach zmierzających do przezwyciężenia trudności winna obowiązywać kompleksowość. Nie mogą one być rozwiązane przez jedną

²⁸ Mowa o rozpoczętej 27 grudnia 1979 r. interwencji zbrojnej Związku Radzieckiego w Afganistanie, której celem było obalenie Hafizullaha Amina; zob. PDD 1979, dok. nr 348, 350 i 352.

noc ani przy pomocy deklaracji. Jugosławia ma pełne zaufanie do PZPR, a wiara ta jest jeszcze pełniejsza po decyzjach XI Plenum KC PZPR. Decyzje tego Plenum spowodowały, że histeria obserwowana na Zachodzie ustępuje. Obecnie dominują głosy raczej realistyczne. W prasie KS natomiast obserwuje się różne orientacje w naświetlaniu sprawy nie prostej, bo przede wszystkim wewnętrznej. Niektórzy nawet opacznie ją przedstawiają. Sytuacja w PRL jest organicznie związana ze stabilizacją Europy. Naruszenie wspólnoty KS miałyby wielkie negatywne skutki. Odnowa socjalistyczna w Polsce jest jednocześnie wyrazem platformy stabilizacji, a kto tego w Europie nie rozumie, ten zbliża się do krawędzi niebezpieczeństwa. W społeczeństwach SFRJ – jego zdaniem – istnieje najwyższy stopień zrozumienia i poparcia dla socjalistycznej odnowy. Wynika to również z tradycji przyjaźni i podobieństwa historii narodów Polski i SFRJ, jest to również wyrazem realizmu politycznego. Na Bałkanach ważnym elementem stabilizacji jest SFRJ, zaś w Europie Środkowej PRL – stwierdził J. Vrhovec.

Akcentując newralgiczność Bałkanów jako ważnego elementu sytuacji europejskiej, J. Vrhovec podkreślił, iż stosunki SFRJ z państwami ościennymi rozwijane są na takich samych zasadach jak z innymi krajami świata. Z Włochami przezwyciężono problemy przeszłości. SFRJ jest zainteresowana demokratyzacją życia i stabilizacją wewnętrzną Włoch. Z Austrią po rozwiązaniu problemu narodowościowego nastąpił przełom w stosunkach. Z Węgrami i Rumunią współpraca jest stabilna, co wynika z obustronnych interesów. W stosunkach z Bułgarią nadal punktem zapalnym jest problem macedoński. Bułgaria nie chce uznać w swoich granicach mniejszości macedońskiej, o co zabiega SFRJ, natomiast gotowa jest przyznać, że istnieje naród macedoński w Macedonii, ale na bazie etnicznej bułgarskiej, z czym nie zgadza się Jugosławia. Z racji przynależności Bułgarii do UW Jugosłowianie zwrócili się do towarzyszy radzieckich, iż kampania prowadzona w Bułgarii ma charakter długotrwały i otwiera problem rewizji granic w Europie, co może być groźne w skutkach. Zaprzeczając temu, Bułgaria zaproponowała podpisanie dokumentu dwustronnego o niezgłaszaniu pretensji terytorialnych, co zostało odrzucone przez Jugosławię, która wychodzi z założenia, że ma uregulowane stosunki ze wszystkimi państwami w oparciu o Kartę ONZ i AK KBWE, z tym również z Bułgarią. Współpraca z Bułgarią w innych dziedzinach rozwija się dobrze.

Podobnie Grecja nie uznaje mniejszości macedońskiej, ale w stanowisku greckim nie ma symptomów naruszania integralności SFRJ. Z Turcją stosunki rozwijają się pozytywnie.

Z Albanią stosunki uległy zasadniczemu pogorszeniu w związku z wydarzeniami w Kosowie²⁹. Jugosłowianie liczyli, że czas rozwiąże w sposób naturalny

²⁹ Chodzi o protesty studenckie z marca i kwietnia, do których doszło w Prisztinie i które przerodziły się w masowe wystąpienia kosowskich Albańczyków, krwawo stłumione przez władze jugosłowiańskie; zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 375.

problem kampanii ideologicznej, jaką prowadził stale E. Hodża przeciwko SFRJ. W samym Kosowie narastały zaś problemy wskutek eksplozji demograficznej (po wojnie było w SFRJ 600 tys. Albańczyków, obecnie ok. 2 mln), nadprodukcji inteligencji oraz trudności ekonomicznych. W wydarzeniach w Kosowie stwierdzono czynną rolę organizacji emigranckich, finansowanych również przez Albanie. Ich działalność w sposób obsesyjny zmierza do stworzenia Wielkiej Albanii. Oceniając, iż jest to zamach na integralność SFRJ, wprowadzono do akcji siły zbrojne również na granicy kraju. Do ofiar w czasie akcji milicji doszło wskutek gwałtowności demonstrantów i prób zdobycia broni m.in. w szkole milicji. SFRJ gotowa jest nadal rozwijać stosunki z Albanią, ale pod ścisłą kontrolą i na bazie wzajemności.

Ze swej strony przedstawiłem nasze stanowisko szczególnie w kwestii stosunków W-Z i sytuacji w Europie, naświetlając również nasze zaangażowanie i działania na rzecz podtrzymania dialogu i odprężenia. Zróżnicowane tendencje ujawniające się na spotkaniu madryckim nie powinny stanowić przeszkody w zwołaniu KOMiR. Podejmując tematy wysunięte przez J. Vrhovca, wskazałem, iż w ramach istniejących sojuszy wzmacniamy bezpieczeństwo i współpracę w Europie. Szanujemy powiązania sojusznicze Zachodu i nie dążymy do zmiany systemu bezpieczeństwa bloków, ale do łagodzenia konfrontacji. Polemizując z niektórymi тезami J. Vrhovca naświetliłem aktualną politykę ChRL, która nie przyczynia się do stabilizacji świata. Pozytywnie oceniłem wkład SFRJ w politykę niezaangażowania. Dokonałem również oceny międzynarodowych aspektów sytuacji w naszym kraju, omówiłem węzłowe problemy wewnętrzne w świetle przygotowań do IX Zjazdu PZPR oraz rozwój stosunków bilateralnych.

Stosunki polsko-jugosłowiańskie zyskały z obu stron pozytywną ocenę. J. Vrhovec podjął sprawę rewizyty premiera PRL w SFRJ. Akcentował konieczność większej racjonalności wykorzystania wszystkich możliwości w rozwoju współpracy gospodarczej, szczególnie w zakresie rozwoju kooperacji, która osiąga blisko 30% obrotów. Pozytywnie ocenił rozwój współpracy w pozostałych dziedzinach: naukowej, kulturalnej, propagandowej, konsularnej itp., jak również współpracę Jugosławii z RWPG. Odnotował dobrą pracę Ambasady i współpracę resortów Spraw Zagranicznych.

W n i o s k i :

– Wizyta była pożyteczna, ponieważ od roku nie było kontaktów politycznych na wyższym szczeblu. W tej sytuacji, biorąc pod uwagę wydarzenia w Polsce, towarzyszyło jej duże zainteresowanie ze strony jugosłowiańskiej.

– Stanowisko kierownictwa SFRJ w sprawach Polski, prezentowane wcześniej zarówno w oficjalnych dokumentach bądź wystąpieniach, jak i w czasie wizyty przez wszystkich rozmówców, świadczy, iż SFRJ okazuje zrozumienie i poparcie dla socjalistycznej odnowy w naszym kraju oraz zaufanie, że partia potrafi własnymi siłami przezwyciężyć trudności.

– Osiągnięcie normalizacji życia w Polsce strona jugosłowiańska traktuje jako zasadniczy element warunkujący postęp w stabilizacji sytuacji w Europie. Stąd podkreślanie, że tylko polski naród, jego klasa robotnicza i PZPR mają prawo rozwiązywania swoich problemów bez ingerencji z zewnątrz.

– Kierownictwo Jugosławii jest żywotnie zainteresowane w rozwoju wszechstronnej współpracy z Polską. Dotyczy to również innych KS, a szczególnie ZSRR. Motywy zwiększonej obecnie chęci bliskiej współpracy z krajami socjalistycznymi wynikają z pogarszającej się sytuacji w świecie, mniej korzystnych uwarunkowań zewnętrznych SFRJ, które pogłębiają jej trudności wewnętrzne, zwłaszcza w aspekcie ostatnich wydarzeń w Kosowie.

– Nie odstępując od znanych zasad polityki niezaangażowania, Jugosławia w sposób bardziej elastyczny podejmuje intensywne wysiłki w kierunku ożywienia dialogu Wschód–Zachód oraz realizacji procesu odprężenia na bazie Aktu Końcowego KBWE. Jej całokształt polityki zagranicznej cechuje większa niż przed rokiem konstruktywność i koncyliacyjność.

/-/ J. CZYREK

AAN, KC PZPR XIA/1274

11

*6 lipca, pismo dyrektora Protokołu Dyplomatycznego
do zastępcy dyrektora Departamentu II MSW w sprawie
zagrożenia bezpieczeństwa ambasady Tunezji i przedstawicielstwa OWP*

Warszawa, dnia 6 lipca 1981 r.

TAJNE

Tow. Feliks SOLARSKI
Wicedyrektor Departamentu
w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych
w m i e j s c u

W ślad za rozmową przesyłam w załączeniu fotokopię noty Ambasady Tunezji w Warszawie wraz z ulotką nielegalnej organizacji „Polskich Przyjaciół Syjonu”³⁰. Jest to kolejny, poważny sygnał, po przekazanych uprzednio informacjach

³⁰ Załączników nie publikuje się. Zob. też dok. nr 66.

dot. nieprzyjaznych działań wobec siedziby Przedstawicielstwa Organizacji Wyzwolenia Palestyny w Warszawie, świadczący o aktywizacji na naszym terenie elementów antyarabskich, zakłócających normalną działalność niektórych placówek krajów arabskich, a nawet jak świadczy o tym załączony materiał, stwarzających już wokół nich atmosferę pewnego zagrożenia.

Ministerstwo uprzejmie prosi o pilne podjęcie niezbędnych działań mogących wyjaśnić, a także zahamować sygnalizowane zjawisko oraz prowadzących do wzmocnienia ochrony wspomnianych placówek.

DYREKTOR

^fH. Łaszczyński

AMSZ, Dep. V 24/86, w. 1

12

8 lipca, szyfrogram szefa Zespołu ds. Stałych Kontaktów Roboczych ze Stolicą Apostolską o rozmowie z osobistym sekretarzem papieża

Tajne

Natychmiast

Szyfrogram Nr 328/III
z Rzymu³¹, nadany 8.7.81, g. 09.10

Czyrek

Byłem u Dziwisza w momencie, gdy telefonicznie otrzymał z Warszawy wiadomość o zgodzie władz na kandydaturę Glempa³². Wydał natychmiast polecenie opublikowania komunikatu. Zależało mu bardzo na pośpiechu.

³¹ PRL i Stolica Apostolska nie utrzymywały formalnie stosunków dyplomatycznych, jednak w lipcu 1974 r. podpisano protokół o ustanowieniu stałych kontaktów roboczych. Na mocy jego postanowień szefem Zespołu ds. Stałych Kontaktów Roboczych ze Stolicą Apostolską mianowano Kazimierza Szablewskiego (akredytowanego w randze radcy ministra pełnomocnego przy ambasadzie w Rzymie), a jego odpowiednikiem (który nie rezydował na stałe w Warszawie) został arcybiskup Luigi Poggi, nuncjusz apostolski do specjalnych poruczeń; zob. A. Kochański, M. Morzycki-Markowski (red.), *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne 1974* (dalej PDD 1974), PISM, Warszawa 2007, dok. nr 129, 140 i 150.

³² W związku ze śmiercią kardynała Stefana Wyszyńskiego (zmarł 28 maja; zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 434) kolejnym prymasem Polski został 21 lipca biskup Józef Glemp; zob. dok. nr 20.

Przy okazji Dziwisz powiedział:

1. Macharski prosił władze o bardzo pilne ustosunkowanie się do kandydatury Glempa, ponieważ papież chciał dokonać nominacji przed Zjazdem PZPR. Uważa ten Zjazd za historyczny i zależało mu na szybkim mianowaniu człowieka dialogu, rozważa i wycucia politycznego jako „swoistego wkładu w odnowę” (trzeba pamiętać, że G. jest wychowankiem Wyszyńskiego). Zgoda władz była oczekiwana z godziny na godzinę. Gdy nadeszła – została przyjęta z ulgą i zadowoleniem³³.

2. Mimo nakazów chwili nie był to wybór łatwy. Sprawa sukcesji po Wyszyńskim była od lat przygotowywana i zakładano, że związana będzie ze zmianami strukturalnymi (rozdział Gniezna od Warszawy i prymasa od przewodniczącego Episkopatu). Sytuacja w Polsce, a także zbieżność zamachu na papieża³⁴ ze śmiercią Wyszyńskiego przesądziła o linii zachowania istniejących struktur kościelnych i o osobie następcy.

3. Przy rozważaniu kandydatur na prymasa brano zawsze pod uwagę przypuszczalny stosunek do tej kwestii ze strony władz. Z tego właśnie powodu Tokarczuk znajdował się od początku poza „różą kandydatów”.

4. Wirusowa choroba papieża została wreszcie przezwyciężona. Po raz pierwszy od zamachu można powiedzieć, iż papież „wszedł w okres rekonwalescencji”.

/–/ Szablewski

AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 123

³³ W kolejnym szyfrogramie tego samego dnia radca Szablewski informował: „Zarysowana przez Casaroliego w toku rozmów z kierownictwem w Warszawie orientacja na wybór nowego prymasa w pełni potwierdziła się, zwłaszcza przedstawione przez C. w rozmowach z Kanią kryteria, jakim odpowiadać powinien następca Wyszyńskiego, pasują – jak się wydaje – do Glempa (kontynuacja linii Wyszyńskiego, rozważa polityczna i wycucie momentu oraz zapewnienie jedności w Episkopacie). O ile rozważania nad wyborem odpowiedniej kandydatury trwały długo, o tyle niektórzy biskupi od początku nie wchodzili w grę. Już w Warszawie Casaroli dał do zrozumienia, że wykluczone są m.in. kandydatury Macharskiego i Tokarczuka (zupełnie z różnych oczywiście powodów). Moi rozmówcy z Kurii Rzymskiej konsekwentnie podkreślali od początku, iż papież nie uczyni żadnego kroku, który by mógł spowodować jakiegokolwiek kontrowersję, zwłaszcza w stosunkach Państwo–Kościół. Wszyscy są przekonani, że władze polskie nie miały trudności w zaakceptowaniu Glempa. W dotychczasowych komentarzach dominują takie akcenty jak: bliski współpracownik Wyszyńskiego, wierny jego linii – a więc kontynuacja, politycznie umiarkowany i rozważny, cieszący się sympatią w Episkopacie”; AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 123.

³⁴ Do zamachu na papieża doszło 13 maja w Rzymie; zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 395, 401 i 421.

13

*8 lipca, okólnik dyrektora Departamentu Łączności
w sprawie aktywności zachodnich służb wywiadowczych*

Warszawa, dn. 8 lipca 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 4771^c

Ambasadorzy w krajach w/g rozdzielnika Notatki Informacyjnej z 24 kwietnia 1981 r.

^cSZEF PLACÓWKI^c

W nawiązaniu do naszej notatki dot. akcji werbunkowej służb specjalnych KK notujemy ostatnio coraz częstsze przypadki, że służby te w sposób otwarty usiłują pozyskiwać do współpracy lub namawiają do pozostania za granicą pracowników naszych placówek. Tego rodzaju próby mogą się nasilać, zwłaszcza w stosunku do pracowników kończących swój pobyt służbowy za granicą. Używana argumentacja to: niepewność sytuacji w Polsce, redukcje etatów, trudności ze znalezieniem pracy po powrocie itp. W związku z powyższym należy przeprowadzać z kończącymi rotacje rozmowy uprzedzające oraz przypominać o obowiązku zgłaszania tego rodzaju propozycji.

^fGorzelańczyk^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 14, t. 148

14

*8 lipca, szyfrogram dyrektora Departamentu Konsularnego
do konsula generalnego w Chicago i ambasadora w Waszyngtonie
w sprawie aresztowania Mariana Zacharskiego przez władze USA*

Warszawa, dn. 8.7.1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr '4744'

CHICAGO BIAŁY

WASZYNGTON SPASOWSKI

1. Delegujcie Kudasia, by odwiedził Zacharskiego przekazując mu m.in., że władze czynią wszystko, by pozytywnie rozwiązać jego sprawę³⁵.

Staramy się o zwolnienie lub poprawę warunków.

Żona w kraju spotka się z wszelką pomocą również w sprawach mieszkaniowych.

Niech będzie dobrej myśli – ale trzeba cierpliwości.

2. Zaprotestujcie przeciwko niehumanitarnym warunkom, w jakich Zacharski jest przetrzymywany.

3. Zlećcie adwokatowi obronę aktywną, ale w granicach rozsądnych. Nie chodzi nam o sprawę wygraną spektakularnie przez adwokata, równolegle będziemy czynić inne zabiegi o zwolnienie.

Starania o zwolnienie za kaucją możliwe, jeśli jej wysokość będzie pozostawać we właściwej proporcji do wysokości [kaucji] głównego oskarżonego. Starania o tymczasowe zwolnienie podejmujemy również przez Ambasadora.

³⁵ Szyfrogramem z 29 czerwca ambasador w Waszyngtonie informował: „W sprawie aresztowania M. Zacharskiego w Los Angeles. 1. Wczoraj (niedziela) wieczorem rozmawiałem w tej sprawie z Tuderkim (nasz wicekonsul handlowy w Chicago). Potwierdził fakt aresztowania. Podał też, że wie od żony Z., z którą rozmawiał telefonicznie, że agenci FBI dokonują szczegółowej rewizji mieszkania. 2. W wieczornych dziennikach telewizyjnych podano o aresztowaniu Z. i Williama Bella, który miał dostarczać tajnych informacji dot. sprzętu radarowego. Sprawie nadano rozgłos. 3. Dzienniki telewizyjne obszernie i prasa na pierwszych stronach podały dziś (29) szerszą informację, w tym że Bell miał otrzymać 110 tys. dolarów za przekazane informacje. W dniu dzisiejszym ma się odbyć wstępna rozprawa sądowa. Prasa komentuje, że oskarżonemu może grozić dożywocie”; AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 144. Zob. też PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 523.

4. Dalsze instrukcje po informacji adwokata z rozmowy z prokuratorem³⁶.

^fPichla^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 14, t. 148

15

*8 lipca, notatka wicedyrektora Departamentu IV
z rozmowy z ambasadorem Danii w sprawie oznaczania
polskiej granicy zachodniej na duńskich mapach*

Warszawa, dnia 8 lipca 1981 r.

N o t a t k a

W dniu 8 lipca br. przyjąłem Ambasadora Danii p. P.W. FRELLESVIGA na jego prośbę.

P.W. Frellesvig poinformował, że przekazał Ministerstwu Spraw Zagranicznych Danii nasz ustny protest z dnia 2 lipca br. w związku z ukazaniem się w sprzedaży w Danii rewizjonistycznych map wydanych w RFN³⁷. W sprawie tej także kontaktował się z ich MSZ nasz chargé d'affaires a.i. Ministerstwo Spraw Zagranicznych Danii potwierdziło, że mapa taka, służąca „jako dekoracja opakowania” do przyborów szkolnych, była sprzedawana w kopenhaskim Daells Varehus. Z polecenia MSZ zapewniam nas, że tego typu mapy nie były rozprowadzane do szkół duńskich. Stanowisko Danii w sprawie zachodnich granic Polski jest znane i nie uległo żadnej zmianie.

Natomiast władze duńskie nie mają możliwości, aby zakazać prywatnym sklepom sprzedaży tego typu map.

³⁶ Ostatecznie Marian Zacharski (aresztowany 29 czerwca pod zarzutem szpiegostwa) został 14 grudnia skazany przez sąd w Los Angeles na dożywocie. W 1985 r. przekazano go stronie polskiej w ramach wymiany osób skazanych za szpiegostwo lub podejrzanych o nie; zob. dok. nr 18.

³⁷ W notatce ambasady w Kopenhadze z 24 czerwca informowano: „Ambasada PRL w Kopenhadze przesyła w załączeniu jeden egzemplarz mapy wydanej w Republice Federalnej Niemiec, na której obszary prawnie należące do PRL od zakończenia II wojny światowej zostały oznaczone jako tereny niemieckie, pod tymczasową administracją polską. Polskie miejscowości oznaczone są nazwami niemieckimi”; AMSZ, Dep. IV 45/84, w. 3.

Ze swej strony ambasador Frellesvig poinformował, że wysłał list bezpośrednio do dyrekcji ww. domu towarowego w sprawie sprzedaży rewizjonistycznych map. Przypomniał, że również poprzedni ambasador H.A. Biering zwracał się listownie do redakcji „Berlingske Tidende” w sprawie używania polskich nazw miast położonych w zachodniej części Polski w publikacjach zamieszczanych w tej gazecie.

Ambasador P.W. Frellesvig wyraził nadzieję, że powyższe wyjaśnienie usatysfakcjonuje stronę polską³⁸.

^fA. Jedynak^f

AMSZ, Dep. IV 45/84, w. 3

16

*8 lipca, notatka zastępcy stałego przedstawiciela przy UNIDO w Wiedniu
o działaniach miejscowej delegatury
wysokiego komisarza ONZ do spraw uchodźców*

TAJNE

NOTATKA

Ze spotkania z delegatem na Austrię Wysokiego Komisarza ONZ d/s Uchodźców

Obserwowany od kilkunastu miesięcy wzmożony napływ turystów polskich do Austrii³⁹ oraz podejmowane przez obywateli polskich próby uzyskania statusu emigranta powodują wzrost zainteresowania tym problemem w przedstawicielstwach krajów tradycyjnie „emigracyjnych” (Australia, Kanada oraz Stany

³⁸ Radca ambasady w Kopenhadze Henryk Pulikowski szyfrogramem z 8 lipca przekazywał: „Z rozmów z wiceministrem Kimbergiem i amb. Friis-Moellerem na temat rewizjonistycznych map RFN sprowadzonych na rynek duński: Fakt ukazania się map, na których obszary PRL zostały oznakowane jako terytoria pod zarządem polskim z niemieckimi nazwami miejscowości, określono jako szokujący i skandaliczny. Kimberg usiłował pocieszać tym, że partia tych map sprowadzona do Danii jest nieduża. Zwróciłem się o usunięcie ich z rynku duńskiego. Zapewniono, iż rząd duński podejmie odpowiednie kroki w tym względzie. O pojawieniu się w Danii omawianych map poinformowałem przewodniczącego KPD Jensena przy okazji przekazywania listu od KC PZPR na temat IX Zjazdu. Zainteresował się, opublikują komentarz w Land og Folk. Chcemy zainspirować również Information i Politiken. Sugerowalibyśmy opublikowanie odpowiedniego artykułu w prasie polskiej”; AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 76.

³⁹ Zob. dok. nr 23.

Zjednoczone A.P.), jak i w delegaturze na Austrię Wysokiego Komisarza ONZ d/s Uchodźców.

Tutejsze Przedstawicielstwo uzyskało m.in. informacje wskazujące na częściowe wykorzystywanie delegatury Wysokiego Komisarza ONZ dla nakłaniania obywateli polskich do ubiegania się o azyl polityczny dla uzyskania statusu uchodźcy.

W dniu 3 lipca br. złożyłem wizytę delegatowi na Austrię Wysokiego Komisarza ONZ d/s Uchodźców, F.L. Pijnacker-Hordijk, dla ^domówienia zakresu włączania się tego biura^d w proces załatwiania wniosków emigracyjnych polskich obywateli przybywających do Austrii w celach turystycznych.

Pijnacker stwierdził, że znaczne zwiększenie liczby obywateli polskich w Austrii zgłaszających zamiar emigracji wywołało już pewne problemy zarówno dla władz austriackich, jak i dla przedstawicielstw krajów „emigracyjnych”, tj. Australii, Kanady i Stanów Zjednoczonych. Podkreślił też, że w stosunku do obywateli polskich trudno znaleźć wiarygodne uzasadnienie dla nadania im statusu uchodźców. Ten fakt utrudnia szybkie załatwienie wniosków naszych obywateli.

Kraje emigracyjne, a szczególnie Australia, zastrzyżyły ostatnio warunki udzielania zezwoleń na osiedlenie się obcokrajowców wobec osób, którym przyznano status emigranta, zachowując daleko idące ułatwienia dla uchodźców.

Pewne nadzieje strona austriacka wiąże z rozmowami ministra spraw wewnętrznych E. Lanca w Genewie w końcu czerwca br. z przedstawicielami Międzynarodowego Komitetu d/s Emigrantów. Lanc przedłożyć miał prośbę o istotne zwiększenie rocznej kwoty dla obywateli polskich, a jego wniosek został przyjęty podobno ze zrozumieniem.

Pijnacker stwierdził również, że ambasady Australii, Kanady i Stanów Zjednoczonych w porozumieniu z władzami austriackimi podjęły działania dla możliwie szybkiego rozpatrzenia wniosków osób przebywających w obozie dla uchodźców w Traiskirchen (pod Wiedniem). W rozmowie potwierdził informację, że na wniosek Ambasady Australii pracownicy biura delegatury na Austrię Wysokiego Komisarza ONZ d/s Uchodźców włączyli się częściowo w proces załatwiania wniosków naszych obywateli.

Ambasada Australii miała zwrócić się z prośbą o pomoc w nawiązywaniu kontaktu z osobami, które złożyły wnioski emigracyjne i przebywają poza terenem obozu uchodźców. Pijnacker określił działania swego biura jako pomoc o charakterze informacyjnym. Podkreślił przy tym, że obowiązkiem jego biura jest udzielenie pomocy wszystkim osobom zgłaszającym się z prośbą o pomoc.

Wskazałem, że strona polska ze zdziwieniem obserwuje praktykę biura wzywania obywateli polskich i udzielania im wskazówek w sprawie celowości ubiegania się o statut uchodźcy i związanych z tym korzyści. Tego typu działania wybiegają niewątpliwie poza mandat działania Wysokiego Komisarza ONZ d/s Uchodźców i władze polskie nie mogą tolerować działań o charakterze antypolskim.

Pijnacker podkreślił na zakończenie rozmowy, że rozmowy z obywatelami polskimi prowadzone były na prośbę władz australijskich, a on jest przekonany, że jego pracownicy nie przekroczyli w swych wypowiedziach zakresu swych praw; jego zdaniem – nakłanianie do ubiegania się o azyl polityczny nie mogło mieć miejsca.

Wiedeń, 8 lipca 1981 r.

Opr. Z. Szymański

AMSZ, DMO 12/85, w. 1

17

8 lipca, notatka informacyjna z rozmowy ministrów spraw zagranicznych PRL i ZSRR

Warszawa, dn. 8 lipca 1981 r.

T a j n e

NOTATKA INFORMACYJNA z rozmów w MSZ z ministrem SZ ZSRR A. Gromyko w dniu 4 bm.

A. Gromyko dokonał oceny aktualnej sytuacji międzynarodowej⁴⁰. Stwierdził, że od czasu grudniowych konsultacji dwustronnych w Moskwie nie uległa ona poprawie i pozostaje nadal złożona⁴¹. Główną przyczyną napięcia w świecie jest zwrot w polityce czołowych mocarstw imperialistycznych w kierunku forsowania zbrojeń w celu uzyskania przewagi militarnej nad światem socjalistycznym oraz konfrontacji. Odnosi się to przede wszystkim do polityki nowej Administracji USA, aczkolwiek już poprzednia Administracja również ku temu się skłaniała forsując zbrojenia i powodując napięcia w świecie.

Tym tendencjom przeciwstawia się polityka ZSRR i KS, które wzywają do rokowań, dialogu, nieuciekania się do siły, do szukania rozwiązań za stołem rokowań, w tym na najwyższym szczeblu, w celu poprawy sytuacji międzynarodowej.

⁴⁰ Minister spraw zagranicznych ZSRR Andriej Gromyko przebywał w Polsce 3–5 lipca.

⁴¹ Mowa o wizycie ministra spraw zagranicznych Józefa Czyrka w ZSRR złożonej 25–26 grudnia 1980 r.; zob. PDD 1980 lipiec–grudzień, dok. nr 527.

Dysponujemy konkretnym programem działania w sferze międzynarodowej, zawartym w warszawskiej Deklaracji DKP UW⁴² oraz uchwałach XXVI Zjazdu KPZR. Zawiera on konkretne propozycje zmierzające do polepszenia sytuacji w świecie. Reakcja krajów kapitalistycznych sprowadza się do tego, że dużo mówią i piszą na ten temat, ale nie przyjmują tych propozycji. Trudno jest jednak USA odrzucać totalnie ideę rokowań, również z uwagi na stanowisko ich zachodnio-europejskich sojuszników.

USA również nie chcą wojny i stąd nawet ich prasa dość często opowiada się za dialogiem.

W listach Haiga do A. Gromyko stwierdza się celowość rozmów z ZSRR, ale podkreśla się, że nie są jeszcze do nich przygotowani, zwłaszcza w sprawie zbrojeń strategicznych. W węższych sprawach rozbrojeniowych, ale b. ważnych – broni jądrowych średniego zasięgu – USA będą gotowe do rokowań pod koniec tego roku. Jeśli rzeczywiście będą do tego gotowi, to ZSRR nie będzie rozmów odkładał, albowiem jest gotów do rokowań na wszelkie tematy rozbrojeniowe.

Dialog między Wschodem i Zachodem istnieje. I ZSRR, i Polska w nim uczestniczą. Ale dialog to jeszcze nie rozwiązywanie problemów, lecz okazja do osiągnięcia porozumienia i ich uregulowania. Rozbieżności stanowisk pozostają duże. Amerykanie nie są zainteresowani rzeczywistymi porozumieniami. Dążą jedynie do takich porozumień, które byłyby wyłącznie dla nich korzystne. Reagan reprezentuje filozofię militarystyki i ekspansji, dążenie do tego, aby świat był ukształtowany według amerykańskich ideałów.

W Madrycie sytuacja nadal jest niejasna. Główny problem to stanowisko USA. Chciałyby one pogrzebać Madryt. Porozumienia więc na razie nie ma i trudno przewidzieć, czy będzie. Amerykanie unikają ustosunkowania się do sprawy rekompensaty za gotowość ZSRR rozszerzenia do Uralu strefy stosowania środków budowy zaufania. Nie chcą nawet przełożenia rozstrzygnięcia tej sprawy na KOMiR. Być może nastąpi przerwa w Spotkaniu Madryckim do jesieni, wówczas powrócimy do tych spraw później. Nie należy tylko czynić jednego – zatrząskiwac drzwi do dalszych rozmów. Trzeba utrzymywać ten pociąg „pod parą” – może kiedyś ruszy.

W Wiedniu Zachód nie chce porozumienia o konkretnej redukcji sił zbrojnych i zbrojeń⁴³. Zachód oczekuje na nasze kolejne jednostronne redukcje. Nie można

⁴² Chodzi o naradę Doradczego Komitetu Politycznego Układu Warszawskiego 14–15 maja; zob. PDD 1980 styczeń–czerwiec, dok. nr 323, 404, 407, 409 i 466. Narada zakończyła się przyjęciem deklaracji poparcia dla koncepcji zwołania w Warszawie konferencji w sprawie odprężenia militarnego i rozbrojenia w Europie.

⁴³ Nawiązanie do wiedeńskich rokowań rozbrojeniowych – toczących się od 1973 r. negocjacji państw Układu Warszawskiego i NATO w sprawie redukcji sił zbrojnych i zbrojeń w Europie Środkowej. W 1981 r. odbyły się trzy kolejne rundy rokowań: XXIII

jednak dalej tego robić. Zachód robi szum wokół rakiet SS-20. NATO przedkłada fałszywe dane w tej sprawie. W rzeczywistości zaś znaczna przewaga jest po ich stronie. Nasze zmodernizowane rakiety zmniejszają nieco tę przewagę, ale jej nie likwidują. Faktyczny dialog zacznie się chyba pod koniec roku. USA nie przyjmują propozycji moratorium⁴⁴. Nie należy jednak rezygnować z tej płaszczyzny rozmów. Również w tej sprawie można osiągnąć porozumienie.

Jeśli przeciwnik chce nas prześcignąć, nie możemy pozostać obojętni. Zbrojenia pochłaniają ogromne środki, ale ich wydatkowanie jest niezbędne. Prowadzimy politykę pokoju i dialogu dbając jednocześnie o należne zabezpieczenie obronności ZSRR i sojuszników z UW.

Trzeba rozwiązywać również inne problemy, zwłaszcza dotyczące wygaszania konfliktów i napięć w różnych regionach świata. W niektórych sprawach z winy USA rozmowy zostały przerwane, np. na temat handlu bronią, obecności militarnej USA i ZSRR na Oceanie Indyjskim i inne. W impasie może znaleźć się również konferencja prawa morza, ponieważ Amerykanie podważają dotychczasowe rezultaty jej prac⁴⁵.

Ze swej strony poinformowałem A. Gromykę o głównych kierunkach aktywności Polski na arenie międzynarodowej podkreślając, że wzięliśmy pod uwagę również jego osobiste sugestie w tej sprawie w czasie moich konsultacji w Moskwie w grudniu 1980 r. Zrelacjonowałem również ważniejsze wyniki ostatnich rozmów z ministrami SZ bratnich państw socjalistycznych i krajów zachodnio-europejskich. Poinformowałem także o konkretnych formach przeciwdziałania próbom niektórych kół zachodnich ingerowania w nasze sprawy wewnętrzne i wykorzystywania kryzysu w Polsce dla prób realizacji ich antykomunistycznych celów⁴⁶.

/-/ J. CZYREK

AAN, KC PZPR, XIA/1275

– od 29 stycznia do 9 kwietnia, XXIV – od 14 maja do 23 lipca (zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 321 i 445) oraz XXV – od 24 września do 10 grudnia (zob. dok. nr 370 w niniejszym tomie).

⁴⁴ W czasie obrad XXVI zjazdu KC KPZR Leonid Breżniew wysunął 23 lutego propozycję wprowadzenia moratorium na rozmieszczanie w Europie broni atomowej średniego zasięgu.

⁴⁵ Trzecia konferencja prawa morza ONZ obradowała z przerwami od grudnia 1973 r. do 10 grudnia 1982 r.; na jej zakończenie podpisano w Montego Bay na Jamajce konwencję Narodów Zjednoczonych o prawie morza.

⁴⁶ Szyfrogramem z 7 lipca ambasador w Hadze przekazywał: „Minister SZ Van Der Klaauw poinformował mnie, iż otrzymał informacje od Carringtona, że tow. Gromyko wrócił z Warszawy zadowolony i odpężony. Odczytują to jako wynik pomyślnych rozmów i zrozumienia przed Zjazdem”; AMSZ, ZD 23/84, w. 5, t. 53.

18

*9 lipca, szyfrogram ambasadora w Waszyngtonie
w sprawie aresztowania Mariana Zacharskiego przez władze USA*

T a j n e

Pilne

Szyfrogram Nr 420/III
z Waszyngtonu, nadany 9.7.81, g. 12.00

Szewczyk, Biały do wiadomości

Sprawa Zacharskiego.

Bridges z DS poinformował Pawliszewskiego 9 bm., że radca prawny DS przekazał prokuratorowi w Los Angeles i Departamentowi Sprawiedliwości w Waszyngtonie, że DS usilnie nalega, aby sprawie Zacharskiego nie nadawać rozgłosu. Prokurator i Departament Sprawiedliwości wyraziły zgodę na ograniczenie do minimum rozgłosu uznając, że rozgłos wokół sprawy przed procesem jest szkodliwy dla oskarżonego i dla samego przewodu sądowego. Konieczne jest również zachowanie niezbędnej tajności procesu.

Obecnie sprawa jest rozpatrywana przez sąd przysięgłych (grand jury) w Los Angeles. Jeśli sąd przysięgłych podejmie decyzję o postawieniu Z. w stan oskarżenia (to return an indictment), oznacza to, że kończy się tajność oskarżenia, które staje się odtąd otwarte. Wtedy też może zostać wydane krótkie oświadczenie (statement), nie będzie natomiast żadnych wywiadów lub konferencji prasowych.

Bridges zapewniał, że DS jest przekonany, że prokuratura w Los Angeles i Departament Sprawiedliwości uwzględnią stanowisko DS, aby ograniczyć do minimum rozgłos wokół sprawy Z.⁴⁷

Pawliszewski wyraził zaniepokojenie i zdziwienie rozgłosem wokół sprawy Z.

/-/ Spasowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 144

⁴⁷ Szyfrogramem z 14 lipca ambasador w Waszyngtonie uzupełniał: „Sprawę Zacharskiego podniosłem dziś wobec Scanlana – deputy assistant secretary w DS. Scanlan zajął następujące stanowisko: 1) Temat był przedmiotem rozmowy z Dobrosielskim. Zajął wówczas stanowisko, że nie są zainteresowani wymianą Zacharski–Wesołowska. To stanowisko jest aktualne. 2) Obydwie osoby są obywatelami polskimi. Ponadto podtrzymują swój stosunek wobec statusu i oskarżenia Wesołowskiej. 3) W sprawę Zacharskiego wmieszanych jest szereg innych obywateli amerykańskich oprócz Bella i to zapewne warunkuje podejście FBI. 4) Mój wniosek, by zwolnili Zacharskiego, który nie opuści USA i pozostanie do dyspozycji władz – odnotował. Przekaze władzom i udzieli odpowiedzi”; AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 144. Zob. dok. nr 14.

19

*9 lipca, notatka dyrektora Departamentu I MSW:
działania przedstawicieli środowisk żydowskich
w sprawach rewindykacyjnych*

TAJNE

9 LIPCA 1981

Dotyczy: aktualnych działań organizacji żydowskich w kwestii rewindykacji

W czasie ostatniego zjazdu Światowego Kongresu Żydów w Jerozolimie omawiana była m.in. problematyka rewindykacji oraz strategii i taktyki postępowania wobec władz PRL. Grupa delegatów skupiona wokół Światowej Federacji Żydów z Polski sugerowała wykorzystanie obecnej sytuacji politycznej w Polsce i wy stosowanie utrzymanego w ultymatywnym tonie oświadczenia z żądaniami rewindykacyjnymi. Przedstawiciele ŚFŻP oczekiwali, iż KOR, a pod jego wpływem przywódcy „Solidarności” poprą żądania, które rząd polski byłby zmuszony wypełnić. Członkowie kierownictwa ŚKŻ z Bronfmanem na czele, zgadzając się ze strategicznym celem rewindykacji, stanęli na stanowisku, że ustępstwa ze strony władz polskich powinny być uzyskiwane krok po kroku, a najskuteczniejszą metodą ich osiągnięcia jest „cicha dyplomacja”.

Realizując taką taktykę Światowy Kongres Żydów upoważnił członków swojego kierownictwa (m.in. Bronfmana) do zaktywizowania nieoficjalnych kontaktów z przedstawicielami władz polskich, w tym z ambasadorem Spasowskim, aby stworzyć przychylny klimat do podjęcia merytorycznej dyskusji. Przedstawiciele ŚKŻ są zdania, iż tego rodzaju działania przygotowawcze są konieczne, gdyż w obecnej sytuacji w Polsce nie ma partnera do rokowań, który mógłby podjąć wiążące decyzje. W tym kontekście przyjazd komisji trójstronnej do Polski będzie aktualny najwcześniej jesienią br., a do tego czasu przedstawiciele organizacji żydowskich, za pośrednictwem Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego Żydów w Polsce, zbierać będą informacje o aktualnej sytuacji w Polsce oraz poszukiwać kontaktów z przedstawicielami władz.

Celowi temu służyć będzie zaplanowana na lipiec br. nieoficjalna wizyta przedstawicieli ŚKŻ w Polsce, którzy mają udać się do Oświęcimia, lecz de facto chcą spotkać się z członkami TSKŻP, aby zorientować się w sytuacji i perspektywach rozmów.

Światowy Kongres Żydów zamierza utrzymać dotychczasowy zakres rozmów z władzami PRL, oczekując z ich strony przynajmniej oświadczenia dobrej woli. Ze swej strony ŚKŻ gotów jest poczekać na konkretne posunięcia i jednocześnie moderować radykalne postulaty innych organizacji żydowskich, np. w sprawie rehabilitacji osób, które wyjechały z Polski po 1968 roku. Aby nie zrażać władz polskich,

SKŻ przekazał sprawę ewentualnego reaktywowania działalności „Jointu” Towarzystwu Społeczno-Kulturalnemu Żydów w Polsce. Jako pretekst do zgłoszenia tego postulatu posłuży trudna sytuacja żywnościowa w Polsce. „Joint” miałby, na zasadzie tymczasowej, dostarczać paczki żywnościowe dla społeczności żydowskiej w Polsce. Niemniej w wypadku dalszego stosowania przez władze PRL uników SKŻ będzie skłonny do przekazania spraw rewindykacji ŚFŻP.

* * *

Uzyskaliśmy wiarygodne informacje wywiadowcze, że w czasie zapowiedzianej na lipiec br. wizyty w Polsce rabini ortodoksyjni⁴⁸ będą dążyli do:

- uznania oficjalnego charakteru ich delegacji jako strony w rozmowach z rządem polskim;

- stworzenia precedensu, iż mają oni tytuł do roszczeń w sprawach obiektów i przedmiotów żydowskich, które to roszczenia muszą znaleźć w przyszłości rozwiązania prawne;

- ustalenia zasady, iż na władzach PRL spoczywa główny ciężar opieki nad obiektami żydowskimi;

- uznania ich za głównego organizatora życia religijnego Żydów w Polsce.

W czasie rozmów z ministrem Kuberskim rabini zamierzają wprowadzić nowe tematy:

- ochrony prawnej i fizycznej obiektów żydowskich;

- rewindykacji niektórych obiektów komunalnych byłych gmin żydowskich będących obecnie w innym użytkowaniu na stałe obiekty historyczne (np. muzea), najchętniej na komunalnym statusie prawnym. Dotyczy to m.in. uczelni w Lublinie i synagogi w Krakowie;

- otrzymania części judaików, przy zachowaniu ogólnej zasady ich pozostawienia w Polsce;

- nałożenia na władze PRL obowiązku troski o życie religijne Żydów w Polsce i ich związki z diasporą;

- ustalenia kolejności restauracji zabytków żydowskich. W pierwszym etapie dotyczy to 8–30 obiektów.

Biorąc pod uwagę aktualną sytuację gospodarczą Polski, rabini nie będą dążyli do ustaleń wymagających milionowych inwestycji, lecz zadowolą się minimalnymi konkretnymi oraz uznaniem szerszych zobowiązań na przyszłość. Chodzić im będzie głównie o uznanie zasady roszczeń w sprawach żydowskich, co jest istotne

⁴⁸ Do planowanej wizyty nie doszło; w sprawie przygotowań zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 236 i 347. Spotkanie rabinów ortodoksyjnych z kierownikiem Urzędu do Spraw Wyznań ministrem Jerzym Kuberskim odbyło się 4 grudnia w czasie jego wizyty w Nowym Jorku; zob. dok. nr 313 i 534.

w kontekście zapewnienia rządu RFN, iż grupa Żydów, która zostanie oficjalnie uznana przez władze polskie, otrzyma od RFN znaczną sumę z przeznaczeniem na odbudowę zabytków żydowskich zniszczonych w czasie wojny.

Rabini ortodoksyjni chcą stworzyć poprawną atmosferę rozmów i zacząć je od przypomnienia obietnic min. Kuberskiego w sprawie organizacji życia żydowskiego w Warszawie, Łodzi, Wrocławiu, Krakowie oraz porządkowania cmentarzy. Inne tematy, w tym ksiąg i judaików, postawią w zakresie, na jaki pozwoli atmosfera rozmów i stosunek władz. Ponadto zamierzają zaproponować serię dalszych spotkań w mniejszym gronie w 1982 roku.

DYREKTOR

Gen. bryg. ^fJ. Słowikowski^f

AIPN, 0449/5/66

20

*10 lipca, szyfrogram szefa Zespołu ds. Stałych Kontaktów Roboczych
ze Stolicą Apostolską w sprawie przekazania informacji
dotyczącej nowego prymasa Polski*

T a j n e

Pilne

Szyfrogram Nr 458/III
z Rzymu, nadany 10.7.81, g. 13.00

Czyrek

Wasz 4756⁴⁹.

1. Wcześniejsze poinformowanie Watykanu o zgodzie władz na Glempa kanałem polsko-watykańskim byłoby:

⁴⁹ W szyfrogramie nr 4756 z 8 lipca, będącym reakcją na szyfrogram radcy Szablewskiego z 7 lipca [dok. nr 12], minister spraw zagranicznych polecał: „Przekazanie naszej zgody via Episkopat – błędem w świetle znanego Wam Protokołu Polska–Watykan. Ratując sprawę zgłoście się do Casaroliego lub Silvestriniego i – powołując się na Protokół – przekażcie oficjalną zgodę Rządu PRL na Glempa. Nie podnoście przy tym sprawy natychmiastowego opublikowania decyzji przez Watykan, gdyż wykorzystał on jedynie nasze potknięcie. Załatwcie sprawę tak, by ranga i wymogi Protokołu zostały zachowane, a stosunki nie ucierpiały”; AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 124.

a) logicznym następstwem merytorycznych konsultacji z Casaroli w Warszawie w tej sprawie,

b) potwierdzeniem naszej linii w duchu porozumienia z 1974 o potrzebie konsultowania i wymiany informacji w sprawie nominacji biskupów kanałem polsko-watykańskim,

c) umocnieniem naszej pozycji w sprawie nominacji biskupów w ogóle, co jest ważne, zważywszy że strona watykańska nie przejawiała w tym przedmiocie większej inicjatywy – motorem była zawsze strona polska.

Aby to osiągnąć, potrzebna jest jednak sprawna i szybka informacja – a ta niestety zawodzi.

2. W moich rozmowach w Watykanie zwłaszcza Silvestrini i Poggi trzymali się ściśle linii Casaroliego.

Mówiąc o polskim wzorze uzgadniania kandydatur biskupich rozmówcy zgodnie zwracali uwagę na aspekty:

a) Watykan nie uznaje od początku porozumienia państwo–kościół z 1956 r., co jednak nie oznacza, że nie uznaje skutków. W świetle tego porozumienia kanał polsko-watykański uruchamiany był jedynie w wyjątkowych przypadkach (np. Rubin), kiedy konieczność porozumienia się była ważniejsza niż aspekty prawne. (Takim przypadkiem była z pewnością nominacja Glempa).

b) W perspektywie (rozumie się, w dokumencie określającym stosunki dyplomatyczne) będzie musiała nastąpić zmiana formuły konsultacyjnej.

Wszystko wskazuje na to, iż dojdzie do poważnej próby (połączone siły Episkopatu i Watykanu) uchylenia porozumienia z 1956 i zastąpienia go nowym, które w sposób wyraźny określi kompetencje wszystkich stron, w tym zwłaszcza Watykanu.

3. Rozmawiałem z Silvestrini i Poggi wykorzystując Waszę. Na pewno woleliby dowiedzieć się o zgodzie władzy na Glempa kanałem oficjalnym zamiast od Dziwisza. Casaroli, który też dowiedział się od Dziwisza, prosił o natychmiastowe powiadomienie Szablewskiego.

Wszystko odbyło się „sprawnie”, ponieważ akurat byłem w biurze u Dziwisza. (Na siłę można to uznać za „naszą obecność” przy przekazywaniu zgody). Wyszło niezręcznie ^hale dramatu z tego moi rozmówcy nie robili^h. Najważniejsze – mówią – że odbyła się merytoryczna konsultacja Casaroli–Kania⁵⁰. Formalne spotkanie może jednak zostać kiedyś wykorzystane. Nie odnoszę wszakże wrażenia, aby

⁵⁰ Do spotkania doszło w czasie pobytu sekretarza stanu Stolicy Apostolskiej w Polsce w związku z uroczystościami pogrzebowymi kardynała Stefana Wyszyńskiego.

wpłynęło to na bardzo dobry stan naszych wzajemnych stosunków i urozmaiconych kontaktów.

/-/ Szablewski

AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 123

21

*10 lipca, szyfrogram p.o. szefa misji wojskowej w Berlinie Zachodnim
o rozmowie z nowo powołanym nadburmistrzem BZ*

Tajne

Szyfrogram Nr 463/III
z Berlin Misja, nadany 10.7.81, g. 16.30

Korczewski

Z rozmowy z R. von Weizsaeckerem, nowym nadburmistrzem Berlina Zach.:

1) Sytuację w Polsce obserwuje z największą uwagą, dostrzegając różnorodność jej reperkusje dla BZ. Jest pełen podziwu i uznania dla determinacji kierownictwa Polski rozwiązywania kryzysu środkami politycznymi. Wyraził pogląd, w pełni – co podkreślił – podzielany przez komendantów zach. sektorów Berlina, iż wyjście Polski z dna kryzysu bez ingerencji z zewnątrz wywrze pozytywny wpływ na ożywienie polityki odprężenia oraz „odmrozi” rokowania w Wiedniu i nt. TNF. Według rozmówcy Brandt miał w Moskwie⁵¹ wypowiedzieć pogląd, podzielany przez Schmidta, iż do czasu uspokojenia sytuacji w Polsce i wokół Polski nie jest możliwy żaden postęp ani w Wiedniu, ani w Madrycie, ani w spr. TNF. Stąd duża uwaga poświęcana na Zachodzie IX Zjazdowi PZPR.

2) W programie politycznym nowego senatu BZ⁵² szczególnie ważne miejsce zajmą stosunki z NRD. Dodał, iż przykład Polski wskazuje, że zbiorowa wola narodu może łatwo łamać utarte schematy. On w BZ, jak również rząd i opozycja w Bonn widzą stały wzrost poczucia jedności narodowej Niemców, a rocznice pruskie obchodzone na całej ziemi niemieckiej tę jedność będą wzmacniać.

⁵¹ Willy Brandt rozpoczął 29 czerwca wizytę w Moskwie jako przewodniczący SPD, z Leonidem Breżniewem rozmawiał 30 czerwca.

⁵² Wybory do Senatu Berlina Zachodniego odbyły się 10 maja, zwyciężyła w nich CDU, zdobywając 48% głosów.

3) Apelował o wyzbycie się przez Wschód iluzji wokół „antyamerykańskiej fali” w RFN. Ma ona niewątpliwy aspekt ^hantysatelicki ^cantysojusznicy, ale nie anty-NATO-wski. Nie stwarza też żadnych szans na jakąkolwiek formę neutralizmu RFN. Przede wszystkim jednak – zdaniem rozmówcy – obnaża ona całą nieudolność rządu SPD/FDP w skomplikowanej materii stosunków RFN–USA.

/–/ Prystrom

AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 20

22

*10 lipca, szyfrogram dyrektora Departamentu Konsularnego
do ambasadora w Hadze
w sprawie akcji „Amsterdam pomaga Warszawie”*

Warszawa, dn. 10 lipca 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 4842^c

HAGA – BARTOSZEK

Wasz 148⁵³.

1. List Majewskiego do burmistrza Amsterdamu przesyłamy najbliższą pocztą – wręczcie.

2. Informujemy:

– akcja pomocy jest prowadzona przez różne organizacje i instytucje (np. ostatnie porozumienie Min. Zdrowia z CARE), charytatywne (PCK) i komunalne,

– dary są zwalniane z opłat celnych, a ich transport [odbywa się] polskimi środkami na koszt Skarbu Państwa,

⁵³ Szyfrogramem nr 148 z 7 lipca ambasador w Hadze informował: „Akcja «Amsterdam pomaga Warszawie» zapowiada się jako najpoważniejsza w Holandii, o szerokim wydźwięku propagandowym. Burmistrz Amsterdamu wystosował w tej sprawie depeszę do prezydenta Majewskiego. Czekają na odpowiedź. Sądzę, że byłoby dobrze, gdyby rozdziałem pomocy zajął się w Warszawie komitet bardzo reprezentatywny, nie tylko, jak podaje tu prasa, kościół i Solidarność. Również komuniści chcą się w to włączyć. Proponuję, by pilnie M. odpowiedział wskazując, kto będzie odbiorcą pomocy”; AMSZ, ZD 23/84, w. 5, t. 53.

– są one rozprawdane za pośrednictwem instytucji charytatywnych, jak PCK, Polski Komitet Opieki Społecznej oraz Min. Zdrowia i Opieki Społecznej, w których gestii są domy starców, szpitale zamkniętego leczenia itp. (dary z leków wyłącznie za pośrednictwem Min. Zdrowia w leczeniu szpitalnym),

– akcję pomocy koordynuje komisja międzyresortowa, której przewodniczy wicepremier Ozdowski, uczestniczą zainteresowane resorty i instytucje oraz organizacje społeczne („Caritas” reprezentuje bkp Domin z Katowic), pełnomocnikiem rządu wyznaczono wiceministra Zdrowia A. Konaszyca.

3. Wykorzystajcie nasze informacje przy wręczaniu listu M., a także innych kontaktach, przeciwdziałajcie nadaniu szerokiego propagandowo-politycznego charakteru akcji.

4. ^hInformujemy, że^h Pomoc winna być adresowana dla m. Warszawy, a podziałem zajmą się powołane w tym celu organizacje i instytucje, przy udziale także kościoła i Solidarności.

^fPichla^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 5, t. 54

23

10 lipca, notatka informacyjna

w sprawie wzrostu liczby wyjazdów emigracyjnych z Polski do Austrii

Warszawa, dn. 10 lipca 1981 r.

POUFNE

NOTATKA INFORMACYJNA

dot. problemu „uchodźców” z Polski

(na podstawie opracowania Ambasady PRL w Wiedniu)

Od kilku lat Austria stanowi corocznie cel przyjazdu wielu tysięcy obywateli polskich przybywających do tego kraju w charakterze turystów. Do podstawowych przesłanek wzrastającego ruchu osobowego z Polski do Austrii (w 1980 r. ok. 60 tys.) należą m.in.:

- stosunkowo duża łatwość wyjazdu (zniesienie obowiązku posiadania wiz⁵⁴),
- dogodne położenie geograficzne Austrii,
- stosunkowo duże (w porównaniu z innymi krajami Zachodu) możliwości uzyskania pracy, wynikające z faktu istnienia zapotrzebowania na „Gastarbeiterów”,
- atrakcyjność zarobków,
- możliwość kontynuowania pracy w dość długim okresie czasu (w wyniku słabej kontroli zatrudnienia obcokrajowców przez władze austriackie),
- możliwość uzyskania „pomocy i opieki” zarówno ze strony austriackich organów administracji państwowej, jak również licznych instytucji „charytatywnych” prowadzących agitację proimigracyjną⁵⁵.

W konsekwencji znaczna część polskich obywateli udających się do Austrii w celach turystycznych podejmuje pracę przedłużając swój pobyt do granic możliwości, aklimatyzując się w nowym społeczeństwie i podejmując decyzję o pozostaniu na stałe na Zachodzie. Należy jednak podkreślić, że pewna część obywateli polskich przybywa do Austrii z powziętym już zamiarem niepowrócenia do kraju.

Szczególnie ważnym elementem wywierającym istotny wpływ na rozszerzenie się zjawiska „uchodźców” jest polityka austriackich organów administracji państwowej, a zwłaszcza policji (Fremdenpolizei, stanowiącej komórkę Bundesministerium für Inneres), wobec obywateli państw socjalistycznych. Jest to polityka „co najmniej sprzyjania” pozostawaniu na Zachodzie licznych rzesz „turystów” z krajów wspólnoty socjalistycznej. Dzięki realizacji tej polityki możliwe jest nie tylko istnienie, ale prowadzenie ożywionej działalności na rzecz pozostawania polskich obywateli na Zachodzie przez takie organizacje jak PAIRC (kierowana przez reakcyjnego działacza emigracyjnego – Balcę), reakcyjny Związek Polaków w Austrii i „Caritas”. Dotyczy to również działalności specjalnych komórek imigracyjnych istniejących przy Ambasadach Australii, Kanady i USA.

⁵⁴ Umowę o wzajemnym zniesieniu obowiązku wizowego podpisano 18 lipca 1972 r.

⁵⁵ Szyfrogramem z 8 lipca wiceminister spraw zagranicznych Tadeusz Olechowski polecał ambasadorowi w Wiedniu: „W związku ze sprawą zwiększenia w br. liczby tzw. polskich uciekinierów politycznych w Austrii i nadaniem jej szerokiego, niemalże sensacyjnego, rozgłosu prasowego złożyć wizytę w MSZ-cie na wysokim szczeblu: – wyrażając zdziwienie, że władze traktują pozostających w Austrii obywateli polskich jako «uchodźców politycznych», gdy w sposób ewidentny chodzi o swego rodzaju emigrantów zarobkowych; – zażądajcie, aby kompetentne władze austriackie zaprzęstały tej praktyki i wywarły dla dobra stosunków polsko-austriackich wpływ na środki masowego przekazu, aby te nazywały rzecz po imieniu; – [...] zaprotestujcie przeciwko «ułatwianiu» przez odpowiednie czynniki austriackie uzyskiwania zgody na pobyt bądź zachęcaniu do emigracji do innych krajów. Działanie to zakwalifikujcie jako szkodzące interesom Polski”; AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 147. Zob. też dok. nr 16 i 92.

Polityka austriackich organów państwowej administracji wobec turystów z państw socjalistycznych, w tym Polski, była zwłaszcza do niedawna – aktywna. Świadczy o tym ^dłatwość uzyskiwania Fremdenpassów oraz azylu^d. Działalność tych organów, a zwłaszcza Fremdenpolizei, nie ogranicza się do „życzliwego” i „przychylnego” stosunku do osób zgłaszających się z prośbą o udzielenie azylu i wydanie Fremdenpassu. Działalność ta polega także na poszukiwaniu chętnych do podjęcia tego kroku. Są to podejmowane planowo działania agitacyjne w stosunku do przyjeżdżających Polaków. W tym kierunku działają związani z policją tzw. „naganiacze”, których zadaniem jest nakłanianie „turystów” do „wybrania wolności”, odmowy powrotu do kraju, podjęcia starań o azyl czy Fremdenpass lub zabiegów o uzyskanie miejsca w obozie dla uciekinierów.

Charakterystyczne w działaniu austriackich organów administracji na tym odcinku jest to, że bardzo łatwo, niemal bez trudności, uzyskują azyl lub Fremdenpass te osoby, które niezwłocznie po przybyciu do Austrii zgłosiły się do miejscowych władz albo przynajmniej nie zwracały się do Wydziału Konsularnego Ambasady o pomoc. Tego rodzaju podejście władz do sprawy nosi aż nadto wyraźne cechy działania mającego na celu stworzenie zachęty do podejmowania szybkich decyzji przez obywateli polskich. Podjęcie przez „turystę” w stosunkowo krótkim czasie starań o pozwolenie na pozostanie oceniane jest jako dowód „szczerze” wrogiej postawy w stosunku do „komunistycznego reżimu” w Polsce, za co należy się zaufanie.

To „aktywne” wyjście naprzeciw uciekinierom wyraża się nie tylko zresztą w tym, co powyżej powiedziano. ^dWładze austriackie^d nie tylko przychylnie patrzą na „szybko decydujących się” i nie tylko tolerują instytucję „naganiaczy”, ale wręcz ^dstwarzają grunt dla ich działalności^d, starają się umożliwić im dotarcie do indywidualnych turystów i wycieczek z Polski w celu namawiania ich do „wybrania wolności”.

Również zdarzają się przypadki, kiedy przedstawiciele policji sami wręcz namawiają zatrzymanych do zgłoszenia prośby o azyl lub Fremdenpass. Dotyczy to np. obywateli polskich, którzy popadli w konflikt z prawem, którym obiecuje się możliwość uniknięcia odpowiedniej kary w wypadku wyrażenia chęci pozostania na stałe na Zachodzie. Obecnie można również uzyskać okresowe (przeważnie 3–4 miesięczne) policyjne zezwolenie na pobyt na nieważnym polskim paszporcie. Prawdopodobnie taka tolerancja ma sprzyjać „dojrzwaniu” decyzji w sprawie azylu.

Ważnym elementem w realizacji polityki wobec turystów z krajów socjalistycznych jest istnienie w miejscowości Traiskirchen specjalnego obozu dla uciekinierów oraz podobozów w Reichenau i Bad Kreuzen (utworzonych w związku z masowym napływem uciekinierów). Obozy dotowane są przez państwo i utrzymywane przez administrację państwową.

Obecnie w obozach dla uciekinierów w Austrii przebywa ok. 2.500 obywateli polskich (na ogólną ilość ok. 3.800 osób) oczekujących na uzyskanie ^dazyłu politycznego^{dj}. Obozy są obecnie przepełnione, co zmusza władze austriackie do lokowania uchodźców w adaptowanych do tego celu hotelach i pensjonatach. Nie wyklucza się również, że zaistnieje potrzeba budowania tymczasowych baraków.

Obóz w ^dTraiskirchen^d oraz jego podobozy i filie są obecnie ^dprzede wszystkim^d miejscem masowego pobytu ^duchodźców z Polski^d, którzy ubiegają się o zezwolenie na emigrację do Australii, USA, Kanady, Nowej Zelandii i RPA.

Na podkreślenie zasługuje tutaj fakt niezwykle trudnej sytuacji osób, które z różnych przyczyn nie zostały przyjęte do obozów (ostatnio głównie z powodu przepełnienia).

Wydaje się, że na ogromne zwiększenie się ilości obywateli polskich (jeszcze w ubiegłym roku w obozach przebywało 500–600 osób) zdecydowanych na pozostanie na Zachodzie istotny wpływ wywarły trudności gospodarcze kraju. Można stwierdzić, że większość osób obecnie przebywających w obozach mogła podjąć decyzję o pozostaniu na Zachodzie już wcześniej, przed przybyciem do Austrii. Wśród „uchodźców” pojawiły się całe rodziny, posiadające po 2–3 nieletnich dzieci. Wg naszego rozeznania zdecydowaną większość wśród osób, które nie zamierzają powrócić do kraju, stanowią ludzie młodzi, wykształceni, posiadający konkretne zawody. Najczęściej uzyskują paszporty na podstawie dowodu o posiadaniu konta dewizowego, zaproszenia czy też w ramach wycieczek (są przykłady pozostawiania z jednej wycieczki od 2 do 18 osób).

W ostatnim czasie szczególną aktywność przejawiało biuro imigracyjne przy Ambasadzie Australii, prowadzące na terenie obozów szeroko zakrojoną i skuteczną akcję emigracji do Australii. Wobec zwiększającej się ilości chętnych – również i ta placówka (podobnie jak wcześniej placówki USA i Kanady) prowadzi selektywną politykę w naborze imigrantów, preferując osoby posiadające określone zawody, a zwłaszcza osoby posiadające wyższe wykształcenie techniczne.

Do osób przebywających w obozach dla uciekinierów, mimo czynionych prób, nie posiadamy oficjalnego dotarcia. Grupa ta nie życzy sobie żadnego kontaktu z polskim urzędem konsularnym. Również władze austriackie odmawiają informacji o osobach przebywających w obozach, zasłaniając się postanowieniami Konwencji Genewskiej⁵⁶. Władze austriackie nie informują nawet naszego urzędu o wypadkach aresztowań i zatrzymań obywateli polskich naruszających prawo austriackie, którzy zwrócili się z prośbą o udzielenie im azylu politycznego lub przyznanie Fremdenpassu. Wynika to z faktu ^dodmiennej interpretacji przez stronę

⁵⁶ Mowa o konwencji genewskiej, dotyczącej statusu uchodźców, podpisanej w 1951 r. (i zmienionej protokołem nowojorskim z 1967 r.).

austriacką^d art. 44 polsko-austriackiej Konwencji Konsularnej⁵⁷ (problem ten był wielokrotnie omawiany w tamt. MSZ). Stanowisko w tej sprawie zawarte jest m.in. w ostatniej nocie werbalnej austriackiego MSZ z października 1980 r., stanowiącej odpowiedź na aide-memoire Ambasady PRL z listopada 1979 r.

Podkreślenia wymaga fakt, że zarówno oficjalne czynniki państwowe Austrii, jak też znaczna część społeczeństwa jest zaniepokojona stale zwiększającą się ilością uciekinierów przebywających w obozach w oczekiwaniu na dalszą emigrację lub też dążących do osiedlenia się w Austrii. Zagadnienie to jest krytycznie oceniane przez prasę i telewizję (m.in. w aspekcie kosztów utrzymania tych obozów). Przejawia się ono w wypowiedziach polityków partii rządzącej (m.in. Min. Spraw Wewnętrznych, E. Lanc) oraz partii opozycyjnych, którzy zwracają uwagę na konsekwencje nadmiernego napływu cudzoziemców do Austrii.

W kręgach politycznych Austrii przeważają opinie o pilnej konieczności podjęcia radykalnych środków zaradczych zmierzających do ograniczenia ilości przybywających wciąż „turystów” lub też stworzenia możliwości ich dalszej emigracji do innych państw zachodnich. W tym kontekście ze strony władz austriackich wywierane są dość silne naciski na ICEM (Międzynarodowy Komitet Migracji Europejskiej) w celu wymuszenia na niektórych jego członkach zwiększenia ilości przyjmowanych emigrantów. Dotyczy to przede wszystkim USA, Kanady, Australii, Nowej Zelandii i RPA.

Miejscowe środki masowego przekazu poinformowały, iż w dn. 1.07.br. na posiedzeniu ICEM w Genewie austriacki minister spraw wewnętrznych E. Lanc zwrócił się z pilnym apelem do USA, Kanady, Australii i Nowej Zelandii o wyrażenie zgody na wyjazd do tych państw uchodźców z Polski. Apel ten poparł konkretnymi danymi liczbowymi, z których wynika, że do dnia 24.06.br. władze austriackie uznały za uchodźców 6.500 osób z Europy Wschodniej, co w porównaniu do tego samego okresu roku ubiegłego stanowi wzrost o 177%. W całym 1980 r. liczba uchodźców wzrosła w porównaniu do 1979 r. o 65%. Wśród 7.417 osób, które do dnia 23.06.br. wystąpiły z wnioskami o azyl, znajduje się 4.603 Polaków. Ostatnio zgłasza się dziennie do władz austriackich ok. 200 obywateli naszego kraju.

Min. Lanc poinformował ponadto, że liczy się, iż do końca br. przybędzie do Austrii jeszcze 12–15 tys. uchodźców. Stwierdził jednocześnie, że obecnie w tym kraju jest kilka tysięcy Polaków, którzy nie mają jeszcze sprecyzowanych planów na przyszłość.

Zaakcentował jednocześnie, że mimo dużych kłopotów, jakie tutejszym władzom sprawia masowy napływ „uciekierów” – w myśl przepisów austriackich żaden uchodźca wbrew swej woli nie zostanie odesłany do swojego kraju.

⁵⁷ Konwencję konsularną podpisano 2 października 1974 r. Artykuł 44 dotyczył uprawnień urzędników konsularnych w przypadku aresztowania obywatela danego państwa przez władze państwa przyjmującego.

Austriackie środki masowego przekazu doniosły o głosach, pojawiających się w niektórych kręgach, domagających się wprowadzenia dla obywateli naszego kraju obowiązku wizowego. Min. Lanc zdementował to, stwierdzając, że obecnie pilniejszym zadaniem jest zapewnienie imigrantom możliwości wyjazdu do krajów docelowych oraz polepszenie warunków ich przyjęcia na terenie Austrii.

Ponadto na terenie Austrii znajduje się liczna grupa ludzi, która popadła w kolizję z prawem. Występują zjawiska kradzieży, rozboju i awanturnictwa. Wydział Konsularny Ambasady PRL rejestruje ok. 30 tego typu przypadków miesięcznie. Istniejąca sytuacja jest wykorzystywana przez policję i służby specjalne państw kapitalistycznych. Zdarzają się przypadki wymuszania na polskich obywatelach zgody na współpracę i prowadzenie działalności antypolskiej i antysocjalistycznej.

Jedną z konsekwencji masowego napływu „turystów” polskich do Austrii jest spadek prestiżu Polski w społeczeństwie austriackim (podstawową przyczyną są oczywiście trudności gospodarcze, jakie przeżywa nasz kraj), zwłaszcza że ubiegający się o azyl i Fremdenpass starają się przedstawić sytuację w kraju w jak najbardziej niekorzystnym świetle.

W związku z nasileniem się w ostatnim czasie wspomnianych wyżej ujemnych zjawisk (obok wielu pozytywnych) związanych z rozwojem ruchu turystycznego z Polski do Austrii celowe wydaje się dokonanie wszechstronnej ^doceny konsekwencji tego ruchu^d oraz podjęcie niezbędnych przedsięwzięć (m.in. rozmowy informacyjno-ostrzegawcze, prasowa akcja informacyjna, zwiększenie opieki konsularnej itp.).

Wydaje się też, że celowe jest rozważenie możliwości ^dprawnego dwustronnego^d (polsko-austriackiego) uregulowania problemu pracy polskich turystów na terenie Austrii poprzez przygotowanie i ewentualne zawarcie odpowiedniej umowy (podobnie jak to ma miejsce z Jugosławią). Umowa ta winna obejmować całokształt problemu pobytu obywateli polskich w Austrii, w tym także sprawy zatrudnienia, ubezpieczeń, świadczeń na rzecz kraju itd.

/–/ St. Pichla

AMSZ, DMO 11/85, w. 2

24

*10 lipca, sprawozdanie końcowe ambasadora w Hawanie
z działalności w latach 1976–1981 (fragmenty)*

T A J N E
Poufne

Sprawozdanie końcowe z pracy na Kubie
w okresie lipiec 1976 – lipiec 1981

W niniejszym sprawozdaniu pragnę skoncentrować się na paru najistotniejszych wydarzeniach i problemach, które miały miejsce w omawianym okresie, jako że bieżące odzwierciedlenie działalności zawierają sprawozdania kwartalne.

[...] ⁵⁸

4. Stosunki polsko-kubańskie należy rozpatrywać w płaszczyźnie międzypartyjnej (w tym organizacji masowych i społecznych) i międzypaństwowej.

Współpraca międzypartyjna jest więcej niż poprawna, ale nigdy nie osiągnęła poziomu porównywalnego z takimi partiami jak partią NRD i Bułgarii, nie mówiąc oczywiście o szczególnych stosunkach z KPZR.

Nasze doświadczenia są bardzo uważnie śledzone, ale nigdy nie stanowiły i nie mogły stanowić przykładu dla Kuby. Szczególnie odmiennosc nasza w problemach religijnych, rolnych i w mechanizmie władzy zawsze była dla Kubańczyków wyrazem zbyt daleko posuniętego liberalizmu. Natomiast zawsze czerpano wszechstronne doświadczenie przede wszystkim z ZSRR oraz NRD i Bułgarii, gdzie szkolono kadrę partyjną, wojskową i służby bezpieczeństwa. Nigdy jednak przed naszym kryzysem środki propagandy nie krytykowały publicznie naszej drogi, czego nie można powiedzieć o ocenach przekazywanych w obiegu wewnątrzpartyjnym.

Po wydarzeniach z lipca i sierpnia 1980 sytuacja uległa zasadniczej zmianie. Do dziś uważa się, że brak zdecydowania w pierwszych dniach konfliktu w działaniu represyjnym umożliwiło niczym nieskrępowany rozwój sił reakcyjnych i kontrrewolucyjnych, a także penetrację wrogich ośrodków imperialistycznych. W kierownictwie panuje powszechne przekonanie, że imperializm, szczególnie za podpowiedzią Brzezińskiego, wybrał najsłabsze ogniwo z KS – Polskę (kościół, wieś i duża tolerancja) dla destruktywnego działania w naszym kraju i poprzez nas na inne kraje wspólnoty. Dzięki tym założeniom mamy Papieża Polaka oraz wielu innych wpływowych reakcyjnych polityków w różnych rządach, oddziałujących pośrednio lub bezpośrednio na sytuację w Polsce. Dlatego w wyniku takich założeń

⁵⁸ Pominięto fragmenty dotyczące spraw wewnętrznych Kuby.

Fidel jako pierwszy obwiniał frontalnie na II Zjeździe (grudzień 1980) imperializm za wszystko, co stało się w Polsce. Tutejsze środki masowego przekazu od początku unikają własnych komentarzy w sprawach polskich, podając wyłącznie opinię środków masowego przekazu ZSRR, NRD i Czechosłowacji. W miarę poprawnie zachowuje się Prensia Latina w doniesieniach z Warszawy⁵⁹.

Sytuacja w Polsce bardzo niepokoi tutejsze kierownictwo partyjne, które w niekorzystnym dla socjalizmu rozwoju sytuacji w Polsce upatruje bezpośrednie zagrożenie dla dalszego niepodległego bytu socjalistycznej Kuby. Przed naszym kryzysem kontakty i współpraca między organizacjami masowymi oraz w dziedzinie kultury i nauki rozwijały się dobrze i aktywnie. Obecnie sprawa się komplikuje, gdyż wszystkie osoby deklarujące oficjalnie przynależność do „Solidarności” (np. Wajda) są na indeksie i potrzeba będzie czasu i pomyślnego rozwoju sytuacji w naszym kraju, aby to uległo zmianie.

W sprawach gospodarczych, tak handlowych, jak i współpracy ekonomicznej, Polska nigdy na Kubie nie zajmowała wysokiego miejsca. Wystarczy powiedzieć, że w imporcie kubańskim Polska partycypuje w wysokości 1,9% i to pomimo 3-krotnego wzrostu obrotów na przestrzeni 5 lat (m.in. wprowadziliśmy nowe artykuły, jak: fiaty 126p, koncentraty żywnościowe, kosmetyki, oraz znacznie zwiększyliśmy dostawy maszyn i urządzeń, a także tekstylii). Nadal zajmujemy wśród KS 5 miejsce. Obiektywnie trzeba stwierdzić, że wynika to głównie z niekomplementarności naszej gospodarki, gdyż na razie Kuba głównie mogła do nas eksportować cukier.

Na szczególne podkreślenie i pamięć w przyszłości z naszej strony zasługuje postawa kierownictwa kubańskiego odnośnie realizacji swoich zobowiązań cukrowych; w roku 1980 tylko Polska z KS otrzymała pełną, planowaną kwotę „(z uwagi na zmniejszenie w wyniku klęski [żywiolowej?] o ponad milion ton produkcji cukru na Kubie)”. Podobnie w br. wychodząc naprzeciw krytycznej sytuacji w zakresie zaopatrzenia cukru na rynku F.C. osobiście zdecydował przesunięcie na

⁵⁹ W sporządzonym w lipcu sprawozdaniu dotyczącym działalności informacyjno-propagandowej w pierwszym półroczu 1981 r. ambasada w Hawanie informowała: „Kubańskie środki masowego przekazu ^dszczególnie dużo^d miejsca poświęciły sprawom polskim. [...] ^eMimo że kubańskie środki masowego przekazu stronią na ogół od ^dsensacjonalistycznego^d formułowania treści informacji, to w przypadku polskim większości informacji nadano jednak ^dtaki charakter^d. Powodowało to, że ^dna czoło wybijano elementy negatywne, podczas gdy konstruktywne działanie naszej Partii i aparatu państwowego stanowiło margines informacji^d. W ekstremalnych przypadkach w praktyce przejawiało się to np. w nadawaniu ogólnego tytułu informacji, że «Solidarność» chce przejąć w Polsce władzę, a w ostatnim akapicie wielkiego artykułu na ten temat przekazywano wiadomość, że odbyło się IX Plenum KC PZPR, na którym przemówienie wygłosił St. Kania. Działaliśmy na rzecz zmiany tych proporcji i pozbawienia ich charakteru sensacji. Innym problemem była sprawa proporcji w źródłach informacji i stopnia ich wiarygodności. ^dW przypadku krańcowych deformacji zwracaliśmy uwagę towarzyszy kubańskich^{de}”; AMSZ, DPWKiN 32/85, w. 4.

I półrocze dostaw pełnego protokolarnego kontyngentu cukru dla Polski pomimo trudnej sytuacji, jaką mają Kubańczycy po ponownym spadku cen i nieosiągnięciu planowanej ilości produkcji⁶⁰.

W naszych stosunkach gospodarczych z Kubą w przyszłości konieczne jest usunięcie dotychczasowej częstej praktyki odstępowania przez nas od norm i zasad wymiany handlowej stosowanej przez wszystkie KS (ceny i warunki dostaw). Naszych niejednokrotnie agresywnie przedstawianych żądań nie uzasadnia tym bardziej porównywalny poziom naszych obrotów w stosunku do innych KS. Jestem absolutnie przekonany, że o ile nie jesteśmy w stanie dopasować się do powszechnie przyjętych zasad i praktyki, jaką stosują inne KS, to lepiej odstąpić od niektórych zamierzeń, niż dopuszczać do narzucania Kubie precedensowych rozwiązań. Nasze ciągłe próby wyodrębniania pomocy z całości wymiany i współpracy oddziałują negatywnie na atmosferę polityczną, a wiemy, że Kuba nigdy ich nie zaakceptuje.

W perspektywie należałoby skoncentrować się na rozwijaniu współpracy w tych dziedzinach, w których Kuba może być przez wiele lat chłonnym rynkiem, takich jak: produkty przemysłu maszynowego i lekkiego oraz rzemiosła, a po stronie importu skoncentrować się na zakupach cytrusów i przetworów cytrusowych (jedyne kraj, który może nam dostarczać cytrusy w ramach clearingu). Dostawy cukru kubańskiego należałoby traktować głównie jako element równoważący bilans handlowy.

Na zakończenie pragnę przekazać nowemu ambasadorowi⁶¹ trzy uwagi:

– Kontakty z kierownictwem kubańskim należy rozwijać w sposób jak najszerszy, ale koncentrować się głównie na tych członkach BP (zastępcach), członkach Sekretariatu, członkach KC, kierownikach wydziałów, którzy są skłonni rozmawiać na tematy wewnętrzne (na ogół istnieje prawie instytucjonalny zakaz podejmowania tych tematów).

Kuba natomiast jest bardzo dogodnym miejscem do rozmów na wszelkie inne tematy, szczególnie na problemy związane z polityką USA, problematyką AŁ i innych rejonów III świata. Na tematy te rozmawia się chętnie.

– Należy, uważam, podtrzymać bliskie i bezpośrednie kontakty z Ambasadorami bratnich KS (w moim okresie pobytu mieliśmy przeciętnie 2 razy w miesiącu spotkania robocze organizowane kolejno przez poszczególnych Ambasadorów KS). W warunkach kubańskich negatywnie są oceniane przez gospodarzy bliższe osobiste kontakty z tutejszym korpusem KK i oczywiście z Chińczykami.

⁶⁰ Zob. PDD 1980 lipiec–grudzień, dok. nr 35 i 257; zob. też PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 54.

⁶¹ Kolejnym ambasadorem w Hawanie został w kwietniu 1982 r. Stanisław Jarząbek.

– Należy wykazywać wiele cierpliwości i nie gniewać się, gdy na bardzo ważne spotkanie, przyjęcie otrzyma się zaproszenie na parę godzin przed daną uroczystością (jest to też wyraz podejmowanych środków bezpieczeństwa, a czasami po prostu niefrasobliwości tutejszych organizatorów).

Ogólnie można stwierdzić, że jest to piękny kraj, wspaniali i pełni poświęcenia ludzie, którzy wbrew sławetnej amerykańskiej doktrynie antykomunistycznej konsekwentnie budują socjalizm w ścisłej więzi z naszą wspólnotą.

Hawana, dnia 10 lipca 1981 r.

^fRyszard Majchrzak^f

AMSZ, Dep. III 49/84, w. 5

25

*10 lipca, notatka dyrektora Departamentu II
z podróży inspekcyjnej do Wietnamu i Laosu*

Warszawa, dnia 10 lipca 1981 r.

Poufne

Sprawozdanie z podróży służbowej

Na polecenie Ministra Spraw Zagranicznych Tow. J. Czyrka w drugiej połowie czerwca br. przeprowadziłem inspekcję ambasad w Hanoi i Vientiane. Zgodnie z otrzymaną instrukcją w ocenie pracy tych placówek kierowałem się wytycznymi rozpatrywania ich funkcjonowania pod kątem interesów kraju i służby zagranicznej. Przeprowadziłem szczegółowe i wielokrotne rozmowy z szefami obu placówek oraz wszystkimi pracownikami etatowymi i ryczałtowymi. Głównym zadaniem było ustalenie przyczyn panującej niedobrej atmosfery zaistniałej na obu placówkach i zbadanie zasadności zarzutów kierowanych wobec szefów przez niektórych pracowników i odwrotnie⁶².

⁶² Zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 103 i 440 (sytuacja ambasady w Hanoi) oraz dok. nr 2 (sytuacja ambasady w Vientiane).

U s t a l e n i a

H a n o i

Placówka prawidłowo realizuje zadania w zakresie podstawowych zadań. Na bieżąco utrzymuje kontakty z władzami miejscowymi i korpusem dyplomatycznym, zwłaszcza KS. Należyce prowadzi działalność polityczno-informacyjną zarówno dla Centrali, jak i wobec strony wietnamskiej. Podkreślić też należy osobisty wkład szefa placówki w rozwijaniu działalności gospodarczej. W zakresie administracji placówki wystąpiły pewne uchybienia (dotyczące głównie sporządzania i spisywania z inwentarza szeregu pozycji). Głównym problemem jest natomiast niekorzystna atmosfera wewnętrzna.

Potwierdzić należy zaistnienie konfliktu między szefem placówki amb. Śliwińskim a radcą ambasady R. Chmielewskim i kierownikiem administracyjnym Z. Kołakowskim. W opinii ambasadora wyżej wymienieni, a także korespondent PAP J. Barszczewski stanowią grupę, której działalność obiektywnie stała się próbą „destrukcji stosunków międzyludzkich... rozkojarzenia Ambasady, osłabienia jej funkcjonowania i bezpieczeństwa... Nie zaistniał problem stosunków międzyludzkich, ale problem zapobieżenia przemyślanemu działaniu destruktywnemu niektórych pracowników”.

W wyniku rozmów i badań szeregu dokumentów nie stwierdziłem celowej działalności uprawianej przeciwko interesom państwa lub służby. Miały natomiast w rzeczywistości miejsce ze strony wyżej wymienionych pracowników fakty niesubordynacji, niewykonywania lub opieszałego wykonywania poleceń szefa placówki, a także odmawiania ich wykonywania lub wręcz odmawiania przyjmowania ich do wiadomości. W warunkach przemęczenia, potęgowanego trudnym klimatem, pojawiły się na placówce napięcia nerwowe powodujące, że ze spraw błahych (na ogół natury administracyjnej), a także z powodu braku doświadczenia zawodowego służby administracyjnej powstały problemy zatruwające atmosferę placówki. W warunkach tych potęgują się też różnice charakterologiczne.

W rozmowach z pracownikami ambasady podkreśliłem konieczność przestrzegania podstawowych zasad służby, w tym zwłaszcza podporządkowania kierownikowi urzędu i przestrzegania zasad dyscypliny, a także niedopuszczalność prowadzenia korespondencji w sprawach służbowych bez jego wiedzy. Należy podkreślić, że amb. Śliwiński jest szefem placówki odznaczającym się pracowitością, stawiającym też duże wymagania podległemu personelowi.

Zwróciłem uwagę amb. Śliwińskiemu, że będąc szefem placówki odpowiada za całość panującej na niej sytuacji, w tym również za atmosferę i warunki pracy. Podkreśliłem, że za niedopuszczalny należy uznać wytworzony klimat podejrzliwości i przesadne kwalifikowanie uchybień o charakterze służbowym jako działania „dywersyjne” czy „sabotażowe”. Nie jest też celowym prowadzenie rozległej korespondencji wewnętrznej między pracownikami, odciągającej uwagę od

działalności merytorycznej. Zaleciłem rozważenie celowości utrzymywania dyżurów nocnych, a także zweryfikowanie w oparciu o istniejące przepisy (aprobata Centrali) utworzonych organów placówki (kollegium ambasady, komisja socjalno-bytowa). Celowym też jest w celu uniknięcia niepotrzebnych podejrzeń wprowadzenie sprawozdawczości z kontaktów zewnętrznych określonych zarządzeniem MSZ nr 8/78⁶³.

Za rzeczywistą szkodę dla interesów służby należy uznać fakt, że spory wewnętrzne na placówce przeniknęły do Wietnamczyków i placówek KS. Zostały odczytane jako odbicie podziałów wewnątrz krajowych.

V i e n t i a n e

Placówka w dostatecznej mierze spełnia zadania w zakresie rozwoju stosunków dwustronnych. Polityczna informacja ulega poprawie, aczkolwiek w dalszym ciągu brak jeszcze szerszej analizy, zwłaszcza w zakresie układów regionalnych. Utrzymuje i rozwija kontakty z władzami miejscowymi i korpusem dyplomatycznym. W ostatnim okresie poczyniono starania rozwoju współpracy gospodarczej, w tym wymiany towarowej. Szerszy rozwój utrudniają ograniczenia zarówno po stronie naszej, jak i laotańskiej. Wystąpiły pewne nieprawidłowości w zakresie administracji i księgowości, w tym zwłaszcza wypłaty nienależnych świadczeń. Powstała też sytuacja konfliktowa wewnątrz placówki. Konflikt ten nie przejawiał się w drastycznych formach, a jego zewnętrzne przejawy polegały raczej na wzajemnych niekorzystnych ocenach lub pomówieniach oraz niezdyscyplinowaniu wyrażającym się w odmawianiu wykonywania poleceń. Istotnym czynnikiem były oskarżenia kierowane pod adresem szefa placówki za samowolne dysponowanie środkami finansowymi, nie uwzględniające zasad i przepisów finansowych, w tym badania ginekologiczne żony M. Czurleja. W wyniku stanowiska DAFI zobowiązał się on pokryć je na własny koszt. Ocenę i kwalifikację uchybień, w tym kwot przypisanych do zwrotu, zawiera protokół pokontrolny DAFI. Istotne znaczenie dla powstania konfliktu miało też zachwianie proporcji między funkcjonowaniem urzędu a rezydencji. W istocie gros przedsięwzięć o charakterze merytoryczno-reprezentacyjnym realizowane było w ramach rezydencji ze szkodą i niedoinwestowaniem gmachu urzędu.

Przyczyn zaistniałego konfliktu należy dopatrywać się też w różnicach charakterologicznych (zwłaszcza żon), a także w słabym rozeznaniu personelu placówki w przepisach i zasadach obowiązujących w służbie zagranicznej (większość personelu po raz pierwszy na placówce) oraz w słabym przygotowaniu do wykonywania powierzonych zadań.

Pracownikom placówki zwróciłem uwagę na konieczność przestrzegania podstawowych zasad służby, w tym zwłaszcza bezwzględного podporządkowania

⁶³ Mowa o zarządzeniu ministra spraw zagranicznych z 7 lipca 1978 r. w sprawie kompetencji i nadzoru nad jednostkami organizacyjnymi MSZ i niektórymi organizacjami dotowanymi z budżetu MSZ.

się kierownikowi urzędu i przestrzegania zasad dyscypliny. Niedopuszczalne jest prowadzenie korespondencji służbowej ponad głową szefa placówki. Księgowa zobowiązana jest – w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości – w pierwszej kolejności zwracać uwagę szefowi placówki, a dopiero wobec nieskuteczności tego postępowania odwoływać się do Centrali. Amb. Czurlejowi zwróciłem uwagę, że będąc szefem placówki odpowiada za całość panującej na niej sytuacji, w tym również za atmosferę i warunki pracy. Niedopuszczalne jest bezzasadne preferowanie jednych pracowników ze szkodą dla drugih. Na podstawie obowiązujących zasad zleciłem przywrócenie I Sekretarza T. Samborskiego w funkcji chargé d'affaires na okres krótkich wyjazdów ambasadora.

Wnioski

1. Zaistniałe konflikty na omawianych placówkach PRL nie rzutują w znacznym stopniu na działalność merytoryczną placówek; miały charakter wewnętrzny i wywodziły się głównie z przyjętego stylu działania oraz uchybień administracyjnych. Należy się liczyć z możliwością uspokojenia sytuacji w wyniku podjętych rozmów wyjaśniających i rutynowych przesunięć kadrowych. Środki bardziej radykalne z mocą natychmiastową należy podjąć, o ile w najbliższych miesiącach pojawiłyby się oznaki ponownych zakłóceń atmosfery pracy na tych placówkach.

2. Zdecydowanie wyegzekwować zasadę, że w krajach o szczególnie uciążliwym klimacie (należą wszystkie placówki regionu) maksymalny okres rotacyjny trwa 3 lata. Stąd przewidywać w roku 1982 wymianę pracowników, którym upływa ten termin, w tym także kierowników obu placówek. O powyższym poinformować zainteresowanych ze znacznym wyprzedzeniem.

3. W trybie rutynowym zrealizować w Hanoi odwołanie radcy Chmielewskiego i kierownika administracyjnego Z. Kołakowskiego (na własną prośbę) w terminach możliwie najkrótszych. Ewent. uchybienia w ich pracy rozważyć w oparciu o wszystkie dotychczasowe opinie w trybie postępowania kadrowego.

4. Przeprowadzić na szczeblu kierownictwa resortu rozmowę z amb. Śliwińskim. Wskazać przy tej okazji na zakres obowiązków i powinności szefa placówki w pracy z kolektywem.

5. Sprawy dot. amb. M. Czurleja wynikające ze skargi J. Suwińskiego do CKKP rozpatrzyć przez Dep. Kadr, a wnioski wynikające ze sprawozdania pokontrolnego przez DAFI. Rezultaty tych badań mogłyby uściślić odpowiednio lub zmodyfikować zarzuty i wnioski.

^fT. Mulicki^f

AMSZ, Dep. II 38/86, w. 1

26

*11 lipca, notatka dyrektora**Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce
z rozmów przeprowadzonych w czasie wizyty w Izraelu*

P O U F N E

NOTATKA INFORMACYJNA

NT. SPRAW INTERESUJĄCYCH NIEKTÓRE ŚRODOWISKA ŻYDOWSKIE
IZRAELA, ZWŁASZCZA POCHODZENIA Z POLSKI, W ODNIESIENIU DO
POPRAWIENIA STOSUNKÓW
IZRAELA Z POLSKĄ

W dniach od 26.VI. do 10.VII.1981 r. przebywałem w Izraelu na zaproszenie kierownictwa Instytutu Pamięci – YAD VASHEM w sprawie pogłębienia i poszerzenia współpracy w zakresie badania i ścigania zbrodni hitlerowskich⁶⁴. W trakcie spotkań i rozmów zostały postawione przez rozmówców izraelskich niektóre problemy w sprawie poprawy stosunków między Izraelem i Polską.

Przedstawiciele kierownictwa YAD VASHEM (dr G. Hausner, dr I. Arad), Knessethu (N. Lorch), ministerstwa sprawiedliwości (Mosze Nissim, partia liberalna, minister sprawiedliwości), prokuratury generalnej (prokurator generalny – M. Bejski), sądu najwyższego (G. Bach), policji (szef komórki „06” płk. M. Rusek), uniwersytetów w Jerozolimie (prof. H. Klein) i Tel-Aviv (prof. St. Netzer), a także kibuców (m.in. Lohamei Hagetaot) i kooperatyw (m.in. w Kirya Gat – zał. 10⁶⁵) oraz innych środowisk społecznych i państwowych Izraela w czasie rozmów dawali wyraz i formułowali następujące poglądy, które syntetycznie i całościowo można by ująć następująco:

1. Nie jest dobrze, że Izrael nie ma stosunków dyplomatycznych z Polską, tak jak np. z Rumunią⁶⁶. Takie stosunki dyplomatyczne byłyby wzajemnie korzystne dla obu państw. (Uwaga: rozmówcy spoza instytucji państwowych stwierdzali, że społeczeństwo Izraela nie jest zadowolone i nie akceptuje awanturniczej i agresywnej polityki M. Begina, natomiast podziela program Sz. Peresa, który jest umiarkowany i bardziej możliwy do pertraktacji z państwami arabskimi i krajami obozu socjalistycznego. Po stronie Begina stały jednak ortodoksyjne partie religijne, które razem z nim

⁶⁴ Zob. dok. nr 109.

⁶⁵ Załączników brak.

⁶⁶ W 1967 r. w następstwie izraelsko-arabskiej wojny sześciodniowej PRL i pozostałe kraje socjalistyczne (z wyjątkiem Rumunii) zerwały pod presją ZSRR stosunki dyplomatyczne z Izraelem.

utworzyły rząd koalicyjny⁶⁷. ^dKomunistyczna Partia Izraela jest bardzo słaba i nie ma żadnego politycznego znaczenia^d). W tej sytuacji rozmówcy, zarówno ze środowisk pozarządowych, jak i z partii liberalnej, oferowali polepszenie stosunków z Polską, tak aby jeśli sytuacja dojrzeje, można by nawiązać stosunki dyplomatyczne z Polską (zał. 11).

2. Polska zrezygnowała w latach 1970-tych z zastępowania interesów Polski ^dw Izraelu przez Finlandię^d, a tymczasem w Warszawie interesy Izraela reprezentuje ^dHolandia^d. Obecnie należałoby wrócić do sytuacji sprzed 1970 r. i do upoważnienia przez Polskę jednego z państw, np. Finlandii, do reprezentowania interesów Polski w Izraelu⁶⁸.

3. Polska mogłaby przywrócić możliwość wydawania wiz w Tel-Aviv przez przedstawiciela Polski w ambasadzie np. Finlandii, tak jak działają upoważnieni do wydawania wiz urzędnicy konsularni Izraela w ambasadzie Holandii w Warszawie. Upoważnienie do wydawania wiz dla obywateli Izraela tylko ambasady PRL w Wiedniu jest bardzo uciążliwe i kosztowne. (Uwaga: o ile wydawanie wiz w Tel Aviv nie byłoby możliwe, proponuje się rozszerzenie takich możliwości wizowych na ambasady w Bukareszcie, Rzymie i na lotnisku na Okęciu). Zainteresowanie wyjazdem do Polski jest w Izraelu b. poważne i szerokie, zarówno wśród ofiar hitleryzmu z całej Europy, jak i tych, którzy urodzili się lub mieszkali w Polsce; to zainteresowanie mogłoby wpłynąć na powiększenie dewiz od turystów z Izraela.

4. Polska mogłaby nawiązać szersze i to bezpośrednie kontakty gospodarcze i techniczne z Izraelem, takie jakie ma nie tylko Rumunia, ale także – ^dZSRR, Bułgaria, Węgry, Jugosławia^d, a nawet Czechosłowacja. Wymiana i kontakty handlowe Izraela z Polską odbywają się bowiem tylko pośrednio, np. poprzez RFN i inne państwa, co nie przynosi właściwych korzyści ani Polsce, ani Izraelowi.

5. Stosunki gospodarczo-techniczne między Izraelem a Polską mogłyby dotyczyć szczególnie rolnictwa i towarów żywnościowych. Struktura organizacyjno-społeczna Izraela oparta jest bowiem na 1. kibucach (własność społeczna ziemi, budynków i środków produkcji); 2. kooperatywach (własność społeczna środków produkcji); 3. gospodarstwach indywidualnych. Wydajność wszystkich tych gospodarstw (mimo gorącego klimatu, niskiej jakości gleby i konieczności technicznego nawadniania) jest tak wysoka, że zapewnia właściwie samowystarczalność żywienia Izraela, a nawet możliwość eksportu niektórych produktów, m.in. owoców.

⁶⁷ W wyborach parlamentarnych przeprowadzonych 30 czerwca zwyciężyła partia Likud, a jej przywódca Menachem Begin został premierem Izraela.

⁶⁸ Do ponownego powierzenia ambasadzie Finlandii reprezentowania interesów polskich nie doszło. W 1986 r. uruchomiono w Tel Awiwie sekcję interesów PRL oraz w Warszawie sekcję interesów Izraela. Zob. też dok. nr 240.

Według najnowszych osiągnięć techniki został zbudowany system nawadniania ziemi i pól uprawnych w Izraelu.

W-wa, 11.VII.1981 r.

prof. dr ^fCz. Pilichowski^f

AAN, KC PZPR, LXXVI/597

27

13 lipca, notatka informacyjna z wizyty ministra spraw zagranicznych Nigerii w Polsce (fragmenty)

Warszawa, dnia 13 lipca 1981 roku

^cPoufne^c

^cWersja ostateczna^c

NOTATKA INFORMACYJNA z wizyty w Polsce ministra Spraw Zagranicznych Nigerii

W dniach 2–4 lipca 1981 r. złożył wizytę oficjalną w Polsce minister Spraw Zagranicznych Nigerii prof. Ishaya Audu, polityk z ramienia Nigeryjskiej Partii Ludowej, która współpracuje z rządzącą Narodową Partią Nigerii. Wymiana wizyt ministrów spraw zagranicznych Polski i Nigerii została uzgodniona przez nich w czasie XXV Sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ⁶⁹, przy czym termin wizyty zaproponowała strona nigeryjska. Była ona wyrazem rozwoju dialogu politycznego, wojskowego oraz współpracy gospodarczej między obu krajami.

Z naszej strony rozwój dialogu politycznego z Nigerią motywowany jest przede wszystkim względami gospodarczymi z uwagi na skalę rynku nigeryjskiego, jego chłonność inwestycyjną, duży stopień komplementarności gospodarczej z Polską, obecnie zwłaszcza w górnictwie i gospodarce morskiej, oraz potężne środki, rzędu 140 miliardów dolarów, przeznaczone na rozwój Nigerii w latach 1981–85. Istotny jest również fakt, iż Nigeria jako najpotężniejszy kraj Czarnej Afryki ma rosnący wpływ na losy tego kontynentu. Dodać należy, iż nasze stosunki polityczne i gospodarcze z administracją cywilną Prezydenta Shagariego rozwijają się korzystnie

⁶⁹ Prawdopodobnie mowa o XXXV sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ, której zasadnicza część odbyła się 16 września – 17 grudnia 1980 r. (XXV sesja ZO miała miejsce w 1970 r.).

i nie uległy żadnemu zahamowaniu od lipca–sierpnia ub. roku, czego wyrazem są zawarte duże kontrakty, wizyty 4 federalnych ministrów w Polsce w okresie ostatnich 9 miesięcy oraz stan zaawansowania wzajemnych stosunków polityczno-militarnych oraz gospodarczych.

[...] ⁷⁰

Stosunki dwustronne

Problematyka stosunków bilateralnych była zgodnie z naszymi założeniami w centrum rozmów min. J. Czyrka i min. I. Audu oraz szczególnie silnie została wyakcentowana w czasie rozmowy u Prezesa Rady Ministrów gen. W. Jaruzelskiego.

Szef dyplomacji nigeryjskiej ustosunkowując się do oceny stosunków dwustronnych dokonanej przez Min. J. Czyrkę jednoznacznie stwierdził, iż rząd Nigerii przywiązuje b. dużą uwagę do rozwoju całokształtu stosunków z Polską, zwłaszcza politycznych, naukowo-technicznych i gospodarczych.

W czasie wizyt i rozmów przedstawiono gościowi nigeryjskiemu przyczyny kryzysu w Polsce oraz drogi wyjścia z niego. Problematyką tą min. Audu aktywnie się interesował, wyraźnie w celu zweryfikowania, czy i na ile można liczyć na Polskę jako na wiarygodnego partnera zarówno we współpracy politycznej, jak i gospodarczej. Szczerość polskich rozmówców w traktowaniu problemu odniosła pożądany skutek i należy założyć, iż min. I. Audu wyjechał z Polski pod wrażeniem, iż możliwy i celowy jest rozwój wszechstronnej współpracy z nami. Rozmowy w Polsce utwierdziły przekonanie w naszą wiarygodność niezależnie od faktu przechodzenia przez głęboki kryzys gospodarczy i społeczno-polityczny. Szef dyplomacji nigeryjskiej zapoznany został z rozwojem sytuacji w Partii po XI Plenum KC oraz w okresie tuż przed IX Nadzwyczajnym Zjazdem PZPR.

Ważniejsze uzgodnienia dot. rozwoju współpracy polsko-nigeryjskiej:

a) Uznano za celowe dalsze rozszerzenie i zintensyfikowanie dialogu politycznego, którego wartość sprawdziła się w trudnych okresach w życiu obu narodów. Min. I. Audu zaprosił min. J. Czyrkę do złożenia rewizyty w Nigerii⁷¹. Uzgodniono prowadzenie wieloszczeblowego dialogu przedstawicieli obydwóch krajów, w tym zwłaszcza przez stałe misje przy ONZ i agencjach wyspecjalizowanych. Postanowiono nawiązanie współpracy międzyparlamentarnej, przy czym zgodnie z propozycją Marszałka Sejmu ob. Stanisława Gucwy polscy parlamentarzyści, którzy wezmą udział w wiosennej sesji Unii Międzyparlamentarnej w 1982 r., będą gotowi do przeprowadzenia rozmów w tej sprawie z parlamentarzystami nigeryjskimi⁷².

⁷⁰ Pominięto fragmenty o sytuacji wewnętrznej i polityce zagranicznej Nigerii.

⁷¹ Do rewizyty ministra spraw zagranicznych PRL w Nigerii doszło w kwietniu 1983 r. (złożył ją Stefan Olszowski).

⁷² 69. sesja Unii Międzyparlamentarnej odbyła się we wrześniu 1982 r. w Rzymie, w Lagos w kwietniu 1982 r. zorganizowano sesję wiosenną (tzw. spring meetings).

Min. I. Audu uznał za celowe doprowadzenie w dalszej perspektywie do wymiany wizyt na najwyższym szczeblu.

b) W kluczowej dla nas kwestii rozwoju stosunków gospodarczych stwierdzono, że w ostatnich latach nastąpiło ich znaczne uaktywnienie, czego wyrazem są zawarte lub finalizowane kontrakty na budowę 3 stoczní remontowych, dostawy 45 kutrów rybackich, modernizację przemysłu węglowego, elektryfikację jednego z dziewiętnastu stanów Nigerii – oraz na największy projekt w stosunkach dwustronnych w postaci kompleksu cukrowniczego Suntí⁷³, które mamy realizować w ramach konsorcjum z ZSRR. Stwierdzono poważne szanse rozwoju polskiego eksportu inwestycyjnego do Nigerii w ramach realizacji IV Planu Rozwoju tego kraju.

W rozmowach u Prezesa Rady Ministrów oraz z min. J. Czyrkiem podniesiono również następujące sprawy, które min. I. Audu przyjął ad referendum z zapowiedzią poparcia ich u Prezydenta Shagarięgo:

– Niemożność odbioru całości ropy naftowej w ramach obecnego kontraktu ze względu na poważne trudności bilansu płatniczego. Zwrócono się do strony nigeryjskiej o zwolnienie nas z odbioru 375 tys. ton ropy lub import jej na zasadzie odnośnych płatności zgodnie z przedłożeniem strony polskiej na II Sesji Polsko-Nigeryjskiej Komisji Mieszanej.

– Zwrócono się do strony nigeryjskiej o kontynuowanie rozpoczętej w 1980 r. praktyki lokowania przez Bank Centralny Nigerii depozytów w Banku Handlowym, wnosząc o ulokowanie w Polsce w najbliższym czasie sumy rzędu 200–300 mln dolarów. Niezależnie od takich trudności, które przeżywa obecnie Nigeria z uwagi na poważny spadek eksportu ropy naftowej, sprawa depozytów zostanie przez stronę nigeryjską zbadana.

– W związku z poważnym niewykorzystaniem obecnie potencjału produkcyjnego i ludzkiego w polskim przemyśle postulowano równocześnie przez stronę nigeryjską wykorzystanie go w części dla produkcji towarów importowanych przez Nigerię, co postawiłoby import nigeryjski, dając nam również wymierne korzyści. Min. I. Audu z zainteresowaniem przyjął powyższy temat, zapowiadając, iż zarekomenduje Prezydentowi delegowanie w tej sprawie ministra przemysłu Nigerii.

– Min. Audu wskazał na szerokie możliwości udziału Polski w realizacji szeregu tematów IV Planu Rozwoju Nigerii.

c) W rozmowach u Prezesa Rady Ministrów oraz u ministra Spraw Zagranicznych PRL wyrażono zadowolenie ze współpracy między siłami zbrojnymi obu krajów oraz wzajemną gotowość dalszego jej rozwijania. Min. I. Audu akcentował, iż Nigeria zainteresowana jest rozwojem własnego przemysłu zbrojeniowego, w czym Polska mogłaby być wartościowym partnerem.

⁷³ Zob. PDD 1980 lipiec–grudzień, dok. nr 14.

d) Z zadowoleniem odnotowano rozwój współpracy naukowo-technicznej, zwłaszcza w formie delegowania do Nigerii via Polservice dużej grupy (obecnie ok. 550 osób) polskich specjalistów, głównie nauczycieli akademickich, architektów i inżynierów budowlanych oraz lekarzy. Min. I. Audu wielokrotnie podkreślał rolę naszych specjalistów w rozwoju Nigerii. Uzgodniono, iż nastąpi dalsze zwiększenie ilości polskich indywidualnych specjalistów w Nigerii.

e) Stwierdzając pewien postęp we współpracy kulturalnej i w środkach masowego przekazu uznano za celowe zintensyfikowanie jej m.in. przez możliwie pilne uzgodnienie i podpisanie Programu Współpracy na lata 1981–83.

W konkluzji należy stwierdzić, iż wizyta i rozmowy w Polsce ministra spraw zagranicznych Nigerii – prof. I. Audu stworzyły sprzyjające warunki nie tylko do utrzymania poziomu stosunków między obu krajami, lecz także dla ich rozwoju, przede wszystkim w dziedzinie politycznej i gospodarczej.

AMSZ, Dep. V 24/86, w. 2

28

13 lipca, projekt notatki Departamentu I o stosunkach z europejskimi krajami socjalistycznymi

Warszawa, dnia 13 lipca 1981 roku

P O U F N E

AKTUALNY STAN STOSUNKÓW Z EUROPEJSKIMI KRAJAMI SOCJALISTYCZNYMI⁷⁴

W stosunkach PRL z krajami RWPG zarysowały się od jesieni ubiegłego roku niekorzystne zmiany. W intensywności, z jaką te zmiany pojawiły się, w ich zasięgu, rozłożeniu w czasie wystąpiły w przypadku poszczególnych krajów różnice. Zachodzące u nas przemiany spowodowały u naszych partnerów powstanie pewnej rezerwy w kontaktach z nami, wprowadzenie do stosunków w sferze nadbudowy zastrzonych kryteriów polityczno-ideologicznych. Te i inne elementy uzewnętrzniły się w występującej w poszczególnych krajach w mniejszym lub większym stopniu skłonności do ograniczania kontaktów bądź ich zawieszania. Stosunkowo

⁷⁴ Projekt notatki został 13 lipca przesłany przez wicedyrektora Departamentu I Jerzego Zielińskiego wiceministrowi spraw zagranicznych Józefowi Wiejaczowi.

najwyraźniej i najwcześniej zjawiska te uwidoczniły się we współpracy z CSRS i NRD. Ostatnio obserwuje się ujednolicenie oficjalnych ocen krajów wspólnoty socjalistycznej. Można powiedzieć, iż wszystkie one – z wyjątkiem Rumunii i Jugosławii – prezentują ostre, krytyczne oceny wg tez listu KC KPZR, eksponując przede wszystkim zagrożenie socjalizmu w Polsce przez siły kontrrewolucyjne, przykłady anarchii i osłabienia dyscypliny społecznej, a także przejawy ingerencji ze strony Zachodu.

Głównie z inicjatywy strony polskiej miał miejsce dialog polityczny na najwyższym szczeblu partyjnym i rządowym. Ogólnie jednak kontakty partyjne i rządowe na niższych szczeblach uległy osłabieniu.

Ze strony naszych partnerów przyhamowano wyraźnie kontakty między niektórymi organizacjami społecznymi, zawodowymi, stowarzyszeniami twórczymi. Ma także miejsce pewne ograniczenie wymiany kulturalnej i naukowej.

Wg niepotwierdzonych jeszcze oficjalnie informacji kraje socjalistyczne wstrzymują od nowego roku akademickiego kierowanie swoich studentów na studia do Polski. Niektóre KS (CSRS, WRL) chcą wycofać swoich studentów po I, II, III roku studiów. U źródeł tej decyzji leżą 2 przyczyny: przedłużanie się kryzysu w PRL oraz porozumienie łódzkie⁷⁵, które zdaniem KS oznacza wykluczenie marksizmu-leninizmu oraz języka rosyjskiego z programów nauczania.

Wszystkie kraje socjalistyczne potwierdzają zgodę na przyjęcie naszych studentów u siebie. Niektóre odmówiły jednak przyjmowania studentów polskich na bezdewizowe praktyki wakacyjne.

Nie stwierdza się natomiast zahamowań we współpracy w dziedzinie polityki zagranicznej.

Funkcjonuje w zasadzie bez zmian system kontaktów obejmujących wizyty ministra spraw zagranicznych, konsultacji, wymiany informacji w ramach dwustronnych i wielostronnych, jak również współdziałania w organizacjach międzynarodowych.

NRD, CSRS, LRB, SRR zdecydowanie ograniczyły wymianę turystyczną, eliminując prawie całkowicie turystykę indywidualną.

Stan naszych stosunków z poszczególnymi krajami przedstawia poniższy przegląd.

Czechosłowacka Republika Socjalistyczna

Stosunki pod koniec lat 70-tych osiągnęły bardzo wysoki poziom. Począwszy jednak od drugiej połowy 1980 r., tj. od pełnego ujawnienia się w Polsce kryzysu polityczno-społecznego i ekonomicznego, w stosunkach dwustronnych nastąpiły

⁷⁵ Mowa o podpisanym 18 lutego porozumieniu, które zakończyło strajki studenckie zorganizowane w styczniu i lutym w Łodzi.

dość znaczne ograniczenia w wielu dziedzinach. CSRS wyrażała i nadal wyraża obawy o kierunki rozwoju polskich wydarzeń.

Prasa, radio i tv poświęcają naszym wydarzeniom wiele uwagi, eksponując głównie zjawiska ekstremalne, słabość partii i wyraźne próby walki o władzę. Nawiązując do XI Plenum KC PZPR eksponuje się list KPZR do naszej partii z podkreśleniem, że socjalistyczna Czechosłowacja w pełni i bez zastrzeżeń solidaryzuje się z jego treścią. Przebieg XI Plenum przyjęto pozytywnie, chociaż jego tematykę potraktowano selektywnie. Z referatu tow. St. Kani przytacza się głównie zdania dotyczące negatywnych zjawisk w partii i państwie. Szeroko eksponowano wystąpienie tow. T. Grabskiego. Bardzo wysoko oceniono Katowickie Forum Partyjne⁷⁶.

W oficjalnych komentarzach wybija się ostatnio następujące stwierdzenia:

- rozwój wydarzeń w Polsce w ciągu minionych 10 miesięcy dostarcza ponurego obrazu destrukcji struktur socjalistycznych,
- przyczyną tego jest defensywa partii i jej kierownictwa,
- kierownictwo nieustannie ustępuje pod naciskiem sił antysocjalistycznych, idzie na kompromisy, prowadzi oportunistyczną politykę, działacze partyjnych pozostawili „samych w obliczu wroga klasowego”.

Współpraca kulturalna, naukowa i naukowo-techniczna do 1980 r. rozwijała się pomyślnie, a w niektórych dziedzinach (np. Akademii Nauk) osiągnęto znaczące rezultaty. O ile różnice w polityce kulturalnej uprawianej przez obie strony do sierpniowych wydarzeń w Polsce schodziły na boczny plan, o tyle obecnie coraz bardziej uwidaczniają się one w podejściu strony czechosłowackiej do tej sfery współpracy. Dotyczy to w pierwszym rzędzie dyscyplin związanych bezpośrednio z nadbudową ideologiczną. W mniejszym natomiast stopniu – współpracy naukowo-technicznej.

W CSRS krytycznie oceniono porozumienie łódzkie ze studentami, traktując je jako niedopuszczalne ustępstwo w kardynalnych pryncypiach ideologicznych. Stąd pojawiające się głosy, że strona czechosłowacka może, poczynając od nowego roku akademickiego, zaprzestać wysyłania swoich studentów na studia stacjonarne do polskich uczelni.

Poczynając od września ub.r. miały miejsce ważne spotkania, wykraczające swoim charakterem poza stosunki dwustronne. I tak w lutym br. w Pradze prowadzili rozmowy I Sekretarze KC partii – tow. St. Kania i tow. G. Husak⁷⁷. Dwukrotnie

⁷⁶ Utworzone 15 maja Katowickie Forum Partyjne było organizacją skupiającą polityków PZPR o orientacji neostalinowskiej, postulujących konfrontacyjną politykę wobec NSZZ „Solidarność”.

⁷⁷ Zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 154.

odwiedził Pragę tow. S. Olszowski⁷⁸. W marcu 1981 r. w Warszawie złożył wizytę tow. Karel Hoffmann – członek Prezydium KC KPCz, przewodniczący CRZZ. W trakcie wizyty podpisano porozumienie o współpracy z Branżowymi Związkami Zawodowymi.

Na zaproszenie Komitetu Warszawskiego PZPR w Warszawie przebywał tow. Antonin Kapek – członek Prezydium KC KPCz, I Sekretarz Komitetu Praskiego KPCz. Pod koniec ubiegłego roku w Warszawie złożył wizytę minister SZ CSRS, B. Chnioupek⁷⁹.

W Pradze od początku br. przebywał Minister HZiGM PRL. Podpisano Protokół o wzajemnych dostawach towarów i płatnościach na 1981 rok⁸⁰.

Ponadto spotykali się szefowie innych resortów.

Wg ustaleń koordynacyjnych wzajemne obroty w latach 1981–1985 mają wynieść 7,3 mld rbl. (w cenach 1979 r.), co w stosunku do wyników minionej 5-latki (7,1 mld rbl.) stanowi wzrost o 16%.

Z uwagi na trudności w eksporcie węgla, siarki i miedzi oraz na zmiany w programach inwestycyjnych obu krajów nastąpi weryfikacja ustaleń na lata 1981–1985. Zakończenie weryfikacji przewiduje się w IV kwartale br.

CSRS poinformowała, że jest zainteresowana wykorzystaniem niektórych zakupionych przez nas licencji, maszyn i urządzeń oraz posiadanych wolnych mocy produkcyjnych.

Duży niepokój rządu CSRS budzą poważne opóźnienia powstałe na budowanej przez nas „pod klucz” elektrowni Prunežov II (grożą nam duże kary konwencjonalne).

CSRS dotychczas podchodzi życzliwie do trudności powstałych [we] współpracy gospodarczej. Zachodzą jednak realne obawy, że może dojść do obniżenia czechosłowackiego eksportu do Polski o tyle, o ile strona polska nie będzie wywiązywać się ze swoich powinności.

Niemiecka Republika Demokratyczna

Aktualny stan stosunków politycznych Polski z NRD charakteryzuje się ograniczeniem kontaktów we wszystkich płaszczyznach.

Jest to w głównej mierze wynikiem stanowiska NRD w kwestii oceny sytuacji w naszym kraju.

⁷⁸ Na temat pierwszej wizyty Stefana Olszowskiego (15 września 1980 r.) zob. PDD 1980 lipiec–grudzień, dok. nr 181. Jego drugi pobyt w Czechosłowacji miał miejsce 6–11 kwietnia 1981 r. w związku z udziałem (w charakterze szefa polskiej delegacji) w XVI zjeździe KPCz.

⁷⁹ Wizyta odbyła się 27–28 listopada 1980 r.; zob. PDD 1980 lipiec–grudzień, dok. nr 451.

⁸⁰ Minister Ryszard Karski został 16 lutego przyjęty przez premiera Lubomíra Štrougala.

W okresie od sierpnia ub.r. miało miejsce szereg spotkań na różnych szczeblach. Stanowiły one okazję dla bezpośredniego i obszernego wyjaśniania procesów zachodzących w naszym kraju. Służyły także wypracowaniu wspólnych decyzji w celu przeciwdziałania niekorzystnym zjawiskom występującym we wzajemnej współpracy. Oprócz spotkania tow. St. Kani z tow. E. Honeckerem⁸¹ w NRD przebywali członkowie BP KC PZPR tow.tow. Żabiński⁸², Olszowski⁸³, Barcikowski⁸⁴. W Polsce natomiast miały miejsce rozmowy Przewodniczących Komisji Planowania i Ministrów SZ obu krajów. Selektownie kontynuowane są kontakty partnerskie województw (Warszawa–Berlin, Szczecin–Rostock, Wrocław i Jelenia Góra – Drezno). Brak natomiast masowych imprez w ramach tych stosunków.

W zakresie stosunków ekonomicznych nie zdołano osiągnąć postępu w rozwiązywaniu powstałych napięć i trudności. NRD konsekwentnie realizuje przyjęte od pewnego czasu założenia polityki wzajemnego bilansowania dostaw. Oznacza to w praktyce uzależnianie importu z NRD od wywiązywania się przez nas z zobowiązań eksportowych w dziedzinie dostaw surowców, paliw i materiałów do produkcji. Szczególnie dotkliwie odczuwane jest przez naszą gospodarkę zahamowanie dostaw z NRD takich towarów jak produkty naftowe i in. artykuły chemiczne, części zamienne do maszyn rolniczych, ogumienie.

Protokół o wynikach koordynacji planów PRL–NRD na lata 1981–1985 przewiduje wzajemne dostawy towarów i usług w wysokości ok. 9,2 mld rubli. W porównaniu z umową wieloletnią w latach 1976–1980 stanowi to wzrost o 9,4%. Protokół handlowy na rok 1981 przewiduje wzajemne obroty w wysokości 1,6 mld rubli.

Ostatnio NRD podjęła wstępnie nasze propozycje dot. wspólnego wykorzystywania wolnych mocy produkcyjnych i obiektów inwestycyjnych w Polsce.

W dziedzinie wymiany kulturalnej wyraźnie zaznacza się dążenie NRD do uzależniania tej współpracy od kryteriów polityczno-ideologicznych. Ma to na celu zawężanie tradycyjnych płaszczyzn współdziałania oraz ograniczenie kontaktów, zwłaszcza osobowych. I tak np. powszechnie wycofuje się z repertuarów sztuki i filmy polskie, zawiesza się audycje i programy radiowo-telewizyjne związane z Polską, rezygnuje się ze wspólnych imprez kulturalnych o dużej nośności propagandowej.

Zerwaniu bądź zawieszeniu uległy kontakty między instytucjami społeczno-politycznymi i organizacjami masowymi obu krajów, współpraca między

⁸¹ Do spotkania doszło 17 lutego w Hubertusstock nieopodal Berlina; zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 161.

⁸² Wizyta odbyła się 12–13 września 1980 r.; zob. PDD 1980 lipiec–grudzień, dok. nr 206.

⁸³ Do spotkania Stefana Olszowskiego z Erichem Honeckerem doszło 20 listopada 1980 r. (formalnie miało ono charakter wizyty pożegnalnej po zakończeniu we wrześniu 1980 r. pełnienia przez Olszowskiego misji ambasadora w Berlinie).

⁸⁴ Kazimierz Barcikowski stał na czele delegacji PZPR uczestniczącej w X zjeździe NSPJ, który obradował 11–16 kwietnia.

województwami i okręgami oraz w ruchu przygranicznym, a także tak do niedawna masowy ruch turystyczny⁸⁵.

Nie obserwujemy istotnych zmian w zakresie informowania i rozłożenia akcentów w prezentowaniu sytuacji w PRL. Dominuje tendencja do eksponowania tez potwierdzających dotychczasowe oceny kierownictwa NRD. Omawiając przebieg XI Plenum propaganda NRD koncentrowała się na wnioskach dot. wotum zaufania dla Biura Politycznego i wykluczenia z partii A. Werblana. W obszernych streszczeniach dyskusji wybijano zwłaszcza głosy krytyczne wobec przyjętych przez kierownictwo partyjne metod rozwiązywania konfliktu społecznego, działalności środków przekazu i wydarzeń o charakterze antyradzieckim. Przebieg kampanii sprawozdawczo-wyborczej przed IX Zjazdem – poza informacją o konferencji w Warszawskim Okręgu Wojskowym – nie był przedmiotem samodzielnych doniesień o charakterze sprawozdawczym.

Bułgaria

Główne kierunki współpracy między PRL a LRB zostały określone w dokumentach z wzajemnych wizyt delegacji partyjno-rządowych oraz w umowach między państwowych.

Wizyta premiera LRB w Polsce w lipcu ub.r.⁸⁶ oraz XIX Sesja Komisji Współpracy Gospodarczej w Sofii w lutym br. stanowią o kontynuacji współpracy polsko-bułgarskiej. Bieżące kontakty współpracujących ze sobą organizacji społeczno-politycznych oraz ministerstw odbywają się według dotychczasowych zasad. W roku bieżącym oczekiwany jest z wizytą oficjalną Minister Spraw Zagranicznych LRB⁸⁷. Realizowana jest w dotychczasowych ramach współpraca kulturalno-naukowa. Podtrzymywane są wzajemne, tradycyjne już, kontakty kierownictw ZSL i BLZCh.

Kierownictwo LRB od początku uważnie śledzi rozwój wydarzeń w Polsce. Przez dłuższy czas unikano publicznych wypowiedzi i ocen. Deklarowane natomiast było zrozumienie i przekonanie BPK, że PZPR opanuje sytuację środkami politycznymi, wyprowadzi kraj z kryzysu i zabezpieczy dalszy pomyślny socjalistyczny rozwój PRL.

Natomiast w nieoficjalnych wypowiedziach czołowych działaczy partyjnych i państwowych wypowiadane były sformułowania o kontrrewolucji w Polsce, o niezdecydowanym działaniu PZPR, o kryzysie wewnątrz partii itp.

W okresie poprzedzającym XI Plenum KC PZPR obserwujemy zasadniczą zmianę w sposobie informowania społeczeństwa bułgarskiego o polskich sprawach. Gwałtownie nasiliły się akcenty krytyczne, a dobór informacji o wydarzeniach

⁸⁵ Chodzi o decyzję władz wschodnioniemieckich z 30 października 1980 r. wprowadzającą ograniczenia w indywidualnym ruchu turystycznym do NRD; zob. PDD 1980 lipiec–grudzień, dok. nr 342.

⁸⁶ Zob. PDD 1980 lipiec–grudzień, dok. nr 30.

⁸⁷ Do wizyty doszło dopiero w kwietniu 1982 r.

w Polsce stał się selektywny, zmierzający do uzasadnienia poglądów o destabilizacji i wszechogarniającym chaosie w Polsce. Ukazały się krytyczne informacje o przebiegu wojewódzkich konferencji i wyborów delegatów na IX Zjazd. Obecnie eksponuje się fakty świadczące o zagrożeniu socjalizmu w Polsce wbrew uspokajającym oświadczeniom polskiego kierownictwa. Zamieszczane są przedruki krytycznych artykułów z prasy innych krajów socjalistycznych. Sprawy wydarzeń w Polsce są aktualnie tematem środowiskowych zebrań partyjno-zawodowych. Prezentuje się je w sposób przesadnie udramatyzowany i tendencyjny.

W czerwcu br. doszło do jednostronnego zerwania przez Bułgarię Umowy o wymianie turystycznej. Turystyka indywidualna została praktycznie przez fakt stosowania zaproszeń „zliberalizowana” [wstrzymana?], zaś turystyka zorganizowana ograniczona do 1/3 dotychczasowego stanu.

Węgry

Stosunki polsko-węgierskie charakteryzuje atmosfera przyjaźni i współpracy. Ich rozwój pozostaje jednak pod decydującym wpływem sytuacji w Polsce.

Niedawne spotkanie I Sekretarza KC obu partii⁸⁸ oraz rozmowy innych członków kierownictwa nie przełamały w węgierskim aktywie centralnym obaw co do dalszego rozwoju sytuacji w naszym kraju. Utrzymywane liczne kontakty na szczeblu ministerstw odbywają się według dotychczasowych zasad. Węgrzy są bardzo zaniepokojeni utrzymującą się destabilizacją w PRL.

Obserwuje się osłabienie kontaktów między organizacjami społeczno-politycznymi, młodzieżowymi oraz całkowite zahamowanie współpracy zaprzyjaźnionych województw i miast.

Od pewnego czasu władze węgierskie podejmują próby ograniczenia bezpośrednich kontaktów obywateli węgierskich z Polakami. Wyraża się to w dużym spadku wyjazdów turystycznych obywateli WRL do Polski. Z witryn biur podróży zdjęto oferty turystyczne do Polski. W instytucjach państwowych obowiązuje nieoficjalne „zalecenie” niewyjeżdżania do Polski, co w praktyce stanowi zakaz wyjazdów. Działania te zmierzają do uniemożliwiania konfrontacji lansowanych na Węgrzech opinii o anarchii w Polsce z poglądami Węgrów, którzy po pobycie w naszym kraju stwierdzają, że życie toczy się u nas normalnie.

Na całokształcie polsko-węgierskiej współpracy ciąży w poważnym stopniu brak perspektywicznego planu współpracy gospodarczej na lata 1981–1985 oraz niewywiązywanie się przez stronę polską z szeregu zobowiązań eksportowych.

Protokół handlowy na rok 1981 zakłada łączne obroty w wysokości 579,3 mln rubli. W tym w eksporcie PRL – 308,8 mln, w imporcie – 270,5 mln. Oznacza to wzrost obrotów o ponad 13% w stosunku do wstępnych ustaleń organów planowania na ten rok, w tym odpowiednio: w eksporcie – o ponad 18%, a w imporcie

⁸⁸ Spotkanie I sekretarza KC PZPR z I sekretarzem KC WSPR odbyło się 19 marca; zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 250.

o 8%. Stanowi to zarazem spadek obrotów o ok. 7% w porównaniu z protokołem na 1980 rok. Obie strony traktują ten spadek jako zjawisko przejściowe.

Stan kontraktacji na dzień 1 czerwca br. osiągnął 80,7%. W analogicznym okresie ubiegłego roku zaawansowanie kontraktacji było wyższe o ponad 10%.

Należy podkreślić, że dostawy koksu, siarki, a także węgla i stali do WRL uległy w miesiącach kwietniu i maju br. znacznemu przyspieszeniu.

Zadłużenie wobec WRL w wysokości 58,8 mln rubli – spłacane będzie w latach 1982–1983.

Po XI Plenum KC PZPR obserwuje się istotną zmianę w sposobie informowania społeczeństwa WRL o sprawach polskich. Wzrastają akcenty krytyczne, a dobór informacji o naszych sprawach jest selektywny i zmierza do uzasadnienia oficjalnych poglądów węgierskich o pogłębiającym się chaosie i destabilizacji w PRL.

Wydarzenia w Polsce były przedmiotem obrad BP KC WSPR. BP wyraziło aprobatę dla listu KC KPZR do KC PZPR. W trybie natychmiastowym postanowiono opracować tajną informację dla Sekretarza POP i aktywu partyjnego. Stwierdza się w niej m.in., że już prawie rok trwający kryzys społeczny w Polsce nie tylko nie słabnie, lecz przekształca się w zaostrzającą się walkę polityczną o władzę. W okresie przygotowań do IX Nadzwyczajnego Zjazdu PZPR wewnętrzne siły rewizjonistyczne podejmują wzmożoną działalność frakcyjną, a kierownictwo partii – jak dotąd – nie wypracowało jednoznacznej platformy politycznej i zdecydowanego programu działania.

Z referatu tow. St. Kani na XI Plenum KC wyeksponowano grożące partii niebezpieczeństwa, pogarszającą się stale sytuację gospodarczą, antyradziecką i antykomunistyczną propagandę. Wszystko to zmierzało do uzasadnienia słuszności listu KC KPZR. Również z dyskusji na Plenum eksponowano fragmenty akcentujące, że partii zagraża socjaldemokratyzacja i oportunizm.

W dziedzinie kultury i prasy oraz informacji zainteresowanie współpracą nie osłabło. Brak jest natomiast w prasie węgierskiej materiałów pochodzących z naszych źródeł. O Polsce informuje się w oparciu o własne komentarze.

We współpracy kulturalnej nie ma w zasadzie ograniczeń. Jej przebieg można ocenić pozytywnie.

Rumunia

W ostatnich miesiącach nastąpiło pewne ożywienie w stosunkach dwustronnych (czerwcową wizyta Min. J. Czyrka w SRR⁸⁹, Sesja Komisji Mieszanej Współpracy Gospodarczej – maj). Nie zrealizowano m.in. planowanej wizyty premiera I. Verdetę oraz delegacji Wielkiego Zgromadzenia Narodowego w Polsce.

⁸⁹ Minister Czyrek przebywał w Rumunii 1–4 czerwca; zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 458.

Osiągnięty został stosunkowo wysoki poziom współpracy gospodarczej i wymiany handlowej. W br. zakładana jest wymiana w wysokości 580,2 mln rubli. Planowane 3,5 mld obrotów w obecnej 5-latce strona rumuńska – w przeciwieństwie do nas – uważa za niższe od możliwości, choć wyraża równocześnie zaniepokojenie dotychczasowymi wynikami wymiany w br. W początku lipca br. premier rządu PRL zwrócił się do premiera rządu SRR o anulowanie 2 umów rządowych: o dostawach zestawów kołowych z SRR realizowanych w zamian za koks metalurgiczny i wyroby hutnicze oraz o dostawach naszego węgla koksującego w zamian za produkty naftowe i wyroby hutnicze z Rumunii. Anulowanie tych umów, powodowane nowymi trudnościami w produkcji węgla i koksu, stworzy poważne ograniczenie wzajemnej wymiany towarowej.

Współpraca kulturalna rozwija się normalnie, z wyraźną tendencją obu stron do ograniczania ilości i skali imprez. Zainteresowanie polską kulturą jest w Rumunii tradycyjnie bardzo żywe.

Po XI Plenum pojawiły się wyjątkowo obszerne komentarze rumuńskiej prasy centralnej o wydarzeniach w Polsce. Akcentuje się nadal, iż RPK nie miesza się w nasze sprawy wewnętrzne i wierzy w wyjście przez nas z kryzysu własnymi siłami. Wskazuje się jednak, że napięcie oraz kontrrewolucyjne zagrożenie w PRL jest długotrwałe i budzi zaniepokojenie światowej opinii publicznej. Eksponowane są osiągnięcia społeczno-gospodarcze całego okresu Polski Ludowej. Stwierdza się, że każdy naród musi żyć wyłącznie z własnej pracy, a rola związków zawodowych nie może ograniczać się tylko do żądań. Nowym elementem jest podkreślanie konieczności właściwego wyboru komunistów na delegatów na IX Zjazd. Bardzo mocno podkreśla się krytykę części naszych środków masowego przekazu. Generalnie utrzymuje się tendencja do odgraniczania własnego społeczeństwa od szerszej informacji na tematy polskie.

Z wydarzeń w Polsce Rumuni wyciągnęli szereg praktycznych wniosków odnoszących się do ich życia gospodarczego, kształtowania opinii publicznej, zapobiegania „kominom płacowym” itp. W wystąpieniu N. Ceausescu na II Kongresie Rad Ludzi Pracy (koniec czerwca br.) zwracało uwagę zastąpienie pojęcia dyktatury proletariatu pojęciem demokracji robotniczej oraz stwierdzenie, że „groźbę dla socjalizmu stanowi nie poszukiwanie nowego, lecz upieranie się przy starym”.

Rygorystycznie traktuje się turystów polskich w SRR, których liczbę strona rumuńska stara się ograniczać.

Jugosławia

Od szeregu lat dialog i polsko-jugosłowiańskie kontakty polityczne rozwijały się mimo odmienności podejścia do wielu zagadnień międzynarodowych pomyślnie. Wyrazem tego w ciągu minionego roku były: wizyta ministra Spraw

Zagranicznych SFRJ w Warszawie (lipiec 1980 r.)⁹⁰, konsultacyjne i informacyjne wizyty sekretarzy KC PZPR w Belgradzie⁹¹, pobyt delegacji Sejmu PRL w SFRJ (listopad 1980 r.). W miesiącu czerwcu br. oficjalną wizytę w SFRJ złożył minister Spraw Zagranicznych PRL J. Czyrek⁹².

Oslabło natomiast współdziałanie między organizacjami społecznymi, co wynika w głównej mierze z powodu znanych przemian w polskim ruchu związkowym i młodzieżowym. Można przewidywać, że kontakty ze związkami branżowymi, autonomicznymi i „Solidarnością” oraz organizacjami młodzieżowymi będą stopniowo wznawiane i ustanawiane.

Uległy również osłabieniu aktywne dotychczas kontakty między zaprzyjaźnionymi miastami, aczkolwiek odnotowuje się ostatnio przypadki ich wznawiania.

Ogólnie rzecz biorąc obie strony traktują obecny stan jako przejściowy i są żywotnie zainteresowane w rozwijaniu między obu krajami wszechstronnej współpracy.

Program realizacji Umowy Kulturalnej na lata 1980–1982 jest na ogół wykonywany mimo daleko posuniętych po obu stronach oszczędności. Istnieją możliwości intensyfikacji bezpośredniej współpracy poszczególnych instytucji, szczególnie wydawniczych, ośrodków naukowych i uczelni. Ma szansę większa efektywność współpracy naukowo-technicznej.

Wskutek zmniejszenia przydziału dewiz turystyka do Jugosławii uległa poważnemu ograniczeniu. Notuje się spadek przyjazdów turystycznych z SFRJ.

Prezentowane w sprawach Polski stanowisko SFRJ (ostatnio: wspólne oświadczenie Prezydium SFRJ i Prezydium KC ZKJ z dnia 10.6.81 r.), a także podkreślane w czasie wizyty w Jugosławii ministra J. Czyrka przez jego wszystkich rozmówców (tow. Krajger, Džuranović, Vrhovec) poglądy na tematy polskie świadczą o tym, że SFRJ okazuje największe spośród KS zrozumienie i poparcie dla socjalistycznej odnowy w Polsce oraz przekonanie, że naród polski, klasa robotnicza i PZPR potrafią własnymi siłami przezwyciężyć trudności.

Oceny naszej sytuacji podlegają znamiennej ewolucji. Początkowo akcentowano, że źródłem wydarzeń były błędy przywódców PRL i wady systemowe. Ostatnio, zwłaszcza pod wpływem wydarzeń w Kosowie, dostrzega się złożoność naszej sytuacji i działalność przeciwników socjalizmu.

Prasa w zasadzie unika publikacji nieprzyjaznych bądź stanowiących próbę mieszania się w nasze sprawy wewnętrzne. W sporadycznych wypadkach nasze interwencje przyjmowane są ze zrozumieniem.

⁹⁰ Zob. PDD 1980 lipiec–grudzień, dok. nr 62.

⁹¹ Zob. PDD 1980 lipiec–grudzień, dok. nr 181 i 225.

⁹² Zob. dok. nr 10.

Na rok bieżący zakłada się obroty handlowe w wysokości 700 mln dol. – do 20 maja zrealizowano 195 mln dol., czyli plan nie zostanie wykonany. Prowadzone są prace nad umową na lata 1981–1985 (ok. 3,8 mld dol., w tym udział w obrotach dostaw specjalistycznych i kooperacyjnych – 28–30%).

^fJerzy Zieliński^f

AMSZ, Dep. I 51/84 w. 4

29

*14 lipca, szyfrogram wiceministra Olechowskiego do ambasadora w Paryżu
w sprawie udzielenia Polsce pomocy finansowej*

Warszawa, dn. 14 lipca 1981 r.

T a j n e

^dPilny!^d

SZYFROGRAM Nr 4875^c

KUŁAGA – JUNG – PARYŻ

I. Odbiliśmy wspólnie z Bieniem i Karasiem rozmowę z Dupuy, podnosząc:

1) przyspieszenie decyzji ws. depozytu. Wyraziliśmy obawę, czy proponowana przez Francję procedura konsultacji w Bazylei nie przedłuży załatwienia sprawy. Proponowaliśmy działanie bilateralne. Podkreśliliśmy konieczność b. pilnej pozytywnej decyzji (najpóźniej w ciągu 2 tyg.), gdyż jej brak zarzutuje negatywnie na produkcję, w tym i wykonanie naszych zobowiązań eksportowych;

2) wykorzystanie kredytów transakcyjnych – trudności z wykorzystaniem ok. 500 mln FF na zakup półproduktów i artykułów żywnościowych w związku z odmową przez banki francuskie kredytowania części transakcji (tj. 95%), bojące się ryzyka w związku z nieobjęciem gwarancją COFACE 5% kosztów lokalnych. Postulowaliśmy, aby banki przejęły finansowanie transakcji w 100%, zwłaszcza pilnych zakupów zboża (120 tys. ton) i cukru (15 tys. ton);

3) postawiliśmy sprawę ^hinterwencji wobec banków amerykańskich^h ^coddziaływania na banki amerykańskie^c celem sfinalizowania rozmów w sprawie refinansowania. Podaliśmy, że gdyby stanowisko banków amerykańskich było nadal negatywne, Bank Handlowy gotów byłby podpisać odrębne porozumienie z bankami europejskimi;

4) w związku z kolejnym spotkaniem we wrześniu br. „15”⁹³ ws. refinansowania naszych zobowiązań na 1982 r. wyraziliśmy nadzieję, że stanowisko rządów będzie nadal życzliwe i pozwoli na pozytywne załatwienie tej sprawy.

II. W rozmowie z D. akcentowaliśmy fakt, że rozpoczynający się Zjazd Partii stwarza warunki stabilizacji politycznej, na co partnerzy zachodni czekali. Aby stabilizacja ta była pełna, konieczna jest jednak synchronizacja naszych działań gospodarczych, w tym i pilna realizacja ^hnaszych^h postulatów wysuniętych wobec ^hnaszych^h partnerów zachodnich.

III. Prosimy Was o pilne przeprowadzenie analogicznej rozmowy z MSZ, ew. Cheysson, o ile możliwe, i Delors, który towarzyszy Mitterrandowi na „szczyt” w Ottawie.

IV. Podobne rozmowy⁹⁴ przeprowadzamy z pozostałymi partnerami szczytu ^c„7” w Ottawie^{c95}.

^fOlechowski^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 111

⁹³ Mowa o kolejnej rundzie rokowań prowadzonych z przedstawicielami piętnastu krajów wierzyielskich (tzw. Klub Paryski), która rozpoczęła się 9 września; zob. dok. nr 160. Wcześniejsza runda rokowań zakończyła się podpisaniem 27 kwietnia przez stronę polską protokołu zalecającego rządowi państw wierzyielskich odroczenie lub refinansowanie 90% zadłużenia (wraz z odsetkami) przypadającego do spłaty w 1981 r.; zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 372. Zob. też dok. nr 36 w niniejszym tomie.

⁹⁴ Szyfrogramem z 16 lipca wiceminister Olechowski przekazywał ambasadorowi w Kolonii: „Odbiliśmy wspólnie z Bieniem i Karasiem rozmowę z Negwerem, przedstawiając: 1) Strona polska oczekuje *„pilnego”* przystąpienia RFN do rozmów dwustronnych na temat operacji refinansowania w wykonaniu porozumienia paryskiego. 2) Liczymy na przychylne stanowisko RFN w sprawie naszego wniosku o depozyt krótkoterminowy w wysokości 100 mln. dolarów jeszcze przed końcem lipca. N. widzi możliwość rychłego załatwienia sprawy mimo istniejących trudności formalnych. 3) Strona polska napotykała na szereg trudności w realizacji kredytów towarowych. [...] Zależy nam na zastosowaniu specjalnej procedury dla finansowania importu mięsa, tak aby dostawy mogły być zrealizowane możliwie najszybciej. [...] Działajcie wobec gospodarzy w analogicznym kierunku”; AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 71.

⁹⁵ Szczyt G-7 w Ottawie odbył się 20–21 lipca; zob. dok. nr 39.

30

*14 lipca, notatka informacyjna
z wizyty wiceministra Dobrosielskiego w Turcji*

Warszawa, dn. 14 lipca 1981 r.

Poufne

NOTATKA INFORMACYJNA
nt. polsko-tureckich konsultacji politycznych
Ankara, 7–9 lipca 1981 r.

Z inicjatywą – w ramach regularnych spotkań na szczeblu wiceministrów SZ – wystąpiła strona turecka. Zależało jej na ożywieniu dialogu politycznego, praktycznie zawieszonego od przewrotu wojskowego we wrześniu 1980 r.⁹⁶, dla potwierdzenia zainteresowania Turcji współpracą z KS, dokonania przeglądu stanu stosunków z Polską i wypracowania założeń kontaktów na najbliższą przyszłość.

W spotkaniach z ministrem spraw zagranicznych I. Turkmenem i sekretarzem generalnym MSZ K. Gurunem omówiliśmy następujące problemy:

I. W dziedzinie bilateralnej

Oceniając pozytywnie nasze stosunki zwróciliśmy uwagę stronie tureckiej na te zjawiska, które negatywnie wpływają na rozwój współpracy.

1. Odnośnie współpracy gospodarczej kładliśmy nacisk na konieczność usunięcia praktyk administracyjnego hamowania i zawieszania wykonania podpisanych już kontraktów na eksport do Turcji polskich towarów. Reglamentowanie licencji władze tureckie zaczęły stosować jako rodzaj nacisku, by wyegzekwować likwidację naszych zadłużeń (ok. 100 mln dol. na nieoprocentowanym rachunku wolnodewizowym Centralnego Banku Turcji w Banku Handlowym). Dla uregulowania w/w konta i wymiany gospodarczej strona turecka postulowała szybkie zwołanie Komisji Mieszanej. W uzgodnieniu z MHZiGM wskazywaliśmy na dziedziny, w których są możliwości zaktywizowania obrotów, w tym eksportu do Turcji, dla zmniejszenia naszego zadłużenia. Podkreślaliśmy, że sprawa nieoprocentowanego rachunku wolnodewizowego nie powinna ograniczać współpracy gospodarczej, zwłaszcza dobrze rozwijającego się eksportu polskich obiektów przemysłowych, na czym Turcji zależy. Strona turecka przyjęła nasz punkt widzenia, wyrażając zgodę na spotkanie grupy ekspertów na przełomie września–października br. celem przedyskutowania problematyki rozliczeń między obu krajami, a dopiero pod

⁹⁶ Wojskowy zamach stanu został przeprowadzony 12 września 1980 r. przez generała Kenana Evrena; zob. PDD 1980 lipiec–grudzień, dok. nr 209 i 238.

koniec br. lub na początku roku przyszłego zwołanie posiedzenia Komisji Mieszanej dla całościowego omówienia handlu i współpracy gospodarczej.

2. W dziedzinie ruchu osobowego wskazaliśmy na pilną potrzebę prawnego uregulowania spraw z zakresu ochrony i opieki nad obywatelami polskimi przyjeżdżającymi do Turcji. W ub. roku w Turcji przebywało ponad 31 tys. Polaków. Pierwsze miesiące br. wskazują na dalszy wzrost wyjazdów. Stwarza to poważne problemy dla polskich placówek w Turcji i władz tureckich, zwłaszcza że część turystów polskich popada w kolizję z ustawodawstwem tureckim.

Podnieśliśmy sprawę nie zawsze uzasadnionego zatrzymywania obywateli polskich, skazywania ich na wysokie kary więzienia lub przypadki długiego oczekiwania na rozprawę sądową oraz powtarzające się fakty prowokacji i wymuszania łapówek stosowane wobec polskich turystów przez służby graniczne. Ponowiliśmy postulat pilnego zawarcia konwencji konsularnej⁹⁷.

Strona turecka z dużym zrozumieniem przyjęła wszystkie postulaty. Poinformowała, że MSZ wspólnie z MSW zwróci uwagę władzom granicznym na konieczność kurtuazyjnego traktowania turystów polskich, przygotuje informacje o przepisach celnych dla turystów polskich, oraz poprosiła, by każdy przypadek złego traktowania Polaków, był jej natychmiast przekazywany przez polskie placówki lub MSZ ambasadzie tureckiej w Warszawie.

Strona turecka wystąpiła z propozycją porozumienia tymczasowego między obu krajami, w myśl którego po orzeczeniu kary przez sądy tureckie skazany mógłby być oddany władzom polskim dla jej odbycia w Polsce. Istotnym elementem tej formuły, jak podkreślał Sekretarz Generalny i inni rozmówcy, byłaby całkowita swoboda władz polskich co do wyboru formy egzekucji wyroku sądu tureckiego. Poufnie zapewniano nas, że stronie tureckiej będzie absolutnie obojętne, czy skazani będą odbywać wyroki, czy w drodze prawa łaski znajdą się na wolności. Podobne porozumienie Turcy dyskutują obecnie z Francją. Turcja nie może jednakże przyjąć naszej propozycji tzw. porozumienia o „przejęciu ścigania”, w myśl którego kraj, w którym dokonano przestępstwa, przekazuje obwinionego do kraju pochodzenia dla osądzenia zgodnie z ustawodawstwem tego kraju.

Uzgodniliśmy, że propozycje te, podobnie jak sprawa konwencji konsularnej, zostaną szczegółowo omówione na spotkaniu przedstawicieli departamentów konsularnych obu MSZ w październiku br.

3. Z zakresu współpracy kulturalnej i informacji podkreśliliśmy nasze zainteresowanie wzrostem obecności kulturalnej Polski w Turcji i tureckiej w Polsce. Podjęliśmy temat Muzeum Mickiewicza w Istambule. Władze tureckie mimo obietnic zwlekają z decyzją co do charakteru i zasad funkcjonowania posesji, na której znajduje się dom Mickiewicza⁹⁸.

⁹⁷ Polsko-turecką konwencję konsularną zawarto dopiero w 1987 r.

⁹⁸ Zob. dok. nr 362.

Zapewniono nas, że władze tureckie udzielą pomocy w otwarciu Muzeum. Strona turecka oczekuje przybycia przedstawiciela naszego Ministerstwa Kultury i Sztuki dla sfinalizowania porozumienia w tej sprawie. Turcy ze swej strony podnieśli obchody 100-lecia urodzin K. Atatürka w Polsce. Atatürk i jego dzieło jest w aktualnej sytuacji wewnętrznej Turcji symbolem, wokół którego armia pragnie konsolidować społeczeństwo dla podtrzymania laickiego charakteru państwa.

Wysoka ranga uroczystości 100-lecia urodzin Atatürka za granicą mieć będzie rezonans polityczny również w Turcji. Uzgodniliśmy, że Telewizja polska nada krótkometrażowy film o Atatürku produkcji tureckiej, w prasie ukażą się okolicznościowe artykuły oraz zostanie zorganizowane kolokwium i uroczysty wieczór pod auspicjami Towarzystwa Przyjaźni polsko-tureckiej z udziałem przedstawicieli strony tureckiej. Ze swej strony telewizja turecka nada odpowiednie polskie filmy krajoznawcze.

Uzgodniliśmy ponadto szybką realizację tych punktów Programu Współpracy kulturalnej, które przewidują przysłanie do uniwersytetów polskich orientalistów tureckich oraz wymianę pracowników naukowych i stażystów.

II. Problematyka międzynarodowa

Wymiana poglądów koncentrowała się wokół stosunków Wschód–Zachód, KBWE i Bliskiego Wschodu.

1. Minister SZ J. Türkmen oraz Sekretarz Generalny MSZ Gürün podkreślili ogromne znaczenie, jakie przywiązują do utrzymania dialogu w bardzo napiętej sytuacji międzynarodowej. Szczególnie Min. Türkmen zaakcentował sam fakt wizyty Carringtona w Moskwie⁹⁹ dla przedstawienia znanych propozycji „10-ciu”¹⁰⁰ – niezależnie od reakcji radzieckiej – oraz nadzieje na rezultaty wrześnieowego spotkania Gromyko–Haig¹⁰¹ dla powrotu do odprężenia, w tym militarnego.

Cała polityka światowa jest wg. nich determinowana przez stan stosunków USA–ZSRR. Polityka Turcji pozostaje polityką pokojową, przeciwstawiającą się idei konfrontacji. Dlatego ubolewa nad istniejącym brakiem zaufania, więcej – [nad istnieniem] podejrzliwości we wzajemnych stosunkach USA–ZSRR. Stan ten przypisują głównie temu, że o ile USA, dysponujące w latach 60-tych przewagą militarną, wstrzymały wówczas rozbudowę swych zbrojeń – to ZSRR kontynuuje zbrojenia nawet po uzyskaniu równowagi w latach 70-tych, dążąc do uzyskania przewagi. Zwłaszcza rozbudowa radzieckich SS-20 zmusza Europę Zachodnią do riposty. Obecna linia NATO nie jest nową. Konieczność zwiększenia zbrojeń ustalił „szczyt” NATO w maju 1978.

⁹⁹ Minister spraw zagranicznych Wielkiej Brytanii Peter Carrington spotkał się z ministrem spraw zagranicznych ZSRR Andriejem Gromyką 6 lipca w Moskwie. Zob. przyp. 115 do dok. nr 35.

¹⁰⁰ Mowa o dziesięciu państwach EWG (po przystąpieniu Grecji 1 stycznia).

¹⁰¹ Do rozmów doszło w czasie pobytu ministra Gromyki w Nowym Jorku w związku z XXXVI sesją Zgromadzenia Ogólnego ONZ.

W wyniku powyższych wydarzeń Madryt 80 stał się polem konfrontacji, a nie współpracy. Tym niemniej jest on użyteczny jako forum dyskusji, stąd poparcie Turcji (w ramach Zachodu) dla kontynuowania linii spotkań po-helsińskich, nawet gdyby były one ograniczone do dyskusji – bez pozytywnych wniosków.

2. Rozbrojenie. Turcja jest żywotnie zainteresowana w postęпах w tej dziedzinie. Obecnie rozbrojenie i odprężenie militarne jest zdominowane przez konfrontację między ZSRR i USA. Stąd – przed wznowieniem ich dialogu wszelkie inne wysiłki pozostają zablokowane. Madrycka formuła niezaangażowanych jest w tej sytuacji najbardziej rozsądna i stwarza pewne perspektywy. Propozycja radziecka (obszar CBM) jest zaskakująca, zapewne nieszczęra i jej głównym celem wydaje się być storpedowanie planów NATO dot. TNF (Pershing 2 i Cruise).

Mają nadal nadzieję na rychłe wszczęcie rokowań nad SALT 3. Uważają też za konieczne włączenie się także i mniejszych państw do wysiłku nad znalezieniem rozsądnego kompromisu.

3. Prawo morza – potwierdzili chęć dalszej kontynuacji dobrej współpracy naszych delegacji na Konferencji Prawa Morza, podkreślając konieczność znalezienia rozsądnej formuły dla rozstrzygnięcia grecko-tureckich sprzeczności dot. M. Egejskiego.

W całokształcie problemów grecko-tureckich uważają, że utrzymanie się obecnego rządu Grecji po wyborach przybliży perspektywę pełnej normalizacji stosunków.

Cypr¹⁰². Obecnie – po wyborach w obu częściach Cypru¹⁰³ – Turcja będzie wywierała nacisk na Denktasza w kierunku poszukiwania szybkiego rozwiązania problemu cypryjskiego poprzez rozmowy między wspólnotami pod egidą Sekretarza Generalnego ONZ.

4. Region Bl. Wschodu. Sytuacja w tym regionie jest niejasna i niestabilna. Składają się na to trzy elementy:

- a) konflikt izraelsko-arabski,
- b) wojna irańsko-iracka,
- c) sytuacja wewnętrzna Iranu.

¹⁰² Nawiązanie do wydarzeń z lipca 1974 r., kiedy to cypryjska Gwardia Narodowa (popierana przez grecki rząd czarnych pułkowników) przeprowadziła zamach stanu, przejmując władzę na Cyprze. W odpowiedzi strona turecka dokonała desantu i zajęła północną część wyspy. Działania ONZ i prowadzone negocjacje nie zaowocowały zażegnaniem konfliktu i w rezultacie w 1975 r. proklamowano utworzenie Federalnego Państwa Tureckiej Republiki Cypryjskiej na części wyspy okupowanej przez wojska tureckie; zob. PDD 1974, dok. nr 154, 158, 159, 162, 171, 187 i 213.

¹⁰³ Wybory na Cyprze odbyły się 24 maja, głosowanie na terytorium zajętym przez wojska tureckie przeprowadzono 28 czerwca – Rauf Denktas został ponownie wybrany na prezydenta Cypru Północnego.

Turcja uznaje uchwały ONZ z 1947 r., jest jedynym państwem muzułmańskim utrzymującym stosunki z Izraelem¹⁰⁴. Ekspansjonizm Izraela, wyrażony w ostatnim okresie aneksją arabskiej części Jerozolimy, jest ciężkim błędem. Porozumienie z Camp David¹⁰⁵ spełniało interesy Egiptu, ale nie mogło przynieść pokoju. Bombardowanie irackich instalacji atomowych było i bezsensowne, i bezprawne.

Perspektywy rozwiązania problemu – w tym miejsca i rozmiarów przyszłego arabskiego państwa palestyńskiego – raczej przez rozmowy dwustronne lub przez ograniczoną konferencję regionalną, np. pod egidą ONZ, najchętniej bez udziału mocarstw – ZSRR i USA, które dotychczas głównie popierały swych sojuszników. Pełne wyeliminowanie ZSRR i USA w rozwiązywaniu problemu nie jest możliwe, ale narzuca się warunek, by zamiast dotychczasowego popierania swych sojuszników działały raczej moderująco na ich nadmierne żądania – i by udział ich był raczej pośredni niż bezpośredni. Wojna irańsko-iracka, wobec której Turcja zachowała neutralność, jest niepotrzebna i bezsensowna. Turcja uczestniczy w misji dobrych usług Konferencji Państw Muzułmańskich. Oceniają, że Irak pragnąłby przerwania tej wojny. Niejasne jest stanowisko Iranu, który wydaje się być zainteresowany trwaniem stanu wojny.

Dla Turcji ważna jest integralność Iranu, w którym Persowie (Farsi) stanowią obecnie mniejszość. Rozpad Iranu stworzyłby niestabilny i niebezpieczny stan w całym regionie – i szerzej. Wszelka obca ingerencja w Iranie, w wojnie irańsko-irackiej stworzy szczególnie niebezpieczną sytuację.

Rozumieją zaniepokojenie Zachodu niestabilną sytuacją w jednym z głównych regionów naftowych, rozumieją też postawę USA – które nie zmierzając do rozciągnięcia kontroli nad regionem – pragną przeciwstawić się ewent. przejściu kontroli nad nim przez inne państwa.

Stanowisko Turcji pozostaje niezmiennie – obrona państw regionu Zatoki Perskiej jest wyłącznie suwerenną sprawą państw Zatoki.

5. Obszernie zaprezentowaliśmy nasze stanowisko w kluczowych problemach międzynarodowych i naszego wewnętrznego rozwoju. Turcy przyjęli to z dużym i życzliwym zainteresowaniem.

Prócz spotkań z Sekretarzem Generalnym MSZ przeprowadziłem dwie długie rozmowy z Ministrem I. Turkmenem. Min. Turkmen żywo interesował się ewolucją sytuacji w Polsce. Podkreślał życzliwy stosunek kierownictwa Turcji do działań kierownictwa Partii i rządu dla przezwyciężenia kryzysu. Deklarował

¹⁰⁴ Mowa o przyjętej w lutym 1947 r. rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ nr 181, która przewidywała podział Mandatu Palestyny na państwo żydowskie i państwo arabskie.

¹⁰⁵ 18 września 1978 r. podpisano w Camp David porozumienia izraelsko-egipskie, których wynegocjowanie doprowadziło do zawarcia 26 marca 1979 r. w Waszyngtonie traktatu pokojowego pomiędzy Egiptem a Izraelem.

zdecydowanie aktualnej ekipy wojskowej do rozszerzenia polsko-tureckich stosunków, zwłaszcza gospodarczych i naukowo-kulturalnych.

III. Oceny i wnioski

1. Zainteresowanie władz tureckich wznowieniem dialogu politycznego znalazło swoje odbicie zarówno w bardzo przyjaznej atmosferze, nadaniu wysokiej rangi i szerokiej oprawie prasowo-telewizyjnej wizyty.

2. Wizyta dała okazję dla szerokiej, utrzymanej w przyjaznej nam tonacji informacji o Polsce w tureckich środkach masowego przekazu. Udzieliłem wywiadu dla TV w Ankarze i Istambule oraz spotkałem się z grupą dziennikarzy na konferencji prasowej w MSZ.

3. Konsultacje przyczyniły się do przywrócenia w stosunkach z Ankarą niezbędnej dla promocji interesujących nasz kraj spraw z zakresu współpracy dwustronnej instytucji dialogu politycznego. Realizacja wizyty ministra Spraw Zagranicznych Turcji w Polsce będzie służyła jego rozszerzeniu¹⁰⁶.

Należy obecnie podjąć niezbędne kroki dla zrealizowania dokonanych uzgodnień, szczególnie jeśli idzie o spotkanie ekspertów w sprawach finansowych, opieki prawnej nad turystami polskimi w Turcji oraz z zakresu współpracy naukowo-kulturalnej, w tym w odniesieniu do Muzeum Mickiewicza w Istambule i obchodów w Polsce 100-lecia urodzin Atatürka.

M. DOBROSIELSKI

AMSZ, Dep. IV 45/84, w. 2

31

*15 lipca, szyfrogram ambasadora w Londynie
o emisji przez BBC programu poświęconego sytuacji w Polsce*

T a j n e

Szyfrogram Nr 598/III
z Londynu, nadany 15.7, 12.00

Wiejacz

Telewizja BBC nadała 12.7. półgodzinny program „Rok w Polsce” prowadzony przez T. Sebastiana. Omawiał on zmiany, jakie zaszły w Polsce w ciągu roku.

¹⁰⁶ Do wizyty tureckiego ministra spraw zagranicznych w Polsce doszło dopiero w 1989 r.

1) Obok Wałęsy wypowiadali się redaktorzy Zakrzewski (poważnie) i Wesołowska (nierozważnie). Dodatkowo w Londynie zrealizowano wywiad z Onyszkiewiczem, prezentowanym jako oficjalny rzecznik Solidarności. Uchyłił się on m.in. od charakteryzowania postaw i aktywności grup ekstremalnych w S. Na pytanie, czego S. oczekuje od Zjazdu, odpowiedział „Oczekuje zaprzestania prowokacyjnych działań wobec S.”

2) Pokazano fragmenty filmu z incydentu w Bydgoszczy¹⁰⁷ (m.in. wypowiedzi i pogróżki pokrwawionego Rulewskiego) oraz nieznane dotychczas fragmenty z wypadków grudniowych w Gdańsku¹⁰⁸.

3) Onyszkiewicz dał też wyraz rozbieżnościom w S. stwierdzając, że Wałęsa podejmuje zbyt często decyzje arbitralne, bez konsultacji z kierownictwem S. odwołując się wprost do mas członkowskich i aktywistów terenowych. Aktywność O. w formie wywiadów, wypowiedzi na spotkaniach itp. jest częścią wysiłków podejmowanych przez grupy współpracujące z zachodnimi ZZ i prasą w celu narzucenia własnej oceny sytuacji i wydarzeń zachodzących w kraju.

/-/ Bisztyga

AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 84

¹⁰⁷ Nawiązanie do wydarzeń z 19 marca, kiedy to trzech działacze NSZZ „Solidarność” uczestniczący w sesji Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy poświęconej kwestii rejestracji rolniczych związków zawodowych zostali pobici przez milicję. Do incydentu doszło po tym, jak przewodniczący przerwał sesję, a związkowcy odmówili opuszczenia sali, co spowodowało, że przed budynkiem zaczęły się gromadzić delegacje związkowe z pobliskich zakładów pracy. Akcja milicji, w czasie której usunięto związkowców z gmachu, wywołała liczne protesty w całym kraju, w tym groźbę strajku generalnego; zob. m.in. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 252.

¹⁰⁸ Mowa o krwawo stłumionym przez władze masowym buncie robotniczym (żywiolowe strajki, wiece i demonstracje uliczne), do którego doszło w grudniu 1970 r. w miastach Wybrzeża.

32

*16 lipca, szyfrogram ambasady w Kopenhadze
w sprawie pobytu w Danii pełnomocnika NSZZ „Solidarność”
do spraw Banku Leków*

T a j n eP i l n e

Szyfrogram Nr 627/III
z Kopenhagi, nadany 16.7.81, g. 11.00

PichlaWasz 4841¹⁰⁹.

1. Pobytowi w Danii Gryszkiewicz, pełnomocnika Solidarności do spraw banku leków, nadano w środkach masowego przekazu odpowiedni rozgłos. Pisano o jego apelu do rządu i społeczeństwa duńskiego przyjsia z natychmiastową pomocą lekarską „umierającym w szpitalach dzieciom polskim”. Odnotowano jego wizytę u ambasadora Haakonsena, wicedyrektora Danidy, agencji d/s pomocy dla trzeciego świata¹¹⁰. W toku dwustronnych rozmów w Ambasadzie (z kierownikiem placówki oraz z Karczewskim) umożliwiono Gryszkiewiczowi nawiązanie kontaktów z kierownictwem Polonii oraz przedstawicielami LOT i PŻB, poinformowano

¹⁰⁹ Szyfrogramem nr 4841 z 13 lipca dyrektor Departamentu Konsularnego Stanisław Pichla polecał: „1. Działajcie zgodnie z naszymi instrukcjami, jakie otrzymał Wydział Konsularny, nie nadając nadmiernego rozgłosu propagandowego akcji pomocy. 2. Jak informowaliśmy, przesyłki leków i dary żywności odprowadzane są bez cła”; AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 77. Była to odpowiedź na wcześniejszy szyfrogram, z 8 lipca, w którym ambasada w Kopenhadze informowała: „Sprawa pomocy dla Polski w żywności i lekach zatacza w Danii coraz szersze kręgi. Prasa drukuje apele i informacje na ten temat. Przewodnicząca Towarzystwa Dania-Polska – prof. Heltberg zwróciła się do Duńczyków na łamach Politiken o zbiórkę środków na lekarstwa dla Polski. Duński Związek Aptek prosi o nadesłanie katalogu leków współczesnej terapii PZWL, gdyż apteki i lekarze chcą dokładnie wiedzieć, jakie lekarstwa są w Polsce stosowane. Również duński kościół przeprowadza zbiórkę żywności i leków. Pierwsza partia 20 ton została dostarczona 7 bm. W najbliższych dniach dostarczone będą dalsze 40 ton. Wśród darów są wózki oraz podnośniki inwalidzkie. Prosimy o spowodowanie, aby Urząd Celny w Świnoujściu przeprowadził odprawę żywności i lekarstw z Danii w pierwszej kolejności”; AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 76.

¹¹⁰ Wicedyrektor Departamentu IV Andrzej Jedynak polecał szyfrogramem z 31 lipca ambasadzie w Kopenhadze: „Podajcie, czy prawdziwe są doniesienia prasowe, że Z. Gryszkiewicz (Solidarność) w czasie pobytu w Kopenhadze odbył rozmowy w MSZ (z kim) oraz że przekazał list «Solidarności» do K. Olesena. Podajcie też, w jakim stopniu Ambasada była zaangażowana w działalność w/w”; AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 77.

o spontanicznej akcji różnych organizacji duńskich na rzecz niesienia pomocy Polsce, zwrócono uwagę na szkodliwość niektórych jego sformułowań, jakie pojawiły się na łamach prasy duńskiej. Zarówno Gryszkiewicz, jak i obecna przy rozmowie ze mną profesor Krystyna Heltberg, przewodnicząca Towarzystwa Dania-Polska, zaprzeczyli sformułowaniu w Berlingske Sondag, iż „w czasie gdy Solidarność podejmuje wysiłki w celu polepszenia sytuacji w kraju – rząd siedzi z założonymi rękami”. Zwróciłem się o wniesienie do gazety sprostowania lub protestu, jeśli Gryszkiewicz nie użył takiego zwrotu. Poinformowałem o wysiłkach naszego rządu w zakresie udzielenia Polsce pomocy kredytowej, żywnościowej i medycznej przez inne państwa, w tym Danię.

Karczewski i Christensen (przewodniczący Polonii) odradzali Gryszkiewiczowi nawiązywanie kontaktów z wrogimi działaczami polonijnymi jako nieskutecznymi lub wręcz szkodliwymi w realizacji szlachetnej idei banku leków.

2. Gryszkiewicz z Danii udaje się do Bremy i Kilonii. Uzyskał w tut. Ambasadzie RFN wielokrotną wizę na 3 miesiące.

/-/ Pulikowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 76

33

*16 lipca, pismo dyrektora Departamentu V do ambasady w Damaszku
w sprawie budowy cementowni w Syrii (z załącznikiem)*

16 lipca 81

Kurierem
Poufne

Towarzysz J. ŻEBROWSKI
Charge d'Affaires a.i.
Ambasada PRL
w D a m a s z k u

Departament V Ministerstwa Spraw Zagranicznych przesyła w załączeniu fotokopię Notatki Służbowej Płk W. Mielczarka – Dyrektora Gabinetu Prezesa Rady Ministrów – dot. uwag związanych z udziałem Polimexu-Cekopu w budowie cementowni w Syrii – do odpowiedniego wykorzystania.

Informujemy, iż w/wym. notatka skierowana została przez jej autora do Ministra Józefa Czyrka z polecenia Prezesa Rady Ministrów.

W związku z powyższym Departament prosi o dokonanie analizy i przedstawienie – w porozumieniu z Biurem Radcy Handlowego – w miarę pełnej oceny dotychczasowego przebiegu realizacji wspomnianej inwestycji i nasuwających się w tym kontekście wniosków, mających znaczenie tak dla tej budowy, jak i mogących się odnosić i być wykorzystanych w naszej działalności inwestycyjnej za granicą. Oczekujemy, iż ocena taka uwzględniać będzie również stanowisko i uwagi Egzekutywy POP, która niejednokrotnie – jak wiemy – zajmowała się wieloma zagadnieniami wynikającymi z realizacji powyższego kontraktu.

Interesuje nas także uwzględnienie we wnioskach odpowiedzi na pytanie, czy i w jakiej mierze tempo i sposób realizacji kontraktu nie utrudnia naszego zaangażowania na rynku syryjskim oraz nie rzutuje negatywnie na ogólne stosunki handlowe i gospodarcze Polski z Syrią.

DYREKTOR DEPARTAMENTU
St. Turbański^f

[załącznik]

NOTATKA SŁUŻBOWA

Do przedstawionego artykułu¹¹¹ mogę dodać parę osobistych refleksji wyniesionych z: spotkań z polskimi robotnikami i inżynierami „budującymi w Tartous (Syria) konstrukcje metalowe cementowni^d, 2) wystąpień członków POP przy Ambasadzie PRL w Syrii na zebraniach, w których też uczestniczyłem w czasie swej służby na Bliskim Wschodzie w 1-szym półroczu 1980 r.

¹¹¹ Mowa o artykule „Czas otworzyć oczy”, opublikowanym w „Kurierze Polskim” (nr 106), w którym Andrzej Mozołowski pisał m.in.: „Załoga jednego z największych polskich przedsiębiorstw handlu zagranicznego, «Polimex-Cekop», wystosowała list otwarty do ministra handlu zagranicznego i gospodarki morskiej, dr. Ryszarda Karskiego, wyrażając zdecydowany protest wobec polityki kadrowej resortu w stosunku do przedsiębiorstwa. W liście przedstawiono wykaz – istną karuzelę dyrektorów naczelných, ich zastępców oraz dyrektorów biur branżowych, powoływanych, po paru miesiącach odwoływanych, powoływanych na te same stanowisko powtórnie... by je następnie znowu tracić pozostawiając wakaty na długie miesiące i lata zresztą też. Obecnie c z t e r y stanowiska dyrektorskie oraz stanowisko głównego księgowego w «Polimex-Cekopie» pozostają nie obsadzone, jedno z nich... od roku i trzech miesięcy! Wynikający z tego chaos organizacyjny – donosi list otwarty – odbija się fatalnie na działalności przedsiębiorstwa. Dość powiedzieć, że z głównym odbiorcą naszych kompletnych obiektów przemysłowych, Związkiem Radzieckim, nie podpisano w zeszłym roku a n i j e d n e j umowy.

* * *

1) ^dUmowy zawierane przez CHZ lub samodzielne przedsiębiorstwa z zagranicznymi partnerami są nieudolne, nieprzewidująco redagowane^d.

Np. klauzula umowy przewidywała, że otrzymamy zapłatę za zakupione konstrukcje metalowe z chwilą dotarcia ich na plac budowy, nasi handlowcy argumentowali przy tym, że dodatkowo zarobimy przewożąc je polskimi statkami. Tymczasem polskie statki pływające na tych liniach nie są dostosowane do przewozu i wyładunku takich konstrukcji i przy tam istniejących urządzeniach portowych – w wyniku czego stały po parę miesięcy na redzie. Syryjczykom kalkulowało się płacić nam kary za postoje statków, bowiem my musieliśmy zapłacić im dużo więcej za niedostarczenie na czas konstrukcji do cementowni. Dodatkowym czynnikiem opóźniającym był wyładunek radzieckiej broni.

2) ^dKonstrukcje^d mające współpracować z pewnymi elementami prod. NRD (wykonane w Polsce i dostarczone do Syrii) ^dczęsto wymagały poważnych zmian^d. Koszty ponosił głównie nasz kraj.

3) ^dRobotnicy nie kryli, iż przynajmniej dla połowy z nich nie ma frontu robót^d, ale przedsiębiorstwo przysyła następnych pracowników, gdyż ^dwskaźnikiem jego efektywności jest liczba zatrudnionych za granicą^d, natomiast nie interesuje go bilans kosztów (a więc ogałacanie firmy ze specjalistów pracujących w kraju, przewóz morski, postoje, przeróbki itd.).

4) Robotnicy twierdzili, iż kierownictwo centrali krajowej kierując się osobistym interesem zwiększa liczbę pracowników budujących cementownie, bowiem ^dzwierzchnicy mogą^d z kolejnymi grupami lub indywidualnie ^dczęściej przyjeżdżać na wizytację^d. Podobny powód stoi ich zdaniem za faktem ^dpodpisywania umów nie w kraju, a zagranicą, przedłużania rozmów, powoływania ciągle nowych ekspertów, wszystkie bowiem „służbowe” wyjazdy wlicza się do kosztów kontraktu^d.

5) Uważa się, że przy ^dkompletowaniu polskich załóg^d pracujących za granicą kwalifikacje, staż pracy, doświadczenie zagraniczne nie są często jedynymi wymogami.

6) ^dKontrahent syryjski^d widząc wolne tempo budowy i ciągle kłopoty Polaków ^ddawał do zrozumienia^d pracownikom Radcy Handlowego Ambasady, ^diż nie jest zainteresowany taką współpracą^d. Także z poufnych źródeł wiadomo, że

[...] Cóż, nie ma co owijać w bawełnę. Bunt handlowców. Bunt przeciw biurokracji, koteriom, niekompetencji i nieudolności krzewiących się w tym resorcie i spływających – zgodnie z zasadami selekcji negatywnej – do przedsiębiorstw. Mówią o tym od lat wszyscy, choć do niedawna – kularowo tylko. [...] W całej gospodarce i w całym społeczeństwie dzieje się wiele, bardzo wiele. Niektóre resorty mocno zaciskają oczy, żeby, broń Boże, niczego nie zobaczyć”; AMSZ, Dep. V 25/86, w. 6.

^dRosjanie^d, rozbudowujący tam infrastrukturę wojskową, ^dw rozmowach z Syryjczykami wyrazili obawy co do polskiej solidności^d.

7) Powszechna wśród budujących cementownię Polaków ^dbyła opinia, iż kraj nie zarabia, a dopłaca w dolarach do tego przedsięwzięcia, a jest ono utrzymywane przy życiu ze względów prestiżowych^d (współbudowniczymi cementowni jest wiele firm z państw socjalistycznych i kapitalistycznych).

8) Zagadnieniem osobnym nie przynoszącym chluby jest ^dopieka zdrowotna nad załogą^d. O jej poziomie, a raczej braku świadczyły z utęsknieniem oczekiwane wizyty lekarskich ekip Polskiego Kontyngentu Wojskowego ONZ w Syrii¹¹².

AMSZ, Dep. V 25/86, w. 6

34

*16 lipca, pismo dyrektora Departamentu V
do ambasadora w Addis Abebie: instrukcja do rozmowy
w czasie składania listów uwierzytelniających w Jemenie Południowym*

16 lipca 81

Kurierem
Poufne

Towarzysz B. LUDWIKOWSKI
Ambasador PRL
w Addis Abebie

W związku z Waszą akredytacją w Jemeńskiej Republice Ludowo-Demokratycznej na mocy Uchwały Państwa z dnia 19 czerwca br. Departament V

¹¹² Chodzi o Polski Kontyngent Wojskowy wchodzący w skład Sił Narodów Zjednoczonych ds. Nadzoru Rozdzielenia Wojsk na Wzgórzach Golan (UNDOF), powołanych na mocy rezolucji RB ONZ z 31 maja 1974 r. W notatce MON z 3 lipca dotyczącej PKW w UNDOF w Syrii informowano: „Z operacyjnego rozpoznania wynika, że sytuacja w kraju jest w centrum zainteresowań składu osobowego XVI zmiany PKW. Na tym tle nie zanotowano negatywnych wypowiedzi. Zadania mandatowe realizowane są terminowo i z dużym zaangażowaniem. Pewne negatywne komentarze wywarł fakt zmniejszenia racji żywnościowych. Spowodowane jest to tym, że XV zmiana pobrała ponad normę około 140 kg mięsa, 60 kg kawy i 320 kg owoców. Daje się odczuć antyradzieckie nastawienie części społeczeństwa syryjskiego. W dniu 16 czerwca br. nieznani sprawcy wysadzili w powietrze część budynku agencji TASS w Damaszku”; AIPN, 1405/23 1727/88/23.

Ministerstwa Spraw Zagranicznych przekazuje następujące sugestie do rozmów w czasie Waszego pobytu w Adenie z okazji składania listów uwierzytelniających:

- należałoby przede wszystkim poinformować o rozwoju i istocie zachodzących w Polsce zjawisk, podkreślając niepodważalność socjalistycznych podstaw ustrojowych w naszym kraju i kierowniczej roli Partii, nienaruszalność naszego sojuszu z ZSRR i innymi KS oraz miejsca Polski jako trwałego ognia państw wspólnoty socjalistycznej; zaakcentować również niezwykle trudną sytuację gospodarczą naszego kraju w rezultacie naruszenia uniwersalnych zasad socjalistycznego gospodarowania przez byłe kierownictwo;

- wyrazić nasze uznanie i poparcie polityczne dla realizowanych przez JRLD postępowych przeobrażeń wewnętrznych oraz antyimperialistycznej i antykolonialnej polityki zagranicznej tego kraju, prowadzonej w trudnych warunkach wrogiego otoczenia i nacisków z jego strony. Podkreślić identyczność lub zbieżność naszych stanowisk wobec zasadniczych problemów międzynarodowych, w tym konfliktu bliskowschodniego, sytuacji w rejonie Zatoki.

W sprawach stosunków bilateralnych:

- potwierdzić wagę i znaczenie, jakie przywiązujemy do stosunków i współpracy z JRLD; podkreślić naszą gotowość do dalszego ich rozwijania, szczególnie w dziedzinie kształcenia kadr południowojemeńskich, stosownie do naszych możliwości;

- nie podejmować rozmów na tematy współpracy gospodarczej, która w przypadku JRLD wymagałaby bezzwrotnych świadczeń finansowych z naszej strony. Przy okazji informujemy, iż z tych przyczyn praktycznie nie zostały dotychczas zrealizowane ustalenia gospodarcze podjęte w wyniku wizyt w Polsce premiera i wicepremiera JRLD w 1973 r.¹¹³ Ciąży to w określonym stopniu na klimacie wzajemnych stosunków, w tym politycznych. Nie została również zrealizowana oficjalna wizyta w Polsce premiera, a następnie szefa państwa Ali Naser Mohammad'a, planowana początkowo na kwiecień 1979 r., odkładana dotychczas przez obie strony. W przypadku podjęcia przez Jemeńczyków tego tematu należałoby odpowiedzieć, iż strona polska powita z zadowoleniem oficjalną wizytę A.N. Mohammada w Polsce w okresie, gdy sytuacja na Bliskim Wschodzie i w naszym kraju będzie na to pozwalała.

Wasz pobyt w Adenie należałoby wykorzystać również do zebrania ocen i informacji strony południowojemeńskiej dot. aktualnej polityki wewnętrznej tego kraju i jej kierunków oraz sytuacji w rejonie Zatoki Perskiej i generalnie w regionie bliskowschodnim.

¹¹³ Zob. P. Majewski (red.), *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne 1973* (dalej PDD 1973), PISM, Warszawa 2006, dok. nr 37.

Uważając za konieczne i celowe możliwie jak najszybsze złożenie listów uwierzytelniających w JRLD, Departament prosi równocześnie o nadesłanie sprawozdania z Waszego pobytu w Adenie¹¹⁴.

DYREKTOR DEPARTAMENTU

^f*St. Turbański^f*

AMSZ, Dep. V 25/86, w. 5

35

*17 lipca, szyfrogram wiceministra Wiejacza do ambasadora w Londynie
w sprawie wypowiedzi ministra spraw zagranicznych ZSRR*

Warszawa, dn. 17 lipca 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 4932^c

Bisztyga – Londyn ^{dc}– *do rąk własnych*^{cd}

Wasza 203¹¹⁵.

Prosimy pilnie o uściślenie (przytoczenie dosłownego brzmienia) zwrotu, jakiego wg ambasadora ZSRR Gromyko miał użyć w rozmowie z Carringtonem

¹¹⁴ Do złożenia listów uwierzytelniających doszło 6 grudnia; zob. dok. nr 398.

¹¹⁵ Szyfrogramem nr 203 z 11 lipca ambasador w Londynie informował: „Ambasador radziecki prosił o przekazanie Wam: Wizyta Carringtona w Moskwie była odpowiedzią na prywatny list Gromyki z 23.4., w którym proponował polepszenie dwustronnych stosunków we wszystkich dziedzinach. [...] 3) Szczegółowo przedyskutowano implikacje polityki Reagana dla bezpieczeństwa światowego. G. poinformował o ocenach kierownictwa radzieckiego dot. polityki USA, mogącej doprowadzić do konfliktu zbrojnego. Szczegółowo przedstawił technologiczne możliwości ZSRR podjęcia z USA jakościowego wyścigu zbrojeń. «Istnieje możliwość, że w tych warunkach ZSRR podejmie decyzje, które przez historię ocenione mogą być jako nierozsądne». Powyższe zrobiło duże wrażenie na C. Postanowiono, że problemy wyścigu zbrojeń stanowić będą główny motyw dwustronnych kontaktów. 4) C. nie poruszył problemów Polski ani oficjalnie, ani w rozmowach prywatnych. Gromyko z własnej inicjatywy przedstawił treść swoich rozmów w Warszawie. Jedyną uwagą C. było stwierdzenie, że «kryzys w Polsce nie powinien przeszkodzić rozwiązaniu poważnych spraw bezpieczeństwa światowego»»; AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 84.

– „...ZSRR podejmie decyzje, które przez historię ocenione mogą być jako nierozsądne”¹¹⁶.

^fWiejacz^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 85

36

*17 lipca, notatka Ministerstwa Finansów:
stan negocjacji w sprawie spłat polskiego zadłużenia*

Warszawa, dnia 17 lipca 1981 r.

Poufne

NOTATKA

w sprawie dotychczasowych wyników negocjacji z krajami wierzycielskimi
w sprawie uregulowania problemu spłat zobowiązań gwarantowanych¹¹⁷

Zgodnie z ustaleniami protokołu wielostronnego, podpisanego w Paryżu w dniu 27 kwietnia 1981 r. przez Polskę i piętnaście krajów wierzycielskich, w sprawie uregulowania problemu spłat zobowiązań gwarantowanych przez instytucje państwowe przypadających w okresie od maja do grudnia 1981 r. przeprowadzone zostały w okresie od maja do grudnia br. rokowania o zawarcie dwustronnych umów wykonawczych.

Rokowania te przeprowadzono z trzynastoma krajami-sygnatariuszami protokołu wielostronnego, jak również z Hiszpanią, która nie uczestniczy w porozumieniu paryskim.

W wyniku negocjacji zawarto lub przynajmniej uzgodniono całkowicie we wszystkich aspektach umowy z dwunastoma krajami:

- 1) Austrią,
- 2) Belgią,

¹¹⁶ Ambasador w Londynie odpowiadał szyfrogramem z 17 lipca: „Powyższe jest przekazem z informacji, jaką otrzymał ambasador radziecki. Końcówka zdania z tej informacji brzmi: «...ocenione mogą być jako nieodwracalne». G. ocenił, że taki stopień wyścigu zbrojeń może okazać się nierozsądny”; AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 84.

¹¹⁷ Notatka została 24 lipca przesłana wiceministrowi Olechowskiemu przez ministra finansów Mariana Krzaka.

- 3) Danią,
- 4) Finlandią,
- 5) Francją,
- 6) Hiszpanią,
- 7) Japonią,
- 8) Kanadą,
- 9) Szwajcarią,
- 10) Szwecją,
- 11) Wielką Brytanią,
- 12) Włochami.

Nie osiągnięto jeszcze porozumienia z dwoma krajami:

- z Norwegią, negocjacje z którą mają być ostatecznie zakończone w dniach 20–21 lipca br.,

- ze Stanami Zjednoczonymi, z którymi wyłoniły się kwestie sporne będące przedmiotem korespondencji i rozmów za pośrednictwem Ambasady w Warszawie.

Nie podjęto do chwili obecnej rozmów:

- z Republiką Federalną Niemiec, która odsuwa termin rokowań, ostatnio do 10 sierpnia br.,

- z Holandią, która uchyła się na razie od wyznaczenia terminu rozpoczęcia negocjacji.

Zawarte umowy przewidują:

- w trzech przypadkach udzielenie Polsce kredytów na zrefinansowanie dokonywanych spłat zobowiązań (umowy z Francją, Włochami i Austrią),

- w pozostałych przypadkach przesunięcia na lata 1986–1989 (tj. restrukturyzację) terminów spłat odpowiedniej części zobowiązań.

Umowa z Włochami przewiduje zrefinansowanie – nie, jak ustala protokół paryski, 90% zobowiązań gwarantowanych z terminami spłaty powyżej jednego roku – ale 100% zobowiązań z terminem spłaty powyżej dwóch lat, a to ze względu na wymogi ustawodawstwa włoskiego, które wyklucza refinansowanie kredytów udzielanych na okresy krótsze od dwóch lat.

Zobowiązania refinansowane lub odraczane zgodnie z ustaleniami zawartych umów zostały oprocentowane przy zastosowaniu stopy zmiennej, zbliżonej do rynkowej, powiększonej co najwyżej o 1% marży, lub według stopy stałej, nie przekraczającej dla dolarów 14%. W poszczególnych umowach zastosowano zasady następujące:

Belgia

Zobowiązania płatne we frankach belgijskich oprocentowano według stopy zmiennej:

- do 31 grudnia 1981 r. stosowanej przez banki belgijskie do zaliczek kasowych, tj. do kredytów w rachunku bieżącym,
- od 1 stycznia 1982 r. belgijskiej stopy międzybankowej stosowanej do depozytów trzymiesięcznych („BIBOR”) (obecnie 16,5%) powiększonej w obu wypadkach o 1% marży.

W odniesieniu do dwóch umów („węgiel” i „wydatki lokalne”) utrzymano bez zmian zasady ustalone w tych umowach.

Dania

Przewidziano przeliczenie zobowiązań na franki szwajcarskie i zastosowanie oprocentowania pięcioletniego obligacji wielkich banków szwajcarskich (obecnie około 6%) powiększonego o 2% marży.

Finlandia

Zobowiązania płatne w dolarach.

Oprocentowanie według stopy stałej w wysokości 13,9%.

Francja

Zobowiązania płatne we frankach francuskich.

Oprocentowanie odpowiadające oprocentowaniu pieniądza na rynku francuskim powiększone o 1% marży.

Hiszpania

Zobowiązania płatne w pesetach będą oprocentowane według stawki hiszpańskich bonów skarbowych, bez marży.

Zobowiązania płatne w dolarach USA będą oprocentowane według „London interbank fixing rate”, bez marży.

Japonia

Zobowiązania płatne w dolarach oprocentowane według stawki stałej wynoszącej 13%.

Zobowiązania płatne w jenach oprocentowane według stawki stałej wynoszącej 9%.

Kanada

Zobowiązania płatne w dolarach kanadyjskich oprocentowane według kanadyjskiej „prima rate” pomniejszonej o 0,25%.

Zobowiązania płatne w dolarach amerykańskich oprocentowane według stawki LIBOR powiększonej o 0,5% marży.

Szwajcaria

Zobowiązania płatne we frankach szwajcarskich według stawki obowiązującej dla obligacji kasowych wielkich banków na okresy ośmioletnie powiększonej o 2% marży.

Szwecja

Zobowiązania we frankach szwajcarskich, dolarach amerykańskich i markach RFN oprocentowane według stawki dla trzymiesięcznych depozytów na londyńskim rynku międzybankowym – powiększonej o 1% marży.

Zobowiązania w koronach szwedzkich wg oficjalnej stopy dyskontowej powiększonej o 2 1/16% marży.

Wielka Brytania

Oprocentowanie zobowiązań według stawki LIBOR powiększonej o 1% marży.

Włochy

Zobowiązania płatne w dolarach amerykańskich.

Oprocentowanie według stopy stałej 13,86%.

Efekty finansowe zawartych umów

Zawarte umowy zapewnią odroczenie lub zrefinansowanie 90% spłat rat kapitałowych i 90% odsetek – przypadających w okresie od marca do grudnia br. – odnoszących się do tej części zobowiązań, które objęte są gwarancjami państwowych instytucji ubezpieczeniowych krajów zachodnich i w związku z tym stanowią przedmiot negocjacji z organami administracji państwowej tych krajów. Spłaty rat kapitałowych wynoszą w tej grupie ponad 7 mld. zł. dew., tj. w przybliżeniu jedną trzecią rocznej kwoty wszystkich spłat, zaś spłaty odsetek około 2,8 mld. zł. dew., a więc również około jednej trzeciej całorocznej kwoty odsetek.

Równocześnie z omówionymi wyżej rokowaniami prowadzone są negocjacje z bankami komercyjnymi krajów zachodnich w sprawie restrukturyzacji terminów spłat zobowiązań nie objętych gwarancjami państwowymi. Mimo przejawianej przez banki tendencji do przewlekania rozmów i zajmowania pozycji wyczekującej negocjacje te wkroczyły, jak się ocenia, w fazę końcową. Ich wynikiem powinno być uzyskanie odroczenia spłat 95–100% rat kapitałowych kredytów nie gwarantowanych, wynoszących łącznie ponad 9 mld. zł. dew., tj. ponad 44% globalnej kwoty spłat, jakie powinny być dokonane w skali całego roku.

Łączne wyniki rokowań w obu wymienionych wyżej dziedzinach szacuje się, jak następuje:

			mld. zł. dew.
	Spłaty należne w 1981 r.	Uzyskane odroczenia i refinans.	Pozostaje efektywnie do spłacenia
<u>1. Spłaty rat kapitałowych łącznie</u>	<u>21,0</u>	<u>15,8</u>	<u>5,2</u>
a) zapłacono w I kwart.	3,3	–	3,3
b) kredyty gwarantowane do spłacenia w II–IV kwartale	7,2	6,5	0,7
c) kredyty nie gwarantowane do spłacenia w II–IV kwartale	9,3	9,3	–
d) kredyty nie będące przedmiotem negocjacji (od krajów rozwijających się i inne) w II–IV kw.	1,2	–	1,2
<u>2. Odsetki łącznie</u>	<u>8,7</u>	<u>2,5</u>	<u>6,2</u>
a) zapłacono w I kwart.	1,7	–	1,7
b) od kredytów gwarantow. do spłacenia II–IV kw.	2,8	2,5	0,3
c) od pozostałych kredytów do spłacenia II–IV kw.	4,2	–	4,2
Razem (1 + 2)	<u>29,7</u>	<u>18,3</u>	<u>11,4</u>

Suma uzyskanych odroczeń i kredytów refinansowych może się okazać po zakończeniu negocjacji niższa od założonej wyżej, należy jednak oczekiwać, że ewentualne odchylenie nie powinno przekroczyć 1 mld. zł. dew.

Opracowano: w Dep. Zagran. Min. Finansów

Akceptował: I Z-ca Min. Fin. W. Bień

AMSZ, Dep. IV 45/84, w. 11

37

*20 lipca, notatka misji wojskowej w Berlinie Zachodnim
w sprawie 10. rocznicy podpisania porozumienia czterostronnego*

Berlin, dnia 20.VII.1981 r.

P O U F N E
k u r i e r e m

MINISTERSTWO SPRAW ZAGRANICZNYCH
Towarzysz Ryszard KORCZEWSKI
Dyrektor Departamentu IV
W a r s z a w a

We wrześniu br. mija dziesiąta rocznica podpisania czterostronnego porozumienia w sprawie Berlina (Zachodniego)¹¹⁸. Państwa socjalistyczne posiadające swe przedstawicielstwa w Berlinie Zachodnim, a zwłaszcza ZSRR, zamierzają wykorzystać tę rocznicę dla ponownego wyrażenia ich poglądu w podstawowych sprawach uregulowanych w czterostronnym porozumieniu, przede wszystkim w sprawie statusu Berlina Zachodniego, dla wykazania pozytywnego wpływu zawarcia czterostronnego porozumienia na stabilizację sytuacji w Europie Środkowej oraz w celu wskazania na przypadki naruszania, głównie przez RFN, porozumienia z września 1971 r.

Uwaga poświęcona tej rocznicy nabiera tym większego politycznego znaczenia, iż zbiega się w czasie z uroczystościami pruskimi, obchodzonymi głównie w Berlinie Zachodnim. Do szeregu też o aktualnym politycznym znaczeniu forsowanych w ramach pruskich uroczystości można będzie ustosunkować się – pośrednio lub bezpośrednio – eksponując w publicystyce i oficjalnych wypowiedziach przedstawicieli państw socjalistycznych wybrane aspekty czterostronnego porozumienia.

W związku z powyższym Misja Wojskowa PRL w Berlinie Zachodnim sugeruje skłonienie przez MSZ kilku kompetentnych publicystów do opracowania odpowiednich rocznicowych publikacji. Byłoby celowe zamieszczenie we wrześniowym numerze „Spraw Międzynarodowych” materiału o charakterze naukowym poświęconego problematyce zachodniobерlińskiej.

Sugerujemy również rozważyć ewentualne udzielenie PAP krótkiej rocznicowej wypowiedzi przez Ministra lub Wiceministra Spraw Zagranicznych.

¹¹⁸ Porozumienie zostało podpisane 3 września 1971 r. przez przedstawicieli Francji, USA, Wielkiej Brytanii i ZSRR.

Dla informacji podajemy, iż w MSZ ZSRR rozważane jest przeprowadzenie jesienią br. konsultacji na szczeblu wiceministrów Spraw Zagranicznych państw-członków Układu Warszawskiego poświęconych dokonaniu bilansu funkcjonowania czterostronnego porozumienia.

Dziennikarze PRL akredytowani również w Berlinie Zachodnim zostali już wyczuleni na zbliżającą się rocznicę.

Radca Misji
fJanusz Prystrom^f

AMSZ, Dep. IV 45/84, w. 8

38

*21 lipca, okólnik ministra spraw zagranicznych
w sprawie IX nadzwyczajnego zjazdu PZPR*

Warszawa, dn. 21 LIPCA 1981 r.

T a j n e
cNATYCHMIAS^c

SZYFROGRAM Nr 5037^c

Szefowie wszystkich placówek

W oparciu o dostępne Wam już materiały zjazdowe akcentujcie, że zjazd i jego uchwały oraz wybór nowego kierownictwa¹¹⁹ stwarzają wielką szansę skonsolidowania partii, dokonania pozytywnego przełomu w rozwoju sytuacji w kraju i stopniowego przezwyciężania kryzysu.

I. Główne aspekty zjazdu:

1. Potwierdzenie marksistowsko-leninowskiego charakteru partii i jej mobilizacji wokół wcielania w życie uchwał zjazdowych.
2. Kierunek na umocnienie kierowniczej roli partii w życiu kraju.
3. Zaawansowanie procesu demokratyzacji w partii i państwie.

¹¹⁹ Funkcję I sekretarza KC PZPR utrzymał Stanisław Kania, który pokonał w głosowaniu kontrkandydata Kazimierza Barcikowskiego. W skład nowo wybranego Biura Politycznego wszedł także minister spraw zagranicznych Józef Czyrek.

4. Otwarcie partii w stosunku do sił, które stoją na pozycjach socjalizmu, w kierunku sojuszu ze wszystkimi siłami rozsądku i patriotycznej odpowiedzialności.

5. Potwierdzenie jako linii generalnej kontynuowania działania na rzecz rozwiązywania sprzeczności nieantagonistycznych drogą dialogu i porozumienia. W stosunku do przeciwników politycznych i sił anarchistycznych stosować będziemy zdecydowanie wszystkie formy walki w obronie podstaw ustrojowych, „władzy ludowej” i nienaruszalności sojuszków.

6. Szczególna ostrość i konieczność koncentracji wokół problematyki gospodarczej w realizacji programu stabilizacji. W tym kontekście:

- a) bardzo istotne znaczenie ma sprawa kontynuacji pomocy ze strony KS,
- b) rozwiązywanie naszych spraw ekonomicznych z Zachodem w drodze rozwoju współpracy gospodarczej i łagodzenia trudności bilansu płatniczego.

7. Wyraźny wzrost zaufania do kierownictwa partyjnego wszystkich szczebli (BP, KC, KW) dzięki umocnieniu robotniczo-chłopskiego trzonu instancji. Nowy skład BP jest wyrazem jedności partii.

Mimo określonych niuansów skład kierownictwa wyraża całkowite poparcie jednolitego programu partii.

II. Dla pełnego powodzenia przełomu w sytuacji, jaki znamionuje zjazd, ogromne znaczenie ma konsekwentne i pilne wprowadzanie w życie jego uchwał. Stąd waga czynnika czasu, który powinien być wygrany zarówno w ofensywnym działaniu całej partii, jak również w stawianiu czoła nowym wyzwaniom naszych przeciwników politycznych (zapowiedź „Solidarności” strajków w LOT i portowców, rozgrywanie tzw. kwestii własności społecznej).

III. Obecnie do głównych zadań naszej służby należy:

- a) głębokie i wszechstronne śledzenie i analizowanie międzynarodowych reperkusji zjazdu, utrwalanie pozytywnych ocen i neutralizowanie negatywnych,
- b) zwiększenie oddziaływania na naszych sojuszników z KS, bratnie partie i siły nam przychylnie oraz najważniejszych partnerów gospodarczych z KK.
- c) konsekwentna realizacja potwierdzonej przez zjazd linii naszej polityki zagranicznej zasadzonej na umacnianiu Układu Warszawskiego, naszych sojuszy i mocniejszym oparciu naszego ekonomicznego bezpieczeństwa na współpracy z ZSRR i innymi partnerami z RWPG oraz aktywnej obronie pokoju, odprężenia, rozbrojenia i wzajemnie wygodnej współpracy wszystkich państw.

Czyrek

39

*22 lipca, szyfrogram ambasadora w Ottawie
o szczycie G-7 w Kanadzie*

T a j n e
Pilne

Czyrek

Szyfrogram Nr 829/III
z Ottawy, nadany 22.7.81, g. 15.30

Nasz 196¹²⁰.

Sprawy polskie nie były odrębnie omawiane na ottawskim „szczycie” szefów państw i rządów. Stanowiły one przedmiot szerszych rozmów na szczeblu towarzyszących im ministrów spraw zagranicznych i finansów. Nie znalazły one bezpośredniego odbicia w deklaracji i komunikacie politycznym „szczytu”, natomiast zawarte zostały w wypowiedziach uczestników amerykańskich i marginesowo Trudeau na konferencjach prasowych. Z wypowiedzi A. Haiga i D. Regana oraz naszych rozmów z dziennikarzami wynika, że:

1. Uczestnicy „szczytu” przyjęli ze zdecydowanym poczuciem ulgi przeprowadzenie w spokojnej atmosferze IX Nadzwyczajnego Zjazdu naszej partii i oceniają z zadowoleniem, że Zjazd uchwalił kontynuowanie umiarkowanego kursu.

2. Podkreśla się, iż przemiany w Polsce są w całości sprawą narodu polskiego.

3. W toku dyskusji dwustronnych i wielostronnych między szefami państw i rządów oraz między ministrami zaistniał consensus co do tego, że „świat zachodni będzie musiał pomóc Polsce” w różny sposób – od dostaw żywności po wsparcie ekonomiczne (Haig). Podkreślano przy tym pogarszającą się sytuację gospodarczą w Polsce i nieuniknione jej implikacje polityczne.

4. Ministrowie finansów dyskutowali sprawę naszego zadłużenia i przesunięcia spłat zarówno kredytów, jak i procentów, a także rolę banków. Podjęto również sprawę efektów, jakie wywiera zadłużenie Polski na gospodarkę krajów „siódemki” i czy są one w stanie i w jakiej formie udzielić nam dalszej pomocy. Nie dokonano jednak żadnych uzgodnień i postanowiono kontynuować rozmowy na te tematy.

¹²⁰ Szyfrogramem nr 196 tego samego dnia ambasador w Ottawie relacjonował: „Zakończony 21 bm. zachodni «szczyt» w Ottawie, przyjęciem wspólnej deklaracji, nie przyniósł żadnych dramatycznych decyzji czy propozycji. Nie był to jednak szczyt ekonomiczny «siódemki», lecz poważna narada szefów państw i rządów najbardziej rozwiniętych KK we wszystkich sprawach dotyczących współczesnego świata”; AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 107.

5. Szersza dyskusja w sprawach polskich miała miejsce między Schmidtem i Mitterrandem. S. zapytywał M. o ocenę naszego Zjazdu i sondował francuski punkt widzenia co do osobistości w naszym kierownictwie wyłonionym przez Zjazd, z którymi „należałoby w obecnych warunkach nawiązać kontakty i rozmowy”.

M. odpowiedział, że będzie kontynuował z Polską konsultacje polityczne i inne kontakty na dotychczasowych szczeblach i zasadach. S. podkreślał, że chciałby znać stanowisko polskiego kierownictwa w różnych sprawach przed planowaną wizytą Breżniewa w Bonn (listopad 1981)¹²¹.

/–/ Pawlak

AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 107

40

*22 lipca, szyfrogram p.o. szefa misji wojskowej w Berlinie Zachodnim
o rozmowie z ambasadorem ZSRR w Berlinie
w sprawie ekstradycji obywatela PRL*

T a j n e

Natychmiast, ale nie w nocy

Szyfrogram Nr 792/III
z Berlina Misja, nadany 22.7.81, g. 19.10

Korczewski

Ambasador Abrasimow poinformował nas 22 lipca, że jeszcze w tym samym dniu zamierzają wystąpić u władz amerykańskiego sektora BZ – w oparciu o rozszerzoną interpretację czterostronnego porozumienia – o ekstradycję do Polski porywacza. Do takiego kroku skłania ZSRR – sygnatariusza czterostronnego porozumienia – odmowa władz amerykańskich wydania Polsce porywacza z grudniowego incydentu z samolotem¹²².

Ambasador Abrasimow sugerował nam wystąpienie z formalnym wnioskiem o ekstradycję natychmiast, jeszcze przed radzieckim krokiem.

¹²¹ Wizyta odbyła się 22–25 listopada; zob. dok. nr 356 i 396.

¹²² Mowa o uprowadzeniu 4 grudnia 1980 r. samolotu PLL LOT przez obywatela PRL Andrzeja Perkę; zob. PDD 1980 lipiec–grudzień, dok. nr 457.

Informuję, iż w toku załatwiania z amerykańskim komendantem spraw porwanego samolotu oświadczyłem mu, iż aktualna pozostaje sprawa ekstradycji do Polski porywacza i że z takim formalnym krokiem wkrótce wystąpimy.

Proszę o odwrotną instrukcję w powyższych sprawach¹²³.

/-/ Prystrom

AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 20

¹²³ W odpowiedzi szyfrogramem z 23 lipca dyrektor Departamentu IV Ryszard Korczewski przekazywał: „Porywacz Bernard Pientka był w przeszłości karany sądownie (do Waszej wiadomości – za nielegalne posiadanie broni). Ma rodzinę i przyjaciółkę w RFN. Uchylił się od płacenia w kraju alimentów i ubiegał ^hsię o wyjazd za granicę. Miał odmowę paszportu z uwagi na sprzeciw matki dziecka P. w obawie przed niemożliwością wygęzkwowania od P. z zagranicy alimentów. P. nie miał żadnych powodów politycznych do opuszczenia kraju. Należy zakładać, że z uwagi na fakt posiadania przez P. rodziny w RFN i jego urodzenie w opolskim władze niemieckie zakwalifikują go jako «Niemca». Wystąpiliśmy w Waszyngtonie i w Warszawie o ekstradycję P. Wniosek formalny w przygotowaniu. W kontaktach z amerykańcami domagajcie się wydania P. wykorzystując w/w informacje. Postulujcie także nieprzekazywanie porywacza organom niemieckim w BZ, których kompetencji – zgodnie z czterostronnym porozumieniem – nie uznajemy. W rozmowach z radzieckimi potwierdźcie, że wystąpiliście wobec amerykańskiego komendanta już 22 bm. o ekstradycję P., i podziękujcie za wsparcie”; AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 19. Z kolei w szyfrogramie wysłanym tego samego dnia do ambasadora w Waszyngtonie wicedyrektor Departamentu III Bernard Bogdański polecał: „21 bm. uprowadzono do Berlina Zachodniego (lotnisko Tempelhof w sektorze amerykańskim) samolot krajowych linii LOT. Wystąpcie oficjalnie w Departamencie Stanu o ekstradycję P. i zapowiedzcie przedłożenie w Warszawie formalnego wniosku przy nocy. Podkreślcie, że powtarzające się przypadki uprowadzania samolotów LOT do BZ są konsekwencją odmowy ekstradycji do Polski poprzednich porywaczy i niskiego wymiaru kary. Odnotujcie również, że tym razem władze amerykańskie w BZ zachowały się poprawnie zarówno w stosunku do przedstawicieli naszej Misji Wojskowej, jak i pasażerów samolotu. Prosimy też o ponowienie postulatu, aby porywacz nie był przekazany niemieckim organom BZ, których kompetencji w takich przypadkach – zgodnie z czterostronnym porozumieniem – nie uznajemy”; AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 145. Zob. dok. nr 201.

41

*23 lipca, szyfrogram ambasadora w Addis Abebie
w sprawie trudności w pobieraniu opłat
od polskich specjalistów zatrudnionych w ONZ*

Tajne

Szyfrogram Nr 853/III
z Addis Abeby, nadany 23.7.81, g. 13.00

Wyzner

Wasz 3654¹²⁴.

Skłanianie pracowników ONZ do terminowego i w odpowiedniej wysokości regulowania składek przebiega z oporami. Dotychczas we współdziałaniu z POP, udało się zmniejszyć tradycyjne zaległości, sięgające w skrajnych przypadkach roku i dłużej.

W drodze perswazji ustalone zostały nowe naliczenia, zwiększające składki niektórych osób w granicach 100 procent. Odpowiednio podwyższone zostały również składki partyjne. Dotychczas jednak utrzymują się kilkumiesięczne zaległości w opłatach na konto MF. Zdaniem członków egzekutywy POP i moim całą ta sprawa rzuca światło na poziom moralny pracowników ONZ.

Ze swej strony sugerujemy prowadzenie przez DMO bardziej stanowczych rozmów w tej kwestii przed wyjazdem pracowników ONZ i w czasie okresowych pobyków w kraju. Kryterium spełnienia elementarnych obywatelskich obowiązków winno też być brane pod uwagę przy przedłużaniu kontraktów¹²⁵.

/-/ Ludwikowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 1, t. 2

¹²⁴ W szyfrogramie nr 3654 z 20 maja dyrektor Departamentu Międzynarodowych Organizacji Eugeniusz Wyzner informował ambasadora w Addis Abebie: „Dziękujemy za współpracę w uregulowaniu wpłat ekspertów. Wg. Min. Finansów winni oni wpłacać po 15% proporcjonalnie w każdej z walut otrzymywanych z ONZ. Zwykle uposażenie otrzymują w 50 do 100% w dolarach amerykańskich. Prosimy o ew. korektę – zgodnie z kontraktem”; AMSZ, ZD 23/84, w. 1, t. 1.

¹²⁵ W odpowiedzi szyfrogramem z 25 lipca wicedyrektor DMO Antoni Czarkowski przekazywał: „Prosimy konsekwentnie egzekwować należności od pracowników Sekretariatu i ekspertów ONZ. W DMO rozmowy są oczywiście przeprowadzane. Regularność wpłat bierzemy pod uwagę przy przedłużaniu kontraktów”; AMSZ, ZD 23/84, w. 1, t. 1. W sprawie pobierania opłat od specjalistów zob. dok. nr 252; zob. także PDD 1981 stycznia – czerwiec, dok. nr 350.

42

*23 lipca, szyfrogram ambasadora w Brasilii
do wiceministra handlu zagranicznego
w sprawie wstrzymania dostaw paliwa dla polskich statków*

T a j n e
Natychmiast

Szyfrogram Nr 827/III
z Brasilii, nadany 23.7.81, g. 16.10

Karaś – Bejger

Dziś tut. MSZ przekazało mi aide-mémoire zawierającą następującą informację Petrobras.

Wobec nieuregulowania przez Ciech, Petrolimpex i PLO należności w wysokości ponad 2,9 miliona dolarów Petrobras informuje, że zawiesza dostawy paliwa dla polskich statków, dopóki należności nie zostaną uregulowane bądź nie zostanie zaproponowana forma ich likwidacji¹²⁶.

Prosimy o wyjaśnienie.

/–/ Kinast

AMSZ, ZD 23/84, w. 3, t. 26

¹²⁶ Szyfrogramem z 12 grudnia dyrektor generalny MHZ Jerzy Kapuściński polecał ambasadowi w Brasilii: „Prosimy o dyskretne rozeznanie, czy partner brazylijski byłby skłonny odbierać w przyszłym roku ropę z krajów arabskich w ramach naszych zobowiązań płatniczych. Jeśli tak, to jakie ilości, w jakich terminach i na jakich warunkach”; AMSZ, ZD 23/84, w. 3, t. 25.

43

*23 lipca, szyfrogram ambasadora w Limie o trudnościach
w polsko-peruwiańskiej współpracy w zakresie rybołówstwa*

T a j n e

Szyfrogram Nr 832/III
z Limy, nadany 23.7.81, g. 19.00

Bejger – Olechowski

W nawiązaniu do uprzednich wniosków w/s zerwania porozumienia z Reyną¹²⁷ i uregulowania spraw współpracy rybołówecej z Peru uważam za konieczne podjęcie pilnie ostatecznych decyzji. Partner peruwiański wykorzystując brak środków finansowych Dalmoru i Rybexu zrzuca odpowiedzialność za brak wypłat należności załogom peruwiańskim i polskim na nas. Doprowadził do zagrożenia marszem protestacyjnym Peruwiańczyków do ambasady z żądaniami należnych wypłat (około 300 tys. dolarów)¹²⁸. Większość z postanowień wynegocjowanych przez delegację ZGR nie jest realizowana, czeki wystawione przez R. na około 50 tys. dol. okazały się bez pokrycia, a przedstawiciele polscy realizując je zagrożeni są sądownie w Peru (Musiał z Dalmoru). Zaległości R. na rzecz Rybexu wynoszą ok. 834 tys. dol., nasze zobowiązania 810 tys. Zarzut o niewywiązywanie się strony polskiej w sumie jest bezzasadny. Żądanie ZGR i Dalmoru egzekwowania przez polskich dyrektorów w Peru wynegocjowanych w maju przez delegację sum od Reyny jest niemożliwe [do zrealizowania] ze względu na brak [posiadania] środków przez tego partnera i groźbę bankructwa. Podtrzymywanie kooperacji z R. grozi dalszymi stratami finansowymi.

Polska załoga statku Jupiter na skutek braku zaprowiantowania przez stronę peruwiańską w żywność i wodę postawiła nam ultimatum, że w przypadku niezłatwienia sprawy opuszczą statek 27 bm.

/-/ Wiśniewski

AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 80

¹²⁷ Zob. PDD 1980 styczeń–czerwiec, dok. nr 317 oraz PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 398.

¹²⁸ Wcześniejszym szyfrogramem, z 15 czerwca, ambasador w Limie informował: „Dziś odbyła się przed ambasadą demonstracja około stu rybaków peruwiańskich zatrudnionych w Mochica i San Andres, żądających rozpoczęcia pracy 4 statków i pozostawienia ich w Peru. Przyjęliśmy delegację informując, iż dalszy los jednostek zależy wyłącznie od partnerów peruwiańskich. Po wyjaśnieniach demonstranci rozeszli się”; AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 80.

44

*23 lipca, pismo konsula generalnego w Londynie
w sprawie kontaktów z generałem Stanisławem Maczkiem*

Londyn, 23.07.1981

Poufne

Tow. Marian Dmochowski
Podsekretarz Stanu
Ministerstwo Spraw Zagranicznych
Warszawa

W załączeniu przesyłam notatkę¹²⁹ z rozmowy Tow. Konsula R. Muchy z Gen. St. Maczkiem.

Pragnę podkreślić, że o nawiązanie bezpośredniego kontaktu z Gen. St. Maczkiem zabiegaliśmy (Londyn–Glasgow) od szeregu lat.

Spotkanie Tow. Konsula R. Muchy z Generałem St. Maczkiem było finalnym etapem opracowanego planu naszych przedsięwzięć organizacyjnych, które umożliwiły osiągnięcie założonego celu i to w warunkach aktualnie obowiązujących zakazów kontaktowania się leaderów kombatanckich z przedstawicielami placówek, a także i istniejących układów, izolujących praktycznie Generała Maczka.

Ze względu na posiadany przez Gen. St. Maczka wysoki autorytet wśród Polonii i traktowanie jego osoby jako symbolu „walki Polonii o realizację haseł niepodległościowych” szczególnie duże znaczenie przywiązywaliśmy do dokonania wyłomu w tej tak propagandowo nośnej formule.

¹²⁹ W załączonej notatce z 21 lipca informowano: „Spotkanie z Generałem Stanisławem Maczkiem, które odbyło się w jego domu przy ul. 16 Arden Street w Edinburghu, zrealizowane zostało przy wykorzystywaniu kontaktów indywidualnych z byłymi żołnierzami, oficerami służącymi w Polskich Siłach Zbrojnych w okresie II wojny światowej. W czasie rozmowy Gen. St. Maczek bardzo interesował się aktualną sytuacją polityczno-gospodarczą Polski, podkreślając, że wiadomości, które posiada, są nie tylko oparte na brytyjskich środkach masowego przekazu, które nie są pozbawione tendencyjności, ale także posiada relacje prosto z Polski przekazywane mu przez «Solidarność». Zastrzegając się, że «nie popiera komunizmu», stwierdził m.in.: – droga dialogu i porozumienia społecznego w działaniach Pana St. Kani i Gen. W. Jaruzelskiego może doprowadzić do przezwyciężenia kryzysu w Polsce; – utrzymanie bliskich stosunków z «Rosją» jest dla Polski jedynie słuszną drogą w jej długofalowej strategii pokojowej polityki zagranicznej, odpowiada ona interesom narodu polskiego; – tak jak to czynią wszystkie organizacje polskiej emigracji, w pełni popiera działalność «Solidarności», a szczególną sympatią darzy L. Wałęsę; AMSZ, DPWKiN 32/85, w. 12.

Z uwagi na to, że nie możemy oczekiwać, aby fakt spotkania Tow. Konsula R. Muchy z Generałem St. Maczkiem mógł być zaakceptowany przez koła emigracji politycznej, dlatego na obecnym etapie nie powinniśmy nadawać sprawie rozgłosu.

W dalszym zbliżaniu się do Gen. Maczka musimy wykazać maksimum rozważy i zżeczności.

Oceniamy, że powinniśmy przez pewien okres czasu ograniczyć relacje kontaktów z Generałem tylko do osoby tow. R. Muchy.

Emocjonalny stosunek Generała do kraju – jako „Ojczyzny, o której istnienie walczył w II wojnie światowej”, pozwala zakładać, że w jego postawie stopniowo ustępować będą obsesyjne poglądy na rzecz racjonalnego rozumowania uznającego istniejący status quo w Polsce. Z wypowiedzi Generała wynika, że taka ewolucja w jego poglądach jest możliwa.

Kolejnym istotnym krokiem w kierunku podtrzymania partnerstwa z Gen. Maczkiem byłoby zrealizowanie wstępnie zaakceptowanej przez niego idei udzielenia wywiadu prasowego redaktorowi Budrewiczowi (red. Budrewiczowi towarzyszyłby tow. R. Mucha, o czym Generał został już uprzedzony). Udzielenie przez Generała wywiadu dla krajowej prasy świadczyłoby zarazem, iż w jego postępowaniu istnieje pewne otwarte pole manewru pozostające poza wpływem i dyktatem kierownictwa emigracji politycznej. Jest to korzystna przesłanka dla programowania kolejnych form kontaktów z Generałem.

Przesyłając notatkę tow. R. Muchy pragnę podkreślić jego duży wysiłek i ofiarność, jaką wykazał w osiągnięciu tak nieosiągalnego od wielu lat celu.

Uprzejmie proszę towarzysza Ministra o sugestie i uwagi co do proponowanej taktyki dalszego postępowania wobec Gen. St. Maczka. ^dJednocześnie proszę o wydanie odpowiednich dyspozycji w sprawie przyjazdu red. Budrewicza. Zależałoby nam, aby przyjazd ten mógł być zrealizowany w najbliższym czasie^d.

Konsul Generalny PRL
^fStanisław Kopa^f
Minister Pełnomocny

45

*24 lipca, szyfrogram ambasadora w Atenach
o przyznaniu nagrody przewodniczącemu NSZZ „Solidarność”*

T a j n e
Specjalnego znaczenia

Szyfrogram Nr 1094/III
z Aten, nadany 24.7.81, g. 10.10

Korczewski

Nasz claris 278.

Na adres Ambasady wpłynął komunikat prasowy „Międzynarodówki Miłości” informujący o przyznaniu nagrody Wałęsie w wysokości 60 tys. dolarów. Komunikat podając clarisem uzasadnienie nagrody zapowiada zaproszenie na ceremonię jej wręczenia we wrześniu przedstawicieli władz greckich, polskich, kościołów, organizacji międzynarodowych, przedstawicieli Parlamentu i innych osobistości z Grecji i zagranicy.

W prasie tylko projuntowski¹³⁰ „Eleftheros Kosmos” wypowiada się z uznaniem o przyznaniu W. nagrody, stwierdzając, iż tylko komuniści i ludzie złej woli mogą występować przeciwko temu¹³¹. Propasokowska „Eleftherotypia” stwierdza, iż jest to wtrącanie się w sprawy wewnętrzne Polski w delikatnym dla niej okresie. Towarzysze z KPG przekazali oficjalną ocenę, iż przyznanie nagrody ma na celu wzmocnienie sił antysocjalistycznych w Polsce, natomiast przybycie Wałęsy do Grecji we wrześniu, w czasie szczytowego nasilenia kampanii przedwyborczej¹³², choćby tylko na zaproszenie Greckiej Powszechnej Konfederacji Pracy,

¹³⁰ Mowa o tzw. juncie czarnych pułkowników, sprawującej dyktatorskie rządy w Grecji w latach 1967–1974.

¹³¹ Szyfrogramem z 30 października wicedyrektor Departamentu IV Stefan Bożym informował: „W solidarności występują zahamowania co do przyjęcia przyznanej Wałęsie nagrody «Międzynarodówki Miłości» ze względu na przeszłość fundatora. Chcieliby jednak ją zainkasować i przeznaczyć na pomoc dla ofiar nazizmu w Polsce”; AMSZ, ZD 3/84, w. 1, t. 7. W odpowiedzi ambasador w Atenach przekazywał: „Przyjęcie nagrody «Międzynarodówki Miłości» – bez względu na jakie cele zostanie wykorzystana – wywoła, szczególnie obecnie, po zwycięstwie socjalistów, szeroki negatywny oddźwięk. [...] Starajcie się wytłumaczyć Wałęsie, że chodzi w tym przypadku o wąską grupę ludzi tak skompromitowanych w najszerzej i nie tylko postępowej opinii publicznej, że w jego własnym interesie leży odcięcie się od tej nagrody”; AMSZ, ZD 23/84, w. 1, t. 8. Ostatecznie przewodniczący NSZZ „Solidarność” nie odbył w 1981 r. podróży do Grecji.

¹³² W wyborach przeprowadzonych 18 października zwyciężyła partia PASOK, a jej przywódca Andréas Papandreu objął stanowisko premiera.

pozostającej pod kontrolą rządu, zostanie przez reakcję wykorzystane do zwalczania sił postępowych.

/-/ Lewandowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 1, t. 8

46

25 lipca, okólnik dyrektora Departamentu Administracji,
Finansów i Inwestycji i dyrektora Departamentu
Budżetowo-Administracyjnego w MHZ w sprawach oszczędnościowych

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 5112^c

WEDŁUG ROZDZIELNIKA

^cSZEF PLACÓWKI I RADCA HANDLOWY^c

W nawiązaniu do oszczędnościowych dyspozycji o zmniejszeniu obsady etatowej Waszych placówek – Ministerstwa SZ i HZ proszą o dokonanie wspólnej wszechstronnej analizy gospodarki inwentarzem i lokalami w podległych placówkach w celu minimalizacji kosztów utrzymania poprzez:

1. najekonomiczniejsze zagospodarowanie uzyskanych w wyniku zmniejszeń etatów nadwyżek inwentarza w drodze:

- zagospodarowania dla potrzeb placówki,
- odpłatnego przekazania innym polskim placówkom w kraju urzędowania bądź w krajach ościennych,
- sprzedaży na miejscu na najkorzystniejszych warunkach bądź w uzgodnionych ^cz *Resortami*^c przypadkach wysyłki do kraju.

2. Ponadto w przypadku ujawnienia dalszych możliwości popartych rachunkiem ekonomicznym prosimy o ewentualne propozycje zmian organizacyjnych w kierunku maksymalnego wykorzystania bazy lokalowej stanowiącej własność Skarbu Państwa.

Prosimy o sukcesywne informacje o realizacji w/wym. zaleceń.

^fOlczyk^f

^fDembowski^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

47

*27 lipca, szyfrogram ambasadora w Budapeszcie
o decyzji władz węgierskich
w sprawie wydalenia polskiego studenta z terytorium Węgier*

Tajne

Szyfrogram Nr 937/III
z Budapesztu, nadany 27.7.81, g. 15.30

Zieliński

Nasz 132¹³³.

W dniu 16 lipca 1981 roku funkcjonariusz Wydziału d/s Cudzoziemców Kom. Stoł. Milicji Węgierskiej (KEOK) doprowadził do konsulatu studenta II roku filologii węgierskiej „Uniwersytetu Budapeszteńskiego” Wojciecha Maziarskiego, lat 21, z żądaniem władz węgierskich natychmiastowego deportowania go do Polski pod zarzutem sformułowanym lakonicznie na piśmie, iż wymieniony uprawiał „działalność polityczną przynoszącą szkodę stosunkom między Polską a WRL i dlatego osoba jego jest niepożądana na Węgrzech”.

KEOK zażądał, by Maziarskiemu odebrać paszport służbowy i wręczyć dokument zastępczy, aby tego samego dnia mógł opuścić terytorium WRL.

Wydział Konsularny zajął odmienne stanowisko uważając, że Maziarski może wyjechać na paszporcie własnym w dniu następnym z uwagi na konieczność likwidacji mieszkania i zabrania rzeczy, na co KEOK wyraził zgodę.

Maziarski został zwolniony, przy czym KEOK nakazał mu opuszczenie Węgier rano w dniu następnym, tj. 17 lipca br. Ponieważ Maziarski nie zastosował się do powyższego polecenia, następnego dnia w godzinach popołudniowych został ponownie zatrzymany przez KEOK i wydany z WRL.

Jak wynika z uzyskanych od Węgrów wstępnych informacji, Maziarskiemu zarzuca się uprawianie propagandy na rzecz „Solidarności” w środowisku studenckim, w tym również wśród studentów węgierskich.

¹³³ Szyfrogramem nr 132 z 17 lipca radca ambasady w Budapeszcie Zbigniew Dąbrowa informował: „Władze węgierskie zatrzymały Wojciecha Maziarskiego, ur. 24.1.1960 r., studenta 1-go roku filologii węgierskiej Uniwersytetu Budapeszteńskiego, ponieważ «prowadził polityczną działalność szkodzącą stosunkom WRL i PRL i dlatego jego osoba jest nie pożądana na Węgrzech». W/wym. ma być dzisiaj deportowany. Według wyjaśnień Maziarskiego, który nie przyznaje się do żadnej działalności politycznej, został zatrudniony jako tłumacz przy kolonii 24 dzieci polskich zorganizowanej nad Bałatonem przez węgierski fundusz pomocy biednym”; AMSZ, ZD 23/84, w. 3, t. 30.

Zarzuca mu się także, że występował jako tłumacz zaangażowany przez nieuznaną oficjalnie na Węgrzech organizację węgierską pod nazwą „Komitet Pomocy Biednym” (SZETA) na zorganizowanej przez SZETA kolonii dla 24 dzieci polskich w Kekkut. Według oświadczenia Węgrów dzieci były zaopatrzone w czapeczki i koszulki z napisem „Solidarność”, które nosiły na co dzień.

Kierowniczką kolonii była Anna Grabowska.

O przyjeździe dzieci na kolonie ambasada nie była poinformowana.

W rozmowie z charge d'affaires Dąbrową Maziarski wyjaśnił, że znajdujące się na kolonii dzieci (przeważnie dziesięcioletnie) zostały dobrane przez Instytut Matki i Dziecka oraz „Solidarność” Mazowsze spośród dzieci biednych – sierot i półsierot. Na zapytanie, przez kogo personalnie został zaangażowany, nie odpowiedział. Maziarski należał do wyróżniających się studentów polskich (przeciętna za II rok studiów wynosi 4,86). Maziarski nosił znaczek „Solidarności”. Na zwróconą mu w ambasadzie uwagę, iż władze węgierskie nie życzą sobie tego typu demonstracji, znaczek zdjął. Poza noszeniem znaczka ambasada nie miała sygnałów o jego działalności wśród studentów. W sprawie wydalenia Maziarskiego nie interweniowaliśmy.

Staramy się nieoficjalnie uzyskać od Węgrów bliższe dane na temat zamierzonej działalności Maziarskiego. W rozmowach nieoficjalnych węgierski MSZ nie nadaje temu incydentowi większej wagi, a nawet wyraża zaniepokojenie, że sprawa dotyczy syna publicysty polskiego znanego z przychylnych dla współpracy polsko-węgierskiej artykułów¹³⁴.

/-/ Pietrzak

AMSZ, ZD 23/84, w. 3, t. 30

¹³⁴ Mowa o Jacku Kazimierzu Maziarskim, dziennikarzu publikującym m.in. w „Polityce” i warszawskiej „Kulturze”, działaczu NSZZ „Solidarność”.

48

*27 lipca, pismo ambasady w Pradze
w sprawie działalności Biura Polskiego Radia i Telewizji w Czechosłowacji*

Praga, dnia 27.VII.1981 r.

T a j n e
KURIEREM

Towarzysz
Stefan Staniszewski
Dyrektor DPWKN
Ministerstwa Spraw Zagranicznych
W a r s z a w a

Jak Wam wiadomo, w latach siedemdziesiątych, za prezesury w Komitecie d/s Radia i Telewizji M. Szczepańskiego, w Moskwie, Berlinie i Pradze powołano biura Polskiego Radia i Telewizji, motywując to zapewne rangą dotychczasowych stosunków z naszymi najbliższymi sąsiadami i potrzebą stworzenia materialno-technicznych warunków dla dalszego ich rozszerzania.

Formalnie biura takie zostały powołane, szczególny jednak nacisk położono, jak o tym świadczy praktyka, na nowe lokale specjalnie do tego celu wyposażone, kadrę pomocniczą itd., z określonymi skutkami finansowymi tego stanu rzeczy. ^dUtrzymanie np. biura praskiego (nie licząc pensji dla korespondentów, czynszu za ich mieszkania itp.) wynosi ok. 200 tys. kčs rocznie^d. I tak:

– czynsz za lokal biura	–	ca 6.000 kčs miesięcznie	
– sprząatanie	–	ca 1.500 kčs	– ” –
– telefon	–	ca 3.500 kčs	– ” –
– gaz, światło	–	ca 500 kčs	– ” –
– sekretarka	–	ca 5.600 kčs	– ” –

i inne...

Niestety nie nastąpiły oczekiwane zmiany na polu działalności merytorycznej (zwłaszcza telewizyjnej). Również od strony organizacyjnej nie nastąpiły istotniejsze zmiany, które by uzasadniały istnienie biura i ponoszone olbrzymie wydatki.

^eW dalszym ciągu zatrudnieni w Pradze korespondenci PR i TV przygotowują swoje korespondencje w domu lub w terenie, a przekazują je ze studia radia i tv CSRS zgodnie z zawartymi umowami (zresztą jest to sposób najwłaściwszy i jedyny). Lokal biura nie był więc dla nich miejscem pracy^e,

– lokal biura nie był także hotelem dla przyjezdnych, zresztą częstotliwość przyjazdów pracowników PRiTV nie uzasadniała utrzymywania w tym celu tak drogiego lokalu,

– biuro nie spełniało funkcji reprezentacyjnej,

– w tej sytuacji również utrzymywanie bardzo wysokiego etatu sekretarki było zjawiskiem co najmniej ^damoralnym^d.

Na absurdalność powyższego stanu rzeczy zwracano uwagę niejednokrotnie, ale widocznie nie było odpowiedniej atmosfery dla podniesienia tej sprawy.

Ostatnio, w nowej sytuacji, problem ten ponownie był przedmiotem ożywionych dyskusji w wydziale, jak również w środowisku dziennikarzy polskich akredytowanych w Pradze i na forum partyjnym. Opinia jest jednoznaczna i zapewne zbiega się z opinią obecnego kierownictwa Radiokomiteu, zwłaszcza wobec konieczności daleko posuniętego reżimu oszczędnościowego, a sprowadza się do zrezygnowania jak najszybciej z tolerowania fikcji narażającej budżet państwa na poważne straty.

Przedstawiając powyższe pod rozwagę nie wątpimy, że Departament poprze naszą opinię i przekona Radiokomitek o konieczności podjęcia w tej sprawie w miarę szybko odpowiednich decyzji.

^fEugeniusz K. Kostrzewa^f

AMSZ, Dep. I 52/84, w. 1

49

*[przed 28 lipca], notatka DPWKiN
o aktywności organizacji ziomkowskich w RFN*

I n f o r m a c j a

w sprawie ostatnich rewizjonistycznych imprez ziomkowskich w RFN¹³⁵

Odnotowujemy ostatnio poważne nasilenie agresywności kół rewizjonistycznych w RFN wobec Polski i innych krajów socjalistycznych. Świadczą o tym wymownie tegoroczne imprezy organizacji ziomkowskich i reprezentatywny udział w nich prominentnych przedstawicieli kół politycznych i rządowych szczebla krajowego i federalnego.

Rząd PRL złożył stanowczy protest wobec rządu RFN, w którym domagał się położenia kresu działalności organizacji rewizjonistycznych w RFN wymierzonej przeciw duchowi i literze Układu z 7 grudnia 1970 r. o podstawach normalizacji wzajemnych stosunków między PRL i RFN, przeciw układom dwu- i wielostronnym RFN zawartym z krajami socjalistycznymi, przeciw polityce odprężenia, współpracy i bezpieczeństwa na naszym kontynencie.

Nie jest rzeczą przypadkową, że wzrost rewizjonizmu terytorialnego wobec Polski z RFN przypada na okres, kiedy naród polski jest szczególnie pochłonięty rozwiązywaniem nabrzmiałych problemów wewnętrznych, kiedy nastąpiło istotne osłabienie naszej pozycji międzynarodowej. W tegorocznych imprezach rewizjonistycznych uderza masowość udziału w nich obywateli RFN oraz sił antypokojo- wych i antyodprężeniowych.

1. Federalne spotkanie Niemców Sudeckich (6–8 czerwiec, Frankfurt) było, podobnie jak w latach ubiegłych, największą imprezą ziomkowską w obecnym

¹³⁵ Informacja została przesłana przez wicedyrektora DPWKiN Stanisława Gugałę do wybranych redakcji prasowych. Przykładowo w piśmie skierowanym 28 lipca do redaktora naczelnego krakowskiego „Dziennika Polskiego” informowano: „Wobec nasilających się ostatnio w RFN agresywności kół rewizjonistycznych wobec Polski Departament Prasy, Współpracy Kulturalnej i Naukowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych przesyłając informację na w/w temat uprzejmie prosi Towarzysza Redaktora w oparciu o przesłany materiał o spowodowanie ukazania się komentarzy na łamach Waszej Gazety”. Jedną z reakcji na rozesłanie materiału było pismo z 4 sierpnia, w którym zastępca redaktora naczelnego „Głosu Szczecińskiego” Zdzisław Sośnicki przekazywał: „Redakcja «Głosu Szczecińskiego» dziękuje za list z dnia 28 lipca 1981 r. oraz przesłany materiał. Równocześnie redakcja pragnie stwierdzić, że tematyka działalności rewizjonistycznej w RFN nie uchodzi naszej uwadze. W załączeniu przedkładamy szereg materiałów, które wydrukowaliśmy na wspomniany temat tylko w bieżącym roku. Do pogłębienia tematycznego konieczne byłyby wyjazdy na rewizjonistyczne imprezy do RFN, lecz niestety takich możliwości nie mamy”; AMSZ, DPWKiN 32/85, w. 7.

sezonie. Znalazło to wyraz zarówno w liczbie uczestników, jak i w zestawie obecnych na imprezie polityków RFN, mianowicie:

- z CDU/CSU: przewodniczący Bundestagu RFN Stücklen (nagrodzony w czasie imprezy „europejską nagrodą Karola”), Kohl – przewodniczący CDU i frakcji CDU/CSU w Bundestagu RFN, bawarski minister stanu Pirkle;

- z rządu i SPD: premier rządu krajowego w Hesji Börner, minister d/s społecznych Hesji Clauss, sekretarz stanu z federalnego ministerstwa spraw wewnętrznych G. Hartkopf;

- z władz miejskich Frankfurtu – nadburmistrz Wallmann (CDU).

Wystąpienia ziomkowskie i chadeckie – rzecznika ziomkostwa Niemców Sudeckich Bechera, Stücklen’a, Wallmann’a – zawierały znane rewizjonistyczne elementy ze szczególnym podkreśleniem aspiracji zjednoczeniowych. Jednakże w przeciwieństwie do lat ubiegłych główne akcenty przemówienia Bechera odnosiły się nie do atakowania „układów wschodnich”, lecz do propagowania zbrojeń i kursu antyodprężeniowego (łącznie z wyrazami solidarności z kanclerzem i rządem federalnym w kontekście dążeń do zapewnienia „równowagi sił”) oraz ataków na siły „pacyfistyczne”, przeciwnie „dozbrojeniu”.

Z ramienia władz krajowych głównym mówcą imprezy był premier Hesji Börner. Należy nadmienić, że przeciwko jego udziałowi w imprezie Niemców Sudeckich protestowały uprzednio lokalne organizacje Związku Antyfaszystów – VVN, Młodych Socjalistów i Związków Zawodowych. Obecność i wystąpienie Börnera stanowiło niewątpliwie istotny gest polityczny i wyraz poparcia dla ziomkostwa. Zawierało ono szereg wyrazów uznania dla ziomkostwa Niemców Sudeckich, głównie w kontekście jego zasług dla integracji „wypędzonych” oraz rozwoju „nowej ojczyzny”, jak również zachowywania „narodowego dziedzictwa” i tradycji.

Wojownicze podnoszenie roszczeń na rewizjonistycznym spotkaniu Niemców Sudeckich do zmian terytorialnych miało stale miejsce pod płaszczykiem „prawa do ojczyzny”.

Min. Clauss w swoim wystąpieniu jednoznacznie chwalił działalność organizacji „wypędzonych” unikając w przeciwieństwie do wypowiedzi Börnera krytycznych aluzji pod adresem ziomkostwa Niemców Sudeckich.

2. Drugą co do wielkości i znaczenia tegoroczną imprezą ziomkowską było federalne spotkanie Ślązaków w Hannoverze w dniach 19–21 czerwca. Zgromadziło ono ok. 120.000 uczestników. Stosunkowo liczny udział wzięła w imprezie młodzież, w tym wielu (rozmawiających po polsku) niedawnych przesiedleńców z Polski. Z zagranicy przybyli na spotkanie przedstawiciele „Ślązaków” z USA i Kanady.

Pozdrowienia i życzenia dla uczestników spotkania z hasłami w/s „ponownego zjednoczenia” lub co najmniej z wyrazami solidarności z celami i działalnością ziomkostwa nadesłali: Stücklen jako przewodniczący Bundestagu, Kohl jako

przewodniczący CDU, Strauss jako przewodniczący CSU i premier rządu krajowego w Bawarii, Dregger jako przewodniczący CDU w Hesji, Stoiber jako sekretarz generalny CSU. Życzenia na ręce Hupki z akcentami antykomunistycznymi wpłynęły z USA od senatorów G. Hatcha i S. Symms'a oraz członków kongresu J.M. Ashbrook'a i P.M. Crane'a.

Z SPD w spotkaniu uczestniczył, oficjalnie powitany przez organizatorów, deputowany do Landtagu z Dolnej Saksonii Rösler.

Miejscowa organizacja VVN wystosowała list do nadburmistrza Schmalstieg-a z wezwaniem do zdystansowania się od spotkania Ślązaków. Schmalstieg nie uczestniczył w spotkaniu, nie zdystansował się jednak od niego oficjalnie. Z władz Hannoveru na spotkaniu obecny był burmistrz Kaden.

Z okazji otwarcia spotkania z ramienia rządu krajowego Dolnej Saksonii wystąpił premier Albrecht zapewniając o pełnym poparciu dla ziomkostwa Ślązaków i ich dążeń. Albrecht podkreślił również niemieckie aspiracje zjednoczeniowe oraz zaatakował ruch „pacyfistyczny” w RFN skierowany przeciw stacjonowaniu w RFN nowych broni raketowych. Główne akcenty rewizjonistyczne ze strony rządu Dolnej Saksonii zaprezentował wicepremier i minister d/s federalnych W. Hasselmann w wystąpieniu na manifestacji 21 czerwca stwierdzając m.in.: „nie można zrezygnować ze Śląska jako obszaru ojczystego Ślązaków. Nie można zrezygnować z wniesionego przez naszych zachodnich sprzymierzeńców zastrzeżenia prawnego, iż Niemcy istnieją nadal w granicach z 1937 r. Ta zasada prawa międzynarodowego stanowi dla nas jedyną gwarancję możliwości współkształtowania przyszłego losu obszarów Odry–Nysy przeciwko sile i przywłaszczeniu”.

Hasselmann zapewnił też, iż rząd krajowy będzie nadal popierał finansowo działalność ziomkowską, bez względu na trudności budżetowe.

Z ramienia ziomkostwa główne przemówienie na manifestacji wygłosił Hupka prezentując znane odwetowe i antykomunistyczne tezy. Obszerną część wystąpienia Hupka poświęcił sytuacji w Polsce traktując ją jako inspirację dla zachowania tożsamości i odzyskania jedności narodu niemieckiego oraz podnoszenia roszczeń terytorialnych.

Jednocześnie Hupka podniósł szereg znanych postulatów wobec Polski – w tym postulaty prezentowane również oficjalnie przez RFN, jak żądanie praw dla „Niemców w Polsce” i zwiększenie ilości zezwoleń na ich wyjazdy, wzrostu wymiany kulturalnej i utworzenia w Warszawie instytutu kultury RFN, wzrostu wymiany młodzieżowej bez stosowania iunctim z realizacją zaleceń podręcznikowych¹³⁶, pielęgnacji niemieckich grobów wojennych. Hupka zakwestionował też

¹³⁶ Od 1972 r. odbywały się (organizowane pod patronatem UNESCO) spotkania komisji ekspertów PRL i RFN, które doprowadziły do uzgodnienia 7 kwietnia 1976 r. „Zaleceń Komisji UNESCO Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i Republiki Federalnej Niemiec do Spraw Podręczników Szkolnych w zakresie historii i geografii”.

udzielanie Polsce kredytów, zwłaszcza bez warunków politycznych. Po raz kolejny Hupka podkreślił także znaczenie uchwały Stałej Konferencji Ministrów Oświaty Krajów Federalnych RFN z 12 lutego 1981 r., potwierdzonej w decyzji tego organu w maju br., w/s oznaczania granic na mapach i w podręcznikach szkolnych, domagając się przy okazji prezentacji „Niemiec we wszystkich ich częściach” także w środkach masowego przekazu¹³⁷. Nie obyło się przy tym bez ataku na zalecenia podręcznikowe. Przemówienie zostało zakończone wezwaniem: „obecny stan zrabowanych stron ojczystych, podzielonej ojczyzny – Niemiec oraz podzielonej przez komunizm Europy nie powinien nam pozwolić na spokój. Niepokój jest naszym pierwszym obywatelskim obowiązkiem”.

Szczególnym akcentem spotkania Ślązaków było odznaczenie „tarczą Śląska” („Schlesier-Schild”) wiceprzewodniczącego Bundestagu Windelena. W wygłoszonym z tej okazji laudatio Hupka podkreślił zasługi Windelena dla propagowania „pozycji prawnych” organizacji wypędzonych oraz jego wierność „Śląskiej ojczyźnie”.

Wyrazem znaczenia przywiązywanego do pozyskiwania i roli młodzieży w ziomkostwie Ślązaków było wystąpienie przewodniczącego „Młodzieży Śląskiej” Koschyka, prezentującego znane odwetowe i antykomunistyczne hasła oraz krytykującego szkolnictwo i środki masowego przekazu RFN m.in. za niedostateczne propagowanie niemieckich organizacji zjednoczeniowych.

3. Kolejną imprezą rewizjonistyczną była Federalna Konferencja delegatów Unii Wypędzonych i Uciekinierów w CDU/CSU – „Zrzeszenie Wschodnie i Środkowoniemieckie”, odbyta 12/13 czerwca w Bonn z udziałem m.in. Kohl’a, Hanny Renaty Laurien – ministra oświaty w rządzie krajowym Nadrenii-Palatynatu. Z rozprowadzanego na tym zlocie sprawozdania wynika, że „Unia” liczy obecnie 41.000 członków CDU i CSU. Po ostatnich wyborach do Bundestagu 39 deputowanych jest „wypędzonymi i uciekinierami lub pochodzi z obszarów wypędzenia”. Na wniosek Kohl’a we frakcji CDU/CSU utworzona została „grupa deputowanych wypędzonych i uciekinierów” pod przewodnictwem Czaji, wchodzącego do zarządu frakcji. W ramach działalności „informacyjnej” Unia uczestniczy w szczególności we współredagowaniu biuletynu zarządu federalnego CDU „Gesamtdeutsche Nachrichten” – rozsyłanego do ponad 400 redakcji prasowych, w tym do prasy ziomkowskiej.

Główne wystąpienie polityczne na konferencji wygłosił Hupka jako federalny przewodniczący Unii prezentując znane tezy antykomunistyczne i odwetowe. Wystąpienie zawierało również silne akcenty na rzecz polityki zbrojeń oraz ataki na rządową politykę wschodnią jako politykę „jednostronnych świadczeń”.

¹³⁷ W sprawie decyzji z 12 lutego podjętej przez Stałą Konferencję Ministrów Kultury Landów RFN zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 185, 201, 204 i 500.

Postulaty wobec Polski pokrywały się z żądaniami wysuniętymi na spotkaniu Ślązaków w Hannowerze.

4. Poza omawianymi powyżej imprezami w ostatnim okresie miało miejsce szereg mniejszych zgromadzeń rewizjonistycznych, a mianowicie:

- Zgromadzenie „Siebenbürger Sachsen” w Dinkelsbühl z udziałem premiera rządu Saary Zeyera,

- Federalne Zgromadzenie Maklerburczyków w Ratzeburgu z udziałem ministra spraw wewnętrznych Szlezwiku-Holsztyna Barschela (z atakami przeciwko NRD),

- Federalne Spotkanie Ziomkostwa Niemców Karpackich ze Słowacji odbyte w Karlsruhe,

- Federalne Spotkania Niemców z Buchenlandu w Ulm, Niemców w Dobrudży i Bułgarii w Heilbronn, Ziomkostwa Niemców Bałtyckich w Hamburgu, Związku Gdańszczan w Münster.

W poszczególnych spotkaniach uczestniczyło od kilku do kilkunastu tysięcy osób. W wystąpieniach dominowały jak zwykle hasła w/s „ponownego zjednoczenia”, „prawa do ojczyzny” itp.

Ostatnimi z cyklu poważniejszych imprez ziomkowskich w okresie przedwakacyjnym były:

- Zgromadzenie Federalne Delegatów Związku Wypędzonych w Hannowerze 27 czerwca br. W/g wstępnych informacji punkt ciężkości linii politycznej obrad spoczywał na propagowaniu kursu zbrojeniowego i haseł antyodprężeniowych,

- Spotkanie Federalne Ziomkostwa Niemców z Rosji w Wiesbaden z udziałem ok. 10 tys. osób. Tematyka spotkania brzmiała: „1941 – rozwiązanie obszarów osiedleńczych i przymusowe przesiedlenie; 1981 – żądamy praw człowieka, samostanowienia i przywrócenia praw narodowych Niemców w Związku Radzieckim”. „Historyczne” tezy ziomkostwa odpowiadają klasycznym oszczerstwom propagandy hitlerowskiej.

5. Spośród imprez o charakterze lokalnym szerszy oddźwięk w organach ziomkowskich znalazły ostatnio posiedzenia delegatów krajowych organizacji „Związku Wypędzonych” Hesji i Szlezwiku-Holsztynu, odbyte w Korbach i Norderstedt. W pierwszym z nich uczestniczył radca ministerialny z heskiego Ministerstwa Spraw Socjalnych Kassmann. Zapowiedział on przeprowadzenie w Hesji u schyłku lata 1981 r. konkursu szkolnego „Niemcy i ich wschodni sąsiedzi”, do którego pytania wypracowały organizacje ziomkowskie. Konkurs, mający się odbyć w Hesji po raz pierwszy, finansowany jest przez rząd krajowy. Zgromadzenie w Korbach wypowiedziało się za przyjęciem ziomkowskiej „karty wschodnioniemieckiej pracy kulturalnej”, która ma być ogłoszona w przyszłym roku z okazji „dnia ojczyzny”, jak

również za dalszym rozwojem „patronatów” i ustanowieniem centralnego urzędu doradczego dla działalności patronackiej.

6. Uwagi ogólne w sprawie ostatnich imprez.

a) Przebieg imprez potwierdza ściśle powiązania polityczne, programowe i personalne rewizjonistycznego ruchu ziomkowskiego z CDU/CSU.

Udział polityków SPD i przedstawicieli rządu w szeregu imprez stanowi istotną formę politycznego poparcia działalności ziomkostw.

b) Jeżeli chodzi o polityczne ukierunkowanie ostatnich imprez ziomkowskich, nasuwają się następujące uwagi:

– Charakterystyczne było szczególne akcentowanie poparcia ziomkostw dla polityki zbrojeń przy dalszym propagowaniu znanych haseł odwetowych.

– Szczególną uwagę przywiązywano do pozyskiwania młodzieży i rozszerzania wpływów na treści nauczania i środki masowego przekazu.

– Przedmiotem wypowiedzi i komentarzy pozostawała nadal sytuacja w Polsce, m.in. jako rzekomy przykład i szansa realizacji niemieckich praw i interesów narodowych. Wydarzenia w Polsce były wielokrotnie poruszane w kontekście antykomunistycznych i rewizjonistycznych haseł oraz w celu motywacji zbrojeń rzekomą groźbą narastającego radzieckiego zagrożenia.

c) Przebieg imprez potwierdza potrzebę naszych dalszych zdecydowanych przeciwdziałań¹³⁸ i poświęcania większej uwagi rewizjonistycznemu ruchowi w RFN przez polskie środki masowego przekazu.

Warszawa, lipiec 1981 r.

AMSZ, DPWKiN 32/85, w. 7

¹³⁸ Szyfrogramem z 17 września ambasada w Kolonii informowała, że przedsiębiorstwo pogrzebowe „Bongo» przekazało [...] telexem zezwolenie Urzędu m. St. Warszawy [...] na sprowadzenie i pochowanie w Polsce zwłok Gertrudy Pawellek, ob. RFN, pochodzącej z opolskiego (przesiedleńca z 1945). Zmarła nie posiada w Polsce rodziny. Ma być pochowana – według własnego życzenia – w grobie rodzinnym w okolicach Opola. [...] Uważamy, że wydanie zezwolenia jest niepożądane. Prosimy o rozważenie możliwości jego cofnięcia”; AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 70.

50

*28 lipca, notatka ambasadora w Caracas
w sprawie stosunków polsko-wenezuelskich (fragmenty)*

Caracas, dnia 28 lipca 1981 r.

Poufne
Kurierem

I n f o r m a c j a

dot.: sytuacji politycznej i gospodarczej Wenezueli, jej stosunków z zagranicą
i spraw polsko-wenezuelskich w okresie II kwartału 1981 r.

[...] ¹³⁹

Stosunki polsko-wenezuelskie

Okres sprawozdawczy należy zaliczyć jako bardzo aktywny w stosunkach polsko-wenezuelskich. W tym czasie miały miejsce w Polsce trzy ważne wizyty polityków wenezuelskich: Rafaela Caldery – exprezydenta Republiki, lidera rządzącej partii COPEI; Calderona Berti – ministra Energii i Górnictwa; Josè Anduesy – ministra Sprawiedliwości.

Wizyty te, a przede wszystkim Caldery i Berti, znalazły duże odbicie w prasie wenezuelskiej, co niewątpliwie wpłynie na dalsze zainteresowanie określonych kół wenezuelskich współpracą z Polską, odczytane są one bowiem jako zielone światło władz dla zaktywizowania współpracy wenezuelsko-polskiej.

Rafael Caldera w rozmowie ze mną wyraził swe zadowolenie z przebiegu wizyty w naszym kraju, prosił o przekazanie podziękowań władzom polskim, a od osób z jego otoczenia wiem, że zachęca on do szukania możliwości rozszerzenia współpracy z Polską.

Minister Calderon Berti po powrocie z Polski przyjął mnie z radcą B. Wierchoniem na dłuższą rozmowę, w której wyraził zadowolenie z wizyty w Polsce oraz zapowiedział, że wyda odpowiednie dyspozycje przewodniczącemu Corpozulia – F. Chumaceiro celem uwzględnienia udziału Polski w realizacji planowanych inwestycji w stanie Zulia.

Proponujemy, aby w najbliższych miesiącach przyjechała do Caracas delegacja Ministerstwa Górnictwa Polski (z ministrem lub wiceministrem) „celem

¹³⁹ Pominięto fragmenty dotyczące sytuacji wewnętrznej Wenezueli.

kontynuowania rozmów w dwóch tematach: udział Polski w realizacji inwestycji wenezuelskich w powiązaniu z zakupem przez nas wenezuelskiej ropy naftowej⁶.

W Wenezueli zaś w okresie sprawozdawczym przebywali: rektor Politechniki Śląskiej – prof. Jerzy Nawrocki; prorektorzy: UW – Kazimierz Dobrowolski i Uniwersytetu Jagiellońskiego – Stanisław Janowski¹⁴⁰, którzy podpisali trzy umowy o współpracy naukowej i wymianie naukowców z uniwersytetami: de Zulia w Maracaibo; Los Andes w Merida i z Uniwersytetem Centralnym w Caracas.

W umowach tych przewiduje się ułatwienia w zatrudnianiu we wspomnianych uczelniach polskich naukowców – w czym jesteśmy zainteresowani.

Niezależnie od powyższych wizyt v-dyrektor Departamentu Współpracy z Zagranicą MNSzWiT – Sławomir Cytrycki prowadził w maju br. negocjacje z Fundacją de Ayacucho nt. przyjęcia znacznej ilości Wenezuelczyków na pełnopłatne studia w Polsce. Projekt umowy jest przygotowany, ale ze względu na trudności żywnościowe występujące w kraju *strona wenezuelska poprosiła o przełożenie podpisania umowy na rok przyszły^c.

Umowy te, połączone z podpisaniem – w marcu br. – protokołu o współpracy wydawnictw Monte Avila w Caracas z Wydawnictwem Literackim w Krakowie, tworzą ważny element infrastruktury dla współpracy polsko-wenezuelskiej w dziedzinie nauki i wydawnictw.

Ze spraw gospodarczych godnym odnotowania jest sprzedaż składu traktorów i maszyn rolniczych spółki Falconda w Turen. W ten sposób polska spółka odciążona została z balastu, który przeszkadzał jej w funkcjonowaniu od 1975 roku. Ponadto uzyskana gotówka pozwoliła spłacić spółce jej zadłużenia wobec polskich central handlu zagranicznego.

Dobrze przebiegła w drugim kwartale br. kontraktacja prowadzona przez BRH na maszyny i liczniki elektryczne, łożyska i usługi górnicze. Razem wartość zawartych kontraktów opiewa na 18,1 mln. zł dewizowych.

Niepokojącym jest ograniczenie przez Rolimpex dostaw słoðu, który tradycyjnie sprzedajemy tutaj od wielu lat. Zerwanie kontraktu może stworzyć nam bardzo duże trudności z ponownym wejściem na tut. rynek, ponieważ Czechosłowacja gotowa jest pokryć całkowite potrzeby partnera wenezuelskiego.

W najbliższych dniach zostanie zorganizowane w Caracas na koszt agenta biuro przedstawiciela Centromoru. Dyrektor Landy kontynuować będzie negocjacje dot. eksportu polskich statków.

Spodziewamy się, że w roku bieżącym nastąpi zwiększenie sprzedaży wódek i urządzeń energetycznych. Tematy gospodarcze są przedmiotem naszych rozmów, które prowadzimy z radcą Wierzhoniem przy okazji moich wizyt pożegnalnych.

¹⁴⁰ Prawdopodobnie prof. Jan Stanisław Janowski – prorektor Akademii Górniczo-Hutniczej.

Silnym akcentem naszej obecności kulturalnej w Wenezueli jest przybycie w lipcu br. do Caracas dwóch polskich teatrów: Starego z Krakowa i Cricot-II Tadeusza Kantora. Z dużym wyprzedzeniem czasu sprzedano bilety na wszystkie spektakle, a zaprezentowane przedstawienia stały się dużym wydarzeniem kulturalnym w Caracas, przynosząc zespołom i Polsce ogromny sukces i rozgłos.

W okresie sprawozdawczym eksponowaliśmy również wystawę „Polskiej Grafiki Współczesnej” w kilku centrach kulturalnych na prowincji.

Z okazji 22 Lipca staraniem Ambasady zorganizowano pokaz polskich filmów w Stołecznym Ośrodku Kulturalnym – CANTV i pokaz filmu w Cinemateca dla miejscowej Polonii.

W niedzielę – w programie wieczornym – 19 lipca br. TV – kanał państwowy 8 nadał obszerny wywiad z Andrzejem Wajdą, połączony z reportażem o Polsce. Całość programu bardzo dobra.

Tradycyjnym zwyczajem w dniu Święta Odrodzenia wystąpiłem w TV z kilkuminutowym przemówieniem okolicznościowym, które nadano wraz z filmem o Polsce. Przemówienie nadały również dwie rozgłośnie radiowe: Radio Nacional i Emisora Cultural de Caracas, łącząc je z programem muzyki polskiej.

Nowo mianowany ambasador Wenezueli w Polsce – Francisco Sucre Figarella opublikował w *Diario de Caracas* w dniu 19 lipca br. okolicznościowy artykuł o Polsce w ujęciu historycznym i kulturowym.

Z obowiązku należy odnotować w niniejszym raporcie, że dwóch pracowników central handlu zagranicznego: „Kopex’u” – inż. Tadeusz Bar i „Agromet-Motoimportu” – Ryszard Lis^d po otrzymaniu odwołania odmówili powrotu do Polski. Szerszą informację w tej sprawie wysłaliśmy do MHZ.

Na okres obejmujący niniejszy raport przypada realizacja wielu moich wizyt na wysokim szczeblu związanych z zakończeniem mojej misji ambasadora w Wenezueli¹⁴¹. Wiele osobistości, w tym niektórzy ministrowie, wydają przyjęcia pożegnalne. Spotkania te wykorzystuję dla omówienia spraw bilateralnych polsko-wenezuelskich.

Henryk Sobieski
Ambasador PRL

AMSZ, Dep. III 49/84, w. 7

¹⁴¹ Henryk Sobieski pełnił funkcję ambasadora w Caracas do 9 sierpnia.

51

*28 lipca, pismo ambasady w Ankarze do Ministerstwa Kultury i Sztuki
w sprawie spuścizny po ambasadorze Michale Sokolnickim*

28.7.81

Ministerstwo Kultury i Sztuki
Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków
Tow. Dyr. dr Bohdan Rymaszewski
Warszawa

dot. przedmiotów ze spadku po zmarłym M. Sokolnickim, Ambasadorze RP
w Ankarze¹⁴². Wasze pismo Nr MOZ-RK/PM-1/80 z dnia 6.9.80

Pakiem kurierskim przesyłamy grafiki nieoprawione i stare mapy – łącznie 101 sztuk – wchodzące w skład zestawu przedmiotów zakupionych przez mgr A. Piesia z MKiS z masy spadkowej po zm. M. Sokolnickim, byłym Ambasadorze RP w Ankarze, od dysponenta tej masy, H. Wöbera.

Jednocześnie przypominamy, że zeskładowane w Ambasadzie obrazy w ilości 11, grafiki oprawione – 17 szt., staloryty – 6 szt. oraz dwa meble nadal oczekują na przesyłkę. Przesyłka ze względu na jej charakter (dzieła sztuki), sposób jej nabywania (nieformalny z punktu widzenia prawa tureckiego) oraz niedokonaną jeszcze opłatę (Wober dotychczas nie podał nam konta w Austrii) – może być dokonana tylko jako przesyłka kuriersko-administracyjna. Najlepszą okazją byłby samochód PeKaeS-TIR, zabierający w drugiej połowie września mienie przesiedleńców kilku rodzin pracowników Ambasady.

W tym celu jest niezbędne:

a. ^dzłożenie firmie Hartwig zlecenia na zabranie skrzyń (skrzyni) kuriera dyplomatycznego-administracyjnego do Ministerstwa Spraw Zagranicznych^d (dla MKS) łącznie z mieniem tych pracowników,

b. ^dprzyjazd fachowego pakowacza^d. Użycie miejscowej firmy jest wykluczone z uwagi na charakter przesyłki – jw. Ewentualną możliwością byłoby zamówienie w miejscowej firmie skrzyń wg wymiarów obrazów i umieszczenie w nich ładunku przez personel Ambasady, nieprzeszkolony w pakowaniu zabytków.

¹⁴² W sprawie spuścizny Michała Sokolnickiego (ambasadora w Ankarze w latach 1936–1945) zob. PDD 1979, dok. nr 173; PDD 1980 styczeń–czerwiec, dok. nr 192 oraz PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 91.

Prosimy o pilną decyzję, podkreślając, że Ambasada, zmuszona ze względów jw. do przechowywania nabytku w swej Kancelarii Tajnej (suchej i nieprzewietrzonej – brak okna), nie może brać na siebie odpowiedzialności za ewent. uszkodzenia wynikające z przechowywania w warunkach nieodpowiednich z punktu widzenia konserwacji zabytków¹⁴³.

^fTadeusz Biegański^f
Radca

AMSZ, DPWKiN 18/84, w. 13

52

*29 lipca, szyfrogram ambasadora w Pradze
o reakcjach władz KPCz na wydarzenia w Polsce*

T a j n e

Szyfrogram Nr 988/III
z Pragi, nadany 29.7.81, g. 13.00

Zieliński

Pracownicy KC KPCz zostali poinformowani, że w związku z licznymi pytaniami członków partii o sytuację w Polsce i przebieg IX Zjazdu PZPR, jak również

¹⁴³ W odpowiedzi pismem z 10 lutego skierowanym do DPWKiN Ministerstwo Kultury i Sztuki informowało: „Nawiązując do otrzymanej wiadomości z Ankary Departament Współpracy Kulturalnej z Zagranicą pragnie wyjaśnić, iż zgodnie z podpisaną umową na zakup części zbiorów pozostałych po rodzinie Sokolnickich, a obecnie stanowiących własność ob. Wobera Ministerstwo Kultury i Sztuki zobowiązało się ^dzapłacić 2.000 US \$^d po podaniu konta, na które będzie można przekazać pieniądze. Numer konta miał być podany przez ob. Wobera na adres Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków MKiS w ciągu sześciu miesięcy od daty zawarcia umowy. We wrześniu 1980 r. ZMiOZ wystąpił do Ambasady PRL w Ankarze (MOZ-RK/PM-12/80 – pismo przekazane za pośrednictwem MSZ) z prośbą o ponaglenie ob. Wobera w sprawie podania konta. Nie otrzymaliśmy żadnej odpowiedzi. W czasie podpisywania umowy ob. Wober zaproponował, o ile byłoby to możliwe, zamianę sumy 2.000 US \$ na sztaby srebra eksportowane z Polski. Była to jedynie propozycja, nie potwierdzona i nie przyjęta przez nas. Obecnie – w związku z sytuacją w kraju – nie widzimy możliwości zakupu pozostałych zbiorów po rodzinie Sokolnickich, natomiast uważamy, że dokonany zakup jest dla nas bardzo korzystny i nie możemy z niego zrezygnować. Dlatego też prosimy o przekazanie do Ambasady PRL w Ankarze powyższych wyjaśnień i spowodowanie przez nią sfinalizowania umowy oraz podania nam konta, na które moglibyśmy przekazać należną sumę”; AMSZ, DPWKiN 18/84, w. 13.

z uwagi na to, że o wydarzeniach w Polsce część społeczeństwa, zamieszkałego zwłaszcza w regionach przygranicznych, dowiaduje się z polskich środków masowego przekazu, a do całej ludności docierają informacje przekazywane na CSRS przez zachodnie środki propagandy, KC KPCz ma skierować do wszystkich organizacji partyjnych list z oceną sytuacji w PZPR i w Polsce ze stanowiskiem w sprawie współpracy między obu partiami i krajami. Tekstu listu na razie nie posiadamy. Podajemy poniżej za przekazaną nam słownie relacją niektóre jego treści:

„Zjazd zajął się głównie sprawami wewnętrznymi partii, wiele wysiłków i energii pochłonęły sprawy proceduralne, kwestie wyboru nowych władz centralnych. Nie dokonano gruntownej analizy i oceny sytuacji politycznej i ekonomicznej, nie określono działań mających na celu poprawę sytuacji gospodarczej i warunków życia ludności. W zespołach problemowych dot. gospodarki wystąpiono z taką masą spraw, iż przybrały one w rezultacie charakter pobożnych życzeń, a nie konkretnego programu precyzującego środki i działania mające za zadanie przełamanie impasu. Do projektu statutu zgłoszonych zostało szereg wniosków sprzecznych z zasadami partii marksistowsko-leninowskiej, co budzi obawy o jego ostateczną treść.

W KC partii jest ponad 50 procent członków i sympatyków „Solidarności”, także postawy ideowo-polityczne członków Biura Politycznego są niejednolite, co będzie zapewne rodziło trudności w jego pracy. Sytuacja w partii i kraju jest nadal bardzo skomplikowana i trudna. W CSRS przywiązuje się duże znaczenie do rozwijania stosunków politycznych i współpracy gospodarczej z PRL. Zaleca się w „KW” KPCz województwom i powiatom w regionach przygranicznych z Polską rozwijanie wszechstronnej współpracy, nawiązywanie kontaktów, organizowanie spotkań itp. w celu udzielenia pomocy dla przezwyciężenia kryzysu. Pozytywnie ocenia się poprawę w dostawach z Polski węgla i siarki, będzie się żądało pełnego wywiązywania [się] przez stronę polską także z innych zobowiązań gospodarczych, aby ujemne skutki współpracy nie odbijały się dotkliwie na gospodarce CS, pracy przedsiębiorstw i zarobkach załóg. Ocena wydarzeń i sytuacji w Polsce będzie ze strony CSRS nadal pryncypialna i konsekwentna”.

Ze swej strony w rozmowach w KC KPCz staramy się wpłynąć, aby treść listu była właściwsza. W sprawach ekonomicznych zwracamy uwagę, że mimo znanych trudności w Polsce bilans handlowy między obu krajami jest wyrównany poczynając od 1978 r.

/–/ Mitręga

53

*29 lipca, szyfrogram p.o. szefa misji wojskowej w Berlinie Zachodnim
w sprawie napływu polskich emigrantów*

T a j n e

Szyfrogram Nr 1008/III
z Misji w Berlinie, nadany 29.7.81, g. 16.40

Korczewski – Pichla

Wasz 4970¹⁴⁴.

Oceniamy, że aktualnie w BZ przebywa około 4 tys. Polaków, którzy przedłużyli w ostatnim czasie swój pobyt celem podjęcia pracy zarobkowej. Z tej liczby około 1000 osób pragnie zalegalizować swój pobyt poprzez uzyskanie zgody na stałe zamieszkanie lub statusu uchodźcy politycznego. W tej chwili w b. przepełnionym obozie w Marienfelde znajduje się około 700 osób i około 300 osób w tzw. podobozach – domach NCK dostosowanych do tych potrzeb jako filie głównego obozu. Pozostali „turyści” koczują w bardzo prymitywnych warunkach. Władze BZ tylko w nielicznych przypadkach wydają zgodę na podjęcie pracy zarobkowej, tolerują natomiast pracę „na czarno”. Tak zatrudnieni Polacy nie korzystają z żadnej pomocy prawnej.

Misja Wojskowa tylko sporadycznie informowana jest o aresztowaniu obywatela polskiego – tylko na jego wyraźne żądanie. W chwili obecnej dużym problemem dla urzędu jest sprawa przedłużania ważności paszportów krajowych. W br. wznowiliśmy 250 paszportów, około 200 wniosków załatwiono odmownie. Stwierdzamy, że osoby, którym odmówiono wznowienia paszportów, nie wracają do kraju, Misja traci z nimi kontakt, w większości dostają się one pod wpływ organizacji lub osób nieprzychylnie ustosunkowanych do PRL.

Z tych względów oraz z uwagi na aktualną sytuację w kraju Misja postuluje zliberalizowanie praktyki w sprawie wznowiania paszportów krajowych. Jednocześnie informujemy, że negatywne decyzje w tych sprawach generalnie są oceniane w BZ jako naruszenie praw obywatelskich.

Blizsze omówienie kurierem.

/-/ Prystrom

AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 20

¹⁴⁴ Szyfrogramem nr 4970 z 17 lipca wicedyrektor Departamentu IV Jerzy Mąkosa polecał: „Rozpoznajcie bliżej sytuację Polaków przybywających do BZ z zamiarem uzyskania azylu bądź pobytu czasowego i zarobkowego. Ustalcie w miarę możliwości rozmiary zjawiska, stosunek władz BZ i proponujcie wnioski do działania”; AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 19.

54

*29 lipca, wyciąg korespondencyjny z szyfrogramu ambasadora w Nairobi
o sytuacji w Ugandzie*

T A J N E

Szyfrogram Nr 984/III
z Nairobi, dn. 29.7.1981 r.

Tow. Turbański

Tow. Witek depeszą nr 116 z 29.7. podaje:

Sytuacja w Ugandzie¹⁴⁵ rozwija się w kierunku stabilizacji. Głównym zjawiskiem jest wsparcie, jakiego Zachód udziela rządowi Obote¹⁴⁶. Miejsce rywalizacji o wpływy, którą cechowało m.in. wsparcie różnych zwalczających się grup wewnątrz kraju i za granicą, zajęło zgodne współdziałanie na rzecz przywrócenia ładu i odbudowy gospodarki. Równolegle z tym w Kenii zaprzestali aktywności wszystkie antyobotowskie grupy. Z sąsiadów najbardziej bliską linią Zachodu jest Kenia. Znacznie bardziej chłodną i nadal wyczekującą postawę zajmują Sudan i Zair, poza ogólnym zapewnieniem, że nie będą wspierać dywersyjnych grup antyobotowskich, odmówiły szerszej współpracy, która miała obejmować zwalczanie tych grup wew. Ugandy.

Zachód wyraźnie przyjął postawę wspierania rządu bez rozstrzygania problemu Obote i bez dyskusji o jego programach. Mają wyraźnie korzystnie obsadzony rząd i nie muszą zajmować się O. Otwarte zostały stare zamrożone konta, Bank Światowy i MFW udzielają wsparcia finansowego [w] odbudowaniu finansów, wolno, ale coraz wyraźniej płynie pomoc obustronna. Przywrócono niezakłócony tranzyt przez Kenię. Trwa aktywny wywóz zapasów kawy.

Ostatnie tygodnie przyniosły wyraźne uspokojenie sytuacji wewnętrznej. Nadal wprawdzie rząd nie kontroluje w pełni niektórych rejonów i nadal trwają akcje sabotażu, nawet wokół stolicy, ale jest ich mniej. Anglicy i Kanadyjczycy szkolą policję. Nadal przebywa grupa żołnierzy Tanzanii (800 osób policji). W tych dniach z powrotem przybyło 1000 żołnierzy Tanzanii (pozostaną do czasu wyszkolenia policji). Praktyczne wnioski dla nas. Stabilizująca się sytuacja otwiera dla nas możliwość nawiązania kontaktów gospodarczych i handlowych. Mamy sygnały, że chcą

¹⁴⁵ Ambasador w Nairobi Jan Witek był także akredytowany w Ugandzie (oraz w Rwandzie i Burundi).

¹⁴⁶ W 1979 r. przy pomocy wojsk Tanzanii Milian Obote (przebywający wcześniej na emigracji po utracie władzy w wyniku przewrotu z 1971 r.) obalił dyktaturę Idiiego Amina i ponownie objął urząd prezydenta Ugandy. Przejęciu władzy przez Obote sprzeciwiła się Narodowa Armia Oporu, która od października 1980 r. prowadziła walki partyzackie przeciwko wojskom rządowym; zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 273.

z nami rozmawiać. Nie znam poglądów zaprzyjaźnionych placówek – odnoszę jednak wrażenie, że ze względu na przeszłość nadal obie strony krzywo na siebie patrzą. Uważam za celowe złożenie wizyty w Kampali – dotychczas z ekipą Obo-te (wszystko nowi ludzie) nie miałem możliwości spotkać się, zakładałam przeprowadzenie rozmów zmierzających do utorowania drogi do nawiązania kontaktów i współpracy gospodarczej. Zamierzam zabrać z sobą radcę handlowego.

Proszę o decyzję co do zasady – czas uzależniam od innych zajęć, w których udział zlecił mi DMO. ^bTow. Witek otrzymał polecenie z DMO wzięcia udziału w Konfer. ONZ n.t. źródeł energii w dniach 10–21.8.81^b

^bTow. Wąclawski

Dowiedzcie się, co na temat Ugandy – zaint. i możliwość podjęcia spraw handlowych – myśli MHZ. Poinf. ich o ocenie amb. Witka i propozycji wyjazdu. Informujcie. 30/VII^b ^fTurbański^f

^bRomanowski (MHZ) poinformował mnie, że Radca BRH z Nairobi uzyskał 3 lipca zgodę na 4-dniowy wyjazd do Ugandy. 31 VII 81^b ^fWąclawski^f

AMSZ, Dep. V 24/86, w. 2

55

29 lipca, szyfrogram ambasadora w Sofii
o zatrzymaniu polskich studentów w Bułgarii

T a j n e

Szyfrogram Nr 998/III
z Sofii, nadany 29.7, g. 18.00

Kucza

Dorczew przekazał Karpiesiukowi:

W Burgas zatrzymanych zostało i następnie wydalonych z LRB trzech studentów polskich, którzy uprawiali propagandę „Solidarności”¹⁴⁷. Zwracają się do

¹⁴⁷ Szyfrogramem z 7 sierpnia dyrektor Pichla informował ambasadora w Sofii: „Mamy interwencję «Solidarności» w sprawie aresztowania w Burgas na dworcu 27.VII. trzech młodocianych uczestników wycieczki PTTK z Warszawy: Krzysztofa Kownasa, Jacka Gruca i Bogdana Sienkiewicza pod pretekstem wypisania na szybie wagonu słowa «Solidarność» i wywieszenia flagi polskiej. Zostali oni skazani na 5–8 dni aresztu, mieli być deportowani, dotychczas nie powrócili. Uniemożliwiono im kontakt z konsulem. Wyjaśnijcie stan faktyczny sprawy, jeśli to był jedyny powód, podejmijcie interwencję”; AMSZ, ZD 23/84, w. 14, t. 126.

ambasady, aby podjęte zostały kroki przeciwko uprawianiu propagandy anty-socjalistycznej przez obywateli polskich (turystów i pracujących na budowach). Nie chcą dramatyzować tego incydentu, jednakże fakty takie zakłócają dobre stosunki między LRB i PRL, a także między BKP a PZPR.

Na pytanie o szczegóły incydentu nie potrafił ich sprecyzować. Zleciliśmy konsulatowi w Warnie szczegółowe zbadanie tej sprawy¹⁴⁸.

/-/ Napieraj

AMSZ, ZD 23/84, w. 14, t. 125

56

30 lipca, szyfrogram ambasadora w New Delhi o rozmowie z premier Indii

T a j n e

Szyfrogram Nr 1021/III
z New Delhi, nadany 30.7.81, g. 7.00

Olechowski

29 bm. zostałem przyjęty przez I. Gandhi oraz wiceprezydenta M. Hiayatullah.

Indira wykazała duże zainteresowanie sytuacją w Polsce z pozycji troski i życzliwości dla naszego kraju. Skoncentrowała się głównie na postawieniu

¹⁴⁸ Szyfrogramem z 7 sierpnia ambasador w Sofii uzupełniał: „27.7.81 przez sąd bułgarski w Burgas zostali skazani za chuligaństwo [na] od 8 do 5 dni przymusowej pracy: Kownas Krzysztof, Sienkiewicz Bogdan i Gruca Jacek. Byli oni uczestnikami grupy PTTK-S-55 Warszawa, kierownik Krystyna Pochwalska. W wersji władz bułgarskich ich chuligaństwo polegało na wywieszeniu w pociągu, którym podróżowali, flagi «Solidarności», wznoszeniu okrzyków «niech żyje Solidarność», «niech żyje demokracja», umieszczeniu napisu na brudnej szybie pociągu słowa «Solidarność» oraz wyzywającym zachowaniu i stawianiu oporu wobec władz. Solidaryzując się z zachowaniem w/w kierowniczka grupy podała inną wersję zajścia stwierdzając, że była to polska flaga narodowa, nie wiadomo, kto umieścił na szybie napis, oraz że zachowywali się oni wobec władz poprawnie. Zamiast wykonania kary władze bułgarskie nakazały im natychmiastowe opuszczenie Bułgarii. Ze względu na to, że nie posiadali biletów i kart przekroczenia granicy, władze rumuńskie zawróciły ich. Opuścili Bułgarię wraz z grupą 5.8.81 nie napotykając ze strony władz na żadne przykrości. 28.7.81, tj. następnego dnia po skazaniu w/w, konsul z Warny i przedstawiciel «Orbisu» przeprowadzili z władzami w Burgas rozmowę uwzględniając zapobieganie nieporozumieniom i konfliktowym sytuacjom w przyszłości”; AMSZ, ZD 23/84, w. 14, t. 125.

szeregu pytań dotyczących źródeł kryzysu i zakresu obecnej inspiracji, pojawienia się sił antysocjalistycznych, charakteru i działalności „Solidarności”, możliwości i dróg uzyskania społecznego poparcia dla kroków zmierzających do uzdrowienia gospodarki, w tym reakcji rolników na obecną politykę władz.

Udzieliłem odpowiedzi zgodnie z otrzymanymi wytycznymi i platformą zjazdu¹⁴⁹. Ze swej strony podkreśliłem naszą wysoką ocenę polityki i międzynarodowej roli Indii, znaczenie, jakie przywiązujemy do rozwoju naszych wzajemnych stosunków, ze szczególnym uwzględnieniem wymiany gospodarczej, oraz podziękowałem za zrozumienie i poparcie udzielone przez Indie naszemu krajowi w trudnych dla niego chwilach. W tym kontekście prosiłem o życzliwe rozpatrzenie naszych ofert eksportowych, których realizacja pomogłaby zlikwidować kształtujące się obecnie ujemnie saldo handlowe i zwiększyć nasze zdolności importowe z Indii, czym jesteśmy żywotnie zainteresowani.

Przekazałem również osobiste pozdrowienia i życzenia gen. Jaruzelskiego w nawiązaniu do jego pobytu w Indiach jako min. ON i ówczesnego spotkania z Indirą¹⁵⁰. Wyjaśniłem, że odbycie planowanej wizyty w Indiach będzie zależało od stopnia zaangażowania Premiera sprawami krajowymi, co zostało przyjęte ze zrozumieniem¹⁵¹.

/–/ Fijałkowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 45

¹⁴⁹ We wcześniejszym szyfrogramie, z 25 lipca, ambasador w New Delhi informował: „Reakcje przedstawicieli KS na wyniki Zjazdu: ambasador ZSRR Woroncow (członek KC KPZR) skwitował pozytywnie, szczególnie programowe wystąpienia Tow. Kani i Jaruzelskiego i – jak określił – «bojową» atmosferę obrad oraz powrót do przestrzegania leninowskich norm w partii. Wyraził nadzieję, że teraz kierownictwo przejdzie do ofensywnych i zdecydowanych działań, w tym ograniczających wpływy sił antysocjalistycznych. Biuletyny Ambasady Radzieckiej eksponowały radzieckie uczestnictwo i stosunek do Zjazdu, charge NRD wyraził obawę, że znaczny udział w najwyższych władzach partii «stosunkowo młodych i politycznie niedoświadczonych działaczy może spowodować, że kierownictwo będzie podatne na zewnętrzne naciski i wpływy wrogich sił»”; AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 45.

¹⁵⁰ Wizyta odbyła się 14–25 lutego 1975 r.

¹⁵¹ Do wizyty premiera Jaruzelskiego w Indiach doszło dopiero w 1985 r.

57

*30 lipca, szyfrogram ambasadora w Londynie
o rozmowie z premier Wielkiej Brytanii*

T a j n e
Do rąk własnych

Szyfrogram Nr 1049/III
z Londynu, nadany 30.7.81, g. 11.00

Czyrek

Spotkałem się prywatnie z Thatcher. Przedstawiła następujące poglądy dot. Polski.

1) Przywódcy w Ottawie bardzo pozytywnie ocenili demokratyczny wybór Kani. Jest on gwarancją utrzymania dotychczasowego kierunku odnowy.

2) Szczególnie politycy brytyjscy, przywiązani do demokracji, chcą umocnienia demokratycznych form rządzenia w naszym kraju. Jednak bardziej od demokracji cenią dyscyplinę narodu i jego produktywność. Dyskutując ze Schmidtem doszli do wniosku, że w Polsce musi dojść do wykazania siły i sprawności rządu, aby uniknąć załamania gospodarczego oraz obniżania jego autorytetu. Bez wykazania siły w zmuszeniu m.in. „Solidarności” do pracy i dyscypliny społecznej kraje zachodnie nie będą mogły skutecznie zaangażować się w pomoc gospodarczą Polsce.

3) Na moje zapytanie o stanowisko w sprawie 0,5 mld depozytu odpowiedziała, że ona i Carrington mają sympatyczne nastawienie w tej sprawie. Działać jednak muszą w pełnej zgodności z sojusznikami, którzy nie są jeszcze gotowi do podjęcia decyzji.

4) Prosiła o przekazanie Wam pozdrowień i gratulacji w związku z awansem¹⁵².

/-/ Bisztyga

AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 84

¹⁵² Mowa o wejściu ministra Czyrka w skład BP KC PZPR.

58

*30 lipca, szyfrogram ambasady w Bagdadzie
o strajku pracowników polskich w Iraku*

T a j n e
Natychmiast

Szyfrogram Nr 1038/III
z Bagdadu, nadany 30.7, 11.10

Turbański

Wasz 5159¹⁵³.

1) Podłoże strajku w cegielni w D. stanowiły wyłącznie niezadowolone sprawy bytowe załogi, których uregulowanie leżało całkowicie w kompetencji dyrekcji Instalexport oraz kierownictwa kontraktu.

2) Załoga przerwała pracę 26.7, ponieważ warunki pracy i zamieszkania przy 50 stopniowym upale stały się nie do zniesienia z powodu braku energii elektrycznej.

Kierownictwa budowy i kontraktu oraz tut. oddział Instalexportu nie uczyniły niczego, by zaopatrzyć budowę w agregaty. Sprawa znana im od długiego czasu.

3) Załoga przystąpiła do pracy 29 lipca. Budowa otrzymała agregat wypożyczony z innego naszego kontraktu, a 60 ludzi przeniesiono na WBK k/Bagdadu, by zmniejszyć zagęszczenie w D.

4) Kierownik budowy w D. – Gudaniec i kierownik kontraktu – Jabłoński winni być natychmiast odwołani. Odpowiednie wnioski dyscyplinarne BRH przedłożyć w resortach budownictwa i HZ.

5) Ów strajk odzwierciedla ogólniejszy problem, który najczęściej występuje na szeregu naszych kontraktów, a mianowicie: niedbałość kierownictw kontraktów i budów o zapewnienie minimum warunków bytowych umożliwiających pracę i wypoczynek w tut. warunkach klimatycznych. O sprawach takich systematycznie informowane są resorty HZ, budownictwa oraz odpowiednie wydziały KC¹⁵⁴.

/-/ Żelazowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 1, t. 10

¹⁵³ Szyfrogramem nr 5159 z 28 lipca dyrektor Departamentu V Stanisław Turbański zwracał się do ambasady w Bagdadzie: „Otrzymaliśmy sygnał o strajku załogi na budowie cegielni w Diwaniyah. Prosimy o odwrotną informację, ocenę, wnioski”; AMSZ, ZD 23/84, w. 1, t. 9.

¹⁵⁴ Szyfrogramem z 30 lipca wiceminister Olechowski polecał, „by radca handlowy oraz przedstawiciel Ambasady (sugerujemy Danką) udali się na miejsce celem wpłynięcia

59

*30 lipca, okólnik dyrektora Departamentu Konsularnego
w sprawie emigracji zarobkowej z Polski*

Warszawa, dn. 30 lipca 1981 r.

Tajne

SZYFROGRAM Nr 5211^c

WASZYNGTON

CHICAGO

NOWY JORK

CANBERRA

OTTAWA

LONDYN

PARYŻ

SPASOWSKI

BIAŁY

CIAŚ

FRĄCKIEWICZ¹⁵⁵

PAWLAK

BISZTYGA¹⁵⁶

KULAGA

na załogę i spowodowania przystąpienia jej do pracy. [...] Starajcie się zlikwidować sprawę szybko i bez rozgłosu, między innymi by uniknąć ew. włączenia władz irackich. Zorientujcie się także w sytuacji i nastrojach załóg na innych budowach”; AMSZ, ZD 23/84, w. 1, t. 9. W odpowiedzi szyfrogramem z 6 sierpnia ambasador w Bagdadzie przekazywał: „1. Na większości kontraktów – spokój i praca trwa bez poważniejszych zakłóceń. W nastrojach załóg odczuwalny wzrost napięcia w wyniku przenikania krajowych postaw kontestacyjnych. Prawie 80% stanu osobowego (obecnie ca 6.000) uległo wymianie w minionym roku. Przybyła liczna grupa aktywu «Solidarności» (głównie Opole i Kraków), często sterowana bezpośrednio przez kraj – tak jest obecnie w przypadku Diwanijah. 2. Źródła potencjalnego niezadowolenia są niestety dość liczne: a) w sferze płac i świadczeń: nieuzasadnione zróżnicowanie uposażeń w obrębie samych budów i między nimi, nieuregulowanie czasu pracy i wynagrodzenia za godziny nadliczbowe, różnice w odpłatności za wyżywienie, brak regulacji kwestii ubezpieczenia od skutków wojny, b) w sferze socjalno-bytowej i warunków pracy: duże różnice i jeszcze większe braki w warunkach życia na campach (dotyczy takich podstawowych spraw jak schłodzenie wody, zaopatrzenie w lodówki i agregaty, wyposażenie kuchenne, urządzenia chłodzące, odzież ochronną, środki piorące, termosy na zimną wodę do picia, a także w lekarzy – co trzeci to ginekolog [...]), c) w sferze kadry kierowniczej i organizacji pracy: brak kompetencji, niedbałość o ludzi i ich sprawy bytowe, brak kontaktu z ludźmi, przerosty w kadrze administracyjnej i pośrednio-produkcyjnej przy jednoczesnym niewywiązywaniu się z obowiązków [...]. 4. Innym problemem jest rosnące nieliczenie się naszej gospodarczej kadry kierowniczej tu i jej central w kraju z opiniami kierownictwa ambasady i BRH, zwłaszcza w zakresie wniosków kadrowych”; AMSZ, ZD 23/84, w. 1, t. 10. Zob. też dok. nr 98.

¹⁵⁵ Zob. dok. nr 106.

¹⁵⁶ Zob. dok. nr 95.

KOLONIA	CHYLIŃSKI
BRUKSELA	FEKECZ
HAGA	BARTOSZEK
KOPENHAGA	PULIKOWSKI
SZTOKHOLM	CIEŚLAR ¹⁵⁷
OSLO	NOWAKOWSKI ¹⁵⁸
RZYM	TREPCZYŃSKI
MADRYT	NOWORYTA
HELSINKI	WIŚNIEWSKI

W związku z rosnącą ilością wyjazdów zarobkowych z Polski prosimy o pilne śledzenie następujących aspektów tego problemu na Waszym terenie:

1. Rozmiary zjawiska. Odgłosy prasy. Deklaracje oficjalne i półoficjalne.

2. Możliwość rozwiązań od strony kraju urzędowania: sytuacja na rynku pracy, postawa związków zawodowych, ewentualność specjalnego traktowania przybyszów z Polski lub dopuszczenia do zatrudnienia określonych grup zawodowych, możliwość zawarcia porozumienia dwustronnego typu jugosłowiańskiego itp.

3. Postawa przybyszów. Nastroje wśród nich. Stosunek do placówki. Kontakty z organizacjami polonijnymi lub ugrupowaniami emigracyjnymi.

Jakie sugerujecie rozwiązania formalno-paszportowe, przy założeniu, że nie chcemy stracić tych ludzi, lecz przeciwnie, objąć ich opieką. Czy ew. zmianami w tym zakresie objąć również osoby o podobnym charakterze pobytu na Waszym terenie, ale z paszportami ważnymi tylko na jeden rok. Prosimy informować zwycięzłymi depeszami lub notatkami.

^fPichla^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

¹⁵⁷ Szyfrogramem z 30 lipca ambasada w Sztokholmie informowała: „Wzmógł się ruch turystyczny do Szwecji zwiększa liczbę Polaków podejmujących pracę bez zgody władz, a także próby występowania o azyl. Policja usiłuje przeciwdziałać tym zjawiskom, co przejawia się m.in. zwiększoną kontrolą pojazdów z polską rejestracją, kontrolą posiadanych dewiz przy wjeździe. W wypadku ich braku lub niewielkiej ilości władze wydają turystów lub ograniczają im ilość dni pobytu i wyznaczają termin powrotu do Polski. Często Polacy są zatrzymywani, przesłuchiwani, tylko w nielicznych wypadkach udziela się azylu. Konsulat Generalny notuje zwiększającą się liczbę osób zgłaszających się o pomoc finansową lub bilet kredytowy na powrót do Polski. Ponieważ zakładamy, że sprawy te będą się nasilać, prosimy o stanowisko odnośnie zakresu udzielania pomocy”; AMSZ, ZD 23/84, w. 14, t. 127.

¹⁵⁸ Zob. dok. nr 81.

60

*30 lipca, szyfrogram wicedyrektora Departamentu III
do ambasadora w Buenos Aires w sprawie zatrzymania
polskiego statku rybackiego przez władze argentyńskie*

Warszawa, dn. 30 lipca 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr '5220'

LIMONT – BUENOS AIRES

1. 24 bm. statek argentyńskiej marynarki wojennej zatrzymał trawler Kalmar łowiący na łowiskach falklandzkich na morzu otwartym (pięć mil morskich poza 200 milową strefą argentyńską) i przeprowadził kontrolę nakazując temu i 8 pozostałym statkom polskim opuszczenie tych łowisk. Statki te nadal łowią w tym rejonie. Pozycja statków nie budziła wątpliwości, ponieważ została potwierdzona przez okręt argentyński. Sprawę relacjonowała prasa argentyńska i światowa. Podobne przypadki zatrzymań miały miejsce kilkakrotnie w ostatnich latach.

2. Przeprowadźcie rozmowy w MSZ i w Ministerstwie Ekonomii sygnalizując nasze zaniepokojenie co do dalszych połowów na tych łowiskach. Połowy te mają bowiem dla nas duże znaczenie, w szczególności w obecnej sytuacji gospodarczej, tym bardziej że nie ma alternatywnych łowisk w tym rejonie.

3. Z punktu widzenia prawa międzynarodowego kontrola przeprowadzona przez okręt argentyński była bezprawna, ponieważ dokonano jej na morzu otwartym (Argentyna nie sprawuje faktycznej suwerenności nad Falklandami). W rozmowach, które przeprowadzicie, nie wybijajcie tego argumentu, ponieważ byłoby pożądane załatwienie sprawy w duchu wzajemnego zrozumienia. Przy okazji podkreślcie, że Polska jest nadal zainteresowana w nawiązaniu szerszej współpracy z Argentyną w dziedzinie rybołówstwa¹⁵⁹.

^fBogdański^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 23

¹⁵⁹ W odpowiedzi szyfrogramem z 5 sierpnia ambasada w Buenos Aires przekazywała: „Incydent rybacki był relacjonowany w prasie, jednak MSZ nas nie wzywał. Uważamy, iż był to nie pierwszy już przejaw nadwrażliwości i chęci przypomnienia ich roszczeń do suwerenności nad Malwinami (Falklandy), co zbiega się z uwikłaniem się Argentyny w zatarg o Beagle. W złożonej sytuacji A., rywalizacji między rodzajami sił zbrojnych

61

*30 lipca, szyfrogram wiceministra Wiejacza do ambasadora w Waszyngtonie
w sprawie przygotowań do XXXVI sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ*

Warszawa, dn. 30° lipca 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 5244^c

Spasowski – Waszyngton

36 sesja ZO NZ¹⁶⁰:

1. Złożona sytuacja międzynarodowa może rodzić elementy konfrontacji. Niepokoi to nas zwłaszcza w decydującym dla świata przekroju stosunków Wschód–Zachód, przede wszystkim amerykańsko-radzieckich.

2. Będziemy działać na rzecz konstruktywnego przebiegu sesji. Główną uwagę poświęcimy sprawom bezpieczeństwa międzynarodowego, odprężenia, szczególnie w Europie, rozbrowienia i wygaszania konfliktów. Oczekujemy rychłego wznowienia rokowań USA–ZSRR ws. ^hnierozmieszczania w Europie nowych broni rakietowo-jądrowych^h ^cbroni eurostrategicznych^c, wypowiemy się na rzecz utworzenia strefy

chodzi tu o spektakularne przejawy obrony interesów kraju”. W szyfrogramie z 24 sierpnia ambasador Czesław Limont uzupełniał: „W dniu 34 bm. zostałem wezwany do MSZ. Ambasador Blanco – dyrektor Dep. Antarktydy w obecności dyrektora Dep. terytorialnego – ministra Conti nawiązując do naszego protestu z dnia 4 bm. wyraził zaniepokojenie naszą aktywnością rybacką w okolicach Malwin. W czasie zatrzymania naszego statku «Koral» dowódca polskiej floty miał oświadczyć, że posiada zgodę gubernatora Falklandów. Taką postawę Polski siłą rzeczy należy zaliczyć jako sprzyjającą dla W. Brytanii, bowiem Argentyny nigdy o podobną zgodę nie proszono. [...] Proponuję: 1. Ostrzec naszą flotę tam operującą. Może ona być narażona na różne posunięcia drogo nas w sumie kosztujące”; AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 24. Następnie szyfrogramem z 19 września dyrektor Departamentu III Zdzisław Szewczyk polecał: „1. Wyjaśnijcie, że kontynuowanie połowów wokół Malwin ma dla Polski w aktualnej sytuacji szczególne znaczenie gospodarcze i nie oznacza chęci ^hpodważania^h ^ckwestionowania^c argentyńskich ^hpraw^h ^croszczeń^c do wysp. Nie podejmujcie żadnych pertraktacji o uzyskanie formalnej zgody Argentyny na połowy w rejonie Malwin. 2. Nie przedkładajcie żadnych sugestii dot. ekwiwalentu na rzecz Argentyny za połowy wokół Malwin (inwestycje portowe, port w Ushuaia). 3. W związku z ew. dalszą kontrolą naszych statków kapitanowie zostali uprzedzeni, aby nie powoływali się na ^czezwolenie^c Gubernatora Malwin. W przypadku jednak konfiskaty połowów lub nałożenia kar będziemy zmuszeni dochodzić swoich roszczeń w oparciu o zasady prawa międzynarodowego”; AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 23.

¹⁶⁰ Zasadnicza część XXXVI sesji ZO ONZ odbyła się 15 września – 18 grudnia 1981 r. (w 1982 r. obrady wznawiano jeszcze trzykrotnie); zob. dok. nr 253 i 272.

bezatomowej w Europie Północnej¹⁶¹. Ponowimy propozycję zwołania w Warszawie Konferencji Odprężenia Militarnego i Rozbrojenia, wyrazimy poparcie dla II sesji specjalnej ZO ws. rozbrojenia¹⁶². Zmierzać będziemy do przyspieszenia prac genewskiego Komitetu Rozbrojeniowego¹⁶³ nad rozbrojeniem nuklearnym, gwarancjami bezpieczeństwa dla państw nienuklearnych, całkowitym zakazem prób jądrowych, zakazem broni neutronowej i radiologicznej oraz eliminacją broni chemicznej, gdzie tradycyjnie wniesiemy projekt rezolucji¹⁶⁴.

3. Oczekujemy wyboru Polski do Rady Bezpieczeństwa na lata 1982–1983¹⁶⁵. Liczymy na poparcie USA.

4. Przedstawimy projekt związanej rezolucji ws. dalszej realizacji Deklaracji ONZ o wychowaniu społeczeństw w duchu pokoju¹⁶⁶. Jeśli utrzymany zostanie nasz tekst, nie kłóci się ona z dotychczasowym stanowiskiem USA.

5. Będziemy działać na rzecz rozwoju międzynarodowej współpracy gospodarczej na zasadach równości i wzajemnych korzyści. Wniesiemy projekt rezolucji dot. badań długofalowych tendencji ekonomicznych^h (kontynuacja polskiej inicjatywy) celem stworzenia lepszych warunków dla globalnej współpracy gospodarczej^h. Wystąpimy^h zdecydowanie^h przeciwko wzrostowi budżetu ONZ.

¹⁶¹ W 1980 r. powrócono do dyskusji nad projektem przedstawionym w 1963 r. przez prezydenta Finlandii Urho Kekkonena, który zakładał utworzenie w Skandynawii strefy bezatomowej. W 1981 r. zintensyfikowano dyskusje i negocjacje na ten temat, nie doprowadziły one jednak do formalnego utworzenia strefy.

¹⁶² Mowa o XII sesji specjalnej ZO ONZ (tzw. II sesja rozbrojeniowa), która odbyła się 7 czerwca – 10 lipca 1982 r. W sprawie KOMiR zob. przyp. 27 do dok. nr 10.

¹⁶³ Chodzi o działające od 1959 r. (pod zmieniającymi się nazwami) wielostronne forum negocjacji rozbrojeniowych prowadzonych w ramach ONZ.

¹⁶⁴ W okólniku wysłanym tego samego dnia do części placówek wiceminister Węjacz dodatkowo przekazywał: „5. Nadal działać będziemy na rzecz uregulowania konfliktu na Bliskim Wschodzie, wyrazimy poparcie dla radzieckich propozycji ws. Zatoki Perskiej. Będziemy popierać stanowisko rządów Afganistanu i Kampuczy na rzecz rozwiązania obu spraw, w tym przyznania KRL należnego jej miejsca w ONZ. Wystąpimy przeciwko polityce apartheidu i poprzemy niezwłoczne przyznanie Namibii niepodległości. 6. Wypowiemy się za podjęciem skutecznych środków przeciwko terroryzmowi, podając zarazem krytyce podejmowane przez niektóre państwa próby zwalczania ruchów narodowo-wyzwoleńczych pod pretekstem walki z terroryzmem. [...] 9. W oparciu o powyższe przeprowadźcie rozmowy z gospodarzami, podkreślając pełną gotowość delegacji PRL konstruktywnej współpracy z innymi delegacjami. Sondujcie także szanse ponownego wyboru Waldheima na SG wobec ew. innych kandydatów, a zwłaszcza S. Salima (Tanzania). Informujcie przed 10 września”; AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148.

¹⁶⁵ Polska została wybrana na niestałego członka Rady Bezpieczeństwa na lata 1982–1983 w wyniku głosowania przeprowadzonego 15 października 1981 r. (w czasie XXXVI sesji ZO ONZ); zob. dok. nr 253.

¹⁶⁶ Chodzi o deklarację o wychowaniu społeczeństw w duchu pokoju, która została uchwalona z polskiej inicjatywy w 1978 r. w czasie XXXIII sesji ZO ONZ.

6. Przygotowujemy projekt rezolucji w/s dalszych prac nad projektem Konwencji Praw Dziecka¹⁶⁷.

7. W oparciu o powyższe przeprowadźcie rozmowę w DS. Liczymy na dobrą współpracę z delegacją USA. Wysondujcie, jakie są, zdaniem rozmówców, szanse ponownego wyboru Waldheima¹⁶⁸ *ci jakie są priorytetowe zainteresowania USA na tę sesję*.

^fWiejacz^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 145

62

30 lipca, raport radcy handlowego w Abidżanie o współpracy gospodarczej PRL z Wybrzeżem Kości Słoniowej

Abidjan, le 30.07.1981

Ministerstwo Spraw Zagranicznych
Tow. E. Wiśniewski
Wicedyrektor Departamentu V
Warszawa

BRH w Abidżanie potwierdza z podziękowaniem odbiór W/pisma DV-WKS-24/2-3-81 z 6 kwietnia br., otrzymanego kurierem 22 czerwca br.

W nawiązaniu do otrzymanego pisma informujemy, że nasze działania na tut. gruncie postępują w kierunku podtrzymania dotychczas osiągniętych pozycji politycznych, jak również w dalszej perspektywie czynimy starania rozwoju współpracy gospodarczej. W roku bieżącym eksport nasz do WKS natrafia na trudności wynikające nie tylko z ograniczenia obecnie naszej masy towarowej na eksport, ale z pogłębiającego się kryzysu na tutejszym rynku.

WKS, pierwszy producent kakao na świecie, trzeci – kawy, w związku ze znacznym spadkiem cen światowych na te używki uzyskał niekorzystny wynik bilansu handlowego. Odczuwa się braki gotówki na rynku. Importerzy wstrzymali zakupy, ograniczając się do wyprzedaży zapasów. Według oceny tut. ekonomistów obecny kryzys zostanie zażegnany już na początku 1983 roku, kiedy WKS rozpocznie eksport pierwszych baryłek ropy (pierwsze pozytywne informacje o złożach ropy

¹⁶⁷ Konwencję o prawach dziecka przyjęto dopiero w 1989 r.

¹⁶⁸ Nowym sekretarzem generalnym (w miejsce Kurta Waldheima) został Javier Pérez de Cuéllar.

naftowej w pobliżu Abidjanu podano do wiadomości w 1978 roku; obecnie eksploatowane są trzy źródła – przy znacznej pomocy kapitału zagranicznego – bogate w wysokogatunkową ropę). W chwili obecnej wydobywa się od 3 do 4 tysięcy baryłek dziennie. Do końca przyszłego roku przewiduje się wydobycie wystarczające na potrzeby rynku wewnętrznego. WKS to kraj, jeden z nielicznych Czarnej Afryki, o dużych perspektywach gospodarczych. Zrozumiałe jest więc wzrastające zainteresowanie takich krajów jak: RFN, Japonia, USA, kraje Benelux'u – nie mówiąc o Francji jako stałym partnerze. W/w kraje udzielają pomocy finansowej bezwrotnej lub pożyczek na bardzo dogodnych warunkach – udzielają też pomocy w sprzęcie medycznym, medykamentach, urządzeniach elektrotechnicznych i innych. Zadaniem naszym jest utrzymywanie się na rynku iworyjskim, aby nie dopuścić do sytuacji, żeby w przyszłości czynić starania ponownego „wejścia na rynek”.

W nawiązaniu do sugestii Ob. Dyrektora w sprawie celowych form oddziaływania na atmosferę stosunków bilateralnych byłoby bardzo pożytecznym – wg. mojego rozeznania – wykorzystać pewne materiały naszej TV udostępniając je TV WKS.

Obecnie dużo o nas się mówi – tut. TV codziennie podaje wiadomości z Polski wykorzystując materiały TV francuskiej. Dobrze więc byłoby pokazać nasz kraj przez emisję naszych krótkometrażówek o tematyce różnej; np.: zwyczajów regionalnych, turystycznych, piękna naszych poszczególnych regionów kraju, zabytków, i tematyce sportowej (jak fragmenty meczów piłki nożnej, siatkówki lub treningi w poszczególnych dyscyplinach sportowych). TV RFN i oczywiście francuska zaopatrują tutejszą telewizję w liczne filmy krótko i długo metrażowe o różnych tematach uwzględniając dużo czasu na tematy sportowe, jak np.: mecze ligi zachodniemieckiej w piłce nożnej.

Ponieważ niżej podpisany najprawdopodobniej będzie we wrześniu br. w Warszawie, pozwolę sobie Ob. Dyrektorowi złożyć wizytę i poruszyć również powyższy temat. W końcu ub. roku nawiązałem kontakt z tut. Ministerstwem Sportu – gdzie przekazałem otrzymane z kraju udane wydawnictwo La Pologne Sportive – Zbigniewa Chmielewskiego. Strona iworyjska zainteresowana jest nawiązaniem bezpośrednich kontaktów sportowych z polskimi klubami celem rozegrania spotkań w piłce nożnej lub siatkówce; najchętniej przyjęliby reprezentacyjną naszą drużynę w piłce nożnej.

W powyższym temacie rozmowy przeprowadzę w czasie pobytu w Warszawie chcąc zapoznać się z możliwościami nawiązania kontaktów sportowych między naszymi drużynami i WKS oraz omówić warunki finansowe naszej strony.

Na zakończenie uprzejmie informuję, że wysyłane przez nasze BRH wycinki prasowe załączane do n/notatek nie powodują dodatkowych kosztów ponoszonych przez nasze Biuro.

Attaché Handlowy
Władysław Koperczyński^f

63

*30 lipca, pismo dyrektora Departamentu IV do ambasady w Kolonii
w sprawie reakcji na propagandowe wykorzystywanie
zachodnioniemieckiej pomocy żywnościowej dla PRL*

Warszawa, dnia 30 lipca 1981 r.

TAJNE
KURIEREM

Ambasada PRL
w K o l o n i i

W związku z sygnalizowanymi nam przez Ambasadę przypadkami wykorzystywania akcji pomocy paczkowej z żywnością i lekarstwami przez antypolskie i antykomunistyczne siły Republiki Federalnej do dyskredytowania władz państwowych i socjalizmu w naszym kraju Departament IV Ministerstwa Spraw Zagranicznych podziela pogląd placówki, że pozostawienie sprawy bez żadnej reakcji z naszej strony będzie oddziaływać ośmielająco na inicjatorów propagandowego rozgrywania akcji pomocy paczkowej dla Polski. Jednakże nasze przeciwdziałania muszą uwzględniać wszystkie aspekty akcji paczkowej w sytuacji pogłębiającego się kryzysu gospodarczego i związanych z nim trudności zaopatrzeniowych. Dlatego też nasze przeciwdziałania winny być ukierunkowane przede wszystkim na zwalczanie wrogiej czy nieprzychylnej nam argumentacji zachodnioniemieckiej w propagandzie.

W tym celu ^dzlecił^d naszym korespondentom w RFN (Moszczeńskiemu i Ramotowskiemu) przekazywanie w porozumieniu z Ambasadą korespondencji do kraju, w których wskazywaliby zarówno pozytywne, jak i negatywne reperkusje akcji paczkowej. W informacji czy komentarzach należy dawać wyraz zdecydowanej dezaprobaty wykorzystywania trudnej sytuacji w Polsce i „humanitarnej” akcji części społeczeństwa RFN do wzniesienia pogardy i uprzedzeń do Polaków i Państwa Polskiego oraz rozbudzania starych, wiekowych antypolskich uprzedzeń w społeczeństwie RFN. ^bRozmawiałem z Red. Kruczkowskim „TL” i M. Pogodowskim „ŻW” – *przekazą prośbę korespondentom w RFN. 20 VIII^b g...^g*

W korespondencjach mają oni wyeksponować tezę, że niezależnie od naszej sytuacji materialnej naród polski nie zaakceptuje żadnego działania naruszającego jego dumę narodową. Można zakładać, że określone elementy publikowanej w prasie krajowej korespondencji będą następnie przedmiotem komentarzy

akredytowanych w Polsce korespondentów zachodnioniemieckich w środkach masowego przekazu RFN.

^dZamierzamy^d także skomentować w naszych środkach masowego przekazu sprawę propagandowego wygrywania akcji paczkowej dla dyskredytowania naszego kraju.

Jednocześnie Departament prosi Ambasadę o zwrócenie się do tych organizatorów akcji pomocy, którzy tylko z pobudek humanitarnych angażują się w tę działalność, o oficjalne zdystansowanie się od antypolskich aspektów propagandowych tych społecznych inicjatyw.

Celowym byłoby również zweryfikowanie przez Ambasadę napływających do Polski informacji wskazujących, że w akcję pomocy paczkowej angażują się w coraz szerszym zakresie rewizjonistyczne organizacje ziomkowskie, które usiłują skierować ją głównie na rzecz osób zamieszkujących polskie ziemie zachodnie i północne, uznawanych przez te organizacje za „Niemców”. Działanie to ma służyć do podtrzymania politycznego mitu o istnieniu w naszym kraju tzw. niemieckiej mniejszości narodowej.

Departament prosi o bieżącą informację o wynikach działań Ambasady w tym zakresie.

^bProblem ma być także omówiony na spotkaniu z ⁱ...ⁱ w DPWKiN 10.8 przez przeds. Dep. IV. 6.⁸ ^g...^g

Dyrektor Departamentu
^fR. Korczewski^f

AMSZ, DPWKiN 33/85, w. 1

64

*31 lipca, szyfrogram ambasadora w Waszyngtonie
w sprawie możliwości uzyskania amerykańskiej pomocy żywnościowej*

T a j n e
Natychmiast, ale nie w nocy

Szyfrogram Nr 1105/III
z Waszyngtonu, nadany 31.7.81, g. 14.00

Czyrek – Karaś

1) Otrzymaliśmy w trybie natychmiastowym zapytanie z Departamentu Rolnictwa, jakie są nasze aktualnie najpilniejsze potrzeby w zakresie pomocy żywnościowej. Wymieniają następujące towary, nie wykluczając płatności złotówkowych: masło, mleko w proszku, sery.

Zasugerowaliśmy również smalec i mięso. Zbadają możliwości – dysponują niektórymi gatunkami mięsa mrożonego, ale nie ze stoków państwowych.

2) Rolnictwo otrzymało zlecenie badania tego tematu od kierownictwa DS, który został zaniepokojony rozwojem sytuacji w Polsce.

3) Proszono nas o wypowiedzenie się niezależnie od dalszych konsultacji z krajem ze względu na szczególną pilność, jaką przywiązują do sprawy. Przekazaliśmy, że jesteśmy zainteresowani w jak najszybszych dostawach większych ilości w/w artykułów. Ilości te i asortyment będziemy mogli sprecyzować w konsultacji z Warszawą.

4) Proszę o możliwie [pilną] odwrotną odpowiedź, gdyż temat wymagać będzie mojej rozmowy w DS już w poniedziałek¹⁶⁹.

/-/ Spasowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 144

¹⁶⁹ W odpowiedzi szyfrogramem z 3 sierpnia wiceminister Olechowski i wiceminister handlu zagranicznego Antoni Karaś przekazywali: „Potwierdźcie nasze zainteresowanie *‘maksymalnymi ilościami’* wymienionych przez rozmówców pozycji masła, mleka w proszku i sera. Jesteśmy również zainteresowani poważnymi ilościami mięsa, smalcu i olejów roślinnych. [...] *‘Liczymy’* na potwierdzenie gotowości rozliczenia złotówkowego”. We wcześniejszym szyfrogramie, z 1 sierpnia, minister Czyrek polecał: „Jesteśmy zainteresowani każdą ilością tych i innych produktów żywnościowych. Potwierdzajcie – załatwajcie”; AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 145.

65

*31 lipca, notatka ambasadora w Kopenhadze:
plan działań związanych z powołaniem na stanowisko*

TAJNE

Kierunki działania Ambasadora PRL w Danii¹⁷⁰

Ze względu na położenie geograficzne, przynależność do NATO i EWG oraz Rady Nordyckiej królestwo duńskie należy do bardziej interesujących państw Europy Północnej. Polska utrzymuje dobrosąsiedzkie kontakty z tym państwem. Posiadamy dobrze rozwinięte bilateralne stosunki polityczne, gospodarcze i kulturalno-naukowe, uregulowane szeregiem dwustronnych umów i porozumień.

W stosunkach polsko-duńskich nieuregulowanymi pozostają kwestie rozgraniczenia szelfu kontynentalnego oraz rozgraniczenia granic narodowych stref rybołówczych, szczególnie w rejonie Bornholmu.

Narodowy interes Polski oraz nasze sojusznicze zobowiązania wobec U.W. i RWPG określają naszą polityczną linię postępowania wobec Danii. Jesteśmy zainteresowani w utrzymywaniu i rozwijaniu korzystnej, sąsiedzkiej współpracy z tym państwem, wykorzystywaniu politycznych ambicji kierownictwa duńskiego dla upowszechniania naszych ocen i poglądów o sytuacji międzynarodowej, a szczególnie dla podtrzymywania polityki odprężenia w Europie i poszukiwania dróg wiodących do zahamowania wyścigu zbrojeń i do rozbrojenia.

Do zadań pierwszoplanowych należy także systematyczne upowszechnianie wśród kierowniczych działaczy państwowych Danii naszego stosunku do problemu niemieckiego, naszych ocen niebezpiecznych trendów rozwojowych w RFN, a szczególnie groźnych skutków narastającej supremacji militarnej Bundeswehry w Europie Zachodniej. Wzmoczonej uwagi wymaga zacieśniająca się współpraca ideowo-polityczna socjaldemokracji duńskiej z zachodnioniemiecką.

Nie mniej ważne są procesy integracyjne zachodzące między Danią a ugrupowaniami politycznymi, wojskowymi i gospodarczymi, do których ona należy. Rola Danii, małego państwa o ambicjach odgrywania znaczącej roli na arenie międzynarodowej, wymaga pogłębionej analizy. Ważnym, godnym obserwacji zjawiskiem jest ścieranie się w opinii duńskiej poglądów reprezentujących z jednej strony tendencję do niezależnej polityki narodowej, a z drugiej do koordynowania tej polityki w ramach NATO czy EWG.

¹⁷⁰ Notatka została przygotowana w związku z powołaniem 16 czerwca Tadeusza Wujka na stanowisko ambasadora w Kopenhadze.

Bacznej uwagi wymaga rola spełniana przez Danię w ramach internordyckiej współpracy politycznej, kulturalnej i gospodarczej. Z pola naszego widzenia nie powinien schodzić stosunek rządu duńskiego do propozycji utworzenia nordyckiej strefy bezatomowej.

Systematycznej analizy wymaga stosunek Danii do państw wspólnoty socjalistycznej.

Jesteśmy zainteresowani w kontynuowaniu bezpośrednich kontaktów między polskimi i duńskimi działaczami państwowymi, partiami politycznymi, parlamentarzystami, a także organizacjami zawodowymi i społecznymi. W okresie trwania misji należałoby sfinalizować realizację oficjalnej wizyty Prezesa Rady Ministrów PRL w Danii, śledzić za rytmicznością wymiany wizyt ministrów s.z. oraz roboczych konsultacji politycznych między ministerstwami spraw zagranicznych.

Szczególnie trudna sytuacja kształtuje się w polsko-duńskich stosunkach gospodarczych. Występujący brak towarów na eksport, w tym także węgla, trudności płatnicze państwa prowadzą do drastycznych ograniczeń importowych. Dlatego główną uwagę zwracamy na wykorzystanie wszystkich możliwości dla uzyskiwania maksymalnie wysokich cen za eksportowane do Danii towary, na zabiegi o podtrzymanie kontaktów z tradycyjnymi importerami polskich towarów, na poszukiwanie możliwości bezgotówkowych dostaw surowców i półfabrykatów poszukiwanych przez nasz przemysł. Szczególnie troskliwie należy podchodzić do racjonalnego wykorzystywania możliwości zakupów kredytowych na rynku duńskim dbając o wynegocjowanie możliwie najkorzystniejszych dla nas cen. Nadal trzeba kontynuować analizę najbardziej interesujących nas dziedzin życia gospodarczego i kierunków rozwoju przemysłu duńskiego.

Wiele uwagi trzeba poświęcić doświadczeniom duńskiego rolnictwa i przemysłu rolno-spożywczego koncentrując się na śledzeniu wysoko wydajnych metod hodowli i produkcji rolnej oraz przetwórstwa surowców rolnych. Na te dziedziny należy ukierunkować rozwój kontaktów naukowo-technicznych.

Szczególnie intensywną działalność należy rozwinać wokół wyjaśniania i popularyzacji założeń naszej reformy gospodarczej i programu wyjścia z kryzysu. Działalność ta powinna służyć kształtowaniu przychylnego nam klimatu w duńskich kołach gospodarczych oraz potwierdzaniu naszej wiarygodności jako partnera handlowego.

Nadal należy wykorzystywać sprzyjający klimat dla upowszechniania naszych osiągnięć w dziedzinie kultury i nauki, kształtować właściwy obraz naszego kraju i socjalistycznej drogi jego rozwoju. Kontynuować należy kontakty z duńskimi kręgami artystycznymi oraz z komunami wykorzystując ich organizacyjną aktywność oraz możliwości finansowe dla zaznaczenia naszej obecności na kulturalnej mapie Danii.

W wewnętrznej informacji należy zwrócić uwagę na systematyczne przygotowanie pogłębionych opracowań dla Centrali oraz udokumentowanych konkretnymi kontaktami informacji o bieżącej sytuacji, opiniach i posunięciach rządu duńskiego. Celowym jest wprowadzenie systemu rozliczania pracowników z posiadanych kontaktów, uzyskiwanych informacji oraz wykonanych opracowań.

Ambasador
^fTadeusz Wujek^f

Warszawa, dnia 31 lipca 1981 r.

AMSZ, Dep. IV 46/84, w. 2

66

*31 lipca, notatka dyrektora Protokołu Dyplomatycznego
w sprawie bezpieczeństwa przedstawicielstw krajów arabskich*

Warszawa, dnia 31 lipca 1981 roku

POUFNE

N O T A T K A

dot. wzmocnienia ochrony placówek krajów arabskich

W dniu 30.VII.1981 r. odbyło się w PD spotkanie z kierownikami ambasad Iraku, Syrii i Tunezji oraz przedstawicielem OWP z udziałem dyrektora Departamentu V tow. St. Turbańskiego i przedstawiciela B.S. M.O.¹⁷¹ mjr T. Olejnika.

W związku z nadesłaniem przez ambasady w/wymienionych krajów not informujących o ponownym otrzymaniu przesyłek listowych zawierających groźby i wezwanie do opuszczenia Polski, sygnowanych przez „Polskich Przyjaciół Syjonu”, wyrażono ubolewania oraz zapewniono, że władze polskie traktują tę sprawę bardzo poważnie i podjęły wszelkie możliwe kroki prowadzące z jednej strony do wykrycia sprawców tych działań, a z drugiej – do wzmocnienia ochrony placówek krajów arabskich. Podkreślono, że władze polskie zdecydowanie potępiają tego rodzaju nieprzyjazną wobec placówek krajów arabskich działalność; odcina się też od niej polska opinia publiczna, co znalazło wyraz w komentarzu redakcyjnym na

¹⁷¹ Mowa o Batalionie Specjalnym, odpowiedzialnym za ochronę placówek dyplomatycznych. Zob. też dok. nr 11.

ten temat zamieszczonym w dzienniku „Żołnierz Wolności” 25 bm. Przedstawiciel B.S. M.O. poinformował w ogólnych zarysach o działaniach podjętych przez właściwe organa M.O. w związku z tą sprawą.

Ambasador Syrii w imieniu pozostałych kierowników placówek krajów arabskich podziękował za przedstawione stanowisko władz polskich, a także za informację o podjętych przez M.O. działaniach. Stwierdził on, że ambasady krajów arabskich orientują się, z jakich kręgów wywodzą się ludzie próbujący zastraszyć przedstawicieli krajów arabskich i godzący w przyjazne stosunki tych krajów z Polską. Wiedzą oni, że tzw. „Polscy Przyjaciele Syjonu” nic nie mają wspólnego z narodem polskim. Zapewnił też, że antyarabskie działanie z ich strony nie ma wpływu na stanowisko placówek państw arabskich, które jak dotychczas będą pracować na rzecz zacieśniania przyjaźni i wszechstronnej współpracy z Polską.

W trakcie rozmowy przedstawiciel OWP zwrócił uwagę na to, że w Warszawie przebywa delegacja Związku Pisarzy Izraela, i zapytał, czy wiemy, jak znalazła się ona w Polsce.

Tow. Dyr. St. Turbański poinformował, że – ^djak mu wiadomo z prasy^d ^bto niezupełnie ściśle^b – delegacja ta przebywa w Polsce w ramach międzynarodowej działalności Stowarzyszenia Korczakowskiego.

^fH. Łaszczyński^f

AMSZ, Dep. V 25/86, w. 2

67

31 lipca, notatka WZ KC PZPR w sprawie stosunków polsko-chińskich

ZAPIS USTALEŃ

z posiedzenia grupy roboczej KC d/s chińskich

W dniu 30 lipca br. odbyło się kolejne zebranie grupy z udziałem przedstawicieli Wydziałów KC: Zagranicznego, Prasy, Radia i TV, Nauki i Oświaty, Handlu i Finansów, IPPM-L, Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz Wojskowej Akademii Politycznej.

Na posiedzeniu, któremu przewodniczył L. Piątkowski, wysłuchano informacji na temat aktualnej sytuacji w ChRL oraz o prezentacji problematyki polskiej, w tym IX Zjazdu PZPR, w chińskich środkach masowego przekazu, a także o zagadnieniach bilateralnych (handel, kontakty międzypaństwowe). Przedstawiciel WAP wyjaśnił militarne aspekty zainstalowania przez USA na terytorium

chińskim elektronicznych stacji zwiadu wojskowego. Uczestnicy zebrania otrzymali materiały i informację o spotkaniu w Moskwie.

Podjęto następujące ustalenia:

1. Wydział Prasy, Radia i TV KC zainspiruje w prasie kilka artykułów nt. konsekwencji i rezultatów wizyty A. Haiga w ChRL, m.in. niebezpieczeństwa kształtowania się nowego agresywnego aliansu¹⁷². Zorganizuje także z polskimi sinologami audycję telewizyjną i radiową pokazującą szerszemu odbiorcy polskiemu niebezpieczeństwo tego sojuszu dla racji stanu PRL.

2. Wydział Nauki i Oświaty KC wspólnie z Departamentem II „MSZ” przygotowuje na następne posiedzenie grupy kompleksową ocenę i propozycje współpracy naukowo-technicznej z ChRL.

3. IPPM-L w porozumieniu z Wydziałem Pracy Ideowo-Wychowawczej KC i „Książką i Wiedzą” podejmą działania w sprawie przyspieszenia wydania przygotowanego już opracowania książkowego pt. „XXX lat ChRL”.

4. IPPM-L wspólnie z MSZ-tem przedstawia propozycje co do treści biuletynów na tematy chińskie. Wykorzystać tu należy również prace innych instytucji, m.in. WAP, który ostatnio dysponuje opracowaniami absolwentów pt. „Konflikt chińsko-wietnamski” i „Stosunki RFN–ChRL w latach 70-tych”.

5. IPPM-L wspólnie z PISM zorganizują we wrześniu symposium naukowe na temat aktualnej problematyki chińskiej.

6. MSZ podejmie działania dla realizacji zadań resortu wynikających z przyjętych w Moskwie ustaleń.

WYDZIAŁ ZAGRANICZNY
KC PZPR

Warszawa, dnia 31 lipca 1981 r.

AAN, KC PZPR, XI/425

¹⁷² Wizyta odbyła się 14–17 czerwca.

68

*31 lipca, notatka wicedyrektora Departamentu Administracji,
Finansów i Inwestycji w sprawie kosztów uczestnictwa w KNP*

Warszawa, dnia ^d31 lipca 1981 r.^d

NOTATKA

dla Tow. Wiceministra M. Dmochowskiego

W związku z dyspozycją z dnia 28.07.br.¹⁷³ poniżej przedkładam uzupełniające informacje na temat kosztów utrzymania polskiego Przedstawicielstwa w KNP
w Korei:

1. Zgodnie z postanowieniami Uchwały Nr 686/53 Prezydium Rządu z dnia 12.09.1953 r. w sprawie utworzenia, wyposażenia i utrzymania Przedstawicielstwa PRL w Korei (§ 6) minister spraw zagranicznych zobowiązany został do utrzymania i finansowania polskiej misji¹⁷⁴. Wydatki obciążają budżet dewizowy MSZ.

2. Aktualny stan zatrudnienia (zgodnie z budżetem) wynosi 9 pracowników:

- 1) szef misji,
- 2) zastępca szefa misji,
- 3) sekretarz misji,
- 4) lekarz,
- 5) kierownik działu administracyjnego,
- 6) tłumacz konferencyjny,
- 7) oficer analityczny,

¹⁷³ W notatce informacyjnej z 27 lipca Departament II relacjonował: „III. W poszukiwaniu oszczędności widzimy alternatywnie pewne możliwości ich uzyskania w KNP poprzez: 1. przejęcie przez KRLD wszystkich kosztów utrzymania naszej delegacji lub 2. dokonanie dalszej redukcji etatów delegacji z liczby 9 do 5. IV. Z uwagi na rolę Związku Radzieckiego w politycznym uregulowaniu kwestii koreańskiej jako problemu z II Wojny Światowej konsultujemy w Moskwie sprawy KNP. Delegacje PRL i CSRS współpracują ściśle w KNP. Konsultujemy ważniejsze sprawy komisyjne z MSZ w Pradze. V. Sprawę wystąpienia do KRLD o przejęcie kosztów utrzymania delegacji w KNP przedstawiliśmy MSZ ZSRR zyskując jego życzliwe zrozumienie. Obecnie dwoma kanałami: z Ambasadą CSRS w Warszawie i delegacją CSRS w KNP konsultujemy sprawę z założeniem pozyskania dla niej CSRS”; AMSZ, Dep. II 38/86, w. 4. Zob. PDD 1981 styczeń-czerwiec, dok. nr 517.

¹⁷⁴ Polska wchodziła w skład Komisji Nadzoru Państw Neutralnych, utworzonej po podpisaniu 27 lipca 1953 r. traktatu z Panmundżomu, który kończył wojnę koreańską. Zob. dok. nr 350.

8) kierownik kancelarii sekr. KNPN,

9) prac. łączn. – telegrafista.

3. Wydatki dewizowe za rok 1980 i budżet na rok 1981 wynoszą:

rok 1980		
wydatki		
	łącznie	w tym osobowe
wony	98.373,40	92.223,79
juany	16.722,52	15.476,40
dolary	838,45	–

łącznie stanowi to równowartość 1.525,3 tys. zł. ob.

rok 1981		
budżet		
	łącznie	w tym osobowe
wony	99.470,–	93.100,–
juany	17.131,–	15.625,–
dolary	450,–	–

łącznie stanowi to równowartość 1.582.– tys. ^{jd}zł. ob. ^{dj}g...^g

4. Pracownicy KNPN w okresie pobytu w Korei otrzymują pełne wynagrodzenie złotowe w/g stawek otrzymywanych przed delegowaniem do pracy w misji, jak również pokrywane są im koszty rzeczowe w postaci wyposażenia. Łączne kredyty na ten cel w roku 1981 wynoszą 1.295.– tys. ^{jd}zł. ^hdew. ^hob. ^{cdj}g...^g

5. W oparciu o posiadane materiały z okresu ostatniego pięciolecia podajemy poniżej dane odnośnie wydatków dewizowych i złotych:

Rok	Wydatki dewizowe				Wydatki złotowe w zł obieg./tys.
	w dewizach			razem w zł. dew.	
	wony	juany	\$ US		
1976	77.483,76	12.700,84	518,65	97.470,9	2.029,2
1977	77.907,98	12.575,77	210,–	96.570,7	1.501,2
1978	78.539,–	12.763,–	297,30	97.768,1	1.273,1
1979	90.596,–	15.914,–	390,–	109.527,1	1.508,2
1980	98.373,40	16.722,52	838,45	127.204,5	1.751,2

Średnioroczny koszt utrzymania polskiego Przedstawicielstwa w Korei w latach 1976–80 wyniósł 105.708,3 zł dew. i 1.612.600 zł. obieg. Wzrost poziomu wydatków dewizowych w roku 1979 spowodowany był decyzją premiera o podwyższeniu wynagrodzeń dewizowych pracowników średnio o 30%.

Pełnych informacji odnośnie kosztów poniesionych przez stronę polską od 1953 roku DAFI nie posiada z uwagi na obowiązujące przepisy o brakowaniu akt.

^fM. Lissowski^f

AMSZ, Dep. II 38/86, w. 4

69

*[przed 4 sierpnia], notatka ambasady w Dar es Salaam
o sytuacji środowisk polonijnych i działalności polskich duchownych w RPA*

NOTATKAPolonia i kler polski w Republice Południowej Afryki

Przy opracowaniu notatki wykorzystano m.in. informacje polskich siostr zakonnych pracujących w RPA.

I. Polonia

^dRPA jest obecnie największym skupiskiem ludności pochodzenia polskiego na kontynencie afrykańskim^d. Liczbę Polonii szacuje się na ^dok. 1000 osób^d. Brak stosunków dyplomatycznych¹ i bliższych kontaktów z tamtejszą Polonią bardzo utrudnia nasze rozeznanie, które jest cząstkowe i daleko niepełne.

Wśród Polonii można wydzielić trzy tradycyjne grupy:

1) ^dPrzedwojenna i wojenna^d, najbardziej liczna, zamożna, zasiedziała w tamt. warunkach, dość dobrze zorganizowana, dobrze znająca się wzajemnie i w masie patriotyczna, wspominająca z rozrzewnieniem starą ojczyznę.

Ci Polacy reprezentują najczęściej sfery handlowe (drobni i średni przedsiębiorcy, kupcy, sklepikarze) i wolne zawody.

W warunkach reżimu RPA reprezentują centrową orientację polityczną, w zasadzie akceptując rząd Pretorii i jego ostatnie zabiegi „kosmetyki” rasistowskiej polityki.

Wśród tej części ludności wciąż żywe są tradycje polskości, ona jest motorem działalności polonijnej, szczególnie na polu kulturalno-oświatowym. W istniejącym klubie polonijnym dość regularnie odbywają się odczyty, zebrania, projekcje filmów, zabawy i tańce. W zawodach sportowych ziomkostw i municypalnych występach folklorystycznych biorą udział polskie drużyny i zespoły o tradycyjnych nazwach „Orzeł biały”, „Wisła”, „Zryw” i tp.

Polonia posiada także polską szkołę niedzielną, gdzie dzieci uczą się mówić, czytać i pisać po polsku, poznają naszą historię, geografę i literaturę w oparciu o przedwojenny program szkolny.

2) Emigracja powojenna to głównie rówieśnicy pierwszej grupy. Do RPA przybyli w latach 50-ych i 60-ych z innych, najczęściej ościennych krajów afrykańskich, dokąd rzuciły ich losy wojny.

W liczbie paruset osób przyjechali do Południowej Afryki i osiedlili się w niej opuszczając Rodezję, Zambię, Malawi, Tanzanię czy Kenię, widząc kres panowania

¹ Do nawiązania stosunków dyplomatycznych między RPA a Polską doszło dopiero w 1991 r.

kolonialnego w tych krajach lub też zagrożenie dla swych interesów finansowych, własności prywatnej.

Ich struktura zawodowa podobna jest do starszej części Polonii, ale więcej wśród nich farmerów, ludności wiejskiej i słabo wykształconej, lecz nie brak także jednostek bardzo przedsiębiorczych, rzutkich, które wspięły się na dość wysoki stopień zamożności.

W sumie ludzie Ci asymilują się towarzysko ze starszą (stażem osiedlenia) Polonią.

Politycznie są bardziej od niej zróżnicowani, częściej spotkać można zagorzałych rasistów, ale i radykałów, lewicowców. Placówce znane są sporadyczne przypadki Polaków blisko współpracujących z ANC w RPA i SWAPO w Namibii (nawet i agenturalnie).

To źródło emigracji do RPA jeszcze „nie wyszło”. Należy oczekiwać, iż w najbliższych latach przesiedli się na Południe jeszcze 100–200 Polaków z Zimbabwe i (w znacznie mniejszym stopniu) z Zambii. Również ta grupa jest w sumie patriotyczna, chociaż słabo utrzymująca więzy z krajem, m.in. z uwagi na brak stosunków dyplomatycznych.

3) Młodą emigrację reprezentują obywatele PRL (często opuścili ojczyznę nielegalnie lub też nie ubiegali się o przedłużenie terminu ważności paszportów wydanych w celu odwiedzenia krewnych np. w Wielkiej Brytanii). W zdecydowanej większości są to ludzie młodzi lub w średnim wieku, kraj ojczysty opuścili samotnie, szukając „przygód” lub lepszych warunków życia. Spora ich część spędziła wcześniej parę, kilka lat w Europie Zach., gdzie jednak trudno było im się urządzić lub też zawiedli się warunkami (elementami kryzysu gospodarczego), brakiem pracy odpowiedniej do kwalifikacji i ambicji.

^eZ uwagi na recesję ekonomiczną w Europie Zach. (np. Wielka Brytania) i poważne trudności gospodarcze w Polsce, a także nasze szersze „otwarcie granic” sądzić należy, że ilość Polaków podejmujących pracę i osiedlających się w RPA będzie rosła w najbliższym okresie^e. Dzięki temu dotychczas, i chyba w nadchodzących latach jeszcze, Południe Afryki będzie jednym z bardzo nielicznych regionów, gdzie nie obserwuje się spadku wielkości Polonii.

Rygorystyczne przepisy wewnętrzne w RPA, rasistowska polityka Burów nie utrudniają w praktyce podejmowania pracy przeznaczonej dla białych ani osiedlania się (dość mile widziane w obliczu „zagrożenia ze strony czarnych”). Uniemożliwia ^esię jednak naszym rodakom karierę polityczną, szersze wpływy i dostęp do władzy. Zdecydowana większość młodych Polaków (poza uciekinierami, bez wykształcenia) jest przez władze przychylnie traktowana, w praktyce np. dużo lepiej niż znacznie liczniejsi Włosi, z którymi władze mają często kłopoty moralne (bliskie stosunki z Afrykankami), porządkowe i polityczne (t.zw. elementy wywrotne, lewackie, anarchistyczne).

Najmłodsza część Polonii słabo jest jeszcze zasymilowana z resztą rodaków. Jest wśród niej znacznie więcej wykwalifikowanych robotników najemnych,

średniego szczebla technicznego, a mniej właścicieli firm, sklepów i przedstawicieli wolnych zawodów.

Pod względem poglądów politycznych ta część Polaków w RPA jest najbardziej zróżnicowana.

W ostatnim czasie coraz więcej Polaków z RPA, choć wciąż rzadko, zwraca się w sprawach konsularnych do naszej Ambasady w Dar es Salaam, poprzednio wyłącznie do naszej Placówki w Londynie. Wydaliśmy 10 nowych paszportów konsularnych, ożywiła się też korespondencja służbowa rodaków z RPA z nami.

Przypuszczać można, że z chwilą powstania polskiej placówki dyplomatycznej w Zimbabwie ożywią się więzy z naszą liczną, lecz oderwaną, ze wzgl. politycznych, Polonią w RPA.

Nawet na podstawie naszego powierzchownego rozeznania oceniamy, że w wypadku wyjazdu pracownika Placówki na kilka dni ^d(nieoficjalnie)^d do RPA można by nawiązać bliższe stosunki ze środowiskiem polskim, lepiej rozeznac je ku pożytkowi naszego kraju^e. ^bnie!^b

Sądźmy, że wyjazd do ^dZambii^d ^bZimbabwe?^b czy też RPA mógłby bardzo pożytkownie zaowocować pod wzgl. zebrania większych sum (szacunkowo równoważność paru tys. dol. USA w każdym z państw) na cele pomocowe dla kraju, np. na zakup leków (a la polonijna akcja „Ostrawa”²).

Wniosek ten stawiamy pod uwagę Dep. Konsularnego MSZ (vide nasza notatka ze stycznia br. z pobytu służbowego w Zambii).

II. Kler polski

Jest w RPA mało liczny, znacznie mniejszy niż np. w Zambii, Tanzanii czy też na Madagaskarze, mimo iż Polonia dużo większa liczebnie. Wynika to przede wszystkim z charakteru życia religijnego w państwie rządzonego przez potomków Burów i słabutkiej obecności kościoła katolickiego w życiu wewnętrznym RPA, z braku tradycji pracy misyjnej Rzymu na Południu Afryki.

Księżę polskich jest 4 w tym rozległym kraju, jeden z nich jest oficjalnym opiekunem duszpasterskim Polonii, inny (83-letni zakonnik) pracuje jeszcze w interiorze wśród ludności afrykańskiej, gdzie zdobył sobie znaczne uznanie i popularność, trzeci duchowny w sędziwym wieku i schorowany przebywa pod opieką polskich sióstr zakonnych w prowadzonym przez nie Domu Dziecka na przedmieściu Johannesburga. Najmłodszy z tej czwórki jest sekretarzem Delegata apostołskiego w RPA.

Siostr polskich, z różnych Zgromadzeń Zakonnych, jest łącznie 16, większość zdecydowana w podeszłym wieku.

W ub.r. przybyły 3 młodsze siostry z PRL via Wielka Brytania, którym niedawno wymieniliśmy paszporty krajowe na konsularne. Siostry zakonne prowadzą

² W sprawie inicjatywy oszczędnościowej konsulatu generalnego w Ostrawie zob. PDD 1981 styczeń-czerwiec, dok. nr 324.

Państwowy Dom Dziecka, pracują w szpitalach, szkołach i wśród ludności, tylko dwie z nich działają bezpośrednio w klasztorach.

^eZapotrzebowanie na kler katolicki w RPA, najchętniej polski (reminiscencje Polaka – papieża), jest olbrzymie, dotyczy to całej sfery życia tak religijnego, jak i społeczno-charytatywnego^e. Sądzić można, że Episkopat polski i Watykan ma dostatecznie dobre, duże możliwości rozszerzenia działalności misyjnej w RPA i wielkie zapotrzebowanie na oddany, wypróbowany kler diecezjalny i zakonny z Polski.

Polscy duchowni w wielu krajach tej części Afryki są bardzo szanowani zarówno przez władze świeckie i religijne, jak i przez ludność za swe poświęcenie, oddanie pracy oraz właściwą postawę społeczną, należyty stosunek do ludności afrykańskiej. Podobnie jak w wypadku Zambii, Tanzanii, Madagaskaru również i w RPA, a może w jeszcze większym stopniu, liczne postulaty tutejszych [przedstawicieli] hierarchii katolickiej o przysłanie kadr kościelnych z PRL są pozytywnie załatwiane tylko w nielicznym stopniu.

Wg. posiadanego rozeznania Biuro Misyjne i władze kościelne w Polsce nie chcą zbyt „ogółać” opiekę duszpasterską w Polsce, tłumacząc się przed Watykanem i krajami misyjnymi brakami kadrowymi u nas (co chyba nie polega na prawdzie z uwagi na dość dużą ilość powołań i popularność pracy misyjnej wśród kleru polskiego) i długim procesem ich przygotowań do pracy na obcym terenie (m.in. kwestia językowa).

Uważamy, iż ta nadmierna wstrzeźliwość Episkopatu polskiego może też wynikać z wcześniejszych aspektów naszej urzędowej polityki wobec kościoła, t.j. z zadowolenia i oczekiwanego wzrostu wyjazdów, praktycznie długoletnich, kadr kościelnych, a więc „czym ich więcej wyjedzie, tym lepiej dla nas w Polsce”, a w podtekście „czym ich mniej w kraju, tym lepiej”. Wystraszyło to kierownictwo kościelne w PRL przed nadmiernym „eksportem” duchowieństwa, chyba ze szkodą dla obu stron, chociaż w różnie pojętym aspekcie.

Z punktu widzenia interesów Polski Ludowej, popularyzowania naszego kraju, w szerokim rozumieniu, za granicą, szczególnie w krajach, gdzie nasza aktywność polityczna ze zrozumiałych, obiektywnych względów jest słaba lub prawie żadna (jak w wypadku RPA) – kler polski lojalny i patriotyczny odgrywa doniosłą, pozytywną rolę w działalności polonijnej, konsularnej, a przede wszystkim w propagowaniu Polski w Państwach tego regionu.

Opracował:
^fPaweł Gruk^f
I Sekr. Ambasady

70

*4 sierpnia, szyfrogram ambasady w Kolonii
o publikacjach zachodnioniemieckiej prasy na temat sytuacji w Polsce*

T a j n e
P i l n e

Szyfrogram Nr 1192/III
z Kolonii, nadany 4.8.81, g. 13.20

Gierłowski – Mąkosa

Wasz 5184³.

Według publicznych deklaracji „Sterna” seria H. Jaenecke pt. „Polska – ukrzyżowany naród” ma służyć jakoby rozpropagowaniu w RFN wiedzy o Polsce i jej nowożytnej historii oraz zaspokojeniu „głodu informacyjnego” wywołanego procesem odnowy. Oceniamy ją jako przejaw tut. „czarnej” propagandy nastawionej na wbicie klina między KS (głównie ZSRR) a „Polskę reform i odnowy”. Zapoczątkowanie serii tuż po IX Zjeździe dowodzi, że jest to próba polityczno-propagandowego wygrania „narodowej specyfiki polskiej” o wymowie antyrosyjskiej i antyradzieckiej. Historia Polski jest jednostronnie zinterpretowana jako nieustanna walka z zalewem rosyjskim. Wyraźna jest tendencja do wybielania Prus⁴ i pominięcia niemieckiego Drang nach Osten. Interpretacja historii służy celom aktualnym – budzeniu nacjonalizmu polskiego i nastrojów antyradzieckich. W tym duchu wiele aluzji i podtekstów do obecnej sytuacji w Polsce i stanu stosunków polsko-radzieckich. Seria została poparta szeroką i kosztowną reklamą. Na razie rezonans prasowy niewielki, pewne zainteresowanie w kręgach intelektualnych i tut. CD.

Ambasada ZSRR ocenia serię analogicznie. Podnosili w SPD, która odcina się od sprawy.

/-/ Wojtkowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 69

³ Szyfrogramem z 28 lipca wicedyrektor DPWkiN Włodzimierz Gierłowski przekazywał ambasadzie w Kolonii: „Zwraca naszą uwagę serial historyczny «Co za naród» zapoczątkowany w tyg. «Stern» Nr. 31 z 23.07. oraz akcja reklamowa redakcji wokół niego. Prosimy o rozeznanie kręgu inspiratorów i współautorów, reperkusji w RFN oraz dalszych zamiarów redakcji. Zamierzamy podjąć polemikę”; AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 71.

⁴ Dyrektor Staniszewski polecał szyfrogramem z 25 sierpnia skierowanym do ambasad w Paryżu i Wiedniu: „Prosimy obserwować problematykę pruską w środkach masowego przekazu. Zależy nam na udziale naszego publicysty w dyskusji telewizyjnej na temat

71

*4 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Paryżu
o rozmowie z premierem Francji*

T a j n e
Natychmiast

Szyfrogram Nr 1199/III
z Paryża, nadany 4.8.81, g. 19.00

Dobrosielski

Wasz 5255⁵.

Spotkanie z Mauroy 4 bm.

1) Przedstawiłem sprawy podkreślając ich powagę i ogromną pilność. M. potwierdził, że jest decyzja polityczna i że został poinformowany o przeciąganiu się spraw na szczeblu technicznym. 5 bm. omówi z Mitterrand i poleci Delors maksymalne przyspieszenie załatwienia strony formalnej i przystąpienia do praktycznej realizacji. Ze szczególną uwagą przyjął mój cytat z rozmowy z premierem Jaruzelskim o szkodach, jakie dla procesu odnowy mogłyby powstać z braków w zaopatrzeniu rynku i przemysłu. Odnotował z komentarzem, że: „jest to prawda, którą Zachód powinien należycie uwzględnić”.

2) Depozyt. Cheysson spotkał się w Cancun z Genscherem i Anglikami, by uzyskać ich przychylne stanowisko. Nie mają jeszcze pełnej relacji. M. postawi również jutro u Mitterrand sprawę jednostronnego posunięcia Francji (przypomniał mi obietnicę Delors).

Prus. Znajdźcie lub stwórzcie okazję ku temu. Zainteresujcie może sprawą autorów krytycznych artykułów i książek nt. Prus”; AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148. Zob. też PDD 1981 styczeń-czerwiec, dok. nr 23.

⁵ Szyfrogramem nr 5255 z 3 sierpnia wiceminister spraw zagranicznych Marian Dobrosielski przekazywał ambasadorowi w Paryżu: „1. W czasie wizyty u Premiera, poza informacją o wynikach IX Zjazdu i aktualnej dramatycznej sytuacji gospodarczej – ^hprzedstawcie^h ^hprzedstaw^h szerzej nasze postulaty ^hgospodarcze^h zgłoszone pod adresem Francji i państw zachodnich. ^hZaakcentujcie^h ^hZaakcentuj^h, że przywiązujemy dużą wagę do pilnego wdrożenia ustaleń podjętych w czasie wizyty Karasia ws. ułatwień importowych oraz ^hpostawcie^h ^hpostaw^h ponownie sprawę depozytu ^hbanków francuskich w BH^h ^hBanku Francji w NBP^h. 2. Do ^hWaszej^h ^hTwojej^h wiadomości: rozważana jest wizyta członka naszego kierownictwa partyjno-rządowego w niektórych państwach zach.-europejskich, w tym we Francji, w sierpniu br. ^hWysondujcie^h ^hWysonduj^h dyskretnie, jakie są możliwości czasowe Premiera i Ministra SZ w tym miesiącu”; AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 111. Ostatecznie wizytę złożył 17 sierpnia minister spraw zagranicznych (i członek BP) Józef Czyrek (rozmowy prowadził także w RFN); zob. dok. nr 113 i 127.

3) W obu sprawach M. przyrzekł poinformować mnie 5 bm. późno wieczorem⁶.

4) Zapewnił o dalszej woli Francji dopomożenia nam w dalszych negocjacjach wielostronnych.

5) Wizycie środki masowego przekazu nadały szeroki rozgłos z pewnymi akcentami dramatyzującymi na tle sytuacji w Warszawie⁷. Odpowiadając mnie M. złożył oświadczenie dla prasy, w którym podkreślił wolę Francji rozwijania współpracy z Polską i przyjęcia nam z pomocą w obecnych trudnościach.

/-/ Kułaga

AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 110

72

*4 sierpnia, szyfrogram ministra finansów do ambasadora w Waszyngtonie
w sprawie polskiego zadłużenia w USA*

Warszawa, dn. 04^c sierpnia 1981 r.

T a j n e
°B. PILNE°

SZYFROGRAM Nr °5303°

^hTowarzysz R.^h Spasowski – Waszyngton

^cW nawiązaniu do depeszy 5287 od Olechowskiego⁸ Proszę o podjęcie w DS lub w innych kompetentnych organach interwencji w następującej sprawie:

⁶ Szyfrogramem z 5 sierpnia ambasador w Paryżu uzupełniał: „Premier Mauroy dzwonił o 18.30, zakomunikował o decyzji RM usunięcia wszelkich przeszkód finansowych. [...] M. prosi o jak najszybsze zawieranie kontraktów. Powołał u siebie zespół międzyministerialny, do którego zaprasza przedstawiciela ambasady”; AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 110.

⁷ Nawiązanie do fali protestów związanych z pogarszającym się zaopatrzeniem sklepów w żywności – m.in. organizowanych w wielu miastach (również w Warszawie) tzw. marszów głodowych. Przyczyną protestów była decyzja rządu z 23 lipca zwiększająca ceny żywności i ograniczająca przydziały kartkowe na zakup mięsa. Zob. też dok. nr 79 i 83.

⁸ W szyfrogramie nr 5287 z 4 sierpnia wiceminister Olechowski przekazywał: „Wykorzystajcie kontakty w Administracji naciskając na szczególnie dla nas istotne złagodzenie warunków w zakresie rozłożenia płatności 90% kredytów CCC oraz °90%° odsetek w pełnej ich wysokości, a nie tylko pokrytej bezpośrednio gwarancjami. Jeśli nie będzie to możliwe, to nalegajcie na przesunięcie terminów spłat 100% sumy zobowiązań

W toku rozmów ze stroną amerykańską prowadzonych za pośrednictwem Ambasady USA w Warszawie wyłoniła się różnica poglądów na temat sumy należności CCC⁹, jaka powinna być odroczone zgodnie z ustaleniami protokołu podpisanego 27 kwietnia br. Wg strony amerykańskiej przedmiotem odroczenia powinno być 90% sumy odsetek od kredytów CCC tylko w tej części, która pokryta jest bezpośrednio gwarancjami CCC (tj. w granicach 6%). W aide-memoire z 15 lipca wykazaliśmy, że:

- protokół paryski nie zawiera takiego ograniczenia, a zatem 90% trzeba liczyć od całej sumy odsetek i kredytów gwarantowanych, również nie objętych bezpośrednio gwarancjami,
- inne kraje rozumieją postanowienia protokołu tak jak strona polska,
- przyjęcie interpretacji amerykańskiej powoduje w n/bilansie płatniczym niedobór środków ponad 80 mln \$, wobec czego sugerujemy ew. odroczenie 100% sumy kredytów pokrytej gwarancjami CCC, co zrekompensowałoby nam przynajmniej połowę tej sumy,
- podobne rozwiązanie, tj. odroczenie nie 90, a 100%, zastosowała strona włoska, która ze względu na ograniczenia ustawowe była w stanie odroczyć tylko kredyty dłuższe od dwuletnich.

Strona amerykańska podtrzymała jednak swe stanowisko.

Minister Finansów ^f*Marian Krzak*

AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 145

pokrytej bezpośrednio gwarancjami CCC (wówczas bez niegwarantowanych części oprocentowania). Niezależnie tej sprawy powoduje dodatkowe obciążenie w b.r. sumą ponad 80 mln. dol., na które nie mamy pokrycia. Z analogiczną propozycją występujemy do Meehana⁹. Wcześniejszym szyfrogramem, z 21 lipca informowałam: „20 bm. Meehan przekazał mi odpowiedź na nasze aide-memoire z 15 bm. Waszyngton po rozpatrzeniu problemu potwierdza dotychczasowe stanowisko, że USA nie mogą przełożyć więcej niż 90% spłat gwarantowanego kapitału i odsetek; uważa, że jest to zgodne z protokołem paryskim. [...] Konkluzja – stanowisko USA zdecydowane. Waszyngton zwraca się do rządu PRL o podpisanie porozumienia bilateralnego. Nie uważamy sprawy za zamkniętą. Nasze dalsze propozycje negocjacyjne podamy wam wkrótce”; AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 145.

⁹ Commodity Credit Corporation (CCC) została założona w 1933 r. w celu ustabilizowania cen artykułów rolnych i wsparcia gospodarki rolnej USA. PRL, dokonując zakupów nadwyżek amerykańskich produktów rolnych, regularnie korzystała z pożyczek CCC. Zob. też dok. nr 103.

73

*4 sierpnia, notatka informacyjna: sprawozdanie delegacji polskiej
z dotychczasowego udziału w spotkaniu KBWE w Madrycie*

Warszawa, 4 sierpnia 1981 r.

P o u f n e

NOTATKA INFORMACYJNA
Ocena letniej rundy spotkania madryckiego KBWE
(sprawozdanie delegacji PRL)

I.

POLITYCZNE UWARUNKOWANIA ROKOWAŃ

O ile jesienna (1980) runda poświęcona była głównie ocenie realizacji AK KBWE, a wiosenna – analizie zgłoszonych propozycji, to letnia – trwająca od 5 maja do 28 lipca br. – koncentrowała uwagę na wypracowywaniu postanowień. Faktyczną podstawą prac był obszerny projekt całościowy państw NN z 31 marca br.

KS dążyły do potwierdzenia ciągłości procesu odprężenia i uzupełnienia go głównie zwołaniem KOMiR. Wola kompromisu okazywana w sprawach terroryzmu, praw człowieka i niektórych innych podporządkowana była głównie temu celowi. ZSRR dążył przy tym, żeby ew. postanowienia dot. KOMiR nie osłabiły jego pozycji w stosunkach z USA i nie prowadziły do niekorzystnej zmiany równowagi w stosunkach W–Z.

Państwa NATO i EWG, utrzymując niezmienione cele, wprowadziły istotne zmiany do taktyki, zwłaszcza po rzymskiej sesji NATO¹⁰. Odeszły od prób blokowania inicjatyw KS i zakończenia Spotkania krótkim komunikatem, zawierającym głównie postanowienia o dacie i miejscu następnego Spotkania.

Podjęły próbę sformułowania i wyrażenia własnej koncepcji odprężenia oraz wypracowania mandatu europejskiej konferencji nt. wojskowych aspektów bezpieczeństwa, który wyrażałby interesy sojuszu zachodniego. Przyczyną zmiany tej taktyki było pewne zróżnicowanie w łonie NATO na tle problematyki bezpieczeństwa militarnego; niektóre kraje Europy Zachodniej dostrzegły także swój interes w rozszerzeniu KBWE na dziedzinę wojskową oraz we włączeniu ZSRR do strefy kontroli aktywności militarnej, przy maksymalnym wyłączeniu USA. Ponadto na

¹⁰ Sesja Rady NATO odbyła się 4–5 maja.

stanowisko zachodnie wpływały także oczekiwania i niepewność związane z rozwojem sytuacji w Polsce.

Ta zmiana taktyki państw NATO i EWG zbliżyła je do krajów NN i otworzyła możliwość negocjacji, o które zabiegały KS.

W skrócie – oznaczało to potrzebę ustosunkowania się w negocjacjach zwłaszcza do następujących problemów:

- mandatu konferencji nt. militarnych aspektów bezpieczeństwa, a zwłaszcza strefy obowiązywania środków bezpieczeństwa i budowania zaufania (CSBM);
- oceny wcielania w życie postanowień Aktu Końcowego KBWE;
- praw człowieka i swobód religijnych;
- poszerzenia kontaktów i ułatwień dla przepływu informacji;
- zapewnienia bezwarunkowej zgody na ciągłość procesu KBWE (dalsze spotkania typu Madryckiego) i sposobów powiązania KOMiR z KBWE.

Ze względu na to, że polityczne cele nie uległy zmianie, negocjacje były b. żmudne i powolne.

II.

UZGODNIENIA I PROBLEMY OTWARTE

Jeśli przyjąć projekt NN za punkt odniesienia, to do końca lipca br. uzgodniono ok. 90% tego tekstu, chociaż nie porozumiano się jeszcze w kilku najważniejszych sprawach. W przypadku zaistnienia dobrej woli politycznej wypracowanie dokumentu końcowego możliwe będzie w ciągu 10–14 dni.

1. Sprawy polityczno-prawne (zasady KBWE)

Poważne różnice zaznaczyły się w redagowaniu wstępnej części dokumentu (preambuły) podczas określania stosunku do odprężenia, wyścigu zbrojeń i stanu realizacji AK KBWE. Państwa NATO i Hiszpania dążyły do wyrażenia w Dokumentie Końcowym koncepcji, zgodnie z którą:

- „odprężenie umarło i należałoby je wskrzesić”, a nie stwarzać pozorów, iż w stosunkach W–Z nie zaszło nic negatywnego;
- problematyka wyścigu zbrojeń nie powinna podlegać ocenie, gdyż wychodzi poza proces KBWE;
- należy sformułować wnioski z debaty implementacyjnej z podkreśleniem krytycznych ocen realizacji AK, niedostatków i naruszania zasad i postanowień tego dokumentu.

Dotychczas uzgodniono formułę nt. umacniania „prawdziwego odprężenia” oraz potrzeby nowych wysiłków i konkretnego działania, jak i zrównoważonego

postępu we wszystkich rozdziałach AK KBWE. Bliski ustalenia jest wspólny negatywny stosunek do wyścigu zbrojeń. Nie do przewyciężenia są nadal różnice w ocenie implementacji AK, gdyż oceny krytyczne są traktowane przez państwa socjalistyczne jako krytyka pod ich adresem.

W problematyce przestrzegania Deklaracji zasad KBWE określającej podstawy stosunków między państwami delegacje NATO dążyły do uznania praw człowieka za priorytetowe w stosunku do wszystkich innych zasad, domagały się przyjęcia nowych zobowiązań (legalizacja t.zw. helsińskich grup nadzoru realizacji AK oraz podtrzymywanie dialogu w tej sprawie, np. przez spotkania ekspertów nt. praw człowieka), zobowiązania się do aktywniejszego działania na rzecz realizacji przyjętych postanowień w tym względzie oraz poszerzenia swobód religijnych (zwłaszcza legalizacja unitów w ZSRR i innych grup wyznaniowych). ZSRR i pozostałe KS traktowały te postulaty jako próbę ingerencji w ich sprawy wewnętrzne.

Ponadto w tej tematyce do końca lipca uzgodniono (choć nie zarejestrowano) m.in. następujące sprawy:

- stosowanie 10 zasad KBWE w ustawodawstwie i praktyce wewnętrznej państw (prop. polsko-radziecka) oraz ich włączanie do dwustronnych umów i porozumień (NRD–Bułgaria);
- poszanowanie Paktów Praw Człowieka¹¹, a także zalecenie przystąpienia do innych międzynarodowych dokumentów dot. ochrony praw człowieka;
- współpraca w zakresie zwalczania terroryzmu w stosunkach międzynarodowych (postulat NATO i Hiszpanii).

Bliskie uzgodnienia są sprawy swobód religijnych, które będą ujęte w sposób znacznie bardziej szczegółowy i konkretny, niż wynika to z postanowień Aktu Końcowego.

2. Wojskowe aspekty bezpieczeństwa

Państwom socjalistycznym udało się w tej sprawie skoncentrować prace wyłącznie na opracowaniu mandatu „Konferencji w sprawie środków budowy bezpieczeństwa i zaufania oraz rozbrojenia” (KSSBBZR). Oprócz jej nazwy – określającej zakres tematyczny przyszłych rokowań – uzgodniono także:

- cel Konferencji – podjęcie konkretnych działań dla postępu w umacnianiu zaufania i bezpieczeństwa oraz dla osiągnięcia rozbrojenia;

¹¹ Chodzi o uchwalone w 1966 r. przez Zgromadzenie Ogólne ONZ i ratyfikowane przez PRL w 1977 r. wielostronne umowy międzynarodowe, w skład których wchodziły: międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych oraz międzynarodowy pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych.

– przeprowadzenie jej etapami i zadania pierwszego etapu: przyjęcie zespołu „wzajemnie uzupełniających się środków budowy zaufania i bezpieczeństwa” (CSBM);

– sprawy przejścia do następnego etapu oraz stosunku między Konferencją a procesem KBWE.

Zarysowała się także zgodność co do trzech – spośród czterech proponowanych przez Francję – kryteriów przyszłych CSBM. Winny one być: wojskowo znaczące i politycznie wiążące oraz poddane odpowiednim formom kontroli odpowiadającym treści środków.

Najtrudniejszą sprawą jest ostatnie kryterium – określenie strefy stosowania tych środków, a konkretnie – czy i w jakiej formie powinna nastąpić rekompensata Zachodu wobec radzieckiej gotowości rozszerzenia strefy do Uralu. Jest to kwestia decydująca dla losów całego Spotkania. Związkowi Radzieckiemu udało się wciągnąć USA i inne państwa NATO do negocjacji na ten temat dopiero w drugiej połowie lipca br. Jednak stanowiska głównych stron pozostały bez zmiany: państwa NATO przedstawiły 20 lipca formułę, która praktycznie oznacza ograniczenia nawet w stosunku do tej strefy, jaką określa Akt Końcowy (wyłącza bowiem samodzielne manewry morskie i poza powietrznym obszarem kontynentu europejskiego). Zgłoszona w odpowiedzi radziecka formuła precyzuje w istocie inicjatywę L. Breżniewa (Tbilisi, maj 1981)¹² w sprawie podjęcia konkretnej decyzji w tej sprawie na samej Konferencji, natomiast ograniczenia się w Madrycie do uzgodnienia ogólnego zarysu i zasad przyszłego rozwiązania.

Wyniki dyskusji w tej sprawie są dwoiste: z jednej strony nastąpiła polaryzacja stanowisk, z drugiej manifestowane jest żywotne zainteresowanie wszystkich uczestników i ugrupowań politycznym rozwiązaniem tej kontrowersji, co utożsamiane jest praktycznie z sukcesem całego Spotkania. Do czynników korzystnych zaliczyć należy zarówno rosnące zainteresowanie środowisk politycznych w grupie zachodniej przeciwko nowej spirali zbrojeń, jak i szeroki antyatomowy i antyrakietowy ruch społeczny w różnych krajach Zachodu.

3. Problematyka gospodarcza

Tzw. drugi koszyk w zasadzie zakończył swoje prace. Przyjęte uzgodnienia są wynikiem rezygnacji stron ze skrajnych postulatów, dużej elastyczności KS (by dać pozytywny impuls dla całości prac Spotkania) oraz pozytywnej roli państw NN.

Uzgodnienia nie wykraczają poza standard określony w AK KBWE lub forum EKG ONZ, choć sformułowania dot. informacji i kontaktów gospodarczych oraz arbitrażu uwzględniają elementy postulatów zachodnich. KS nie dopuściły do negatywnej oceny transakcji kompensacyjnych. W interesującej nas dziedzinie współpracy

¹² Mowa o przemówieniu wygłoszonym w czasie majowej wizyty w Tbilisi, w którym Breżniew zapewniał o gotowości rozszerzenia strefy budowy środków zaufania na całą europejską część ZSRR.

energetycznej podkreślono znaczenie jej rozwoju, ale nie osiągnięto porozumienia w sprawie zwołania konferencji na ten temat, zlecając EKG kontynuowanie prac.

Wypracowano też zalecenia dot. m.in.: kooperacji przemysłowej, współpracy małych i średnich firm, standaryzacji, współpracy naukowo-technicznej, ochrony środowiska, robotników emigrantów (szczegółowa ocena – oddzielnie).

Obszerny tekst odzwierciedla w wyważony sposób interesy stron i pozytywnie wpływa na perspektywę dalszych prac Madrytu.

4. „Trzeci koszyk”

Mimo trudności i różnic prace zostały poważnie zaawansowane. Państwa zachodnie dążyły do konkretyzowania odpowiednich postanowień AK (wprowadzenie tzw. parametrów – np. określenie długości i sposobów załatwiania spraw paszportowych), automatyzmu ich wcielania w życie – zgodnie z koncepcją większego „otwarcia” państw socjalistycznych.

Państwa socjalistyczne gotowe były wyjść naprzeciw niektórym postulatom zachodnim, głównie w celu ułatwienia rokowań w sprawie KOMiR i pod warunkiem ustanowienia związku kontaktów i informacji z odprężeniem oraz zachowania pewnego zakresu swobody co do sposobu realizacji przyjętych postanowień (wprowadzenie tzw. klauzul zabezpieczających interesy KS, np. „na warunkach wzajemnie do uzgodnienia”, „tam, gdzie to możliwe”).

Zdołano niemal całkowicie zakończyć redagowanie tekstów dot. kultury i oświaty oraz kontaktów między ludźmi (m.in. usprawnienie procedur dot. łączenia rodzin i wyjazdów zagranicznych). Najtrudniejsza sytuacja dot. informacji, gdzie napotkano na przeszkody dot. m.in. prenumeraty i importu czasopism zagranicznych oraz ułatwień w pracy zagranicznych korespondentów.

Wśród nierozstrzygniętych spraw pozostają także m.in.: rozszerzenie kontaktów i informacji religijnej.

Państwa NATO podtrzymują także swoje postulaty dot.: otwierania ośrodków kultury, niezagłuszania audycji radiowych i niewydalania dziennikarzy.

Przyjęte dotychczas postanowienia stanowią wyważony kompromis – zgodnie z postulatami zachodnimi nastąpiło sprecyzowanie odpowiednich postanowień AK, ale przy wprowadzeniu licznych „klauzul zabezpieczających” oraz podkreśleniu w uzgodnionej już tzw. minipreambule znaczenia odprężenia i wzajemnego zrozumienia dla współpracy w dziedzinach humanitarnych.

5. Kontynuacja procesu KBWE

Ustalenie daty i miejsca następnego Spotkania typu Madryckiego¹³ będzie związane łącznie z ustaleniem dot. zwołania Konferencji nt. środków budowania zaufania i bezpieczeństwa w Europie. To uwarunkowanie jest w rękach KS ważnym instrumentem nacisku na państwa zachodnie. Uzgodniono, że tzw. Fioletowa Księ-

¹³ Kolejne spotkanie przeglądowe KBWE odbywało się w Wiedniu w latach 1986–1989.

ga (uchwała Spotkania przygotowawczego w Madrycie nt. organizacji procedury prac) będzie podstawą organizacji następnych Spotkań KBWE.

III. PERSPEKTYWY

Do końcowego, tzw. „pakietowego”, rozstrzygnięcia państwa NATO będą chciały wprowadzić zapewne następujące kwestie: określenie zasięgu obowiązywania strefy CSBM, prawa człowieka (grupy kontroli AK, spotkanie ekspertów), wyrażenie oceny wyników debaty implementacyjnej (w sensie krytyki KS) oraz ustalenie daty i miejsca następnego Spotkania. Wydaje się mało prawdopodobne, aby ZSRR zgodził się na jakąkolwiek legalizację działalności dysydentów („grupy Helsinek”) lub formuły sankcjonujące włączenie do problematyki KBWE spraw należących ze swej istoty do kompetencji wewnętrznej KS. Pozostałe jeszcze drobniejsze sprawy zostaną uzgodnione w trakcie rutynowych prac jesienią (od 27 października br.). Postulaty zachodnie dot. praw człowieka zakończą się zapewne przyjęciem uchwały o zwołaniu spotkania lub seminarium na ten temat.

Najtrudniejszą sprawą pozostaje określenie strefy CSBM. Zgłoszenie projektów USA i ZSRR w tej kwestii 20 lipca br. otworzyło nowe możliwości rokowań. W obu propozycjach można wyróżnić 4 porównywalne elementy:

- a) cała Europa (jak proponuje ZSRR) czy kontynent – jak formułuje projekt USA;
- b) zakres obszarów morskich przylegających do Europy i przestrzeni powietrznej;
- c) zakres udziału USA w przyszłych zobowiązaniach;
- d) miejsce podjęcia decyzji w sprawie strefy: tylko w Madrycie, a dokładne ustalenie na samej konferencji (ZSRR).

Nastąpiło znaczne zbliżenie stanowisk w sprawie objęcia strefą Europy i przestrzeni powietrznej oraz udziału USA i Kanady w przyszłym reżimie CSBM. Przy tym ani USA, ani Francja nie godzą się na przesunięcie tej sprawy do decyzji Konferencji.

Klucz do rozwiązania głównej sprawy (strefy) leży obecnie przede wszystkim w stosunkach wewnątrzatlantyckich – gotowości Europy Zachodniej do nacisku na Waszyngton w celu nakłonienia go do większej uступliwości. Związek Radziecki natomiast zajmuje elastyczne stanowisko i gotów jest powierzyć państwom NN poszukiwanie kompromisowego rozwiązania. Szanse na rozwiązanie tej trudnej sprawy istnieją, ale jeśli do 15 grudnia br. nie nastąpi rozstrzygnięcie, to może to niekorzystnie wpłynąć na całokształt kontynuacji procesu KBWE.

IV. SPRAWY POLSKIE

Do końca czerwca br. problematyka polska pośrednio ciążyła nad Spotkaniem w związku z decyzją państw EWG w Venlo o przeciąganiu prac do czasu IX Zjazdu PZPR¹⁴. Jednak w lipcu ta sprawa nie oddziaływała już na tok negocjacji, choć nadal była przedmiotem żywego zainteresowania w kuluarach¹⁵. Nie odnotowano także na Spotkaniu zachodnich prób wykorzystania przemian w Polsce przeciwko pozostałym KS.

Rozwój sytuacji w kraju nie spowodował zmiany naszej pozycji na Spotkaniu, np. w porównaniu z Genewą¹⁶ czy Belgradem¹⁷. Byliśmy liczącym się partnerem negocjacji w kilku priorytetowych sprawach, zwłaszcza w dziedzinie militarnej (obok ZSRR, USA i Francji). Współpraca i koordynacja z pozostałymi KS układała się dobrze, z ZSRR b. dobrze.

Dotychczas przyjęte uzgodnienia, zwłaszcza w sprawach ekonomicznych i humanitarnych, nie naruszają naszych interesów lub są dla nas korzystne. Zarówno w „pierwszym”, jak i w „trzecim koszyku” znalazły odzwierciedlenie wszystkie nasze propozycje: włączenie zasad KBWE do ustawodawstw, bezpieczeństwo placówek zagranicznych, rozwój pomocy konsularnej, rozwój współpracy kulturalnej (literatura, ochrona dziedzictwa kulturalnego i historycznego), lepsza prezentacja krajów w podręcznikach szkolnych. Nie było natomiast możliwości rozwinięcia idei wychowania społeczeństw w duchu pokoju jako zbyt ogólnej w stosunku do konkretnego charakteru innych postanowień.

W dyskusjach nieformalnych sprawa otwarcia KSSBBZR (b. KOMiR) w Warszawie spotyka się na ogół z poparciem ze strony większości krajów NN i NATO.

/–/ M. Dobrosielski

AAN, KC PZPR, XIA/1275

¹⁴ Mowa o spotkaniu ministrów spraw zagranicznych państw EWG, które odbyło się 19 maja w holenderskim Venlo.

¹⁵ Szyfrogramem z 8 sierpnia ambasada w Madrycie informowała zastępcę kierownika WZ KC PZPR Krzysztofa Ostrowskiego: „Zakwestionowane przez naszą delegację zdanie w uchwale (teza I) zjazdowej KPH mówiące o «historycznym znaczeniu» polskich procesów przeredagowano i obecnie stwierdza się, że «...proces ten stanowi wydarzenie o wielkim znaczeniu dla Europy i przyszłości socjalizmu»”; AMSZ, ZD 23/84, w. 9, t. 88.

¹⁶ Chodzi o tzw. II fazę KBWE, czyli spotkania przygotowujące podpisanie Aktu końcowego prowadzone w latach 1973–1975 w Genewie.

¹⁷ Belgradzkie przeglądowe spotkanie KBWE trwało od 4 października 1977 r. do 9 marca 1978 r.

74

*4 sierpnia, notatka wicedyrektora Departamentu Konsularnego
o akcji pomocowej dla PRL organizowanej przez środowiska polonijne
(z załącznikiem)*

Warszawa, dnia 4 sierpnia 1981 r.

W związku z aktualną sytuacją gospodarczą kraju środowiska polonijne na świecie rozwinęły akcję pomocy o szerokim zasięgu. Ma ona duże znaczenie dla rozwiązywania istniejących trudności zaopatrzeniowych. W szczególności dotyczy to szpitalnictwa zamkniętego i domów pomocy społecznej podległych Ministerstwu Zdrowia i Opieki Społecznej oraz domów dziecka podległych Ministerstwu Oświaty i Wychowania.

Obok żywności dużą wartość przedstawia pomoc w formie środków odżywczych dla małych dzieci (w tym mleko w proszku) oraz środków utrzymania higieny.

W celu należytego skoordynowania całokształtu tych zagadnień powołana została komisja międzyresortowa, której przewodniczy wiceprezes Rady Ministrów Jerzy Ozdowski, a w skład której wchodzi przedstawiciele zainteresowanych resortów, związków zawodowych i Episkopatu (bp Domin – przewodniczący „Caritasu”).

Pełnomocnikiem rządu do spraw koordynacji działań w tym zakresie został podsekretarz stanu w Ministerstwie Zdrowia i Opieki Społecznej.

Jak Departament Konsularny już sygnalizował clarisem nr 2414 z 22 maja 1981 r., Prezydium Rządu podjęło w dniu 15 maja br. decyzję nr 26/81 w sprawie koordynacji przewozu i rozdziału darów z zagranicy. Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej przygotowało wykładnię odnośnie zasad kwalifikowania jako darów artykułów nadsyłanych z zagranicy w ramach akcji niesienia pomocy społeczeństwu polskiemu.

W myśl tej wykładni za dary uznawane będą wszystkie przedmioty i artykuły przekazywane całkowicie nieodpłatnie przez organizacje zagraniczne i osoby prywatne, a przeznaczone dla placówek służby zdrowia i opieki społecznej, placówek resortu oświaty i wychowania, osób będących pod opieką PKPS, PCK oraz placówek socjalnych i osób będących pod opieką Komisji Charytatywnej Episkopatu Polski i Polskiej Rady Ekumenicznej.

Należą do nich:

1. artykuły żywnościowe,
2. leki, środki opatrunkowe i higieniczne,

3. sprzęt medyczny i aparatura, medyczne pomoce naukowe,
4. odzież,
5. inne (środki higieny osobistej i dezynfekcyjne).

Departament Konsularny pragnie jednocześnie poinformować, że na tle aktualnej trudnej sytuacji w kraju na odcinku zaopatrzenia powstaje za granicą szereg inicjatyw, w tym także takich, które nie mają charakteru pomocy humanitarnej dla osób najbardziej potrzebujących. Prywatne przedsiębiorstwa (szczególnie w RFN, Austrii oraz niektórych krajach skandynawskich) podejmują próby pośredniczenia w przekazywaniu darów lub paczek żywnościowych dla osób nie zawsze potrzebujących pomocy.

Departament Konsularny uważa, że należy dążyć do eliminowania takiego „pośrednictwa”, a w każdym razie traktować je wg. zasad analogicznych jak działalność spedycyjno-handlową. Firmy i osoby podejmujące tego typu działalność nie powinny korzystać z ulg i zwolnień w decyzji nr 26/81 Prezydium Rządu, chyba że odbiorcą daru jest jedna z upoważnionych do tego placówek.

Tak więc wobec przewoźników zajmujących się transportem zawodowo i dokonujących przewozu z przeznaczeniem ładunku dla osób indywidualnych lub organizacji nie uprawnionych do działalności charytatywnej należy stosować obowiązki wykupienia voucher'ów i pobierać normalne opłaty.

Główny Urząd Cel sygnalizuje, że mają miejsce próby zastępowania poczty i kolei przez prywatnych przewoźników i transportowania przez osoby prywatne paczek indywidualnie adresowanych. Departament Konsularny prosi o działanie na rzecz ograniczania takich praktyk.

Jednocześnie Departament Konsularny informuje, że wszystkie dary, o których mowa wyżej, są odprawiane w przywozie bez opłat celnych na podstawie deklaracji celnej. Leki i środki farmaceutyczne, niezależnie od tego, dla kogo są przeznaczone, winny być dostarczane za pośrednictwem Centralnej Składnicy Leków „CEFARM” – 01-230 Warszawa, ul. Skierniewicka nr 16, która jest uprawniona i zobowiązana do kontroli ich zgodności z wykazem leków dopuszczonych do obrotu w kraju.

Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej sporządziło wykaz placówek z ewentualną liczbą osób uprawnionych do korzystania z darów z zagranicy lub dokonywania ich rozdziału, którego kopię Departament Konsularny przesyła w załączeniu.

Wicedyrektor Departamentu Konsularnego
C. Ikanowicz^f

[załącznik]

W Y K A Z
placówek uprawnionych do korzystania z darów zagranicznych

I. Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej:

1) Szpitale wszystkich typów	– 240.000 pacjentów
2) Domy pomocy społecznej, państwowe, „Caritas” i społeczne dotowane	– 61.000 pensjonariuszy
3) Żłobki	– 100.000 dzieci
4) Internaty średnich szkół medycznych	– 15.000 młodzieży
5) Domy małych dzieci	– 7.000 dzieci
6) Kolonie letnie	– 50.000 dzieci
7) Stołówki studenckie	– 15.000 osób
8) Instytuty badawcze	
9) Centralna Składnica Farmaceutyczna	
Razem służba zdrowia i opieka społeczna	– 488.000 osób

II. Ministerstwo Oświaty i Wychowania:

1) Pogotowia opiekuńcze, rodzinne domy dziecka, domy dziecka	– 26.000 dzieci
2) Wychowawcze zakłady specjalne	– 35.000 dzieci
3) Przedszkola	– 838.000 dzieci
4) Uczniowie szkół ogólnokształcących i zawodowych korzystających ze świetlic dożywiania	– 2.576.000 dzieci
Razem oświata	– 3.475.000 dzieci

III. Polski Komitet Pomocy Społecznej – 500.000 osób

IV. Polski Czerwony Krzyż – 30.000 osób

V. Polska Rada Ekumeniczna – 15.000 osób

AMSZ, DK 31/87, w. I

75

*4 sierpnia, notatka Ministerstwa Finansów
w sprawie obsługi zadłużenia zagranicznego*Warszawa, dnia 04° sierpnia 1981 r.

N O T A T K A

w sprawie dalszych kierunków działania
w dziedzinie polityki płatniczej i kredytowej

Ustalenia porozumień o refinansowaniu i restrukturyzacji zobowiązań kredytowych Polski, zawartych w roku bieżącym z krajami wierzycielskimi i negocjowanych z bankami komercyjnymi, pozwalają na obecnym etapie na dokonanie oceny uzyskanych w tej dziedzinie wyników oraz ich wpływu na bilans płatniczy.

Równocześnie przebieg wykonania planu eksportu i importu w pierwszym półroczu br. stwarza potrzebę rozważenia problemu możliwości i warunków kontynuowania dotychczasowej polityki refinansowania i przesuwania terminów spłat zapadających zobowiązań.

Efekty finansowe porozumień o refinansowaniu zobowiązań

Szacuje się, że z ogólnej kwoty przypadających do spłacenia w roku bieżącym rat kredytowych i odsetek w wysokości 29,7 mld. zł. dew. ulegnie odroczeniu 16,6–18 mld. zł. dew. Do spłacenia pozostanie zatem w skali całego roku 11,7–13 mld. zł. dew., z czego w I półroczu uregulowano już 7,3 mld. zł. dew., a zatem na pozostałą część roku przypada 4,4–5,7 mld. zł. dew.

Odciążenie w tym stopniu bilansu płatniczego stwarza przesłanki dla zbilansowania wpływów i wypłat, pod warunkiem jednak zrealizowania zadań płatniczych – określonych w projekcie zaktualizowanego NPSG i prezentowanych poprzednio krajom wierzycielskim. Sprawą szczególnie istotną jest osiągnięcie wpływów z eksportu w zakładanej wysokości 21,2 mld. zł. dew. (6,5 mld. dolarów) oraz utrzymanie płatności importowych w granicach 22,9 mld. zł. dew. (7 mld. dolarów), a ujemnego salda obrotów handlowych w granicach 1,7 mld. zł. dew.

Zagrożenia planu

Przebieg realizacji planu w pierwszym półroczu wskazuje na pogłębiające się zagrożenia zadań planowych. W okresie 6 miesięcy br. ujemne saldo obrotów płatniczych wynikające z dostaw towarów i eksportu budownictwa wyniosło 2 mld. zł. dew., podczas gdy plan zakłada na cały okres roczny tylko 1,7 mld. zł. dew.

Było to wynikiem poważnego zaawansowania płatności importowych, które w pierwszym półroczu wyniosły 12,1 mld. zł. dew., co stanowiło 53% całorocznych

wydatków przewidzianych w planie, podczas gdy równocześnie eksport wykonany został płatniczo w 48%, w tym eksport gotówkowy w 46%.

W rezultacie, mimo poważnego odciążenia bilansu płatniczego w następstwie odroczenia części spłat, poczęły się nasilać, poczynając od II kwartału, poważne trudności płatnicze, potęgowane wycofywaniem przez banki zachodnie krótkoterminowych depozytów pieniężnych z Banku Handlowego. Stwarza to przeszkody w realizacji zadań importowych, tym większe, że wg danych statystyki rzeczowej GUS połowa importu z II obszaru płatniczego przypadła na zakupy żywności, podczas gdy w analogicznym okresie roku ubiegłego wykorzystano na te cele około jednej trzeciej środków, a zatem uszczuplona została poważnie część środków przeznaczona na zaopatrzenie przemysłu.

Powstały również zasadnicze przeszkody w regulowaniu zobowiązań kredytowych w części wymagającej bieżącego pokrywania, tzn. w tej części, która nie podlega odroczeniu, obejmującej 10% zobowiązań gwarantowanych przez instytucje państwowe oraz pełną kwotę odsetek od zobowiązań nie gwarantowanych. Problem ten stanie się szczególnie dotkliwy z chwilą zawarcia negocjowanego porozumienia z bankami komercyjnymi, które postawi stronę polską wobec konieczności przystąpienia do ścisłego wykonywania zawartych porozumień.

Jak wykazały ostatnie rozmowy z bankami komercyjnymi, nie ma już obecnie szans na uzyskanie zgody banków na dalsze wstrzymywanie czy opóźnianie płacenia odsetek oraz utrzymywanie zaległych zobowiązań za import towarowy, sięgających kwietnia 1980 roku, przy równoczesnym zawarciu i wprowadzeniu w życie porozumienia o restrukturyzacji naszych długów.

W n i o s k i

W zaistniałej sytuacji powstaje konieczność dokonania wyboru między:

- z jednej strony kontynuowaniem dotychczasowej polityki zawierania umów o refinansowaniu i restrukturyzacji zobowiązań kredytowych,
- z drugiej zaś ^dpodjęciem decyzji o ogłoszeniu niewypłacalności i wstrzymaniu pokrywania wszelkich zobowiązań^d.

Zdaniem Ministerstwa Finansów kontynuowanie polityki dotychczasowej byłoby rozwiązaniem najkorzystniejszym. Wymagałoby to jednak:

- po pierwsze, bezwzględnego wykonania zadań eksportowych założonych w planie, tj. osiągnięcia wpływów w wysokości 21,2 mld. zł. dew., jak również utrzymania wydatków na import w granicach 22,9–23 mld. zł. dew.,
- po drugie, skrupulatnego regulowania zobowiązań kredytowych w części nie podlegającej odroczeniu,
- po trzecie, konstruowania planów na lata 1982–1990 według założeń maksymalnie zbliżonych do tych, jakie przedstawione zostały krajom wierzycielskim

w kwietniu br., w tym zrównoważenia bilansu handlowego w roku 1982 i rozpoczęcia procesu oddłużenia od roku 1986,

– po czwarte, konsekwentnego i skoordynowanego współdziałania wszystkich zainteresowanych resortów nie tylko w sprawach związanych bezpośrednio z realizacją polityki kredytowej, ale również w wypowiedziach oficjalnych na temat działań i zamierzeń Rządu w tej dziedzinie.

„Jeśli jednak spełnienie tych warunków zostałoby uznane za niemożliwe, to należałoby możliwie jak najszybciej podjąć decyzję o ogłoszeniu niewypłacalności w celu szybkiego doprowadzenia do rozmów moratoryjnych z wierzycielami. Przyjęcie tego rozwiązania powodować będzie jednak następujące negatywne skutki:”

– pozbawienie Polski możliwości uzyskiwania dalszych kredytów zagranicznych, co wynika zarówno z ustawodawstwa wielu krajów, jak i z powszechnej praktyki, nie udziela się bowiem kredytów kontrahentom niewypłacalnym ^{b/f}; w tych warunkach import mógłby być finansowany tylko z uzyskiwanych wpływów gotówkowych za eksport, a w rezultacie nie byłoby możliwe sfinansowanie ujemnego salda obrotów handlowych; import musiałby być ograniczony z konieczności do rozmiarów efektywnie zainkasowanych wpływów;

– uznanie decyzji o jednostronnym zawieszeniu regulacji zobowiązań za poważne naruszenie międzynarodowych zobowiązań Polski, powodujące szczególnie dotkliwe skutki dla krajów wierzycielskich, a w rezultacie zastosowanie środków retorsyjnych, w tym blokowania i sekwestrowania polskich należności i mienia polskiego za granicą ^{b/f}; spowodowałoby to trudny do oszacowania spadek wpływów eksportowych;

– konieczność zawarcia z wierzycielami porozumienia moratoryjnego, nakładającego na stronę polską zobowiązania przekazywania części osiągniętych wpływów eksportowych na częściowe pokrywanie zobowiązań.

„W rezultacie w przypadku moratorium import z krajów zachodnich musiałby ulec bardzo poważnemu obniżeniu w stosunku do obecnego poziomu. Oszacowanie przypuszczalnych granic zmniejszenia importu jest niezwykle trudne, ocenia się jednak, że istnieje niebezpieczeństwo spadku środków na import o około 40%”.

Opracowano: w Dep. Zagran. Min. Finansów ^g...

Akceptował: ^fM. Krzak^f
Minister Finansów

AAN, URM-KT, 135/50

76

*5 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Canberze
w sprawie zorganizowania publicznej debaty
dotyczącej przestrzegania praw człowieka w Polsce*

T a j n e

Szyfrogram Nr 1306/III
z Canberry, nadany 5.8.81, g. 12.10

Mulicki

1. Australijska Rada Praw Człowieka organizuje 20 bm. publiczną dyskusję w sprawach polskich z udziałem prof. Zubrzyckiego i dr Besemeres. Zwrócili się też o udział mój i Laurie z MSZ.

2. Przedstawiłem Laurie stanowcze zastrzeżenia przeciw udziałowi ich MSZ, a także Ministerstwa Imigracji lub ONA (Besemeres) w roztrząsaniu naszych spraw przez „Radę”, która może być powołana do zajmowania się aborigenami we własnym kraju, ale nie Polakami. Wyraziłem zdziwienie z powodu złośliwego wyboru tematu i forum w trudnym dla nas okresie.

3. Laurie udziału nie weźmie, ale odrzucił zastrzeżenia, bo istnieje problem łączenia rodzin, mają grupy społeczne zainteresowane tym w kontekście Polski, w Genewie prezentowaliśmy już swą hipotekę w sprawie praw człowieka.

Zapobiegać imprezie nie będę i nie mogę. Nie powinniśmy być nadwrażliwi, bo prawa człowieka w ZSRR badała ich komisja parlamentarna. Polemizowałem, ale nie zmienił zdania.

4. Uważam, że potrzebne zarejestrowanie naszego stanowiska w rozmowie z ich charge. Prośba o informacje.

/-/ Frąckiewicz

AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 33

77

*5 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Ułan Bator
w sprawie protestu władz mongolskich dotyczącego polskich turystów*

T a j n e

Szyfrogram Nr 1289/III
z Ułan Bator, nadany 5.8.81 r., g. 16.10

Pichla

1) 3 sierpnia br. kierownik MSZ Jondon zakomunikował mi grzecznie, ale oficjalnie, iż władze mongolskie musiały zastosować ostatnio pewne środki represyjne w stosunku do niezorganizowanych turystów – włóczęgów z Polski, którzy korzystając z reżimu bezwizowego zaczęli licznie napływać do Mongolii, w tym przy okazji tranzytu do Chin i innych krajów Azji. Bez wymaganego zezwolenia, w jakie cudzoziemcy winni być zaopatrzeni, mieli oni penetrować nawet odległe Ajmaki, w tej liczbie i tereny wojskowo-strategiczne. Dlatego w lipcu br. miejscowa milicja zatrzymała kilka takich grup i wydalila je z powrotem do Polski. Rozmówca nie wymieniał imiennie, o kogo chodziło. Jedną z tych grup placówka „odbierała” milicji w Ułan Bator. Min. Jondon zwrócił się, aby władze polskie do czasu wprowadzenia nowych rozwiązań formalnych (Mongolowie rozważają m.in. wariant radziecki, tj. specjalne blankiety zaproszeniowe poświadczane przez ich władze) wstrzymały paszporty na wyjazd do Mongolii i w tranzycie przez MRL osobom nie posiadającym wiarygodnych zaproszeń lub takim turystom, których pobyt tutaj nie jest zorganizowany przez Przedsiębiorstwo „Żuulczin” (odpowiednik naszego „Orbisu”). J. przypomniał, że cudzoziemcy muszą mieć specjalne zezwolenie na poruszanie się poza stolicą, nie mogą uprawiać włóczęgostwa z namiotem i plecakiem oraz handlu.

2) Widoczne jest generalne zaostrenie politycznego kursu wobec obywateli polskich przyjeżdżających i wyjeżdżających d/z Mongolii nie legitymujących się paszportami dyplomatycznymi. Wszyscy (w tym delegaci handlowi) są skrupulatnie i demonstracyjnie rewidowani przez celników, a niektórzy nawet poddawani upokarzającej rewizji osobistej (spotkało to np. pracownika naukowego Muzeum Azji i Pacyfiku dr Latuska). Nasi obywatele skarżą się, że również radzieckie placówki graniczne w Moskwie i Irkucku wypytują o cel podróży do Mongolii, do jakich należą związków zawodowych, żądają wyjaśnień, dlaczego nie posiadają wizy mongolskiej itp. Z kolei władze mongolskie faktycznie zabroniły wyjazdu dla swoich zwyczajnych obywateli do Polski. Nie wydają im paszportów „wyjaśniając”, iż rzekomo władze polskie odmawiają Mongołom wiz wjazdowych. W br. nie posyłają także do Polski wczasowiczów w ramach wymiany urlopowej pomiędzy

różnymi resortami i organizacjami (za wyjątkiem MON), chociaż sami jeszcze do-
tąd przyjmują naszych traktując ich jednak gorzej od wczasowiczów z innych KS.

3) W powstałej sytuacji proponujemy zaostrzenie kryteriów paszportowych
wobec niezorganizowanych turystów i globtroterów, którzy wybierają się do Mon-
golii lub chcą zatrzymać się tu w tranzycie. Trzeba ich zapoznać zarówno z obo-
wiązującymi przepisami milicyjno-celnymi, jak i przestrzec przed możliwymi
konsekwencjami. Placówka zaostry kryteria poświadczania zaproszeń wystawia-
nych przez naszych specjalistów. Będziemy im poświadczać na dotychczasowych
zasadach zaproszenia dla najbliższych członków rodziny, natomiast dla osób dal-
szych dopiero po 6-miesięcznym pobycie zapraszającego. Stanować to będzie pe-
wien problem zwłaszcza dla naszych geologów pracujących w Międz. Ekspedycji
Geologicznej RWPG, którzy jeszcze przed wyjazdem z Polski zobowiązują się za-
prosić wielu znajomych. Prosimy o Waszą decyzję i ew. dalsze wytyczne.

W niedalekiej przyszłości należy się spodziewać, iż MRL wprowadzi dla oby-
wateli polskich ograniczenia wjazdowe podobne do ograniczeń już stosowanych
przez inne KS¹⁸.

/-/ Stawiarski

AMSZ, ZD 23/84, w. 15, t. 139

¹⁸ W odpowiedzi szyfrogramem z 11 sierpnia dyrektor Pichla prosił o: „1. Waszą ocenę
skali turystyki niezorganizowanej z Polski do Mongolii. 2. Zapytanie strony mongol-
skiej, czy zamierza odstąpić od umowy o zniesieniu wiz przy podróżach służbowych
i prywatnych z maja 1975 r. Jeśli tak, zachodzi pilna potrzeba ustalenia nowych zasad
dot. podróży obywateli ze względu na ważny ruch tranzytowy do i z Pekinu. 3. Podjęcie
w rozmowach z przedstawicielami strony mongolskiej obrony legalności ruchu tran-
zytowego i turystyki zgodnej z warunkami Umowy w świetle obowiązującego stanu
umownego”; AMSZ, ZD 23/84, w. 15, t. 140.

78

*5 sierpnia, pilna notatka z rozmowy wiceministra Dobrosielskiego
z ambasadorem USA*

Warszawa, dn. 5 sierpnia 1981 r.

T a j n e

PILNA NOTATKA

4 bm. przyjąłem Ambasadora Stanów Zjednoczonych Ameryki P. Meehana. W imieniu rządu PRL b. ostro zaprotestowałem wobec uchwalenia 31 lipca br. przez Izbę Reprezentantów Kongresu USA rezolucji na temat sytuacji w Polsce.

Oświadczyłem m.in., iż rezolucja, w której stwierdza się, że „Stany Zjednoczone nie mogłyby pozostać obojętne wobec jakiegokolwiek wewnętrznej represji lub zewnętrznej agresji przeciwko narodowi polskiemu i że takie wydarzenia miałyby poważne konsekwencje dla stosunków Wschód–Zachód”, jest ewidentnym ingerowaniem w nasze sprawy wewnętrzne; dążeniem do siania nieufności wśród naszych sojuszników, przyczynianiem się do destabilizacji sytuacji w Polsce wbrew oficjalnym oświadczeniom przedstawicieli rządu USA, iż nie zamierzają ingerować w nasze sprawy wewnętrzne i są za stabilizacją sytuacji w Polsce.

Dodałem, że uchwalenie rezolucji zawierającej ostrzeżenia pod adresem rządu PRL zbiegło się z poczynaniami – nie ze strony rządu – które mają na celu destabilizację sytuacji w Polsce. Siły te mogą uznać rezolucję, której treść podały też „RWE” i „Głos Ameryki”, jako zachętę do dalszej działalności destabilizacyjnej, a także jako amerykański parasol ochronny dla takiej działalności.

Podkreśliłem, iż dziwi fakt uchwalenia rezolucji tym bardziej, iż po przyjęciu jej pierwszego projektu 17 czerwca br. przez Komisję Spraw Zagranicznych Izby Reprezentantów Kongresu USA rozmawiałem z Ambasadorem Meehanem i wyczerpująco wskazywałem wówczas na jej niedopuszczalny i szkodliwy charakter dla stosunków polsko-amerykańskich i rozwoju dialogu Wschód–Zachód. Uchwalenie pomimo tego rezolucji obecnie wskazuje, że jest ona po myśli Administracji amerykańskiej.

Ambasador Meehan obiecał skrupulatnie przekazać treść naszego protestu swojemu rządowi. Zazaczył, iż jest to rezolucja Kongresu, a nie stanowisko rządu amerykańskiego. Stwierdził, iż rozumie nasze stanowisko, ale od siebie pragnie wskazać, że rezolucja taka była potrzebna Kongresowi, aby zmniejszyć ewentualne zastrzeżenia co do kontynuowania pomocy gospodarczej dla Polski. Sugerował traktowanie rezolucji jako całości, gdyż wówczas nie będzie miała znamion jednoznacznego wtrącania się w sprawy wewnętrzne Polski. Dodał, iż popierający rezolucję kongresmeni polskiego pochodzenia są w rzeczywistości największymi zwolennikami dalszego udzielania pomocy dla Polski. Zdaniem Meehana celem

rezolucji było stworzenie odpowiedniej atmosfery w Kongresie dla kontynuowania pomocy dla Polski.

Stwierdziłem, iż ze sformułowań rezolucji wynikają jednoznacznie uwarunkowania polityczne – ostrzeżenia wobec rządu przed „represjami”, ożywianie mitu „zagrożenia zewnętrznego”. Nikomu nie uda się wytłumaczyć, że intencja była zgoła inna. Właśnie tego typu rezolucje godzą w rozwój stosunków Wschód–Zachód i są próbą wykorzystywania Polski dla celów sprzecznych z naszymi podstawowymi interesami narodowymi, siania nieufności wśród naszych sojuszników, dążenia do konfrontacji, wzmagania wyścigu zbrojeń itp.¹⁹

/–/ M. Dobrosielski

AMSZ, Dep. III 50/84, w. 1

79

*5 sierpnia, notatka ambasadora w Belgradzie
z rozmowy w MSZ Jugosławii o sytuacji wewnętrznej w PRL*

Belgrad, dnia 5 sierpnia 1981 r.

Kapitańska – TAJNE

Towarzysz Jerzy ZIELIŃSKI
Wicedyrektor Departamentu I
Ministerstwo Spraw Zagranicznych
W a r s z a w a

^bPilne. Tow. Kozłowski. Do omówienia^b ^fZieliński^f

NOTATKA

z rozmowy z tow. R. Stelcem – dyr. dep. EW w MSZ SFRJ

3 bm. zaprosił mnie na rozmowę tow. Stolec i podkreślając, że wicemin. Obradović jest na urlopie, w związku z przewidzianym powrotem min. Vrhovca w dniu

¹⁹ Szyfrogramem z 5 sierpnia wiceminister Dobrosielski informował ambasadora w Waszyngtonie o swojej rozmowie z ambasadorem USA, dodatkowo przekazując: „M. poinformował, że otrzymał depeszę gratulacyjną Reagana dla Kani. Chciałby przy tej okazji złożyć Kani wizytę. W kontaktach oddziałują przeciwko przyjmowaniu tego typu dokumentów lub wydawaniu oświadczeń”; AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 145.

5 bm. z Meksyku, którego będzie miał briefingować, zadał mi szereg pytań dot. IX Zjazdu PZPR oraz bieżącej sytuacji w Polsce.

Z pytań oraz tego, co sam rozmówca powiedział, wynika, że jugosłowiański MSZ:

1) jest w pełni zaskoczony falą demonstracji w Polsce i w pełni nieprzyjemnie zdziwiony stanowiskiem kierownictwa „Solidarności”. Rozmówca powiedział, iż „kierownictwo jugosłowiańskie po powrocie tow. Grličkova i in. z IX Zjazdu liczyło się, że tak jak po trzęsieniu ziemi nastąpią w Polsce jeszcze społeczne wstrząsy, ale wszystko będzie zmierzało ku uspokojeniu nastrojów, a rząd będzie mógł skoncentrować się na poprawie produkcji, zaopatrzenia ludności i na wdrożeniu reformy gospodarczej”.

2) Jest zaskoczony nośnością haseł głodowych w polskim społeczeństwie, które wywołują tak wielki rezonans i gotowość do wystąpień ulicznych. Rozmówca szczegółowo pytał o wielkości przydziałów, możliwości realizacji talonów itp.

3) Jest poważnie zaniepokojony tym, że trwający obecnie stan konfrontacji poważnie zagroził linii porozumienia w Polsce i w tym kontekście tut. MSZ nie rozumie zamiarów „Solidarności”.

Rozmówca sformułował pytania dot. Zjazdu „Solidarności”, sytuacji wewnątrz jej kierownictwa itp., na które nie mogłem odpowiedzieć.

Na zakończenie zapytał wręcz (podkreślając, że jest to rozmowa prywatna), czy zasadny jest jeszcze optymizm, że w Polsce nie dojdzie do konfrontacji linii IX Zjazdu PZPR z nosicielami i organizatorami haseł głodowych, ze wszystkimi implikacjami, jakie z tego mogą wyniknąć.

Powiedziałem, że optymistą trzeba być stale, ale linię IX Zjazdu atakują siły antysocjalistyczne, których celów mogę się tylko domyślać.

^fWiktor Kinecki^f
Ambasador PRL

AMSZ, Dep. I 52/84, w. 3

80

*6 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Luandzie
w sprawie przeprowadzonego w Warszawie zamachu
na przedstawiciela OWP*

T a j n e
Natychmiast

Szyfrogram Nr 1279/III
z Luandy, nadany 6.8.81, g. 9.30

Turbański

Ranny w zamachu w Warszawie przedstawiciel OWP Mohamed Daud jest brankiem tutaj. ambasadora OWP. Bardzo prosi o dokładne informacje o stanie jego zdrowia.

Proszę o pilną wiadomość²⁰.

Ambasador jest bardzo nam przychylny. Pomaga w sprawie „Al Razazy”²¹. Rozważa wyjazd do Warszawy. Uzależnia to od sytuacji.

/-/ Czyżycki

AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 86

²⁰ W odpowiedzi szyfrogramem z 6 sierpnia dyrektor Turbański przekazywał: „Daud otrzymał rany postrzałowe w brzuch, płuca i krtań. Stan ciężki, lecz nie beznadziejny. Jest przytomny. Przebywa w szpitalu. Ma dobrą opiekę lekarską i ochronę. Opiekuję się nim także tutaj. Przedstawicielstwo OWP. Przyjazd krewnego niewskazany. O istotnych zmianach w stanie zdrowia poinformujemy”; AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 87. Zob. dok. nr 100.

²¹ Mowa o zatrzymaniu przez władze libijskie polskiego statku rybackiego „Al Razaza”; zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 268.

81

*6 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Oslo
w sprawie polskiej emigracji zarobkowej do Norwegii*

T a j n e

Szyfrogram Nr 1283/III
z Oslo, nadany 6.8.1981, 10.30

Pichla

Wasz 5211²².

Z naszej rozmowy z Thorolfem Haukenaes, szefem policji d/s cudzoziemców:

1. W r.ub. w Norwegii było 5600 polskich turystów z wizami. W tym roku zapowiada się podobnie.

2. Bywają wypadki, że próbują uzyskać prawo pobytu i pracy. Z reguły zgody na to się nie udziela, Norwegia ma bardzo ograniczone kwoty imigracyjne.

3. Trafiają się polscy turyści ze Szwecji bez norweskiej wizy. Tych odstawia się do Szwecji.

4. W ostatnich latach był tylko jeden wypadek próby o azyl polityczny. Jest to polski dezter z wojska, sprawa znana ambasadzie. Ma ona charakter specjalny, decyzji jeszcze nie podjęto.

5. Obiecuje współpracować z ambasadą, ale nie oczekuje żadnych szczególnych trudności i problemów. Norwegia jest znana jako kraj, w którym bardzo trudno uzyskać pracę przez cudzoziemca.

6. Powyższe stanowisko przekaze w głównych zarysach także prasie, która go o to zapytuje.

Informację ze środowisk polonijnych przekazemy osobno.

/-/ Nowakowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 105

²² Dok. nr 59.

82

*6 sierpnia, szyfrogram ambasady w Wiedniu
w sprawie działań władz celnych CSRS
dotyczących austriackiej pomocy żywnościowej dla PRL*

Tajne

Szyfrogram Nr 1339/III
z Wiednia, nadany 6.8.81, g. 15.40

Pichla

Wasz 5316²³.

Nie dysponujemy zarejestrowanymi przykładami konkretnymi, ponieważ dotyczy to obywateli PRL, którzy przekroczyli już granicę Austrii udając się w kierunku CSRS. Otrzymywane sygnały telefoniczne, jak też bezpośrednie obserwacje poczynione przez pracowników naszej ambasady na punktach granicznych potwierdzają, że podróżni z Polski poddawani są b. szczegółowej i rzucającej się w oczy – w porównaniu z obywatelami innych państw – kontroli celnej. W przypadkach większego nasilenia ruchu powoduje to trwające 6–8 godzin oczekiwanie. Władze celne CSRS kwestionują zwłaszcza przewóz żywności do Polski.

Do niedawna konfiskowali wszystkie produkty mięsne uzasadniając niebezpieczeństwem przeniesienia pryszczycy. Występują też przypadki kontroli celnej samochodów z mieniem przesiedleńców pracowników dyplomatycznych, w tym pojazdów uprzednio zaplombowanych przez austriackie władze celne.

Sprawa nabiera aspektu polityczno-propagandowego, gdyż prasa austriacka podejmuje ten temat z pozycji obrony obywateli PRL przed „szykanami” władz CSRS. Dotyczy to między innymi ograniczenia do 3 kg wagi paczek żywnościowych przesyłanych do Polski drogą kolejową, co według informacji Austriaków miało nastąpić na żądanie CSRS. Komplet wycinków prasowych – najbliższym kurierem²⁴.

/–/ Kulski

AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 146

²³ Szyfrogramem nr 5316 dyrektor Pichla polecał ambasadorowi w Wiedniu: „Mamy sygnały prasowe z powołaniem się na źródła austriackie o przetrzymywaniu na granicy przez władze celne CSRS bądź odmowie tranzytu pomocy w żywności i paczkach wysyłanych z Austrii. Prosimy o szczegóły i fakty do ew. interwencji w Pradze”; AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 147.

²⁴ Z kolei ambasada w Pradze, która również otrzymała polecenie zbadania sprawy, w szyfrogramie z 7 sierpnia wyjaśniała: „Sprawę badaliśmy ogólnie, a szczegółowo w Głównym

83

6 sierpnia, okólnik ministra spraw zagranicznych
w sprawie protestów opozycyjnych i działań NSZZ „Solidarność”

Warszawa, dn. 6 sierpnia 1981 r.

Tajne
^dNATYCHMIAST!^d

SZYFROGRAM Nr 5356^c

SZEFOWIE WSZYSTKICH PLACÓWEK

1. Ostatnia konfrontacja w Warszawie (blokowanie Al. Jerozolimskiej i Marszałkowskiej, demonstracje samochodowe i strajk ostrzegawczy) oraz podobne na terenie innych miast stanowią próbę ekstremistycznych sił:

(a) zniweczenia mobilizującego, konsolidującego i programowego znaczenia IX Zjazdu PZPR;

(b) zdominowania „Solidarności” przed jej zjazdem i wyborami do władz naczelnych;

(c) zdyskontowania trudności w zaopatrzeniu wynikających z przednówka i potknięć administracji (czasowe zmniejszenie przydziałów kartkowych na mięso) *“formy kampanii za zmianą cen”*.

Ogólnie: fakt, że partia po swym nadzwyczajnym zjeździe powraca do wiodącej roli w ^hspołeczeństwie i intensyfikuje program^h *“socjalistycznej odnowie i działaniach na rzecz”* stabilizacji wewnętrznej, wywołał kontrakcję sił skrajnych pragnących zdezwuouować rangę i znaczenie IX Zjazdu i nie dopuścić do porządkowania sytuacji w oparciu o jego uchwały.

2. Władza wykazała stanowczość i nie ugięła się przed szantażem ^hekstremistów z^h „Solidarności”. ^hWpłynęło to otrzeźwiająco na poważną część kierownictwa „Solidarności”^h. Choć trudno byłoby zderzenie warszawskie nazwać naszym

Urządzie Celnym, w transporcie i łączności. Z informacji, jakie zdążyliśmy uzyskać, wynika, że nie ma przypadków odmowy przyjęcia paczek w tranzycie z Austrii do Polski. Był jedyny przypadek opóźnienia przyjęcia paczek z Austrii o 3 godziny. Przeszkoda została usunięta na interwencję strony austriackiej. Poinformowano nas, że w niektórych paczkach żywnościowych stwierdzono istnienie broni, wrogiej literatury i instrukcji oraz narkotyków. Nie ulega wątpliwości, że sprawy te wpływają na ściślejszą kontrolę paczek ze strony organów CSRS. Oficjalnie, co jest prawdą, niektóre opóźnienia strona CSRS usprawiedliwia niedostateczną ilością siły roboczej oraz nowej, zautomatyzowanej linii wdrażanej przez nich w służbach łączności”; AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 119.

zwycięstwem (dążymy do stworzenia patriotycznego frontu rozsądku oraz odpowiedzialności, a nie do konfrontacji), to trzeba zdawać sobie sprawę, że ekstremistom nie udało się zrealizować w pełni ich planów:

(a) strajk ostrzegawczy był częściowym i wzięła w nim udział mniejsza ilość pracowników niż w podobnym w marcu br.;

(b) społeczne poparcie dla konfrontacji „Solidarności” było mniejsze, niż ona oczekiwała;

(c) nie doszło do incydentów, a stosunek gromadzących się ludzi do milicji i władz był poprawny.

3. Jednakże sam fakt demonstracji „Solidarności” świadczy, że sytuacja w kraju daleka jest jeszcze od stabilizacji, a ekstremiści nie chcą pogodzić się z wymogiem partnerstwa na linii rząd–ZZ oraz współodpowiedzialności. Obok pryncypialnego stanowiska w tej sprawie władze skoncentrują swój wysiłek na ^h„szybkim rozwiązaniu” ^h„rozwiązywaniu” podstawowych kłopotów zaopatrzeniowych ^hw szczególności w środki higieniczne i papierosy^h.

4. W rozmowach i informacjach podkreślajcie, że ranga, dorobek i znaczenie IX Zjazdu jest celem agresywnej eskalacji ekstremistów z „Solidarności”. PZPR wysunęła pozytywny program przezwycięzania kryzysu, a „Solidarność” zamiast ^h„odnieść się” do tego programu ^h„ustosunkować się” ^h„konstruktywnie”, uderza węg i idzie na konfrontację. Nasi partnerzy na Zachodzie, którym drogie jest odprężenie (a jego częścią jest stabilizacja sytuacji w Polsce), powinni to rozumieć i oddziaływać otrzeźwiająco na „Solidarność”.

5. W KS i w stosunku do bratnich partii w KK należy:

(a) wskazywać, że niebezpieczna eskalacja sił antysocjalistycznych „Solidarności” zmierzająca w walce o władzę do demontażu linii i znaczenia IX Zjazdu spotyka się ze zróżnicowaną oceną społeczeństwa i rozumną stanowczością władzy,

(b) podkreślać, że IX Zjazd umocnił linię na zacieśnianie przyjaźni i współpracy z ZSRR i KS. Zwiększamy w jego wyniku aktywność w rozwoju stosunków międzypartyjnych i gospodarczych. Jednocześnie dajcie do zrozumienia, że ^h„oczekujemy zmiany” ^h„byłaby dla nas pomocna zmiana” pozycji KS w sprawie bilansowania wzajemnych obrotów towarowych,

(c) akcentować potrzebę łączenia w publikacjach prasowych w KS wewnętrznego interesu z elementem pomocy dla naszej partii ^hi unaoczniać, że stanowisko nie nacechowane zrozumieniem dla naszej sytuacji spycha część naszego społeczeństwa ku pozycjom prozachodnim^h.

6. W KK, używając także argumentacji z p. 4, kładźcie nacisk na konieczność umacniania tendencji stabilizacyjnych, w szczególności w płaszczyźnie gospodarczej.

Wskazujcie, że służyłyby temu pomyślne wyniki negocjacji na temat odłożenia spłat zadłużeń gwarantowanych i w stosunku do banków prywatnych oraz udzielenie Polsce kredytów finansowych na obsługę tego zadłużenia.

Przeciwstawiajcie się tendencjom, by sprawa pomocy dla naszego kraju była *„wysuwana jako przedmiot rozmów W–Z, gdyż oznaczałoby to godzenie w suwerenność naszego państwa”*.

7. Do Waszej wiadomości: 11 bm odbędzie się Plenum KC²⁵, przesunięte z powodu choroby I Sekretarza, a następnie przewiduje się na Krymie spotkanie tow. Kani i tow. Jaruzelskiego z tow. Breżniewem²⁶. Będzie ono miało zasadnicze znaczenie dla naszej sytuacji gospodarczej²⁷.

^fJ. Czyrek^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

84

*6 sierpnia, okólnik dyrektora Departamentu Studiów i Programowania
w sprawie spotkania KBWE w Madrycie*

Warszawa, dn. 6 sierpnia 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 5359^c

SZEFOWIE PRZEDSTAWICIELSTW PRL:

Waszyngton	Ottawa	Nowy Jork	Tokio
Sydney	Pekin	Delhi	Londyn
Paryż	Bruksela	Haga	Kopenhaga
Oslo	Sztokholm	Helsinki	Rzym
Genewa	Kolonia	Berno	Lizbona
Madryt	Wiedeń	Berlin/Misja	Ankara

²⁵ Mowa o II plenum KC PZPR, które obradowało 11 sierpnia; zob. dok. nr 102.

²⁶ Wizyta Kani i Jaruzelskiego na Krymie odbyła się 14–15 sierpnia; zob. dok. nr 116 i 142.

²⁷ Na dokumencie liczne poprawki i ślady redakcji, częściowo dopisywane na osobnych kartkach (wstawkach), które przypięto zszywaczami lub naklejono.

Ateny	Moskwa	Berlin	Praga
Budapeszt	Bukareszt	Sofia	Belgrad

1. Przerwanie Spotkania w Madrycie do 27 października uważamy za wybór najmniejszego zła wobec zasadniczej rozbieżności dot. strefy obowiązywania wojсковых środków budowy zaufania (USA nie udzieliły rekompensaty za zgodę na rozszerzenie strefy na całą europejską część ZSRR).

2. Dotychczasowy dorobek jest pokaźny i uzasadnia perspektywę pozytywnego zakończenia prac w grudniu br., jeśli USA zmienią nieustępliwe stanowisko ws. strefy. Uzgodniono m.in.:

- prawie całą preambułę i „II koszyk” ekonomiczny;
- w „I koszyku” rozdział dot. zasad stosunków między państwami (z wyj. niektórych postanowień nt. praw człowieka – Zachód nalega m.in. na legalizację działalności dysydenckiej oraz spotkanie ekspertów); większość tekstu dot. zwołania konferencji nt. środków budowy zaufania i bezpieczeństwa oraz rozbrojenia w Europie (oprócz sprawy strefy);
- w „III koszyku” – teksty dot. oświaty, kultury i kontaktów (z wyjątkiem religijnych), część tekstu o informacji (oprócz swobody prenumeraty i importu czasopism i dalszych ułatwień dla pracy korespondentów).

3. W rozmowach podkreślamy:

- dorobek negocjacyjny jest b. duży (nawet w wielu kontrowersyjnych sprawach) i nie można go zaprzepaścić;
- KS wykazały dużo elastyczności, zwłaszcza w „III Koszyku”;
- konieczna jest elastyczność USA nt. strefy (bo przyszła konferencja nt. bezpieczeństwa militarnego nie może zmienić równowagi strategicznej między obu wielkimi mocarstwami);
- opowiadamy się za zrównoważonym postępem we wszystkich „koszykach”, ale szczególne znaczenie przywiązujemy do zwołania KOMiR (jesteśmy jednym ze współautorów), aby dać impuls rozbrojeniu europejskiemu;
- dalsze przeciąganie spotkania (tzn. poza 1981) byłoby szkodliwe dla procesu KBWE i stosunków W-Z.

4. Rozwój sytuacji w kraju nie spowodował zmiany naszej pozycji w Madrycie. Byliśmy nadal liczącym się partnerem negocjacji, zwłaszcza w sprawie KOMiR.

^fDąbrowa^f

85

*6 sierpnia, notatka Departamentu Studiów i Programowania
w sprawie planowanych działań MSZ
dotyczących kwestii gospodarczych i finansowych*

Warszawa, 6 sierpnia 1981 r.

POUFNE

UDZIAŁ MSZ W REALIZACJI RZĄDOWEGO PROGRAMU
PRZEZWYCIEŻENIA KRYZYSU
I STABILIZOWANIA GOSPODARKI KRAJU

Podstawowe zadania polityki zagranicznej państwa, jej zasady i kierunki zostały ponownie potwierdzone przez IX Nadzwyczajny Zjazd PZPR. Dotyczą one niepodległego bytu państwowego i zapewnienia bezpieczeństwa kraju. Jednym z kluczowych zadań resortu spraw zagranicznych jest utrzymanie pozycji Polski w świecie i optymalne wykorzystanie i współtworzenie klimatu międzynarodowego sprzyjającego podstawowym, długo- i krótkookresowym interesom naszego państwa i narodu. Wśród czynników wpływających na międzynarodową pozycję Polski krytycznym elementem jest drastyczne pogorszenie jej zewnętrznej i wewnętrznej sytuacji ekonomicznej. Stąd też priorytetowe zadanie MSZ, jakim jest optymalne wykorzystanie warunków zewnętrznych dla rozwiązania kryzysu społeczno-ekonomicznego w kraju, nabrało szczególnej aktualności. MSZ dokonuje w związku z tym reorientacji programu swej działalności w kierunku bardziej bezpośredniego włączenia się do konkretnych działań na rzecz rozwiązywania naszych zagranicznych problemów gospodarczych. Wspomagając, ale nie wyręczając kompetentnych resortów i instytucji, MSZ będzie w tym celu dyskutował liczącą się nadal pozycję międzynarodową Polski oraz zainteresowanie i sympatię, jaką cieszymy się w wielu krajach. MSZ widzi swą rolę w następujących działaniach:

1. Aktywizacja współpracy w ramach RWPG. MSZ będzie wspierał działania resortów gospodarczych w zakresie rozszerzenia i intensyfikacji wzajemnie korzystnej wszechstronnej współpracy gospodarczej w ramach RWPG.

2. Współpraca z KS w zagospodarowaniu nie wykorzystanego potencjału przemysłowego PRL. MSZ będzie współdziałał z innymi resortami w zakresie zagospodarowania przy współpracy z KS nie wykorzystanych mocy produkcyjnych, dokończenia niektórych inwestycji oraz reeksportu do KS nie zagospodarowanych maszyn i urządzeń.

3. Zatrudnienie obywateli polskich w KS. Jedną z ważniejszych płaszczyzn współpracy Polski z CSRS i NRD stanowi zatrudnienie tam znacznej liczby polskich

pracowników. Celowym wydaje się podjęcie działań zmierzających do zwiększenia w odpowiednim momencie dotychczasowego stanu zatrudnienia obywateli polskich w tych krajach. MSZ w przypadku podjęcia w tej sprawie decyzji będzie wraz z Ministerstwem Pracy, Płac i Spraw Socjalnych działał w jej prawidłowej realizacji.

4. Stworzenie politycznych zabezpieczeń przy realizacji naszych interesów ekonomicznych na Zachodzie. Resort uważa za swoje podstawowe zadanie wspieranie działań zmierzających do realizacji naszych interesów ekonomicznych na możliwie korzystnych warunkach, przy jednoczesnym stworzeniu zabezpieczeń zamykających możliwości ingerencji w wewnętrzne sprawy kraju czy też ograniczających nam pole manewru politycznego. MSZ będzie działał na rzecz umocnienia tych tendencji na Zachodzie, które uznają za nieodzowną stabilizację sytuacji w Polsce.

5. Współudział w działaniach na rzecz odroczenia płatności. MSZ poświęcił tej kwestii wiele uwagi i ściśle współdziałał w tym względzie z MHZ i MF. Od szeregu miesięcy temat był podejmowany przez Ministra SZ podczas wizyt za granicą i w kraju. Przeprowadzone zostały wielokrotnie rozmowy z ambasadorami w Warszawie najważniejszych krajów wierzycielskich, włączone zostały aktywnie nasze ambasady w tych krajach, a nasi ambasadorzy prowadzili w tej sprawie rozmowy na szczeblu premierów, ministrów SZ i gospodarki. Problem odroczenia płatności i przyznania nowych kredytów będzie podjęty przez Ministra SZ podczas jego następnych wizyt i spotkań.

6. Akcja informacyjna za granicą o działaniach podejmowanych w kraju dla wyjścia z kryzysu gospodarczego. MSZ przekazuje od szeregu miesięcy swym placówkom w ok. 30 głównych krajach informacje nt. działań podejmowanych przez rząd dla wyjścia z kryzysu, dla uwiarygodnienia za granicą naszej woli i konkretnych kroków w tym względzie – z poleceniem maksymalnie skutecznego wykorzystywania ich w kontaktach z partnerami. Dalsze opracowania, zwłaszcza w oparciu o gospodarcze elementy uchwały IX Nadzwyczajnego Zjazdu PZPR, będą rozsyłane w najbliższym czasie, w miarę konkretyzowania działań krajowych. Jednocześnie staramy się przeciwdziałać niekorzystnej dla Polski tendencji propagandowej wykorzystującej załamanie się gospodarki.

7. Aktywizacja współpracy gospodarczej z Polonią. W ramach współpracy gospodarczej polsko-polonijnej MSZ będzie kontynuował inspirację gospodarczych kół polonijnych do rozwoju tej współpracy. Lepsze niż dotychczas rezultaty w tej dziedzinie uwarunkowane są dostosowaniem do nowych potrzeb obowiązujących dotąd w tej dziedzinie przepisów. Sprawa oczekuje na rozstrzygnięcie.

8. Pomoc zagraniczna w postaci żywności i leków. MSZ kontynuował będzie działania w zakresie pomocy w postaci żywności i leków udzielanej przez Polonię i międzynarodowe organizacje (np. CARE) na rzecz nadania jej bardziej zorganizowanego charakteru i odpowiedniego ukierunkowania. W tej sprawie będzie działał z Komisją wicepremiera Ozdowskiego i Ministerstwem Zdrowia i Opieki

Spółecznej. Działając przez swe placówki w KK MSZ będzie przeciwdziałał w wykorzystaniu tej pomocy dla celów propagandowo-politycznych.

9. Zwiększenie korzyści we współpracy z organizacjami międzynarodowymi ONZ-owskimi. Utrzymując naszą aktywność w organizacjach międzynarodowych i zabezpieczając nasze długofalowe interesy, resort skoncentruje się w obecnej sytuacji na zwiększaniu, gdzie to możliwe, wymiernych doraźnych korzyści i zmniejszaniu kosztów uczestnictwa w tych organizacjach. Realizował będzie to zadanie przez dążenie do zmniejszenia składki polskiej w organizacjach międzynarodowych, utrzymanie dotacji z ONZ-owskiego Programu Rozwoju (UNDP), wysyłanie obywateli polskich do pracy w Sekretariatach organizacji i w projektach terenowych, uzyskiwanie subkontraktów dla polskich przedsiębiorstw.

10. Członkostwo Polski w MFW²⁸ i w Banku Światowym²⁹. Powrót do MFW i do Banku Światowego dałby Polsce, obok dostępu do kredytów finansowych i inwestycyjnych z tych instytucji, możliwość uzyskania łagodniejszych warunków refinansowania kredytów niż postulowane ostatnio przez banki prywatne. Z punktu widzenia politycznego wgląd w naszą gospodarkę przez organizację międzynarodową byłby łatwiejszy do zaakceptowania, niż gdy jest dokonywany przez banki prywatne czy przez najważniejsze państwa kapitalistyczne. Podjęcie decyzji o powrocie do MFW i Banku Światowego jest zdaniem resortu sprawą pilną. W przypadku jej podjęcia MSZ będzie współdziałał z zainteresowanymi resortami w sprawie uzyskania jak najlepszych warunków powrotu do tych organizacji.

11. Emigracja zarobkowa. W obliczu narastającej skali problemu resort dokonuje szczegółowego rozpoznania tematu w jego warstwie zagranicznej i krajowej. W oparciu o dokonane rozeznanie MSZ opracuje w porozumieniu z zainteresowanymi resortami projekt zasad określających kontakty emigrantów zarobkowych z Polską i jej przedstawicielstwami za granicą. Resort przysposobi służbę dyplomatyczno-konsularną do nowych zadań związanych ze zwiększeniem opieki i ochrony obywateli polskich zatrudnionych za granicą.

12. Zwiększenie eksportu inwestycyjnego w kontekście konwersji produkcji przemysłowej i budownictwa. Aktywny rozwój naszych stosunków z KR oraz ich relatywnie szybki wzrost gospodarczy dają nam możliwość zwiększenia tam eksportu inwestycyjnego i budowlano-montażowego. Czynniki te należy brać pod uwagę przy zamierzonej konwersji gospodarki, bowiem handel zagraniczny jest najmniej kosztownym i najszybszym sposobem dostosowania struktury produkcji przemysłowej do aktualnych potrzeb społecznych w przypadkach, gdy taka konwersja jest technicznie niemożliwa i ekonomicznie nieopłacalna. W aspekcie długofalowym przedstawienie przemysłu dóbr inwestycyjnych na dobra rynkowe

²⁸ PRL formalnie została ponownie przyjęta do MFW w 1986 r. (na podstawie wniosku o członkostwo złożonego w 1981 r.). Zob. też dok. nr 152 i 326.

²⁹ Polska przystąpiła ponownie do Banku Światowego w 1986 r.

postawiliby nas za kilka lat przed potrzebą ponownej konwersji bądź zwiększenia importu inwestycyjnego, gdy po wyjściu z kryzysu będziemy musieli odnowić nasz aparat produkcyjny. Resort, w porozumieniu z MHZ, wyda polecenie placówkom, aby dokonały rozeznania możliwości zwiększenia naszego eksportu inwestycyjnego, prowadzenia w tym zakresie wspólnych przedsięwzięć z firmami zachodnimi na rynkach trzecich i importu potrzebnych nam surowców.

13. Zagospodarowanie nie wykorzystanych obiektów we współpracy z KK. W zakresie nie wykorzystanego potencjału przemysłowego nie zagospodarowanego we współpracy z KS MSZ – we współdziałaniu z Komisją Planowania i MHZ – będzie wspierał starania o tworzenie spółek z firmami zachodnimi dla wykorzystania nie zagospodarowanych mocy.

14. Współpraca z małymi i średnimi przedsiębiorstwami. Dla wsparcia realizacji ustawy o drobnej wytwórczości, a zwłaszcza eksportu tej dziedziny wytwórczości, resort polecił placówkom w krajach zachodnich, z którymi zostały podpisane umowy o współpracy małych i średnich przedsiębiorstw, podjęcie rozmów w sprawie konkretyzacji tej współpracy. Prowadzone dotychczas rozmowy wskazują, że partnerzy zachodni byłiby skłonni przyznać szczególnie korzystne warunki kredytowe dla takiej współpracy.

AMSZ, Dep. IV 45/84, w. 11

86

*7 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Pradze
o czechosłowackich reakcjach na wydarzenia w Polsce*T a j n e

Szyfrogram Nr 1368/III
z Pragi, nadany 7.8.81, g. 15.40

Kucza

Podczas ostatnich miesięcy doszło do znacznej ewolucji w stosunku ludności CS do sytuacji w PRL i polskiego społeczeństwa. W pierwszym okresie wydarzeń część ludności odnosiła się z aprobatą do rozwoju sytuacji i zachodzących w Polsce zmian, oczekując, że przyniosą one pomyślne wyniki w życiu społecznym i gospodarczym kraju oraz że mogą mieć jakiś pozytywny wpływ na stosunki w CSRS, np. na demokratyzację życia, większe otwarcie na Zachód itp. W miarę jednak pogłębiania się kryzysu i coraz bardziej negatywnych jego skutków dla życia społeczno-gospodarczego racjonalni Czesi, zachowujący znaczne poczucie obowiązku społecznego i przyzwyczajeni od dawna do wysokiego poziomu życia (coraz bardziej także Słowacy), nie mogli zrozumieć i zaakceptować działań, które prowadzą do destrukcji, anarchii, pogorszenia zaopatrzenia, obniżania poziomu życia. Ostatnio nawet działacze opozycyjni, także na emigracji, którzy zwracają się z oświadczeniami do społeczeństwa i petycjami do władz o potrzebie powstania w CSRS na wzór Polski niezależnych związków zawodowych itp., w obawie, aby się nie odciąć od ludzi pracy, oświadczają, że nigdy nie pójdą drogą, która wtrąciłaby społeczeństwo w niedostatek i upokorzenie, gdyż „zbyt kochają naród”.

Bardzo niepokojącym zjawiskiem jest odżywianie w CS społeczeństwie starych, jeszcze pomasarykowskich teorii o mentalności i negatywnych cechach Polaków: braku poczucia realizmu, straceńczej determinacji, niedostatecznym poczuciu odpowiedzialności społecznej za losy państwa itp. Coraz częściej słyszy się od zwykłych ludzi, że Polacy powinni wreszcie wziąć się do roboty, a nie żyć kosztem innych. Wynika to z pewnością m.in. stąd, że szerokie społeczeństwo jest poinformowane, iż kryzys odbija się negatywnie na niektórych dziedzinach gospodarki CS, a przede wszystkim podejrzewa się, iż Polsce jest udzielana duża pomoc, że dlatego występują pewne braki na rynku i że może zostać obniżony poziom życia. Władze CS nie dementują tych opinii, gdyż za sprawę nadrzędną uważają obecnie niewątpliwie potrzebę zachowania w kraju pokoju społecznego, a powyższe przeswiadczenie ludności uprzytamnia jej, że tylko pełna realizacja wytyczonych przez

partię zadań, porządek, spokój i stabilizacja w kraju pozwala zapewnić poczucie bezpieczeństwa społecznego i dostatni poziom życia.

/-/ Mitręga

AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 119 (druk: Przed i po 13 grudnia, t. II, dok. nr 234)

87

*7 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Rzymie
o rozmowie z ministrem spraw zagranicznych Włoch*

T a j n e
Specjalnego znaczenia
Natychmiast

Szyfrogram Nr 1385/III
z Rzymu, nadany 7.8.81, g. 22.10

Olechowski

Poprosił mnie Colombo dla omówienia dalszych szczegółów przewidzianej pomocy dla Polski. Z polecenia premiera Spadolini przewodniczy w piątek wieczorem naradzie z udziałem ministrów Finansów, HZ, Rolnictwa i innych dla przygotowania odnośnych decyzji³⁰.

W pierwszym rządzie omawiać się będzie:

1. Dostawy artykułów żywnościowych – ryż, mięso, cukier i sery twarde (nadwyżki tych ostatnich są do natychmiastowego wykorzystania).
2. Depozyt bankowy.

³⁰ Szyfrogramem z 10 sierpnia ambasador w Rzymie uzupełniał: „I. Informacje o pomocy udzielonej przez Włochy przekazały agencje prasowe. II. Niektóre szczegóły z kolejnej rozmowy z Colombo w sobotę, 8 bm. 1. Artykuły żywnościowe na około 6 milionów dolarów. Lista ostatecznie nie ustalona, ale przewiduje się ryż, mięso (po konsultacji z EWG), ew. cukier oraz sugerują parmezan (do wyjaśnienia nasze zapotrzebowanie). Do ustalenia pozostaje forma oficjalnego porozumienia w tej sprawie. 2. Strona włoska będzie partycypować w depozycie bankowym 400 mln dol. dyskontowanym przez kraje zachodnie sumą 30 mln dol.”; AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 123.

3. Sfinansowanie 15 procent w celu umożliwienia nam zakupów w ramach linii kredytowych. Główna trudność polega na limicie, jaki jest w budżecie na tego typu operacje.

W sobotę odbędzie się ponownie spotkanie z premierem, po którym poinformują nas o decyzjach.

/-/ Trepczyński

^{hb}Nie ma elementów wymagających natychmiastowego rozsyłania. Proszę rozesłać w poniedziałek 10.8^{bb} g...g

AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 123

88

7 sierpnia, notatka dyrektora Departamentu V z rozmowy z ambasadorem Iraku

Warszawa, dnia 7 sierpnia 1981 r.

POUFNE

Notatka z rozmowy z Ambasadorem Iraku w Warszawie w dniu 7.08.1981 r.

1. Rozmowa odbyła się z inicjatywy Amb. Al Annaza. Poinformował on, iż rozmowy prowadzone od prawie 2 tygodni przez delegację iracką z Z-cą Szefa Sztabu Armii Irackiej na czele w Centralnym Zarządzie Inżynierii nie przebiegają pomyślnie³¹. Delegacja ta przybyła, by skonkretyzować ustalenia dokonane w czasie wizyty w Warszawie Ibrahima Barzana w czerwcu br. Prowadził wówczas rozmowy z byłym V-premierem Jagielskim oraz ministrem HZ Karskim. Przyjęty również został przez Prezesa RM gen. Jaruzelskiego.

2. Ambasador podkreślał, że w prowadzonych obecnie rozmowach strona polska odeszła od ustaleń i obietnic z czerwca. Dotyczy to zarówno ilości oferowanego sprzętu (np. rakiety Łuna i SAM), jak i warunków, na jakich jest on oferowany (m.in. rola strony trzeciej). W ich rozumieniu w czasie wizyty Barzana zawarte zostało porozumienie o charakterze politycznym, podczas gdy podejście prezentowane przez stronę polską w aktualnych negocjacjach ma charakter stricte

³¹ Zob. dok. nr 6. Zob. też PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 507.

handlowy. Stan ten w ocenie ambasadora i delegacji wynika z faktu, iż do obecnych rozmów ze strony polskiej nie został włączony nikt z uczestników rozmów z Barzanem.

Ambasador podkreślał wagę, jaką rezultaty obecnych negocjacji mają dla całokształtu stosunków polsko-irackich, zwłaszcza zaś możliwości ich rozszerzenia, co ma być przedmiotem rozmów w czasie planowanej na najbliższy okres wizyty I V-premiera Iraku Tahy Y. Ramadana w Polsce³².

3. Odpowiadając zapewniłem ambasadora, że strona polska niezmiennie zainteresowana jest rozwojem stosunków polsko-irackich i że cel ten przyświeca także kompetentnym w sprawach dostaw specjalnych rozmówcom z Cenzinu. Jeżeli oferta przedstawiona przez nich odbiega od wstępnych, ogólnych ustaleń z czerwca br., to wynikać to może jedynie z rozpoznania naszych konkretnych możliwości. Nie wykluczałbym również różnic w interpretacji dokonanych w czerwcu br. ustaleń. Zapewniłem ambasadora, że jego uwagi przekażę natychmiast kompetentnym czynnikom. Z uwagi jednak na fakt, iż delegacja już jutro wyjeżdża z Polski, wątpliwe jest, by w tak krótkim czasie możliwe było wyjaśnienie wynikłych problemów.

^fSt. Turbański^f

AMSZ, Dep. V 25/86, w. 4

89

7 sierpnia, instrukcja wiceministra Olechowskiego dla nowo mianowanego ambasadora w Tunisie w sprawie stosunków polsko-tunezyjskich

Warszawa, dnia 7 sierpnia 1981 r.

Poufne

RAMOWA INSTRUKCJA dla Ambasadora PRL w Tunisie Towarzysza Mariana Janickiego³³

1. W oparciu o ocenę stanu stosunków polsko-tunezyjskich dokonaną przez Departament V oraz sprawozdanie Ambasady, oraz o rozmowy w zainteresowanych resortach generalnym zadaniem będzie kontynuowanie dotychczasowych kierunków i metod pracy Ambasady.

³² Wizyta odbyła się 15–16 września; zob. dok. nr 192.

³³ Marian Janicki został mianowany ambasadorem w Tunisie 8 lipca.

2. Placówka powinna zbierać dane dot. sytuacji społecznej, politycznej i gospodarczej Tunezji, stanowiące m.in. uwarunkowania jej polityki zagranicznej. W najbliższych miesiącach zainteresowanie placówki winno być skierowane na obserwację przygotowań, wyników i analizę przedterminowych wyborów do parlamentu wyznaczonych na 01.11.1981 r. oraz ich wpływu na politykę zagraniczną.

3. Utrzymywanie oraz próby rozwijania stosunków Ambasady z głównymi ośrodkami decyzyjnymi w Tunezji będą zadaniem stałym. W tym zakresie szczególną uwagę zwracać należy na:

a) miarodajne czynniki w PSD w centrali i w terenie; na odleglejszą perspektywę tworzyć przesłanki do nawiązania stosunków pomiędzy partiami, jednakże na najbliższe dwa lata bez wiążących ustaleń i zobowiązań;

b) główne z punktu widzenia stosunków dwustronnych agendy rządowe;

c) środowiska gospodarcze, handlowe i finansowe;

d) środowiska nauki, kultury, sportu i środków masowego przekazu.

4. Bardzo ważnym zadaniem Ambasady będzie dążenie do utrzymania stosunków gospodarczych i wspieranie BRH w rozwijaniu ich w następujących kierunkach:

a) przygotowanie, przyjęcie i wsparcie delegacji MHZ na czele z Dyr. Gen. Tow. Kapuścińskim w październiku 1981 r. przy zawarciu nowego kontraktu (kontraktów) i zlikwidowanie przy okazji sporów w sprawie „dachu cegielni” i „czarnych narzędzi”;

b) podejmowanie wysiłków na rzecz poszerzania usług Polservice;

c) sygnalizowanie możliwości podłączania się w charakterze podwykonawcy przy kredytowaniu inwestycji w Tunezji przez inne państwa lub firmy.

5. Tunezja jest ważnym punktem śródziemnomorskiej polityki Stanów Zjednoczonych, Związku Radzieckiego, Francji, RFN, Włoch, a ostatnio Japonii i Chin. Prozachodnie sympatie władzy tunezyjskiej stwarzają duże ułatwienia Zachodowi.

Wojskowo przyładek Cap Bon daje możliwość panowania nad „zwężeniem sycylijskim” Morza Śródziemnego i jest przedmiotem rozgrywki USA i Francji^h z jednej, a Związku Radzieckiego z drugiej strony^h. W Tunisie istnieje również możliwość śledzenia rozwoju politycznego i ekonomicznego między częścią państw arabskich a rozwiniętymi KK. Problematyka ta winna być przedmiotem zainteresowania Ambasady i informacji dla Centrali.

^e6. Kontynuowanie obserwacji i analiza tunezyjskiej polityki zagranicznej pozostanie nadal pierwszoplanowym zadaniem Ambasady, a w szczególności w zakresie:

– jej ogólnych kierunków i tendencji,

– rozwoju i tendencji w stosunkach z Libią, Algierią i Marokiem^e,

- współpracy z EWG,
- zmian w orientacji na RFN, kosztem Francji,
- stosunków Tunezji z KS,
- stanowiska Tunezji w sprawach stanowiących przedmiot zainteresowania organizacji panarabskich i muzułmańskich,
- działalności Afrykańskiej Międzynarodówki Socjalistycznej,
- zmian w równowadze stosunków z USA i ZSRR.

7. Zadaniem Ambasady będzie rozwijanie kontaktów, a przez to śledzenie i informowanie o działalności Ligi Arabskiej i innych organizacji muzułmańskich mających w Tunisie siedzibę swoich władz naczelnych. W tym względzie wykorzystać należy obserwowaną ostatnio aktywizację Sekretariatu Ligi Arabskiej na odcinku kontaktów z KS.

°8. W zakresie współpracy kulturalnej i naukowej Ambasada winna kontynuować realizację podpisanego w 1980 r. programu oraz przygotować kolejny do podpisania°.

9. Dotychczasowe ściśle realizowanie polityki centrali w sprawach konsularnych, wizowo-paszportowych oraz innych czynności prawno-konsularnych i polonijnych powinno być przez Ambasadę kontynuowane.

10. W sprawach negocjowanych umów o pomocy prawnej i konsularnej Ambasada winna czekać na inicjatywę strony tunezyjskiej – nie podejmując sama działań na przyspieszenie.

11. ^dPrzynajmniej przez najbliższy rok czasu Ambasada nie powinna poruszać tematu rewizyty naszego Ministra Spraw Zagranicznych ani wizyty Sekretarza Generalnego Ligi Arabskiej^{d34}. Można natomiast będzie rozważyć wizytę Dyrektora LA do spraw KS. Ew. inicjatywy w tych sprawach Ambasada winna konsultować z centralą.

Biorąc pod uwagę sytuację naszego kraju (odnowa – reforma gospodarcza) oraz okres przedwyborczy w Tunezji, ew. uzupełnienie ramowej instrukcji powinno być dokonane w zależności od potrzeb i zainteresowań centrali (MSZ) i w świetle rozeznania sytuacji kraju urzędowania na miejscu.

Akceptuję:
^fT. Olechowski^f

AMSZ, Dep. V 25/86, w. 6

³⁴ Do wizyt nie doszło. Dopiero w 1985 r. Wojciech Jaruzelski odbył podróż do Tunezji.

90

*[po 7 sierpnia], wyciąg z protokołu narady
pracowników misji wojskowej w Berlinie Zachodnim
w sprawie funkcjonowania placówki*

W N I O S K I

z narady w Misji Wojskowej PRL w Berlinie odbytej w dniu 7.08.1981 r.
(wyciąg z protokołu narady)

W dniu 7 sierpnia 1981 r. odbyło się rozszerzone posiedzenie Egzekutywy POP PZPR przy Misji Wojskowej PRL w Berlinie z udziałem kierownika placówki, kierowników poszczególnych wydziałów oraz przedstawiciela Rady Zakładowej.

W posiedzeniu, któremu przewodniczył Sekretarz POP tow. Cz. Robak, uczestniczyli:

- członkowie egzekutywy: tow.tow. Borodziej, Dzwonkowski, Król,
- p.o. kierownika Misji: tow. Prystrom,
- kierownicy wydziałów: tow.tow. Chmiel, Stajer,
- przedstawiciel RZ: tow. Gołębiowski.

Podczas narady omówiono różnorodne aspekty bieżącego funkcjonowania placówki, jak również możliwości wygospodarowania dalszych oszczędności budżetowych oraz zwiększenia wpływów dewizowych.

Z narady wynikają następujące konkluzje i wnioski:

1. Nie zgłoszono zasadniczych zastrzeżeń co do realizacji zadań przez poszczególnych pracowników wydziałów i placówki jako całości. Zwrócono uwagę na konieczność bardziej rygorystycznego stosowania kryterium kwalifikacji zawodowych dla pracowników ryczałtowych. W tym celu uzgodniono wprowadzenie 3-miesięcznego próbnego okresu zatrudnienia. Podkreślono sprawną pracę Wydziału Konsularnego, szczególnie w zakresie obsługi wizowej dla handlowców i transportowców.

2. Stwierdzono, iż obydwie jednostki budżetowe placówki prawidłowo realizują zalecenia oszczędnościowe z kraju lub zgłoszone z własnej inicjatywy. Wyraża się to w likwidacji etatów, oszczędnościach w transporcie i łączności oraz wydatkach administracyjnych i reprezentacyjnych.

3. Przedyskutowano możliwości dalszego zaoszczędzenia wydatków, a mianowicie:

- Poważnym źródłem oszczędności byłaby zamiana rezydencji Szefa Misji na mniejszą i mniej kosztowną. Obecna willa kosztuje ponad 60 tysięcy marek

zachodnich rocznie, a w dodatku od kilku miesięcy stoi niewykorzystana i pociąga dodatkowe koszty utrzymania woźnej-sprzątaczk.

W tym kontekście konieczna jest pilna decyzja MSZ dotycząca wniosku placówki z 14 lipca 1981 r. w przedmiotowej sprawie.

- Wydział Konsularny deklaruje wygospodarowanie oszczędności z przyznanego budżetu.

- Poza oszczędnościami już zadeklarowanymi Wydział Handlu dokonuje dalszego zmniejszenia wydatków, między innymi poprzez zacieśnienie w budynku biurowym i likwidację mieszkania kierownika Wydziału w mieście oraz likwidację jednego telefonu służbowego.

- W Misji przewiduje się likwidację etatu jednego kierowcy oraz sekretarki.

- Zalecono ograniczenie ilości prenumerowanych periodyków.

4. Odnośnie zgłoszonej sugestii przeniesienia Wydziału Handlu do budynku Misji wyjaśniono:

- w przypadku przeniesienia Wydziału Handlu do budynku Misji zaistniałaby konieczność wynajęcia na mieście dwóch mieszkań, których koszty przekroczyłyby wysokość czynszu płaconego obecnie za cały budynek;

- warunki lokalowe i funkcjonalne w budynku Misji nie pozwalają na właściwą obsługę licznych kupców miejscowych odwiedzających Wydział Handlu;

- szereg kupców i przedstawicieli miejscowych instytucji odwiedzających Wydział Handlu przybywa nieoficjalnie, traktując BRH jako biuro handlowe, a nie jako oficjalną reprezentację rządu polskiego.

W świetle powyższego przeniesienie Wydziału Handlu z obecnej siedziby uznano za nieuzasadnione.

5. W celu zwiększenia wpływów dewizowych Wydział Konsularny rozszerza zakres świadczonych odpłatnie usług bez zwiększenia stanu zatrudnienia.

6. W świetle braku masy towarowej w eksporcie oraz występującego już zjawiska wycofywania się partnerów ze współpracy z Polską Wydział Handlu czyni starania w celu maksymalnego zbliżenia eksportu do poziomu zadań rocznych i przekonania partnerów do kontynuacji współpracy z Polską. Wydział Handlu wychodzi z szeregiem inicjatyw mających na celu zwrócenie większej uwagi przedsiębiorstw krajowych na niedoceniane dotychczas możliwości współpracy z Berlinem Zachodnim.

7. Stwierdzono, że cały zespół pracowniczy placówki, oraz części załóg robotniczych na terenie Berlina Zachodniego, włączył się do apelu „Ostrawa”, deklarując miesięczne opodatkowanie się do końca bieżącego roku. Również akcja zbiórki leków inicjowana przez różne środowiska zachodniobерlińskie daje dobre wyniki.

8. Stwierdzono, że władze graniczne NRD w dalszym ciągu stosują utrudnienia dla partnerów handlowych Polski podróżujących tranzytem. Poza wyjątkowo dokładną kontrolą celną wyraża się to poprzez zabieranie blankietowych niewykorzystanych wiz wielokrotnych. Zdarzają się przypadki odradzania naszym partnerom kontynuacji współpracy z Polską na rzecz współpracy z NRD.

p.o. kierownika Misji Wojskowej PRL

^fJ. Prystrom^f

Sekretarz POP PZPR

^fCz. Robak^f

AAN, KC PZPR, LXXVI/196

91

*8 sierpnia, szyfrogram ambasady w Brukseli
do wiceministra handlu zagranicznego
w sprawie udzielenia pomocy żywnościowej Polsce przez EWG*

T a j n e

Natychmiast

Szyfrogram Nr 1397/III
z Brukseli, nadany 8.8.81, g. 02.10

Karski

7 bm. odbyło się posiedzenie Komisji EWG poświęcone ocenie sytuacji w Polsce. Komisja podjęła decyzję intensyfikacji i usprawnienia pomocy żywnościowej. Przedstawiciele Komisji Kawan w rozmowie z ich inicjatywy zgłosili gotowość mobilizacji wszystkich środków dla usunięcia trudności w realizacji zakupów w ramach „I i II transzy”.

Na kolejne spotkanie w tej sprawie do wtorku 11 bm. oczekują:

1. Potwierdzenia listy zakupów w poszczególnych krajach i grupach towarów, względnie rezygnacji z niektórych wcześniej zgłoszonych, np. ze względu na zbyt niskie restytucje.

2. Zgłoszenia ewent. nowych dezyderatów, przewidywanych zmian i poprawek oraz trudności napotykanych w realizacji zakupów w poszczególnych krajach (np. finansowych, transportowych, organizacyjnych).

3. Informowania komisji o modyfikacjach w transakcjach bilateralnych i warunkach zakupów w poszczególnych krajach członkowskich.

Gotowi są aktywnie oddziaływać na kraje członkowskie dla wysuwania trudności oraz ew. rozpatrzyć otwarcie trzeciej transzy pod warunkiem jednorazowego zgłoszenia dezyderatów do końca bm.

Prosimi o wyznaczenie pracownika ambasady do stałego kontaktu w powyższych sprawach. Podkreślili, że podjęte decyzje wypływają z pobudek politycznych i są naceLOWANE na dopomożenie Polsce w osiągnięciu stabilizacji politycznej i gospodarczej, potrzebnej także Europie.

Wszystkie otrzymane informacje potraktują konfidencjonalnie m.in. ze względu na naciski krajów „trzeciego świata”.

Pomoc komisji w usprawnieniu procesu zakupów uważamy za pożyteczną przy widocznym dążeniu do instytucjonalizacji kontaktów.

Prosimy o instrukcje do wtorku, godz. 14.00³⁵.

/-/ Pałasz

^bNie mogłem się skontaktować z tow. tow. Dmochowskim i Olechowskim. Po porozumieniu się z MHZ rozesłano już ⁱ...ⁱ. 8.8 godz. 14.05^b g...^g

AMSZ, ZD 23/84, w. 3, t. 28

³⁵ W odpowiedzi szyfrogramem z 11 sierpnia wiceminister handlu zagranicznego Tadeusz Nestorowicz przekazywał: „1. Nie napotykamy od strony towarowej na trudności przy realizacji I transzy. [...] 4. Podstawowe trudności w realizacji I i II transzy wynikają z przedłużającej się procedury finalizowania porozumień kredytowych spowodowanej w głównej mierze niechęcią banków do zawierania umów. Wywołane jest to koniecznością ponoszenia przez nie części ryzyka, które nie posiada gwarancji państwowych instytucji ubezpieczeniowych. Wywołało to istotne zahamowania w realizacji odnośnych dostaw w stosunku do założonych harmonogramów (szczególnie mięso). Dotyczy to głównie RFN, gdzie do tej pory np. nie można sfinalizować umowy na finansowanie dostaw 8 tys. ton mięsa z I transzy. Napotykamy również trudności w finalizacji kredytu na dostawę mięsa z Danii (25 mln Dkr) z uwagi na zawyżoną n. zdaniem oferowaną stawkę oprocentowania (19.5% p.a.) i brak ubezpieczenia na spłatę odsetek”; AMSZ, ZD 23/84, w. 3, t. 27.

92

*8 sierpnia, szyfrogram ambasady w Wiedniu
o wypowiedziach chargé d'affaires ambasady USA*

T a j n e
Specjalnego znaczenia

Szyfrogram Nr 1409/III
z Wiednia, nadany 8.8, g. 10.10

Korczewski

Z rozmowy z charge d'affaires USA w Wiedniu S. Polansky'm 7 bm.

Linia postępowania rządu USA wobec osób emigrujących z Polski nie jest ostatecznie sprecyzowana. Przy próbach zbyt liberalizowania polityki przyjmowania emigrantów z Polski Reagan będzie musiał liczyć się z oporem aparatu imigracyjnego. Aktualnie rząd USA postanowił – wychodząc naprzeciw prośbie Austrii³⁶ – przyjąć do końca września br. zwiększoną liczbę osób opuszczających Polskę, 6900 zamiast ustalonych poprzednio 4400.

Ambasada USA w Wiedniu otrzymała zlecenie gruntownego przygotowania pobytu w Austrii (15–17) grupy reprezentantów Kongresu i ekspertów do spraw imigracji. Odbędą oni spotkanie z Ministrem Spraw Wewnętrznych Lancem oraz będą wizytować obozy grupujące Polaków (Traiskirchen Goetzendorf). Opinie deputowanych Kongresu będą miały ważne znaczenie dla dalszej polityki imigracyjnej rządu.

Ze swej strony ustosunkowałem się krytycznie do prób wykorzystywania obecnej emigracji zarobkowej z Polski dla celów propagandowych i kreowania tego zjawiska do kategorii uchodźstwa politycznego.

Rozmówca zapewnił o autentycznym zainteresowaniu jego rządu w normalizacji życia w Polsce. Podkreślał wymowę pomocy kredytowej udzielanej naszemu rządowi bezpośrednio po IX zjeździe oraz b. pozytywną reakcję Waszyngtonu na decyzję Francji z 5 bm. Odwoływał się do oświadczenia DS z 6 bm. oraz tekstu odpowiedzi udzielonej przez DS Francuzom, zapowiadającego rozważenie przez USA i sojuszników dalszej pomocy.

/–/ Kulski

AMSZ, ZD 23/84, w. 15, t. 146

³⁶ Zob. dok. nr 23; zob. też dok. nr 16.

93

*8 sierpnia, pismo dyrektora Głównej Komisji Badania
Zbrodni Hitlerowskich w Polsce do ministra spraw zagranicznych
w sprawie działań służb celnych CSRS*

Warszawa, dnia 8.VIII.1981 r.

Towarzysz Józef CZYREK
Minister Spraw Zagranicznych
W a r s z a w a

Szanowny Towarzyszu Ministrze,

W załączeniu³⁷ przesyłam materiały nadesłane przez organizację Aktion Sühnezeichen Friedensdienste e.V. z Dachau³⁸, z których wynika, że w tranzycie do Polski ^dcelnicy czechosłowaccy zatrzymują wydawnictwa o zbrodniach hitlerowskich, w tym także publikacje autorów polskich.

Wymieniony przypadek nie jest odosobniony, w ubiegłym roku podobne wydarzenie miało miejsce na granicy NRD^d, gdzie zatrzymane zostały katalogi wystawy o Oświęcimiu.

Przekazując powyższe do wiadomości Tow. Ministra uprzejmie informuję, że list podobnej treści przekazuję także Kierownikowi Wydziału Zagranicznego KC PZPR – tow. Wacławowi Piątkowskiemu, jak również tow. Józefowi Tejchmie – Ministrowi Kultury i Sztuki oraz dr. K. Kamisowi – sekretarzowi generalnemu Czechosłowackiej Komisji Rządowej do spraw ścigania Nazistowskich Zbrodniarzy Wojennych.

Z poważaniem,
D Y R E K T O R
Prof. dr ^fCz. Pilichowski^f

^bTow. Dyr. Kucza

*Proszę o podjęcie ostrych interwencji wobec Ambasady CSRS. Sprawa pilna.
19/8.81^b^fCzyrek^f*

AMSZ, Dep. I 51/84, w. 2

³⁷ Załącznika nie publikuje się.

³⁸ Mowa o realizowanej od 1958 r. przez niemiecki Kościół ewangelicki Akcji Znaku Pokuty – ekspiacyjnej inicjatywy, której celem było wyrażenie żalu za niemieckie zbrodnie popełnione w czasie II wojny światowej i naprawienie wyrządzonych krzywd.

94

*9 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Buenos Aires
o złożeniu listów uwierzytelniających w Urugwaju*T a j n e

Szyfrogram Nr 1419/III
z Buenos Aires³⁹, nadany 9.8.81, g. 16.00

Olechowski

W trakcie składania listów uwierzytelniających przeprowadzone rozmowy z ministrem SZ oraz prezydentem miały charakter kurtuazyjny, chociaż A. Mendez bardzo ciepło wypowiadał się o Polsce, podkreślając b. wysoką jakość miesięcznika „Polonia”, którego jest stałym czytelnikiem. Wykazując znajomość naszej problematyki wyraził szczere życzenie szybkiego rozwiązania istniejących trudności. Prosił o przekazanie życzeń pomyślności Przewodniczącemu R.P. oraz Premierowi i rządowi. M.in. złożyłem też wizytę dwóm członkom junty wojskowej (marynarka i lotnictwo). Przeprowadzone rozmowy były rzeczowe i życzliwe.

Wiceadmirał Invidio charakteryzując politykę Urugwaju określił ją jako prawicową i zmierzającą obecnie do instytucjonalizacji. Takie zadanie otrzyma gen. por. Gregorio Alvarez (wyznaczony na prezydenta od 1 września br.). Zaproszenie U. do uczestnictwa w międzynarodowych siłach na Synaju Invidio określił jako duże wyróżnienie kraju, chociaż po dłuższym wywodzie oświadczył, że dotychczas nie podjęto żadnej decyzji i że najprawdopodobniej U. nie weźmie w tym udziału⁴⁰. Podkreślając fakt, że Polska cieszy się w U. dużym szacunkiem, zaznaczył, że pomimo iż są stosowane pewne ograniczenia wobec KS, Polska jednak nie ma podstaw, by skarżyć się na złe traktowanie.

Dowódca Lotnictwa gen. por. Cardozo podkreślał konieczność dalszego rozwoju gospodarki. Kładą nacisk na uran i hydroenergetykę. Brak ropy i węgla zmusza ich do znacznie kosztowniejszych inwestycji. Nie mają środków na badania geologiczne, mają też duże trudności z bilansem płatniczym oraz ostatnio z eksportem mięsa.

/-/ Limont

AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 24

³⁹ Ambasador w Buenos Aires był także akredytowany w Urugwaju.

⁴⁰ Na półwyspie Synaj działały w latach 1973–1979 Drugie Doraźne Siły Pokojowe Organizacji Narodów Zjednoczonych (UNEF II – Second United Nations Emergency Force). Wojska Urugwaju nie brały udziału w tej misji. Być może mowa o planach przystąpienia Urugwaju do sił UNDOF, działających na Wzgórzach Golan (zob. przyp. 112 do dok. nr 33).

95

*10 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Londynie
o polskiej emigracji zarobkowej do Wielkiej Brytanii*

T a j n e

Szyfrogram Nr 1451/III
z Londynu, nadany 10.8.81, g. 10.00

Pichla

Wasz 5211⁴¹.

1) W ostatnich dwóch miesiącach obserwujemy zwiększoną ilość przyjazdów obywateli polskich do WB w celach zarobkowych – średnia wieku 30–35 lat. Pretekstem do przyjazdu – odwiedzanie rodzin lub znajomych na podstawie zaproszeń oraz przyjazdy turystyczne. Zjawisko to potwierdzają również biura podróży oraz LOT. Wzrasta również ilość podań o przedłużenie pobytów od osób przebywających już od dłuższego czasu w WB, czasokresy wnioskowane do 83–84. Osoby te wykonują głównie prace fizyczne (budowlane, porządkowe, usługi, pomoc w różnych warsztatach) bez zgody władz brytyjskich, na własne ryzyko, nie są ubezpieczone.

2) Uzyskaliśmy informacje, iż brytyjska kontrola graniczna otrzymała instrukcje, iż musi przedłużać wizy 1-miesięczne na okres 3-miesięczny.

3) Prasa brytyjska nie podejmuje tematu wzrastającego zainteresowania u ob. polskich przyjeżdżających do WB przedłużaniem pobytów – poza terminy ważności wizy – w celach zarobkowych. Relacjonowała natomiast o masowych wyjazdach do Austrii i RFN.

4) Brytyjski rynek pracy ma ograniczone możliwości wchłonięcia dodatkowej siły roboczej z zewnątrz (3 mln. bezrobotnych). Liczyć należy się jednak z preferowaniem osób z wyższym wykształceniem technicznym, a także niektórych zawodów: mechanicy, elektrycy, pielęgniarki itp.

5) W postawie naszych obywateli nie notujemy przejawów demonstrowania politycznej dezaprobaty dla władz w kraju, czują się związani z krajem, nie ukrywają, że chcą przeczekać i zarobić.

Proponujemy, aby:

– W uzasadnionych przypadkach urzędy konsularne były upoważnione do wydawania klauzul wielokrotnych. Chodzi o osoby, które kończą np. naukę języka

⁴¹ Dok. nr 59.

albo określony rodzaj pracy i zdecydowane są po tym okresie wrócić do kraju (podtrzymywanie więzi rodzinnych i z krajem).

– W stosunku do posiadaczy jednorazowych paszportów z przeterminowaną ważnością urzędy konsularne mogły mocą własnej decyzji, w oparciu o szczegółowe rozmowy z tymi osobami, u których wola powrotu nie będzie budzić wątpliwości, przedłużyć ważność na okres kończący ostatecznie pobyt. Zwiększy to możliwości oddziaływania na decyzje petentów.

Sytuację śledzimy i ocenę jej rozwoju przekazywać będziemy sukcesywnie.

/–/ Bisztyga

AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 84

96

10 sierpnia, szyfrogram ambasady w Konakry w sprawie likwidacji placówki

T a j n e

Szyfrogram Nr 1456/III
z Konakry, nadany 10.8.81, g. 15.00

Olechowski
Wasz 5173⁴².

1. Zgodnie z otrzymanym poleceniem podjąłem natychmiast czynności likwidacyjne. Uzyskałem zgodę na częściowy transfer na nasze konto dewizowe

⁴² Szyfrogramem nr 5173 z 28 lipca wiceminister Olechowski polecał ambasadzie w Konakry: „1. Z uwagi na konieczność radykalnego ograniczenia w ciągu najbliższych lat wydatków dewizowych i innych z budżetu państwa podjęto m.in. decyzję o zawieszeniu działalności szeregu placówek dyplomatycznych, w tym Ambasady w Konakry. 2. Clarisem przekazujemy tekst listu naszego ministra SZ do ministra SZ Gwinei w tej sprawie, który wraz z tłumaczeniem przekażcie niezwłocznie w MSZ na możliwie wysokim szczeblu, np. wiceministrowi, dyrektorowi politycznemu lub protokołu. W rozmowie rozwinięte tezy listu. Zapowiedzcie, że dokładny termin zawieszenia działalności Ambasady przekażecie oddzielną notą. 3. Instrukcje organizacyjno-techniczne dot. likwidacji placówek, jej mienia itp. otrzymacie z kompetentnych Departamentów. Zakładamy, że likwidacja placówki i wyjazd personelu nastąpi do dnia 30 września”; AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 75.

niewymienialnych sylisów. Przeprowadziłem wstępne negocjacje z właścicielką zabudowy i rezydencji, skierowałem pisma zawiadamiające do poszczególnych służb, zwróciłem się do inspektora pracy o ustalenie wysokości odszkodowań dla zwalnianego personelu gwinejskiego, przystąpiłem do wyprzedaży części zużytego mienia.

2. W poniedziałek 10 bm. zostałem nagle wezwany do ministra SZ. Minister oświadczył, iż rząd gwinejski z uwagą przestudiował treść pisma informującego go o decyzji zawieszenia działalności ambasady. Aczkolwiek rząd gwinejski rozumie powody, którymi kierował się rząd Polski, tym niemniej boleje nad tą decyzją. Gwinea zawsze darzyła Polskę głęboką sympatią, rząd gwinejski pamięta, że Polska była jednym z pierwszych państw, które przysły Gwinei z pomocą i tej pomocy nie skąpiły jej nigdy.

Chcielibyśmy – oświadczył minister – pomóc jakoś Polsce w jej obecnych kłopotach, jest to bowiem kraj nam bliski, z którym łączą nas więzy szczerej i autentycznej przyjaźni. Dlatego rząd gwinejski, pragnąc umożliwić dalszą działalność ambasady, wysuwa propozycję, aby władze gwinejskie wzięły na siebie niektóre koszty jej funkcjonowania (czynsze, naprawy, konserwacje, wszelkie opłaty komunalne) do czasu, aż Polska przezwycięży swe przejściowe trudności. Jest to – jak zaznaczył – osobista inicjatywa A.S. Touré, wynikająca z z troskowania o losy kraju bliskiego Gwinei. Wysuwając tę propozycję, nie chcielibyśmy uchybić w czymkolwiek Polsce, urazić jej godności ani w jakikolwiek sposób naruszyć jej suwerenności. A.S.T. byłby wdzięczny, gdyby jego propozycja została uwzględniona.

Oświadczyłem ministrowi, iż jestem wzruszony tym gestem pod adresem Polski i że przedstawioną propozycję przekażę niezwłocznie polskiemu MSZ.

3. Od siebie dodam, iż – obok podanej motywacji gestu – za propozycją kryje się pewien zawód, nie wyrażony wprost, iż to właśnie ambasadę w Gwinei postanowiono zamknąć, a nie dakarską. Władze gwinejskie uważają bowiem, iż politycznie Gwinea jest bliższa KS aniżeli Senegal. Nie bez wpływu była tu tradycyjna rywalizacja G. z Senegalem, z którym – wbrew oczekiwaniom – stosunki po słynnym pogodzeniu się nie układają się tak, jak tego oczekiwali władze Gwinei.

Gwinea od kilku lat czyni zabiegi na forum międzynarodowym, aby zaprezentować się jako kraj neutralny, zachowujący jednakowy dystans do KS, jak i do Zachodu. Obawia się on, iż wycofanie się przedstawicielstwa Polski, po nieudanym zredukowaniu działalności niektórych KS (zamknięcie węgierskiego przedstawicielstwa handlowego, roczna nieobecność ambasadora Rumunii, uszczuplenie personelu Bułgarii) i wyraźnej aktywizacji Zachodu – może zachwiać tę równowagę i być źle odczytane przez państwa kapitalistyczne. Nie wchodząc w meritum sprawy i jej aspekty polityczno-moralne ani nie wypowiadając się co do istoty propozycji, pragnę zasygnalizować, iż gest Gwinei nie jest pierwszym gestem tej natury, chociaż u jego podstaw mogły leć różne motywy; i tak np. rząd gwinejski do dziś nie pobiera opłat za oddane do dyspozycji ambasad Wietnamu i OLP zabudowania

przedstawicielskie, skierował też – mimo dotkliwych braków na rynku – sporą pomoc żywnościową do Gwinei Bissau.

/–/ Francik

AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 74

97

*10 sierpnia, szyfrogram dyrektora Departamentu Konsularnego
do ambasadora w Sofii
w sprawie działań bułgarskich służb granicznych*

Warszawa, dn. 10.VIII.1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 5411^c

SOFIA – NAPIERAJ

Notujemy ostatnio przypadki stemplowania przez graniczne władze bułgarskie dowodów osobistych zamiast kart granicznych. W dowodach notowane są również przewożone towary. Przypadki te notujemy u podróżnych powracających samolotami z Warny, Burgas i Sofii. Podejmijcie interwencję.

^fPichla^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 14, t. 126

98

*10 sierpnia, notatka I sekretarza KZ PZPR ambasady w Bagdadzie
w sprawie polskich pracowników zatrudnionych w Iraku*

Komitet Centralny PZPR
W-1 Zagraniczny
Sektor Kadr i Org. Part.
Warszawa

Informacja
o nastrojach i sytuacji społeczno-politycznej
wśród pracowników polskich w Iraku

Aktualnie zatrudnionych jest tu ponad 6 tys. osób. Jest to stan zbliżony, a w najbliższych tygodniach przekroczy maksymalny z okresu wybuchu wojny i ewakuacji. Znaczna więc większość pracowników przybyła tu w okresie po Sierpniu 80 r.

Fakt ten w dużym stopniu determinuje nastroje, sytuację polityczną i jej tendencje. Wyraźnie odczuwalny jest też fakt, że z przedsiębiorstw z kraju przysyłani są tu pracownicy, których z wielu względów – w tym też politycznych – kierownictwa przedsiębiorstw chcą się z kraju pozbyć. Są to często ludzie głoszący tezę, że wzorem kraju również tu można wszystko załatwić, byle mocno i solidarnie przycisnąć administrację.

Sytuacja jest więc o tyle złożona, że występuje *tu* zbyt wiele źródeł, które muszą bulwersować ludzi, są to źródła niezależne i zależne od kierownictw kontraktów.

Do źródeł niezadowolenia, jakie tkwią w decyzjach krajowych, zaliczamy głównie:

a) nieuzasadnione zróżnicowanie stosowanych tu systemów płac, zarówno wewnątrz budów, jak też między budowami. Stosuje się tu tabelę „A”, tabelę „B”, tabelę „B” plus 10% dodatku, a więc przy tych samych kwalifikacjach płace są różne,

b) nierozstrzygnięta jest sprawa ilości godzin pracy w tygodniu i opłata za przepracowane godziny nadliczbowe. Wystąpienia w BRH w tej sprawie do Min. Pracy i Pł. o jednoznaczną interpretację pozostają bez odpowiedzi,

c) brak jest odzieży ochronnej typowej dla tego klimatu,

d) zróżnicowany jest system odpłatności za wyżywienie,

e) brak dostaw z kraju materiałów, sprzętu, części zamiennych powoduje prze-
stoje, opóźnienia i demoralizuje ludzi,

f) przerosty administracji i pracowników pośrednio produkcyjnych,

g) brak organizacji służby zdrowia (a jednocześnie lekarzy jest spora ilość).

Dochodzi do tego wiele spraw zależnych, a nie załatwionych w porę przez kierownictwa budów i finansujące je przedstawicielstwa central handlu zagranicznego. Na wielu budowach nie zadbano o ciągłą dostawę energii elektrycznej z własnych agregatów, stąd brak klimatyzacji pomieszczeń mieszkalnych, nieczynne lodówki i t.p., bywa, że ludzie śpią na dachach. Załogi narzekają na małą ilość lodówek, środków piorących, schłodzonej wody, pojemników na chłodną wodę do pracy na budowę, braki w wyposażeniu kuchni, kucharzy, lekarzy (co trzeci lekarz na budowach to ginekolog), środków transportu ludzi i t.p.

Koncentracja wielu tych spraw na jednej z budów (Cegielnia Diwanija, wyk. Instalexport) spowodowała 3-dniowy strajk⁴³. Pracownicy po prostu nie mogli wejść do pomieszczeń mieszkalnych, bo nie było energii, a zatem i chłodzenia. Poza tym tego typu drobne sprawy pociągają za sobą żądania dalej idące. Na tej samej budowie – jedynej – wynegocjowano od partnera włoskiego 50 dinarów dodatku na zatrudnionego z tytułu utrudnień i wzrostu kosztów w realizacji budowy z powodu wojny. Załoga uznała, że jest to tzw. dodatek wojenny, i zażądała wypłacenia części tego dodatku. Sprawę tę przejęła Kom. Zakł. Solidarność w Opolskim Przedś. Bud. Przem. Nr. 2 w Opolu próbując ją załatwić w Warszawie (Instalexport, Budimex), gdy to nie pomogło, skierowano tu na budowę w ramach zwiększenia załogi silną grupę aktywu Solidarności, „która jest sterowana na bieżąco przez Opole^d, m.in. przez urządzenia telexowe Budimexu, a więc otwartym tekstem. Dodatek ten stał się obecnie głównym punktem sporu między załogą a kierownictwem budowy. (W Opolu steruje tym tematem Ob.Ob. Strumiński, Domagała, a na budowie Ob. Piechota).

Tak więc szereg źródeł uzasadnionego niezadowolenia załóg, słabość znacznej części kierownictw budów, niedostateczne ich zainteresowanie sprawami załóg, duży dopływ ludzi zbulwersowanych z kraju, w tym znaczne ilości takich, którzy już zaliczyli kilka budów eksportowych i znają, jakie i gdzie są warunki pracy, płacy i bytowe, składa się na aktualne nastroje w załogach.

Mimo tych wszystkich ujemnych tendencji sytuacja na olbrzymiej większości budów jest opanowana, nie oznacza to, że jest dobra.

Załogi pracują, część budów plany swoje wykonuje, niektóre uznać trzeba jako dobre, np. Melioracja „Ishani-9”. Z okazji 22 lipca wyróżniono kilkudziesięciu pracowników listami pochwalnymi Ambasady PRL, podobnie uczyniły kierownictwa wielu budów u siebie.

Jakkolwiek organizacja partyjna jest niejednokrotnie w trudnej sytuacji nie mogąc odpowiedzieć załogom na szereg oczywistych nieprawidłowości, to jednak większość z nich przejawia niezłą działalność. Szczególnie tam, gdzie chce tego również administracja budowy.

⁴³ Zob. dok. nr 58.

Istnieje jeszcze w tej chwili realna możliwość politycznego wygrania wielu spraw i pozyskania tych kilku tysięcy ludzi dla lepszej, bardziej wydajnej pracy, stworzenia dobrego klimatu politycznego. Chodzi tu o szybkie podjęcie decyzji w sprawie zatwierdzenia aktualnego projektu uchwały RM w sprawie eksportu budownictwa w miejsce uchwały RM Nr. 8 z 1972 r. (która od dłuższego już czasu przynosi więcej szkody politycznej niż pożytku, np. nieuzasadnione różnice płac).

Temat ten był przedmiotem głębokich analiz w KZ partii w ub. roku, wnioski nasze przesłane zostały przez BRH do Min. Pr. i Płacy i znalazły odbicie w aktualnym projekcie nowej uchwały.

Uchwała ta zostanie podjęta, bo dotychczasowa nie wytrzymuje krytyki – rzecz w tym, by nie była ona wymuszona.

Jest to sprawa natury zasadniczej, cały blok spraw drobniejszych, zależnych od kierownictw budów, jest przedmiotem codziennej, konsekwentnej pracy KZ PZPR, BRH, organizacji partyjnych na budowach, mamy w tym temacie już niezłe wyniki. Po kilku jeszcze zmianach kadrowych będą one znacznie lepsze.

Bagdad, 10 sierpnia 1981 r.

I-szy Sekretarz KZ PZPR
przy Ambasadzie PRL
^fBronisław Danek^f

AAN, KC PZPR, LXXVI/193

99

*10 sierpnia, notatka dyrektora Departamentu II
w sprawie działań ośrodka informacyjnego przy PLO w Gdyni*

Warszawa, dnia 10 sierpnia 1981 r.

P o u f n e

Towarzysz Minister T. OLECHOWSKI

Towarzysz Minister J. WIEJACZ

w g m a c h u

Konsulat Generalny PRL w Szanghaju poinformował, że Morski Ośrodek Informacji i Propagandy przy PLO w Gdyni przesyła w paczkach z prasą krajową przeznaczoną dla marynarzy polskich statków liczne wydawnictwa powielaczowe. Wg oceny KG materiały te „nie zawsze cechuje wysoki poziom troski o rozwagę polityczną i prawdziwość faktów”. Jest to kolejny sygnalizowany przez KG PRL w Szanghaju przejaw reperkusji wydarzeń w Polsce na sytuację na polskich statkach należących do polsko-chińskiej spółki morskiej „Chipolbrok”⁴⁴.

Poprzednio, w maju br., załoga skierowanego do stoczni szanghajskiej na remont statku M/S „Paderewski” groziła strajkiem w razie niezaspokojenia jej postulatów socjalno-finansowych.

Departament II proponuje zwrócenie uwagi PLO, a także przeprowadzenie rozmów z kompetentnymi osobami w kierownictwie „Solidarności” w celu zapobieżenia rozpowszechnianiu materiałów informacyjnych z tego Związku poza granice kraju, a także zapobieżenia rozszerzaniu się konfliktów na polskie statki przebywające w obcych portach.

^fT. Mulicki^f

AMSZ, Dep. II 38/86, w. 3

⁴⁴ Spółka polsko-chińska powołana w 1951 r. jako Chińsko-Polskie Przedsiębiorstwo Maklerów Okrętowych, z przedstawicielstwami w Gdyni, Szanghaju i Kantonie.

100

*10 sierpnia, notatka dyrektora Departamentu II MSW
w sprawie przeprowadzonego w Warszawie zamachu
na przedstawiciela OWP*

Warszawa, dnia 10 sierpnia 1981 r.

Tajne spec. znaczenia

N O T A T K A

dot. usiłowania zabójstwa obyw. Iraku

TARIK SHAKIR MAHDI, ur. 11.05.1935 r., zam. Bagdad, Al-Humziek 213,
pseudonim ABU DAUD, na terenie hotelu „Victoria” w Warszawie
oraz podjętych czynności operacyjno-śledczych

Wymieniony przybył do PRL w dniu 31 lipca br. samolotem austriackich linii lotniczych relacji Wiedeń–Warszawa. Posiadał on wizę dyplomatyczną i awizował przyjazd do Przedstawicielstwa Wyzwolenia Palestyny w Warszawie. Zamieszkał w hotelu „Victoria” rezerwując pokój do dnia 7 sierpnia br. W dniu 1 sierpnia 1981 r. ok. godz. 20.00 w kawiarni hotelowej „Opera” miał miejsce fakt usiłowania zabójstwa wymienionego cudzoziemca. Według relacji naocznych świadków przebieg wypadków był następujący:

Do kawiarni „Opera” wszedł mężczyzna w ciemnych okularach, obszedł kawiarnię przyglądając się uważnie osobom siedzącym przy stolikach. Wychodząc dostrzegł samotnie siedzącego przy stoliku usytuowanym przy wyjściu Tarika Mahdi. Wyjął spod marynarki pistolet i oddał do siedzącego sześć strzałów. Pięć kul trafiło ofiarę, natomiast szósta kula trafiła w rękę siedzącą przy sąsiednim stoliku mieszkankę hotelu. Po fakcie tym sprawca opuścił hotel przez nikogo nie zatrzymany. MAHDI wstał od stolika, zszedł na parter do recepcji i usiadł w fotelu. Pokrzywdzonego obywatela Iraku odwieziono do szpitala przy ul. Banacha, a następnie do szpitala MSW przy ul. Komarowa.

Postępowanie przygotowawcze prowadził początkowo Wydział Dochodzeniowo-Śledczy KSMO, a następnie sprawę przejęło Biuro Śledcze MSW.

W dniu 3 sierpnia w pokoju hotelowym MAHDI'ego przeprowadzono akcję „tp”, w wyniku której stwierdzono, iż wymieniony dysponował kilkoma paszportami i innymi dokumentami wystawionymi na różne nazwiska. Posiadał ponadto znaczne kwoty pieniędzy (18 tys. zł, 1500 dolarów USA, 3000 DM), notesy z adresami i telefonami z terenu całej niemal Europy, w tym także z krajów socjalistycznych i Polski, oraz rumuńskie oferty na sprzedaż uzbrojenia. Osoby, których nazwiska

i adresy bądź telefony znajdowały się w notatnikach MAHDI'ego, są rozpoznawane i przesłuchiwane. Opracowano pisma do bratnich służb KDL z prośbą o sprawdzenie tych adresów. W kołach dziennikarzy zachodnich krąży pogłoski, jakoby MAHDI był jednym z organizatorów masakry dokonanej w roku 1972 w Monachium przez terrorystów palestyńskich⁴⁵. Wypowiadane są także poglądy, jakoby poszkodowany przybył do PRL w celu prowadzenia rozmów w PŻM na temat przewozu broni i amunicji dla partyzantów palestyńskich w Bejrucie.

MAHDI, występujący pod pseudonimem ABU DAUD, od 1979 roku trzykrotnie przebywał w hotelu „Victoria”, zawsze awizując przyjazdy do Przedstawicielstwa Organizacji Wyzwolenia Palestyny.

W dniu 5.08.1981 r. na osobiste polecenie Przewodniczącego Organizacji Wyzwolenia Palestyny J. Arafata przybyła do Warszawy 4-osobowa delegacja organów bezpieczeństwa OWP. Członkowie tej delegacji zamieszkują w hotelu URM przy ul. Parkowej.

Następnego dnia po przewiezieniu ABU DAUDA do naszego szpitala, tj. 6.08. br., odbyto rozmowę z Dyr. płk H. Koziakiem, aby ustalić, kto i w jakim zakresie interesował się stanem zdrowia w/w.

Z rozmowy tej wynikało, że sprawa zamachu na życie ABU DAUDA pozostaje w centrum zainteresowania następujących przedstawicieli prasy krajowej i zagranicznej:

- Dnia 5.08.br. o godz. 15.00, tj. jeszcze przed przywiezieniem rannego do naszego szpitala, był telefon od red. MORENC z Interpressu, tel. 278011 w. 603 lub 604, z prośbą o umożliwienie im wykonania zdjęć dla telewizji NBC.

- Tego samego dnia o godz. 19.50 załoga karetki pogotowia naszego szpitala zauważyła niebieski Polonez-Taxi nr rej. WAJ-846C, z którego filmowano budynek szpitala.

- O godz. 20.00 do oficera dyżurnego szpitala zadzwonił przedstawiciel BBC Małcużyński z pytaniem, czy ABU DAUD jest i czy żyje. Następnie o godz. 20.45 dzwonił korespondent Reutersa Brian Mooney z tym samym pytaniem. Dnia 6.08.br. między godziną 9.00 a 9.30 dzwonił korespondent AP interesując się stanem zdrowia i czy żyje.

⁴⁵ Mowa o zamachu dokonanym w czasie igrzysk olimpijskich, kiedy to członkowie organizacji Czarny Wrzesień uwięzili jedenastu członków izraelskiej reprezentacji olimpijskiej. Przeprowadzona przez siły zachodnioniemieckie nieudana operacja odbicia uwięzionych osób zakończyła się śmiercią dziewięciu zakładników, pięciu palestyńskich terrorystów, pilota helikoptera i policjanta. Wcześniej w wiosce olimpijskiej terroryści zamordowali także izraelskiego trenera i zawodnika; zob. W. Borodziej (red.), *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne 1972* (dalej PDD 1972), PISM, Warszawa 2005, dok. nr 180.

Informacje o zainteresowaniach stanem zdrowia ABU DAUDA zostały przekazane do Biura Śledczego MSW.

W trakcie omawiania tych spraw z Dyr. Koziakiem zgłosili się do szpitala członkowie delegacji OWP w towarzystwie przedstawiciela OWP w Warszawie i dwóch innych pracowników przedstawicielstwa. Wyrazili chęć widzenia się z ABU DAUDEM. Interesowali się jego stanem zdrowia oraz skutecznością stosowanych przez nas środków bezpieczeństwa. O tej sytuacji poinformowano Dyrektora Sarewicza prosząc o dalsze decyzje. Zgodnie z otrzymanym poleceniem stwierdzono tożsamość członków delegacji i umożliwiono im widzenie się z rannym w obecności Dyr. Koziaka. Po zakończonej wizycie odbyto rozmowę z delegacją OWP, podczas której Dyr. Koziak poinformował o aktualnym stanie zdrowia ABU DAUDA i najbliższych prognozach. Delegacja interesowała się możliwością przewiezienia w/wym. do NRD. Otrzymała odpowiedź, że na razie jest to niemożliwe z uwagi na jego poważny stan.

Zorientowano się również, że członkowie delegacji są niespokojni o losy ABU DAUDA (mimo całodobowej jego ochrony), w sytuacji gdy światowe środki przekazu zidentyfikowały jego miejsce pobytu.

W tej sytuacji zaproponowano upozorować przewiezienie rannego do szpitala MON przy ul. Szaserów. Propozycję naszą zaakceptowali. Sprawę skonsultowano z Dyrektorem Sarewiczem i po uzyskaniu zgody zamysł zrealizowano. Przedsięwzięcie ocenić należy jako udane, gdyż z późniejszych relacji Dyr. Koziaka wśród personelu szpitala istnieje przekonanie, że ABU Daud został wywieziony do innego szpitala. Ponadto ustały telefony od różnych osób w jego sprawie.

Znaleziony przy ul. Traugutta pistolet produkcji hiszpańskiej, z którego oddano strzały w hotelu, przekazano wraz z magazynkami, pociskami i łuskami do badań w Zakładzie Kryminalistyki KGMO.

Rzeczy osobiste pokrzywdzonego znajdujące się w jego pokoju przekazano w dniu 4 bm. I sekretarzowi ambasady Iraku w Polsce.

W pierwszych dniach po zamachu przesłuchano ok. 15 świadków, na podstawie zeznań których sporządzono portret pamięciowy sprawcy, który rozesłano do wszystkich Komend Wojewódzkich MO i Zarządu Zwiadu WOP celem identyfikacji i zablokowania granicy.

W dniu 6 sierpnia br. w GPK Cieszyn zatrzymano dwóch obywateli Iraku, których rysopis zbieżny jest z wyglądem sprawcy zamachu. Sprowadzeni zostali oni do Warszawy pod pretekstem przedłużenia przeterminowanej wizy. Zdjęcia wymienionych oraz ich powtórny pobyt w Warszawie został w dniu 10.08. br. wykorzystany przez Biuro Śledcze do konfrontacji.

Oficer śledczy za naszym pośrednictwem nawiązał pierwszy kontakt z poszkodowanym w dniu 7 sierpnia br. Okazano mu zdjęcia dwóch osobników zatrzymanych w Cieszynie. ABU DAUD stwierdził, że są oni podobni do sprawcy, natomiast pamięciowy portret i rysopis sprawcy uznał za doskonałe. Zauważył, że sprawca podczas oddawania strzałów był bez okularów. ABU DAUD poinformował także, że w samolocie z Wiednia do Warszawy znajdował się osobnik podobny z wyglądu do zamachowca. W związku z defektem komputera WOP nie dysponował listą pasażerów tego samolotu. Spowodowano, aby WOP za pośrednictwem LOT-u wystąpił do austriackich linii lotniczych o przesłanie pełnego wykazu pasażerów samolotu, którym przybył do Warszawy ABU DAUD.

W pierwszym przesłuchaniu poszkodowany również podał pierwsze dwie cyfry [numeru] – 25, z którego kobiety dzwoniły do niego do hotelu po jego przylocie do Warszawy. Było to dziwne, ponieważ nikt nie był poinformowany o terminie jego przylotu i miejscu pobytu. Po sprawdzeniu w wykazie telefonów, jakimi ABU DAUD dysponował, ustalono, że mogą to być numery:

25-22-88 – przy ul. [...] ⁴⁶, W[...] Walentyna,

25-42-76 – przy ul. Filtrowej 57 [...], Ministerstwo Administracji Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska,

telefony te zabezpieczono przez „PT”, zaś dane personalne i osobowe mieszkańców tych adresów są w toku opracowania.

Wieczorem 7.08.br. ABU DAUD podał przedstawicielowi OWP telefon 25-17-99 i stwierdził, że pod tym telefonem przebywał mężczyzna, który wiedział, kim on naprawdę jest. W dniu 10 sierpnia br. zaś uzupełnił zeznanie i poinformował oficera śledczego, że powyższy numer telefonu otrzymał od swego znajomego w Pradze. Po przybyciu do Warszawy skontaktował się (dzwoniąc pod wymieniony numer) z Arabem. W trakcie rozmowy usłyszał odgłosy co najmniej dwóch kobiet. Ustalono, że abonentem telefonu jest Władysław [...]. W dniu 10.08.br. grupa operacyjno-śledcza udała się pod powyższy adres, lecz nikogo tam nie zastała.

W czasie spotkania w dniu 10 sierpnia br. z ABU DAUDEM na terenie szpitala delegacja OWP przekazała mu taśmy magnetofonowe, które znajdowały się w jego pokoju hotelowym. Wśród tych taśm była kartka z numerem 42-52-99. Ustalono, że telefon ten należy do C[...] Zofii, zam. (adres w opracowaniu).

Sporządzono wykaz 384 obywateli państw arabskich, którzy w okresie od 31.07.br. do 6.08.br. zamieszkiwali w ekskluzywnych hotelach na terenie Warszawy („Victoria”, „Forum”, „Solec”, „Europejski”, „Metropol”, „Grand Hotel”). Wykaz ten niezbędny jest dla Biura Śledczego. W rozmowach z Podsekretarzem Stanu

⁴⁶ Pominięto dane osobowe.

gen. bryg. A. Krzysztoporskim delegacja OWP zwróciła się z prośbą o przekazanie im również takiej listy.

W dniu 9.08.br. przyjechała do Warszawy żona ABU DAUDA wraz z dziećmi i 10.08.br. odwiedziła go w szpitalu.

Delegacja OWP poinformowała dyrektora szpitala, że podjęła przygotowania, aby rannego przewieźć 14 sierpnia br. specjalnym samolotem na dalsze leczenie do szpitala w Berlinie⁴⁷.

DYREKTOR DEPARTAMENTU II MSW
Płk mgr Zdzisław SAREWICZ

AIPN, 0716/118

⁴⁷ W niedatowanej notatce służbowej sporządzonej przez MSW zapisano: „W spotkaniu z wiceministrem Spraw Wewnętrznych – gen. Krzysztoporskim w dniu 7.VIII. stronę palestyńską reprezentowali: tow. Fuad Jasin – przedstawiciel Biura OWP w Warszawie i 2 działacze ruchu palestyńskiego delegowanych do Polski przez władze OWP, którzy zajmują się sprawami bezpieczeństwa w ramach tej organizacji. Rozmowy dotyczyły zamachu na życie działacza palestyńskiego Abu Dauda, który miał miejsce w Warszawie w dniu 1 sierpnia 1981 r. (kawiarnia hotelu «Victoria», godz. 20.00). Palestyńczycy stwierdzili, że Abu Daud (który przybył do Polski pod zmienionym nazwiskiem), jest znanym politykiem nie tylko w krajach arabskich, ale również na arenie międzynarodowej. Przypuszczalnie przyjechał on na 2–3 dni do Polski, aby odpocząć przed podjęciem nowej misji (zazwyczaj przed takim przedsięwzięciem wyjeżdża na krótko do jednego z krajów socjalistycznych). Istotne znaczenie dla wyjaśnienia celu jego przyjazdu może mieć data przekroczenia granicy i ustalenia miejsca, z którego przybył. Po uzyskaniu informacji, że Abu Daud przyleciał z Wiednia samolotem, Palestyńczycy wysuwają hipotezy odnośnie motywów zamachu. Zdaniem przedstawicieli OWP istnieją dwa powody: 1) Abu Daud jest poszukiwany przez Izrael. Celowo wybrano Polskę na miejsce akcji, aby stworzyć napięcie w stosunkach polsko-palestyńskich. 2) Zamach jest dziełem jednego z odłamów ruchu palestyńskiego. Podejrzewa się, iż kryje się za tym Abu Nidal. [...] W toku rozmowy uzgodniono, że strona polska zapewni szczególną ochronę przebywającemu w szpitalu tow. Abu Daudowi poprzez zaangażowanie wyspecjalizowanej służby czuwającej nad bezpieczeństwem wysokich funkcjonariuszy państwowych. Przez kilka godzin dziennie przy łóżku chorego czuwać będzie osoba wyznaczona przez Biuro OWP w Warszawie celem zapewnienia dodatkowej ochrony osobistej, pełniąca ponadto funkcję tłumacza”; AIPN, 0716/118. Zob. też dok. nr 80.

101

*10 sierpnia, notatka informacyjna ze spotkania wiceministra Wiejacza
z akredytowanymi w Polsce korespondentami prasowymi
z krajów socjalistycznych*

Warszawa, dn. 10 sierpnia 1981 r.

P o u f n e

NOTATKA INFORMACYJNA

o spotkaniu z korespondentami prasy krajów socjalistycznych 6.8.1981 r.

Było to kolejne spotkanie z korespondentami KS. Po raz pierwszy wzięli w nim udział przedstawiciel Ambasady Jugosławii i korespondent „Borby”. W spotkaniu uczestniczyli przedstawiciele Wyd. Prasy KC oraz grupa naszych dziennikarzy, którzy – wraz z pracownikami MSZ – prowadzili rozmowy wyjaśniające i inspirowane w drugiej części spotkania.

Informacja wygłoszona przez wicemin. SZ J. Wiejacza dotyczyła:

1. oceny IX Zjazdu PZPR z podkreśleniem umocnienia roli partii jako siły przewodniej,
2. oceny ostatnich wydarzeń w kraju ze wskazaniem na wzrost tendencji konfrontacyjnych w „Solidarności” i zdecydowanie ze strony partii i rządu przeciwstawienia się tym tendencjom przy zachowaniu linii przyjętej na Zjeździe,
3. potwierdzenia w pełni przez Zjazd zasad i linii polityki zagranicznej z podkreśleniem priorytetu stosunków z ZSRR i innymi KS-ami i konieczności przeciwdziałania próbom mieszania się Zachodu do naszych spraw wewnętrznych.

Z uwagą odnotowane zostały stwierdzenia, że pragniemy wywiązywać się ze zobowiązań gospodarczych wobec KS i że nie zawsze aptekarskie bilansowanie obrotów jest wzajemnie korzystne, a także że jesteśmy za kontynuowaniem rozwoju kontaktów osobowych z KS. Ich ograniczanie spycha Polskę do kontaktów z Zachodem (kultura, nauka, turystyka). Odnotowano również przedstawioną ofertę zacieśnienia współpracy z korespondentami KS w celu wyeliminowania nieciśniętych danych i ocen, które są następnie wykorzystywane przez przeciwników partii w Polsce, a także apel, by korespondenci więcej uwagi poświęcali działalności partii i rządu pamiętając, że umocnienie roli partii i jej jedności jest podstawową przesłanką obrony socjalizmu w Polsce.

W toku ożywionej dyskusji korespondenci wyrażali uznanie dla tego rodzaju spotkań i systematycznego ich organizowania. Interesowali się sytuacją żywnościową, rezultatami rozmów z „Solidarnością” (w odpowiedziach nie przewidywaliśmy

istotnych wyników), pracami nad reformą gospodarczą, samorządem robotniczym, sytuacją w partii i ruchu młodzieżowym.

Udzielane wyjaśnienia przyjmowano ze zrozumieniem. Nie ukrywano zaniepokojenia rozwijającą się sytuacją, a zwłaszcza eskalacją żądań „Solidarności”. Korespondent Lipavsky wyraził się, że z zadowoleniem widzi, iż obecnie partia i rząd PRL docenia kontrrewolucyjne zagrożenie i podejmuje kroki dla jego zlikwidowania. Inne jego oceny (kontrowersyjne) spotkały się z pewną polemiką ze strony korespondenta jugosłowiańskiego. Dotyczyły one nieustannego porównywania sytuacji w Polsce z wypadkami w CSRS w 1968 r.

Atmosfera spotkania była bezpośrednia i rzeczowa.

Oceniamy, że spotkanie spełniło swoją rolę jako próba z naszej strony zainspirowania i ukierunkowania pracy korespondentów, co jednakże nie przesądza ogólnego kierunku i tonu korespondencji i komentarzy.

Tym niemniej uważamy za celowe kontynuowanie tych spotkań. Następne planujemy na wrzesień br.

/-/ Gugała

AAN, KC PZPR, XIA/1275

102

*12 sierpnia, okólnik ministra spraw zagranicznych:
instrukcja do rozmów w sprawie II plenum KC PZPR*

Warszawa, dn. 12.08.1981 r.

Tajne specjalnego znaczenia

SZYFROGRAM Nr ‘5465’

Wszystkie placówki

1. W rozmowach na temat przebiegu i rezultatów II Plenum KC kierujcie się treścią i duchem uchwały oraz referatów, wytyczonymi w nich konkretnymi zadaniami dla partii i rządu.

2. Dyskusja na Plenum odzwierciedla pozytywne zmiany, jakie zachodzą w partii po IX Zjeździe:

– dążenie do aktywnej, konsekwentnej realizacji uchwał Zjazdu;

– walka o przywrócenie kierowniczej roli partii, odzyskanie społecznego zaufania, kategoryczne przeciwstawianie się wszelkim zagrożeniom dla socjalistycznej Polski;

– pogłębienie procesu konsolidacji i jedności partii;

– aktywne stanowisko wobec wszystkich aktualnych i palących problemów kraju, chęć wniesienia konkretnego wkładu w dalsze kształtowanie programu partii i jego realizacji;

– definitywne zakończenie nurtu rozliczeniowego w partii (ani jednego wystąpienia na ten temat), pozbycie się kompleksu obciążeń, ubojowienie partii;

– dostrzeganie rzeczywistych zagrożeń dla socjalizmu w Polsce ze strony sił prawicowych i kontrrewolucyjnych, determinacja walki z nimi;

– wysoki polityczny, ideowy, a nawet teoretyczny poziom większości wystąpień, deklaracja w imieniu bazy partyjnej woli walki politycznej, żądania wobec kierownictwa partii przewodzenia w tej walce;

– nie było ani jednego wystąpienia broniącego lub usprawiedliwiającego konfrontacyjną politykę przywódców „Solidarności”.

3. Plenum potwierdziło linię na porozumienie społeczne, rozwiązywanie kryzysu metodami politycznymi, gotowość do kontynuowania rozmów z „Solidarnością”, ale pod warunkiem, że jej kierownictwo zaniecha destruktywnej, politycznej działalności. Partia i rząd będą zdecydowanie zwalczać wszelkie przejawy nielegalnej działalności inspirowanej przez prawicowe skrzydło kierownictwa „Solidarności”.

^fJ. Czyrek^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

103

*13 sierpnia, notatka informacyjna
z rozmowy wiceministra Olechowskiego z ambasadorem USA*

Warszawa, dn. 13 sierpnia 1981 r.

Tajne

NOTATKA INFORMACYJNA
z rozmowy z P. Meehan'em,
ambasadorem Stanów Zjednoczonych Ameryki w Warszawie

1. 11 bm. zaprosiłem ambasadora F. Meehan'a i podjąłem ponownie sprawę zastosowania zasady odroczenia 90% naszych spłat kapitału i odsetek również wobec tej części odsetek kredytu CCC (powyżej 6%), których gwarancje tej korporacji nie pokrywają. Wyjaśniłem, iż zastosowanie restryktywnej formuły spowodowałoby po stronie polskiej niedobór środków nie mający źródeł pokrycia. Uzasadniłem potrzebę znalezienia sposobu rekompensaty. Wręczyłem aide memoire. (Tekst w załączeniu)⁴⁸.

Ambasador oświadczył, iż pilnie przekaże treść naszego wystąpienia do Waszyngtonu, zastrzegając się jednak, iż dotychczas otrzymane przez Ambasadę instrukcje wskazują, że Departament Skarbu jest zdecydowany, by kierować się ściśle zasadami sformułowanymi w Paryżu.

2. Prosiłem przy okazji ambasadora o wyjaśnienie, jak należy rozumieć stanowisko Departamentu Rolnictwa, którego przedstawiciele, powołując się na Departament Stanu, zwrócili się do ambasadora Spasowskiego z pilnym zapytaniem,

⁴⁸ W załączonym aide-mémoire m.in. stwierdzono: „Wszystkie prezentowane w Paryżu w kwietniu br. oceny kształtowania się bilansu płatniczego Polski, zapotrzebowania na kredyty zagraniczne oraz efektów, jakie powinno przynieść zawarcie porozumienia, oparte były na założeniu odroczenia 90% całej sumy zobowiązań gwarantowanych przez instytucje państwowe, a nie tylko ich części pokrytej bezpośrednio tymi gwarancjami. Umowy zawarte z innymi krajami wierzyielskimi zakładają refinansowanie lub odroczenie 90% całej sumy zobowiązań gwarantowanych. Przyjęcie obecnie odmiennych kryteriów i odroczenie 90% odsetek należnych Commodity Credit Corporation liczonych wyłącznie od sumy odsetek objętej gwarancjami lub ubezpieczeniem tej instytucji powodowałoby w polskim bilansie płatniczym niedobór środków nie mający źródeł pokrycia. Z tych względów strona polska zwraca się z prośbą o ponowne rozważenie możliwości rozwiązania tego problemu, na przykład w drodze zwiększenia z 90 do 100% kwoty zobowiązań objętych gwarancjami bądź ubezpieczeniem CCC, której spłata zostaje przesunięta na lata 1986–1989”; AMSZ, Dep. III 50/84, w. 1. Zob. też dok. nr 72.

jakie byłyby obecne zainteresowania Polski w nabyciu nadwyżek artykułów rolnych posiadanych przez Stany Zjednoczone (poinformowałem rozmówcę o naszej odpowiedzi), ale w innej rozmowie z naszą ambasadą zapowiadali potrzebę zastosowania nowej formuły w zgłaszaniu zapotrzebowań strony polskiej.

Ambasador zastrzegając się, iż nie zna szczegółów powyższych rozmów, wyjaśnił, iż są to dwie sprawy rozważane na różnych płaszczyznach – jedna to doraźna pomoc dla ulżenia problemów dnia dzisiejszego – druga to zapotrzebowania strony polskiej w perspektywie roku przyszłego i następnych.

Prezydent Reagan pod wrażeniem rozmów z przedstawicielami Polonii (kardynał Krol) polecił pilnie zbadać możliwości udzielenia doraźnej pomocy. Odnosnie zapotrzebowania Polski w perspektywie najbliższych kilku lat chodziłoby o prezentację kompleksową – to znaczy nie tylko o wysokość planowanych zakupów kredytowych w USA, ale o całokształt potrzeb oraz przewidywanego ich pokrycia w części z innych źródeł. Byłoby rzeczą korzystną, gdyby taka prognoza mogła wskazywać na stopniowy wzrost pokrywania zapotrzebowania produkcją krajową. Zdaniem ambasadora zarówno Kongres, jak i poszczególne resorty są zaniepokojone corocznym wzrostem wysokości dezyderatów polskich, które ponadto są sukcesywnie uzupełniane dodatkowymi zapotrzebowaniami w ciągu roku. Ambasador ponowił też referowaną poprzednio przez niego wobec tow. Dobrosielskiego sugestię Waszyngtonu, by prezentowane przez stronę polską dezyderaty były ograniczone do kwot niezbędnie potrzebnych (nie „na wyrost”), by ich prezentacja była jednolita, bez zaskakiwania Administracji coraz to nową wersją listy potrzeb.

/-/ T. Olechowski

AMSZ, Dep. III 50/84, w. 1

104

*13 sierpnia, list premiera do przewodniczącego Rady Ministrów ZSRR
w sprawie udzielenia pomocy żywnościowej*

Warszawa, dnia 13° sierpnia 1981 r.

Przewodniczący Rady Ministrów
Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich
Towarzysz N.A. TICHONOW
M o s k w a

Szanowny Towarzyszu Przewodniczący,

Znane Wam trudności w zabezpieczeniu naszego rolnictwa w odpowiednie ilości pasz, wywołane katastrofalnym nieurodzajem, jaki wystąpił w roku gospodarczym 1980/81, pogłębione dodatkowo innymi czynnikami, takimi jak brak możliwości rytmicznego zaopatrzenia gospodarstw rolnych w węgiel zakładany dla hodowców w umowach kontraktacyjnych – spowodowały, że skup bydła i trzody chlewnej, jaki obserwujemy w ostatnich miesiącach, jest coraz niższy.

W trakcie przeprowadzonego w czerwcu br. spisu pogłowia zwierząt gospodarskich okazało się, że skup w III kwartale osiągnie najniższe wielkości zarówno w porównaniu do analogicznego okresu roku ubiegłego, jak i poprzednich miesięcy roku bieżącego.

Uzupełnienie tak głębokiego deficytu mięsa w III kwartale zakupem w krajach kapitalistycznych – z uwagi na nasze trudności płatnicze, jak również transportowe – nie jest możliwe.

W związku z powyższym znaleźliśmy się w sytuacji niemożności wywiązania się z zobowiązań, jakie podjęliśmy wobec naszego narodu w ramach systemu reglamentowanej sprzedaży mięsa, a wiadomo, że na najbliższy okres czasu dokonaliśmy dalszych ograniczeń w reglamentowanej sprzedaży mięsa.

Jednocześnie oceniamy, że zbiór ziemniaków w Polsce z urodzaju bieżącego roku będzie znacznie pomyślniejszy, aniżeli to miało miejsce w roku poprzednim. Pragnę wobec powyższego zaproponować Wam, Szanowny Towarzyszu Przewodniczący, rozpatrzenie możliwości dostawy ze Związku Radzieckiego do Polski ^a30 tys. ton mięsa we wrześniu br.^d Ze swej strony w zamian widzielibyśmy możliwość dostawy z PRL do ZSRR ^d300–400 tys. ton ziemniaków^d w asortymencie i terminach do uzgodnienia między zainteresowanymi organizacjami obu naszych krajów.^b *A jak Solidarność nie pozwoli?*^b

Zwracając się do Was, Szanowny Towarzyszu Tichonow, raz jeszcze o pomoc dla naszego kraju, tym razem o pomoc w rozwiązaniu problemu zaopatrzenia

naszego narodu w mięso, wyrażam w imieniu Partii i Rządu najgłębsze przekonanie, że nasza prośba spotka się z przychylnym stanowiskiem władz radzieckich.

Proszę przyjąć, Szanowny Towarzyszu Tichonow, wyrazy najwyższego szacunku⁴⁹.

^fJaruzelski^f

AMSZ, Dep. I 40/84, w. 1

105

*14 sierpnia, niepodpisana notatka:
tezy do rozmów I sekretarza KC PZPR w czasie wizyty w ZSRR
(z załącznikiem)*

TEZY DO ROZMÓW I SEKRETARZA KC PZPR W ZSRR

Wstęp

Od ostatniego spotkania w Moskwie polskiej delegacji partyjno-rządowej z kierownictwem KPZR minęło 5 miesięcy (4 marca 1981 r.)⁵⁰. Pragniemy dziś poinformować, jak kształtowała się sytuacja społeczno-polityczna w Polsce w ostatnim okresie czasu. Mieliśmy w międzyczasie okazję do bezpośrednich rozmów telefonicznych; informowaliśmy przebywających w Polsce tow. Susłowa⁵¹ oraz bezpośrednio przed IX Nadzwyczajnym Zjazdem PZPR tow. Gromykę⁵².

Niezmiernie ważnym impulsem dla konsolidacji naszej partii i jej aktywizacji przed Zjazdem był list KC KPZR skierowany do KC PZPR. Zawierał on prawidłowe oceny naszej sytuacji, trafne postulaty i cenne rady. Daliśmy temu jednoznaczny wyraz na XI Plenum KC PZPR.

Zakończenie nurtu rozliczeniowego w PZPR

W obecnej trudnej i skomplikowanej sytuacji sprawą kluczową jest Partia – jej pozycja, znaczenie i skuteczność działania. Do czasu IX Zjazdu ciążył na

⁴⁹ Odpis listu został przesłany m.in. do ministra spraw zagranicznych, a następnie przekazany poszczególnym wiceministrom i dyrektorom departamentów MSZ.

⁵⁰ Mowa o spotkaniu Kani z Breżniewem, do którego doszło w Moskwie w związku z udziałem polskiej delegacji w XXVI zjeździe KPZR (obradował 23 lutego – 3 marca).

⁵¹ Delegacja KC KPZR z Michaiłem Susłowem na czele przebywała w Polsce 23 kwietnia; zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 352.

⁵² Zob. dok. nr 17.

niej zdecydowanie nurt rozliczeniowy. Został on praktycznie zakończony: PZPR utrzymała swą jedność, mimo iż szczególnie w okresie przedzjazdowym dały znać o sobie oddziaływania różnego rodzaju sił odśrodkowych, zwłaszcza o tendencji oportunistycznej i socjaldemokratycznej. Przejawy tego dostrzegalne były również w trakcie samego Zjazdu, nie zaciążyły one jednak w sposób istotny na jego rezultatach.

Rezultaty IX Zjazdu

Partia zachowała swą jedność organizacyjną i potwierdziła podstawy swego marksistowsko-leninowskiego działania, stając zdecydowanie na gruncie umacniania sojuszu z ZSRR i bratnimi państwami socjalistycznymi. Znalazło to swoje odbicie także w dokumentach Zjazdu, które mimo niejednokrotnie nowych ujęć i form oparte są na podstawach leninowskich pryncypiów ideowych, na zasadach centralizmu demokratycznego.

Dokonano marksistowskiej analizy źródeł kryzysu, która posłużyła dla wypracowania programu jego przezwyciężenia.

Zjazd stanowił ważne wydarzenie, którym żyło całe polskie społeczeństwo. Pozytywnie oceniono jego demokratyczny i krytyczny, ale zarazem pryncypialny charakter. W takim właśnie duchu dokonał on oceny działalności związku „Solidarność”, odsłaniając prawdziwe cele jego przywódców.

Ocena władz centralnych i terenowych PZPR

Wybory centralnych władz PZPR na Zjeździe nie przebiegły w pełni zgodnie z zamierzeniami kierownictwa, chodzi tu zwłaszcza o brak poparcia dla szeregu towarzyszy – wielu działaczy aparatu partyjnego. Generalnie jednak wyniki wyborów oceniamy pozytywnie. Zachowana została ciągłość Kierownictwa Partii. W skład Komitetu Centralnego weszła znacznie większa liczba robotników. Można powiedzieć, iż ma on obecnie charakter w większym stopniu „robotniczo-chłopsko-wojskowy”.

Wszystkie instancje terenowe objęte zostały przed Zjazdem kampanią sprawozdawczo-wyborczą. Dokonując oceny zmian kadrowych stwierdzić należy, że poszczególne instancje Komitetów Wojewódzkich PZPR zasadniczo zmieniły swój skład. Zachowano jednak i zabezpieczono niezbędną ciągłość aparatu partyjnego. We władzach znaleźli się także towarzysze o dużym doświadczeniu i odpowiednim stażu partyjnym.

Większość jednak stanowią towarzysze nowi, mniej doświadczeni, ale za to bez żadnych obciążeń. Takimi są na ogół I Sekretarze KW PZPR – wykazujący dużą aktywność, odwagę, otwarcie podejmujący krytyczny dialog z „Solidarnością”.

W odniesieniu do działaczy partyjnych, którzy nie weszli do nowych władz PZPR, to nie pozwolimy ich skrzywdzić, wszystkich ich wykorzystamy efektywnie w pracy w Partii i dla niej.

W składzie KC PZPR znajduje się 36 towarzyszy będących członkami „Solidarności”. Uznajemy za konieczną intensywną pracę z tymi towarzyszami, aby wszyscy oni byli aktywnymi rzecznikami interesów Partii w „Solidarności”, a nie przypadkiem na odwrót. Ten prawidłowy stosunek reprezentuje właśnie tow. Grzyb – członek Biura Politycznego KC.

W składach władz wojewódzkich PZPR niewielki jest udział członków „Solidarności” (spośród I Sekretarzy KW jedynie jeden w Legnicy – który niebawem występuje ze związku).

Aktywizacja bazy partyjnej

Zjazd sprecyzował również front walki Partii, określił jasno jej sojuszników i wrogów klasowych. Z faktu tego wynikać muszą określone zadania dla Partii, jej aparatu i członków, wzrost aktywności tzw. bazy partyjnej, ukierunkowanego konkretnego działania POP, każdego komunisty. Kierunek ten wyraźnie zarysowany został w trakcie II Plenum KC, które podkreśliło konieczność aktywizacji całej Partii, wyjścia z zastoju, ofensywnego działania wobec przeciwnika i konsekwentnej realizacji przyjętych postanowień.

Destrukcyjna działalność „Solidarności”

Ostatnia fala wzrostu aktywności sił antysocjalistycznych wynika z ich zaniepokojenia pozytywnymi rezultatami Zjazdu. Kontrdziałania „Solidarności” stanowią próbę dezawuacji Zjazdu, pomniejszenia roli i znaczenia Partii. Przewodzi tej tendencji skrzydło jawnie antysocjalistyczne w kierownictwie „Solidarności”, podsycając hasła dyskredytujące władzę na tle trudności gospodarczych, działając na rzecz dezorganizowania produkcji.

„Solidarność” odchodzi od celów i ram określonych w porozumieniach, statucie i projekcie ustawy o związkach zawodowych.

Ma miejsce walka o podstawy ustrojowe w dziedzinie ekonomicznej, na tle założeń reformy gospodarczej, roli samorządu robotniczego i charakteru własności przedsiębiorstw. Trudna sytuacja ekonomiczna kraju ułatwia działalność naszemu przeciwnikowi. Sytuacja rynkowa stanowi chwytliwą platformę politycznej agitacji, atakowania władzy.

Jeśli poprzednio atak był ukierunkowany na Partię za jej błędy, to obecnie usiłuje się dyskredytować władzę za „zły” program i formy jego realizacji.

Ponieważ Zjazd spotkał się z pozytywną reakcją społeczeństwa, Partia zaczęła przejmować inicjatywę, zrzucając z siebie „odium winy” i kończąc etap rozliczeń – dla wrogich sił i ośrodków sterujących „Solidarnością” był to sygnał do podjęcia działań dyskredytujących władzę. Nie chcą więc dopuścić do realizacji programu stabilizacji gospodarczej i politycznej.

Pretekstem do ostatnich wystąpień była konieczna decyzja o masowym ograniczeniu zakupu mięsa na kartki o 20%. Zdecydowano wykorzystać okres

przednówka i trudności zaopatrzeniowych do wywierania ogólnokrajowego nacisku z nowym elementem – wyprowadzeniem ludzi na ulicę. Pośpiech ich wynikał m.in. z pomyślnych prognoz tegorocznych zbiorów, dających perspektywę określonej poprawy zaopatrzenia. Władza uczciwie przedstawiła społeczeństwu stan faktyczny i realną sytuację w zakresie obecnych możliwości.

Próby hamowania reformy gospodarczej

Innym frontem walki była próba zahamowania reformy gospodarczej. Nie mogąc uczynić tego frontalnie wobec aprobaty społecznej jej założeń, zaatakowano ten jej element, który stanowi najtrudniejszy i najbardziej zapalny ze społecznego punktu widzenia problem – reformę cen.

Podjęte przez partię i rząd wysiłki zmierzające do stabilizacji kraju i program wyjścia z kryzysu są zdecydowanie torpedowane przez przeciwników. „Solidarność” nie przejawia żadnego zaangażowania w poprawę wyników pracy w przemyśle (węgiel, nawet papierosy) i rolnictwie (spadek skupu) mimo podjętych wcześniej zobowiązań. Co więcej, wywiera nacisk na wojewodów i dyrektorów zakładów podejmujących działania na rzecz stabilizacji gospodarki.

W okresie Zjazdu podejmowane były lokalne prowokacyjne akcje (LOT, porty) zmierzające do podsycania niepokoju i napięcia. Rozpoczęto także akcję prób usuwania niewygodnych dyrektorów zakładów⁵³.

Nasilenie akcji destrukcyjnej

Ostatni okres charakteryzuje kolejne poważne zaostrzenie sytuacji wewnętrznej kraju. Grupy antysocjalistyczne i siły ekstremalne w „Solidarności” podjęły kolejny etap walki o władzę.

Charakter organizowanych akcji ma na celu kompromitowanie władzy w celu jej osłabienia i stopniowego przejmowania. Wyrazem tego była m.in. demonstracja przed Sejmem i naciski na posłów – by z czasem wyjść z hasłem przyspieszenia wyborów.

⁵³ W protokole posiedzenia Rady Ministrów z 7 lipca zapisano wypowiedź ministra Karckiego na temat prób zmiany kadry zarządzającej: „Teraz, towarzyszu Premierze, jeśli chodzi o samorządy, więc chcę powiedzieć, że te samorządy się tworzą również w przedsiębiorstwach, ja jeszcze powiem o gospodarce morskiej, ale i w handlu zagranicznym, gdzie powstają samorządy, które są zdominowane przez Solidarność, ponieważ ona wykazuje dużą aktywność, a pozostałe związki branżowe są dość niemrawe, ociężałe i niewiele robią. Tak że dochodzi do wyboru tych rad pracowniczych, które są zdominowane przez Solidarność, i te rady wysuwają cały szereg postulatów, zawiadamiają mnie, zawiadamiany pana, że wybraliśmy dyrektorem takiego i takiego, prosimy o akceptację. Mamy kilka takich przypadków, na razie tego nie akceptujemy. Ale jest to jakiś, towarzyszu Premierze, trend. Jeśli chodzi o porty, to dzisiaj jest strajk w portach, od godz. 10-tej do godz. 11-tej, strajk ostrzegawczy, a na 10-go jest zapowiedziany strajk normalny”; AAN, URM-KT, 135/24.

Próby tworzenia struktur politycznych

Przedstawienie rządowi przez KKP żądań zawartych w 7 punktach jest traktowane jako ultimatum i jednocześnie w przypadku nierealizacji tytuł do przemówienia przez „Solidarność” funkcji społeczno-politycznych. Równolegle z tym tworzone są podstawy struktur politycznych (Polska Partia Pracy, Polska Partia Demokratyczna, KPN), które w perspektywie zdolne byłyby do podjęcia walki politycznej z partią i stronnictwami politycznymi działającymi w ramach FJN. W ten sposób przeciwnik dąży do stworzenia warunków i podstaw, by podjąć z pozycji legalnych walkę w przyszłych wyborach do Sejmu.

Próby dyskredytacji sojuszy

Przeciwnicy nasi wzmogli wyrażnie walkę o dostęp do środków masowego przekazu. Jakkolwiek oficjalnie i otwarcie „Solidarność” nie kwestionuje naszych sojuszy, to jednak prowadzona jest intensywna akcja dyskredytowania współpracy PRL–ZSRR, podważania naszej przyjaźni poprzez prowokowanie incydentów, plotkę i akcje listów o zabarwieniu antyradzieckim.

Powiązania „Solidarności” z ośrodkami dywersji

Działające w „Solidarności” grupy kontrrewolucyjne są sterowane i ściśle połączone z ośrodkami dywersji na Zachodzie, otrzymując stamtąd pomoc. Zaostrzyliśmy kontrolę graniczną, wstrzymując dopływ różnego rodzaju maszyn i urządzeń poligraficznych. Zablokowaliśmy konta, na które przekazywano pomoc finansową dla „Solidarności”. Nie oznacza to jednak całkowitego ograniczenia dopływu pomocy materialnej i technicznej. Wciąż jeszcze w kraju rozpowszechnianych jest sporo materiałów, ulotek, plakatów. Staramy się konsekwentnie likwidować nielegalne wydawnictwa, winnych pociągając do odpowiedzialności sądowej. Prawo mamy za sobą – ostatnio przyjęta przez Sejm ustawa o cenzurze⁵⁴ jasno określa kompetencje władzy w tym zakresie.

Kampania sprawozdawczo-wyborcza w „Solidarności”

Zbliża się zjazd „Solidarności”⁵⁵. W wyborach do regionalnych ogniw władzy związku przepadli niektórzy szczególnie wrogo nastawieni działacze, jak np. przewodniczący katowickiej „Solidarności” – Rozpłochowski. W Gdańsku nie wybrano jednego z najbardziej wrogich działaczy – Gwiazdy, także Walentynowicz i Pieńkowskiej. (Gwiazda pełni jeszcze funkcję wiceprzewodniczącego KKP). To oni oraz

⁵⁴ Uchwalona 31 lipca ustawa o kontroli publikacji i widowisk m.in. powoływała Główny Urząd Kontroli Publikacji i Widowisk (w miejsce dotychczasowego Głównego Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk, utworzonego dekretem z 5 lipca 1946 r.).

⁵⁵ I krajowy zjazd delegatów NSZZ „Solidarność” odbył się w dwóch turach, 5–10 września oraz 26 września – 7 października; zob. dok. nr 149, 155, 167, 176–178, 180, 207, 208, 218, 238, 260 i 312.

KOR-owcy (Michnik, Kuroń, Lityński, Wujec) uznali, że jeśli będzie względny spokój w kraju, to szanse ich maleją – postawili więc na frontalny atak.

Zaangażowanie się „Solidarności” w kolejną falę protestów ma też na celu odsuniecie na plan dalszy konfliktowych problemów związanych z kampanią wyborczą w związku. Nie bez znaczenia są walki frakcyjne w łonie „S”. KSS-KOR chce zmniejszyć wpływ Wałęsy i wprowadzić do krajowych władz (KKP) ludzi w pełni im podporządkowanych.

Radykalizacja poczynąń „Solidarności”

Ostatnie akcje „Solidarności” wskazują, że ma ona jeszcze duże możliwości mobilizowania załóg, aczkolwiek w społeczeństwie występują symptomy zmęczenia, dezaprobaty i obawy, że te konfrontacje doprowadzą do tragedii narodowej.

Dostrzegając ten proces przywódcy „Solidarności” starają się radykalizować poszczególne ogniwa związku – dowodzą tego liczne akcje, marsze, wiece, strajki. Wysuwają się w ich trakcie hasła polityczne, które zastępują dotychczasowe, głównie ekonomicznej natury. Mamy do czynienia z nową formą uruchamiania protestów – wyprowadzanie ludzi i sprzętu na ulice i stwarzanie przez to zagrożenia konfrontacją z użyciem siły. Nie dopuszczono m.in. do odbycia manifestacyjnego przejazdu ulicami Warszawy (pod KC PZPR i URM). Komisja rządowa w rozmowach z „Solidarnością” odrzuciła demagogiczne, prowokacyjne żądania.

Podsycanie stanu napięcia społecznego

Znane zamierzenia przeciwników idą w kierunku dalszego tworzenia i utrzymywania stanu napięcia poprzez eskalację nowych żądań, organizację strajków, pochodów oraz innych form publicznych protestów.

Z inspiracji KPN zorganizowany ma być w dniach 15–17 sierpnia br. marsz gwiazdzysty z województw do Warszawy pod hasłem uwolnienia więźniów politycznych.

Kościół

Kościół stanowi w Polsce dużą siłę społecznego oddziaływania. Znane są jego powiązania z „Solidarnością” i wpływy na jej program i działalność części kierownictwa, zwłaszcza na Wałęsę. Mamy świadomość perspektywicznych korzyści, jakie Kościół z tej współpracy odnosi, i problemów, jakie nas oczekują w związku z umacnianiem pozycji Kościoła. Z drugiej jednak strony dostrzegamy i staramy się w maksymalnym stopniu wykorzystać moderujący wpływ Kościoła na siły ekstremistyczne w „Solidarności”, zwłaszcza w momentach szczególnie ostrych napięć społecznych. Ten generalny kierunek Episkopatu, reprezentowany w przeszłości przez Wyszyńskiego, wydaje się, iż będzie kontynuowany przez jego następcę prymasa Glempa.

W ostatnim czasie Kościół jest mniej aktywny, nie chcąc utracić swego prestiżu. Dostrzega on element zagrożenia narodu. Uznając rację postulatów socjalnych

„Solidarności”, Kościół nie aprobuje ekstremistycznych działań politycznych i występuje z krytyką tych form protestu.

Młodzież

Złożone procesy przechodzi środowisko młodzieży. Z zasady wrażliwe na wszelkiego rodzaju hasła humanitaryzmu, najbardziej „przeżyło” to, co stanowi błąd budowy socjalizmu w Polsce. W wielu przypadkach doszło do zachwiania postaw etycznych pewnej części młodzieży.

Dziś, zwłaszcza wśród młodych robotników, stanowiących w swej masie dużą część klasy robotniczej – znajdujemy bardzo radykalne, buntownicze postawy. Podobnie wygląda sytuacja w środowisku młodzieży studenckiej. Ta właśnie młodzież chłonna jest na wszelkiego rodzaju podszepty i demagogiczne hasła. W dużej części to środowisko aktywnie uczestniczy w różnego rodzaju akcjach „Solidarności”.

Mimo tej sytuacji Partia nie utraciła kontroli nad organizacjami młodzieżowymi. Jednak jedna z nich – Niezależny Związek Studentów⁵⁶ – realizuje program zdecydowanie wrogi. Przed rozpoczęciem roku akademickiego podjęte zostaną działania zmierzające do zawieszenia działalności szeregu ogniw tego związku.

Problem pracy Partii z młodzieżą stanowi bardzo ważny temat. Praca ta musi być kontynuowana w dłuższym okresie czasu w rezultacie poważnych dotychczasowych jej zaniedbań.

Związki branżowe

W naszej działalności partyjnej dużo uwagi poświęcamy i poświęcać będziemy pracy związków branżowych i autonomicznych, które choć również domagają się partnerskich stosunków z władzą państwową, są bojowe, a ich prawidłowa postawa wobec pryncypiów socjalizmu jest zdecydowana.

Środki masowego przekazu

Środki masowego przekazu stanowią ważny oręż sprawowania władzy przez Partię. Mieliśmy z nimi sporo kłopotów w przeszłości (o czym informowaliśmy towarzyszy).

Od niespełna 2 miesięcy, po XI Plenum KC, po liście KPZR, nastąpiły istotne zmiany w kierownictwie Wydziału Prasy, Radia i Telewizji KC. Dokonaliśmy zmian na stanowiskach kierowniczych w Telewizji, gdzie funkcję prezesa objął bardzo pryncypialny tow. W. Loranc. Redagowanie „Życia Warszawy” powierzono tow. Morawskiemu – zdyscyplinowanemu, dającemu gwarancję utrzymania właściwej linii pisma.

⁵⁶ Chodzi o Niezależne Zrzeszenie Studentów, utworzone 22 września 1980 r. i formalnie zarejestrowane 17 lutego 1981 r. Jego rejestrację poprzedziły protesty i strajki studenckie. Zob. dok. nr 119; zob. też PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 230.

Dokonuje się zmian kadry kierowniczej w TV, radio, a także na stanowiskach niektórych redaktorów naczelnych czasopism. Zaczęła znów działać normalnie cenzura.

Są to niewątpliwie pozytywne zmiany jakościowe. Nie oznacza to jednak, że w środkach masowego przekazu mamy sytuację w pełni nas zadowalającą. Musimy prowadzić nadal proces ich dyscyplinowania.

Mimo dużych nacisków nie poszliśmy na ustępstwa z „Solidarnością” – nie wyrażając zgody na utworzenie specjalnych redakcji w TV (czego związek domaga się w dalszym ciągu, grożąc strajkami).

Zbyt mało mamy dziennikarzy i publikacji, które w sposób jednoznacznie zaangażowany opowiadają się po stronie Partii, broniąc jej racji. Nie ułatwia nam sprawy aktualna sytuacja w SDP. Następuje w tej dziedzinie jednak powolny, acz systematyczny postęp.

Ocena sytuacji gospodarczej kraju

Najogólniej aktualną sytuację gospodarczą w Polsce scharakteryzować można następująco:

W I półroczu br. wystąpił spadek produkcji materialnej (w przemyśle o 12,5%, budownictwie o ponad 20%, transporcie ok. 20%).

Przyczyny: brak surowców, materiałów (w tym zwłaszcza z importu z KK) i paliw; spadek dyscypliny i wydajności pracy; skrócenie czasu pracy, w tym głównie w górnictwie. Spadek produkcji budowlanej wiąże się częściowo z ograniczeniem frontu inwestycyjnego.

Dramatycznie pogarsza się sytuacja na rynku wewnętrznym (spadek dostaw ilościowo o 10%), łącznie z artykułami pierwszej potrzeby (żywność, środki piorące i higieny osobistej, papierosy, niektóre leki). Rząd obniżył od sierpnia br. normy na kartki mięsne o 20%.

Wzrost płac o ponad 25% wynika głównie z decyzji ubiegłorocznych – nowe nie są podejmowane. W tej sytuacji luka rynkowa sięga w br. prawie 40% wartości dostaw.

W ramach reformy gospodarczej i programu przezwyciężania kryzysu Rząd przygotowuje reformę cen detalicznych. Będzie ona znaczna (często ponad 100%), rozłożona na etapy i połączona z rekompensatą chroniącą rodziny najniżej zarabiające. Rząd przystępuje do konsultacji ze związkami zawodowymi i społeczeństwem – będą one bardzo trudne i mogą spowodować obniżenie skali podwyżek, wydłużenie ich w czasie, dodatkowe żądania związków zawodowych oraz dalsze pogorszenie nastrojów i napięcia społecznego.

Wskutek spadku produkcji eksport zmalał do KS – o 14%, do KK o 25%. Uruchiwane są bodźce i działania dla aktywizacji produkcji eksportowej. Przedmiotem

szczególnej troski – tak KC, jak i Rządu – są dostawy do ZSRR. Dostawy z ZSRR realizowane są dobrze, natomiast z pozostałych KS przebiegają niezadowolająco.

Import z KK spadł o 22%.

Zadłużenie w KK nadal wzrasta. Finalizowane są rozmowy nt. odroczenia spłaty kredytów przypadających na br. Rozmowy nt. odroczenia spłat przypadających na lata 1982–83 rozpoczną się na jesieni. Zaciąganie kredytów na bieżące dostawy jest bardzo utrudnione.

Działania bieżące i długofalowe w zakresie polityki gospodarczej

Opracowano „Raport o stanie gospodarki”. Mamy dokładne rozeznanie naszych możliwości i ograniczeń. Z upoważnienia Sejmu Rząd dokona urealnienia NPSG. Dochód narodowy spadnie w porównaniu z 1980 r. o 15%, spożycie o 14%, udział inwestycji zmaleje do 12%.

Zjazd i Sejm zaakceptowały „Rządowy program przezwyciężania kryzysu oraz stabilizowania gospodarki kraju”. Przewiduje on odbudowę poszczególnych dziedzin gospodarki:

- w produkcji roślinnej w ciągu 2–3 lat,
- w hodowli za 3 lata,
- w przemyśle w ciągu 3–4 lat,
- w dochodzie narodowym w ciągu 5–6 lat,
- zapoczątkowanie zmniejszenia zadłużenia w ciągu 6–7 lat.

Zjazd zaakceptował „Kierunki reformy gospodarczej”. Rząd przekazał je do Sejmu. Reforma gospodarcza, co podkreślił IX Zjazd – jest zgodna z zasadami socjalistycznego systemu społeczno-gospodarczego. Walka o socjalistyczne oblicze reformy gospodarczej w praktyce będzie trwała nadal (co dotyczy zwłaszcza samorządu robotniczego, kompetencji Partii i Państwa w sferze gospodarki).

Reorganizuje się centralną administrację państwową i gospodarczą. Reformę wdraża się już w drobnej wytwórczości i w PGR-ach. Podstawowy pakiet spraw będzie wdrożony od 1.I.1982 r.

Międzynarodowe reperkusje wydarzeń w PRL

Zdajemy sobie sprawę, że imperialistyczne, antykomunistyczne siły na Zachodzie ani na chwilę nie zaprzestały działalności mającej na celu wykorzystanie problemu polskiego dla zmiany układu sił w świecie, osłabienia pozycji socjalizmu, doprowadzenia do rozdzwięków wewnątrz Układu Warszawskiego i do zamętu w światowym ruchu komunistycznym i robotniczym.

Widząc w IX Nadzwyczajnym Zjeździe PZPR, w jego rezultatach, „groźbę” ustabilizowania sytuacji w Polsce, wym. siły nawet wzmogły w ostatnim okresie swoją aktywność.

Prym w tych działaniach wiodą, co nas oczywiście nie dziwi, Stany Zjednoczone. Wypowiedzi Reagana wskazują, że chciałby on widzieć wydarzenia w Polsce jako początek dezintegracji socjalizmu. Wtórują mu inni zaciekli antykomuniści, powtarzając koronny argument o tzw. nieuniknionej groźbie interwencji radzieckiej w Polsce. Celem ich jest stałe podsycanie niepokoju wokół Polski i w Polsce. Temu samemu ma służyć pomysł zorganizowania międzynarodowej konferencji Wschód–Zachód w sprawie Polski.

Są również na Zachodzie koła nie zainteresowane dalszym zaostrzaniem sytuacji w Polsce, realistycznie oceniające potencjalne niebezpieczeństwa dla Europy i świata.

Istnieją tam jednak również ośrodki, dla których kontakty ekonomiczne, handlowe i finansowe z Polską są okazją do rozkręcania wrogiej nam akcji propagandowej wskazującej na rzekomą niemożność „postawienia na nogi” gospodarki polskiej tylko własnymi siłami i przy pomocy ZSRR i państw socjalistycznych bądź wręcz pretekstem do ingerowania w nasze sprawy wewnętrzne.

Najbardziej typowym przykładem z ostatnich dni jest tu rezolucja Izby Reprezentantów Kongresu USA z 31 lipca, przeciw której bardzo ostro zaprotestowaliśmy w drodze dyplomatycznej i w naszych środkach masowego przekazu.

Zadajemy sobie często pytanie, w jaki sposób sytuacja w Polsce rzutuje na obecną, i tak trudną, atmosferę stosunków międzynarodowych oraz co możemy zrobić, wspólnie z ZSRR i innymi państwami socjalistycznymi, by nie stanowiła ona czynnika komplikującego stosunki W–Z.

Nie ulega wątpliwości, że przeciwnicy odprężenia wykorzystują sprawę polską dla komplikowania tych stosunków. Robią to w dwóch płaszczyznach. Po pierwsze – przez odkładanie rozwiązań szeregu problemów pod pretekstem oczekiwania na to, jaka będzie reakcja ZSRR na rozwój wydarzeń w Polsce (przykład Madrytu i rozmów rozbrojeniowych). Po drugie – liczą, że skoncentrowanie uwagi opinii publicznej na Polsce ułatwi im zrealizowanie „po cichu” zamierzonego programu zbrojeniowego.

Odnosnie drugiego problemu uważamy, że najlepszą naszą odpowiedzią będzie dalsza aktywna działalność Polski na arenie międzynarodowej na rzecz pokoju, bezpieczeństwa, rozbrojenia i współpracy – jednym słowem, na rzecz realizacji linii polityki zagranicznej skoordynowanej wspólnie na posiedzeniach Doradczego Komitetu Politycznego i innych organów Układu Warszawskiego.

Zamierzenia

Konsekwentne zabezpieczenie realizacji wszystkich ustaleń rządu wynikających z uchwał IX Zjazdu PZPR, a odnoszących się do procesu stabilizacji gospodarczej i politycznej kraju; działań antykryzysowych.

Z dotychczasowych naszych doświadczeń wynika bowiem, że to, co najgorsze i najbardziej demobilizuje Partię, to podejmowanie decyzji i ich niekonsekwentna realizacja. Unikamy tych błędów.

Za najważniejsze uważamy pozyskanie społeczeństwa dla linii działania Partii i władzy. Nowe formy walki przeciwnika (w miejsce strajków – marsze, manifestacje, wyjście na ulicę) mogą mieć mniejsze poparcie społeczeństwa, klasy robotniczej. Widzi ona w tym bowiem nową eskalację zagrożeń oraz możliwość podłączenia się pod nią elementów anarchizujących.

Wykorzystywać będziemy w propagandzie fakt, iż coraz bardziej do świadomości społeczeństwa dociera pewnik, że za kłopoty gospodarcze, w jakich się znaleźliśmy, odpowiedzialność ponosi również destrukcyjna działalność ogniw „Solidarności”. Była to jedna z podstawowych tez II Plenum KC PZPR. Z faktu tego wynikać muszą wnioski dla pracy Partii oraz działalności masowej.

Uchwała Biura Politycznego KC oraz postanowienia rządu zobowiązują do bardziej zdecydowanych kroków w walce z anarchią, spekulacją. Przygotowywane są nadzwyczajne postanowienia w tej kwestii.

Koncentruje się siły i środki na zwalczaniu zjawisk korupcji, marnotrawstwa, nieudolności organizacyjnej określonych ogniw w administracji i przemyśle, celem wyeliminowania przyczyn rodzących społeczne niezadowolenie i utrudniających wyprowadzenie kraju z kryzysu.

Zostaliśmy zmuszeni do rozszerzenia asortymentu towarów reglamentowanych, jeśli nie nastąpi poprawa na rynku, nadal rozszerzać będziemy ich zakres.

Resort spraw wewnętrznych podjął w oparciu o specjalnie opracowany plan – szerokie przygotowania do uderzenia w przeciwnika politycznego oraz w stosunku do wrogich ugrupowań. W tym zakresie istnieje bliskie współdziałanie z kierownictwem MON.

W stosunku do prób naruszania prawa zdecydowanie stosować się będzie środki administracyjne.

Nasilona została praca służby bezpieczeństwa i MO w kierunku egzekwowania zasad poszanowania prawa. Ostatni okres doprowadził do wykrycia kilkunastu sprawców aktów dewastacji symboli pamięci narodowej, w tym pomników wdzięczności żołnierzom Armii Czerwonej.

Rozwinięto działania przeciwko akcjom ulotkowym o treści antypaństwowej, których ilość w stosunku do ubiegłych miesięcy uległa zmniejszeniu.

Wspólnie z MON – milicja nasiliła akcję patrolową w miastach w celu przeciwdziałania przestępczości i zwiększenia poczucia bezpieczeństwa ludzi pracy.

Wyrazem egzekwowania zasad porządku są m.in. przykłady usunięcia prowokacyjnego pomnika o antyradzieckim wydzwisku na Cmentarzu Powązkowskim.

Mimo trudności trwa proces przywódców KPN, którzy zostali ponownie aresztowani. Są czynione próby i naciski na ponowne ich zwolnienie, w związku z czym przeciwdziała się tym zamierzeniom.

Przeciwdziała się próbom publikacji jętrzących artykułów w prasie i zakładowych wydawnictwach niektórych ogniw „Solidarności”. W rażących przypadkach wszczynane jest postępowanie prokuratorskie.

Prowadzona jest stała działalność zmierzająca do rozwarstwienia kierowniczych ogniw „Solidarności” z zamiarem odsuwania ekstremistycznych sił ze stanowisk kierowniczych.

Faktem jest, iż „Solidarność” ma obecnie mniej zwolenników w społeczeństwie niż przed kilkoma miesiącami, lecz wciąż jeszcze jego większość podatna jest na demagogiczne hasła przywódców związku.

Jeżeli rozwój sytuacji w Polsce zmierzał będzie w niebezpiecznym kierunku, zmuszeni będziemy podjąć decyzję o ogłoszeniu stanu wojennego. Wszystkie prace z tym związane są zakończone. Mamy pełną świadomość odpowiedzialności tej decyzji nie tylko w aspekcie wewnętrznym, ale i w wymiarach międzynarodowych.

Decyzje techniczno-organizacyjne ewentualnego stanu wojennego są gotowe, prowadzi się polityczne analizy implikacji skutków jego ewentualnego wprowadzenia w szerokim aspekcie.

Dziś najważniejszym dla Partii jest uświadomienie społeczeństwu faktycznych zamiarów naszych przeciwników politycznych. Ostatnie dni ukazały, że działając bardziej niż kiedykolwiek nerwowo odsłoniли oni prawdziwe swe cele – chcą władzy.

Jest obecnie naszym wielkim zadaniem, całej Partii, aby fakty posłużyły dla rozwinięcia szerokiej kampanii propagandowej. Jeśli będziemy mieli poparcie większości społeczeństwa, można będzie podjąć najbardziej trudne, drastyczne decyzje rozprawienia się z przeciwnikiem.

Stwierdzić można, że aktualnie mimo trudnej sytuacji ekonomicznej mamy zdecydowanie lepszy punkt odniesienia niż w marcu br., po wydarzeniach w Bydgoszczy.

załącznik 1

Wnioski do rozmów na tematy gospodarcze:

1. Pomoc finansowa ZSRR dla Polski:

- uzyskanie depozytów od banków radzieckich w wysokości 500 mln dolarów,
- udzielenie kredytów (lub depozytu) wolnodewizowych w wysokości 80 mln dolarów na zakupy w KK elementów kooperacyjnych niezbędnych do produkcji wyrobów eksportowanych do ZSRR,

– przesunięcie spłat kredytów wolnodewizowych udzielonych nam przez ZSRR, a przypadających nam na lata 1982–83, na okres późniejszy,

– kontynuowanie przez ZSRR kredytowania skutków wzrostu cen we wzajemnych obrotach towarowych (z ewentualną 5-letnią karencją tych spłat).

2. Przyjęcie do wiadomości przez stronę radziecką naszego zamiaru rozpoczęcia rozmów nt. ponownego przystąpienia Polski do Międzynarodowego Funduszu Walutowego, a także do Banku Światowego. Rozważyliśmy aspekty zarówno ekonomiczne, jak i polityczne. Rozmowy sondażowe mogłyby rozpocząć się pod koniec roku⁵⁷.

3. Podtrzymujemy naszą propozycję przedstawioną Związkowi Radzieckiemu i innym KS (ostatnio także na XXXV Sesji RWPG w Sofii⁵⁸) dotyczącą:

– wykorzystania wolnych zdolności produkcyjnych w Polsce w oparciu o dodatkowe dostawy surowców, materiałów i elementów kooperacyjnych,

– udziału KS w kontynuowaniu wstrzymanych w Polsce inwestycji,

– wykorzystania maszyn i urządzeń pochodzących z importu, a niezainstalowanych dotychczas.

4. Rozszerzenie pomocy w zakresie dodatkowych dostaw towarów, zwłaszcza rynkowych (artykuły żywnościowe, środki piorące i higieny osobistej, niektóre leki, papierosy).

5. Zgodnie z Uchwałą IX Zjazdu Partii popieramy inicjatywę KPZR w sprawie zwołania narady sekretarzy komitetów centralnych partii komunistycznych i robotniczych RWPG, na której zostaną rozpatrzone kwestie dotyczące współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej, podniesienia jej efektywności oraz przyspieszenia socjalistycznej integracji gospodarczej. PZPR proponuje poprzedzić naradę roboczym spotkaniem Sekretarzy KC bratnich partii odpowiedzialnych za problematykę społeczno-gospodarczą, na którym przygotowano by propozycje mające na celu zacieśnienie współpracy gospodarczej i naukowo-technicznej krajów członków RWPG w latach osiemdziesiątych⁵⁹.

AAN, KC PZPR, XIA/1257

⁵⁷ W sprawie sprzeciwu ZSRR wobec wcześniejszych planów przystąpienia PRL do MFW zob. P. Majewski (red.), *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne 1977* (dalej: PDD 1977), PISM, Warszawa 2009, dok. nr 86.

⁵⁸ XXXV sesja RWPG odbyła się 2–4 lipca.

⁵⁹ Narada sekretarzy KC partii komunistycznych i robotniczych odbyła się w 3–4 listopada w Moskwie; zob. dok. nr 319 i 321.

106

*14 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Canberze
o polskiej emigracji zarobkowej do Australii*

T a j n e

*Szyfrogram Nr 1593/III
z Canberry, nadany 14.8.81, g. 13.00*

Pichla

Wasz 5211⁶⁰.

1. Przybyło ponad 6 tysięcy. Do końca roku będzie 8. Prasa odnotowuje w kontekście sytuacji polskiej, ale nie alarmuje, że „zalew” itp. Stosunek władz jednolicie pozytywny (inaczej niż wobec Wietnamczyków – duża niechęć na niższych szczeblach).

2. Sytuacja gospodarcza sprzyja osiedleniu techników i kwalifikowanych robotników mimo opozycji ZZ. Umowne uregulowania teraz nierealne, bo prawie wszyscy na statusie uchodźców (dzięki temu wybrani z pominięciem chętnych do emigracji Anglików).

3. Nastroje przybyszów przeniesione z kraju. Identyfikacja z „Solidarnością”, zaczepni, ale na ogół bez „antyreżimowej” pasji. Nie boją się kontaktów z placówkami. Krytyczni wobec starej Polonii i vice versa. Przygarnia ich częściowo kler, a w Sydney skutecznie penetruje Weyman pod szyldem „Solidarności”.

4. Podtrzymujemy z Nowakiem dotychczasowe propozycje zalegalizowania emigracji zarobkowej – krótkoterminowej przez paszporty na 3 lata i długookresowej przez konsularne. Jednoroczne proponujemy przedłużać.

5. Szczegóły przedstawi Nowak w Warszawie.

/-/ Frąckiewicz

AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 33

⁶⁰ Dok. nr 59.

107

*14 sierpnia, szyfrogram wicedyrektora Departamentu V
do ambasadora w Kinszasie
w sprawie zairskiej pomocy żywnościowej dla PRL*

Warszawa, dn. 14 sierpnia 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr '5527^c

KINSZASA – DEDO

Wasze 47 i 50⁶¹.

Uważamy, że decyzja rządu zairskiego ma cel propagandowy obliczony głównie na użytek wewnętrzny, zwłaszcza w świetle wiadomego stanu gospodarki Zairu. Sprawę należałoby próbować przemilczeć licząc, że Zairczycy przestaną do niej wracać. Deklaracja pomocy jest też hipokryzją w kontekście ich zadłużenia wobec n/kraju. Jak Wam wiadomo, Centralny Bank Zairu zalega wobec nas kwotą 180 tys. dol., co – jeśli uznacie za słuszne – należałoby im przypomnieć. *‘Jeśli wrócą do sprawy „pomocy” – dyplomatycznie odmówcie*⁶².

^fWiśniewski^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 73

⁶¹ Szyfrogramem nr 47 z 8 sierpnia ambasador w Kinszasie przekazywał: „Minister Informacji potwierdził oficjalnie, iż 7 bm. rząd zairski analizował sytuację w Polsce (głównie w oparciu o informacje nasze oraz Ambasady Zairu w Warszawie) i że z inicjatywy Mobutu postanowił przyjąć narodowi polskiemu z symboliczną pomocą (20 ton kawy i 20 ton herbaty). Podziękowałem”. Uzupełniał szyfrogramem nr 50 z 13 sierpnia: „Zaprosił mnie wicepremier i min. SZ Bomboko. W imieniu Mobutu oficjalnie poinformował o «decyzji zairskiego rządu przyjęcia rządowi PRL oraz narodowi polskiemu z symboliczną bratnią pomocą (nasza 47). Rozważają sposób jej szybkiego transportu (być może samolotem wojskowym). Przekazałem podziękowanie. B. szczegółowo interesował się sytuacją w Polsce. [...] Wyraził zadowolenie ze spodziewanego przyjazdu kolejnych ok. 20 polskich misjonarzy do Zairu»”; AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 72.

⁶² Ostatecznie szyfrogramem z 19 września wicedyrektor Departamentu V Eugeniusz Wiśniewski przekazywał ambasadorowi w Kinszasie: „Ambasada Zairu zwróciła się notą w sprawie wysyłki do Warszawy 20 ton kawy zairskim samolotem wojskowym między 21 a 26 września br. W związku z powyższym w dniu 19 bm. Ambasadora Zairu przyjął Min. Dmochowski. Wyrażając podziękowanie za dar, poinformował jednocześnie, że nie możemy się zgodzić na ^hponoszenie przez Zair dodatkowo kosztów transportu, zwłaszcza wysokich^h transport drogą lotniczą. Dar odbierzemy sami naszym statkiem z portu Matadi lub innego portu afrykańskiego, np. Luandy”; AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 73.

108

*14 sierpnia, notatka informacyjna z rozmowy
wiceministra Dobrosielskiego z ambasadorem USA
w sprawie planowanej wizyty przewodniczącego NSZZ „Solidarność”
w Stanach Zjednoczonych*

Warszawa, dn. 14 sierpnia 1981 r.

TAJNE

NOTATKA INFORMACYJNA

7 bm. poinformowałem Ambasadora Stanów Zjednoczonych Ameryki p. Meehana o tym, że zostaliśmy powiadomieni przez przedstawiciela „Solidarności” o planowanej wizycie w USA przewodniczącego KKP NSZZ „Solidarność” L. Wałęsy⁶³. Ma ona tym razem mieć miejsce na zaproszenie AFL/CIO. W czasie wizyty L. Wałęsa ma być przyjęty także przez prezydenta Stanów Zjednoczonych Ameryki R. Reagana.

Poinformowałem Meehana, że opinia MSZ w tej sprawie, którą przekazaliśmy „Solidarności”, jest w aktualnej sytuacji negatywna m.in. z następujących powodów:

– Znana jest powszechnie polityczna antykomunistyczna postawa AFL/CIO. Jej działania na rzecz „Solidarności” (oświadczenia, telegramy, zbiórka pieniędzy itp.) miały też jednoznaczny negatywny wydźwięk. Wyjazd na zaproszenie takiej organizacji byłby niesłuszny zwłaszcza w świetle praktyki odmawiania wiz związkowcom innych krajów zapraszanych do USA przez związki zawodowe nie afiliowane w AFL/CIO.

– W sytuacji gdy NSZZ „Solidarność” nie ogranicza swej działalności do spraw związkowych, a pretenduje do roli jednego z centrów władzy w PRL, przyjęcie jej przywódcy przez prezydenta USA interpretowane będzie przez niektórych członków kierownictwa „Solidarności” i ich doradców, a także przez ośrodki zagraniczne jako poparcie prezydenta dla aspiracji politycznych Wałęsy i jego organizacji. Byłoby to szkodliwe dla rozwoju sytuacji w Polsce i wokół Polski.

Wskazałem, iż w aktualnej sytuacji byłby to problem bardzo czuły i o dużej wadze politycznej.

Ambasador Meehan oświadczył, iż ostatnio nie miał żadnych wiadomości w sprawie wizyty Wałęsy w USA. Przekaze nasze stanowisko swoim władzom. Od

⁶³ Do wizyty w 1981 r. nie doszło. W sprawie przygotowań zob. dok. nr 267 i 307.

siebie dodał, iż rozumie naszą sytuację, jednakże Wałęsa jest „człowiekiem środków masowego przekazu” i jeśli będzie w Stanach Zjednoczonych, to ze względów polityki wewnątrz-amerykańskiej prezydentowi będzie niezwykle trudno zrezygnować z okazji spotkania z takim człowiekiem.

Podkreśliłem, że strona polska nie ma intencji kierowania postępowaniem prezydenta USA. Wskazałem jednak, że dla dobra sprawy doradzaliśmy „Solidarności” odłożenie wizyty. Nie będąc przeciwko realizacji podróży Wałęsy w ogóle uważamy, że nie powinna ona mieć miejsca w okresie zaistniałej obecnie sytuacji w Polsce.

/-/ Dobrosielski

AMSZ, DMO 12/85, w. 1

109

15 sierpnia, notatka dyrektora Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce z wizyty w Izraelu

P O U F N E

N O T A T K A

Z WYJAZDU DO IZRAELA ORAZ WNIOSKI ODNOŚNIE WSPÓŁPRACY
MIĘDZY GŁÓWNĄ KOMISJĄ BADANIA ZBRODNI HITLEROWSKICH
W POLSCE A YAD VASHEM – INSTYTUTEM PAMIĘCI W JEROZOLIMIE

I

Grupa robocza Głównej Komisji BZHWP (dyr. Cz. Pilichowski oraz naczelnicy: M. Bukowska i St. Kania) przebywała w Izraelu w dniach od 26.VI do 10.VII.1981 r. Zostały przeprowadzone rozmowy między kierownictwem w/w instytucji nt. badania i dokumentowania zbrodni hitlerowskich popełnionych w Polsce oraz ściganie sprawców tych zbrodni. W rozmowach brali udział ze strony:

1. YAD VASHEM: przewodniczący Rady Naukowej dr Gideon Hausner, b. generalny prokurator Izraela i główny oskarżyciel w procesie przeciwko A. Eichmann'owi w Jerozolimie, wiceprzewodniczący Rady Mosze Juwał, b. ambasador Izraela w Chile, specjalista do spraw polityki zagranicznej rządu izraelskiego, przewodniczący dyrektoriatu dr Icchak Arad, generalny sekretarz dr Eden, dyrektor archiwum dr Stefan Krakowski i jego zastępca Bronia Klibańska, kierownik

specjalny udostępniania zbiorów archiwalnych Hasada Modlinger oraz kierownik filii YAD VASHEM w Tel-Aviv Alperowicz, a także szef jednostki „06” policji izraelskiej do spraw ścigania sprawców zbrodni hitlerowskich, płk Menachem Rusek;

2. Muzeum Zagłady i Oporu im. Bojowników Getta w kibucu Lohamei Hagetaot: dyrektor dr Zwi Shner oraz przedstawiciele kierownictwa Muzeum: dr Eliahu Stern, Miriam Novitsch, Benjamin Anolik i inni;

3. Hebrajskiego Uniwersytetu w Jerozolimie: prof. dr Hillel Klein;

4. Uniwersytetu w Tel Aviv: prof. dr Shloma Netzer;

5. Związku Bojowników Izraela: przewodniczący Stefan Grayek.

Poza tym prof. dr Cz. Pilichowski go przyjął:

1. minister sprawiedliwości – Mosze Nisim, działacz Partii Liberalnej; ^bpo co?^b

2. sekretarz Sądu Najwyższego – Dawid Bartow i sędzia tegoż sądu, specjalista d/s prawa międzynarodowego w zakresie nieprzedawniania zbrodni ludobójstwa – dr Moshe Bejski;

3. sekretarz parlamentu (Knessethu) – dr Nataniel Lorch;

4. generalny prokurator Izraela – dr Gabriel Bach. ^bpo co?^b

Miało również miejsce spotkanie z Eli Zborovsky'm, członkiem Rady YAD VASHEM, znanym działaczem żydowskim w USA.

Prof. Pilichowski wygłosił odczyt w YAD VASHEM nt. zbrodni hitlerowskich oraz rezultatów ścigania sprawców tych zbrodni oraz odbył rozmowy z kierownictwem kibucu Lohamei Hagetaot i chłopskiej kooperatywy w regionie Lachisek, a także Instytutu Ministerstwa Rolnictwa w Kirya Gat.

II

Pomimo że prof. Pilichowski stale zastrzegał się, iż interesuje go tylko sprawa badania i dokumentowania zbrodni hitlerowskich dokonanych w Polsce oraz zbrodni na Polakach w okupowanych przez III Rzeszę krajach Europy, a także ścigania ich sprawców, ^dkierownictwo YAD VASHEM oraz pozostali rozmówcy formułowali uwagi z postulatami nawiązania stosunków Izraela z Polską, zwłaszcza w zakresie turystycznym, gospodarczym, technicznym i kulturalnym^d. Kwestie te zostaną ujęte ^dw osobnej notatce – II^{d64}.

Podkreśla się wielką serdeczność, gościnność i demonstrowanie przyjaźni pod adresem Polski i Polaków. Ujawniano te uczucia w trakcie oficjalnych spotkań oraz innych, np. podczas sadzenia drzewek w Alei Sprawiedliwych dla uczczenia bohaterstwa rodziny Hajdas ze wsi Secemin, woj. Częstochowa, w dyskusji nad referatem

⁶⁴ Prawdopodobnie dok. nr 26.

prof. Pilichowskiego nt. ludobójstwa hitlerowskiego oraz wspólnych losów Polaków i Żydów w czasie II wojny światowej, wygłoszonym w YAD VASHEM, jako też podczas licznie organizowanych spotkań z inicjatywy rodzin względnie środowisk żydowskich, np. Uniwersytetu Hebrajskiego w Jerozolimie. Żydzi podkreślali stale swoje związki z Polską jako swoim krajem, nie tylko z tytułu pochodzenia, ale również – więzów rodzinnych, jako ze swoją ojczyzną. Wyrażali ^dzadowolenie, że właściwie Żydzi z Polski są warstwą kierowniczą i intelektualną Izraela^d.

III

YAD VASHEM w Jerozolimie oraz Muzeum w kibucu Lohamei Hagetaot stanowią bardzo poważne instytucje archiwalno-dokumentacyjne i badawczo-wykonawcze oraz muzealno-ekspozycyjne w odniesieniu do problemu zagłady Żydów w Europie, w tym zwłaszcza w Polsce.

Zakres działania i organizacja YAD VASHEM przedstawia się w zał. 1⁶⁵ – Schemat organizacyjny oraz w zał. 2 – plan sytuacyjny tej instytucji oraz obiektów towarzyszących, które wchodzi w skład YAD VASHEM jako Instytutu Pamięci. Położony on jest na jednym ze wzgórz Jerozolimy i obejmuje: 1. budynek administracyjny wraz z archiwum i biblioteką; – 2. pracownię naukową; – 3. muzeum historyczne wraz z kartoteką imienną ponad 3 000 000 zamordowanych Żydów, zob. zał. 3; – 4. kaplicę pamięci, audytorium, muzeum sztuki i synagogę. Poza tym na terenie YAD VASHEM znajdują się: Aleje Sprawiedliwych wraz z zasadzonymi około 3 000 drzewkami, w tym zwłaszcza przez Polaków, którzy uratowali Żydów, a także szereg pomników, w tym m.in. J. Korczaka.

YAD VASHEM realizuje aktualnie następujące podstawowe zadania badawcze:

1. encyklopedyczne opracowanie historii gmin żydowskich w Europie (25 tomów), w tym w Polsce (7 tomów), w której było czynnych w 1939 r. około 1600 gmin; – dzieje zagłady Żydów w Europie od XIX w. (20 tomów); – niemiecka ideologia i polityka wobec zagłady Żydów; – „wolny świat” a sprawa zagłady Żydów 1939–1945; – bibliografia zagłady Żydów; – żydowska prasa podziemna w latach 1939–1945; – publikowanie „Studies of YAD VASHEM”, które obejmują opracowania z konferencji naukowych; – sprawozdanie i wykaz tych ludzi, którzy udzielali pomocy lub uratowali Żydów od zagłady, w tym z Polski (opracowuje ^aKatz Nelson, b. ambasador Izraela w Moskwie^a).

Archiwum i Muzeum Bojowników Getta w kibucu Lohamei Hagetaot są podstawą prac badawczych i popularnych, które obejmują następujące problemy: publikacje dokumentów i wspomnień obrazujących ruch oporu i zagładę Żydów (ukazało się dotychczas 150 tytułów w językach hebrajskim i angielskim);

⁶⁵ Załączników brak.

– współdziałł w realizacji filmów dokumentacyjnych, płyt i wystaw przedstawiających ruch oporu i zagładę Żydów.

YAD VASHEM jest instytucją, która spełnia funkcje naukowo-badawcze, archiwalno-dokumentacyjne, oświatowo-wychowawcze, muzealne i wydawnicze. Na uwagę zasługują: nowoczesne wyposażenie techniczno-organizacyjne archiwum i innych jednostek instytutu, wysokie kwalifikacje naukowe pracowników, ideowe zaangażowanie w realizację zadań YAD VASHEM uczonych ze wszystkich ośrodków naukowych Izraela, rozległe kontakty międzynarodowe. Publikacje są wydawane poza hebrajskim również w językach: angielskim, częściowo we francuskim i rosyjskim, a także niemieckim.

Badania nad zagładą Żydów europejskich oraz publikacje w tym przedmiocie ujmują problem zagłady Żydów w zasadzie jako zjawisko wyizolowane z całokształtu ludobójczej polityki Niemiec hitlerowskich. Mogą one w międzynarodowej opinii publicznej upowszechnić wrażenie, że ludobójstwo hitlerowskie ograniczało się tylko do zagłady Żydów. ^dDlatego konieczne jest:

1. zintensyfikowanie polskich badań naukowych nad problematyką faszyzmu niemieckiego^d, a także nad kwestią okupacji i zbrodni dokonywanych przez III Rzeszę Niemiecką ^dw Europie^d, a nie tylko w samej Polsce. Wyniki tych badań trzeba publikować również w językach obcych;

2. ^dpodjęcie badań porównawczych^d nad eksterminacyjną polityką i ludobójczą praktyką Niemiec hitlerowskich w odniesieniu do poszczególnych narodów, warstw społecznych i grup etnicznych, nad bilansem strat biologicznych i materialnych w poszczególnych krajach Europy, ^dnad zagładą Żydów w Polsce i innych europejskich krajach^d, nad stosunkiem poszczególnych krajów koalicji antyhitlerowskiej do problemu zagłady Żydów i ludobójstwa innych narodów;

3. ^dwyjaśnienie naukowe i odpowiednie udokumentowanie tych problemów, które są i będą przedmiotem dyskusji ze stanowiskiem znacznej części badaczy izraelskich, a mianowicie – problem wspólnoty losu Polaków i Żydów podczas okupacji hitlerowskiej^d, zasięg hitlerowskiej polityki eksterminacyjnej, rozmiary zjawisk negatywnych (jak kolaboracja, nacjonalizm żydowski, antysemityzm, „szmalcownicy”) i stosunek do tych zjawisk ze strony narodu polskiego i organizacji ruchu oporu ^d(uwaga: nie wystarczy deklaracje nt. polskiej tolerancji i pomocy dla Żydów)^d. W związku z tym konieczne są uzasadnione i udokumentowane publikacje na te tematy;

4. ^dpodjęcie współpracy naukowo-badawczej i wydawniczej^d między uczonymi polskimi i izraelskimi w zakresie wyjaśnienia spraw polsko-żydowskich w czasie międzywojennym oraz okupacji hitlerowskiej, jak i w okresie Polski Ludowej.

Wychodząc z powyższego rozeznania problematyki reprezentowanej przez YAD VASHEM oraz posiadanej przez w/w instytucję dokumentacji, zostały

przeprowadzone przez grupę roboczą Głównej Komisji BZHwP stosowne badania archiwalne:

1. ogólne w YAD VASHEM, zob. zał. 4, oraz w muzeum kibucu Lohamei Hageaot – zob. zał. 5;

2. szczegółowe w w/w instytucjach – zob. zał. 6 i 7, na podstawie których ^dzamówiono kilka tysięcy klatek mikrofilmów dokumentów z okresu II wojny światowej, które zostaną przekazane do Głównej Komisji BZHwP.

YAD VASHEM w porozumieniu z grupą roboczą GKBZHwP opublikował wspólny komunikat prasowy w prasie izraelskiej^d, zał. 8. Poza tym komunikat prasowy został opublikowany ^dw prasie polskiej, zał. 9^d.

IV

Sprawy archiwalno-dokumentacyjne, badawcze i wydawnicze, które stanowią przedmiot zainteresowania Głównej Komisji BZHwP, wymagają stałych kontaktów z YAD VASHEM. ^dBez znajomości bowiem dokumentów archiwalnych i wyników badań ośrodków naukowych Izraela rezultaty badań w Polsce w przedmiocie polityki III Rzeszy Niemieckiej i ludobójstwa hitlerowskiego na terytorium Polski na Polakach i Żydach oraz obywatelach innych państw będą niepełne i nie zawsze prawidłowe^d. W związku z tym zostały przeprowadzone między kierownictwami Głównej Komisji BZHwP i YAD VASHEM rozmowy na temat ^ddalszej współpracy. Wnioski są następujące:^d

1. obie instytucje ^dbędą delegować grupy robocze^d na tej zasadzie, że instytucja delegująca pokryje koszty podróży, natomiast koszty hoteli i diet będą pokrywane przez instytucję przyjmującą. Takie zasady współpracy pozwolą zaoszczędzić bardzo poważne sumy dewizowe przez GKBZHwP;

2. ^dwymiana dokumentacji^d archiwalnej, fotograficznej, bibliograficznej, katalogów akt oraz publikacji odbywać się będzie bezpłatnie na zasadzie wzajemności;

3. YAD VASHEM wyraża gotowość:

a) weryfikacji i uzupełnienia II wydania dzieła Głównej Komisji BZHwP nt. obozów hitlerowskich (przewodnik i informator encyklopedyczny), w szczególności w dziale: getta i obozy pracy (Uwaga: np. na podstawie pracy J. Robinsona, S. Krakowskiego, A. Weissa, N. Feldmana i Y. Bauera: Guide to unpublished materials of the Holocaust period, Jerusalem 1970, t. I, 1972, t. II, 1981, t. III, można stwierdzić, że co najmniej 100 gett nie zostało opisanych w pracy GKBZHwP);

b) weryfikacji i uzupełnienia „Rejestru faktów i miejsc zbrodni hitlerowskich”, które obecnie są publikowane przez GKBZHwP według województw, w formie makiety;

c) weryfikacji i uzupełnienia takich prac jak pomoc Polaków dla Żydów oraz zbrodnie na Polakach za pomoc udzielaną Żydom w czasie II wojny światowej

(współpracownik naukowy YAD VASHEM N. Katz opracował dotychczas około 3 000 faktów pomocy z całej Europy, w tym większość z Polski);

4. ^dwspólne podjęcie i opracowanie^d dokumentacji nt. losu i eksterminacji Żydów przez władze III Rzeszy Niemieckiej na terytorium okupowanej Polski;

5. weryfikacja i uzupełnienie strat inteligencji polskiej. W związku z tym YAD VASHEM przekaze do GKBZHWP wykazy zamordowanych przez hitlerowców: – literatów, lekarzy i prawników pochodzenia żydowskiego, którzy byli obywatelami polskimi, oraz podejmie dalsze prace badawcze w tym zakresie;

6. w zakresie ścigania zbrodniarzy hitlerowskich YAD VASHEM zobowiązuje się do:

a) przekazania wykazu i stanu śledztw oraz procesów za granicą, głównie w RFN i USA, przeciwko zbrodniarzom hitlerowskim;

b) opracowania wykazu zbrodni hitlerowskich z terenu Polski i ich sprawców, które należałoby podjąć w formie postępowania przygotowawczego i przedstawienia zagranicznym organom wymiaru sprawiedliwości;

c) przekazania do GKBZHWP tych odpisów aktów oskarżenia i wyroków wydanych przez sądy zagraniczne, których nie posiada Główna Komisja BZHWP;

d) udostępnienia tych protokołów posiedzeń Knessethu, na których zajmowano się w latach: 1964, 1969, 1978/79 sprawą nieprzedawnienia zbrodni hitlerowskich oraz Konwencji ONZ o nieprzedawnieniu tych zbrodni, zwłaszcza przemówień Haiki Grossmann w/w kwestii;

e) ^dudostępnienia odpisu umowy z dnia 24.XI.1966 r. między Izraelem a RFN^d w sprawie obrotu prawnego w sprawach karnych, szczególnie w odniesieniu do zbrodni hitlerowskich – zał. 10;

7. YAD VASHEM rozważy sprawę włączenia się Izraela w akcję o podpisanie Konwencji ONZ o nieprzedawnieniu zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości z dnia 26.XI.1968 r. przez państwa-członków ONZ, uwzględniając przy tym wnioski raportu Głównej Komisji BZHWP z dnia 10.XI.1980 r., przekazanego do Sekretarza Generalnego ONZ;

8. prof. Hillel Klein przekaze poprzez YAD VASHEM zestawienie przepisów prawnych dotyczących odszkodowań dla ofiar hitleryzmu oraz stan spraw odszkodowawczych w stosunkach między Izraelem i RFN;

9. YAD VASHEM rozważy możliwość udziału prof. H. Kleina z Jerozolimy oraz prof. L. Eitingera z Tel Aviv w sesji GKBZHWP nt. inwalidztwa wojennego i skutków na zdrowiu ofiar hitleryzmu;

10. YAD VASHEM przeprowadzi orientacyjną analizę odnośnie możliwości udziału naukowców Izraela ^dw symposium w Bad Boll^d, organizowanym w maju

1982 r. przez Ewangelicką Akademię^d z udziałem specjalistów z Polski, nt. medycyna w narodowym socjaliźmie^d;

11. przewodniczący Rady YAD VASHEM dr Gideon Hausner oraz dyrektor dr Icchak Arad wygłoszą referaty w GKBZHwP, kiedy przybędą do Polski na zaproszenie ZBoWiD celem wręczenia Medali Sprawiedliwych dla tych Polaków, którzy uratowali Żydów.

Prof. Pilichowski zwrócił uwagę, że^d YAD VASHEM:

1. unika, w pewnym stopniu, włączenia się w walkę przeciwko neonazizmowi w RFN oraz przeciwko kłamstwom, oszczerstwom i fałszerstwom, jakie formułuje się w RFN przeciwko Polsce i Polakom^d nt. rzekomych zbrodni Polaków na Niemcach (np. we wrześniu 1939 r. tzw. Blutsonntag w Bydgoszczy⁶⁶ itd., w obozie w Łambinowicach⁶⁷, podczas ewakuacji i wysiedleń Niemców z Polski w 1945 r.);

2. „nie zajmuje się w dostatecznym stopniu zwalczaniem takich fałszerstw^d, rozpowszechnianych w Europie zachodniej i Ameryce m.in. przez Faurissona, Butza, Hoggana, Diwalda i inn., którzy udowadniają, że^d w hitlerowskich obozach koncentracyjnych nie istniały i nie działały komory gazowe itd.;

3. nie stara się prostować takich fałszywych i błędnych pojęć^d, używanych i publikowanych przez niektórych uczonych w Europie zachodniej i USA (m.in. w „Encyclopedia Americana”, Instytut II Wojny Światowej w Amsterdamie), „jak np. „polish dead houses”, „polnische Vernichtungslager”, „polnische Todeslager”^d, a więc „polskie domy śmierci” zamiast „hitlerowskie obozy zagłady zlokalizowane w okupowanej Polsce”;

4. „w ekspozycji^d bardzo dobrej wystawy w Muzeum im. N. Goldmanna w Tel Aviv nt. żydowskiej Diaspory, która jest zwiedzana przez turystów z całego świata, znajdują się takie „niemieckie napisy jak „Danzig” lub „Kattowitzer Konferenz 1898”^d zamiast po polsku „Gdańsk” lub „Katowice”, poza tym „nie został ekspozowany właściwy rozwój w Polsce żydowstwa, żydowskiej kultury i żydowskiej ekonomiki oraz polskiej tolerancji w stosunku do Żydów; a natomiast ukazuje się pogromy żydowstwa w XVII w. w Polsce”;

⁶⁶ Mowa o wydarzeniach z 3–4 września 1939 r., przed zajęciem Bydgoszczy przez okupacyjne wojska niemieckie, określanych jako krwawa niedziela lub dywersja bydgoska; zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 403.

⁶⁷ Chodzi o obóz pracy w Łambinowicach, utworzony na miejscu dawnego zespołu niemieckich obozów jenieckich. W obozie, nadzorowanym przez służby bezpieczeństwa ZSRR i Polski, przetrzymywano w latach 1945–1946 ok. 5 tys. osób, formalnie byłych nazistów. W rzeczywistości jednak obóz stał się również miejscem, gdzie zginęło wielu mieszkańców Opolszczyzny, więziono w nim także Niemców i Ślązaków przed ich przesiedleniem do Niemiec; zob. PDD 1979, dok. nr 175 i 188. Zob. także PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 100.

5. na wystawie zlokalizowanej w kibucu Beth Lohamei Hagetaot znajduje się tablica strat biologicznych państw okupowanych przez III Rzeszę Niemiecką, na której straty Polski zostały przedstawione w ilości 5,5 mln ludzi, tymczasem straty Polski wyniosły 6 028 000 ludzi. Jest to więc ^dnieprawdziwa informacja^d, a takich informacji o problemie ruchu oporu i ludobójstwa hitlerowskiego w Polsce, które nie zawsze są zgodne z prawdą historyczną, jest więcej, a więc wymagają one sprostowań;

6. w YAD VASHEM znajduje się bardzo poważna i reprezentatywna stała ^dekspozycja pt. „Holocaust”^d. Obrazuje ona los i zagładę Żydów w latach 1933–1945 w III Rzeszy Niemieckiej oraz w okupowanych przez III Rzeszę, Włochy i inne państwa faszystowskiej Osi państwach Europy, w tym w Polsce. ^dNa wystawie tej politykę eksterminacyjną III Rzeszy wiąże się integralnie z Polską^d, co nie jest zgodne z prawdą historyczną, np. przymusowe wypędzenie Żydów z Niemiec hitlerowskich w 1938 r. i ich koncentrację przez „antysemickich Polaków w obozach polskich” na granicy zachodniej w „najcięższych warunkach” życiowych.

I dalej: – na wystawie ^dstwierdza się, że Żydzi w Polsce żyli w ciągu wieków w „trudnych warunkach i brutalnej nienawiści”^d (Polaków), zaś od 1 września 1939 r. Żydzi „skonfrontowani z nazistami” utworzyli instytucje do ochrony ich duchowego i fizycznego życia, utworzyli szkoły w podziemiu, rozwinęli życie kulturalne i polityczne, szmuglowali środki żywnościowe do gett. ^dNie wymieniono ani słowa o pomocy Polaków dla Żydów^d, a tylko stwierdzono, że Bułgaria i Dania wykazały spontaniczną pomoc i zorganizowały akcję ratowniczą dla Żydów. Natomiast ^dPolska wykazała „obojętność i wrogość”^d, zaś państwa bałtyckie współdziałały aktywnie w zagładzie Żydów w ich krajach. O ile chodzi o Polskę, to tylko minimalna ilość Polaków, w tym „Żegota”, wzięły udział w akcji pomocy dla Żydów. O ile chodzi o ^dpomoc Polaków dla Żydów w czasie ich powstania w getcie warszawskim w 1943 r. oraz w ruchu partyzanckim, to nie wspomina się o tym ani jednym napisem, ani jedną planszą^d.

Jednym słowem:

a) sprawa zbrodniczej polityki III Rzeszy Niemieckiej w stosunku do Żydów została ^dna wystawie „Holocaust” całkowicie wyobcowana z polityki tej Rzeszy wobec Polaków, a nawet Polacy zostali właściwie przedstawieni jako współrealizatorzy tej polityki Niemiec hitlerowskich^d;

b) na wystawie „Holocaust” został całkowicie pominięty „Generalplan Ost”, który stanowi taki sam program zagłady Polaków i innych narodów słowiańskich, a także Żydów jak program sformułowany w Am Grossen Wensee tylko w odniesieniu do Żydów w „Endlösung der Judenfrage”.

Takie przedstawienie problematyki polityki eksterminacyjnej wobec Polaków oraz Żydów nie tylko ^dcałkowicie wypacza politykę III Rzeszy wobec państw Europy wschodniej, w tym zwłaszcza Polski, ale również w fałszywym świetle

przedstawia sprawę ludobójstwa dokonanego przez hitlerowców na narodzie polskim oraz kwestię stosunków polsko-żydowskich w czasie II wojny światowej^d.

I następnie: – na wystawie w YAD VASHEM wykracza się poza dzień 8 maja 1945 r., traktując ^d„zagładę Żydów” (Holocaust) włącznie po 1948 r., tzn. do czasu założenia państwa Izrael^d i emigracji Żydów do tegoż państwa, ponieważ ci nieliczni ^dŻydzi, którzy przeżyli^d ciemną epokę cierpienia i śmierci i powrócili do swoich miejsc zamieszkania w Europie wschodniej, ^dnapotkali tam na „złą wolę i wrogość”, zwłaszcza Polaków^d.

Tak więc wystawa w YAD VASHEM pt. „Holocaust” kończy się planszami nt. ^dpogromu Żydów w Kielcach^d (w których przed wojną żyło 25 000 Żydów) ^ddnia 4 VII 1946 r.^d, w czasie którego to pogromu zostało zamordowanych 47 mężczyzn, kobiet i dzieci żydowskich, a 50 Żydów było rannych oraz dokonano zniszczenia synagogi ^d(razem 4 plansze nt. pogromu w Kielcach)^d.

Plansze nt. pogromu Żydów w Kielcach zamieszczono obok planszy nt. nielegalnych dróg Żydów do Izraela, zorganizowanych wbrew nieprzyjaznej polityce państw zachodnich (USA, Wielka Brytania itd.) w stosunku do Żydów, oraz obok planszy nt. procesów przeciwko zbrodniarzom hitlerowskim w Norymberdze i Izraelu (A. Eichmann).

^dNa powyższe^d niezgodne z prawdą historyczną i nieprzyjazne Polsce tezy, napisy i plansze ^dzwróciłem uwagę kierownictwu oraz naukowcom izraelskim w YAD VASHEM^d. Poza tym stwierdziłem, że pojęcie „Holocaust” i wynikające z niego dalsze tezy i ustalenia powinny obejmować okres zbrodniczej polityki III Rzeszy Niemieckiej i zagłady Żydów dokonanych przez Niemcy hitlerowskie w okresie od dnia 30.II.1933 r. do dnia 8.V.1945 r.

Na powyższe rozmówcy z YAD VASHEM: dr G. Hausner, dr I. Arad, dr A. Weiss, dr S. Krakowski, dr Br. Klibańska i in. ^dprzyjęli moje wywody do wiadomości, ale ani ich nie akceptowali, ani też nie prostowali. Wysuwali np. taki argument^d, że w Polsce Ludowej w latach 1945–1949 dokonano 500 mordów na Żydach, na co oświadczyłem, że w tym okresie reakcja i bandy hitlerowsko-faszystowskie wymordowały w Polsce ponad 24 000 działaczy partyjnych, funkcjonariuszy bezpieczeństwa i żołnierzy LWP, w tym byli i Polacy, i Żydzi. Nie można więc tak problemu traktować, że o ile prawdziwa jest w/w liczba, zostało zamordowanych 500 Żydów, a nie podaje się, że w tym czasie zostało wymordowanych przez reakcyjne bandy 23.500 Polaków, a więc razem 24 000 obywateli polskich (Polaków i Żydów).

Rozmówcy z YAD VASHEM wysunęli problem, że zostało zamordowanych przez hitlerowców 6 mln. Żydów, a więc takich strat nie poniósł żaden naród w Europie i dlatego oni tak totalnie traktują kwestię „Holocaust”. Na powyższe stwierdziłem, że nie można tylko tak tej kwestii traktować, gdyż:

1. sporna jest ilość zamordowanych Żydów (moim i wielu naukowców zdaniem – wymordowano 5,1 mln, a nie 6,0 mln. Żydów), a

2. ogółem w Europie zostało zabitych i zamordowanych przez hitlerowców niemieckich i faszystów w państwach koalicji antyhitlerowskiej – 30 mln. ludzi, a więc w tym kontekście strat wszystkich narodów trzeba traktować problem zagłady Żydów.

Rozmówcy z YAD VASHEM nadmienili, że kwestia ta stanowi również problem sporny z Komisją Prezydenta USA d/s Holocaust⁶⁸, ale chodzi tu przecież o ewidentne i masowe ludobójstwo dokonane na 6 mln. Żydach. Jednocześnie podkreślili, że kwestia ta powinna być przedmiotem dyskusji i konferencji międzynarodowych,^d ale np. Instytut Historii PAN nie uważa, iż dojrzał czas, aby wspólnie przedyskutować sprawy stosunków polsko-żydowskich w okresie II wojny światowej, a także że dotychczas żadna delegacja polska ani żaden z Polaków nie zwrócił uwagi na te sprawy i na błędy przedstawione na wystawie „Holocaust”. W związku z tym stwierdziłem, iż dojrzał czas ku temu, aby Główna Komisja BZHwP wspólnie z YAD VASHEM zorganizowały konferencję naukową na w/w tematy^d, ale tylko w odniesieniu do problematyki zbrodniczej polityki i ludobójstwa III Rzeszy Niemieckiej dokonanego na narodzie polskim i innych narodach Europy, w tym na Żydach polskich i europejskich.

^dKierownictwo YAD VASHEM oświadczyło, że byłoby celowe zorganizowanie dwóch konferencji na w/w temat i to jednej w Izraelu i jednej w Polsce^d. Zgodzono się z tym, że na konferencjach tych zostałby rozważony również problem właściwego stosunku Żydów do Niemiec hitlerowskich (np. Judenrat’y, policja żydowska), a także kwestie stosunku niektórych Polaków do Żydów, jak np. „szmalcownicy” i inni, którzy działali na szkodę Żydów.

Należy w związku z tym nadmienić, że kierownictwo YAD VASHEM nie tylko nie unikało wymiany poglądów na w/w kwestie, ale również nie ukrywało spraw dla Żydów trudnych, np. problemy działalności Judenrat’ów, policji żydowskiej, emocjonalnego traktowania opisywanych wydarzeń przez Żydów w formie relacji z okresu okupacji itp.

Z powyższego wynika, że dalsze kontakty przedstawicieli Główniej Komisji BZHwP i YAD VASHEM powinny być poświęcone sprawom nie tylko badania, ewidencji, zabezpieczenia i wykorzystania dokumentacji dotyczącej odmiennych i wspólnych losów Polaków i Żydów w czasie okupacji hitlerowskiej, ale także

⁶⁸ Dzięki inicjatywie prezydenta Jimmy’ego Cartera 1 maja 1978 r. została powołana Komisja ds. Holocaustu; zob. PDD 1979, dok. nr 144. Następnie 26 października 1979 r. Carter wydał zarządzenie wykonawcze (executive order) ustanawiające Radę Pamięci Holocaustu (United States Holocaust Memorial Council), której ostateczny kształt i zakres działalności został określony uchwałą Kongresu z 7 października 1980 r.; zob. też PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 354.

ustalenia wspólnej problematyki badawczej i wydawniczej, ^dsporządzenia rejestru spraw kontrowersyjnych i wymagających dalszych dyskusji.

V

YAD VASHEM dało dowód poważnego traktowania Głównej Komisji BZHWp jako partnera współpracy, udostępniając szeroko posiadane archiwalia i informacje naukowe^d.

YAD VASHEM wyraziło ^dgotowość pośredniczenia we współpracy Głównej Komisji BZHWp z innymi instytucjami i uniwersytetami w Izraelu^d, które zajmują się problematyką ścigania i karania zbrodniarzy hitlerowskich, jak też z tymi, które podejmują działania przeciwko odradzającemu się faszyzmowi i neonazizmowi. Jak wykazuje doświadczenie z okresu walki o nieprzedawnienie zbrodni hitlerowskich w RFN, stanowisko izraelskiej opinii publicznej może w tej mierze mieć istotne znaczenie dla kształtowania opinii międzynarodowej w tych sprawach oraz o Polsce. ^dTak więc współpraca między Główną Komisją BZHWp i YAD VASHEM może przynieść pozytywne rezultaty^d.

W związku z powyższym dla przygotowania się do naukowej dyskusji z YAD VASHEM i ewentualnych sesji nt. w/w problemów ^dnależałoby w Głównej Komisji BZHWp utworzyć zespół d/s stosunków polsko-izraelskich w czasie II wojny światowej^d.

Warszawa, dnia ^c15.VIII^c 1981 r.

D Y R E K T O R
Prof. dr ^fCz. Pilichowski^f

AMSZ, Dep. V 25/86, w. 5

110

*16 sierpnia, szyfrogram ambasady w Damaszku
do ministra handlu zagranicznego
w sprawie sprzedaży polskiego uzbrojenia*

NATYCHMIAST

T a j n e

Specjalnego znaczenia

Szyfrogram Nr 1669/III
z Damaszek, nadany 16.8.81, g. 10.40

Karski

Centralny Zarząd Inżynierii podpisał kontrakt na 100 tysięcy sztuk AKMS. 21 milionów dolarów gotówką, przedpłata 25 procent. Termin dostawy IV kwartał br. 20 tysięcy sztuk, pozostałe do IV kwartału 1982 r.

Wpływ gotówki do końca br. – 9,5 miliona dolarów⁶⁹.

/-/ Żebrowski-Dyś

AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 41

⁶⁹ W szyfrogramie z 19 sierpnia ambasada w Damaszku informowała: „Dyrektor Departamentu KS Europy tutejszego MSZ przekazał mi, na polecenie min. Chaddama, zgodę Syrii na dostarczenie przez Polskę organizacji «Fatah» 500 rakiet typu «Grad»”; AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 41.

111

*17 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Phnom Penh
w sprawie umieszczenia napisu popierającego NSZZ „Solidarność”
na polskim statku w Wietnamie*

T a j n e
Do rąk własnych

Szyfrogram Nr 1719/III
z P. Penh, nadany 17.8.81, g. 16.00

Czyrek

1. W czasie naszego pobytu w Ho Chi Minh – przedstawiciel PLO M. Ryfa poinformował mnie, że w porcie sajgońskim na burcie starego wraku ukazał się dużych rozmiarów napis w języku polskim: „niech żyje „Solidarność” i L. Wałęsa”. Portowe władze wietnamskie poinformowały Ryfę, że napis skasują, „aby nie powstało domniemanie, że Wietnam popiera Solidarność”. Ryfa wyklucza fizyczny udział marynarzy polskich. W samym Ho Chi Minh poważne podniecenie sprawami polskimi wśród ludności. Stosunek władz do nas, jeszcze niedawno serdeczny – obecnie bardzo chłodny.

2. Sugeruję przekazać w/w wiadomość Śliwińskiemu, który na skutek ograniczeń w podróżach i braku Konsulatu w Ho Chi Minh – odcięty jest od informacji z południa WRS.

Czy nie należałoby pilnie przekształcić przedstawicielstwa PLO w Ho Chi Minh w Konsulat?⁷⁰

/-/ Mikulicz

AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 18

⁷⁰ W sprawie planów ustanowienia konsulatu generalnego w Sajgonie (Ho Chi Minh) zob. PDD 1980 lipiec-grudzień, dok. nr 448.

112

*17 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Sofii: informacje
o rozmowie sekretarza generalnego KC KPZR
z I sekretarzem KC Bułgarskiej Partii Komunistycznej
na temat sytuacji w Polsce*

T a j n e
Do rąk własnych
P i l n e

Szyfrogram Nr 1705/III
z Sofii, nadany 17.8.81, g. 16.20

Czyrek

Z rozmowy 17 bm. z czł. BP I zastępcą premiera Bozinowem.

W czasie spotkania Żiwkow–Breżniew na Krymie⁷¹ omówiono sytuację w Polsce. Oceniono, że linia generalna PZPR w budowie rozwiniętego socjalizmu w Polsce była i jest słuszna, niezależnie od wypaczeń byłego kierownictwa. Utrzymanie tej linii ma podstawowe znaczenie dla całej wspólnoty, w której Polska jest ważnym ogniwem⁷². Wypowiedziano się za koniecznością przeciwstawienia się elementom antysocjalistycznym, dążącym do podważenia tej linii i dotychczasowych osiągnięć PRL. Oceniono, że przyczyną narastających od roku trudności nie są wypaczenia w generalnej linii partii, a destrukcyjna działalność sił antysocjalistycznych.

⁷¹ Do spotkania doszło 7 sierpnia.

⁷² Wcześniejszym szyfrogramem, z 30 lipca, ambasador w Sofii informował: „Z rozmowy z min. SZ Mładenowem 29 bm. – Tow. Żiwkow bardzo boleśnie odczuł zgon córki. Wyłączył się z wszelkich zajęć. 31 bm. miał udać się na spotkanie z tow. Breżniewem na Krym. Spotkanie to przełożono na 7.8. Na kierownictwie rozważano przyjęcie moich listów uwierzytelniających. Po konsultacji z Żiwkowem ustalono, że znaczenie Polski i wielka waga, jaką przywiązują do braterskich stosunków przyjaźni i współpracy z nami, nie odpowiadałyby przyjęciu listów przez zastępcę Przewodniczącego RP LRB. Mogłoby to być niewłaściwie interpretowane. Przyjmie je więc Żiwkow po powrocie do pracy. Z jego polecenia proszą o takie odczytanie tej zwłoki. Wręczenie kopii listów Mładenowowi uważają za rozpoczęcie moich obowiązków. – Z wielką troską odnoszą się do sytuacji w Polsce, którą po ZSRR uważają za główne ^hognisko ^hogniwo^c wspólnoty z racji znaczenia politycznego, potencjału i rangi Polski na arenie międzynarodowej. Stąd też niepokój ich budzi zwłaszcza działalność sił antysocjalistycznych i kontrrewolucyjnych. Akcentował przy tym, że rozumieją specyfikę naszą w wielu sprawach, kościoła, rolnictwa i innych. Zapytywał o ocenę IX Nadzwyczajnego Zjazdu, aktualną sytuację”; AMSZ, ZD 23/84, w. 14, t. 125. Córka I sekretarza KC BPK Ludmiła Todorowa Żiwkova zmarła 21 lipca. Do wręczenia listów uwierzytelniających doszło 4 września; zob. dok. nr 165.

Żiwkow zasugerował odbycie spotkania I sekretarzy KC bratnich partii i rozważenie przedsięwzięć mających na celu udzielenie Polsce pomocy (odniosłem wrażenie, że chodzi o wsparcie polityczno-gospodarcze).

Odnosnie tej sugestii Breżniew nie wypowiedział się negatywnie. Terminu ew. spotkania nie wymieniano.

/–/ Napieraj

AMSZ, ZD 23/84, w. 14, t. 125

113

[po 17 sierpnia], projekt notatki informacyjnej z wizyty ministra spraw zagranicznych we Francji

1. Przebieg i ocena wizyty we Francji

1. Pierwsza na tym szczeblu wizyta po IX Zjeździe PZPR we Francji miała służyć potwierdzeniu woli rozwijania uprzywilejowanych stosunków z Francją oraz wykorzystaniu pozycji i zaangażowania Francji w sprawy polskie – dla rozwiązania naszych trudności gospodarczych, szczególnie w zakresie problemów związanych z refinansowaniem naszego zadłużenia i kwestii kredytowo-pieniężnych.

Wizyta została potraktowana przez francuskich partnerów ze szczególną uwagą i spotkała się z dobrym przyjęciem. Potwierdziła, że nowa ekipa rządząca we Francji wykazuje zainteresowanie i zrozumienie dla sytuacji w naszym kraju⁷³. Stwarza to na przyszłość możliwości dalszej współpracy, tak międzynarodowej, jak i międzypartyjnej. Nasza propozycja, ażeby uzupełnić i wesprzeć polsko-francuski dialog międzyrządowy dialogiem międzypartyjnym, spotkała się z poparciem nie tylko premiera, lecz także przedstawicieli kierownictwa PS oraz FPK.

Można zakładać, że Francja będzie nadal angażować się w sprawy polskie, wobec czego należy to w maksymalny sposób dyskontować, dziś i w przyszłości, opracowując strategiczny program naszych stosunków z tym krajem, uwzględniający wzajemne interesy gospodarcze, geopolityczne (problem niemiecki), tradycje historyczne i kulturalne.

⁷³ Wybory prezydenckie we Francji (pierwsza tura – 24 kwietnia, druga tura – 10 maja) przyniosły zmianę na stanowisku prezydenta – Valéry Giscard d'Estaing został pokonany przez François Mitterranda; zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 474. W sprawie przeprowadzonych w czerwcu wyborów parlamentarnych zob. przyp. 6 do dok. nr 1.

A. Rozmówcy francuscy nt. sytuacji w Polsce

Premier Mauroy, nawiązując do tradycji naszych wzajemnych stosunków i kontaktów, uzasadnił celowość tego spotkania dodatkową racją polityczną, jaka wynika z nowych okoliczności zaistniałych w Polsce po sierpniu. Przekazując od prezydenta, rządu i narodu francuskiego życzenia narodowi polskiemu powodzenia w realizacji zapoczątkowanych przemian stwierdził, że jest także życzeniem Francji, aby Polsce udało się to osiągnąć w ramach – co podkreślił – jej sojuszków i z uwzględnieniem realiów z tego wynikających.

Francja, która jest b. ważnym obserwatorem tego, co dzieje się w Polsce – stwierdził premier – dostrzega tych, którzy rzeczywiście pragną demokratycznej odnowy w Polsce, oraz tych, którzy tylko udają. Jednak Francja szczerze wierzy, że rozwiążemy stojące przed nami problemy, pokonamy trudności ekonomiczne i że polski „eksperyment” zakończy się sukcesem. W tym kontekście premier potwierdził wolę rządu francuskiego prowadzenia aktywnego dialogu z Polską⁷⁴.

C. Germon

Naszą informację, akcentującą potrzebę konsolidacji partii, stronnictw politycznych, kościoła i związków zawodowych dla realizacji linii socjalistycznej odnowy i porozumienia społecznego, rolę reformy gospodarczej oraz charakterystykę Solidarności i konieczność przejścia jej na pozycję współodpowiedzialności za losy kraju, uważnie zanotował, zapowiadając przedłożenie jej na najbliższym posiedzeniu sekretariatu PS, na początku września. Zaznaczył przy tym, że problematyka polska jest często przedmiotem analizy na posiedzeniach kierownictwa partii. Od siebie dodał, że jest ona zarazem obserwowana przez pryzmat „nowego typu socjalizmu” i w związku z tym traktowana jest jako swojego rodzaju „test polityczny”. Stwierdził, że w ciągu ostatnich 60 lat socjaliści zachodni obserwowali tzw. „radziecką dewiację socjalizmu”, której główny mankament widzieli w niedostatku wewnętrznej demokracji. Nasze wydarzenia traktują oni jako pierwszą próbę podważającą ich ocenę poprzez „przeniesienie demokracji do modelu radzieckiego”. Nawiązując do błędów

⁷⁴ Szyfrogramem wysłanym 18 sierpnia z Paryża minister spraw zagranicznych informował: „17 bm. przyjął mnie na 2,5 godzinną rozmowę premier Mauroy oraz z inicjatywy francuskiej Min. Gospodarki i Finansów, Delors. Spotkałem się również w ambasadzie z członkiem BP Plissonnier oraz sekretarzem krajowym PS Germon. Istotniejsze elementy rozmów (szczegóły po powrocie): 1. Wyrażna ewolucja kierownictwa PS w sprawach polskich z pozycji partii opozycyjnej o poglądach prosolidarnościowych na pozycję partii rządzącej, kierującej się francuską racją stanu. 2. Deklarowanie zrozumienia, a nawet sympatii dla procesów socjalistycznej odnowy i stabilizacji sytuacji w Polsce jako ważnego elementu tak dla naszego kraju, jak i dla Europy. 3. Podkreślanie w tym procesie roli PZPR i rządu oraz innych sił, takich jak kościół i «Solidarność». 4. Deklarowanie ze strony rozmówców gotowości wychodzenia naprzeciw naszym potrzebom na płaszczyźnie bilateralnej oraz pilotowanie naszych spraw w ramach EWG i w 16-ce wierzycieli”; AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 110. Zob. dok. nr 127.

naszego b. kierownictwa wyraził swoje rozczarowanie faktem, że Gierek – posiadający doświadczenie w pracy związkowej na Zachodzie – nie umiał przenieść form demokratycznych do polskiego ruchu związkowego, przyczyniając się tym do zaistniałej sytuacji.

Germon stwierdził, iż należy uczynić wszystko, by iść drogą odnowy jak najdalej i jak najszybciej, ale nie zapominając o współczesnych warunkach dzisiejszej Europy.

G. Plissonnier

Wyraził zadowolenie z możliwości odbycia tego spotkania. Podkreślił, że stanowi ono potwierdzenie potrzeby współpracy politycznej między partiami, a jednocześnie daje cenny ładunek informacji o sytuacji w Polsce.

Wydarzenia w Polsce utrzymują w ciągłym napięciu Francję. Jednakże to napięcie i zainteresowanie naszymi sprawami są wykorzystywane do stałych ataków na socjalizm i FPK. Komuniści francuscy – stwierdził – szczerze życzą nam wygrania w toczącej się walce, gdyż jest to również potrzebne całemu ruchowi komunistycznemu na świecie. Za sprawę zasadniczą w toczącej się u nas walce politycznej uważa eliminowanie i izolowanie sił ekstremistycznych, co gwarantować będzie zwycięstwo.

Uważają, że w ostatnim okresie daje się zaobserwować ważne zjawisko: przejście partii do ofensywy, a Solidarności do defensywy. Dotychczas bowiem partia była „w ogniu wydarzeń”. Mają nadzieję, że program opracowany na IX Zjeździe pozwoli partii zmobilizować najszerze siły do jego realizacji. Uważają też, że planowane reformy są nam niezbędne, tak jak niezbędna jest nam socjalistyczna odnowa.

Podzielają nasze oceny nt. głównych sił społeczno-politycznych, w tym Kościoła, który ich zdaniem stał się ważnym partnerem w rozwiązywaniu problemów.

W związku z zawartym w wystąpieniu min. Czyrka stwierdzeniem o dążeniu wrogiej socjalizmowi tendencji w łonie Solidarności do napięć i konfrontacji zapytał – przepojony głęboką troską – czy partia nasza ma dość siły, by takiej ew. konfrontacji stawić czoła. Tow. Czyrek odpowiedział pozytywnie.

Plissonnier stwierdził, że stanowisko FPK w kwestii polskiej determinują trzy następujące czynniki:

- wydarzenia w Polsce i ich rozwiązywanie są wewnętrzną sprawą Polaków;
- dla rozwiązania kryzysu nieodzowne są reformy;
- klucza do wyjścia z kryzysu należy szukać poprzez pracę samych Polaków.

Komuniści francuscy wyrażają przy tym pełne zaufanie do linii PZPR i wiarę w jej działanie dla dobra naszego narodu i kraju.

Plissonier scharakteryzował też działania niektórych krajów kapitalistycznych w aspekcie wydarzeń polskich. Jego zdaniem USA niebezpiecznie grają na destabilizację w Polsce. Burżuazja francuska i RFN-owska są bardziej zainteresowane w stabilizacji. W przypadku francuskiej – trwa jednak wykorzystywanie naszych spraw do walki z FPK.

Na zakończenie Plissonier szczerze radził, ażeby w rozmowach w sprawie pomocy francuskiej dla Polski unikać dramatyzowania ocen sytuacji gospodarczej, sugerując odwoływanie się do wzajemnych interesów, tradycji itp. Doradzał też, ażeby wszelkie negocjacje prowadzić bez kompleksów i z dużą godnością.

B) Stosunki bilateralne

Rozmówcy francuscy tak po linii rządowej, jak i partyjnej wyrażali gotowość i chęć dalszego rozwijania stosunków wzajemnych.

Premier Mauroy z zadowoleniem przyjął zaproszenie tow. Jaruzelskiego do złożenia wizyty w Polsce. Gotów przyjechać nawet w tym roku⁷⁵. Przy tej okazji przypomniał liczne związki, jakie łączyły go z problematyką polską i Francuzami pochodzenia polskiego w okresie jego pracy na północy Francji. W październiku (8–10) planowana jest wizyta ministra spraw zagranicznych Cheyssona, a w przyszłym roku rozważana jest możliwość wizyty prezydenta Mitterranda w Polsce⁷⁶. Natomiast we wrześniu odbędzie się posiedzenie komisji mieszanej⁷⁷.

C. Germon odpowiadając na naszą propozycję rozwinięcia obok stosunków międzyrządowych dialogu sił politycznych zaakceptował potrzebę takiego dialogu, zajmując otwarte stanowisko w kwestii jego formy: bądź stosunków bezpośrednich między PS i PZPR, bądź między grupami parlamentarnymi. Jeśli chodzi o tę ostatnią, to przewiduje, że prawdopodobnie zostanie przewodniczącym francusko-polskiej grupy w Zgromadzeniu Narodowym. Zadeklarował przy tym gotowość działania na rzecz zacieśnienia stosunków między PS i PZPR, podzielając pogląd o szczególnym charakterze i uprzywilejowaniu stosunków polsko-francuskich na wszystkich płaszczyznach. Mówiąc o dialogu międzypartyjnym zgodził się, że problematyka międzynarodowa powinna zajmować w nim istotne miejsce, zwłaszcza w sytuacji pogarszającej się atmosfery stosunków międzynarodowych. Na zakończenie stwierdził, że w sprawie współpracy międzypartyjnej złoży raport kierownictwu partii, ale ze swej strony zapewnia, że już dziś możemy liczyć na zacieśnienie stosunków PS–PZPR, gdyż „PS może odegrać wobec Polski pozytywną rolę”.

⁷⁵ Do wizyty nie doszło; zob. dok. nr 205 i 384.

⁷⁶ Z planowanych na lata 1981 i 1982 wizyt doszło jedynie do przyjazdu ministra spraw zagranicznych Francji; zob. dok. nr 269.

⁷⁷ Sesja polsko-francuskiej komisji do spraw współpracy gospodarczej odbyła się w Paryżu 29 września – 1 października. Delegacji polskiej przewodniczył wicepremier Janusz Obodowski; zob. dok. nr 245.

G. Plissonier scharakteryzował dotychczasowe stosunki między FPK i PZPR. Były w nich – jego zdaniem – okresy wzlotów i upadków, jak np. po 1956 r. i w czasach innych kryzysów. Dziś stosunki te oceniają jako dobre, podobnie jak w przypadku KPZR. Wspominał dobre stosunki łączące ich z Gierkiem; żałują, iż w takich warunkach musiał on odejść, ale „takie jest życie”. Plissonier podkreślił też dobrą współpracę wydziałów zagranicznych obu naszych partii.

W trakcie wizyty zostało uzgodnione, że wydziały te szybko nawiążą kontakt i zaktualizują plany współdziałania.

Do poruszonej przez min. Czyrka – w kontekście szerszego wymiaru kontaktów PZPR–FPK – kwestii zwołania światowej narady partii komunistycznych Plissonier ustosunkował się negatywnie. Nie odrzucają samej idei, ale w chwili obecnej uważają, że nie byłoby możliwe wypracowanie wspólnej płaszczyzny w zagadnieniach ogólnych, choć podzielają opinię, że sytuacja międzynarodowa jest niepokojąca i ruch komunistyczny jest głęboko jej rozwojem zatroskany.

Plissonier prosił o przekazanie od FPK b. serdecznych pozdrowień dla tow. Kani, z którym miał okazję spotykać się w Warszawie, Moskwie i Wietnamie. W FPK często mówi się z sympatią i uznaniem na temat tow. Kani i roli, jaką odgrywa w procesie przemian w Polsce.

C) Sprawy gospodarcze

Zajęły one najwięcej uwagi w czasie rozmów z premierem Mauroy i ministrem gospodarki i finansów Delors.

Premier z dużą życzliwością odniósł się do całości podniesionej przez nas problematyki gospodarczej. W sprawie depozytu stwierdził, że sprawa wymaga załatwienia. (Szczegóły sugerował omówić z Delors). Zachęcał do postawienia tego problemu w rozmowach z RFN. Francja ze swej strony będzie też wpływać na innych partnerów, gdyż jest za tym, ażeby sprawę depozytu uregulować w trybie wielostronnym.

Jeśli chodzi o odłożenie spłat kredytów gwarantowanych na 1982 r., delegacja Francji będzie odgrywać identyczną rolę jak w rokowaniach 1981 r. Zdaniem min. Delors należy jednak oczekiwać trudności z załatwieniem refinansowania na 1982 r. i lata następne, jeśli nie dojdziemy do porozumienia z bankami prywatnymi. Uważa on, że udzielenie kredytów rządowych na spłatę naszych odsetków byłoby niemożliwe nawet z formalnego punktu widzenia, stąd podkreślał konieczność sfinalizowania rokowań z bankami prywatnymi. Rząd francuski będzie ze swej strony wywierać naciski – gdzie to możliwe – na banki dla uzyskania przez nas dogodnych warunków.

W sprawach kredytowych na rynku francuskim premier zajął otwartą postawę, stwierdzając, iż po wykorzystaniu przyznanej nam kwoty (900 mln FF) można powrócić do rozmów.

W kontekście całości spraw gospodarczych strona francuska przywiązuje dużą wagę do mającego się odbyć we wrześniu w Paryżu posiedzenia komisji mieszanej.

Premier wyrażał też zainteresowanie naszym ew. przystąpieniem do Międzynarodowego Funduszu Walutowego.

D) Sytuacja wewnętrzna Francji i stosunki międzynarodowe

Mauroy stwierdził, że dojście lewicy do władzy we Francji postawiło rząd i partię przed ogromem zadań we wszystkich sferach życia społeczno-politycznego. Traktują to jako coś porównywalnego do zakresu naszej „odnowy”. Dążą do stworzenia nowego systemu socjalnego, w którym zostałyby zachowane wszelkie wolności i sprawiedliwość społeczną, przy czuwaniu nad utrzymaniem równowagi ekonomicznej. Są świadomi, że takie rozwiązanie dotychczas jeszcze nie zostało przez nikogo osiągnięte. Ich wielkie zamiary są utrudnione m.in. przez trwający w świecie kryzys gospodarczy.

Polityka zagraniczna Francji jest determinowana wolą dochowania wierności sojuszniczej oraz z drugiej strony dążeniem do utrwalenia pokoju drogą rokowań.

Sprawą o zasadniczym znaczeniu – w ocenie premiera – jest zachowanie równowagi między sojuszami. Rokowania powinny doprowadzić do przywrócenia wzajemnego zaufania w stosunkach W–Z, aby obie strony uwierzyły w rzeczywistą równowagę sił i aby tę równowagę można było ustalać na coraz to niższym poziomie. „Zdaniem premiera sprawą wtórną jest dyskusja wokół tego, kto ma rzeczywiste przewagę, ale pilnowanie i przestrzeganie tej równowagi^a. Stwierdził też, że problematyka międzynarodowa nie może być sprawą dwóch wielkich mocarstw, lecz wszystkich państw. Podkreślił, że Polska ma do odegrania dużą rolę, umotywowaną także tradycją naszych dotychczasowych działań.

Obecny stan stosunków utrzymujący się w świecie określił: „ani zimna, ani gorąca wojna, lecz letnia”.

Na problemy gospodarcze w Europie położył nacisk m.in. Delors, zaniepokojony faktem, że nasz kontynent jako całość nie potrafi zjednoczyć wysiłków stosownie do współczesnych wymogów rozwoju gospodarczego. Zauważył, że jeśli w tym zakresie nie nastąpi zmiana, to w roku 2000 będą istniały tylko dwa ośrodki decyzyjne: USA i Japonia.

Na tym tle tow. Czyrek postawił sprawę pilnej konieczności zacieśnienia współpracy między wschodnią a zachodnią Europą, a zwłaszcza osiągnięcia porozumienia RWPG–EWG. Podkreślił rolę, jaką mogłaby w tym odegrać Francja, z myślą o sprostaniu wymogom współczesności.

Plissonier w rozmowie podzielił ze swej strony naszą ocenę sytuacji międzynarodowej, zwracając uwagę na b. niebezpieczny jej rozwój. Stwierdził, że kapitalizm jest zainteresowany nasilaniem wyścigu zbrojeń, przy czym wiodącą rolę odgrywają USA. Wzrost hegemonii Stanów Zjednoczonych w świecie jest widoczny

– jego zdaniem – na przykładzie wzrostu pozycji dolara i przevorsowania decyzji o produkcji bomby neutronowej.

/–/ R. KORCZEWSKI

AMSZ, Dep. IV 45/84, w. 1

114

*18 sierpnia, szyfrogram wicedyrektora Departamentu IV
do ambasadora w Bernie z prośbą o informacje
w sprawie szwajcarskiego systemu reglamentacji towarów
z czasów II wojny światowej*

Warszawa, dn. 18 sierpnia 1981 r.

T a j n e
NATYCHMIAST

SZYFROGRAM Nr 5583^c

MOTYKA – BERNO

Nasi eksperci twierdzą, że szwajcarski system reglamentacji z okresu II wojny funkcjonował nadzwyczaj dobrze. Prosimy o jak najpilniejsze i bez rozgłosu zebranie maksimum informacji na ten temat wraz z odpowiednią dokumentacją. Chodzi np. o takie sprawy jak normy ilościowe, zakres asortymentów objętych systemem kartkowym, stosunek cen kartkowych do wolnorynkowych itp. Materiał prosimy nadesłać kapitańską względnie inną najbliższą okazją.

^fMąkosa^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 21

115

*18 sierpnia, szyfrogram ambasady w Berlinie
w sprawie działań władz NRD wobec polskich turystów*

T a j n e

Szyfrogram Nr 1745/III
z Berlina, nadany 18.8.81, 17.00

Kucza

17 bm. odbyłem rozmowę z wicedyrektorem Departamentu Krajów ^hSocjalistycznych^h *‘Sąsiadujących’*^c – Koernerem (Krolikowski i Steinhöfer na urlopie). W spotkaniu wziął udział Herrmann – kierownik sektora.

Koerner stwierdził:

– tut. MSZ został zaskoczony opublikowaniem w prasie polskiej informacji w sprawie opłat pobieranych od transportów towarowych przewożonych z BZ do Polski, zwłaszcza z uwagi na treść sugerującą szykany wobec polskich turystów ze strony NRD⁷⁸.

– MSZ NRD jest gotów do rozmów na ten temat. Wg ich rozeznania sprawy mają charakter jednostkowy i jeżeli wywołują zastrzeżenia strony polskiej, mogą w każdej chwili być omawiane w trybie normalnym.

– Podstawę prawną pobieranych przez Deutrans opłat od przewozów o charakterze handlowym stanowi par. 20 przepisów wykonawczych do prawa celnego z 6.11.1963 – Dziennik Ustaw Nr 100, część 2, str. 785 – dot. przesyłek i tranzytu.

⁷⁸ W notatce informacyjnej z 20 sierpnia wiceminister Marian Dmochowski relacjonował: „W dniu 19 sierpnia br. przyjąłem radcę Ambasady NRD W. Ullmanna. Tow. Ullmann przyszedł przekazać protest w związku z zamieszczonym w «Sztandarze Młodych» dnia 17 bm. artykułem dot. pobierania od obywateli polskich powracających z Berlina Zachodniego do kraju przez terytorium NRD opłat tranzytowych. Podkreślając, że władze NRD nie widzą podstaw do zaniechania pobierania od obywateli polskich wspomnianych opłat, tow. Ullmann dodał, że kompetentne władze NRD w świetle obowiązujących w NRD przepisów celnych traktują sprawę za oczywistą, a przekazane nam dotąd na ten temat informacje za wystarczające dla opublikowania w prasie polskiej rzetelnego wyjaśnienia dot. postępowania właściwych służb NRD. W świetle powyższego artykuł w «Sztandarze Młodych» musi – zdaniem NRD – budzić zdziwienie, zaś z jego treścią nie można się zgodzić. Protest stanowczo odrzuciłem. Stwierdziłem, że pobieranie od polskich podróżnych rzeczonych opłat (w markach zachodnich) jest politycznie błędne i szkodliwe dla naszych wzajemnych stosunków. Konsekwencją takiego kroku jest utrzymujące się oburzenie opinii publicznej w Polsce, która domaga się wyjaśnienia powodów niewłaściwego traktowania naszych obywateli przez służbę celną NRD”; AMSZ, Dep. I 51/84, w. 3. Zob. dok. nr 145.

Ze swej strony oświadczyłem:

Ambasada nie czuje się odpowiedzialna za przekazanie informacji do prasy. Musimy się liczyć z tym, że zażalenia polskich turystów na praktykę władz NRD na granicy BZ i NRD rozsyłane są często z bardzo szerokim rozdzielnikiem.

Podzieliłem pogląd, że wszelkie sporne sprawy winny być załatwiane w trybie dwustronnych rozmów między resortami SZ.

Z kierownictwem placówki PAP w Berlinie zostały podjęte staranne ustalenia, które winny w przyszłości zabezpieczyć właściwą politykę informacyjną.

1. Na podstawie nadesłanego zażalenia obywatela polskiego do ambasady wydział konsularny ambasady zwrócił się do tut. Głównego Urzędu Cel pismem z dnia 24.07.br. z prośbą o informacje w sprawie przepisów, na podstawie których pobierane są opłaty od turystów polskich przekraczających granice BZ i NRD. Odpowiedź ustną otrzymaliśmy dopiero 15.08. br. Sprowadzała się ona do podania wspomnianego już paragrafu 20, który nie dotyczy zresztą ruchu turystycznego.

2. Odnosimy wrażenie, że nowa interpretacja par. 20, obejmująca również ruch turystyczny, została wprowadzona dopiero w tym roku. Takie jednostronne działanie, bez uprzedzenia strony polskiej, nie umożliwiło poinformowania wyjeżdżających do Berlina zachodniego turystów polskich, co spowodowało w Polsce negatywne skutki polityczne, zwłaszcza w sytuacji, gdy tego rodzaju myto nie jest nigdzie praktykowane przy tranzyście turystycznym.

3. W świetle podanych informacji władze celne NRD nie dysponują żadnymi jednoznacznymi kryteriami ilościowymi, na podstawie których ustala się obowiązek dokonywania opłat na rzecz „Deutrans”.

4. Wprowadzenie opłat powoduje nawet 2-dniowe przestoje turystów polskich na granicy, co często przy braku środków na dalszy pobyt odbierane przez nich jest jako szykana.

5. Biorąc pod uwagę paragraf 20, a zwłaszcza polityczne skutki powodowane obecną interpretacją i praktyką, prosimy o jej zaniechanie i przywrócenie zwyczajów stosowanych poprzednio wobec turystów polskich.

Obaj rozmówcy przyznali, że przepis jest rzeczywiście „gumowy”. Brak jest kryteriów określających ilości przewożonych towarów, które bez opłat mogą być przewożone jako bagaż turystyczny.

Ich zdaniem opłata ta nakładana jest wówczas, gdy przewożone ilości towarów wskazują na ich handlowy charakter.

K. oświadczył, że przedłożone argumenty i postulaty przekażą dalej (akcentując równocześnie formułę: „prośbę strony polskiej o przywrócenie poprzedniej praktyki”).

Potwierdził, że wprowadzenie rozszerzonej interpretacji par. 20 nastąpiło w roku bieżącym i spowodowane zostało masowością przewozów o charakterze handlowym praktykowanych przez polskich turystów.

Wg informacji NRD w Berlinie opłaty za „Warenbegleitschein” pobierane są w ruchu z i do Berlina zachodniego wyłącznie w walucie RFN.

/-/ Karwicki

AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 18

116

*18 sierpnia, protokół posiedzenia Biura Politycznego
w sprawie wizyty I sekretarza KC PZPR i premiera
w Związku Radzieckim (fragmenty)*

T a j n e

Protokół Nr. 3
z posiedzenia Biura Politycznego KC PZPR 18 sierpnia 1981 r.

[...] ⁷⁹

Do pkt. 6 porz. dz.

O przebiegu i rezultatach roboczej wizyty w Związku Radzieckim (na Krymie) poinformowali ttow: Stanisław Kania i Wojciech Jaruzelski. Streszczenie obu wypowiedzi.

Tow. Stanisław Kania

Pobyt trwał niecałą dobę, w tym same rozmowy na Krymie 4,5 godz., od 18.00 do 22.30. Tow. L. Breżniew oświadczył, że radzieckie kierownictwo jest świadome naszej arcytrudnej i złożonej sytuacji, że trudno nam opuścić kraj nawet na parę godzin. Dobrze oceniają Zjazd i II Plenum KC. Ze zjazdem wiązali duże nadzieje, że stanie się punktem zwrotnym, a dostrzegają, że sytuacja się zaostrzyła. Z tego powodu przysłał do mnie telegram. Nie są pewni, czy podjęto dostateczne środki dla opanowania kryzysu. Dostrzegają, że w partii ścierają się różne poglądy, że „S” prze do przejścia władzy, dezorganizuje gospodarkę, organizuje prowokacje,

⁷⁹ Pominięto fragmenty dotyczące spraw wewnętrznych i kwestii nominacji personalnych.

wzmaga się nacisk ideologiczny, dużo jest bezkarności wobec antysowieckich działań.

Z zadowoleniem przyjęli twardy język Zjazdu. Uważają, że koniecznie musimy panować nad środkami masowego przekazu. Ceni rzeczowość rozmów. Zastanawia się, jak Polsce można pomóc. Zapewnił o poparciu dla mnie i dla tow. Jaruzelskiego.

Tow. Wojciech Jaruzelski – treść wystąpienia tow. S. Kani

Tow. Kania podziękował za zaproszenie. Scharakteryzował naszą trudną sytuację. Wskazał, że jest ona bardziej złożona i trudna, niż była kiedyś na Węgrzech i w Czechosłowacji. Tam był kryzys pierwszy i ostatni, u nas jest kolejny. Korzystnie wyróżnia nas to, że u nas nie doszło do rozpadu partii, władzy, że dobra jest kondycja wojska, MO, SB. Rozpoczął się proces konsolidacji partii. Partia przestaje zajmować się przeszłością i rozliczeniami. Struktury poziome⁸⁰ też już tak nie zagrażają. Straciliśmy dużo dobrych towarzyszy.

List KPZR skierowany do Komitetu Centralnego PZPR został dobrze przyjęty przez XI Plenum KC, na którym stwierdzono, że są przyczyny i KPZR ma prawo do takiego listu. Nie ma takiej partii, wobec której wystąpiono by z tak silną krytyką i która przyznałaby rację.

Zjazd był dobry. Na delegatów wybrano wszystkich członków kierownictwa. Do władz nie wybrano kilku wartościowych, ideowych towarzyszy – Kociołka, Kurońskiego. Do władz partyjnych na szczeblu gminy, miasta zostali wybrani często ludzie słabi, nie odpowiadający wymaganiom. Będziemy wyciągali z tego wnioski. Do władz na szczeblu wojewódzkim weszło wielu niedoświadczonych. W skład KC wybrano stosunkowo dużo przedstawicieli robotników, chłopów i wojska. 36 członków KC jest członkami „Solidarności”, większość z nich jest godnych zaufania. (W tym miejscu tow. B. podkreślił, że bardzo wysoko oceniają wystąpienie tow. Zofii Grzyb na II Plenum KC, że zawarta w nim była cała filozofia członków partii w „S”).

Tow. S. Kania podkreślił, że II Plenum KC potwierdza dobrą ocenę jego składu. Nowi członkowie mają poczucie pewności. Z tym KC można „iść na wojnę”. Partia ma program wyjścia z kryzysu, który przedstawiła na Zjeździe. Przedstawił zamierzenia i przebieg ostatnich akcji protestacyjnych, poinformował o rozmowach przedstawicieli rządu z „S” i ich zerwaniu, o działaniach podjętych przez rząd po zerwaniu rozmów. Zdecydowane działania dały efekty. Prezydium KKP „Solidarności” podjęło uchwałę wzywającą do pracy przez 8 wolnych sobót, odwołującą

⁸⁰ Strukturami poziomymi nazywano nieformalne, pozastatutowe formy współpracy między poszczególnymi podstawowymi organizacjami partyjnym z pominięciem władz centralnych w partii. Koncepcja tzw. poziomek, której autorstwo przypisywano Stefanowi Bratkowskiemu, była uznawana za działania reformatorskie w PZPR i zwalczana przez władze partyjne.

„marsz gwiazdzisty”. Nie oznacza to, że „S” się zmieniła, ale że chce się pokazać społeczeństwu jako siła konstruktywna. Następuje pewien odpływ z szeregów „S” do związków branżowych, których pozycja się umacnia. Trwa walka o kształt samorządu. Tej sprawie będzie poświęcone najbliższe plenium KC. Próbę tej walki przeszliśmy w LOT i wygraliśmy ją. Duże niebezpieczeństwo w istniejącej sytuacji i nastrojach społecznych stanowi parcie na wybory do Sejmu⁸¹. Do tego nie możemy dopuścić. „S” wykorzystuje trudną sytuację gospodarczą. W najbliższym czasie nie ma szans na poprawę warunków życia ludności. Ważne jest utrzymanie stabilizacji tych warunków, nie cofanie się. Nie ma zagrożenia ze strony „Solidarności wiejskiej”⁸² ani dla PGR, utrzymują się kółka rolnicze.

Towarzysz Kania poinformował o rozmowach z prymasem⁸³, o sytuacji w organizacjach młodzieżowych, a szczególnie na wyższych uczelniach, w których nowo wybrani rektorzy nie zawsze są po naszej stronie. Staramy się wychodzić do inteligencji z nośnym hasłem o niebezpieczeństwie narodowej katastrofy. Rozważamy powołanie komitetu ocalenia narodowego. Nastąpiła poprawa na froncie propagandy – w prasie, radio i TV. Wprowadzamy ograniczenia administracyjne działań nielegalnych. Zbliża się zjazd „Solidarności”, ważne, jakie władze wybierze, kto, jakie siły zwyciężą.

Tow. Kania zwrócił się z prośbą o przysłanie do Polski ekipy radzieckich ekonomistów dla zapoznania się z naszą sytuacją, a także o postawienie i rozpatrzenie naszych problemów przez specjalną sesję RWPG. Rozważane jest przystąpienie Polski do Międzynarodowego Funduszu Walutowego. Sprawę tę chcemy przedyskutować z tow. Bajbakowem. Główną sprawą jest dla nas obecnie zwiększenie wydobycia węgla. Mówili nam o tym również tow. Husak i tow. Honecker.

Wypowiedź tow. W. Jaruzelskiego przedstawiona przez tow. S. Kanię

Cenimy Wasze rady. Działamy, na ile pozwalają nam siły. Staramy się wyrwać klasę robotniczą spod wpływów hersztów „S” (głowariej). Długo się to nie udało. Od kilku tygodni sytuacja zmienia się na naszą korzyść. Dobry był zjazd i II Plenium KC. Członkowie partii zaczynają się zastanawiać nad swoją rolą w „S”. Radzono nam, aby się nie cofać, robić choćby małe kroki do przodu. Wytrzymaliśmy

⁸¹ Wybory do Sejmu IX kadencji odbyły się dopiero w 1985 r.

⁸² NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność” został zarejestrowany 12 maja po licznych akcjach protestacyjnych. Do strajków doszło m.in. w Rzeszowie i Ustrzykach Dolnych (zakończony podpisaniem 19 i 20 lutego tzw. porozumień ustrzycko-rzeszowskich), a najistotniejsze znaczenie miał protest w Bydgoszczy (zob. przyp. 107 do dok. nr 31), w wyniku którego zawarto 17 kwietnia porozumienie między komisją rządową a strajkującymi.

⁸³ Zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 126.

nacisk w sprawie obsadzenia dyrektora LOT⁸⁴, wytrzymaliśmy sytuację na rondzie w Warszawie⁸⁵, nie ustąpiliśmy, coraz częściej wkracza prokurator.

Myślimy o zmianie cen, to konieczność. Ale nie można iść na awanturę, trzeba przeprowadzić konsultacje.

Sprawę przystąpienia do Funduszu Walutowego musimy wszechstronnie rozpatrzyć.

Kondycja armii jest bardzo dobra. Musimy być przygotowani na wszystkie formy działania, do obrony, nie dać się zaskoczyć. Aktualizujemy wszystkie plany w tym zakresie.

Wypowiedź tow. L.I. Breżniewa

Doceniamy wasze wysiłki. Zjazd był dużym wydarzeniem. Wiemy, że wielu dobrych towarzyszy przepadło. Trzeba dbać o kadry, umożliwić im pracę. Główne niebezpieczeństwo grozi partii z prawa. Zjazd dał podstawy do odwrócenia sytuacji, ale po zjeździe nie jest ona dobra. Nie można pozwalać przeciwnikowi na inicjatywę. Źle został wykorzystany proces KPN⁸⁶. Udało się wam porozumieć z „S” w sprawie LOT. Trzeba było działać bardziej stanowczo. To nie sukces. Narodowi trzeba śmiało i otwarcie mówić o awanturnictwie przywódców „Solidarności”. Dość ustępstw. Konfrontacja polityczna, jeśli nie będzie dobrze przeprowadzona, może przemienić się w krwawą konfrontację. W walce z kontrrewolucją wyrosli wielcy działacze – Frunze, Woroszyłow. Pamiętajcie, że siły antysocjalistyczne będą broniły zajętych pozycji, nie dadzą się z nich wypchnąć. Wróg wchodzi do organów MSW, do armii. Mamy takie sygnały. Wróg chce was trzymać w ciągłym napięciu – teraz walczy o samorząd, potem będzie żądał wyborów do Sejmu. To jest dążenie do przejęcia władzy. Piszesz w liście, że nie dopuścicie do wyborów do Sejmu, ale przecież mogą działać przez zaskoczenie. Pora skończyć z dobroduszością. Jeśli sytuacja jest nadzwyczajna, to i środki muszą być nadzwyczajne. Czy nie uważacie, że istniejąca sytuacja wymaga wprowadzenia nadzwyczajnych środków, żeby iść z kontrnatarciem? Tonacja waszych wystąpień i propagandy zaostrza się, ale wciąż przebijają w niej kompromisy. Jak postępować, aby „S” nie przybywało sił, aby nie słabły siły partii? Przede wszystkim trzeba umacniać pozycję władzy, umacniać środki masowego przekazu.

⁸⁴ Mowa o konflikcie dotyczącym Bronisława Klimaszewskiego, który został wybrany na dyrektora PLL LOT przez samorząd robotniczy. Wobec odrzucenia wyboru przez władze i groźby strajku osiągnięto kompromis, w wyniku którego Klimaszewski objął funkcję wicedyrektora.

⁸⁵ Chodzi o akcję protestacyjną zorganizowaną przez NSZZ „Solidarność” Region Mazowsze, polegającą na zablokowaniu 3–5 sierpnia ronda na skrzyżowaniu ul. Marszałkowskiej i Al. Jerozolimskich.

⁸⁶ Mowa o rozpoczętym 15 czerwca przed Sądem Wojewódzkim w Warszawie procesie członków KPN (m.in. Leszka Moczulskiego); zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 501 i 502.

Pomagamy i będziemy pomagali Polsce, m.in. w wykorzystaniu potencjału produkcyjnego. Potrzebny jest program uniezależniania się od Zachodu. Należy zbilansować plany na 1982 r. Pomożemy wam teraz w towarach – 100 tys. ton ziarna, 2 miliardy papierosów, 2 tys. skrzyń zapalek, 7,3 tys. ton bawełny oraz włókno syntetyczne. Ale przede wszystkim musicie liczyć na własne siły. Związek Radziecki będzie pomagał socjalistycznej Polsce (w tym miejscu nasza replika, że nie ma niebezpieczeństwa, aby Polska przestała być socjalistyczna). Słusznie podkreśliliście na zjeździe konieczność zgodności słów i czynów. Musicie pokazać społeczeństwu, że to „Solidarność” doprowadziła do takiego stanu gospodarkę i ona ponosi odpowiedzialność. Musicie być stanowczy w sprawie wyborów do Sejmu, nie godzić się na koncepcję „S” „własności grupowej środków produkcji”. Kredyty z Zachodu to nie podarunek, to wielkie obciążenie.

Wierzę, że zrobicie wszystko, aby opanować zagrożenie.

Wypowiedź tow. S. Kania – przedstawiona przez tow. W. Jaruzelskiego

Tow. S. Kania podziękował za szczerość, którą cenimy, za zapowiedzianą pomoc obecną i przyszłą. Podkreślił, że chce się odnieść do niektórych opinii wyrażonych przez tow. Breżniewa. Naszą dewizą jest zgodność słów i czynów. Sytuacja jest trudna. Nowe kierownictwo nie ma wielkich doświadczeń. Siły nasze oceniamy ostrożnie. Uważamy, że w LOT wytrzymaliśmy próbę nacisku, postawiliśmy na swoim i mianowaliśmy swojego dyrektora. Przyznaje, że niedobrze się stało, że Moczulski został zwolniony, ale znów siedzi i proces będzie trwał. W sprawie marszu gwiazdzistego zajęliśmy jednoznaczne, zdecydowane stanowisko, że do niego nie dopuścimy. Staramy się działać według najlepszych intencji. Działania skrajnymi metodami to ostateczność, chcemy ich uniknąć. Działania skrajne mogłyby grać na korzyść sił imperialistycznych.

Powoli coś zaczyna się przechylać na naszą korzyść. Trzeba to umiejętnie wykorzystywać. Zejścia Polski z drogi socjalizmu nie ma i być nie może. Granicą nie socjalizm, a krwawa konfrontacja. Będziemy socjalizmu bronić metodami, jakie uznamy za najwłaściwsze, odpowiadające warunkom, w jakich działamy.

Tow. S. Kania podkreślił, że krytyczne uwagi tow. Breżniewa były wyrażone w sposób bardzo taktowny, przyjacielski, w szczerej chęci wsparcia całego naszego kierownictwa. Tow. Breżniew podkreślił, że pozostaniemy przyjaciółmi, że sami musimy decydować i rozstrzygać o naszej sytuacji, że chcieli podzielić się z nami tym, co ich niepokoi, i uważają, że najlepszą formą jest bezpośrednia rozmowa, że rozumiemy, iż dla wyjaśnienia wielu spraw brak czasu.

Wypowiedź tow. W. Jaruzelskiego przedstawiona przez tow. S. Kanię

Macie prawo do takich ocen. Z naszej drogi nie zejdziemy. Posunięcia dyktuje nam chłodna kalkulacja, ocena sił, a nie strach. Staramy się tak działać, aby w problemy konfrontacyjne nie wciągać Związku Radzieckiego. Możemy zapewnić, że jeśli będzie taka potrzeba, nie zadrży nam ręka. Póki co pokazujemy awanturnictwo „S”. Nie ma u nas przejawów terroru, poza moralnym. Pod naszym naciskiem „S” ustępuje z niektórych pozycji (np. z koncepcji własności grupowej).

Wypowiedź tow. L.I. Breżniewa na zakończenie spotkania

Spotkanie było bardzo korzystne. Zawsze jesteśmy i będziemy przyjaciółmi.

Tow. S. Kania

Przed rozmowami tow. A. Gromyko wręczył nam projekt komunikatu. Wnieśliśmy do niego uwagi. Wszystkie zostały przyjęte poza wnioskiem w sprawie zwołania specjalnej sesji RWPGR dla rozpatrzenia „problemów ekonomicznych problemów” Polski. Towarzysze radzieccy przekonali nas, że nie byłoby dobrze, gdyby sojusznicy dowiedzieli się o tym z komunikatu.

Tow. W. Jaruzelski

Podkreślił, że obecna pomoc radziecka, zwłaszcza w zbożu, ma szczególne znaczenie w świetle faktu, że podstawowe obszary uprawy zbóż są zagrożone suszą, że nowa runda wyścigu zbrojeń stanowi dla radzieckiej gospodarki poważne obciążenie. Dlatego w pracy propagandowej należy kłaść mocny akcent na gospodarcze i polityczne znaczenie radzieckiej pomocy.

[...]

AAN, KC PZPR, V/169 (druk: PZPR a Solidarność, dok. nr 101)

117

*19 sierpnia, szyfrogram ambasadora w New Delhi
o trudnościach w polsko-indyjskich stosunkach gospodarczych*

T a j n e

Do rąk własnych

Szyfrogram Nr 1774/III
z New Delhi, nadany 19.8.81, g. 11.40

Czyrek-Karski

Dochodzą nas poufne informacje, że ministrowie finansów i handlu rozesłali na polecenie Indiry pisemne polecenia do resortów gospodarczych, aby dawać pierwszeństwo polskim ofertom eksportowym spełniającym warunki konkurencyjności. Może to ułatwić zawieranie kontraktów eksportowych, pod warunkiem jednak dotrzymywania przez nas terminów dostaw. Pośród odbiorców (zarówno w sektorze publicznym, jak i prywatnym) występują silne opory przed wiązaniem się z Polską wynikające z przekonania o niezdolności wywiązywania się naszego przemysłu z ustalonych terminów.

Niestety do BRH docierają niepokojące sygnały od szeregu krajowych dostawców, że nie będą w stanie dostarczyć towarów w ustalonym ^hterminie^h ^cczasie^c. Dotyczy to elektrowni, szyn, elektroniki, zestawów kołowych, urządzeń młyńskich itp. Mam zamiar dalej prowadzić wraz z Krzywińskim akcję wielokanałowego nacisku na gospodarcze ośrodki decyzyjne. Elementarnym warunkiem powodzenia pozostaje jednak terminowość przynajmniej kluczowych dostaw⁸⁷.

/-/ Fijałkowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 45

⁸⁷ W szyfrogramie z 26 sierpnia ambasador w New Delhi uzupełniał: „Na podstawie rozmów w tut. MSZ odnosimy wrażenie, że w indyjskiej ocenie wydarzeń polskich dochodzi do pewnej korzystnej zmiany akcentów. Silniej niż dotąd zaznacza się wiara w możliwość uporania się przez nas z obecnymi trudnościami. Nadzieję tę rozmówcy indyjscy opierają głównie na dostrzeganej przez nich większej stanowczości władz i stopniowym przejmowaniu inicjatywy przez partię i rząd. Znają złożoność sytuacji gospodarczej. Uważają, że warunkiem umożliwiającym rozpoczęcie jej porządkowania jest powstrzymanie fali strajków. Wg ich rozeznania Zachód – ew. z wyjątkiem USA – pragnie przyjąć Polskę z pomocą”; AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 45.

118

*19 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Londynie
w sprawie pobytu przedstawicieli NSZZ „Solidarność”
w Wielkiej Brytanii*

Tajne
Specjalnego znaczenia

Szyfrogram Nr 1822/III
z Londynu, nadany 19.8.81, g. 16.00

Wiejacz

Prośba o zapoznanie się z naszymi 229, 243⁸⁸ oraz Waszą 5238^x.

1. W dniach 31.7–4.8 przebywali w Londynie Lis i kierownik Wydziału Zagranicznego Solidarności Korczyński. Wizytę traktowali jako nieoficjalną, rozmówców prosili o poufność rozmów. Zamieszkivali prywatnie u działacza emigracyjnego. Przeprowadzili rozmowy w TUC. Zainteresowani głównie procedurą i techniką negocjacji płacowych, polityką dochodów i cen, prawnymi podstawami odszkodowań za przemieszczenie i zwolnienie z pracy. Zwrócili się z prośbą, aby udostępnić S. informacje o negocjacjach, stanowisku rządu brytyjskiego, banków brytyjskich w sprawie polityki kredytowej wobec Polski. Kierownictwo TUC po konsultacjach z władzami rządowymi odmówiło udzielenia informacji w tych sprawach motywując niekompetencją ZZ w sprawach zagranicznej polityki gospodarczej.

⁸⁸ Szyfrogramem nr 229 z 28 lipca ambasador w Londynie przekazywał: „1. Delegacja Solidarności z Lisem na czele ma przyjechać do Londynu na rozmowy z tut. ZZ, aby omówić plan współpracy na 82 r. oraz uzgodnić dostawę sprzętu informatycznego i drukarskiego. [...] 5. Obserwujemy zwiększoną aktywność ośrodków politycznych (m.in. emigracyjnych), które dostrzegają możliwość oddziaływania na kraj pod przykryciem S. W najbliższych miesiącach planują ulepszać kontakty”. Z kolei szyfrogramem nr 243 z 6 sierpnia zawiadamiał: „2.9. odbędzie się w Birmingham inspirowana przez tutejszych «sowieologów» konferencja na temat spraw Polski. Organizacyjnie zabezpieczają tut. ZZ. Zaproszą delegację «Solidarności». Przed konferencją 31.8. odbędzie się robocze spotkanie organizatorów z przedstawicielami Studium Spraw Polskich oraz członkami «rządu londyńskiego». TUC nie ujawnia swojego powiązania z imprezą, mimo że ją finansuje. Sugeruję, aby poinformować «S.» o intencjach konferencji, jeśli organizatorzy przekażą (jak planują) zaproszenie”; AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 84.

^x ^bPoinformowaliśmy Londyn, że „Solidarność” nie zgłaszała dotąd zamiaru wyjazdu do Birmingham^b. [Szyfrogramem nr 5238 z 31 lipca dyrektor Korczewski informował ambasadora w Londynie: „Ustaliliśmy, że Solidarność nie przedstawiła «na razie» zamiarów żadnych dalszych wizyt w W. Brytanii. ^bJeśli poinformują o nich stronę rządową^h Niezwłocznie ^hje^h Wam przekazemy «informacje, jeśli uzyskamy dane»”; AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 85].

Odbyli też rozmowy w „Krajowej Radzie Rozwoju Gospodarczego” (brytyjski organ skupiający reprezentantów rządu, przemysłu i ZZ opracowujący strategię gospodarczą państwa na okresy długofalowe i krótkofalowe).

Zainteresowani byli mechanizmami działania w/w organu ze szczególnym uwzględnieniem procedury negocjacji strategii gospodarczej i społecznej. Lis zaprosił delegację TUC na zjazd S. Zapowiedział przysłanie pisemnego potwierdzenia. Do 19.8 dokument ten nie przyszedł.

2. Zapowiadana przez nas w 243 konferencja w Birmingham odbędzie się w przewidzianym terminie. Na adres Ambasady wpłynęła kopia telegramu od organizatorów do S. (przesyłamy kurierem) zapraszająca 2 osobową delegację. TUC zaprzecza, jakoby sponsorował czy też finansował w/w imprezę. Zastępca kierownika Wydziału Zagranicznego TUC Jenkins twierdzi, że może to być inicjatywa lokalnych oddziałów niektórych ZZ w Birmingham. Wcześniej sygnalizowaliśmy powiązania organizatorów w/w imprezy z przedstawicielami Studium Spraw Polskich (w Londynie przyjęciem delegacji zajmuje się J. Cywiński).

Naszym zdaniem konferencja stanowi realizację linii politycznej antykomunistycznych ośrodków („akcji solidarności na rzecz Europy Wschodniej” i „akcji solidarności z Polską”) lansujących bezpośrednie kontakty lokalnych organizacji związkowych z lokalnymi ogniwami S. wobec niechętnego stosunku TUC do tego rodzaju form kontaktów.

3. J. potwierdził, że TUC nie zaprosi delegacji S. na konferencję TUC (7–11.9). Może jednak dojść do zaproszenia działaczy S. przez lokalne oddziały ZZ.

4. Charakter wizyty Lisa, jej poufność wykazują przekroczenie progu logiki politycznej. Mimo trudności ze względu na źródła w/w informacji proponuję ujawnić intencje wizyty Lisa w Londynie.

W miarę możliwości ograniczamy negatywne reperkusje wyżej przedstawionej aktywności. Prosimy jednak o wyprzedzające informacje o planowanych działaniach lub określenie, że możemy liczyć tylko na siebie.

Bisztyga

AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 84

119

*19 sierpnia, okólnik wiceministra Wierciza
w sprawie międzynarodowej aktywności
Niezależnego Zrzeszenia Studentów*

Warszawa, dn. 19 sierpnia 1981 r.

Tajne

SZYFROGRAM Nr '5621'

Szefowie placówek:

Waszyngton, Paryż, Londyn, Kolonia, Berlin Zachodni, Wiedeń, Madryt, Bruksela, Haga, Kopenhaga, 'Sztokholm, Rzym'

W międzynarodowych kontaktach Niezależnego Zrzeszenia Studentów zwraca uwagę kilka niebezpiecznych tendencji:

1. Poszukiwanie partnerów dla stałych kontaktów, głównie dla uzyskania uznania dla NZS, poparcia jego działalności, a także dla zdobycia pomocy materialnej – często w rywalizacji z SZSP.

2. Nawiązywanie współpracy zarówno z organizacjami typu prawicowego, jak i skrajnie lewicowego, próby wiązania się z anarchistyczno-kontestującymi ruchami studentów i młodzieży.

3. Włączenie się faktyczne do międzynarodowego ruchu studenckiego opozycyjnie nastawionego wobec Międzynarodowego Związku Studentów, z którym współdziałają ściśle organizacje studenckie KS. Tak np. delegacja NZS zgłosiła w Paryżu, bez porozumienia się z naszymi władzami, propozycję zwołania w Warszawie w listopadzie br. Kongresu nowego Międzynarodowego Zrzeszenia Studentów (UNEF), skupiającego tzw. „niezależne” organizacje studenckie. Nie akceptujemy tej imprezy w kraju.

4. Dyskredytowanie i atakowanie przez przedstawicieli NZS za granicą (np. na zjeździe Młodych Socjalistów w RFN) nie tylko SZSP, ale także polityki partii i rządu.

5. Operowanie akcentami i aluzjami o antyradzieckiej i antykomunistycznej wymowie.

Upatrujemy w tych tendencjach dążenie do przenoszenia do nas haseł i akcji protestacyjnych, które podejmowane z szerokich płaszczyzn, w tym pacyfistycznych, jak np. walki o rozbrojenie i likwidację zagrożenia nuklearnego, zwalczania przemocy i dyktatur, żądania swobód demokratycznych i niezależności ruchu

studenckiego – w praktyce skłaniać mogą polskie środowiska studenckie do opozycji wobec naszej polityki w imię „krytyki zła”, oderwanej od realiów i uwarunkowań, a także manifestowania tego na zagranicę.

Prosimy o:

- systematyczną obserwację kontaktów NZS, a zwłaszcza działalności oficjalnych i nieoficjalnych jego przedstawicieli.
- dokonanie bliższego rozeznania aktualnych i potencjalnych partnerów NZS.
- przekazywanie bieżąco do DPWKN wszelkich odgłosów zagranicznej działalności NZS.

^fWiejacz^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

120

*19 sierpnia, szyfrogram konsulatu generalnego w Nowym Jorku
do wiceministra handlu zagranicznego
w sprawie wykorzystywania ustawy PL-480*

T a j n e
Natychmiast

Szyfrogram Nr 1837/III
z N. Jorku, nadany 19.8.81, 20.00

Strzelecki – Spasowski

Wasz 5565.

Podajemy do wykorzystania następujące informacje:

1. Walutą umowy, kredytu i spłat są dolary amerykańskie. Występujące w tekście określenie „wymieniana waluta lokalna” jest potrzebne tylko jako techniczne nawiązanie do art. 103B ustawy PL 480, co umożliwia przyznanie nam dłuższej karencji i korzystniejszych warunków w zakresie odsetek. Art. 106A, mówiący o kredycie dolarowym, nie stwarza takich możliwości⁸⁹.

⁸⁹ Mowa o ustawie Public Law 480 (Agricultural Trade Development and Assistance Act) z 1954 r., na podstawie której USA udzielały pomocy poszczególnym krajom, w tym Polsce, sprzedając żywność na preferencyjnych warunkach (m.in. za walutę lokalną),

2. PL 480 jest programem pomocowym, a nie handlowym, jak dotychczas wykorzystywane przez nas GSM. Ustawa z 1954 r. z późniejszymi poprawkami zobowiązuje realizatorów amerykańskich do określonego postępowania, a w szczególności:

a) do udzielania pomocy przede wszystkim tym krajom, które realizują własny program rozwoju produkcji, przechowywania i dystrybucji artykułów rolnych,

b) do uwzględnienia w treści umów podstawowych elementów takiego programu,

c) do wprowadzenia do tekstu umów klauzuli wypowiedzenia w przypadku, gdyby program ten nie był realizowany,

d) do wprowadzenia postanowienia zobowiązującego, że wpływy ze sprzedaży dostarczonego towaru w walucie krajowej będą wydatkowane na realizację programu.

Ustawa wylicza szereg możliwych elementów takiego programu, jesteśmy jednak zdania, że o ile negocjatorzy amerykańscy są zobowiązani do wynegocjowania wyżej wspomnianych klauzul, to treść programu jest naszą suwerenną sprawą.

BRE analizuje szczegółowo warunki zaproponowane nam w porównaniu z warunkami podpisanej niedawno umowy z Portugalią. Pierwsza ocena wskazuje, że warunki dla nas co najmniej nie gorsze. Jeżeli stwierdzę jakiegokolwiek różnice na niekorzyść Polski – poinformuję.

/-/ Wójcik

AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 103

a pozyskane środki wykorzystując częściowo na działalność pomocową w danym kraju. Zob. dok. nr 129 i 141.

121

19 sierpnia, notatka Departamentu Centrum Informacji o stanie zadłużenia krajów socjalistycznych (fragment)

T A J N E

INFORMACJA BIEŻĄCA Nr 168
z dnia 19 sierpnia 1981 r.

KS: STAN ZADŁUŻENIA

Wg ocen amerykańskich ekspertów ekonomicznych – stan zadłużenia KS (wraz z Chinami) w walutach wymienialnych wynosi aktualnie około 75 miliardów \$. W ciągu minionej dekady łączne zadłużenie KS wzrosło 13-krotnie, w tym Polski ponad 32-krotnie, a ZSRR i CSRS prawie 20-krotnie (najniższy wzrost odnotowała Bułgaria – 5-krotny), co spowodowane zostało przede wszystkim przystąpieniem w tym okresie do realizacji koncepcji intensywnego rozwoju przemysłowego i unowocześnienia gospodarki. Ekspertyzy zwracają uwagę głównie na:

- szczególnie wysokie zadłużenie Polski, które przekracza 1/3 łącznego zadłużenia KS, przy jednoczesnej trudnej sytuacji płatniczej kraju (prawie 100% wpływów z eksportu przeznaczane jest na obsługę kredytów);
- wysokie i szybko wzrastające zadłużenie Rumunii i NRD. Zadłużenie Rumunii w 1980 r. w porównaniu do 1975 r. wzrosło o 250%, a w porównaniu z 1979 r. – o 28%; NRD odpowiednio o 180% i 18% (Polski o 232% i 25%);
- niskie zadłużenie Bułgarii (3,3 miliarda \$), które w 1980 r. uległo zmniejszeniu o 20% w porównaniu z 1979 r.;
- prawidłową strukturę zadłużenia Węgier, które także uległo w 1980 r. obniżeniu (o 3%) w porównaniu z 1979 r. (wskaźnik obciążenia wpływów eksportowych płatnościami z tytułu obsługi kredytów wynosi 36%);
- niskie w stosunku do eksportu i potencjału gospodarczego zadłużenie ZSRR i Chin.

Amerykańscy eksperci przewidują, że łączne zadłużenie KS może podwoić się w ciągu najbliższych 5 lat, osiągając poziom 100–120 miliardów \$, co zostanie spowodowane głównie wzrostem cen surowców energetycznych (z inf. Ambasady PRL w Waszyngtonie).

[...] ⁹⁰

AAN, KC PZPR, XIA/1275

⁹⁰ Pominięto fragmenty dotyczące sytuacji w Iranie i Tajlandii.

122

*19 sierpnia, pilna notatka w sprawie
sprzedaży uzbrojenia Organizacji Wyzwolenia Palestyny*

Warszawa, dnia 19 sierpnia 1981

PILNA NOTATKA

Dnia 19 bm. złożył mi wizytę szef przedstawicielstwa Organizacji Wyzwolenia Palestyny w Warszawie, Fuad Jasin. Poinformował, że w końcu ubiegłego miesiąca przebywał w Warszawie wysłannik J. Arafata, gen. Abu Mutasem, który posiadał list od J. Arafata do Premiera W. Jaruzelskiego. List nie został doręczony adresatowi, ponieważ gen. Abu Mutasem nie zdołał uzyskać audiencji u naszego Premiera.

Fuad Jasin wyjaśnił, że w ww. liście była m.in. zawarta prośba o sprzedanie Organizacji Wyzwolenia Palestyny określonego typu rakiet. Sprawę tę w szczególności zna MHZ, z którym wysłannik palestyński się kontaktował.

Gen. Abu Mutasem został poinformowany w MHZ, że żądany typ rakiet może być sprzedany OWP tylko w przypadku uzyskania zgody Premiera i Ministra Obrony Gen. Armii W. Jaruzelskiego na tę transakcję.

Stąd też Fuad Jasin prosił mnie o pilną interwencję u Premiera w tej sprawie. Argumentował, że po ostatnich walkach Palestyńczyków z Izraelem ich zapasy uzbrojenia zostały poważnie uszczuplone. Tym podyktowana jest usilna prośba strony palestyńskiej o dostarczenie rakiet, o które ubiegał się gen. Abu Mutasem.

Jednocześnie F. Jasin oświadczył, że strona palestyńska pragnie również zakupić 1500 szt. ulepszonych rakiet typu GRAD.

Proszę o pilną decyzję w poruszonych sprawach⁹¹.

J. Czyrek

AMSZ, Dep. V 25/86, w. 6

⁹¹ Notatkę otrzymali premier Jaruzelski, generał Florian Siwicki, dyrektor Centralnego Zarządu Inżynierii Wiesław Kubicki oraz wiceminister handlu zagranicznego Władysław Gwiazda.

123

*20 sierpnia, notatka wiceministra Olechowskiego
z rozmowy z przewodniczącym SWAPO*

Warszawa, dnia 20 sierpnia 1981 r.

poufne

N O T A T K A

z rozmowy z przewodniczącym SWAPO, Samem Nujomą

W dniu 20 bm. odbyłem spotkanie z przewodniczącym SWAPO, Samem Nujomą, przebywającym w Polsce z wizytą w dniach 19–21 bm.

1. S. Nujoma przedstawił listę zapotrzebowania na pomoc specjalną. Sprawę jej realizacji prezentował jako bardzo pilną i niezbędną dla walki SWAPO, która weszła w krytyczną fazę. Podstawowym obecnie elementem rozwiązania namibijskiego jest kontynuacja walki zbrojnej przez SWAPO.

Przy tej okazji N. serdecznie podziękował za dotychczasową pomoc Polski dla SWAPO, podkreślając szczególnie dostawę 4 „Starów” (kwiecień br.), które świetnie spełniają swe funkcje w warunkach walki w buszu⁹².

⁹² W niedatowanej notatce przygotowanej w sierpniu 1981 r. przez Departament V w związku z wizytą przewodniczącego SWAPO zapisano: „Istotnym elementem naszych dobrych stosunków ze SWAPO jest różnego rodzaju pomoc materialna, jakiej Polska udzielała na przestrzeni lat. SWAPO jest nam wdzięczna za tę pomoc, co jej kierownictwo często z uznaniem podkreśla. W latach 60-tych pomoc Polski dla SWAPO była ograniczona. W tamtym okresie z uwagi na trudności z przerzutem materiałów przez granicę SWAPO zwracała się głównie o pomoc w dewizach dla dokonywania zakupów na miejscu w Namibii i RPA. Pomocy w takiej formie nie byliśmy w stanie udzielać. SWAPO skorzystała więc jedynie z oferty stypendialnej (3 osoby skierowane przez tę organizację ukończyły w tych latach studia medyczne w Polsce). W latach 70-tych, zwłaszcza po wyzwoleniu Angoli i nasileniu walki narodowo-wyzwoleńczej w Namibii, pomoc PRL dla SWAPO uległa istotnemu rozszerzeniu. W 1973 r. Polski Komitet Solidarności wysłał za pośrednictwem Komitetu Wyzwoleńczego OJA lekarstwa wartości 120 tys. zł. obiegowych. Z kolei zaś w wyniku rozwoju kontaktów bezpośrednich udzielona została 4-krotnie pomoc rządowa przeznaczona głównie na potrzeby sił zbrojnych SWAPO. Były to następujące dostawy: – wiosną 1978 r.: broń, amunicja, umundurowanie, lekarstwa, sprzęt medyczny; – w lutym 1979 r.: broń, sprzęt wojskowy, lekarstwa, artykuły rynkowe, łącznej wartości 6 mln zł. obiegowych; – w lipcu 1980 r. sprzęt i materiały wojskowe, łącznej wartości 6 mln zł. obiegowych; w kwietniu 1981 r. 4 samochody ciężarowe, namioty, koce, lekarstwa, łącznej wartości 7.604 tys. zł. obiegowych. Innym rodzajem pomocy było leczenie w Polsce rannych partyzantów SWAPO z zapewnieniem transportu do Polski i z powrotem. W latach 1978–1980 wyleczono,

2. W sprawie sesji nadzwyczajnej ZO ONZ (początek września br.) nt. Namibii⁹³ Nujoma potwierdził poparcie SWAPO dla projektu rezolucji KN w tej kwestii. Główny jej cel – to wywarcie kolejnego nacisku na Radę Bezpieczeństwa celem wprowadzenia mandatowych sankcji gospodarczych przeciw RPA.

Są obecnie pewne szanse lepszych niż w przeszłości wyników głosowania w tej kwestii w Radzie Bezpieczeństwa. Można liczyć, że Francja obecnie wstrzyma się od głosu.

3. W tym kontekście N. widzi jako istotne działania na rzecz dalszego odciągania frontu państw Europy Zachodniej od polityki USA w Afryce.

4. W ocenie N. „plan amerykański” rozwiązania namibijskiego w rzeczywistości nie jest planem USA, ale planem RPA. Taka koncepcja zasługuje tylko na zdecydowane odrzucenie.

5. W wyniku spisku USA i RPA nasiliły się obecnie agresywne poczynania imperializmu wobec Angoli (poparcie materialne przez USA dla sił antyrządowych w Angoli, zbrojne napaści RPA na Angolę⁹⁴).

6. Chiny, podobnie jak inne kraje, udzielają walce SWAPO poparcia, jednakże SWAPO zajmuje wobec ChRL stanowisko rezerwy, biorąc pod uwagę jej zbliżenie militarne z USA.

7. N. bagatelizując skwitował rozłamy wewnętrzne w SWAPO jako spowodowane przez elementy bez znaczenia, skorumpowane przez RPA i wypowiadające się za kolaboracją z RPA. Nie wpływa to na osłabienie walki SWAPO ani w płaszczyźnie militarnej, ani politycznej. SWAPO nadal zajmuje dominującą pozycję w obu tych płaszczyznach.

8. Najbliższy rozwój w kwestii namibijskiej Nujoma widzi wg następujących sekwencji:

– nacisk na wprowadzenie sankcji mandatowych przez sesję nadzwyczajną ZO ONZ,

a następnie przysposobiono zawodowo łącznie 60 osób”; AMSZ, Dep. V 24/86, w. 2; zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 192.

⁹³ VIII sesja nadzwyczajna Zgromadzenia Ogólnego w sprawie Namibii odbyła się 13–14 września. Sytuacji w Namibii poświęcono także jedną z debat w czasie XXXVI sesji zwyczajnej ZO.

⁹⁴ Szyfrogramem z 27 sierpnia ambasador w Luandzie informował: „1. Od kierownika MSZ Moury. Obecna napaść RPA stanowi najważniejszy akt agresji przeciwko Angoli od 1976. Jest to eskalacja obliczona na wzrost konfrontacji. [...] 2. Opinie CD. Powstaje jakościowo nowa sytuacja. Agresja RPA zmierza z premedytacją do bezpośrednich starć z tutejszym wojskiem. Posuwa się w niebezpiecznym kierunku, nieopodal regionu zabezpieczonego przez Kubańczyków”; AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 86.

– debata w Radzie Bezpieczeństwa w tej kwestii z lepszymi wynikami niż w przeszłości (wstrzymanie się Francji),

– dalszy nacisk na przyspieszenie rozwiązania w/s Namibii na XXXVII sesji ZO ONZ⁹⁵,

– w przyszłym roku (kwiecień–maj) – zwołanie konferencji organizacji pozarządowych nt. Namibii (miejsce jeszcze nie ustalone, ale raczej w jednej ze stolic zachodnioeuropejskich), jednocześnie SWAPO prowadzić będzie nasiloną akcję zbrojną.

Zapewniłem Nujomę o naszym solidarnym poparciu dla ich sprawiedliwej sprawy i gotowości podtrzymania naszej aktywnej działalności na forum ONZ, w tym także jako członek Rady Bezpieczeństwa od stycznia 1982 r., na rzecz jak najszybszego wyzwolenia Namibii w oparciu o ONZ-owską formułę rozwiązania problemu.

T. Olechowski

AMSZ, Dep. V 24/86, w. 2

124

*20 sierpnia, projekt notatki Departamentu ds. Stosunków z ZSRR
w sprawie realizacji planów rozwoju stosunków polsko-radzieckich*

Warszawa, 20 sierpnia 1981

PROPOZYCJE DEPARTAMENTU D/S STOSUNKÓW Z ZSRR DO PLANU DZIAŁANIA MSZ I DEPARTAMENTU WYNIKAJĄCEGO Z IX ZJAZDU PZPR

W związku z istniejącą sytuacją w kraju Departament już przed IX Zjazdem podejmował działania na rzecz pełnej realizacji planów współpracy na rzecz rzetelnego wyjaśnienia towarzyszom radzieckim naszych problemów i upewniania ich w wiarygodności Polski jako sojusznika i przyjaciela. Działania nasze zmierzały również w tym kierunku, by wszechstronna współpraca z ZSRR była utrzymywana na poprzednim poziomie. W wielu dziedzinach nasze działania przyniosły pewne efekty. Są nadal jednak problemy i odcinki współpracy, które

⁹⁵ XXXVII sesja ZO ONZ obradowała 21 września – 21 grudnia 1982 r. oraz 10–13 maja 1983 r.

wymagają zaktywizowania naszej działalności. W związku z tym na najbliższy okres proponujemy:

1. Przeprowadzenie rozmów z towarzyszami radzieckimi w celu przekonania ich o celowości i potrzebie realizacji wizyt i kontaktów wynikających z planów i potrzeb współpracy oraz z aktualnej sytuacji.

– wizyty w Polsce (rewizyty) delegacji Rady Najwyższej ZSRR (posiadają zaproszenie, lecz zwlekają);

– nawiązanie współpracy Związku Młodzieży Wiejskiej z Komsomołem (wskazane byłoby doprowadzenie do wizyty delegacji ZMW w ZSRR);

– podjęcie próby dla rozszerzenia współpracy (na początek choćby nawiązania kontaktu) radzieckich związków zawodowych ze związkami pracowników naukowych i pracowników oświaty oraz Konfederacją autonomicznych związków zawodowych. Zakładamy oczywiście, że musi się to odbyć bez uszczerbku dla współpracy WCSPS i Komisji Porozumiewawczej Branżowych Związków Zawodowych;

– ^hw wypadku, gdyby doszło do kontaktu (spotkania) NSZZ „Solidarność” z Węgierskimi Związkami Zawodowymi i ocena tego spotkania byłaby pozytywna, to należałoby podjąć działania w celu doprowadzenia do spotkania (nawiązania kontaktu) „Solidarności” z radzieckimi Związkami Zawodowymi^h ^b*ewentualnie na później^b*;

– widzimy potrzebę aktywizacji kontaktów i współpracy po linii TPPR i TPRP oraz dążenia do przywrócenia planowej, a być może i rozszerzonej w stosunku do istniejących planów współpracy województw i obwodów oraz miast zaprzyjaźnionych.

2. Wspomaganie naszych wysiłków na rzecz uczestnictwa strony radzieckiej w uruchomieniu i pełnym wykorzystaniu zainstalowanych mocy w przemyśle.

3. Wyjaśnianie towarzyszom radzieckim naszej polityki wobec Zachodu oraz współpracy w dziedzinie politycznej, gospodarczej, kulturalnej i wymiany osobowej.

4. Wzmożenie wysiłków na rzecz realizacji planu współpracy kulturalnej, naukowej i naukowo-technicznej.

5. Podjęcie ze stroną radziecką weryfikacji rocznego planu współpracy kulturalnej w kierunku zwiększenia obecności radzieckiej w tej dziedzinie na terenie Polski.

6. Realizacja opracowanego przez DPWKN i Dep. Radziecki programu działania w dziedzinie informacji i propagandy.

7. Działanie na rzecz stopniowego przywracania ruchu osobowego między Polską i ZSRR (turystyka zbiorowa i indywidualna).

Problemy wynikające z istniejącej sytuacji w kraju i aktualnych stosunków Polski z zagranicą winny być brane pod uwagę w przygotowaniach do:

- spotkania Ministra Spraw Zagranicznych PRL z tow. A. Gromyko w Nowym Jorku⁹⁶;
- wizyty Ministra Spraw Zagranicznych PRL w ZSRR na początku 1982 r.⁹⁷;
- udziału polskiej delegacji w posiedzeniu KMSZ (po spotkaniu madryckim);
- spotkania przywódców bratnich krajów w sprawach gospodarczych;
- spotkań kierownictw Dep. d/s Stosunków z ZSRR i IV Europejskiego Departamentu MID oraz innych departamentów obu ministerstw^h.
- *‘narady ministrów SZ-UW’*⁹⁸.

AMSZ, Dep. I 40/84, w. 2

125

20 sierpnia, notatka Departamentu III: plan rozwoju stosunków z USA

Warszawa, dnia 20 sierpnia 1981 r.

STANY ZJEDNOCZONE AMERYKI

Plan pracy na okres od 1 września do 31 grudnia 1981 r.

Kryzys społeczny i gospodarczy w Polsce oraz pociągnięcia administracji Reagana wzmacniające napięcia w sytuacji międzynarodowej, głównie w stosunkach amerykańsko-radzieckich, nie obniżają, a wręcz zwiększają znaczenie Stanów Zjednoczonych Ameryki w polityce zagranicznej PRL.

Powyższe czynniki określają główne płaszczyzny stosunków polsko-amerykańskich również na najbliższy okres czasu.

W kontekście międzynarodowym będziemy się starali oddziaływać na rzecz umocnienia bardziej realistycznego kursu polityki amerykańskiej, a zwłaszcza wznowienia dialogu amerykańsko-radzieckiego. Będziemy przeciwdziałać usiłowaniom Waszyngtonu do posługiwania się kartą polską w celach antyodprężeniowych, dla rozbijania jedności obozu socjalistycznego. Tak jak dotychczas

⁹⁶ Zob. dok. 232.

⁹⁷ Minister Czyrek przebywał w Moskwie 10–12 stycznia 1982 r.

⁹⁸ Posiedzenie Komitetu Ministrów Spraw Zagranicznych państw UW odbyło się 1–2 grudnia w Bukareszcie; zob. dok. nr 361 i 379.

występować będziemy zdecydowanie zarówno w Waszyngtonie, jak i wobec Ambasadora USA w Warszawie przeciwko wszelkim próbom ingerencji w nasze sprawy wewnętrzne, tak jak miało to miejsce w przypadku uchwalenia dn. 31.VII.br. rezolucji Izby Reprezentantów Kongresu USA nt. polskie, jak również przeciwko szkodliwym oświadczeniom amerykańskim, które mogłyby stanowić zachętę dla elementów awanturniczych „Solidarności” stwarzając wrażenie, iż istnieje „parasol ochronny” dla działalności tych elementów.

W naszych kontaktach z Amerykanami będziemy tak jak dotychczas wpływać uczulająco na stanowisko rządu i kongresu USA przeciwko odżywianiu w RFN tendencji rewizjonistycznych nasilających się ponownie w aktualnej trudnej dla naszego kraju sytuacji.

A. Kontakty polityczne

1. Największe znaczenie będą miały rozmowy Ministra J. Czyrka z Sekretarzem Stanu Haigiem⁹⁹ i ewentualnie innymi przywódcami amerykańskimi podczas wizyty ministra w USA w czasie trwania Sesji Z.O. Narodów Zjednoczonych. Zainteresowanie rozmowami z Min. Czyrkiem wyraziła strona amerykańska.

2. Gdyby nie doszło do zrealizowania pełnej wizyty Ministra Czyrka w stolicy USA, a tylko do rozmowy z Haigiem w N. Jorku, należałoby na przełomie roku zorganizować wizytę w Waszyngtonie wiceministra spraw zagranicznych PRL celem przeprowadzenia okresowej wymiany poglądów w Departamencie Stanu i omówienia podstawowych problemów stosunków dwustronnych¹⁰⁰.

3. W okresie 6–8 września br. złożą wizytę w Polsce znany demokratyczny senator z Kalifornii A. Cranston¹⁰¹. Przewidywane są rozmowy nt. stosunków polsko-amerykańskich w Sejmie i z przedstawicielami rządu PRL. Należy przewidzieć też inne wizyty przedstawicieli Kongresu USA w okresie do końca br., które zazwyczaj zgłaszane są w ostatniej chwili.

4. Dla budowania lobby propolskiego w kręgach biznesu amerykańskiego ważne znaczenie mieć będzie wizyta studyjna w Polsce szefów blisko 100 największych koncernów i firm amerykańskich (takich jak Rockwell International, Ford, Westinghouse Electric, US Steel, American Motors, FMC i inne), organizowana w dniach 18–20 października br. przez koncern prasowy „Life-Time Magazine”.

5. Strona amerykańska wyraża zainteresowanie w przeprowadzeniu w Polsce jeszcze w br. kolejnego polsko-amerykańskiego spotkania okrągłego stołu. Zachodzi potrzeba ustalenia wraz z PISM terminu tego spotkania dla odpowiednio wczesnego podjęcia przygotowań.

⁹⁹ Zob. dok. nr 175 i 236.

¹⁰⁰ Do wizyt nie doszło.

¹⁰¹ Zob. dok. nr 181.

6. W kontaktach społecznych obserwujemy wielorakie inicjatywy „Solidarności” i różnych amerykańskich organizacji związkowych nawiązywania i rozwijania kontaktów. Jest to sprawa nowa i wymaga stałej obserwacji i lepszego rozeznania zarówno przez nasze placówki, jak i zainteresowane komórki MSZ. ^b*Wizyta Wałęsy*^b

B. Stosunki gospodarcze

W stosunkach dwustronnych sprawą najważniejszą będą działania zmierzające do przyspieszenia wyjścia kraju z trudności gospodarczych. Szczególne znaczenie mają tu przedsięwzięcia ukierunkowane na uzyskanie najlepszych warunków dla przełożenia terminów spłat już zaciągniętych kredytów i zapewnienia optymalnego zabezpieczenia nowych źródeł finansowania zakupów artykułów rolno-spożywczych na warunkach kredytowych w roku budżetowym 1981/82. Wyjaśnienia wymaga także sprawa zainteresowania strony amerykańskiej stworzeniem systemu zaspokojenia niezbędnych potrzeb zaopatrzeniowych polskiego przemysłu. W tym kontekście szczególnego znaczenia nabiera współudział Departamentu w zapewnieniu właściwego i jednolitego prezentowania wobec strony amerykańskiej naszych potrzeb.

Będziemy dążyć również do stworzenia najlepszych warunków dla naszego eksportu jako niezbędnego czynnika dla zmniejszenia naszego ujemnego bilansu handlowego oraz uzyskania dla Polski odpowiednich kwot połowowych w strefie przybrzeżnej USA.

W roku budżetowym 1980/81 uzyskaliśmy amerykańskie kredyty na zakup artykułów rolnych w łącznej wysokości 797 mln. dolarów, w tym 670 mln. dol. gwarancji kredytowych CCC na zakup zbóż i pasz, 72 mln. dol. (płatnych w złotych) na zakup po 30 tys. ton masła i mleka w proszku oraz 55 mln. dol. na zakup ok. 380 tys. ton kukurydzy w ramach kredytu z ustawy PL-480.

Problematyka kredytowa i szeroko pojętych stosunków gospodarczych polsko-amerykańskich zajmować będzie centralne miejsce we wszystkich ważniejszych rozmowach prowadzonych przez przedstawicieli rządów i parlamentów obu krajów.

Ze spraw szczegółowych są w trakcie realizacji negocjacje ze stroną amerykańską w sprawie:

- zabezpieczenia dogodnych warunków przełożenia terminów płatności kredytów rządowych i gwarantowanych oraz przyznanych przez banki prywatne,
- zawarcia umowy dwustronnej wykonawczej w stosunku do paryskiego porozumienia wielostronnego,
- porozumienia w sprawie kredytu na zakup kukurydzy za 55 mln. dol. uzyskanego w ramach ustawy PL-480,

– przedłużenia ważności umowy lotniczej z USA i zabezpieczenia jak najlepszych warunków jej realizacji.

Ważną sprawą będzie udział placówki i Dep. III w koordynacji społecznych inicjatyw pomocowych i akcji darów z terenu Stanów Zjednoczonych dla Polski.

W stosunkach gospodarczych polsko-amerykańskich ważną rolę odgrywają doroczne posiedzenia stałych organów, takich jak Wspólna Polsko-Amerykańska Komisja d/s Handlu oraz Polsko-Amerykańska Rada Gospodarcza.

Ze względu na skomplikowaną sytuację gospodarczą kraju nie ma jasności, czy dojdzie do planowanej na jesieni br.¹⁰² Sesji Komisji d/s Handlu. W majowym posiedzeniu grupy rolnej uczestniczył amerykański współprzewodniczący Polsko-Amerykańskiej Rady Gospodarczej John Roberts, który wyrażał gotowość zwołania Sesji Rady jesienią br.

C. Współpraca naukowo-techniczna i kulturalna

We wrześniu br. odbędzie się VIII Sesja Rady Nadzorczej Funduszu im. Marii Skłodowskiej-Curie, podczas której winno dojść do wypracowania nowego porozumienia międzyrządowego o współpracy naukowo-technicznej i podstawach finansowania wspólnych badań naukowych (w związku z wygaśnięciem z końcem br. dotychczasowej umowy o finansowaniu współpracy ustanawiającej Fundusz im. Marii Skłodowskiej-Curie).

Przy pomocy naszych placówek w USA będziemy dążyć do wykorzystania wzrostu zainteresowania Polską, znajdującego wyraz w trwającej fali publikacji nt. Polski w środkach masowego przekazu, na rzecz rzetelnego i właściwego kształtowania obrazu Polski w społeczeństwie amerykańskim. Łączyć się to będzie z reagowaniem na negatywne lub fałszywe oceny i komentarze nt. PRL w amerykańskich środkach masowego przekazu.

Wobec braku środków dewizowych będziemy dążyć do organizowania znaczących imprez kulturalnych w USA na koszt strony przyjmującej.

D. Sprawy polonijne

1. Rozwój sytuacji społeczno-politycznej naszego kraju nie pozostał bez wpływu na stosunek Polonii i jej angażowanie się wobec Polski. Stosunek ten nie jest jednolity i można wyróżnić następujące nurty:

– Nurt pozytywny, obejmujący szerokie rzesze Polonii wywodzącej się szczególnie ze starej emigracji zarobkowej. Ocenia on mniej krytycznie minione dziesięciolecie, doceniając szereg osiągnięć w życiu wewnętrznym kraju oraz wzrost międzynarodowego autorytetu Polski.

¹⁰² Do zwołania sesji nie doszło.

Kierunek ten wypowiada się za utrzymaniem kontaktów z krajem i aktywnie występuje w obronie dobrego imienia Polski i jej interesów, ilekroć podejmowane są próby ich naruszenia.

– Nurt reakcyjny, wrogi, dla którego wydarzenia w kraju stały się okazją uaktywnienia się i wzmocnienia swoich pozycji we władzach KPA. Ośrodki te organizują demonstracje przed naszymi placówkami konsularnymi w USA oraz różnego rodzaju wrogie imprezy. Duży wpływ na ich aktywizację miał ogólny zwrot w polityce Stanów Zjednoczonych w kierunku konserwatyzmu.

Powstała polaryzacja postaw wymaga uaktywnienia kontaktów i współdziałania z grupą pierwszą oraz izolowania przedstawicieli wrogich sił.

2. Jednolite stanowisko, wypływające niejednokrotnie z różnych pobudek, zajmuje Polonia amerykańska w sprawie udzielenia Polsce pomocy żywnościowej. Organizowane są różne akcje zbierania funduszy na „bank leków”, wysyłanie paczek żywnościowych, wystąpienia wobec administracji o udzielenie Polsce pomocy gospodarczej. Koordynacja tych działań wymaga stałej współpracy MSZ z Min. Zdrowia i organizacjami społecznymi działającymi w tym zakresie.

E. Ruch osobowy

W pierwszym półroczu br. zanotowano wzrost liczby wyjazdów obywateli polskich do USA zarówno na pobyt czasowy, jak i na pobyt stały (np. w roku 1980 wyjechało ogółem 44.186 naszych obywateli, natomiast w pierwszym półroczu br. 25.943). Część osób wyjeżdżających na pobyt czasowy podejmuje w tym kraju nielegalną pracę, narażając się na szykany ze strony władz amerykańskich.

Departament III będzie ściśle współpracował z Departamentem Konsularnym i naszymi placówkami w Stanach Zjednoczonych nad zabezpieczeniem właściwej ochrony interesów obywateli polskich i ich właściwego traktowania przez władze tego kraju.

AMSZ, Dep. III 49/84, w. 7

126

*20 sierpnia, raport końcowy chargé d'affaires ambasady w Katmandu
(fragmenty)*

Kathmandu, dnia 20.VIII.1981 r.

^hTAJNE^h^b*Poufne*Odtajnił Dyr. T. Mulicki^bRAPORT KOŃCOWYChargé d'Affaires a.i. PRL w Królestwie Nepalu za okres lat 1977–1981

1. Wstęp

Polska nawiązała stosunki dyplomatyczne z Nepalem w 1959 roku. Ambasada PRL w Kathmandu została ustanowiona w 1974 roku (uprzednio istniało Biuro Przedstawiciela Ministra Handlu Zagranicznego) w jednoosobowej obsadzie pracownika MSZ, który wykonywał funkcję Chargé d'Affaires a.i. PRL. Formalną akredytację w Nepalu posiadał Ambasador PRL rezydujący w New Delhi.

Placówkę objąłem w październiku 1977 roku. Mogę z pełną odpowiedzialnością stwierdzić, iż zastałem sytuację ^d„dziewiczą” dla interesów Polski. Problematyka polska była w Nepalu całkowicie nieznana, zaś Ambasada PRL pozostawała w zasadzie instytucją anonimową, nawet dla urzędów nepalskich. Obowiązywała przyjęta przez centralę MSZ nieprawdziwa teza, iż w dziedzinie prasowej i kulturalno-propagandowej obowiązuje wprowadzony przez gospodarzy wobec placówek krajów socjalistycznych zakaz działalności. Wymiana handlowa była symboliczna i sprowadzała się do sporadycznych zakupów juty na rynku nepalskim. Placówka ograniczyła się w tym okresie jedynie do informacji politycznej na rzecz centrali MSZ.

Należy jednak lojalnie podkreślić, iż placówka nie posiadała wówczas niezbędnej infrastruktury do pracy. Budynek urzędu, w którym mieściła się jednocześnie rezydencja szefa placówki, odpowiadał kubaturowo standardom małej willi, przydzielanej zazwyczaj w Azji na mieszkanie młodszemu pracownikom dyplomatycznym, i nie zabezpieczał możliwości jakiegokolwiek działalności recepcyjnej. Dlatego też swoje działania rozpocząłem od zabezpieczenia bazy dla normalnej działalności placówki dyplomatycznej PRL. Przy minimalnym zwiększeniu nakładów finansowych (ok. 80 dol. am. miesięcznie) wynająłem i wyposażylem w sposób właściwy nowy i funkcjonalny budynek w centrum Kathmandu oraz ^{je}podjąłem aktywną działalność zarówno ^dw dziedzinie inspiracji czołowych osobistości nepalskich na

rzecz umocnienia tendencji neutralistycznych w polityce tego kraju, jak też działalności prasowej i propagandowo-kulturalnej^{dej}.

Placówka reaktywowała martwe dotychczas Towarzystwo Przyjaźni Nepalsko-Polskiej, które stało się jednym z najbardziej prężnych stowarzyszeń w Nepalu. Wprowadzono tematykę polską na łamy tutejszych środków masowego przekazu. Przeciętna ilość publikowanych materiałów o Polsce oscylowała ok. 15 artykułów miesięcznie. Skoncentrowano się na bliskiej współpracy z Radio Nepal, czego wynikiem były liczne programy i audycje słowno-muzyczne o Polsce. Zorganizowano kilkadziesiąt pokazów filmów polskich, w tym dwie imprezy pod nazwą „tydzień filmu polskiego”. Zorganizowano również ponad 20 wystaw o różnorodnej tematyce. Wykorzystywano systematycznie prywatne pobyty w Nepalu dużej liczby czołowych polskich naukowców oraz twórców dla organizacji wykładów i seminariów uniwersyteckich, a także spotkań ze środowiskami twórczymi.

Organizowano corocznie tradycyjny ogólnonepalski konkurs wiedzy o Polsce.

Szczegółne nasilenie ofensywy propagandy Polski wypracowano przy okazji organizowanych przez placówkę obchodów 20-tej rocznicy nawiązania stosunków dyplomatycznych między Polską a Nepalem w listopadzie 1979 roku.

Specyfika terenu spowodowała, że placówka stała się autentycznym oparciem dla licznie przybywających tutaj turystów z Polski (w latach 1978–79 po ok. 3000 rocznie) oraz kilkunastu polskich wypraw alpinistycznych.

Z wprowadzenia placówki w realia miejscowe oraz dobrych kontaktów z osobistościami i urzędami nepalskimi wynikł fakt, że w praktyce Ambasada PRL w Kathmandu sprawowała również opiekę nad przybywającymi do Nepalu prywatnie lub służbowo obywatelami i delegacjami krajów socjalistycznych nie posiadających na miejscu swych przedstawicielstw dyplomatycznych.

Za powyższą działalność placówka otrzymała list pochwalny od Ministra Spraw Zagranicznych Ludowej Republiki Bułgarii.

Placówka prowadziła także aktywną działalność na rzecz intensyfikacji wymiany handlowej między Polską a Nepalem oraz występowała z szeregiem inicjatyw wobec współpracujących Biur Radców Handlowych w New Delhi i Dacce oraz Ministerstwa Handlu Zagranicznego i Gospodarki Morskiej. W okresie tym placówka inspirowała nie tylko korzystne zakupy juty na rynku nepalskim, lecz również przyczyniła się do zawarcia szeregu kontraktów eksportowych. Z inicjatywy Ambasady PRL w Kathmandu władze nepalskie uchyliły w 1980 r. dyskryminacyjne wobec polskiego eksportu przepisy fiskalne, co spowodowało otwarcie szeregu nowych możliwości wobec tego ostatniego.

Placówka wykonywała również – uzyskując pozytywne oceny Departamentu II – czynności wynikające z obowiązku informacji politycznej dla centrali MSZ. Tutejsze kierownictwo Ambasady ZSRR podkreślało wielokrotnie, iż działalność

Ambasady PRL w Kathmandu przyczynia się w poważnym stopniu do ^dzabezpieczenia interesów obozu socjalistycznego w Nepalu^d.

Na tle nakreślonej powyżej w sposób skrótowy sytuacji nielogiczna oraz sprzeczna z duchem właściwie pojętych oszczędności była zdaniem tutejszego Urzędu decyzja centrali MSZ o czasowym zawieszeniu działalności Ambasady PRL w Kathmandu z dniem 30 września 1981 roku.

Szczegółowe argumenty przemawiające za utrzymaniem działalności polskiej placówki dyplomatycznej w Kathmandu przedłożone zostały wiceministrowi spraw zagranicznych PRL tow. T. Olechowskiemu w notatce służbowej niżej podpisanego z dnia 1 czerwca 1981 roku.

[...] ¹⁰³

5. Stosunki bilateralne

5.1. Wstęp

Przyjechałem do Nepalu z instrukcją zabezpieczenia dla centrali MSZ jedynie informacji politycznej oraz prezentowania rutynowej obecności Polski w Kathmandu.

Z informacji przekazanej we wstępie do niniejszej notatki wynika, że potraktowałem swoje obowiązki w sposób rozszerzony. Starałem się wykorzystać w pełni te możliwości aktywnej pracy, które istniały, i wydaje mi się, iż się to udało. Działalność moją w okresie ostatnich 4 lat jako przedstawiciela PRL w Królestwie Nepalu mogę określić jako stwarzanie „ruchów pozorowanych” na rzecz prezentowania Polski i jej polityki zagranicznej bez jakiegokolwiek dodatkowego obciążania budżetu kraju. W warunkach istnienia w Kathmandu tylko trzech przedstawicielstw krajów obozu socjalistycznego działalność placówki polskiej miała istotne znaczenie dla interesów obozowych.

5.2. Polityczne

Zgodnie z otrzymywanymi instrukcjami nie występowałem z żadnymi inicjatywami w tym zakresie. Działalność swą koncentrowałem na prezentacji zasadniczych tez polskiej pokojowej polityki zagranicznej oraz na wpływaniu na tutejszych decydentów w kierunku umocnienia neutralistycznego nurtu nepalskiej polityki zagranicznej.

W okresie ostatniego roku zmuszony zostałem mimo minimalnej lub żadnej informacji politycznej z kraju do wyjaśniania i informacji o wydarzeniach w Polsce.

5.3. Handlowe

Jednoosobowa obsada placówki spowodowała również konieczność włączenia się do działalności na rzecz MHZiGM oraz polskich central handlu zagranicznego, włącznie z czynnościami akwizycyjnymi.

¹⁰³ Pominięto fragmenty dotyczące sytuacji wewnętrznej Nepalu.

Placówka występowała z dziesiątkami inicjatyw wobec Ministerstwa Handlu Zagranicznego i central hz mających na celu zrównoważenie ujemnego salda bilansu handlowego przez intensyfikację eksportu polskiego do Nepalu.

W związku z istniejącą od kilku lat sytuacją kryzysową oraz urzędniczym działaniem aparatu handlowego nie wszystkie inicjatywy placówki były realizowane, a spora ich część nie uzyskała nawet ustosunkowania się ze strony adresatów.

Dodatkowo do impasu w tym zakresie przyczyniał się fakt organizacyjnego podporządkowania przez MHZiGM wymiany handlowej z Nepalem trzem ośrodkom (Delhi, Kalkuta, Dacca), co stworzyło sytuację, że nikt nie był za nic odpowiedzialny. Dopiero po ponad dwuletnich ponawianych wnioskach placówki w ub.r. podporządkowano problematykę koordynacji wymiany handlowej z Nepalem Biuru Rady Handlowego przy Ambasadzie PRL w N. Delhi.

Długotrwałe zabiegi placówki spowodowały, iż w dniu 18 grudnia 1980 r. rząd królewski Nepalu wyłączył Polskę spod rządów dyskryminujących przepisów fiskalnych utrudniających nasz eksport do tego kraju. Aktualnie jesteśmy zadłużeni w Nepalu na kwotę ^dponad 5 milionów dol. am.^d W roku bieżącym, by nie powiększać zadłużenia, ZPHZ „Textilimpex” wstrzymało zakupy juty w Nepalu, co kosztuje skarb państwa corocznie kilkaset tysięcy dolarów więcej ze względu na wyższe ceny w Bangladeszu i Tajlandii. Zdrowy rozsądek oraz kupiecki rachunek nakazuje przywrócenie alokacji zakupów juty na rynku nepalskim. Trzeba to jednak będzie zrównoważyć intensyfikacją naszego eksportu na tutejszy rynek. Możliwości takie bezsprzecznie istnieją. Zostały one jednak w części ograniczone przez decyzję centrali MSZ o zawieszeniu działalności dobrze wprowadzonej w realia miejscowe, także w zakresie wymiany handlowej – Ambasady PRL w Kathmandu.

5.4. Kulturalne

UNESCO opracował program rehabilitacji zabytków doliny Kathmandu, który postulował przeznaczenie na ten cel z funduszy międzynarodowych kwotę rzędu 5 milionów dolarów. Uaktualniony obecnie preliminarz przewiduje zaangażowanie już blisko dwukrotnie większych sum. Funduszy jeszcze nie zebrano, lecz jest to sprawa niedalekiej przyszłości.

Z inicjatywy placówki przebywała w br. w Kathmandu delegacja P.P. „Pracownice Konserwacji Zabytków” dla zbadania możliwości odpłatnego udziału w przyszłości polskich służb konserwatorskich w tym przedsięwzięciu.

W wyniku pobytu delegacji PP. „P.K.Z.” przygotowano zaaprobowany przez Ministerstwo Kultury i Sztuki PRL projekt umowy wstępnej o współpracy między Pracownikami Konserwacji Zabytków a Generalnym Departamentem Archeologii Królestwa Nepalu, który by instytucjonalizował obecność w Nepalu polskich służb konserwatorskich, gdy otworzą się odpłatne z funduszy międzynarodowych możliwości przerobowe.

W czerwcu br. projekt umowy o współpracy przekazałem władzom nepalskim kanałem dyplomatycznym.

^eJak uprzednio placówka proponuje coroczne formalne udostępnianie stronie nepalskiej tradycyjnych 2 miejsc stypendialnych na studia akademickie w PRL. Należy jednak być przygotowanym, że ze względu na tutejszy długotrwały system selekcyjny kandydatów, kolidujący z przedstawianymi przez nas terminami, nie zawsze będą one wykorzystane. Ze względów propagandowych należy jednak naszą coroczną ofertę utrzymać^e.

Aktywna działalność tutejszego Urzędu w dziedzinie inspiracji prasowej oraz czynności kulturalno-propagandowych była relacjonowana w osobnych pismach.

Nie będziemy również powtarzać systematycznych uprzednich informacji o działaniach placówki w zakresie zabezpieczania opieki konsularnej nad polskimi turystami oraz wyprawami alpinistycznymi¹⁰⁴.

6. Kontakty placówki

Kontakty nawiązywałem oraz podtrzymywałem wg. parytetu: 10% członkowie korpusu dyplomatycznego, zaś 90% osobistości nepalskie.

Mimo tradycyjnego „zamknięcia” domów i rodzin nepalskich przed obcymi przez okres 4 lat pracy w Kathmandu udało mi się nawiązać i podtrzymać szereg ciekawych oraz pożytecznych dla działalności placówki kontaktów i znajomości, także na bardzo wysokim szczeblu.

Pomogła mi znacznie umiejętność gry w bridge’a, popularna wśród inteligencji oraz wysokich kręgów tutejszego społeczeństwa.

[...]

Posiadałem również dobre kontakty z licznymi przedstawicielami kół handlowo-przemysłowych Nepalu.

^fAndrzej Wawrzyniak^f
Radca-Minister Pełnomocny

AMSZ, Dep. II 38/86, w. 5

¹⁰⁴ Zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 56; zob. też PDD 1980 styczeń–czerwiec, dok. nr 493.

127

*20 sierpnia, pilna notatka z wizyt ministra spraw zagranicznych
we Francji i w RFN*

Warszawa, dn. 20.VIII.1981 r.

Poufne

PILNA NOTATKA

Z przeprowadzonych rozmów w dniu 17 bm. w Paryżu z premierem P. Mauroy, min. Gospodarki i Finansów J. Delors oraz spotkań z członkiem BP. Sekretarzem KC FPK G. Plissonnier i Sekretarzem Krajowym PS C. Germon¹⁰⁵ oraz w dniu 18 bm. w RFN z min. SZ H.D. Genscherem, wiceprzewodniczącym SPD H.J. Wischniewskim oraz przewodniczącym DKP H. Miesem wynikają następujące podstawowe oceny i wnioski (informacja o treści rozmów będzie przedłożona w odrębnej notatce):

1. Rozmowy tak po linii rządowej, jak i partyjnej wykazały, że utrzymuje się nie tylko duże zainteresowanie naszymi sprawami, ale umacnia się zrozumienie co do tego, iż stabilizacja sytuacji w Polsce leży również w interesie odprężenia i utrzymania pokojowego ładu w Europie. Na tym tle narastają wątpliwości, a nawet krytycyzm w stosunku do polityki „Solidarności”. Wyrażana była opinia, że „Solidarność” nie mobilizuje do pracy, a tym samym przyczynia się do pogłębiania trudności. Stwarza to korzystny klimat dla wywierania na koła polityczne Zachodu oraz związki zawodowe utrzymujące kontakty z „Solidarnością”, a za ich pośrednictwem na samą „Solidarność” nacisku w kierunku jej ewolucji na pozycje współdziałania i współodpowiedzialności za rozwiązywanie palących problemów kraju.

„Jednocześnie utrzymuje się sporo wątpliwości co do realności naszych planów wyjścia z kryzysu i skuteczności naszych działań”, choć zarówno we Francji, jak i w RFN istnieje jednoznacznie pozytywna opinia o IX Zjeździe i rozważnych działaniach Partii i Rządu w trudnej sytuacji. W związku z tym konieczne jest pilne przygotowanie zwięzłych opracowań w językach obcych dla kół rządowych, politycznych i gospodarczych celem wyjaśnienia naszej polityki, w tym wobec „Solidarności”.

2. W zakresie dialogu z Francją:

a) Premier P. Mauroy zasygnalizował, że chciałby złożyć pilną wizytę w Polsce. Biorąc pod uwagę większą niż poprzednio rolę Premiera we Francji oraz jego przyjazne nastawienie do Polski, proponuję, by wyrazić zgodę na złożenie krótkiej, oficjalnej wizyty nawet we wrześniu br. Poprzedziłoby to już uzgodnioną wizytę Ministra SZ Cheysson’a (8–9.X.br.), polityka bardziej proatlantyckiego. Gdyby przez to już uzgodniona jego wizyta uległa przełożeniu, należałoby na to pójść. W czasie wizyty można by odznaczyć Mauroy najwyższym przysługującym przy jego randze odznaczeniem

¹⁰⁵ Zob. dok. nr 113.

za zasługi dla stosunków polsko-francuskich, w tym za decydujący wkład jako burmistrza w budowę Pomnika ^hKombatanta ^h*Emigranta*^c Polskiego w Lille;

b) przedstawić prezydentowi Mitterrandowi propozycję złożenia wizyty w Polsce w I półroczu 1982 roku na zaproszenie I Sekretarza KC PZPR tow. Stanisława Kani w imieniu najwyższych władz PRL;

c) realizować w przewidzianym terminie (29–30.IX.br.) posiedzenie Komisji Mieszanej ds. współpracy gospodarczej. Na przewodniczącego strony polskiej Komisji proponuję Wicepremiera Z. Madeja;

d) doprowadzić do ożywienia kontaktów międzypartyjnych z FPK. Zaktualizować program współpracy międzypartyjnej na najbliższe miesiące;

e) w związku z oświadczeniem w rozmowie Sekretarza Krajowego PS, że na najbliższym posiedzeniu kierownictwa Partii przedłoży propozycję podjęcia kontaktów między PZPR a PS w przypadku pozytywnym uzgodnić z nią konkretny program kontaktów i dialogu;

f) nawiązać przez Ambasadę aktywny dialog z tymi związkami zawodowymi, które odgrywają wiodącą rolę w popieraniu „Solidarności”, udzielaniu jej pomocy materialnej, szkoleniu działaczy itd. celem dystansowania ich od anarchizujących i destabilizacyjnych działań „Solidarności”.

3. We współpracy gospodarczej z Francją:

a) Jak wynika z rozmów z Mauroy i Delors, i co potwierdza Genscher, obecna ekipa francuska jest bardziej niż poprzednia zaangażowana na rzecz rozwijania dwustronnych stosunków gospodarczych z Polską oraz odgrywania wiodącej roli w rokowaniach ws. naszego pakietu gospodarczego wobec Zachodu. W związku z tym należy:

- szczególnie dokładnie informować Francuzów o naszych planach i potrzebach,
- starannie i konkretnie przygotować posiedzenie Komisji Mieszanej,
- rozważyć zaproszenie, w stosownym czasie, dynamicznego i wpływowego min. gospodarki i finansów Delors.

b) W sprawie depozytu strona francuska wznowi jej oddziaływanie na partnerów, przy czym uzgodniono, że pozytywne stanowisko francuskie wykorzystamy w rozmowach z RFN.

Rozmówcy wskazywali na zasadnicze znaczenie porozumienia z bankami prywatnymi dla osiągnięcia porozumienia o refinansowaniu naszych zadłużeń gwarantowanych na rok 1982 i dalsze. Podejmą naciski na banki prywatne w kierunku ich większej elastyczności w rokowaniach.

Istnieje możliwość – jeśli takie będą nasze potrzeby – zwiększenia kwoty kredytów towarowych oraz elastycznego traktowania ich przeznaczenia.

4. W zakresie stosunków z RFN¹⁰⁶:

a) wznowić kontakty z SPD na płaszczyźnie parlamentarnej między Klubem Poselskim PZPR a frakcją SPD w Bundestagu. Podjąć inicjatywę wiceprzewodniczącego SPD H.J. Wischniewskiego przyjazdu do Polski i starannie przygotować koncepcję rozmów¹⁰⁷;

b) kontynuować aktywne działania i naciski celem uzyskania ostatecznej decyzji RFN co do jej udziału w depozycie, co Genscher i inni rozmówcy przyrzekli;

c) przedstawić pilnie bankom prywatnym nasze stanowisko w sprawie spłat oprocentowania kredytów i skoncentrować wysiłki na rozwiązaniu tej sprawy, wykorzystując deklarowane poparcie Genschera i rządu francuskiego.

Zarówno rozmówcy francuscy, jak i niemieccy wyraźnie stwierdzali, że od osiągnięcia porozumienia z bankami prywatnymi zależeć będzie pozytywny rezultat rozmów nt. refinansowania w roku 1982 kredytów gwarantowanych¹⁰⁸.

W świetle rozmów z RFN, a także we Francji należy ponownie przeanalizować kwestię przystąpienia Polski do Międzynarodowego Funduszu Walutowego. Genscher stwierdził, że tylko dzięki oddziaływaniu rządów, kierujących się względami politycznymi, banki prywatne nie stworzyły dotąd iunctim między sprawą refinansowania a naszym przystąpieniem do MFW.

Ze stanowiska rozmówców w RFN wynika jednak, że prawdopodobnie już rokowania z bankami prywatnymi (oraz załatwienie sprawy refinansowania kredytów gwarantowanych na 1982 rok) będą faktycznie uzależnione od zgłoszenia naszej gotowości przystąpienia do MFW. Banki prywatne widzą bowiem w tym główną finansową gwarancję ich interesów. Wydaje się, iż do końca br. problem ten musi być rozstrzygnięty¹⁰⁹.

/-/ J. CZYREK

AMSZ, Dep. IV 45/84, w. 1

¹⁰⁶ Zob. dok. nr 225.

¹⁰⁷ Do wizyty w 1981 r. nie doszło; zob. dok. nr 179.

¹⁰⁸ Szyfrogramem z 22 sierpnia dyrektor Korczewski polecał ambasadzie w Kolonii: „Przeprowadźcie wspólnie z radcą handlowym rozmowę w MSZ z Fischerem nt. trudności, jakie powstały przy finalizowaniu umowy dwustronnej o refinansowaniu naszego zadłużenia. Umowy takie podpisaliśmy już prawie ze wszystkimi partnerami rozmów paryskich i nie napotkaliśmy na tego rodzaju przeszkody. Celem tych umów było przeciż – w intencji obu stron – maksymalne ułatwienie pokonywania problemów naszego zadłużenia. Propozycje strony polskiej w sprawie sformułowania nie uzgodnionych jeszcze postanowień umowy przekazywane są obecnie Ambasadzie RFN w Warszawie. [...] Powołajcie się na klimat i ustalenia rozmów Min. Czyrka z Genscherem i zwróćcie się o wydanie ich negocjatorom instrukcji umożliwiających uzgodnienie umowy. Informujcie o reakcji”; AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 71.

¹⁰⁹ W notatce informacyjnej z 26 sierpnia, poświęconej reakcjom prasowym na wizyty, wicedyrektor Gugała przekazywał: „W zachodnich środkach masowego przekazu za

128

*21 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Kopenhadze
w sprawie wizyty delegacji NSZZ „Solidarność” w Danii*T a j n e

Szyfrogram Nr 1878/III
z Kopenhagi, nadany 21.8.81, g. 12.00

KorczewskiWasz 5082¹¹⁰.

Delegacja „Solidarności”, która przebywała w Danii w dniach 2–16 sierpnia, nie kontaktowała się z ambasadą. Prasa duńska o jej pobycie pisała niewiele. Spotkanie z premierem Jorgensenem jako byłym przewodniczącym ZZ Pracowników Niewykwalifikowanych, na zaproszenie którego delegacja przybyła do Danii, miało charakter kurtuazyjny. „Solidarność” wyraziła wdzięczność za umożliwienie zapoznania się z doświadczeniami rolnictwa duńskiego. Minister Rolnictwa spotkał się z delegacją na Jutlandii i przedstawił aktualną sytuację w rolnictwie duńskim oraz odpowiedział na pytania. Delegacja składała się ze specjalistów rolnictwa polskiego, inżynierów (zootechników), pracowników PGR i spółdzielni rolniczych. Poinformowali, że nie są członkami „Solidarności” wiejskiej, lecz „Solidarności”.

powieść wizyty Towarzysza Ministra Józefa Czyrka we Francji i Niemieckiej Republice Federalnej wywołała szereg doniesień i komentarzy. Szczególnie dało się to zauważyć w publikatorach francuskich i zachodnioniemieckich. Głównie zwracano uwagę, że rozmowy toczyć się będą wokół następujących problemów: – pomoc gospodarcza dla Polski, – sytuacja wewnętrzna Polski i na tym tle stosunki bilateralne, – wymiana poglądów na tematy międzynarodowe. [...] Publikatory podkreślają, że przedmiotem rozmów były także problemy przystąpienia ponownego Polski do MFV. «Allgemeine Zeitung» z Mainz pisząc o propozycji Genschera w sprawie przystąpienia Polski do MFV przypomina, «iż starał się on wcześniej wysondować stanowisko Moskwy oraz że przyzwolenie nie przyjdzie łatwo Związkowi Radzieckiemu, który zdaje sobie sprawę, iż tym samym w jakiś sposób godzi się na zwiększenie wpływów międzynarodowych w Polsce. Z drugiej jednak strony doprowadzenie do uzdrowienia gospodarki nad Wisłą przekracza obecne możliwości ZSRR». [...] Agencja UPI odnotowała wypowiedź Min. J. Czyrka, że problem musi być dokładnie zbadany z uwagi na odmienną system gospodarczego Polski i zobowiązania sojusznicze Polski. [...] Charakterystycznym dla obu wizyt jest komentarz «Frankfurter Allgemeine Zeitung», w którym m.in. stwierdza się: «Przywódcy komunistyczni w Warszawie szukają nici na zewnątrz, które są tak cienkie, iż Breżniew nie jest ich w stanie ogarnąć, ale jednocześnie dostatecznie grube, aby Polska mogła się na nich częściowo oprzeć»»; AAN, KC PZPR, XIA/1275.

¹¹⁰ Szyfrogramem nr 5082 z 24 lipca dyrektor Korczewski informował ambasadę w Kopenhadze: „1. Na zaproszenie ZZ Metalowców zamierza udać się do Danii 2-osobowa

Wstąpili do „Solidarności”, gdy nie było jeszcze pewności, czy powstanie „Solidarność” wiejska. Będą chcieli przejść do „Solidarności” wiejskiej. Przy omawianiu reformy gospodarczej i organizacji rolnictwa polskiego delegacja nadmieniła, że producenci płodów rolnych nie mają wpływu na wykorzystanie produktu finalnego. Twierdzili, że Polska aktualnie produkuje dostateczną ilość zbóż, wystarczającą na zaspokojenie potrzeb ludności oraz spasaną bydła i trzody. Nie wiedzą natomiast, jaka jest dystrybucja zboża. Delegacja podkreśliła wszakże, że celem ich wizyty jest zapoznanie się ze sposobem szkolenia i przygotowywania pracowników rolnictwa, a nie sprawy polityczne. Stąd położono akcent na zwiedzanie farm, cukrowni, mleczarni i Instytutów Rolnych.

Duńczycy ocenili pozytywnie kompetentność i zainteresowania delegacji „Solidarności”.

/-/ Wujek

AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 76

129

*21 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Waszyngtonie
w sprawie wykorzystania ustawy PL-480*

T a j n e
NATYCHMIAST
Do rąk własnych

Szyfrogram Nr 1890/III
z Waszyngtonu, nadany 21.8.81, g. 13.00

Czyrek

Proszę Cię o zainteresowanie się rozmowami w sprawie zakupu kukurydzy w ramach PL-480. Przedłużające się w tej sprawie negocjacje w Warszawie, prawdopodobnie z naszego powodu, wywołują tu zdziwienie.

Amerykanie podkreślają, że ustawa PL-480 ma charakter pomocowy i jej podstawowe wymogi nie mogą być zmienione dla Polski. Wyrażają też obawy, że z uwagi na obowiązujący mechanizm przetargowy i finansowania przedłużanie się

delegacja «Solidarności» z woj. koszalińskiego. Cel: udział w 43 kongresie w/w zw. zaw. Prosimy o Waszą opinię. 2. W dniach od 2 do 16 sierpnia br. przebywać będzie w Danii 15-osobowa delegacja Solidarności wiejskiej. Prosimy o Waszą ocenę ich pobytu”; AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 77.

negocjacji może spowodować trudności w pełnym wykorzystaniu kredytu. Towar musi bowiem opuścić USA do końca września br. Ze swej strony uważam, że w świetle naszego zapotrzebowania na zakup produktów rolnych w USA na warunkach kredytowych w 1981/82 obecnie negocjowana umowa może stanowić korzystny precedens w negocjowaniu przyszłych naszych potrzeb¹¹¹.

/-/ Spasowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 144

130

*21 sierpnia, notatka informacyjna
z rozmowy członka BP KC PZPR z chargé d'affaires ambasady ZSRR*

Warszawa, dnia 21 sierpnia 1981 r.

POUFNE
Bardzo pilne

NOTATKA INFORMACYJNA

21 bm. złożył mnie wizytę charge d'affaires ambasady ZSRR tow. Wasylj Swirin i poinformował, że głębokie zaniepokojenie strony radzieckiej wywołuje przebieg festiwalu „piosenki zakazanej” w Gdańsku¹¹². Tyczy się to zwłaszcza programu

¹¹¹ W kolejnym szyfrogramie tego samego dnia ambasador w Waszyngtonie uzupełniał: „Zostałem poproszony dziś w godzinach popołudniowych w trybie pilnym do DS przez Thomasa Nilesa, który w zastępstwie nieobecnych Eagleburgera i Scanlana przekazał zaniepokojenie [...] Departamentu Stanu z powodu przedłużających się negocjacji na temat kukurydzy. Stwierdził, że czas upływa i należy pamiętać, że ustawowo po upływie roku budżetowego, a więc po 30 września, kukurydzy nie będziemy w stanie odbierać z portów. Wg Nilesa strona polska wysunęła w Warszawie postulaty niemożliwe do spełnienia ze względów ustawowych, jak: 1. wykorzystanie tylko statków polskich, 2. kredyt 20-letni, 3. niepłacenie oprocentowania w okresie karencji, 4. zastrzeżenia wobec wymogu inwestowania złotówkowego we własne rolnictwo. W pierwszych trzech sprawach nie mają w ogóle możliwości manewru, w czwartej nie mają możliwości ustąpienia co do zasady, mogą negocjować ew., jak i co ma być wykonane. Akcentował, że nie chce stwarzać trudności, ale nie mogą wykroczyć poza ustawę”; AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 144; zob. dok. nr 121.

¹¹² Mowa o I Przeglądzie Piosenki Prawdziwej „Zakazane Piosenki”, który został zorganizowany 20–22 sierpnia przez Macieja Zembatego wraz z przyjaciółmi w gdańskiej hali Olivia. Zob. także dok. nr 186.

w dniu 20.VIII.br., kiedy to śpiewano w hali Oliwii antyradzieckie piosenki oraz wyłożono podłogę westibulu radzieckimi gazetami, aby publiczność wchodząc deptała po nich.

Podzieliłem zaniepokojenie tow. Swirina i obiecałem podjąć stanowcze kroki do poprawy sytuacji¹¹³.

^fStefan Olszowski

AAN, KC PZPR, XI/471

131

21 sierpnia, notatka Departamentu III: plan rozwoju stosunków PRL z krajami Ameryki Łacińskiej

Warszawa, dnia 21 sierpnia 1981 r.

PLAN DZIAŁAŃ DEPARTAMENTU III na odcinku stosunków PRL z krajami Ameryki Łacińskiej *na okres do końca 1981 r.*^{c114}

1. W polityce zagranicznej PRL stosunki z krajami rozwijającymi się Ameryki Łacińskiej zajmują istotne miejsce. Uzasadniają to następujące przesłanki:

– Według źródeł ONZ udział AŁ w międzynarodowym podziale pracy i w światowej produkcji przemysłowej wzrośnie z 3% w 1970 r. do 8% w roku 2000. Oznacza to zwiększony udział AŁ w światowym imporcie przede wszystkim inwestycyjnym, co stwarza możliwości dla polskiego eksportu dóbr inwestycyjnych i myśli technicznej.

– Kraje AŁ dysponują znacznymi bogactwami surowcowymi oraz bardzo dużą bazą produkcyjną w dziedzinie rolno-spożywczej, co stanowi ważne źródło zaopatrzenia dla naszej gospodarki.

¹¹³ Z polecenia Stefana Olszowskiego notatkę przesłano sekretarzom KC PZPR. Otrzymali ją także premier Wojciech Jaruzelski, wicepremier Mieczysław Rakowski, minister kultury i sztuki Józef Tejcma, kierownik Wydziału Prasy, Radia i Telewizji KC PZPR Lesław Tokarski, minister spraw wewnętrznych Czesław Kiszczał oraz przewodniczący Komitetu ds. Radia i Telewizji Władysław Loranc.

¹¹⁴ Zob. dok. nr 367.

– Politykę zagraniczną krajów Ameryki Łacińskiej cechuje stałe dążenie do dywersyfikacji kontaktów międzynarodowych i zainteresowanie w utrzymaniu się procesu odprężenia.

– Polskę łączy z głównymi krajami regionu tradycja dobrych stosunków o głębokich korzeniach historycznych.

W ostatnich latach nastąpiło znaczne zaktywizowanie naszych kontaktów politycznych i gospodarczych z krajami AŁ. Znalazło to swe odbicie w zintensyfikowaniu wizyt politycznych, rządowych, parlamentarnych i społecznych, a także gospodarczych, często na najwyższym szczeblu. (Wizyta Przewodniczącego RP w Meksyku, Kostaryce¹¹⁵, Premiera na Kubie¹¹⁶, ministra SZ w Meksyku, Peru i na Kubie¹¹⁷, ministra HZ w Brazylii¹¹⁸, wizyty Sejmu w Brazylii i Kolumbii).

W Polsce w tym okresie przebywały również liczne delegacje rządowe i parlamentarne:

– Z Wenezueli ministrowie Spraw Zagranicznych, Oświaty, Energii i Górnictwa, Sprawiedliwości, R. Caldera, b. prezydent, lider COPEI.

– Z Brazylii ministrowie Górnictwa¹¹⁹ i Energetyki, Przemysłu i Handlu oraz delegacja parlamentarna.

– Z Kolumbii minister spraw zagranicznych i delegacja parlamentarna.

– Z Ekwadoru wiceminister spraw zagranicznych.

– Z Meksyku delegacja parlamentarna.

W latach 1970–1980, a szczególnie kilku ostatnich, następował systematyczny wzrost wymiany handlowej. W roku 1970 obroty handlowe wynosiły 518 mln. zł. dew. (eksport 206 mln., import 312 mln.), zaś w roku 1980 wynosiły 3.353 mln. zł. dew. (eksport – 917 mln., import 2.436 mln.). Oznacza to przeszło 6-krotny wzrost obrotów, eksportu przeszło 4-krotny, a importu – prawie 8-krotny.

W krajach Ameryki Łacińskiej dokonano w 1980 r. importu prawie 40% ogólnej wartości zakupów w KR. Z krajów AŁ zaimportowano znaczne ilości towarów rolno-spożywczych. Dane za pierwsze 6 miesięcy br. wskazują, że eksport

¹¹⁵ Przewodniczący Rady Państwa złożył wizyty w Meksyku 25–30 października oraz w Kostaryce 30 października – 1 listopada 1979 r. W drodze powrotnej zatrzymał się na Kubie, gdzie spotkał się z Fidelem Castro; zob. PDD 1979, dok. nr 248 i 291.

¹¹⁶ Mowa o wizycie Piotra Jaroszewicza na Kubie, która odbyła się 25–30 marca 1979 r.; zob. PDD 1979, dok. nr 83.

¹¹⁷ Chodzi o podróż Emila Wojtaszka, który na przełomie października i listopada 1977 r. odwiedził kolejno Kubę, Meksyk i Peru; zob. PDD 1977; dok. nr 283, 284 i 297.

¹¹⁸ Wizyta ministra handlu zagranicznego i gospodarki morskiej Jerzego Olszewskiego w Brazylii miała miejsce w lutym 1976 r.; zob. P. Długolecki (red.), *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne 1976*, PISM, Warszawa 2008 (dalej PDD 1976), dok. nr 192.

¹¹⁹ Zob. PDD 1980 styczeń–czerwiec, dok. nr 337.

wykonano w 91,3%, a import w 93,3% w porównaniu do analogicznego okresu 1980 r. (eksport 360 mln. zł. dew., import 943 mln. zł. dew., saldo – ok. 583 mln. zł. dew.).

2. Wydarzenia w Polsce nie wywołały ze strony rządów państw AŁ tendencji do zawężenia lub osłabienia stosunków z Polską. Na odwrót, zwiększyły one zainteresowanie naszym krajem.

Poważne zagrożenie w utrzymaniu osiągniętego poziomu stosunków gospodarczych z tym regionem stanowią natomiast trudności w zabezpieczeniu odpowiedniej masy towarowej tak pod względem ilościowym, jak i jakościowym (węgiel, statki, maszyny) oraz niemożność utrzymania importu niektórych towarów tradycyjnych (kawa, banany). Szczególnego znaczenia nabiera sprawa terminowych spłat uzyskanych kredytów. Dotyczy to głównie Brazylii – naszego największego partnera gospodarczego w AŁ.

3. W świetle powyższego istnieje konieczność podejmowania odpowiednich działań politycznych przyczyniających się do utrzymania pozycji Polski jako stałego partnera w stosunkach gospodarczych z krajami AŁ.

Zgromadzenie Ogólne ONZ

W czasie 36 sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ Towarzysz Minister J. Czyrek przeprowadzi rozmowy z ministrami SZ Meksyku, Nikaragui, Wenezueli, Kolumbii, Ekwadoru i Argentyny¹²⁰.

Kuba

– W połowie września br. Minister SZ PRL Tow. J. Czyrek złoży rewizytę w Havanę, która pozwoli na bezpośrednie przedstawienie Kierownictwu Kubańskiemu sytuacji w Polsce i omówienie dalszego rozwoju stosunków dwustronnych¹²¹.

– We wrześniu br. na zaproszenie dyrektora DPWKiN przybędzie do Warszawy na konsultacje Tow. Carlos Zamora, dyr. DPWKN kubańskiego MSZ.

Brazylia

– W końcu września br. zrealizowana zostanie wizyta Ministra SZ PRL Tow. J. Czyrka w Brazylii. Wizyta ma na celu: nawiązanie kontaktów politycznych na wysokim szczeblu i podtrzymanie naszej pozycji w stosunkach gospodarczych.

– MHZ i Bank Handlowy przeprowadzą rozmowy z Centralnym Bankiem Brazylii w sprawie realizacji bieżących płatności wynikających z uprzednio podpisanych umów kredytowych. Na podstawie umowy kredytowej z dnia 30 lipca

¹²⁰ W sprawie planowanych (ok. trzydziestu) rozmów dwustronnych ministra spraw zagranicznych w czasie XXXVI sesji ZO ONZ zob. dok. nr 144 i 187.

¹²¹ We wrześniu i październiku minister Czyrek odbył podróż do krajów Ameryki Południowej, gdzie odwiedził Kubę (13–16 września; zob. dok. nr 153), Meksyk (16–19 września; zob. dok. nr 196) i Brazylię (30 września – 2 października; zob. dok. nr 250).

br. Banco Central do Brasil przyznał na rzecz Banku Handlowego nowy kredyt w kwocie 480 mln. dol. am. do wykorzystania w 3 transzach w okresie od 1.7.1981 r. do 30.6.1982 r.

Wykorzystanie każdej transzy jest jednak uwarunkowane realizacją przez Bank Handlowy płatności wynikających z poprzednich umów.

– Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki oraz MSZ opracują projekt umowy o współpracy naukowo-technicznej, który zostanie przedłożony stronie brazylijskiej.

Ameryka Centralna: Meksyk, Nikaragua, Panama

– Sejm PRL przewiduje w listopadzie br. rewizytę delegacji parlamentarnej z Marszałkiem Gucwą w Meksyku, przy okazji wizyty w Kanadzie.

– Komisja Planowania zaprosi do złożenia wizyty w Polsce w końcu br. meksykańskiego Wiceministra Planowania i Budżetu Francisco Labastida Ochoa.

– Na zaproszenie Ministra Oświaty PRL w październiku br. będzie przebywał w Polsce Minister Oświaty Nikaragui Tunerman.

– Przy okazji posiedzenia komisji RWPG–Meksyk we wrześniu br. dyrektor generalny MHZ Tow. J. Kapuściński przeprowadzi rozmowy z przedstawicielami meksykańskich kół gospodarczych i uda się do Nikaragui i Panamy w celu podpisania umów handlowych.

Peru

MSZ we współpracy z Urzędem Gospodarki Morskiej i MHZ będzie kontynuował działania zmierzające do:

– dostosowania przez nasze przedsiębiorstwa rybackie umów dot. współpracy w dziedzinie rybołówstwa do aktualnej polityki i prawodawstwa Peru;

– powtórzonego nawiązania współpracy z państwowym przedsiębiorstwem „EP-SEP” – po uregulowaniu spraw z sektorem prywatnym;

– renegotjacji Umowy Rządowej w sprawach rybołówstwa, która powinna stworzyć ramy dla dalszego rozwoju współpracy i utrzymania tych cennych łowisk dla Polski.

Wenezuela

MSZ wspólnie z Ministerstwem Górnictwa i Energetyki oraz MHZ będzie dążył do zdyskontowania wizyt wenezuelskich, które miały miejsce w Polsce w br., w celu skonkretyzowania współpracy w zakresie budownictwa węglowego i dalszych badań geologicznych.

Argentyna

– Sfinalizowanie transakcji na budowę dla PŻM statków w stocznich argentyńskich w powiązaniu z kredytami na import argentyńskich towarów nietradycyjnych.

– Skonkretyzowanie zasad nawiązania bliższej współpracy w dziedzinie rybactwa (uzyskanie zgody władz argentyńskich na korzystanie przez polskie statki rybackie z portu Ushuaia i możliwości połowów u wybrzeży Patagonii).

Polonia

Istotnym zadaniem placówek PRL w AŁ będzie wykorzystanie w kontaktach z Polonią zwiększonego zainteresowania Polską w celu kształtowania właściwego obrazu o wydarzeniach w Polsce i zapewnienia jej współdziałania w rozwoju stosunków z poszczególnymi krajami AŁ.

Uwarunkowania kadrowe

W 1981 r.:

- wycofana zostaje czasowo obsada placówek w Boliwii i Haiti,
- zredukowany został personel placówek dyplomatycznych (Argentyna, Peru, Wenezuela) i konsularnych,
- nastąpi wymiana ambasadorów PRL w 5-ciu krajach: Kuba, Meksyk, Wenezuela, Ekwador i Brazylia,
- zlikwidowano etaty dwóch korespondentów prasy polskiej w Ameryce Łacińskiej (Samsel i Ginalski).

AMSZ, Dep. III 49/84, w. 7

132

*22 sierpnia, szyfrogram wiceministra Wiejacza
do p.o. szefa misji wojskowej w Berlinie Zachodnim
w sprawie wyeliminowania udziału ambasady RFN
w planowanej imprezie kulturalnej*

Warszawa, dn. 22.08.1981 r.

Tajne

SZYFROGRAM Nr 5714^c

BERLIN ZACHODNI – PRYSTROM

KOLONIA – WOJTKOWSKI – wyłącznie do wiadomości

Impresariat PRiTV prowadził od wielu lat bez uprzedniej konsultacji z MSZ rozmowy z „BERLINER PHILHARMONIKER” von KARAJANA, ostatecznie ustalając 2 koncerty w Warszawie, 18 i 19 czerwca 82 r., w tym jeden z udziałem K. Zimmermana. Kontraktu jeszcze nie podpisano. Na pewnym etapie do sprawy włączyła się Ambasada RFN i władze federalne, zaliczając imprezę do własnej prezencji kulturalnej, zawnioskowano o dotacje rządu federalnego. Zabiega się o nadanie koncertom charakteru oficjalnej imprezy ^cRFN^c.

Te zamiary nie dają się pogodzić z naszym znanym stanowiskiem w/s odrębności BZ.

Nie jesteśmy zainteresowani anulowaniem imprezy i wyrażamy nadzieję, że uda się rozwiązać problem bez niepotrzebnych kontrowersji. Przeprowadźcie osobiście rozmowę z dyrektorem gen. orkiestry P. GIRTHERM (gdyż nie można liczyć na zrozumienie ze strony Senatu i CDU) przedstawiając, ^cże^c:

- nie możemy zaakceptować koncertów jako oficjalnej imprezy kult. RFN w Polsce, a w konsekwencji oficjalnego włączenia się Ambasady RFN w Warszawie do jej oprawy;

- nie wykluczamy zaproszenia na koncerty Ambasadora RFN przez polskich organizatorów; przyjęlibyśmy ewent. udział przedstawiciela Senatu BZ;

- pragniemy utrzymać wysoką rangę artystyczną koncertów i zapewnić im odp. rezonans – pod warunkiem niewprowadzania komplikacji politycznych.

W zależności od reakcji w BZ podjęlibyśmy ewent. rozmowę nieoficjalną z Ambasadorem RFN w analogicznym duchu.

^fWiejacz^f

133

*24 sierpnia, notatka Zarządu II Sztabu Generalnego WP
w sprawie organizacji akcji pomocowej dla Polski w krajach zachodnich*

POUFNE

Warszawa, dnia 24 SIERP. 1981 r.

I N F O R M A C J A

w sprawie przedsięwzięć politycznych i akcji pomocy Polsce podejmowanych
przez zachodnie rządy, organizacje polonijne, charytatywne i religijne

W związku z trudną sytuacją w naszym kraju rządy niektórych państw zachodnich, organizacje polonijne, społeczne, charytatywne i religijne podejmują akcje mające na celu udzielenie nam pomocy materialnej, a także pożyczek na zakup żywności.

Francja – rada ministrów podjęła decyzję o udzieleniu Polsce pożyczki kredytowej na zakup artykułów spożywczych, w tym 300 tys. ton zboża, 15 tys. ton mięsa i 3 tys. ton cukru, które zostaną przewiezione do naszego kraju wszystkimi możliwymi środkami transportu.

Nasz ambasador w Paryżu podczas pertraktacji z premierem Mauroy prosił, aby Francja jako pierwsza dokonała gestu wpłaty 100 mln dolarów do depozytu bankowego mającego wynosić 500 mln dolarów. Premier Mauroy ze swej strony obiecał, że na sesji Rady Europejskiej poprze nasze starania o utworzenie tego depozytu.

Francuskie organizacje religijne prowadzą akcje przesyłania do Polski, za pośrednictwem organizacji Pomoc Katolicka w Paryżu, do komisji charytatywnej naszego episkopatu paczek żywnościowych i lekarstw. Podobną akcję prowadzi społeczna organizacja Ziemia i Postęp (paryska filia Family Link Club).

Kanada – tamtejsze organizacje polonijne jednoznacznie popierają „Solidarność”, dając tego dowody w publikacjach na łamach swych czasopism i w audycjach radiowo-telewizyjnych. Przedstawiciele prasy polonijnej (m.in. Aleksander Proszyński – redaktor „Czasu” z Winnipegu) utrzymują kontakty telefoniczne z kierownictwem „Solidarności” w kraju. Przeprowadzają również wywiady z działaczami związku, w tym z Wałęsą, Gwiazdą i Bujakiem.

W kwietniu br. na zaproszenie kanadyjskich związków zawodowych przebywało w Kanadzie dwóch przedstawicieli „Solidarności” ze Śląska, a w maju – doradca KKP Gryszkiewicz z Gdańska, który przeprowadził rozmowy z kierownictwem

tamtejszej Polonii w sprawie pomocy w zbiórce funduszy na zakup lekarstw dla kraju.

Belgia – przedstawiciele ministerstwa spraw zagranicznych prezentują stanowisko nieingerowania w sprawy polskie, wychodząc z założenia, że „społeczeństwo polskie (rozsądne i doświadczone) powinno rozwiązać narastający kryzys ekonomiczny poprzez konkretne działanie produkcyjne”.

Ostatnio senator Hilaire Lahaye (z flamandzkiego skrzydła Partii Wolności i Postępu) zgłosił interpelację w parlamencie pod adresem ministra spraw zagranicznych Nothomba w sprawie udzielenia Polsce pomocy stwierdzając: „konieczne jest, aby Belgia przypomniała sobie dzisiaj te bohaterskie polskie jednostki wojskowe, które po wylądowaniu w Normandii wyzwoliły następnie Ypres i wiele innych miast belgijskich”. Wysunął on równocześnie pod adresem rządu sugestię utworzenia ruchu solidarności belgijsko-polskiej.

Polonia belgijska zachowuje postawę bierną; w zasadzie nie ma zorganizowanych kontaktów z krajem. Jediną aktywność wykazuje powstałe 3 lata temu „Forum” – reakcyjna organizacja skupiająca uciekinierów politycznych z Polski, utrzymująca kontakty z KOR, „Solidarnością” i niektórymi członkami hierarchii kościelnej. Z inicjatywy tej organizacji powstał Komitet Pomocy Robotnikom, który przekazywał opozycji w kraju pieniądze i sprzęt (powielacze). „Forum” po zmianie na stanowisku przewodniczącego (jest nim obecnie Ryszard Szmydtki, poprzednio był Michał Kuczkowski) zapowiedziała ułożenie stosunków z krajem na innej platformie. Organizacja ta nadal zachowuje nielegalne kontakty z krajem, głównie z lubelskim KUL.

Holandia – różne organizacje społeczne, religijne i polonijne organizują wysyłkę paczek z żywnością i lekarstwami do Polski. Akcja ta nie jest skoordynowana i nie nadaje się jej większego rozgłosu.

Katolicka organizacja „Ludzie w potrzebie” nawiązała ściślejszy kontakt z naszym „Caritasem” i za zgodą holenderskiego episkopatu przekazała żywność wartości 150 tys. guldenów z przeznaczeniem do szpitali oraz domów starców i dziecka. Natomiast katolicka organizacja „Medyczna akcja misyjna” przesłała do Polski leki wartości około 100 tys. guldenów.

Holenderski Czerwony Krzyż nawiązał kontakt z PCK i przekazał żywność i lekarstwa o ogólnej wartości 270 tys. guldenów.

Polskie Towarzystwo Katolickie w Bredzie zakupiło około 40 ton artykułów żywnościowych i przesłało na adres naszego episkopatu, a skupisko polonijne w Limburgii zawiązało komitet „Pomoc Polsce” i przystąpiło do gromadzenia funduszy na zakup żywności.

Ostatnio powstał społeczny komitet „Amsterdam pomaga Warszawie”, który rozpoczął lotniczą wysyłkę lekarstw do Polski¹²². Działający w Heemstede „Komitet Pomocy Polsce” wysłał trzy ciężarówki z 27 tonami żywności. Przesyłki wysyła się na adres episkopatu. W składzie komitetu działa m.in. obywatelka polska Elżbieta Doets Jędraszewska, która wyszła za mąż za Holendra.

Holenderskie środki masowego przekazu obiektywnie informują o organizowanej pomocy dla naszego kraju, podkreślając nierzadko fakt, że Holendrzy „mają dług wdzięczności wobec Polaków i Polski za udział polskich żołnierzy w wyzwolaniu Holandii”.

Dania – komisja finansowa parlamentu przyznała Polsce 1 mln koron na pomoc medyczną. PCK otrzyma od Duńskiego Czerwonego Krzyża lekarstwa, głównie penicylinę, za sumę 500 tys. koron. Koordynacją zbiórki środków pieniężnych zajmuje się organizacja Czerwonego Krzyża „Caritas” i Towarzystwo Duńsko-Polskie.

Szwajcaria – w społeczeństwie szwajcarskim rozpowszechnia się apel o pomoc dzieciom polskim. Patronat nad tą akcją objął dyrektor uniwersyteckiej kliniki dziecięcej w Bernie prof. Rossi.

Włochy – przewodniczący włoskiej partii socjaldemokratycznej Pietro Longo wystosował osobisty apel do Willy Brandta, aby jako przewodniczący Międzynarodówki Socjalistycznej wywierał presję na rządy zachodnioniemieckie w celu udzielenia natychmiastowej pomocy gospodarczej Polsce. Zdaniem Longo pomoc ta jest niezbędna w celu przywrócenia spokoju społecznego w Polsce.

ZARZĄD II SZTABU GENERALNEGO WP

AIPN, 2602/26793

¹²² Zob. dok. nr 22.

134

*25 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Wiedniu
w sprawie uzyskania kredytów w Austrii
i o problemie polskiej emigracji zarobkowej*

Tajne

Szyfrogram Nr 1996/III
z Wiednia, nadany 25.8.81 r., g. 11.00

Korczewski
Wasza 5637^x.

1. Dalsza pomoc kredytowa.

Należą się duże podziękowania dla kanclerza Kreisky za sfinalizowanie kredytu węglowego 300 mln dolarów oraz przesunięcia spłat za rok bieżący na korzystniejszych warunkach w stosunku do innych krajów europejskich.

Proponuję zaapelować o pozytywny stosunek odnośnie obecnie negocjowanych kredytów transakcyjnych w wysokości 1,2 mld szyl. oraz wsparcie rozmów odnośnie przesunięć spłat przypadających na dalsze lata.

2. Problem emigracji zarobkowej z Polski:

– Naleganie na odstąpienie od traktowania przyjazdów z Polski w kategorii uchodźstwa politycznego. Używanie powszechnie przez środki masowego przekazu określenia „uciekinierzy” prowadzi do zniekształcania rzeczywistości.

– Rozważenie możliwości zawarcia umowy międzynarodowej o zabezpieczeniu socjalnym Polaków zatrudnionych na terenie Austrii.

– Postulować ułatwienie i priorytet w zatrudnianiu na terenie Austrii osób delegowanych z Polski do pracy w Austrii na podstawie zawartych kontraktów.

3. Wyeksponować wspólne elementy w podejściu Polski i Austrii do zagrożeń wynikających z decyzji o produkcji bomby N. Odnotować uznanie dla opinii w tej sprawie osobiście wyrażonej przez Pahra („decyzja Reagana stanowi cios dla

^x ^bDot. sugestii Ambasady do rozmowy z min. Pahra^bg...g. [Okólnikiem nr 5637 z 20 sierpnia, skierowanym do placówek w Paryżu, Londynie, Kolonii, Sztokholmie, Oslo, Atenach, Helsinkach, Kopenhadze, Brukseli, Hadze, Madrycie, Rzymie, Wiedniu i Lizbonie, dyrektor Korczewski przekazywał: „Przewidujemy spotkanie Tow. Czyrka z ministrem SZ kraju Waszego urzędowania na sesji ONZ. Jakie sprawy należałoby Waszym zdaniem podjąć w rozmowie. Oczekujemy sugestii zwłaszcza odnośnie stosunków dwustronnych, najpóźniej do 30 bm.”; AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148].

odprężenia”)¹²³. Wypowiedź ta w tutejszych kręgach prawicowych poddawana jest krytyce. Pahrowi zarzuca się jednostronność prораdziecką.

4. Wyrazić uznanie w związku z pełnym realizowaniem dwustronnie zawartych porozumień, w tym zwłaszcza umowy o wymianie kulturalnej i współpracy naukowo-technicznej.

/–/ Adamkiewicz

AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 146

135

*25 sierpnia, okólnik wiceministra Dmochowskiego
w sprawie broni jądrowej NATO i ZSRR*

Warszawa, dn. 25 sierpnia 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 5795^c

SZEFOWIE PRZEDSTAWICIELSTW PRL:

Waszyngton	Ottawa	N. Jork	Londyn
Bruksela	Haga	Oslo	Kopenhaga
Sztokholm	Helsinki	Paryż	Kolonia
Rzym	Lizbona	Madryt	Berno
Genewa	Wiedeń	Belgrad	Ateny
Ankara			

Prosimy eksponować w rozmowach, że decyzja ^hReagana^h „Waszyngtonu” o broni neutronowej stanowi – obok decyzji NATO z 1979 – nową jakość potwierdzającą kierunek na uwiarygodnienie użycia broni jądrowej i zwiększającą ryzyko konfliktu jądrowego w Europie. Zwiększa zagrożenie dla sytuacji strategiczno-wojskowej i bezpieczeństwa również państw zachodnich, zaostrza konfrontację, zagraża odprężeniu i stosunkom W–Z, świadczy o traktowaniu Europy jako „zakładnika”

¹²³ Mowa o ogłoszonej 8 sierpnia decyzji prezydenta USA o wznowieniu programu budowy bomby neutronowej (wstrzymanego w 1978 r. przez prezydenta Cartera). Zob. dok. następny.

strategii militarnej USA. Wskażcie na zagrożenie dla negocjacji rozbrojeniowych, zwłaszcza dot. broni eurostrategicznych, i nieuchronność kontraposunięć ZSRR¹²⁴.

Decyzja zmierza do stworzenia faktu dokonanego wbrew interesom bezpieczeństwa państw europejskich. Traktowanie jej jako sprawy wewnętrznej USA może pozbawić europejskie państwa NATO głosu w kwestii dyslokacji broni N w Europie Zach. i w innych sprawach nuklearnych dot. Europy.

Informujcie nadal o ważniejszych reakcjach, zwłaszcza o ew. rozważaniach nt. uregulowania sprawy broni N drogą negocjacji.

^hWIEJACZ^h ^fDmochowski^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

136

*25 sierpnia, pismo wicedyrektora Departamentu II do wicedyrektora DMO
w sprawie kontaktów z Koreą Południową*

Warszawa, dnia 25 sierpnia 1981 r.

Towarzysz H. SOKALSKI

Wicedyrektor Departamentu Międzynarodowych Organizacji
w g m a c h u

Generalnie MSZ przeciwnie jest jakimkolwiek wyjazdom obywateli polskich do Korei Południowej nawet w wypadkach ich udziału w imprezach

¹²⁴ Wcześniejszym okólnikiem, z 13 sierpnia, wiceminister Wiejacz informował: „Podajemy ^hWam^h elementy do rozmów nt. broni jądrowych średniego zasięgu: 1. Istniejąca w Europie przybliżona równowaga ZSRR i NATO w tych broniach wyraża się w ok. 1000 nosicieliach po każdej stronie, przy czym NATO może jednorazowo przenieść 1,5 raza więcej ładunków. [...] 4. Wszystkie te środki NATO mają zasięg 1000–4500 km, zatem obejmują terytorium ZSRR. Trwa proces ich modernizacji przez wymianę «Polaris A-3» na udoskonalony «Polaris A-3TK», a w perspektywie «Trident» oraz rakiet S-3 z pojedynczą głowicą na S-4 z siedmiokrotną, a także środków w FBS. 5. Modernizowane rakiety ZSRR mają lepsze charakterystyki konstrukcyjne, lecz w zasadzie te same zdolności bojowe co poprzednie, np. ten sam zasięg co SS-5 przy mniejszej sile wybuchu. Wraz z zainstalowaniem jednej rakiety SS-20 demontuje się 1 lub 2 stare. [...] 7. W przypadku rozlokowania w Europie dodatkowo ok. 600 rakiet amerykańskich (Pershing-2, Tomahawk) Zachód zdobędzie ponad 1,5-krotną przewagę nad UW w nosicielach średniego zasięgu, a jeszcze większą w ładunkach. Precyzyjne rakiety Pershing-2, o zasięgu 2500 km, mogące uderzyć w cel w 5–6 minut od startu, zmieniają sytuację strategiczną na korzyść NATO, co jest celem USA. Korzyści strategiczne daje również USA sieć lotniczych i morskich baz w Europie Zach.”; AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148.

międzynarodowych¹²⁵. Wyjątek stanowić mogą sprawy o szczególnej wadze dla interesów naszego kraju bądź zainteresowanych instytucji. Niestety ws. doc. A. Si-cińskiego nie znamy stanowiska Polskiej Akademii Nauk. Podstawą merytoryczną dla MSZ do podjęcia ostatecznej decyzji powinien być ew. wniosek PAN, a nie fotokopia pisma UNESCO.

^fA. Majkowski^f

AMSZ, Dep. II 38/86, w. 4

137

*25 sierpnia, notatka ambasadora w Lagos
w sprawie kontaktów gospodarczych z Nigerią*

LAGOS, 25 sierpnia 1981

P o u f n e
Kurierem „D”

Towarzysz
Amb. Stanisław TURBAŃSKI
Dyrektor Departamentu V
Ministerstwo Spraw Zagranicznych
W a r s z a w a

Zgodnie z przyjętą praktyką w stosunkach między Departamentem a placówką pragnę przekazać Towarzyszowi Dyrektorowi kilka spostrzeżeń po moim powrocie do Lagos.

Najważniejsze z naszego punktu widzenia, moim zdaniem, to „pogłębiająca się niewiara u nigeryjskich partnerów w możliwość rozwiązania naszego kryzysu społeczno-politycznego oraz gospodarczego w określonej perspektywie

¹²⁵ Podobne stanowisko zajął dyrektor Departamentu II Tadeusz Mulicki, który w piśmie z 4 sierpnia do DPWKiN informował: „Departament II jest zdania, że z uwagi na aspekty polityczne oraz zgodnie z zasadą skoordynowanego działania krajów wspólnoty socjalistycznej na arenie międzynarodowej słusznym byłoby zrezygnowanie z udziału naukowców polskich w imprezie międzynarodowej organizowanej w Korei Połud. Z uwagi na specyfikę kwestii koreańskiej Polska, podobnie jak i pozostałe kraje wspólnoty socjalistycznej, nie utrzymuje kontaktów z Koreą Południową”; AMSZ, Dep. II 38/86, w. 4.

czasowej^d. Stąd baczne, z dużą dozą życzliwości, obserwowanie procesów zachodzących w Polsce przy ^dcoraz większej jednak ostrożności w angażowaniu się we współpracę z Polską^d.

O ile oficjalnie czynniki rządowe nadal zapewniają, że nic się nie zmieniło w stosunkach polsko-nigeryjskich – o tyle w praktyce ^dnie uzyskaliśmy np. zgody Banku Centralnego na nowe depozyty, a minister górnictwa podobno^d (nie mamy potwierdzenia) poufnie ^dzalecił wycofywanie się z kooperacji z nami w dziedzinie przemysłu węglowego^d.

Faktem jest co prawda, że Nigeria sama przeżywa trudny finansowo okres z uwagi na spadek wydobywania ropy prawie aż o dwie trzecie, a w Enugu przy 4 zmechanizowanych przez nas ścianach wydobywania nadal utrzymuje się na poziomie niższym niż przed mechanizacją.

Oceniam, iż ^dprzedłużający się okres niepewności w kraju powoduje stopniową erozję naszej wiarygodności jako partnerów^d. Obawiam się, iż proces ten będzie się pogłębiał, jeśli nie nastąpi sanacja sytuacji w kraju.

Jednocześnie nie mam wątpliwości, iż ^dostatnie wizyty w Polsce nigeryjskich ministrów¹²⁶ proces ten zdecydowanie przyhamowały^d, poważnie wiążąc ręce administracji prezydenta Shagarię oraz NPN.

Będziemy nadal aktywnie przeciwdziałać niekorzystnym tendencjom, chociaż należy zdawać sobie sprawę, iż efektywność naszych poczynań będzie przede wszystkim funkcją rozwoju sytuacji w kraju.

Na marginesie pragnę zwrócić uwagę na fakt, iż placówka w Lagos składa się obecnie z 3 pracowników merytorycznych, w tym dwóch z MSZ oraz 1 pracownika opłacanego przez Polservice, który 2/3 czasu musi poświęcić na prowadzenie spraw konsularnych. W tej sytuacji kadrowej, chcąc utrzymać stan kontaktów i stosunków z rządem i czynnikami politycznymi Nigerii oraz innych krajów akredytacji, ^dbędę zmuszony istotnie ograniczyć działalność typu analityczno-informacyjnego dla Centrali^d.

Sygnalizuję ten problem Towarzyszowi Dyrektorowi, licząc na zrozumienie sytuacji kadrowej i warunków, w jakich musimy pracować. Jako szef placówki stanąłem bowiem przed problemem wyboru priorytetów i kierunków działania, z tym iż uważam, że utrzymanie możliwie aktywnych stosunków z rządem i rządzącą Narodową Partią Nigerii jest zadaniem pierwszoplanowym.

^dProszę Towarzysza Dyrektora o poinformowanie Szefa Pionu o treści powyższego pisma^d.

Ambasador
Dr ^fWitold Jurasz^f

AMSZ, Dep. V 25/86, w. 2

¹²⁶ Zob. dok. nr 27.

138

*26 sierpnia, notatka informacyjna
w sprawie zagranicznych wyjazdów studenckich*

Warszawa, dnia 26 sierpnia 1981 r.

Notatka informacyjna
dot. potrzeby zwiększania nadzoru nad przygotowaniem
zagranicznych wypraw studenckich

W ostatnim okresie napłynęło do Ministerstwa Spraw Zagranicznych szereg dość niepokojących sygnałów o polskich wyprawach studenckich określających się jako naukowe, alpinistyczne lub speleologiczne, a udających się poza kontynent Europy. Jak wynika z informacji polskich placówek dyplomatyczno-konsularnych, w wielu przypadkach wyprawy te nie są należycie przygotowane, zarówno pod względem organizacyjnym, jak i zabezpieczenia materialnego¹²⁷. Zdarzają się też przypadki tzw. „samofinansowania” pobytu wypraw poprzez drobny handel i różne nielegalne transakcje.

Często „wyjazdy następują” bez dokładnego rozeznania miejscowych przepisów i warunków oraz „bez uprzedniego uzyskania zgody miejscowych władz. Placówki zagraniczne PRL zaskakiwane są przyjazdami wypraw” i muszą podejmować różne interwencje, głównie w sprawach celnych oraz zezwoleń na pobyt i realizację programu ekspedycji. W krajach przyjmujących wyprawy stosuje się różne utrudnienia, tak np. władze australijskie wymagają b. wysokich kaucji za

¹²⁷ W notatce służbowej DPWKiN z 23 lipca zapisano: „Ambasada w Meksyku poinformowała, że zgłosili się dwaj przedstawiciele 15-osobowej wyprawy naukowej pletwonurków składającej się z pracowników naukowych i studentów Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, zamierzającej prowadzić poszukiwania w rejonie Jukatanu. Proszą o pomoc placówki w uzyskaniu odpowiednich zezwoleń tamtejszych władz. [...] Ambasada ustaliła, że procedura załatwiania w/w zezwoleń trwa ok. 6 miesięcy, i jak poinformowała strona meksykańska, nie ma gwarancji uzyskania pozytywnej decyzji. Jest to już kolejny przykład organizowania studenckich wypraw naukowych bez uprzedniego załatwienia wszelkich formalności wymaganych przez władze kraju docelowego. [...] Już obecnie należy liczyć się z koniecznością zabezpieczenia znacznych środków dewizowych na różnego rodzaju koszty związane z pobytem 15 osobowej ekipy w Meksyku. [...] W tej sytuacji proponuje się: 1. Przekazać Ambasadzie informację, że wyprawa nie była konsultowana z MSZ oraz nie było zgody MNSzWiT na jej realizację. Polecić placówce, aby nie podejmowała kroków dla uzyskania zezwoleń władz miejscowych oraz zaleciła ekipie niezwłoczny powrót do kraju. 2. Ponownie zwrócić uwagę wszystkim zainteresowanym instytucjom i resortom na konieczność szczególnie wnikliwego przestrzegania zasad ustalonych w odniesieniu do wyjazdów za granicę wypraw naukowych”; AMSZ, DPWKiN, 32/85, w. 16.

wwożony sprzęt; w niektórych krajach andyjskich zastrzono wymogi przy wydawaniu zezwoleń na przeprowadzenie wypraw. Władze peruwiańskie np. wprowadziły nowe zasady wwozu sprzętu, wyposażenia i żywności, ustalając wysokie opłaty celne – zezwalają one na realizację wypraw jedynie pod warunkiem odpowiedniego zabezpieczenia finansowego. W związku z powtarzającymi się nieszczęśliwymi wypadkami wprowadzony został obowiązek uprzedniego rejestrowania polskich wypraw w Ambasadzie PRL w Limie i przedstawiania polis ubezpieczeniowych jej uczestników; lotnictwo peruwiańskie obciąża towarzystwa ubezpieczeniowe wysokimi kosztami ewentualnych akcji ratowniczych.

Znane są też MSZ przypadki, gdy kierownictwa wypraw nie zdawały sobie sprawy np. z konieczności dokonania wcześniej odp. szczepień, rozeznania miejscowych przepisów i możliwości transportowych czy też wręcz planowano trasę ekspedycji przez tereny aktualnie objęte działaniami wojennymi czy poważnymi napięciami politycznymi. Zanotowano też fakty zdobywania przydziałów dewiz służących de facto turystycznym wyjazdom w oparciu o wyolbrzymioną, rzekomo „naukową” motywację.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych uważa, iż w celu uniknięcia wysokich nieprzewidzianych wydatków dewizowych oraz różnych zatargów z miejscowymi władzami zezwolenia na organizowanie polskich wypraw do krajów zamorskich winny być udzielane przez instytucje szczebla centralnego (Min. Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki oraz GKKFiS) – po uprzednim stwierdzeniu należytego ich zabezpieczenia organizacyjnego, finansowego i uzyskania odpowiednio wcześniej za pośrednictwem MSZ opinii polskich placówek dyplomatyczno-konsularnych odnośnie możliwości realizacji wypraw w przewidywanym terminie i terenie.

Wł. Gierłowski

AMSZ, DPWkiN 32/85, w. 16

139

*26 sierpnia, notatka ambasadora w Londynie
w sprawie działalności Janusza Cywińskiego*

London, W.1, 26 sierpnia 1981 r.

POUFNE

Towarzysz Józef WIEJACZ
Podsekretarz Stanu
w Ministerstwie Spraw Zagranicznych
W a r s z a w a

°(do rąk własnych)°

Od około dwóch miesięcy NSZZ „Solidarność”, za pośrednictwem swego Biura Informacyjnego Mazowsze, utrzymuje regularnie łączność teleksową z niejakim Januszem CYWIŃSKIM, przekazując na jego adres „serwis informacyjny” celem rozpowszechnienia w środkach masowego przekazu.

J. Cywiński, posługując się łączem dalekopisowym 944861 WINGFD G, przekazał kilka komunikatów na adres Ambasady za pośrednictwem łącza dalekopisowego BRH. Tak np. serwis informacyjny Mazowsze Nr 329 z 7 sierpnia br. zawiera „prawdziwą wersję” w sprawie ostatnich rozmów w Warszawie pomiędzy Komisją Rządową d/s Związków Zawodowych i delegacją NSZZ „Solidarność”, a komunikat Biura Informacyjnego Mazowsza z 21 sierpnia przytacza oświadczenie rzecznika prasowego KKP NSZZ „Solidarność” J. Onyszkiewicza, dementującego zamieszczone m.in. w „Daily Telegraph” z 21 sierpnia br. oświadczenie L. Wałęsy, iż „konfrontacja jest nieunikniona”. Z kolei serwis informacyjny z 19 sierpnia br. przynosi „Odezwę do Ludu pracującego miast i wsi” Prezydium Zarządu Regionalnego NSZZ „Solidarność” woj. Piotrkowskiego, sygnowaną przez członka prezydium d/s informacji w/w zarządu, Grzegorza Uniszewskiego, wzywającą do przeprowadzenia referendum w sprawie „natychmiastowego odwołania pełnego składu Sejmu PRL i ogniw terenowych” oraz „uporządkowania systemu prawnego wszystkich dziedzin życia”.

Działalność J. Cywińskiego nie ogranicza się do kolportażu serwisu informacyjnego w NSZZ „Solidarność”, ale wykonuje on na jego rzecz inne usługi, m.in. organizując przyjazd delegacji „Solidarności” do W. Brytanii. (W załączeniu telex w sprawie przyjazdu delegacji „Solidarności” na konferencję w Birmingham¹²⁸).

¹²⁸ Załącznika brak.

^eInformując o powyższym prosimy o ocenę, na ile przedstawiona działalność pozostaje w zgodności z porządkiem prawnym PRL.

Według posiadanych przez nas informacji J. Cywiński zamierza ubiegać się o wizę na przyjazd do Polski w najbliższym okresie czasu. W świetle jego dotychczasowej działalności na tutejszym terenie, nakierowanej na utworzenie „alternatywnych” kanałów przekazu „prawdziwej” informacji z kraju, przyjazd uważamy za niewskazany^e.

^fJ. Bisztyga^f
Ambasador

^bTow. Dyr. Dąbrowa

Tow. Scholz

– p. przesłać fotokopie do biura Min. Cioska

– p. przygotować odpowiedź na odnośny fragment^b ^fWiejacz^f

^b+ pr. pismo moje do DPT z prośbą o opinię prawną^{129b} ^fDąbrowa^f

AMSZ, DSiP 27/84, w. 1

140

*26 sierpnia, okólnik Departamentu Studiów i Programowania
w sprawie pomocy gospodarczej udzielonej Polsce przez ZSRR
i kraje socjalistyczne (z załącznikiem)*

Warszawa, 26 sierpnia 1981 r.

Kurierem

Departament Studiów i Programowania przesyła w załączeniu materiały Komisji Planowania nt. pomocy ekonomicznej udzielonej Polsce przez ZSRR i inne KS.

Prosimy o ich wykorzystanie w Waszych kontaktach z partnerami, z podkreśleniem następujących elementów:

¹²⁹ Prośba „o opinię prawną”, sygnowana przez dyrektora DSiP Sławomira Dąbrowę, została przesłana dyrektorowi DPT Januszowi Mickiewiczowi 4 września; AMSZ, DSiP 27/84, w. 1.

– wbrew obiegu tezie na Zachodzie KS włączają się w b. istotny sposób do pomocy gospodarczej Polsce,

– pomoc z KS ma kilka jakościowo ważnych cech: poważny jest udział pomocy bezzwrotnej, zaś pomoc kredytowa udzielana jest na b. korzystnych warunkach (oprocentowanie w wysokości zaledwie 5–6%, 5–10-letni okres spłaty).

Szczególnie dużą pomoc okazuje ZSRR. Oprócz przyznanej już pomocy w wysokości 4.135 mld dol., która jest omówiona w załączonych materiałach, ZSRR przyznał ogłoszoną w komunikacie ze spotkania krymskiego dodatkową pomoc w formie przełożenia kredytów i dostaw surowców i towarów. Dokładna wielkość i formy tej nowej pomocy są obecnie przedmiotem rozmów kompetentnych instytucji gospodarczych obu państw¹³⁰.

[załącznik]

Pomoc kredytowa i bezzwrotna ZSRR dla Polski w latach 1980–1981

Pomoc bezzwrotna w dolarach

465 mln. dol. (wpływy ze sprzedaży 1.9 mln. ton ropy)

Kredyty dolarowe

150 mln. dol. – kredyt zbożowy udzielony w 1980 r. (6%, płatny w ciągu 5 lat od 1982 r.)

150 mln. dol. – 3-miesięczny depozyt oprocentowany wg stawek rynkowych

280 mln. dol. – prolongata wcześniejszych depozytów

Kredyty rublowe (1 dol. = 0,60 rubla)

439 mln. rubli – odroczenie do 1986 r. spłaty kredytów z tytułu wyrównania różnic cenowych za okres 1976–79

175 mln. rubli – kredyt z tytułu różnic cen za 1980 r.

150 mln. rubli – kredyt towarowy na dodatkowe zakupy w 1981 r.

350 mln. rubli – kredyt na zbilansowanie obrotów towarowych w 1981 r. (z tytułu przewidywanego deficytu handlowego z ZSRR w br.)

84 mln. rubli – kredyt na zakup towarów ponad ustalenia w 1980 r.

5,9 mln. rubli – kredyt na dodatkowy zakup towarów w 1981 r.

¹³⁰ Okólnik przesłano do ambasad w Paryżu, Hadze, Oslo, Sztokholmie, Helsinkach, Kopenhadze, Kolonii, Rzymie, Brukseli, Wiedniu, Bernie, Londynie, Madrycie, Atenach, Moskwie, Pradze, Berlinie, Budapeszcie, Bukareszcie, Sofii, Belgradzie, Waszyngtonie, Ottawie, Tokio, Pekinie, Delhi, Lagosie, Brasili, Meksyku, Canberze oraz do stałych przedstawicielstw przy ONZ w Nowym Jorku i przy Biurze Narodów Zjednoczonych w Genewie.

650 mln. dol. – kredyt z tytułu różnic cenowych w 1981 r.

Ogółem:

Pomoc kredytowa i bezzwrotna w dolarach: 1.085 mln. dol.

Pomoc kredytowa w rublach: 1.853,9 mln. rubli, tj. 3.089 mln. dol.

Razem (w przeliczeniu na dol.): 4.175 mln. dol.

Dane Komisji Planowania

AMSZ, DSiP 27/84, w. 2

141

*26 sierpnia, notatka Departamentu Centrum Informacji
o możliwości uzyskania kredytów w USA (fragment)*

TAJNE

INFORMACJA BIEŻĄCA Nr 174
z dnia 26 sierpnia 1981 r.

POLSKA-USA: KREDYTY

W związku ze złożonym przez nas zapotrzebowaniem na import produktów rolnych w USA w roku gospodarczym 1981/82 administracja amerykańska rozważa obecnie możliwości kredytowania tego eksportu. Nasza Ambasada w Waszyngtonie sygnalizuje, iż najprawdopodobniej rząd wniesie do Kongresu projekt specjalnej ustawy w tej sprawie. Zamierzenie takie uzasadnia teza, prezentowana przez Departament Rolnictwa i Departamentu Skarbu, iż dotychczas udzielane Polsce gwarancje CCC (3-letnie kredyty) w obecnej sytuacji są dla nas niewystarczające (poza tym byłoby to „rozwiązanie fikcyjne”, ponieważ należałoby i tak prolongować spłatę tego kredytu). Administracja przeciwna jest także finansowaniu eksportu rolnego do Polski w ramach ustawy PL-480 (ustawa o Rozwoju Handlu Rolnego i Pomocy z 1954 r.), ponieważ przewiduje ona, że 75% środków musi być przeznaczone dla najbiedniejszych krajów rozwijających się, a pozostałe 25% – nawet gdyby w całości przeznaczyć dla Polski – i tak nie sprostaby naszym potrzebom.

Przyznając Polsce prawo do zawarcia uprzywilejowanej umowy w 1981 r. w ramach PL-480 na zakup kukurydzy za 55 milionów \$, strona amerykańska wyraźnie podkreślała, iż decyzyję swoją traktuje jako pomoc nadzwyczajną.

Z programów PL-480 mogą korzystać przede wszystkim kraje zakwalifikowane jako „rozwijające się”, o dochodzie narodowym na głowę ludności nie przekraczającym 1000 \$ (częściowo również kraje o dochodzie poniżej 3000 \$), a także kraje rozwinięte dotknięte nadzwyczajną klęską. Przyznanie kredytów w ramach PL-480 uzależnione jest od spełnienia przez państwo ubiegające się określonych przesłanek politycznych: przyjazne stosunki z USA oraz wymóg „braku zdominowania lub kontroli państwa przez międzynarodowy ruch komunistyczny”.

O przyznaniu pomocy rozstrzyga prezydent, przy którym działa Doradczy Komitet ds. programów z ustawy PL-480. W jego skład wchodzi Sekretarze Stanu, Skarbu i Rolnictwa, Dyrektor Biura Budżetu oraz przedstawiciele Kongresu.

Ustawa określa 4 kategorie pomocy:

- uprzywilejowane umowy sprzedaży (mogą zostać zawarte bez zgody Kongresu, jeśli Sekretarz Stanu wyda opinię stwierdzającą, że dane państwo spełnia oba wymogi polityczne, oraz jeśli zabezpieczone zostały odpowiednie środki budżetowe). Przewiduje ona korzystanie z długoterminowych kredytów w dolarach (do 20 lat) lub w walucie narodowej (do 40 lat) z możliwością kilkuletniej karencji przy niskim oprocentowaniu (minimalny poziom oprocentowania wynosi 2%, a przy zwłoce – 3%). Umowy zawierane w ramach tej kategorii zawierają klauzulę ograniczającą reeksport oraz nakładają obowiązek posiadania licencji na każdą dostawę (połowa dostaw powinna być realizowana amerykańskimi środkami transportu);

- darowizny i dotacje (ta forma pomocy nie jest realizowana bezpośrednio przez rząd, a za pośrednictwem amerykańskich organizacji dobroczynnych; pomoc ta przeznaczana jest na specjalne cele dla krajów głodujących lub w razie nadzwyczajnych klęsk);

- uprzywilejowane umowy sprzedaży w celu rozwoju rolnictwa (decyzje podejmuje Departament Stanu; transakcje z tego tytułu polegają na sprzedaży artykułów rolnych danemu państwu na warunkach przewidzianych dla kategorii pierwszej, a następnie na odsprzedaży tych produktów na sprecyzowane cele rozwojowe rolnictwa we własnym kraju);

- „pomoc rolnika dla rolnika” (aktualnie budżet USA nie przewiduje kwot dla tej kategorii).

[...] ¹³¹

AAN, KC PZPR, XIA/1275

¹³¹ Pominięto fragment o stosunkach ZSRR z Etiopią i o sytuacji w Tanzanii.

142

*27 sierpnia, okólnik ministra spraw zagranicznych
w sprawie wizyty I sekretarza KC PZPR i premiera w ZSRR*

Warszawa, dn. 27 sierpnia 1981 r.

Tajne

SZYFROGRAM Nr 5860°

SZEFOWIE WSZYSTKICH PRZEDSTAWICIELSTW PRL

W związku z roboczą wizytą Kani i Jaruzelskiego na Krymie 14–15 bm. oraz komunikatem z rozmów przeprowadzonych z L. Breżniewem i in. członkami kierownictwa KPZR, a także wystąpieniem Kani w Poznaniu 25 bm.¹³² prosimy eksponować, iż spotkanie krymskie potwierdziło:

- zdecydowaną wolę kierownictwa partyjno-państwowego PRL wyprowadzenia kraju z kryzysu, zapobieżenia anarchii i zagrożeniu kontrrewolucyjnemu oraz zapewnienia rozwoju socjalistycznej Polski i umocnienia jej jako trwałego ognia wspólnoty socjalistycznej;

- dążenie do realizacji tych zadań przez zjednoczenie wszystkich patriotycznych sił narodu;

- ^hpoparcie^h [°]życzenie[°] kierownictwa KPZR ^hdla^h [°]pomyślnej realizacji[°] uchwał IX Zjazdu PZPR;

- [°]fundamentalne[°] znaczenie przyjacielskich i sojuszniczych więzi między Polską a ZSRR i innymi KS dla pokojowego i bezpiecznego rozwoju niepodległego, [°]socjalistycznego[°] państwa polskiego;

- kontynuację znacznej pomocy materialnej ZSRR dla Polski, w tym przesunięcie spłat kredytów na następne 5-lecie, w sumie przekraczające 1,5 mld. dol., zwiększenie dostaw surowców (bawełny, włókien sztucznych i in.), towarów powszechnego użytku, a także pewnej ilości zbóż (dostawy radzieckie są jedynym stabilnym źródłem dostaw dla polskiego przemysłu);

- przyczynienie się przez ZSRR do pełniejszego wykorzystania potencjału przemysłowego Polski, co oznacza dodatkowe dostawy surowców, materiałów i innych komponentów;

¹³² Mowa o spotkaniu I sekretarza KC PZPR z aktywnym partyjnym w Poznaniu (głównie z tzw. zakładów Cegielskiego), dotyczącym przede wszystkim spraw gospodarczych.

– wspólne stanowisko, iż „istnienie silnej, suwerennej, socjalistycznej Polski leży w interesach Zw. Radz., tak jak potęga i wysoki międzynarodowy autorytet ZSRR leży w interesach PRL;

– wolę przeciwdziałania wszelkim przejawom ingerowania w sprawy wewnętrzne KS;

– wolę kontynuacji polityki pokoju i odprężenia międzynarodowego oraz przeciwdziałania siłom stawiającym na politykę militaryzacji.

Informujcie o miejscowych reakcjach¹³³.

^fCzyrek^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

¹³³ W notatce informacyjnej z 26 sierpnia, poświęconej reakcjom medialnym na wizytę, wicedyrektor Gugała przekazywał: „Wszystkie agencje prasowe oraz większość prasy europejskiej i amerykańskiej wcześniej odnotowały samą zapowiedź spotkania, jego rozboczy charakter oraz przypuszczalne tematy rozmów. W ocenie komunikatu z rozmów zwraca się uwagę na jego ton, na to, czego nie zawiera, oraz wyodrębnia się problematykę gospodarczą, której poświęcono większość komentarzy, szczególnie w prasie brytyjskiej i zachodnioniemieckiej. Część zachodnich środków masowego przekazu widzi pewien regres w sformułowaniach odnoszących się do wewnętrznej sytuacji polityczno-społecznej kraju. Niektóre gazety zwróciły uwagę, że – w odróżnieniu od wizyt na Krymie przywódców innych partii rządzących w KS – polskiemu przywódcy towarzyszył premier. AFP z 14 bm. – powołując się na opinie obserwatorów – stwierdziła, że «w wizycie Kani nie ma oczywiście nic zaskakującego... jednakże obecność premiera podkreśla dobitnie, iż chodzi o coś innego niż zwykłą tradycyjną wizytę i że z pewnością dojdzie do szerokiego omówienia sytuacji w Polsce». Amerykański «Los Angeles Times» w korespondencji z Moskwy pisał, że «Breżniew najwyraźniej przywiązywał wielkie znaczenie do tej wizyty, skoro Kani musiał towarzyszyć również i premier Jaruzelski». W/g «Sunday Times» «komunikat wydany na Krymie jest godny odnotowania z powodu pojednawczego tonu wobec polskich komunistów i wysiłków partii podejmowanych w celu zakończenia miesiący zamieszania». «Financial Times» ocenia komunikat jako «dosyć rozsądny» w tonie i mniej groźny od «poprzedniego listu kierownictwa radzieckiego». «Niemniej jednak – pisze dziennik – ciągle używane jest sformułowanie

143

*27 sierpnia, notatka informacyjna w sprawie importu
produktów rolno-spożywczych z krajów socjalistycznych*

Warszawa, dnia 27 sierpnia 1981 roku

NOTATKA INFORMACYJNAdot. wymiany handlowej Polski artykułami rolno-spożywczymi
z europejskimi krajami socjalistycznymi w I półroczu 1981 roku

1. Najbardziej dotkliwie odczuwalnym przejawem ostrego kryzysu gospodarczego, jaki ma miejsce w naszym kraju, jest obecna krytyczna sytuacja na rynku artykułów rolno-spożywczych.

W handlu zagranicznym Polski artykułami rolno-spożywczymi występują tendencje dla nas niekorzystne. Wzrasta zależność naszego rynku artykułów rolno-spożywczych od importu, pogłębia się ujemny bilans handlu zagranicznego artykułami rolno-spożywczymi, utrzymuje się stały wzrost cen światowych na żywność, zmniejszeniu ulega rynek towarów rolno-spożywczych krajów socjalistycznych. Tendencje te posiadają charakter trwały i nie wystąpiły dopiero w ostatnim okresie. Już od kilku lat wzrost krajowej produkcji rolnej nie nadążał

o 'internacjonalistycznym' stosunku do Polski. W ten sposób ZSRR wyraża swoje prawo do interweniowania w innym kraju socjalistycznym, jeśli uzna, że rządy komunistyczne są w nim zagrożone». W korespondencji z Moskwy «New York Times» stwierdza, że «mimo całego niezadowolenia z sytuacji w Polsce Kreml nadal będzie dążyć do swych celów środkami pokojowymi, a nie wojskowymi». [...] Agencja i prasa w swych doniesieniach i komentarzach zwracają również uwagę na to, czego nie zawierał komunikat, np.: – sformułowań przypominających Polakom, że muszą się liczyć z radziecką polityką militarną («Sunday Times», «New York Times»); – konkretnych odnośników do zobowiązań Polski wobec zbiorowego bezpieczeństwa w ramach Układu Warszawskiego, co tak podkreślano w komunikatach z grudnia i marca («Reuter»); – formuły, że obrona komunizmu w Polsce jest rzeczą całej wspólnoty socjalistycznej («New York Times») [...]. Oceniając odpowiednie sformułowania komunikatu prasa zachodnia nie widzi możliwości wyjścia Polski z kryzysu gospodarczego o własnych siłach. Pomoc gospodarcza Związku Radzieckiego oceniana jest jako znacząca, lecz nie decydująca. [...] W artykule zatytułowanym «Rubel do beczki bez dna» «Die Welt» stwierdza, iż «pomoc gospodarcza ZSRR nie stanowi rozwiązania polskiego problemu... Polska jest ważnym dłużnikiem, którego traktuje się z respektem, gdyż chciałoby się uratować, co jest do uratowania, a do tego potrzebna jest jego współpraca... Spotkanie krymskie jest dowodem fiaszka strategii Moskwy w kierunku sabotowania zaopatrzenia Polski i zmuszenia w ten sposób ludzi do kapitulacji. W końcu Breżniew zdecydował się potraktować Polskę jako dalszy gigantyczny obiekt subwencji obok Kuby i Wietnamu... Władze Związku Radzieckiego i siła gospodarcza RWPG nie wystarczą na uzdrowienie zrujnowanej gospodarki dawnego spichlerza»; AAN, KC PZPR, XIA/1275.

za zwiększającym się zapotrzebowaniem głównie na zboża i paszę. Po raz pierwszy ujemny bilans handlu zagranicznego artykułami rolno-spożywczymi zanotowaliśmy już w 1974 r. i od tej pory saldo to stale się zwiększało. W 1979 r. przywóz tych artykułów pochłonął kwotę 7,2 mld zł dew., a w ub.r. zwiększył się do sumy 8,7 mld zł dew., podczas gdy wywóz produktów rolno-spożywczych wynosił w tych latach odpowiednio 4,36 i 3,98 mld zł. dew.

W I półroczu br. wszystkie wymienione tendencje utrzymywały się, a niektóre z nich uległy nawet pogłębieniu.

Obroty towarowe ogółem z zagranicą artykułami rolno-spożywczymi w porównaniu z analogicznym okresem roku ubiegłego wzrosły o 10,4%, przy czym nasz eksport zmniejszył się o 31,4%, a import zwiększył się o – 30,1%. Cały przyrost wzrostu obrotów towarowych osiągnięty został w wyniku wzrostu importu.

Obroty handlowe artykułami rolno-spożywczymi z krajami kapitalistycznymi wzrosły o 13,1% przy równoczesnym zmniejszeniu się obrotów handlowych w tej grupie towarów z krajami socjalistycznymi o 6,6%. Udział KK w ogólnych obrotach Polski artykułami rolno-spożywczymi z zagranicą wzrósł z 86,6% w I półroczu 1980 r. do 88,6% w I półroczu 1981 r. Decydujące znaczenie w naszej wymianie handlowej artykułami rolno-spożywczymi i rozwiązywaniu naszych problemów rynku wewnętrznego posiadają obroty handlowe z krajami kapitalistycznymi.

Zwiększył się udział artykułów rolno-spożywczych w ogólnych obrotach handlowych Polski z zagranicą z 12,4% w ub.r. do 15,5% w br., przy czym udział eksportu tych artykułów w ogólnym eksporcie zmniejszył się w analogicznym okresie z 8,1% do 6,7%, a importu wzrósł odpowiednio z 16,4 do 23,6%.

Utrzymywał się w roku bieżącym niekorzystny dla nas Terms of Trade w obrotach z krajami kapitalistycznymi. Wynikało to m.in. z silnych tendencji wzrostu cen w stosunku do poziomu 1980 r., ceny na pszenicę wzrosły o 18%, jęczmień – 22%, bawełna – 19%.

2. Obroty handlowe artykułami rolno-spożywczymi z krajami socjalistycznymi osiągnęły w I półroczu br. poziom – 847,0 mln zł dew. i były niższe od poziomu osiągniętego w analogicznym okresie roku ubiegłego o 6,6%. Zmniejszył się również udział KS w ogólnych obrotach Polski tymi towarami z zagranicą z 13,4 do 11,4%.

Wskaźnik wzrostu obrotów handlowych w omawianej grupie towarów z poszczególnymi krajami socjalistycznymi wyniósł w I półroczu br. w stosunku do analogicznego okresu roku ubiegłego wg kolejności:

- SFRJ – 445,7%
- CSRS – 175,3%

– LRB –	96,8%
– WRL –	87,8%
– SRR –	82,3%
– NRD –	71,4%
– ZSRR –	67,3%

Spadek obrotów handlowych z ZSRR spowodowany został wyłącznie drastycznym ograniczeniem naszego eksportu do tego kraju. Nasz eksport zmniejszył się o 69,6%. Dotyczy to również Rumunii i Bułgarii.

Ponad 5-krotny wzrost obrotów artykułami rolno-spożywczymi z Jugosławią *wynika* z niskiej podstawy wyjściowej w roku 1980 oraz z wysokiego wzrostu naszego importu z tego kraju (wzrost z 8,0 do 70,4 mln zł dew. = 880,0%) przy równoczesnym spadku naszego eksportu (o 38,7%). Import artykułów rolno-spożywczych z Jugosławii w I półroczu br. (70,4 mln zł dew.) był wyższy od importu tych artykułów z NRD i CSRS razem wziętych (66,3 mln zł dew.).

Obroty handlowe artykułami rolno-spożywczymi w I półroczu br. stanowiły 32,9% ogólnych obrotów handlowych z KK (w I półroczu ub.r. było – 23,9%), w tym eksport nasz stanowi 12,8% (13,6), a import – 50,3% (31,3) ogólnego importu z II obszaru płatniczego.

Obroty handlowe artykułami rolno-spożywczymi w I półroczu br. stanowiły – 30% ogólnych obrotów handlowych z KS (I półrocze ub.r. – 3,1%), w tym eksport stanowił 2,2% (3,6%), a import – 3,6% (2,6%) ogólnego importu z I obszaru płatniczego.

3. Eksport artykułów rolno-spożywczych z Polski do krajów socjalistycznych w I półroczu br. wyniósł sumę – 284,3 mln zł dew. i był niższy od poziomu r.ub. o 46,7%. Eksport do europejskich krajów socjalistycznych wg kolejności – wyniósł:

– ZSRR –	81,0 mln zł dew.	– spadek o 69,6%
– CSRS –	72,3	” – wzrost o 11,1%
– NRD –	59,2	” – spadek o 29,5%
– WRL –	29,0	” – spadek o 18,6%
– SRR –	20,0	” – spadek o 47,6%
– LRB –	9,6	” – spadek o 50,3%
– SFRJ –	5,7	” – spadek o 38,7%

Import artykułów rolno-spożywczych z krajów socjalistycznych w I półroczu br. wyniósł sumę 562,7 mln zł dew. i był wyższy od poziomu ub.r. o 51,0%. Import

tych artykułów był prawie 2-krotnie wyższy od naszego eksportu do tych krajów. Import z europejskich krajów socjalistycznych wg kolejności wyniósł:

– ZSRR –	146,3 mln zł dew.	– wzrost o 109,0%
– SFRJ –	70,4 ”	– wzrost o 790%
– CSRS –	57,4 ”	– wzrost o 504,2%
– LRB –	49,3 ”	– wzrost o 18,8%
– WRL –	48,6 ”	– spadek o 7,8%
– SRR –	18,5 ”	– wzrost o 131,2%
– NRD –	8,9 ”	– spadek o 22,0%

Eksport Polski artykułów rolno-spożywczych do wszystkich europejskich krajów socjalistycznych za wyjątkiem CSRS w I półroczu br. w stosunku do analogicznego okresu roku ubiegłego był niższy od 3,2 do 69,6%. Import z tego kierunku przy ogólnej tendencji wzrostu był niższy od ubiegłorocznego z NRD – o 22,0% i WRL o 7,8%.

W odniesieniu do NRD, CSRS i SRR nasz eksport do tych krajów przewyższał import.

Kraj	eksport	import
– NRD	59,2 mln zł dew.	8,9 mln zł dew.
– CSRS	72,3 ”	57,4 ”
– SRR	20,8 ”	18,5 ”

Z tymi krajami osiągnęliśmy w I półroczu br. w grupie artykułów żywnościowych dodatni bilans handlowy.

Największymi naszymi dostawcami artykułów rolno-spożywczych w I półroczu br. wg kolejności byli:

– ZSRR –	25,9%	importu z KS
– SFRJ –	12,5%	”
– CSRS –	10,2%	”
– LRB –	8,7%	”
– WRL –	8,6%	”
– SRR –	3,3%	”
– NRD –	1,5%	”

AMSZ, Dep. I 51/84, w. 4

144

*27 sierpnia, pismo wicedyrektora Departamentu II do dyrektora DMO
w sprawie planowanych rozmów ministra spraw zagranicznych
w czasie XXXVI sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ (z załącznikami)*

Warszawa, dnia 27 sierpnia 1981 r.

Towarzysz E. WYZNER
Dyrektor Departamentu Międzynarodowych Organizacji
w g m a c h u

W załatwieniu pisma Departamentu Nr DMO-440-1-81 z 11 sierpnia br.¹³⁴ Departament II przesyła w załączeniu tezy do rozmów Tow. Ministra J. Czyrka z ministrami Spraw Zagranicznych Indii, Afganistanu, Japonii, Mongolii, Wietnamu, Indonezji, Tajlandii, Malesji i Australii podczas 36 sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ.

^fA. Majkowski^f

[załącznik nr 1]

^hT A J N E ^h

^bPoufne

odtącił Dyr. A. Majkowski^b

Uwagi do ewentualnej rozmowy Ministra S.Z. PRL
z Ministrem S.Z. Australii podczas 36 Sesji Z.O. ONZ

Spotkanie z min. Streetem na najbliższej Sesji Z.O. ONZ w Nowym Jorku jest w ocenie placówki nieodzowne:

1. ze względu na przyznaną nam przez Australię, z inicjatywy MSZ, gwarancję kredytową i rolę, jaką w podjęciu tej decyzji osobiście odegrał min. Street,

2. w celu, symbolicznego przynajmniej, kontynuowania politycznego dialogu na szczęblu ministrów S.Z. i stworzenia korzystnych przesłanek dla ewentualnego wydłużenia gwarancji kredytowej na zakup niezbędnej dla naszego przemysłu wełny i skór,

¹³⁴ We wspomnianym piśmie dyrektor Wyzner zwracał się do dyrektora Mulickiego z prośbą o „przygotowanie zwięzłych tez do rozmów z wymienionymi ministrami”; AMSZ, Dep. II 38/86, w. 1.

3. dla podtrzymania możliwości rewizyty min. S.Z. Australii w W-wie¹³⁵, która z punktu widzenia pozycji międzynarodowej PRL oraz szerszych interesów Wspólnoty Państw Socjalistycznych może być korzystnie zdyskontowana,

4. dla utrwalenia przychylniej postawy tut. MSZ w kłopotliwych kwestiach bilateralnych związanych ze znacznym napływem imigrantów z Polski i procesem ich legalizacji, a także z naszym eksportem.

W rozmowie z min. Streetem prócz przekazania mu podziękowania za pozytywne podejście rządu australijskiego do stosunków z Polską, co znalazło wyraz w udzieleniu gwarancji kredytowej, naświetlenia wymagają w pierwszym rzędzie:

a. Sytuacja społeczno-gospodarcza Polski, a w szczególności koncyliacyjna pozycja rządu w stosunkach z „Solidarnością” oraz problemy stwarzane przez ekstremistyczne i nieodpowiedzialne tendencje w łonie naszego ruchu związkowego. Min. Street przez wiele lat odpowiadał w gabinecie za stosunki ze Związkami Zawodowymi i ma w tej dziedzinie bogate doświadczenie.

W rozmowach z ambasadorem PRL wyrażał on szczere uznanie dla rozwagi i umiarkowania rządu polskiego. Przedstawienie mu przez ministra naszych dyematów społeczno-gospodarczych może poważnie wpłynąć na podejście rządu australijskiego do dalszego rozwoju wydarzeń w Polsce.

b. Konsekwentnie humanitarna polityka PRL w sprawach łączenia rodzin i nowe elementy w naszej polityce „emigracyjnej”. Resort min. Streeta jest pod stałym naporem „londyńskich” organizacji polonijnych, parlamentarzystów i ministerstwa Imigracji w związku z mnożącymi się problemami łączenia rodzin i regulacji spraw obywatelskich. Na skutek rozwoju sytuacji społeczno-gospodarczej w Polsce i niezależnie od naszej antyemigracyjnej polityki oraz ograniczeń paszportowych – mamy do czynienia ze znacznym napływem do Australii Polaków, którzy pod egidą uchodźców „przeskakują” długie kolejki kandydatów do osiedlenia się na tut. kontynencie. Możliwość odrodzenia się wymierającej polonijnej grupy etnicznej jest pozytywnie przyjmowana przez władze Australii i z punktu widzenia naszych długofalowych interesów jest również zjawiskiem pozytywnym.

c. Trwałe i długofalowe zainteresowanie Polski wymianą gospodarczą (komplementarność naszych przemysłów tekstylnego, skórzanego, metalurgii z potencjałem surowcowym Australii; zachęcający wzrost naszego eksportu i usług shippingowych). Perspektywy wymiany kulturalnej (muzyka, filmy).

W miarę możliwości:

d. Nasze obawy związane z narastaniem wyścigu zbrojeń (zagrożającego na skutek jakościowej gradacji nie tylko Europie, ale i innym regionom)

¹³⁵ Wizyta ministra spraw zagranicznych Australii odbyła się 25–27 listopada; zob. dok. nr 372.

– z anarchizacją stosunków międzynarodowych i rosnącą możliwością niezamierzonego zderzenia supermocarstw, proliferacji nuklearnej itp.

e. Nasze odczucia i obserwacje w odniesieniu do sytuacji indochińskiej (przyczyna braku stabilizacji, Chiny–Wietnam, zainteresowanie Wietnamu partnerskimi stosunkami w regionie itp.).

Ograniczone ramy czasowe spotkania nie pozwolą na poruszenie – a tym bardziej rozwinięcie – wszystkich sygnalizowanych tematów. Należałoby uwzględnić ew. pytania min. Streeta i jego uwagi na temat stosunków bilateralnych.

Min. Street, w przeciwieństwie do swego poprzednika, jest b. skromny i sprawia wrażenie ogromnie nieśmiałego. Charakteryzuje go duża konsekwencja, wnikliwość i solidność. Jest on również, w przeciwieństwie do Peacocka, b. bliskim i zaufanym współpracownikiem premiera i sprawom polskim może wiele pomóc. Opr. R.F.¹³⁶

[załącznik nr 2]

Warszawa, dnia 14 sierpnia 1981 r.

T E Z Y

do rozmowy z ministrem SZ Wietnamskiej Republiki Socjalistycznej
Nguyen Co Thachem na XXXVI Sesji ONZ

1. W nawiązaniu do rozmów podczas wizyty ministra N.C. Thacha w Polsce¹³⁷ (listopad 1980 r.) wyrażenie zadowolenia z możliwości ponownego spotkania i wymiany poglądów.

2. Wskazanie na bogactwo wydarzeń w obu krajach i w problemach interesujących obie strony w okresie od ostatniego spotkania, w tym:

w Polsce – IX Zjazd PZPR, poprzedzająca go kampania oraz aktualna sytuacja w kraju. Przy okazji wyrażenie zadowolenia z udziału w Zjeździe delegacji KPW z członkiem BP i wicepremierem Vo Nguyen Giapem.

(Uwaga: – towarzysze wietnamscy w swej propagandzie naświetlają sprawy polskie umiarkowanie, kładąc głównie nacisk na oficjalne dokumenty partyjne i rządowe oraz stosunki polsko-wietnamskie);

w Wietnamie

– uchwalenie nowej konstytucji WRS (grudzień 1980 r.),

¹³⁶ Ryszard Frąckiewicz – ambasador w Canberze.

¹³⁷ Zob. PDD 1980 lipiec–grudzień, dok. nr 356.

- wybory do Zgromadzenia Narodowego (kwiecień br.),
- zmiany w strukturze władz państwowych WRS (czerwiec-lipiec 1981 r.); zniesienie stanowiska prezydenta, Stałego Komitetu Zgromadzenia Narodowego i Rady Rządu oraz powołanie: Przewodniczącego Zgromadzenia Narodowego – Nguyen Huu Tho, Rady Państwa – przewodniczący Truong Chinch i Rady Ministrów – przewodniczący Pham Van Dong,
- rozpoczęcie przygotowania do V Zjazdu Komunistycznej Partii Wietnamu (grudzień br.).

Przy okazji można ponowić osobiście gratulacje dla rozmówcy z okazji powierzenia mu stanowiska ministra SZ WRS, a także wskazać, że na V Zjazd wysłamy reprezentatywną delegację PZPR.

w Indochinach i Azji Płd.-Wschodniej:

- kolejne inicjatywy państw indochińskich w sprawie normalizacji stosunków w regionie (m.in. propozycje konferencji ministrów SZ państw Indochin z Ho Chi Minh – styczeń br. – i z Phnom Penh – czerwiec br.),
- kolejne próby ze strony Chin, ASEAN i Zachodu umiędzynarodowienia kwestii kambudzkiej: tzw. konferencja międzynarodowa w sprawie Kambuczy (Nowy Jork – lipiec br.), punkt dot. Kambuczy na obecnej Sesji ONZ itp.

3. Ocena stosunków polsko-wietnamskich.

Mimo poważnych trudności, jakie przeżywają oba nasze kraje, stosunki wzajemne oceniamy pozytywnie.

- Polska tradycyjnie popiera inicjatywy wietnamskie w sprawie uregulowania problemów Indochin i Azji Południowo-Wschodniej.

- Dobrze rozwijają się stosunki międzypartyjne i międzypaństwowe, w tym między resortami SZ obu krajów. W czerwcu br. konsultacje w wietnamskim MSZ odbył dyrektor Departamentu II Tow. T. Mulicki, w lipcu br. gościliśmy w Warszawie dyrektora Europejskich KS w MSZ WRS – tow. Nguyen Ngoc Uyena (poprzedni ambasador w Warszawie).

Systematycznie współpracują nasze delegacje w ONZ oraz w innych organizacjach i na konferencjach międzynarodowych.

- Na miarę wzajemnych możliwości utrzymujemy i rozwijamy współpracę gospodarczą i w innych dziedzinach.

- Wstępne konsultacje przedstawicieli Komisji Planowania (czerwiec br. w Warszawie) w sprawie koordynacji planów gospodarczych obu krajów stanowią dobrą przesłankę podpisania jesienią br. w Hanoi odpowiedniego porozumienia w tej kwestii, co da podstawę do kontynuacji współpracy zgodnie z realnymi możliwościami obu stron.

– Zawarta umowa handlowa (styczeń br.) jest pomyślnie realizowana – przewiduje nasz eksport do WRS na 13,3 mln rubli i import 17,9 mln rubli.

– W czerwcu br. podpisano w Warszawie 5-letni plan współpracy kulturalnej i naukowej. Przewiduje on m.in. dalsze kształcenie kadr wietnamskich w Polsce, współpracę między resortami i instytucjami naukowymi, kulturalnymi, oświatowymi itp. obu krajów. Jednym z ważnych punktów jest współpraca w dziedzinie rewaloryzacji zabytków w Wietnamie, w czym jesteśmy zainteresowani (zwłaszcza przy współudziale UNESCO).

[załącznik nr 3]

Warszawa, dnia 21 sierpnia 1981 r.

T E Z Y

do rozmowy Ministra J. Czyrka z Ministrem SZ Indonezji M. Kusumatmadja
na XXXVI sesji ONZ

1. Nasze stosunki bilateralne charakteryzują się dobrym klimatem i brakiem problemów kontrowersyjnych. W propagandzie indonezyjskiej na ogół obiektywnie relacjonowano wydarzenia w Polsce. Utrzymujemy żywy dialog polityczny za pośrednictwem placówek dyplomatycznych. W 1982 r. byłoby celowe zrealizowanie wizyty na szczeblu ministra spraw zagranicznych (Tow. E. Wojtaszek był w Indonezji w 1978 r., a Kusumatmadja w Polsce w 1980 r.). Podjęliśmy starania o przyspieszenie spłat indonezyjskiego zadłużenia (ca 96 mln \$) – w tej sprawie skierowany został list Tow. H. Jabłońskiego do prezydenta Suharto z 12.VIII.1981 r.

Obroty handlowe pomiędzy obu krajami systematycznie wzrastają w ostatnich latach. W 1980 r. osiągnęły 68,4 mln zł dew. (50,2 mln w eksporcie i 18,2 mln w imporcie). Są dalsze możliwości zwiększenia obrotów oraz objęcia współpracą nowych dziedzin (kopalnictwo węgla, budowa elektrowni i linii przesyłowych, przemysł stoczniowy, rybołówstwo).

Wobec Indonezji zgłosiliśmy propozycje nawiązania współpracy kulturalnej, kontaktów międzyuczelnianych, wymiany stypendystów, wymiany programów radiowych i TV. Nasi nieliczni trenerzy (podnoszenie ciężarów, a obecnie piłka nożna) pracują od kilku lat w Indonezji.

Dotychczas, ze względu na opory Indonezyjczyków, nie zdołaliśmy sfinalizować umowy o cywilnej komunikacji lotniczej.

2. Mając na uwadze nasze dobre stosunki bilateralne, od 2 lat PRL wstrzymuje się od głosowania w sprawie Timoru Wschodniego¹³⁸ (vide osobna notatka w tej sprawie).

3. Indonezja utrzymuje dużą aktywność w polityce zagranicznej w Azji i odgrywa moderującą rolę wśród państw ASEAN w procesie normalizacji stosunków w Indochinach.

Byłoby celowe uzyskanie oceny Ministra Kusumatmadji w sprawie sytuacji w Indochinach, działalności Chin i polityki USA w regionie.

[załącznik nr 4]

Warszawa, dnia 21 sierpnia 1981

T E Z Y

do rozmowy Ministra J. Czyrka z Ministrem SZ Malezji T.M. Ghazali Shafie (objął resort w czerwcu br.) na XXXVI sesji ONZ

1. Wyrażenie zadowolenia z postępu w rozwoju stosunków dwustronnych w ostatnich 3 latach, co wyraziło się w:

- podniesieniu rangi placówek do szczebla Ambasad¹³⁹ i mianowaniu ambasadorów,
- wizycie Ministra SZ PRL w Malezji w 1978 r.,
- ożywieniu roboczych kontaktów placówek z MSZ,
- wzroście informacji prasowych i radiowych, TV. Wydarzenia w Polsce były przedstawiane w oparciu o doniesienia agencji światowych i dość obiektywnie.

Uważamy, że nowy Minister SZ Malezji powinien złożyć wizytę w Polsce w 1982 r. Należałoby ponowić ustnie zaproszenie.

2. Pomyślnie rozwija się współpraca gospodarcza, a szczególnie wymiana handlowa. Obroty w 1980 r. osiągnęły 93 mln zł dew. i wzrosły o 4 mln zł dew. w porównaniu z 1979 r. mimo znanych trudności Polski w dostawach towarów, zwłaszcza żywnościowych. Malezja jest naszym jednym z ważniejszych partnerów handlowych wśród KR Azji.

Są dalsze możliwości rozszerzenia wymiany handlowej.

Występowaliśmy wobec Malezjczyków z postulatami nawiązania współpracy między wyższymi uczelniami, wymiany stypendialnej, gotowości wysłania

¹³⁸ Zob. PDD 1980 styczeń–czerwiec, dok. nr 42.

¹³⁹ Do podniesienia szczebla placówek doszło w 1973 r.

specjalistów, lekarzy, geologów oraz wzbogacenia wymiany dziennikarzy, filmowców, kontaktów między radiem i TV.

W październiku br. będziemy gościć w Polsce delegację parlamentu Malezji. Będzie to pierwszy oficjalny kontakt międzyparlamentarny.

3. Bylibyśmy zainteresowani w uzyskaniu opinii ministra malezyjskiego w sprawie sytuacji w Azji Południowo-Wschodniej, ocenie aktywności ASEAN i polityki Chin i USA w regionie.

[załącznik nr 5]

Warszawa, dnia 22 sierpnia 1981 r.

T E Z Y

do rozmowy Ministra Spraw Zagranicznych PRL z ministrem SZ Japonii
w czasie sesji ZO NZ 1981

1. Podziękowanie za przekazane pozdrowienia i życzenia dla I Sekretarza KC PZPR, prezesa Rady Ministrów PRL oraz ministra SZ PRL przy okazji spotkania z ambasadorem PRL w Tokio 8.7.1981 r. (formalne zaproszenie ministra SZ Japonii Sunao Sonody do złożenia wizyty w Polsce w możliwie najbliższym okresie).

2. Zainteresowanie w sprawie możliwości realizacji wizyty i ew. jej terminu¹⁴⁰.

3. Ponowienie zainteresowania rządu PRL w rozwijaniu stosunków z Japonią możliwie we wszystkich sferach, głównie zaś w dziedzinie ekonomicznej.

4. Nasze zadowolenie z przychylnego stanowiska, jakie ostatnio zajmuje rząd japoński wobec naszych trudności (decyzja sprzedaży Polsce 20 tys. ton ryżu na dogodnych warunkach kredytowych, kredyt w wysokości 30 mln dol. am. na zakupy w Japonii, zgoda Japonii na przełożenie spłat zadłużenia przypadającego na 1981 r. na okres po 1986 roku). Bylibyśmy zainteresowani w uzyskaniu w Japonii kredytu na zakupy nieinwestycyjne: materiałów do produkcji, półfabrykatów, komponentów, części zamiennych do zakładów uruchomionych przy współpracy z partnerem japońskim.

Gotowi jesteśmy odbyć pierwszą sesję nowej międzyrządowej komisji mieszanej, powołanie której przewiduje Traktat o Handlu i Nawigacji między PRL i Japonią podpisany ze strony japońskiej przez ministra SZ Sunao Sonodę¹⁴¹.

¹⁴⁰ Wizyta ministra spraw zagranicznych Japonii w PRL odbyła się dopiero w 1985 r.

¹⁴¹ Układ o handlu i żegludze podpisano 16 listopada 1978 r. (wszedł w życie 26 października 1980 r.).

5. Uważamy, że podpisanie polsko-japońskiej umowy lotniczej¹⁴² miałoby istotne znaczenie dla dalszego rozwoju stosunków bilateralnych i stanowiłoby czynnik dynamizujący ten rozwój, głównie w dziedzinie gospodarczej, wymiany kulturalnej i naukowej, a także turystyki.

[załącznik nr 6]

Warszawa, dnia 24 sierpnia 1981 r.

T E Z Y

do rozmowy Ministra J. Czyrka z Ministrem SZ Tajlandii Siddhi Savetsila
na XXXVI sesji ONZ

1. W stosunkach dwustronnych utrzymuje się poprawna atmosfera. Na przestrzeni ostatnich trzech lat dokonaliśmy wymiany wizyt ministrów i wice-ministrów SZ¹⁴³. Utrzymujemy również kontakty z MSZ za pośrednictwem placówek dyplomatycznych. Nasz dialog polityczny z Tajlandią przyczynia się do lepszego zrozumienia stanowisk w sprawach międzynarodowych, a także służy promocji współpracy bilateralnej, zwłaszcza gospodarczej. Należałoby go nadal kontynuować.

W końcu br. lub na początku 1982 r. przewidujemy odbycie I sesji komisji mieszanej powołanej na mocy Umowy Handlowej z 1980 r. dla wypracowania dalszego wzrostu obrotów handlowych.

Obroty handlowe wykazują tendencje wzrostowe. W 1980 r. osiągnęły 40,0 mln zł dew. (w tym eksport 39,9 mln zł dew.). W Tajlandii aktywnie pracują przedstawicielstwa PLO i LOT. Zgłosiliśmy Tajom gotowość wysłania geologów, specjalistów ochrony zabytków, przyjęcia stypendystów. Inicjujemy zawarcie umowy o współpracy naukowo-technicznej, a także rozszerzenie kontaktów w dziedzinie żeglugi.

W środkach masowego przekazu Tajlandii szeroko relacjonowano wydarzenia w Polsce. Ogólnie były to obiektywne relacje. W kontaktach dwustronnych wyrażano zaniepokojenie, czy nasze trudności nie spowodują wstrzymania towarów w eksporcie. Czasami nawet rezygnowano z kontraktów na dostawy towarów z Polski.

2. Wobec Taja byłoby celowe wyrażenie zrozumienia dla polityki poszukiwań pokojowego rozwiązania wszelkich sporów w regionie, a także praktyki nawiązywania przyjaznych, dobrosąsiedzkich stosunków i współpracy, które służą utrwalaniu pokoju.

¹⁴² Umowa o komunikacji lotniczej została zawarta dopiero w 1994 r.

¹⁴³ Zob. PDD 1980 lipiec-grudzień, dok. nr 413.

Interesujące byłoby uzyskanie oceny tajskiej o sytuacji w regionie, stosunkach z ChRL, USA oraz działalności w ASEAN.

4. Mamy trudności w uzyskiwaniu wiz dla pracowników polskiej placówki w Bangkoku (potrzeba oczekiwania około 2–3 miesięcy). Może byłoby celowe zmienienie tej praktyki i przyznanie naszemu krajowi na zasadzie wzajemności krótszego okresu oczekiwania na wizy, podobnie jak to jest z innymi krajami ASEAN (Indonezja, Malezja), z którymi zwykle załatwiamy wizy w ciągu kilku dni.

Można by zaproponować Tajlandii zawarcie konwencji konsularnej, w której sprawy wiz mogłyby być również uregulowane.

4. Gotowi jesteśmy zwiększyć ilość kontaktów kulturalnych, a także współpracę między radiem i TV. Byłoby to pomocne w popularyzacji kultury i wiedzy o obu przyjaznych krajach.

Systematycznie rośnie ilość turystów z Polski odwiedzających Tajlandię¹⁴⁴. Zawarta umowa „Orbisu” stworzyła ramy organizacyjne dla rozwoju turystyki.

[załącznik nr 7]

Warszawa, dnia 25 sierpnia 1981 r.

T E Z Y

do rozmowy Ministra J. Czyrka z ministrem SZ MRL, tow. Dugersurenem
w czasie trwania jesiennej sesji ZO NZ

1. Strona polska wysoko ceni pomyslną współpracę naszych krajów na forum organizacji międzynarodowych, która realizuje się w kontaktach i konsultacjach roboczych przedstawicieli Polski i Mongolii przy ONZ w N. Jorku i Genewie, we wzajemnym zrozumieniu i poparciu dla inicjatyw drugiej strony prezentowanych na forum konferencji międzynarodowych, we współpracy w agendach wyspecjalizowanych ONZ, a przede wszystkim w ramach roboczych konsultacji problemowych przedstawicieli krajów wspólnoty socjalistycznej w podstawowych problemach międzynarodowych. Pomyślna współpraca naszych krajów na forum międzynarodowym jest warunkiem skuteczności realizacji uzgodnionej polityki międzynarodowej krajów wspólnoty socjalistycznej, sprzyja pozycji międzynarodowej obu naszych krajów, umacnianiu sił wspólnoty socjalistycznej i pokoju.

2. Rząd PRL pragnie ponownie zapewnić o poparciu dla inicjatywy Mongolskiej Republiki Ludowej wysuniętej na XVIII Zjeździe Mongolskiej Partii Ludowo-Rewolucyjnej (maj br.) odnośnie zawarcia konwencji o wzajemnej nieagresji i niestosowaniu siły w stosunkach między państwami Azji i rejonu Pacyfiku,

¹⁴⁴ Zob. PDD 1980 styczeń–czerwiec, dok. nr 107.

sformułowanej w apelu Wielkiego Churału Ludowego do parlamentów państw tego rejonu i opublikowanej w formie oficjalnego dokumentu ZO ONZ. Szlachetne pobudki, które legły u podstaw tej inicjatywy, przedstawione w liście osobistym Tow. Cedenbała do Tow. L. Breżniewa z sierpnia br., znajdują pełne zrozumienie i poparcie partii, rządu i narodu polskiego.

3. Mimo głębokich trudności, jakie przeżywa nasz kraj, jesteśmy żywotnie zainteresowani utrzymaniem szerokiej i bliskiej współpracy w stosunkach dwustronnych. Przyjaźń i wierność naszym sojuszom ze Związkiem Radzieckim i bratnimi krajami wspólnoty socjalistycznej są gwarancją polskiej racji stanu. Z zadowoleniem uczestniczymy w wymianie delegacji oficjalnych partyjnych i państwowych, które dobrze służą bliższemu zrozumieniu procesów zachodzących w obu naszych krajach. Z radością gościliśmy w czasie trwania naszego IX Nadzwyczajnego Zjazdu PZPR delegację Mongolskiej Partii Ludowo-Rewolucyjnej z zastępcą członka BP, przewodniczącym Centralnej Komisji Kontroli Partyjnej MPLR, tow. Bugynem Deżidem, z tym samym uczuciem nasze delegacje – partyjna z tow. Neyem na XVIII Zjazd MPLR i partyjno-państwowa z tow. Machem na obchody 60-lecia zwycięstwa Rewolucji Ludowej przebywały na zaproszenie strony mongolskiej w Ułan Bator.

Wiele pożytku dla współpracy dwustronnej naszych krajów, a także dla ich współdziałania na arenie międzynarodowej mają regularne konsultacje przedstawicieli resortów SZ na szczepie wiceministrów i dyrektorów zainteresowanych departamentów, odbywające się w ramach planu współpracy ministerstw.

We współpracy dwustronnej w najbliższej przyszłości winniśmy skoncentrować się na dwóch problemach:

- skrupulatnym realizowaniu ustaleń IX sesji Międzyrządowej Komisji ds. Współpracy Gospodarczej i Naukowo-Technicznej, w tym m.in. ze strony polskiej: dalszym udziale w Międzynarodowej Ekspedycji Geologicznej, kształceniu w Polsce studentów i doktorantów, szkoleniu kwalifikowanych kadr dla przemysłu oraz budowy i modernizacji zakładów w ramach pomocy kredytowej;

- uregulowaniu sytuacji prawnej związanej z ruchem turystycznym obywateli obu krajów¹⁴⁵. Strona polska stoi na stanowisku, że wobec zastrzeżeń strony mongolskiej do ruchu turystycznego i tranzytowego z Polski należy przystąpić do renegocjacji zasad dotychczas obowiązujących, ujętych w przepisach Umowy o zniesieniu wiz w podróżach prywatnych i służbowych obywateli PRL i MRL. Będziemy wdzięczni za sprecyzowanie stanowiska strony mongolskiej w tej sprawie.

AMSZ, Dep. II 38/86, w. 1

¹⁴⁵ Zob. dok. nr 77.

145

*28 sierpnia, szyfrogram ambasadora w Berlinie
w sprawie działań władz NRD wobec polskich turystów*

T a j n e
Specjalnego znaczenia

Szyfrogram Nr 2134/III
z Berlina, nadany 28.8.81, g. 12.30

Kucza

27 bm. Krolikowski zaprosił mnie na rozmowę i w jej trakcie wręczył mi niepodpisaną notatkę zawierającą znane nam informacje o przepisach stanowiących podstawę stosowania wymagań posiadania zezwolenia przewozowego oraz poinformował mnie, że:

- są zaskoczeni treścią, formą i rozmiarami publikacji u nas w środkach masowego przekazu na ten temat;

- sprawa ta została wywołana nie przez NRD, lecz przez fakt, że obywatele polscy zaczęli wozić znaczne ilości towarów, wówczas gdy dotychczas było to wyłączną domeną przedstawicielstw HZ, które znały ten przepis i stosowały się do niego od lat;

- NRD nie wprowadziła żadnych nowych przepisów ani obostrzeń, i oświadczył, że nie zamierzali, ani nie mają takiego celu, wtrącać się w wewnętrzne sprawy naszego kraju. Chodzi im wyłącznie o realizowanie prawa, jest pewna grupa podróżujących, która przewozi tranzytem z Berlina Zachodniego przez terytorium NRD towary przeznaczone nie dla siebie i musi być ona traktowana zgodnie z przepisami prawa i temu prawu się podporządkować;

- nie mogą zaprzestać stosowania tego przepisu i nie zrobią tego, stanowiłoby to bowiem w ich rozumieniu precedens odejścia od stosowania obowiązującego prawa.

Następnie w dłuższej rozmowie podnosił jeszcze, że są zaskoczeni potraktowaniem ich radcy przez Dmochowskiego, faktem, że prasa posługuje się nazwiskiem Kuczy przy omawianiu negatywnych aspektów tej sprawy, oraz nawiązał do 35 lat współpracy, uzgodnień między przywódcami oraz potrzeby umacniania przyjaznych stosunków PRL–NRD. Zależy im bardzo na tym, żeby w środkach masowego przekazu nie ukazywały się w Polsce tak ekscytujące wiadomości, a raczej rzeczowe informacje oparte na analizie sytuacji i przepisów.

Replikując powiedziałem, że nie myśmy rozpoczęli całą sprawę i jest oczywiste, że stoimy na pozycji obrony interesów naszych obywateli. Jeśli sytuacja uległa

zmianie, to było dość czasu, aby spotkali się specjaliści, którzy mogli zastanowić się nad tym, jak poinformować udających się do Berlina Zachodniego, że w określonych warunkach będą podlegać tym przepisom, gdzie i co muszą załatwiać itp.

Rezonans sprawy w społeczeństwie jest duży i ma niewątpliwie negatywny dla NRD wydźwięk.

K. na zakończenie powiedział, że wszystkie informacje dla podróżnych są w naszej gestii, a oni sami z całą konsekwencją zwalczają u siebie wszelkie nastroje i wypowiedzi szkodzące przyjaźni z Polską i proszą o to samo.

Kilka godzin wcześniej rozmawiałem na ten sam temat z H. Tischem – przedstawiłem mu, jakie szkody przyniosło egzekwowanie tego przepisu. Informacji wysłuchał z zainteresowaniem i obiecał interweniować.

Oceniamy, że wdrożenie tego przepisu w stosunku do osób prywatnych nie miało charakteru przypadkowego, lecz było poprzedzone odpowiednimi analizami i decyzjami¹⁴⁶.

/-/ Wirowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 18

146

*28 sierpnia, szyfrogram ambasady w Paryżu
w sprawie spekulacji medialnych o przekazywaniu do ZSRR
części francuskiej pomocy dla Polski*

T a j n e
Natychmiast

Szyfrogram Nr 2162/III
z Paryża, nadany 28.8.81, g. 17.30

Staniszewski

1. TF-1 w dzienniku wieczornym 26 bm. nadała reportaż o francuskich dostawach do Polski, w którym nawiązano do „pogłosek krążących w Polsce” na temat przekazywania części dostaw członkom partii oraz wojskom radzieckim, a także do ZSRR.

Interweniowałem 27 bm. u dyrektora do spraw informacji TF-1 oraz wicedyrektora DPI MSZ – Bressot.

„L’Humanité” z 27 bm. w krótkiej notce ostro skrytykowała ten reportaż.

¹⁴⁶ Zob. dok. nr 115.

„Le Matin” z 28 bm. opublikował obszerny reportaż na ten sam temat, podejmując wątek wątpliwego docelowego przeznaczenia dostaw w oparciu o wypowiedzi działaczy „Solidarności” z Krakowa.

2. Zadzwoił dzisiaj do mnie Leroy, członek BP FPK i dyrektor „L’Humanité”, informując o swym zaniepokojeniu tą trudną kampanią. Zamierza osobiście rozprawić się 31 bm. na łamach dziennika. Prosi o oficjalne wypowiedzi z Polski lub ambasady dla wzmocnienia argumentacji. Proponuję udzielić – proszę o Waszą instrukcję¹⁴⁷.

/–/ Kohorewicz

AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 110

147

28 sierpnia, notatka informacyjna o relacjach PRL–Tanzania

Warszawa, dnia 28 sierpnia 1981 r.

Poufne

NOTATKA INFORMACYJNA dot. stosunków polsko-tanzanijskich

1. Polityczne

Ogólny obraz Polski Ludowej w Tanzanii jest pozytywny. Ceni się zwłaszcza naszą aktywną politykę zagraniczną oraz szereg rozwiązań modelu ustrojowego. W różnych środowiskach społecznych tradycyjnie odczuwalna jest sympatia dla naszego kraju.

Planowaną na jesieni 1979 r. wizytę ministra Spraw Zagranicznych PRL przyjęto w Tanzanii z dużym zadowoleniem. Prezydent Nyerere wyrażał chęć złożenia

¹⁴⁷ W odpowiedzi dyrektor Staniszewski przekazywał szyfrogramem tego samego dnia: „Słusznie postąpiliście. Możecie udzielić H. wypowiedzi. Dary są przekazywane zgodnie z przeznaczeniem osobom znajdującym się w najtrudniejszej sytuacji życiowej i przy kontroli społecznej”; AMSZ, ZD 23/84, w. 12, t. 111. Reakcją ambasady w Paryżu był szyfrogram z 29 sierpnia, w którym radca Tadeusz Kohorewicz przekazywał: „Uzgodniłem z Leroy, że najbardziej nośną formą reakcji będzie krótki mój wywiad wspierający bardzo dobry artykuł Estager opublikowany w «H» z 29 bm. Opracowaliśmy wspólnie tekst, który ukaże się 30 bm. w «Humanite Dimanche», a 31 bm. w «H». Jednocześnie przekażę AFP do szerokiego rozpowszechnienia. Korespondent PAP nada szczegółową relację całości. Sygnalizuję bardzo aktywną, zaangażowaną i konstruktywną postawę kierownictwa FPK w tej sprawie”; AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 110. Zob. dok. nr 162.

wizyty w Polsce we wrześniu tegoż roku, co jeśli zważyć, że miał kilka otwartych zaproszeń do innych KS (m.in. do ZSRR), stanowiło specyficzny wyraz uznania dla pozycji naszego kraju¹⁴⁸.

W 1979 r. miała miejsce wizyta delegacji polskiego Komitetu d/s Radia i TV, zakończona podpisaniem porozumienia o współpracy między radiofoniami obu krajów (telewizja w kontynentalnej Tanzanii nie istnieje). Porozumienie to przewiduje m.in. zwiększenie wymiany materiałów radiowych, a także naszą pomoc techniczno-szkoleniową dla radia tanzanijskiego.

Pożyteczny – jak można sądzić – dla Tanzanii był pobyt w Polsce w kwietniu 1979 r. delegacji KC CCM, która zapoznała się z naszymi doświadczeniami w dziedzinie planowania centralnego i regionalnego. Szef delegacji prof. K. Malima został pod koniec tegoż roku ministrem nowo powołanego resortu planowania i badań ekonomicznych. W dość zgodnej ocenie obserwatorów jest on jednym z głównych w rządzie promotorów dalszej socjalizacji gospodarki tanzanijskiej.

Na tle generalnie przychylnego klimatu politycznego w stosunkach dwustronnych w ostatnich latach udało się znacznie zwiększyć ilość poloników w prasie i radio tanzanijskim. Ich nasilenie przypadło w okresie obchodów 35-lecia PRL, a tematyka dotyczyła osiągnięć naszego kraju i ważnych bieżących wydarzeń. Należyte odbicie w środkach przekazu mają imprezy organizowane przez naszą ambasadę.

Należy podkreślić, że posierpniowa sytuacja w Polsce prezentowana jest w tanzanijskich środkach przekazu z dużym umiarem i obiektywizmem i ze znacznym wykorzystaniem materiałów przekazywanych przez ambasadę.

Aktualnie w stosunkach z Tanzanią ważna jest sprawa atmosfery wokół rekomendowanej przez szczyt OJA w Nairobi (w czerwcu br.) kandydatury obecnego ministra Spraw Zagranicznych Tanzanii Salim Ahmed Salima na stanowisko Sekretarza Generalnego ONZ. Sondujący nasz stosunek w tej sprawie amb. Ndobho (w lipcu br.) otrzymał wstępną informację, „że do kandydatury przedstawiciela zaprzyjaźnionej Tanzanii i Afryki odnosimy się z całą sympatią i że zostanie ona rozpatrzona przez nas z najwyższą uwagą”.

2. Gospodarcze

Polska posiada z Tanzanią dwie aktualne umowy gospodarcze:

- a) Umowę handlową z dnia 6.VI.1963 r.
- b) Umowę o współpracy naukowo-technicznej z dnia 15.V.1965 r.

W wykonaniu tej umowy „POLSERVICE” zawarł w 1965 r. z tanzanijskim ministerstwem finansów porozumienie określające zasady delegowania naszych specjalistów do Tanzanii.

W obrotach handlowych, tradycyjnie niewielkich, zaznaczył się w 1980 r. znaczny wzrost dzięki rozpoczęciu dostaw maszyn i urządzeń włókienniczych dla

¹⁴⁸ Do wizyt nie doszło.

realizowanego wspólnie z NRD kompletnego zakładu włókienniczego w Mbeya. Tak więc o ile w 1979 r. eksport do Tanzanii wyniósł 3.794 tys. zł dew. (wzrost w stosunku do roku poprzedniego o ok. 25%), a import – 2.036 tys. zł dew., to w 1980 r. eksport wzrósł do 13.990 tys. zł dew. przy 3.200 tys. zł dew. w imporcie. W I półroczu br. osiągnięto już 9.900 tys. w eksporcie (w imporcie brak danych). Ogólna wartość naszego udziału w dostawach dla fabryki w Mbeya wyniesie ok. 9 mln dol. w kredycie 10-letnim. Należy dodać, że strona polska jest zainteresowana również we wzroście importu z Tanzanii: tanina (garbnik), ziarno słonecznikowe, sezam, rącznik (rycynus).

Statki PRL zawijają regularnie do portów tanzanijskich (w 1980 r. 15 zawinięć).

3. Inne

W Tanzanii istnieje spore zapotrzebowanie na polskich specjalistów. Jednakże z powodu mało atrakcyjnych warunków finansowych ilość ich w ostatnich 3 latach spadała: w 1978 było 16 osób, w 1979 – 11 osób i obecnie 5 osób. Zmniejszyła się również ilość pracujących w Tanzanii polskich ekspertów ONZ, z 4 przed 1980 r. do 1 obecnie.

Polska przyznaje Tanzanii rocznie 7 stypendiów na studia wyższe. Obecnie studiuje w Polsce łącznie ok. 30 Tanzanijczyków.

Znacznego rozmiaru nabrała w 1979 r. współpraca sportowa, której towarzyszyły: wizyty delegacji GKKFiS, pomoc szkoleniowa dla sportowców tanzanijskich poprzez przyjęcie w kraju grupy lekkoatletów i wysłanie naszego trenera dla reprezentacji Tanzanii w piłce nożnej. Zapewniło to szeroką informację i popularyzację osiągnięć sportowych naszego kraju w tanzanijskich środkach przekazu.

Umowa lotnicza z 1976 r., parafowana przez Tanzanię w imieniu trzech krajów – członków ówczesnej Wspólnoty Wschodnio-Afrykańskiej – w wyniku rozpadu Wspólnoty nie przeszła przewidywanej procedury ratyfikacyjnej i nie weszła w życie. Strona polska jest nadal zainteresowana w sfinalizowaniu tej umowy.

Należy wspomnieć o sporej (ponad 30 osób) liczbie księży i siostr zakonnych z Polski przebywających obecnie w Tanzanii (na paszportach konsularnych)¹⁴⁹. Jest to największe po Zambii skupisko kleru polskiego w tym regionie Afryki. Odgrywa ono pozytywną rolę w stosunkach polsko-tanzanijskich.

Opracował: S. Szymański

Zatwierdził: ^fS. Matosek
Wicedyrektor Departamentu

AMSZ, Dep. V 25/86, w. 3

¹⁴⁹ W sprawie sytuacji duchowieństwa polskiego w Tanzanii zob. PDD 1980 lipiec-grudzień, dok. nr 50.

148

*28 sierpnia, notatka informacyjna z rozmowy wiceministra Dmochowskiego
z ambasadorem Czechosłowacji*

Warszawa, dnia 28.08.1981 r.

POUFNE

NOTATKA INFORMACYJNA
z rozmowy z Ambasadorem CSRS w Warszawie

W dniu dzisiejszym przyjąłem Ambasadora CSRS J. Rzehorzka – na jego prośbę.

Ambasador poinformował, że Sekretariat KC KPCz i rząd CSRS podjęły na okres przejściowy decyzje dot. studentów czechosłowackich w Polsce.

W myśl tych decyzji Czechosłowacja:

- nie skieruje do Polski w roku akademickim 1981/82 swoich studentów na I rok studiów;

- wycofa z Polski w roku akademickim 1981/82 wszystkich swoich studentów II, III i IV roku studiów;

- w kilku polskich uczelniach pozostawi 5 czechosłowackich studentów celem dokończenia studiów;

- pozostawia studentów kształcących się w Wyższej Szkole Morskiej, jednakże nie zamierza skierować do tej uczelni studentów na I rok studiów;

- wymiana stażystów, doktorantów, pracowników naukowych itp. będzie ze strony czechosłowackiej przebiegać zgodnie z obowiązującymi porozumieniami;

- sprawa obywateli CSRS studiujących w Polsce polonistykę (chodzi głównie o tzw. wymianę polonijną) jest przez kompetentne władze CSRS rozważana.

Powyższe decyzje nie powodują zależności, jeśli chodzi o liczbę studentów polskich studiujących w uczelniach czechosłowackich. To samo odnosi się do polskich stażystów i doktorantów. Nie ulegają też zmianie warunki, na jakich strona polska może nadal kierować swoich obywateli na studia do CSRS.

Decyzje te podyktowane zostały sytuacją polityczną w Polsce.

Podkreślając przejściowy charakter podjętych decyzji Tow. Rzehorzek poinformował, że strona czechosłowacka zamierza w końcu roku akademickiego 1981/82 przeprowadzić na ten temat ponowne rozmowy.

/–/ M. Dmochowski

AMSZ, Dep. I 51/84, w. 2 (druk: Przed i po 13 grudnia, t. II, dok. nr 247)

149

*28 sierpnia, pilna notatka
w sprawie udziału zagranicznych delegacji związkowych
w I krajowym zjeździe delegatów NSZZ „Solidarność”*

Warszawa, dn. 28 sierpnia 1981 r.

Tajne

PILNA NOTATKA

dot. udziału delegacji zagranicznych w Zjeździe „Solidarności”

1. KKP NSZZ „Solidarność” poinformowała MSZ o zaproszeniu na Zjazd Krajowy del. 3 central międzynarodowych i 20 delegacji związkowych z 13 krajów, del. MOP i obserwatorów z LO Danii oraz Organizacji Afrykańskiej Jedności Związkowej z Ghany. Zaproszenia zostały skierowane do następujących central, które przedstawiamy wraz z krótką charakterystyką:

1. Międzynarodowa Konfederacja Wolnych Związków Zawodowych

Druga pod względem wielkości po SFZZ centrala związkowa, reprezentująca reformistyczny ruch związkowy. Siedziba w Brukseli. Utworzona w 1949 r. w wyniku rozłamu dokonanego w SFZZ przez prawicowych przywódców amerykańskich i angielskich związków zawodowych. Pod względem ideologicznym przeważają idee solidaryzmu klasowego i dominują wpływy socjaldemokracji. MKWZZ wielokrotnie odrzucała propozycje SFZZ w sprawie wspólnego działania w obronie mas pracujących. W praktyce przywódca MKWZZ narzucają politykę walki z komunizmem i zakazują organizacjom członkowskim utrzymywania łączności ze związkami zawodowymi KS. Pod naciskiem bardziej realistycznych sił w uchwałach MKWZZ pojawiają się hasła w obronie pokoju, o zakaz broni atomowej itp.

2. Światowa Konfederacja Pracy. Trzecia pod względem wielkości centrala. Siedziba w Brukseli. Utworzona w 1920 r. jako Międzynarodowa Konfederacja Chrześcijańska Związków Zawodowych. Po 16 Kongresie (1968 r.) chrześcijańska baza ideowa mniej eksponowana. ŚKP popiera burżuazyjne teorie „ludowego kapitalizmu” i „państwa powszechnego dobrobytu”. W podejmowanych deklaracjach potępia wojnę jako metodę rozwiązywania sporów międzynarodowych, wypowiada się za powszechnym i kontrolowanym rozbrojeniem itp. W ostatnich latach dochodziło do sporadycznych kontaktów ŚKP z centralami związkowymi KS, np. w XXIV Kongresie Węgierskich Związków Zawodowych (1980 r.) uczestniczyła także delegacja ŚKP. Utrzymywane były kontakty CRZZ z ŚKP.

3. Światowa Federacja Związków Zawodowych. Największa centrala związkowa. Siedziba w Pradze. Powołana do życia w 1945 r. W 1949 r. wystąpiły z niej

centrale związkowe niektórych KK, tworząc MKWZZ. Do ŚFZZ należą centra-
le związkowe KS. Polski ruch związkowy był jednym z założycieli tej organizacji.
Obecnie związki branżowe kontynuują przynależność. Należy pozytywnie ocenić
próbę nawiązania przez „Solidarność” oficjalnych kontaktów z ŚFZZ.

4. Kongres Związków Zawodowych (TUC) – W. Brytania. Członek MKWZZ.
Do TUC afiliowanych jest ponad 100 organizacji związkowych. TUC jest aflio-
wana do Labour Party przez tzw. zbiorowe członkostwo. Do lata ub.r. TUC utrzy-
mywała kontakty z polskim ruchem związkowym. „S” szybko nawiązała kontakty
z TUC. Od stycznia 1981 r. kontakty „S” z brytyjskim ruchem związkowym nabi-
erają systematycznego charakteru. TUC udzieliła „S” pomocy materialnej, zapewnia
przeszkolenie działaczy oraz popiera ją politycznie „jako najbardziej reprezenta-
tywną organizację związkową”.

5. Federacja Austriackich Związków Zawodowych (ÖGB). Członek MKWZZ.
Odgrywa ważną rolę w życiu gospodarczo-społecznym kraju. Jest w większości
zdominowana przez socjaldemokrację. ÖGB od lat utrzymywała ożywione kon-
takty z naszymi związkami zawodowymi. Kierownictwo ÖGB po sierpniu 1980 r.
zajęło ostrożne i wyczekujące stanowisko wobec wydarzeń w ruchu związkowym
w Polsce. Jedynie frakcja chrześcijańska działająca w ramach ÖGB angażowała
się czynnie w poparcie „S”, organizując m.in. zbiórki pieniędzy oraz krytykując
kierownictwo ÖGB za wyczekujące stanowisko wobec posierpniowych wydarzeń
w Polsce.

6. Powszechna Federacja Pracy Belgii (FGTB). Jest najliczniejszą centralą
związkową w tym kraju, liczy ponad milion członków. Członek MKWZZ. Od sze-
regu lat utrzymuje bliskie kontakty z polskimi zw. zaw., m.in. odbyło się szereg
wizyt na różnych szczeblach. Stanowisko FGTB w sprawach „S” i sytuacji w Polsce
jest umiarkowane.

7. Konfederacja Chrześcijańskich Związków Zawodowych (CSC). Druga pod
względem wielkości centrala związkowa w Belgii (ponad milion członków). Czło-
nek ŚKP. Utrzymywała bliskie kontakty z CRZZ, wymieniała z nią wizyty. Podjęła
kontakty z „S”, m.in. w ramach pomocy dostarczyła jej sprzęt biurowy.

8. Generalna Konfederacja Pracy (CGT) (Francja). Członek ŚFZZ, najstarsza
i największa centrala związkowa Francji. Liczy ok. 2,3 mln członków. W kierow-
nictwie dominują członkowie FPK. Sekretarz generalny G. Seguy jest członkiem
BP FPK. W CGT działają jednak również lewicowi socjaliści i zwolennicy F. Mit-
terranda, a także lewicowi katolicy. Odnosi się życzliwie do procesów zachodzą-
cych w naszym kraju. Utrzymuje kontakty ze wszystkimi związkami działającymi
w Polsce, w tym ograniczone z „S”.

9. Francuska Demokratyczna Konfederacja Pracy (CFDT). Jest pod silnym
wpływem PS. Liczy ok. 1,1 mln członków. Nie należy do żadnej związkowej orga-
nizacji międzynarodowej. Utrzymuje kontakty ze zw. zaw. KS. Od samego początku

udzielała wszechstronnego wsparcia „S”. Zaprosiła Wałęsę do złożenia wizyty we Francji¹⁵⁰. Proces odnowy w naszym kraju ocenia przez pryzmat stosunku władz do „S”. CFDT deklarowała gotowość moderującego wpływu na „S”.

10. Francuska Konfederacja Chrześcijańskich Pracowników (CFTC). Powstała w 1919 r. Ma konserwatywny profil. Akcentuje swój wyznaniowy charakter. Działa samodzielnie, nie współpracuje bliżej z innymi konfederacjami. Liczy zaledwie 150 tys. członków. Solidaryzowała się ze strajkującymi w Polsce, ale robiła to spokojnie. Utrzymuje dyskretne kontakty z „S”.

11. Irlandzki Kongres Związków Zawodowych (ITUC). W Irlandii jest zarejestrowanych 88 związków zawodowych, liczących ogółem ok. 340 tys. członków. Centralną organizacją, do której należy przeważająca ilość związków, jest ITUC. Członek MKWZZ. Utrzymywała w przeszłości kontakty z polskim ruchem związkowym. Jedyńm dotychczasowym kontaktem „S” z ITUC było uczestnictwo „S” w kongresie irlandzkiej centrali w lipcu br.

12. Norweska Federacja Związków Zawodowych (LO). Największa organizacja związkowa na terenie Norwegii. Członek MKWZZ. Znajduje się pod bezpośrednim wpływem Partii Pracy, będąc jej głównym oparciem. Do sierpnia 1980 r. LO utrzymywała bardzo szerokie i żywe kontakty z CRZZ i związkami branżowymi. Wiosną br. na zaproszenie „S” przebywała w Polsce delegacja LO. W sierpniu br. na zaproszenie LO przebywała w Norwegii delegacja „S”. Stanowisko LO do wydarzeń w polskim ruchu związkowym było i jest bardzo ostrożne i wyważone. Jedyne frakcje lewackie, będące pod wpływem maoistów, angażowały się w pomoc finansową dla „S”.

13. Zrzeszenie Niemieckich Związków Zawodowych (DGB) jest największą centralą związkową RFN. Członek MKWZZ. Od lat utrzymywała kontakty z polskim ruchem związkowym. Rozwija współpracę ze wszystkimi organizacjami związkowymi KS. Stosunek DGB do „S” determinowany jest z jednej strony politycznymi wpływami i interesami SPD, z drugiej – naciskiem kół chadeckich na materialne i moralne wsparcie „S” przez DGB. Dotychczasowe kontakty z „S” ograniczyły się do kilkudniowej wizyty informacyjnej w lutym br. kierownika wydziału d/s kontaktów międzynarodowych DGB z kierownictwem „S”. DGB ponawia zaproszenie L. Wałęsy do złożenia wizyty w RFN. Termin wizyty był przesuwany i nie jest ustalony¹⁵¹. Z wiarygodnych informacji z kół SPD wynika, że DGB kierować się będzie w stosunku do „S” zalecaną przez SPD powściągliwością i postawą wyczekującą.

¹⁵⁰ Lech Wałęsa przebywał we Francji 14–21 października; zob. dok. nr 274, 275, 277 i 286. W sprawie wcześniejszych przygotowań i odwołania wizyty w pierwotnym terminie (ze względu na wydarzenia bydgoskie) zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 245 i 247.

¹⁵¹ Zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 47.

14. Konfederacja Szwedzkich Związków Zawodowych (LO) jest największą centralą związkową w Szwecji. Członek MKWZZ. Zrzesza ok. 1,5 mln związkowców. Mocno związana z Socjaldemokratyczną Partią Szwecji. Do pierwszych kontaktów oficjalnych między LO i CRZZ doszło w połowie ub. dziesięciolecia. Do tego czasu kontakty utrzymywano wyłącznie na płaszczyźnie roboczej pomiędzy poszczególnymi związkami branżowymi. Aktualnie LO utrzymuje kontakty wyłącznie z „S”. W marcu 1981 r. doszło do wizyty w Szwecji delegacji „S”. LO przyjęła w I półroczu br. grupę związkowców „S” w celach szkoleniowych i instruktażowych, głównie poligrafów. W maju br. Szwecję odwiedził L. Wałęsa dla odebrania nagrody pisma socjaldemokratycznego „Arbetet”¹⁵². „S” otrzymała wkrótce po powstaniu maszyny poligraficzne i papier od LO.

15. Włoska Powszechna Konfederacja Pracy (CGIL). Liczy 4,3 mln członków. Główne wpływy ma WłPK i WłPS. CGIL była inicjatorem przełamania rozbieżności włoskiego ruchu związkowego i utworzenia w 1975 r. Federacji 3 central CGIL–CISL–UIL. CGIL jest najbardziej radykalną organizacją we włoskim ruchu związkowym. Do 1979 r. CGIL była członkiem SFZZ. Utrzymywała szerokie kontakty z polskim ruchem związkowym. Współpracuje z organizacjami związkowymi KS.

16. Włoska Konfederacja Związków Zawodowych (CISL). Liczy ponad 2,8 mln członków. Należy do MKWZZ. Jest pod wpływem chrześcijańskiej demokracji.

17. Włoski Związek Pracy (UIL). 1,1 mln członków. Członek MKWZZ. Znajduje się pod wpływem socjaldemokratów i republikańców.

W styczniu 1981 r. delegacja „S” z L. Wałęsą udała się na zaproszenie wszystkich 3 central zgrupowanych w Zjednoczonej Federacji CGIL–CISL–UIL z oficjalną wizytą do Włoch¹⁵³. Delegacja „S” została także zaproszona na X Kongres CGIL (16–21.XI.br.) i na Kongres CISL (we wrześniu).

18. Generalna Rada Związków Zawodowych (Sohyo). Największa centrala związkowa Japonii. Związana z Japońską Partią Socjalistyczną. Utrzymuje aktywne stosunki ze związkami zawodowymi KS. Nie należy do międzynarodowych central związkowych, ale współpracuje z SFZZ. W poprzednich latach utrzymywała poprawne stosunki z CRZZ. Po powstaniu „S” Sohyo zabiegała o nawiązanie z nią stosunków. Sekretarz Generalny Tomizuka spotkał się z L. Wałęsą w Polsce. W br. delegacja „S” złożyła wizytę w Japonii na zaproszenie Sohyo¹⁵⁴. Centrala ta udziela „S” stosunkowo dużo pomocy.

19. Japońska Konfederacja Pracy (Domei). Druga co do wielkości centrala związkowa Japonii. Reformistyczna, związana z pravicową Partią Demokratycznego Socjalizmu. Delegacja „S” podczas pobytu w Japonii złożyła również wizytę

¹⁵² Zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 433.

¹⁵³ Zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 19, 33, 51 i 73.

¹⁵⁴ Zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 183, 364, 391, 393 i 466.

w Domei, odbyła tam rozmowy – podobnie jak w przypadku Sohyo – na temat pomocy i dalszej współpracy. CRZZ nie utrzymywała kontaktów z Domei.

20. Rada Związków Zawodowych Jugosławii (RZZ). Stanowi jedyną konfederację związkową skupiającą wszystkie związki branżowe. Działa pod kierownictwem ZKJ, uznaje jego program oraz aktywnie uczestniczy w jego realizacji. Ew. uczestnictwo przedstawicieli RZZ Jugosławii w Zjeździe „S” będzie mieć wyjątkowy charakter, gdyż byłaby to jedyna organizacja związkowa z KS reprezentowana na Zjeździe.

21. Zrzeszenie Szwajcarskich Związków Zawodowych (SGB). Największa szwajcarska organizacja związkowa (ok. 450 tys. członków). Kierowana przez Socjaldemokratyczną Partię Szwajcarii. Ruch związkowy w tym kraju jest rozbity – drugą co do liczebności centralą związkową jest CNG – Chrześcijańsko-Narodowy Związek Zawodowy (ok. 150 tys.). SGB nie utrzymywała stosunków z polskimi zw. zaw. Jej politykę cechuje znacznie większy niż w przypadku szeregu innych zachodnioeuropejskich zw. zaw. konserwatyzm. Po powstaniu „S” wzrosło w SGB zainteresowanie polskim ruchem związkowym.

22. Powszechna Konfederacja Pracy „Siła Robotnicza” (CGT-FO) Francja. Powstała w wyniku rozłamu w CGT w 1947 r. jako nurt reformistyczny, przeciwny CGT. Liczy ok. 800 tys. członków. Czołowi działacze wywodzą się z partii poprzedniej ekipy rządzącej (UDF i RPR). Należy do MKWZZ. Demonstracyjnie popierała akcje strajkowe w Polsce w ub.r. Krytykowała władze za przeciwstawianie się „nieuchronnym przeobrażeniom demokratycznym”. Udziela pomocy „S”. Sekretarz Generalny Andre Bergeron po powrocie Bałuki do kraju¹⁵⁵ zaangażował się osobiście w obronę współtowarzyszki Bałuki, obywatelki francuskiej, w związku z ich działalnością polityczną. Fakt ten nasuwa przypuszczenie co do ew. powiązań centrali z ekstremistycznym skrzydłem w „S”.

23. Amerykańska Federacja Pracy – Kongres Przemysłowych Związków Zawodowych (AFL-CIO). Największa centrala zw. zaw. USA. Zrzesza około 12 mln osób. Przed kilku laty wystąpiła z MKWZZ, obecnie zapowiedziała powrót do tej organizacji. AFL-CIO jest bardzo wpływową organizacją, mającą znaczny udział w życiu politycznym i gospodarczym USA; silnie powiązana z kapitałem międzynarodowym i amerykańskim. Tradycyjnie udziela poparcia Partii Demokratycznej. Konsekwentnie w swoim programie odrzuca wszelkie koncepcje społeczne ograniczające własność prywatną czy interwencjonizm państwowy, określając je jako idee komunistyczne. Reprezentuje zdecydowanie antykomunistyczną linię w polityce wewnętrznej i międzynarodowej. Dlatego dotychczas nie było jakichkolwiek, nawet nieoficjalnych kontaktów z polskim ruchem i organizacjami zw. KS. Od chwili powstania „S” AFL-CIO udziela jej pomocy finansowej i rzeczowej,

¹⁵⁵ Edmund Bałuka, uczestnik i współorganizator strajków w Stoczni Szczecińskiej (1970 r. i 1971 r.), opuścił Polskę w 1973 r. Do kraju powrócił nielegalnie 21 kwietnia 1981 r.

organizuje różne zbiórki pieniężne, wydaje oświadczenia o poparciu politycznym itd. Centrala wystosowała do L. Wałęsy zaproszenie do złożenia przez niego wizyty w USA pod koniec br.

24. Federacja Duńskich Związków Zawodowych (LO). Członek MKWZZ. W przeszłości nie utrzymywała kontaktów z polskim ruchem związkowym; tylko niektóre polskie organizacje branżowe współpracowały z duńskim ruchem zw. LO jest największą duńską centralą związkową, w której zrzeszonych jest większość organizacji branżowych.

25. Międzynarodowa Organizacja Pracy (MOP) jest wyspecjalizowaną agendą ONZ¹⁵⁶. Polska aktywnie uczestniczy w pracach tej organizacji. MOP zajęła bardzo wyważone stanowisko wobec wydarzeń w Polsce. Przebieg Sesji MOP w czerwcu br., w której uczestniczyła „S”, był potwierdzeniem tej linii¹⁵⁷.

26. Organizacja Afrykańskiej Jedności Związkowej (OAJZ) – grupuje organizacje związkowe Afryki. Polski ruch zw. utrzymywał kontakty z tą organizacją. OAJZ jako organizacja regionalna stara się prowadzić niezależną politykę. Powiązana z Organizacją Jedności Afrykańskiej.

II. Wnioski:

1. Decyzja „S” niezaproszenia zw. zaw. KS prowadzi do ukształtowania się jednostronnej reprezentacji międzynarodowej na Zjeździe. Możliwości zmiany tej sytuacji praktycznie biorąc nie istnieją.

2. Wyrażając zgodę na przyjazd międzynarodowych central zw. należałoby zabezpieczyć przynajmniej udział ŚFZZ w Zjeździe. Niezbędne byłoby przeprowadzenie w tej sprawie rozmów – odpowiednimi kanałami – z kierownictwem ŚFZZ, wskazując na polityczne znaczenie udziału ŚFZZ w Zjeździe „S” i negatywne skutki wynikające z jej nieobecności.

3. Szczególnie złożoną sprawą jest zaproszenie delegacji AFL-CIO z USA. Znały jest na forum międzynarodowym antykomunistyczny charakter tej organizacji. Względy polityczne przemawiałyby więc za odmową wydania wiz AFL-CIO. Należy jednak mieć na uwadze brak formalnych podstaw do odmowy. Odmowa udzielenia wiz miałaby poważne reperkusje polityczne dla stosunków polsko-amerkańskich. Należy zwłaszcza liczyć się z negatywną reakcją Kongresu. Przedstawiciel Dep. Stanu wyraził nadzieję, że strona polska „z pełną uwagą” rozpatrzy sprawę.

W związku z powyższym MSZ proponuje wstrzymać się z wydaniem wiz do czasu przeprowadzenia z „S” rozmowy dla zażądania gwarancji, że AFL-CIO

¹⁵⁶ Zob. dok. nr 155.

¹⁵⁷ W sprawie udziału delegacji NSZZ „Solidarność” w 67. sesji konferencji ogólnej Międzynarodowej Organizacji Pracy zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 212, 287, 298, 410, 461 i 494.

w czasie pobytu w Polsce nie będzie przejawiać działalności sprzecznej z interesami naszego kraju.

Opr.: W. Scholz

/–/ J. Wiejacz

AMSZ, Dep. III 50/84, w. 1

150

28 sierpnia, pilna notatka w sprawie chińskiej pomocy gospodarczej dla PRL

Warszawa, dn. 28.08.1981 r.

TAJNE

Do rąk własnych

PILNA NOTATKA

W dniu 28 bm. złożył mi wizytę w trybie pilnym chargé d'affaires a.i. ChRL i przekazał następującą informację:

„Jestem upoważniony przez rząd Chińskiej Republiki Ludowej do przedstawienia następującej propozycji: Rząd ChRL znając obecne, przejściowe trudności gospodarcze Polski, zwłaszcza brak mięsa, kierując się tradycyjnymi więzami przyjaźni i sympatii dla narodu polskiego, gotów jest dostarczyć Polsce w ramach naszych możliwości pewną ilość wieprzowiny.

Proponujemy dostarczenie Polsce w latach 1981–1982 w trybie kredytu bezprocentowego – 50 tys. ton wieprzowiny.

Proponujemy, aby strona polska spłacała te dostawy za 10 lat, to znaczy w latach 1992–93, w twardej walucie według ówczesnych cen światowych (to znaczy w 1992 roku za 25 tys. ton mięsa i podobnie w 1993 r.).

Jeśli rząd polski uważa tę propozycję za realną i korzystną, proponujemy, aby MHZ-y obu krajów natychmiast przystąpiły do konkretnych ustaleń, które doprowadziłyby do szybkiej realizacji kredytu w br.”

W odpowiedzi wyraziłem zadowolenie z chińskiej propozycji i obiecałem przekazać sprawę kompetentnym władzom.

Na moje bardziej szczegółowe pytania gość nie umiał odpowiedzieć, stwierdzając, że po pozytywnej decyzji ze strony rządu PRL natychmiast MHZ-y przystąpią do ich uściślenia¹⁵⁸.

/-/ T. Olechowski

^b07.09.1981

W rozmowie z Cd'A PRL w Pekinie tow. Góralczykiem Dyr. Dep. ZSRR i Eur. Wsch. MSZ ChRL Ju Hung Liang pytał o stanowisko rządu naszego w/s ich propozycji^b.

AMSZ, Dep. II 39/86, w. 1

151

*28 sierpnia, notatka ambasadora w Londynie
o reakcji Wielkiej Brytanii na wydarzenia w Polsce*

London, W. 1, 28 sierpnia 1981

TAJNE

Towarzysz Józef CZYREK
Członek Biura Politycznego KC PZPR
Minister Spraw Zagranicznych
W a r s z a w a

W dniu 27 sierpnia br. Asystent Wiceministra Spraw Zagranicznych E.A.J. FERGUSSON, z upoważnienia Lorda CARRINGTONA, przedstawił opinię rządu brytyjskiego dot. sytuacji w Polsce.

¹⁵⁸ W notatce Departamentu II z 11 września zapisano: „Jak poinformował dyrektor Departamentu w MHZ, Tadeusz Kowalski, w dniu 10.09.81 r. przeprowadził on rozmowę z radcą Handlowym Ambasady ChRL w Warszawie i przekazał mu naszą pozytywną decyzję odnośnie chińskiej propozycji zakupu mięsa na warunkach kredytowych. Jednocześnie dyr. Kowalski prosił rozmówcę o dodatkowe sugestie co do przeprowadzenia w/w transakcji, zaznaczając, że w naszym rozumieniu sprawę przejmą odpowiednie centrale HZ. Radca Handlowy Ambasady ChRL oznajmił w odpowiedzi, iż rozumiał, że chińska propozycja była propozycją od rządu do rządu, i pytał, czy przekazana przez dyr. Kowalskiego odpowiedź stanowi odpowiedź rządu. Dyr. Kowalski odpowiedział, że jest to stanowisko MHZ, który jest częścią rządu. W ostatnich dniach podczas spotkań na przyjęciach w ambasadach Bułgarii i KRLD chiński Chargé d'Affaires a.i. Siang Czung-pu dwukrotnie dopytywał się, czy będzie w w/w sprawie przyjęty w MSZ, bowiem tam ją składał na ręce wiceministra Olechowskiego”; AMSZ, Dep. II 39/86, w. 1.

Powyższe stanowić będzie wykładnię prezentowanych informacji w działaniu dyplomatycznym Wielkiej Brytanii.

1) Rząd Brytyjski z uwagą obserwował przebieg i wyniki IX Zjazdu PZPR. Wyrażają wysoką ocenę merytorycznego spokoju oraz moderującego charakteru Zjazdu. Podjęte uchwały stanowią realną bazę opanowania kryzysu we wszystkich dziedzinach.

2) Główny ciężar implementacji ekonomicznych decyzji Zjazdu ponieść musi Rząd. Od jego sprawności w wymuszeniu respektowania ekonomicznych konieczności zależy proces stabilizacji rozregulowanej gospodarki.

3) Dialog oraz relacje Rząd–Solidarność muszą dotyczyć spraw ekonomicznych, a nie politycznych. Jeśli rząd zezwoli na rozbudowę dialogu w sprawach politycznych, niemożliwym jest osiągnięcie konstruktywnych rezultatów w usprawnianiu polskiej gospodarki (reformy).

4) W Solidarności musi zająć proces moderujący. Jak na razie ekstremiści mają decydujący głos.

Dlatego kongres w/w organizacji musi wykazać zrozumienie ekonomicznych problemów Polski.

Solidarność musi się włączyć w ekonomiczny program aprobowany na IX Zjeździe Partii.

Jeśli tego nie zrobią, oceny państw EWG będą krytyczne. Powyższe stanowisko państw EWG wynika z ekonomicznego interesu stabilizacji Polski oraz ważnego czynnika, jakim jest wpływ destabilizacji PRL na stan ładu europejskiego.

Brytyjcy politycy wyrażają przekonanie, że po kongresie Solidarności zaistnieją właściwe warunki do współpracy Związków Zawodowych z rządem.

5) W interesie państw EWG oraz Polski jest przystąpienie PRL do IMF.

Stworzy to m.in. warunki do opracowania programu udzielenia dalszych kredytów, aktywizujących potencjał wytwórczy naszego kraju.

Kraje Zachodnio-europejskie muszą mieć zapewniony mechanizm dyscyplinujący wydatki kredytowe. Brak tego czynnika zaważył na błędach polityki lat 70-tych.

Prosiłem o wyjaśnienie, czy p. 3 oraz 4 będą podstawą dla ukazania publicznie istotnej i pozytywnej modyfikacji stanowiska brytyjskiego. Minister E.A.J. FER-GUSSON odpowiedział, że rząd brytyjski nie ma zamiaru publikować powyższego stanowiska ze względów politycznych i ideologicznych.

Jest ono jednak wykładnią brytyjskiego postępowania tak w stosunkach z Polską, jak i sojusznikami.

^fJ. Bisztyga

152

*31 sierpnia, notatka Departamentu Studiów i Programowania
w sprawie ewentualnego przystąpienia Polski do MFW*

Warszawa, dnia 31 sierpnia 1981 r.

P O U F N E

Uzasadnienie konieczności udziału Polski w MFW¹⁵⁹

Jedną z podstawowych przeszkód na drodze wyjścia Polski z kryzysu gospodarczego, a co za tym idzie, i stabilizacji politycznej, jest pogarszająca się stale sytuacja płatnicza kraju. Obciążenie z tytułu spłat rat i odsetek, mimo dotychczasowych uzgodnień z wierzycielami oraz otrzymanej pomocy, w tym ze strony ZSRR, jest tak duże, że – prowadząc do konieczności stałego zmniejszania importu – uniemożliwia praktycznie realizowanie polityki zdynamizowania gospodarki. Utrudnia również poważnie wprowadzenie reformy gospodarczej.

Konieczne jest więc zdecydowane przerwanie tego kręgu zależności, wyjście z istniejącej „pętli zadłużenia”. Będzie to możliwe, jeżeli spełnione zostaną dwa warunki: osiągnięcie porozumienia z bankami prywatnymi ws. poprawy warunków spłaty zadłużenia oraz znalezienie dodatkowych źródeł kredytów, które umożliwią nam utrzymanie odpowiedniego poziomu importu ze strony wolnodewizowej.

Przystąpienie do MFW oraz do Banku Światowego ma z tego punktu widzenia bardzo duże, być może nawet decydujące znaczenie.

Członkostwo w MFW i w Banku Światowym daje dwojakie korzyści: bezpośrednie – związane z możliwością uzyskania poważnych, a przy tym niskoprocentowanych kredytów oraz pośrednie – polegające m.in. na poprawieniu wiarygodności danego kraju na międzynarodowym rynku kapitałowym. W tym zakresie udział w MFW byłby ważnym czynnikiem ułatwiającym nam osiągnięcie korzystnego porozumienia z bankami prywatnymi. Pozostanie poza tą organizacją może w krańcowym wypadku nawet uniemożliwić zawarcie takiego porozumienia, a równocześnie skomplikować kontynuację uzgodnień z rządami zachodnimi.

Zadaniem MFW jest przede wszystkim pomoc w zapewnieniu sprawnego funkcjonowania międzynarodowego systemu walutowego oraz handlu międzynarodowego. Dla realizacji tego celu MFW udziela pomocy kredytowej państwom, które mają kłopoty w zrównoważeniu swoich bilansów płatniczych. Pomoc polega na tym, że MFW wyraża zgodę na nabycie walut wymienialnych za walutę

¹⁵⁹ 1 września dyrektor Dąbrowa przesłał notatkę kierownikowi WZ KC PZPR Włodzimierzowi Natorfowi. Zob. też dok. nr 326.

narodową z obowiązkiem wykupienia w późniejszym okresie (od 3 do 10 lat) „zastawionej” waluty narodowej.

Pomoc ta ma charakter bezwarunkowy, a w części warunkowy. W ramach kredytów bezwarunkowych państwo może otrzymać równowartość 125% własnego wkładu podstawowego (pięć kolejnych transz po 25% wkładu). Ponieważ przystąpienie do MFW wymaga zadeklarowania określonego wkładu finansowego (wysokość jest negocjowana w okresie starania się o członkostwo), którego 25% wpłacane jest w walutach wymienialnych, a 75% w walucie narodowej, oznacza to, że realna pomoc bezwarunkowa w walutach wymienialnych jest czterokrotnie wyższa od zadeklarowanego wkładu wolnodewizowego. W praktyce można nawet uzyskać zgodę MFW na niedokonywanie od razu realnego transferu własnego wkładu.

Uzyskanie pomocy kredytowej ponad tę wielkość ma charakter warunkowy i wymaga większego współdziałania z MFW. W praktyce oznacza to konieczność zaakceptowania i okresowego weryfikowania przez MFW realizacji programu, na który dany kredyt został przyznany. Generalnie warunkiem uzyskania członkostwa jest obowiązek dostarczania określonych informacji, w tym przede wszystkim stanu bilansu płatniczego, rezerw złota i dewiz, obrotów handlu zagranicznego, stanu inwestycji, wypłacanych subwencji i stosowanych barier handlowych, ograniczeń dewizowych, stanu rozliczeń clearingowych. Jednakże MFW, żądając tych informacji, bierze pod uwagę możliwości dostarczenia wymaganych danych, a członkowie nie są zobowiązani do dostarczania informacji z takimi szczegółami, które mogłyby ujawniać interesy jednostek lub instytucji. Należy nadmienić, że obowiązek udzielania podobnego typu informacji nakłada na nas art. XV GATT, którego od wielu lat Polska (obok innych KS – Węgier, CSRS, Rumunii) jest członkiem¹⁶⁰. Ponadto informacje tego rodzaju są już przekazywane naszym wierzycielom.

Łącznie można obecnie w ciągu roku uzyskać kredyty w wysokości 150% wkładu podstawowego, a w ciągu 3 lat – 450%. Oznacza to, że przy najbardziej prawdopodobnej wysokości naszego wkładu podstawowego wynoszącego ok. 700 mln \$ (w tym ok. 175 mln \$ w walutach wymienialnych) możemy liczyć na niskooprocentowane kredyty w wysokości ok. 1 mld \$ w ciągu roku i ok. 3 mld \$ w ciągu 3 lat. Należy podkreślić, że obecnie rozważane przez MFW są możliwości zwiększenia górnego pułapu zadłużenia do 600% wkładu. Dodatkowym źródłem walut wymienialnych może być dyskutowana od kilku lat kolejna kreacja tzw. specjalnych praw ciągnięcia (SDR) oraz stworzenie kolejnych ułatwień kredytowych, np. „zbożowych”, przeznaczonych dla krajów, które doświadczyły poważnego spadku w produkcji żywności.

¹⁶⁰ PRL stała się członkiem GATT na podstawie protokołu akcesyjnego podpisanego w 1967 r., który przewidywał jednak ograniczenia w stosowaniu wobec Polski części przepisów układu ogólnego, co umożliwiało innym krajom wprowadzanie w handel z PRL ograniczeń pozataryfowych.

Poważnymi i stale rosnącymi możliwościami kredytowymi dysponuje również Bank Światowy. Udziela on długoterminowych (do 25 lat z 3–4-letnim okresem karencji), niskooprocentowanych kredytów przeznaczonych przede wszystkim na inwestycje w szeroko rozumianą infrastrukturę (energia, transport, rolnictwo, szkolnictwo). Jest realna szansa, żeby Bank zaliczył Polskę do kategorii państw, którym udziela pomocy rozwojowej.

Z ostatnich transakcji zawartych z MFW i Bankiem Światowym Jugosławia uzyskała w lutym br. jednorazowy kredyt w wysokości ok. 2,1 mld \$ na sfinansowanie rządowego programu stabilizacji, a Rumunia w lipcu br. ^a125 mld \$^a z Banku Światowego na rozwój sieci transportu.

Przedstawione korzyści ekonomiczne związane z powrotem Polski do MFW należy skonfrontować z implikacjami politycznymi. Te ostatnie trzeba rozpatrywać na tle ewolucji, jaka zaszła w MFW. Nasze wystąpienie w 1950 r. miało miejsce w warunkach zimnej wojny i dominacji USA. Od tego czasu MFW przeszedł wyraźną ewolucję i kraje o typowej gospodarce rynkowej i o wymienialnych walutach stanowią w nim zdecydowaną mniejszość. Złagodzone zostały, zwłaszcza w 1978 r., warunki przystąpienia do MFW. Obecnie członkami MFW jest cały szereg KS i o orientacji socjalistycznej, w tym członków RWPG, takich jak Rumunia, Wietnam, Laos, a także Jugosławia, ChRL i Etiopia. Poważny i coraz większy jest udział KR, które zresztą dążą do dalszego zmniejszenia w MFW dominującej pozycji KK. Zasady gospodarki socjalistycznej nie kolidują ani formalnie, ani w praktyce z zasadami członkostwa w MFW (np. wszystkie KS należące do MFW utrzymały swe systemy walutowe: brak wymienialności walut i zróżnicowanie ich kursów). Przykład KS będących od wielu lat członkami MFW nie potwierdza obaw, że wejście do MFW oznacza zbliżenie do innego systemu politycznego.

Delikatną kwestią jest dostarczanie MFW informacji gospodarczych oraz stosowanie się do jego zaleceń (w przypadku zaciągania kredytów) w zakresie polityki gospodarczej. Sprawy te nabrały jednak innego wymiaru w świetle naszych negocjacji kredytowych z rządami wierzycielskimi, a zwłaszcza z bankami. Zakres wymaganych informacji, zwłaszcza przez banki, jest de facto większy, niż wymaga to MFW. Natomiast jeśli chodzi o zalecenia w zakresie polityki gospodarczej, to są one generalnie zbieżne z naszym programem przezwyciężenia kryzysu i kierunkami reformy gospodarczej (wprowadzenie reżimu oszczędnościowego, urealnienie cen, zniesienie subsydiów, zrównoważenie budżetu państwa i bilansu płatniczego).

Nasz powrót do MFW może wręcz ułatwić polityczną wykonalność programu przezwyciężenia kryzysu i realizacji reformy gospodarczej. Przewidywane wraz z naszym przystąpieniem do MFW uznanie de facto przez ten autorytatywny zewnętrzny organ programu i polityki ekonomicznej rządu niepomniernie uwiarygodni i wzmocni pozycję rządu w dialogu ze społeczeństwem i związkami zawodowymi. W szczególności ułatwi to rządowi uzasadnienie niezbędności poniesienia przez społeczeństwo okresowych wyrzeczeń materialnych i jednocześnie

wytrąci wszelkim ekstremistycznym przeciwnikom rządowej reformy i linii porozumienia wiele ich demagogicznych argumentów.

Według naszego rozeznania realistyczne koła Zachodu wyrażają zainteresowanie stabilizacją nie tylko sytuacji gospodarczej Polski, ale i sytuacji politycznej. Wejście do MFW ułatwiłoby uzyskanie tej stabilizacji. Stąd można się spodziewać uwzględnienia przez Zachód specyfiki polskiej sytuacji przy ustalaniu warunków wejścia i niekontestowania realiów naszej sytuacji politycznej i gospodarczej.

Biorąc pod uwagę skalę zadłużenia i ogólny stan gospodarki nie ulega wątpliwości, że nasi wierzyciele, w tym banki kapitalistyczne, będą nadal prowadzić skoordynowaną politykę kredytową wobec Polski, jak również będą żądać stałego dopływu aktualnych informacji o realizacji naszych programów stabilizacyjnych. Wydaje się, że z politycznego punktu widzenia byłoby bardziej korzystne, gdyby funkcje te przejęła od nich organizacja międzynarodowa – agencja wyspecjalizowana systemu ONZ – jaką jest MFW, w której – jak wspomniano – poważny głos mają również KR i w której uczestniczy kilka KS.

Reasumując, problemy dostarczania informacji i stosowania się do ekonomicznych zaleceń MFW są relatywnie niewielkim kosztem politycznym wobec groźby zupełnego załamania się gospodarki, ponownego wybuchu napięć politycznych w kraju oraz zagrożeń, jakie dalsza destabilizacja gospodarcza i polityczna Polski może stanowić dla interesów państwa wspólnoty socjalistycznej i dla stabilności pokoju i bezpieczeństwa w Europie.

AMSZ, DSiP 27/84, w. 6

153

*31 sierpnia, notatka Departamentu III
w sprawie planowanej wizyty ministra spraw zagranicznych na Kubie*

Warszawa, dnia 31 sierpnia 1981 r.

P o u f n e

Cele wizyty na Kubie członka Biura Politycznego i Sekretarza KC PZPR,
ministra Spraw Zagranicznych tow. J. Czyrka

1. Wizyta członka Biura Politycznego i Sekretarza KC PZPR, ministra Spraw Zagranicznych będzie stanowiła pewne odrobienie „zaległości”, jakie na odcinku wizyt oficjalnych mamy z Kubą. Pozwoli ona na przekazanie informacji o sytuacji

w Polsce po IX Nadzwyczajnym Zjeździe PZPR. W ten sposób damy satysfakcję kierownictwu kubańskiemu za długotrwały brak informacji w przeszłości. Szczególne zainteresowanie towarzyszy kubańskich rozwojem sytuacji w naszym kraju wynika m.in. z zagrożenia Kuby ze strony imperializmu północnoamerykańskiego w przypadku gwałtownego zaostrzenia się sytuacji w Polsce.

2. Rewizyta na wizytę w Polsce w styczniu 1979 r. ministra SZ Kuby I. Malmierki¹⁶¹ i utrzymanie systematycznych kontaktów na szczęblu ministrów spraw zagranicznych obu krajów.

3. Dokonanie przeglądu sytuacji międzynarodowej i omówienie współdziałania na forum organizacji międzynarodowych.

4. Przegląd stosunków bilateralnych w zakresie współpracy partyjnej, politycznej, gospodarczej, kulturalnej i naukowo-technicznej.

5. Przekonanie towarzyszy kubańskich, że nasze obecne trudności nie wpłyną na ograniczenie w przyszłości dwustronnej współpracy gospodarczej, oraz przekazanie podziękowań w imieniu kierownictwa PZPR za zrozumienie naszych trudności gospodarczych i przedterminowe wywiązanie się z tegorocznych dostaw cukru.

6. Podpisanie Planu Współpracy między Ministerstwami Spraw Zagranicznych Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i Republiki Kuby na lata 1981–1983.

7. Zaproszenie ministra SZ Kuby I. Malmierki do złożenia wizyty w Polsce w celu utrzymania systematycznego dialogu polsko-kubańskiego¹⁶².

AMSZ, Dep. III 49/84, w. 5

¹⁶¹ Minister spraw zagranicznych Kuby odwiedził Polskę 26–28 stycznia 1979 r.; zob. PDD 1979, dok. nr 83.

¹⁶² Wizyta dobyła się 23–28 sierpnia 1983 r. W sprawie rozmów ministra Czyrka na Kubie zob. też dok. nr 195.

154

*1 września, szyfrogram ambasady w Damaszku
do Wydziału Zagranicznego KC PZPR
w sprawie zakwalifikowania kandydatów z Syrii
na studia w Polsce*

T a j n e
Specjalnego znaczenia
Pilne

Szyfrogram Nr 2289/III
z Damaszku, nadany 1.9, g. 12.40

Piątkowski¹

MNSzWiT powiadomiło nas, że nie został zakwalifikowany na studia żaden z siedmiu kandydatów z puli partii Baas. Ministerstwo utrzymuje: słabe oceny na świadectwach i z testów. W ubiegłym roku nie został również przyjęty ani jeden stypendysta z tej puli. Sprawa niewątpliwie znajdzie negatywny oddźwięk we władzach partii. Z uwagi na powyższe uważamy za niezbędną ew. akceptację 2–3 najlepszych z proponowanych (kilku miało średnie oceny)².

/-/ Żebrowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 41

¹ Ambasada zaadresowała szyfrogram albo do Lucjana Piątkowskiego, zastępcy kierownika WZ KC PZPR, albo omyłkowo do byłego kierownika WZ Wacława Piątkowskiego, zastąpionego w sierpniu przez Włodzimierza Natorfa.

² W odpowiedzi szyfrogramem z 7 września wicedyrektor Gierłowski przekazywał: „Po naszej interwencji MNSzWiT zatwierdziło dwóch kandydatów BAAS [...]. Pozostali otrzymali oceny niedost. ze wszystkich testów. Jeśli str. syryjskiej zależy na wykorzystaniu wszystkich miejsc, niech zgłoszą pilnie nowych, odpowiednich kandydatów”; AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 42.

155

*1 września, szyfrogram dyrektora DMO
do stałego przedstawicielstwa przy Biurze Narodów Zjednoczonych
w Genewie w sprawie udziału delegacji MOP w I krajowym zjeździe
delegatów NSZZ „Solidarność”*

Warszawa, dn. ^c1^c września 1981 r.

T a j n e
^dNATYCHMIAST^d

SZYFROGRAM Nr ^c5908^c

Russin – Genewa

Wasz 177³.

1. Zgoda na przyjazd delegacji MBP na Kongres „Solidarności”.
2. Uczulcie Bolina na złożoność sytuacji w Kraju i elementy ekstremalne w „S”. Zależy nam, aby obecność przedstawicieli MBP nie była wykorzystywana dla pozazwiązkowych celów politycznych. Liczymy, że utrzymają dotychczasową linię MBP wobec wydarzeń polskich – umiar i powściągliwość. Odnotowaliśmy z zadowoleniem akcenty na rzecz przestrzegania konwencji MOP, tj. niewykraczania związków zawodowych poza sferę działalności statutowej. Byłby to wyraz współdziałania z rządem dla stabilizacji złożonej sytuacji w Polsce.
3. Berno otrzymuje dyspozycje wizowe.
4. Do Waszej wiadomości: „S” wystosowała zaproszenia do sporej liczby zachodnich organizacji związkowych, trzech największych central, w tym ŚFZZ oraz Jugosłowian.

^fWyzner^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 5, t. 52

³ Szyfrogramem nr 177 z 31 sierpnia stałe przedstawicielstwo przy Biurze Narodów Zjednoczonych w Genewie informowało: „B. Bolin z MOP przed swoją podróżą do Polski na kongres «Solidarności» wyraził życzenie spotkania się w środę 2.9.br. Chciałby dowiedzieć się, czy są jakieś uwagi czy życzenia ze strony rządowej związane z faktem, że będzie przewodniczył delegacji MOP”; AMSZ, ZD 23/84, w. 5, t. 51.

156

*1 września, szyfrogram ambasadora w Addis Abebie
do wiceministra handlu zagranicznego
w sprawie kontaktów handlowych z Etiopią*

T a j n e

Do rąk własnych

Szyfrogram Nr 2257/III
z Addis Abeby, nadany 1.9, g. 16.30

K a r a ś

Ożywienie, jakie nastąpiło ostatnio w naszym eksporcie do Etiopii, skłania do ogólniejszych wniosków, np. doszło w br. do zwiększenia dostaw kęsów stalowych – realizacja 500 tysięcy dol., kontrakty na 1.900 tysięcy dol.

Wprowadzono na tut. rynek wodomierze – realizacja 400 tysięcy dol., są perspektywy na dalsze dostawy, także po raz pierwszy wprowadzono żarówki oświetleniowe – realizacja i otwarte akredytywy 600 tysięcy dol., zawarte kontrakty na 200 tysięcy dol.

We wszystkich wymienionych asortymentach uzyskane ceny, według opinii przedstawicieli central, są znacznie wyższe od osiągniętych na innych rynkach.

Ten pocieszający sukces budzi jednak mieszane uczucia. Wiadomo bowiem, że tut. importerzy zakupują wyłącznie na zasadzie kontrolowanego przetargu, przy czym cena jest decydującym czynnikiem eliminującym konkurentów, m.in. takich jak: Korea Płd., Tajwan, Rumunia. Co więc sądzić o opłacalności w naszym eksporcie na inne rynki, w sytuacji gdy Etiopia okazuje się być tak atrakcyjna.

Z drugiej strony dowodzi to, że często niedoceniane przez PHZ rynki krajów rozwijających się mogą być bardziej korzystne niż niektóre rynki KK.

/–/ Ludwikowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 1, t. 2

157

*2 września, szyfrogram ambasadora w Lagos:
prośba o przesyłanie informacji na temat sytuacji wewnętrznej kraju*

T a j n e
Pilne

Szyfrogram Nr 2389/III
z Lagos, nadany 2.9.81, 19.40

Wiejacz

Proszę usilnie, spowodujcie, żeby informacje PAP dla placówek zawierały w sprawach politycznie ważnych więcej rzeczowych informacji.

Przykładowo: claris 1334 z 2 bm. wymienia tematy, o których mówił Wałęsa (co nic nie mówi), oraz w gruncie rzeczy pozytywny akcent końcowy o jego rzekomym przekonaniu, iż „społeczeństwu uda się wyjść z obecnych napięć i konfliktów”.

Czy w takim duchu mam rozmawiać z CD, który żywo interesuje się sytuacją polską i nas codziennie indaguje.

Szefowie misji USA, Szwecji oraz Holandii oceniali dzisiaj przemówienie Wałęsy oraz innych działaczy Solidarności jako:

- bardzo krytyczne wobec rządu i partii,
- odpowiedź na przemówienie premiera Jaruzelskiego,
- oraz, co ciekawe, jako błąd taktyczny Wałęsy przed zjazdem „Solidarności”, gdyż wzmacnia ono pozycję ekstremy.

Żenująca jest dla mnie sytuacja, w której zachodni CD ma więcej informacji na tematy polskie niż placówka. Interesujące ponadto, iż ambasada USA dysponowała już dzisiaj tekstem wystąpienia Wałęsy oraz skrótem przedstawiciela Mazowsza i oceną, iż podzielono się rolami w celu wzmocnienia pozycji Wałęsy w rozmowach z Rakowskim.

/–/ Jurasz

^bZe względu na ograniczenia finansowe rzeczywiście serwis inf. jest ograniczony^b. ^fWiejacz^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 78

158

*2 września, szyfrogram ambasady w Moskwie
do wiceministra handlu zagranicznego w sprawie dostaw towarowych
z ZSRR do Polski*

T a j n e
„pilne”

Szyfrogram Nr 2330/III
z Moskwy, nadany 2.9.81, g. 21.00

Nestorowicz

Dotyczy dostaw towarowych zgodnie z ustaleniami na Krymie⁴.

Zgodnie z poleceniami tow. Ministra w sprawie maksymalnego przyspieszenia zawarcia kontraktów i realizacji dostaw wynikających z porozumień na Krymie informuję, że BRH od początku uczestniczył w wykonaniu tych poleceń.

Wg stanu na dzień dzisiejszy:

1. Papierosy.

Od 31.8. prowadzone są aktywne rozmowy Agrosu z Raznoeksportem. Strona radziecka zaoferowała 15 gatunków papierosów w cenie od 3,75 do 6,90 rubli za 1000 sztuk. Pierwsze dostawy za 30–40 dni od podpisania kontraktu. Nasze propozycje cen od 3.50 do 5.25 rubli przy dostawach natychmiastowych.

W związku z niekorzystnymi dla nas propozycjami radzieckimi, o czym informowałem towarzysza Ministra na bieżąco, zgodnie z Waszym poleceniem w dniu dzisiejszym jako skutek mojej interwencji u wiceministra Iwanowa przeprowadziłem rozmowę z dyrektorem głównego departamentu walutowo-cenowego MHZ ZSRR, dyrektorem Ozoginem.

W czasie spotkania poruszyłem głównie problem cen i terminów dostaw. Podkreślałem szczególnie znaczenie szybkich dostaw, zbyt wysokich cen. W związku z tym, iż strona radziecka oparła proponowane nam ceny na cenach dostaw podobnych papierosów importowanych z innych krajów, a przede wszystkim z Bułgarii, przytoczyłem szereg argumentów i przykłady dokonanych przez nas zakupów z innych krajów po znacznie niższych cenach, m.in. z Jugosławii, Albanii, Węgier.

Podkreślałem też, iż zbyt wysoka cena radzieckich papierosów pociągnęłaby za sobą ceny detaliczne w kraju, co ze względu na charakter tych papierosów,

⁴ Mowa o ustaleniach Kani i Jaruzelskiego z Breżniewem przyjętych w czasie wizyty na Krymie; zob. dok. nr 116 i 142.

np. wartości smakowe, zbyt dużą wilgotność, oraz wcześniejsze poinformowanie – również ze względów propagandowych – o okazanej nam przez ZSRR pomocy mogłoby wywołać niepożądane komentarze i reperkusje społeczne.

W odpowiedzi dyrektor Ozogin w imieniu kierownictwa radzieckiego MHZ stwierdził, że strona radziecka zakupuje od wielu lat papierosy w różnych krajach, w tym w Bułgarii. Stwierdził on z naciskiem, że ceny bułgarskich papierosów płacone przez ZSRR oparte są na cenach światowych, zwłaszcza amerykańskich papierosów Marlboro i tytoniu Virginia, przy uwzględnieniu odpowiednich obniżek jakościowych, „podkreślił on stanowczo, że ceny te nie zawierają żadnych dodatkowych korzyści dla Bułgarii, jak również iż ich cena nie jest powiązana z innymi towarami”.

Podkreślił on również, że radzieckie PHZ są na własnym rozrachunku i prowadzą samodzielną politykę cenową, w związku z tym MHZ ZSRR nie może wpływać na zaoferowanie cen przez PHZ, które by nie mieściły się w ekonomicznej efektywności przedsiębiorstwa. Tego typu przypadki były stosowane wyjątkowo i tylko przy transakcjach wiązanych.

Dyrektor Ozogin wyraził zdziwienie nadmiernym pośpiechem strony polskiej podkreślając, że rozpoczęte 31.8. rozmowy – najwcześniej, jak to było możliwe ze strony radzieckiej – przebiegają jego zdaniem wyjątkowo sprawnie i szybko wykraczając poza normalny tok negocjacji handlowych.

Odnosnie terminu dostaw rozmówca obiecał, że MHZ podejmie działania dla maksymalnie szybkich dostaw. W późnych godzinach popołudniowych strona radziecka wyraziła zgodę na obniżenie cen tylko od 2 do 7 kopiejek za 1000 sztuk. Aktualne ceny papierosów wynosiłyby od 3.70 do 6.85 za 1000 sztuk. Szczegóły przekazano telexem Agrosowi.

Wg opinii BRH i delegacji Agrosu możliwości dalszej obniżki na szczeblu PHZ i MHZ praktycznie nie istnieją, chociaż czynić będziemy dalsze starania w negocjacjach jutrzejszych. W przypadku zgody MHZ na proponowane ceny kontrakt mógłby być zawarty do 4 bm.

Prosimy o odwrotną decyzję w tej sprawie.

2. Zapalki

Kontrakt zawarty wartości 150.000 rubli za 20 tys. skrzyń zawierających 16 mln 667 tys. pudełek po 60 zapalek. Oferowaną cenę obniżono z 9.50 rubla za skrzynię do 9 rbl. Dostawy kontraktu wrzesień–październik. Mamy jednak zapewnione zakończenia dostaw do końca bm. Pierwsza partia, 2 wagony z 7 łącznych, będzie wysłana w najbliższych dniach.

3. Ryby

W wyniku dotychczasowych rozmów dostaliśmy dzisiaj ofertę strony radzieckiej, która przekazana telexem do Rybexu. Oferta obejmuje bezpośrednie dostawy ryby mrożonej z łowisk wraz z konkretnymi terminami zawinięć statków radzieckich do naszych portów. Pierwszy statek z rybą może wejść do naszych portów już 6.9 br. Prosimy o pełne zajęcie stanowiska odnośnie oferowanych gatunków ryb oraz możliwości odbioru w naszych portach.

4. Zboże

Mimo przeprowadzonych przez Rolimpex i BRH rozmów brak jeszcze oferty Eksportchlebu na dostawy 100 tys. ton zboża. Wg naszego rozeznania w oparciu o dane Rolimpexu w przypadku szybkiej realizacji kontraktu byłyby duże problemy ze składowaniem zboża w kraju. Prosimy o wyraźną decyzję w sprawie celowości przyspieszenia dostaw.

5. Ryż

Uzgodnione są szczegóły kontraktu. Mamy ryż najwyższej jakości. Strona radziecka oferuje pierwszy gatunek, który również możliwy do przyjęcia przez nas.

Proponowane ceny zgodne z podpisanym wcześniej kontraktem na dostawy w 1981 r. radzieckiego ryżu. Kontrakt może być podpisany w przyszłym tygodniu.

/-/ Gieźgała

159

*2 września, okólnik dyrektora Departamentu Konsularnego
w sprawie ograniczenia przyjazdów zagranicznych do Polski*

Warszawa, 2.IX.1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 6028^c

Wszystkie przedstawicielstwa dyplomatyczne i urzędy konsularne

Wstrzymuję aż do odwołania wydawanie mocą decyzji własnej wiz pobytowych zwykłych i służbowych, dwu-trzy i czterokrotnych.

Dla Waszej wiadomości:

Obserwujemy zintensyfikowanie zainteresowań cudzoziemców strategicznymi zagadnieniami PRL oraz wzmożone prowadzenie działalności penetracyjno-wywiadowczej podczas pobytu w naszym kraju.

^fPichla^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

160

*4 września, szyfrogram ambasadora w Waszyngtonie
o rozmowach w Departamencie Stanu w sprawie polskiego zadłużenia*

Tajne
NATYCHMIAST
Do rąk własnych

Szyfrogram Nr 2451/III
z Waszyngtonu, nadany 4.9.81, g. 16.00

Olechowski – Bien

Wasz 5896⁵.

Przeprowadziłem w DS ze Scanlanem rozmowę w myśl Waszych wytycznych.

Akcentowałem celowość stworzenia pozytywnego klimatu do nowej rundy rozmów paryskich. Zwróciłem się, by Administracja wpłynęła na banki, by były bardziej elastyczne. Argumentowałem, że tradycyjne już nasze zakupy zbóż i innych art. rolnych w USA winny pozwalać nam liczyć na kredytowe nabywanie produktów rolnych również i w 81–82, w kredytach dostosowanych do naszych aktualnych możliwości płatniczych.

1. Scanlan stwierdził na wstępie, że dobrze się stało, iż do niego zamówiłem się w tej sprawie, bo właśnie dziś mają naradę z udziałem amb. Meissnera na temat rozmów paryskich. Będzie mógł sprawę przekazać i omówić na roboczo.

Pragnie zapewnić, że rozumieją nasze trudności i mają życzliwe podejście. Chcą wychodzić naprzeciw. Równocześnie jednak winniśmy zdawać sobie sprawę z realiów.

⁵ Okólnikiem nr 5896 z 31 sierpnia, skierowanym do placówek w Europie Zachodniej, USA, Kanadzie i Japonii, wiceminister Olechowski i wiceminister finansów Witold Bien przekazywali: „9 września br. podjęte zostaną w Paryżu prace grupy roboczej krajów wierzycielskich z udziałem strony polskiej dla przygotowania kolejnego etapu rozmów w/s refinansowania lub restrukturyzacji zobowiązań kredytowych płatnych w 1982 objętych gwarancjami instytucji państwowych. [...] W świetle powyższego prosimy o: – pilne skontaktowanie odpowiedzialnych rozmówców dla stworzenia pozytywnego klimatu do nowej rundy rozmów paryskich celem uzyskania warunków nie gorszych niż w kwietniowym porozumieniu paryskim, – wpływanie przez administrację na banki komercyjne celem doprowadzenia do zajęcia przez nie bardziej elastycznego stanowiska. [...] – wpływanie na administrację w kierunku udzielania Polsce dodatkowych kredytów towarowych, zwłaszcza dostaw surowców, materiałów do produkcji oraz niektórych artykułów żywnościowych”; AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148.

2. Scanlan następnie przedstawił:

– Banki stoją na stanowisku, że sprawą nieodzowną dla Polski jest przystąpienie do Międzynarodowego Funduszu Walutowego. Próby wpływania przez Administrację na banki bez przystąpienia przez nas do MFW mogą nie przynieść efektów. Rezultaty mogą być nawet odwrotne. Radzi, by w Paryżu zadeklarować chęć przystąpienia do MFW i podać kalendarz działań, jaki w tym względzie chcemy realizować.

– Zastrzegając się, że są to nasze sprawy, stwierdził, że przyjęli ze zrozumieniem podniesienie u nas cen chleba, gdyż jest to konieczny krok w kierunku prawidłowego ustawienia cen⁶. Działania pozytywne winny jednak dokonywać się w ruchu ciągłym, by prowadzić do wprowadzenia realistycznego programu stabilizacji gospodarczej. Są to oczywiście nasze interesy ale w kontekście przekazanych mu postulatów strony polskiej musi stwierdzić, że powolność działań utrudnia zyskiwanie poparcia dla Polski również w samej Administracji. Gdy np. przedstawiciele DS omawiają sprawy polskie z urzędnikami z Biura Budżetowego Białego Domu lub Dep. Skarbu, stawiane jest zasadnicze pytanie na temat stabilizacji gospodarki. O tym winniśmy pamiętać, również w kontekście możliwości uzyskania kredytów rolnych na 81–82. Dochodzą do nich dość liczne głosy Administracji wyrażające wstrzemięźliwość lub niechęć.

Zwracając się do mnie, by był dobrze zrozumiany jako ten, kto zabiega „z urzędu” i „osobiście” o korzystne dla nas rozwiązania (uwaga moja: Scanlan przyczynił się ostatnio do kredytu w sprawie kukurydzy), stwierdził na zakończenie, że Amerykanie tradycyjnie zawsze chcą pomóc tym, którzy sami podejmują konkretne działania.

Zapewnił, że zrobi, co będzie możliwe.

3. Moje uwagi:

a) Stanowisko Scanlana potwierdza nasze rozeznanie, że są w łonie Administracji głosy niechętnie lub negatywne wobec dalszych kredytów.

b) Uważam za niezbędne przeciwdziałanie tym niekorzystnym nastrojom. Służyłaby temu zwięzła i centralnie skoordynowana prezentacja podjętych już działań i założeń na najbliższą przyszłość.

Uważam więc, że czynniki sprzyjające nam w Administracji będą mogły postuluować zamierzenia pomocowo-kredytowe wobec Polski w takim stopniu, w jakim

⁶ Mowa o podwyżkach (m.in. cen pieczywa) wprowadzonych uchwałą nr 187 Rady Ministrów z 26 sierpnia w sprawie podwyższenia cen detalicznych niektórych artykułów żywnościowych. Dwa dni później ministrowie pracy, płac i spraw socjalnych oraz finansów wydali zarządzenie w sprawie szczegółowych zasad wypłacania rekompensaty z tytułu podwyżek cen detalicznych chleba i przetworów zbożowo-mącznych oraz zasad odpłatności z tytułu korekty stawek żywieniowych.

wyjdziemy im naprzeciw w prezentacji konkretnych i przekonywujących działań stabilizacyjnych podejmowanych w kraju.

/-/ Spasowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 144

161

*4 września, okólnik ministra spraw zagranicznych:
instrukcja w sprawie III plenum KC PZPR
i działań NSZZ „Solidarność”*

Warszawa, dn. 4 września 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 6026^c

SZEFOWIE WSZYSTKICH PLACÓWEK

4 bm. poinformowałem szefów placówek KS o przebiegu i wynikach III Plenum KC i na tym tle o niektórych aktualnych aspektach sytuacji polityczno-społecznej w kraju⁷. Poniżej główne tezy mojej informacji, które prezentujcie w całości lub częściowo w zależności od specyfiki kraju Waszego urzędowania:

1. Główne cele III Plenum:

- realizacja uchwał IX Zjazdu dot. reformy gospodarczej i samorządu robotniczego;
- umocnienie przewodniej, inicjującej roli partii w ^htych^h sprawach ^cprogramowych wyjścia kraju z kryzysu^c;
- uzbrojenie partii i jej aktywu w sprawach, na tle których zarysowuje się obecnie główny front walki o władzę;
- Plenum opowiedziało się za kierunkiem określonym generalnie przez IX Zjazd w sprawie samorządu robotniczego, za rozwiązaniami prowadzącymi do wyzwalania inicjatywy klasy robotniczej.

2. Elementy sytuacji wewnętrznej:

- sytuacja pozostaje nadal napięta, występują przejawy konfrontacji, ^hbrak natomiast^h ^cale bez^c tych form walki politycznej i anarchizacji życia, które ^hmiały miejsce wcześniej^h ^cbyły szczególnie groźne (demonstracje uliczne)^c;

⁷ III plenum KC PZPR obradowało 2–3 września.

– widoczna eskalacja wrogich działań ze strony sił ekstremistycznych „Solidarności”, stąd Plenum nie mogło pominąć ustosunkowania się również do tych akcji;

– utrzymują się i narastają także pozytywne procesy, jak dyferencjacja i polaryzacja w społeczeństwie, krytyka działań i polityki „Solidarności”, zwłaszcza ze strony średniego i starszego pokolenia;

– ma miejsce proces umacniania się partii, jej przewodniej roli, ale nadal zbyt mało ofensywnie działają organizacje zakładowe. Plenum zobowiązało je do aktywizacji działań;

– władza nasiliła działania zmierzające do przeciwstawiania się naruszeniom prawa i egzekwowania jego przestrzegania – ten kurs będzie kontynuowany;

– wzmagamy nacisk na „Solidarność”, aby określiła swój charakter (jako związek zawodowy czy siła opozycyjna wobec władzy).

3. Przebieg Plenum potwierdza poprzednie oceny postaw składu KC – dojrzały, odpowiedzialny stosunek do spraw partii i państwa.

4. Zjazd „Solidarności”:

– „Solidarność” zaprosiła na zjazd delegacje związkowe z większości KK oraz Jugosławii i SFZZ. Mamy informacje, że „Solidarność” rozważała w ostatniej chwili możliwość zaproszenia delegacji z KS i niektórym mogła je nawet wysłać.

‘*Dla ambasad w KS:*’ Nie jesteśmy zainteresowani przyjęciem tych zaproszeń przez centrale zw. zaw. z KS, o czym poinformowałem Ambasadorów KS.

^fJ. Czyrek^f

162

*4 września, okólnik dyrektora Departamentu IV
w sprawie spekulacji medialnych o przekazywaniu do ZSRR
części zachodniej pomocy dla Polski*

Warszawa, dn. 4 września 1981 r.

T a j n e
dPilny^d

SZYFROGRAM Nr '6027'

BISZTYGA – LONDYN

BARTOSZEK – HAGA

FEKECZ – BRUKSELA

KULAGA – PARYŻ

CIEŚLAR – SZTOKHOLM

ROZALICZ – RZYM

CHYLIŃSKI – KOLONIA

ADAMKIEWICZ – WIEDEN

Odnotowujemy pojawianie się w niektórych krajach E.Z.⁸ ataków na władze PRL oskarżających o rzekome przekazywanie do Zw. Radzieckiego części pomocy żywnościowej otrzymywanej z Zachodu lub rozdział jej wg. tzw. „klucza partyjnego”.

Rozkręca się przy tym kampanię podważającą celowość udzielania Polsce wszelkiej pomocy gospodarczej. Wiążemy wszczęcie tej kampanii z naszym wystąpieniem do EWG o trzecią transzę zakupów produktów rolno-spożywczych.

Prosimy o energiczne przeciwdziałanie wykorzystując przyjaciół, sprzyjające nam siły polityczne, prasę i koła rządowe.

Wskazujcie, że za akcją stoją siły chcące doprowadzić do izolacji P., podważania zaufania w stosunkach polsko-radzieckich oraz przy wykorzystywaniu elementów ekstremalnych w kraju do zaogniania sytuacji wewnętrznej.

Upoważniamy Was też do dementowania⁹.

^fKorczewski^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

⁸ Zob. dok. nr 146 i 165.

⁹ W kolejnym okólniku, z 9 września, dyrektor Korczewski uzupełniał: „W związku z rozkręcaną nadal kampanią prasową w niektórych krajach EZ nt. rzekomego reeksportu otrzymywanej przez Polskę «pomocy żywnościowej» EWG do ZSRR i innych KS złóżcie

163

*4 września, notatka informacyjna
z rozmowy ministra spraw zagranicznych z ambasadorem USA*

Warszawa, dnia 4 września 1981 r.

TAJNE

NOTATKA INFORMACYJNA

z rozmowy Tow. Czyrka z ambasadorem Stanów Zjednoczonych Ameryki
w dniu 31.8.br. (z jego inicjatywy)

W części rozmowy dot. sytuacji międzynarodowej Tow. Czyrek wskazał na nasze zaniepokojenie rozwojem tej sytuacji, a zwłaszcza stanem stosunków USA–ZSRR. Stosunki te mają decydujące znaczenie dla świata, dlatego też popieramy wszystko, co ułatwia prowadzenie dialogu, a uważamy za szkodliwe wszystkie te fakty, które dialog utrudniają, które ujemnie rzutują na problem zaufania (decyzje zbrojeniowe, polityka wobec Chin itd.). Wskazał na szczególne znaczenie spotkania Gromyko–Haig i w perspektywie spotkania Breżniew–Reagan¹⁰.

Polska potrzebuje wewnętrznego i zewnętrznego spokoju i to w stopniu szczególnie zobowiązuje nas do aktywnego działania w obu tych płaszczyznach.

Przechodząc do spraw bilateralnych wyraził zadowolenie z osiągniętego poziomu stosunków, które rozwijały się niezależnie od tego, która z głównych partii była u władzy w Waszyngtonie. Zbudowano szeroką infrastrukturę wzajemnej współpracy, rozwinęła się wymiana gospodarcza, naukowa, kulturalna itd. Na etapie kryzysu, jaki przeżywa Polska, ważnym jest, czy polityka naszych partnerów sprzyja stabilizacji kraju, czy też nie. Decyzje gospodarcze obecnej Administracji USA są pomocne w naszych staraniach o osiągnięcie stabilizacji gospodarczej. To jest pozytywne, ale odnotowujemy też takie poczynania Waszyngtonu na płaszczyźnie

wizyty na odpowiednim szczeblu w MSZ i zaprotestujcie stanowczo przeciw tym pozabawionym wszelkich podstaw twierdzeniom i insynuacjom zachodnich środków masowego przekazu. Podkreście, że zostaliście upoważnieni do oficjalnego stwierdzenia, iż żadne z artykułów żywnościowych kupowanych w EWG nie są przedmiotem reeksportu ^hdo innych KS^h. Wręcz przeciwnie, oprócz pomocy w zaopatrzeniu surowcowym dla swego przemysłu Polska otrzymuje – głównie ze Związku Radzieckiego – artykuły żywnościowe (konserwy rybne, olej, zboże). Podkreście także, że Polska nie eksportuje żadnego mięsa do krajów socjalistycznych”; AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148.

¹⁰ Do spotkania Leonida Breżniewa z Ronaldem Reaganem nie doszło. W sprawie rozmów Haig–Gromyko zob. przyp. 101 do dok. nr 30.

bilateralnej, które budzą wątpliwości i zastrzeżenia. Wskazuje to na konieczność kontynuowania dialogu.

Ambasada przedstawiła w MHZ listę pytań dotyczących całokształtu naszych potrzeb importowych, których zaspokojenie byłoby konieczne dla zahamowania ujemnych trendów w gospodarce (spadek produkcji). Inicjatywa ta interesuje nas i chcielibyśmy jej bliższego naświetlenia.

2. Ambasador Meehan oświadczył, że podziela opinię, iż stan stosunków Wschód–Zachód nie jest dobry, jego zdaniem główną przyczyną jest występujący po obu stronach brak zaufania. Niesłuszna jest natomiast – według niego – opinia, iż z winy Administracji Reagana brak jest kontaktów Wschód–Zachód. W rzeczywistości kontaktów jest wiele i Waszyngton przywiązuje do nich dużą wagę. Dotyczy to zarówno rozmów Haig–Gromyko, jak i planowanych rozmów Haig–Czyrek. Ambasador oświadczył, że ma instrukcję, by zapytać, czy ze strony polskiej byłaby gotowość do złożenia wizyty w Waszyngtonie. Rozkład spotkań Haiga w Nowym Jorku nie jest jeszcze ustalony. Być może, że z uwagi na to, iż Haig będzie w drugiej połowie września w Nowym Jorku, byłoby dogodniej przeprowadzić rozmowę na miejscu, co w niczym nie ograniczałoby możliwości odbycia rozmów z innymi politykami amerykańskimi w Waszyngtonie.

Według instrukcji, jaką otrzymał ambasador, zainteresowanie strony amerykańskiej będzie koncentrowało się przede wszystkim na dwóch blokach tematycznych:

a) jakie są plany rządu polskiego na najbliższe miesiące, jakie kroki zamierza rząd podjąć dla osiągnięcia stabilizacji i wdrożenia reformy gospodarczej,

b) jakie jest zapotrzebowanie Polski na pomoc ekonomiczną zarówno z Zachodu, jak i ze Wschodu.

Nawiązując do wypowiedzi Tow. Czyrka oraz powołując się na instrukcję ambasador zapewniał, iż Waszyngton sprzyja stabilizacji sytuacji w Polsce. Dlatego też rząd USA odgrywał stymulującą rolę w montowaniu pomocy finansowo-gospodarczej Zachodu. Wkład indywidualny Stanów Zjednoczonych był znaczący. Rozważane są dalsze kroki w tym kierunku. Dla ich realizacji potrzebne są dwa elementy: świadomość, iż rząd polski z poparciem społeczeństwa podejmuje skuteczne kroki na rzecz uzdrowienia sytuacji, oraz jasność co do tego, iż również alianci Polski, a zwłaszcza ZSRR, dokonują istotnych świadczeń.

Zdaniem ambasadora Administracja USA musi informować podatnika, w jakim stopniu wszyscy partnerzy Polski świadczą na rzecz rozwiązania jej trudności. Potrzeby Polski są tak duże, że dla ich zaspokojenia konieczna jest aprobata Kongresu, a co za tym idzie – opinii publicznej. Administracja jest w stadium analizowania sprawy – i stąd pilne zapotrzebowanie na wspomniane informacje.

3. W odpowiedzi Tow. Czyrek stwierdził m.in., że stan i znaczenie polsko-amerykańskich stosunków dwustronnych uzasadnia podjęcie dialogu w drodze wizyty

w Stanach Zjednoczonych: co do formy i miejsca chętnie wysłuchamy propozycji gospodarzy.

4. Na prośbę ambasadora Tow. Czyrek poinformował go o ocenie niektórych zagadnień społecznych w kraju, o reakcji „Solidarności” na reformę cen chleba oraz o dylematach kongresu „Solidarności”. Kongres winien wykazać, czy przyjęta zostanie linia współpracy i współodpowiedzialności za rozwiązanie kryzysu, czy też związek zatrzyma się na pozycjach konfrontacyjnych ze wszystkimi niebezpieczeństwami, jakie to za sobą pociąga¹¹.

5. Amb. M. ponowił prośbę o przyjęcie go na rozmowę przez I Sekretarza KC Tow. St. Kanię. Tow. Czyrek obiecał poprzeć prośbę i wyraził nadzieję, że w niedługim czasie ambasador zostanie przez Tow. Kanię przyjęty.

/-/ Z. Szewczyk

AMSZ, Dep. III 50/84, w. 1

¹¹ W niedatowanej notatce Departamentu III zatytułowanej „Tematy do rozmowy członka BP – Sekretarza KC – Ministra Spraw Zagranicznych J. CZYRKA z amb. USA – J. Meehanem” zapisano: „1. MSZ został poinformowany przez «Solidarność», iż przewodniczący KKP L. Wałęsa zamierza pod koniec br. udać się do Stanów Zjednoczonych na zaproszenie centrali związkowej AFL-CIO. W czasie pobytu w USA ma być on przyjęty przez prezydenta Reagana. W rozmowach z przedstawicielami Ambasady Stanów Zjednoczonych w Warszawie podkreślaliśmy, że: – wizyta Wałęsy na zaproszenie organizacji związkowej o powszechnie znanym antykomunistycznym nastawieniu i planowane przyjęcie go przez prezydenta USA byłoby niesłuszne, – generalnie nie jesteśmy przeciwko realizacji podróży Wałęsy, ale uważamy, że nie powinna ona mieć miejsca w obecnej sytuacji wewnętrznej kraju. Przyjęcie Wałęsy przez prezydenta USA w świetle aspiracji «Solidarności» do odgrywania roli jednego z ośrodków władzy byłoby interpretowane przez tę organizację i jej kierownictwo jako poparcie dla ich aspiracji politycznych. Przedstawiciele Ambasady stwierdzili, iż administracja nie może polecić AFL-CIO, by wycofała zaproszenie. Jest to, według rozmówców, organizacja niezależna, często postępująca wbrew oficjalnemu stanowisku rządu. Do sprawy wizyty Wałęsy w Białym Domu przedstawiciele Ambasady nie ustosunkowali się. Warto raz jeszcze zwrócić uwagę na ujemne implikacje wizyty w obecnej sytuacji. [...] 3. MSZ zostało poinformowane, iż na I Krajowy Zjazd «Solidarności» zaproszono z USA przedstawicieli centrali związków zawodowych AFL-CIO. Jak podaje prasa i radio amerykańskie, na czele delegacji wybiera się przewodniczący związku Lane Kirkland. U w a g a: Departament III uważa, iż w świetle dotychczasowej działalności tej Centrali nie należałoby wydawać jej przedstawicielom wiz celem wzięcia udziału w zjeździe «Solidarności». Trzeba jednak mieć świadomość, iż reakcja w Ameryce byłaby krytyczna”; AMSZ, Dep. III 49/84, w. 1. Zob. dok. nr 208.

164

*4 września, notatka Departamentu III
o stosunkach polsko-amerykańskich*

Warszawa, dnia 4 września 1981 r.

P o u f n ePOLSKO-AMERYKAŃSKIE STOSUNKI DWUSTRONNE1. Stosunki polityczne

1. Polska niezmiennie przywiązuje do stosunków ze Stanami Zjednoczonymi istotne znaczenie, gdyż uważa je za ważny czynnik budowania zaufania w Europie i pożyteczny wkład w dzieło owocnej współpracy krajów o różnych systemach.

W ostatnich latach dwustronne stosunki polsko-amerykańskie rozszerzyły się na wiele nowych dziedzin. Powstała sieć umów, porozumień i programów i w oparciu o nią utrzymywany jest dialog polityczny i dokonywana jest szeroka wymiana osobowa. Okres odprężenia w sytuacji międzynarodowej sprzyjał intensywnemu rozwojowi, natomiast wszelkie konflikty na linii Wschód–Zachód negatywnie rzutowały na rozwój polsko-amerykańskiej współpracy.

W trudnym okresie aktualnego usztywnienia amerykańskiej polityki zagranicznej udało się utrzymać osiągnięty w poprzednim okresie zakres stosunków polsko-amerykańskich. Obecna Administracja, tak jak poprzednia, zapewnia nas, że dla Stanów Zjednoczonych stosunki z Polską mają specjalny charakter.

Ich rozwój cieszy się poparciem wielomilionowych rzesz Amerykanów polskiego pochodzenia.

2. W ciągu ostatnich lat odbyły się w Polsce i w Stanach Zjednoczonych cztery spotkania na najwyższym szczeblu¹², wizyty ministrów spraw zagranicznych, szefów resortów gospodarczych, zdrowia, przedstawicieli świata nauki i kultury. Rozwijały się kontakty parlamentarne.

W ramach aktywnego dialogu politycznego miała miejsce w lipcu 1979 r. wizyta w Waszyngtonie Ministra Spraw Zagranicznych E. Wojtaszka, na zaproszenie Sekretarza Stanu C. Vance’a¹³, we wrześniu 1980 r. Minister Spraw Zagranicznych

¹² Nawiązanie do wizyt prezydentów Stanów Zjednoczonych w Polsce: Richarda Nixona w 1972 r. (zob. PDD 1972, dok. nr 90), Geralda Forda w 1975 r. (zob. PDD 1975, dok. nr 194 i 208) i Jimmy’ego Cartera w 1977 r. (zob. PDD 1977, dok. nr 349–352) oraz do wizyty Edwarda Gierka w USA w 1974 r. (zob. PDD 1974, dok. nr 201, 208 i 211).

¹³ Zob. PDD 1979, dok. nr 200.

J. Czyrek spotkał się z Sekretarzem Stanu E. Muskie¹⁴ w czasie pobytu na sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku. Do spotkania Ministra J. Czyrka z Sekretarzem Stanu A. Haigiem dojdzie także podczas tegorocznej sesji ZO Narodów Zjednoczonych.

W 1979, 1980 i 1981 r. przebywali w Polsce członkowie Kongresu Stanów Zjednoczonych, m.in. senator E. Muskie¹⁵, grupy członków Izby Reprezentantów kierowane przez J. Brademas'a, H. Staggers'a oraz pojedynczo kongresmeni L. Nedzi, S. Solarz¹⁶ i Barbara Mikulski. We wrześniu br. w Polsce przebywał senator A. Cranston.

W lipcu 1980 r. w Waszyngtonie odbyło się polsko-amerykańskie spotkanie okrągłego stołu z udziałem intelektualistów, polityków i publicystów obu stron. W Warszawie i Waszyngtonie miały miejsce kolejne polsko-amerykańskie konsultacje dot. realizacji aktu końcowego KBWE (styczeń 1979, marzec 1980).

3. Ważne znaczenie miała wizyta w Polsce Sekretarza Handlu USA Philipa Klutznicka, który w maju 1980 r. przewodniczył amerykańskiej delegacji na IX sesję Wspólnej Polsko-Amerykańskiej Komisji d/s Handlu¹⁷.

W dniach 2–3 kwietnia 1981 r. złożył w Waszyngtonie wizytę pierwszy Zastępca Prezesa Rady Ministrów M. Jagielski¹⁸. Został przyjęty przez Wiceprezydenta Busha (wizyta u Prezydenta Reagana nie odbyła się z powodu zamachu); przeprowadził rozmowy z Sekretarzem Stanu A. Haigiem i szefami resortów gospodarczych. Była to pierwsza wizyta przedstawiciela KS na tym szczeblu od czasu objęcia władzy przez nową Administrację.

4. Wychodząc z założenia, iż niestabilność sytuacji w Polsce będzie się utrzymywała przez pewien czas, Administracja republikańców w swej polityce wobec naszego kraju przyjęła taktykę doraźnych decyzji, zwłaszcza w dziedzinie stosunków gospodarczych. Administracja zapowiada uzależnienie udzielania dalszej pomocy dla Polski realizacją reformy zarządzania gospodarką, a prasa amerykańska stara się wyolbrzymiać propagandowo ten aspekt polityki Waszyngtonu wobec Polski.

Należy stwierdzić, że mimo wszelkich wahań i sprzecznych niekiedy wypowiedzi oficjalnych osobistości pozytywny w sumie stosunek Waszyngtonu do przedkładanych przez nas postulatów natury kredytowo-finansowej daje liczące się efekty i wpływa pozytywnie na stanowisko innych wierzycieli Polski.

¹⁴ Zob. PDD 1980 lipiec–grudzień, dok. nr 259.

¹⁵ Zob. PDD 1979, dok. nr 114.

¹⁶ Zob. PDD 1980 lipiec–grudzień, dok. nr 325.

¹⁷ Zob. PDD 1980 styczeń–czerwiec, dok. nr 425.

¹⁸ Zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 304, 308.

II. Stosunki polsko-amerykańskie w okresie od wydarzeń strajkowych w Polsce

1. Amerykańskie czynniki oficjalne przez szereg tygodni nie komentowały napięć, jakie powstały w niektórych zakładach w Polsce po 1 lipca ub. roku. Dopiero po wybuchu fali strajków na Wybrzeżu w połowie sierpnia ub.r. rzecznik prasowy Departamentu Stanu wyraził stanowisko władz amerykańskich, iż „wszystkie wewnętrzne problemy Polski są sprawą do rozwiązania przez polski rząd i naród”¹⁹. Sformułowanie to, z nieistotnymi modyfikacjami, powtarzane było konsekwentnie w czasie następnych konferencji prasowych rzecznika DS.

2. Wypowiedzi ówczesnego prezydenta USA Cartera o sytuacji wewnętrznej Polski – m.in. z września ub.r.: „nie będziemy się mieszać w sprawy Polski i oczekujemy, że inni będą respektować prawo narodu polskiego do podejmowania własnych decyzji, do samodzielnego rozstrzygania swych problemów” – prasa amerykańska interpretowała jako wymierzone przeciw ewentualności interwencji radzieckiej w Polsce.

3. Stanowisko amerykańskie wobec wydarzeń w Polsce w okresie przedwyborczym było ostrożne i powściągliwe, ale w miarę zbliżania się dnia wyborów następował proces podporządkowywania tego stanowiska potrzebom kampanii wyborczej. Świadczyło o tym uchwalenie przez Kongres rezolucji zawierającej „rady” dla PRL. Uznając to za ingerencję w nasze sprawy wewnętrzne, podjęliśmy interwencję wobec Ambasady USA w Warszawie i wobec Departamentu Stanu w Waszyngtonie²⁰.

4. Występowaliśmy równocześnie przeciwko prowadzeniu swoistej wojny psychologicznej przez rozgłoszenie amerykańskie, głównie przez Radio Wolna Europa, wskazując na szkodliwość tej kampanii dla stosunków polsko-amerykańskich.

5. W miarę upływu czasu w propagandzie amerykańskiej zaczęły rozwijać się coraz bardziej spekulacje nt. ewentualności interwencji radzieckiej w Polsce. Sprawa ta była przedmiotem licznych interwencji podejmowanych z naszej strony.

6. Po objęciu władzy przez Administrację Reagana temat ewentualnej interwencji radzieckiej w Polsce oraz częściej pojawiał się w wypowiedziach jej przedstawicieli. Sekretarz Stanu Haig już podczas swej pierwszej – po objęciu urzędu – konferencji prasowej stwierdził, że w ocenie nowej administracji nadal aktualne pozostaje sformułowanie rezolucji NATO z grudnia 1980 r. mówiące „o poważnych konsekwencjach jakiegokolwiek interwencji radzieckiej w Polsce dla stosunków Wschód–Zachód”. Haig uznał także, że najważniejszą odpowiedzią na problem polski jest „reformy wewnętrzne w państwie polskim, której przeprowadzenie jest sprawą rządu polskiego i władz polskich”.

¹⁹ Zob. PDD 1980 lipiec–grudzień, dok. nr 91 i 99.

²⁰ Zob. PDD 1980 lipiec–grudzień, dok. nr 157 i 494.

7. Spekulacje nt. ewentualnej interwencji radzieckiej w Polsce nasiliły się w marcu br. w związku z manewrami Układu Warszawskiego „Sojuz 81”. Zarówno Sekretarz Stanu, jak i Sekretarz Obrony USA wypowiadali pogląd, iż istniała możliwość przekształcenia się tych manewrów w interwencję w Polsce.

W oświadczeniu Białego Domu wydanym w końcu tego miesiąca po posiedzeniu Krajowej Rady Bezpieczeństwa mówiło się o poważnym wpływie na stosunki Wschód–Zachód ew. interwencji z zewnątrz czy też użycia siły wewnętrznej w Polsce. W pierwszych dniach kwietnia br. Sekretarz Obrony USA Weinberger stwierdził, że jakakolwiek akcja ZSRR dla zastraszenia władz polskich uniemożliwiłaby rozmowy nt. ograniczenia zbrojeń nuklearnych i raket międzykontynentalnych.

8. Na temat sytuacji w Polsce wypowiedziała się też amerykańska Centrala związków zawodowych AFL/CIO w oświadczeniu opublikowanym 17 lutego 1981 r. Obok informacji dot. utworzenia funduszu pomocy dla „Solidarności” w wysokości 200 tys. dol. i powtórzenia tezy o „zastraszeniu polskich robotników” ewentualnością interwencji istotny fragment oświadczenia stanowi nawiązanie do pomocy gospodarczej dla Polski, w którym stwierdza się, że AFL/CIO udzieli poparcia dodatkowej pomocy amerykańskiej dla Polski na warunkach, które zabezpieczą prawa i interesy robotników.

9. W rezolucji uchwalonej w dniu 31 lipca br. przez Izbę Reprezentantów (Komisja Izby przyjęła jej tekst już 18 czerwca br.) stwierdza się, że „Stany Zjednoczone nie mogłyby pozostać obojętne wobec jakiegokolwiek interwencji wewnętrznej lub ingerencji z zewnątrz przeciwko narodowi polskiemu i że takie wydarzenie miałyby poważne następstwa dla dalszego rozwoju stosunków między Wschodem i Zachodem”. W związku z rezolucją Ministerstwo Spraw Zagranicznych wystąpiło z ostrym protestem wobec Ambasadora USA w Warszawie, w którym stwierdzono, że przyjęcie takiej rezolucji jest jednoznacznym wyrazem ingerencji w nasze sprawy wewnętrzne i jest sprzeczne z wcześniejszymi oświadczeniami przedstawicieli rządu USA, którzy zapewniali, że ingerencji takich nie będą podejmować; służy sianiu nieufności wśród naszych sojuszników; przyczynia się do destabilizacji sytuacji w naszym kraju i aktywizuje siły, które treść rezolucji mogą przyjąć jako „amerykański parasol ochronny” dla prowadzenia takiej działalności²¹.

Generalnie oceniono, że podejmowanie takich rezolucji jest próbą wykorzystywania Polski dla celów sprzecznych z podstawowymi interesami narodu polskiego i godzi w rozwój stosunków między Wschodem i Zachodem.

10. Również 31 lipca br. Senat USA przyjął rezolucję wyrażającą poparcie dla inicjatywy prywatnych agencji mającej na celu zorganizowanie pomocy gospodarczej dla Polski. W rezolucji zwraca się uwagę na konieczność przyspieszenia zakupów amerykańskich nadwyżek rolnych dla dostaw do Polski przez prywatne

²¹ Zob. dok. nr 78.

amerykańskie agencje pomocy. Rezolucja zawiera także apel do rządów i narodów europejskich o dalszą pomoc żywnościową dla Polski.

11. Kolejnego nawiązania do ewentualnej interwencji radzieckiej w Polsce dokonał w dniu 28 sierpnia br. Sekretarz Stanu Haig na konferencji prasowej w Departamencie Stanu. Stwierdzając, że kierownictwo radzieckie doszło do wniosku, że nie jest w interesie ZSRR interweniować w Polsce, wyjaśnił jednocześnie powody, które jego zdaniem skłoniły kierownictwo radzieckie do zajęcia takiego stanowiska: ceną interwencji byłby rozlew krwi, przejęcie zobowiązań polskich w sensie gospodarczym i ludzkim, zdecydowane stanowisko świata zachodniego. W czasie tej samej konferencji Haig ocenił sytuację wewnętrzną w Polsce jako bardzo poważną pod względem gospodarczym i potwierdził, że wymaga ona poważnej pomocy i troski ze strony zarówno Wschodu, jak i Zachodu.

III. Stosunki gospodarcze

1. Stany Zjednoczone zajmują III miejsce w obrotach handlowych Polski z krajami kapitalistycznymi (po Republice Federalnej Niemiec i Wielkiej Brytanii).

Wymiana handlowa pomiędzy PRL a USA nie jest regulowana umową dwustronną, a ramy wzajemnych stosunków wyznaczają ogólne postanowienia GATT. Polska korzysta w handlu z USA z klauzuli największego uprzywilejowania.

Obroty handlowe Polski z USA w 1980 r. zamknęły się sumą 1.301 mln dolarów i były mniejsze od uzyskanych w 1979 r. o około 35 mln dolarów.

Eksport do USA wynosił 419,0 mln dolarów (w roku 1979 – 431 mln dolarów), a import 882 mln dolarów (w 1979 r. – 905 mln dol.).

Za pierwsze półrocze br. eksport do USA wyniósł ok. 202 mln dol. (95,9% w porównaniu z pierwszym półroczem 1980 r.); import ok. 574 mln dol. (110,2% w porównaniu z półroczem 1980 r.). Zwiększeniu uległo ujemne dla nas saldo bilansu handlowego.

2. USA stanowią dla Polski główne źródło zakupów zbóż i pasz w świecie kapitalistycznym. Udział produktów rolnych w całości importu z USA w 1979 r. wyniósł 80%. W ostatnim okresie procent ten ulega wzrostowi.

Import produktów rolno-spożywczych finansowany jest głównie z kredytów i gwarancji CCC. Na bieżący rok budżetowy (01.10.1980 do 30.09.1981 r.) uzyskaliśmy gwarancje kredytowe CCC na sumę 670 mln dolarów. Kredyt ten został w pełni wykorzystany.

Dodatkowo Stany Zjednoczone udzieliły w okresie bieżącego roku gospodarczego:

– 71 mln dol. kredytów do spłaty w złotówkach na masło i mleko w proszku (po 30 tys. ton każdego z produktów),

– 47,6 mln dol. kredytów w ramach ustawy PL-480 na zakup kukurydzy (350 tys. ton).

Razem w 1981 r. przyznano kredytów na artykuły rolno-spożywcze 788,6 mln dol.

W związku z trudną sytuacją żywnościową Polski i naszymi postulatami Departament Rolnictwa USA rozważa możliwość dalszych doraźnych kredytów na dostawy żywnościowe z nadwyżek. Złożyliśmy zapotrzebowanie, z płatnością w złotych, na 8000 ton masła, 15 tys. ton mleka w proszku, 20 000 ton sera z dostawą jeszcze w br. Polska poinformowała także, że gotowa jest przyjąć każdą ilość mięsa, jaką można by uzyskać (mięso nie jest artykułem nadwyżkowym).

Na rok budżetowy 1981/82 wystąpiliśmy z wnioskiem o udzielenie nam kredytów CCC na sumę 800 mln dol. Sprawa jest złożona. Administracja amerykańska poinformowała Ambasadora Spasowskiego, że jej zdaniem aktualne potrzeby Polski przerastają ramy tradycyjnych kredytów CCC czy PL-480 (wyraża się np. obawy, że trzyletnie kredyty CCC w sytuacji przesuwania płatności innych kredytów musiałyby również ulegać odroczeniu). Szuka się innych rozwiązań – np. podjęcie specjalnej uchwały lub ustawy Kongresu dot. pomocy dla Polski. Działania w tym zakresie mogłyby [być] podjęte dopiero po złożeniu oficjalnego wystąpienia strony polskiej (na 2–3 lata) z podaniem uzupełniających informacji dotyczących wielkości produkcji, importu i eksportu, jak też całościowych bilansów towarowych i kredytowych, o które zabiegamy w USA. Listę zapotrzebowań na artykuły rolno-spożywcze na lata 1982–1984 złożyliśmy.

3. Ambasada USA w Warszawie przedstawiła ostatnio szereg pytań wskazujących na rozważanie przez USA koncepcji udzielenia Polsce pomocy kompleksowej, która zapobiegłaby dalszemu spadkowi produkcji oraz umożliwiła realizację procesu odbudowy polskiej gospodarki w ramach zapowiedzianej reformy.

4. Poza kanałem rządowym realizowana jest dla Polski pewna pomoc kanałami społecznymi.

Jej poziom jednak nie jest tak duży, jak naświetla to czasami nasza prasa.

Do 20.08.br. Polska otrzymała z tych źródeł: a) 36 000 paczek żywnościowych, po 10,5 kg każda, poprzez organizację CARE. Zapowiedź dostaw CARE – 600 tys. paczek, 28 tys. ton mleka w proszku, masła i sera. Część tej pomocy będzie płatna w złotych, które mają być przeznaczone na finansowanie projektów socjalnych w Polsce.

b) Poprzez kanały polonijne i inne firmy i organizacje amerykańskie nadesłano: 4200 ton kotletów rybnych (całość zakładanych dostaw 10.000 ton), 200 ton konserw i zup, 16 ton kur mrożonych. Poprzez amerykański Caritas i inne firmy zapowiedziano dostawę 1800 ton mrożonych indyków i 9000 ton produktów mlecznych i mleka.

c) Projekt HOPE dostarczył leków wartości 36 000 dolarów oraz 24 tony mydła.

Prowadzona przez „Solidarność” na kontynencie amerykańskim akcja zbierania funduszy do banku leków trudna jest do oceny. Według niepotwierdzonych danych zebrano w tej akcji ok. 350–400 tys. dolarów.

5. W eksporcie Polski do Stanów Zjednoczonych najważniejsze pozycje w 1979 r. stanowiły przetwory mięsne i szynka (33%), tekstylia i wyroby tekstylne (15%), wyroby hutnicze, obrabiarki, obuwie, meble, wózki „melex”, gwoździe i śruby oraz surowce – miedź i srebro. Powoli w eksporcie rośnie też udział artykułów przemysłu elektromaszynowego.

Tendencje, jakie wystąpiły w naszym eksporcie po 1979 r. (zmniejszona oferta eksportowa), nie roją nadziei na zwiększenie eksportu w roku 1981.

Wyniki pierwszego półrocza 1981 r. wskazują, że obroty z USA osiągnęły poziom ca 95% uzyskanych w tym samym okresie roku 1980, co jest mimo wszystko znacznie lepiej od średniej obrotów z innymi krajami kapitalistycznymi (ok. 72%). Mniejszy od innych krajów spadek tłumaczy się wzrostem w eksporcie do USA miedzi i srebra (oraz minimalnym udziałem w eksporcie węgla).

W zakresie dostępu do rynku amerykańskiego eksport Polski podlega nielicznym ograniczeniom ilościowym, obejmującym tekstylia, sery i niektóre wyroby z drewna. Istotne utrudnienia są odczuwalne w wyniku stosowania przez USA innych mechanizmów protekcyjnych, jak postępowanie antydumpingowe i system cen referencyjnych; dotyczy to takich towarów jak wózki „melex”, wyroby hutnicze, gwoździe i artykuły gospodarstwa domowego.

Tendencje protekcyjnistyczne w polityce ekonomicznej Reagana są zarysowane silniej niż w polityce Cartera. Groźbę wpływającą z niej dla naszego eksportu może łagodzić obecna sytuacja finansowa Polski.

6. Zadłużenie Polski wobec Stanów Zjednoczonych wynosiło na styczeń 1981 r. – 3.091 mln dolarów, w tym do spłaty w latach 1981–1983 przypadało 2.481 mln dol. Saldo bieżących obrotów płatniczych z USA, podobnie jak handlowych, jest dla nas ujemne i w ostatnich latach wykazuje szybką tendencję wzrostową.

Przy zwiększonych w tym roku zakupach produktów rolnych, rosnących odsetkach od kredytów utrzyma się wysokie ujemne saldo w obrotach płatniczych.

Na spotkaniu paryskim Stany Zjednoczone udzieliły poparcia naszym postulatom. Opowiedzenie się Stanów Zjednoczonych za przynajmniej 90% pułapem przesunięcia spłat z tytułu kredytów rządowych i gwarantowanych w 1981 r. miało decydujący wpływ na postawę innych wierzycieli w rozmowach paryskich. Umowę dwustronną PRL–USA podpisano w Warszawie 27.08.br. Przewiduje ona odłożenie rat i odsetek na poziomie 90%, ale w odniesieniu do odsetek tylko w części gwarantowanej, tj. 6%, chociaż stawka oprocentowania płatna przez Polskę jest znacznie wyższa (ok. 17–20%).

Wyraźnie utrudniające stanowisko zajmują banki amerykańskie w negocjacjach na temat odroczenia spłat kredytów bankowych. Ich pozycja jest zdecydowanie mniej konstruktywna niż banków europejskich. Nie obserwujemy do tej pory skutecznych nacisków administracji na zmianę tego stanowiska.

7. Funkcje koordynacyjne w zakresie wzajemnych stosunków gospodarczych sprawuje powołana w 1972 r. Wspólna Polsko-Amerykańska Komisja d/s Handlu. Jej sesje odbywają się z reguły raz do roku, na przemian w Polsce i USA. IX sesja Komisji odbyła się w maju 1980 roku w Warszawie²², kolejną sesję planuje się na jesień 1981 r. Dotychczas nie podjęto decyzji co do terminu zwołania Sesji.

Na podstawie Umowy o współpracy pomiędzy Polską Izbą Handlu Zagranicznego i Izbą Handlową USA powołano w 1974 r. Polsko-Amerykańską Radę Gospodarczą. Rada stanowi forum dla wymiany informacji, poglądów i inicjatyw w zakresie wzajemnych stosunków gospodarczych na szczeblu przedsiębiorstw. Ostatnia jej sesja odbyła się w dniach 12–13 maja 1980 r. w Chicago. W ramach Rady działają grupy robocze. Posiedzenia grupy rolnej i finansowej odbyły się w połowie marca br. w Stanach Zjednoczonych. Strona amerykańska wystąpiła z inicjatywą odłożenia kolejnego spotkania Polsko-Amerykańskiej Rady Gospodarczej, przewidzianego na maj br. w Warszawie; odbyło się natomiast w tym terminie w Warszawie posiedzenie grupy rolnej, która w obecnej sytuacji odgrywa spore znaczenie.

8. W stosunkach ze Stanami Zjednoczonymi pewną rolę odgrywa kooperacja przemysłowa. W oparciu o zawarte w pierwszej połowie lat 70-tych umowy kooperacyjne realizujemy m.in. takie tematy jak ciągniki i maszyny budowlane, koparki hydrauliczne, elektronika, kineskopy dla telewizji kolorowej i szkło do produkcji kineskopów. W ostatnich dwóch latach realizacja kooperacji wywołuje coraz częstsze reklamacje partnerów amerykańskich.

W latach 1978–79 podpisano dalsze porozumienia o współpracy technicznej, przemysłowej i handlowej między kilkoma przedsiębiorstwami podległymi Ministerstwu Przemysłu Maszynowego oraz koncernami General Motors i General Electric, a także między przemysłem chemicznym i Occidental Petroleum.

9. Rybołówstwo oraz żegluga są istotnymi odcinkami polsko-amerykańskiej współpracy gospodarczej. W latach 1977–78 miało miejsce drastyczne w stosunku do lat ubiegłych obcięcie naszych kwot połowowych na wodach USA. W wyniku podjętych przez nas interwencji strona amerykańska w latach 1978–1980 skorygowała uprzednie decyzje i znacznie podwyższyła limity przyznane Polsce (w 1979 roku były one o 50% wyższe niż w 1978 r. i wyniosły 90 tys. ton, a w 1980 r. około 240 tys. ton). Sądząc po realizacji pierwszego półrocza i znacznym zwiększeniu kwot suma ogólnych odłowów w br. powinna być nie mniejsza niż w 1980 r.

²² Zob. PDD 1980 styczeń–czerwiec, dok. nr 462.

W dziedzinie żeglugi podejmowaliśmy starania o wyłączenie Polski spod działania ustawy „Ocean Shipping Act 1978”, skierowanej przeciwko tzw. przewoźnikom kontrolowanym (przez państwo). Sugestie ewentualnego zawarcia umowy żeglugowej, w wyniku której obie strony rozszerzyłyby stosowanie KNU na przewozy morskie, nie zostały – jak dotychczas – przyjęte przez stronę amerykańską.

10. W związku z wygasaniem w dniu 31.03.1982 r. Umowy lotniczej, podpisanej w 1972 r., a przedłużonej w 1979 r., w sierpniu br. roku odbyła się pierwsza runda rozmów polsko-amerykańskich w sprawie renegotjacji tej umowy. Przedstawicielstwo PANAM zapowiedziało zawieszenie lotów do Polski z uwagi na spadek ruchu turystycznego na linii USA–Polska. Faktycznie oba przedsiębiorstwa ostatnio mają słabe wyniki finansowe. LOT ponosi zwłaszcza straty dewizowe (wzrost dewizowych kosztów paliwa i obsługi). Przy spadku zainteresowania PANAM lotami do Polski renegotjacje warunków finansowych umowy będą dość skomplikowane. Dla Polski ważne jest, by proces negocjacyjny i sama umowa nie pociągnęła utrudnień dla działalności LOT. Kontynuacja lotów warunkuje bowiem w praktyce możliwość wymiany naukowej, obsługi ruchu personalnego i kontaktów rodzinnych. Likwidacja lotów obciążałaby zdecydowanie bilans dewizowy kraju.

IV. Współpraca naukowo-techniczna i kulturalna

1. Współpraca naukowo-techniczna jest realizowana w ramach:

- Wspólnego Funduszu im. Marii Skłodowskiej-Curie,
- kooperacji przemysłowej z USA,
- przedsięwzięć między wyższymi uczelniami obu krajów,
- wymiany stypendialnej z amerykańskimi agencjami rządowymi i uczelniami (stypendyści i stażyści polscy w programie Fulbright–Hays²³, wymiana młodych rolników polskich i młodych farmerów amerykańskich).

Mają miejsce kontakty w sprawie zastąpienia kończącego działalność Funduszu im. Marii Skłodowskiej-Curie nowym porozumieniem rządowym. W marcu br. w Warszawie przebywał amerykański współprzewodniczący Wspólnej Rady Nadzorczej Funduszu dyr. Samuel B. Thomsen z Departamentu Stanu USA, który w Ministerstwie Spraw Zagranicznych omówił problemy rozwoju polsko-amerykańskiej współpracy naukowo-badawczej.

We wrześniu br. w Warszawie przeprowadzone będą rozmowy polsko-amerykańskie nt. międzyrządowego porozumienia o realizacji współpracy naukowo-technicznej i podstawach jej finansowania. Zakładany w projekcie porozumienia system finansowania miałby opierać się na wkładzie ze strony amerykańskiej

²³ Mowa o programie stypendialnym (przeznaczonym głównie dla nauczycieli) realizowanym na podstawie ustawy o wzajemnej wymianie edukacyjnej i kulturalnej z 1961 r. (tzw. Fulbright–Hays Act).

w wysokości 10 mln dol. w okresie pięciu lat poczynając od 1982 r. (po 2 mln dol. rocznie) oraz na wkładzie ze strony polskiej w wysokości 340 mln złotych (po 68 mln rocznie) w tym samym okresie. W projekcie przewiduje się dokonywanie wkładów finansowych przez inne resorty i organizacje.

2. W roku 1980 miały miejsce wizyty i spotkania wiążące się z wymianą naukowo-techniczną w dziedzinie ochrony zdrowia, rolnictwa i leśnictwa. Prowadzona była wymiana naukowców między Polską Akademią Nauk i amerykańską National Academy of Sciences.

Do najważniejszych wizyt i spotkań należy zaliczyć: pobyt w Polsce 15-osobowej delegacji rektorów amerykańskich, wizytę w USA ministra zdrowia i opieki społecznej PRL, sesję Rady Nadzorczej Funduszu im. Marii Skłodowskiej-Curie w Waszyngtonie w czerwcu ub.r.

W czasie ubiegłorocznych wizyt w Stanach Zjednoczonych rektorzy kilku wyższych uczelni polskich podpisali porozumienia o bezpośredniej współpracy.

3. W zakresie nauk medycznych w marcu 1981 r. delegacja Krajowego Instytutu Kardiologii podpisała umowę o współpracy w dziedzinie kardiochirurgii dziecięcej z Fundacją Szpitala Deborah, Brown Mills, Stan "Nowy Jork".

4. W kwietniu 1981 r. na zaproszenie Departamentu Stanu w Stanach Zjednoczonych przebywała delegacja Uniwersytetu Warszawskiego pod przewodnictwem rektora H. Samsonowicza. W czasie pobytu delegacji podpisana została umowa o współpracy UW ze Stanowym Uniwersytetem Nowego Jorku oraz ze Stowarzyszeniem Amerykańskich Kongregacji Kultury Hebrajskiej (Union of American Hebrew Congregations).

5. Wymiana kulturalna ze Stanami Zjednoczonymi mimo braku umowy między państwowej odbywa się normalnie, głównie drogą prezentowania przez nas wybitnych osiągnięć polskich twórców i czołowych zespołów artystycznych.

6. W naszej pracy informacyjno-propagandowej i działalności kulturalnej kładziemy nacisk na przeciwdziałanie wrogiej propagandzie i deformacji obrazu Polski socjalistycznej.

Wydarzenia w Polsce od sierpnia 1980 r. wywołały ogromne zainteresowanie naszym krajem, które nadal utrzymuje się. Ujawnił się przy tej okazji, oprócz sympatii, głęboki brak wiedzy o Polsce współczesnej i jej skomplikowanej problematyce. Stwarza to wielkie zadanie skoordynowanych działań z naszej strony nad kształtowaniem właściwego obrazu Polski socjalistycznej.

Wyrażono zgodę na stałą akredytację przedstawicieli trzech głównych amerykańskich sieci telewizyjnych oraz niektórych czołowych organów prasowych, m.in. New York Times i Washington Post.

V. Polonia amerykańska

1. Obecna Administracja Stanów Zjednoczonych – w odróżnieniu od poprzedniej – nie przejawia większego zainteresowania Polonią amerykańską. Świadczy o tym sam przebieg kampanii wyborczej Reagana, jak i brak reakcji z jego strony na postulaty Kongresu Polonii Amerykańskiej. Nie doszło do zwiększenia reprezentacji Polonii w administracji stanowej i sądownictwie, czego KPA się domagała, jak również nie mianowano żadnego przedstawiciela Polonii na poważniejsze stanowisko w Administracji Federalnej.

2. Rozwój sytuacji społeczno-politycznej naszego kraju nie pozostał bez wpływu na stosunek Polonii i jej angażowanie się wobec Polski. Stosunek ten nie jest jednolity i można wyróżnić następujące nurty:

– nurt pozytywny, obejmujący szerokie rzesze Polonii, wywodzącej się szczególnie ze starej emigracji zarobkowej. Ocenia on mniej krytycznie minione dziesięciolecie, doceniając szereg osiągnięć w życiu wewnętrznym kraju oraz wzrost międzynarodowego autorytetu Polski.

Kierunek ten wypowiada się za utrzymaniem kontaktów z krajem i aktywnie występuje w obronie dobrego imienia Polski i jej interesów, ilekroć są podejmowane próby ich naruszenia;

– nurt reakcyjny, wrogi, dla którego wydarzenia w kraju stały się okazją uaktywnienia się i wzmocnienia swoich pozycji we władzach KPA. Ośrodki te organizują demonstracje przed naszymi placówkami konsularnymi w USA oraz różnego rodzaju wrogie imprezy. Duży wpływ na ich aktywizację miał ogólny zwrot w polityce Stanów Zjednoczonych w kierunku konserwatyzmu.

3. Jednolite stanowisko, wypływające niejednokrotnie z różnych pobudek, zajmuje Polonia amerykańska w sprawie udzielenia Polsce pomocy żywnościowej. Organizowane są różne akcje zbierania funduszy na „bank leków”, wysyłania paczek żywnościowych, wystąpienia wobec administracji o udzielenie Polsce pomocy gospodarczej.

VI. Ruch osobowy

1. Ruch osobowy między Polską a Stanami Zjednoczonymi wykazywał od lat tendencję wzrostową. W latach 1975–1980 w wymianie osobowej wzięło udział ogółem 495.093 obywateli obu państw, w tym:

- wyjechało do USA 189.538 obywateli PRL,
- przyjechało do Polski 305.555 obywateli USA.

Ogromną większość stanowią wyjazdy o charakterze prywatnym.

W latach 1975–1980 wyjechało do USA na pobyt stały 10.024 obywateli PRL.

2. W roku 1980 wymiana osobowa pomiędzy PRL a USA objęła 84.386 obywateli obu państw, w tym: do USA wyjechało 44.186 obywateli PRL, do Polski przyjechało 40.200 obywateli USA.

W porównaniu do roku 1979 wyjazdy z Polski do USA wzrosły o 4,3%, zaś przyjazdy obywateli amerykańskich do Polski spadły o 32,3%.

W roku 1980 udzielono 2.071 osobom zgody na wyjazd stały do USA.

Agresywnie prowadzona przez administrację Cartera akcja propagandowa na rzecz łączenia tzw. podzielonych rodzin została przez nowe władze przesunięta na dalszy plan.

3. W pierwszym półroczu 1981 r. zanotowano wzrost liczby wyjazdów obywateli polskich do USA, zarówno na pobyt czasowy, jak i na pobyt stały (np. w ciągu roku 1980 wyjechało na pobyt czasowy 42.115 naszych obywateli, natomiast w pierwszym półroczu br. 24.616; na pobyt stały odpowiednio: 2.071 i 1.327). Część osób wyjeżdżających na pobyt czasowy podejmuje w USA nielegalną pracę, narażając się na szykany ze strony władz amerykańskich.

Z drugiej strony nastąpił gwałtowny spadek liczby przyjazdów obywateli amerykańskich do Polski (np. w 1980 r. przyjechało do Polski 40.238 obywateli USA, w pierwszym półroczu br. tylko 10.088).

AMSZ, Dep. III 49/84, w. 1

165

5 września, szyfrogram ambasadora w Sofii o rozmowie z I sekretarzem BPK

T a j n e

Szyfrogram Nr 2466/III
z Sofii, nadany 5.9.81, g. 14.00

Czyrek

Z rozmowy z tow. Żiwkowem 4 bm.

Przekazałem Ż. osobiste serdeczne życzenia i pozdrowienia od tow. Kani oraz naszego kierownictwa w związku z jego 70-leciem i zbliżającym się świętem narodowym LRB.

Na tle IX Zjazdu i Plenum KC poinformowałem o sytuacji w kraju i podejmowanych działaniach przez partię i rząd na rzecz wyprowadzenia Polski z kryzysu

i osiągnięcia stabilizacji społeczno-gospodarczej. Podkreśliłem nasze jasne stanowisko w sprawach sojuszy, UW, RWPG. Poruszyłem szereg spraw dot. stosunków dwustronnych, wyrażając naszą wolę ich rozwoju we wszystkich dziedzinach.

Tow. Żiwkow prosił o przekazanie serdecznych pozdrowień dla Tow. Tow. Kani, Jabłońskiego, Jaruzelskiego. Rozumie konieczność przełożenia wizyty I Sekretarza wobec sytuacji w kraju (wyjaśniłem szczegółowiej). Rad będzie podejmować tow. Kanię w październiku²⁴. Serdecznie go zaprasza. Dokładny termin do ustalenia. Podkreślił, że zdaje sobie sprawę z trudności, jakie przychodzi nam rozwiązywać. Niepokoją się jednak o dalszy rozwój sytuacji w Polsce wobec aktywizacji sił antysocjalistycznych i kontrrewolucyjnych. Troska ta wynika z ich internacjonalistycznego stosunku do naszej partii i kraju, z którym łączą ich braterskie stosunki oraz rozwinięta współpraca we wszystkich dziedzinach. Wysoko cenią ważną rolę, jaką Polska odgrywa w Europie i w świecie. Akcentował, że solidaryzują się z naszą partią, rozumieją nasze problemy i że ich rozwiązanie zależy tylko od nas samych.

Uważają, że linia generalna naszej partii, niezależnie od błędów i wypaczeń byłego kierownictwa, była i jest słuszną, gdyż pomimo obecnych trudności Polska jest czołowym państwem UW o potężnym potencjale polityczno-gospodarczym i militarnym. Rozumieją linię politycznego rozwiązania problemów i konieczność elastycznego postępowania, ale istnieją granice ustępstw, których – jak sądzą – nie wolno przekraczać. Zastrzegł, że nie ma na myśli rozwiązań siłowych, a pryncypialne, zdecydowane działanie władz. Chcieliby nam udzielić pomocy, wspierając nas politycznie i gospodarczo. Czynią to przez publikacje wystąpień naszego kierownictwa i zamieszczanie przedruków radzieckich. Wierzą w siłę i zdolność mobilizacyjną naszej partii, której udzielają pełnego poparcia.

Opowiadają się za rozwojem dwustronnych kontaktów i współpracą we wszystkich dziedzinach. Nie mają żadnych zahamowań i są za rozwojem współpracy gospodarczej. W tym celu 18 bm. udaje się do Warszawy czł. BP I z-ca premiera Bozinow²⁵. Pozytywnie oceniają pobyt wielu tysięcy naszych turystów w Bułgarii. Reagują na sporadyczne zjawiska uprawiania propagandy „Solidarności”.

Dziękując za wyrażoną troskę o losy naszego kraju podkreśliłem, że linia porozumienia jest niezmiennym kierunkiem działania naszej partii i narodu. W obronie socjalizmu sięgać będziemy po wszelkie niezbędne środki. Sądzymy, że wsparcie dla Polski ze strony KS, w tym również Bułgarii, mogłoby polegać także na uniezależnianiu dostaw ważnych dla nas towarów od trudności w wywiązywaniu się z niektórych naszych zobowiązań eksportowych. Podziękowałem

²⁴ Do wizyty nie doszło. Bułgarię odwiedził jedynie Henryk Jabłoński (19–20 października), który wziął udział w centralnych uroczystościach z okazji 1300. rocznicy utworzenia państwa bułgarskiego.

²⁵ Wicepremier Todor Bozinow (współprzewodniczący Polsko-Bułgarskiej Komisji Współpracy Gospodarczej) złożył wizytę w Polsce 17–19 września.

za terminową i z nadwyżką realizowaną dostawę w br. artykułów spożywczych. Akcentowałem, że cenimy zwłaszcza publikację, w których obiektywnie ukazuje się nasze działania na rzecz stabilizacji. Nawiązując do podjętej przez Ż. sprawy turystyki wyraziłem przekonanie, że w przyszłym roku odblokują nam turystykę indywidualną. Odpowiedział, że sprawę rozważą, gdyż w br. zwiększyli nam limity turystyki zorganizowanej.

Rozmowa obszerna, niekurtuazyjna, chwilami nieco kontrowersyjna, ale szczerza i w dobrej atmosferze.

Sądzę, że pozwoliła bliżej poznać nasze sprawy.

AMSZ, ZD 23/84, w. 14, t. 125 (druk: Przed i po 13 grudnia, t. II, dok. nr 248)

166

*5 września, szyfrogram ambasadora w Hadze
o rozmowie z ministrem spraw zagranicznych Holandii*

T a j n e
Pilne

Szyfrogram Nr 2480/III
z Hagi, nadany 5.9, 16.50

Czyrek

Z rozmowy z ministrem SZ Van Der Klaauwem.

1) K. poinformował, że rząd na piątkowym 4.9. posiedzeniu omawiał sprawę informacji prasy, że mięso przeznaczone dla Polski idzie do Zw. Radz. Zarówno on, jak i minister Rolnictwa uznali informację za nieprawdziwą, ale sprawę postanowiono zbadać. Prosił, by wszystkie dane nasze na ten temat przekazać MSZ²⁶.

²⁶ Szyfrogramem z 3 września ambasador w Hadze przekazywał: „Wybita pod sensacyjnymi tytułami prowokacyjna informacja prawicowego tygodnika «De Telegraaf» o przewozie holenderskiego mięsa przeznaczonego dla Polski do Związku Radzieckiego jest przykładem prowadzonej przez tę gazetę systematycznie propagandy antysocjalistycznej. Normalnie nie podejmujemy polemiki, tym razem jednak przewidujemy list radcy handlowego ostro protestujący. Zbieramy dodatkowe materiały na temat transportu, który wg naszych danych był prawie cały holenderskim. Przeciwdziałamy również poprzez eksporterów holenderskich”; AMSZ, ZD 23/84, w. 5, t. 53.

2) Sprawy polskie omawiano szeroko na posiedzeniu Komisji Spraw Zagranicznych Parlamentu. K. omówił przebieg dostaw kredytowych do Polski i w oparciu o wcześniejszą moją rozmowę przedstawił sprawę trzeciej transzy, wypowiadając się za pozytywnym rozpatrzeniem przez Holandię. Posłowie wypowiedzieli się za, z tym że pojawiły się głosy, by np. mięso dostarczać z przeznaczeniem dla górników. Argumenty K., że podział musi być w rękach polskich, nie wszystkich przekonały, chodzi o powiązanie tego z dostawami węgla, z których się nie wywiązujemy²⁷.

3) K. wyraził żal, że nie zna bliżej naszego wystąpienia do EWG, udając się na spotkanie ministrów w Londynie, gdzie z pewnością te sprawy będą omawiane. Obiecałem natychmiast po otrzymaniu materiałów przekazać je do MSZ.

4) W praktyce spotkanie z K. było chyba ostatnim, przewiduję w przyszłym tygodniu powołanie nowego rządu. Tekę ministra SZ przejmie Van Der Stoel z Partii Pracy²⁸.

/-/ Bartoszek

AMSZ, ZD 23/84, w. 5, t. 53

²⁷ Okólnikiem z 25 września, skierowanym do placówek w Hadze, Brukseli, Madrycie i Londynie, wiceminister Karaś informował: „Znaczny spadek wydobywania węgla w br. stwarza trudności w zabezpieczeniu niezbędnych potrzeb kraju na węgiel, w tym energetyki, rolnictwa i ludności. Musiano podjąć szereg decyzji zmniejszających podaż węgla na eksport dla obu obszarów płatniczych na rzecz odbiorców krajowych. [...] Jak dotychczas produkcja węgla jest nadal niezadawalająca. W obliczu sezonu jesienno-zimowego podaż eksportowa na IV kwartał będzie bardzo niska. [...] W razie konieczności podejmijcie kroki celem niedopuszczenia do powstania niekorzystnych dla dwustronnej współpracy handlowej oraz naszych interesów kredytowych ewentualnych reperkusji z tytułu zaniżonych dostaw węgla i informujcie”; AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148.

²⁸ Do zapowiadanej zmiany na stanowisku ministra spraw zagranicznych doszło 11 września.

167

6 września, okólnik zastępcy kierownika WZ KC PZPR
w sprawie I krajowego zjazdu delegatów NSZZ „Solidarność”

T a j n e
dNatychmiast^d

SZYFROGRAM Nr 6029^c

Wszystkie placówki

Podajemy wstępną informację ze Zjazdu S.²⁹

Referat sprawozdawczy nie zawiera głębszych ocen, ogranicza się do relacji dotychczasowych poczyniń S. Powtarza znane antyrządowe tezy: nieudolność władzy we wszystkich dziedzinach. Po raz pierwszy stwierdza się w nim, że w Polsce dokonuje się „rewolucja”, której główną siłą jest S jako jedynie zdolna do wyprowadzenia kraju z kryzysu. Pomija się natomiast sprawę partii, socjalizmu i sojuszków.

Atmosfera Zjazdu charakteryzuje się niskim stopniem dyscypliny, manipuluje się jednakże nastrojami sali (chłodne przyjęcie Cioska). W kuluarach trwa agitacja wyborcza. Wymienia się czterech kandydatów: Wałęsa, Bujak, Jurczyk, Gwiazda.

Widoczny poważny wysiłek ^hKociołka^h ^cKościół^c: msza inauguracyjna celebrowana przez Glempa, włączenie do dokumentów Zjazdu ^hnazwiska^h ^ckazania^c biskupa.

Występowały pierwsze delegacje zagraniczne, m.in. CGT, której przemówienie przyjęto chłodno z braku akcentów gloryfikujących S.

Polska telewizja i radio informują o Zjeździe, mimo że nie uzyskały ^hakceptacji^h ^cakredytacji^c.

Dalsze informacje będziemy przekazywać³⁰.

^fL. Piątkowski^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

²⁹ Okólnikiem z 26 sierpnia dyrektor Staniszewski przekazywał: „Zjazd «Solidarności» ob-
radować będzie w dwóch turach: 5–7 września i 26 września – 3 października. W zwi-
ązku z oczekiwanymi przyjazdami dziennikarskimi rozeznajcie, kto zamierza przyjechać,
przeprowadźcie rozmowy w redakcjach i inspirujcie delegowanie życzliwych nam i po-
ważnych dziennikarzy, od których można oczekiwać obiektywnych relacji. Informujcie,
że obsługa Zjazdu przez dziennikarzy nie podających przy wjeździe celu pobytu grozi
wprowadzeniem do indeksu. Sugerujcie, aby korespondencja poszczególnego dzienni-
karza nie trafiała poza kraj delegujący”; AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148.

³⁰ Okólnikiem z 7 września wiceminister Wiejacz uzupełniał: „W Zjeździe «Solidarności»
uczestniczą wyłącznie zw. zaw. Europy Zachodniej, USA, Japonii, z KS tylko Jugosławia.

168

*8 września, pismo pełnomocnika rządu ds. pobytu wojsk radzieckich
w Polsce do premiera: inicjatywa ZSRR dotycząca cmentarzy radzieckich
znajdujących się na terenie PRL (z załącznikiem)*

Warszawa, dnia 8° września 1981 roku

PREZES RADY MINISTRÓW
gen. armii Wojciech JARUZELSKI

Towarzyszu Premierze, melduję, że Sztab Generalny Sił Zbrojnych ZSRR, za pośrednictwem Pełnomocnika Rządu ZSRR ds. Pobytu Wojsk Radzieckich w Polsce, zwrócił się do mnie z prośbą o przekazanie mu szerokiej informacji o pomnikach i grobach obywateli radzieckich, którzy w latach II wojny światowej polegli i zostali pochowani na terenie naszego kraju.

Zestaw danych, o które prosi Sztab Generalny, przedstawiam w załączeniu. Wiem, że ^dMAGTiOŚ otrzymało z ambasady radzieckiej^d pismo o podobnej treści.

Zwróciłem się w tej sprawie do Rady Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa, skąd otrzymałem odpowiedź, że Rada nie posiada tak szczegółowych danych, że dla ich zebrania i opracowania koniecznym byłoby przeprowadzenie pełnej inwentaryzacji wszystkich interesujących stronę radziecką obiektów. Inwentaryzacja wymagałaby czasu (co najmniej roku) oraz zaangażowania odpowiednich sił i środków administracji terenowej. Poinformowano mnie także, że część posiadanych danych przekazano już ambasadzie radzieckiej.

Ambasadzie radzieckiej przekazano fotokopie kartotek cmentarzy, kwater i mogił wojennych, na których są pochowani żołnierze Armii Radzieckiej polegli w latach 1944/45. Kartoteki zawierają szczegółowe informacje dotyczące miejsc i liczby pochowanych żołnierzy AR, urządzenia cmentarzy, kwater i mogił wojennych oraz formy upamiętnienia poległych w postaci pomników.

Mając powyższe na uwadze, w uzgodnieniu z wiceministrem Ochockim (Przewodniczącym Komisji Opieki nad Cmentarzami, Kwaterami Wojennymi), proponujemy zlecić MAGTiOŚ (cmentarze i mogiły) i MKiSz (pomniki) przeprowadzenie wspomnianej inwentaryzacji w możliwie krótkim czasie. Jesteśmy przekonani, że proponowany przez Radę termin można by przyspieszyć angażując

Do KS skierowano telegraficzne zaproszenia, o czym MSZ dowiedział się z oświadczenia rzecznika prasowego «S» w dniu 4.IX.br. w godzinach popołudniowych. W związku z tym wydano oświadczenie. Prosimy informować o reperkusjach Zjazdu «S» oraz o ewentualnych wypowiedziach delegatów, którzy biorą udział w Zjeździe»; AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148.

do tego szeroki terenowy aktyw środowiska kombatanów, ROPWiM, ZBOWiD, TPPR, młodzież szkolną, ZHP, a tam, gdzie będzie to możliwe i konieczne, MO i WP.

Ponadto w trakcie zbierania materiałów nasunął się wniosek o potrzebie ^dgeneralnego uregulowania problemu^d. Sprawą cmentarzy, mogił i pomników poległych żołnierzy radzieckich zajmuje się u nas kilka instytucji administracyjnych oraz organizacji społecznych. Ich poczynaniom brak jest jednolitej koordynacji. Wydaje się także, że brak jest w tej sprawie odpowiedniego ^dporozumienia ze stroną radziecką^d.

Towarzyszu Premierze, dla uregulowania całokształtu sprawy proponuję zlecić zespołowi złożonemu z przedstawicieli MAGTiOŚ, MKiSz, Urzędu Kombatanów, GZP WP oraz ROPWiM jej rozpatrzenie i przedstawienie Towarzyszowi Premierowi stosownych propozycji³¹.

Oczekując decyzji Towarzysza Premiera melduję, że wspólnie z wiceministrem Ochockim w miarę uzyskiwania dodatkowych materiałów będziemy je przekazywali stronie radzieckiej.

gen. dyw. ^fMichał Stryga^f

^bTow. Gen. Hupałowski. Zgodnie z wnioskami 15.09.81^b ^fJaruzelski^f

Załącznik

Zestaw danych:

1. Dokładne miejsce pomnika, cmentarza, grobów.
2. Opisanie pomników, cmentarzy i grobów – z jakiej okazji lub wydarzenia został wzniesiony pomnik, opisanie pomnika i miejsca pochowania, gdzie się

³¹ 29 września MAGTiOŚ przesłało dyrektorowi Mickiewiczowi projekt polsko-radzieckiego porozumienia „o opiece nad cmentarzami, kwaterami i mogiłami wojennymi” z prośbą o „uzupełnienie i dalsze prowadzenie sprawy”. W projekcie m.in. proponowano wprowadzenie następujących zapisów: „§ 1. Rząd Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej sprawuje opiekę nad cmentarzami, kwaterami i mogiłami wojennymi żołnierzy radzieckich znajdującymi się na terytorium Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, a Rząd Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich sprawuje opiekę nad cmentarzami, kwaterami i mogiłami wojennymi żołnierzy polskich znajdującymi się na terytorium Związku Radzieckiego. [...] § 5. Opieka nad cmentarzami, kwaterami i mogiłami wojennymi żołnierzy obejmuje: 1. prowadzenie i uzupełnianie ewidencji spoczynku żołnierzy oraz jej wzajemne udostępnianie na życzenie każdej ze stron, 2. budowę i konserwację elementów plastycznych stanowiących upamiętnienia nagrobne i innych elementów małej architektury, 3. dbałość o ogólny porządek i wygląd estetyczny, utrzymywanie w dobrym stanie technicznym urządzeń i wyposażenia, 4. pielęgnację zieleni”; AMSZ, Dep. I 40/84, w. 2.

znajduje pomnik; forma, wymiary, materiał, z którego wzniesiono pomnik, napisy: kto jest autorem pomnika, kto go zbudował i za czyje środki.

W odniesieniu do cmentarzy i grobów – ilość mogił (odrębnie wspólne i indywidualne), ilość pochowanych ludzi, ustalone nazwiska, czy są i jakiego rodzaju nagrobki.

3. Fotografie i negatywy cmentarzy i pomników (w miarę możliwości duży format).

4. Rysunki, schematy cmentarzy i pomników (archiwalne i współczesne).

5. Kto sprawuje nadzór nad cmentarzem, grobami itd.

AMSZ, Dep. I 40/84, w. 2

169

*8 września, szyfrogram ambasadora w Berlinie o proteście władz NRD
w sprawie artykułu Janusza Reitera*

T a j n e
Natychmiast

Szyfrogram Nr 2525/III
z Berlina, nadany 8.9.1981

Kucza – Staniszewski

W dniu 7.9.81 został w trybie pilnym wezwany do Departamentu Prasy tutejszego MSZ attache prasowy naszej ambasady.

Rozmowę z nim przeprowadził Otto Heilmann, wicedyrektor do spraw współpracy dziennikarskiej, występujący w roli urzędującego dyrektora departamentu. Towarzyszył mu W. Kustner, pracownik Departamentu Prasy opiekujący się bezpośrednio korespondentami KS. H. poinformował w ostrej formie, że tego samego dnia (o pół godziny wcześniej) przeprowadził rozmowę z tut. korespondentem „Życia Warszawy” i przekazał mu jako reprezentantowi redakcji poważne ostrzeżenie w związku z ukazaniem się w Ż.W. z 5/6.09 artykułu J. Reitera pt. „Solidarność na Placu Aleksandra”. W trakcie obu rozmów sprecyzowano następujące zarzuty:

- artykuł Reitera stanowi dyfamację NRD,
- wypacza on idee internacjonalistycznej solidarności tego kraju z narodami państw rozwijających się,

– działa na szkodę dobrych stosunków Polski i NRD, co jest godne potępienia szczególnie w obecnym okresie i wobec niedawnych wypowiedzi Honeckera (wywiady dla prasy meksykańskiej i stwierdzenie podczas wizyty w stoisku polskim na Targach Lipskich) podkreślających dobre wzajemne stosunki obu krajów i zainteresowanie NRD w ich utrzymaniu,

– oddaje w zniekształconej formie stosunek społeczeństwa polskiego do NRD, który ich zdaniem jest inny niż przedstawiony w publikacji,

– imputuje, jakoby wprowadzenie zaproszeń w ruchu granicznym było jednostronną decyzją NRD, gdy w rzeczywistości było to posunięcie dokonane w porozumieniu z Polską.

Na zakończenie poinformowano, że zobowiązano Osieckiego do przekazania tego ostrzeżenia redakcji.

Nasz pracownik stwierdził w odpowiedzi, że nie może ustosunkować się do przedstawionych zarzutów, ponieważ nie zna jeszcze tekstu artykułu Reitera. Ambasada otrzymuje bowiem polską prasę od około roku z kilkudniowym opóźnieniem, a nie jak uprzednio, następnego dnia. Stwierdził także, że ambasada przekaże ich stanowisko centrali z prośbą o zbadanie sprawy i odpowiednie ustosunkowanie się.

Szczegół interwencji (korespondent z poinformowaniem attache prasowego) i treść kwestionowanego artykułu wskazują, że był on raczej pretekstem niż rzeczywistą przyczyną podjęcia przez gospodarzy tego kroku. Chodzi prawdopodobnie o reakcję na całą serię publikacji (m.in. Podkowiński, Tomaszewski, Krzemiński, Orzechowski) krytycznych wobec NRD, w obawie, iż efekty tego typu materiałów to są nastroje antyenerdowskie w Polsce i szkody dla międzynarodowego prestiżu NRD.

Wskazuje na to również zamieszczony w dzisiejszym N.D. obszerny artykuł „Polska–NRD: stan obecny i historia”³², który zawiera szereg aluzyjnie sformułowanych zarzutów sprowadzających się do tezy, iż Polska nie docenia wagi przyja-

³² W kolejnym szyfrogramie tego samego dnia ambasador w Berlinie uzupełniał: „Artykuł Neues Deutschland z 8 bm. pozostaje naszym zdaniem w związku z ostatnimi publikacjami na tematy NRD w naszej prasie i jest próbą przerzucenia winy za pojawiające się zadrażnienia na stronę polską. Obszerny wywód historyczny służy wykazaniu, że tylko socjalistyczne stosunki między obu państwami leżą w interesie Polski i chronią ją przed zachodnoniemieckimi odwetowcami. Analiza historyczna nie podejmuje krytykowanej przez nas tematyki pruskiej, a tylko w końcowym akapicie wprowadza rozróżnienie historii widzianej jako całość i tradycji będącej w niej tylko przeszłością. [...] Komentarz zawierający krytykę naszej polityki wewnętrznej zawiera wyraźny zarzut niedoceniań pomocy moralno-politycznej i materialnej NRD i wypomina nam życie na koszt innych, w tej części jest on przeznaczony przede wszystkim na użytek wewnętrzny [...]. Artykuł zawiera znane z wcześniejszych publikacji ataki na «Solidarność» – tym razem na tle jej kontaktów z hasłami odwetowymi w RFN”; AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 18.

cielskich stosunków z NRD i okazywanej przez nią tolerancji i pomocy w obecnej sytuacji – na ten temat przekazujemy następną depeczę³³.

/-/ Wirowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 18 (druk: *Polityka wobec Niemiec, dok. nr 38*)

170

*8 września, szyfrogram ambasadora w Brukseli
w sprawie akredytacji dziennikarskich na mecz piłkarski Widzew–Anderlecht*

Tajne

Szyfrogram Nr 2558/III
z Brukseli, nadany 8.9.81³⁴, g. 16.30

Staniszewski

1) Mamy pierwsze zgłoszenie dziennikarza sportowego na mecz Widzew–Anderlecht (claris 662)³⁵.

³³ W notatce z 10 września dyrektor Departamentu I Ernest Kucza informował: „Departament I proponuje podjęcie następujących kroków: 1. Opracowanie tezy do obszernego artykułu prasowego na temat stosunków PRL–NRD z wyraźnym wyszczególnieniem pozytywnych elementów naszych wzajemnych stosunków. Artykuł ten sugerujemy opublikować w «Trybunie Ludu» w przededniu święta narodowego NRD, tj. 6.X br. 2. W pierwszej połowie października (po święcie narodowym NRD) odbyć rozmowy w Berlinie na szczęblu wiceministrów (tow. min. Dmochowski – tow. min. Krolikowski) na temat kompleksowo wszystkich elementów związanych z wzajemnymi stosunkami PRL–NRD. Departament I w porozumieniu z innymi zainteresowanymi komórkami przygotuje do 25 bm. tezy obejmujące kompleksowo stosunki dwustronne między PRL a NRD. 3. „Nie patrząc na nadmierną nerwowość propagandy NRD proponujemy nadal kontynuować naszą kampanię informacyjną związaną z problematyką pruską^d. 4. Opracować szczegółową instrukcję dla naszej Ambasady w Berlinie w sprawie spokojnego, ale prawidłowego reagowania na mogące powstawać w NRD nieprzyjemne dla nas poczynania. 5. „Proponujemy wprowadzenie zasady natychmiastowego reagowania na każdy przejaw niewłaściwego traktowania obywateli polskich, jak i fałszywego naświechtania lub wręcz wulgaryzowania istoty przyjaznych stosunków dwustronnych z NRD^d”; AMSZ, Dep. I 51/84, w. 2.

³⁴ W oryginale błędnie „7.8.81”.

³⁵ Mecz rozgrywany w ramach Pucharu Europejskich Mistrzów Klubowych odbył się 16 września i zakończył porażką Widzewa 1:4.

Prosimy o decyzję i zgodę na udzielanie wiz z tej okazji mocą własnej decyzji, bo wnioski wizowe mogą być składane w ostatniej chwili.

2) Nie otrzymaliśmy odpowiedzi na 13 wniosków wizowych dla dziennikarzy na zjazd „Solidarności”³⁶. Stawia nas to w niewygodnej sytuacji. Sugerujemy przynajmniej częściowe załatwienie wniosków przed drugą turą zjazdu.

/–/ Fekecz

AMSZ, ZD 23/84, w. 3, t. 28

171

*9 września, szyfrogram ambasady w Pekinie
w sprawie zawieszenia działalności konsulatu generalnego w Kantonie*

T a j n e

Szyfrogram Nr 2607/III
z Pekinu, nadany 9.9, 12.20

Dmochowski

Wasz 5984³⁷.

1) Notę wręczyłem 9 bm. Przyjął dyrektor Departamentu Konsularnego Nie Kung-czeng w obecności naczelnika wydziału Departamentu ZSRR i Europy Wschodniej, odpowiedzialnego za sprawy polskie.

2) N. odpowiedział, że strona chińska wie o trudnej sytuacji gospodarczej Polski i ze zrozumieniem odnosi się do naszej decyzji. Podkreślił, iż zawieszenie będą

³⁶ Szyfrogramem z 10 września ambasador w Brukseli uzupełniał: „Mamy zapowiedź otrzymania w dniu 11 bm. trzynastu wniosków wizowych dziennikarzy sportowych na 3 dni na mecz Widzew–Anderlecht. Brak Waszej odpowiedzi rozumiemy jako zgodę na wydanie wiz”. Następnie w szyfrogramie z 15 września przekazywał: „Na mecz Widzew–Anderlecht wydaliśmy dziennikarzom sportowym wizy na 2 lub 3 dni. (Nazwiska przesłaliśmy clarisem). Decyzja spowodowana terminem i motywem wyjazdu. Trudno nie dać wiz na mecz belgijskiej drużyny, zwłaszcza wobec szeregu interwencji”; AMSZ, ZD 23/84, w. 3, t. 28.

³⁷ Szyfrogramem nr 5984 z 28 sierpnia wiceminister Dmochowski polecał: „Działalność KG w Kantonie zawieszamy z dniem 31 października br. Zamierzamy włączyć okręg konsularny KG w Kantonie do właściwości terytorialnej KG w Szanghaju. Poinformujcie notą tamt. MSZ o zawieszeniu i wystąpie o zgodę na zmiany we właściwości terytorialnej”; AMSZ, ZD 23/84, w. 12, t. 114. Zob. też dok. nr 2.

traktować jako tymczasowe i zawsze wyrażą zgodę na reaktywowanie naszego KG w Kantonie w czasie odpowiednim dla strony polskiej.

3) Rozmówca przewiduje trudności z wyrażeniem zgody ich MSZ na włączenie okręgu konsularnego KG w Kantonie do właściwości terytorialnej KG w Szanghaju. Motywacja: Polska posiada aktualnie największe okręgi konsularne w ChRL. Reaktywowanym bądź nowo otwieranym konsulatom innych państw nie przyznają już tak dużych okręgów konsularnych. Stwarza to im poważne trudności w negocjowaniu porozumień konsularnych z innymi państwami, które zgłaszają zastrzeżenia bądź nawet zarzuty o „dyskryminację” powołując się na przykład P. Powoduje to opóźnienie, a nawet wstrzymywanie otwierania konsulatów przez niektóre państwa i woleliby, żeby sprawy konsularne KG Kantonu przeszły do kompetencji wydziału konsularnego ambasady. Replikowałem m.in., iż również KG ChRL w Gdańsku posiada przyznany jeden z największych okręgów konsularnych.

4) N. obiecał przekazać naszą decyzję władzom prowincjonalnym i miejskim w Kantonie i prosić je o udzielenie naszemu konsulatowi maksymalnej pomocy w załatwianiu spraw likwidacyjnych.

5) Oficjalne stanowisko MSZ ChRL w kwestiach poruszonych w punkcie 2 i 3 przekażą notą w najbliższym czasie³⁸.

6) Proszę o ew. dodatkowe instrukcje.

/-/ Góralczyk

AMSZ, ZD 23/84, w. 12, t. 113

³⁸ W szyfrogramie z 21 września ambasada w Pekinie uzupełniała: „1) 19 bm. MSZ ChRL przekazał notę-odpowiedź na naszą z 8 bm.: – Zgoda na tymczasowe zawieszenie działalności KG w Kantonie z dniem 31.10.81, – Odmowa w sprawie propozycji przyłączenia okręgu konsularnego Kanton do OK Szanghaj «z uwagi na brak precedensu». 2) W rozmowie wicedyrektor departamentu konsularnego [...] starał się złagodzić negatywną decyzję w kwestii OK uzasadniając to wyłącznie komplikacjami w negocjacjach z innymi państwami w sprawie OK nowo otwieranych konsulatów. Dodał, że nie będą jednakże oponować, jeżeli pracownicy KG Szanghaj zechcą jeździć służbowo do Kantonu w sprawach konsularnych związanych z obsługą statków «Chipolbroku»”; AMSZ, ZD 23/84, w. 12, t. 113.

172

*9 września, szyfrogram konsula generalnego w Nowym Jorku
o planach utworzenia w USA biura informacyjnego NSZZ „Solidarność”*

T a j n e
PILNE

Szyfrogram Nr 2623/III
z Nowego Jorku, nadany 9.9.81, g. 12.30

Pichla – Spasowski

8 bm. w konsulacie z udziałem Awdankiewicza przeprowadziłem dłuższą rozmowę (na jego prośbę) z Z. Przetakiewiczem.

P. poinformował, że zgodnie z decyzją KKP „Solidarność” przystąpił on do organizacji w Nowym Jorku biura informacyjnego „Solidarność” – będzie to pierwsze poza granicami Polski biuro „Solidarności”.

Celem działania biura będzie przekazywanie informacji o działalności „Solidarności” za pośrednictwem codziennie wydawanych odpłatnych biuletynów oraz organizowanie konferencji prasowych dla przedstawicieli amerykańskich mass mediów. Potrzeba powołania takiego biura wynika zdanem P. z niedomogów wiarygodnych informacji o działalności „Solidarności”, przekazywanych zarówno przez prasę krajową, jak i amerykańskich korespondentów, a także z oceny doniosłości znaczenia AFL-CIO w kształtowaniu polityki USA.

W działalności biura P. kierować się będzie zasadą służebnej roli wobec Polski i polskich interesów. Nie będzie on ingerował w dwustronne stosunki USA-PRL, ale poprzez bezpośrednie kontakty z amerykańskimi wpływowymi związkami zawodowymi stymulować będzie takie załatwienie spraw, aby były one jak najbardziej korzystne dla Polski. Nie ma on zamiaru bieżącego komentowania wydarzeń dot. Polski – jego celem, jak twierdzi, będzie przekazywanie tylko stanowiska i opinii „Solidarności” otrzymanych z biura rzecznika prasowego J. Onyszkiewicza, któremu bezpośrednio podlega.

Przy organizacji biura wydatnej pomocy udzieliły mu AFL-CIO, ma tutaj zgodę L. Kirklanda, oraz Federacja Nauczycieli USA, w której siedzibie pod adresem 260 Park Ave. South otrzymał 2 pomieszczenia biurowe. W najbliższych dniach zainstalowane zostaną tam urządzenia telexowe Nowy Jork – Warszawa oraz inne urządzenia niezbędne do wydawania biuletynów.

Oficjalne otwarcie biura nastąpić ma 25 bm., połączone z konferencją prasową, na którą nas zaprosił³⁹.

P. stwierdził, że zdaje sobie sprawę z trudności, jakie czekają go przy prowadzeniu biura, i w związku z tym zabiegał o możliwość częstych wzajemnych kontaktów. Poinformował, że 25 bm. udaje się do Polski na kongres „Solidarności” delegacja AFL-CIO na czele z Kirklandem, z którym odbył dłuższą rozmowę.

P. zamierza w najbliższych dniach złożyć wizytę Spasowskiemu w Waszyngtonie.

Wałęsa planuje przyjazd do USA w listopadzie jako gość AFL-CIO, zaś P. zajmować się będzie przygotowaniem szczegółów tej wizyty. W tej sprawie chciałby uzyskać naszą pomoc i ustalić program pobytu.

Poinformowałem P., że konsulat jest placówką oficjalną i rządową i tylko uzgodnione i skoordynowane ich wysiłki w Polsce, zgodne tutaj z interesami Polski, mogą liczyć na nasze zrozumienie i pomoc.

Pomimo deklaracji P., że kierować on będzie tylko pracą biura, z przedstawionych przez niego danych wynika, że działalność jego i kompetencje są szerokie i będą głównie polegać na reprezentowaniu interesów „S” wobec AFL-CIO, Polonii i Administracji USA.

Proszę o Wasze uwagi i stanowisko.

/-/ Ciaś

AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 103

³⁹ Szyfrogramem z 11 września konsul generalny w Nowym Jorku uzupełniał: „«Solidarność» zaplanowała zwiększoną aktywność na terenie USA o uzyskanie całkowitego poparcia i zrozumienia dla swojej działalności, w szczególności zależy im na poparciu AFL-CIO i Polonii, co ma dać im wymierne polityczno-propagandowe i rzeczowe korzyści. Polonia, a w szczególności Mazewski, KPA i organizacje kombatanckie udzielają dzisiaj około 90 procent powszechnej tutaj sympatii i deklaracji dla Solidarności. [...] W tej sytuacji zachodzi chyba pilna potrzeba podjęcia w kraju odpowiednich decyzji i ustawienia rozsądnego w tej sprawie naszych placówek w USA. Chodzi głównie o to, czy mogą i mają one podejmować tutaj pewne kontakty i rozmowy z przedstawicielami «S» i pod jakimi warunkami i zastrzeżeniami współdziałać i uczestniczyć w realizacji ważnych imprez (narażając się na możliwość prowokacji ze strony «S»), czy nie uczestniczyć w tych imprezach i kontaktach (np. ew. w czasie programu pobytu w listopadzie Wałęsy) i zdawać sobie sprawę z realnych możliwości postępującego izolowania i ograniczania naszej działalności polonijnej – powodowanych głównie przez «Solidarność» i polonijne mass-media. Rozpoczyna się więc kolejny etap naszej walki z «S» o wpływ wśród Polonii i jej stosunek do Polski i do naszych placówek”; AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 103. Zob. dok. nr 191 i 209.

173

*9 września, szyfrogram p.o. szefa misji wojskowej w Berlinie Zachodnim
do ministra handlu zagranicznego w sprawie dostaw polskiego węgla*

T a j n e

Szyfrogram Nr 2610/III
z Berlin M., nadany 9.9, 15.20

Karski

Informacja o zmniejszeniu dostaw węgla dla elektrowni Berlina Zachodniego w ramach podpisanego kontraktu na 300 tys. ton na br. wywołała duże poruszenie i zaniepokojenie u tutejszego odbiorcy oraz władz miasta. Zaniepokojenie wynika między innymi z dopasowania od lat wybranych elektrowni do parametrów polskiego węgla i liczono, że zakontraktowana relatywnie niewielka ilość 300 tys. ton zostanie w pełni wykonana.

Niedostarczenie sukcesywnie pełnej rocznej ilości spowoduje konieczność przestawienia się na inny węgiel. Zmniejszenie dostaw spowoduje załamanie się wypracowanego przez wiele lat punktualnego cyrkulowania specjalnych składów wagonów wożących węgiel dla BZ. Pociągi te wkomponowane są w szczegółowe dobowe przebiegi na trasie Śląsk-BZ. Rozdysponowanie chociaż jednego składu spowoduje zachwianie całej rytmiki dostaw. Za utrzymaniem pełnych dostaw przemawia też uzyskiwanie bardzo korzystnych cen.

Ograniczenie dostaw węgla do BZ poza karami oraz w/w skutkami będzie miało zasadniczy negatywny wpływ na eksport innych naszych towarów do BZ, zwłaszcza tam, gdzie potrzebne nam jest wsparcie senatu miasta. Istnieje zatem żywotna potrzeba podjęcia decyzji utrzymania dostaw węgla do BZ w pełnej zakontraktowanej ilości, to jest 300 tys. ton⁴⁰.

/-/ Prystrom

AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 20

⁴⁰ W odpowiedzi szyfrogramem z 11 września wiceminister Karaś przekazywał: „Przewidywane dostawy w okresie styczeń-wrzesień wyniosą około 230 tys. ton. Nadal utrzymuje się trudna sytuacja w wydobywaniu i zabezpieczeniu niezbędnych potrzeb kraju na węgiel. [...] Prosimy podjąć kroki w kierunku uspokojenia partnerów. Argumentujcie, że w sytuacji, w której utrzymuje się nadal napięta sytuacja w zaopatrzeniu kraju w węgiel, ww. przewidywany poziom dostaw do B.Z. nie powinien stanowić powodów do zaniepokojenia, a tym bardziej nie powinien mieć negatywnych wpływów na współpracę handlową w innych dziedzinach”; AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 19.

174

*9 września, szyfrogram zastępcy przewodniczącego
Komisji Planowania przy Radzie Ministrów (z Moskwy)
do przewodniczącego Komisji
o trudnościach w polsko-radzieckich stosunkach gospodarczych*

Tajne

Szyfrogram Nr 2634/III
z Moskwy, nadany 9.9, 20.00

Madaj

W trakcie rozmów przygotowujących wizytę Bajbakowa w Polsce⁴¹ eksperci Gosplanu nie przyjęli naszego stanowiska, aby wzajemne dostawy w 1982 r. określić w oparciu o zasady przyjęte w protokole handlowym na rok 1981, tj. na gruncie wstępnych uzgodnień koordynacji planów na lata 1981–1985 (przy ujemnym saldzie towarowym dla PRL w wysokości ok. 600 milionów rubli w cenach 1980 r.).

Ekspersi radzieccy poinformowali, że zgodnie z decyzją władz radzieckich wymiana handlowa z Polską w 1982 r. odbywać się może jedynie na zasadzie pełnego zbilansowania płatniczego, tj. z uwzględnieniem konieczności wyrównania przez PRL ujemnego salda powstałego na koniec bieżącego roku oraz skutków zmiany cen w 1982 r. Według strony ZSRR szacują na sumę 1,1 mld. rubl.

Oznaczałoby to konieczność drastycznego ograniczenia importu z ZSRR, a mianowicie z 4,4 mld rubl. na 2,7 mld rubl., tj. o 1,7 mld rubl. Zmniejszenie to dotyczyłoby według ekspertów radzieckich w szczególności następujących towarów ważnych dla PRL:

⁴¹ Wizyta wicepremiera Nikołaja Bajbakowa (przewodniczącego Państwowego Komitetu Rady Ministrów ZSRR ds. Planowania) odbyła się 22–26 września. Informację o jej przebiegu wicedyrektor Gabinetu Ministra Zdzisław Ludwiczak przekazywał szyfrogramem z 24 września przebywającemu w Nowym Jorku ministrowi spraw zagranicznych: „1. Od Długosza – wstępna ocena rozmów z Bajbakowem: Przebiegają w przyjaznej atmosferze. Można oczekiwać, że rezultaty będą nieco pomyślniejsze niż wstępne sygnały D. z Moskwy, ale nie na tyle, abyśmy mogli być w pełni zadowoleni. Chodzi głównie o import surowców, gdzie strona radziecka dotąd nie zmieniła swego stanowiska. Liczymy, że ulegnie ono zmianie. Może okazać się konieczne wystąpienie na najwyższym szczeblu. 25 bm. przewidziane jest spotkanie Bajbakowa z Kanią, w trakcie którego mogą nastąpić rozstrzygnięcia. W toku rozmów – nuta żalu z powodu nastrojów antyradzieckich”; AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 104.

	Wg protokołu handlowego 1981	Propozycja radzieckich z dn. 9.9.81
ropa naftowa mln ton	13,1	4,1
benzyna samochodowa tys. ton	600	–
nafta lotnicza i oświetleniowa tys. ton	180	–
olej napędowy tys. ton	1800	–
gaz ziemny mld m3	5,3	2,8
surowce fosforowe p2o5 tys. ton	250	100
surówka żelaza tys. ton	1450	700
nikiel tys. ton	6,3	3
aluminium tys. ton	53	18
celuloza łącznie z ustilinem tys. ton	137	82
papier tys. ton	45	20
bawełna tys. ton	105	70
herbata tys. ton	3	–
ser ton	750	–
konserwy rybne mln um puszek	3	–
koniak tys. dkl	30	–
szampan tys. dkl	140	–
lodówki tys. szt.	200	–
telewizory czarno-białe przenośne tys. szt.	50	–
telewizory kolorowe tys. szt.	50	–
traktory T25A tys. szt.	10	–

Według oświadczenia ekspertów radzieckich uzyskanie dalszych dostaw w kierunku poziomemu 1981 r. wymaga zwrócenia się przez rząd polski z prośbą o pomoc kredytowo-towarową. Poinformowano, że postulat ścisłego zbilansowania obrotów wysunięto wobec innych krajów socjalistycznych. Ponadto podkreślono, że na ich stanowisko wpływa również nasilająca się kampania antyradziecka w Polsce.

Ze swej strony oświadczyliśmy, że nie widzimy możliwości uzgodnienia zakresu wzajemnych dostaw na proponowanych zasadach, zwłaszcza że propozycje eksportu polskiego oparte były o uprzednio zakładany import z ZSRR. Przewidujemy jedynie określenie stanowisk ad referendum, do ewentualnej decyzji w czasie wizyty Bajbakowa.

Wizytę tę wstępnie potwierdzają w dniach 20–26 września. Bajbakow chciałby odwiedzić Śląsk względnie Wybrzeże i spotkać się z kolektywem wybranych zakładów.

/–/ Długosz

175

9 września, notatka Departamentu III w sprawie planowanej rozmowy ministra spraw zagranicznych z sekretarzem stanu USA (fragment)

Warszawa, dnia 9 września 1981 r.

Sugestie tematyczne do rozmowy z Sekretarzem Stanu Haig'iem1. Nasza ocena sytuacji społeczno-politycznej w kraju

Sekretarz Stanu nawiąże zapewne do zgłoszonych przez ambasadora Meehan'a w rozmowie z 31 sierpnia⁴² tematów, to jest:

a) jakie są plany rządu polskiego na najbliższe miesiące i jakie kroki zamierza rząd podjąć dla osiągnięcia stabilizacji i wdrożenia reformy gospodarczej,

b) jakie jest zapotrzebowanie Polski na pomoc ekonomiczną zarówno z Zachodu, jak i ze Wschodu.

Uwaga: – Informacja o zapotrzebowaniu PRL na lata 1981/82, 1982/83, 1983/84 na artykuły rolne została przesłana przez MHZ ambasadorowi Spasowskiemu celem przekazania Dep. Stanu (dane cyfrowe zał. Nr 1⁴³).

– Informacja o zapotrzebowaniu PRL na surowce i zaopatrzenie dla przemysłu jest opracowywana i MHZ ma ją przekazać stronie amerykańskiej po zakończeniu Sesji „Klubu paryskiego” rozpoczynającej się 9 września.

2. Sytuacja w Polsce nie może być oceniana w oderwaniu od sytuacji międzynarodowej. Proces odprężenia w świecie sprzyjałby stabilizacji wewnętrznej w naszym kraju.

Polska jest zaniepokojona pogarszaniem się atmosfery międzynarodowej, a zwłaszcza stanem stosunków USA–ZSRR. Stosunki te mają decydujące znaczenie dla świata. Dlatego też popieramy wszystko, co ułatwia prowadzenie dialogu, a uważamy za szkodliwe wszystkie te fakty, które dialog utrudniają, które ujemnie rzutują na problem zaufania, takie jak decyzje zbrojeniowe, polityka wobec Chin itd. Polska przywiązuje dużą wagę do ożywienia dialogu ZSRR–USA i liczy na to, że rozmowy ZSRR–USA w sprawie broni jądrowych średniego zasięgu (TNF) rozpoczną się zgodnie z przewidywaniami w roku bieżącym.

Uwaga: W chwili rozmowy będzie zapewne znany wynik spotkania Haig–Gromyko.

⁴² Zob. dok. nr 163.

⁴³ Załącznika nie publikuje się.

Naszym zdaniem istotą dialogu Wschód–Zachód jest zahamowanie wyścigu zbrojeń. Niepokoi nas powstawanie nowych rodzajów broni jądrowej. Niepokoi nas również swoista maniera mówienia o broni zbożowej, broni energetycznej itd. Wszystko to przyczynia się do stwarzania atmosfery zimnej wojny.

3. Polska wypowiada się za pozytywnym podejściem do trzeciego etapu Konferencji w Madrycie. Osiągnięty już spory dorobek negocjacyjny, większy niż w Belgradzie, nie może być zaprzepaszczone.

Podstawowa sprawa zasięgu strefy stosowania środków budowania zaufania i bezpieczeństwa, a co za tym idzie – zwołania KOMIR'u, powinna znaleźć rozwiązanie drogą wysiłków wszystkich uczestników z uwzględnieniem ich żywotnych interesów.

Polska potwierdza swoją gotowość goszczenia w Warszawie części konferencji.

4. Polska nie może być obojętna na wzmożoną aktywność w RFN Ośrodków nacjonalistycznych i odwetowych próbujących wykorzystywać obecne trudności wewnętrzne Polski dla podważania układu z 1970 roku. Mówiliśmy o tym otwarcie w czasie ostatnich rozmów z politykami zachodnioniemieckimi i francuskimi. Musimy przestrzec przed próbami wygrywania tzw. karty polskiej w polityce międzynarodowej, a zwłaszcza przed próbą podważania granic w Europie.

Pekin udziela poparcia koncepcji zjednoczenia Niemiec. Nawiązanie współpracy wojskowej amerykańsko-chińskiej pogłębia nasze zaniepokojenie tym faktem.

5. Polska pomimo przeżywanych trudności wewnętrznych nadal będzie aktywna w sferze stosunków międzynarodowych, pragnie wnieść swój konstruktywny wkład na rzecz dialogu międzynarodowego, na rzecz osłabienia napięć.

6. Polska potrzebuje spokoju wewnętrznego i zewnętrznego dla rozwiązania problemów, jakie się nagromadziły. Stabilizacja wewnętrzna Polski leży w interesie całej Europy. Z uwagi na swe położenie strategiczne, znaczny potencjał ludzki i powiązania międzynarodowe Polska jest istotnym elementem równowagi europejskiej. Nie należy aktywizować z zewnątrz elementów ekstremistycznych w Polsce, gdyż mogłoby to prowadzić do wstrząsów, które uwikłałyby nie tylko Polskę, a całą Europę.

Stosunki polsko-amerykańskie

1. Referat Biura Politycznego na IX Zjazd PZPR stwierdza, iż „szczególne znaczenie przywiązujemy do kontynuacji służącego sprawie odprężenia i pokoju dialogu oraz szerokiej, zwłaszcza ekonomicznej, współpracy ze Stanami Zjednoczonymi, krajem, w którego rozwój wносиła i wnosi swój wkład wielomilionowa rzesza obywateli polskiego pochodzenia utrzymujących związki z ojczyzną swych przodków”.

Polska dokładała i niezmiennie dokłada wysiłków, by stosunki polsko-amerykańskie rozwijały się zgodnie z ich bogatą tradycją od samego zarania powstania Stanów Zjednoczonych. Polacy i Amerykanie nigdy nie walczyli w przeciwnych obozach, a w obu wielkich wojnach ginęli po tej samej stronie. Utrzymywaliśmy stosunki korzystnej współpracy niezależnie od tego, jaka partia polityczna sprawowała władzę w Waszyngtonie. Jednocześnie wspólnym wysiłkiem potrafiliśmy mimo wielokrotnych napięć w stosunkach międzynarodowych chronić podstawową substancję tych owocnych stosunków.

Przedstawiciele Stanów Zjednoczonych zapewniają nas, że stosunki z Polską mają specjalny charakter. Implikuje to podtrzymywanie różnorodnych kontaktów osobistych przez obywateli obu krajów.

[...] ⁴⁴

AMSZ, Dep. III 49/84, w. 1

176

*10 września, szyfrogram ambasadora w Kolonii
o zachodnioniemieckich reakcjach
na przebieg I krajowego zjazdu delegatów NSZZ „Solidarność”*

T a j n e
Pilna

Szyfrogram Nr 2663/III
z Kolonii, nadany 10.9.81, g. 12.10

Korczewski

Przeprowadzone rozmowy przy różnych okazjach 9 bm. wskazują, że wstępne reakcje na przebieg Zjazdu Solidarności charakteryzują się wzrostem krytycznego nastawienia do kierownictwa Solidarności, brakiem zrozumienia dla podejmowanych działań i obawami przed ich następstwami. Szczególnie krytycznie oceniane jest przyjęcie „posłania do ludzi pracy Europy Wschodniej”⁴⁵. Wiceprzewodniczący SPD Wischnewski stwierdził, że przywiązują dużą wagę do Zjazdu

⁴⁴ Pominęto fragmenty o stosunkach polsko-amerykańskich, których opis (w zbliżonej formie) zamieszczono w dok. nr 164.

⁴⁵ Posłanie I krajowego zjazdu delegatów NSZZ „Solidarność” do ludzi pracy Europy Wschodniej zostało uchwalone 8 września. Stanowiło swoistą odezwę do robotników

i z zainteresowaniem śledzą jego przebieg. Znane im dotychczas wypowiedzi szeregu przedstawicieli kierownictwa Solidarności uważają za nierozsądne i niepokojące. Na moją krytyczną ocenę wypowiedzi przedstawiciela DGB Kristoffersena odpowiedział, że będą dalej rozmawiać z DGB. Mają nadzieję, że może ich posłuchają, choć będą trudności z lewicą. Zapewniał, że będą prosili DGB, aby nie robili niczego, co mogłoby zakłócić nasze stosunki.

Minister stanu w MSZ, członek Zarządu Federalnego FDP Hamm-Bruecher wskazywała, że kierownictwo MSZ i FDP bardzo intensywnie zajmuje się przebiegiem Zjazdu Solidarności. Ich oczekiwania, że na Zjeździe przyjęta zostanie linia umiarkowania politycznego i porozumienia z władzami, jak dotychczas nie spełniają się. Powoduje to u nich wzrost zaniepokojenia dalszym rozwojem sytuacji w Polsce. Podkreśliła wysokie uznanie gremiów kierowniczych MSZ i FDP dla wysokiego stopnia odpowiedzialności politycznej, rozważi i spokoju w postępowaniu kierownictwa Partii i Rządu PRL.

Inni rozmówcy z MSZ (Ruth, Breutigam, Keil) również podkreślali wzrost zaniepokojenia na tle przebiegu Zjazdu oraz brak zrozumienia dla przyjętej linii politycznej. Widoczna niepewność co do reakcji KS na „posłanie”.

Krytyczna ocena Zjazdu także w CD. Ambasador Jugosławii określił „posłanie” jako prowokację polityczną i wyraźne określenie się ideologiczne i polityczne Solidarności. Reakcje ambasadorów innych KS b. ostre.

Środki przekazu początkowo starały się umiarkowanie, choć nie bez wyraźnej sympatii politycznej relacjonować obrady Solidarności. Obecnie następuje wyraźny zwrot w kierunku większego obiektywizmu, a nawet coraz częstszej krytyki radykalnych postulatów. Z ulgą przyjęto zwłaszcza odrzucenie wniosku o zmianę statutu Solidarności dot. roli partii. Eksponuje się mocno krytyczne reakcje w KS na Kongres, zwłaszcza NRD i ZSRR.

W propagandzie antykomunistycznej obserwować można wyraźne ożywienie nadziei, iż obrady gdańskie przyczynią się do pogłębienia dyferencjacji międzynarodowego ruchu robotniczego, nasilą erozję wewnętrzną w KS i przyspieszą ostrą reakcję ZSRR na „polską odnowę”.

/–/ Chyliński

AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 70

z krajów socjalistycznych popierającą wspólną walkę o poprawę bytu ludzi pracy i utworzenie wolnego ruchu związkowego. Zob. m.in. dok. nr 180.

177

*10 września, szyfrogram ambasady w Moskwie
o reakcjach na przebieg I krajowego zjazdu delegatów NSZZ „Solidarność”*

T a j n e

Szyfrogram Nr 2642/III
z Moskwy, nadany 10.9.81, g. 15.00

Roszak

Z rozmowy Chudzika w CD KS.

Zjazd NSZZ „Solidarność” – jego przebieg i uchwały wywołują duże zainteresowanie.

Szczególne zaniepokojenie wyrażają co do treści przyjętych uchwał, które w/g Czecha i Węgry są antynarodowe i antysocjalistyczne. Rozmówcy jednoznacznie określili posłanie Zjazdu NSZZ skierowane do KS jako ingerencję w wewnętrzne sprawy ich krajów.

Propozycje referendum w sprawie samorządu traktują jako konfrontację polityczną w skali ogólnonarodowej.

Jugosłowianin usprawiedliwiał udział na Zjeździe delegacji Z.Z. SFRJ podkreślając, że wystąpienie ich delegata dotyczyło tylko funkcjonowania samorządu w Jugosławii. Tenże rozmówca wyraził swoje przekonanie, że bez konfrontacji nie dojdzie do stabilizacji w Polsce.

Rumun podkreślił, że sposób rozwiązywania kryzysu należy do wewnętrznych spraw Polski.

Rozmówcy byli zgodni, że I część Zjazdu „Solidarność” traktuje jako sprawdzian społecznego poparcia. Osiągnięte rezultaty rzutować będą na ostateczne sformułowanie programu w II turze Zjazdu.

/-/ Szyszko

AMSZ, ZD 23/84, w. 9, t. 96

178

*10 września, okólnik wiceministra Dmochowskiego
o wystosowaniu przez I krajowy zjazd delegatów NSZZ „Solidarność”
listu do Polonii całego świata*

Warszawa, dn. 10.IX.1981 r.

T a j n e
^dPILNA^d

SZYFROGRAM Nr 6164^c

WASZYNGTON – SPASOWSKI	NOWY JORK – Ciał
CHICAGO – Biały	Ottawa – Pawlak (dla K.G.)
Londyn – Bisztyga (dla K.G.)	Paryż – Kułaga (dla K.G.)
Kolonia – Chyliński – dla Turskiego	Bruksela – Fekecz
Wiedeń – Adamkiewicz	Rzym – Rozalicz
Sztokholm – Cieślar (dla KG)	Kopenhaga – Wujek i dla Malmo
Oslo – Nowakowski	Brazylia – Kinast
Buenos Aires – Limont	Canberra – Frąckiewicz (dla Nowaka)

^c*Szef Placówki i podległe Konsulaty*

I. „Solidarność” na Kongresie uchwaliła „posłanie dla Polonii”, akcentując dążenia do pogłębiania związków z Polonią⁴⁶ ^hna płaszczyźnie analogicznej jak Kościół^h.

Pomija w nim aspekt lojalności wobec kraju zamieszkania na rzecz szeroko pojętej wspólnoty losów Polaków.

Szczególnie mocno podkreśla się sytuację Polaków, którzy ^c„nie mają możliwości narodowego i organizacyjnego wypowiedzenia się^c” (odnosi się do ^hPolonii^h ^c*Polaków*^c w ZSRR, który to temat od roku z inspiracji „Solidarność” jest szeroko w kraju podnoszony).

Nie odrzuca się w posłaniu przyjętych struktur organizacyjnych w pracy z Polonią, co może świadczyć o ew. włączeniu się do nich w przyszłości.

II. Posłanie stanowi część wzrastającej aktywności S. w sferze polityki zagranicznej, wobec której zajmujemy krytyczne stanowisko. W rozmowach wskazujecie

⁴⁶ Mowa o „Liście do Polonii całego świata”, uchwalonym przez I krajowy zjazd delegatów NSZZ „Solidarność”, w którym m.in. przypominano o próbach wymazania z narodowej pomieci niektórych aspektów działań polonijnych.

na jednostronny i emocjonalny charakter posłania, mogący wywołać negatywne reperkusje u sąsiadów.

III. Przewidujemy (wcześniej przygotowany) List Rady Naczelnej Towarzystwa „Polonia” do rodaków za granicą, w którym wyraża się podziękowanie za ich stosunek do przemian w kraju, udzielaną pomoc (leki, paczki) oraz zapowiada się kontynuację szerokich kontaktów kraju z Polską.

IV. Analizując stosunek Polonii do przemian w kraju i powstania „Solidarności” – widzimy w przyszłości potrzebę szerszego współdziałania z Kościołem i stronnictwami (SD, ZSL) oraz nowymi organizacjami społecznymi, nie wykluczając „Solidarności” pod warunkiem, że zajmie ona konstruktywne stanowisko. Oczekujemy Waszych sugestii.

^fDmochowski^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

179

*10 września, szyfrogram ambasadora w Kolonii
o rozmowie z wiceprzewodniczącym SPD*

T a j n e
PILNE

Szyfrogram Nr 2679/III
z Kolonii, nadany 10.9.81, g. 16.00

Czyrek

Z rozmowy z Wischnewskim na moją prośbę.

1. Przekazałem propozycję odbycia jego wizyty w Polsce możliwie szybko, jednak w czasie Waszej obecności w kraju jako głównego faktycznego gospodarza. Zaznaczyłem, że przewidujemy zaproszenie ze strony przewodniczącego klubu poselskiego PZPR w związku z przyjętą już między nami tradycją. Przyjął ze zrozumieniem i bez zastrzeżeń. Zapewnił, że zależy im bardzo na jak najszybszym terminie wizyty, czekali na okres dogodny dla nas, rozumieli, że nie mogła ona mieć miejsca przed IX Zjazdem. Kierownictwu SPD bardzo zależy na wznowieniu kontaktów z kierownictwem politycznym Polski. Powstała w nich niekorzystna luka w porównaniu do innych KS, które w ubiegłym i bieżącym roku uległy znacznej intensyfikacji. Praktycznie nie wydaje mu się możliwa realizacja wizyty przed

Waszym wyjazdem do ONZ, dlatego proponuje zaraz po powrocie. W najbliższych dniach poda swoje propozycje do uzgodnienia.

2. Poinformowałem o sytuacji politycznej w kraju i dotychczasowych ocenach zjazdu Solidarności. Wyjaśniłem w szczególności przyczyny i charakter napięć, wynikające z nich zagrożenia oraz wskazałem na pozytywne elementy przemian w nastrojach społecznych i wzrost zaufania do polityki partii i rządu, a także konsolidację i uaktywnienie się szeregów partii.

Dziękował, podkreślał żywe zainteresowanie kierownictwa SPD, jak i niepokój wynikający z wyraźnego umacniania się tendencji konfrontacyjnych ze strony Solidarności. Zapewnił o sympatii dla naszego postępowania oraz ich nadziei, że partia i rząd potrafią wyprowadzić kraj z kryzysu politycznego i ekonomicznego. Zdają sobie sprawę, że proces ten wymaga czasu. Wysoko oceniają spokojne i wykazujące zrozumienie reagowanie radzieckich, w pełni podzielają pogląd o najwyższym znaczeniu odzyskiwania zaufania i wiarygodności Polski jako partnera w całym obozie socjalistycznym. Ważne jest, aby na Zachodzie, w tym także w RFN, co najmniej w tym nie przeszkadzano. Obserwują zmianę postępowania Wałęsy, liczyli, że będzie on prezentował linię porozumienia i współpracy z rządem, a oceniają, że przesunął się w kierunku skrzydła ekstremistycznego. Zastanawiają się, czy jest to wymuszona sytuacja w jego związku taktyka, czy też zmiana linii.

3. Omówiłem najpilniejsze nasze postulaty ekonomiczne i przekazałem zaniepokojenie z powodu niepodejmowania decyzji kredytowych. Tłumaczył zakończeniem dopiero wczoraj dyskusji i ostrych sporów budżetowych w koalicji. Zwróciłem uwagę na paradoksalny układ, że mamy w tych postulatach pełne poparcie obu ministrów FDP, a opory ze strony ministra SPD i wątpliwości samego kanclerza. Wskazałem na pozytywne decyzje Francji i niektórych innych krajów EWG. Podkreśliłem szczególną wagę pilnego załatwienia dla stabilizacji sytuacji. Przyznał rację, że powstały układ nie jest dla SPD korzystny, obiecał przeprowadzić rozmowę z kanclerzem.

/-/ Chyliński

180

*11 września, okólnik ministra spraw zagranicznych
o uchwaleniu przez I krajowy zjazd delegatów NSZZ „Solidarność”
posłania do ludzi pracy Europy Wschodniej*

Warszawa, dn. 11 września 1981 r.

T a j n e
‘NATYCHMIAST’

SZYFROGRAM Nr ‘6199’

SZEFOWIE WSZYSTKICH PRZEDSTAWICIELSTW PRL

Zjazd „S” uchwalił „Posłanie do ludzi pracy Europy Wschodniej”, które adresowane jest do Albanii, Bułgarii, CSRS, NRD, Rumunii, Węgier i narodów ZSRR, wzywające w praktyce do zakładania wolnych zw. zaw. w tych krajach.

W związku z tym MSZ wydało oświadczenie określające „Posłanie” jako:

– akt stanowiący ingerencję w wewnętrzne sprawy KS, naruszający naczelną zasadę polityki zagranicznej PRL, godzący w polską rację stanu i narodowe interesy Polski,

– odejście od zobowiązań, jakie „S” przyjęła, zarówno w rozmowach, jakie były prowadzone z „S” w MSZ, w trakcie których przedstawiono zasady polityki zagranicznej, jak i zobowiązań wynikających ze statutu „S” i Konstytucji PRL.

Oświadczenie podkreśla wagę i znaczenie przyjacielskich i sojuszniczych stosunków z ZSRR i innymi państwami socjalistycznymi i ich znaczenie dla bezpieczeństwa w Europie. Stwierdzamy, że inicjatorzy „P” objawili groźne w potencjalne skutki niezrozumienie interesów państwa w dzisiejszym świecie, układu sił, systemu sojuszy w Europie, które gwarantują pokój, stali się instrumentami sił konfrontacji.

W rozmowach rozwijacie tezę naszego oświadczenia podkreślając ^hanty-narodowy^h ^hprowokacyjny^h charakter „posłania”, będący wynikiem działania sił ekstremalnych w „Solidarności”. Wobec partnerów zachodnich należy wyeksponować zagrożenie dla stosunków w Europie, jakie niesie nieodpowiedzialna i awanturnicza działalność „S”. Wskazujecie na potrzebę stymulującego oddziaływania na „S” ze strony zachodnich zw. zaw., ale także prasy i środków masowego przekazu, podkreślając niebezpieczeństwo takiej polityki dla procesów odprężenia.

W rozmowie z KS akcentujecie, że po analizie wystąpień delegacji zagranicznych na zjeździe „S” podjęliśmy decyzję o niewydawaniu wiz na drugą część zjazdu

przedstawicielom DGB z RFN⁴⁷ i Międzynarodowej Konfederacji Wolnych zw. zaw. Rozważamy podjęcie podobnych kroków w stosunku do innych. Informujcie, że podjęliśmy ^hszerszą^h kampanię w środkach masowego przekazu wyjaśniającą szkodliwość takiej działalności⁴⁸.

Informujcie o odgłosach.

^fCzyrek^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

181

*13 września, notatka informacyjna o rozmowie
ministra spraw zagranicznych z senatorem Partii Demokratycznej*

Warszawa, dnia 13 września 1981 r.

Poufne

NOTATKA INFORMACYJNA

z rozmowy z senatorem Cranstonem,
zastępcą przywódcy mniejszości demokratycznej w Senacie USA

Na prośbę Ambasady amerykańskiej 9 bm. tow. Minister J. Czyrek przyjął senatora Cranstona, który wizytował kolejno Moskwę, Bonn i Warszawę. Senator oświadczył, iż podjął tę podróż, gdyż niepokoi go stan stosunków Waszyngton–Moskwa.

⁴⁷ Zob. dok. nr 194 i 207.

⁴⁸ Okólnikiem przesłanym 10 września do wszystkich placówek zastępca kierownika WZ KC Lucjan Piątkowski informował: „Na Zjeździe «S» w zamęcie organizacyjnym – celowym, jak stwierdziliśmy – i wielości spraw proceduralnych podjęto szereg decyzji i rezolucji programowych o negatywnym wydźwięku politycznym tworzących konfrontację z socjalistycznym państwem. Opis w serwisie PAP i informacjach agencyjnych. Za szczególnie niekorzystne należy traktować: 1. Rezolucję w sprawie referendum o samorządzie zapowiadającą bojkot decyzji Sejmu. 2. «Posłanie» do ludzi pracy Europy wschodniej jako wyraz podjęcia haseł antykomunistycznych central tzw. wolnych związków zawodowych i grup dysydenckich w KS. «Posłanie» godzi w porządek konstytucyjny PRL i sojusze, jest swoistą formą groźby pod adresem KS. Wobec spodziewanego oporu władz może stanowić również zamierzony czynnik konsolidacji «S». 3. «Posłanie» do Polonii, zawierające otwartą krytykę rządu i akcentujące szczególnie sytuację tej, która nie posiada praw mniejszości. Należy spodziewać się, że obrady Zjazdu ukierunkują działalność «S» na trzech obszarach konfrontacji z władzami: samorząd, dostęp do środków masowego przekazu, sejm i rady narodowe. Zarysowują się niekorzystne zmiany w postawie Kościoła: od mitygującego mediatora – do czynnika samodzielnego”; AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148.

W rozmowach w Moskwie towarzyszył mu senator republikański Mathias. Była to pierwsza od chwili objęcia władzy przez Administrację Reagana wizyta przedstawicieli Senatu w ZSRR. Przed wyjazdem senatorzy odbyli rozmowę z sekretarzem stanu Haig'iem. Liczyli się z tym, że Haig nie będzie zadowolony z ich inicjatywy, okazało się jednak, iż Haig, przeciwnie, zachęcał do prowadzenia dialogu i zapewnienia rozmówców radzieckich, iż Administracja Reagana chciałaby poprawy stosunków, iż chętnie wysłucha stanowiska radzieckiego i będzie je brała pod uwagę przy ustalaniu swej polityki.

Senator Cranston informował, że rozmówcy radzieccy odnieśli się z rezerwą do tych zapewnień. Uważają oni, że są to tylko deklaracje, a czyni im przeczą. Zdaniem senatora możnaby też argumentować wzajemnie, iż akty dokonywane przez ZSRR przeczą deklarowanej polityce. Istnieje oczywisty brak zaufania po obu stronach, aby wczuć się w rozumowanie drugiej strony, konieczne są rozmowy, zwłaszcza w zakresie ograniczenia zbrojeń. ZSRR uważa, iż nieratyfikowanie SALT jest dowodem, iż USA chcą sobie zapewnić przewagę militarną, i niechętnie słucha wypowiedzi, iż decydującym czynnikiem wśród wielu innych, jakie skłoniły Waszyngton do odmowy, była inwazja Afganistanu.

Senator informował, iż uczestniczył w naradzie wysokiego szczebla w Narodowej Radzie Bezpieczeństwa w Waszyngtonie na temat Polski. Poglądy uczestników nie były jednolite. Niektórzy uważali, że nie należy pomagać Polsce. Ich zdaniem winno to być problemem dla ZSRR, a gdyby w Polsce doszło do eksplozji, to osłabiłoby to Układ Warszawski, byłoby więc z korzyścią dla Zachodu. Ten pogląd został odrzucony przez większość, która uznała, iż leży w interesie wszystkich, by ułatwić pokojowe rozładowanie kryzysu. Ewentualny wybuch, który spowodowałby ingerencję ZSRR, na długo zaciążyłby nad stanem sytuacji międzynarodowej. Reakcja opinii na ingerencję w Afganistanie była znacznie silniejsza, niż ZSRR przypuszczał. Reakcja na ewentualną ingerencję w Polsce byłaby o wiele gwałtowniejsza.

Tow. minister J. Czyrek przedstawił Cranstonowi nasze stanowisko oraz w głównych zarysach nasze zainteresowania gospodarcze wobec USA (Cranston miał następnie spotkanie z tow. wicepremierem Madejem). Senator zapewniał o gotowości popierania naszych postulatów. MSZ zaleciło tow. ambasadorowi Spasowskiemu podtrzymywanie tego kontaktu.

/-/ Szewczyk

AMSZ, Dep. III 49/84, w. 1

182

*14 września, szyfrogram ambasady w Ottawie
o planowanej demonstracji przed gmachem konsulatu generalnego w Toronto*

T a j n e

Szyfrogram Nr 2815/III
z Ottawy, nadany 14.9.81, g. 15.40

Gorzelańczyk – Pichla

Poinformował mnie Janicki, że w dniu 17 bm. w godzinach wieczornych między 19.00 a 21.00 ma odbyć się demonstracja przed konsulem w Toronto w związku z 42 rocznicą wkroczenia wojsk radzieckich na wschodnie obszary Polski.

Dowiedział się o tym z ulotek krążących wśród Polonii. Poleciałem powiadomić policję w Toronto dla zabezpieczenia posesji konsulatu. Powiadomię również o tym MSZ w Ottawie.

Podobna demonstracja miała miejsce przed konsulem 17 września dwa lata temu. Brało wówczas w niej udział kilkadziesiąt osób⁴⁹.

/–/ Rólski

AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 107

⁴⁹ Szyfrogramem z 18 września ambasada w Ottawie relacjonowała: „Demonstracja przed konsulem w Toronto w dniu 17 bm. w godzinach wieczornych trwała około 2 godzin,

183

*14 września, szyfrogram ambasadora w Belgradzie o jugosłowiańskich
ocenach sytuacji wewnętrznej PRL*

T a j n e
Pilne

Szyfrogram Nr 2835/III
z Belgradu, nadany 14.9.1981, 16.00

Czyrek

Jugosłowiańskie odgłosy na kongres „Solidarności” i opinie nt. aktualnej sytuacji w Polsce:

1. Przewodniczący delegacji SFRJ, tow. Franić, z własnej inicjatywy przekazał nam nast. uwagi i spostrzeżenia: kongres dowiódł słuszności dotychczasowej oceny jugosłowiańskiej, iż „Solidarność” stanowi wielką siłę polityczną i społeczną, bez udziału której niemożliwe jest rozwiązanie polskiego kryzysu. Jego przebieg wykazał istnienie silnych podziałów w kierownictwie „S” (włącznie z jawnymi tendencjami antysocjalistycznymi stymulowanymi przez KOR i inne ugrupowania antykomunistyczne), które jednak mają charakter politycznej walki na szczycie i nie sięgają w głąb ruchu⁵⁰. Ruch w swej masie nie wierzy w deklarowane przez rząd intencje, pozostając w przekonaniu, iż rząd przede wszystkim zmierza do likwidacji „S”. Dlatego – mimo wyjątkowej złożoności sytuacji – dalszy bieg wydarzeń zależy przede wszystkim od polityki PZPR. Udział Jugosłowian w kongresie był zgodny z ich praktyką utrzymywania kontaktów ze wszystkimi liczącymi się siłami społecznymi w świecie. Tym niemniej ich wyjazd z Gdańska przed

brało udział około 150 osób. Przeważali ludzie młodego pokolenia. Przebieg na ogół spokojny. Dominowały hasła antyradzieckie. Były również wypowiedzi uczestników do mikrofonów TV w języku angielskim i polskim. Charakter wypowiedzi antyradziecki i pro-«Solidarność». Organizatorem był komitet pod nazwą «Action Group»; AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 107.

⁵⁰ Szyfrogramem z 5 października ambasador w Belgradzie informował: „Od uczestnika jugosł. w I części zjazdu S.: 1. Wałęsa w rozmowie z Franićem stwierdził, że wzorzec jugosłowiański nadaje się do powtórzenia w Polsce. 2. Gwiazda w sposób inteligentny, ale bezwzględny w rozmowie z F. dyskwalifikował zupełnie Wałęsę jako człowieka niekompetentnego itp. Chwalił bardzo rozum swojej żony, zapewniając, że wszystko, co ona robi, on «jest gotów w ciemno popierać». 3. Rulewski wzburzył delegację najbardziej pytaniem «skoro macie wielkie długi i jesteście tak zależni od Zachodu, to dlaczego nie idziecie na powrót do kapitalizmu». Rozmówca ocenił R. «prymitywne chamidło». 4. Bujak nie wywarł żadnego wrażenia. Rozmówca ocenił go jako człowieka przeciętnego»; AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 16. Zob. też dok. nr 190.

zakończeniem obrad był słuszny, bo umożliwił uniknięcie kłopotliwych sytuacji (rozmówca miał tu na myśli apele kongresu do Sejmu i do narodów KS).

F. zwrócił także uwagę na b. zróżnicowane podejście czołowych działaczy „S” do jugosłowiańskiego modelu samorządowego. (Obszerniejsza notatka z rozmowy z F. – kurierem).

Tłumacz delegacji jugosłowiańskiej, tow. Dragović, określił kongres gdański jako „pierwszą legalną imprezę antykomunistyczną tego typu w kraju socjalistycznym”.

2. Relacje w prasie nt. kongresu, początkowo b. przychylne „Solidarności” i jej linii politycznej, w miarę przebiegu tego zgromadzenia były coraz bardziej ograniczone. Można odnieść wrażenie, że władzom zależy na „wyciszeniu” tematu i na stworzeniu sytuacji, która ułatwiłaby ew. pewną modyfikację jugosłowiańskiego stanowiska wobec procesów zachodzących w Polsce.

3. Z pewnego źródła dowiedzieliśmy się, iż po powrocie z IX zjazdu Grličkov odbył szereg spotkań z aktywem w republikach, w trakcie których m.in. sygnalizował, że ZKJ powinien być przygotowany na inne niż polityczne rozwiązania w PRL (jeśli okażą się one konieczne), pod warunkiem dokonania ich wyłącznie polskimi siłami. Myśl ta – i ogólne zaniepokojenie rozwojem sytuacji w naszym kraju – przewija się obecnie we wszystkich naszych rozmowach z tut. aktywem. Koła gospodarcze dodatkowo zaniepokojone coraz bardziej pogarszającą się perspektywą wzajemnych stosunków, co ma tym większe znaczenie w trudnej sytuacji ekonomicznej SFRJ.

Zdaniem ambasady wszystko to dowodzi, iż możliwa jest kolejna ewolucja stanowiska kierownictwa jugosłowiańskiego wobec wydarzeń w Polsce.

/-/ Kinecki

AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 16

184

*14 września, notatka Zarządu II Sztabu Generalnego WP
o zagranicznej aktywności NSZZ „Solidarność”*

Warszawa, dnia 14.09.1981 r.

T A J N E

I N F O R M A C J A

w sprawie kontaktów zagranicznych przedstawicieli NSZZ „Solidarność”⁵¹

W pierwszych miesiącach istnienia „Solidarności” kontakty zagraniczne związku ograniczały się w zasadzie do przyjmowania wizyt przedstawicieli różnych organizacji zagranicznych, którzy – deklarując i udzielając pomocy finansowej oraz materialnej – dążyli do uzyskania wpływu na przyszłą działalność „Solidarności”.

Pierwszymi oferującymi swą pomoc i chęć współdziałania z „Solidarnością” były związki zawodowe w krajach kapitalistycznych oraz różne organizacje polityczne działające na Zachodzie pod znakiem walki z komunizmem, w licznych przypadkach związane z ośrodkami polskiej emigracji politycznej (PPS, PSL, Partia Pracy), głównie w Szwecji, Wielkiej Brytanii i Francji, w których duże wpływy uzyskali już uprzednio emisariusze KSS-KOR czy KPN. Kontakty te wykorzystano jako pierwsze kanały przekazywania pomocy materialnej, pozwalającej na uruchomienie programu propagandowego „Solidarności”. W Stanach Zjednoczonych już 24 września 1980 r. emisariusz-dysydent T. Walendowski uczestniczył w symposium zorganizowanym przez Ośrodek Studiów Strategicznych i Międzynarodowych Uniwersytetu Georgetown ^b*Dżordztawn*^b, na którym przedstawił KOR-owską interpretację wydarzeń w Polsce.

Pod koniec 1980 r. zagraniczne kontakty „Solidarności”, z jej inicjatywy, zaczęły przybierać charakter bardziej zorganizowany i ukierunkowany. Głównym oficjalnym celem tych kontaktów w tym okresie było nawiązywanie oficjalnych stosunków z centralami związkowymi na Zachodzie, poznawanie ich struktur, metod działania, a także uzyskiwanie pomocy finansowo-materiałowej i szkoleniowo-instruktażowej. Stosunki te – według założeń przywódców związku – miały umocnić pozycję „Solidarności” wobec władz PRL i uwiarygodnić jej polityczny charakter w międzynarodowym ruchu związkowym.

Faktycznym celem szybkiego rozwijania przez związek kontaktów zagranicznych było dążenie do uzyskania wsparcia Zachodu dla jego politycznej działalności prowadzonej w kraju oraz do zorganizowania zewnętrznego nacisku na

⁵¹ Zob. dok. nr 244 i 357.

władze PRL dla uzyskania większego pola manewru w rozgrywkach prowadzonych z władzami.

W związku z takim rozwojem sytuacji 25 kwietnia 1981 r. w Ministerstwie Spraw Zagranicznych zostało zorganizowane spotkanie z grupą przedstawicieli „Solidarności” wytypowanych przez KKP⁵². Strona rządowa zwróciła uwagę na konieczność zgodności międzynarodowej działalności związku z polską racją stanu oraz ze statutem „Solidarności”. Wskazano przy tym na zaistnienie do tej pory w tym zakresie szeregu negatywnych zjawisk. Przedstawiono także potrzebę zachowania rozwagi i powściągliwości w korzystaniu przez „Solidarność” z zachodniej pomocy finansowej, materialnej i instruktażowej oraz konieczność informowania i konsultowania z Urzędem Ministra ds. Związków Zawodowych i MSZ wizyt delegacji i działaczy „Solidarności” za granicą, w tym tzw. wyjazdów prywatnych w misjach na rzecz „Solidarności”. Przedstawiciele „Solidarności” przyjęli do wiadomości informacje i zalecenia MSZ, unikali jednak zajmowania wiążącego stanowiska, stwierdzając m.in., iż „kierunki działalności międzynarodowej związku zostaną definitywnie określone po zakończeniu procesu jego formowania się”.

Do sierpnia 1981 r. wyjechały do 12 państw zachodnich 32 służbowe delegacje „Solidarności”, przy czym wśród większości wyjeżdżających działaczy związku wystąpiło wyraźne lekceważenie przepisów paszportowych wyrażające się m.in. w nieprzestrzeganiu terminów składania wniosków paszportowych, niezwracaniu paszportów po powrocie do kraju i ponownym wyjeżdżaniu za granicę bez powiadamiania o tym władz paszportowych, co powoduje, że w wielu przypadkach paszporty wykorzystywane są niezgodnie z celami wyjazdów.

Odnotowano także 15 tzw. wizyt turystycznych do krajów kapitalistycznych; ta forma służyła działaczom „Solidarności” do obchodzenia uzgodnień dokonanych między Ministerstwem Spraw Zagranicznych a KKP NSZZ „Solidarność” i nawiązywania kontaktów z różnego rodzaju działającymi na Zachodzie organizacjami związkowymi i społeczno-politycznymi, prowadzącymi często działalność antypolską.

Ogółem w wizytach zagranicznych dotychczas brało udział 182 działaczy „Solidarności”, w tym:

– we Włoszech	42
– Francji	36
– Szwecji	26
– Ameryce	15
– Danii	12
– Japonii	10
– RFN i Berlinie Zachodnim	8

⁵² Zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 360.

– Wenezueli	2
– Belgii	9
– Wielkiej Brytanii	6
– Grecji	1
– Holandii	5
– Indiach	4
– Irlandii	2
– Szwajcarii	3
– Iraku	1

Stroną zapraszającą były w większości przypadków socjaldemokratyczne lub chadeckie centrale związkowe, np. CLAT w Peru, CTV w Wenezueli, belgijskie centrale związków zawodowych, CFDT we Francji, UTL we Włoszech, LO w Skandynawii, TUC w Wielkiej Brytanii. Wizyty odbywały się również w odwrotnym kierunku – przedstawiciele tych central wizytowali „Solidarność”.

W rezultacie nawiązania współpracy z wymienionymi związkami „Solidarność” korzysta obecnie z ich pomocy materialnej. Np. amerykańska centrala związkowa AFL-CIO przekazała „Solidarności” ponad 300 tys. dolarów i zamierza przekazać dalsze zgromadzone 3 mln dolarów; udziela także pomocy w organizowaniu prasowego przedstawicielstwa „Solidarności” w Nowym Jorku^x. Kontakty te przywódcy „Solidarności” wykorzystują również do pozyskiwania politycznego i propagandowego wsparcia na Zachodzie oraz do zaszczepiania w naszym społeczeństwie zachodnich koncepcji społeczno-politycznych i syndykalistycznych.

Podczas swych pobytów zagranicznych przedstawiciele „Solidarności” zabiegają o pomoc finansową i materiałową, zwłaszcza w zakresie sprzętu poligraficznego i biurowego. Do końca sierpnia 1981 r. nadesłano z Zachodu m.in. 104 powielacze, 22 fotokopiarki, 12 maszyn offsetowych, 17 kserografów, 57 maszyn do pisania, materiały drukarskie, kserograficzne, fotograficzne i inne – w tym 5 samochodów.

„Solidarność” prowadzi także inne akcje – zabiega o pomoc medyczną i żywnościową, a nawet czuje się upoważniona do prowadzenia rozmów na temat udzielania Polsce kredytów i ułatwiania obywatelom PRL emigracji zarobkowej do państw kapitalistycznych. Wszystko to czynione jest z myślą o wyprzedzaniu działań rządu. Rozmowy na wymienione tematy, pomimo zaleceń przekazanych delegacji „Solidarności” na spotkaniu w MSZ, prowadzone są nawet z jawnie wrogimi Polsce ośrodkami, liczącymi na odbudowanie przy pomocy „Solidarności”

^x Ma ono rozpocząć swoją działalność w końcu września br. Biurem tym ma kierować przebywający od 2 tygodni w USA jako turysta Zygmunt Przetakiewicz, były redaktor pism „Niezależność” i „Informator bieżący” wydawanych przez „Solidarność”. Nadmienić należy, że Przetakiewicz w wywiadzie udzielonym prasie amerykańskiej stwierdził, iż „rząd PRL nie wie o zamiarze zorganizowania biura „Solidarności” w Nowym Jorku”.

swoich wpływów w społeczeństwie polskim (m.in. emigracyjna PPS podjęła już działania w kierunku stworzenia w kraju partii socjalistycznej).

Postawa przedstawicieli „Solidarności” przebywających za granicą jest bardzo zróżnicowana. Ich wystąpienia publiczne w większości przypadków, chociaż nie zawsze, utrzymywane są na ogół w tonie umiarkowanym, co przejawia się w unikaniu poruszania kwestii drażliwych lub posiadających charakter zdecydowanie polityczny.

Zachodnie koła decyzyjne ze swej strony zalecają poufnie swoim działaczom politycznym, aby unikali oficjalnych kontaktów z delegacjami lub wysłannikami „Solidarności”. Jednakże w praktyce odnotowuje się fakty odbywania tego rodzaju spotkań, w trakcie których działacze „Solidarności” atakują ustrój socjalistyczny, PZPR i rząd PRL, wypaczają obraz sytuacji w Polsce, prezentują przesadzone oceny sytuacji oraz podejmują działania o charakterze politycznym, które przekraczają granice legalnej działalności związkowej. Ponad wszelką wątpliwość można stwierdzić, że istnieją liczne przykłady działalności przedstawicieli NSZZ „Solidarność” poza granicami kraju niezgodne z polską racją stanu.

Występują liczne przykłady naruszania przez działaczy „Solidarności” zasad lojalności i polskiej racji stanu podczas ich wizyt zagranicznych, m.in.:

- doradca „Solidarności” Jan Strzelecki podczas swego pobytu w Londynie w styczniu 1981 r.⁵³ w rozmowach z posłami konserwatywnymi i przedstawicielami prawniczych związków zawodowych wzywał do wspierania sił opozycyjnych w Polsce w ich walce z aparatem ucisku;

- Z. Bujak w Tokio sugerował w japońskim MSZ wykorzystanie w rozgrywkach międzynarodowych geopolitycznego położenia Polski, co jednoznacznie uznane tam zostało za stwierdzenie o wymowie antyradzieckiej;

- w rozmowach z przedstawicielami brytyjskiej centrali związkowej TUC oraz z byłym premierem Wielkiej Brytanii Callaghanem działacze „Solidarności” (a J. Rulewski podczas rozmów z brytyjskimi związkowcami w Bydgoszczy) stwierdzili m.in., iż „związek musi posiadać własnych przedstawicieli za granicą, gdyż ambasady PRL nie są w stanie obiektywnie informować o „Solidarności”, a także troszczyć się o jej interesy w krajach urzędowania”;

- Rozpłochowski w ambasadzie USA w Rzymie badał możliwość udzielenia przez Stany Zjednoczone pomocy finansowej w wypadku zmiany władz w Polsce oraz reakcji władz amerykańskich w razie interwencji zbrojnej państw UW w Polsce;

- Siła-Nowicki podczas pobytu w Stanach Zjednoczonych i w Wielkiej Brytanii, gdzie przyjęty został przez wysokich przedstawicieli administracji, podkreślał, iż „dominującą siłą polityczną w Polsce jest Solidarność”;

⁵³ Zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 119.

– prof. Geremek podczas wizyty delegacji „Solidarności” na konferencji Międzynarodowej Organizacji Pracy w Genewie sondował wśród przedstawicieli zachodnioniemieckich związków zawodowych możliwość zatrudnienia w okresie 2 lat 50 000 robotników polskich. Problem zatrudnienia poruszany był przez Gremka także w trakcie szeregu innych rozmów i wykorzystywany jako argument przeciwko rządowi PRL oraz dla wykazania efektywności działania „Solidarności”. W czasie pobytu za granicą prof. Geremek dawał do zrozumienia, jakoby był ministrem spraw zagranicznych w „gabiniecie cieni” „Solidarności”. Oświadczył m.in., że „gmach polskiego przedstawicielstwa w Genewie zostanie sprzedany, podobnie jak wiele innych wytwornych gmachów ambasad, gdyż ich utrzymanie jest zbyt kosztowne”;

– L. Wałęsa w czasie rozmowy z polskim pracownikiem MOP w Genewie J. Fikusem zapytał go, jak długo pracuje w Międzynarodowej Organizacji Pracy, po czym zawyrokował: „na razie pan tu jeszcze zostanie, ale odwołamy pana w przyszłym roku”.

KOR przywiązuje dużą wagę do pozyskania przychylności zachodnich środków masowego przekazu – przykładem jest praktyczna realizacja tej linii przez KKP „Solidarność” w odniesieniu do obsługi zjazdu przez te środki. Przedstawiciele „Solidarności” utrzymują liczne kontakty z zachodnimi ośrodkami dywersji i propagandy, dążąc do oficjalnego usankcjonowania antysocjalistycznego oddziaływania tych ośrodków na nasz kraj. Świadczą o tym następujące przykłady:

– podczas pobytu w Londynie J. Rulewski spotkał się z pracownikami Sekcji Polskiej Radia „Wolna Europa” (Podgórskim, Robakiem);

– Radio „Wolna Europa” i paryska „Kultura” (wydawnictwo Instytutu Literackiego w Paryżu) całkowicie podporządkowały swą działalność na Polskę zaleceniom KOR (m.in. na konto „Solidarności” paryska „Kultura” przekazała 150 000 franków);

– w maju br. A. Kowalska, członek KSS-KOR, omawiała z Sekcją Polską Radia BBC sprawę zsynchronizowania audycji BBC z akcjami podejmowanymi przez „Solidarność”;

– w sierpniu br. w agencjach BBC i Reutera odbyli przeszkolenie dwaj specjaliści z „Solidarności”;

– na naradzie dziennikarzy BBC, „Guardian’a”, „Times’a”^{hi} i „Financial Times”^h w lipcu br. w Londynie, przy udziale „ministra rządu londyńskiego” – Zalewskiego, wskazano zgodnie, że teleksowe kanały „Solidarności” są skuteczną formą przekazywania informacji na Zachód. Omówiono również problemy finansowania tej działalności;

– utrzymywana jest systematyczna łączność telefoniczna przedstawicieli KOR-u i „Solidarności” z zachodnimi ośrodkami propagandy antypolskiej.

Oprócz współpracy z zachodnimi ośrodkami dywersji ideologicznej przedstawiciele „Solidarności” wchodzą w kontakty z organami służb specjalnych państw NATO, np.:

- przedstawiciel gdańskiej „Solidarności” Wejroch zrelacjonował szczegółowo przebieg wydarzeń w Polsce pracownikom Biura Wywiadu i Badań Departamentu Stanu USA;

- Strzeleckiemu podczas pobytu w Londynie towarzyszyło stale 2 pracowników wywiadu brytyjskiego (Ives i Faley);

- Rozpłochowski w czasie rozmowy przeprowadzonej w styczniu 1981 r. z przedstawicielem ambasady USA w Rzymie Freemanem (współpracownik CIA) ustalił m.in. sposoby poufnego kontaktowania się przedstawicieli „Solidarności” z pracownikami ambasad Stanów Zjednoczonych.

Dotychczasowe formy działania NSZZ „Solidarność” pozwalają stwierdzić, że:

- działalność zagraniczna związku jest odwzorowaniem jego działalności w kraju;

- „Solidarność” dąży do stworzenia pozorów istnienia dwuwładzy nie tylko w kraju, lecz także w naszych instytucjach zagranicznych;

- „Solidarność” tworzy struktury równoległe do struktur państwowych, co w działalności zagranicznej przejawia się w budowaniu własnych kanałów łączności i placówek (jednak wyłącznie w państwach kapitalistycznych);

- delegacje i przedstawiciele związku przebywający za granicą bardzo rzadko, a ostatnio prawie w ogóle nie kontaktują się z przedstawicielstwami zagranicznymi PRL.

ZARZĄD II SZTABU GENERALNEGO

AIPN, 2602/26793

185

*14 września, notatka Komitetu Zakładowego PZPR
przy ambasadzie w Moskwie w sprawie aktualnej działalności partyjnej*

W n i o s k i

Komitetu Zakładowego PZPR w Moskwie dotyczące pracy partyjnej za granicą

Dotychczasowa działalność organizacji partyjnych za granicą opierała się na wytycznych Wydziału Zagranicznego KC z kwietnia 1976 r. W okresie, jaki upłynął

od tego czasu, zaszły istotne zmiany ilościowe i jakościowe w środowisku polskim i organizacji partyjnej w Związku Radzieckim.

IX Nadzwyczajny Zjazd PZPR postawił przed Partią liczne odpowiedzialne zadania. Zwiększać się powinna merytoryczna i organizacyjna skuteczność działań Partii. Istnieje pilna potrzeba określenia miejsca i roli Partii w środowiskach polskich za granicami kraju w oparciu o cele i zadania ogólne wynikające z nowego statutu przyjętego na Zjeździe.

Kierując się tym, a także w nawiązaniu do naszych pisemnych wystąpień z dyskusji przed IX Zjazdem Partii oraz w oparciu o statut przyjęty na Zjeździe wnioskujemy:

1. Powołanie przez Komitet Centralny PZPR instancji lub „przypisanie” istniejącej nadzoru nad pracą partyjną za granicą.

2. Nadanie Komitetowi partyjnemu PZPR w Moskwie instancji I-go stopnia (punkt 38 statutu).

3. W oparciu o punkt 1 i 2 przepracowanie wytycznych do pracy organizacji partyjnych za granicą z kwietnia 1976 r.

Uzasadnienie

W ZSRR przebywa stale kilkanaście tysięcy Polaków. Najliczniejsze środowisko to budowlani, studenci pracujący i uczący się w różnych rejonach Związku Radzieckiego. Organizacje partyjne liczą aktualnie ponad 3 tys. członków i kandydatów, skupionych w 46 POP, w tym 7 POP liczy od 100 do 600 członków i kandydatów.

W naszym wystąpieniu skierowanym do Wydziału Zagranicznego KC z dnia 4.11.1980 r. Komitet Zakładowy Ambasady uzasadniał potrzebę powołania na budowie w Nowopołocku Komitetu Budowy (gdzie organizacja liczyła ponad 1000 członków). Rozbudowa struktury partyjnej daje możliwość stworzenia grup partyjnych OOP, POP. Był bowiem okres, kiedy POP liczyły ponad 2000 członków, a grupy partyjne nawet 50 członków i kandydatów. Jest zrozumiałe, że struktura taka nie służy dobrze realizacji zadań statutowych.

Powołanie Komitetu Partyjnego w Moskwie i nadanie mu uprawnień instancji I-go stopnia pozwoli zgodnie ze statutem dostosować strukturę organizacji partyjnych do dzisiejszych i przyszłych potrzeb.

„Nadmieniamy, że środowisko Czechosłowacji i Bułgarii w Związku Radzieckim mają swoje instancje partyjne w randze Komitetu Wojewódzkiego”.

Moskwa, dnia 14.09.1981

AAN, KC PZPR, LXXVI/199

186

*14 września, notatka informacyjna
z rozmowy ministra spraw zagranicznych z ambasadorem NRD*

Warszawa, dnia 14 września 1981 r.

POUFNE

NOTATKA INFORMACYJNA
z rozmowy z Ambasadorem NRD H. Neubauerem

W dniu 9 września 1981 r. przyjąłem Ambasadora NRD H. Neubauera na jego prośbę.

Powołując się na polecenie najwyższego kierownictwa partyjnego NSPJ przekazał wyrazy ich zaniepokojenia objawami towarzyszącymi Zjazdowi „Solidarności” w Gdańsku. Pojawiają się tu akcenty wymierzone bezpośrednio w NRD i NSPJ. Wyrazem tego była piosenka Andrzeja Garczarka „Przyjaciół nikt mi nie wyszuka” zaprezentowana na koncercie pieśni prawdziwej w dniu 4 września w Operze Leśnej w Sopocie⁵⁴. W jednej ze zwrotek atakuje się organ KC NSPJ przypominając przeszłość okupacyjną, a także wypominając gloryfikację Prus. W innej zwrotce w podobnie niewybredny sposób napada się na Rude Prawo, biorąc w obronę dysydentów w CSRS. Zwraca uwagę, że piosenka ta, nagrana na kasetach, rozprawiona była w Gdańsku i Sopocie.

Kierownictwo NRD traktuje to jako mieszanie się w ich wewnętrzne sprawy, co wywołać musi ich zaskoczenie i zdziwienie.

Postępowanie takie nie służy naszym wzajemnym stosunkom, sprzyja zaś działaniom zach. niemieckiej telewizji, która już w dn. 6 września w I programie nadała obszerniejszy reportaż cytując tekst w/w piosenki.

Innym nieprzyjemnym objawem o prowokacyjnej wymowie było wyłożenie na stoiskach przed Operą Leśną organów bratnich partii.

Kierownictwo NSPJ oczekuje podjęcia przez kierownictwo polskie zdecydowanych kroków, bo są to zjawiska szkodzące naszym stosunkom dwustronnym.

Najwyższe kierownictwo NRD zwraca się do kierownictwa partyjno-państwowego Polski z usilną prośbą, by zapobiegać na przyszłość takim prowokacjom.

⁵⁴ Chodzi o pieśń Andrzeja Garczarka „Przyjaciół nikt nie będzie mi wybierał”, wykonaną 4 września w Operze Leśnej w Sopocie w ramach koncertu laureatów I Przeglądu Piosenki Prawdziwej „Zakazane Piosenki”; zob. dok. nr 130.

Ambasador Neubauer prosił o zrozumienie dla wyrażanej troski NRD. Jest ona wyrazem głębokiego zainteresowania, by nasze stosunki dwustronne nie doznały uszczerbku.

/-/ J. Czyrek

AMSZ, Dep. I 51/84, w. 2

187

*[przed 15 września], projekt pilnej notatki w sprawie przygotowań
do XXXVI sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ*

Warszawa, dnia ... września 1981 r.

POUFNE

Pilna Notatka

- Podstawowe założenia i kierunki działalności delegacji PRL na 36 sesję
Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych
(Nowy Jork, 15 września – 15 grudnia 1981 r.)
- Dwustronne rozmowy i wizyty ministra spraw zagranicznych PRL⁵⁵

I.

1. Trwający stan napięcia w stosunkach międzynarodowych, zwłaszcza pomiędzy ZSRR i USA, mieć będzie niekorzystny wpływ na przebieg sesji. Dodatkowe utrudnienie, obok aktualnej linii polityki Waszyngtonu i nowych posunięć w dziedzinie zbrojeń nuklearnych, stanowi czynnik chiński. Należy liczyć się również z próbami wykorzystywania przez Zachód innych płaszczyzn konfrontacji i ataków przeciwko KS. Będzie to sesja politycznie trudna i skomplikowana.

Realnym czynnikiem poprawy klimatu obrad byłoby podjęcie dialogu radziecko-amerykańskiego, zwłaszcza w dziedzinie rozbrojenia. Liczyć można, że wzrosną naciski w tym kierunku ze strony zdecydowanej większości państw niezangażowanych. Posiadamy sygnały, że w podobnym duchu działać mogą niektóre delegacje zachodnie.

⁵⁵ Zob. dok. nr 144; zob. też dok. nr 61.

2. Z uwzględnieniem złożoności istniejącej sytuacji delegacja polska – w ścisłym współdziałaniu z delegacjami ZSRR i innych państw wspólnoty socjalistycznej – działać będzie we wszystkich wiodących tematach sesji na rzecz konstruktywnego i owocnego jej przebiegu, w oparciu o uchwały IX Nadzwyczajnego Zjazdu PZPR oraz program pokoju XXVI Zjazdu KPZR, których kierunki potwierdzone zostały w czasie spotkania Tow.Tow. S. Kani i W. Jaruzelskiego z Tow. L. Breżniewem na Krymie. Ta generalna wytyczna znajdzie odbicie zarówno w wystąpieniu Ministra SZ w debacie generalnej, jak i w wystąpieniach członków delegacji na plenarnym forum sesji i w 7 Komitetach Zgromadzenia.

3. Szczególnie istotnym elementem w kontekście ogólnej problematyki politycznej 36 sesji jest oczekiwany wybór Polski do Rady Bezpieczeństwa na lata 1982–83.

W tym dziale delegacja potraktuje jako priorytetowe sprawy umocnienia międzynarodowego bezpieczeństwa, powrotu do polityki odprężenia i przechodzenia do odprężenia militarnego. Poprze ona m.in. propozycję L. Breżniewa dot. spotkania na wysokim szczeblu członków Rady Bezpieczeństwa oraz ew. innych państw dla omówienia kluczowych problemów międzynarodowych; odegra wiodącą rolę w dyskusji nad raportem Sekretarza Generalnego ws. realizacji Deklaracji ONZ o wychowaniu społeczeństw w duchu pokoju, wnosząc m.in. projekt rezolucji wskazującej na celowość kontynuowania i wzbogacania różnych form działań na rzecz wcielania Deklaracji w życie; będzie wskazywać na konkretne drogi utrwalania pokoju światowego.

4. Wypowiadając się za powstrzymaniem wyścigu zbrojeń i rozbrojeniem, delegacja wyrazi poparcie dla celów II sesji specjalnej ZO poświęconej rozbrojeniu i zwołania Światowej Konferencji Rozbrojeniowej. Jako członek genewskiego Komitetu Rozbrojeniowego nadal nalegać będziemy na przyspieszenie prac w kompleksie rozbrojenia nuklearnego, w tym zakazu broni neutronowej, oraz gwarancji bezpieczeństwa dla państw nienuklearnych i zakazu nowych rodzajów i systemów broni masowej zagłady. Delegacja wniesie projekt rezolucji ws. zakazu broni chemicznej; poprze radziecką inicjatywę ws. zawarcia układu o zakazie rozmieszczania w przestrzeni kosmicznej broni wszelkiego rodzaju; wskazywać będzie na rosnące zagrożenie, jakie niosą zbrojenia dla środowiska naturalnego wszystkich kontynentów, oceanów i mórz.

5. Przedmiotem szczególnego zainteresowania delegacji pozostają sprawy odprężenia i rozbrojenia w Europie. Wypowiadając się na rzecz pełnej realizacji Aktu Końcowego KBWE oraz większej efektywności wiedeńskich rokowań nt. redukcji sił zbrojnych i zbrojeń w Europie Środkowej, delegacja ponowi zarazem propozycję rychłego zwołania w Warszawie Konferencji ws. środków budowy bezpieczeństwa i zaufania oraz rozbrojenia w Europie.

6. W zakresie problematyki polityczno-prawnej delegacja wystąpi w obronie niezmienności celów i zasad Karty NZ oraz na rzecz kodyfikacji postępowego

prawa międzynarodowego, łącznie z opracowaniem układu o niestosowaniu siły. Podejmie również sprawę terroryzmu międzynarodowego, wypowiadając się za zastosowaniem skutecznych środków narodowych przeciwko temu zjawisku, m.in. ze szczególnym akcentem na wymóg natychmiastowego wydalenia porywaczy samolotów do kraju, z którego pochodzą.

7. W sferze współdziałania z delegacjami krajów rozwijających się tradycyjnego poparcia udzielimy sprawie natychmiastowego przyznania niepodległości Namibii; wypowiemy się na rzecz poszanowania praw narodu palestyńskiego oraz zawarcia odpowiednich porozumień regionalnych zapewniających trwałe pokojowe uregulowanie problemów Afganistanu i Kampuczy. Domagać się będziemy pozbawienia przedstawicieli b. reżimu Pol Pota miejsca w ONZ.

8. W zakresie problematyki ekonomicznej delegacja skoncentruje się na:

- popieraniu rozwoju równoprawnych, wzajemnie korzystnych międzynarodowych stosunków gospodarczych, krytykując równocześnie przejawiające się tendencje protekcyjnistyczne;

- udzieleniu poparcia uzasadnionym i sprawiedliwym żądaniom krajów rozwijających się dot. Nowego Międzynarodowego Ładu Ekonomicznego i rychłego rozpoczęcia negocjacji globalnych w tej sprawie;

- podkreśleniu ścisłego związku między procesem odprężenia i rozbrojenia a postulatami dot. przyspieszenia rozwoju ekonomicznego i współpracy międzynarodowej oraz rozwiązywania globalnych problemów ekonomicznych, jak wyżywienie, energia, ochrona środowiska;

- dążeniu do zabezpieczenia konkretnych interesów PRL w procesie przyszłych negocjacji globalnych w systemie ONZ;

- kontynuacji zabiegów na rzecz konkretnych potrzeb PRL przy rozdziale środków oraz realizacji projektów operacyjnych Pomocy Technicznej ONZ⁵⁶.

⁵⁶ Do projektu notatki dołączono osobną kartę (wstawkę) dotyczącą problematyki gospodarczej: „Polska, będąca jednym z współinicjatorów utworzenia Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ, odnosi znaczne korzyści, zarówno wymierne, jak i niewymierne, z udziału w pracach tej Organizacji, której rola jako najszerzej płaszczyzny wielostronnej współpracy gospodarczej Wschód–Zachód uległa zwiększeniu w wyniku KBWE. Świadczy o tym *‘m.in.’* realizacja pod egidą EKG Transeuropejskiej Autostrady Północ–Południe biorącej swój początek w Polsce i przebiegającej przez terytoria dziesięciu państw. Przywiązujemy duże znaczenie do współpracy w dziedzinach związanych z naszymi długofalowymi interesami, takimi jak handel międzynarodowy, energetyka, nauka i technika, ochrona środowiska naturalnego, jak i dążymy, zwłaszcza obecnie, do osiągnięcia ustaleń o charakterze praktycznym, tak aby wykorzystywać współpracę międzynarodową jako istotny czynnik przezwyciężania trudności gospodarczych naszego kraju”.

9. W dziedzinie praw człowieka i rozwoju społecznego delegacja podkreśli wagę wszystkich praw, w tym do życia w pokoju i do rozwoju. W ścisłym współdziałaniu z KR wystąpimy przeciwko rasizmowi, dyskryminacji rasowej i apartheidowi. Wypowiemy się za przyspieszeniem prac nad Nowym Międzynarodowym Ładem Informacyjnym. Nadal przeciwstawiać się będziemy próbom ingerencji w wewnętrzne sprawy państw pod pretekstem ochrony praw człowieka, m.in. w postaci zachodniej koncepcji powoływania w ramach systemu ONZ organów ponadnarodowych dla kontroli ich przestrzegania. Delegacja przedłoży projekt rezolucji zalecający przyspieszenie prac nad polskim projektem Konwencji Praw Dziecka. Generalnie prezentować będzie rozwiniętą tezę bezpośredniej współzależności między rozwojem gospodarczym a postępowym rozwojem społecznym.

10. W zakresie problematyki budżetowo-administracyjnej delegacja podejmie nowe wysiłki na rzecz hamowania nadmiernego tempa wzrostu wydatków ONZ; wykorzysta dyskusję nad zasadami ustalania skali składek do budżetu Organizacji na lata 1983–1985 oraz dla kontynuowania starań o dalsze obniżenie składek Polski; podejmie kroki zmierzające do wzrostu zatrudnienia obywateli polskich w Sekretariacie ONZ i innych wymiernych korzyści dla kraju.

11. We wszystkich działaniach związanych z dyskusją i uchwałami w 134 punktach porządku dziennego sesji delegacja PRL kierować się będzie nadrzędnym interesem kraju w obecnej złożonej jego sytuacji. Odpowiedniego wyczulenia politycznego wymagają zwłaszcza interesy gospodarcze państwa. Ich zaspokajaniu podporządkowana być powinna taktyka postępowania delegacji w najbardziej kontrowersyjnych kwestiach obrad, w tym umiejętność łączenia zobowiązań sojusznicznych i solidarnościowych z wymogiem nieantagonizowania naszych głównych partnerów gospodarczych na Zachodzie.

II.

1. Udział w sesji Zgromadzenia wykorzystam również do odbycia ok. 30 spotkań dwustronnych z szefami delegacji innych państw. Posiada to zwłaszcza istotne znaczenie z punktu widzenia gospodarczych interesów Polski.

2. Przed przyjazdem do Nowego Jorku złożę wizytę na Kubie. Wizyta ma charakter partyjno-rządowy i pozwoli na przekazanie informacji o sprawach polskich, a także stanowić będzie wyraz uznania dla aktywności Kuby na arenie międzynarodowej (przewodniczy aktualnie ruchowi krajów niezaangażowanych) i jej wkładu w realizację polityki wspólnoty państw socjalistycznych.

3. W drodze z Kuby do Nowego Jorku przewidziany jest krótki pobyt w Meksyku celem przeprowadzenia rozmów z rządem tego kraju, wykazującym ostatnio dużą aktywność międzynarodową.

4. Stany Zjednoczone, poprzez ambasadora w Warszawie, wystąpiły z inicjatywą przeprowadzenia rozmów przy okazji sesji, zapraszając do złożenia wizyty

w Waszyngtonie lub – o ile nie udałoby się ustalić dogodnego terminu dla wizyty w stolicy – przeprowadzenia rozmów z A. Haigiem w Nowym Jorku. Sprawa jest w trakcie uzgodnień.

W rozmowach ze stroną amerykańską w zakresie problematyki międzynarodowej dąży przede wszystkim wyrazić naszemu zaniepokojeniu pogarszaniem się stanu stosunków Wschód–Zachód, przekonaniu o konieczności ożywienia i pogłębienia dialogu oraz wskazać na niebezpieczeństwa, jakie niosą za sobą decyzje dotyczące nasilania wyścigu zbrojeń. W zakresie problematyki bilateralnej podstawowym zadaniem będzie oddziaływanie na stanowisko rządu amerykańskiego wobec naszych aktualnych potrzeb finansowo-gospodarczych. Stany Zjednoczone, które wniosły pozytywny wkład w rozwiązywanie problemu odłożenia terminów spłat oraz przyznały wysokie kredyty na zakup artykułów rolnych w okresie 1980/81 – obecnie zajmują postawę wyczekującą. Rozmowy we Francji, RFN, a także w W. Brytanii wskazały na konieczność oddziaływania na polityków amerykańskich zajmujących kluczowe pozycje w Administracji i w Kongresie, a nie tylko na Departament Stanu.

5. W drodze powrotnej z sesji ZO ONZ złożę oficjalną wizytę w Brazylii. Kraj ten stał się naszym wielkim partnerem handlowym i jednym z głównych wierzycieli (w roku bieżącym przyznał nam blisko pół miliarda dol. kolejnych kredytów). Brazylia nie została jednak włączona do grupy głównych wierzycieli negocjujących z nami w Paryżu. Rozmowy polityczne z ministrem SZ i prezydentem będą również miały na celu stworzenie jak najkorzystniejszej atmosfery dla zabezpieczenia naszych interesów gospodarczych⁵⁷.

J. Czyrek

AMSZ, DMO 11/85, w. 2

⁵⁷ W sprawie przygotowań do wizyt w krajach południowoamerykańskich zob. dok. nr 131.

188

*15 września, szyfrogram ambasadora w Pradze
o reakcjach CSRS na wydarzenia w Polsce*

T a j n e

Szyfrogram Nr 2818/III
z Pragi, nadany 15.9, g. 10.40

Kucza

W CSRS ocenia się, że pierwsza część zjazdu „Solidarności” w pełni potwierdziła, że w Polsce powstała organizacja polityczna, która w swej nienawiści do ustroju socjalistycznego jest gotowa doprowadzić naród do katastrofy. Przyjętą przez zjazd deklarację programową uważa się za katalog działań kontrrewolucyjnych mających na celu obalenie władzy. Wskazuje się, że zjazd unaoczniał istnienie szerokich związków przywódców „Solidarności” z antykomunistycznymi ośrodkami na Zachodzie. „Posłanie” do ludzi pracy Europy Wschodniej uważa się za wypadkową tych związków. Ocenia się je jako ordynarną ingerencję w wewnętrzne sprawy ZSRR i innych krajów wspólnoty, jako otwarte wezwanie do walki z ustrojem socjalistycznym w tych krajach, jako działanie na rozbięcie jedności wspólnoty. Konstatuje się, że w zjeździe szczególnie aktywną rolę odegrali delegaci KOR i KPN. Uważa się, że to głównie oni byli autorami i rzecznikami przyjęcia „posłania”, rezolucji dot. samorządu, dostępu do środków przekazu, w sprawie Sejmu i rad narodowych. Niekorzystne zmiany w postawie kościoła i daleko idące zaangażowanie się prymasa ocenia [się] jako rezultat pełnej realizacji polityki papieża, którą Wyszyński modyfikował według swej koncepcji roli kościoła w Polsce.

/–/ Mitręga

AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 119 (druk: Przed i po 13 grudnia, t. II, dok. nr 255)

189

*15 września, szyfrogram wicedyrektora Gabinetu Ministra
do ministra spraw zagranicznych (do Hawany)
o aktualnej sytuacji wewnętrznej w PRL*

Warszawa, dn. 15 września 1981 r.

T a j n e
„P I L N Y”^d

SZYFROGRAM Nr ‘6262’

IANISZEWSKI – HAWANA

dla Tow. Czyrka

1. Dalszy wzrost napięcia społecznego. Pogłębiają się zakłócenia produkcyjne w przemyśle. Nie ulega poprawie zaopatrzenie ludności, dalsze drastyczne pogorszenie ‘realizacji’ przydziałów mięsa na kartki.

W wielu zakładach pracy załogi grożą strajkami. Solidarność zapowiada ponowne organizowanie marszów głodowych (Piotrków, Łódź, Przemyśl). Zwiększa się nacisk na tworzenie samorządów pracowniczych. Ogniwa Solidarności w uczelniach krakowskich ogłosiły pogotowie strajkowe w związku z wprowadzonymi zmianami do projektu ustawy o szkolnictwie wyższym.

Ogólnie w społeczeństwie wyraźny wzrost zaniepokojenia. Upowszechnia się opinia o nieuchronności konfrontacji.

Dzisiaj posiedzenie Biura Politycznego. 16 i 17 bm. narada w KC z udziałem I Sekretarza KW.

2. Wałęsa w wywiadzie dla TV RFN: posłanie do ludzi pracy Europy Wschodniej nie było potrzebne, musiało być uznane za prowokację; osobiście W. tego by nie zrobił, przeciwny był również innym zjawiskom na Zjeździe S.

3. Z przemówienia Haig’a w Berlinie Zachodnim: ...naród polski zaangażowany jest w pełną niebezpieczeństw walkę na rzecz rozszerzenia granic swych wolności, tak długo mu odmawianych⁵⁸.

4. Z rozmowy Kułagi z Neiertz (sekretarz narodowy PS): zainteresowani w szybkiej wizycie delegacji i ich kierownictwa partyjnego w Polsce (powołanie

⁵⁸ Mowa o wizycie sekretarza stanu Alexandra Haiga w Europie, w czasie której odwiedził kolejno Hiszpanię (11–12 września), Jugosławię (12–13 września), Berlin Zachodni (13 września) oraz RFN (13–14 września).

się na Waszą rozmowę z Germonem⁵⁹). Termin możliwie przed Zjazdem PS, a więc przed 24 października⁶⁰.

^fLudwiczak^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 6, t. 58

190

*15 września, notatka informacyjna
z rozmowy wicedyrektora Departamentu I z radcą ambasady Jugosławii*

Warszawa, dnia 15 września 1981 r.

Tajne

NOTATKA INFORMACYJNA

z rozmowy z S. Aleksicem – Radcą Ambasady SFRJ – z jego inicjatywy

A. nawiązując do wczorajszej informacji w KC PZPR nt. oceny Zjazdu „Solidarności” stwierdził, iż jest bardzo przygnębiony jej treścią, gdyż nie przypuszczał, „że jest tak źle, jak to przedstawiono”. Wie, że odbywa się posiedzenie Biura Politycznego KC, które jego zdaniem wypracuje zadania partii i władzy na najbliższy okres.

Poinformował, że uczestnicząca w Zjeździe „Solidarności” oficjalna delegacja Związku Zawodowego Jugosławii w składzie: Członek Prezydium Josip Franić i kierownik Wydziału Zagranicznego Rade Radovanović po 3-dniowym pobycie na Zjeździe przybyła do Ambasady i odbyła spotkanie z kierownictwem naszych związków branżowych. W rozmowie w Ambasadzie członkowie delegacji stwierdzili, że są kompletnie zaszokowani przebiegiem 3-dniowych obrad. W wystąpieniach dyskutantów dominowały niejasne życzenia i pretensje pod adresem władz. Brak było w nich konstruktywnej dyskusji i prawie wszyscy posługują się hasłami i sloganami, a przoduje w tym kierownictwo Związku. Z Wałęsą rozmawiali tylko

⁵⁹ Zob. dok. nr 113.

⁶⁰ Kongres Partii Socjalistycznej odbył się 23–25 października w Valence. Szyfrogramem z 8 października dyrektor Staniszewski przekazywał ambasadorowi w Paryżu: „W sprawie zaproszenia Kaczmarek, Gintrowskiego i Łapińskiego na koncert z okazji Kongresu PS w Valence organizatorzy winni zwrócić się do «Pagartu». W/g naszego rozoznania termin na załatwienie wyjazdu za krótki”; AMSZ, ZD 23/84, w. 12, t. 111.

na cocktailu. Jego wypowiedzi w sprawach programowych określili jako niejasne. Bujak i Gwiazda, z którymi rozmawiali dłużej, są przedstawicielami sił ekstremistycznych i nie wykazują najmniejszej chęci współpracy z władzą. Wrażenie z rozmowy z Rulewskim mieli b. negatywne, określili go jako człowieka niezrównoważonego i podejrzewają, iż jest psychicznie chory.

Delegacja jugosłowiańska wobec Ambasadora Begića stwierdziła, że aktualne kierownictwo Związku jest antypaństwowe i antypartyjne. Bujak i Gwiazda za pytani, czy zamierzają współuczestniczyć w budowie socjalizmu, odpowiedzieli wymijająco, twierdzili jedynie, że nie są za socjalizmem importowanym z ZSRR.

Aleksić zadeklarował chęć przekazania nam przemówienia jugosłowiańskiego, jeżeli będzie takie życzenie. Według niego tylko dwie delegacje: jugosłowiańska i włoska w swych wystąpieniach na Zjeździe podejmowały problem kontynuacji budowy socjalizmu w Polsce.

Dalsza jego wypowiedź, utrzymana w dramatycznym tonie, dotyczyła aktualnej sytuacji w kraju. Nawoływał do izolowania obecnego kierownictwa „Solidarności”, szczególnie Michnika, Kuronia, Rulewskiego, Gwiazdy, Bujaka i innych. Twierdził, że są to bez żadnych wątpliwości wrogowie, którzy dążą do obalenia socjalizmu w kraju i skompromitowania całej wspólnoty wobec świata. Jugosławia jest bardzo zainteresowana w rozprawieniu się z tą destrukcyjną grupą w łonie „Solidarności”. Związek ten mógłby wyłonić nowe kierownictwo. Wymienił towarzyszkę Grzyb, a podobnych osób – jego zdaniem – w „Solidarności” są tysiące.

Obecne kierownictwo „Solidarności” zaprzepaści idee, o które walczyła w autentycznym proteście klasa robotnicza.

Dwukrotnie podkreślał, że konieczne są zdecydowane kroki wobec kierownictwa Związku jeszcze przed II turą Zjazdu. Zagrożenie socjalizmu w Polsce – jego zdaniem – jest realne i może mieć bardzo negatywne skutki także dla Jugosławii. Kierownictwo SFRJ wielokrotnie zachęcało nas do zdecydowanych kroków. Zakłada ono, że Biuro Polityczne KC PZPR takie decyzje podejmie. W tutejszym korpusie KS podobno niektórzy twierdzą, że jest już za późno, on natomiast (Aleksić) jest innego zdania.

Z niektórymi tezami A. polemizowałem prezentując aktualną linię kierownictwa partyjnego. W zakończeniu A. prosił o wyrozumiałość dla jego zdenerwowania, które wynika z troski o własny kraj, borykający się z wieloma sprzecznościami, oraz faktu, że nasze wydarzenia w sposób negatywny oddziałują na jego sytuację wewnętrzną⁶¹.

/–/ J. Zieliński

AMSZ, Dep. I 52/84, w. 2

⁶¹ Zob. dok. nr 183.

191

*15 września, pilna notatka w sprawie planów
utworzenia w USA biura informacyjnego NSZZ „Solidarność”*

Warszawa, dn. 15 września 1981 r.

TAJNE

PILNE

PILNA NOTATKA

w sprawie zamiaru zorganizowania w N. Jorku
Biura Prasowego NSZZ „Solidarność”

1. Zgodnie z informacjami uzyskanymi z Konsulatu Generalnego PRL w Nowym Jorku przebywający w USA, posługujący się paszportem turystycznym, Zygmunt Przetakiewicz poinformował, że stosownie do decyzji KKP NSZZ „Solidarność” zamierza utworzyć w Nowym Jorku Biuro Informacyjne tego Związku⁶². Biuro będzie korzystać odpłatnie z dwóch pomieszczeń biurowych Federacji Nauczycieli USA. Środki finansowe niezbędne do funkcjonowania Biura mają pochodzić ze specjalnego konta pomocy finansowej dla „Solidarności”, utworzonego przez centralę związkową AFL-CIO.

Celem działalności Biura ma być rozpowszechnianie wiadomości o działalności NSZZ „Solidarność” poprzez kolportaż codziennie wydawanych odpłatnych Biuletynów oraz organizowanie konferencji prasowych. Działalność Biura ma się opierać o materiały otrzymywane z Biura Prasowego NSZZ „Solidarność” w kraju. Według wypowiedzi Przetakiewicza wobec BBC chodzi im o stworzenie konkurencji z zagranicznymi korespondentami w Polsce, a także zbieranie i przekazywanie L. Wałęsie informacji na temat sytuacji związkowej w Ameryce. Przetakiewicz wspomniał również, że w przyszłości podobne Biura mogą być otworzone w Londynie, w Paryżu i Sztokholmie.

2. Rozpowszechnianie przez przedstawicielstwo „Solidarności” za granicą wyżej wymienionych Biuletynów stanowiłoby naruszenie prawa wyłączności państwa w dziedzinie kolportażu prasy i wydawnictw polskich za granicą (art. 1 ust. 1 pkt. 2 Ustawy o łączności z dnia 31 stycznia 1961 roku – Dz.U. Nr 8, poz. 48, zm. Dz.U. z 1972 roku Nr 53, poz. 346). Ustawa ta stanowi ponadto w art. 5, że działalność objęta prawem wyłączności państwa w dziedzinie kolportażu prasy (dzienników i czasopism) może być prowadzona jedynie przez jednostki podległe

⁶² Zob. dok. nr 172 i 209.

Ministrowi Handlu Zagranicznego lub za jego zgodą ^hinne^h jednostki podległe Ministrowi Łączności lub organizacje spółdzielcze określone przez Radę Ministrów.

3. Jeśli chodzi o techniczne środki łączności, można dodać, że w ramach uprawnień przyznawanych przez art. 7 ust. 1 wspomnianej ustawy Minister Łączności może wydać indywidualną zgodę organizacji politycznej i społecznej na założenie lub używanie przewodowej sieci telekomunikacyjnej (w tym także dalekopisy). W ustawie nie wymienia się kryteriów wymaganych dla uzyskania zezwolenia. O zezwolenie nie zwracano się ani nawet nie poinformowano o intencji założenia biura.

4. Zgodnie z powszechnie przyjętymi zasadami i praktyką międzynarodową do prowadzenia działalności informacyjnej państwa poza jego granicami powołane są służby prasowe przedstawicielstw dyplomatycznych. Znalazło to również wyraz w ustawodawstwie polskim, a mianowicie w art. 2 pkt. 5 ustawy z dnia 29 maja 1974 roku o urzędzie Ministra Spraw Zagranicznych (Dz.U. Nr 21, poz. 115). Przepis ten stanowi, że do zakresu działania Ministra Spraw Zagranicznych należy:

„...prowadzenie i koordynowanie działalności informacyjnej o Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej za granicą”.

Powołanie przez „Solidarność” równoległej służby prasowej w celu prowadzenia działalności informacyjnej poza granicami kraju jest nie do pogodzenia z powyższą ustawową zasadą.

5. Ponadto korzystanie z lokalu obcych związków zawodowych i środków finansowych w ewidentny sposób klóci się z zasadą niezależności, jaką NSZZ „Solidarność” tak silnie akcentuje.

W konkluzji proponujemy pilne przeprowadzenie przez Biuro Ministra d/s Współpracy ze Związkami Zawodowymi rozmowy z NSZZ „Solidarność” i wskazanie, że utworzenie biura jest sprzeczne z istniejącym porządkiem prawnym. Należy zażądać likwidacji biura. W zależności od przebiegu rozmowy (trzeba się liczyć, że NSZZ „Solidarność” odmówi zrealizowania postulatu) poinstruujemy odpowiednio Konsulat Generalny PRL w Nowym Jorku i inne nasze placówki dyplomatyczne i konsularne.

/-/ J. Wiejacz

192

*15 września, niepodpisana notatka
z rozmowy prezesa Rady Ministrów z wicepremierem Iraku*

Warszawa, 15.IX.1981 r.

Tajne

N o t a t k a

z rozmowy Prezesa Rady Ministrów PRL gen. W. Jaruzelskiego
z I Wicepremierem Iraku, Tahą Yassinem Ramadhanem – 15 bm.

1. Prezes Rady Ministrów PRL, po powitaniu irackiego Gościa, nakreślił rozwój sytuacji wewnętrznej w Polsce z jego wielopłaszczyznowymi uwarunkowaniami i implikacjami na rozwój sytuacji w Europie i świecie, w tym na Bliskim Wschodzie.

Akcent położony został na konieczność „uruchomienia koła gospodarki polskiej” w procesie przezwyciężania obecnych trudności. Prezes Rady Ministrów podkreślił, iż kraj nasz przeżywa obecnie swego rodzaju paradoks, polegający na tym, iż dysponujemy stosunkowo wszechstronnie rozwiniętym i zmodernizowanym przemysłem i odpowiednio wykształconą kadrą fachowców. Posiadamy ponadto wiele cennych surowców, a mimo to nie możemy jeszcze przezwyciężyć trudności gospodarczych. Zdajemy sobie sprawę, że klucz do wyjścia z tej trudnej sytuacji znajduje się w zwiększaniu eksportu celem uzyskiwania środków na niezbędny import. I tu zamyka się – jak dotychczas – nasze błędne koło.

W tym kontekście moglibyśmy wspólnie zastanowić się, w jaki sposób strona iracka mogłaby nam pomóc w „ruszeniu z miejsca” – chodzi o to, że moglibyśmy zacząć rozwijać te dziedziny, które są niezbędne zarówno dla nas, jak i dla Iraku. Strona iracka mogłaby okazać nam pomoc finansową dla uruchomienia bądź rozszerzenia interesujących ją dziedzin przemysłu w Polsce (finansowania na warunkach kredytowych), mogłaby również zwiększyć swoje depozyty finansowe w naszych bankach. Tow. Premier podkreślił, iż gwarantem wypłacalności Polski mogłoby być nasze szerokie zaangażowanie się w Irak na froncie inwestycyjnym (widzimy tu możliwości wzrostu tego zaangażowania w najbliższym pięcioleciu do wartości 1,5 mld dol.) oraz w zacieśnieniu współpracy w zakresie dostaw specjalnych (wykonanie zamówień irackich wymaga od nas poważnego wysiłku w zakresie poszerzenia bazy wytwórczej tego typu przemysłu w Polsce).

Tow. Premier zapewnił irackiego Gościa, że Irak jest naszym partnerem o priorytetowym znaczeniu, że pragniemy rozwijać stosunki przyjaźni i współpracy we wszystkich dziedzinach. Zaakcentował w tym kontekście nie tylko

nasze zaangażowanie w Iraku, lecz szeroko i stale rozwijającą się sferę kontaktów ludzkich.

2. Taha Yassin Ramadhan swoje wystąpienie skoncentrował na: sytuacji wewnętrznej Iraku, wojnie iracko-irańskiej oraz na polityce zagranicznej, w tym stosunkach z Polską.

Sytuację wewnętrzną określił jako doskonałą – społeczeństwo jest skonsolidowane z kierownictwem politycznym, zaangażowane w realizację planów rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, rozumiejące zasady budownictwa socjalistycznego w rozumieniu baasistowskim w Iraku. Podkreślił, iż konsolidacja społeczeństwa oznacza ponadto współzycie pokojowe wszystkich jego narodowości i plemion.

Szeroko i szczegółowo omówił genezę i przebieg wojny iracko-irańskiej, obarczając całkowitą odpowiedzialnością za jej skutki stronę irańską. Podkreślał, że Irak już po upływie tygodnia trwania tej wojny wyraził gotowość wstrzymania działań wojennych i przystąpienia do pokojowego rozwiązania konfliktu, że Irak wysunął wiele cennych propozycji w tej materii, poparł wysiłki mediacyjne i nadal gotów jest zakończyć ten konflikt ze skutkiem natychmiastowym pod warunkiem, że strona irańska pozytywnie odniesie się do tych propozycji. Irak – dodał – nie żąda od Iranu niczego poza uznanie swoich niezbywalnych praw.

Omówił również rolę USA w tej wojnie, po czym przeszedł do naświetlania sytuacji w regionie BW, która – jak stwierdził – w każdej chwili grozi wybuchem. Omawiając charakter syjonistycznych władz Izraela, nadmienił, iż Izrael od samego początku był sprzymierzeńcem Iranu w wojnie iracko-irańskiej.

Część swojego wywodu nt. polityki zagranicznej T.Y. Ramadhan poświęcił ruchowi niezaangażowanych. Podkreślił, iż bez względu na toczącą się wojnę z Iranem Irak pełną parą przygotowuje się do roli gospodarza VII Konferencji na szczycie, która odbędzie się w Bagdadzie w roku 1982⁶³.

Mówiąc o prowadzonych intensywnie przygotowaniach, Ramadhan akcentował sprawy materialne (budowę kompleksu „ruchu niezaangażowanych” + całej infrastruktury technicznej). Dał do zrozumienia, że Irakowi chodzi nie tylko o spełnienie roli gospodarza „szczytu”, lecz działanie na rzecz „doskonalenia aparatu kierowniczego ruchem”. Irak zamierza również działać aktywnie (jako przewodniczący ruchu w latach 1982–85) na rzecz pogłębienia postępowych treści ruchu jako siły niezależnej na arenie międzynarodowej.

W temacie – „stosunki z KS” Ramadhan podkreślił, iż kierownictwo irackie rozpatruje te stosunki niezmiennie w kategoriach strategicznych. Jego odniesienie do naszego kraju cechowała szczególna sympatia (powiedział, że w dniu wczorajszym w południe sam prezydent Saddam Hussein przyszedł do jego gabinetu,

⁶³ VII szczyt ruchu państw niezaangażowanych odbył się ostatecznie 7–12 marca 1983 r. w New Delhi.

aby osobiście omówić tematy związane z wizytą w Polsce; przy okazji przekazał serdeczne pozdrowienia od Prezydenta Husseina dla członków najwyższego kierownictwa politycznego Polski). Dla podkreślenia strategicznego charakteru stosunków Iraku z krajami wspólnoty socjalistycznej nadmienił, iż właśnie on w ostatnich kilku miesiącach złożył wizyty robocze we wszystkich KS'ach.

Na temat stosunków z Polską Ramadhan wyraził całkowite zrozumienie dla obecnej naszej sytuacji i w imieniu kierownictwa swego kraju życzył nam jak najszybszego przezwyciężenia trudności. Podkreślił, że silna Polska potrzebna jest Irakowi nie tylko jako dobry partner we współpracy, lecz również jako czynnik stabilizacji sytuacji w Europie i świecie, a tym samym na BW. Nie odnosił się do konkretnych tematów poruszonych przez tow. Premiera bezpośrednio, lecz dał jasno do zrozumienia, że zainteresowani są jak najszerzą współpracą, obejmującą wszystkie dziedziny, w tym dziedzinę dostaw specjalnych. Pośredni stosunek do naszych postulatów pomocy wyraził w stwierdzeniu, iż Irak obecnie również przeżywa trudności związane z toczącą się wojną z Iranem (bepośrednie koszty wojny „in general”, poważne zmniejszenie wydobycia i eksportu ropy naftowej, jedynego jeszcze źródła finansowania rozwoju gospodarczego kraju; spadek produkcji i eksportu ropy ocenił na ok. 65–70% stanu sprzed wojny).

Nie omieszkiał jednakże dodać, że wojna wiecznie trwać nie będzie i natychmiast po jej zakończeniu Irak przystąpi do rozwoju przemysłu naftowego, do doprowadzenia wydobycia przynajmniej do stanu poprzedzającego wybuch wojny, a wtedy sytuacja finansowa Iraku ulegnie znacznej poprawie. Niemniej podkreślił, iż „zorganizowanie naszych stosunków obecnie będzie miało niewątpliwie poważny wpływ na ich rozwój w przyszłości”.

Na temat naszych „potknięć” na rynku irackim Ramadhan ^hnie wspominał nie wypowiadał się. Nadmienił jedynie, że w pewnych działaniach mieliśmy „potknięcia”, lecz wyraził nadzieję, że wszystkie te potknięcia usuniemy, co będzie z niewątpliwą korzyścią dla obu stron. Zapewnił, że firmy polskie cieszyć się będą sympatią kompetentnych czynników w Iraku i że okazywane im będą „istotne ułatwienia” w ich działaniach.

Konkludując, Ramadhan stwierdził, że z woli kierownictwa politycznego kraju Irak będzie dążył do maksymalnie szerokiego rozwoju stosunków z Polską we wszystkich dziedzinach. Akcentował dziedzinę kontaktów osobowych na różnych szczeblach. Do aktywizacji tych kontaktów przywiązują w Iraku poważne znaczenie (chodzi im nie o sporadyczność, lecz o konsekwentne realizowanie naszego wspólnego dialogu).

AMSZ, Dep. V 24/86, w. 1

193

*16 września, szyfrogram konsula generalnego w Nowym Jorku
o rozmowie z prezesem Fundacji Kościuszkowskiej*

T a j n e

Szyfrogram Nr 2913/III
z Nowego Jorku, nadany 16.9.81, g. 12.30

Pichła

Ze spotkania z Juszcakiem – prezesem Fundacji Kościuszkowskiej w N. Jorku.

J. będzie w Polsce od 7–20 października. Główne rozmowy chce odbyć w MSZ (z Pichłą i Ikanowiczem 8 lub 9.10), w Towarzystwie Polonia oraz na uniwersytetach w Warszawie, Krakowie, Wrocławiu, Poznaniu i Lublinie.

– Chce omówić i uzgodnić realizację wymiany na rok bieżący i program na rok 1982.

– Uzgodnione oceny i program działania na rok 82 J. chce zaprezentować w listopadzie na dorocznym posiedzeniu Rady Nadzorczej FK.

Chcą oni z naszej strony wyraźnego zapewnienia, iż mimo ogólnej trudnej sytuacji w Polsce mamy dostateczne środki finansowe i jesteśmy zainteresowani utrzymaniem, a nawet rozszerzaniem współpracy z Fundacją w następnych latach, a w szczególności w roku 82.

Jest duże zainteresowanie wymianą z Polską wśród amerykańskich uniwersytetów i ośrodków naukowych, a Fundacja chciałaby naprzeciw temu zainteresowaniu wyjść i organizować nowe kursy i programy z Polską. Mają też w Fundacji głosy krytyczne dot. współpracy z nami i Towarzystwem Polonia. J. widzi potrzebę dalszej współpracy z nami i Polonią. Chciałby MSZ informować i uzyskać koordynację wymiany, z Towarzystwem Polonia współpracować głównie na odcinku różnych kursów i imprez, a z uniwersytetami realizować bezpośrednią merytoryczną wymianę i programy. Do bardziej bezpośredniej wymiany z uniwersytetami namawiają go (jego zdaniem) nasze uczelnie, negując słuszność opłacania dewizami w Towarzystwie Polonia programów, które realizują oni bezpośrednio dla Fundacji, i zarzucają Polonii brak kompetencji i oceny merytorycznej tej wymiany i wzajemnych programów Polska–USA. Ten problem trzeba z J. wyjaśnić w Warszawie.

– W listopadzie J. ma realną szansę dalszego wyboru na prezesa Fundacji⁶⁴, a Golaski na przewodniczącego Rady Nadzorczej FK.

/–/ Ciaś

AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 103

⁶⁴ Albert Juszcak pełnił funkcję prezesa Fundacji Kościuszkowskiej do 1986 r.

194

*16 września, szyfrogram dyrektora Departamentu IV
do ambasadora w Kolonii w sprawie odmowy udzielenia wiz
przedstawicielom zachodnioniemieckich związków zawodowych*

Warszawa, dn. 16 września 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr '6363°

CHYLIŃSKI – KOLONIA

1. Zmuszeni jesteśmy podjąć decyzję o odmowie wizy dla przedstawicieli DGB na drugą turę zjazdu „Solidarności”. Wojtkowski powinien powiadomić o tym Kristoffersena podając:

- treść wystąpienia K. na I części Zjazdu wykracza poza ramy problematyki związkowej i stanowi jawną próbę ideologicznego i politycznego podburzania „Solidarności” przeciwko porządkowi konstytucyjnemu w PRL;
- jest przykładem braku poszanowania dla norm współżycia międzynarodowego i dobrych obyczajów w kontaktach między organizacjami związkowymi;
- stanowi otwartą ingerencję DGB w nasze sprawy wewnętrzne;
- jest zaprzeczeniem dotychczasowych deklaracji składanych przez kierownictwo DGB, w tym przez K. podczas jego ostatniego pobytu w Warszawie.

W podejmowaniu decyzji wzięliśmy także pod uwagę, że wystąpienie K. na zjeździe „Solidarności” jest w sensie negatywnym najdalej idące spośród wszystkich przemówień zagranicznych. Uważamy, że stan stosunków z RFN oraz doświadczenia przeszłości powinny dyktować przedstawicielowi DGB szczególną powściągliwość i rozwagę. Liczymy, iż DGB wyciągnie konstruktywne wnioski z popełnionego błędu i nie będzie usiłował rozgrywać naszej odmowy wizy przeciwko Polsce w płaszczyźnie związkowej i propagandowej, gdyż musiałoby to się spotkać z naszymi dalszymi krokami.

2. Przedstawcie tę sprawę również Wehnerowi w nawiązaniu do zapewnień Wischniewskiego wobec Czyrka i Was o zaleceniu DGB rozważyć i powściągliwość⁶⁵. Nie możemy przyjąć, iż tekst wystąpienia K. nie był przez kierownictwo SPD akceptowany, i nasuwa się wniosek, iż zapewnienia Wischniewskiego nie mają pokry-

⁶⁵ Zob. dok. nr 176, 179 i 207.

cia. W rozmowie z W. wykorzystajcie opublikowane w prasie 17 bm. oświadczenie BP⁶⁶. Liczymy się, że rozmowa z Wehnerem może dać lepsze efekty biorąc choćby pod uwagę jego krytyczne, publiczne wypowiedzi pod adresem „Solidarności”.

(Do Waszej wiadomości: na kongres DGB w październiku br. zaproszono Bujaka).

Skrót wystąpienia K. – clarisem.

^fKorczewski^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 71

⁶⁶ Chodzi o oświadczenie wydane 16 września (i opublikowane 17 września w „Trybunie Ludu”), w którym BP KC PZPR m.in. stwierdzało: „Sytuacja polityczna kraju rozwija się w niebezpiecznym kierunku. Pogarsza się nieustannie stan gospodarki, a warunki życia ludzi stają się coraz trudniejsze. Zahamowanie tych procesów to narodowa konieczność. [...] Partia w dalszym ciągu potwierdza program socjalistycznej odnowy. [...] Przebieg i uchwały pierwszej części zjazdu podniosły do rangi oficjalnego programu całej organizacji awanturnicze tendencje i zjawiska, które występowały w «Solidarności» – choć wydawały się tylko nurtami skrajnymi. Tym samym jednostronnie złamane zostały porozumienia zawarte w Gdańsku, Szczecinie i Jastrzębiu. Zastąpiono je programem politycznej opozycji, która godzi w żywotne interesy narodu i państwa polskiego, oznacza kierunek na konfrontację grożącą rozlewem krwi. [...] Odcięto się od ruchu związkowego krajów socjalistycznych. Uchwalono tzw. pismo do ludzi pracy krajów Europy Wschodniej. Jest to obłądna prowokacja wobec sojuszników Polski [...]. Stanowi to zachętę do wzmagania antyradzieckiej kampanii [...]. Sytuacja stała się groźna, narasta kontrrewolucyjne zagrożenie państwa, które jest wspólnym dobrem Polek i Polaków. Zwracamy się do wszystkich, których obowiązek i postawa tworzą fundament bezpieczeństwa i obrony konstytucyjnych zasad socjalistycznej państwowości. Socjalizmu będziemy bronić tak, jak broni się niepodległości Polski. Państwo dla tej obrony użyje takich środków, jakich wymagać będzie sytuacja”. Zob. dok. nr 200 i 214.

195

*16 września, szyfrogram ministra spraw zagranicznych (z Hawany)
do I sekretarza KC PZPR i premiera
o rozmowie z I sekretarzem KC Komunistycznej Partii Kuby*

T a j n e
Specjalnego znaczenia

Szyfrogram Nr 2974/III
z Hawany, nadany 16.09, g. 23.30

KANIA – JARUZELSKI – do rąk własnych

16 bm. przyjęty zostałem przez F. Castro⁶⁷. W blisko dwugodzinnej rozmowie skoncentrowaliśmy się głównie na problematyce polskiej, a także na niektórych kwestiach międzynarodowych (w tym także tych, które wiążą się z naszą sytuacją wewnętrzną).

F. wykazał dobrą znajomość naszych spraw. W pełni podziela stanowisko, że kryzys powinien zostać rozwiązany wyłącznie siłami wewnętrznymi przy zachowaniu niezbędnej elastyczności w postępowaniu z przeciwnikiem. Akcentował potrzebę przeszkodzenia Solidarności w dostępie do uzbrojenia. Podziela także pogląd co do celowości i możliwości wykorzystania kościoła jako taktycznego sojusznika (wyraził to również w wywiadzie dla meksykańskiego dziennika udzielonym kilka dni temu). Podkreślił, że nadal (tak jak czynimy to ostatnio) nie powinniśmy iść na koncesje wobec Solidarności.

Odbyłem także spotkanie z Cr. Rodriguezem, Montane i Malmierka. Gospodarze nadali wizycie wysoką rangę merytoryczną i protokolarną. Oceniam, że powinna być pomocna dla naszych stosunków nie tylko z Kubą.

F. Castro przesyła serdeczne pozdrowienia dla Tow. Kani i Jaruzelskiego. Życzy, by słuszną linią naszej partii zwyciężyła, w co, obserwując rozwój sytuacji po naszym IX Zjeździe, wierzy. Siłowe rozwiązanie przy bezpośredniej pomocy naszych sojuszników wyzwołoby wielkie zagrożenie dla socjalizmu i pokoju, w tym szczególnie dla Kuby. Wie, że działamy w poczuciu odpowiedzialności, by do tego nie dopuścić.

Życzy nam sukcesów. Pozdrowienia.

CZYREK

AMSZ, ZD 23/84, w. 6, t. 57.

⁶⁷ Zob. dok. 153.

196

*16 września, notatka ambasady w Meksyku
w sprawie aktualnego stanu stosunków polsko-meksykańskich*

T a j n e

STOSUNKI POLSKO-MEKSYKAŃSKIE⁶⁸

Polityczne

W ocenie placówki aktualny stan stosunków należy uznać za dobry. Wizyta w Meksyku Przewodniczącego Rady Państwa PRL tow. H. Jabłońskiego w październiku 1979 pogłębiła klimat przyjaźni i życzliwości, korzystny dla interesów Polski w Meksyku. Polityczna wola rozwijania wzajemnych stosunków ze strony rządu Prezydenta Jose Lopez Portillo znajduje swoje potwierdzenie:

- w dążeniu do utrzymania na wysokim poziomie ustabilizowanej współpracy kulturalnej i znacznego rozszerzenia od 1981 r. współpracy naukowej,
- w pozytywnym stosunku do rozszerzenia wymiany handlowej, a nawet współpracy gospodarczej,
- w gotowości do współpracy na forum organizacji międzynarodowych, którą ułatwia zbieżność stanowisk obu stron wobec podstawowych problemów współczesności: rozbrojenia, odprężenia i pokoju.

Czasowe wstrzymanie z naszej strony bezpośrednich kontaktów politycznych (parlamentarnych, rządowych, partyjnych i organizacji społecznych) jest w kołach rządowych Meksyku traktowane ze zrozumieniem i nie wywiera ujemnego wpływu na atmosferę wzajemnych stosunków. Placówka nie napotyka na żadne trudności w realizacji swych zadań.

Gospodarcze

Wartość polskiego eksportu do Meksyku wzrosła (w mln. zł. dew.) z 14,1 w 1978 r. do 16,2 w 1979 r. i 27,6 w 1980 r. Wartość eksportu zakontraktowanego na 1981 r. wynosi 42,5 mln. zł. dew., tj. wzrosła o 163% w stosunku do wykonania w 1980 r. Wg naszych szacunków realne jest osiągnięcie w br. eksportu wartości 35–40 mln. zł. dew. Uzyskamy dodatnie saldo obrotów w wysokości 30,8 mln. zł.

⁶⁸ Notatka została 20 października przesłana przez chargé d'affaires ambasady w Meksyku Eugeniusza Trzepizura dyrektorowi Szewczykowi. W piśmie przewodnim napisano: „W załączeniu przesyłam opracowane przez placówkę materiały dla towarzysza Ministra Józefa Czyrka w związku z jego wizytą w Meksyku: 1. Ważniejsze aspekty polityki wewnętrznej i zagranicznej Meksyku – 2 egz. 2. Stosunki polsko-meksykańskie – 2 egz. Sądzymy, iż powyższe opracowania mogą uzupełnić informacje polityczne placówki za III kwartał br.”; AMSZ, Dep. III 49/84, w. 6.

dew. Uwzględnwszy posiadany stan kontraktacji eksportu w br. placówka handlowa wykonała zadania planowane na 1984 r. Założony w dokumentach z wizyty tow. H. Jabłońskiego trzykrotny wzrost obrotów do 1984 r. osiągniemy – po stronie naszego eksportu – już w 1981 r. Osłabienie dyscypliny eksportowej kraju może nieznacznie zmniejszyć realne wykonanie zadań eksportowych.

Znaczącym postępem jest podpisanie pierwszego kontraktu o współpracy w przemyśle miedziowym (wydobywanie i hutnictwo), co zapoczątkowałoby poważniejszą i głębszą współpracę gospodarczą.

Główne trudności:

- ograniczona oferta eksportowa,
- pogorszenie jakości wyrobów i dyscypliny dostaw,
- wypadanie z rynku,
- osłabienie działalności akwizycyjnej i ograniczenie obsady kadrowej BRH.

W kołach gospodarczo-finansowych poderwane zostało zaufanie do Polski jako partnera handlowego. Mamy poważne trudności w uzyskaniu kredytu importowego.

Kultura

Jest to dziedzina, w której Meksyk zawsze skłonny był pójść na pogłębienie współpracy. Jedynym ograniczeniem są nasze własne możliwości. Za szczególnie cenne uznajemy dalsze rozszerzenie od 1981 r. wymiany naukowej. Do ważnych osiągnięć ostatniego okresu zaliczamy:

- zwiększenie zatrudnienia polskich muzyków z 40 w 1978 do blisko 100 w 1981 r.
- wzrost ilości specjalistów Polservice z 4 w styczniu 1979 do 52 aktualnie.

Generalnie: najważniejsze osiągnięcia kultury polskiej (muzyka, film, teatr, plastyka) są w Meksyku znane i cieszą się uznaniem. Natomiast nadal niedostateczna jest ogólna wiedza o Polsce. Postęp w dziedzinie przekładów literatury nadal jest wysoce niezadawalający.

Konsularne, polonijne i prawne

Godne podkreślenia są tu następujące korzystne zmiany. W 1979 r. powstało Meksykańskie Towarzystwo Przyjaciół Polski, które mimo anemicznej jeszcze aktywności jest dla nas zjawiskiem wysoce pozytywnym. Ostatnio wśród tut. Polonii (ok. 100 rodzin) pojawiła się inicjatywa powołania Rady Polonii, kolejna próba zorganizowanej działalności części tych, którzy czują się związani ze swym ojczystym krajem. Obserwujemy wzrost zainteresowania krajem, a także kontaktów Polonii z placówką. Zwiększył się ruch wyjazdowy, głównie zorganizowanych grup turystycznych do Polski. W okresie 8 miesięcy br. wydano 1099 wiz (wzrost

o 14,6%). Dzięki temu oraz podniesieniu taryfy opłat konsularnych, w tym wizowych (naszym zdaniem nadal zaniżonych), wzrosły dochody placówki z tego tytułu ze 142.813,58 pesos w 1980 r. do 415.610,- pesos za 8 miesięcy br., tj. o 191%. Stanowi to 13% rocznego budżetu placówki.

“W płaszczyźnie traktatowej od dłuższego czasu usiłujemy uzyskać stanowisko Meksyku w sprawie zawarcia umowy o komunikacji lotniczej i konwencji konsularnej⁶⁹. Ze względów ekonomicznych Meksyk nie jest zainteresowany podpisaniem umowy lotniczej”.

Nie uzyskaliśmy jeszcze oficjalnego stanowiska rządu w sprawie polskiego projektu konwencji konsularnej. Na podstawie dotychczasowych rozmów oceniamy, że również w tej sprawie władze meksykańskie nie są skłonne do umownego uregulowania tej kwestii pod pretekstem, iż nasz projekt idzie zbyt daleko w rozwiązaniu niektórych kwestii. “Naszym zdaniem w aktualnej sytuacji kraju nie powinniśmy nalegać na negocjowanie konwencji konsularnej”.

Stosunek do aktualnej sytuacji w Polsce

Stosunek bloku rządzącego, włącznie z Prezydentem JLP, można określić następująco: życzliwe zainteresowanie obserwatora i jednoczesna obawa przed przekształceniem „sprawy polskiej” w zarzewie konfliktu międzynarodowego. Z bezpośredniego otoczenia Prezydenta pochodzi teoria tzw. „trójkąta konfliktu”, którego podstawę stanowią Afganistan i Salwador, a wierzchołek – Polska. Sądzi się, że ew. interwencja wojskowa państw-stron Układu Warszawskiego w Polsce stanowiłaby otwarcie drogi do interwencji USA w Salwadorze, co w konsekwencji stworzyłoby groźbę destabilizacji w Meksyku. Taki też był sens pytania JLP o prognozę rozwoju sytuacji w Polsce w rozmowie z E. Honeckerem (wizyta 9–14 września w Meksyku), na co ten ostatni – wg relacji Ambasadora NRD Petera Lorfa – w odpowiedzi przedstawił „wspólne, znane stanowisko KS” w tej sprawie.

W kołach politycznych Meksyku stosunek do sytuacji w Polsce jest zróżnicowany. Prawica wykorzystuje tę sytuację do ataku przeciw nam i KS, w szczególności ZSRR, z pozycji antyradzieckich i antykomunistycznych dowodząc, iż jest to krach systemu. Z tych samych pozycji najzacieklej atakują nas trockiści twierdząc, iż jest to kryzys radzieckiego modelu socjalizmu i generalnie – odejścia od Marksa.

Stanowisko kierownictwa i drobnomieszczańsko-intelektualnej części członków Komunistycznej Partii Meksykańskiej charakteryzuje głęboka nieufność do kierownictwa PZPR i rządu oraz entuzjastyczne poparcie dla polskiej klasy robotniczej. Tezy o zagrożeniu socjalizmu, istnieniu sił kontrrewolucyjnych traktuje się jako pretekst mający usprawiedliwić interwencję ZSRR. Po IX Zjeździe PZPR

⁶⁹ Konwencję konsularną zawarto w 1985 r., a umowę o komunikacji lotniczej dopiero w roku 1990.

obserwujemy pewną korzystną ewolucję poglądów. Nadal jednak nie odczuwamy woli poznania i zrozumienia sytuacji i polityki naszej partii.

Zasadniczo odmienne jest stanowisko partii marksistowskich pozostających w Koalicji (Lewicy) z KPM, tj. PPM, PSR i MAUS, które wręcz zabiegają o zaznajomienie się z dokumentami i ocenami kierownictwa PZPR, rozumieją nas, z ufnością i nadzieją liczą na to, iż o własnych siłach wyjdziemy z kryzysu. Lewica nam przyjazna jest przekonana, iż konstruktywne rozwiązanie kryzysu wzbogaci idee socjalizmu i umocni pozycje międzynarodowego ruchu komunistycznego. Konieczność zastosowania siły widzą jako dramatyczną ostateczność.

Meksyk, 16.09.1981 r.

Opracował E. Trzepizur

AMSZ, Dep. III 49/84, w. 6

197

16 września, notatka informacyjna: relacja ambasady w Moskwie o stosunku radzieckiej centrali związków zawodowych do NSZZ „Solidarność”

Warszawa, dnia 16 września 1981 r.

P o u f n e

NOTATKA INFORMACYJNA

Stosunek Wszechzwiązkowej Centralnej Rady Związków Zawodowych
do NSZZ „Solidarność” – z rozmów przedstawicieli Ambasady w WCSPS
(przed Zjazdem „Solidarności”)

Kierownictwo WCSPS otrzymało w godzinach wieczornych 3 września br. telegram zapraszający do wzięcia udziału w obradach I Krajowego Zjazdu NSZZ „Solidarność” w Gdańsku. Pomijając fakt otrzymania telegramu w ostatniej chwili Kierownictwo WCSPS nie przewidywało udziału w tych obradach – ze względów zasadniczych.

Rozmówcy radzieccy podkreślają, że rozumieją niezwykle złożoną sytuację w naszym kraju, jak również stosunek naszej partii i rządu do ruchu, jakim jest „Solidarność”. Jednocześnie nie mogą znaleźć niczego pozytywnego w tym ruchu ze względu na dominującą rolę w nim skrzydła ekstremalnego. Powołano się przy

tym na artykuł dziennika „Trud” z dnia 3 września 1981 r. pt. „O co zabiegają ekstremiści z Solidarności”, w którym zawarta jest ocena dążeń czołowych działaczy „Solidarności”, oraz określono oficjalny stosunek WCSPS do związku. Dlatego też WCSPS nie widzi obecnie żadnych możliwości współpracy z „Solidarnością”.

Rozmówcy przytaczają przykłady wielu działaczy „Solidarności”, w tym Sienkiewicza, którzy dążyli do konstruktywnej współpracy z władzami polskimi i właśnie na skutek takiej postawy zostali z ruchu wyeliminowani. Podano też przykład powrotu do aktywnej działalności Walentynowicz oraz Modzelewskiego i Celińskiego, którzy zostali odsunięci z kierownictwa (przypuszcza się, że pod presją nieżyjącego kardynała Wyszyńskiego⁷⁰, który był przeciw ekstremistom).

Według rozmówców radzieckich jest to konsekwentna polityka „Solidarności” prowadzona według wskazówek Jacka Kuronia, sformułowana w wielu publikacjach, a w tym w „Dzienniku Polskim” nr 43 z dnia 25.10.1981 r. pt. „Co dalej?”, a będąca programem na najbliższe lata.

Rozmówcy dostrzegają pewne rysy w strukturze związku, a mianowicie pewne rozbieżności między Komitetami Regionalnymi a Kierownictwem Sekcji Branżowych „Solidarności”, które są podporządkowane Komitetom Regionalnym. Rozbieżności te wynikają i będą wynikać (przy niezmienionej strukturze władzy) na tle ambicji, bowiem pierwsi są widoczni przy organizacji strajków i różnego rodzaju protestów przy małym eksponowaniu w tym zakresie sekcji branżowych. Przy tej krytycznej ocenie „Solidarności” jako całości widzą pewne elementy – szczególnie z ostatnich tygodni, gdzie obserwuje się dążenia w niższych ogniwach związkowych – do współpracy (zakłady pracy) pomiędzy „Solidarnością” a Branżowymi Związkami Zawodowymi, jednak na przeszkodzie stoją władze regionalne, które ingerują i starają się temu przeciwdziałać.

Towarzysze z WCSPS uważają, że w aktualnej sytuacji siłą, która gwarantuje prawidłowy rozwój ruchu zawodowego i stoi na rzeczywistych pozycjach klasowych, są Branżowe Związki Zawodowe, którym WCSPS będzie udzielała wszechstronnego poparcia.

/–/ J. ROSZAK

AMSZ, Dep. I 40/84, w. I (druk: Przed i po 13 grudnia, t. II, dok. nr 259)

⁷⁰ W oryginale błędnie „Wydzyńskiego”.

198

*17 września, szyfrogram ambasady w Budapeszcie
o węgierskich reakcjach na sytuację w Polsce*

T a j n e
Specjalnego znaczenia

Szyfrogram Nr 2934/III
z Budapesztu, nadany 17.9, g. 9.30

Kucza

Po pierwszej turze zjazdu „S” odnotowujemy dalszy wzrost niepokoju w kręgach społeczeństwa węgierskiego, pilnie śledzącego wydarzenia w Polsce. Na podstawie rozmów przeprowadzonych z przedstawicielami kierownictwa wydziału zagranicznego KC WSPR, MSZ, MHZ i CRZZ możemy stwierdzić, że stanowisko WSPR wobec „S” znalazło wyraz w artykule redakcyjnym opublikowanym w niedzielnym numerze „Nepszabadsag” z dnia 13 bm. Oceniając stosunki między naszymi krajami Węgrzy wyrażają uznanie dla nas za terminowe wywiązywanie się z zobowiązań handlowych, lecz są bardzo zaniepokojeni przyszłością. Zapytują, czy Polska będzie nadal w stanie tak realizować swoje zobowiązania wobec spadku produkcji, groźby ostrej zimy oraz dalszych ataków „S” na rząd. Podkreślają, iż obecnie sytuacja gospodarcza Węgier jest także bardzo zła.

W związku z sytuacją polityczną w Polsce Węgrzy sceptycznie zapatrują się na spadek popularności „S”. Ich zdaniem „S” działa według perspektywicznego planu, zna swoje możliwości i chce obecnie do maksimum wykorzystać korzyści wynikające z istnienia silnej bazy.

Do popularności „S” przyczyniają się liczne inicjatywy tej organizacji, a odejście ludzi pracy z szeregów „S” może nastąpić jedynie po przejęciu pełnej inicjatywy społeczno-gospodarczej przez partię i rząd oraz [po podjęciu] ofensywnych działań na rzecz kompromitacji poczyną „S”. W sprawie posłania „S” z zadowoleniem przyjęli stanowisko władz polskich, potępiających posłanie.

Obecnie partia węgierska jest w przededniu nowego roku szkoleniowego. Według oceny organizatorów i lektorów informacje o Polsce są wchłaniane z dużym zainteresowaniem i niepokojem, potrzeby społeczne są ich zdaniem w pełni zaspokajane przez prasę, radio i TV WRL.

Naszym zdaniem wydarzenia w Polsce mają także wpływ na szeroko zakrojoną akcję zapoznawania społeczeństwa węgierskiego z najnowszą historią kraju, przyczynami i przebiegiem wydarzeń w roku 1956, opanowaniem kryzysu i odnową po zwycięstwie nad kontrrewolucją oraz z realnymi osiągnięciami ostatniego ćwierćwiecza. W związku ze zbliżającą się 25 rocznicą kontrrewolucji w „Nepszabadsag”

rozpocznie się cykl publikacji historycznych. Ostatni numer kwartalnika „Historia” był w całości poświęcony tematyce lat czterdziestych i pięćdziesiątych.

W sierpniowym i wrześniowym numerze „Tarsadalmi Szemle” („Przeglądu Społecznego”) na ten temat zabrali głos tacy specjaliści jak Berecz, Izsak i Haynal. W publikacjach tych unika się jednak powoływania się na związki między wydarzeniami w Polsce i na Węgrzech w roku 1956. Przyczyny kontrrewolucji poszukuje się wyłącznie we własnych błędach i działalności wrogich sił na Zachodzie. W tej polityczno-propagandowej działalności Węgrzy uwzględniają fakt, iż ponad połowa członków WSPR wstąpiła do partii po kontrrewolucji i nie zna złożonej najnowszej historii swego kraju, i może być podatna na wrogie interpretacje zachodnich ośrodków.

/–/ Chruszczewski

AMSZ, ZD 23/84, w. 3, t. 30 (druk: Przed i po 13 grudnia, t. II, dok. nr 263)

199

*17 września, szyfrogram ambasadora w Rzymie do kierownika WZ KC PZPR
o opiniach polityków WłPK na temat wydarzeń w Polsce*

T a j n e
Pilne

Szyfrogram Nr 3003/III
z Rzymu, nadany 17.9.81, 16.00

Natorf

16 bm. Bek i Zaręba spotkali się w KC WłPK z Sekretarzem KC – Pio Latorre oraz zastępcą Kierownika Wydziału Zagranicznego, Rodolfo Mechini. Przedstawili ocenę sytuacji w Polsce, działania Partii po IX Zjeździe oraz nowy etap w działaniu „Solidarności” po ich zjeździe.

Gospodarze pytali: jak widzimy wyjście z sytuacji, jaka jest aktywność partii w związku z ofensywą „S”, postawa członków partii wewnątrz „S”, czy będą przed II turą zjazdu rozmowy Rząd – „S”, czy sądzimy, że dojdzie do rozłamu w „S”, czy jest tendencja do lepszej pracy w załogach, jak się zachowują stronnictwa i kościół, czy Kierownictwo KPZR ma nadal zaufanie.

Pytano, co miał na myśli MFR w wywiadzie dla „Spiegla”, że „może dojść do rozlewu krwi” i w związku z tym jakie mogą być represje władz wobec ekstremistów w „S”⁷¹.

Latorre wyraził ogromne zaniepokojenie Kierownictwa WłPK wzrostem agresywności „S” i przebiegiem I tury zjazdu. Dał wyraz przekonaniu, że „idąc na starcie, nie stracie z oczu celów – odnowy socjalistycznej, demokracji”. „Jeśli będzie to starcie w oparciu o prawo i konstytucję, to słusznie, trzeba to robić”.

Informację otrzymaną Latorre przekaze Kierownictwu WłPK, które śledzi z zainteresowaniem i troską sytuację w Polsce.

Opinie te wskazują na zrozumienie konieczności przeciwstawienia się ekstremalizacji „S”, zarazem ze zniuansowanym stanowiskiem co do metod i form.

Podkreślano ze strony polskiej wagę zrozumienia i wsparcia partii komunistycznych dla działań naszej partii.

/-/ Wojtaszek

AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 123

200

*17 września, okólnik kierownika WZ KC PZPR:
instrukcja w sprawie informowania o sytuacji wewnętrznej PRL*

T a j n e
„Pilne”

SZYFROGRAM Nr ‘6364^c

Szefowie wszystkich placówek

Sytuacja polityczna w kraju i działania podejmowane przez kierownictwo partii i rządu wymagają od służby zagranicznej ^bzwiększonej dyscypliny, czujności i koordynacji^b ‘aktywizacji’ działań, przede wszystkim w zakresie kształtowania w kraju przebywania zrozumienia niebezpieczeństwa, jakie kryje w sobie awanturniczy kurs przywódców „Solidarności”, wyraźne ataki kontrrewolucji w Polsce oraz możliwe groźne tego konsekwencje dla całokształtu sytuacji światowej.

⁷¹ Mowa o wywiadzie Mieczysława Rakowskiego zatytułowanym „Die Machtfrage ist gestellt”, który ukazał się 13 września w tygodniku „Spiegel” (1981, nr 38).

Szeroko wykorzystujcie oświadczenie Biura Politycznego i inne materiały z oświadczeń agencyjnych dla wykazania stanowczości władz i gotowości odparcia ataków antysocjalistycznych i antyradzieckich.

Z różnych możliwych i przygotowywanych wariantów przeciwdziałania kontrrewolucji kierownictwo partii wybrało na obecnym etapie wariant aktywizacji partii do masowych akcji w obronie socjalizmu i ludowego państwa. Jest to przygotowanie komunistów do działania w każdych warunkach. Partia będzie nadal prowadziła szeroką ofensywę polityczną, ale wspartą środkami administracyjnymi i egzekwowaniem prawa. Linia porozumienia adresowana jest nadal do mas, przede wszystkim robotników, ale nie może być interpretowana jako wyraz uległości wobec wrogich nacisków przywódców i doradców „S”. Od członków partii wymagane jest jasne określenie się wobec zaistniałej sytuacji.

Sejm kontynuować będzie prace zapewniające przyjęcie w trzeciej dekadzie ustawy o samorządzie i przedsiębiorstwie⁷². Podjęte są działania koordynujące stanowisko PZPR, ZSL i SD oraz umacniające formuły FJN. Przewiduje się rozmowy z hierarchią kościelną różnych szczebli. Ważnym odcinkiem działania jest zdyscyplinowanie i aktywizacja prac organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości. Problemem o szczególnym znaczeniu jest katerygoryczne przeciwdziałanie różnym przejawom antyradzieckości.

W perspektywie II tury Zjazdu „S” przewidywać należy działania rządowe ograniczające zakres międzynarodowych kontaktów „S”. Zainteresowane placówki otrzymają odrębne instrukcje.

Dwudniowa narada I sekretarzy KW i kierowników Wydziałów KC z kierownictwem partii i rządu wykazała zwartość partii w podstawowych ocenach i kierunkach działania⁷³.

^f*W. Natorf*

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

⁷² Ustawa o samorządzie załogi przedsiębiorstwa państwowego została uchwalona 25 września.

⁷³ Narada odbyła się 16–17 września.

201

*17 września, szyfrogram wicedyrektora GM do ministra spraw zagranicznych
(do Meksyku) w sprawie oświadczenia KC KPZR*

Warszawa, dn. 17.9.1981 r.

Tajne
NATYCHMIAST
dale nie w nocy^d

SZYFROGRAM Nr '6365^c

TRZEPIZUR – Meksyk

dla Tow. Czyrka

Oświadczenie KC KPZR i rządu radzieckiego wręczone Tow. Kani przez Aristowa, w całości poświęcone przejawom antyradzieckiej działalności w Polsce⁷⁴.

Główne elementy:

1. Ocena, iż skoordynowane działanie wrogów socjalizmu ma wyraźnie charakter polityczny, którego celem w ostatecznym wyniku jest wyrwanie Polski z obozu socjalistycznego, zlikwidowanie w Polsce socjalizmu.

⁷⁴ W przekazanym oświadczeniu (opublikowanym także w polskiej prasie) m.in. stwierdzano: „Komitet Centralny Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego i Rząd ZSRR zmuszone są zwrócić uwagę Komitetu Centralnego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej Rządu PRL na nasilającą się antyradzieckość w Polsce, rozwydrzenie, które osiągnęło niebezpieczną granicę. Fakty świadczą o tym, że w kraju jawnie, szeroko i bezkarnie prowadzona jest wyuzdana kampania przeciwko Związkowi Radzieckiemu, jego zagranicznej i wewnętrznej polityce. Dowody niezbicie świadczą o tym, że nie są to jakieś pojedyncze, nieodpowiedzialne wybryki chuligańskich elementów, lecz skoordynowane działanie wrogów socjalizmu, mające wyraźnie polityczny charakter. [...] Ordynarnie fałszowana jest historia stosunków pomiędzy naszymi krajami. Rozwydrzona propaganda przeciwko Związkowi Radzieckiemu prowadzona jest poprzez różnorodne wydawnictwa, przy pomocy ekranów kinowych, scen teatralnych i estradowych. Jawnie brzmi ona w publicznych wystąpieniach wodzirei KSS-KOR, «Konfederacji Polski Niepodległej», «Solidarności» w masowo wypełnianych salach. Pierwsza tura Zjazdu tego nowego «związku zawodowego» w istocie stała się trybuną, z której na całą Polskę roznosiły się wyuzdane oszczerstwa i obelgi pod adresem naszego państwa. Oburzającą prowokacją było przyjęcie w Gdańsku tak zwanego «Apelu do narodów Europy Wschodniej». [...] KC KPZR i Rząd Radziecki uważają, że dalsze pobłażanie jakimkolwiek przejawom antyradzieckości przynosić będzie ogromny uszczerbek dla polsko-radzieckich stosunków i pozostaje w całkowitej sprzeczności z sojuszniczymi obowiązkami Polski i żywotnymi interesami narodu polskiego»; AAN, KC PZPR, V/170.

2. I tura Zjazdu „S” stała się trybuną oszczerstw i obelg pod adresem ZSRR. Oburzającą prowokacją było „posłanie” do ludzi pracy Europy Wschodniej⁷⁵.

3. Antysocjalistyczne siły dążą do wywołania w Polsce atmosfery skrajnego nacjonalizmu o antyradzieckim ostrzu. Współbrzmi to z antyradziecką histerią rozniecaną przez imperializm.

4. Krytyczny stosunek do braku zdecydowanych kroków ze strony władz. Pozostaje to w sprzeczności z konstytucją PRL. Nie ma ani jednego przypadku oporu prowokatorom, natomiast udostępniane są państwowe pomieszczenia, środki masowej informacji itd.

5. Przypomnienie wcześniejszych uwag kierownictwa KPZR o narastaniu fali antyradzieckości oraz zapewnień z naszej strony, iż zostanie położony temu kres. Rzeczywistość świadczy o sytuacji przeciwnej.

6. Naród radziecki ma pełne moralne prawo wymagać ukrócenia wystąpień antyradzieckich.

7. Dalsze pobłażanie takim wystąpieniom „przynosić będzie ogromny uszczerbek dla stosunków polsko-radzieckich, pozostaje w sprzeczności z sojuszniczymi zobowiązaniami, z żywotnymi interesami narodu polskiego”.

8. Wyrażone przekonanie, że kierownictwo partii i rządu PRL podejmie niezwłocznie radykalne i stanowcze działania.

Przewiduje się, że tekst oświadczenia zostanie opublikowany 18 bm.

Ludwiczak^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 9, t. 94

⁷⁵ Wcześniejszym szyfrogramem wysłanym tego samego dnia do Meksyku wicedyrektor Ludwiczak przekazywał ministrowi spraw zagranicznych: „1. Zwiększona aktywność terenowych ogniw «Solidarności»: spotkania delegatów na Zjazd «S», nasilone działania na rzecz tworzenia samorządów pracowniczych wg propozycji «Sieci», organizowane przez zarządy regionalne spotkania z wojewodami, wzmożona akcja propagandowa, w tym plakatowa, związana z 17 września 1939 r. [...] W trakcie konferencji plenarnej Episkopatu w Gnieźnie – bkp Dąbrowski: najważniejsza część Zjazdu «S» odbywała się w kuluarach, niektóre wnioski były inspirowane przez KOR i ^hPKN^h ^cKPN^c; Glempe: trzeba pomóc Wałęsie poprzez oddziaływanie na delegatów, aby do głosu nie doszły elementy ekstremalne. [...] 4. Wśród aktywu (na podstawie informacji komitetów wojewódzkich): żądania wobec B.P. i rządu o podjęcie b. zdecydowanych działań; sugestie, aby z inicjatywy rządu raz jeszcze doprowadzić do spotkania z kierownictwem «S» (wyjaśnienie spraw spornych, ostrzeżenie władz Związku, ultimatum); forsowany też pogląd, iż KC winien w najbliższych dniach dokonać wnikliwej analizy sił i możliwości partii dla wyprowadzenia kraju z kryzysu”; AMSZ, ZD 23/84, w. 9, t. 94.

202

*17 września, stenogram posiedzenia Rady Ministrów:
zagraniczna aktywność NSZZ „Solidarność” (fragment)*[...]⁷⁶Minister Spraw Zagranicznych M. Dmochowski

Ja chciałem, towarzyszu premierze, podnieść dwie sprawy, a może trzy, wiążące się z tematem. Otóż pierwsza taka, mamy poważne sygnały, że Solidarność zaczyna wkraczać czy zamierza wkraczać w obszar zagraniczny wśród naszych załóg, zwłaszcza w Czechosłowacji, Libii i na Bliskim Wschodzie. Wydaje się – no ja nie muszę uzasadniać, jakie byłyby tego konsekwencje, prawda, i trudności – wydaje mi się, w każdym razie tak dyskutowaliśmy sprawę u nas, że należałoby się może już przyrzeć teraz, jakie można przedsięwziąć tam środki, żeby temu zapobiec. Chodzi głównie chyba o to, żeby, no, po prostu posłać tam takich ludzi, którzy się potrafią temu przeciwstawić, a wycofać tych, którzy wykazują skłonność do, powiedzmy, podejmowania destrukcyjnych różnych działań. Są to sygnały poważne i dotąd się to udało wszystko likwidować czy, powiedzmy, nie dopuszczać do tego, ale zagrożenie takie zaczyna poważnie narastać. To byłaby jedna prośba czy jeden wniosek. I drugi taki, my mamy trzy interwencje, ze strony Czechosłowacji, Węgier i Niemieckiej Republiki Demokratycznej, dotyczące wystaw, które miały miejsce w związku z pierwszą częścią zjazdu Solidarności, oczywiście, że to trzeba załatwić i my, powiedzmy, te interwencje odpowiednio potraktujemy, ale jest to likwidowanie skutków, a nie przyczyn. Chodziłoby o to, czy nie można by, proszę uprzejmie, ażeby Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk, no, może przedsięwziął jakieś kroki, które by nie dopuściły do tego typu publikacji, tego typu wystaw, prawda. Są to naszym zdaniem, no, wystawy obraźliwe, w każdym razie nie mieszczące się w regułach, ^anie sądzimy^a, że można byłoby chyba temu w sposób zgodny z prawem zapobiec.

Wiceprezes Rady Ministrów J. Obodowski

Przepraszam, nie wiem, gdzie...

Minister Spraw Zagranicznych M. Dmochowski

Nie, nie, to miało miejsce w Gdańsku. Jeśli chodzi o te trzy wystawy, to są sprawy gdańskie, ponieważ zbliża się drugi termin, druga część zjazdu, prawda, nie należy czy nie można wykluczyć, że się to powtórzy, i byłoby wtedy rzeczą jeszcze bardziej kłopotliwą, prawda.

I wreszcie trzecia sprawa, chcę tylko powiedzieć że będziemy się zwracać do resortów, m.in. do Ministra Łączności także, prawda, w związku z naszym

⁷⁶ Pominięto fragmenty niezwiązane z polityką zagraniczną.

zdecydowanym stanowiskiem negatywnym dotyczącym czy wiążącym się z projektowanym założeniem Biura Solidarności w Nowym Jorku i innych krajach. Więc te działania, które się tam podejmuje, w sensie choćby kolportażu, prawda, informacji, są sprzeczne z prawem i zamierzamy się temu w sposób zdecydowany przeciwstawić i będziemy to chyba skutecznie..., a w każdym razie chcemy takie działanie podjąć. Druga sprawa z tym się wiążąca, z 3 punktem, to to, że niestety prawdopodobnie dojdą nowe ogniska, jeśli chodzi o spory z Solidarnością, albo- wiem część delegacji uczestnicząca w pierwszej fazie zjazdu nie będzie mogła być naszym zdaniem dopuszczona do drugiej części obrad. Takie wnioski stosowne my przygotowujemy, już przygotowujemy. Dziękuję bardzo.

Wiceprezes Rady Ministrów J. Obodowski

Powiem pytanie dodatkowe. Czy macie próbę organizowania z Solidarności także na terenie naszych placówek, ambasad.

Minister Spraw Zagranicznych M. Dmochowski

Takich nie mamy, towarzyszu premierze.

Wiceprezes Rady Ministrów J. Obodowski

Ja nie znam takich, znam te rzeczy z budów tylko.

Minister Handlu Zagranicznego R. Karski

Towarzyszu Premierze, dodatkowo wyjaśnię. Temat nie jest nowy, od początku powstania tego związku były próby przeniesienia jego działalności za granicę i były próby zakładania związków zawodowych solidarności zarówno w BRH, jak i w ambasadach. Wspólnie z MSZ stanęliśmy na stanowisku, że działalność związkowa kończy się w Polsce, natomiast tam są pracownicy służby zagranicznej niezależnie od ich przynależności, prawda, związkowej w kraju i utworzyliśmy coś takiego, no, jak by to powiedzieć, że jest Rada pracownicza, która reprezentuje wszystkich, rada pracowników służby zagranicznej, która załatwia i sprawy związkowe, natomiast przynależność przenieśliśmy do kraju. To jest takie prowizorium, które do tej chwili jest, i to wywołuje w kraju duże perturbacje, ponieważ ludzie pracujący za granicą opłacają składki związkowe i z tego powodu rośnie jakiś fundusz, który przeznaczany jest na zakup leków, na inne sprawy. I ten fundusz jest przeznaczany do kraju. I tutaj się znowu upomina Solidarność, bo wtedy on trafia do kasy pracowników państwowych lub pracowników handlu zagranicznego itd., oni są z tego eliminowani częściowo, w tej chwili są prowadzone negocjacje, coś tam się im daje. [...]

AAN, URM-KT, 135/31

203

*18 września, szyfrogram dyrektora Departamentu Konsularnego
do konsulatu generalnego w Chicago
w sprawie aresztowania Mariana Zacharskiego*

Warszawa, dn. 18 września 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 6389^c

CHICAGO – DERYŁO

(do rąk własnych)

^cWaszyngton – Spasowski do wiadomości^c

1. Popieramy sugestię adwokata o odwołanie się do Sądu Najwyższego i upoważniamy do wystawienia pisemnej gwarancji ^cAmbasady^c (Konsulatu), że Zacharski stawi się na proces⁷⁷. ^bdopisek na prośbę Dep. Konsularnego^b

2. Zapytajcie Staduma, czy nie powinniśmy działać równolegle poprzez Departament Stanu, by Departament Sprawiedliwości specjalnie potraktował sprawę ewentualnie wbrew decyzji Sądu Aplikacyjnego.

3. Popieramy działanie Staduma w próbach politycznego rozwiązania sprawy poprzez kontakty z Morrisem.

4. Zgoda na wyjazd Kudasia.

5. Po przeczytaniu materiałów przysłanych kapitańską nasuwają się następujące uwagi:

– Dowody rzeczowe przeciw Zacharskiemu są bardzo słabe. Odciski palców Z. na różnych przedmiotach Bella są łatwo wytłumaczalne bliskimi kontaktami

⁷⁷ Szyfrogramem z 24 sierpnia rezydent wywiadu (formalnie konsul) w Chicago Romuald Deryło informował: „1. Z. jest w dobrej formie psychicznej. Został b. podbudowany wiadomością o istniejących możliwościach uchylenia tymczasowego aresztu. 2. Przekazane adwokatowi materiały dowodowe nie wniosły niczego nowego. Na tajnych dokumentach Hughesa nie ma odcisków palców Z. Oskarżenie będzie się opierało, wg. adwokata, najprawdopodobniej na zeznaniach Bella i nagraniu jego rozmowy z Z. Kolejne posiedzenia sądu 2.9. i 8.9. poświęcone będą wnioskowi obrony o: a) udostępnienie przez FBI i Hughesa szczegółowych danych dot. Bella, b) odstąpienie od oskarżenia uzasadnione brakiem w akcie oskarżenia dowodów wskazujących na tajny charakter dokumentów przekazanych rzekomo Z. przez B.”; AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 37.

towarzyskimi obu rodzin. Nagrana przez Bella rozmowa z Z. świadczy, że Zacharski nie rozumiał większości pytań i dawał odpowiedzi czysto grzecznościowe.

– Uważamy, że zeznania Bella można również przypisać jego bujnej fantazji czy chorobliwej wręcz chęci wślawienia się, o czym świadczy pisana w latach 70-tych przez niego książka na tematy szpiegowskie. Stąd można wysnuć wniosek, że Bell dla zdobycia reklamy wymyślił sprawę Zacharskiego. Może warto zasugerować Sądowi, aby rękopis został przestudiowany przez biegłych pod kątem zbieżności wątków książki ze złożonymi zeznaniami Bella. Jak wiemy, Bell często omawiał z Zacharskim akcję swojej powieści.

– Nasuwa się pytanie, czy FBI nie zawarło specjalnie umowy z Bellem w dziedzinie przeciw Zacharskiemu, gdyż jak wynika z materiałów, FBI stwierdziło, że od 1979 r. przekazywane były Zacharskiemu tajne materiały z firmy Hughes. Jak rozumiemy, FBI nie uczestniczy w przestępstwie i nie mogło zezwolić na taką działalność przez następne dwa lata, jaka jest zarzucana Zacharskiemu.

^fPichla^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 38

204

*18 września, szyfrogram misji wojskowej w Berlinie Zachodnim
o uprowadzeniu samolotu PLL LOT*

Tajne
Natychmiast

Szyfrogram Nr 3047/III
z Berlina Misji, nadany 18.9.81, 23.50

Korczewski

Obecne porwanie samolotu do BZ jest już czwartym od grudnia 80 r. (poza dwoma nieudanymi porwaniami w tym czasie)⁷⁸.

W chwili lądowania samolotu przedstawiciele Misji Wojskowej byli już na lotnisku i natychmiast przystąpili do znanych już czynności. Tym jednak razem władze amerykańskie maksymalnie ograniczyły obecność przedstawicieli Misji przy przesłuchiowaniu załogi i pasażerów. Postępowanie takie oraz b. długi

⁷⁸ Zob. dok. nr 40.

tok przesłuchiwania tłumaczyli Amerykanie wyjątkowością incydentu: grupowy (12 osób) porywacz, bandyckie zachowanie się porywaczy wobec pasażerów (pocięcie pasażerki żyłkami, rozlanie z butelek spirytusu oraz próby wzniesienia pożaru w samolocie, grożenie stewardessie powieszeniem jej, sterroryzowanie pasażerów i załogi).

Zażądaliśmy ustnie ekstradycji porywaczy oraz zaprotestowaliśmy wobec postępowania w stosunku do przedstawicieli Misji.

Samolot wystartował w drogę powrotną do Warszawy ok. 22.00. W BZ pozostało 12 porywaczy (wszyscy z jednej miejscowości Giszowiec koło Katowic), 6 innych obywateli polskich oraz 2 obywateli węgierskich.

Wobec wysoce niewłaściwego, nieprzychylnego postępowania władz amerykańskich w stosunku do przedstawicieli Misji wnioskujemy złożenie ostrego protestu u Amerykanów.

Szczegółową notatkę o całym incydencie prześlemy wkrótce.

/-/ Prystrom

AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 20

205

*19 września, szyfrogram ambasadora w Paryżu
o stosunkach polsko-francuskich i polityce zagranicznej Francji*

T a j n e
Pilne

Szyfrogram Nr 3074/III
z Paryża, nadany 19.9, 12.30

Wiejacz
Od Pontillon.

1) Mauroy prosił przekazać, że widziałby swoją wizytę w Polsce w pierwszej połowie grudnia br. Jeśli przyjmujemy, prosi o sprecyzowane propozycje terminowe. Poza Warszawą sugeruje wyjazd do Krakowa i Oświęcimia. Pontillon sugerował możliwość spotkania Mauroy z załogą dużego zakładu, a także z Glempem i Wałęsą, oczywiście poza oficjalnym programem.

2) Rząd zaniepokojony obecnymi tendencjami w „Solidarności”. Ocenia, że osiągnęły one niebezpieczną granicę. Pontillon, jak twierdzi, rozmawiał w tym duchu z kierownictwem KKP w Gdańsku w sierpniu br. Po ostatnich wydarzeniach, w których odnotowują, że partia i rząd PRL „nie zamknęły drzwi” do rozwiązań politycznych, strona francuska zamierza przedstawić pilnie swój punkt widzenia Wałęsie i Geremekowi⁷⁹. Chodzi jej między innymi o uniknięcie dalszego zaostrzenia na II części zjazdu „S”.

3) Rząd francuski z niepokojem patrzy na stanowisko USA, które w swej globalnej strategii uwikłania ZSRR w maksymalną ilość konfliktów traktują sprawę polską i naród polski bardziej jako „przedmiot” niż „podmiot”. Inne jest stanowisko krajów Europy Zachodniej, które w różnym może stopniu widzą w pogłębianiu się kryzysu u nas zagrożenie dla stabilności i bezpieczeństwa Europy.

4) Wizyta Wałęsy we Francji w II połowie października. Stronie francuskiej zależało, by W. był we Francji przed wyjazdem do USA i poddaniem tam Wałęsy zmasowanej presji, między innymi amerykańskich ZZ, które w polityce zagranicznej popierają całkowicie konfrontacyjną linię Administracji. Rządowi francuskiemu zależy na utrzymaniu wypracowanej w ubiegłym roku formuły wizyty z udziałem jako gospodarzy wszystkich central ZZ, w tym CGT.

5) Z długiej dyskusji na tematy międzynarodowe odnotowują szczerą chyba wypowiedź Pontillon, iż czas, aby Francja uaktywniła swoją politykę wobec ZSRR. Według P. – Francja dostatecznie jasno wyraziła swój stosunek do problemów dzielących ją od ZSRR, jak równowaga sił nuklearnych w Europie i Afganistan. Z drugiej strony – natężenie kursu konfrontacyjnego USA zmusza Francję i Europę Zachodnią do bardziej konkretnego działania. Do końca br. będzie ożywienie aspektu gospodarczego stosunków Francja–ZSRR, z posiedzeniem wielkiej komisji w Moskwie. W 1982 roku rozwinie się, według Pontillon, dialog polityczny.

6) Pontillon zainteresowany, aby wizycie Mauroy nadać nie tylko charakter dwustronny, ale także rozważyć możliwość ew. inicjatywy międzynarodowej, która „przywróciłaby Polsce jej konstruktywną, inicjującą rolę na forum międzynarodowym”.

Moje uwagi i sugestie na ten temat – kapitańską. Również kapitańską – szczególniejsza notatka z tej 2,5 godzinnej rozmowy.

/–/ Kułaga

AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 110

⁷⁹ W oryginale błędnie „Geremek”.

206

*19 września, szyfrogram wicedyrektora GM do ministra spraw zagranicznych
(do Nowego Jorku) o bieżącej sytuacji międzynarodowej*

Warszawa, dn. 19 września 1981 r.

T a j n e
„PILNY”

SZYFROGRAM Nr 6420^c

Wyzner – Nowy Jork dla Tow. Czyrka

1. Charge amerykański na polecenie Haiga przekazał MSZ message nawiązujący do oświadczenia KPZR i wyrażający troskę o „wzrost nacisku radzieckiego” i niebezpieczeństwo konfrontacji w Polsce⁸⁰. Szczegóły w odrębnej depeszy.

2. Od radzieckich: spotkanie Gromyko–Haig rozpocznie się z otwartym porządkiem dziennym (na prośbę radzieckich). Dotychczas – z winy Amerykanów – nie przeprowadzono żadnych poważnych rozmów przygotowawczych. Zamiarem ZSRR poprowadzenie rozmów w sposób pryncypialny z naciskiem na sprawy kluczowe (rozbrowienie). Prognozy – sceptyczne, wobec spodziewanej dużej różnicy stanowisk.

3. Francuzi (H. Puisais) przekazali, iż mimo wcześniejszych ustaleń aparat ich MSZ nie sugeruje Cheyssonowi spotkania z Wami w Nowym Jorku – z uwagi na napięte kalendarze i zapowiedzianą wizytę Ch. w Polsce.

4. Rozmówca Frąckiewicza z Urzędu Premiera Australii powiedział (powołując się na swoje rozmowy w Waszyngtonie), iż Amerykanie już nie czekają na radziecką interwencję w Polsce, ale chcą, by Polacy długo „gotowali się w swoim sosie”.

5. Bułgarzy w odpowiedzi na naszą sugestię proponują termin wizyty tow. Kani – 14 lub 15 października.

6. Kolejne porwanie samolotu do BZ⁸¹. Władze amerykańskie maksymalnie ograniczyły obecność przedstawicieli naszej Misji przy przesłuchaniu załogi i pasażerów. Tłumaczyli to wyjątkowością incydentu: grupowy porywacz, bandyckie zachowanie się. Zapowiedzieliśmy Ambasadzie USA podjęcie tej sprawy 21 bm.

⁸⁰ Zob. dok. nr 210.

⁸¹ Zob. dok. nr 204.

7. Komunikat prasowy o Waszej wizycie w Brazylii 21 bm.

8. Dezercja Wita Wójtowicza w Sztokholmie. Zwrócił się do szwedzkich władz policyjnych o azyl polityczny⁸².

^fLudwiczak^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 104

207

*19 września, okólnik dyrektora Departamentu Konsularnego
w sprawie wydawania wiz osobom zaproszonym
na drugą turę I krajowego zjazdu delegatów NSZZ „Solidarność”*

Warszawa, dn. 19 września 1981 r.

Tajne

SZYFROGRAM Nr 6421^c

SZEFOWIE PRZEDSTAWICIELSTW PRL:

Bruksela	Londyn	Wiedeń
Paryż	Tokio	Waszyngton
Belgrad	Oslo	Kolonia
Berno	Sztokholm	Rzym
Kopenhaga	Genewa	
^c N. Jork	Haga ^c	

Zgoda na wydanie wiz zaproszonym delegatom na drugą część zjazdu „S” (26.IX.–3.X.), o ile nie figurują w indeksie⁸³. Wydawajcie tylko tym, którzy będą aplikować. Nie wydawać wiz delegatom MKWZZ i Sekr. Międzynarodowych tej

⁸² Wit Wójtowicz, I sekretarz ambasady w Sztokholmie, odmówił powrotu do kraju i pozostał w Szwecji; zob. dok. nr 241.

⁸³ Okólnikiem z 18 września dyrektor Staniszewski przekazywał: „Przyjazdy dziennikarzy na II turę zjazdu Solidarności są wstrzymane. O zmianie decyzji poinformujemy”; AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148.

organizacji i DGB z RFN, ^ca także AFL-CIO^{c84}. Maksimum ^h12^h ^c10^c dni. Nie wymagajcie voucherów. Przekażcie Konsulatowi. Informujcie o wydanych wizach⁸⁵.

^hWiejacz^h
^fPichla^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

208

19 września, szyfrogram wiceministra Wiejacza
do ministra spraw zagranicznych (do Nowego Jorku)
w sprawie odwołania udziału delegacji AFL-CIO
w drugiej turze I krajowego zjazdu delegatów NSZZ „Solidarność”

Warszawa, dn. 19 września 1981 r.

T a j n e
^cPilna^c

SZYFROGRAM Nr ^c6422^c

CZYREK – N. JORK – ^cdo rąk własnych^c

Ze względu na wysoki stopień napięcia w Kraju oraz wzrost zaniepokojenia sytuacją w Polsce ze strony wielu państw Kierownictwo ^h(KC)^h ^c(Barcikowski)^c uznało, że przyjazd AFL-CIO na Zjazd „S” byłby dodatkowym elementem wzmagającym to napięcie. Ambasada w Waszyngtonie winna przeprowadzić odpowiednie rozmowy wyjaśniające ze zw. zaw., a także w Dep. Stanu ze względu na zainteresowanie rządu tą sprawą. Można wskazać w rozmowach, że stanowisko, które byłoby przedstawione na Zjeździe, jest znane z oficjalnych enuncjacji Kirklanda. Takie

⁸⁴ Zob. dok. następny.

⁸⁵ Kolejnym okólnikiem z tego samego dnia, skierowanym do placówek w Brukseli, Bernie i Genewie, dyrektor Pichla przekazywał: „Prosimy o anulowanie i niewydawanie wiz przedstawicielom Międzynarodowej Konfederacji Wolnych Zw. Zaw. i Sekretariatów Międzynarodowych tej organizacji na II część Zjazdu «S». Nie zostaną wpuszczeni do Polski. *Proszę amb. Fekecza o odpowiednie załatwienie sprawy*”. Nasze negatywne stanowisko jest wynikiem oceny treści wystąpienia O. Kerstena, Sekr. Gen. MKWZZ, w I części Zjazdu. Ingerowało ono w sprawy wewnętrzne Polski, było poparciem dla ekstremistycznego skrzydła «S», stanowiło zachętę do nieustępliwości «S» w stosunku do rządu”; AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148.

wystąpienie uznano by za udzielenie poparcia siłom ekstremistycznym kierownictwa „S”. Nie bez znaczenia jest fakt, że ze względu na stanowisko AFL-CIO nie były, w wielu przypadkach, udzielane wizy amerykańskie zw. zaw. KS. Jeśli aprobujesz, przekaz ^bW.^h ^cWaszyngtonowi^c do realizacji.

^c*Prośba o poinformowanie nas.*

Ewentualnie informuj bezpośrednio Barcikowskiego^c.

^f*Wiejacz^f*

AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 104

209

19 września, okólnik wiceministra Wiejacza w sprawie planowanego utworzenia biura informacyjnego NSZZ „Solidarność” w Nowym Jorku

Warszawa, dn. 19 września 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr ‘6423’

SZEFOWIE PRZEDSTAWICIELSTW PRL:

Tokio	Ottawa	^c <i>Canberra</i>
N. Jork	Waszyngton ^c	Londyn
Paryż	Bruksela	Haga
Kopenhaga	Oslo	Sztokholm
Helsinki	Genewa	Kolonia
Berno	Rzym	Madryt
Lizbona	Wiedeń	Berlin/Misja
Ateny	Ankara	

Otwarcie Biura Informacyjnego „S” w Nowym Jorku i zapowiedź Przetakiewicza otwarcia podobnych placówek w innych krajach oceniamy negatywnie⁸⁶. *‘Nie było uzgodnione z nami’*. Niezależnie od oczywistych implikacji jest to narusze-

⁸⁶ Okólnikiem z 19 września wiceminister Wiejacz informował: „W związku z zaistniałą sytuacją polityczną wstrzymujemy rozpatrywanie wyjazdów zagranicznych oficjalnych delegacji «S». Planowane są wizyty Bujaka w RFN, Wałęsy we Francji i USA. Zmianę

nie polskich przepisów art. 1 ust. 1 Ustawy o łączności z dn. 31.I.1981 r. i art. 2 pkt 5 Ustawy z dn. 29.V.1974 o Urzędzie Ministra Spraw Zagranicznych. Dlatego w przypadku podobnych prób na Waszym terenie podejmujcie stanowcze kroki wobec władz i zw. zawodowych (ponieważ istnieje prawdopodobieństwo, że mogą „S” pomagać), wskazując na negatywne skutki ^hzarówno^h dla wzajemnych stosunków⁸⁷, ^hjak i na sytuację wewnętrzną w Polsce^h.

^fWiejacz^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

210

*19 września, notatka informacyjna
z rozmowy wiceministra Dobrosielskiego z chargé d'affaires ambasady USA*

Warszawa, dnia 19 września 1981 r.

Notatka Informacyjna
z rozmowy z chargé d'affaires USA H.E. Wilgiś'em z 19 bm.

1. Wilgiś oświadczył, iż ma polecenie Sekretarza Stanu Haig'a, by przedstawić w trybie pilnym, na możliwie najwyższym szczeblu, następujące stanowisko Departamentu Stanu:

stanowiska uzależniamy od przebiegu i rezultatów II części Zjazdu «S»»; AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148.

⁸⁷ Szyfrogramem z 24 września skierowanym do ambasadora w Waszyngtonie oraz do ministra Czyrka i konsula generalnego w Nowym Jorku dyrektor Szewczyk informował: „23 bm. wezwałem Wilgiś'a jako chargé. Poinformowałem o usiłowaniach otwarcia Biura Informacyjnego Solidarności w Nowym Jorku. Wskazałem, że tworzenie placówek zagranicznych bez zgody MSZ jest sprzeczne z naszym systemem prawnym oraz że rozpowszechnianie prasy i czasopism za granicą wymaga zezwolenia Min. Łączności. Ani Solidarność, ani Przetakiewicz o żadne zezwolenie nie występowali. P. udał się do USA na podstawie paszportu turystycznego, zatajając rzeczywisty cel wyjazdu. Działalność Biura Solidarności w N.J. (finansowana przez AFL-CIO) byłaby z punktu widzenia prawa polskiego nielegalna. ^hKKP^h Solidarności przekazano stanowisko władz. Informujemy rząd USA oczekując, że ze swej strony nie zaaprobuje on działalności Przetakiewicza. Stanowisko, jakie zajmie Administracja, będzie miało określoną wymowę polityczną. Zalegalizowanie działalności Przetakiewicza przyniosłoby poważną szkodę wzajemnym stosunkom”; AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148.

„Jesteśmy głęboko zaniepokojeni zwiększoną presją radziecką na Polskę, najbardziej otwarcie odzwierciedloną w liście radzieckiego Komitetu Centralnego doręczonym w Warszawie 17 września⁸⁸. Naszym zdaniem jest to jaskrawa ingerencja w wewnętrzne sprawy Polski i będziemy to wyraźnie przedstawiać publicznie i prywatnie wobec przedstawicieli radzieckich.

My ze swej strony z szacunkiem odnosimy się do kursu stosowanego przez władze polskie od przeszło roku, który pozwalał na pokojowe rozstrzygnięcie wielu krytycznych problemów i który, naszym zdaniem, ułatwia rozwiązanie przez Polskę jej problemów gospodarczych i finansowych. W ciągu tego okresu usiłowaliśmy dać wyraźnie do zrozumienia wszystkim zainteresowanym, że nasz rząd odnosi się z dużą sympatią do problemów Polski i że my nie chcemy ingerować w wewnętrzne sprawy Polski.

Szczerze mówiąc jesteśmy obecnie zaniepokojeni możliwością konfrontacji wewnętrznej w Polsce, co chociaż może wydawać się pożądane dla władz radzieckich, mogłoby zagrozić ogólnemu kursowi odnowy i reformy w Polsce i co, mając na względzie historię podobnych konfrontacji w Polsce w minionych 25 latach, mogłoby mieć niemożliwe do przewidzenia konsekwencje. Mając na względzie kluczowe położenie Polski w Europie, wierzymy, że kierownictwo Polski będzie pamiętać, że rozwój sytuacji w Polsce może wyrzucić wpływ na sytuację ogólnoeuropejską.

W obecnej sytuacji uważamy za rzecz niezmiernie ważną, aby kierownictwo polskie uświadomiło sobie negatywny wpływ, jaki środki represji podjęte przez nie mogłyby wyrzucić na stosunek do Polski w Stanach Zjednoczonych”.

2. Zwróciłem uwagę W., iż przedstawione stanowisko amerykańskie dotyczy w części sfery stosunków PRL ze Związkiem Radzieckim. Zakres tych stosunków jest sprawą bilateralną i kraje trzecie nie mają tytułu do ingerowania w nie. Jest rzeczą zrozumiałą, iż dla Związku Radzieckiego nie może być obojętne to, co się w Polsce mówi lub pisze na jego temat. Podnoszenie tego przez Stany Zjednoczone, które same wielokrotnie występowały z interwencjami co do treści wypowiedzi lub publikacji ukazujących się w Polsce na tematy amerykańskie, jest co najmniej dziwne i dla nas nie do przyjęcia. Odnośnie części przedstawionego oświadczenia Departamentu Stanu, która dotyczy stosunków polsko-amerykańskich, wskazałem na deklarowane autorytatywnie przez polskie kierownictwo zainteresowanie rozwojem przyjaznych stosunków wzajemnych. Chcielibyśmy, by stosunki te przyczyniły się także do umacniania pokojowej współpracy międzynarodowej, do poprawy stosunków Wschód–Zachód.

Oficjalny rzecznik Departamentu Stanu określił oświadczenie radzieckie jako ingerencję w wewnętrzne sprawy polskie, która ma jakoby na celu „zastraszenie narodu polskiego”.

⁸⁸ Zob. dok. nr 201.

Jak podaje agencja Reuter'a, anonimowi funkcjonariusze Departamentu Stanu stwierdzali, iż list KPZR zmierza do przeciwstawiania Polaków przeciwko sobie i stwarza warunki dla zbrojnego starcia polskich sił bezpieczeństwa ze zwolennikami „Solidarności” oraz zaproszenia sił zbrojnych ZSRR do interwencji. Takie komentarze, nie mające najmniejszej politycznej podstawy, są wyjątkowo szkodliwe, przyczyniają się do destabilizacji sytuacji w Polsce i mogą stanowić zachętę dla ekstremistów z „Solidarności”. Jesteśmy przeciwni temu, by sytuacja w Polsce była wykorzystywana dla pogarszania atmosfery w stosunkach Wschód–Zachód.

Rząd PRL zdecydowany jest ^hrozwiązać ^crozwiązywać problemy wewnętrzne na płaszczyźnie politycznej metodą dialogu, a nie konfrontacji. Mamy pełną świadomość, jakie mogłyby być konsekwencje wewnętrzne i zewnętrzne, gdyby taka konfrontacja została nam narzucona. Ostrzeżenia o konsekwencjach konfrontacji powinny być raczej adresowane do elementów ekstremistycznych w łonie „Solidarności”, które do niej zmierzają. Miałyby to swoje znaczenie w perspektywie drugiej tury Zjazdu „Solidarności”.

Wilgis nie polemizował – oświadczył, iż poinformuje Waszyngton o stanowisku polskim. Dał do zrozumienia, iż uważa za rzecz ważną, iż władze polskie przewidują, iż druga część Zjazdu „Solidarności” odbędzie się „bez przeszkód”.

M. Dobrosielski

AMSZ, Dep. III 49/84, w. 1

211

*20 września, szyfrogram ambasadora w Buenos Aires
o aktywności środowisk polonijnych w Argentynie*

T a j n e

Szyfrogram Nr 3490/III
z B. Aires, nadany 20.9.81, g. 8.00

LOTNICZY

Dmochowski

Wasz 6164^x.

Tutejsza Polonia (około 120 tys.) w większości jest lojalna wobec Polski Ludowej. Jest ona zatroskana tym, co się dzieje w kraju. Otrzymywane z kraju listy

^x ^cdot. „posłania do Polonii” uchwalonego przez „Solidarność”^{pc} [dok. nr 178].

pogłębiają tę troskę. Większymi optymistami są ci, którzy wracają z odwiedzin u krewnych w kraju. Przywożą oni właściwy obraz rzeczywistości, często krytyczny wobec „Solidarności”.

Istnieje część Polonii reakcyjnej, skupionej w Związku Polaków w Argentynie, liczebnie niewielkiej. W Buenos Aires urzęduje delegat „Rządu Londyńskiego” – min. J. Żółtowski; działa też Związek Polaków Kombatantów z gen. Zawiszą i płk Florkowskim na czele. (Posiadamy informacje, że S. jeszcze przed Zjazdem wystosowała apel do wszystkich ZPK o współpracę). Współpracuje z nimi rektor Polskiej Misji Katolickiej, ks. S. Grzybowski. Jest to grupa aktywna, politycznie hałaśliwa i agresywna, posiadająca własny tygodnik „Głos Polski”, zdecydowanie antyradziecka i wroga wobec PRL i PZPR.

Związek Polaków stosuje szantaż wobec Polonii i denuncjację przed policją i wywiadem wojskowym (SIDE) za kontakty z placówką. Przy znanej reakcyjności władzy i antykomunizmie cechującym rząd powyższe elementy są bardzo istotne i mają swoją wagę.

Dotychczas kontakty reakcji polonijnej z „Solidarnością” odbywają się za pośrednictwem załóg polskich statków. Marynarze – członkowie „Solidarności” sprzedają Związkowi Polaków znaczki „S”, które następnie rozprowadza się za odpłatnością.

Bezpośrednich kontaktów Z.P. z kierownictwem krajowym „S” dotychczas nie zaobserwowaliśmy. „Głos Polski” natomiast szeroko rozpowszechnia materiały o „S” oraz materiały szkalujące Polskę Ludową i partię.

Na początku września Z.P.A. rzucił hasło zbiórki żywności dla głodującego kraju. Liczy on na dary ze strony władz argentyńskich, w formie mięsa, które przy pomocy marynarzy – członków „S” byłyby przewiezione na naszych statkach i dostarczone Wałęsie. Akcja nie przybrała dotychczas wymiernych kształtów. Polonia nie udziela jej poparcia. Woli tradycyjną formę paczek poprzez Pewex.

W sumie reakcja polonijna nie uzyskuje efektów odpowiadających jej zamiarom. W stosunku do Ambasady PRL stała się bardziej agresywna i wroga. Niektórzy księża polscy aktywnie ją wspierają, chociaż utrzymują też kontakty z Ambasadą.

Ambasada ze swej strony rozwija normalną działalność polonijną. Rozmawiamy otwarcie, nie unikamy spięć. Przedstawiamy faktyczne oblicze i zamiary „S”. Kilka wystąpień telewizyjnych ambasadora zrobiło bardzo dobre wrażenie też wśród Polonii.

Uważamy za potrzebny list Towarzystwa „Polonia”. W liście tym trzeba, naszym zdaniem, nie tylko podziękować za dotychczasową pomoc, ale wyraźnie ^hpodziękować, czy^h *„podać, że”* jej potrzebujemy nadal, precyzując formy jej przekazywania do kraju. Popieramy włączanie innych organizacji do współdziałania z Polonią. Mamy jednak obawy, czy kierownictwo „S” dojrzało do rozważnej

działalności zagranicznej. Rozbić i zaprzepaścić dotychczasowy dorobek placówek wśród Polonii jest łatwo. Trudniej to będzie odrobić.

/-/ Limont

AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 24

212

*20 września, notatka zastępcy redaktora naczelnego „Trybuny Ludu”
o rozmowie z ambasadorem w Paryżu w sprawie działań propagandowych*

Warszawa, 20.IX.1981 r.

N o t a t k a

w sprawie działań propagandowych na terenie Francji⁸⁹

W czasie pobytu na Święcie „Humanite” (10–16 bm.) odbyłem m.in. rozmowę z ambasadorem St. Kułagą, w trakcie której zwrócił on uwagę na konieczność wyraźnego zwiększenia naszej obecności propagandowej na terenie Francji. Wynika to z faktu, że naturalnemu zainteresowaniu sprawami polskimi we Francji towarzyszy niedostateczna znajomość polskich spraw, w propagandzie prasy burżuazyjnej występują poniżające dla nas tony, jednostronne zaś informacje o totalnym upadku polskiej gospodarki oraz lęk przed żywiołową anarchią panującą w Polsce ograniczają w praktyce zarówno zainteresowanie turystyczne Polską, jak również utrudniają wykorzystywanie istniejących możliwości handlowych i kooperacyjnych między obu krajami.

W związku z tym tow. St. Kułaga proponuje, aby rozpatrzyć (i zastosować) w trybie pilnym możliwość podjęcia kilku działań propagandowych, a mianowicie:

- zorganizowanie publicznej dyskusji z udziałem kilku znanych ekspertów (działaczy, posłów) polskich oraz francuskich, przy udziale prasy, wykorzystując płaszczyznę stowarzyszenia France–Pologne;
- zorganizowanie publicznego spotkania z działaczami gospodarczymi i społecznymi Polski w międzynarodowym klubie dziennikarzy we Francji;
- poprzez kontakty z telewizją francuską uzyskać możliwość kilkunastominutowej rozmowy z jakimś znanym polskim działaczem społecznym (np. Ryszard Wojna lub ktoś o podobnym statusie) na najważniejsze sprawy polskie. Ważne jest,

⁸⁹ 22 września notatka została przesłana sekretarzom i członkom Sekretariatu KC PZPR.

aby rozmówca polski władał językiem francuskim. Polski występ w telewizji miałby znaczenie największe.

Na podstawie krótkiego pobytu we Francji oraz uczestniczenia w odbytych tam rozmowach sędzę, że propozycje tow. St. Kułagi są w pełni uzasadnione. Odnoszę wrażenie, że należałoby, oprócz zaproponowanych, podjąć próbę podjęcia i innych zabiegów propagandowych. Uzasadnia to miejsce i rola Francji w Europie Zachodniej oraz stosunek współpracującej dziś we Francji KPF do naszych problemów.

^fMarian Kuszewski^f

AAN, KC PZPR, XI/471

213

20 września, protokół posiedzenia Rady Ministrów: wypowiedź premiera o sytuacji wewnętrznej PRL

Prezes Rady Ministrów W. Jaruzelski

[...] ⁹⁰

Proszę towarzyszy, wypowiadaliście się tutaj, że jest ciężko, i ciężko jest wam i nam wszystkim i nie licytujmy się, komu najciężej. Ważne jest, że my wszyscy musimy mieć świadomość konieczności niesienia tego ciężaru i nie wolno nam wpadać w jakąkolwiek tutaj desperację poczucia beznadziejności, bo daleko jeszcze do tego, aby taki stan miał jakiegokolwiek uzasadnienie i mieć ono nigdy uzasadnienia nie będzie. Zawsze pamiętajmy, co powiedział nasz wielki poeta Gałczyński: gdy wieje wiatr historii, ludziom pięknym jak ptakom rosną skrzydła, a trzęsą się portki pętkom⁹¹. Nam skrzydła muszą rosnąć, towarzysze. Skrzydła muszą rosnąć nam i wszystkim tym siłom, które z nami dla Polski, dla socjalizmu.

[...]

AAN, URM-KT, 135/32

⁹⁰ Pominięto fragmenty dot. sytuacji wewnętrznej.

⁹¹ Mowa o wierszu Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego z 1953 r. „Ballada o trzęsących się portkach”, który kończył się słowami: „Gdy wieje wiatr historii/ Ludziom jak pięknym ptakom/ Rosną skrzydła, natomiast/ Trzęsą się portki pętkom”.

214

21 września, szyfrogram wicedyrektora GM do ministra spraw zagranicznych
(do Nowego Jorku) o bieżącej sytuacji wewnętrznej

Warszawa, dn. 21 września 1981 r.

T a j n e
^dPILNY^d
do rąk własnych

SZYFROGRAM Nr 6453^c

^hWYZNER^h CZYREK – N. JORK – dla Min. Czyrka

1. Oświadczenie Biura Politycznego z 16^c bm. generalnie przyjęte jako dowód dalszego, znacznego komplikowania się sytuacji. Reakcje zróżnicowane:

– obawy, czy Oświadczenie nie okaże się kolejnym krokiem bez pokrycia; żądania, by w ślad za nim nastąpiły konkretne, zdecydowane działania;

– opinie, iż zostało ono wydane zbyt późno; stąd interpretowane jako wymuszone stanowiskiem radzieckim;

– oczekiwanie, iż powinno wpłynąć na zmianę kursu kierownictwa „S”, na podstawie delegatów „S” w drugiej turze;

– również pytania, czy zamiast polaryzacji w „S” nie nastąpi konsolidacja i dalsza radykalizacja;

– pogląd, że bez rozwiązania problemu wyżywienia ^h rząd nie może^h ^c władze nie mogą^c liczyć na poparcie społeczeństwa;

– traktowanie Oświadczenia jako zapowiedzi wprowadzenia w najbliższym czasie stanu wyjątkowego.

2. Aktyw „S” organizuje wiece, na których podejmowane są rezolucje w duchu oświadczenia Onyszkiewicza. Prowadzi kampanię propagandową interpretującą Oświadczenie BP jako frontalny atak na cały związek, a nie na działające w nim siły ekstremistyczne. Nastawia przeciwko oświadczeniu radzieckiemu.

3. Zjawisko powstawania tzw. milczącej większości, nie mającej zaufania ani do działań „S”, ani do partii. Od stycznia wystąpiło z „S” 55 tys. osób.

4. Bardzo zły stan zaopatrzenia rynku powoduje powstawanie napięć, w tym sytuacji strajkowych. Szczególnie trudna sytuacja w woj. łódzkim. Spadek skupu żywca o 37% w porównaniu z analogicznym okresem ub. roku.

5. Aktualna sytuacja rzutuje na stan partii. Wg sygnałów z KW niepokojący jest stan zniechęcenia i atmosfera bezsilności. Znów odżywa zjawisko tzw. „struktur poziomych” – próba zwołania ogólnokrajowego spotkania w Toruniu na 6 października. Są żądania niezwłocznego zwołania IV plenum KC⁹².

^fLudwiczak^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 104

215

*21 września, szyfrogram ministra spraw zagranicznych (z Nowego Jorku)
do I sekretarza KC PZPR i premiera
o rozmowie z ministrem spraw zagranicznych Jugosławii*

T a j n e
Specjalnego znaczenia
P I L N A

Szyfrogram Nr 3138/III
z Nowego Jorku, nadany 21.09, godz. 24

KANIA – JARUZELSKI – do rąk własnych

1. Vrhovec wystąpił o spotkanie, by – jak stwierdził: poinformować nas o stosunku swego kierownictwa do naszych spraw oraz o ocenach, jakie w rozmowach z nimi prezentuje Zachód. Deklarował gotowość prezentowania naszych ocen i interesów w kontaktach z Zachodem i w III Świecie. Kierownictwo Jugosławii popiera w pełni program i politykę naszego Kierownictwa wychodząc z następujących założeń:

a) powinny być skutecznie przezwyciężone wszelkie zagrożenia dla socjalizmu w Polsce,

b) Polska jest trwałym ogniwem Układu Warszawskiego,

c) rozwiązanie kryzysu powinno nastąpić własnymi siłami.

2. V. poinformował, iż zachodni ministrowie, m.in. Colombo, starali się konsultować z Jugosłowianami m.in. następującą ocenę sytuacji w Polsce:

⁹² IV plenum KC PZPR odbyło się 16–18 października; zob. dok. nr 282.

– ZSRR, zaniepokojony rozwojem sytuacji w Polsce, zainteresowany jest w doprowadzeniu do szybkiego przesilenia. Wykorzystuje w tym celu radykalizm Solidarności, tzw. posłanie do narodów wschodniej Europy było inicjowane przez ich ludzi w Solidarności. Dało to pretekst do nacisku na polskie kierownictwo, by zdecydowanie rozprawiło się z Solidarnością, co ma doprowadzić do pomocy państw UW,

– taki rozwój sytuacji nie leży w interesie Europy Zachodniej, a nawet – jak zapewniał Jugosłowian Haig w Belgradzie – w interesie amerykańskim.

V. zakłada, że w tym kierunku pójdzie perswadujące, ostrzegawcze działanie na Solidarność, choć nie jest pewien, czy po linii innych służb USA nie płyną odwrotne dyrektywy.

Według V. Zachód gotów jest udzielać Polsce pomocy, jeśli nie dojdzie do siłowych rozwiązań i jeśli uda się nam uruchomić procesy stabilizacyjne.

3. Z informacji V. wynika, że Zachód szykuje sobie alibi i zmierza do obciążenia ZSRR odpowiedzialnością za stworzenie sytuacji grożącej siłowym rozwiązaniem.

CZYREK

AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 103

216

*21 września, szyfrogram dyrektora Departamentu Łączności
do ambasadora w Kairze w sprawie zagrożenia bezpieczeństwa placówki*

Warszawa, dn. 21 września 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr '6481^c

KAIR – PIERZCHAŁA

Wasza 92⁹³.

Prowokacje ze strony władz egipskich wobec Ambasady ZSRR mogą być rozszerzone również na dalsze Ambasady KDL, w tym także PRL.

⁹³ W szyfrogramie nr 92 ambasador w Kairze 16 września informował: „Z dzisiejszej rozmowy z amb. Poliakowem. Mimo iż początkowe wystąpienia Sadata dot. sytuacji we-

W związku z tym proszę o ^hpowołanie zespołu w celu^h opracowanie planu postępowania w razie zagrożenia, szczególnie napadu zbiorowego, wtargnięcia demonstracji, próby uprowadzenia, wykrycia materiałów wybuchowych, pożaru itp. W planie między innymi powinny być uwzględnione:

- personalny podział obowiązków,
- sposób sprawnego ryglowania wejść i otworów okiennych,
- możliwość sprawnej ewakuacji pracowników w miejsce zapewniające bezpieczeństwo,
- szybki sposób niszczenia dokumentacji tajnej według określonego stopnia jej ważności,
- zasady wewnętrznego natychmiastowego informowania pracowników o występującym zagrożeniu oraz system powiadamiania innych polskich przedstawicielstw, organów porządkowych, względnie zaprzyjaźnionych placówek dyplomatycznych w wypadku incydentów aprobowanych przez miejscowe władze,
- zorganizowanie spośród pracowników placówki grupy interwencyjnej przygotowanej na fizyczne przeciwdziałanie,
- włączenie do zakresu obowiązków personelu techniczno-administracyjnego bieżących zadań ochronnych mających na celu zapobieganie powstawaniu zagrożenia, w tym również określonej kontroli otoczenia placówki, fasady budynków i ogrodzenia.

^fGorzelańczyk^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 6, t. 68

wewnętrznej nie zawierały zapowiedzi podjęcia tak drastycznych kroków wobec placówki i ekspertów ZSRR, radzieccy spodziewali się ew. posunięć ograniczających ich obecność. Mieli informację o naciskach ze strony USA i krajów Zachodu na Sadatą w kierunku pełnej realizacji ubiegłorocznych (styczeń 1980) decyzji odnośnie placówki i ekspertów. W MSZ poinformowano ambasadora P., iż obecne kroki podjęto w oparciu o informacje i materiały dostarczone przez ministra spraw wewnętrznych i służby wywiadowcze”; AMSZ, ZD 23/84, w. 6, t. 67. Mowa o decyzji władz egipskich z 15 września o wydaleniu ambasadora ZSRR (wraz z sześcioma innymi radzieckimi dyplomatami) pod zarzutem inspirowania zamieszek w Egipcie.

217

*21 września, szyfrogram dyrektora Departamentu Łączności
do stałego przedstawiciela przy ONZ w Nowym Jorku
w sprawie odmowy powrotu do kraju pracowników placówki*

Warszawa, dn. 21 września 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 6572^c

N. YORK – WYZNER

Ponawiające się w ostatnim okresie przypadki dezercji pracowników polskich przedstawicielstw wymagają przeprowadzenia ich szczegółowej analizy.

W związku z powyższym proszę o nadesłanie kurierem odpowiedzi na wymienione niżej kwestie mające scharakteryzować przyczyny i okoliczności towarzyszące dezercji CHOWAŃCA i MAZURKIEWICZA.

1. Wymienić zagadnienia lub sprawy, które w/w
 - a) prowadzili
 - b) znali (na podstawie rozmów z innymi, zastępstwa pracowników, wspólnej pracy itp.).
2. Podać charakterystykę (z politycznego punktu widzenia) firm, środowisk oraz osób prywatnych, z którymi w/w utrzymywali kontakty służbowe i prywatne, zaznaczając, czy zgodnie z Pismem Okólnym MSZ Nr 1 z dnia 5.07.76 zgłaszali placówce takie kontakty.
3. Wymienić ewentualne przypadki naruszenia przez w/w przepisów miejscowych.
4. Omówić znane spostrzeżenia dotyczące szczególnych zainteresowań, ewentualnie nieetycznego zachowania się, umiejętności układania stosunków koleżeńskich, rodzinnych, nałogów oraz innych nietypowych zjawisk występujących w ich życiu prywatnym, jak i służbowym.
5. Podać nieformalne opinie współpracowników określające rzekome przyczyny dezercji z określeniem stosunku do tej sprawy pozostałych członków rodziny oraz symptomy zachowania mogące wskazywać na przygotowanie dezercji⁹⁴.

^fGorzelańczyk^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 104

⁹⁴ Tego samego dnia dyrektor Departamentu Łączności Jan Gorzelańczyk skierował podobny szyfrogram do stałego przedstawiciela przy Biurze Narodów Zjednoczonych

218

*21 września, pilna notatka w sprawie wystosowania
przez I krajowy zjazd delegatów NSZZ „Solidarność”
listu do Polonii całego świata*

Warszawa, dn. 21 września 1981 r.

Poufne

PILNA NOTATKA

dot. przyjęcia przez I Krajowy Zjazd NSZZ „Solidarność” Posłania do Polonii
całego świata

Przyjęcie przez I Krajowy Zjazd Delegatów NSZZ „Solidarność” Posłania do Polonii wskazuje, że Związek konsekwentnie dąży do pogłębienia już istniejących więzi ze środowiskiem polonijnym.

Wstępna analiza Posłania potwierdza ponadto zawarte we wcześniejszych materiałach „Solidarności” podejście do Polonii, „które bliskie jest formule przyjętej przez Kościół katolicki^d. Uznaje się niepodzielność narodu polskiego, złączonego co prawda głównie kulturą, lecz podkreśla się również czynnik religijny. Bardzo mocno eksponowana jest wspólnota losów Polaków. Pomija się natomiast to, co jest istotnym dla naszej polityki polonijnej, a mianowicie kwestie obywatelstwa osób pochodzenia polskiego, ich lojalności i wynikających z niej obowiązków wobec kraju zamieszkania.

W Posłaniu zawarte są sformułowania odnoszące się do problemu związków Polonii z krajem. Dominuje tutaj akcentowanie poparcia „Solidarności” przez Polonię, a także zawołane odniesienie do problemu emigrantów z Polski.

Szczególnie mocno akcentowane są w Posłaniu sformułowania dotyczące „Polaków, którzy do dziś nie mogą znaleźć oparcia w żadnej organizacji polonijnej”. Są one adresowane do Polaków w Związku Radzieckim. Temat ten prawdopodobnie

w Genewie: „Ponawiające się w ostatnim okresie przypadki dezercji pracowników polskich przedstawicielstw wymagają przeprowadzenia ich szczegółowej analizy. W związku z powyższym proszę o nadesłanie kurierem odpowiedzi na wymienione niżej kwestie mające scharakteryzować przyczyny i okoliczności towarzyszące dezercji WRZOSOWSKIEGO i RESICHA”; AMSZ, ZD 23/84, w. 5, t. 52. Szyfrogramem z 1 września stałe przedstawicielstwo przy Biurze Narodów Zjednoczonych w Genewie informowało: „Andrzej Resich złożył w Przedstawicielstwie pismo adresowane do Dep. Kadr MSZ z powiadomieniem, że pragnie pozostać za granicą w celach zarobkowych w charakterze prywatnym i prosi, aby traktować go jako emigranta ekonomicznego. Resich uchylał się od płacenia 15% już od maja br.”; AMSZ, ZD 23/84, w. 5, t. 51.

stanowił główną inspirację dla wystosowania „Posłania do Polonii całego świata”. Szczególnie negatywne politycznie jest w tym kontekście sformułowanie akceptujące przyjęte już struktury organizacyjne w środowiskach polonijnych, co może być interpretowane jako poparcie NSZZ „Solidarność” dla ich działalności.

Wystąpienie Zjazdu „Solidarności” z Posłaniem potwierdza nasze wcześniejsze oceny i przewidywania, które zostały zawarte w notatkach Departamentu nt. stosunku NSZZ „Solidarność” do Polonii i wynikających z niego wniosków.

W powstałej sytuacji Departament Konsularny proponuje:

1. Przygotowanie listu Rady Naczelnej Towarzystwa Łączności z Polonią Zagraniczną „Polonia” adresowanego do wszystkich Polaków przebywających stale poza granicami kraju. W liście tym podkreślono by naszą pozytywną ocenę stosunku Polonii do przemian, jakie zachodzą w kraju, wyrażono podziękowanie za dotychczasową pomoc w formie leków i żywności oraz zaakcentowano kontynuację i otwartość naszej polityki wobec Polonii na bazie patriotyzmu i równocześnie lojalności wobec kraju zamieszkania.

2. Dokonanie zmian w działalności Towarzystwa w kierunku szerszego włączenia do jego prac również innych sił społecznych, takich jak Kościół, stronnictwa sojusznicze czy nowe organizacje związkowe i społeczne.

/-/ St. Pichla

AMSZ, Dep. III 49/84, w. 1

219

*21 września, notatka informacyjna
z konsultacji wiceministrów spraw zagranicznych Polski i Węgier*

Warszawa, dnia 21 września 1981 r.

P O U F N E

NOTATKA INFORMACYJNA nt. polsko-węgierskich konsultacji

W dniach 10–11 września 1981 r. przeprowadziłem z wiceministrem Spraw Zagranicznych WRL Istvánem Roską rozmowy, które objęły następującą tematykę:

I. Wzajemna informacja o sytuacji społeczno-politycznej w obu krajach

Tow. Roska scharakteryzował główne trendy aktualnej sytuacji wewnętrznej WRL podkreślając następujące elementy:

Atmosferę społeczną w kraju oceniają jako dobrą. Przewodnią rolę WSPR wypełniana jest w przekroju wszystkich środowisk społeczeństwa węgierskiego. Znacznie umocnił się sojusz robotniczo-chłopski. Wyniki realizacji uchwał XII Zjazdu WSPR, jak również wybory do Zgromadzenia Narodowego, Kongresy: Patriotycznego Frontu Ludowego Związków Zawodowych i organizacji młodzieżowej KISZ potwierdziły poparcie społeczeństwa dla polityki WSPR. Znacznie umocniła się socjalistyczna jedność narodu. Aktualnie pracują nad dalszym rozwojem demokracji w zakładach. Na tym tle wzrasta rola związków zawodowych. Stosunki między partią a społeczeństwem charakteryzuje mówienie w sposób otwarty o trudnych, oczekujących rozwiązania problemach.

Stosunek między kościołami a państwem jest uregulowany. Kościół katolicki udziela poparcia w budownictwie kraju i jest szczególnie aktywny w walce o pokój.

Realizacja zadań gospodarczych przebiega w skomplikowanych warunkach zewnętrznych (niekorzystne terms of trade). Mimo to uzyskują równowagę bilansu handlowego.

Podjmowane są systematycznie decyzje o kolejnych podwyżkach cen. Otwarcie informowane o tym społeczeństwo węgierskie przyjmuje te decyzje ze zrozumieniem. Przyznawane rekompensaty pokrywają ok. 80% rzeczywistego wzrostu cen.

Utrzymanie dotychczasowego poziomu stopy życiowej to najważniejsze zadanie partii i rządu WRL. Uznano za konieczne zwolnienie tempa wzrostu dochodu narodowego. Znajduje to odbicie w założeniach planu na obecne pięciolecie. Przewiduje się 14–17% wzrost globalnej produkcji, w tym 19–20% w przemyśle; o 12–15% ma wzrosnąć produkcja rolna; dochód narodowy do podziału od 3–5%, a fundusz spożycia ludności od 7–9%.

W bieżącym roku rolnictwo WRL osiągnie mniejsze, niż planowano, zbiory pszenicy (ok. 40 q z ha) i kukurydzy, głównie z powodu suszy. Dobrze rozwija się hodowla. Napięcia w gospodarce, zwłaszcza skutek rosnących cen na surowce i paliwa, są duże. W pierwszym półroczu odnotowali 4% wzrost wydajności pracy.

WRL przywiązuje dużą wagę do działalności RWPG.

Tow. Roska potwierdził coraz większe zaniepokojenie szerokich warstw społeczeństwa węgierskiego sytuacją w Polsce.

Kierownictwo węgierskie jest zaniepokojone ukazywaniem się w Polsce nielegalnych wydawnictw dot. WRL. Np. w Katowicach wydano w języku węgierskim broszurę pt. „Wydarzenia 1956 r. na Węgrzech w oczach powstańca”. Jak dotychczas nie zaprotestowali w tej sprawie. Oczekują jednak bardziej zdecydowanego

działania z naszej strony. Zastanawiają się nad możliwością zamieszczania w swojej prasie artykułów polemicznych mając na uwadze, że w tym roku przypada 25-lecie wydarzeń węgierskich w 1956 r.

II. Stosunki dwustronne

MSZ WRL ocenia rozwijające się kontakty polityczne z Polską pozytywnie. Pewne zahamowania obserwuje się na szczeblu państwowym. Węgrzy gotowi są na przyjęcie jeszcze w tym roku ministrów: Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego, Kultury i Sztuki, Komunikacji, Administracji i Ochrony Środowiska oraz kierownika Urzędu d/s Wyznań. Zamierzają realizować wizyty w Polsce Ministra Budownictwa i Rozwoju Miast oraz Przewodniczącego Najwyższej Izby Kontroli. Sekretarz generalny Krajowej Rady Związków Zawodowych tow. S. Gaspar ma również zaproszenie do złożenia wizyty w PRL. Zamierza przeprowadzić rozmowy z kierownictwami związków branżowych i autonomicznych.

Tow. Roska wysoko ocenił współpracę obu ministerstw Spraw Zagranicznych. Podkreślił pozytywną pracę Ambasady PRL w Budapeszcie wśród 4,5 tys. rzeszy polskich robotników zatrudnionych na budowach w WRL. Zaproponował opracowanie nowego planu konsultacji między resortami spraw zagranicznych na 1982 r.

Nawiązując do współpracy gospodarczej podkreślił, iż założenia tegorocznych obrotów towarowych są o 10% mniejsze niż w ubiegłym roku. Dobrze przebiegają obustronne dostawy i kontraktacje. Węgrzy gotowi są rozpatrzyć każdą nową polską propozycję, która zmierzałaby do podniesienia wolumenu obrotów.

Kontakty kulturalne określił jako dziedzinę bardzo delikatną. Wynika to z faktu, iż zaproszenia z Polski wpływają na Węgry różnymi kanałami i dlatego MSZ WRL podejmuje każdorazowo decyzje polityczne co do celowości przyjazdu polskich twórców lub wyjazdu Węgrów do Polski. Tymczasowo została również podjęta decyzja o niewysyłaniu na przygotowawcze studia językowe słuchaczy z WRL.

Tow. Roska zwrócił się z prośbą o uregulowanie problemu przyjazdu obywateli polskich z państw zachodnich posiadaczy paszportów konsularnych, którzy według rozeznania władz węgierskich prowadzą nielegalne transakcje dewizowe.

III. Niektóre problemy międzynarodowe

Węgierskie MSZ ocenia aktualną sytuację międzynarodową jako bardzo skomplikowaną. USA i NATO dążą do jej zaostrzenia i osiągnięcia przewagi militarnej. Zaostrzenie sytuacji międzynarodowej nie nastąpiło w wyniku konfliktu wokół Afganistanu. Pierwsze decyzje NATO o intensyfikacji zbrojeń miały miejsce tuż po Helsinkach. Groźne są punkty zapalne, np. Bliski Wschód i inne. Stosunki USA-ZSRR uległy poważnemu pogorszeniu. Administracja Reagana kształtuje linię konfrontacji politycznej i dąży do objęcia przywództwa w świecie.

Dotychczasowe wyniki prac w Madrycie przyniosły w efekcie uzgodnienie ok. 80% spraw. Pozostałe 20% będą jednak najtrudniejsze.

Istnieje konieczność skuteczniejszej współpracy w dziedzinie politycznej i gospodarczej wewnątrz wspólnoty KS. Węgrzy liczą, że posiedzenie DKP UW odbędzie się po II rundzie spotkania madryckiego⁹⁵. Widzą potrzebę zorganizowania w najbliższym czasie spotkania ministrów Spraw Zagranicznych UW.

Stosunki z niektórymi KS-ami:

W Rumunii żyje 8–10% obywateli narodowości węgierskiej, a polityka tego kraju zmierza do ich wynarodowienia. Obie strony deklarują chęć rozwoju wszechstronnych stosunków. Rumuni pod tym pojęciem rozumieją jedynie rozwój współpracy gospodarczej (obroty 2,2 mld rbl.).

Utrzymywane są kontakty na różnych szczeblach, poza najwyższym, które nie przynoszą rezultatów. Chociaż w planie od kilku lat jest przewidziana wizyta Ceausescu na Węgrzech, nie mogą się na nią zdecydować.

Węgrzy zadowoleni są ze stosunków z Jugosławią (obroty 3,5 mld dol.). Mniejszość węgierska na ogół jest tam dobrze traktowana. Spotkanie Kádár–Mojsov nie wnosi do rozwoju stosunków nowych elementów.

Stosunki z Albanią ograniczają się do współpracy gospodarczej (obroty 32 mln rbl.). Węgrzy deklarują gotowość ich dalszego rozwoju, lecz nie widzą takich szans.

Jako najważniejszą aktualnie sprawę wewnątrz wspólnoty należy, zdaniem tow. Roski, uznać przygotowania do narady I sekretarzy KC partii, w wyniku której powinny ulec znacznej intensyfikacji warunki współpracy gospodarczej w ramach wspólnoty KS.

Ze swej strony poinformowałem Wiceministra Roskę o węzłowych problemach społeczno-gospodarczych kraju, zadaniach wynikających z IX Nadzwyczajnego Zjazdu PZPR i działaniach naszego kierownictwa związanych z aktualną sytuacją wewnętrzną kraju.

Podziękowałem za, w miarę obiektywną, informację o Polsce w węgierskich środkach masowego przekazu. Oświadczyłem, że walczymy z różnego rodzaju ulotkami i nielegalnymi wydawnictwami, zaś decyzja podjęcia polemiki prasowej należy do wyłącznej kompetencji zainteresowanego kraju.

Podzieliłem pogląd nt. wszechstronnego rozwoju stosunków dwustronnych.

Zwróciłem uwagę, iż w ostatnim okresie wzrasta ilość skarg obywateli polskich na władze celne WRL, które przy przejeździe przez Węgry nie zawsze honorują przepisy tranzytowe i konfiskują dewizy oraz towary. Zaproponowałem,

⁹⁵ W 1981 r. do zwołania DKP UW nie doszło. W drugiej połowie roku odbyły się natomiast posiedzenia: Rady Wojskowej (27–30 października w Budapeszcie), Komitetu Ministrów Spraw Zagranicznych (zob. przyp. 98 do dok. nr 124) oraz Komitetu Ministrów Obrony (1–4 grudnia w Moskwie).

aby Wydział Konsularny naszej Ambasady w Budapeszcie przedstawił wszystkie szczegóły z tym związane Departamentowi Konsularnemu MSZ WRL.

Zwróciłem się ponadto z prośbą o umożliwienie zapoznania się z działalnością Biura Obsługi Korpusu Dyplomatycznego na Węgrzech.

Przedstawiłem naszą ocenę sytuacji międzynarodowej; scharakteryzowałem nasze stosunki z ZSRR i udzielaną nam pomoc gospodarczą, a także stosunki z niektórymi KS-ami. Szerzej omówiłem problematykę związaną z odradzaniem się „pruskiej fali” w RFN oraz częściowo w NRD.

W sposób zdecydowany przeciwstawiłem się przytaczanym przez tow. węgierskich, lansowanym na Węgrzech opiniom o tzw. stereotypie Polaka – nie pracującego, żyjącego na koszt innych. Tow. Roska przyznał, że naocznie przekonał się o panujących w naszym kraju warunkach aktywnej pracy w rolnictwie i stopniu rozwoju polskiej wsi.

W świetle wyników sesji RWPG w Sofii podkreśliłem znaczenie spotkania I sekretarzy KC bratnich partii oraz wypracowania wspólnej platformy polityki gospodarczej.

Obszernej informacji na temat sytuacji w kraju udzielił tow. Rosce Min. J. Czyrek. Koncentrując uwagę na kontynuowanych przez Kierownictwo partii i rządu wysiłkach dla rozwiązania naszych problemów drogą polityczną, Min. J. Czyrek podkreślił niezmienną pozycję Polski we wspólnocie KS, Układzie Warszawskim i RWPG.

IV. Oceny i wnioski

Przeprowadzone rozmowy umożliwiły nam lepsze poznanie stanowiska węgierskiego w sprawie naszych wydarzeń oraz pozwoliły określić te dziedziny współpracy, które w najbliższym czasie mają być rozwijane.

Z ożywionych dyskusji kularowych wyraźnie dało się zaobserwować duże zainteresowanie wydarzeniami w naszym kraju. Aktualna sytuacja w Polsce jest oceniana przez Węgrów jako niezmiernie trudna i skomplikowana.

W rozmowie Węgrzy często posługiwali się porównaniami do własnych wydarzeń z 1956 r. Wymagało to z naszej strony polemiki.

Zdaniem Węgrów wpływ członków PZPR działających w „Solidarności” okazał się minimalny. Dlatego też, według nich, w obecnej sytuacji, w jakiej znalazł się nasz kraj, powinni się oni opowiedzieć, po czyjej stoją stronie.

Konsultacje należy ocenić pozytywnie. Dały one możliwość nie tylko dokonania przeglądu stosunków dwustronnych, lecz także zaprezentowania partnerowi węgierskiemu naszego stanowiska wobec aktualnych problemów sytuacji wewnętrznej.

/-/ Dmochowski

220

*21 września, notatka informacyjna
o międzyresortowej koordynacji współpracy zagranicznej*

Warszawa, dnia 21° września 1981 r.

Poufne

NOTATKA INFORMACYJNA

W dniu 17 września br. z inicjatywy DPWKN przeprowadzono w MSZ roboczą konsultację dla dyrektorów i wicedyrektorów departamentów (biur) współpracy z zagranicą z resortów prowadzących placówki naukowo-badawcze, gdzie przedstawiono informację MSZ o głównych kierunkach i zadaniach polityki zagranicznej PRL po IX Zjeździe (ref. V-dyr. DSiP MSZ tow. W. Konarski).

Wymieniono opinie nt. bieżącego stanu współpracy naukowej z KS; wysłuchano uwag resortów o realizacji postanowień tzw. „porozumienia katowickiego” w zakresie kontaktów naukowych z zagranicą prowadzonych przez resortowe instytuty naukowo-badawcze.

Uczestniczyli przedstawiciele: MNSzWiT, MAGTiOŚ, MBiPMB, MGIE, MHiPM, MK, MPPISS, MRiGŻ, MZiOS, a także przedstawiciele PAN i NOT.

Przedstawiciele niektórych resortów poinformowali o aktualnym stanie współpracy z KS, a m.in. przedstawicielka PAN poinformowała o zmniejszeniu przyjazdów naukowców z ZSRR i Bułgarii w ramach porozumień o realizacji prac i programów badawczych. Zwróciła również uwagę na zjawisko propozycji zmiany miejsca niektórych ważnych konferencji mających odbyć się w Polsce (Bułgarska AN zwróciła się z propozycją przeniesienia narady Prezesów AN KS do Bułgarii, z podobną inicjatywą wystąpiła AN CSRS).

Przedstawiciel MAGTiOŚ poinformował o znacznym ograniczeniu współpracy przygranicznej pomiędzy miastami i województwami mającymi odpowiednie umowy i porozumienia. Najbardziej jest to widoczne w stosunkach z CSRS. Zwrócił uwagę na konieczność ustalenia elementów politycznych tej współpracy i metod jej dalszej intensyfikacji.

Ministerstwo Komunikacji zasygnalizowało pewne utrudnienia we współpracy bezdewizowej z NRD wynikające z nowych propozycji partnera w sprawie wysokości diet.

Przedstawiciel MBiPMB stwierdził, że dotychczasowe umowy i kontrakty z KS realizowane są bez większych zakłóceń. Występują natomiast znaczne utrudnienia w uzyskiwaniu nowych zleceń, co jest szczególnie ważne w związku z koniecznością

zagospodarowania 3000 pracowników resortowych biur projektowych. Jako przykład podana została współpraca INSTAL-u z NRD. Partner z NRD nie przedłuża kontraktu i przekazuje zamówienia do firmy austriackiej, która stara się pozyskać dotychczasowych pracowników INSTAL-u.

Przedstawiciel NOT podał, że dotychczasowa współpraca z KS, która w 90% oparta jest na wymianie bezdewizowej, w zasadzie przebiega bez większych zakłóceń. Jedynie we współpracy z CSRS od roku występują znaczne ograniczenia kontaktów zarówno na szczeblu centralnym, jak i wojewódzkim. Zwrócił również uwagę na konieczność koordynacji działalności NOT ze współpracą prowadzoną w ramach zaprzyjaźnionych miast i województw, a także na potrzebę intensyfikacji współpracy z ZSRR. W związku z powyższymi informacjami prowadzący spotkanie tow. W. Gierłowski podkreślił:

- obowiązek szczególnej staranności w naszych kontaktach z KS, a przede wszystkim konieczność pełnego wywiązywania się strony polskiej z dotychczasowych umów i porozumień;
- konieczność operatywnego przekazywania do MSZ informacji o występujących trudnościach i problemach w tej współpracy;
- podjęcie długofalowych działań zapewniających prawidłowy rozwój współpracy naukowo-badawczej z KS.

Następnie przedstawiciel MNSzWiT tow. K. Wyrzykowski przedstawił krótką informację o genezie i realizacji postanowień tzw. „porozumienia katowickiego”. W trakcie dyskusji okazało się, że przedstawiciele większości resortów nie znają jednak postanowień tego porozumienia bądź też nie zaobserwowali ich wpływu na współpracę z zagranicą w ich resortach.

W punkcie tym przedstawicielka PAN H. Obuchowicz przedstawiła główne założenia porozumienia PAN z podległymi jej instytutami naukowo-badawczymi i sposób jego funkcjonowania. Jednocześnie zwróciła uwagę na znaczne utrudnienia we współpracy z zagranicą wynikające z braku środków dewizowych. Spowodowało to konieczność zaprzestania prenumeraty fachowych pism zagranicznych i wysyłania naukowców praktycznie jedynie w wypadku pokrywania kosztów przez stronę zapraszającą lub tzw. wyjazdów prywatnych popieranych. Ten stan utrudnia, a często uniemożliwia prowadzenie polityki wyjazdowej.

Przedstawiciel MHiPM stwierdził, że o właściwej współpracy naukowo-technicznej w ramach resortu w aktualnej sytuacji trudno mówić. Głównym problemem jest wywiązanie się z dotychczasowych umów. Dalsza działalność w tym zakresie resortowych instytutów naukowo-badawczych w znacznej mierze zależy od decyzji MHZ zwiększającej ich samodzielność w sferze ekonomicznej w stosunkach z zagranicą.

Na zakończenie spotkania poinformowano o kilku kwestiach ważnych dla prawidłowej realizacji kontaktów naukowych z zagranicą, a m.in.:

- potrzebie zwrócenia uwagi na jakość realizacji porozumień dwustronnych i stopień wykorzystania na naszą rzecz przyjętych w nich ustaleń, zwłaszcza we współpracy z KS;
- pilną konieczność znalezienia sposobów odpowiedniego zatrudnienia polskich specjalistów za granicą;
- informowanie MSZ o zaistniałych w resortach zmianach w pionach współpracy z zagranicą, co niezbędne jest dla toku koordynacji;
- konieczność uzyskania uprzedniej akceptacji MSZ na wszelkie kontakty z państwami, z którymi Polska nie utrzymuje stosunków dyplomatycznych;
- konsultowanie według dotychczas ustalonych zasad spraw związanych z realizacją współpracy ze Stanami Zjednoczonymi, RFN oraz Berlinem Zachodnim.

/-/ S. Staniszewski

AMSZ, DPWKiN 32/85, w. 14

221

*[przed 22 września], notatka DPWKiN:
instrukcja w sprawie działań propagandowych i informacyjnych*

Warszawa, we wrześniu 1981 r.

Poufne

Przesłanki i zadania działalności prasowo-informacyjnej
oraz kulturalno-naukowej za granicą na najbliższy okres⁹⁶

I. Celem wszystkich działań jest tworzenie i umacnianie międzynarodowego klimatu i warunków sprzyjających rozwiązywaniu kryzysu społeczno-ekonomicznego w naszym kraju.

⁹⁶ Notatka została przesłana placówkom dyplomatycznym. W piśmie przewodnim dyrektor Staniszewski informował: „Departament Prasy, Współpracy Kulturalnej i Naukowej przesyła w załączeniu materiał «Przesłanki i zadania działalności prasowo-informacyjnej oraz kulturalno-naukowej za granicą na najbliższy okres». Materiał ten należy traktować jako orientacyjne wytyczne pracy na okres najbliższy dostosowując je do warunków kraju urzędowania i możliwości placówki. W szczególności należy mieć na uwadze, że nasza działalność informacyjno-propagandowa na zagranicę odbywa się

Naczelnym zadaniem jest przedstawienie postanowień IX Nadzwyczajnego Zjazdu PZPR wytyczających drogi przezwyciężenia kryzysu na drodze politycznej i opracowywanych przez Rząd programów stabilizacji społeczno-ekonomicznej oraz stopniowego ich wdrażania w praktyce naszych stosunków informacyjnych, kulturalnych i naukowych z zagranicą.

Szczególną uwagę należy poświęcić:

- problematyce umacniania Partii i jej przewodniej roli jako głównego realizatora linii socjalistycznej odnowy i procesu demokratyzacji, linii porozumienia i stabilizacji życia kraju,

- materializującym się stopniowo programom działań Partii, Sejmu i Rządu, przygotowanym przy szerokim udziale społeczeństwa, przezwyciężania kryzysu gospodarczego i przechodzenia do reformy naszej socjalistycznej gospodarki,

- polityce zagranicznej PRL, konsekwentnie realizującej zasady proletariackiego internacjonalizmu, umacniania więzów ideologicznych, politycznych i gospodarczych oraz współpracy z krajami socjalistycznymi, a także rozwijania równoprawnych i wzajemnie korzystnych stosunków z krajami o odmiennych ustrojach; polityki zapewniającej Polsce bezpieczeństwo polityczne i ekonomiczne.

Wobec krajów socjalistycznych naczelną kwestią jest odzyskanie naszej politycznej i gospodarczej wiarygodności na gruncie odbudowywania i umacniania pozycji Polski we wspólnocie państw socjalistycznych, konsekwentnego umacniania i rozwijania przyjaźni i współpracy z ZSRR i innymi KS.

Rozumiejąc internacjonalistyczną troskę bratnich krajów, związaną z niektórymi aspektami sytuacji w Polsce – w naszej działalności odwoływać się należy i wykorzystywać poparcie bratnich krajów dla Uchwał IX Zjazdu, zmierzających do umocnienia PZPR jako partii marksistowsko-leninowskiej oraz ugruntowania pozycji socjalizmu w naszym kraju.

W tym kontekście dążyć należy do utrzymania dotychczasowego poziomu współpracy i wymiany kulturalno-naukowej, wskazując naszym partnerom na jej znaczenie dla umacniania socjalistycznego dorobku PRL. Wobec trudności i zahamowań współpracy w tradycyjnych formach poszukiwać należy innych płaszczyzn, jak np.: wymiana pisarzy partyjnych, wymiana środowiskowa w ramach TPPR i innych towarzystw przyjaźni, współpraca redakcyjna pism partyjnych, wymiana dziennikarska w ramach RSW, kontakty stowarzyszeń naukowo-technicznych itp.

w warunkach toczącej się w kraju ostrej walki politycznej o stabilizację społeczno-polityczną i wyjście z kryzysu gospodarczego, przeciwko faktycznym zagrożeniom pokoju społecznego i budownictwa socjalistycznego. Oczekujemy więc, że ustalając kierunki działań i podejmując konkretne inicjatywy, placówki będą uwzględniały dynamikę rozwoju sytuacji wewnętrznej w kraju, wprowadzając do planów pracy niezbędne korekty wynikające z rozwoju sytuacji”; AMSZ, DPWKiN 32/85, w. 14.

W odniesieniu do krajów kapitalistycznych głównym zadaniem jest pozyskiwanie sił i umacnianie tendencji sprzyjających procesowi stabilizacji sytuacji w Polsce, której służyć powinna realizacja naszych interesów ekonomicznych na możliwie korzystnych warunkach. Należy przeciwdziałać niekorzystnej dla Polski tendencji propagandowej wykorzystującej załamanie się gospodarki.

Niezbędne jest wskazywanie na szkodliwość prób mieszania się w nasze sprawy wewnętrzne i wykorzystywania sytuacji dla celów antyodprężeniowych i antysocjalistycznych.

W stosunku do krajów rozwijających się zainteresowani jesteśmy dalszym rozwijaniem wzajemnie korzystnej współpracy. Nasza obecna sytuacja ogranicza możliwości rozszerzania wymiany i jednostronnej pomocy dla tych krajów w omawianych dziedzinach, nie powinna natomiast rzutować na rozwój kontaktów i umacnianie infrastruktury przynoszących obustronne korzyści stosunków kulturalno-naukowych, i utrzymanie naszej obecności kulturalno-informacyjnej. Jesteśmy gotowi też kontynuować i zwiększać wysyłanie naszych specjalistów i naukowców.

Uwzględniając niezbędne zróżnicowanie w rozłożeniu akcentów merytorycznych i stosowaniu metod działania, czuwać należy, aby nasza działalność miała charakter jednolity i spójny. Nie powinniśmy dopuszczać do powstania wrażenia realizowania dwóch linii politycznych – przeznaczonych jakoby odrębnie dla KS i KK, bowiem podważałoby to naszą wiarygodność.

W krajach socjalistycznych wykorzystać należy możliwości, jakie stwarza przypadające w 1982 roku stulecie polskiego ruchu robotniczego.

II. 1. Ważną przesłanką sprzyjającą naszej działalności za granicą jest utrzymujący się wzrost zainteresowania Polską. Istotnym elementem tego zainteresowania – niezależnie od krytycznego nurtu, zwłaszcza w odniesieniu do problematyki ekonomicznej – jest konsekwentnie przeprowadzany proces socjalistycznej odnowy, szeroka demokratyzacja życia publicznego i realizacja porozumień społecznych. Zainteresowanie to należy umiejętnie wykorzystywać w szerokiej i pogłębionej prezentacji linii partii i praktycznych posunięć rządu na rzecz przezwyciężenia kryzysu.

2. Nowym zjawiskiem jest angażowanie się nowych, pozarządowych płaszczyzn współpracy i oddziaływania na zagranicę oraz problem postępującej autonomizacji środowisk twórczych, naukowych i młodzieżowych. Wynika stąd potrzeba szczególnie wnikliwego i przekonywującego doboru treści oraz form naszego działania, jak również konieczność aktywnego stosunku do działań na płaszczyznach pozarządowych. Dążąc do neutralizacji przedsięwzięć i kontaktów godzących w interesy narodowe, nie należy odcinać się od inicjatyw, w których nasz udział może przyczynić się do ich bardziej korzystnego dla nas ukierunkowania.

Nadrzędnym kryterium jest polska racja stanu, działanie na rzecz umacniania szerokiego, świadomego społecznego poparcia i współdziałania w realizacji polskiej polityki zagranicznej. W tym duchu podejmujemy w kraju rozmowy i kontakty ze związkami twórczymi, związkami zawodowymi, organizacjami młodzieżowymi itp.

3. Utrwała się tendencja kształtowania obrazu Polski za granicą głównie przez stałych korespondentów prasy zagranicznej akredytowanych w Warszawie (ponad 100), często w oparciu o źródła i inspiracje, na które praktycznie nie mamy wpływu. Dyktuje to konieczność naszej intensywnej pracy z dziennikarzami zagranicznymi w Polsce (realizowanej przez DPWKN MSZ, Biuro Rzecznika Prasowego Rządu, PA „Interpress”, rzeczników prasowych w resortach).

4. Zasadniczą płaszczyzną współpracy powinny być umowy i porozumienia, zarówno rządowe dot. stosunków w dziedzinie kultury, nauki, oświaty, jak i różnego rodzaju ustalenia bezpośrednio zawierane między partnerskimi instytucjami i organizacjami. Wiodąca rola w dbałości o wykorzystywanie wszystkich wynikających z nich możliwości oraz w kontroli ich realizacji przypada placówkom. Szczególnie istotne jest zapewnienie pełnej realizacji zawartych w tych porozumieniach zobowiązań i świadczeń na naszą rzecz. Należy dążyć do eliminowania przypadków niewykorzystywania tych możliwości w wyniku opieszałości lub braku naszej inicjatywy. MSZ w porozumieniu z zainteresowanymi resortami i instytucjami podejmuje prace nad oceną efektywności funkcjonowania umów i programów ich realizacji.

5. Na stan naszego oddziaływania rzutują ograniczone środki materialne i organizacyjno-kadrowe centrali MSZ i placówek. Sytuacja ta, której poprawy nie należy oczekiwać w najbliższym czasie, dyktuje konieczność wyboru i skoncentrowania środków organizacyjnych i materialnych na dziedzinach i metodach najlepiej służących realizacji programu wychodzenia z kryzysu.

Szczególną uwagę poświęcić należy kontaktom i współpracy ze środowiskami opiniotwórczymi. M.in. wykorzystywać należy przyjazdy – w ramach wymiany osobowej – wybitnych osobistości z dziedziny kultury, nauki, prasy.

6. W stosunkach kulturalnych nastawiamy się na współpracę w oparciu o programy kulturalno-naukowe oraz rozpowszechnianie komercyjne. W działalności tej niezwykle ważną sprawą jest łączenie elementów popularyzacji z eksportem polskiej twórczości kulturalnej i artystycznej – zdobywanie dlań nowych możliwości.

Oczekujemy zwiększenia działania placówek na rzecz naszego eksportu kulturalnego, tym bardziej że nie należy oczekiwać większych środków na poprawę poziomu promocji i reklamy naszej kultury na rynkach zagranicznych. Sprawy te podejmie w kraju MSZ w porozumieniu z MKiSzt. i jego agendami i oczekuje na uwagi, sugestie i wnioski placówek.

Nieodzwonne jest dążenie do zwiększania naszej obecności kulturalnej w zagranicznych środkach masowego przekazu, zwłaszcza w telewizji.

7. We współpracy naukowej i technicznej pierwszoplanowym zadaniem jest o wiele ściślejsze wiązanie jej z potrzebami rozwoju kraju, a konkretnie z programem uzdrawiania naszej gospodarki i poprawy kwestii socjalnych, w tym szczególnie rolnictwa i gospodarki żywnościowej, ochrony zdrowia, środowiska i rozwoju budownictwa mieszkaniowego. Należy dążyć do eliminowania przedsięwzięć i wymiany, zwłaszcza osobowej, nie stwarzających realnych korzyści. Należy aktywnie wykorzystywać wszelkie z tych możliwości, które nie obciążając kraju wydatkami dewizowymi i nie będąc obwarowane niedogodnymi dla nas warunkami politycznymi, służyć będą intensyfikowaniu transferu do Polski nowoczesnej technologii, poznawaniu wyników badań o istotnym znaczeniu oraz dokształcaniu naszych kadr naukowo-technicznych. Rola centrali MSZ i placówek jest tutaj tym większa, jako że w obecnych warunkach dopiero się tworzy system usprawnionej koordynacji priorytetów tematycznych we współpracy naukowej oraz oceny ich przydatności w praktyce gospodarczej. Konieczne jest także przeciwdziałanie żywiołowym i partykularnym tendencjom, jakie mogą pojawić się w wyniku postępującej decentralizacji, wzrostu samorządnej roli uczelni i instytutów, inicjatyw własnych stowarzyszeń naukowo-technicznych itp.

AMSZ, DPWKiN 32/85, w. 14

222

*22 września, szyfrogram ambasadora w Rzymie do I sekretarza KC PZPR
i członka BP KC o wypowiedziach sekretarza generalnego
Konferencji Episkopatu Polski i arcybiskupa metropolity krakowskiego*

T a j n e
Do rąk własnych
P i l n e

Szyfrogram Nr 3174/III
z Rzymu, nadany 22.9.1981, 08.30

Kania – Barcikowski

W dniu wczorajszym Kotowski powitał na lotnisku biskupa Dąbrowskiego i kardynała Rubina, a później kardynała Macharskiego.

W rozmowie biskup Dąbrowski m.in. podkreślił, że:

1. Po czwartkowym spotkaniu „na szczycie”⁹⁷ kierownictwo episkopatu ma optymistyczną wizję co do możliwości spokojnego rozwiązania obecnej fazy kryzysu na linii „Solidarność” – Rząd i Partia. Spotkanie to ocenia jako mające węzłowe znaczenie dla rozwiązania kryzysu politycznego w Polsce. Taką ocenę przedstawi on i Macharski papieżowi, od którego episkopat polski oczekuje akceptacji zajętej ostatnio postawy episkopatu w stosunku do aktualnej fazy kryzysu. Postawa ta polega na aktualnym oddziaływaniu kierownictwa episkopatu i kurii diecezjalnych na delegatów na kongres „Solidarności” w kierunku zmiany wydźwięku dalszej części kongresu na konstruktywny i wyizolowania z tego ruchu elementów ekstremistycznych. Dąbrowski liczy też na to, że papież w jakiś sposób da znać „Solidarności” o konieczności zachowania umiarkowania i limitów jeszcze przed rozpoczęciem drugiej części kongresu.

2. Obecne kierownictwo partyjno-rządowe, a szczególnie: Kania, Jaruzelski i Barcikowski wykazują wyjątkową rozwagę i spokój w ocenie sytuacji oraz w podejmowanych środkach. W tej sytuacji episkopat będzie w pełni angażować się na rzecz wsparcia tych osób, bo „w razie ich odejścia można się spodziewać zmiany tylko na gorsze”.

3. Rozmowa prymasa Glempa z Wałęsą będzie mieć ważne znaczenie dla zwycięstwa postaw umiarkowanych w „Solidarności”. Podczas tej rozmowy Wałęsa przyznał, że w pierwszej części kongresu popełniono wiele błędów politycznych, i także zadeklarował swoją gotowość na rzecz eliminacji z kierownictwa związku postaw awanturniczych. Podobne znaczenie będzie mieć również ostatnie kazanie prymasa (20.9.) wygłoszone w Olsztynie⁹⁸.

4. W ocenie episkopatu list KPZR będzie mieć korzystne znaczenie dla moderowania oblicza „Solidarności”. Wyznaczył on bowiem wyraźne limity, które nie mogą być przekroczone, a także spowodował już znaczne wypolaryzowanie się sytuacji w masach członkowskich tego związku, z przewagą zwolenników realizmu politycznego. List ten pomógł też władzom polskim w przejęciu inicjatywy w „politycznych starciach” z opozycją.

⁹⁷ Chodzi o spotkanie prymasa Józefa Glempa, kardynała Franciszka Macharskiego i biskupa Bronisława Dąbrowskiego z I sekretarzem KC Stanisławem Kanią, premierem Wojciechem Jaruzelskim i członkiem BP Kazimierzem Barcikowskim, do którego doszło 17 września w Natolinie.

⁹⁸ Mowa o uroczystościach poświęcenia plonów oraz poświęcenia sztandaru Regionu Warmińsko-Mazurskiego NSZZ „Solidarność”, w czasie których prymas Glemp w homilii apelował o pokój, sprawiedliwość i rozwagę oraz o poszanowanie godności każdego człowieka.

Podczas rozmowy z Macharskim wypłynęły następujące elementy:

1. Kardynał Macharski w rozmowie z obecnymi tam m.in. kardynałami Lęką, Konigiem i arcybiskupem Meisnerem i innymi hierarchami, przedstawiając obecną sytuację polityczną w Polsce, podkreślał: konieczność uniknięcia konfrontacji i ingerencji zewnętrznej, a także zachowania większego umiaru politycznego ze strony „Solidarności”.

2. Ostatnia encyklika Jana Pawła⁹⁹ będzie mieć porządkujący wpływ na sytuację polityczną w „Solidarności”. Jego zdaniem papież celowo wybrał jako moment jej ogłoszenia datę mieszczącą się między dwoma częściami zjazdu tego związku, aby w ten sposób wpłynąć na zwiększenie liczby postaw umiarkowanych podczas decydującej fazy tego kongresu. Macharski i Dąbrowski wracają do kraju 25.9.

/-/ Wojtaszek

AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 123

223

*22 września, szyfrogram ministra spraw zagranicznych (z Nowego Jorku)
do I sekretarza KC PZPR i premiera
o rozmowie z ministrem spraw zagranicznych Wielkiej Brytanii*

T a j n e

Szyfrogram Nr 3190/III
z N. Jorku, nadany 22.9.1981, 10.00

Kania – Jaruzelski

1. Wystąpił dziś o natychmiastową rozmowę Carrington, który obecnie przewodniczy Radzie EWG. Sądzę, że chciał wyprzedzić spotkania z innymi ministrami, w tym jutrzejsze z Haigiem.

Swoje oceny, a nawet sugestie przedstawiał w formie znamienych pytań, jak np. czy Solidarność posunęła się rzeczywiście zbyt daleko, czy istnieją możliwości, żeby Solidarności można było jeszcze przed II fazą jej kongresu przemówić do rozsądku, czy można jeszcze liczyć na rozwiązanie środkami pokojowymi, czy i kiedy będziemy musieli podjąć inne kroki, czy ZSRR swoim ostatnim wystąpieniem

⁹⁹ Mowa o encyklice społecznej „Laborem exercens”, ogłoszonej 14 września (w 90. rocznicę encykliki „Rerum novarum”).

chciał nas ostrzec, czy pomóc nam, kiedy zostaną podjęte zdecydowane kroki polityczne dla przywrócenia kontroli nad sytuacją gospodarczą.

2. Istotniejsze stwierdzenia C.:

Życzy nam „rozwiązania sytuacji przy pomocy środków pokojowych”, gdyż w przeciwnym przypadku będą oni postawieni w trudnej, przymusowej sytuacji. Z punktu widzenia Zachodu ważne jest, by nie doszło do obcej interwencji w Polsce. Musi ktoś wreszcie nakłonić Solidarność do rozsądku. „S” staje się siłą polityczną, a nie związkami zawodowymi. Powinna ona konsolidować swoje osiągnięcia, a nie przeć do przodu.

Powinniście przystąpić do MFW. Postawione przez MFW warunki pomogą Waszemu rządowi, gdyż Solidarność nie będzie śmiała ich kwestionować¹⁰⁰.

Nie możecie liczyć na stałą pomoc żywnościową, zwłaszcza w warunkach permanentnych napięć i bezskutecznego programu wyjścia z kryzysu.

3. Ze swej strony przedstawiłem nasze oceny i programy działania. Przyjmo-
wał ze zrozumieniem. Podniosłem mocno sprawę depozytu w BH, III transzy
kredytów żywnościowych i chociażby czasowych preferencji w handlu z EWG.
Reagował pozytywnie.

4. Wydaje się, że główną intencją pytań i wywodów C. było zasygnalizowanie
nam oceny Europy Zachodniej, iż Solidarność posunęła się za daleko, że w zachod-
nioeuropejskim interesie leży przemówienie jej do rozsądku. Wyraźnie uprzedzał,
że dyscyplinowanie Solidarności winno następować środkami pokojowymi, gdyż
inaczej Zachód, mimo rozumienia naszych racji, będzie zmuszony niekorzystnie
dla nas reagować. Ostrzegał jednocześnie, że bez bardziej zdecydowanych kroków
stabilizacyjnych w gospodarce nie możemy liczyć na dalszą istotniejszą pomoc
Zachodu.

/-/ Czyrek

AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 103

¹⁰⁰ Szyfrogramem wysłanym 24 września do Nowego Jorku wicedyrektor Ludwiczak przekazywał ministrowi spraw zagranicznych: „Madej na spotkaniu z ambasadorami KK – wierzycielami: Rozważamy możliwość powrotu Polski do MFW i Banku Światowego. Bierzymy pod uwagę plusy i minusy. Jeśli kalkulacja okaże się korzystna, podejmiemy ten krok”; AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 104.

224

*22 września, szyfrogram ambasadora w Bukareszcie
o rumuńskich reakcjach na wydarzenia w Polsce*

T a j n e

Szyfrogram Nr 3155/III
z Bukaresztu, nadany 22.9.81, g. 13.00

Kucza

Ze źródeł tutejszego MSZ.

1. Sytuację w Polsce śledzą z niezwykłą uwagą, szczególnie po pierwszym etapie zjazdu „Solidarności”, również w aspekcie rosnących trudności rynkowych. Podkreślają, że społeczeństwo i aktyw partyjny domaga się informacji o wydarzeniach w Polsce.

2. Były naciski ze strony niektórych KS o organizowanie w Rumunii zebrań partyjnych w środowiskach robotniczych krytykujących apel „S” do narodów Wschodniej Europy.

3. Zgodnie z dotychczasową praktyką będą tylko publikować nasze komunikaty i komentarze redakcyjne (dzisiejsza „Scinteia”).

4. Jeśli uchwały „S” w drugim etapie zjazdu będą podobne do pierwszej części, podejmą krytykę zgodnie z wytyczną Ceausescu wyrażoną na plenum KC w październiku ubiegłego roku – „tzw. wolne związki zawodowe to obiektywnie sojusznik sił reakcyjnych i antysocjalistycznych”.

5. Z zadowoleniem przyjęli zdecydowaną postawę rządu oraz akcję partyjną przeciwko siłom ekstremalnym w „S”. Stwierdzają, że jest to konieczne, gdyż dotychczas nie odczuwało się publicznej i szerszej akcji partyjnej.

/-/ Koperski

AMSZ, ZD 23/84, w. 3, t. 32 (druk: Przed i po 13 grudnia, t. II, dok. nr 272)

225

*22 września, notatka informacyjna: uzupełnienie informacji
o rozmowach ministra spraw zagranicznych w RFN*

Warszawa, dnia 22 września 1981 r.

Poufne

NOTATKA INFORMACYJNA

W uzupełnieniu Pilnej Notatki¹⁰¹ z rozmów^d przeprowadzonych 18 i 19 sierpnia br.^d w Bad Reichenhall z wicekanclerzem i ministrem Spraw Zagranicznych RFN Hansem-Dietrichem Genscherem i w Bonn z wiceprzewodniczącym SPD Hansem-Jürgenem Wischniewskim i przewodniczącym DKP Herbertem Miesem przedkładamy poniższą informację:

I. Cel i przebieg wizyty w RFN

Wizyta w RFN nastąpiła w wyniku inicjatywy H.D. Genschera. Inicjatywa ta wyszła naprzeciw naszym potrzebom odbycia rozmów w RFN, która jest jednym z naszych najważniejszych partnerów gospodarczych i politycznych na Zachodzie. Z uwagi na znaczenie współpracy gospodarczej i finansowej celowe było poinformowanie rządu RFN o aktualnej sytuacji w PRL po IX Zjeździe PZPR i zaprezentowanie naszego programu wyjścia z kryzysowej sytuacji i osiągnięcia stabilizacji wewnętrznej. Dodatkowym powodem wizyty był fakt, iż gabinet boński wstrzymał wniesione przez Genschera pod obrady problemy związane z naszymi postulatami o uzyskanie depozytu oraz refinansowania zadłużenia. Istotne z punktu widzenia naszych problemów finansowych było uzyskanie poparcia RFN w negocjacjach z bankami prywatnymi w sprawie przesunięcia spłat kredytów.

Nie mniej ważnym celem rozmów było wysondowanie stanowiska RFN odnośnie ich długofalowych zamierzeń w dziedzinie współpracy z Polską, skłonienia Bonn do odejścia od rozwiązań doraźnych i przedstawienia się na rozwiązanie długoterminowe i perspektywiczne w dziedzinie współpracy gospodarczej i finansowej.

Wizyta potwierdziła, że rozmówcy po stronie RFN traktują Polskę jako ważnego partnera na linii stosunków Wschód-Zachód. Z najwyższą uwagą śledzą rozwój wydarzeń w PRL i są zainteresowani stabilizowaniem się naszej sytuacji wewnętrznej jako ważnej przesłanki kontynuowania procesu odprężenia i współpracy w Europie.

¹⁰¹ Dok. nr 127.

Bonn pragnie kontynuować dialog polityczny w dziedzinie zarówno stosunków dwustronnych, jak i szerzej, w zakresie stosunków Wschód–Zachód, polityki odprężenia i współpracy.

Zaangażowanie Genschera w sprawach naszych postulatów gospodarczych i finansowych świadczy, iż od czasu jego wizyty w Warszawie w marcu br. odgrywa on nadal inicjatywną i konstruktywną rolę wśród polityków RFN.

II. Rozwój sytuacji w Polsce

Genscher wykazywał najwyższe zainteresowanie rozwojem sytuacji w Polsce podkreślając, iż w interesie RFN leży stabilizacja wewnętrzna w PRL i przezwyciężenie kryzysu gospodarczego. Prosił o przekazanie kierownictwu polskiemu, iż jego starania w zakresie całokształtu spraw gospodarczych i finansowych i wychodzenie naprzeciw naszym postulatom należy traktować jako wkład RFN do stabilizowania sytuacji w Polsce i realizacji obranej przez nas drogi rozwoju. Jest to również ich wkład do rozwoju stosunków Wschód–Zachód. RFN jest żywnie zainteresowana, aby przyjęty w Polsce kurs był kontynuowany. Załamanie się obecnego modelu społeczno-politycznego w Polsce miałyby groźne następstwa dla sytuacji w Europie i w stosunkach Wschód–Zachód, które odczuliby przede wszystkim Polacy i Niemcy.

Hans-Jürgen Wischniewski

Przekazał w imieniu kierownictwa SPD życzenia, aby powiodły się nasze wysiłki w kierunku stabilizowania sytuacji w kraju. Akcentował ogromne zainteresowanie rozwojem sytuacji w Polsce wśród kierownictwa SPD i w bazie partyjnej.

Kierownictwo SPD oddziałuje na centralę związkową DGB i organizuje terenowe SPD w kierunku powstrzymywania inicjatyw nawiązywania i rozszerzania kontaktów z „Solidarnością”.

„Mają wielki szacunek do przebiegu i wyników IX Zjazdu PZPR. Odnosnie planowanej wizyty „Solidarności” w RFN na zaproszenie DGB deklarował zaangażowanie w nadaniu jej takiej treści i charakteru, aby nie komplikowała sytuacji w Polsce. Wyraził zainteresowanie złożeniem wizyty w Polsce”.

Herbert Mies

DKP dostrzega, że jest jeszcze wiele trudnych problemów do rozwiązania. Byłoby wielce korzystne, gdyby pewne symptomy poprawy przerodziły się w stabilizatory sytuacji w Polsce. Najważniejszą sprawą jest obrona socjalizmu. Gwarancją pozytywnego rozwoju sytuacji w Polsce byłoby zajęcie przez PZPR jasnych i zdecydowanych pozycji.

DKP w swoich działaniach w RFN dąży do pokrzyżowania planów burżuazji wykorzystania sytuacji w Polsce dla jej własnych celów.

III. Sprawy gospodarcze

Sprawy gospodarcze i finansowe zajęły najwięcej miejsca w rozmowie z Genscherem. Deklarował on swoje zaangażowanie w wychodzeniu naprzeciw naszym potrzebom w tym zakresie. Aktualne sprawy udzielenia pomocy finansowej Polsce były przedmiotem obrad gabinetu rządowego, na którym nie osiągnięto jedno-myślnie pozytywnego stanowiska.

Genscher wskazywał, że przystąpienie Polski do MFW ułatwiłoby realizację naszych postulatów finansowych. Stworzyłoby to korzystne warunki dla długofalowej pomocy oraz ułatwiłoby decyzje RFN i innych krajów w zakresie pomocy doraźnej. G. podkreślał, że ew. członkostwo Polski w MFW nastąpiłoby przy poszanowaniu polskiego systemu, nienaruszalności zasad ustrojowych, zobowiązań sojusznicznych w warunkach przynależności PRL do Układu Warszawskiego i RWPG. Już samo rozpoczęcie przez Polskę rozmów w sprawie przystąpienia do MFW stworzyłoby korzystną atmosferę dla negocjacji z bankami prywatnymi w sprawie przełożenia spłat zadłużeń. Członkostwo w MFW wiązałoby się również z zainteresowaniem Polski wypracowaniem rozwiązań długofalowej, perspektywicznej współpracy z Zachodem.

Zakładają, że dwustronna umowa z RFN o refinansowaniu kredytów gwarantowanych będzie podpisana. Chcieliby również pozytywnie załatwić naszą prośbę w sprawie depozytu. Są w tej sprawie w kontakcie z USA i innymi partnerami, dążą do osiągnięcia pilnego i zadawalającego rozwiązania.

Zachód odczuwa brak informacji na temat pomocy udzielanej Polsce przez kraje socjalistyczne.

Przewidują trudności w realizacji III transzy zakupów żywności w EWG. EWG dysponuje pewnymi nadwyżkami mięsa, brak jest natomiast nadwyżek tłuszczów i produktów mlecznych. Sugerował pilne sprecyzowanie naszych potrzeb, ograniczonych do tego, czym dysponuje EWG.

IV. Sprawy międzynarodowe

Problematyka międzynarodowa zajęła stosunkowo najwięcej miejsca w rozmowach z Wischnewskim, który podkreślał możliwości i potrzebę pilnego podjęcia rozmów między USA i ZSRR. RFN oddziałuje stymulująco w tej sprawie zarówno w Waszyngtonie, jak i w Moskwie. Spotkanie Gromyko-Haig powinno przyczynić się do normalizacji stosunków, co ma żywotne znaczenie dla Europy. System bezpieczeństwa w Europie opiera się na równowadze sił, której istotnym czynnikiem jest USA. Dążą do tego, aby ta równowaga była na coraz niższym poziomie. RFN jest szczególnie wrażliwa na sytuację w Europie, ponieważ na jej obszarze jest zgromadzony największy potencjał militarny.

Społeczeństwo RFN obawia się nie tylko rakiet SS-20, lecz także rakiet Pershing i Cruise. Negatywnie ocenił decyzję w sprawie produkcji bomby neutronowej. Zbrojenia stają się dla RFN coraz kosztowniejsze, ponieważ realizują

zobowiązania o 3-procentowym wzroście wydatków w warunkach braku wzrostu dochodu narodowego.

W aktualnie napiętej sytuacji międzynarodowej należy dążyć, aby rokowania KBWE i MBFR nie straciły na znaczeniu. Rokowania rozbrojeniowe powinny być prowadzone w oparciu o zasadę nienaruszania równowagi.

W. wskazał na różnice interesów Europy Zachodniej i USA odnośnie współpracy z krajami socjalistycznymi. Podał przykład zawarcia przez RFN kontraktu na import gazu z ZSRR, co do którego celowości musieli przekonywać USA. Decyzje tego rodzaju traktują jako elementy budowania współpracy europejskiej.

V. Współpraca PZPR-SPD

Wischniewski jest zainteresowany złożeniem wizyty w Polsce. Również frakcja SPD chciałaby wznowić kontakt z Klubem Poselskim PZPR. Oczekują zaproponowania przez stronę polską terminu przyjazdu do Warszawy. W ostatnich miesiącach kierownictwo SPD było powściągliwe w sprawach kontaktów z polską partią, ponieważ PZPR była zaabsorbowana problemami wewnętrznymi. Nie chcieli poza tym stwarzać wrażenia mieszania się w nasze sprawy wewnętrzne. Kierownictwo SPD jest aktualnie zainteresowane utrzymywaniem intensywnych kontaktów z PZPR. Uważają, że kontakty międzypartyjne są potrzebne i spełniają pozytywną rolę.

/-/ R. KORCZEWSKI

AMSZ, Dep. IV 45/84, w. 8

226

23 września, szyfrogram ambasadora w Oslo do kierownika WZ KC PZPR o spotkaniu z przedstawicielami dyplomatycznymi krajów socjalistycznych

T a j n e

Szyfrogram Nr 3213/III
z Oslo, nadany 23.9.81, g. 07.20

Natorf

W dniu dzisiejszym odbyło się – na moje zaproszenie – kolejne spotkanie szefów placówek KS naszego układu, bez Rumuna. Tematem spotkania miała być

ocena parlamentarnych wyborów¹⁰² i sytuacja w Polsce. Dyskutowano jedynie na temat ostatnich wydarzeń w naszym kraju. Wszyscy wykazywali doskonałą orientację w faktach i równocześnie niezrozumienie naszych realiów. Pytania dotyczyły m.in. możliwości naszej partii do przeciwstawienia się jawnej kontrrewolucji politycznej, sytuacji w robotniczych organizacjach partyjnych, form przeciwdziałania partii i rządu na antysocjalistyczne wystąpienia Solidarności, stanowiska kościoła, w tym nowej, wyraźnie politycznej roli polskiego papieża. Wszystkie wystąpienia cechowała niespotykana powaga i troska. Z wypowiedzi wynikało, że prawie wszyscy otrzymali instrukcję udzielania naszej placówce pomocy w prawidłowym wyjaśnianiu Norwegom sytuacji w naszym kraju.

Deklaracje na temat braterskiej pomocy, jeśli nastąpią jeszcze trudniejsze chwile dla naszej placówki.

/-/ Nowakowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 105

227

23 września, szyfrogram wicedyrektora GM do ministra spraw zagranicznych (do Nowego Jorku) o bieżącej sytuacji wewnętrznej

Warszawa, dn. 23 września 1981 r.

^hPILNE^h ^cNATYCHMIAS^c – ^dDO RĄK WŁASNYCH^d
T a j n e

SZYFROGRAM Nr 6521^c

CZYREK – NOWY JORK

Według dostępnych nam informacji KC i URM:

1. Nadal utrzymują się napięcia, zwłaszcza w Łodzi, gdzie trwa stan gotowości strajkowej w 7 zakładach przemysłu lekkiego. Główna przyczyna – stan zaopatrzenia rynku. Dochodzi na tym tle do dzikich strajków.

2. Wzmoczone ataki radykalnych ogniw „S” przeciwko działaniu partii i rządu. W Bydgoszczy zapowiedzieli nową akcję protestacyjną w sprawie wydarzeń

¹⁰² Mowa o wyborach parlamentarnych w Norwegii, które odbyły się 13–14 września i przyniosły zwycięstwo Partii Pracy (Arbeiderpartie).

bydgoskich. Na ogół działania przeciwko oświadczeniu BP ^hKC^h koncentrowane są na szczeblu organizacji zakładowych. Instancje taktycznie wyczekują.

3. W różnych regionach kontynuowana jest akcja NSZZ RI wśród chłopów na rzecz niepłacenia podatku, a także wstrzymywania dostaw dla państwa, pod pretekstem niezrealizowania przez rząd podpisanych porozumień. ^hNa tym tle trwa strajk okupacyjny w Zakroczymiu^h.

4. Mnożą się wrogie plakaty i ulotki, w tym antyradzieckie, w wielu wypadkach jawnie ^hfinansowane^h ^hfirmowane^c przez ogniwa „S”.

5. Oznaki niekooperatywności kościoła w łagodzeniu nastrojów. W tym duchu wypowiedzi niektórych biskupów.

6. W środowisku PAX opinia, że kierownictwo stowarzyszenia (z Reiffem) przychyli się do linii „S” w obawie, iż mogłoby być wyłączone z gry politycznej o władzę w przyszłości. ^hWg tych źródeł^h Na najbliższym posiedzeniu Sejmu po-słowie PAX mają głosować przeciwko rządowej ustawie o samorządzie.

7. Przejawy zmęczenia społeczeństwa istniejącą sytuacją. Wyrażane są obawy, że sytuacja może wymknąć się ^hsprzed^h ^cspod^c kontroli zarówno partii, jak i „S”.

8. W środowisku intelektualistów powstała inicjatywa apelu do „obu stron” wzywającego do „zawieszenia broni” oraz powołania Społecznego Komitetu Pojednawczego.

9. Stan partii: Wśród napływających do KC rezolucji większość popiera oświadczenie BP. Część jednak zawiera stwierdzenia polemiczne. Mocno akcentowana jest potrzeba kontynuowania dialogu zarówno na szczeblu centralnym, jak w terenie. Są rezolucje popierające żądania „S” w sprawie samorządu. ^hCzęść KW ocenia, że kurs na jednoznaczne potępienie programu „S” może nie uzyskać powszechnego poparcia wśród załóg robotniczych^h.

10. Wg sygnałów z KW widoczne są oznaki polaryzacji postaw w masach partyjnych na tle oświadczenia BP. Charakterystyczne, że uchwały i rezolucje podejmowane są przez aktyw i kierownictwa zakładowych organizacji oraz instancje miejskie i wojewódzkie. Mała aktywność zwykłych członków ^hi spadek frekwencji na zebraniach^h.

Wobec bierności wielu organizacji partyjnych wskazuje się na potrzebę przejścia w obecnej sytuacji do sztabowo-dyrektywnego, operatywnego kierowania partią.

^fZ. Ludwiczak^f

228

*23 września, szyfrogram stałego przedstawiciela przy ONZ w Nowym Jorku
o przebiegu XXXVI sesji Zgromadzenia Ogólnego*

T a j n e

Szyfrogram Nr 3248/III
z Nowego Jorku, nadany 23.9.81, g. 19.10

Wiejacz

Z dotychczasowych 25 występujących w debacie generalnej o Polsce mówili, oprócz prezydenta Wenezueli i A. Gromyko (o czym informowałem¹⁰³), ministrowie RFN i Włoch. Genscher stwierdził, że wydarzenia w Polsce mają szczególne znaczenie dla sytuacji w Europie i świecie. Tylko do Polski należy określenie swej drogi. Wszyscy sygnatariusze AK z Helsinek powinni powstrzymać się od jakiegokolwiek mieszanina w sprawy wewnętrzne PRL. Colombo powiedział, że Polska, wielkie państwo europejskie, doświadczyła w ostatnich miesiącach i nadal doświadcza trudności wynikających z ewolucji wewnętrznej. Wyraził nadzieję, że polskie opcje będą mogły być przeprowadzone przy pełnym poszanowaniu dla wartości polskiej kultury i suwerenności.

Z większych państw – nie było wzmianki o Polsce w wystąpieniach W. Brytanii (przemawiał w imieniu „10”), Francji, Japonii, Chin, Jugosławii.

/–/ Wyzner

AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 103

¹⁰³ W szyfrogramie z 22 września stały przedstawiciel przy ONZ w Nowym Jorku przekazywał: „Przemówienie Gromyki w debacie generalnej osnute wokół spraw pokoju, bezpieczeństwa i innych spraw międzynarodowych, w tym zwłaszcza ZSRR–USA. [...] Ponowienie poparcia dla KOMiR. Fragment dot. Polski: «Daremnne są usiłowania pewnych kół w państwach zachodnich ingerowania w sprawy wewnętrzne KS. Wysiłki takie są czynione zwłaszcza w odniesieniu do PRL. Niemały wysiłek jest podejmowany w celu naruszenia socjalistycznych fundamentów państwa polskiego. W związku z tym należy przypomnieć, że przywódcy państw-członków UW złożyli następujące oświadczenie: (tu cytata z grudniowej deklaracji o Polsce jako trwałym ogniwie wspólnoty)»; AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 103. Zob. dok. nr 272.

229

*23 września, pismo wicedyrektora Gabinetu Ministra
do KKP NSZZ „Solidarność”
w sprawie biura informacyjnego w Nowym Jorku*

Telex
do KKP „Solidarność”¹⁰⁴

Do Ministerstwa Spraw Zagranicznych napłynęły informacje, iż wkrótce ma nastąpić w Nowym Jorku otwarcie ośrodka informacyjnego „Solidarność”.

Wiadomości te rozpowszechnia w Nowym Jorku Z. Przetakiewicz, który wyjechał do Stanów Zjednoczonych na podstawie paszportu turystycznego. Stwierdził on w wywiadzie dla prasy amerykańskiej m.in., że środki materialne na utrzymanie biura otrzymuje od amerykańskiej centrali AFL-CIO. Mówił on również o zamiarze otwierania podobnych ośrodków w niektórych stolicach państw zachodnioeuropejskich.

Ministerstwo stwierdza, że „Solidarność” nie zwracała się do władz polskich o wydanie zezwolenia na podjęcie takiej działalności, a Z. Przetakiewicz występując o wydanie paszportu zataił rzeczywisty cel wyjazdu.

Do Ministerstwa Spraw Zagranicznych – w wykonaniu jego ustawowych obowiązków – należy prowadzenie i koordynowanie działalności informacyjnej o Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej za granicą (art. 2 pkt 5 ustawy z dnia 29 maja 1974 r. o urzędzie Ministra Spraw Zagranicznych). Rozpowszechnianie ^hwięc^h przez przedstawicielstwo „Solidarność” za granicą swych biuletynów informacyjnych stanowiłoby naruszenie prawa wyłączności państwa w dziedzinie kolportażu prasy i wydawnictw polskich za granicą.

Tworzenie za granicą własnych biur informacyjnych przez „Solidarność” byłoby nie do pogodzenia z powyżej przytoczoną ustawową zasadą. Finansowanie zaś ośrodka informacyjnego przez obcą centralę związkową stawiałoby w co najmniej dwuznacznym świetle tę polityczną działalność „Solidarność”, a także podważałoby zasadę niezależności Związku.

Ministerstwo Spraw Zagranicznych oczekuje, że „Solidarność” bezzwłocznie zaniecha przedstawionych powyżej sprzecznych z prawem akcji w sferze stosunków zagranicznych, które mogą przynieść szkodę interesom Państwa.

Wicedyrektor Gabinetu Ministra SZ
Z. Ludwiczak

AMSZ, Dep. III 49/84, w. 1

¹⁰⁴ Pismo zostało 23 września przesłane (jako claris) do placówek w Waszyngtonie, Nowym Jorku, Londynie, Paryżu, Sztokholmie, Genewie, Wiedniu i Kolonii.

230

*23 września, pismo dyrektora Departamentu ds. Stosunków z ZSRR
do ambasady w Moskwie w sprawie stanu grobów
Stanisława Augusta Poniatowskiego i Stanisława Ignacego Witkiewicza*

23 września 81

Kurierem

Towarzysz Jerzy Szyszko
Radca-Minister Pełnomocny
Ambasada PRL w Moskwie

W ostatnim okresie wzrosło zainteresowanie w różnych środowiskach społeczno-zawodowych problemami życia Polaków zamieszkałych w ZSRR oraz sprawami związanymi z ochroną zabytków i historii kultury polskiej na terenie Związku Radzieckiego. Problemy te podnoszone są na spotkaniach poselskich, w listach do Sejmu, Rady Państwa, MSZ, KC PZPR i Towarzystwa „Polonia”. Sprawom tym wiele uwagi poświęca ostatnio także „Solidarność”.

Departament nasz, wspólnie z Departamentem Konsularnym, przygotowuje w tej sprawie materiały dla kierownictwa. Sprawą aktualnie ważną, z którą zwracamy się do Was, jest konieczność zainteresowania się Ambasady – w uzgodnieniu z kompetentnymi władzami ZSRR – grobami Stanisława Augusta Poniatowskiego i Stanisława Ignacego Witkiewicza. Według posiadanych informacji krypta grobowca St. Augusta Poniatowskiego znajdująca się w podziemiach kościoła w Wołczyńnie jest zdewastowana. Również grób St.I. Witkiewicza na wiejskim cmentarzu we wsi Jezioro na Polesiu znajduje się w stanie zaniedbanym.

Rozeznanie w tej sprawie oraz uporządkowanie tych grobów jest niezbędne z uwagi na fakt, że zgłoszone zostały wnioski do naszych władz o sprowadzenie do Polski zwłok St. Augusta Poniatowskiego i St.I. Witkiewicza.

DYREKTOR
^fJerzy Roszak^f

AMSZ, Dep. I 40/84, w. 2

231

*24 września, szyfrogram ministra spraw zagranicznych (z Nowego Jorku)
do I sekretarza KC PZPR i premiera o rozmowach
z ministrami spraw zagranicznych krajów zachodnioeuropejskich*

T a j n e
P i l n e

Szyfrogram Nr 3307/III
z N. Jorku, nadany 24.9.1981, 08.00

Kania – Jaruzelski

W rozmowach z niektórymi min. SZ Europy Zach., w odpowiedzi na ich stwierdzenia, że „Solidarność” poszła zbyt daleko i ktoś musi nakłonić ją do rozsądku, zadałem rozmówcom pytanie, dlaczego takie oceny adresują tylko do przedstawiciela rządu polskiego, a nie starają się, by dotarły do Solidarności.

Dzisiaj min. SZ Danii Olesen poinformował, że sprawa ta stała na roboczym spotkaniu „10” w N.J. i spotkała się z pozytywnym stanowiskiem uczestników. Prasa duńska – z inspiracji rządu – już przeprowadza odpowiednią krytykę Solidarności.

Ogólnie min. SZ krajów E.Z. zapewniają, że ich kraje zainteresowane są stabilizacją polityczno-gospodarczą w Polsce.

/-/ Czyrek

AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 103

232

*24 września, szyfrogram ministra spraw zagranicznych (z Nowego Jorku)
do I sekretarza KC PZPR i premiera
o rozmowie z ministrem spraw zagranicznych ZSRR*

T a j n e

Szyfrogram Nr 3308/III
z N. Jorku, nadany 24.9.1981, 08.40

Kania – Jaruzelski

Dłuższa rozmowa z A. Gromyko, poświęcona głównie z jego inicjatywy – sytuacji w Polsce. Jego oceny i rady pokrywają się w pełni z uwagami przekazanymi Wam przez tow. Breżniewa. Moich informacji tow. G. wysłuchał z uwagą, powracając do swoich ocen.

Przekazałem Wasze pozdrowienia – prosił o ich odwzajemnienie.

O szczegółach poinformuję po powrocie.

/-/ Czyrek

AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 103

233

24 września, szyfrogram wiceministra Wiejacza
do ministra spraw zagranicznych (w Nowym Jorku)
w sprawie listu otwartego intelektualistów polskich

Warszawa, dn. 24 września 1981 r.

T a j n e
^dNATYCHMIAST^d

SZYFROGRAM Nr 6541^c

CZYREK – Nowy Jork

Przekazujemy clarisem „list otwarty” 35 intelektualistów do Ministra Spraw Zagranicznych PRL w sprawie oświadczenia radzieckiego¹⁰⁵. Oryginał z podpisaniami nadesłał Małcużyński. Uważamy, że list nie wymaga odpowiedzi. Barcikowski aprobuje nasze stanowisko. Sugeruje, aby po powrocie zorganizować spotkanie z grupą intelektualistów, o czym powiadomimy Małcużyńskiego już teraz. W rozmowie z nimi podkreślilibyśmy to, co pozytywne – ideę szerokiego społecznego poparcia dla sojuszu z ZSRR. Barcikowski dodał, że partia nie rości sobie prawa do roli ^hjedynego gwaranta^h ^c„monopolisty”^c sojuszu, lecz jest zainteresowana tym, aby ta fundamentalna sprawa miała jak najszersze zrozumienie i oparcie w społeczeństwie. Wyraził pogląd, że wystąpienie z podobnym apelem przed I turą zjazdu „Solidarności”^h mogłoby wpłynąć korzystniej na jej przebieg^h ^cbyć może wpłynęłoby na kierunek polityczny Zjazdu.

Prosimy o uwagi i ew. wytyczne^c.

^fWiejacz^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 104

¹⁰⁵ Mowa o liście 35 intelektualistów polskich do społeczeństwa polskiego oraz do PZPR i NSZZ „Solidarność”, w którym wzywano do złagodzenia konfliktu i postulowano osiągnięcie kompromisu. Jednocześnie podkreślano, że kwestia stosunków z ZSRR nie powinna być przedmiotem sporu między władzami a NSZZ „Solidarność”.

234

*25 września, szyfrogram ambasadora w Londynie
w sprawie przebiegu uroczystości upamiętniających ofiary zbrodni katyńskiej*

T a j n e

Szyfrogram Nr 3390/III
z Londynu, nadany 25.9.81, 14.00

Pichla

Impreza katyńska miała agresywny charakter pod hasłem walki z komunizmem i dominacją radziecką w PRL¹⁰⁶. Frekwencja, mimo dużego wysiłku propagandowego, skromna – około 1.000 osób.

Uczestniczyli Raczyński, Sabat, Zalewski, delegacje SPK oraz przedstawiciele Parlamentu Brytyjskiego – Bennet i Marcetic, również delegacje grup etnicznych: czeskie, węgierskie i litewskie.

S. podkreślił, że:

– Polonia popiera walkę „S” „o prawdę historyczną narodu polskiego i nigdy nie dopuścimy do zapomnienia zbrodni katyńskiej”,

– „S” w pełni może liczyć na poparcie Polonii w jej walce o wolną i niepodległą Polskę.

Poinformował, że ofiarom Katynia złożono w imieniu Polonii wieniec w Warszawie na Grobie Nieznanego Żołnierza. Dość liczny udział w uroczystości grup młodzieży z Polski ze znaczkami „S”. Złożyli wieniec pod pomnikiem katyńskim.

„Daily Telegraph” zamieścił zdjęcie młodzieży z kraju w czasie rozmowy z Bennetem na tle pomnika.

/–/ Bisztyga

AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 84

¹⁰⁶ Uroczystości ku czci ofiar zbrodni katyńskiej odbywały się corocznie na cmentarzu Gunnersbury w Londynie, gdzie w 1976 r. odsłonięto pomnik katyński; zob. PDD 1976, dok. nr 318. W roku 1980 (w 40. rocznicę mordu) zorganizowano w ramach tzw. roku katyńskiego w różnych krajach szereg uroczystości upamiętniających ofiary i piętnujących sprawców zbrodni; zob. PDD 1980 styczeń– czerwiec, dok. nr 276, 331, 333, 350, 352, 369 i 373 oraz PDD 1980 lipiec–grudzień, dok. nr 195, 211, 242 i 255.

235

*25 września, szyfrogram ambasadora w Berlinie
w sprawie kolportowania w NRD uchwalonego przez NSZZ „Solidarność”
pośłania do ludzi pracy Europy Wschodniej*

T a j n e

Doręczyć natychmiast

Szyfrogram Nr 3342/III
z Berlina, nadany 25.9.81, g. 14.25

Natorf – Kucza

Wprowadzono tutaj do obiegu 38 nr „Życia Warszawy”, datowany 19 września 1981 r., wydanie w języku niemieckim. Na pierwszej stronie został opublikowany obszerny fragment „Pośłania do ludzi pracy Europy Wschodniej”, obejmujący zasadnicze treści tego „Pośłania”. Zatrzymaliśmy kolportaż tego numeru przez nasze OIKP w Berlinie i Lipsku i wycofaliśmy go z czytelní oraz odbyłem telefoniczną rozmowę z Sieberem i asystentem nieobecnego H. Krolikowskiego przekazując im informację o tym zdarzeniu oraz wyrazi ubolewania, że do tego doszło.

Zapewniłem, że jesteśmy od początku przeciwni temu dokumentowi i tylko przypadek, którego okoliczności zostaną zbadane, mógł doprowadzić do jego opublikowania.

/–/ Wirowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 18

236

*25 września, szyfrogram ministra spraw zagranicznych (z Nowego Jorku)
do I sekretarza KC PZPR i premiera o rozmowie z sekretarzem stanu USA*

T a j n e

Szyfrogram Nr 3373/III
z Nowego Jorku, nadany 25.9.81, g. 18.10

Kania – Jaruzelski

Rozmowa z A. Haigiem:

1. Doskonale zorientowanie H. w polskiej sytuacji, otwarta postawa w rozmowie – odbiegająca zasadniczo od zimnowojennego wizerunku publicznych wystąpień. Akcentował szczególny charakter stosunków amerykańsko-polskich w całej historii (pozytywna rola Polonii) oraz zainteresowanie USA „stabilną i suwerenną Polską”.

2. Deklarował gotowość pomocy gospodarczej, ale wskazywał przy tym na własne trudności gospodarcze USA. Podkreślał zgodność poglądów w tej sprawie z zachodnimi sojusznikami. Z uwagą przyjął nasze oceny i postulaty m.in. w sprawach gospodarczych. Nie negując naszych ocen podkreślał jednak, że „jakiegokolwiek rozwiązania siłowe, w tym także ogłoszenie stanu wojennego, musiałyby mieć negatywny wpływ na pomocowe działania świata zachodniego”.

3. Reagując na naszą ocenę wydarzeń uznał potrzebę bardziej kooperatywnej postawy „Solidarności” („musi to się odbywać na zasadach ruchu dwustronnego”). Równoważył to wymogiem zaprzestania „nacisków i kampanii propagandowej” ze strony ZSRR. Ponawiał pytania o wysokość i rodzaje gospodarczej pomocy radzieckiej.

4. H. starał się sprawiać wrażenie odpowiedzialnego i rozważnego partnera. Jego ostrożność w podejmowaniu konkretnych zobowiązań tłumaczył nieukrywanym zainteresowaniem dalszym tokiem II tury zjazdu „S” oraz trwającymi tu rozmowami z Gromyko. Faktem też jest, że w relacjach o naszej rozmowie z H. Amerykanie wyciszyli antyradzieckie akcenty propagandowe, jakie wcześniej forsowano w zapowiedziach tego spotkania.

/–/ Czyrek

AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 103

237

*[po 25 września], notatka wicedyrektora Departamentu IV
o rozmowie premiera Francji z Anną Walentynowicz*

°PILNE°

Notatka dla Tow. Min. M. Dobrosielskiego

w sprawie przyjęcia A. Walentynowicz przez Premiera Francji P. Mauroy

Przebywająca ostatnio w kilku krajach zachodnich Walentynowicz została przyjęta w dniu 24.IX. przez Premiera Francji. Rozmowa trwała ok. 20 minut. Towarzyszyła W. tłumaczka, Breton (przyjaciółka Bałuki)¹⁰⁷.

Wg. informacji AFP W. miała przekazać Mauroy podziękowanie za „pomoc francuską przekazaną Polsce”. W swej relacji na zjeździe Solidarności 26.IX. W. podała, że zaproponowała premierowi Francji zorganizowanie do końca br. międzynarodowej konferencji w sprawie Polski, która zajęłaby się następującymi tematami: nieingerencją w sprawy wewnętrzne Polski, kontrolą dystrybucji towarów wysyłanych do naszego kraju (W. stwierdziła: „rozmawiałam o 300 tys. ton zboża, które gdzieś zaginęło”) i prawnym zagwarantowaniem dostaw ropy i innych surowców.

W związku z powyższym nasuwają się nast. uwagi:

1) W. reprezentuje najbardziej skrajny, awanturniczy nurt w Solidarności. Jej postawa krytykowana była niejednokrotnie przez Wałęsę i na wiosnę br. usunięta została nawet z zarządu Solidarności w Stoczni Gdańskiej;

2) jej podróż po krajach zachodnich miała charakter prywatny. Na konferencji prasowej w dniu 25.IX rzecznik prasowy Solidarności stwierdził, że żadna delegacja Związku nie przebywała ostatnio we Francji (tym niemniej warto byłoby spowodować formalne zapytanie Solidarności o charakter „misji” W.);

3) przyjęcie W. przez Mauroy w aktualnej sytuacji ma określoną wymowę polityczną – jest wsparciem dla ekstremistycznego skrzydła w Solidarności, które w czasie I tury Zjazdu narzuciło swą wolę całemu Związkowi i wypowiedziało

¹⁰⁷ Szyfrogramem z 25 września ambasador w Paryżu przekazywał: „Przyjęcie Walentynowicz przez Mauroy. Informacje aktualne na godzinę 12.00. 1) Mauroy przyjął W., której towarzyszył tłumacz. Rozmowa trwała 20 minut w Urzędzie Premiera. W. miała złożyć M. «podziękowanie narodu polskiego rządowi francuskiemu» za udzieloną pomoc. Powyższe z rozmowy korespondenta «TL» Żrałka z rzecznikiem prasowym Matignons. 2) Od Puisais z MSZ. Decyzji przyjęcia nie konsultowano z żadnym z ekspertów od spraw polskich w MSZ lub Urzędzie Premiera. Dowiedzieli się oni o wizycie według P. z informacji agencji nych”; AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 110.

otwartą walkę Rządowi PRL i Partii w tym kontekście. Krok Premiera Francji należy zakwalifikować jako „nieprzyjazny” i nie do pogodzenia z charakterem stosunków polsko-francuskich. Dodać należy, że w czasie ostatniej wizyty w Paryżu 17.VIII tow. Czyrek przekazał Mauroy wyczerpującą informację i ocenę sytuacji w kraju i Solidarności, w wyniku której M. obiecywał nawet moderujące oddziaływanie na „S.” (to samo obiecywał jego doradca Pontillon). Czy za takie oddziaływanie można uznać przyjęcie W. i wysłuchiwanie jej awanturniczych i uwłaczających rządowi i narodowi polskiemu wypowiedzi?¹⁰⁸

^fS. Bożym^f

AMSZ, Dep. IV 45/84, w. 1

238

28 września, okólnik zastępcy kierownika WZ KC PZPR
w sprawie przebiegu drugiej tury
I krajowego zjazdu delegatów NSZZ „Solidarność”

T a j n e
^dNATYCHMIAST^d

SZYFROGRAM Nr 6658^c

^cSzef placówki^c

WSZYSTKIE PLACÓWKI

1. Pierwsze dwa dni drugiej tury Zjazdu „S” potwierdzają przewidywania, że będzie ona politycznie spokojniejsza, ale bez zmiany dotychczasowych głównych kierunków.

¹⁰⁸ Szyfrogramem z 30 września wicedyrektor Bożym informował ambasadora w Paryżu: „Dobrosielski przekazał dziś Dupuy nasze niezadowolenie z faktu przyjęcia W. przez Mauroy i deklaracji Bergerona na kongresie «S» wyrażającej radość, że działalność wykracza poza granice Polski, co znalazło wyraz w apelu do KS. ^bD. podkreślił, że kierownictwo ocenia spotkanie W. z P. jako «nieprzyjazny incydent»^b. Cenimy sobie dotychczasowe stanowisko rządu franc. ws. polskich i dlatego krok ten jest tym bardziej niezrozumiały, zwłaszcza w kontekście serii kontaktów międzynarodowych. Wystąpienie B. oceniliśmy jako nadużycie zaufania i godzące w podstawowe interesy państwa. Dupuy z uznaniem przyjął formę naszej reakcji (bez oficjalnych protestów), w pełni uznając jej zasadność”; AMSZ, ZD 23/84, w. 12, t. 111. zob. dok. nr 245 i 247.

Dyskusja koncentruje się nad samorządem. Atakowano Prezydium KKP za kompromis z Sejmem w tej sprawie wbrew stanowisku 1-ej tury Zjazdu.

2. Komisja Programowa Zjazdu przygotowała 34 tezy programowe, potwierdzające w zasadzie dotychczasowe kierunki polityczne „S”.

3. W kulisach trwa walka wokół kandydatów na przewodniczącego: Wałęsa, Jurczyk, Bujak, Gwiazda.

4. Występował delegat górników brytyjskich gloryfikując „S”. Odczytano tekst posłania Kirklanda (nie wydaliśmy wiza), w tonie umiarkowanym, bez akcentów antykomunistycznych.

Przewiduje się wielodniowe obrady Zjazdu.

^fPiątkowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

239

*28 września, notatka dyrektora Departamentu IV
w sprawie inicjatywy burmistrza Flensburga
dotyczącej udzielenia pomocy mieszkańcom Kołobrzegu*

Warszawa, dnia 28 września 1981 r.

POUFNE

N o t a t k a

Edmund Męclewski, poseł na Sejm PRL, poinformował Departament o inicjatywie, z jaką spotkał się podczas swego ostatniego pobytu we Flensburgu. Burmistrz tego miasta Richter (SPD) zainicjował zbiórkę pieniężną na zakup leków dla Polski. Nabyte lekarstwa zamierza osobiście wręczyć władzom Kołobrzegu. W tym celu zamierza on, w towarzystwie H. Grenza (właściciel tamtejszego biura turystyki kwalifikowanej), przyjechać do Polski w dniach 9–10 października br. Przy okazji pobytu w Kołobrzegu Richter pragnie podjąć sondaże na temat ewentualnego porozumienia o współpracy obu miast.

Zdaniem Departamentu IV brak jest argumentów uzasadniających przyjęcie inicjatywy Richtera w postaci, w jakiej została ona przedstawiona posłowi Męclewskiemu. Zamiar osobistego przekazywania leków w Kołobrzegu oprócz

negatywnego dla nas wydźwięku propagandowego może stanowić element nacisku na władze miejskie na rzecz skłonienia ich do podjęcia idei współpracy z Flensburgiem. Analiza stanu realizacji przez stronę zachodnioniemiecką porozumień o współpracy miast, dokonana na przeprowadzonej ostatnio w MAGTiOŚ naradzie prezydentów, wykazała, iż partnerzy w RFN nie wywiązują się ze zobowiązań politycznych zawartych w podpisanych porozumieniach. Mamy do czynienia z próbami władz miast zachodnioniemieckich odchodzenia od wspólnych ustaleń i forsowania własnych koncepcji współpracy.

W tej sytuacji należy skoncentrować się na doprowadzeniu do właściwego funkcjonowania już istniejących porozumień odkładając na później zawieranie kolejnych umów.

W przypadku Flensburga bardzo poważną przeszkodą jest sprawowanie przez to miasto rewizjonistycznego „patronatu” (Patenschaft) nad Świnoujściem i brak jakichkolwiek wskazówek świadczących o zamiarach władz miasta likwidacji tej antypolskiej instytucji ziomkowskiej.

W związku z tym Departament IV proponuje:

- spowodowanie przekazania zakupionych dla Polski leków za pośrednictwem organizacji Czerwonego Krzyża;
- nadanie przyjazdowi Richtera i Grenza charakteru prywatnej podróży turystycznej;
- ograniczenie do ram kurtuazyjnych przyjęcia gości przez prezydenta Kołobrzegu;
- zobowiązanie prezydenta miasta do niepodejmowania spraw współpracy i żadnych zobowiązań w tej sprawie.

R. KORCZEWSKI

AMSZ, Dep. IV 45/84, w. 9

240

*[po 28 września], notatka dyrektora GM
z rozmowy ministrów spraw zagranicznych Polski i Izraela*

Tajne

Zapis z rozmowy Tow. Min. J. Czyrka
z Ministrem Spraw Zagranicznych Izraela J. Szamirem
odbytej w dniu 28.9.1981 r. w Konsulacie Generalnym PRL w Nowym Jorku.

Rozmowa z inicjatywy J. Szamira. Ministrowi Szamirowi towarzyszył Stały Przedstawiciel Izraela przy ONZ – Amb. Blum oraz doradca z MSZ. Z naszej strony obecny: tow. S. Jarząbek, dyr. Gabinetu Ministra, oraz K. Wilski – tłumacz.

Spotkanie z min. SZ Izraela.

1. Powitanie ze strony tow. Min. J. Czyrka. Zadowolenie. Ocena, że powinno ono być zarówno ważne, jak i pożyteczne.

2. Gość podzielił ocenę. Polska znaczy wiele dla waszych [naszych?] obywateli. Wielu urodziło się w Polsce. Smutne wspomnienia z okresu wojny.

Był czas, gdy nasze stosunki były przyjazne. Obecnie jest nienormalna sytuacja. Nie jesteśmy zadowoleni z tego. Oba nasze kraje mają stosunki z państwami, z którymi nie zgadzają się politycznie.

Obserwujemy pewne wznowienie kontaktów: Kuberski, którego przyjął¹⁰⁹, delegacje pisarzy izraelskich, pomniki.

To wszystko nie wystarczy, powinniśmy rozpocząć kontakty gospodarcze i dialog polityczny.

3. Przejście do stołu.

4. J. Czyrek: historia stosunków międzynarodowych naszych narodów jest szczególna. Społeczność żydowska w Polsce była największa w świecie. "Były tego przyczyny, obok czynników ekonomicznych były inne, mniej ważne". Byłoby dobrze, by historycy obu krajów opisali historię tego¹¹⁰.

Przypomnienie o losie Żydów i Polaków w czasie okupacji. Byliśmy po Żydach pierwsi, by być biologicznie zlikwidowanymi. Historia i wspólna gehenna.

¹⁰⁹ Mowa o wizycie ministra Kuberskiego złożonej w Izraelu 13–19 stycznia; zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 44 i 80.

¹¹⁰ Zob. dok. nr 26 i 109 (o rozmowach prowadzonych w Izraelu przez dyrektora Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce).

Wielu w Izraelu poddało się tezie o tzw. polskim antysemityzmie. Wielu u nas ma żal, że tzw. polskim antysemityzmem przykryto zbrodnie hitlerowskie.

Przezwyciężymy to. Stosunki ulegają zmianie na lepsze:

– przykłady ministra, spotkania J. Czyrka z przedstawicielami diaspory.

Witamy z zadowoleniem te zmiany. W Polsce pilnujemy tradycji dobrego współżycia – dlatego stworzyliśmy towarzystwo Korczakowskie i Kuberski w charakterze przewodniczącego tego Towarzystwa był w Izraelu.

Stosunki międzypaństwowe – postępujemy zgodnie z linią międzysojuszniczą, ale gdzie można, idziemy na rozszerzenie stosunków kulturalnych.

Mieliśmy szereg manifestacji o moralnym znaczeniu i jak na nasze możliwości stosunki rozwijały się pozytywnie.

Stosunki polskie opierają się na oświadczeniu KS i rezolucji ONZ dot. Bliskiego Wschodu¹¹¹.

W tych kwestiach różnimy się i po linii państwowej stwarza to określone uwarunkowania. Tam, gdzie coś służy pokojowi, odprężeniu – ze wszystkimi gotowi jesteśmy współdziałać.

Istnieją możliwości niewykorzystane w pewnych dziedzinach stosunków dwustronnych – kontakty.

Chyba jest to pierwsze spotkanie od 1968 r.

Szczególne warunki i możliwości dla stosunków stwarza fakt sympatii i znajomości Polski w Izraelu.

W Warszawie chcielibyśmy utworzyć poważne centrum judaistyczne, odbudować synagogę, dobrze wygląda budowa pawilonu izraelskiego w Oświęcimiu. Liczymy na współdziałanie z organizacjami żydowskimi w świecie.

Kraj nasz przeżywa poważne trudności. Chcemy je rozwiązać środkami pokojowymi. Potrzebujemy czasu i środków.

Minister SZ Izraela. Podziękowanie za impresje historyczne, przeszłość jest bardzo ważna. Związki z Polską stanowią ważną część historii diaspory. Są książki.

Faktem jest, że gdy 2 narody współżyją, muszą istnieć także problemy. Antysemityzm jako zjawisko w historii był w Polsce faktem. Wierzy, że rząd Wasz nie solidaryzuje się z tym. Antysemitki ruchy są jednocześnie wrogami Waszego rządu.

Są w dzisiejszym świecie siły, które chcą zlikwidować nasze państwo także fizycznie. Wiemy, że w Polsce istnieją pewne sympatie dla zbudowania państwa dla naszego narodu. Wiemy, że w ONZ istnieje poparcie dla prądu zniszczenia Izraela.

¹¹¹ Mowa o rezolucji nr 242 przyjętej przez Radę Bezpieczeństwa ONZ w 1967 r., wyzywającej do zaprowadzenia sprawiedliwego i trwałego pokoju na Bliskim Wschodzie.

Wie i docenia sprawę starań o zbudowanie pomników. To nie wystarcza. Przeszłość to za mało. Trzeba zrobić coś na dziś i na jutro.

Nie zgadzamy się z pozycją nieutrzymywania stosunków, ale rozumiemy ją. Trzeba by coś zrobić w innych dziedzinach: ekonomika, wizy, turystyka, wypłaty rent i emerytur.

Rozumieją trudności w Polsce. Życzy pokonania ich w sposób pokojowy. Oni mają trudności polityczne. Zbudowali własną ojczyznę w okrażeniu Arabów. Czynią wielkie wysiłki, by utrzymać pokój. Mają sukcesy – traktat pokojowy z Egiptem. Mają nadzieję, że z innymi państwami arabskimi to mogą osiągnąć.

Żałuje, że Polska i KS nie popierają tego, a [popierają?] siły ekstremistyczne, antyizraelskie, PLO. Ponowienie propozycji poszerzenia stosunków.

J. Czyrek.

Poruszył sprawy, gdzie się różnimy. Pana charakterystyka stosunku Polski nieślusna. Polska zawsze popierała prawo do istnienia państwa Izrael.

Nie popieramy ekstremistów na BW. Stoimy na stanowisku praw wszystkich narodów BW. Nie podzielamy dróg. Separatystyczne rozwiązania nic nie dadzą.

Poparcie dla praw narodu palestyńskiego. Idea państwa palestyńskiego nie jest sprzeczna z interesami Izraela.

Ekstremizmy rodzą się, gdzie nie ma rozwiązań.

Uwagi gościa do uwag min. J. Czyrka

Polemika co do separatystycznych rozwiązań. My tam żyjemy i mamy określone doświadczenia. Na wspólnych spotkaniach arabów ekstremiści biorą górę. Tzw. problem palestyński: istnieje arabski naród palestyński.

^aIstnieją dwa kraje, gdzie mieszkają palestyński naród (i żydowski) – Izrael i palestyński naród arabski – Jordania^a.

Historia, jak powstała Jordania wraz z jej nazwą.

Ich propozycja – schemat autonomii na 5 lat, a potem zobaczy się. Może koegzystencja 2 narodów przyniesie nowe rozwiązania.

Powiedział Gromyko, że nie ma uzasadnienia nieutrzymywania stosunków z powodu różnic w podejściu do problemów.

J. Czyrek – można zgodnie stwierdzić, że obie strony po wymianie poglądów pozostały przy swoich pozycjach. Było ono pożyteczne. Stanowiło *signum temporis*.

Dalsze kształtowanie stosunków jest funkcją stosunków bilateralnych i sytuacji międzynarodowej. Mamy nadzieję, że wszystko pójdzie dobrze. Nasze spotkanie było szczere i podyktowane wzajemnie najlepszymi intencjami, które będą mottem naszej wspólnej polityki.

Dziękuję za dobre słowa. Spotkanie było szczere i pożyteczne. W przyszłości ma nadzieję, że będą okazje wymiany poglądów i będzie to dla dobra obu krajów i narodów.

J. Czyrek – jesteśmy niepoprawnie optymistyczni.

Komunikat – uzgodniono, że prasę zawiadomi się o spotkaniu w sposób rutynowy¹¹².

Notatkę sporządził
S. Jarząbek

AMSZ, Dep. V 24/86, w. 1

241

[przed 29 września], notatka ambasady w Sztokholmie: wyjaśnienia korespondenta „Trybuny Ludu” dotyczące medialnego relacjonowania sprawy złożenia prośby o azyl przez pracownika placówki

N o t a t k a

W sprawie korespondencji dla Polskiego Radia z 19 bm. (godz. 22)
dot. W. Wójtowicza red. Z. Broniarek złożył następujące wyjaśnienie:

18 bm. po dotarciu do niego pogłoszek krążących wśród pracowników placówki nt. zniknięcia Wójtowicza zatelefonował do Biura Prasowego tut. MSZ., przedstawił się, że jest polskim dziennikarzem, i zapytał sekretarkę, czy jest jej coś wiadomo na temat W. Wójtowicza, pracownika Ambasady PRL, który przed paroma dniami opuścił wraz z rodziną swoje mieszkanie, nie informując kierownictwa placówki, dokąd się udaje.

Sekretarka odpowiedziała, że nie wie nic, ale spróbuje się dowiedzieć. Po ok. dwóch godzinach zatelefonował do niego pracownik MSZ (red. Broniarek nie zapamiętał nazwiska) i poinformował, że W. Wójtowicz 15 bm. poprosił wraz z rodziną władze szwedzkie o azyl polityczny. Rozmówca dodał, że decyzja w tej sprawie nie została jeszcze podjęta, ale przypuszcza się, że będzie pozytywna.

Informację powyższą red. Broniarek zamieścił w pierwszym akapicie swej korespondencji¹¹³.

¹¹² Zob. dok. nr 255.

¹¹³ Treść korespondencji radiowej brzmiała: „Radio 19.9.81. Ze Sztokholmu mówi Zygmunt Broniarek. Pierwszy sekretarz ambasady polskiej w Sztokholmie, Wit Wójtowicz,

Fakt, o którym poinformował w drugim akapicie, był mu znany z publikacji w „Szpilkach”. Poza tym Wójtowicz ani przed nim, ani przed pracownikami placówki nie ukrywał, iż „Gazeta Krakowska” oskarżyła „go” o nadużycia.

Red. Broniarek nadał korespondencję telefonicznie 19 bm., nie uzgadniając tego faktu ani treści korespondencji z kierownictwem Ambasady. Postąpił tak, kierując się następującymi motywami:

- podejrzewał, że spotka się ze stanowiskiem negatywnym Ambasady w sprawie nadania korespondencji,

- uważa, że uczynił dobrze, gdyż przypuszczalnie wkrótce o czynie Wójtowicza dowiedzieliby się dziennikarze szwedzcy i oni podaliby to pierwsi do wiadomości. Lepiej się stało, że informację podało jako pierwsze Polskie Radio,

- z moralnego punktu widzenia czyn Wójtowicza oburzył go, dlatego też nie widział powodów do ukrywania tej wiadomości,

- między nadaniem korespondencji ze Sztokholmu i jej emisją na antenie minęło 12 godzin. Red. Broniarek sądzi, że w tym czasie konsultowano ten fakt na odpowiednim szczeblu. W każdym razie była taka możliwość i on przekazując korespondencję, zdawał sobie z tego sprawę.

Ambasador P. Cieślak i Radca W. Wawrzyniak zwrócili red. Z. Broniarkowi „ostrą” uwagę, że postąpił niewłaściwie, informując o fakcie dotyczącym Ambasady i jej pracownika bez uprzedniej konsultacji z kierownictwem placówki. Przestrzegli też red. Broniarkę przed powtórzeniem w przyszłości tego rodzaju postępowania¹¹⁴.

II sekretarz Ambasady

^fJ. Kawa^f

AMSZ, Dep. IV 45/84, w. 7

poprosił wraz z rodziną władze szwedzkie o azyl polityczny. Potwierdził to przedstawiciel szwedzkiego ministerstwa spraw zagranicznych. Decyzja policji w tej sprawie nie została podjęta, ale przypuszcza się, że będzie pozytywna. Wit Wójtowicz był działaczem partyjnym na Podhalu i prasa krakowska oskarżała go swojego czasu o nadużywanie stanowiska służbowego dla celów osobistych. Ze Sztokholmu mówił Zygmunt Broniarek”; AMSZ, Dep. IV 45/84, w. 7.

¹¹⁴ Notatka została 29 września przesłana dyrektorowi Korczewskiemu. W piśmie przewodnim ambasador w Sztokholmie informował: „Zgodnie z poleceniem Ambasada PRL w Sztokholmie przesyła notatkę zawierającą wyjaśnienie red. Z. Broniarka oraz jako załącznik kopię korespondencji z 19 bm.”; AMSZ, Dep. IV 45/84, w. 7.

242

*30 września, szyfrogram ambasady w Ottawie o pozostaniu w Kanadzie polskich pasażerów TSS „Stefan Batory”*T a j n e

Szyfrogram Nr 2/IV
z Ottawy, nadany 30.9.81, g. 15.00

Staniszewski – SzewczykNasz 250¹¹⁵.

Radio i cała prasa poświęca dużo miejsca ostatniej masowej ucieczce pasażerów z „Batorego”. Dzienniki zamieściły na czołowych miejscach obszerne, ilustrowane artykuły przeplatane krótkimi wywiadami z niektórymi osobami, przeważnie młodzieżą. Prawie wszyscy jako przyczynę pozostania w Kanadzie podają ciężkie warunki ekonomiczne kraju i brak nadziei na przyszłość. Pojedyncze osoby jako powód pozostania podają obawę przed wkroczeniem wojsk radzieckich. W prasie zaprzecza się, jakoby kanadyjskie władze federalne czy też prowincjonalne udzieliły pomocy finansowej uciekinierom, których nie uważa się za emigrantów. Kongres Polonii apelował o pomoc dla nich w postaci odzieży, zakwaterowania i znalezienia pracy. Aby ubiegać się o stały pobyt, muszą oni w ciągu miesiąca znaleźć swoich poręczycieli w Kanadzie¹¹⁶.

/-/ Rólski

AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 107

¹¹⁵ Szyfrogramem nr 250 ambasada w Ottawie 29 września informowała: „Wczoraj (28 bm.) odpłynął z Montrealu «Stefan Batory». Na pokład nie zgłosiło się 57 pasażerów odbywających tzw. podróż okrężną (wycieczka) oraz 1 członek załogi. Pracownicy imigracyjnych władz kanadyjskich przy odprawie paszportowej proponowali pozostanie w Kanadzie oferując pomoc finansową, zakwaterowanie i znalezienie pracy oraz dawali obietnice zgody na pozostanie na stałe w Kanadzie. Zachowanie urzędników z Biura Imigracyjnego było wręcz natarczywe. W dniu 29 bm. radiostacja w Montrealu (CFCF 60) w wiadomościach informowała, iż ponad 100 Polaków z «Batorego» pozostało w Kanadzie, głównie z przyczyny obawy przed «inwazją sowiecką». Akcja władz kanadyjskich w tej sprawie miała charakter precedensowy”; AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 107.

¹¹⁶ Szyfrogramem z 2 listopada ambasador w Ottawie przekazywał: „1) Według dokonanych obliczeń w oparciu o listy pasażerów i załogi w czasie ostatniego pobytu «Stefana Batorego» w Montrealu pozostało 95 pasażerów, którzy mieli powrotne bilety, i 4 członków załogi (dwóch stewardów, dwóch młodszych marynarzy). Statek wypłynął do Gdyni z 455 pasażerami. 2) Kapitan poinformował mnie i Miernika, iż podczas tego rejsu

243

*30 września, notatka MSW: informacje punktu operacyjnego w Algierze
w sprawie rozmów przywódców państw socjalistycznych na Krymie*

°30.9.81°

NOTATKA INFORMACYJNA

Z naszego punktu operacyjnego w Algierze uzyskaliśmy – pochodzącą od dyplomatów ZSRR – informację, iż w dokonanych przez kierownictwo podsumowaniach tegorocznych spotkań na Krymie podkreślono, że we wszystkich europejskich krajach socjalistycznych istnieją warunki do wystąpienia ostrych kryzysów społeczno-gospodarczych „na wzór polski”. Jako szczególnie krytyczną ocenił sytuację w swoim kraju N. Ceausescu uznając, iż w Rumunii „wybuch może nastąpić w każdej chwili”, i apelując do kierownictwa radzieckiego o udzielenie pomocy moralnej i materialnej.

Powyższe oceny spotkań krymskich zbiegły się w czasie z występującymi ostatnio spontanicznie w ZSRR lokalnymi strajkami na tle żądań socjalnych. Wynikają one przede wszystkim z pogarszającego się zaopatrzenia ludności oraz „bardzo złych wyników tegorocznych zbiorów spowodowanych tak przez nieurodzaj, jak i marnotrawstwo zbóż przy żniwach”. Ocenia się, że dla zaspokojenia swych wewnętrznych potrzeb ZSRR powinien zaimportować ok. 40 mln ton zbóż.

W kontekście odbytego na Krymie spotkania pomiędzy L. Breżniewem a St. Kanią i W. Jaruzelskim dyplomaci ZSRR podkreślili bardzo negatywne przyjęcie polskich wyjaśnień nt. konieczności daleko idących ustępstw na rzecz opozycji. W tej sytuacji I Sekretarz PZPR i Premier uznani mieli zostać za „ugodowców, niezdolnych do pokierowania krajem w obliczu nasilającego się kryzysu”. W opinii wspomnianych dyplomatów przywódcy KPZR „uważają za swój błąd tolerowanie obecnego kierownictwa PRL, zwłaszcza że jego zmiana byłaby obecnie znacznie trudniejsza do przeprowadzenia aniżeli kilka miesięcy temu”.

AIPN, 0 449/30, t. 1

kanadyjskie władze imigracyjne w toku odprawy paszportowej przeprowadzały rozmowy ze wszystkimi opuszczającymi statek. [...] 3) Dezercji obywateli polskich ze «St. Bartorego» towarzyszyła szeroka informacja prasowa i telewizyjna. Akcentowano głównie motywacje ekonomiczne osób opuszczających statek»; AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 107.

244

*[wrzesień], notatka Wydziału Socjalno-Zawodowego
i Wydziału Zagranicznego KC PZPR
w sprawie zagranicznych wyjazdów przedstawicieli NSZZ „Solidarność”
(fragment)*

A N A L I Z A

wyjazdów zagranicznych przedstawicieli związków zawodowych PRL
(w okresie od 1.01.81 r. do 31.07.81 r.)¹¹⁷

Niniejszy materiał, opracowany przez Wydział Socjalno-Zawodowy i Wydział Zagraniczny KC PZPR, przy współpracy zainteresowanych resortów, ma charakter informacyjny. Wnioski dotyczące kontaktów zagranicznych związków zawodowych, zwłaszcza „Solidarności”, przedstawione zostaną w odrębnym opracowaniu po zakończeniu zjazdu „Solidarności”.

I. Liczba i kierunki wyjazdów

Do października 1980 r. wyjazdy zagraniczne działaczy związków zawodowych (branżowych) realizowane były w oparciu o roczne plany, które umożliwiały Komitetowi Centralnemu PZPR sprawowanie nadzoru politycznego nad ich celowością i zgodnością z racją stanu naszego państwa. Od tego czasu zarówno związki branżowe, jak też NSZZ „Solidarność” nie prowadzą w tym zakresie działalności planowej.

W pierwszym okresie po powołaniu NSZZ „Solidarność” kontakty międzynarodowe tego związku ograniczały się do przyjmowania wizyt działaczy zagranicznych o różnych odcieniach politycznych. Zabiegali oni o względy tej organizacji, licząc się z możliwością uzyskania wpływu na działalność „Solidarności”. Deklarowali i udzielali związkowi oraz jego działaczom pomocy materialnej.

W tym samym czasie związki branżowe, intensyfikując działalność polityczno-organizacyjną, nie miały możliwości prowadzenia aktywnej działalności zagranicznej.

Od połowy grudnia ubiegłego roku działalność zagraniczna NSZZ „Solidarność” uległa znacznemu ożywieniu, koncentrując się wyłącznie na krajach zachodnich. Jej celem jest umacnianie międzynarodowej pozycji związku – a tym samym wzmocnienie jego pozycji wobec władz w kraju, nawiązanie oficjalnych kontaktów, zapoznanie się ze strukturą, celami i metodami działania organizacji związkowych za granicą, a także uzyskanie od nich pomocy finansowej, materialnej i szkoleniowo-instruktażowej.

¹¹⁷ Zob. dok. nr 184 i 357.

Związki branżowe w tym czasie nasilają kontakty ze swoimi odpowiednikami, głównie w krajach socjalistycznych.

W okresie do końca lipca br. działaczom NSZZ „Solidarność” wydano ogółem 178 paszportów, w tym 138 paszportów służbowych na wniosek Biura d/s Współpracy ze Związkami Zawodowymi, 5 paszportów służbowych na wniosek innych instytucji oraz 35 paszportów prywatnych. Służbowo udały się za granicę 32 delegacje NSZZ „Solidarność” w 12 kierunkach oraz na podstawie paszportów prywatnych w 15 kierunkach. (Dokładne dane liczbowe ilustruje załącznik nr 1 i zestawienie delegacji – załącznik nr 3¹¹⁸).

Biuro d/s Współpracy ze Związkami Zawodowymi, kierując się racjami politycznymi, a także niekiedy formalnymi, negatywnie zaopiniowało kilka propozycji wyjazdów przedstawicieli „Solidarności”. Dotyczyło to m.in. planowanych wyjazdów do MK WZZ w Brukseli i Kopenhadze, wyjazdu Łabentowicza i Pirejczuka do Włoch, a także Strzembosza¹¹⁹ – jako przedstawiciela pracownika resortu sprawiedliwości – na Kongres do Francji. ^dW wyniku przeprowadzonych rozmów kierownictwo NSZZ „Solidarność” zrezygnowało z planowanego wyjazdu delegacji oficjalnej do Francji^d *nie w wyniku rozmów, ale ze względu na „kryzys bydgoski”^b* w okresie bezpośrednio poprzedzającym wybory prezydenckie oraz odstąpiło od kandydowania do Rady Administracyjnej MOP¹²⁰. Zdarza się jednak, że NSZZ „Solidarność” odstępowało od oficjalnego kontaktu zagranicznego, a następnie ci sami działacze występują o paszporty prywatne (wyjazd do RFN działaczy z Katowic). Brak integracji działań władz w tych sprawach uniemożliwia sprawowanie skutecznej kontroli przez Biuro Paszportów MSW.

Techniczna realizacja wniosków paszportowych napotyka na poważne trudności. W wielu przypadkach NSZZ „Solidarność” nie przestrzega obowiązujących terminów składania wniosków. Poważnym problemem jest nieoddawanie paszportów w terminie lub też odmowa zwrotu paszportów.

^eWynika to z nieuznawania lub lekceważenia obowiązujących w tej mierze przepisów i władzy państwowej. Na przykład nie oddali paszportów: K. Świtoń, A. Rozpłochowski, R. Kalinowski, Z. Bujak, B. Lis, W. Korczyński, J. Kułaj, A. Chałupnik, W. Kęcik^e. ^b*w terminie czy jak?*^b

W. Kęcik, mimo odmowy placówki PRL, z Włoch wyjechał do innych krajów. Przebywał we Francji, Anglii, RFN i w Szwecji. Wszędzie kontaktował się z ośrodkami wrogimi PRL. Z kolei Bogdan Lis i Wacław Korczyński po powrocie z Włoch nie zdali paszportów i bez powiadomienia władz wyjechali do Francji.

¹¹⁸ Załączników nie publikuje się.

¹¹⁹ W oryginale: „Strzembosza”.

¹²⁰ W sprawie kandydowania przedstawiciela NSZZ „Solidarność” do Rady Administracyjnej MOP zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 212 i 399.

Fakty zdawania paszportów z opóźnieniem są nagminne, tak jak wykorzystywanie paszportów niezgodnie z celem wyjazdu.

W omawianym okresie działaczom związków branżowych wydano 310 paszportów, z czego 82 Komisji Porozumiewawczej i 228 związkom branżowym. Wyjeżdżali oni w 16 kierunkach. (Dane liczbowe zawiera załącznik nr 1a).

Na uwagę zasługują następujące fakty:

- wszystkie wyjazdy działaczy NSZZ „Solidarność” dotyczyły państw kapitalistycznych i rozwijających się;

- z 310 paszportów wydanych związkom branżowym 279 wydano do krajów socjalistycznych, 28 do kapitalistycznych i 3 do innych (Irak, Syria);^e *dwa razy więcej niż „S”^b*;

- tylko 1 delegacja (na Konferencję MOP w Genewie) stanowiła reprezentację wszystkich związków zawodowych (w tym Konfederacji Autonomicznych Związków Zawodowych. Był to jedyny do tej pory wyjazd zagraniczny przedstawicieli KAZZ);

- sytuacja wewnątrz kraju (nieprowadzenie rozmów „przy jednym stole” ze wszystkimi związkami) wpływa na ich działalność międzynarodową. Na wielu kierunkach, na których koncentruje się NSZZ „Solidarność”, brak jest aktywności związków branżowych;

- dotychczas nie opracowano jednorodnego i kompleksowego stanowiska PZPR i władz państwowych w sprawie działalności międzynarodowej związków zawodowych. Dotyczy to przede wszystkim taktyki i strategii działania. Fakty te wykorzystują związki zawodowe^f.

II. Ocena wyjazdów zagranicznych delegacji związkowych

Jeśli chodzi o związki branżowe, to stosunkowo małą efektywność ich oddziaływania na kierunkach zachodnich tłumaczyć należy rezerwą partnerskich związków i central, które nadal czekają na wyjaśnienie się sytuacji wewnątrz kraju i zwracają swoje zainteresowania raczej ku NSZZ „Solidarność”. Natomiast kontakty z krajami socjalistycznymi ocenić należy bardzo pozytywnie.

Służą one umacnianiu więzi między związkami zawodowymi, a także wyjaśnianiu trudnej sytuacji kraju i prawidłowości linii politycznej kierownictwa partii.

Generalnie – działalność zagraniczna branżowych związków zawodowych odpowiada w pełni interesom naszego kraju.

Z kolei zgodnie z oświadczeniami składanymi przez członków kierownictwa NSZZ „Solidarność” w MSZ kierunki działalności międzynarodowej związku zostaną określone po zakończeniu procesu organizowania się. Jednak z dotychczasowej współpracy wynika, że w zdecydowanej większości przypadków stroną zapraszającą delegacje „Solidarności” są centrale związkowe o profilu chadeckim

lub socjaldemokratycznym, np.: CLAT w Peru, CTV w Wenezueli, Centrale Belgijskich Związków Zawodowych, ^b*Światowa Konfederacja Pracy*^b (CMT), CFDT we Francji, UIL we Włoszech, LO w Skandynawii, ^dTUC w Wielkiej Brytanii^d ^b*raczej nie socjaldemokratyczny*^b i SOHYO w Japonii. Nawiązywaniu kontaktów z zachodnimi centralami związkowymi oraz podejmowaniu ustaleń odnośnie pomocy finansowej i materialnej z ich strony na rzecz „Solidarności” służyły także wizyty ich przedstawicieli w Polsce.

Obecnie KKP NSZZ „Solidarność” utrzymuje kontakty prawie ze wszystkimi centralami związkowymi afiliowanymi przy Międzynarodowej Konfederacji Wolnych Związków Zawodowych i ^bPowszechnej^b ^c*Światowej*^c Konfederacji Pracy z krajów Europy Zachodniej. Charakter tych kontaktów jest zróżnicowany: od oficjalnych wizyt na najwyższym szczeblu (wizyta L. Wałęsy we Włoszech i Japonii), poprzez udział w kongresach związkowych, szkoleniach, do wymiany delegacji na szczeblu komisji zakładowych itp. Należy podkreślić, iż wyjazdy działaczy NSZZ „Solidarność” praktycznie nie są koordynowane przez KKP. Chociaż ustaliła ona osoby współdziałające w zakresie tych spraw z Biurem d/s Współpracy ze Związkami Zawodowymi, to ⁱpraktycznie działalność MKZ i komisji zakładowych odbywa się poza KKP^e. Fakt ten ma istotne znaczenie z uwagi na przewidywany wzrost liczby delegacji na szczeblu MKZ i komisji zakładowych.

Centrale związkowe, z którymi „Solidarność” utrzymuje kontakty, sondują możliwość jej wstąpienia do MK WZZ lub ^bPowszechnej^b ^c*Światowej*^c Konfederacji Pracy. Natomiast „Solidarność” nie współpracuje z ^jpostępowymi^j organizacjami związkowymi (nie licząc okazjonalnych kontaktów z CGT i CGIL). Kontakty z „Solidarnością” nawiązały także niektóre organizacje lewackie, głównie z RFN i Danii.

Zacieśnianie współpracy NSZZ „Solidarność” z tzw. prawicą związkową na Zachodzie wynika m.in. z dominującego wpływu skrzydła radykalnego na politykę zagraniczną tego związku oraz dążeń zachodnich kół rządowych do narzucenia „Solidarności” trwałej aktywności politycznej. W rezultacie – działacze tego związku znajdują największy posłuch dla swoich postulatów wśród związków zawodowych skupionych wokół MK WZZ oraz ^bPowszechnej^b ^c*Światowej*^c Konfederacji Pracy. Postulaty NSZZ „Solidarność” wobec tych organizacji obejmują przede wszystkim następujące sprawy:

- pomoc materialna (najaktywniejsza jest tu amerykańska centrala związkowa AFL CIO, która przekazała NSZZ „Solidarność” 300 tys. dolarów i jest w posiadaniu kwoty 3 mln. dolarów z przeznaczeniem na dalszą pomoc);

- przekazywanie zachodnich doświadczeń w zakresie rozwiązań organizacyjnych i szkolenia kadry (pomocy w tej dziedzinie udzielają Wielka Brytania, Szwecja i Francja. Służy ona transmisji na polski grunt zachodnich koncepcji politycznych i syndykalistycznych);

– wsparcie polityczne i propagandowe (np. w styczniu br. w Rzymie K. Modzelewski i K. Świtoń domagali się nacisków ze strony zachodnich związków zawodowych na koła rządowe państw NATO w celu zmuszenia władz PRL do współpracy z nowym ruchem związkowym, a także jasnego określenia stanowiska zachodu wobec PZPR i rządu PRL).

Dla skuteczniejszego wpływu na polityczny i organizacyjny profil NSZZ „Solidarność” – zachodnie centrale związkowe utworzyły w Szwecji sztab pomocy. Ponadto przy licznych centralach (w Szwecji, USA, Kanadzie i Szwajcarii) powołano, współpracując z kołami rządowymi i służbami specjalnymi, komórki ds. kontaktów i popierania NSZZ „Solidarność”; ścisła współpraca central związkowych z kołami rządowymi w tej dziedzinie ma przede wszystkim miejsce w:

– USA, między administracją R. Reagana i AFL-CIO;

– Francji, gdzie rząd socjalistyczny zamierza wpływać na nadanie NSZZ „Solidarność” charakteru ^dsocjaldemokratycznego, a zarazem podważenie komunistycznego modelu francuskich związków zawodowych ^d ^bsocjaliści? *bzdura*^b (powołano specjalną grupę roboczą w tych kwestiach).

Charakterystyczne jest, iż właśnie we Francji powstało jako pierwsze w krajach zachodnich towarzystwo „Solidarność z Solidarnością”. Aktywizują się także na tym tle ośrodki socjaldemokratyczne, a nawet trockistowskie. Wydaje się wiele publikacji itp.

„Solidarność” utrzymuje też kontakty z powstałymi w niektórych krajach (m.in. we Francji, RFN, Norwegii) nowymi organizacjami „Solidarność z Solidarnością”, które deklarują – jako główny cel – zbieranie funduszy na pomoc materialną dla „Solidarności”, natomiast w rzeczywistości często grupują siły wrogie wobec Polski Ludowej.

NSZZ „Solidarność” jest ^{jd}zainteresowany^{dj} kontaktami ^bma kontakty^b z Międzynarodowym Biurem Pracy w Genewie. Kierownictwo związku zamierza „posługiwać się niektórymi konwencjami tej organizacji do prowadzenia rozmów z rządem w celu umacniania swojej pozycji, względnie dla wymuszenia różnego rodzaju ustępstw^e. Pojawiają się sygnały świadczące o tym, że posługiwanie się konwencjami MOP służy celom przeprowadzenia krytycznych ocen „zacofania polskiej polityki społecznej i ustawodawstwa pracy”. Na tej podstawie formułuje się postulaty ratyfikacji przez Polskę kilku konwencji MOP, m.in. dotyczących zabezpieczenia społecznego, poradnictwa zawodowego itp. Wyrażany w tych kwestiach nacisk na rząd może, w określonych warunkach, wywoływać rezonans społeczny.

Szereg poczynań podjętych w ostatnim okresie przez NSZZ „Solidarność” świadczy o tym, że związek zainteresowany jest nawiązaniem bezpośrednich stosunków z Polonią. Przedmiotem jego szczególnego zainteresowania jest Polonia amerykańska. M.in. organizacje polonijne poszukiwały partnerstwa ze strony „Solidarności”, kreując tę organizację na niemal jedyne (poza Kościołem) gwaranta,

że dostarczona przez nie pomoc zostanie we właściwy sposób odebrana i rozdzielona w kraju. Należy się liczyć ze stałym wzrostem zainteresowania „Solidarnością” ze strony Polonii.

Odrębnego omówienia wymaga stosunek Stolicy Apostolskiej do „Solidarności”. Na jego charakter rzutują wymogi polityki zagranicznej Watykanu oraz czynniki subiektywne – głównie fakt, że Papieżem jest Polak. Stanowi to o szczególnym zainteresowaniu głowy kościoła wydarzeniami w Polsce, a tym samym działalnością „Solidarności”. Fakt ten wpływa także na zmniejszenie roli kurii i koncentrację decyzji w sprawach polskich w ręku samego Papieża. Odejście Wyszyńskiego z pewnością spowoduje nasilenie się tego zjawiska. Innym elementem rzutującym na stanowisko Watykanu wobec „Solidarności” jest szczególne zainteresowanie Stolicy Apostolskiej losami Kościoła polskiego. Z tego też względu stosunek Watykanu do „Solidarności” jest w zdecydowanej mierze kształtowany w zależności od charakteru stosunków między Kościołem polskim a „Solidarnością”. Ponadto tak w przypadku Stolicy Apostolskiej, jak i w przypadku Kościoła polskiego stanowisko wobec „Solidarności” cechuje pewna dwoistość.

Z jednej strony mamy do czynienia z pewną satysfakcją z akcentów religijnych towarzyszących działalności związku, a na tym tle z pewnym wzrostem religijności społeczeństwa, z drugiej zaś i Kościół, i Stolica Apostolska zdają sobie sprawę z tego, że religijność ta jest manifestacyjna i stosunkowo płytka, że o ile w początkowym okresie „Solidarności” wyraźnie szukała poparcia hierarchii kościelnej, to obecnie poparcia tego już tak bardzo nie potrzebuje. Stąd też możliwość oddziaływania Kościoła na kierownictwo „Solidarności” została na przestrzeni minionego roku wyraźnie zmniejszona.

Poza tym należy podkreślić, że Stolica Apostolska i Kościół polski uważają postęp w stosunkach Państwo–Kościół i Polska–Watykan uczyniony w ostatnim okresie za duże osiągnięcie. Z tego względu zainteresowani są stabilizacją sytuacji w kraju. W tym też sensie ich stosunek do awanturniczych posunięć niektórych przywódców „Solidarności” pozostaje krytyczny. W wyniku napięć i konfliktów społecznych w kraju Kościół wyraźnie umocnił swoje pozycje. Aktualnie podejmuje on próby ustawienia się w pozycji mediatora wobec partii i władz państwowych i „Solidarności”.

* * *

Jak dotąd nie było poważniejszych prób nawiązania przez „Solidarności” kontaktów ze związkami zawodowymi w krajach socjalistycznych, co działacze związku tłumaczył negatywnym stosunkiem tych związków do ich ruchu.

Związki zawodowe krajów socjalistycznych oczekują na wykrystalizowanie się politycznych, ideowych i organizacyjnych podstaw funkcjonowania „Solidarności” jako wyłącznie organizacji związkowej i zapewne dopiero wówczas zechcą

ustanowić z nią oficjalne kontakty. Wydaje się, że gdyby to nastąpiło, związki zawodowe krajów socjalistycznych byłyby skłonne w określonych warunkach pójść na wcześniejsze nawiązanie luźniejszych kontaktów roboczych, o ile rokowałyby one szanse pozytywnego oddziaływania na „Solidarność”.

* * *

Jeżeli chodzi o postawę przedstawicieli „Solidarności” za granicą, to ocena w tym względzie jest bardzo zróżnicowana. W większości przypadków mamy do czynienia z wystąpieniami publicznymi utrzymanymi w tonie umiarkowanym i zróżnicowanym. Na ogół unikają oni poruszania kwestii drażliwych i o charakterze zdecydowanie politycznym. W założeniach radykalnych działaczy kontakty tego związku z przedstawicielami zachodnich kół politycznych oraz z wysokimi funkcjonariuszami państwowymi sankcjonują na arenie międzynarodowej rolę i polityczne aspiracje nowego ruchu związkowego. Pomimo poufnych zaleceń zachodnich kół decyzyjnych, aby unikać oficjalnych kontaktów działaczy politycznych z przedstawicielami NSZZ „Solidarność”, odnotowywane są fakty odbywania tego typu spotkań, w trakcie których działacze „Solidarności” atakują ustrój socjalistyczny, partię i rząd. Wypaczają w duchu antysocjalistycznym obraz sytuacji w Polsce, prezentują przesadzone oceny sytuacji oraz podejmują działania o charakterze politycznym, które przekraczają granice legalnej aktywności związkowej.

Ponad wszelką wątpliwość można stwierdzić, że istnieją liczne przykłady działalności przedstawicieli NSZZ „Solidarność” poza granicami kraju niezgodne z polską racją stanu.

[...] ¹²¹

IV. Pomoc finansowa i materialna przekazywana związkom zawodowym z zagranicy

Związki branżowe w czasie swoich kontaktów zagranicznych omawiały kwestię pomocy, głównie materialnej (maszyny powielające i papier), z ZSRR i NRD oraz innymi centralami państw socjalistycznych. O zamiarze ubiegania się o taką pomoc KC PZPR nie był informowany. Przekazane związkom branżowym środki materialne są niewielkie.

Podczas pobytów zagranicznych przedstawiciele NSZZ „Solidarność” zabiegają o udzielenie im pomocy finansowej i materiałowej, głównie w postaci sprzętu poligraficznego i biurowego. Kierownictwo MSZ od początku zalecało NSZZ „Solidarność” daleko idącą powściągliwość w korzystaniu z pomocy finansowej i szkoleniowej obcych, niekiedy wrogich Polsce ośrodków. Jednak, jak wynika

¹²¹ Pominęto fragment (punkt III) zatytułowany „Niektóre przykłady działań przedstawicieli NSZZ «Solidarność» naruszających zasady legalności i polskiej racji stanu”, powielający w znacznym stopniu informacje zawarte w dok. nr 184.

z zestawienia zawartego w załączniku Nr 2, zalecenia te nie były respektowane. Poza pomocą zmierzającą do uzyskania sprzętu poligraficznego „Solidarność” prowadzi znane akcje międzynarodowe zmierzające do uzyskania pomocy żywnościowej i lekarstw.

NSZZ „Solidarność” prowadzi także działalność finansową w dewizach w ramach konta otwartego przez NBP dla KKP w Gdańsku. Obroty finansowe na tym koncie są niewielkie, w granicach kilkudziesięciu tysięcy dolarów. Większość środków finansowych pozostaje na kontach ofiarodawców w bankach zachodnich z przeznaczeniem na zakupy sprzętu poligraficznego i finansowanie przedsięwzięć „Solidarności” w kraju i za granicą. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że poważna część środków dewizowych jest przetrzymywana w gotówce przez działaczy związku oraz na ich kontach prywatnych w banku. Środki dewizowe przekazywane są działaczom NSZZ „Solidarność” podczas ich pobytów na Zachodzie, a także przekazywane do kraju przez kurierów.

WYDZIAŁ SOCJALNO-ZAWODOWY KC PZPR
WYDZIAŁ ZAGRANICZNY KC PZPR

Warszawa, wrzesień 1981 r.

AMSZ, DSiP, 27/82, w. 1

245

*1 października, szyfrogram wicepremiera Obodowskiego (z Paryża)
do I sekretarza KC PZPR i premiera o rozmowach prowadzonych
w czasie pobytu we Francji*

T a j n e
Pilne

Szyfrogram Nr 35/IV
z Paryża, nadany 1.10.81, g. 12.00

Kania – Jaruzelski

I. Rozmowy z ministrami Jobert, Cresson, Rocard i premierem Mauroy.

Wykazały dalszą wolę polityczną Francji podtrzymania i rozwoju stosunków z Polską, aczkolwiek w konkretnych decyzjach gospodarczych wystąpiła wstrzeżność uzasadniana przez rozmówców tak pogarszającą się sytuacją ekonomiczną Francji (bezrobocie, deficyt handlowy 60 mld franków, inflacja), jak i wyraźną chęcią ściślejszej koordynacji działań z innymi naszymi wierzycielami i oczekiwaniem na wyniki prac „grupy roboczej” tych krajów. Decyzje w niektórych sprawach kredytowych będą podjęte w czasie wizyty premiera Mauroy w Polsce, z którym uzgodniłem termin wizyty na pierwsze dni grudnia¹.

Konkretnie załatwiono:

1. Zaliczkową sumę 300 mln franków na półprodukty przemysłowe na poczet kredytów transakcyjnych. Taktycznie partnerzy nie chcą się jeszcze angażować na cały rok 1982, usiłując w ten sposób skłonić inne kraje wierzycielskie do zadeklarowania nowych kredytów transakcyjnych w ramach prowadzonych negocjacji wielostronnych i zależnie od oceny naszej sytuacji gospodarczej i politycznej. Jednakże w każdym przypadku decyzja co do wysokości kredytu francuskiego na 1982 zostanie podjęta do końca roku.

2. Szereg ułatwień w dostępie do rynku francuskiego, stwarzających lepszą perspektywę eksportu między innymi statków oraz usług specjalistów i przerobu uszlachetniającego. W tych dwóch ostatnich sprawach konieczne będą negocjacje szczegółowe.

3. Dostawy nasion lucerny w kredycie zbożowym, dostawy aluminium i części zamiennych w ramach kredytu na półprodukty oraz elastyczność niezbędną dla pełnego wykorzystania pozostałych do dyspozycji w tym roku 250 mln franków.

¹ Do wizyty nie doszło.

Uzyskaliśmy obietnicę dalszego pilotowania i popierania przez Francję spraw: refinansowania spłat kredytów gwarantowanych, załatwienia III transzy pomocy EWG oraz depozytu banków centralnych. W tej ostatniej sprawie Delors rozmawiał ponownie z innymi partnerami w Waszyngtonie.

Dopóki Francja ma nadzieję skłonić również innych do współdziałania, wstrzymuje się z jednostronnym gestem, mimo że podjąłem w tej sprawie dramatyczny nacisk. Z rozmów z Mauroy i Jobertem wynika, że uważają oni przystąpienie Polski do MFW jako jeden z warunków dalszego zaangażowania się Zachodu w realizację naszych postulatów kredytowych. Spodziewali się, że złożymy oświadczenie w sprawie przystąpienia do MFW, i wyrazili rozczarowanie, że jest ono jeszcze ciągle w sferze analizowania.

II. Mauroy chciałby oprócz Warszawy być w Krakowie, Gdańsku i Katowicach (chciałby m.in. powrócić do sprawy współpracy regionów: Śląsk i Nord Pas-de-Calais). Tak Mauroy, jak i Jobert akcentowali znaczenie, jakie przywiązują do zasadniczej i wiodącej roli PZPR w Polsce i obecnie w procesie stabilizacji naszej sytuacji. Jobert ujawnił, że Mitterrand podczas wizyty w Arabii Saudyjskiej² przedstawił stanowisko, iż miernikiem oceny sytuacji w Polsce jest stanowisko PZPR, a nie „Solidarności”.

Powyższa realistyczna teza o układzie sił w Polsce staje się dominującą w ocenach francuskich.

Potwierdza się pozytywny stosunek Mauroy do naszych spraw, polityczne traktowanie pomocy i zaangażowanie urzędu premiera mimo znacznych oporów ze strony niektórych resortów i administracji gospodarczej.

Urząd premiera po naszych interwencjach wywarł mocną presję w celu podjęcia decyzji kredytowych.

Z wielu innych spraw odnotowuję jeszcze podjęcie przez Mauroy, i to w sposób bardzo defensywny, spotkania z Walentynowicz. M. oświadczył, że uczynił to w rezultacie silnego naporu Bergeron z „Force Ouvrière” nie orientując się, co reprezentuje sobą W. M. żałuje, iż dał się do tego nakłonić.

Podnieśliśmy również ten temat w MSZ³.

² Wizyta prezydenta Francji w Arabii Saudyjskiej odbyła się 26–28 września.

³ Zob. dok. nr 237 i 247. W notatce MSW z 1 października zapisano: „Przedstawiciele MSZ Francji wyrażają następujące opinie w związku z powyższą sprawą: – przyjęcie przez premiera Francji delegacji «Solidarności» z A. Walentynowicz na czele miało na celu podkreślenie «aktywnego stosunku» prezydenta Mitterranda do wydarzeń w Polsce. Fakt ten winien być również interpretowany jako uznanie «Solidarności» za ruch społeczno-polityczny reprezentujący 3/4 ludności Polski i w tym kontekście stanowić (w sytuacji presji rządu i PZPR na «Solidarność») ostrzeżenie przed konfrontacją, wobec której «socjalistyczna Francja nie mogłaby pozostać neutralna». Francja opowiada się bowiem za przemianami ustrojowymi w Polsce, a jej sympatie, «czego nie zamierza

Na marginesie: z wypowiedzi M. wynika, iż przyjmie on Wałęsę.
Szczegółowe informacje po powrocie.

/-/ Obodowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 110

246

*1 października, pismo ambasadora w Berlinie:
relacja z rozmowy z wiceministrem spraw zagranicznych NRD
w sprawie szwajcarskich i austriackich publikacji prasowych*

Berlin, dnia 1 październik 1981

Poufne
B. PILNE!

Ministerstwo Spraw Zagranicznych
Dyrektor Departamentu I
Towarzysz Ernest K U C Z A
W a r s z a w a

Nawiązując do rozmów telefonicznych oraz dyspozycji otrzymanych od Tow. V-Ministra M. Dmochowskiego i od Was informuję uprzejmie, że odbyłem rozmowę z Tow. H. Krolikowskim, w której przedstawiłem mu, co następuje:

Wobec ukazania się w prasie szwajcarskiej oraz austriackiej artykułów o rzekomych roszczeniach terytorialnych NRD zostanie złożony z naszej strony ostry

ukrywać» – są po stronie «Solidarności»; – francuskie czynniki rządowe zdawały sobie sprawę, że przyjęcie A. Walentynowicz przez premiera wywoła niezadowolenie rządu PRL. Chodziło jednak o «jasne zasygnalizowanie» Warszawie stanowiska, jakie zająłby Paryż w wypadku podjęcia przez rząd PRL – pod naciskiem ZSRR – próby rozwiązania «Solidarności». [...] – rząd francuski przywiązuje duże znaczenie do październikowej wizyty L. Wałęsy we Francji [...]. Wizyta ta powinna wywołać nie tylko «falę słownej sympatii» dla «Solidarności», lecz także – w pewnym sensie – spowodować «legalizację» tej organizacji jako ruchu społecznego będącego w opozycji do rządu; – w celu osłabienia przewidywanego w związku z powyższym niezadowolenia rządu PRL Francja zmierza poprzeć starania Polski w EWG w sprawie kredytowej sprzedaży dalszych nadwyżek produktów rolnych»; AIPN, O 449/6, t. 7.

protest wobec Szwajcarii w związku z rozpowszechnianiem tego rodzaju nieprawdziwych informacji przez prasę szwajcarską. W jutrzejszym wydaniu „Trybuny Ludu” ukaże się artykuł dementujący te rewelacje prasowe i wskazujący na rzeczywiste ich źródło, którym są rewizjonistyczne siły w RFN, artykuł będzie prezentował stanowisko MSZ⁴.

Ponadto poinformowałem, że autor (Strebinger) nie był akredytowany w Polsce jako dziennikarz ani nie otrzymał wizy jako dziennikarz. Istnieje podejrzenie, że nie przebywał on w ogóle na terenie Polski. Gdyby jednak przebywał aktualnie w Polsce, to zostanie wydalony, a nadto zostanie objęty zakazem wjazdu na terytorium naszego kraju. Zapytałem następnie, jak zareaguje NRD na tę prowokację, która dotyczy obu naszych krajów. Rozmówca wyraził wdzięczność za szybką reakcję z naszej strony, obawiają się bowiem, że prasa i mas media RFN opóźniają podjęcie tematu na koniec tygodnia, który jest zawsze okresem znacznie bardziej nośnym dla prowokacji politycznych, a reagowanie po poruszeniu przez nich tematu ma mniejszą wiarygodność. Całkowicie podzielają nasz pogląd, że korzenie prowokacji tkwią w RFN. Ze swej strony natychmiast po ukazaniu się artykułu w „Trybunie Ludu” podejmą temat, a także przedrukują nasz tekst.

W załączeniu przekazuję otrzymane z MSZ NRD odbitki tekstów z „Vaterland” i „Salzburger Nachrichten” – oba z dnia 30.IX.br.⁵

^fMaciej Wirowski^f

AMSZ, Dep. I 51/84, w. 2

⁴ Artykuł zatytułowany „Horror w mętnej wodzie” ukazał się w „Trybunie Ludu” z 2 października. W tekście sygnowanym pseudonimem DAL m.in. napisano: „Znaliśmy dotąd różne recepty na puszczanie w prasie burżuazyjnej dziennikarskich kaczek i na przyrzadzanie antykomunistycznej propagandy. Ostatnio obserwujemy nawet wzmoczone wędrowanie całych stad dziennikarskich kaczek w zachodnich massmediach, zajmujących się naszym krajem. Przestaliśmy się już temu dziwić, jako że jest to nieodłączny atrybut «wolnej prasy». Jednakże to, co w tych dniach zaprezentowały swym czytelnikom niektóre reakcyjne redakcje w Luksemburgu, Austrii i Szwajcarii, pobiło wszelkie rekordy bzdury i pachnie jawną polityczną prowokacją. Konserwatywne gazety, np. «Luxemburger Wort» (Luksemburg), «Salzburger Nachrichten» (Austria) i «Vaterland» (Szwajcaria), zamieściły publikację sygnowaną nazwiskiem Rudol Stroebinger i jako «korespondencja z Warszawy» przesłana dalekopisem z naszej stolicy. Treść tej «korespondencji» jest wymyśloną od A do Z insynuacją zawartą w tytule «Berlin wschodni wysuwa żądania terytorialne wobec Polski». A jest to spowodowane jakoby żądaniem «rekompensaty za kontynuowanie pomocy gospodarczej». [...] Dziwna przy tym panuje zbieżność języka i argumentacji autora owej «korespondencji z Warszawy» i – szefów rewizjonistycznych ziomkostw w RFN i Berlinie Zachodnim”.

⁵ Załączników nie publikuje się.

247

*1 października, notatka informacyjna z rozmowy
wiceministra Dobrosielskiego z ambasadorami Francji i Holandii*

Warszawa, dnia 1 października 1981 r.

POUFNE

NOTATKA INFORMACYJNA

z rozmów z ambasadorami: Francji, J. Dupuy, i Holandii, van der Kun,
w dniu 30.9.1981 r.

1. Ambasadora Francji wezwałem dla przekazania naszej reakcji na fakt przyjęcia Walentynowicz przez Premiera P. Mauroy⁶ oraz wypowiedź sekretarza generalnego „Force-Ouvriere”, Bergerona, na II części Kongresu Solidarności.

Zwróciłem uwagę, że w całokształcie przyjaznych i dobrze rozwijających się stosunków między obu naszymi krajami fakt przyjęcia przez szefa rządu Walentynowicz, nie reprezentującej nikogo, a znanej z ekstremistycznych i nieodpowiedzialnych wystąpień, jest zadziwiający i zupełnie niezrozumiały, tym bardziej iż nastąpił tuż po owocnych, jak wspólnie oceniamy, rozmowach z Premierem i innymi członkami francuskiego rządu ministra J. Czyrka i przed kolejnymi spotkaniami polsko-francuskimi na szczeblu rządowym.

Stwierdziłem również, iż W. wykorzystuje autorytet Premiera Francji dla auto-reklamy oraz poszerzania dezorientacji i podsycania nastrojów konfrontacyjnych wśród delegatów kongresu S.

Bergeron, któremu wydaliśmy wizę po wstawiennictwie wielu osobistości francuskich, „odwdzięczył się” wyrażając na Zjeździe Solidarności wielką radość z faktu, że Solidarność jest świadoma, iż jej działalność wykracza poza granice Polski, co znalazło wyraz w wystosowaniu apelu do narodów Europy Wschodniej. Wskazałem na olbrzymią szkodliwość tej wypowiedzi.

Ambasador Dupuy podzielił naszą ocenę politycznej wymowy obu incydentów podkreślając stanowczo, że w żadnym przypadku ani wypowiedź W., ani Bergerona nie angażują władz francuskich. Stanowisko rządu francuskiego w sprawach polskich jest znane i nie uległo zmianie. Bardzo negatywnie wyrażał się w/w o posłaniu Solidarności. Z uznaniem przyjął formę naszej reakcji, w pełni uznając jej zasadność.

⁶ Zob. dok. nr 237 i 245.

2. Amb. Holandii w szerszym tour d'horizon na temat stosunków bilateralnych zwróciłem uwagę na fragment dot. Polski w przemówieniu ich ministra spraw zagranicznych na Sesji Zgromadzenia Ogólnego NZ, który nie służy sprawie polskiej ani stosunkom polsko-holenderskim. Podkreśliłem, że próby „umiędzynaradawiania” rozwoju sytuacji w Polsce pozostają w sprzeczności z dotychczasowym, pełnym zrozumieniem dla naszych problemów stanowiskiem Holandii. Służyć mogą jedynie wzmaganie napięcia, pogorszenie stosunków Wschód-Zachód, destabilizacji sytuacji w Polsce i Europie.

Ambasador przyjął ten wywód z całą powagą i zrozumieniem. Stwierdził, iż dotychczasowe stanowisko Holandii, że polskie sprawy powinny być rozwiązane przez samych Polaków, bez żadnej ingerencji w ich sprawy wewnętrzne, nadal pozostaje w mocy.

/-/ M. DOBROSIELSKI

AMSZ, Dep. IV 45/84, w. 1

248

*2 października, szyfrogram ambasadora w Wiedniu
o przygotowywaniu reportażu telewizyjnego
na temat polskiej emigracji zarobkowej*

T a j n e
Specjalnego znaczenia

Szyfrogram Nr 93/IV
z Wiednia, nadany 2.10, g. 12.00

Staniszewski – Pichla

Nasz claris 440.

Ekipa filmowa Ambroziewiczza dokonała licznych zdjęć oraz przeprowadziła wywiady z: burmistrzem Traiskirchen i kierownikiem obozu znajdującego się na tym terenie, proboszczem kościoła polskiego na Rennwegu, redaktorem „Volksstimme” – oraz działaczami „Strzechy”. W końcowej fazie swojego pobytu A. przeprowadził wywiad z Ministrem Spraw Wewnętrznych Lancem. Z głównych tez wypowiedzi Lanca wynika, że nie widzi trudności z napływem nowych

emigrantów⁷. Nie jest to złe dla Austrii, która jest krajem neutralnym, tradycyjnie przychylnym do cudzoziemców.

Odnosnie sprawy określenia charakteru emigracji Polaków stwierdził, że „jeżeli wasi obywatele mówią, że są uchodźcami politycznymi, to władze austriackie muszą im wierzyć”. Nie spotkał się z przypadkiem oburzenia społeczeństwa austriackiego na negatywne zachowanie Polaków.

Diametralnie inny pogląd na te sprawy przedstawili burmistrz Traiskirchen i kierownik tamtejszego obozu oraz inni rozmówcy, którzy zaakcentowali negatywne zachowanie się naszych rodaków zwracając uwagę na: pijaństwo, kradzieże, prostytutkę i awantury⁸.

/-/ Adamkiewicz

AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 146

⁷ Szyfrogramem z 10 listopada wicedyrektor Departamentu Konsularnego Cezary Ikano-wicz informował ambasadora w Wiedniu: „MSW (tow. Pożoga) przekazało 10 bm. informację o ruchu osobowym do Austrii. Przekazuję niektóre dane: – do końca września wyjechało z Polski 77.951 osób, tj. 70,4% więcej niż w analogicznym okresie ub. roku. Po RFN wyjazdy do Austrii zajmują II miejsce (85,2% wyjazdy prywatne), – w I półroczu zarejestrowano 4.603 Polaków ubiegających się o azyl w A. Wg danych austriackich w obozach przebywa ok. 15 tys. osób. – od 1980 r. spadek przyjazdów A. do Polski, do końca września 20.013 osób”; AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 147.

⁸ W notatce MSZ z 20 lipca zapisano, że „sprawa uchodźców z Polski i związanych z nimi problemów jest szeroko komentowana w różnych aspektach w miejscowych środkach masowego przekazu. Należy zakładać, że sprawom tym będzie poświęcać się tu nadal dużo uwagi, gdyż problem uchodźców i turystów z Polski masowo napływających do Austrii z uwagi na ruch bezwizowy naprawdę narasta tu gwałtownie. Należy się liczyć również ze wzrostem publikacji wrogich naszemu krajowi i domagających [się] drastycznego rozwiązania tego problemu”; AIPN, 2602/15982.

249

*2 października, szyfrogram ambasadora w Buenos Aires
o działaniach Związku Polaków w Argentynie
w sprawie organizowania pomocy żywnościowej dla PRL*

Tajne

Szyfrogram Nr 106/IV
z B. Aires, nadany 2.10.1981, 12.30

P i c h l a

Związek Polaków w Argentynie rozwija akcję zbiórki pieniędzy i żywności dla głodującego kraju pod hasłami antykomunizmu i wrogości do Polski Ludowej. Do tej pory akcja objęła Polonię, zostały utworzone komitety w towarzystwach należących do związku, organizuje się imprezy i loterie. Szczególną aktywność przejawia część kleru z rektorem polskiej misji katolickiej ks. S. Grzybowskiem na czele. Dotychczas zebrano około 10 milionów pesos (1200 dol.), 10 szt. bydła, 20 owiec. Związek zamierza wydać odezwę do Argentyńczyków, nawołując do udziału w zbiórce. Pomoc ma być przekazana kanałem kościelnym. W tym celu wysłano pismo do Glempa. Związek nie nawiązał dotychczas łączności z kierownictwem S., ale ma zamiar zwrócić się do tej organizacji przy PLO w sprawie bezpłatnego przewozu towarów (zwłaszcza mięsa) polskimi statkami. W razie odmowy PLO (zdają sobie sprawę, że nasze statki nie mają chłodzi) mają zwrócić się do innych armatorów.

Polonia nie udziela tej akcji szerszego poparcia. Woli wysyłać paczki Pewexu bezpośrednio do własnych rodzin. Akcja ZPA jest przez nas obserwowana. Prosimy o Wasze uwagi⁹.

/-/ Limont

AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 24

⁹ W odpowiedzi szyfrogramem z 8 października wicedyrektor Ikanowicz informował: „1. Akcję pomocy w żywność koordynuje w kraju komitet pod kierownictwem wicepremiera Ozdowskiego, w skład którego weszli także przedstawiciele Kościoła (bp Domin) i «Solidarności». Rozdziałem darów zajmuje się Min. Zdrowia. Są one zwolnione z opłat celnych. (Szczegółowe informacje i instrukcje kurierem). 2. Przeciwdziałajcie nadawaniu jej wrogich politycznie akcentów – wskazując na współdziałanie rządu, Kościoła i «Solidarności»”; AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 23.

250

*[po 2 października], notatka ambasadora w Brasílii
o wizycie ministra spraw zagranicznych w Brazylii*

Najistotniejsze fragmenty z rozmów przeprowadzonych przez ministra SZ Józefa Czyrka z:

- p.o. prezydenta Republiki, wiceprezydentem Aureliano CHAVES;
- ministrem SZ Ramiro SARAIVA GUERREIRO;
- ministrem Planowania Delfim NETTO.

1. Wiceprezydent Aureliano Chaves

Chcę wyrazić zadowolenie rządu brazylijskiego z wizyty Pana w naszym kraju. Rozumiemy wartość stosunków polsko-brazylijskich i pragniemy, aby te stosunki rozszerzały się coraz bardziej, w dziedzinie gospodarczej, naukowo-technicznej, kulturalnej.

Wiemy, iż takie kraje jak Brazylia i Polska mają ambicję przyspieszenia swego rozwoju. Często jednak te zdrowe zamierzenia mogą stać się czynnikami powodującymi powstawanie problemów.

Brazylia rozumie to b. dobrze. Aureliano Chaves szeroko omówił brazylijskie trudności gospodarcze, stwierdzając, iż nie zawsze są one dobrze rozumiane przez szerokie rzesze i wobec tego dochodzi do spięć. Niemniej obowiązki ciężące na rządzących wymuszają b. często postawy zdecydowania i stanowczości.

Wiceprezydent, który jest jednocześnie przewodniczącym Krajowej Komisji d/s Energetyki, poświęcił dużo uwagi znaczeniu polsko-brazylijskiej współpracy w dziedzinie górnictwa węglowego. Na zakończenie rozmowy stwierdził, iż żywi wielki szacunek dla narodu polskiego, dla roli, jaką Polska zawsze odgrywała w momentach historycznych. Naród polski jest narodem, który umiłował wolność i pokój i obronę tego wszystkiego, co uznaje [za] konieczne dla rozwoju swego kraju.

Wizyta Ministra jest ważnym krokiem do zbliżenia i rozwoju stosunków politycznych oraz intensyfikacji stosunków gospodarczych, kulturalnych i naukowych.

2. Minister SZ Ramiro Saraiva Guerreiro

Podziękował za przyjazd Ministra.

Istnieją dobre warunki, aby na bazie dobrej woli i wzajemnego szacunku, w oparciu o komplementarność gospodarczą osiągnąć dalszy rozwój stosunków bilateralnych.

Choć Polska przechodzi duże trudności, zachowujemy optymizm, nie myślimy w kategoriach 1–2 lat, ale w kategoriach bardziej trwałych, mając zaufanie do możliwości obu krajów i wierząc w te możliwości.

Polska jest największym partnerem Brazylii w Europie Wschodniej. Wierzymy, że mimo doraźnych wahań jest to tendencja trwała. Wyraził zadowolenie, iż rozmowa z Delfim Netto była konstruktywna.

Odnosnie stosunków kulturalnych stwierdził, iż obecny system ich programowania funkcjonuje dostatecznie dobrze i stwarza warunki do zwiększenia wymiany także w tej dziedzinie.

Uważa, iż zawarcie porozumienia naukowo-technicznego jest możliwe i że mogłoby być pożyteczne. Przystudiuje polski projekt tego porozumienia i nie ma wątpliwości, że znajdziemy możliwość wspólnego opracowania.

W swojej polityce zagranicznej Brazylia stara się tworzyć klimat zaufania w stosunkach z krajami sąsiedzkimi, w Afryce i w stosunkach z innymi państwami. Brazylia wychodzi z założenia, że każdy kraj ma swoje uwarunkowania. Nie miesza się w sprawy innych krajów, zawsze stara się szukać punktów stycznych. Takie podejście powinno znajdować odzwierciedlenie w rozwoju stosunków nacechowanych współpracą. Brazylia nie chce zajmować pozycji nauczyciela ani sędziego wobec innych. Dzięki temu ma dobre stosunki w regionie Ameryki Południowej i w innych regionach.

Brazylia jest jednak zaniepokojona napięciami w świecie i ryzykiem, jakie to niesie dla poszczególnych regionów.

Brazylia nie ma wiele środków, ażeby wpłynąć na tę sytuację, ale pewna filozofia ogólna jest formą oddziaływania, aby napięcia w sytuacji światowej nie rozprzestrzeniały się na inne regiony. A my się znajdujemy jakby po środku. Nie szukamy recepty, ale w ramach możliwości dążymy do tworzenia dobrego klimatu. Towarzyszy nam także świadomość roli stosunków Północ–Południe dla ogólnego rozwoju sytuacji.

Rola Brazylii w ramach Zachodu – uważamy, że mamy takie prawo jak i inni interpretować, co oznacza Zachód. Opieramy się przy tym na przesłankach bardziej trwałych, a nie okolicznościowych, koniunkturalnych. Opinia publiczna Brazylii rozumie to coraz lepiej.

Wierzymy, że Polska sama pokona swe trudności i że będzie mogła się rozwijać w sposób pokojowy, rozwiązując własne problemy polityczne i społeczne. Rozumiemy warunki w Polsce. Ściśle w ramach naszej zasady niemieszania się w sprawy wewnętrzne z zainteresowaniem obserwujemy rozwój sytuacji w Polsce. Rozumiemy, iż ma to znaczenie w aspekcie ogólnoludzkim, dla sytuacji w samej Polsce i ma skutki dla sytuacji w Europie. Jest to oczywiście zainteresowanie całego świata wobec tego, co się dzieje w Polsce, i dla sposobu wychodzenia z trudności.

Na dialog Haig–Gromyko patrzą z ostrożnym optymizmem. Ważnym jest, aby dialog się rozwijał, gdyż na jego braku tracą wszyscy.

Oдноśnie swojej wizyty w Polsce Guerreiro stwierdził, iż być może mogłaby ona nastąpić w roku przyszłym¹⁰.

3. Minister Planowania Delfim Netto

Chcę zapewnić, że w Brazylii śledzimy z zainteresowaniem i sympatią to, co się dzieje dziś w Polsce.

Sytuacja gospodarcza Brazylii jest b. podobna. Mamy dokładnie te same problemy – kryzys energetyczny (brak ropy naftowej), niewydolność rolnictwa, dużo inwestycji mało skutecznych, dużo zamrożonych.

Próby wyrównania bilansu płatniczego pogłębiają trudności. Brazyliia kładzie duży obecnie nacisk na rolnictwo i rozwój eksportu. Nie ma możliwości przeprowadzenia żadnej reformy gospodarczej, choć próbuje się zmienić skuteczność gospodarowania. Są wskaźniki spadku inflacji, ale odbywa się to kosztem spadku zatrudnienia.

Gdyby nie było tych trudności, to bilateralna współpraca gospodarcza byłaby lepsza. Jest decyzją polityczną rządu brazylijskiego, aby te trudności przezwyciężać wspólnie. Wyrównywanie obrotów polsko-brazylijskich powinno następować nie przez ich redukcję, ale na wyższym poziomie.

Jesteśmy solidarni wobec sytuacji w Polsce. Z naszej strony uczynimy wszystko, aby stosunki dalej rozwijać, poszerzać.

Bardzo pozytywnie wypowiedział się na temat możliwości współpracy na rynkach trzecich, dobrym przykładem jest współpraca w Iraku. Jeśli tylko znajdziemy takie możliwości, chętnie połączymy wysiłki.

Istnieją duże możliwości rozwoju współpracy między przedsiębiorstwami. Wymaga to jeszcze lepszej współpracy między rządami.

Oдноśnie stosunku Brazylii do Międzynarodowego Funduszu Walutowego Delfim Netto stwierdził: Pójdziemy tylko wtedy, gdy MFW będzie miał fundusze. W przeszłości MFW wielokrotnie nam pomógł. Obecnie warunki MFW są lepiej dostosowane do zmian w świecie. To nam jednak nie wystarcza. Z politycznego punktu widzenia trudno nam jednak korzystać z MFW. Rokowania są b. trudne i bolesne. MFW ma zawsze wiele zastrzeżeń i uprzedzeń co do polityki fiskalnej, płacowej, monetarnej itd.

Na zakończenie rozmowy Minister J. Czyrek zaprosił Delfima Netto do złożenia wizyty w Polsce.

Sporządził:
^fJan Kinast^f

AMSZ, Dep. III 49/84, w. 4

¹⁰ Do wizyty nie doszło.

251

*5 października, szyfrogram ambasady w Madrycie
o rozmowie ministrów spraw zagranicznych Polski i Hiszpanii*

T a j n e
NATYCHMIAST

Szyfrogram Nr 146/IV
z Madrytu, nadany 5.10.81, g. 7.00

Olechowski

Z rozmowy Min. Czyrka z Perez Llorcą w dniu 3 bm.¹¹

1. W nawiązaniu do podniesionej przez dziennikarzy na lotnisku sprawy przystąpienia Hiszpanii do NATO¹² Min. Czyrek zapytał Ll., jakie są przyczyny skłaniające jego rząd do takiego kroku. Ll. uchylił się od obrony stanowiska rządowego.

2. Ll. okazał pełne zrozumienie rządu hiszpańskiego dla sytuacji w Polsce i w nawiązaniu do rozmów w N. Jorku poinformował, iż rząd hiszpański jest gotów okazać Polsce pomoc gospodarczą, udostępniając jej nadwyżki zboża, mięsa, oliwy

¹¹ Minister Czyrek złożył wizytę w Hiszpanii w drodze powrotnej z Ameryki Południowej (zob. przyp. 121 do dok. nr 131). Szyfrogramem z 2 października wicedyrektor Ludwiczak przesyłał ministrowi (do Madrytu) informację o sytuacji wewnętrznej PRL: „1. Na zjeździe «S» rozpoczęły się wybory. [...] 2. Projekt programu «S», obejmujący 34 tezy, budzi jak dotąd większe chyba zainteresowanie obserwatorów zewnętrznych niż uczestników zjazdu, zajętych walką wyborczą. W ocenach zachodnich program ustawia związek jako instrument nacisku na władze bez konkretyzowania własnych obowiązków wobec państwa. Całkowicie przemilcza rolę partii, postuluje przebudowę życia publicznego w kierunku tzw. Samorządnej Rzeczypospolitej. Parafrazujemy fragmenty dot. polityki zagranicznej: – respektowanie układu sił w Europie powstałego po II wojnie i miejsca Polski w nim; – realizacja przemian, tak aby sojusz z ZSRR nie został naruszony; może on uzyskać gwarancje rzetelniejsze niż dotąd. «Naród może stać się wartościowym partnerem jedynie wtedy, gdy zobowiązania podejmuje sam i świadomie»; – uzyskanie środków na import zależy w dużym stopniu od postawy naszych partnerów ze Wschodu i Zachodu; nie należy wyrzekać się skutecznej pomocy z zewnątrz; – Rząd powinien zbadać możliwość powrotu do MFW i przedstawić społeczeństwu warunki, jakie postawi fundusz. 3. Na tle braków w zaopatrzeniu rynku dalsze pogarszanie nastrojów, planowane akcje protestacyjne i strajkowe w różnych województwach. 4. Komitety Wojewódzkie sygnalizują dalsze objawy frustracji w bazowych organizacjach partyjnych na tle odczuć, że program IX Zjazdu nie jest realizowany, że zahamowany został proces rozliczeń, a prestiż partii spada. Obawy, że może wystąpić fala składania legitymacji. Podejmuje się wzmoczoną akcję pomocy instruktorsko-lektorskiej dla województw”; AMSZ, ZD 23/84, w. 9, t. 89.

¹² Hiszpania przystąpiła do NATO 30 maja 1982 r.

i ew. wina na „bardzo korzystnych” warunkach. Gotowi są wysłać w najbliższym czasie przedstawiciela Min. Rolnictwa do Warszawy w celu omówienia warunków i terminów dostaw¹³.

/–/ Polański

AMSZ, ZD 23/84, w. 9, t. 88

252

*5 października, szyfrogram stałego przedstawiciela
przy Biurze Narodów Zjednoczonych w Genewie
w sprawie pobierania prowizji od wynagrodzeń obywateli polskich
zatrudnionych w instytucjach międzynarodowych*

T a j n e

Szyfrogram Nr 170/IV
z Genewy, nadany 5.10, g. 16.00

Jaroszek

Zarządzenia Ministra SZ Nr 4/76 i 3/79¹⁴ nie precyzują zasad odnośnie krótkoterminowych kontraktów pracowników w organizacjach międzynarodowych.

¹³ Kolejnym szyfrogramem wysłanym tego samego dnia do kierownika WZ KC PZPR Natorfa radca ambasady w Madrycie Edward Polański uzupełniał: „Ze spotkania Tow. Czyrka z Santoriusem, I zastępcą sekretarza generalnego KC KPH, w dniu 4 bm. S. omówił główne kierunki działalności KPH [...]. Dał wyraz głębokiemu zainteresowaniu KPH sprawami oraz stanowiskiem innych partii wobec Polski w KS i na Zachodzie. Podziela naszą ocenę prób oddziaływania USA na ewolucję sytuacji w Polsce. Deklarował pełne zrozumienie dla polityki PZPR i poparcie dla polskiego kierownictwa partyjnego oraz życzył mu powodzenia w jego wysiłkach. Oświadczył, że zależy im na rozwijaniu z nami kontaktów, i proponował okresową wymianę poglądów na tematy dot. sytuacji w obu partiach i krajach oraz w międzynarodowym ruchu komunistycznym i robotniczym. Sugerował rozważenie przez nas możliwości realizacji w Hiszpanii zaległej wizyty delegacji PZPR na zaproszenie KC KPH. Uzgodniono skonkretyzowanie w bliskiej przyszłości programu wzajemnych kontaktów”; AMSZ, ZD 23/84, w. 9, t. 88.

¹⁴ Chodzi o zarządzenie ministra spraw zagranicznych nr 4 z 29 listopada 1976 r. w sprawie ogólnych warunków kierowania obywateli polskich do pracy w sekretariatach organizacji międzynarodowych i jako ekspertów systemu ONZ oraz zarządzenie ministra spraw

Stosowano zasadę – jeżeli kontrakt jest poniżej okresu 3-miesięcznego, pracownik nie płaci 15 procent uposażenia netto.

W wypadku przedłużenia kontraktu czy pracownik powinien płacić od początku kontraktu, czy tylko za miesiące wykraczające poza okres 3 miesięcy. Wyda-je się nam, że pobieranie opłat wstecz napotykałoby na trudności.

Prosimy o decyzję.

/–/ Sujka

AMSZ, ZD 23/84, w. 5, t. 51

253

*5 października, szyfrogram stałego przedstawiciela przy ONZ
w Nowym Jorku o sprawach wyborczych*

T a j n e

Szyfrogram Nr 191/IV
z N. Jorku, nadany 5.10.81, g. 16.00

Jaroszek

Sprawy wyborcze.

1. Rada Bezpieczeństwa

Uzgodnione kandydatury grup Europy Wschodniej (Polska) oraz Afryki i Azji (Togo, Jordania, Zair). W grupie Ameryki Łacińskiej konkurencyjne kandydatury Gujany i Dominikany, praktycznie bez szans na kompromis. Szanse Gujany uległy osłabieniu ze względu na podrywający prestiż spór na tematy terytorialne na ple-narce z Wenezuelą.

W świetle wypowiedzi w sprawach polskich w debacie generalnej, zwłaszcza niektórych stwierdzeń KS, zaczęliśmy się spotykać z zapytaniami o stopień pew-ności utrzymania poparcia naszej kandydatury przez grupę regionalną¹⁵. Spowo-dujemy rozesłanie przez Węgrów (przewodniczący grupy w październiku) noty do innych grup regionalnych przypominającej poparcie naszej kandydatury przez grupę Europy Wschodniej. Wszczęliśmy rozmowy z liczącymi się delegacjami wy-

zagranicznych nr 3 z 10 września 1979 r. zmieniające zarządzenie z 1976 r. Zob. też dok. nr 41.

¹⁵ Mowa o wyborach niestałych członków Rady Bezpieczeństwa ONZ; zob. dok. nr 61 i 272.

jaśniając sytuację. Sugerujemy podnoszenie tego tematu przy okazji rozmów z ambasadorami w Warszawie.

2. Sekretarz generalny

Sytuacja nadal płynna. Waldheim zabiega o wybory w październiku (ok. 26 bm.), podczas sprawowania przewodnictwa Rady Bezpieczeństwa przez Hiszpana (w listopadzie i grudniu przewodnictwo przechodzi w ręce KR). Prawdopodobne veto ChRL wobec Waldheima przynajmniej w pierwszych głosowaniach.

Przy braku poparcia Zachodu dla Salima mówi się o możliwości wyłonienia kandydata z Ameryki Łacińskiej (wymienia się m.in. Peruwianczyka, meksykańskiego min. SZ Castaneda i Argentynczyka de Rosas) lub ponownie przez grupę afrykańską (Dadzie – dotychczasowy dyrektor generalny ONZ). Możliwe wprowadzenie przez III świat rezolucji ograniczającej ilość kadencji SG do dwóch.

3. ECOSOC

Dotychczas ustalone kandydatury grupy państw Europy Wschodniej (Rumunia) i Afryki (Benin, Liberia, Mali, Tunezja, Swaziland).

/-/ Wyzner

AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 103

254

*5 października, szyfrogram ministra spraw zagranicznych
do ambasadora w Rzymie i szefa Zespołu ds. Stałych Kontaktów Roboczych
ze Stolicą Apostolską o planowanym przyjeździe do Włoch*

Tajne
^dPILNE^d

SZYFROGRAM Nr 6800°

WOJTASZEK – SZABLEWSKI – Rzym

1. Widziałem się z Colombo w N.Y. – rozmowa ciekawa i pożyteczna. Szczegóły otrzymasz z MSZ. C. gotów przyjechać do Polski¹⁶.

¹⁶ Szyfrogramem z 29 września wicedyrektor Bożym informował ambasadora w Rzymie: „Colombo w rozmowie z Czyrkiem interesował się szczególnie obecną pozycją i rolą kościoła i samego Glempa, a także układem sił w «S». Colombo dał też swoją interpretację radzieckiej pozycji wobec Polski i wskazał na poważne skutki ew. interwencji radzieckiej

2. W międzyczasie zaszła pilna potrzeba mego wyjazdu do Rzymu, oczywiście pod warunkiem, że będę się mógł spotkać – obok Colombo i Casarolego – z papieżem¹⁷. Spotkanie z Colombo potrzebne przede wszystkim ze względów polityczno-protokolarnych.

3. W związku z powyższym zapytajcie pilnie Colombo, czy w związku z moim planowanym pobytem w Rzymie (jeśli konieczne – powiedzcie, że „w tranzycie”) mógłbym złożyć mu krótką wizytę 12 lub w następnych dniach tego tygodnia¹⁸. Jeśli potwierdzi, zapytajcie Casarolego, czy mogę liczyć na rozmowę z nim oraz przyjęcie przez papieża. „Nadajcie” to samo pytanie przez Dziwisza do papieża.

Forma spotkania – do uznania papieża. Ważne tylko, by umożliwiła merytoryczną z nim rozmowę. Informujcie.

^fJ. Czyrek^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 124

255

*5 października, okólnik dyrektora Departamentu V: instrukcja
w sprawie spotkania ministrów spraw zagranicznych Polski i Izraela*

Warszawa, dn. ^h02^h ^c05^c.10.1981 r.

T a j n e
^cPilne^c

SZYFROGRAM Nr ^c6851^c

Damaszek – Żebrowski

Bagdad – Żelazowski

dla stosunków W–Z. C. interesował się sytuacją gospodarczą i wykazał zrozumienie dla naszego stanowiska (reformy, samorząd, destrukcyjna rola «S»). C. oświadczył, że chętnie złoży wizytę w Polsce jeszcze w br. *„Terminu nie sprecyzowano”*; AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 124.

¹⁷ Zob. dok. nr 268 i 302.

¹⁸ Szyfrogramem z 7 października ambasador w Rzymie odpowiadał: „1. Colombo odniósł się z wielką sympatią do propozycji, ale ze względów prestiżowo-protokolarnych nie może zgodzić się na wizytę «tranzytową». Gotów przyjąć 12 bm. na lotnisku, po południu odbyć dwugodzinne rozmowy i wydać kolację, po czym wieczorem wylatuje do Londynu. Uważając, że wizyta ma charakter «normalny», sugeruje opublikowanie jednocześnie w Rzymie i w Warszawie uzgodnionego komunikatu. Prosimy o dane co do przylotu. Wizyta w Watykanie w załatwianiu”; AMSZ, ZD 23/ 84, w. 13, t. 123.

Trypolis – Olesik
Algier – Kumanek
Rabat – Ciapa
Teheran – Filipowicz

Bejrut – Kofman
Tunis – Janicki
Kair – Klimek

1. W związku ze spotkaniem Czyrek–Szamir¹⁹ przy okazji najbliższej wizyty na odpowiednim szczeblu w MSZ przekażcie o nim informację w oparciu o przesłany Wam komunikat. Podkreślajcie, że:

– spotkanie odbyło się z inicjatywy izraelskiej;

– mimo braku stosunków dyplomatycznych z Izraelem zareagowaliśmy pozytywnie mając na uwadze, iż: a) Min. Czyrek w czasie Sesji Zgromadzenia Ogólnego spotyka się z wieloma przedstawicielami państw-członków ONZ, b) uchylenie się od spotkania oznaczałoby, iż nie chcemy wykorzystać możliwości bezpośredniego zaprezentowania oficjalnemu przedstawicielowi Izraela naszego stanowiska w kwestii konfliktu na BW oraz dróg prowadzących do jego sprawiedliwego uregulowania i starać się, *“w ślad za ZSRR”*, oddziaływać na rzecz zajęcia bardziej realistycznego stanowiska przez Izrael, c) stanowisko nasze ^hprzedstawione zostało w sposób rozwinięty. Jest ono ^h*“jest”* powszechnie znane i nie uległo żadnej zmianie, włączając w to sprawę niewznawiania stosunków dyplomatycznych na obecnym etapie.

2. W przypadku pytań odnośnie ostatniego zdania komunikatu odpowiadajcie, że nie macie szczegółowej informacji²⁰. Podkreślajcie, że istnienie spraw będących przedmiotem wspólnego zainteresowania jest naturalne w świetle wielowiekowego współżycia Polaków ze społecznością żydowską, związków osób pochodzenia

¹⁹ Zob. dok. nr 240.

²⁰ Informacja o spotkaniu z ministrem spraw zagranicznych Izraela została opublikowana w „Trybunie Ludu” z 30 października w artykule „Nowojorskie spotkania min. J. Czyrka”, opisującym zbiorczo rozmowy z ministrami spraw zagranicznych Czechosłowacji, Austrii, Iraku i Izraela. W części poświęconej rozmowie z Icchakiem Szamirem zapisano: „Z inicjatywy izraelskiej doszło do spotkania Józefa Czyrka z ministrem Spraw Zagranicznych Izraela Icchakiem Szamirem. Min. Czyrek podkreślił znaczenie sprawy ustanowienia sprawiedliwego pokoju na Bliskim Wschodzie. Przedstawił stanowisko Polski, która opowiada się za zapewnieniem bezpieczeństwa wszystkich państw regionu, łącznie z Izraelem. Min. Czyrek podkreślił, że nieodzownym tego warunkiem jest zapewnienie należnych praw narodowi palestyńskiemu, łącznie z prawem do utworzenia własnego państwa. Stwierdził, że skuteczną ku temu drogą są nie separatystyczne porozumienia, lecz zwołanie międzynarodowej konferencji z udziałem wszystkich zainteresowanych stron, w tym OWP. Min. Czyrek wyraził poparcie Polski dla propozycji zwołania takiej konferencji. Dodał, że sprzeczne z dążeniem do pokojowego uregulowania problemu bliskowschodniego są terrorystyczne akcje w rodzaju niedawnego ataku na Irak, o czym delegacja polska mówiła ostatnio z trybuny Zgromadzenia Ogólnego NZ. Omówiono również inne sprawy będące przedmiotem zainteresowania obu stron”.

żydowskiego z kulturą i nauką polską oraz wspólną martyrologią w okresie okupacji. Traktujcie to jako dalszy krok na drodze przełamywania wobec Arabów tabu, jakim jest sprawa naszych kontaktów ze środowiskami żydowskimi w diasporze i Izraelu.

3. Powyższe wykorzystajcie również, w miarę potrzeby, w rozmowach w CD, zwłaszcza arabskim i muzułmańskim.

Informujcie o reakcjach.

^fTurbański^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

256

*6 października, szyfrogram ambasady w Kairze
o zamachu na prezydenta Egiptu*

T a j n e
Natychmiast

Szyfrogram Nr 229/IV
z Kairu, nadany 6.10.1981, 16.30

Turbański

1. Dziś podczas defilady wojskowej dokonano nieudanego zamachu na Sadata. Według informacji z miejsca wydarzenia S. jest ranny, choć trudno ocenić, jak poważnie. Nikt z obecnych podczas uroczystości członków władz nie został zabity. Są natomiast zabici i ranni, głównie wojskowi. Rannych jest także kilka osób z trybuny CD, jednak nikt z naszej placówki ani innych KS.

2. Wynikła na placu defilad strzelanina i panika zostały szybko opanowane przez służby bezpieczeństwa. W mieście aktualnie panuje spokój.

3. Trudno obecnie określić organizatorów zamachu i zakres spisku. Zwraca uwagę fakt, iż został on wykonany z udziałem wojskowych (atak na lożę rządową przeprowadzono z pojazdu defilującej kolumny).

Według wstępnych ocen w grę może wchodzić organizacja związana z emigracją polityczną lub bojówka integrystów armii.

/-/ Klimek

^b*Uwaga:* Wg doniesień agencji prasowych z godzin popołudniowych Sadat zmarł w szpitalu w wyniku odniesionych ran^b. ^fTurbański²¹

AMSZ, ZD 23/84, w. 6, t. 67

257

7 października, szyfrogram konsula generalnego w Nowym Jorku
o pobyty w USA wiceprzewodniczącego Stowarzyszenia Autorów ZAiKS

T a j n e

Szyfrogram Nr 287/IV
z N. Jorku, nadany 7.10.81, g. 10.00

Pichla – Szewczyk – Spasowski

Po 3-tygodniowym pobycie w USA wiceprezes ZAIKS i Komitetu Ochrony Zabytków Żydowskich²² w Polsce Marianowicz poinformował nas w konsulacie o wynikach jego spotkań i rozmów w USA.

Uzyskał zgodę na zagospodarowanie przez Komitet ok. 4 mln. zł. za prawa autorskie przysługujące Amerykanom w Polsce.

Widzi możliwość uzyskania dalszych praw autorskich z USA na pokazanie w Polsce kilku sztuk i filmów rocznie za minimalną opłatą w złotychkach.

Powstał tutaj komitet wydania encyklopedii 1000-lecia żydostwa polskiego. Komitet utworzył J. Eisner i wpłacił pierwszy 50 tys. dol. na jego działalność. Komitet ten liczy na bliską współpracę z Polską. M. uczestniczył w posiedzeniu Komitetu.

Stein z Broadwayu wyraził zgodę na prawo autorskie grania w Polsce musicalu „Fiddler on the Roof”.

²¹ Szyfrogramem z 8 października ambasada w Kairze informowała: „1) Komunikat o śmierci Sadata nie spowodował zmiany w nastrojach i normalnej atmosferze Kairu. Wyraźnie obserwuje się indyferentny stosunek społeczeństwa do odejścia S., radykalnie odmienny od emocjonalnych reakcji po zgonie Nasera. [...] 2) Dotychczasowe działania Mubarak wskazuje jednocześnie, że dąży on do maksymalnie szybkiego zalegalizowania swej pozycji jako sukcesor S.”; AMSZ, ZD 23/84, w. 6, t. 67. Z kolei szyfrogramem wysłanym tego samego dnia do ambasady w Kairze dyrektor Turbański przekazywał: „Nie przewidujemy wyjazdu delegacji na pogrzeb S. Weźcie udział w pogrzebie wraz z attaché wojskowym, jeśli brać będą udział także attaché innych KS”; AMSZ, ZD 23/84, w. 6, t. 68.

²² Mowa o utworzonym w 1981 r. Społecznym Komitecie Opieki nad Cmentarzami i Zabytkami Kultury Żydowskiej.

Życzeniem środowisk żydowskich w USA jest przygotowanie przez nas w Polsce uroczystego programu obchodów 40 rocznicy powstania w getcie warszawskim (kwiecień 1983). Planują aktywny i liczny udział w tych obchodach (ew. program w getto, seminarium, Oświęcim, Teatr Żydowski). Spodziewają się, że na tę rocznicę uporządkujemy w Warszawie np. cmentarz żydowski przy Okopowej i synagogę.

M. zaprosił do Polski na spotkania z Komitetem szereg rabinów i działaczy, m.in. Schindlera, Hyatta, Levina i Dobroszyckiego.

Duże zainteresowanie tut. środowisk żydowskich wywołał artykuł New York Timesa na temat działalności w Polsce Komitetu, któremu przewodniczą Lipiński i Marianowicz.

M. uczestniczył również w przyjęciu wydanym przez Żydów Nowego Jorku na cześć Miłosza. Miłosz w rozmowie z M. wykazał zainteresowanie pracą Komitetu i zadeklarował wpłatę na ten cel.

M. udzielił kilka wywiadów tut. mass-mediom i jego zdaniem środowiska żydowskie zadeklarowały w przyszłości wpłacić znaczne sumy na realizację w/w propozycji.

Zdaniem M. sumy te mogą w przyszłości sięgać wielu milionów dolarów.

/-/ Ciaś

AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 103

258

*7 października, szyfrogram dyrektora Departamentu V
do ambasady w Damaszku
w sprawie uprowadzenia polskiego obywatela w Iraku*

Warszawa, dn. 07.10.1981 r.

T a j n e
cPilne^c

^{hd}NATYCHMIAST^{dh}

SZYFROGRAM Nr 6849^c

DAMASZEK – ŻEBROWSKI

1. Pierwszego września w Iraku w pobliżu miasteczka Tuz jedno z ugrupowań kurdyjskich znajdujących się w opozycji do władz centralnych w Bagdadzie

uprowadziło obywatela polskiego Wojciecha M[...]²³, brygadziście na jednym z realizowanych przez nas w tym rejonie kontraktów.

Wraz z M[...] uprowadzona została jego żona i córka oraz żona innego specjalisty z synem.

5 bm. kobiety z dziećmi zostały zwolnione. Porywacze traktowali je dobrze. M[...] jest nadal przetrzymywany przez Kurdów.

W listach przywiezionych przez kobiety, adresowanych do naszej Ambasady i do MSW Iraku, porywacze nazywają siebie Oddziałami Partyzanckimi Komunistycznej Partii Iraku „HORMAN”. Potępią władze irackie jako terrorystyczne i faszystowskie, prowadzące „politykę krwawego terroru wobec bojowników o demokratyczny i postępowy Irak”. Żądają uwolnienia 19 osób i ich rodzin (zakładnicy z regionu Kurdystanu) oraz złożenia okupu w wysokości 10 tys. dinarów. Spełnieniem swoich postulatów warunkują uwolnienie M[...] i innych zakładników. Zapewniają nas, że M. będzie traktowany jako „drogi gość, towarzysz i przyjaciel” oraz że wróci „bezpieczny”.

2. Starajcie się nawiązać kontakt z towarzyszami Irackiej Partii Komunistycznej. Wg informacji z Bagdadu część jej kadry kierowniczej przebywa w Damaszku. Chodziłoby nam na tym etapie o uzyskanie informacji i oceny dot. ugrupowań „Horman” oraz zorientowanie się, czy i jaką pomoc IPK mogłaby nam okazać w doprowadzeniu do uwolnienia M[...]²⁴.

^fTurbański^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 42

²³ Pominięto dane osobowe.

²⁴ Szyfrogramem z 15 października ambasada w Bagdadzie przekazywała: „1. M[...] Kurdowie uwolnili 11 bm. w okolicach m. Singasir na północ od jeziora Dokan, dołożywszy starań, aby maksymalnie zapewnić mu bezpieczeństwo. Po krótkim pobycie na policji w Sulejmaniji i Kirkuku (nie był – jak podaje – przesłuchiwany, ograniczono się do spisania personaliów) na własną prośbę pod opieką policji dowieziono go do obozu polskiego w Tuzkhurmatu, skąd przybył do Bagdadu. Przez cały czas niewoli był dobrze traktowany i przyjaźnie. 2. Nie potrafi określić, do jakiego ugrupowania należały oddziały, w których przebywał. Przekazywano go od oddziału do oddziału. Wędrowali w rejonie m. Sulejmaniji, skąd w rejonie m. Choarta przeszli na teren Iranu, a stamtąd wkroczyli ponownie do Iraku w rejonie m. Haj Umrau, gdzie nastąpiło uwolnienie. Na terenie Iranu jego oddział poruszał się z pełną swobodą. 3. Twierdzi, że Kurdowie są dobrze uzbrojeni. Widział ślady ich aktywności wojskowej: rozbite i spalone posterunki, samochody wojskowe. Jest pod wrażeniem ich dużych możliwości militarnych. 4. W czasie wędrowki spotkał 2 Francuzów. Nadal są w niewoli. Jego własne uwolnienie było dla niego zaskoczeniem – Kurdowie zapowiadali mu długi pobyt. 5. Rozmawialiśmy z M. w ambasadzie. Zamierza podjąć pracę w innym miejscu, na południu w m. Kufa. Radziliśmy mu, aby rozważył możliwość powrotu do Polski ze względów bezpieczeństwa”; AMSZ, ZD 23/84, w. 1, t. 10.

259

*8 października, szyfrogram ambasadora w Sofii
o rozmowie z premierem Bułgarii*

T a j n e
Pilne

Szyfrogram Nr 323/IV
z Sofii, nadany 8.10, 13.45

Czyrek

Z rozmowy z premierem LRB G. Filipowem 8 bm.:

– Przekazałem pozdrowienia od tow. Kani i tow. Jaruzelskiego. Poinformowałem o sytuacji w kraju, działaniach partii i rządu. Podkreśliłem naszą wolę dalszego rozwoju stosunków z LRB, wierność sojuszom, UW i RWPG. Poruszyłem szereg konkretnych spraw gospodarczych.

– Tow. Filipow podkreślając wagę, jaką przywiązują do braterskich stosunków współpracy między obu partiami, akcentował przede wszystkim wielkie zaniepokojenie sytuacją w Polsce. Nie rozumieją – stwierdzał – jak gospodarka Polski, kraju o wielkim potencjale ekonomicznym, mogła w tak krótkim czasie ulec rozkładowi. Jego zdaniem wprowadzenie reformy gospodarczej przy obecnym stanie gospodarki pogłębi trudności. Uważa, że samorząd robotniczy jeszcze bardziej zdeorganizuje gospodarkę. Wg niego działalność sił wrogich „nie znajduje należytego oporu – partia nadal idzie na ustępstwa”. „Solidarność” – jego zdaniem – przejęła ideologię KOR-u. „Solidarność” wiejską określił jako organizację kułacką. Podkreślał, że wraz z innymi KS żywią obawy, jak dalej rozwinie się sytuacja. Sądzi jednak, że Plenum KC podejmie program mobilizacji partii do walki z wrogiem, wierzą w siłę naszej partii i jej zdolność do odwrócenia biegu wydarzeń. Są za rozwojem stosunków dwustronnych, szeroką współpracą i kontaktami.

Zadowoleni z rezultatów niedawnej wizyty w Warszawie 1 z-cy premiera Bozinowa. Doceniają, że mimo trudności wywiązujemy się z dostaw towarowych. Pozytywnie odniósł się do podjętych przeze mnie spraw: ponadplanowych dostaw towarów rolno-spożywczych za nasze dobra inwestycyjne, rozszerzenia naszych prac budowlano-montażowych w budownictwie turystycznym i przemysłowym w LRB, możliwości udziału Bułgarii w naszych zdolnościach produkcyjnych, rozwoju kooperacji i specjalizacji produkcji. Stwierdził, że wysoko cenią dobrą pracę i postawę naszych robotników w Bułgarii. Zwiększenie naszej turystyki i odblokowanie turystyki niezorganizowanej skwitował ogólnie, że są za jej rozwojem, zaznaczając, że będą zdecydowanie reagować na każdą próbę propagowania „Solidarności”. Prosił o przekazanie pozdrowień tow. Kani – nawiązał do wieloletniej

znajomości i tow. Jaruzelskiemu – wspominając o rozmowach w czasie sesji RWPG w Sofii.

Poinformował o sytuacji u nich: stabilności polityczno-gospodarczej, nieurodzaju kukurydzy, kłopotach z energetyką, spadkiem hodowli.

Rozmowa 1,5 godzinna, nieformalna, niełatwa i kontrowersyjna, gdyż szereg wypowiedzianych ocen formułował jednostronnie nie uwzględniając nowych warunków – socjalistycznej odnowy. Potwierdza ona, że kierownictwo LRB ostatnio znacznie ostrzej ocenia sytuację w Polsce. Sądzę, że jest to w dużym stopniu rezultat posłania „Solidarności” do ludzi pracy w KS i przebiegu zjazdu „Solidarności”.

/–/ Napieraj

AMSZ, ZD 23/84, w. 14, t. 125

260

*8 października, okólnik kierownika WZ KC PZPR
o zakończeniu I krajowego zjazdu delegatów NSZZ „Solidarność”*

Warszawa, dn. 08.10 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 6899°

Szefowie wszystkich placówek

Zakończenie Zjazdu „S” przebiegało w atmosferze pośpiechu i chaotycznej dyskusji wraz z końcową, szóstą, turą wyborów. Przy uchwale programowej (przyjętej 455 za, 65 przeciw, 91 wstrzymujących się) wystąpiły ostre kontrowersje wokół akapitu uznającego znaczenie sojuszy. Wobec utrzymania akapitu w uchwale całe 4 regiony i 73 przedstawicieli innych regionów zgłosiło votum separatum w tej sprawie.

Program domaga się pluralizmu politycznego i innej ordynacji wyborczej. Przyjęto wniosek o powołanie społecznego trybunału sprawiedliwości. Ponownie wystąpiły w dyskusji propozycje akcji wokół problemów Polaków w ZSRR.

Po dyskusji i znoszących się głosowaniach ostatecznie przyjęto podziękowanie dla KOR. Uchwała o polityce żywnościowej zawiera kolejne elementy szantażu wobec rządu, w tym groźbę strajku powszechnego.

W wyborach do Komisji Krajowej charakterystyczne odrzucenie prawa [prawie?] wszystkich kandydatów, którzy w prezentacjach określili się jako aktualni lub byli członkowie PZPR, ZSL czy SD. Wybrano natomiast członka KPN ze Śląska, członka tzw. Polskiej Partii Demokratycznej z Gorzowa oraz członka kierownictwa KOR. Dziś trwają obrady KKP. O wynikach poinformujemy wraz z oceną Zjazdu. 14 bm. tygodniowa wizyta Wałęsy we Francji.

^fW. Nator^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

261

*8 października, notatka I sekretarza KZ PZPR
ambasady w Bagdadzie o pobycie wicepremiera Jedynaka w Iraku*

Notatka

Ze spotkania V-ce Premiera Rządu PRL Tow. Andrzeja Jedynaka
z aktywem partyjno-gospodarczym odbytego w dniu 8.10.81 r.
w Ambasadzie PRL w Bagdadzie

Poza obszerną informacją o sytuacji w kraju i przedsięwzięciach Rządu, jaką dał V-ce Premier Tow. Jedynak, poruszono następujące sprawy, w stosunku do których V-ce Premier i członek delegacji – dyr. dep. w Min. Bud. Tow. Górski zajęli stanowisko.

1) Problem ujednolicenia systemu płac i świadczeń socjalnych dla załóg na tym rynku.

a) Tow. Górski poinformował, że jeszcze w październiku br. zostanie zatwierdzony przez Radę Ministrów projekt nowej uchwały na miejsce nieaktualnej już uchwały R.M. Nr. 8 z 1972 r. Nowa uchwała ujednolica system płac i świadczeń socjalnych na budowach zagranicznych, w tym też w Iraku.

b) V-ce Premier Tow. Jedynak stwierdził, że nie czekając na nowe decyzje R.M. należy, kierując się rachunkiem ekonomicznym i gospodarskim podejściem do społecznych środków, podejmować decyzje płacowe bezpośrednio na budowach. Dotyczy to zarówno płac zakordowanych, jak też umów o dzieło czy godzin nadliczbowych płatnych dewizami w wypadku braku ludzi z kraju. Decydować tu musi zdrowy rozsądek, oszczędna gospodarka funduszem dewizowym i zysk, jaki ma otrzymać kraj w wyniku pracy na tym rynku kilku tysięcy Polaków.

2) Problem pokrywania kosztów kształcenia dzieci pracowników polskich w Iraku (poza pracownikami dyplomatycznymi i specjalistami na indywidualnych kontraktach).

V-ce Premier obiecał zainteresować tą sprawą odpowiednie czynniki w kraju, informując jednocześnie, że możliwości dewizowe kraju są wyjątkowo krytyczne i wszelkie dodatkowe obciążenie dewizowe skarbu Państwa jest prawie niemożliwe.

3) Problem podwyższenia rangi przedstawicieli PHZ na tym rynku.

V-ce Premier stwierdził, że jest ona i pozostanie wprost proporcjonalna do wzrostu obrotów i spływu dewiz z tego rynku do kraju. Dotychczasowa sprzedaż na ten rynek wielu wyrobów (m.in. śmigłowców) jest wielokrotnie niższa niż nasze możliwości w tym zakresie.

Bagdad, 8.10.81 r.

Opr. *Bronisław Danek*^f

AAN, KZ PZPR, LXXVI/193

262

*8 października, notatka wicedyrektora Departamentu Prawno-Traktatowego
o spotkaniu z przedstawicielami Prokuratury Generalnej
w sprawie międzynarodowej aktywności NSZZ „Solidarność”*

Warszawa, dnia 8° października 1981

NOTATKA

dla Towarzystwa Ministra Mariana DMOCHOWSKIEGO

W związku z informacjami otrzymywanymi ostatnio od tow. amb. J. Bisztygi dotyczącymi rozsyłania przez „Solidarność” do instytucji w W. Brytanii teleksów zawierających różnego rodzaju rezolucje o wymowie politycznej w dniu 7 października br. z inicjatywy DPT odbyło się robocze spotkanie z tow. tow. Aleksandrowiczem, Stawryłło – prokuratorami Prokuratury Generalnej PRL (z Gabinetu Prokuratora Generalnego).

Z dokonanej wymiany poglądów wynika, że: można by zwrócić się do Urzędu Rady Ministrów o spowodowanie za pośrednictwem właściwych ministrów, aby kierownicy zakładów pracy poddali ścisłej kontroli wykorzystywanie zakładowych teleksów.

Prokuratura jest zainteresowana głównie treścią zawartą w teleksach z punktu widzenia jej zgodności z normami prawa karnego.

Rozmówcom przekazano w trybie roboczym kopię teleksu z PKS Wodzisław nadesłanego przez tow. amb. J. Bisztygę. Ustalono jednocześnie, że w przyszłości tego rodzaju dokumenty byłyby oficjalnie przesyłane przez MSZ pod adresem Prokuratora Generalnego.

^fUldanowicz^f

AMSZ, DPT 34/87, w. 1

263

*[przed 9 października], notatka Gabinetu Ministra
w sprawie organizowania służbowych wyjazdów zagranicznych
i przyjmowania w Polsce delegacji z poszczególnych krajów*

SPRAWOZDANIE

z wyjazdów służbowych za granicę i przyjazdów cudzoziemców w MSZ
w 1980 r.²⁵

I. Skomplikowana sytuacja społeczno-gospodarcza Polski w roku 1980 wymagała dużej aktywności na arenie międzynarodowej.

I tak w roku 1980 przeprowadzono z KS 8 konsultacji politycznych dwustronnych na szczeblu ministrów spraw zagranicznych oraz 9 na szczeblu wiceministrów i dyrektorów departamentów MSZ. W trakcie tych spotkań starano się zabezpieczyć nasze interesy w stosunkach dwustronnych z partnerami socjalistycznymi, przeprowadzono szeroką wymianę poglądów na tematy różnych aspektów sytuacji międzynarodowej. Poważne miejsce zajęła sprawa kolejnego spotkania przedstawicieli państw KBWE w Madrycie. W trakcie tych kontaktów dopracowano m.in. koncepcję zaproponowania zwołania w Warszawie Konferencji odprężenia militarnego i rozbrojenia w Europie.

²⁵ Sprawozdanie zostało przesłane do Urzędu Rady Ministrów oraz do Najwyższej Izby Kontroli. W piśmie przewodnim z 9 października wiceminister Dmochowski informował: „Zgodnie z zarządzeniem nr 12 Prezesa Rady Ministrów z dnia 12 lutego 1980 r. w sprawie zasad i trybu organizowania służbowych wyjazdów za granicę i wizyt cudzoziemców w kraju Ministerstwo Spraw Zagranicznych przesyła sprawozdanie za rok 1980 ze służbowych wyjazdów za granicę i wizyt cudzoziemców”; AMSZ, GM 53/86, w. 1.

Z zachodnio-europejskimi państwami przeprowadzono w 1980 r. 8 konsultacji na szczeblu ministrów spraw zagranicznych oraz 12 na szczeblu wiceministrów i dyrektorów MSZ. Poświęcone one zostały obronie naszych żywotnych interesów politycznych i gospodarczych, omówieniu najważniejszych problemów międzynarodowych, a szczególnie przygotowaniom do spotkania madryckiego, polityce odprężenia w stosunkach Wschód-Zachód oraz problematyce rozbrojeniowej.

W ocenie resortu te kontakty pozwoliły na wszechstronne przedstawienie stanowiska naszego kraju w kluczowych zagadnieniach międzynarodowych i w określonym stopniu przyczyniły się do lepszego zrozumienia przez naszych partnerów polityki Polski i innych KS.

Z krajów Trzeciego Świata w Polsce przebywało dwóch ministrów, a na szczeblu wiceministrów SZ przeprowadzone zostały cztery spotkania konsultacyjne.

Udział ministra SZ w sesji Zgromadzenia Ogólnego NZ stał się okazją do odbycia spotkań z 33 szefami dyplomacji.

Bardzo aktywnie działała nasza nieliczna delegacja w trakcie madryckiego spotkania państw KBWE.

Tradycyjnie nasze delegacje aktywnie uczestniczyły w rokowaniach wiedeńskich, w Komitecie Rozbrojeniowym w Genewie i w ONZ.

Działalność informacyjno-propagandowa w II połowie ubr. koncentrowała się na wyjaśnianiu rzeczywistego charakteru procesów zachodzących w Polsce i przeciwdziałaniu wrożej nam propagandzie.

II. Przedstawionym powyżej celom były podporządkowane wyjazdy służbowe za granicę pracowników MSZ oraz przyjazdy cudzoziemców zapraszanych przez nasz resort.

W roku 1980 delegowano za granicę 1135 osoby. Z tego 655 stanowili pracownicy MSZ i 479 osoby spoza resortu, ale wysyłane na koszt MSZ. W roku 1979 delegowano 864 osoby. O ile w 1979 r. na wyjazdy służbowe za granicę wydatkowano 72 tys. zł dew. w KS i 884,6 tys. zł dew. w KK, to w 1980 r. wydano 71 tys. zł dew. w KS i 626,7 tys. zł dew. w KK (vide tabela nr 3).

Tabela nr 1

WYJAZDY SŁUŻBOWE PRACOWNIKÓW MSZ Z FUNDUSZU CENTRALI
LUB PLACÓWEK w 1980 r.

	ilość wyjazdów		
	łącznie	KS	KK
Kierownictwo resortu	29	9	20
Gabinet Ministra	7	2	5
Dep. d/s Stosunków z ZSRR	28	28	–
Departament I	24	23	1
Departament II	7	4	3
Departament III	3	–	3
Departament IV	21	1	20
Departament V	3	1	2
Dep. Studiów i Programowania	43	10	33
Dep. Prawno-Traktatowy	21	6	15
Dep. Międzynarodowych Organizacji	68	24	44
Dep. Prasy, Współpracy Kulturalnej i Naukowej	55	30	25
Departament Konsularny	22	7	15
Dep. Kadr i Szkolenia	34	3	31
Protokół Dyplomatyczny	6	3	3
Dep. Administracji, Finansów i Inwestycji	91	16	75
Departament Archiwum	6	3	3
Departament Łączności	23	3	20
Dep. Centrum Informacji	1	–	1
Biuro Socjalne	6	4	2
Biuro Tłumaczy	8	3	5
Organizacje polityczno-społeczne	1	1	–
Gabinety lekarskie	6	3	3
Razem:	513	184	329

Tabela nr 2

WYJAZDY SŁUŻBOWE OSÓB SPOZA MSZ Z FUNDUSZU CENTRALI
LUB PLACÓWEK w r. 1980

Departament delegujący	ilość wyjazdów		
	łącznie	KS	KK
Gabinet Ministra	–	–	–
Dep. d/s Stosunków z ZSRR	–	–	–
Departament I	–	–	–
Departament II	–	–	–
Departament III	–	–	–
Departament IV	1	–	1
Departament V	1	–	1
Dep. Studiów i Programowania	19	3	16
Dep. Prawno-Traktatowy	3	–	3
Dep. Międzynarodowych Organizacji	34	8	26
Dep. Prasy, Współpracy Kulturalnej i Naukowej	7	2	5
Departament Konsularny	5	2	3
Dep. Kadr i Szkolenia	12	1	11
Protokół Dyplomatyczny	–	–	–
Dep. Administracji, Finansów i Inwestycji	62	30	32
Departament Archiwum	–	–	–
Departament Łączności	106	29	77
Dep. Centrum Informacji	–	–	–
Biuro Socjalne	–	–	–
Gabinety lekarskie	4	–	4
Organizacje polityczno-społeczne	1	–	1
Razem:	255	75	180

Tradycyjnie pokazną grupę wyjazdów służbowych stanowi obsługa wizyt oficjalnych, angażująca kierownictwo resortu, departamenty terytorialne oraz najczęściej DSiP, DPT, DMO i DPWKiN.

Konferencje międzynarodowe rokrocznie wymagają kilkudziesięciu wyjazdów służbowych (DMO, DPT, DSiP), w tym również wielu specjalistów spoza MSZ.

Najpoważniejszymi konferencjami międzynarodowymi poza granicami kraju były: spotkanie państw KBWE w Madrycie, rokowania wiedeńskie, Konferencja Prawa Morza i tradycyjnie jesienna sesja ZO ONZ.

Stałą, poważną pozycję wśród wyjazdów służbowych zajmują delegacje związane z utrzymaniem sprawnego sprzętu łącznościowego oraz w celu ochrony placówek.

Inną stałą grupę stanowią wyjazdy w ramach pomocy sezonowej w pracy urzędów konsularnych i zastępstwa urlopowe. Realizowane są głównie przez DAFI i Departament Konsularny.

Istotną rolę w zapewnieniu dalszego sprawnego funkcjonowania resortu odgrywają kursy językowe dla pracowników MSZ oraz praktyki i staże dla młodych pracowników resortu. W r. ub. 22 pracowników wyjechało na kursy językowe za granicę, a 18 wysłano na praktyki i staże zagraniczne. Kursy językowe są z reguły bezpłatne. MSZ pokrywa jedynie koszty przejazdu.

MSZ zapewnia łączność kurierską z placówkami. W r. ub. Departament Łączności obsłużył 283 trasy kurierskie. Przy podróżach kurierskich we wszystkich możliwych przypadkach uwzględniane były połączenia lotnicze PLL „LOT”.

Poczta dyplomatyczna była konwojowana przez 17-tu kurierów etatowych oraz przez osoby towarzyszące. W r.ub. w podróże kurierskie w charakterze osób towarzyszących wyjechało 87 osób, przeważnie na trasy długie. Przy okazji dokonuje się inspekcji, kontroli placówek bez aranżowania odrębnych wyjazdów.

Na koszt łączności kurierskiej składają się:

- a) koszty stałe (opłaty lotnicze, noclegi, wynagrodzenie kurierów),
- b) koszty zmienne – proporcjonalne do wagi przewożonej poczty dyplomatycznej.

Podjęte przedsięwzięcia oszczędnościowe w tej dziedzinie polegały na racjonalizacji tras kurierskich i na ograniczaniu wagi poczty kurierskiej.

Realizując wytyczne Rządu MSZ zmniejszyło o 25% wyjazdy służbowe w r.ub.

Poniżej zestawienie wydatków dewizowych na podróże służbowe MSZ:

Tabela nr 3

(w tys. zł dew.)

	1979	1980	Przew. wyk. w 1981 r. ^x
KS	72,0	71,0	78,2
KK			
Podróże zagraniczne służbowe	884,6	626,7	723,7
Związane z przynależnością do organizacji międzynarodowych	x	427,1	500,0
szkoleniowe	x	16,0	16,5

^x Wzrost wynika ze zmian przeliczników dewizowych, faktyczne wykonanie walutowe będzie niższe niż w r. 1980.

Kierownictwo resortu na bieżąco analizuje wyjazdy służbowe na podstawie zestawień miesięcznych.

III. Spośród zaproszonych cudzoziemców (z KS i KK) gros stanowiły delegacje oficjalne na szczeblu ministra i wiceministrów SZ. Przyjęliśmy 6 szefów dyplomacji z KK i 3 z KS (nie licząc spotkania Komitetu Ministrów SZ Państw-Stron UW). Odbyły się konsultacje z 4 podsekretarzami stanu z KK i 2 z KS (przy czym z NRD dwukrotnie).

Na ten cel wydatkowano 2.298.188 zł. Koszty organizacji posiedzenia Komitetu Ministrów Spraw Zagranicznych Państw-Stron UW wyniosły 4.229 tys. zł i zostały pokryte w drodze przeniesienia wygospodarowanych środków przewidzianych pierwotnie na potrzeby placówek zagranicznych.

Departament Prasy, Współpracy Kulturalnej i Naukowej wydatkował 3.192.392 zł na obsługę dziennikarzy zagranicznych. Znaczna grupa zaproszonych przez DPWKiN cudzoziemców przybyła na koszt własny (por. tabela nr 4).

Tabela nr 4

WIZYTY CUDZOZIEMCÓW NA ZAPROSZENIE MSZ w 1980 r.

Departament zapraszający	ilość wizyt (osób)	
	KS ^{xx}	KK
Dep. d/s Stosunków z ZSRR	1 (69 osób)	–
Departament I	7 (27 osób)	
Departament II	5 (24 osoby)	
Departament III	–	1 (2 osoby)
Departament IV	–	10 (44 osoby)
Departament V	–	–
Dep. Studiów i Programowania	2 (3 osoby)	8 (16 osób)
Dep. Prawno-Traktatowy	–	–
Dep. Międzynarodowych Organizacji	4 (19 osób), w tym Spotkanie Koordynacyjne Narodowych Komitetów d/s UNESCO z KS	1 (1 osoba)
Dep. Prasy, Współpracy Kult. i Naukowej	4 (12 osób) na koszt DPWKiN 1 (2 osoby) na koszt gości	1 (2 osoby) na koszt DPWKiN 6 (32 osoby) na koszt gości
Dep. Kadr i Szkolenia	–	–
Departament Konsularny	–	1 (4 osoby)
Protokół Dyplomatyczny	–	–

^{xx} Posiedzenie Komitetu Ministrów Spraw Zagranicznych Państw-Stron Układu Warszawskiego (bez personelu technicznego).

Dep. Centrum Informacji	–	–
Dep. Archiwum	2 (6 osób)	–
Dep. Łączności	–	–
DAFI	1 (2 osoby)	–
Biuro Socjalne	3 (9 osób)	–
Organ. społ.-polityczne	1 (3 osoby)	–
PISM	–	1 (1 osoba)

IV. Kierownictwo resortu nadal poświęcać będzie dużo uwagi racjonalizacji wyjazdów służbowych oraz wizyt cudzoziemców. Po zmniejszeniu w roku 1980 wyjazdów służbowych za granicę resort będzie realizował te wnioski raportu międzyresortowej komisji d/s oszczędności, które pozwolą na dalsze ograniczenie kosztów związanych z wyjazdami służbowymi.

W delegowaniu pracowników za granicę resort skoncentruje się na zabezpieczeniu naszych podstawowych interesów politycznych i gospodarczych, eliminując wyjazdy zbędne lub mniej ważne w obecnej sytuacji.

W szeregu placówek zagranicznych przeprowadzone są zmiany w organizacji pracy, które eliminują potrzebę wysyłania okresowej pomocy z kraju.

Podróże kurierskie będą nadal wykorzystywane w szerokim zakresie do kontrolowania funkcjonowania i instruktażu placówek.

W wyjazdach szkoleniowych resort korzysta i nadal będzie starać się maksymalnie wykorzystywać możliwości organizowania takich wyjazdów bez angażowania środków dewizowych naszego państwa.

Resort pragnie poinformować o znacznym ograniczeniu w roku 1981 liczby szeregu delegacji wysyłanych za granicę. Dotyczy to np. naszej delegacji w Madrycie i w Wiedniu. W roku bieżącym nastąpi także zmniejszenie wyjazdów z tytułu remontów i inwestycji w wyniku znacznego ograniczenia ilości obiektów przewidzianych do budowy i remontów – zgodnie z postanowieniami w/w. raportu z maja br.

AMSZ, GM 53/86, w. I

264

*11 października, pismo ambasady w Kolonii
w sprawie organizacji wystawy w Gdańsku i Norymberdze*

Kolonia, 11.10.1981 r.

Tow. K. DROZD

Wicedyrektor w Departamencie Prasy, Współpracy Kulturalnej i Naukowej MSZ
Warszawa

W nawiązaniu do naszego pisma z 14 września 1981 r. nr 53-5-81 przesyłamy w załączeniu²⁶ otrzymaną z Germanisches Nationalmuseum w Norymberdze kolejną wersję koncepcji wystawy nt. Gdańska, opracowaną w związku z ubieganiem się o dotację. Wersja ta zawiera wstęp, wykaz eksponatów oraz fotokopię niektórych wybranych pozycji. Zwracamy uwagę, że we wstępie są nowe elementy. Znajdują one wyraz w nim m.in. w następujących stwierdzeniach:

– „Germanisches Nationalmuseum planuje zorganizowanie we współpracy niemiecko-polskiej „wystawy w Gdańsku i Norymberdze”. Podkreślamy, że dotychczas rozmawialiśmy z GNM nt. ewentualnej możliwości współdziałania w organizowaniu wystawy o Gdańsku w Norymberdze i nigdy nie padło z naszej strony zapewnienie, że wystawa ta ma być również pokazana w Gdańsku.

– „Obok przeważających wpływów niemieckich w Gdańsku wymienić można przede wszystkim wpływy Polaków, Holendrów, Włochów, a także Anglików i Francuzów”. Dotychczas mówiono o „różnych” wpływach.

²⁶ Załącznika brak. We wspomnianym piśmie z 14 września ambasador w Kolonii informował: „Wydaje nam się, że trzeba przyjąć twierdzenie Muzeum, iż nie jest ono obecnie w stanie przedstawić pełnej koncepcji oraz scenariusza ekspozycji nie znając – poza ogólnymi założeniami – naszych konkretnych życzeń i postulatów i nie wiedząc, jakie i ile eksponatów gotowi jesteśmy oddać do dyspozycji. W tych warunkach uważamy, że określony postęp w finalizowaniu sprawy może zapewnić jedynie przeprowadzenie wspólnych rozmów oraz odpowiednia inicjatywa i aktywność strony polskiej. Rozmowy powinno poprzedzić przemyślenie przez nas koncepcji wystawy ze szczególnym uwzględnieniem tych elementów, które wiążą się z ukazaniem słowiańskiego i polskiego rodowodu Gdańska oraz późniejszych etapów rozwoju, które ukształtowały jego polski charakter. [...] Jeżeli natomiast nie jesteśmy w stanie z określonych powodów zapewnić takiego właśnie ukształtowania wystawy lub nie posiadamy odpowiedniej ilości eksponatów, które mogłyby przekonywująco zilustrować polskość Gdańska, to wydaje nam się, że powinniśmy wycofać się z dalszych rozmów na ten temat z Norymbergą. Bowiem jedynie wystawa o historii i kulturze Gdańska w odpowiednio wyważony sposób ukazująca jego polskie oblicze może spełnić nasze polityczne oczekiwania”; AMSZ, DPWKiN 32/85, w. 8.

– „Odnotowanie historii politycznej pozostawia się historykom”. Tego rodzaju zastrzeżenie może być traktowane jako próba uniku w wypadku dyskusowania kontrowersyjnych spraw politycznych.

– „Polacy wyrazili swoją zasadniczą gotowość...” oraz „w Polsce plan (zorganizowania wystawy w ^dGdańsku i Norymberdze^d) od początku spotkał się z poparciem”.

Faktycznie stale zastrzegaliśmy się, że rozmowy mają charakter wstępny i że decyzje podjęte będą w odpowiednim czasie przez właściwe czynniki w Polsce po wyjaśnieniu wszystkich elementów związanych z organizowaniem wystawy.

Po otrzymaniu powyższego konspektu odbyliśmy telefoniczną rozmowę z Germanisches Nationalmuseum wyrażając zdziwienie z powodu sformułowań zawartych we wstępie, w szczególności zaś *passus* dotyczącego zorganizowania wystawy w Gdańsku i rzekomej naszej zasadniczej gotowości współpracy nad tą wystawą, podkreślając, że tego rodzaju ustalenia nie miały miejsca.

W odpowiedzi p. Holzamer w pełni zgodziła się z naszym stanowiskiem wyjaśniając równocześnie, że sformułowania te wzięły się stąd, iż *Auswärtiges Amt*, do którego m.in. zwrócili się o dotację, uzależnił swoją pomoc finansową od wyraźnego zapewnienia, że wystawa zostanie zorganizowana również w Gdańsku. Inne elementy miały także uczynić sprawę bardziej „strawną” dla dotujących (w tym Fundacji Boscha).

Oceniamy, że żądanie AA zorganizowania wystawy w Gdańsku wraz z akcentem mówiącym o przeważających wpływach niemieckich pokazuje wyraźnie polityczny cel przyświecający tej inicjatywie. Należy przyjąć, iż AA dając pieniądze będzie stanowczo domagał się realizacji tego postulatu, co od początku stawia nas w trudnej sytuacji. Podobne implikacje mogą wynikać z zastrzeżenia, że polityką powinni zajmować się historycy.

“Biorąc pod uwagę, że powyższe oznacza swego rodzaju próbę manipulacji ze strony GNM i stanowi faktycznie odejście od dotychczasowej płaszczyzny rozmów, dokonane pod naciskiem AA, uważamy, iż należy ponownie rozważyć celowość naszej współpracy z GNM w przygotowaniu wystawy o Gdańsku. ^dNaszym zdaniem należałoby się wycofać z dalszych rozmów na ten temat^{de}.”

Prosimy o Wasze stanowisko.

^fM. Wojtkowski^f

265

*[przed 12 października], notatka Departamentu I
o stosunkach polsko-bułgarskich (fragment)*[...]²⁷II. STOSUNKI POLSKO-BUŁGARSKIE²⁸

1. Polityczne

Wydarzenia w Polsce wywarły istotny wpływ na atmosferą dwustronnych stosunków zawężając w poważnym stopniu płaszczyznę współpracy w wielu dziedzinach. Zaistniała sytuacja ograniczyła społeczną bazę rozwoju stosunków. Znajduje to potwierdzenie w zahamowaniu współpracy zaprzyjaźnionych miast i województw, organizacji społecznych, młodzieżowych i związków twórczych. Jednostronne decyzje rządu LRB o ograniczeniu turystyki indywidualnej z Polską wywołały w naszym społeczeństwie rozgoryczenie. Bułgaria była tradycyjnie celem wyjazdów obywateli polskich. Kierując się w poważnym stopniu względami wewnętrznymi, Bułgaria prezentuje oceny sytuacji w Polsce w swoisty i uproszczony sposób. Może to wywrzeć poważny ujemny wpływ na obraz naszego społeczeństwa w LRB.

Nie zmienia to faktu, że kierownictwo partyjno-państwowe zainteresowane jest rozwojem dwustronnych stosunków w dziedzinach przynoszących korzyści LRB. Stanowi to dostatecznie szeroką płaszczyznę utrzymania współpracy zarówno w najbliższym okresie, jak i w dalszej perspektywie.

²⁷ Pominęto fragmenty dotyczące sytuacji wewnętrznej i polityki zagranicznej Bułgarii, a także reakcji na wydarzenia w Polsce.

²⁸ Notatka została 12 października przesłana do dyrektora Gabinetu Przewodniczącego Rady Państwa Marka Wardęckiego. W piśmie przewodnim dyrektor Kucza informował: „W związku z planowaną wizytą Przewodniczącego Rady Państwa PRL – tow. H. Jabłońskiego w Sofii przedkładam w załączeniu: 1) Materiał informacyjny o LRB i stosunkach polsko-bułgarskich; 2) Projekt wystąpienia z okazji wręczania tow. T. Żiwkowowi Wielkiej Wstęgi Orderu Zasługi PRL; 3) Projekt zapisu pod upominkiem przekazywanym z okazji 1300-lecia powstania państwa bułgarskiego”; AMSZ, Dep. I 52/84, w. 1. Notatkę sporządzono w oparciu o wcześniejszy materiał przygotowany przez ambasadę w Sofii i przesłany do Departamentu I przez ambasadora Napieraja, który w piśmie przewodnim z 2 października przekazywał: „W związku z przewidywanym spotkaniem I Sekretarza KC PZPR Towarzysza St. Kani z Generalnym Sekretarzem KC BPK Towarzyszem T. Żiwkowem w załączeniu uprzejmie przesyłamy w 2 egz. materiał informacyjny dotyczący: – sytuacji politycznej i społeczno-gospodarczej LRB, – stosunków międzynarodowych LRB, – stosunków dwustronnych PRL–LRB”; AMSZ, Dep. I 51/84, w. 1.

2. Współpraca gospodarcza

Duży postęp w rozwoju stosunków gospodarczych nastąpił w latach 1976–80. Osiągnięto prawie dwukrotny wzrost obrotów towarowych, których wartość osiągnęła ok. 2,2 mld rubli. Udział wyrobów specjalizowanych i kooperacji w obrotach osiągnął w 1980 r. 23% wobec 12% w 1976 r. Najwyższe tempo wzrostu osiągnięto w maszynach i urządzeniach, których udział w naszym eksporcie wyniósł ok. 75%, w imporcie ok. 60%.

Zwiększenie z naszej strony wydatków na turystykę (ok. 100 mln. rubli) i nierównoważenie obrotów towarowych spowodowało nasze zadłużenie wobec LRB na koniec 1980 r. w wysokości ponad 130 mln rubli.

Wychodząc z oceny naszej sytuacji, na XIX Sesji Komisji Współpracy Gospodarczej w lutym br. wysunęliśmy propozycje rozszerzenia współpracy o nowe formy. Chodzi o udział LRB w zakończeniu niektórych inwestycji, o wykorzystanie wolnych mocy produkcyjnych, współpracę przy wykorzystaniu niezagospodarowanych maszyn i urządzeń, jak też udział naszych przedsiębiorstw w realizacji inwestycji w LRB.

Podjęto już decyzje o przystąpieniu do współpracy resortów chemii i przemysłu lekkiego. Prowadzone są prace w celu sprecyzowania zakresu specjalizacji i kooperacji produkcji, m.in. w przemyśle stoczniowym, maszynach budowlanych, motoryzacji, urządzeniach dźwigowo-transportowych, w elektrotechnice i elektronice, maszynach dla rolnictwa i przemysłu spożywczego. Zapoczątkowano też realizację niektórych inwestycji w LRB. Strona bułgarska potwierdziła zainteresowanie udziałem naszych przedsiębiorstw w budowie kombinatu miedzi, zakładów przemysłu maszyn ciężkich i szybu wentylacyjnego w kopalni węgla.

Na międzyresortowym spotkaniu odbytym we wrześniu br. w Warszawie pozytywnie oceniono zarówno realizację ustaleń XIX Sesji, jak też wykonanie protokołu handlowego na 1981 r.

Zgodnie z wieloletnią umową handlową na lata 1981–1985 wartość obrotów między PRL i LRB osiągnąć ma 3 mld rubli, co w porównaniu z ubiegłym pięcioletciem oznacza wzrost o 36%. Udział maszyn i urządzeń w obrotach wynieść ma prawie 70%, co wskazuje na dalsze pozytywne zmiany w strukturze wymiany handlowej. LRB jest pierwszym europejskim krajem członkowskim RWPG, z którym Polska podpisała wieloletnią umowę handlową.

Ze względu na sytuację w kraju zwróciliśmy się do LRB o pomoc gospodarczą przez:

- obniżenie dostaw do LRB uzgodnionych towarów surowcowych (bez kompensacyjnego obniżania dostaw w tej grupie z LRB);
- obniżenie dostaw z LRB niektórych maszyn i urządzeń;
- podwyższanie dostaw z LRB towarów rynkowych;

- pozostawienie na okres bieżącej pięcioletki ujemnego dla PRL salda płatniczego;
- umożliwienie co najmniej w najbliższych dwóch latach bilansowania wzajemnych obrotów towarowych w ramach ogólnej wymiany handlowej.

Poinformowaliśmy też stronę bułgarską, że Polska zwróci się na forum RWPG o przesunięcie na okres po 1985 r. spłaty wolnodewizowego kredytu zaciągniętego na bieżące pięciolecie w Międzynarodowym Banku Inwestycyjnym, a także uzyskanie od krajów socjalistycznych depozytów wolnodewizowych na obsługę bieżącej wymiany handlowej z krajami II obszaru oraz wyrażenie ich zgody na utrzymanie w bieżącym pięcioleciu ujemnego dla PRL salda w wysokości 1/3–1/4 rocznego poziomu eksportu do tych krajów. Sprawa ta będzie rozpatrywana w późniejszym terminie.

3. Współpraca naukowa i kulturalna

W latach 1976–1980 rozszerzony został podział zadań w badaniach naukowo-technicznych. W tej dziedzinie realizowane jest wspólnie ponad 60 tematów.

Współpraca naukowa na lata 1981–1985 obejmuje 31 tematów. Bezpośrednie kontakty utrzymują 24 wyższe uczelnie z każdej strony. W LRB studiuje obecnie 175 polskich studentów i 6 doktorantów. Główne kierunki studiów: rolnictwo, przemysł rolno-spożywczy, ekonomika turystyki, maszyny i urządzenia energetyczne.

W Polsce studiuje 180 bułgarskich studentów. Na skutek wydarzeń w Polsce strona bułgarska odwołała bezdewizową wymianę studentów na praktyki wakacyjne, zamierza również odwołać bułgarskich studentów młodszych lat.

Strona bułgarska ze zwiększoną ostrożnością podchodzi obecnie do prezentowanych treści w wymianie kulturalnej, co znacznie ogranicza możliwości organizowania w Sofii i w terenie większych imprez.

Istniejące trudności w Polsce, jak i przytoczone względy ograniczyły zakres i formy współpracy. Nastąpiło odczuwalne zamrożenie współpracy środowisk twórczych. Utrzymuje się natomiast wysoki poziom współpracy w zakresie wydawnictw. W br. ukazać się mają w Bułgarii pierwsze tomy Biblioteki Literatury Polskiej. Podtrzymywana jest wymiana reżyserów i scenografów.

4. Turystyka

Jednostronna decyzja strony bułgarskiej z dnia 15.06. br. o ograniczeniu polskiej turystyki niezorganizowanej spowodowała spadek wyjazdów z 370 tys., w tym niezorganizowanych ok. 300 tys., w 1980 r. do 310 tys., w tym niezorganizowanych ok. 180 tys., w 1981 r. W porównaniu z ubiegłym okresem mniej jest przypadków uprawiania handlu i innych spraw karnych. Obawy strony bułgarskiej o niewłaściwą postawę polityczną naszych turystów nie znalazły na ogół potwierdzenia. Były tylko nieliczne przypadki propagandy „Solidarności” poprzez eksponowanie symboli tej organizacji.

Nasze propozycje wobec strony bułgarskiej zmierzają do przywrócenia indywidualnej turystyki od 1982 r., wydłużenia sezonu turystycznego, jak też zwiększenia bazy hotelowej.

Liczba wyjazdów Bułgarów do Polski była niewielka. W latach 1976–1980 osiągnęła około 150 tys. osób. Od 1980 r. została znacznie ograniczona w związku z wydarzeniami w Polsce.

[...]

AMSZ, Dep. I 52/84, w. 1

266

12 października, notatka pracownika Departamentu V w sprawie funkcjonowania ambasady w Damaszku

Warszawa, dn. 12 października 81

Notatka służbowa z pobytu na delegacji służbowej w Ambasadzie PRL w Damaszku (kwiecień–wrzesień)

W związku z półrocznym pobytem na delegacji służbowej w Ambasadzie PRL w Damaszku nasuwają mi się następujące refleksje i uwagi dotyczące działalności Placówki:

1. Obiegowa opinia o skromnej obsadzie placówek typu Damaszek jest tylko po części prawdziwa. Odnosi się bowiem jedynie do pionu politycznego Ambasady. Przy niezwykle skromnej obsadzie etatowej, jeśli chodzi o pracowników merytorycznych (ambasador i radca, od dłuższego już czasu tylko radca²⁹), widzimy bardzo rozbudowany personel pomocniczy i administracyjny, zarówno polski, jak i miejscowy (szyfrant-radzista, sekretarka polska, urzędniczka paszportowa, księgowa, intendent, sekretarka arabska, kierowca, ogrodnik, sprzątaczką). Mamy przy tym do czynienia z bardzo nierównomiernym rozkładem obowiązków służbowych. Przy b. dużym obciążeniu wszelkiego rodzaju obowiązkami radcy Amba-

²⁹ Po odwołaniu Stanisława Matoska z funkcji ambasadora w Damaszku (w 1980 r.) pracami ambasady kierował radca Janusz Żebrowski. Formalnie kolejnym ambasadorem mianowano w kwietniu 1980 r. Teodora Palimagę, lecz nie objął on stanowiska (zmarł we wrześniu 1980 r.). Nowym szefem placówki został we wrześniu 1981 r. Bogusław Kaczyński.

sady widzimy b. skromne lub prawie żadne obciążenie obowiązkami służbowymi szyfranta, intendenta, ogrodnika. Dotyczy to także z-cy attache wojskowego urzędującego w Ambasadzie, a którego współdziałanie z Ambasadą jest b. nikłe. Rozpatrzenia pod kątem przydatności wymaga zwłaszcza etat intendenta i ogrodnika w sytuacji istnienia ryczałtu księgowej i sprzątaczk.

Zauważyć ponadto można duże i niepotrzebne obciążenie Placówki sprawami typu: kierowcy PeKaEs i ich kłopoty związane z tranzytem przez Syrię, wizy tranzytowe syryjskie dla udających się do Iraku bez wiz lub sprawami będącymi bezpośrednio w kompetencji biura radcy handlowego.

2. W dziale współpracy naukowo-kulturalnej, a zwłaszcza w dziedzinie wymiany stypendialnej, nasuwają się następujące uwagi:

- naruszana jest systematycznie przez MNSzWiT zasada, iż rekrutacji dokonuje i kandydatury opiniuje tylko i wyłącznie Placówka. MNSzWiT narusza w tym względzie przez siebie opracowaną instrukcję rekrutacyjną podważając tym samym autorytet Ambasady;

- mimo iż wymiana stypendialna jest zdecydowanie korzystna dla Syrii, strona syryjska i tak nie wywiązuje się ze swych skromnych zobowiązań, często „unikając” realizacji b. skromnych świadczeń dla strony polskiej. Vide sprawa stypendystek polskich na naukę języka arabskiego. Od trzech miesięcy nie otrzymaliśmy formalnej akceptacji kandydatur. Rzeczą konieczną jest zatem bardziej energiczne egzekwowanie naszych „należności” od strony syryjskiej.

3. Duże możliwości dodatkowych, konkretnych oszczędności w wydatkach finansowych Ambasady widzę w:

- lepszej gospodarce samochodowej (paliwo, naprawy, przeglądy);
- przyhamowaniu zapędów konsumpcyjnych niektórych pracowników Placówki. Przykładem może tutaj być z-ca attache wojskowego z jego wygórowanymi i przede wszystkim nie na czasie żądaniami dot. zamiany mieszkania, umeblowania, klimatyzacji itd.;
- wyznaczeniu osoby odpowiedzialnej personalnie za poszczególne działy gospodarki finansowej (księgowa, intendent czy radca?);
- ograniczeniu liczby personelu pomocniczego, krajowego i miejscowego;
- spowodowaniu oszczędnego gospodarowania środkami przez pracowników, którzy formalnie nie podlegają Ambasadzie (pion attache wojskowego i BRH). Pomijając oczywiste względy wpływa to demobilizująco na pozostałych pracowników;
- działalność kulturalną Placówki ograniczyć do niezbędnych, ale efektywnych imprez kulturalnych. Wyeliminować ostatecznie działalność na pokaz i pod sprawozdawczość;

– zrewidowaniu zasadności prenumeraty niektórych czasopism i biuletynów zagranicznych (Le Monde i biuletyn AFP);

– jeszcze większej oszczędności mazutu, prądu, wody;

– sprzedaży używanego sprzętu, mebli, dywanów itp. na bardziej korzystnych warunkach. M. innymi poprzez dokonywanie tej sprzedaży zgodnie z obowiązującymi przepisami, a więc komisyjnie i przy uwzględnieniu więcej niż jednej oferty.

Pilnego rozwiązania wymaga także kwestia rozliczeń dewizowych między bankiem syryjskim i Ambasadą. Na różnicy między narzuconym przez władze syryjskie kursem oficjalnym funta a kursem wolnorynkowym tracimy poważne sumy, dochodzące do kilkudziesięciu procent wartości dolara. Sprawa mogłaby być natychmiast rozwiązana częściowo, gdyby Placówka mogła realizować część należności (np. opłat czynszowych) bezpośrednio w dolarach.

4. Poprzez lekturę prasy syryjskiej i kontakty z Syryjczykami widzę następującą ocenę kryzysu w Polsce przez Syrię:

Dla Syrii za kryzysem w Polsce kryje się imperializm i syjonizm i jako taki kryzys ten działa obiektywnie przeciwko interesom Syrii, gdyż osłabia ich sojusznika ZSRR i obóz państw socjalistycznych oraz umacnia wpływy w świecie ich głównego przeciwnika – syjonizmu.

Z tego też powodu Syria pragnie jak najszybszego rozstrzygnięcia „kwestii polskiej”. W rozmowach i kontaktach z Syryjczykami wyczuwa się ich zdziwienie i niezrozumienie, dlaczego władze polskie ciągle wstrzymują się od zastosowania bardziej radykalnych czy stanowczych metod rozwiązania kryzysu.

Odnosi się ponadto wrażenie, iż prasa przygotowuje syryjską opinię publiczną na jakieś radykalne rozwiązanie polskiego kryzysu, tak dobierając wiadomości agencyjne, aby sugerowały one czytelnikowi, iż Polska jest terenem aktywnej penetracji Zachodu i syjonizmu oraz coraz większej anarchii i załamania gospodarki.

^fK. Baliński

267

*12 października, notatka informacyjna
z rozmowy dyrektora Departamentu III z Andrzejem Celińskim*

Warszawa, dnia 12.10.1981 r.

Tajne

NOTATKA INFORMACYJNA

10 bm. przyjąłem działacza „Solidarności” A. Celińskiego (poprzednio Sekretarz KK, obecnie przedstawia się jako szef gabinetu L. Wałęsy), który za pośrednictwem Urzędu Ministra do Spraw Związków Zawodowych zwrócił się z prośbą o rozmowę w MSZ przed wyjazdem do Ameryki w celu przygotowania planowanej tam wizyty L. Wałęsy.

Rozmowa odbyła się w obecności dyrektora Pawła Chocholaka z Urzędu do Spraw Związków Zawodowych oraz pracowników MSZ K. Duchowskiego i W. Scholza.

A. Celiński poinformował, iż L. Wałęsa uda się do Stanów Zjednoczonych na zaproszenie L. Kirklanda, przewodniczącego Centrali AFL-CIO, w drugiej połowie listopada. „Solidarność” chciałaby wizytę bardzo starannie przygotować i dlatego już przed wyjazdem rozpoznawczym prosi MSZ o opinie i sugestie.

Oświadczyłem, iż MSZ patrzy na perspektywę tej wizyty z mieszanymi uczuciami. W obszernym wywodzie wyjaśniłem znaczenie stosunków polsko-amerykańskich zarówno na płaszczyźnie czysto bilateralnej (w szczególności finansowo-gospodarczej), jak i w szerszym kontekście stosunków Wschód-Zachód. Scharakteryzowałem rolę związków zawodowych w amerykańskiej strukturze władzy i ostrość konfliktu centrali AFL-CIO z administracją Reagana. Przypomniałem wieloletnią kampanię antykomunistyczną i antyradziecką prowadzoną przez AFL-CIO. Przytoczyłem przykłady demonstracji antypolskich (opuszczenie sali obrad po wyborze przedstawiciela PRL do władz MOP). Nawiązałem do publicznie ujawnianych powiązań AFL-CIO z CIA w zakresie finansowania różnych poczynąń wywiadowczych za granicą. Wskazałem, iż w książce Wiktora Reuther’a ze Związków Zawodowych Pracowników Przemysłu Samochodowego, która jest w posiadaniu „Solidarności”, sprawa jest opisana szczegółowo. Przypomniałem, iż L. Kirkland w swych atakach prasowych na prezydenta Reagana (we wrześniu br.) posługiwał się przykładami z sytuacji wewnętrznej w Polsce.

Ewentualny przyjazd L. Wałęsy na uroczystości jubileuszowe AFL-CIO w drugiej połowie listopada zawiera w sobie niebezpieczeństwo ponowienia przez

Kirklanda nawoływać o umiędzynarodowienie tzw. „problemu polskiego” – po linii też wysuniętych we Francji przez działaczkę „Solidarności” Walentynowicz.

Włączenie przez Kirklanda tematyki polskiej w kontekst antykomunistycznych i antyradzieckich haseł AFL-CIO, wszelkie nawoływania, by Polska stała się przedmiotem międzynarodowych konferencji, czy też wykorzystywanie wizyt polskich dla rozgrywek Centrali z rządem amerykańskim musi przynieść szkodę interesom kraju.

Wskazałem na błędy w dotychczasowych przygotowaniach do wizyty. Pierwotnie przyjęto zaproszenie przemysłowca Piszka, następnie zamiast tego przyjęto zaproszenia Prezesa KPA Mazewskiego i obecnie L. Kirklanda. Te zmiany wywołały krytyczne komentarze w polskojęzycznej prasie amerykańskiej. Sporo zamieszania wprowadziła też akcja działacza „Solidarności” Z. Przetakiewicza, który szumnie zapowiadał otwarcie „przedstawicielstwa Solidarności” w Nowym Jorku i stwierdzał wobec prasy, iż celem biura ma być między innymi przygotowanie i obsłużenie wizyty L. Wałęsy.

Oświadczyłem, iż powyższe uwagi wypowiadam na podstawie fragmentarycznych informacji. Nie znamy koncepcji, jaką przyjął Przewodniczący „Solidarności” planując swoją wizytę. Sprawa jest tej wagi, iż moim zdaniem uzasadnionym byłoby, aby Przewodniczący zwrócił się osobiście do ministra Spraw Zagranicznych J. Czerwka.

Celiński, który nigdy nie był w Ameryce, wykazał jednak spory zasób wiadomości o amerykańskim ruchu związkowym. Zapewniał, iż „Solidarność” docenia złożoność sytuacji, a zwłaszcza trudności, jakie mogą wyniknąć w związku ze złym stanem stosunków AFL-CIO z administracją. Mając to na uwadze zgłosili się do MSZ na konsultację już teraz i jak Celiński sądzi, z podobną inicjatywą zgłosi się L. Wałęsa do ministra Czerwka.

Celiński wyjedzie z założeniem, że termin wizyty i osoba zapraszającego nie ulegnie zmianie. „Solidarność”, jak to wielokrotnie deklarowała, chce w swych poczynaniach za granicą kierować się interesami państwa, nie chce szkodzić stosunkom polsko-amerykańskim ani na płaszczyźnie bilateralnej, ani szerzej, w sferze stosunków Wschód–Zachód. Rozpoczynający się dialog Wschód–Zachód „Solidarność” uważa za bardzo ważny także z punktu widzenia jej interesów.

„Solidarność” wychodzi z założenia, iż na postawę rządu USA wobec Polski w sprawach pomocowo-kredytowych pozytywnie wpłynęłoby wykazanie, iż istnieje zasadnicze porozumienie między Rządem a „Solidarnością”.

Wbrew powtarzanym potocznie opiniom „Solidarność”, według Celińskiego, stoi na stanowisku, iż w sprawie kontaktów zagranicznych obowiązuje nadrzędność interesów państwa. Walentynowicz nie reprezentowała „Solidarności” we Francji. „Sprawą Przetakiewicza” Celiński zajmie się w Nowym Jorku. Według

niego „Solidarność” informowała władze amerykańskie, iż Przetakiewicz nie ma pełnomocnictwa, które sobie przypisywał.

Mówiąc o tym, iż po wizycie w Stanach Zjednoczonych L. Wałęsa zamierza także odwiedzić Kanadę³⁰, Celiński dawał do zrozumienia, iż „Solidarność” zajmie się tym dopiero po ustaleniu programu na USA.

Na zakończenie Celiński prosił o udzielenie mu, w miarę możliwości, odpowiedzi na dwa pytania szczegółowe, które sformułował następująco:

1. Czy w wyniku rozmów na Krymie i z wicepremierem Bajbakowem uzyskano zgodę na przystąpienie Polski do MFW.

2. Jakie byłoby stanowisko władz wobec propozycji Kirklanda ofiarowania „Solidarności” dużych zakładów drukarskich („fabryki drukarskiej”).

Odpowiedziałem:

Ad. 1. Jest rzeczą znaną, iż w rozmowach z wierzycielami z krajów zachodnich Polska była zapytywana, czy zamierza wstąpić do MFW. Dotychczas nie udzielono żadnej wiążącej odpowiedzi. O rozmowach na ten temat z ZSRR nie jestem poinformowany.

Ad. 2. Nie należy do MSZ określanie, czy względnie jakich rozmiarów zakłady drukarskie są „Solidarności” potrzebne. W każdym razie z tego, co powiedziano na wstępie o postawie politycznej AFL-CIO, oraz wiedząc, jak krytycznie oceniane było utworzenie przez AFL-CIO tzw. funduszu pomocy dla „Solidarności”, wynika jasno, jaka byłaby reakcja władz na zamiar nadesłania takiego daru przez tę Centralę.

/-/ Z. Szewczyk

AMSZ, Dep. III 50/84, w. 1

³⁰ Do wizyty w Kanadzie w 1981 r. również nie doszło; zob. dok. nr 271.

268

*13 października, szyfrogram ministra spraw zagranicznych (z Rzymu)
do I sekretarza KC PZPR i premiera o rozmowie z Janem Pawłem II*

RZYM, NR 486/IV

TAJNE

dN A T Y C H M I A S T d

W: 13.10.81, godz. 22.50

N: 13, godz. 17.30

(KANIA – JARUZELSKI)

d(DO RĄK WŁASNYCH)^d

^bPrzepisano w 2 egz. i doręczono Adresatom za pośrednictwem oficera BOR.
14.10.8[1], 09.30^{b g...g}

SYGNALNA INFORMACJA Z ROZMOWY Z CASAROLI I PAPIEŻEM

1. Przedstawiłem obu rozmówcom nasze stanowisko zgodnie z waszymi wytycznymi.

Rozmowa z Casaroli przeszło godzinna. Z papieżem prawie dwie godziny.

2. Reakcja C.: B. przejęty i zatroskany. W zasadzie podziela prezentowane mu poglądy, tak jeśli chodzi o międzynarodowe, jak i wewnętrzne aspekty naszej sytuacji. Nie tylko nie bronił postępowania polskiego Kościoła, ale stwierdził wprost, że „w obliczu powagi sytuacji Kościół w Polsce powinien współdziałać z rządem i udzielać mu poparcia”. Przytaczał opinie o papieżu jako „zbyt emocjonalnie polskim”, zastrzegając się oczywiście, że ocen takich osobiście nie podziela. Tym niemniej radził, by o wszystkim porozmawiać z całą powagą z papieżem, bo ten nie zawsze uzgadnia oceny i pociągnięcia w sprawach polskich z Sekretariatem Stanu. Sytuacja wprawdzie się nieco po zamachu na JP II poprawiła, ale dobrze będzie mieć papieża poinformowanego i przekonanego. Przekazał serdeczne pozdrowienia.

Papież w nie najlepszej formie. Siedział z trudem. Bładł i czerwieniał. Pot występował mu na czoło. Rozmowę przedłużyłem, ponieważ po pierwszej mojej informacji вдаł się w tłumaczenie i obronę niektórych zjawisk w Polsce (system był niedopasowany, urzędowy ateizm, zawiedzione nadzieje świata pracy, emocje, brak doświadczenia itp.).

Zmuszony byłem zadramatyzować oceny i prognozy oraz polemizować z jego „lekkim” stanowiskiem.

Podziękował za szczerość i zaufanie. Przyznał, że w duchu obawiał się takiego rozwoju sytuacji i jest nim głęboko zmartwiony. Będzie na międzynarodowej arenie popierać nasze sprawy, które są do rozwiązania tylko w warunkach odprężenia. W płaszczyźnie wewnętrznej nie może się bezpośrednio angażować, bo i tak zarzuca mu się, iż jest zbyt polskim papieżem. Będzie natomiast rozmawiać z Episkopatem, który przybywa wkrótce do Rzymu, i szukać z nim możliwości takiego zaangażowania się Kościoła w Polsce, które zapobiegłoby katastrofie, w imię nadrzędnego w obecnej sytuacji celu, jakim jest byt naszej ojczyzny. Żywi nadzieje, że wszystkie siły w Polsce wykażą dojrzałość, cierpliwość i gotowość do ustępstw. Na moją odpowiedź, że partia i władza już nie dysponują marginesem manewru, ponieważ żąda się zejścia z platformy socjalizmu, papież zareagował wymijająco. Szczególnie był przejęty grożącą katastrofą ekonomiczną w związku z blokadą przez „Solidarność” polityki gospodarczej i reform rządu. Zrozumiał, że na „luksus” takiej polityki „S” nie może sobie już pozwalać.

W sumie rozmowa przyjazna, ale trudna. Była konieczna, bo papież miał oceny, że dalszy nacisk na nas celowy i nie grożący niebezpieczeństwem ani krajowi, ani Kościołowi. Pod koniec rozmowy reagował inaczej. Sądzę, że zrozumiał powagę sytuacji, choć w deklaracjach działania lub oddziaływania ograniczył się do wyżej zacytowanego oświadczenia.

Przekazał wam najlepsze podziękowania za informację, która jest dla niego ogromnie ważna i daje mu materiał do „nowych przemyśleń i refleksji”. Życzył wam powodzenia. Będzie w ramach swych możliwości działał nie tylko jako papież, ale i jako Polak.

Był bardzo zmęczony, bez dawnego dynamizmu i pewności siebie³¹.

Czyrek

AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 123

³¹ Zob. dok. nr 302 i 522.

269

*13 października, wyciąg korespondencyjny
z szyfrogramu ambasady w Paryżu
o reakcjach na wizytę ministra spraw zagranicznych Francji w Polsce*

T A J N E

Szyfrogram nr 468/IV/°3838°
z Paryża Nr ..., dn. 13.10 1981 r.

Tow.Tow. Korczewski – Staniszewski

Tow. Padlewski depeszą nr 549 z 13.10 podaje:

1. Wizyta Cheysson w Polsce odbiła się szerokim echem w kołach oficjalnych i środkach przekazu, w tonie pozytywnym. Położenie akcentów na:

- pierwszą wizytę członka nowego rządu francuskiego w KS,
- wybór Polski, będącej w trakcie odnowy, jako uprzywilejowanego partnera,
- wolę kontynuacji współpracy i pomocy bez ingerencji w sprawy wewnętrzne i z uwzględnieniem realiów geopolitycznych,
- pewne podobieństwo procesów we Francji i w Polsce z podkreśleniem różnic w ich przebiegu. Uznanie i poparcie dla demokratycznego dokonywania przemian u nas.

2. W przebiegu wizyty wyeksponowano fakt spotkań Ch. z przedstawicielami 3 głównych sił w Polsce. Obszerne relacje ze spotkania z Wałęsą z podkreśleniem precedensowego charakteru, ale i aprobaty strony rządowej, co może być odczytywane jako uznanie politycznej roli W.

3. W wywiadzie Ch. podkreślił, że jego wizyta u nas stanowi rozpoczęcie dialogu politycznego nie tylko z nami (szeroka zapowiedź wizyty Mauroy), lecz także z innymi KS i ZSRR.

4. Stwierdziliśmy duże zainteresowanie wizytą w ambasadach KS.

5. Podkreśla się gorącą atmosferę towarzyszącą przez okres wizyty. Ch. dał temu wyraz po powrocie.

Szczegóły kurierem.

AMSZ, Dep. IV 46/84, w. 1

270

*13 października, szyfrogram wicedyrektora Departamentu III
do ambasadora w Ottawie
w sprawie zagranicznej aktywności NSZZ „Solidarność”*

Warszawa, dn. 13 października 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr ‘6993°

PAWLAK – OTTAWA

W związku z informacją Miernika o działalności Przetakiewicza w Kanadzie jako „szefa informacji zagranicznej Solidarności” przekazujemy stanowisko zajęte przez nas w podobnej sprawie wobec władz amerykańskich do wykorzystania:

„Tworzenie placówek zagranicznych bez zgody MSZ jest sprzeczne z naszym systemem prawnym oraz że rozpowszechnianie prasy i czasopism za granicą wymaga zezwolenia Min. Łączności. Ani Solidarność, ani Przetakiewicz o żadne zezwolenie nie występowali. P. udał się do USA na podstawie paszportu turystycznego, zatajając rzeczywisty cel wyjazdu.

Działalność Biura Solidarności w Nowym Jorku byłaby z punktu widzenia prawa polskiego nielegalna. Solidarności przekazano stanowisko władz. Informujemy rząd USA oczekując, że ze swej strony nie zaaprobuje on działalności Przetakiewicza³².

W sprawie tej Wałęsa 29.09. na Zjeździe oświadczył: „Nikt od nas nie był upoważniony do otwierania żadnych biur za granicą”.

Nie podejmujcie kontaktów z P. Uprzedźcie Konsulaty.

†Bogdański†

AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 108

³² Szyfrogramem z 1 października ambasador w Waszyngtonie informował: „1. Sprawę otwarcia biura informacyjnego Solidarności w Nowym Jorku Pawliszewski podniósł wobec Bridgesa, dyrektora Biura Europy Wschodniej w DS. [...] B. nawiązując do stanowiska przedstawionego przez Wilgisa powiedział, że DS nie ma rozeznania, jaki jest faktyczny status Przetakiewicza przebywającego w USA oraz że w tej sprawie są w kontakcie z władzami imigracyjnymi. Stwierdził też, że podejmowanie decyzji w tego rodzaju sprawach może trwać dość długo w świetle ustawodawstwa amerykańskiego.

271

*13 października, notatka sekretarza ambasady w Ottawie
o rozmowie w MSZ Kanady*

Ottawa, 13.10.1981 r.

PoufneNotatka

z rozmowy z P. Meyer'em – byłym pracownikiem d/s Polskich tut. MSZ
i Lillian Thomsen – obecnym Polish Desk Officer w dniu 9.10.1981 r.

Na wstępie poruszyłem sprawę przyspieszenia wizy dla radcy M. Spalińskiego. L. Thomsen obiecała przekazać naszą prośbę i zaangażować się w załatwienie sprawy oraz powiadomienie o decyzji.

Jeśli chodzi o sprawy polskie – ich zdaniem sytuacja jest poważna. Spadek autorytetu L. Wałęsy, co pokazały wybory do władz „Solidarności”, nie sprzyja rozwiązaniu sytuacji. L. Thomsen stwierdziła, że powinien on poważnie zająć się problemami wewnętrznymi, a zrezygnować w najbliższym okresie z podróży zagranicznych. Było to powiedziane w nawiązaniu do informacji o przyjeździe L. Wałęsy do USA i Kanady.

P. Meyer dodał, że rząd ma niewątpliwie trudną sytuację ze względu na konieczność balansowania między żądaniami „Solidarności” a krytyczną postawą ZSRR i pozostałych KS. Szczególnie interesowało go zagadnienie zbliżających się wyborów do administracji lokalnej. Będąc zorientowanym w systemie ordynacji wyborczej uważał, że istnieje dla rządu niebezpieczeństwo przy dopuszczeniu „Solidarności” do wyborów – utraty wpływów. Ponadto dopuszczenie „Solidarności” będzie stanowiło precedens nie znany w całym „Wschodnio Europejskim” bloku, jak też w przyszłych wyborach do Sejmu.

W całości jego wypowiedzi przewijało się wyraźne pojmowanie pozycji i roli Partii jako organizacji obejmującej ścisłą kontrolą najdrobniejsze nawet aspekty życia społeczno-politycznego w Polsce.

Oboje interesowali się perspektywą zmiany czy też modyfikacji polityki ZSL i SD pojmując to jako wzrost „opozycyjności” obu partii wobec PZPR. P. Meyer

B. oświadczył, że nie jest intencją władz amerykańskich zachęcanie do otwarcia tego rodzaju biura. Wyraził zdanie, że sprawa nie jest tak poważna, jak widzi ją strona polska. [...] 2. Temat podniosłem dziś na spotkaniu ze Scanlanem. Argumentowałem tak jak Bridges. Akcentowałem, że pobłażliwość ich w tej sprawie nie służy stosunkom dwustronnym”; AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 144.

wykazał zainteresowanie pozycją St. Gucwy, który mimo że przestał być prezesem ZSL, nadal pozostaje Marszałkiem Sejmu.

W odpowiedzi na bezpośrednie pytanie oboje stwierdzili, iż uważają, że Kanada będzie nadal prowadziła politykę nieangażowania się w sprawy wewnętrzne Polski. Jest zainteresowana rozwojem jak najlepszych stosunków.

Nawiązałem do sprawy pozostania w Kanadzie grupy wycieczkowiczów ze „Stefana Batorego”³³ pytając, jak władze zamierzają rozwiązać problem ich pozostania w świetle przepisów imigracyjnych, które dopuszczają jedynie możliwość ubiegania się o emigrację do Kanady poza jej granicami.

P. Meyer stwierdził, że zgodzili się na ich pozostanie ze względów humanitarnych, a istnieje możliwość, iż celem oczekiwania na decyzję władz ludzie ci nie będą musieli wyjechać do Austrii – jak podała prasa – lecz za zgodą władz amerykańskich wyjadą do Buffalo.

Prawdopodobnie wszyscy otrzymają zgodę na pozostanie, chociaż władze zdają sobie sprawę z możliwości wykorzystania tego przez inne grupy etniczne jako argumentu na poparcie żądań zwiększenia kwot emigracyjnych dla innych narodowości.

Ponadto przepisy są tak ustawione, że władze mają możliwość robienia wyjątków w przypadkach szczególnych i być może też z tego skorzystają. Wydaje mi się, że dotyczyło to osoby Kowalskiego³⁴, chociaż w rozmowie nie padło żadne słowo na ten temat.

Podobnie nie wspominali na temat decyzji Ostaszewiczów³⁵. Jest jednak prawdopodobne, że ze względu na nowość sprawy jeszcze o niej nie wiedzieli.

^fA. Kolczyński^f
II Sekretarz

AMSZ, Dep. III 49/84, w. 3

³³ Zob. dok. nr 242.

³⁴ Szyfrogramem z 24 września radca ambasady w Ottawie Władysław Rólski przekazywał: „Dnia 23.9 o godz. 21.50 radiooperator S. Kowalski powiadomił telefonicznie z miasta kierowcę J. Sarneckiego, że wraz z rodziną pozostaje w Kanadzie. Decyzję mieli rzekomo podjąć już w czerwcu. Lustracja mieszkania wykazała, że opuścili je nagle zostawiając odzież i inne przedmioty. Część rzeczy spakowana w kartony, telewizor włączony. W kasie, którą prowadził, braków nie stwierdzono. Zabezpieczyliśmy mieszkanie i radiostację przez opieczętowanie. Prosimy o decyzję, czy żądać rozmowy z nim”; AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 107.

³⁵ Mowa o decyzji małżeństwa Marka Ostaszewicza i Krystyny Kruczek-Ostaszewicz – pracowników konsulatu generalnego w Toronto, którzy odmówili powrotu do kraju.

272

*13 października, notatka informacyjna:
kwestie polskie w czasie obrad XXXVI sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ*

Warszawa, dnia 13 października 1981 r.

POUFNE

NOTATKA INFORMACYJNA

problem Polski w debacie generalnej^d na 36 sesji^d Zgromadzenia Ogólnego ONZ

Na 147 państw, które wystąpiły w debacie generalnej, problem Polski poruszyło 15 państw, nie licząc Polski: 9 europejskich i 6 pozaeuropejskich. Było wśród nich 5 KS (ZSRR, CSRS, Wietnam, Laos, Albania), 7 państw zachodnich (RFN, Włochy, Szwecja, Holandia, Irlandia, Austria, N. Zelandia) i 3 niesocjalistyczne KN (Wenezuela i Panama – w obu przypadkach mówcami byli prezydenci oraz Chile).

Stosunkowo najdłużej mówili o Polsce: Szwecja (jako jedyna w 2 miejscach tekstu), Albania i ZSRR (licząc cytaty zaczerpnięte z oświadczenia KS z grudnia ub.r.), a najkrócej Holandia. Tylko w przemówieniu ZSRR sprawa Polski była omówiona w początkowej partii tekstu, w pozostałych znalazła się na dalszych miejscach. Nie poruszyło tej sprawy kilka państw, które przy innych okazjach wypowiedziały się, np. USA, Francja, Chiny, NRD oraz W. Brytania, która występowała w debacie w imieniu całej 10-cki EWG.

Większość mówców poruszyła problem Polski, nie łącząc go bezpośrednio z innymi. Jednak Panama i Austria połączyły go z problemem Salwadoru; Holandia i N. Zelandia z problemem Afganistanu; Chile z problemami Afganistanu i Kampuczy; Szwecja z problemami Afganistanu, Salwadoru, Kampuczy i Namibii.

Spośród 11 państw, które występowały po Polsce, tylko CSRS pośrednio nawiązała do naszego wystąpienia, przez podzielenie zawartej w nim oceny, że jedynie Polska socjalistyczna może być czynnikiem stabilności Europy.

W wystąpieniach zachodnich wyrażano pogląd, że kryzys w Polsce wynika z przyczyn wewnętrznych (Włochy, Szwecja, Panama) i że musi być rozwiązany przez samych Polaków, zgodnie z zasadą samostanowienia, bez ingerencji zagranicznej (RFN, Szwecja, Irlandia, Austria – ta ostatnia z dodaniem, że Polska jest w stanie sama rozwiązać kryzys). Do przestrzegania w sprawie Polski zasad Karty NZ i Aktu Końcowego KBWE wzywały RFN, Szwecja, Holandia, Irlandia. Apelowano o niemieszanie się w sprawę Polski, zaprzestanie presji oraz groźby użycia siły (RFN, Włochy, Irlandia, Austria, Chile – z aluzją do poprzednich przypadków interwencji). N. Zelandia odniosła ten apel imiennie do ZSRR, wyrażając „nadzieję, że nie powtórzy w Polsce błędu popełnionego w Afganistanie, zadając

tym ostateczny cios odprężeniu”. Z wystąpień zachodnich najostrzejsze w tonie było szwedzkie. Potępiono w nim „otwarte i brutalne żądania ZSRR odwrócenia tendencji w Polsce”.

W wystąpieniach KS stwierdzono, że trudności w Polsce wynikają także z przyczyn zewnętrznych. ZSRR mówił o mieszaniu się niektórych kół zachodnich, CSRS o działalności zewnętrznych i wewnętrznych wrogów socjalizmu, Wietnam o wewnętrznych siłach reakcyjnych i imperialistycznym mieszaniu się, Laos o ingerencji niektórych krajów zachodnich. Wymienione 4 państwa mówiły o solidarności z Polską i pomocy KS dla Polski. Wyrażały nadzieję, że Polska pokona trudności.

Albania i Wenezuela oceniły, że przyczyną trudności w Polsce jest rywalizacja między ZSRR a USA. Albańczyk dodał, że wynikają one także z „procesu ogólnego rozkładu, którego źródła sięgają rewizjonistycznego XX Zjazdu KPZR”. Oba wymienione państwa skrytykowały przeprowadzanie przez ZSRR manewrów wojskowych wokół Polski w okresie napięcia.

Do historii Polski nawiązały: Wenezuela (aluzja do rozbiorów) i Panama (przypomnienie, że II wojna światowa rozpoczęła się od interwencji zagranicznej w Polsce). O znaczeniu rozwoju sytuacji w Polsce dla Europy i świata mówiła RFN. O „Solidarności” wspomniała Wenezuela, o robotnikach polskich Panama, o PZPR Laos i ZSRR. Panama apelowała do Polaków, by rozwiązyali kryzys pokojowo.

Słowa uznania w różnej formie dla Polski i narodu polskiego zawarte były w wystąpieniach Wenezueli, Włoch, Szwecji, Irlandii i Austrii.

Wystąpienia KS spowodowały spekulacje kuluarowe, czy kandydatura Polski do Rady Bezpieczeństwa ma nadal poparcie grupy państw Europy Wschodniej. Spowodowałyśmy jednoznaczne wyjaśnienie w postaci listu aktualnego przewodniczącego grupy (Węgry) do wszystkich delegacji, przypominającego o poparciu grupy dla kandydatury Polski³⁶.

W n i o s k i :

1. Chociaż 15 mówców na 147 to niedużo i chociaż w optyce ONZ problem Polski nie jest pierwszoplanowy, błędem jednak byłoby nie dostrzegać, że w przeciwieństwie do ub.r. wszedł on do katalogu problemów, które są poruszane w debacie generalnej jako źródła napięcia międzynarodowego. Nie jest wykluczona dalsza eskalacja w postaci stawiania tego problemu w komitetach przy różnych okazjach. Tematy polskie są oczywiście podnoszone żywo również w rozmowach kuluarowych.

2. Stanowisko Polski wyjaśnione zostało w polskim przemówieniu. Nie korzystaliśmy z prawa repliki, ponieważ: po pierwsze – żadne z wystąpień nie miało

³⁶ Zob. dok. nr 253.

charakteru wyraźnego mieszania się w nasze sprawy wewnętrzne, a krytyka nie dotyczyła Polski; po drugie – replika odnosiłaby się także do wystąpień KS.

3. Jeśli chcemy, aby na następnej sesji sprawa nie była podnoszona w debacie, wymaga to przeprowadzenia odpowiednich rozmów przed sesją.

/-/ S. Dąbrowa

AMSZ, DMO 11/85, w. 2

273

*14 października, szyfrogram ambasadora w Phenianie
o północnokoreańskich reakcjach na wydarzenia w Polsce*

T a j n e

Szyfrogram Nr 506/IV
z Phenianu, nadany 14.10, 12.00

Piątkowski, Mulicki

Przy okazji wręczenia przez Jewdoszuka depeszy KC PZPR z okazji 36-lecia PPK kierownik sesji Hwan Dzin Gin (był w składzie delegacji na VIII Zjazd PZPR) z własnej inicjatywy wyjaśniał stanowisko PPK wobec wydarzeń w Polsce. Powiedział m.in., że milczenie środków masowego przekazu o kryzysie polskim podyktowane jest sytuacją wewnętrzną KRLD. Informowanie o strajkach, demonstracjach lub kryzysie ekonomicznym w socjalistycznej Polsce nie służyłoby sprawie budownictwa socjalistycznego w KRLD i mogłoby zaktywizować wrogów wewnętrznych i zewnętrznych. Seul wykorzystując wydarzenia polskie prowadzi ostrą nagonkę przeciwko PPK i rządowi. Jako pryncypialną zasadę uznaje PPK prawo każdej partii do samodzielnego decydowania i rozwiązywania problemów własnego kraju. Każda partia najlepiej zna uwarunkowania, potrzeby swego kraju, nastroje i pragnienia narodu. Nie wyklucza to oczywiście możliwości wymiany poglądów między bratnimi partiami, którą można realizować poprzez wymianę delegacji, rozmowy przedstawicieli ambasady KRLD z polskim kierownictwem w Warszawie lub przedstawicielami polskiej placówki w Phenianie. PPK, podobnie jak inne partie, jest zaniepokojona wydarzeniami, jednakże odnosi się z pełnym zaufaniem do kierownictwa PZPR wierząc, iż przy poparciu całego narodu rozwiąże ono pomyślnie przejściowe trudności w imię dalszego socjalistycznego rozwoju kraju.

Kim Ir Sen i Kim Dzong Il zalecili kontynuowanie z PZPR i Polską serdecznych, braterskich stosunków przyjaźni. Niezaproszenie delegacji koreańskiej na IX Zjazd PZPR wzbudziło w KC PPK pewne zaniepokojenie³⁷, jednakże obawy rozwiały się podczas pobytu delegacji wypoczynkowej w Polsce. Toteż z prawdziwym wzruszeniem i wdzięcznością przyjmuje depezę będącą dalszym wyrazem przyjaznego stosunku PZPR do PPK i KRLD.

Radzieccy dyplomaci parokrotnie zabiegali o to, by PPK ustosunkowała się oficjalnie i publicznie do listów KC KPZR. Aczkolwiek treść listów była znana w KC PPK, to jednak odpowiadano, że ponieważ listy te nie były skierowane do PPK – nie widzi ona podstaw do zajmowania stanowiska. Powołano się przy tym na zasady Czuczhe³⁸ i wytyczne wodza.

Hwan śledzi z uwagą reakcje prasy KS na wydarzenia polskie. Osobiście rozumie powody słusznego niepokoju, jednakże uważa, że prasa ta wdaje się zbyt w szczegóły, co zakrawa na ingerencję w wewnętrzne sprawy PZPR i Polski³⁹.

Przekonanie, iż PZPR przy poparciu patriotycznych sił narodu rozwiąże samodzielnie przejściowe trudności w interesie dalszego budownictwa socjalistycznego w Polsce – wyrażali również wicepremierzy Czon Dżun Gi i So Gwan Hi w rozmowie z delegacją PAI i spółdzielcami z Modelu.

Szczegóły – kurierem.

/-/ Pękala

AMSZ, ZD 23/84, w. 12, t. 115

³⁷ Zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 526.

³⁸ Mowa o idei dżucze (sformułowanej przez Kim Ir Sena), która zakładała niezależność polityczną KRLD oraz przewidywała jej samodzielność polityczną, militarną i ekonomiczną.

³⁹ Wcześniejszym szyfrogramem, z 4 lipca, ambasador w Phenianie przekazywał: „Kim Dzong powiedział, że niektóre ambasady KS pytały ich, dlaczego nic nie publikują na tematy polskie ani nie ustosunkowują się do wydarzeń w PRL (nie podał które), uzasadniając, że oni nie mogą informować społeczeństwa o naszych trudnościach ze względu na ich szczególną sytuację. Prosił, «aby towarzysze polscy właściwie to zrozumieli». Dalej dodał, że «kierownictwo PPK uważa, że wszystkie KS winny wyciągnąć dla siebie wnioski z wydarzeń w PRL, a zwłaszcza dla działalności partii i pracy ideologicznej. My dzięki mądrymu kierownictwu wodza zawsze utrzymujemy ścisłą więź partii z masami»”; AMSZ, ZD 23/84, w. 12, t. 115.

274

*14 października, szyfrogram ambasadora w Paryżu
o wizycie przewodniczącego NSZZ „Solidarność” we Francji*

T a j n e
Natychmiast

Szyfrogram Nr 546/IV
z Paryża, nadany 14.10, 21.00

Czyrek

- 1) Spotkanie z W.⁴⁰ i całą delegacją w ambasadzie odbyło się 14 bm., godz. 15–16.
- 2) W. zaczął od żartobliwego pytania, czy uczynił już kroki, które wywołują nasze zastrzeżenia.

Odpowiedziałem w podobnym tonie, że na ocenę za wcześnie i jestem przekonany, iż nie stworzy podstaw do pretensji z naszej strony.

- 3) Mówiąc o stosunku Francuzów do wizyty podkreśliłem, że traktuje się ją jako związkową⁴¹ i mieszczącą się w ramach dobrych stosunków polsko-francuskich, opartych na realiach obu naszych krajów.

- 4) W. mówił o gotowości „Solidarności” do rozmów z rządem PRL przy podjęciu kroków świadczących o konkretnej woli rządu niedopuszczenia do powtórzenia się wydarzeń z przeszłości. Krytyczne uwagi członków delegacji pod adresem rządu W. łagodził.

⁴⁰ Lech Wałęsa.

⁴¹ Kolejnym szyfrogramem tego samego dnia ambasador w Paryżu informował: „Spotkanie z Pontillon 14.bm. [...] 2. Wizyta Wałęsy: a) zacząłem od wyrażenia zadowolenia, że kierownictwo PS zgadza się z naszą opinią, iż wizyta winna mieć charakter związkowy [...]. P. podał wówczas, że Mauroy przyjmie W. na porannym śniadaniu, bez członków swego gabinetu, ale w urzędzie RM. Tłumaczył się, że na prośbę W. nie będzie natomiast wizyt u Mitterranda i Cheysson”; AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 110. W odpowiedzi szyfrogramem z 16 października minister spraw zagranicznych przekazywał: „Podzielał w pełni linię i kierunki działań w sprawie wizyty Wałęsy. Jesteśmy przeciwni precedensowej instytucjonalizacji specjalnych spotkań w czasie wizyt tak wysokiego szczebla z Kościołem i Solidarnością – tym bardziej że kontakty takie ostatnio miały już miejsce. Nie chcemy i nie możemy stwarzać specjalnego programu spotkań w Polsce (przecież w żadnym kraju takich spotkań się nie organizuje), chociażby dla przeciwdziałania tendencjom do dwu- wzgl. trójwładzy. Natomiast udział reprezentantów Kościoła i Solidarności w oficjalnych przyjęciach w czasie takich wizyt uważaliśmy^h ^c toku wizyty uważalibyśmy^c za sprawę mieszczącą się w normalnych ramach protokołu”; AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 111.

5) W. wyraził żal, że we Francji mówi się o Polakach jako o ludziach unikających pracy, wręcz leniwych. Odpowiedziałem, że istnieją takie opinie, wywodzące się z krytyki powtarzających się strajków.

6) W. w wypowiedziach położył duży nacisk na problematykę ekonomiczną. Wspomniał o możliwości spotkania z francuskim „ministrem finansów”. Oświadczył, że Solidarność ustosunkowuje się pozytywnie do opinii wyrażanych między innymi przez Francję i generalnie Zachód o konieczności maksymalnego zwiększenia produkcji podstawowych surowców i produktów na potrzeby wewnętrzne i eksportu.

7) Celem ograniczenia wrogiego nam charakteru planowanych imprez w Lens ustosunkowałem się krytycznie do koncepcji tej części wizyty. Wskazałem, że jest w Lille pomnik Emigranta Polskiego, który moim zdaniem winien być punktem wyjściowym, a jednocześnie centralnym pobytu na północy. Uwzględniłoby to uczucia całej Polonii, a także Francuzów.

Z opinią tą zgodził się Geremek. W. nie ustosunkował się definitywnie, ale weźmie pod uwagę takie rozwiązanie.

8) W. sam zaproponował utrzymanie sobotniego rannego spotkania „jako kontynuację dzisiejszej rozmowy”.

Geremek będzie w kontakcie w tych sprawach z Padlewskim.

/-/ Kułaga

AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 110

275

14 października, szyfrogram ambasadora w Paryżu o konferencji prasowej delegacji NSZZ „Solidarność” zorganizowanej w czasie wizyty we Francji

T a j n e
Natychmiast

Szyfrogram Nr 548/IV
z Paryża, nadany 14.10, 22.00

Natorf, Korczewski

Konferencja prasowa delegacji Solidarności.

1) Wzięło udział około 200 dziennikarzy z wielu krajów, w tym 8 ekip TV. Trwała 1 godzinę, znacznie krócej, niż zakładali organizatorzy. Pytań około 25.

Atmosfera początkowo podniosła, stopniowo opadała i obojętniała z powodu wielu mało precyzyjnych i chaotycznych odpowiedzi.

2) W słowie wstępnym Wałęsa jako cel wizyty wymienił pogłębienie tradycyjnej przyjaźni polsko-francuskiej i wymianę doświadczeń w pracy związkowej z gospodarzami.

3) W odpowiedziach Wałęsa, Geremek i inni unikali bezpośrednich ataków na ustrój i rząd PRL. Określali się głównie jako wiodąca siła społeczna, która przystąpiła do realizacji głoszonych w PRL przez 37 lat oficjalnych haseł.

Linia ważniejszych odpowiedzi:

- „S” chce swoje działanie podporządkować lepszemu i bardziej sprawiedliwemu zaspokojeniu potrzeb człowieka,

- swoje cele chce osiągać w drodze negocjacji i porozumienia. Wałęsa parokrotnie stwierdził, iż „S” wysuwa nie tylko żądania, ale i propozycje mając świadomość, że można dzielić to, co się rzeczywiście posiada,

- wyraźne odrzucanie przez W. politycznego samookreślenia się „S”; podkreślenie potrzeby korzystania z doświadczeń dobrych, niezależnie od ich pochodzenia,

- W. nie zakłada „interwencji radzieckiej”, wierzy w rozwiązanie problemów własnymi siłami Polaków, ale gdyby do niej doszło, „S” gotowa jest „ponieść wszelkie koszty” w obronie własnej linii,

- Polska przeżywa głębokie trudności, ale ludności nie grozi widmo głodu.

Na pytanie o tytuł do spotkań z Cheysson w Warszawie i planowanym z Mauroy W. odpowiedział, iż wynika on z masowego charakteru i rangi „S”. Pytany, czy spotka się z Mitterrand, W. stwierdził, że nie unika żadnych spotkań i jest na każde przygotowany.

/–/ Kułaga

276

*15 października, szyfrogram ambasadora w Ułan Bator
o konflikcie personalnym pracowników placówki*

T a j n e
Specjalnego znaczenia
Do rąk własnych

Szyfrogram Nr 607/IV
z U. Bator, nadany 15.10.81, g. 9.30

Matosek

Nasz 77⁴².

1. W ostatnim dniu mego pobytu w kraju, po zapoznaniu się z udostępnionymi mi materiałami i przeczuwając konflikt antagonistyczny na placówce, w rozmowie z Kunatem wyraziłem opinię, że należy – choć z innych pobudek – odwołać też B[...]⁴³. Obecnie sam B. zwrócił się do mnie, że w wytworzonej przez Czechowicza⁴⁴ atmosferze terroru i szantażu nie jest on zdolny do normalnej pracy i chciałby wracać do kraju. Sprawa ważna również ze względu na bezpieczeństwo jazdy.

2. Czechowicz powiedział mi, że „nie będzie tu więcej tolerował B[...]” (czy on ma tu broń). Przy okazji i Wam się dostało za to, że nie uwzględniliście jego dawnych raportów i że bez jego zezwolenia zapoznaliście B. z ostatnią notatką. Ale dostało się również towarzyszom z MSW za to, że „trzęsąc się ze strachu przed Gajzlerem nie podejmowali skutecznych działań”. Obsesja gajzlerowska odżyła po Waszej decyzji dot. awansu B. na intendentą (wstrzymałem wykonanie tej decyzji). Z kolei Cz. zaczął szantażować i mnie, domagając się akceptacji jego oskarżenia w stosunku do B[...], a następnie spowodowania zmiany decyzji dot. zaawizowanego mu przez MSW odwołania. Oświadczył – „jeśli nie – i pan mi beknie” oraz zaczął produkować przeciwko mnie różne wymysły i oszczerstwa, które z zemsty jest on także zdolny przenieść poza placówkę.

⁴² Szyfrogramem nr 77 z 13 października ambasador w Ułan Bator przekazywał: „W sprawie terminu powrotu Czechowicza, jak to Wam oświadczyłem w Warszawie, nie będę się więcej wypowiadać. Nie ja go tu powołałem, na tę trudną placówkę. Decydujcie sami z uwzględnieniem jego stanu nerwowo-psychicznego”; AMSZ, ZD 23/84, w. 15, t. 139.

⁴³ Pominęto dane osobowe.

⁴⁴ Andrzej Czechowicz w latach 60. inwigilował (jako agent wywiadu PRL) funkcjonowanie Radia Wolna Europa. W 1971 r. władze polskie upubliczniły jego działalność, wykorzystując ją propagandowo przeciwko rozgłośni; zob. PDD 1980 styczeń–czerwiec, dok. nr 358.

Podczas półtorarocznego wspólnego tu pobytu z Cz. oczywiście zdarzały się mniejsze konflikty (m.in. groził mi sądem, gdy nie godziłem się na wydanie bez formalnej zgody MSZ paszportów na jego wyjazd do Chin), ale starałem się być wyrozumiałym i nie brać serio wybuchów jego czarnego humoru. Robiłem wszystko, aby mu pomóc jako głośnemu bohaterowi naszej współczesności, który w walce z „Wolną Europą” zszarpał nerwy. Jego postępowanie i małą przydatność zawodową starałem się tłumaczyć wygórowanymi ambicjami (przy przeciętnej inteligencji), zanikami pamięci, chyba złym wychowaniem w młodości, trudnościami rodzinnymi oraz brakiem doświadczenia w służbie zagranicznej, ale stale pamiętając o zasługach wobec Polski. Miałem ambicję, aby pracować z takim zespołem, jaki tu zastałem, planując zmiany organizacyjne dopiero, gdy MSZ przyśle w ramach rotacji kwalifikowanych pracowników. Obiecałem to zresztą z własnej woli gen. S.⁴⁵ Niestety, nie udało się i odczuwam to jako dotkliwą, osobistą porażkę.

Gdy zastanawiam się, skąd u Cz. tyle złości, nienawiści, niewdzięczności, niełojalności i braku tolerancji – dochodzę do wniosku, że albo jest on z gruntu złym człowiekiem, albo tak bardzo chorym nerwowo i psychicznie, iż jego miejsce winno być w szpitalu, a nie w służbie publicznej⁴⁶.

Podajcie datę odwołania B[...].

/–/ Stawiarski

AMSZ, ZD 23/84, w. 15, t. 139

⁴⁵ Prawdopodobnie Jan Słowikowski, dyrektor Departamentu I MSW.

⁴⁶ Ambasador w Ulan Bator uzupełniał szyfrogramem z 3 listopada: „Wobec zastosowanej przez Cz. wobec mnie jako ambasadora po moim przyjeździe z kraju w październiku br. agresywnej taktyki zastraszania i szantażu – nie wyobrażam sobie dalszego z nim pobytu i współpracy. Wprawdzie obecnie ten «amok» mu przechodzi, ale ja już nie potrafię traktować go jako swego współpracownika i zastępcę. Nie mogę mieć do niego zaufania. Dlatego myślę, że powinien być odwołany jak najszybciej, np. z końcem listopada br. Również radca minister Ambasady ZSRR (czyli nr 2 tej Ambasady) z własnej inicjatywy powiedział mi, że w interesie służby i spokoju w CD byłoby dobrze, aby Cz. szybko wyjechał z Mongolii. Nie dopytywałem o powody takiego stanowiska”; AMSZ, ZD 23/84, w. 15, t. 139. Ostatecznie szyfrogramem z 6 listopada dyrektor Departamentu Kadr Stanisław Matosek informował: „CZECHOWICZA odwołujemy z 15 grudnia br.”; AMSZ, ZD 23/84, w. 15, t. 140.

277

*15 października, szyfrogram ambasadora w Paryżu
o przebiegu wizyty przewodniczącego NSZZ „Solidarność” we Francji*

T a j n e
Natychmiast
Do rąk własnych

Szyfrogram Nr 600/IV
z Paryża, nadany 15.10, 23.50

Czyrek

Na gorąco, ale z myślą o uporządkowanej informacji dla Ciebie przed Plenum⁴⁷ przekazuję następujące uwagi dotyczące początku wizyty Wałęsy:

1) Przyjęcie W. z delegacją w ambasadzie „ersatzem” niedoszłych rozmów w kraju. Rozmowa według klucza „wyrozumiały W. – twardzi doradcy”. Nie przeceniam fragmentu rozmowy dot. sytuacji krajowej. Sądzę, że W. szczerze zaniepokojony i zirytowany rozpowszechnianymi we Francji ocenami o niechętnych do pracy Polakach (podjął to u mnie, ale także bezpośrednio po przyjeździe i na konferencji prasowej, gdzie starał się obciążyć rząd za rozregulowanie gospodarki). Odebrałem jako szczerą uwagę, iż należy podjąć szczególny wysiłek w 5, jak powiedział W., zasadniczych działach przemysłu, w tym węgiel. Mam wrażenie, że wyczerpanie W. na problemy gospodarcze – społeczne w kontekście kredytów zagranicznych wynika między innymi z jego rozmów z Cheysson w Warszawie.

Konferencja prasowa 14 bm. z wiadomą oprawą, oczekiwanymi tendencyjnymi pytaniami, ale także ostrożnością i ogólnymi odpowiedziami typowymi dla W. za granicą. Charakterystyczne, że w środkach przekazu wybija się bardziej sam fakt konferencji i osobę W. niż jego wypowiedzi.

Wielu dziennikarzy zawiedzionych, 15 bm. postanowili oni nie obsługiwać dalej wizyty z uwagi na utrudnianie im pracy przez straż porządkową zapewnioną przez CGT. Chyba tylko protest.

Ocena konferencji przez Gremetza wskazuje na uczucie ulgi w KC FPK i tak rozumiem jego uwagę, że konferencja była dobra.

Wiec zorganizowany przez CFDT:

Mimo wysiłków organizatorów nie więcej jak 60 procent miejsc zajętych. Ostre wystąpienie Mairé'a z pośrednimi atakami na system socjalistyczny i z wybicciem pomocy CFDT dla „S”.

⁴⁷ Mowa o IV plenum KC PZPR; zob. dok. nr 282.

Krótkie i bardziej wyważone przemówienie W., a także odpowiedzi na szereg pytań.

Odnotowujemy stwierdzenie na temat woli dalszej walki ze strony „S” o samorządność przy odpowiedzialności politycznej i gospodarczej „S”.

Szerzej clarisem.

Podano oficjalnie, że rozmowy „S” – CFDT były owocne i założyły zacieśnienie współpracy na szczeblu centralnym, regionalnym i pomiędzy zakładami.

Ciekawy incydent: delegacja „S” opuściła podium, gdy część publiczności zain-tonowała Międzynarodówkę.

2) Stanowisko oficjalnych czynników francuskich.

Nadal dwie tendencje:

^a– Z jednej strony racja stanu i zainteresowanie dobrym ułożeniem stosunków PRL–Francja, pogłębione moim zdaniem więcej niż werbalna troska z powodu tzw. „wykroczeń ideologicznych” Solidarności^a.

– Z drugiej sympatie prosolidarnościowe, a także uwzględnienie ciężaru gatunkowego „S” między innymi we francuskich związkach zawodowych, czego rząd nie może obecnie pomijać, szerzej, rząd widzi ryzyko rozegrania wizyty W. przez opozycję dla własnych celów (zabieg Stirn’a i Lipkowskiego w imieniu Chirac).

Powyższe, a także względy międzynarodowe spowodowały w sumie dość powściągliwy jak dotąd stosunek rządu i partii politycznych do wizyty. Nie powinno się to zmienić.

Dlatego dochodzę do wniosku, że próba przeniesienia spotkania Wałęsa–Mauroy z Paryża do Lille mogłaby ten stosunek zachwiać i wyrządzić więcej szkód niż dać korzyści.

3) Przeprowadziłem w dniach 14 i 15 bm. rozmowy z Pontillon, Neiertz (informację przesłałem) oraz Delelis (minister, mer Lens) oraz Krasuckim i Gremetz’em.

Delelis obiecał użyć swoich wpływów dla zapobieżenia „niepożądanym wykroczeniom” w czasie uroczystości w Lens. Krasucki zapewnia wykonanie uzgodnionego w Warszawie co do treści programu w CGT.

Wykonałem instrukcje Natorfa–Ostrowskiego dot. rozmowy z Krasuckim (14 bm.) i Gremetzem (15 bm.). Wysoko ocenili intencje i treść przekazanej informacji. Prosili o przekazanie podziękowań.

Stwierdzamy próby utrudniania kontaktów delegacji Solidarności z nami ze strony CFDT (usiłowali nie dopuścić do spotkania 14 bm., dziś, 15 bm., Malinowski z „S” zostawił wiadomość, którą ma potwierdzić 16 bm., że program sobotni ustalony przez CFDT uniemożliwi planowane spotkanie w godzinach porannych).

4) Brak reakcji Centrali na moje propozycje zmiany profilu wizyty W. w północnej Francji interpretuję jako Waszą zgodę.

/-/ Kułaga

AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 110

278

*15 października, notatka Protokołu Dyplomatycznego
w sprawie interwencji konsula generalnego ZSRR
dotyczącej poprawy zaopatrzenia dla obywateli radzieckich w Polsce*

Warszawa, dnia 15 października 1981 r.

Towarzysz Dyrektor Henryk Łaszcz
w gmachu

W dniu 8 bm. przybył na rozmowę konsul generalny ZSRR tow. F. Mititiel i przekazał, że poprzedniego dnia rozmawiał z tow. dyr. J. Roszakiem⁴⁸, prosząc o pomoc w sprawie zaopatrzenia w mięso i inne artykuły reglamentowane pracowników radzieckich instytucji działających w Polsce, w tym central handlowych działających przy BRH, pracowników Domu Kultury Radzieckiej, a także specjalistów, członków ekip montażowych, naprawczych i budowlanych.

Podał przy tym, że w niektórych województwach, np. katowickim, rozwiązano tę sprawę w ten sposób, że grupy specjalistów dokonują zakupów w ustalone dni miesiąca.

W porozumieniu z tow. dyr. Orewczukiem zaproponowałem, aby do czasu rozwiązania sprawy zaopatrzenia tej kategorii osób przez Ministerstwo Handlu Wewnętrznego i Usług Ambasada ZSRR organizowała zbiorowy zakup raz w tygodniu w sklepie mięsnym. Tow. Mititiel osobiście zajmie się organizacją tej sprawy. Szczegóły realizacji omówiłem z kierownikiem sklepu.

⁴⁸ W notatce z rozmowy z 7 października dyrektor Departamentu ds. Stosunków z ZSRR Jerzy Roszak relacjonował: „Konsul Generalny zwrócił się o pomoc w następującej sprawie: przebywający w Polsce specjaliści radzieccy, w tym również pracownicy niedyplomacyjni BRH i Domu Kultury (łącznie z członkami rodzin ok. 240 osób), posiadają kartki na artykuły reglamentowane, ale nie są w stanie ich realizować. Stojąc w kolejkach są b. często narażeni na zniewagi ze strony ludności; nierzadkie są też przypadki fizycznego usuwania ich ze sklepów”; AMSZ, Dep. I 40/84, w. 1.

Jeśli chodzi o zespoły pracownicze działające poza Warszawą, doradzałem kontakt konsulów generalnych bezpośrednio z wojewodami, a gdyby ich zabiegi nie dały zadowalających rezultatów, prosiłem o ponowną rozmowę w Protokóle Dyplomatycznym⁴⁹.

^fH. Trojanowski^f

AMSZ, Dep. I 40/84, w. 1

279

*16 października, szyfrogram ambasadora w Vientiane
o rozmowach z przedstawicielami władz Laosu
i członkami korpusu dyplomatycznego na temat sytuacji w Polsce*

T a j n e

Szyfrogram Nr 636/IV
z Vientiane, nadany 16.10.81, g. 11.20

Mulicki

Działacze partyjni i przedstawiciele władz interesują się sytuacją w Polsce w sposób umiarkowany i b. życzliwy. Ze zrozumieniem przyjmują nasze wyjaśnienia o trudnej i złożonej sytuacji kraju, której sprostać musi partia i rząd.

⁴⁹ W notatce Protokołu Dyplomatycznego z 16 października przesłanej wiceministrowi Dmochowskiemu zapisano: „Protokół Dyplomatyczny [...] uprzejmie informuje, że podjęte zostały następujące kroki: 1. W dniu 9 bm. odbyło się w Urzędzie Rady Ministrów spotkanie, na którym ustalono, że doradcy Wicepremiera Macha problem zaopatrzenia ekip montażowych, budowlanych, specjalistów itp. przedstawia w notatce adresowanej do Prezesa Rady Ministrów, z propozycją zlecenia rozwiązania tej sprawy przez Ministra Handlu Wewnętrznego i Usług. 2. Protokół Dyplomatyczny uzgodnił z konsulem generalnym ZSRR w Warszawie, że do czasu rozwiązania sprawy przez Ministra Handlu Wewnętrznego i Usług zaopatrzenie w mięso pracowników central handlowych przy Biurze Rady Handlowego, pracowników Domu Kultury Radzieckiej i innych radzieckich instytucji działających w Warszawie odbywać się będzie poprzez sklep mięsny za zamówieniem zbiorowym Ambasady ZSRR [...]. 4. Gabinet Ministra Handlu Wewnętrznego i Usług zebrał komplet informacji o stanie zaopatrzenia urzędów konsularnych państw obcych działających w Katowicach, Krakowie, Wrocławiu, Poznaniu, Szczecinie, Gdańsku i Gdyni. Notatkę w tej sprawie przesłał Protokółowi Dyplomatycznemu w przyszłym tygodniu. [...] Telefonicznie przekazał, że „we wszystkich województwach urzędy konsularne mają zapewnione zaopatrzenie i nie zgłaszają uwag^d. Konsul Generalny ZSRR podziękował za załatwienie «od ręki» wysuniętych przez niego problemów, szczególnie natychmiastowego rozwiązania zaopatrzenia w mięso”; AMSZ, Dep. I 40/84, w. 1.

Środki masowe publikują wyważone informacje za PAP-em i TASS-em oraz dostarczane z naszej placówki.

Wśród KS największe zainteresowanie i aktywność wykazuje NRD. Ambasador tego kraju przy każdej okazji podkreśla niebezpieczną i wprost katastroficzną sytuację Polski, w której skrajne elementy ekstremistyczne zgrupowane w „Solidarności” zmierzają do przejęcia władzy. Poinformował wszystkich przedstawicieli KS, że masy robotnicze NRD, szczególnie z okręgu Frankfurtu nad Odrą, domagają się od władz polskich stanowczego położenia kresu kontrrewolucyjnej działalności ze strony działaczy „S”.

Rezultat Zjazdu „S” określił jako następny etap stopniowego umacniania przez „S” swoich pozycji. Wybór Wałęsy pozwolił tylko na odsunięcie groźby natychmiastowej konfrontacji, którą określił jako mniejsze nieszczęście dla interesów rewolucji i socjalizmu niż gra na zwłokę i liczenie na „dobrą wolę” ze strony elementów ekstremistycznych.

Przedstawiciele amb. ZSRR nie dyskutują na tematy polskie, wysłuchując milcząco wszystkich opinii. Inni przedstawiciele KS – biernie.

Wśród KK (RFN, USA, Australia) ocenia się, że kościół jest potężną siłą dyspozycyjną w Polsce. Oficjalnie zajmuje pozycję wyczekująco-uspokajającą, nieoficjalnie jednak kontroluje określone akcje naszej opozycji, aby nie być oskarżonym o sprzeniewierzenie się interesom ludowym i pozbawionym wpływów w przypadku zmiany w kraju orientacji politycznej.

Ocenia się, że zwycięstwo Wałęsy odsunęło niebezpieczeństwo konfrontacji, natomiast uniemożliwia rządowi wprowadzenie radykalnych zmian i zaprowadzenie porządku. Uważa się, że bez silnej i zdecydowanej akcji władz nie potrafimy powstrzymać procesów destabilizacyjnych i grozi nam całkowita anarchia.

/-/ Czurlej

AMSZ, ZD 23/84, w. 15, t. 141

280

*17 października, okólnik dyrektora Departamentu Studiów i Programowania
w sprawie spotkania KBWE w Madrycie*

Warszawa, dn. 17.X.1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 7106^c

SZELOWIE PRZEDSTAWICIELSTW PRL:

Waszyngton	Ottawa	Nowy Jork
Tokio	Canberra	Pekin
N. Delhi	Londyn	Paryż
Bruksela	Haga	Kopenhaga
Oslo	Sztokholm	Helsinki
Rzym	Genewa	Kolonia
Berno	Lizbona	Madryt
Wiedeń	Berlin/Misja	Ankara
Ateny	Moskwa	^d Berlin ^d
^d Praga ^d	Budapeszt	Bukareszt
^d Sofia ^d	Belgrad	

1. 27 bm. rozpoczyna się kolejna runda spotkania madryckiego. Warunki polityczne spotkania nie uległy widocznej poprawie, a wpływ podjęcia dialogu rozbrojeniowego ZSRR-USA jest jeszcze trudny do przewidzenia.

2. Państwa NATO prawdopodobnie wysuną propozycję rozwiązania pakietowego, w którym zasadniczą dla KS sprawę zwołania KOMIR uzależnią od:

- zwołania spotkań w/s praw człowieka i łączenia rodzin,
- usankcjonowania tzw. „grup helsińskich” dla nadzoru realizacji AK,
- dalszego ułatwienia pracy zagranicznych korespondentów,
- zaprzestania zagłuszania audycji radiowych,
- przestrzegania swobody praktyk religijnych,
- uzgodnienia następnego spotkania w ramach KBWE.

KS, nie odrzucając idei porozumienia pakietowego, nie przyjmują postulatów oznaczających ingerencję w sprawy wewnętrzne. Dotyczy to w szczególności „grup helsińskich” i łączenia rodzin.

3. Państwa NATO postulują jednostronne rozszerzenie strefy obowiązującego środka budowy zaufania, które ma rozpatrywać KOMIR, na całą Europę do Uralu. ZSRR, przyjmując ten postulat, domaga się określonej rekompensaty przez rozszerzenie strefy także na przyległe do Europy obszary morskie (nie precyzując ich szerokości) oraz przez odpowiedni udział USA i Kanady w niektórych z przyszłych środków. Rozwiązanie tej kluczowej dla uzgodnienia mandatu KOMIR sprawy jest szczególnie trudne.

4. Wznowienie prac może przynieść zaostrzenie polemik. Przy zdecydowanym i elastycznym działaniu KS i przy pozytywnym rozwoju dialogu USA–ZSRR istnieją jednak szanse pozytywnego zakończenia spotkania. Ważnym atutem jest uzgodnienie w poprzednich rundach ok. 80% tekstu dokumentu końcowego. Wiele zależy też od nacisków, jakie mogą wywierać na USA zainteresowane rozwojem procesu KBWE i decyją w/s KOMIR państwa zachodnioeuropejskie.

5. Delegacja PRL będzie nadal działać na rzecz powodzenia spotkania, koncentrując uwagę na sprawie KOMIR. Podtrzymujemy ofertę rozpoczęcia KOMIR w Warszawie. Jesteśmy przeciwni podnoszeniu naszej sytuacji wewnętrznej na forum spotkania.

6. W rozmowach podkreślamy:

a) potrzebę zakończenia Madrytu (najlepiej do końca br.) sukcesem dla odwrócenia niekorzystnych tendencji i pozytywnego kształtowania sytuacji w Europie,

b) dużą elastyczność i dobrą wolę KS, a zwłaszcza ZSRR (zgoda na rozszerzenie strefy do Uralu, uzgodnienia w III koszyku, które jeszcze w Belgradzie były odrzucane),

c) zaangażowanie Polski na rzecz pozytywnego wyniku w Madrycie, wynikające z tradycyjnej polityki polskiej oraz z obecnej sytuacji (umocnienie odprężenia stworzyłoby lepsze warunki zewnętrzne dla wychodzenia z kryzysu i rozwoju procesu odnowy).

^f*Dąbrowa*^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t, 148

281

*17 października, szyfrogram ambasadora w Hanoi
o trudnościach w realizacji polskich kontraktów w Wietnamie*

T a j n e
Specjalnego znaczenia
Do rąk własnych
Pilne

Szyfrogram Nr 679/IV
z Hanoi, nadany 17.10, g. 14.30

Czyrek, Karski, Krzak, Szelachowski

Moja 147⁵⁰.

Delegacja Budimex (inż. Gutowski, inż. Petryszkiewicz, inż. Wernikowski) kontrolująca budowę szpitala w Vinh, pełnomocnik MZiOS inż. Petryna, kierownik grupy specjalistów polskich w Vinh inż. Budzisz w obecności Mienczyńskiego poinformowali mnie o atmosferze narastającego niezadowolenia wśród polskich specjalistów. Przyczyną niezadowolenia są ciężkie, gwałtownie pogarszające się warunki bytu i pracy, a zwłaszcza nieuregulowanie kwestii rewaloryzacji uposażeń po zmianie kursu donga do rubla (z 1,92 : 1 do 9,55 : 1). Spośród 13 specjalistów pracujących w Vinh – 6 zażądało natychmiastowego wyjazdu do Polski. Nastroje opuszczania Wietnamu pojawiły się również wśród innych grup specjalistów. Sprawa wykroczyła już poza ramy ekonomiczne i poza problem wywiązywania się Polski z zobowiązań będących w toku realizacji. Nabiera ona wymiaru politycznego i grozi skandalem z chwilą zejścia naszych specjalistów z budów po 30 października br. W powstałej sytuacji proponuję:

– 6 specjalistów rezygnujących z pracy w Vinh odesłać do kraju natychmiast (wszelkie dyskusje z nimi jedynie jątrzą i podniecają innych),

⁵⁰ Szyfrogramem nr 147 z 30 września ambasador w Hanoi przekazywał: „1. W związku ze zmianą w sferze umów o płatnościach niehandlowych relacji wymienialnej donga w stosunku do rubla z dotychczasowej 1,92 : 1 na 9,55 : 1 co, jak się nieoficjalnie dowiaduję, zostało zaakceptowane przez wszystkie państwa członkowskie RWPG, strona wietnamska z dniem 1 października br. wprowadza nowe ceny artykułów spożywczych, przemysłowych oraz wszelkich usług. [...] 2. Uposażenia personelu Ambasad ZSRR i KS zostają uregulowane w stosunku wprost proporcjonalnym do zmiany nominalnego kursu donga. 3. W świetle uzgodnień w RWPG dot. poważnej zmiany wartości donga w stosunku do rubla (dewaluacja donga) oraz wprowadzanych w życie decyzji najwyższych władz wietnamskich proszę o pilne wytyczne co do wielkości naliczeń i wypłaty uposażenia pracownikom Misji począwszy od 1 października br.”; AMSZ, ZD 23/84, w. 5, t. 55.

– uregulować w trybie pilnym sprawę rewaloryzacji uposażeń Polaków pracujących w WRS bez uszczerbku dla nich zgodnie z zaakceptowanym w RWPG przy udziale Polski nowym kursem donga do rubla i naszymi kolegalnie, przy współudziale specjalistów, opracowanymi wnioskami. Ponadto informuję, że podjąłem wszelkie niezbędne środki, by postawa Polaków opuszczających budowy w trudnych dla WRS czasach nie wpłynęła ujemnie na cały dotychczasowy polski dorobek w Wietnamie oraz na pozytywną opinię o Polsce i Polakach, jaka ukształtowała się w tym kraju w ciągu 30 lat naszej współpracy.

/–/ Śliwiński

AMSZ, ZD 23/84, w. 5, t. 55

282

*19 października, okólnik ministra spraw zagranicznych
w sprawie IV plenum KC PZPR*

Warszawa, dn. 19.X.1981 r.

Bardzo pilne
Tajne specjalnego znaczenia

SZYFROGRAM Nr 7120^c

Szefowie wszystkich placówek

IV Plenum podtrzymało generalną linię uchwał IX Zjazdu przy głównym akcencie na konsekwentną, czytelną i skuteczną realizację tych uchwał. Brak takiego działania był przyczyną krytyki kierownictwa partyjnego, co spowodowało rezygnację I Sekretarza⁵¹. Dyskusja krytyczna, otwarta przyniosła konsolidację stanowisk członków Plenum i wyrażone w uchwale zdecydowanie walki z zagrożeniami socjalizmu. Uchwała Plenum ma stanowić wytyczną praktycznych działań dla całej partii. W rozmowach zwracajcie uwagę na najważniejsze elementy:

– konieczność konsolidacji, aktywizacji i ideowego uzbrajania partii, m.in. poprzez oczyszczenie jej szeregów z nosicieli polityczno-programowych kierunków „Solidarności”, ale bez formalnej weryfikacji;

⁵¹ 18 października Stanisław Kania został zastąpiony przez Wojciecha Jaruzelskiego na stanowisku I sekretarza KC PZPR.

– determinacja aktywnej walki z siłami wrogimi socjalizmowi z użyciem – w przypadku konieczności – wszelkich niezbędnych środków, ostra krytyka programu „S” z podtrzymaniem gotowości do dialogu przy sprecyzowaniu warunków i dziedzin ew. współdziałania ^a a także współrzędzenia^b;

– gotowość rozszerzenia formuły frontu narodowego poprzez zwiększony udział w formułowaniu programu, *„a także współrzędzenia”* ze strony przedstawicieli sojusznicznych stronnictw i różnych środowisk bezpartyjnych, ale bezwzględnie na gruncie socjalizmu i przy zachowaniu kierowniczej roli partii;

– koncentracja uwagi na kluczowych problemach gospodarczych, przezwyciężaniu chaosu, łagodzeniu uciążliwości życia, m.in. poprzez propozycje czasowego zawieszenia strajków i podejmowanie pracy w wolne soboty;

– wzmocnienie pracy ideologicznej w partii, przywracanie kontroli partii nad środkami masowego przekazu, w pierwszym rządzie dyscyplinowanie organów prasowych PZPR.

Sekretariat KC opracował plan konkretnego wdrażania w życie uchwały. Bezpośrednio po Plenum odbyła się narada Jaruzelskiego z I Sekretarzami KW i Kierownikami Wydziałów KC. Kierownictwo centralne i KW będzie spotykać się z aktywnym i załogami. Trwają konsultacje przed V Plenum⁵², na którym rozpatrzone zostaną kompleksowo składy władz partyjnych i państwowych.

Sejm w przyszłym tygodniu rozważy – obok zmian rządowych – propozycje umocnienia gestii państwa i rządu, także na wypadek zaostrzenia się sytuacji społecznej.

W toku dyskusji na Plenum, w przemówienia Jaruzelskiego oraz w jego dzisiejszym spotkaniu z ambasadorami państw UW padło wiele akcentów o znaczeniu sojuszu z ZSRR i KS oraz naszej determinacji obrony i utrwalania więzi.

Do ambasadorów w KK: podkreślacie, iż IV Plenum nie oznacza zmiany linii ani w polityce wewnętrznej, ani zagranicznej, a ma na celu niedopuszczenie do załamania gospodarki i anarchizacji życia w państwie.

^{fj} J. Czyrek^f

Polska Zjednoczona Partia Robotnicza
Komitet Centralny

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

⁵² V plenum KC PZPR odbyło się 28 października; zob. dok. nr 304.

283

*19 października, okólnik dyrektora Departamentu II
o przekazaniu ambasadorom krajów socjalistycznych informacji
na temat działań NSZZ „Solidarność”*

Warszawa, dn. 19 października 81

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 7143°

STAWIARSKI – UŁAN BATOR

ŚLIWIŃSKI – HANOI

CZURLEJ – VIENTIANE

MIKULICZ – P. PENH

Z informacji min. Cioska dla ambasadorów KS (bez Jugosłowianina) nt. zjazdu „Solidarność”.

Przyjęty przez „Solidarność” program opozycyjny otwiera nowy etap walki politycznej i zakłada tworzenie nowych struktur polityczno-ustrojowych. S. określiła się jako ruch społeczny, który nie może ograniczyć się do nowej presji na władzę, lecz zmuszony jest działać samodzielnie dla ratowania narodu. W polityce zagranicznej S. uznaje istniejący w Europie układ sił i przedstawia ofertę pod adresem sojuszników PRL zabezpieczenia ich interesów w oparciu o szerszą bazę społeczną.

W sprawach gospodarczych przedstawiono 3 główne warianty: oddzielenie gospodarki od władzy politycznej w drodze referendum, likwidacja zależności zakładów od zjednoczeń, ministerstw oraz dyrektorów od ministrów, zerwanie z nomenklaturą partyjną, zastosowanie formuły przedsiębiorstwa społecznego, ograniczenie do niezbędnego minimum wydatków państwa na cele obronne na czas wychodzenia z kryzysu.

Zjazd zapowiedział niewystępowanie S. o zwiększenie w roku przyszłym ilości wolnych sobót, apel o samopomoc społeczną i zwiększony wysiłek handlu w okresie zimy. Zapowiedź sprzeciwu wobec wszelkich redukcji w resortach przed zapewnieniem miejsc pracy gwarantujących utrzymanie stopy życiowej, troski o rodziny w obliczu „biologicznego zagrożenia narodu”, aktywności wobec rekompensat za podwyżki cen, zapewnienia mieszkania dla każdego człowieka obliczona jest na efekt i zjednanie społeczeństwa. Przedstawiono samorządność, pluralizm polityczny i gospodarczy jako warunki wyjścia z kryzysu. Rozprowadzono 1 tys. egzemplarzy statutu Polskiej Partii Pracy. Można przypuszczać, że mimo oficjalnego zaprzeczenia S. zmierza do utworzenia własnej partii. Umocniło się zdecydowanie na przejście władzy politycznej w oparciu o instytucje samorządowe

w przedsiębiorstwie, samorząd terytorialny i izbę samorządową w Sejmie. Program wskazuje ponadto na konieczność zreformowania ustawodawstwa pracy, sądów, prokuratury, sił bezpieczeństwa wewnętrznego, reorientacji oświaty, nauki, kultury, zniesienia monopolu władzy w TV, uruchomienia własnej radiostacji, powołania trybunału społecznego dla osądzenia odpowiedzialnych za kryzys. Przedyskutowano instrukcje na wypadek stanu wyjątkowego lub interwencji z zewnątrz. Wezwano do zawarcia nowego kompleksowego porozumienia społecznego dot. działań antykryzysowych, reformy gospodarczej i samorządowej. Pozytywnie należy ocenić wybór Wałęsy i niedopuszczenie radykałów do KK. Negatywny jest skład prezydium KK i sam program.

^fMulicki^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

284

*20 października, szyfrogram ambasadora w Moskwie
o rozmowach dyrektora DPWKiN w MSZ ZSRR*

T a j n e
Pilne

Szyfrogram Nr 761/IV
z Moskwy, nadany 20.10.81, g. 17.00

Czyrek

Z rozmów Staniszewskiego w MID i z dziennikarzami radzieckimi.

– Zmianę na stanowisku I Sekretarza PZPR przyjęto z nieukrywanym zadowoleniem. Wyraża się przy tym nadzieję, że zapoczątkuje ona nowy okres konsekwentnego działania kierownictwa PZPR na rzecz umacniania roli partii i władzy i przeciwstawiania się siłom antysocjalistycznym.

– Z dużym zadowoleniem przyjęto też decyzję członków KC o wystąpieniu z „Solidarności”. Fakt ten znalazł szerokie odbicie w środkach masowego przekazu.

– Widzą potrzebę utrzymania volumenu dotychczasowej współpracy przy jednoczesnym selektywnym podejściu do poszczególnych kierownictw polskich organizacji twórczych i spraw. Są za przyjmowaniem wybitnych polskich twórców stojących na pozycjach socjalistycznych.

W obecnej sytuacji politycznej w Polsce są skłonni powrócić do rozmów na temat podpisania pięcioletniego planu współpracy kulturalnej i naukowej.

Oczekują inicjatywy z naszej strony w sprawie terminu rozmów w Warszawie oraz skorygowanego projektu planu.

^h/-/ Staniszewski^h

^c/-/ Olszewski^c

AMSZ, ZD 23/84, w. 9, t. 96 (druk: *Przed i po 13 grudnia, t. II, dok. nr 307*)

285

20 października, pilna notatka z rozmowy wicedyrektora Departamentu IV z przedstawicielami NSZZ „Solidarność”

Warszawa, dn. 20 października 1981 r.

T a j n e

PILNA NOTATKA

1. 17 bm. przyjąłem zgodnie z zaleceniem delegację NSZZ „Solidarność” regionu Mazowsze, która w dniach 26–31 października br. udaje się do RFN na zaproszenie DGB (centrala zachodnioniemieckich związków zawodowych)⁵³. W spotkaniu ze strony „Solidarności” uczestniczyli:

- Zbigniew Bujak, przewodniczący,
- Krzysztof Łypacewicz, członek Zarządu regionu Mazowsze,
- Jerzy Dynier, członek Zarządu regionu Mazowsze,
- Marek Chlebowicz, przedstawiciel prasy związkowej,
- Ireneusz Rostkowski, tłumacz delegacji,
- Krzysztof Śliwiński, kierownik biura zagranicznego regionu Mazowsze, oraz Małgorzata Balasińska – z-ca kierownika tego biura (nie wchodzi oni w skład delegacji do RFN).

W skład grupy jadącej do RFN ma wejść również Sławomir Rynek (nieobecny ze względów służbowych).

⁵³ Zob. dok. nr 342.

Do spotkania doszło z inicjatywy Solidarności.

Ze strony MSZ w rozmowie udział wzięli tow.tow. St. Cholewiak, B. Król i W. Scholz.

Na nasze pytanie odnośnie celu wizyty w RFN Z. Bujak stwierdził, iż ma służyć zapoznaniu się ze strukturami zachodnioniemieckiego ruchu związkowego i wymianie doświadczeń. Nie przewiduje się podpisania porozumień o współpracy z DGB. Natomiast omówiona zostanie planowana wizyta Wałęsy w RFN. Na dodatkowe pytanie Bujak podał, iż odbyłaby się ona na przełomie stycznia i lutego 1982 r. Spodziewają się zawarcia porozumienia o współpracy z DGB podczas rewizyty w Polsce przedstawicieli tego związku (termin nie jest sprecyzowany).

2. W obszernym wywodzie przedstawiłem wagę i znaczenie stosunków PRL–RFN zarówno na płaszczyźnie dwustronnej, jak też w szerszym kontekście stosunków Wschód–Zachód. Zwróciłem szczególną uwagę na niebezpieczeństwa płynące dla naszego narodu i państwa z realizacji przez RFN jej długofalowych celów strategicznych w polityce zagranicznej.

Wskazałem na bońskie dążenia do tzw. ponownego zjednoczenia i próby podważania terytorialno-politycznego status quo w Europie.

Przedstawiając politykę RFN wobec Polski wskazałem na czynione przez RFN próby jednostronnej, niezgodnej z duchem i literą interpretacji Układu z 7 grudnia 1970 r., traktowanie naszej granicy zachodniej w kategoriach *modus vivendi* oraz uchylanie się od pełnej realizacji Układu i innych porozumień. W RFN dostrzegamy dwie zasadnicze tendencje w odniesieniu do rozwoju sytuacji w Polsce. Koła skrajnie prawicowe i nacjonalistyczne chciałyby wykorzystać wydarzenia w naszym kraju do zaostrzenia sytuacji międzynarodowej, wzmocnienia wyścigu zbrojeń i nawrotu do metod zimnej wojny. Dominuje jednakże tendencja, reprezentowana głównie przez partie SPD i FDP, do stymulowania takiego rozwoju sytuacji, aby bez gwałtownych wstrząsów i w dłuższym przedziale czasu można było wykorzystać wewnętrzną słabość Polski do osłabiania i destabilizowania innych KS, a zwłaszcza NRD, co ściśle wiąże się z dążeniem do urealnienia szans na realizację nacjonalistycznej polityki zjednoczeniowej.

Podkreśliłem, że istnienie NRD, nasze sojusze oraz nasze powojenne granice należą z punktu widzenia naszego bezpieczeństwa do największych zdobyczy narodu polskiego.

Omówiłem główne problemy, zwłaszcza jeszcze otwarte, w stosunkach dwustronnych podkreślając, że w Republice Federalnej istnieje pełna zgodność między wszystkimi znaczącymi siłami społeczno-politycznymi odnośnie celów polityki Bonn wobec Polski. Realizują one zasadnicze założenia polityki narodowo-państwowej bez względu na istniejące różnice odnośnie metod i sposobów działania. W całej rozciągłości dotyczy to również DGB. Zachodnioniemiecki ruch związkowy nie szczędził werbalnych deklaracji i zapewnień o potrzebie normalizacji

stosunków z Polską. Nie podjął jednak żadnego konkretnego działania w tym kierunku.

Wyeksponowałem ocenę, że DGB nie jest ani samorządnym, ani też niezależnym związkiem zawodowym w systemie społeczno-politycznym RFN. Związek ten jest powiązany unią personalną z koalicją partii rządzących, głównie z SPD, a zasadnicza rola DGB w RFN sprowadza się do godzenia interesów tzw. pokoju społecznego z interesami „establishmentu”. W działalności międzynarodowej DGB nie wyszła poza ramy wyznaczone przez oficjalną politykę RFN. W tym kontekście wskazałem na bezwzględną potrzebę prezentowania przez „Solidarność” w kontaktach z DGB stanowiska zgodnego z naszą polityką zagraniczną.

3. Zaproponowałem, aby delegacja „Solidarności” w czasie pobytu w RFN uwzględniła następujące postulaty:

a) złożenie wizyty w Ambasadzie PRL i podejmowanie konsultacji z naszą placówką w sytuacjach tego wymagających,

b) wzięcie pod uwagę, że działanie delegacji i jej wszelkie wypowiedzi będą dokładnie zarejestrowane, przekazane ośrodkom dyspozycyjnym władzy i służb specjalnych oraz spożytkowane w interesie powyższych celów polityki RFN. Zaleciłem zwłaszcza powstrzymanie się przed jakimikolwiek wypowiedziami o wymowie antyradzieckiej czy też anty-NRD-owskiej;

c) zaleciłem odrzucenie wszelkich propozycji kontaktów ze strony przedstawicieli kół rewizjonistycznych, neofaszystowskich i antypolskich, które mogą podejmować takie inicjatywy licząc na brak rozeznania ze strony „Solidarności” i odpowiednie zdyskontowanie tego w propagandzie;

d) złożenie w rozmowach z przedstawicielami DGB, jak i w wypowiedziach dla prasy oświadczeń, że w podstawowych sprawach naszej polityki wobec RFN „Solidarność” zajmuje stanowisko identyczne do rządowego i stoi na gruncie wyciągnięcia przez RFN, w tym i przez DGB, wszystkich konsekwencji wynikających z Układu z 7 grudnia 1970 r., a zwłaszcza niekwestionowania ostatecznego charakteru naszych granic, zaniechania antypolskiej działalności organizacji rewizjonistycznych, wywiązywania się z podjętych zobowiązań wobec Polski, w tym również w zakresie wychowywania młodych pokoleń w duchu Układu PRL–RFN, Deklaracji ONZ i „zaleceń” podręcznikowych.

Zaproponowałem, aby treść konsultacji w MSZ traktowana była jako sprawa wewnętrzna.

4. Przedstawiciele delegacji „Solidarności” postawili z kolei szereg szczegółowych pytań odnoszących się zarówno do polityki zagranicznej RFN, jak i stosunków dwustronnych. Interesowały ich głównie takie sprawy, jak:

– stosunek RFN do rozwoju sytuacji w Polsce, np. stanowisko wobec naszych potrzeb gospodarczych i finansowych (w odpowiedzi zasygnalizowaliśmy

uszczywnienie postawy RFN w tych sprawach. Wskazaliśmy, że uszczywnienie to jest wynikiem m.in. niewywiązywania się strony polskiej ze zobowiązań eksportowych, a przede wszystkim w zakresie eksportu węgla. Mocno zaakcentowaliśmy odżywianie na tym tle w RFN antypolskich uprzedzeń i zarzutów, iż nie chce się nam pracować, lecz żyć na koszt innych);

– odszkodowania dla polskich ofiar prześladowań hitlerowskich w kontekście porozumień z 1975 r. o kredycie i rentach⁵⁴;

– stan zatrudnienia w RFN polskich specjalistów i robotników oraz emigracji zarobkowej (pytanie to wykorzystaliśmy do naświetlania trudności, jakie przy rozszerzeniu stanu naszego zatrudnienia w RFN czynią zachodni Niemcy związki zawodowe, co pociąga za sobą określone straty dewizowe dla Polski);

– bilans zjawisk pozytywnych w procesie normalizacji stosunków PRL–RFN;

– realne szanse osiągnięcia przez RFN postępów w polityce przywracania jedności niemieckiej.

Padło również pytanie, czy odpowiadają prawdzie doniesienia prasowe o roszczeniach NRD do współadministrowania Szczecinem i Świnoujściem. Wyjaśniliśmy, iż wiadomość ta ma charakter prowokacji inspirowanej przez koła antypolskie w RFN celem poróżnienia nas z NRD.

5. Na nasze pytania odnośnie programu pobytu delegacji w RFN Bujak podał, że poza kontaktami związkowymi uzgodnione zostało z inicjatywy „Solidarności” spotkanie z W. Brandtem. Nie zamierzają osiągnąć na spotkaniu z Brandtem jakiegoś określonego celu. Zainteresowani są natomiast rozmową z nim jako „szczególnie znaną osobistością – laureatem nagrody pokojowej Nobla”. Bujak zapytał, jaką postawę powinna przyjąć delegacja w czasie spotkania z Brandtem.

W odpowiedzi zacytowałem znaną wypowiedź Brandta w sprawach polskich z ostatniego okresu, w tym stwierdzenie, że „w żadnym systemie nie da się niczego rozwiązać bez pracy”. Podkreśliłem, że w rozmowie z Brandtem delegacja „Solidarności” powinna kierować się nie partykularnym interesem związku zawodowego, a nadrzędnym interesem PRL.

Bujak przyjął powyższe do wiadomości ze zrozumieniem. Zapewnił o zamiarze poinformowania Brandta, że „Solidarność” kroczyć będzie kursem na „stabilizowanie sytuacji w Polsce, rozwiązywanie problemów drogą porozumienia i dogadania się z władzami”. Bujak dodał, że mają świadomość, iż wizyta Wałęsy w RFN będzie „jedną z najtrudniejszych”. Delegacja zasygnalizowała możliwość uzgodnienia z DGB wymiany grup związkowych na szczeblu zakładów pracy, co miałoby charakter bezpośrednich i szerokich kontaktów oddolnych. Zamierzają

⁵⁴ Mowa o podpisanej 9 października 1975 r. umowie o zaopatrzeniu emerytalnym i rentowym, uzupełnionej porozumieniem o uregulowaniu rozliczenia w zakresie zaopatrzenia emerytalnego i wypadkowego.

także nawiązać kontakty ze związkami zawodowymi nie wchodzącymi w skład DGB. Zapewne chodzi tu o Związek Zawodowy Pracowników Państwowych oraz powiązaną z chadecją organizację pn. Komisje Socjalne. Do tych zamiarów ustosunkowaliśmy się krytycznie. Wyjaśniliśmy, że u podłoża szerokich kontaktów oddolnych leżą po stronie RFN względy polityczne, wynikające m.in. z tezy, iż istnieje możliwość dogadania się Polaków i Niemców z pominięciem władz państwowych. Idea ta zmierza do wywołania podziałów wśród Polaków, ma na celu uzyskanie bezpośredniego wpływu na zmianę nastawienia Polaków do RFN, podważania zasadności naszych politycznych postulatów i osłabienia naszego nacisku na wypełnianie przyjętych zobowiązań, niezależnie od zamiarów przenikania ideologicznego. Program pobytu delegacji przewiduje również spotkania związkowe w dużych okręgach przemysłowych oraz z polskimi ekipami budowlano-montażowymi i ewentualnie ze środowiskiem Polonii.

Przewidują ponadto złożenie wieńca w Dachau i dostrzegają celowość udziału w tym akcie przedstawiciela Ambasady. Zareagowaliśmy na to pozytywnie. Wyraziliśmy także zgodę na obecność przedstawiciela Ambasady przy powitaniu i pożegnaniu delegacji w RFN. Ze względów oszczędnościowych nie widzieliśmy możliwości zorganizowania przez Ambasadę przyjęcia z okazji pobytu delegacji.

Rozmowa trwała 2 godz. 15 min. Na zakończenie Bujak nawiązując do wymiany zdań na temat znaczenia NRD dla Polski w kontekście polityki RFN stwierdził, iż ma nadzieję na „ponowne spotkanie w MSZ w niedługim czasie dla przygotowania wizyty Solidarności w NRD”. Tę perspektywę wiązał bezpośrednio z listem przewodniczącego centrali „węgierskich” związków zawodowych do „Solidarności”.

Bujak złożył deklarację, że w czasie pobytu jego delegacji w RFN uwzględni wszystkie nasze postulaty i zalecenia. Kładąc akcent na słowo „wszystkie” wyraziłem zadowolenie z tej deklaracji.

Spotkanie przebiegało w rzeczowej atmosferze. Żadna z naszych opinii nie została zakwestionowana.

/-/ J. MAKOSA

AMSZ, Dep. IV 46/84, w. 3

286

*21 października, szyfrogram ambasadora w Paryżu:
ocena wizyty przewodniczącego NSZZ „Solidarność” we Francji*

T a j n e
„Pilne”

Szyfrogram Nr 828/IV
z Paryża, nadany 21.10, 15.00

Czyrek

Wizyta Wałęsy.

1) Wyraźnie trzy etapy: głośnego, przychylnego przyjęcia, głównie w kontekście osobowości W. i wyidealizowanego obrazu „Solidarności” stworzonego na Zachodzie przez środki przekazu, spadku zainteresowania wynikającego z braku „sensacyjności” wypowiedzi W. dla prasy burżuazyjnej, pewnej fali ciekawości, jednak w kontekście decyzji IV Plenum KC, a więc przy zasadniczej zmianie środka ciężkości, odbiło się to także w pewnym stopniu na wizycie u Mauroy.

2) Administracja francuska uwzględniła szereg naszych uwag, nie godząc się mimo nacisków organizatorów i Solidarności na spotkanie W. z Mitterrand, Cheysson i Delors czy w kierownictwie PS, wyjąławiając spotkanie w północnej Francji z treści politycznych. Dała natomiast oprawę i treść spotkaniu z Mauroy przekraczające na pewno ramy wizyty związkowej, zbliżone do wizyty państwowej (między innymi przebieg rozmowy, poświęconej głównie problemowi współpracy gospodarczej polsko-francuskiej, w tym zwłaszcza „pomocy”). Widzę w tym konsekwencję (pomijając już Walentynowicz, to wizyty Cheysson, Pontillon i przygotowywana wizyta Mauroy) opartą o ocenę trójstronnego układu sił w Polsce, z partią i rządem jako zasadniczą siłą, Solidarnością i Kościołem jako ważnymi czynnikami, z którymi Francja chce utrzymać równoległe kontakty, a z Solidarnością nawet pewnego rodzaju dialog.

3) Po linii związkowej wyniki, jak oczekiwano: od organizowanego entuzjazmu i poparcia politycznego, a także praktycznego szeregu central do „wyrozwumowanego” przyjęcia w CGT.

Pierwsze wrażenia do sprawdzenia: nadal działa charizma W., nadal zdecydowanie przeważa mit „Solidarności” jako idealistycznej siły demokratycznej, niedostatecznie dociera nasza ocena związku i jej tendencji, w tym destruktywnej.

Głębszą ocenę [prześle] po szczegółowym rozeznaniu.

4) Ostatnia część wizyty właściwie funkcją IV Plenum: w wypowiedziach W. dominowały akcenty pozytywne wobec zmian na stanowisku I Sekretarza przy niewątpliwej wstrzeźliwości.

5) Kontakty z ambasadą ograniczyły się do spotkania 14 bm. Przypisuje to brakowi większego zainteresowania delegacji „S”, widocznego już w kraju, ale także w części działaniom CFDT, która dążyła do maksymalnego odcięcia W. nawet od innych partnerów francuskich (były na tym tle publiczne protesty).

6) W rozmowie z Padlewskim na lotnisku Wałęsa ocenił pozytywnie wizytę stwierdzając, że był ona jednak zbyt długa i straciło to na wymowie w podtekście politycznym.

Geremek mówił o spotkaniu z Mauroy (o tym oddzielenie, po dodatkowej rozmowie z Pontillon).

/-/ Kułaga

AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 110

287

21 października, notatka Zarządu II Sztabu Generalnego WP w sprawie odkrycia przez władze w Bejrucie transportu broni w samolocie PLL LOT

NOTATKA SŁUŻBOWA

dot.: sprawy przetrzymania polskiego samolotu pasażerskiego
na lotnisku międzynarodowym w Bejrucie w dniu 22 sierpnia 1981 roku

W dniu 22 sierpnia br. samolot rejsowy LOT-u został zatrzymany na lotnisku w Bejrucie na okres 8 godzin po stwierdzeniu, że wśród bagażu pasażerskiego znajduje się przesyłka zawierająca broń⁵⁵. Incydentowi temu prasa, radio i tele-

⁵⁵ Szyfrogramem z 22 sierpnia ambasada w Bejrucie informowała: „Prosimy o natychmiastowe powiadomienie Dyrekcji PLL LOT, że władze libańskie znalazły wśród bagażu pasażerów sześć walizek i jeden kufer zawierających 473 pistolety, 500 magazynków i 2 wyrzutniki granatów. Broń była zapakowana w sposób wybitnie lekkomyślny. Przy wyjaśnianiu sprawy kapitan Michalczuk podał, że kontrola celna u nas jest dość liberalna, że urządzenie prześwietlające było zepsute i że nocą przy odlocie do Bejrutu wiele urządzeń jest już nieczynnych i pasażerowie w zasadzie sami dostarczają swoje bagaże do samolotu. Prosimy bardzo, aby zostało to potwierdzone przy przylocie dzisiaj, szczególnie liberalna kontrola celna”; AMSZ, ZD 23/84, w. 14.

wizja libańska nadała ograniczony rozgłos. Sprowadziło się to do jednorazowej informacji w dzienniku radiowym i telewizyjnym oraz krótkich notatek w prasie (wycinki z prasy w załączeniu⁵⁶). W notatkach zaznaczano, że transakcja miała charakter handlowy, a nie polityczny. Ambasada ani attachat wojskowy nie otrzymały żadnych zapytań w tej sprawie od władz libańskich ani nie wprowadzono żadnych restrykcji w stosunku do naszych samolotów i załogi. W/g informacji uzyskanych od osób uczestniczących bezpośrednio w wydarzeniach na lotnisku w Bejrucie (kierownik biura LOT w Bejrucie – Jarosław NIESCIERONEK, I Sekretarz Ambasady – Dominik KOFMAN) oraz Libańczyka, pracownika urzędu celnego na lotnisku, przebieg tego zajścia był następujący:

Nasz samolot przyleciał do Bejrutu w dniu 22 sierpnia zgodnie z rozkładem. Jak zawsze po wylądowaniu odbywała się rutynowa obsługa samolotu. Pierwszy podjechał do samolotu taśmociąg do bagażu wraz z obsługą i samochód cateringu. Wyjątkowo w tym dniu przy samolocie znalazł się celnik, którego z zasady przy wylądunku bagażu nie ma. Po otwarciu luku bagażowego stwierdzono, że jedna z walizek (typu „SAMSONITE”) stanowiąca bagaż pasażerski jest otwarta i w jej sąsiedztwie rozsypane były na podłodze, opakowane w szary papier, pistolety. Widział to również z pokładu samolotu II pilot, obsługa taśmociągu i celnik. Celnik chciał zamknąć właz i uporządkować przesyłkę, ale spotkał się ze zdecydowanym sprzeciwem ze strony II pilota. Zażądał, aby kierownik biura LOT w Bejrucie, który był w tym czasie przy trapiu samolotu, zawiadomił o tym policję na lotnisku. Kierownik nie zgodził się na osobiste powiadamianie i wysłał libańskiego pracownika biura LOT, tz. station managera – GIRIANA. Po przybyciu policji i celników przystąpiono do wylądunku bagażu. Przy jednej z walizek bagażowy urwał uchwyt, gdyż zawartość była zbyt ciężka, rozeszły się też zamki błyskawiczne, na które zapięta była walizka. Ponieważ bagaż ten był ładowany w Warszawie jako ostatni, automatycznie w Bejrucie wyladowywany był jako pierwszy. Na uwagę zasługuje zachowanie się drugiego pilota, który wykrzykiwał np. „w co oni nas w...” itp., do tego stopnia, że stewardesy przeszły w drugi koniec samolotu. Kiedy sprawa nabrała rozgłosu, oczekujący w sąsiedztwie samolotu duży „station wagon” odjechał z lotniska. Walizki i kufer zawierające pistolety łatwo oddzielono od innego bagażu głównie na podstawie ciężaru. W chwili odkrycia ładunku kapitan samolotu znajdował się w budynku dworca lotniczego, gdzie dokonywał zakupu papierosów. Po jego powrocie władze lotniska zabrały go i drugiego pilota na przesłuchanie. Rozmawiano w zasadzie z kapitanem. Towarzyszył im kierownik biura LOT. On też zatelefonował do ambasady, aby przyjechał I sekretarz ambasady i był obecny przy przesłuchaniu i innych czynnościach władz libańskich. Przed tym odbyło się komisyjne otwarcie bagażu i przeliczenie jego zawartości (było 7 walizek i kufer). Okazało się, że bagaż zawierał 473 pistolety i 2 granatniki, zapasowych magazynków było 500 sztuk. Wskazywało to, że osoby rozładowujące i obsługi cateringu

⁵⁶ Załączników brak.

musiały jeszcze przed przyjściem policji zabrać 27 pistoletów. Po otwarciu kufra stwierdzono, że granatniki były owinięte ręcznikami z hotelu „Victoria”. Przesłuchanie kapitana odbyło się bez innych osób ze strony polskiej. Spisano protokół, w którym napisano również, że przedstawiciel LOT w Bejrucie wystawił czek na sumę 370 tys funtów (cyfra ta może być trochę inna, stanowiło to jednak równowartość 80 tys dol.) jako kaucję za zwolnienie samolotu. Kiedy przedstawiciel LOT zażądał pokwitowania na wystawiony czek, zaproponowano mu kopię protokołu, z czego się następnie wycofano. W tej sytuacji polska strona nie ma protokołu z przesłuchania kapitana. Rozmowy i narady trwały kilka godzin. W tym czasie radiostacja falangistowska „Voice of Lebanon” po 45 minutach podała informacje o zatrzymaniu naszego samolotu po stwierdzeniu przesyłek z bronią. W podanym komunikacie sugerowali, że jest to broń dla palestyńczyków. Samolot odleciał o godzinie 15.45 zamiast o godz. 08.30, jak przewidywał rozkład. W czasie wszystkich formalności, przesłuchań itp. urzędnicy i policja zachowywali się grzecznie. W poniedziałek, tj. 24.08.81 r., kierownik biura LOT wycofał czek (czek faktycznie był bez pokrycia, co przy sprawnym działaniu, kontroli władz libańskich mogło skończyć się aresztowaniem wystawiającego czek) i dał list gwarancyjny naszego Banku Handlowego w Bejrucie. Sprawą aktualnie zajmuje się radca prawny biura LOT, libańczyk o dobrych powiązaniach w administracji libańskiej. W/g jego wstępnych ocen na podstawie wstępnych rozmów sprawa jest na dobrej drodze i najprawdopodobniej LOT nie poniesie żadnych kosztów. Z przebiegu całej sprawy widać, że rozgłos incydentowi nadała strona polska. Zamieszczone w prasie libańskiej notatki były oparte o oświadczenia pracowników LOT w kraju i przedstawicieli związków zawodowych tej instytucji. Faktem jest, że z tytułu tego zajścia LOT do chwili obecnej nie poniósł żadnych strat. Straty wynikły dopiero w wyniku własnej decyzji o odwołaniu lotu do Bejrutu w dniu 29 sierpnia. Wielu rozmówców libańskich wyrażało zdziwienie, że taką decyzję podjęto w Polsce, skoro libańczycy nie utrudniali dalszych lotów⁵⁷. Popularna była też informacja wśród libańczyków, że tą broń podrzucili bułgarzy w czasie postoju naszego samolotu w Burgas, bo sami mieli już kilka wpadek tego typu i to na znaczną skalę. Należy podkreślić, że od strony odbiorcy libańskiego przejęcie przesyłki było zabezpieczone bardzo dobrze. Obecność odpowiedniego celnika zwalniającego ten ładunek i obecność specjalnego samochodu, który posiadał uprawnienia do wyjazdu z lotniska bez kontroli, zabezpieczały całkowicie tą operację. Wiele uwag natomiast można mieć

⁵⁷ Szyfrogramem z 27 sierpnia skierowanym do ambasady w Bejrucie dyrektor Matosek zapytywał: „Podajcie możliwie odwrotnie, czy w wyniku znanego incydentu: – nie występuje zagrożenie dla bezpieczeństwa naszych samolotów w Bejrucie ze strony konkurencyjnych organizacji palestyńskich lub organizacji libańskich; – możliwe jest nadal kontynuowanie lotów samolotów rejsowych, – nie występuje potrzeba odpowiedniego przeciwdziałania skutkom incydentu w prasie miejscowej. Jakie ew. środki należałoby podjąć. LOT gotów jest delegować pracownika z odpowiednimi pełnomocnictwami”; AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 13.

do sposobu załatwienia tej sprawy przez stronę polską. Ładowanie bagażu w Warszawie odbywało się z pewnymi kłopotami, co mogło powodować, że załoga na pewno wiedziała o rodzaju przesyłki. Przeładowanie walizek, które miały stanowić bagaż osobisty, niemożliwy do uniesienia przez pasażera, musiało zwrócić uwagę. Zasadniczą przyczyną odkrycia zawartości tych przesyłek było bardzo słabe techniczne zabezpieczenie, słabe zamki, walizki ze skaju itp.

Nadmieniam, że w dniach od 5 do 8 września przebywał w Bejrucie ^ckp. JERZY DEMBOWSKI^c, który zajmował się tą sprawą z ramienia nadawcy przesyłki. Na jego prośbę przekazałem mu posiadane informacje na ten temat.

^cSAFAR^{c58}

^fZ. Jachniak^f

Ppłk ^fKazimierz Mizior^f

^c21.10.81^c

AIPN, PF251/36/1

288

[po 21 października], notatka dyrektora Departamentu II
o rozmowie z radcą ambasady ChRL

NOTATKA

21.X.br. przyjąłem na jego prośbę radcę Ambasady ChRL w W-wie Siang Czung-pu.

1. Zwrócił on uwagę na fakt, że 12 bm. w „Życiu Warszawy” ukazał się artykuł pt. „Tajwan – Wyspa Wspaniała”. Treść tego artykułu, zdaniem rozmówcy, może sugerować uznawanie przez Polskę istnienia dwóch państw chińskich. Wyraził on z tego powodu ubolewanie⁵⁹.

⁵⁸ Komandor porucznik Stanisław Terlecki – attaché wojskowy, morski i lotniczy w Libanie (z akredytacją na Syrię, Jordanię i Irak) oraz szef rezydentury Zarządu II Sztabu Generalnego WP w Libanie.

⁵⁹ Szyfrogramem z 24 października ambasador w Pekinie informował: „Uważamy, iż artykuł G. Jaszuńskiego «Tajwan – wyspa wspaniała» zamieszczony 12 bm w «Życiu Warszawy», podkreślający odrębną państwowość wyspy, nie spełnia pożytecznej roli: – nie jest zgodny z naszym oficjalnym stanowiskiem w kwestii Tajwanu, – opublikowany został w czasie, gdy władze ChRL wystąpiły z licznymi ofertami na rzecz pokojowego «zjednoczenia T. z macierzą»”; AMSZ, ZD 23/84, w. 12, t. 113.

Ze swej strony oświadczyłem, że PRL zawsze uznawała i uznaje istnienie jednego państwa chińskiego – Chińskiej Republiki Ludowej. Stanowisko w tej sprawie jest znane. Ewent. nieścisłości w środkach masowego przekazu mogą być wynikiem nieporozumienia lub niezrozumienia. “W każdym razie nie prezentują stanowiska rządu. ^dObiecałem zwrócić uwagę redakcji „Życia Warszawy”^{de}.

2. Na prośbę radcy chińskiego nakreśliłem aktualne problemy wewnętrzne naszego kraju w oparciu o uchwały IV Plenum, akcentując jego znaczenie dla umocnienia partii i porządkowania sytuacji gospodarczej.

Zwróciłem też uwagę, że w ostatnim okresie w relacjach prasy chińskiej na tematy polskie ^dzauważamy pewne elementy większego obiektywizmu^d, co nie zawsze miało miejsce poprzednio. Jednocześnie podkreśliłem, że sposób relacjonowania spraw polskich w chińskich środkach masowego przekazu obiektywnie ^dnie zawsze służył^d łagodzeniu napięć powstających wokół naszego kraju.

^fT. Mulicki^f

^bTow. Rodek

Kontaktuj się z DPWKN w celu zwrócenia uwagi red. Jaszuńskiemu. Oczywiście nie postulujemy sprostowania. 23 IX ^b^fMulicki^f

^bTow. Burski

Do omówienia. Pilne. 26.X.81 ^b^fRodek^f

^bRozmawiałem z Nacz. Wężykiem. Jutro podejmie temat z naczelnym „ŻW”.
26.10.81. ^b^fKsawery Burski^f

AMSZ, Dep. II 38/86, w. 3

289

*22 października, szyfrogram wiceministra handlu zagranicznego
do ambasadora w Islamabadzie
w sprawie kontraktu na dostawę statków do Pakistanu*

Warszawa, dn. 22.10.1981 r.

T a j n e

^dNATYCHMIAST^d

SZYFROGRAM Nr 7218^c

NENEMAN/ŻELISŁAWSKI – ISLAMABAD

Podajemy postanowienia decyzji Operacyjnego Sztabu Antykryzysowego⁶⁰. W związku z krytyczną sytuacją płatniczą kraju oraz podjęciem przez Rząd PRL szeregu międzyrządowych zobowiązań zmierzających do wyjścia z głębokiego kryzysu gospodarczego oraz koniecznością pozyskania środków dewizowych na zakup żywności i lekarstw OSA zobowiązał ministrów HZ, HIPM oraz Finansów do podjęcia natychmiastowych działań w celu wstrzymania realizacji zawartych z PNSC kontraktów na 8 statków na warunkach kredytowych. Decyzja zezwala na sprzedaż powyższych statków wyłącznie na warunkach gotówkowych. Decyzja obowiązuje od 20 bm. W wykonaniu w/w decyzji OSA przygotowana została decyzja trzech ministrów podobnej treści datowana również 20 października 1981 r. Centromor powiadomiony, przygotowuje wystąpienia do klienta.

Podając powyższe do Waszej wiadomości prosimy w przypadku interwencji wykorzystać zawarte w decyzji uzasadnienia, zdecydowanie podkreślając naszą gotowość dostaw tych statków do Pakistanu na warunkach gotówkowych.

PODSEKRETARZ STANU

inż. ^fR. Strzelecki^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 6, t. 62

⁶⁰ Operacyjny Sztab Antykryzysowy został powołany uchwałą Rady Ministrów nr 157 z 10 sierpnia. Działał w ramach Komitetu Gospodarczego Rady Ministrów.

290

*22 października, notatka informacyjna
z konsultacji wiceministrów spraw zagranicznych PRL i NRD*

Warszawa, dnia 22 października 1981 r.

POUFNE

NOTATKA INFORMACYJNA
z konsultacji przeprowadzonych w Berlinie
z Sekretarzem Stanu, I Zastępcą Ministra Spraw Zagranicznych NRD
H. Krolikowskim

Zgodnie z planem konsultacji między resortami spraw zagranicznych Polski i NRD w dniach 13–14 października br. odbyłem w Berlinie rozmowy z Sekretarzem Stanu, I Zastępcą Ministra Spraw Zagranicznych Niemieckiej Republiki Demokratycznej H. Krolikowskim.

Podczas pobytu w Berlinie zostałem przyjęty przez Ministra Spraw Zagranicznych NRD Fischera, z którym przeprowadziłem dłuższą rozmowę.

Tow. O. Fischer potwierdził wyrażany już wielokrotnie przez kierownictwo NRD niepokój o obecny i dalszy rozwój sytuacji wewnętrznej w Polsce. Podkreślił znaczenie sojuszu z Polską i groźbę, jaką dla tego sojuszu stanowią siły kontrrewolucyjne i antysocjalistyczne w PRL, powiązane z siłami imperialistycznymi.

Stwierdził, że uchwały I-go Zjazdu „Solidarności” stanowią zagrożenie nie tylko dla Polski, ale również dla NRD. Wskazał, że w tej sytuacji NRD podejmować musi wysiłki na rzecz umacniania u siebie zdobyczy socjalistycznych. NRD dąży niezmiennie do umacniania jedności wspólnoty KS.

Wskazując na wciąż zaostrzającą się sytuację międzynarodową, a zwłaszcza na zbrojenia USA, popierane przez inne kraje Paktu Północno-Atlantyckiego, O. Fischer podkreślił konieczność podjęcia przez kraje socjalistyczne aktywnych działań na rzecz pokojowych inicjatyw Związku Radzieckiego zgłoszonych przez Leonida Breżniewa na XXVI Zjeździe KPZR oraz propozycji ZSRR zaprezentowanych przez A. Gromykę na XXXVI Sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ.

Rozmowy w MSZ koncentrowały się na ocenie stosunków dwustronnych. Omówiono także niektóre problemy międzynarodowe.

Tow. Krolikowski charakteryzując realizację uchwał X Zjazdu NSPJ wskazał, że główny wysiłek partii skierowany jest na umacnianie jedności i pogłębienie jej

kierowniczej roli we wszystkich dziedzinach życia społeczno-politycznego⁶¹. Po X Zjeździe NSPJ wydajność pracy zwiększyła się o 5%, a do końca roku powinna zwiększyć się do 7% w skali całej gospodarki.

Zmniejszenie dostaw węgla z Polski spowodowało konieczność jego importu z RFN (w roku bieżącym przewidują import węgla z RFN w ilości ok. 1 mln ton). Pociąga to za sobą naruszenie równowagi w bilansie płatniczym NRD. Trudności w realizacji dostaw importowych NRD odczuwa również w handlu z LRB, SRR oraz częściowo CSRS. Duży wysiłek kierowany jest na stabilne i dostosowane do potrzeb konsumentów zaopatrzenie rynku wewnętrznego.

Wydarzenia w Polsce stanowią przedmiot dyskusji na każdym zebraniu w zakładach pracy, w organizacjach partyjnych i młodzieżowych. NRD od samego początku zajmowała i zajmuje wobec działań „Solidarności” stanowisko zdecydowanie negatywne. Traktuje poczynania „Solidarności”, a zwłaszcza przyjęty przez nią na I Zjeździe program, jako działalność kontrewolucyjną, wymierzoną zarówno przeciwko socjalistycznej Polsce, jak też przeciwko NRD oraz innym krajom socjalistycznym. W NRD „Solidarność” nie ma i nie będzie miała żadnej bazy.

H. Krolikowski zaznaczył, że stanowisko NSPJ znajduje swój wyraz w szerokiej pracy polityczno-wychowawczej wśród społeczeństwa NRD, a także w środkach masowego przekazu. Każda decyzja dotycząca spraw polskich jest gruntownie analizowana.

Wiele informacji o Polsce zamieszczanych w środkach masowego przekazu NRD pochodzi z oficjalnych źródeł polskich. Kompetentne organa nie dopuszczają do pochopnych lub godzących w nasz kraj publikacji.

Tow. Krolikowski podkreślił, że stosunki dwustronne PRL–NRD osiągnęły wysoki poziom we wszystkich dziedzinach i mają swój historyczny wymiar. Opierają się one na porozumieniach zawartych między NSPJ i PZPR. Osiągnięty poziom tych stosunków należy umacniać, a jednocześnie zdecydowanie występować przeciw wszystkim i wszystkiemu, co je narusza lub naruszyć może.

Rozmówca stwierdził, że szczególne miejsce w naszej współpracy przypada stosunkom gospodarczym, które nas także wzajemnie uzależniają.

Problemy we współpracy gospodarczej występują po obu stronach.

NRD zamierza w najbliższym czasie tymi problemami się zająć. W resortach gospodarczych powołano grupy robocze, które mają wypracować konkretne wnioski dot. współpracy gospodarczej i wymiany handlowej z Polską. W tym celu w dniach 19–20 bm. przebywać będzie w Warszawie delegacja rządowa NRD pod przewodnictwem wicepremiera Weissa. Przedłoży on ofertę eksportową wartości

⁶¹ X zjazd NSPJ odbył się 11–16 kwietnia.

474 milionów rubli, w tym na dostawę 3 tys. samochodów osobowych oraz części zamienne do maszyn rolniczych i innych.

Propozycja polska dot. zwiększenia zatrudnienia n/obywateli w przemyśle NRD do ok. 30 tys. osób jest rozważana.

H. Krolikowski wysoko ocenił współpracę naukową i wymianę kulturalną z Polską. Stwierdził przy tym, że z uzasadnionych względów NRD zmuszona była przesunąć terminy realizacji szeregu imprez kulturalnych i naukowych. Nie oznacza to jednak, że wstrzymuje czy blokuje ona program realizacji umowy kulturalnej. Wskazał, że w roku bieżącym NRD wyda w przekładzie na j. niemiecki 59 tytułów, w tym 34 tytuły polskiej literatury pięknej, na którą jest w NRD duże zapotrzebowanie.

Z naszej strony postulowaliśmy, aby wymiana kulturalna nie ulegała ograniczaniu.

Wiele miejsca w rozmowach zajęła problematyka konsularna. Mówiąc o wprowadzonych w jesieni ub. roku ograniczeniach w masowym ruchu turystycznym między NRD a PRL tow. Krolikowski określił podjętą w tej sprawie decyzję jako konieczną i politycznie słuszną. Poinformował również, że w NRD działa powołany specjalnie do tych spraw sztab, pod jego przewodnictwem, który analizuje całość tematów związanych z ruchem osobowym. W okresie od 30.10.1980 r. do 24.09.1981 r. z Polski przyjechało do NRD 1.130 tys. turystów, w tym 195 tys. turystów indywidualnych. Z NRD do Polski wyjechało w analogicznym okresie 147 tys. turystów, w tym 57 tysięcy indywidualnych.

W tym czasie stwierdzono około 30–40 przypadków naruszenia obowiązujących w ruchu osobowym przepisów.

Każdy zgłoszony przez nas przypadek niewłaściwego traktowania obywatela polskiego przez władze graniczne NRD jest natychmiast badany.

W odpowiedzi stwierdziłem, że sprawa traktowania obywateli polskich przez służby graniczne NRD budzi nasz poważny niepokój. Mamy w tej sprawie wiele sygnałów od obywateli. Mamy także interpelacje poselskie. W tym kontekście sprawa ta ma także określony wymiar polityczny. Nie rozumiemy również przyczyn znacznego ograniczenia turystyki zorganizowanej.

H. Krolikowski stwierdził, że NRD nie zamierza ograniczać turystyki zorganizowanej. Na dowód tego przytoczył fakt podniesienia limitu finansowego na wymianę turystyczną do 100 milionów marek.

Wskazał przy tym, że szereg grup w ramach turystyki zorganizowanej nie podporządkowuje się programom turystycznym, a wielu jej uczestników oddala się na 2–3 dni do różnych miejscowości i uprawia nielegalny handel. Wzmocniona kontrola graniczna podyktowana jest koniecznością zabezpieczenia się przed

przenikaniem do NRD materiałów propagandowych o antysocjalistycznej treści, jak również potrzebą zapobiegania przejawom nielegalnego handlu czy wręcz spekulacji.

Z naszej strony podnieśliśmy również problem stosowania przez NRD wobec obywateli polskich w tranzycie z Berlina Zachodniego opłat w markach zachodnich⁶². Stwierdziliśmy, że zawarte z NRD dwustronne porozumienia, w tym zwłaszcza umowa komunikacyjna z 16 lipca 1971 r., mówią jednoznacznie o wolności tranzytu. Stosowana przez NRD praktyka naraża stronę polską na straty. Sprawy te winny być przedmiotem rozmów pomiędzy kompetentnymi resortami obydwu stron.

Tow. Krolikowski stwierdził, że pobieranie opłat za przewóz towarów z Berlina Zachodniego do Polski zgodne jest z postanowieniem byłej Rady Sojuszniczej Czterech Mocarstw, jak też z przepisami wewnętrznymi NRD. Opłat tych nie należy traktować jako opłat tranzytowych, lecz jako opłaty za przewóz towarów z Berlina Zachodniego do Polski przez terytorium NRD.

Opłaty te pobierane są nie tylko od obywateli polskich, lecz również od obywateli innych państw. Rozmówca dodał, że NRD nie zrezygnuje z pobierania tych opłat, gdyż wynikają one nie tylko z podanych wyżej przepisów prawnych, lecz także z decyzji politycznych władz państwowych NRD.

W odpowiedzi oświadczyłem, że przedstawiona argumentacja nie jest dla strony polskiej przekonująca.

^dTow. H. Krolikowski^d ze swej strony podniósł sprawy następujące:

^d– NRD uważa za niezbędne uregulowanie otwartej sprawy granicy morskiej PRL–NRD oraz strefy rybołówczej na Morzu Bałtyckim⁶³.

– NRD uważa nadal za otwartą sprawę „zwrotu NRD niemieckich dóbr kulturalnych znajdujących się w Polsce” (chodzi o znajdujące się w Bibliotece Jagiellońskiej zbiory byłej Pruskiej Biblioteki Państwowej)⁶⁴.

Wiceminister Krolikowski stwierdził, że wszystkie odnalezione dotąd na terytorium NRD zrabowane w czasie II wojny światowej przez Niemcy hitlerowskie polskie dobra kulturalne zostały Polsce przez NRD zwrócone.

⁶² Zob. dok. nr 115 i 145.

⁶³ Zob. PDD 1980 lipiec–grudzień, dok. nr 5. Umowa między PRL a NRD w sprawie rozgraniczenia obszarów morskich w Zatoce Pomorskiej została podpisana w Berlinie dopiero 22 maja 1989 r.

⁶⁴ W sprawie odnalezienia zbiorów Pruskiej Biblioteki Państwowej i zgłaszanych przez NRD roszczeń zob. PDD 1977, dok. nr 127, 159 i 173 oraz PDD 1980 styczeń–czerwiec, dok. nr 105.

Omawiając wybrane problemy międzynarodowe tow. H. Krolikowski poinformował, że w wyniku rozmów krymskich tow. E. Honeckera z L. Breżniewem⁶⁵ ma miejsce szereg konsultacji między NRD a ZSRR na różnych szczeblach.

NRD przygotowuje się do posiedzenia Komitetu Ministrów Spraw Zagranicznych krajów UW, które odbędzie się w grudniu w Bukareszcie.

Omawiając XXXVI Sesję Zgromadzenia Ogólnego ONZ rozmówca stwierdził, że sytuacja międzynarodowa coraz bardziej komplikuje się.

Siły imperialistyczne nie rezygnują z prób uzyskania przewagi strategicznej i kontynuują działania wymierzone przeciwko KS. Zmierzają do różnicowania poszczególnych KS i w ten sposób osłabiania pozycji państw UW.

Zwiększone zbrojenia USA zagrażają poważnie odprężeniu. Stawia to kraje socjalistyczne przed nowymi zadaniami.

Obecny kurs polityki USA w sprawie ulokowania w krajach NATO nowych broni rakietowo-jądrowych w Europie Zachodniej spotyka się ze zróżnicowanym przyjęciem.

Stosunki dwustronne NRD z poszczególnymi krajami Europy Zachodniej są – w ocenie H. Krolikowskiego – poprawne. Wyjątek stanowi w pewnym stopniu W. Brytania, z którą NRD nie ma bliższych kontaktów politycznych oraz znacznie szerszych obrotów handlowych.

NRD zakłada, że na początku 1982 r. dojdzie do spotkania Honecker-Schmidt⁶⁶ i że rozmowy te mogą przyczynić się do rozwoju współpracy obu państw niemieckich w wielu dziedzinach.

W pierwszej dekadzie listopada złoży wizytę we Francji Minister SZ NRD, O. Fischer⁶⁷. Zakłada się, że w wyniku rozmów w Paryżu może dojść do polepszenia stosunków między NRD a Francją.

Tow. Krolikowski podkreślił celowość dalszej współpracy resortów spraw zagranicznych PRL i NRD oraz koordynacji działań obu krajów w zakresie polityki zagranicznej.

Ze swej strony podkreśliłem zasadnicze znaczenie osiągniętego stanu stosunków PRL-NRD oraz naszą zdecydowaną wolę dalszego wszechstronnego rozwoju tych stosunków.

Wskazałem, że decydujące dla nas w naszej trudnej sytuacji jest zaufanie, poparcie i pomoc okazywana nam przez Związek Radziecki i inne bratnie kraje socjalistyczne.

⁶⁵ Do spotkania doszło 3 sierpnia.

⁶⁶ Kanclerz Schmidt przebywał w NRD 11–13 grudnia; zob. dok. nr 407.

⁶⁷ Wizyta miała miejsce 9–10 listopada.

Szeroko przedstawiłem naszą ocenę politycznych i ekonomicznych aspektów sytuacji wewnętrznej w Polsce. Podkreśliłem naszą niezmienną pozycję silnego ognia UW i RWPG.

Poinformowałem o znaczeniu, jakie przywiązujemy do uchwał XXVI Zjazdu KPZR dot. sytuacji międzynarodowej, pokojowej polityki ZSRR oraz roli, jaką przypisujemy dialogowi ZSRR–USA.

Poinformowałem także o naszym stanowisku w sprawie KOMiR oraz przygotowaniach do grudniowego (81) spotkania w Bukareszcie Ministrów SZ państw-członków Układu Warszawskiego.

W sumie – konsultacje należy uznać za pożyteczne i na czasie.

/–/ M. Dmochowski

AMSZ, Dep. I 51/84, w. 2

291

*22 października, pismo wicedyrektora Departamentu IV
do dyrektora DPWKiN w sprawie stacji naukowej PAN
i Biblioteki Polskiej w Paryżu*

Warszawa, dnia 22 października 1981 r.

Towarzysz Dyrektor S. Staniszewski
Departament Prasy, Współpracy Kulturalnej i Naukowej
w g m a c h u

Departament IV informuje, że w czasie rozmów przeprowadzonych w trakcie wizyty francuskiego ministra SZ Cheyssona (8–9 bm.) postawiona została m.in. – zgodnie z Waszymi sugestiami – sprawa Biblioteki Polskiej⁶⁸ oraz opodatkowania Stacji PAN.

W pierwszej kwestii odnotowaliśmy regres w stanowisku strony francuskiej, która stwierdziła, że sprawa nie leży w kompetencji rządu, lecz niezależnych organów sprawiedliwości. Francuzi zapewnili jednak o gotowości podjęcia rozmów.

⁶⁸ W sprawie negocjacji władz francuskich z władzami PRL dotyczących Biblioteki Polskiej w Paryżu (założonej w 1838 r. przez Adama Jerzego Czartoryskiego) zob. m.in. PDD 1973, dok. nr 69 i 187.

(W załączeniu – fotokopia odnośnego fragmentu protokołu z rozmów⁶⁹). Uzgodniono też, że strona polska przedstawi swe stanowisko na piśmie.

W związku z tym Departament IV proponuje przygotowanie w konsultacji z Departamentem Prawno-Traktatowym i Departamentem IV odpowiedniego memorandum, zawierającego wykładnię naszego punktu widzenia.

Uważamy, że należałoby również rozważyć celowość poinformowania opinii publicznej o sprawie, w formie np. zainspirowanego artykułu w prasie. Do rozważenia pozostaje także ewentualność zainteresowania problemem PAN-u oraz właściwej komisji sejmowej. Sugerujemy też zorganizowanie spotkania na te tematy w gronie przedstawicieli zainteresowanych departamentów MSZ.

W drugiej kwestii, dotyczącej stacji PAN, strona francuska stwierdziła, że problem został przekazany do rozpatrzenia kompetentnym władzom.

Jednocześnie komunikujemy, iż minister Cheysson w rozmowie z Przewodniczącym Rady Państwa podniósł sprawę przydziału lokalu dla liceum francuskiego w Warszawie.

^fS. Bożym^f

AMSZ, Dep. IV 45/84, w. 1

292

*23 października, szyfrogram ambasadora w Kolonii
w sprawie możliwości uzyskania kredytów finansowych w RFN*

Tajne
Do rąk własnych

Szyfrogram Nr 915/IV
z Kolonii, nadany 23.10.81, g. 12.00

Czyrek

Z rozmowy z Von Amerongenem.

Po przedstawieniu z mojej strony krytycznej oceny stosunku rządu RFN i banków prywatnych do naszych postulatów finansowych oraz naświetleniu b. trudnej

⁶⁹ Załącznika brak.

sytuacji ekonomicznej i płatniczej Polski A. przedstawił szereg ocen dot. klimatu wokół polskich problemów finansowych i postulatów kredytowych:

a) Banki zachodnie uważają, że tak jak dotychczas także i w przyszłości w grę mogą wchodzić tylko krótkoterminowe rozwiązania problemów zadłużenia i spłat. Rozwiązania generalne, długofalowe wyklucza się ze względu zarówno na sytuację w Polsce, jak i na sytuację międzynarodową. Istnieje za duże ryzyko, że dojdzie do nieprzewidzianego rozwoju sytuacji politycznej.

b) Ewentualne jednak ogłoszenie przez Polskę niewypłacalności (moratorium) miałyby katastrofalne znaczenie dla całego obiegu kapitału w skali światowej, gdyż pociągnęłyby za sobą identyczne kroki ze strony np. Brazylii, Rumunii itd. W interesie więc banków nie leży dopuszczenie do takiego kroku.

c) W opinii banków prywatnych pomoc radziecka i innych KS jest za mała w porównaniu z zaangażowaniem i interesami gospodarczymi i politycznymi obozu socjalistycznego. Ze swoich rozmów z jednej strony z Tichonowem, Żiwkowem, Ceausescu i w innych KS, z drugiej z szefami banków amerykańskich A. wyciąga wnioski, że w sprawie pomocy dla Polski istnieje swego rodzaju „równowaga obaw”.

ZSRR i KS, zdaniem A., obawiają się, że w Polsce może dojść do takich zmian, które nie będą uzasadniały celowości pomocy. Banki zachodnie obawiają się natomiast takiego rozwoju sytuacji w Polsce, który spowoduje konieczność interwencji radzieckiej. W związku z tym A. proponował – jak twierdzi – Tichonowowi utworzenie np. tzw. „punktu rejestracji” pomocy zarówno wschodniej, jak i zachodniej, a więc pewną koordynację interesów. Mógłby tym zajmować się np. Bank RWPB.

Radzieccy odrzucili ten pomysł.

d) Sytuacja budżetowa RFN jest gorsza, niż wcześniej przewidywano. Ponieważ oczekiwana poprawa koniunktury nie następuje, deficyt będzie znacznie wyższy, niż zakładano latem. SPD w imię swych partykularnych interesów (wybory w Hesji w 1982 r.) nie chce zgodzić się na cięcia w sferze wydatków socjalnych. Wszystko to tworzy niekorzystny klimat dla polskich postulatów dot. kredytów gwarantowanych.

Według A. polityczna waga stabilizacji w Polsce winna mieć dla RFN absolutny priorytet, jednak rząd, a szczególnie SPD, nie chcą tego widzieć. Stąd negatywny stosunek do naszych problemów finansowych.

e) Decydującym czynnikiem wpływającym na klimat rozpatrywania naszych problemów finansowych pozostaje nadal wewnętrzna sytuacja w Polsce, jej aspekty polityczne i gospodarcze. Nadal oczekuje się choćby oznak powrotu do stabilizacji i normalnej pracy. Ostatnie decyzje Plenum przyjęto z nadzieją na pozytywne zmiany. Oczekuje się dalszych konkretnych działań w kierunku stabilizacji władzy i gospodarki.

Polemizowałem, posługując się cyframi, z jego oceną pomocy ZSRR i innych KS. Podkreśliłem elementy wskazujące na realność programu wychodzenia Polski z kryzysu i wagę, jaką w tym celu mają obecnie odegrać krótkie kredyty finansowe. Obiecał rozmawiać na ten temat z Mattheoferem i Lambsdorffem oraz prezesami banków. A. pełni (obok innych) funkcję przewodniczącego Komisji Doradczej Banków RFN.

/-/ Chyliński

AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 70

293

*24 października, szyfrogram ambasady w Bagdadzie
o trudnościach w realizacji polskich inwestycji w Iraku*

T a j n e
°Pilne°

Szyfrogram Nr 966/IV
z Bagdadu, nadany 24.10.81, g. 13.00

Olechowski – Strzelecki

Od dłuższego czasu notujemy niepokojącą sytuację ekonomiczno-produkcyjną na polskich budowach w Iraku⁷⁰. Dwa największe oddziały PHZ, to jest Polimex-Cekop i Budimex, przewidują zamknięcie tego roku ujemnymi saldami. Zasadniczy wpływ na tę sytuację w Polimex-Cekop mają straty nadzwyczajne w postaci płaconych kar w wysokości ca 7,5 mln. dolarów. W Budimexie natomiast zasadniczy wpływ ma sytuacja na budowie w Abu-Greib. Ujemne saldo na tej budowie wynosi już ponad 13 mln. dolarów i pogłębia się z każdym miesiącem. Jest już pewne, że budowy tej nie odda się w terminie umownym, partner iracki zatrzymuje a conto kar umownych 10 procent wartości sprzedaży – wyniesie to sumę ca 11 mln dolarów.

⁷⁰ Szyfrogramem z 7 lipca radca handlowy w Bagdadzie Henryk Mędlewski informował dyrektora Kapuścińskiego: „Minął rok od podpisania kontraktu na budowę 500 km linii 132 kV w Iraku, a dotąd nie przyszła z kraju ani jedna tona konstrukcji niezbędnych do montażu. 5.4 br. interweniowaliśmy u wiceministra energetyki, 14.4 u ministra energetyki, a w maju zwróciliśmy się depeszą specjalną (84) do ministrów HZiGM oraz energetyki w tej sprawie. Brak odpowiedzi. Brak dostaw. Klient grozi nie tylko sankcjami ekonomicznymi, ale zerwaniem wszelkich kontaktów handlowych z Elektrimem. Proszę o pomoc”; AMSZ, ZD 23/84, w. 1, t. 10.

Ponadto niespłacana jest na bieżąco zaliczka wzięta na zakup sprzętu w wysokości ca 17 mln dolarów, sprzęt zaś w dużym stopniu jest zużyty, mimo że wykonano zaledwie 12 procent przewidzianych prac. W sumie więc istnieje realne zagrożenie na tej budowie ca 40 mln dolarów. Odrobienie tego jest mało prawdopodobne, tym bardziej że upłynęła już połowa czasu przewidzianego kontraktem, a klientowi na ca 40 tys. hektarów oddano do użytku zaledwie 70 hektarów. Generalnym wykonawcą jest Krakowskie Zjednoczenie Budownictwa, specjalizujące się w budownictwie mieszkaniowym.

/-/ Żelazowski, Danek

AMSZ, ZD 23/84, w. 1, t. 10

294

*26 października, szyfrogram ambasady w Trypolisie
w sprawie strajku załogi realizującej inwestycję w Libii*

T a j n e
„Pilne”

Szyfrogram Nr 984/IV
z Trypolisu, nadany 26.10.81, g. 17.00

Strzelecki

Na budowie w Dernie miała miejsce 17 bm. kilkugodzinna przerwa w pracy z szeregiem żądań, w tym głównie socjalno-bytowych. Jest tam ponad 1500 ludzi. Warunki i organizacja pracy złe. Dyrekcja nie panuje nad sytuacją. Stwarza to niebezpieczeństwo dalszych akcji strajkowych, co może spowodować interwencyjne wkroczenie Libijczyków. Aktualny stan wymaga szybkich zmian organizacyjnych i kadrowych. Konieczne podjęcie szybkich działań zapobiegawczych⁷¹.

/-/ Olesik

AMSZ, ZD 23/84, w. 15, t. 135

⁷¹ Szyfrogramem z 10 lutego ambasada w Trypolisie uprzedzała: „Cały czas spotykamy się z próbami organizowania «Solidarności» oraz przenoszenia rozbicia organizacyjnego z kraju do Libii. Akcje nasilają się okresowo po przyjeździe nowych grup pracowników. Operując argumentem o zakazie działania zw. zaw. w Libii udaje nam się dotychczas prowadzić jednolitą działalność pod szyldem samorządów pracowniczych”; AMSZ, ZD 23/84, w. 15, t. 135.

295

*26 października, notatka chargé d'affaires ambasady w Singapurze
w sprawie stosunków polsko-singapurskich (fragmenty)*P o u f n eNOTATKAdot. sytuacji wewnętrznej i polityki zagranicznej Singapuru
oraz stosunków polsko-singapurskich

W związku z moim powrotem do kraju po prawie 4-letniej pracy w Ambasadzie PRL w Singapurze (od listopada 1977 roku) czuję się w obowiązku przedstawić niniejszą sumaryczną notatkę na temat sytuacji wewnętrznej i polityki zagranicznej Singapuru oraz stosunków polsko-singapurskich.

[...] ⁷²

III. Stosunki polsko-singapurskie

W okresie ostatnich 4 lat stosunki polsko-singapurskie charakteryzowały się, chociaż skromną, ale odczuwalną tendencją rozwojową. W okresie tym następował stały wzrost obrotów w wymianie handlowej, a w szczególności wzrost polskiego eksportu do Singapuru. Podczas gdy w roku 1977 polski eksport do Singapuru wynosił 9,3 miliona złotych dewizowych, to w roku 1978 wzrósł do 17,9 miliona złotych dewizowych, w roku 1979 do 24,5 miliona złotych dewizowych, a w roku 1980 zamknął się sumą 42,6 miliona złotych dewizowych. Dobre rezultaty osiągnięte zostały również w pierwszej połowie 1981 roku. W okresie tym polski eksport do Singapuru osiągnął sumę 24,3 miliona złotych dewizowych.

W omawianym okresie zapoczątkowany został proces udziału polskich central handlu zagranicznego w organizowanych w Singapurze wystawach i targach o charakterze regionalnym i międzynarodowym, a także proces odwiedzania przez przedstawicieli firm singapurskich Międzynarodowych Targów Poznańskich. Zapoczątkowany został również proces udziału Singapurczyków w różnych kursach organizowanych w Polsce pod auspicjami organizacji międzynarodowych.

Wielu Singapurczyków odwiedziło polskie centrale handlu zagranicznego, jak również wielu przedstawicieli polskich central handlu zagranicznego przebywało w Singapurze. Kontakty te stanowiły ważny element w rozwoju polsko-singapurskiej wymiany handlowej. Warto tu wspomnieć, że w roku 1978 przebywał w Singapurze z nieoficjalną wizytą Minister Handlu Zagranicznego i GM, w roku 1979 wiceminister tego resortu, a w roku 1980 Prezes Banku Handlowego.

⁷² Pominięto fragment dotyczący sytuacji wewnętrznej i polityki zagranicznej Singapuru.

Mimo nieoficjalnego charakteru tych wizyt stwarzały one możliwość przeprowadzenia z Singapurczykami rozmów i poznania możliwości obu krajów w zakresie rozwoju stosunków dwustronnych w dziedzinie gospodarczej i handlowej.

Trwały element w stosunkach polsko-singapurskich stanowi zalegalizowanie przez stronę singapurską w omawianym okresie polsko-singapurskiej spółki „POLSIN”. Obecnie spółka działa bez zakłóceń i odgrywa ważną rolę w dwustronnej i nie tylko dwustronnej wymianie handlowej. Znaczna część eksportowanych przez Polskę towarów za pośrednictwem spółki trafia bowiem do całego obszaru ASEAN.

Bez zakłóceń działa również polskie przedstawicielstwo żeglugowe, chociaż mimo podejmowanych starań nie zostało ono przez Singapurczyków zalegalizowane jako polsko-singapurska spółka żeglugowa. Singapurczycy zaślaniali się bowiem i nadal zaślaniają się brakiem decyzji w tej sprawie. Niezależnie jednakże od tego polskie przedstawicielstwo żeglugowe rozszerzyło znacznie swoją działalność. Poprzednio obsługiwało tylko statki należące do Polskich Linii Oceanicznych, a obecnie obsługuje również statki należące do Polskiej Żeglugi Morskiej oraz do polsko-chińskiej i polsko-koreańskiej spółek żeglugowych.

W omawianym okresie zapoczątkowane zostały kontakty w dziedzinie kulturalnej. W roku 1978 przebywał w Singapurze na występach zespół Polskiej Rewii na Lodzie. Zespół był bardzo dobrze przyjmowany. Nawiązane zostały również kontakty między związkami fotograficznymi obu krajów, w ramach których polscy fotograficy brali udział w organizowanych w Singapurze międzynarodowych wystawach fotograficznych. Singapur odwiedzali również polscy dziennikarze.

Na uwagę wydaje się zasługiwać fakt zatrudnienia w omawianym okresie 4 muzyków polskich, którzy z ramienia Pagartu pracują w Orkiestrze Symfonicznej Singapuru. W ślad za zatrudnieniem przy współdziałaniu Ambasady tych muzyków ostatnio w Singapurze przebywał na występach jeden ze śpiewaków opery warszawskiej, który wystąpił z Orkiestrą Symfoniczną Singapuru jako solista. Ambasada czyniła także starania o przyjazd do Singapuru polskiego pianisty. Konkretnie chodziło o Zimermana. Pagart odpowiedział jednakże, że przyjazd taki może być możliwy dopiero w 1983 roku podczas jego wyjazdu na występy do Japonii i przy okazji do Singapuru.

W omawianym okresie zatrudniony został w Biurze Planowania Rozwoju Singapuru polski architekt. Ponieważ jego kontrakt wygasł w 1981 roku, Singapurczycy zwrócili się o przedłużenie tego kontraktu na dalsze 3 lata. Przy poparciu tego wniosku przez Ambasadę Polservice wyraził zgodę. Warto przy tym dodać, że z ramienia Polservice pracuje w Singapurze znaczna ilość polskich oficerów i marynarzy na statkach bandery singapurskiej.

Po kilkuletnich negocjacjach i wysiłkach Ambasady udało się doprowadzić do podpisania w grudniu 1979 roku polsko-singapurskiej umowy o cywilnej

komunikacji lotniczej. W drugiej połowie października 1980 przebywała w Singapurze delegacja Polskich Linii Lotniczych, która przeprowadziła rozmowy na temat praktycznej realizacji tej umowy. W wyniku rozmów dokonano pewnych uzgodnień techniczno-finansowych, które mają być przedstawione do akceptacji właściwym władzom polskim. Delegacja wyraziła nadzieję, że jeśli uzgodnienia te zostaną przez władze polskie zaakceptowane, to powstanie możliwość otwarcia polskiej linii lotniczej do Singapuru w połowie 1982 roku.

Ambasada podejmowała również wysiłki zmierzające do podpisania między Polską a Singapurem umowy o zniesieniu podwójnego opodatkowania. Singapurczycy odpowiedzieli jednakże, że sprawa ta może być rozważona w przyszłości, ponieważ obecnie nie widzą możliwości podpisania takiej umowy.

W sumie można powiedzieć, że w okresie ostatnich 4 lat w stosunkach polsko-singapurskich odnotowany został pewien postęp i ożywienie we wzajemnych kontaktach. Kontakty te zostały jednakże ostatnio nieco osłabione w związku z wydarzeniami w Polsce. Ponieważ wydarzenia te oraz trudności gospodarcze, z którymi obecnie Polska ma do czynienia, są przede wszystkim na użytek wewnętrzny bardzo szeroko w Singapurze przedstawiane nie tylko w przemówieniach ważniejszych osobistości tego kraju, lecz również w środkach masowego przekazu, nastąpiło pewne osłabienie zaufania do Polski jako partnera handlowego. Odbudowywanie tego osłabionego zaufania zależeć będzie w decydującym stopniu od poprawy polskiej gospodarki oraz sytuacji istniejącej obecnie na odcinku polskiego eksportu.

Generalnie należy stwierdzić, że podobnie jak w latach ubiegłych nie należy oczekiwać, aby Singapurczycy przejawiali inicjatywy w kierunku dalszego rozwoju polsko-singapurskich stosunków bilateralnych, w szczególności w świetle zaostrenia antykomunistycznego kursu zarówno w polityce wewnętrznej, jak i zagranicznej Singapuru. Rozwój tych stosunków w decydującym stopniu zależeć będzie nadal od możliwości i inicjatywności strony polskiej.

Singapur, 26 października 1981.

^fHenryk Jurgiel^f

AMSZ, Dep. II 38/86, w. 6

296

*27 października, szyfrogram ambasadora w Ułan Bator
o mongolskich i radzieckich reakcjach na wydarzenia w Polsce*

T a j n e
Specjalnego znaczenia

Szyfrogram Nr 991/IV
z Ułan Bator, nadany 27.10.81, g. 9.10

Mulicki

Sytuacja w Polsce po IV Plenum KC PZPR jest tematem stałych dyskusji wśród tutejszych kadr mongolskich i radzieckich (na szkoleniach partyjnych akcentuje się obok sytuacji kontrrewolucyjnej w Polsce także niewdzięczność Polaków wobec ZSRR i prozachodnie nastawienie). O ile kadra wyższa widzi wydarzenia w Polsce w świetle złożonych uwarunkowań wewnętrznych i międzynarodowych oraz ma nadzieję na pozytywny zwrot, to aktyw niższych szczebli i zwykli członkowie partii patrzą na nie w sposób jednoznacznie uproszczony. Klimat taki jest urabiany w środkach informacji wewnętrznej, biuletynach partyjnych itp. W ostatnim czasie dostępny nam biuletyn „Moncame” (odpowiednik polskiego BS) wiele stron poświęca za TASS relacjom z posiedzeń z seminariów marksistowsko-leninowskich w Hucie „Warszawa” i Hucie „Katowice”, w Wałbrzychu oraz publicystyce „Żołnierza Wolności”, przytaczając obszerne fragmenty wypowiedzi odnoszące się m.in. do konkretnych aktualnych członków BP, których należałoby wykluczyć z partii za „współpracę z ekstremistami z Solidarności”. Nic dziwnego, że jeśli takimi informacjami karmi się tutejszy aktyw – musi w nim narastać oburzenie i co najmniej rezerwa do Polaków.

Wkrótce mam się spotkać z kierownictwem Ambasady ZSRR⁷³.

/-/ Stawiarski

AMSZ, ZD 23/84, w. 15, t. 139 (druk: *Przed i po 13 grudnia, t. II, dok. nr 315*)

⁷³ W odpowiedzi szyfrogramem z 27 października dyrektor Gabinetu Ministra Stanisław Jarząbek przekazywał: „Informacje o odgłosach na temat sytuacji w Polsce – cenne. Redaguj jednak uważniej: przykład publicystyki «Żołnierza Wolności» i zdanie zaczynające się od «Nic dziwnego...» wynikają chyba ze zbyt pośpiesznych uogólnień. Nie organizuj spotkania w tej sprawie z Ambasadą ZSRR”; AMSZ, ZD 23/84, w. 15, t. 140.

297

*27 października, szyfrogram ambasadora w Moskwie
o przebiegu sesji Międzynarodowej Organizacji Dziennikarzy*

Tajne
Specjalnego znaczenia
Natychmiast, ale nie nocą
T.S.Z.

Szyfrogram Nr 1015/IV
z Moskwy, nadany 27.10.81, 15.00

Natorf

Pełnej oceny przebiegu MOD gospodarze dotychczas jeszcze oficjalnie nie dokonali. Częstkowe informacje świadczą, że delegacja SPD aktywnie uczestniczyła w szczególności w sprawach proceduralnych, w tym wystąpiła przeciw przyjęciu do MOD Związku Zawodowego Dziennikarzy Polskich. Jak wiadomo, pozostałe uczestniczące delegacje wypowiedziały się za przyjęciem tego związku wraz z 20 innymi stowarzyszeniami krajowymi. Również odnotowuje się kontrowersyjne wystąpienie delegacji SDP w sprawie wyboru wiceprzewodniczącego ze strony polskiej. Wobec różnic zdań pomiędzy delegacją „Błaszczyka i Bratkowskiego” pozostawiono vacat do chwili zdecydowania przedstawicielstwa przez stronę polską. Nie odnotowano wyraźnych cech zachowania prowokacyjnego ze strony delegacji SDP, mimo iż z wypowiedzi prywatnych można wnioskować, że organizację MOD Bratkowski uważa za mało znaczącą i że pozostaje ona pod całkowitym wpływem gospodarzy.

W czasie pobytu Bratkowski usilnie zabiegał o możliwość spotkań i rozmów z odpowiednio wysoką reprezentacją dziennikarzy radzieckich. W pierwszym okresie umożliwiono Bratkowskiemu spotkanie poprzez APN z dziennikarzami na niskim szczeblu.

Umożliwiono mu następnie spotkanie z urzędującym wiceprzewodniczącym Związku Dziennikarzy Radzieckich – Lomko. W obu tych spotkaniach, według gospodarzy, Bratkowski prezentował identyczne stanowisko, a mianowicie: deklarował się jako komunista internacjonalista, zwolennik Polski Socjalistycznej, zaprzyjaźnionej z ZSRR i innymi państwami Układu.

Podkreślał, iż przyjaźń i wszechstronna współpraca jest korzystna dla naszego kraju. Uwypuklał jako podstawowy problem kraju sprawy ekonomiki proponując w tej sprawie elementy programu Solidarności (samorząd wiejski i przemysłowy). W kwestii zmian na stanowisku I Sekretarza naszej partii zdaniem Bratkowskiego, według radzieckich rozmówców, Kania doprowadził do utraty w społeczeństwie polskim zaufania do partii i w związku z tym przewiduje duże trudności następcy.

Radziecy w sposób zasadniczy (Lomko) w tonie chłodnym i oficjalnym zakomunikowali Bratkowskiemu, iż ocena dziennikarzy radzieckich zasadniczo różni się od poglądów Bratkowskiego. We własnym środowisku po odbytych spotkaniach wbrew rzeczywistości prezentował swe rozmowy jako bardzo udane.

Bratkowski kontaktował się również z innymi przedstawicielami, uczestnikami MOD oraz z korespondentami zachodnimi akredytowanymi w Moskwie, dając tym samym wyraz, iż jest w stanie poza MOD-em prowadzić sprawy współpracy z zagranicą. Złożył na własną prośbę, wraz z trzema członkami delegacji, wizytę ambasadorowi.

Podkreślić należy, że gospodarze z własnej inicjatywy okazali szczególnie ciepłe przyjęcie delegacji Związku Zawodowego Dziennikarzy Polskich (Błaszczyk), zorganizowali specjalne towarzyskie spotkanie z delegacjami KS oraz z udziałem władz dziennikarzy radzieckich i innych instytucji Związku Radzieckiego.

Innym elementem prezentacji stosunku władz radzieckich była oficjalna informacja w „Prawdzie” i innych źródłach przekazu o spotkaniu się Afanasjewa, przewodniczącego Związku Dziennikarzy Radzieckich, redaktora naczelnego „Prawdy”, z Bekiem.

Po uzyskaniu dalszych informacji oceny przebiegu MOD prześlemy dodatkowo.

/-/ Olszewski

AMSZ, ZD 23/84, w. 9, t. 96

298

*27 października, szyfrogram wicedyrektora DSiP (z Madrytu)
o naradzie przedstawicieli krajów socjalistycznych w czasie spotkania KBWE*

T a j n e

Szyfrogram Nr 1067/IV
z Madrytu, nadany 27.10.81, g. 22.00

Dąbrowa

Ze spotkania KS UW.

1. Dominuje przekonanie, że w pierwszym okresie obrad spotkania w Madrycie nie będzie istotnego postępu. Główną przyczyną – sztywne stanowisko USA i ich naciski na sojuszników oraz kraje neutralne. Prowadzone w czasie przerwy

konsultacje dwustronne nie dały spodziewanych efektów. Neutrałowie nie widzą dostatecznego marginesu dla własnej inicjatywy, która umożliwiłaby wyjście z impasu w sprawie strefy. Kraje członkowskie NATO na razie poddają się amerykańskiej presji mimo nieoficjalnie manifestowanych chęci zbliżenia stanowisk.

2. Z rozmów z radzieckimi: będą dążyć do nadania obecnej rundzie charakteru roboczego. Nie chcą konfrontacji, ale gdyby USA – jak zapowiadają – powróciły do debaty imputacyjnej, zareagują bardzo stanowczo i ostro. Poinformowali nas o swoich kontaktach: z Francuzami – sygnały o chęci uelastycznienia stanowisk, z Amerykanami, którzy określili projekt USA nt. strefy jako „podstawę do dyskusji”, a nie „ostatnie słowo” (jak to poprzednio twierdził Kampelman), z Austrią – gotowość do poszukiwania kompromisu. Iljiczow poinformował, że wysłali notę do Dep. Stanu, w której wyjaśniają, że rekompensata Zachodu nie musi obejmować całego Atlantyku, ale wyłącznie „akweny morskie i przestrzeń powietrzną przylegające do Europy”. Potwierdzili, że zdecydowanie odrzucają możliwość dalszych koncesji i jednostronnych ustępstw. Z zainteresowaniem przyjęli naszą informację o konsultacjach w Paryżu i zamiarze kontynuowania dialogu z tut. delegacją francuską.

/–/ Konarski

AMSZ, ZD 23/84, w. 9, t. 88

299

*27 października, notatka informacyjna
z rozmów ministra spraw zagranicznych z przedstawicielami
dyplomatycznymi Francji, Wielkiej Brytanii, Szwecji i RFN*

Warszawa, dnia 27 października 1981 r.

Poufne

NOTATKA INFORMACYJNA

W dniu 26 października br. wezwałem kolejno Chargé d'Affaires a.i. Francji, Ambasadora W. Brytanii i Ambasadora Szwecji.

W rozmowach nawiązałem do dialogu, jaki utrzymujemy z tymi krajami, ostatnich spotkań w Nowym Jorku z okazji sesji ONZ i w przypadku Francji do niedawnej wizyty ministra spraw zagranicznych C. Cheyssona w Warszawie.

Podkreśliłem, że od czasu tych spotkań sytuacja w Polsce bardzo szybko ewoluje w niebezpiecznym kierunku, co może grozić konfrontacją.

Partia i Rząd bronią polityki socjalistycznej odnowy i szukają dla niej instytucjonalnych i osobowych rozwiązań. Służą temu m.in. rozmowy I Sekretarza KC PZPR W. Jaruzelskiego z kierownictwem kościoła, kół naukowych i innych środowisk.

Solidarność wszakże odmawia współdziałania w wyprowadzeniu kraju z kryzysu. Świadczą o tym ostatnie uchwały Komisji Krajowej i masowe akcje ^hstrajkowe ^hdławiące polską gospodarkę.

Podkreśliłem, że Solidarność twierdzi, iż ma oparcie na Zachodzie, który wg. wypowiedzi jej przywódców udzieli Polsce dużej pomocy gospodarczej, jeśli zostaną spełnione przez rząd PRL wszystkie żądania Solidarności.

Na tle powyższego oświadczyłem jednoznacznie, że rząd nie ma już pola manewru. Rząd szczerze chciał partnerskiej współpracy z Solidarnością, zwłaszcza w wyprowadzaniu kraju z kryzysu, ale wobec takiej postawy kierownictwa Solidarności musi reagować stanowczo na dławienie gospodarki i anarchizację życia społecznego. ^hW przeciwnym wypadku Polsce grozi wojna domowa, która nie byłaby tylko sprawą Polski^h.

Prosiłem o dokładne przekazanie powyższego rządowi ww. krajów. Wyraziłem przekonanie, że nasze stosowne działania w tym względzie spotkają się ze zrozumieniem.

27 bm. podobną rozmowę przeprowadzono w MSZ z Ambasadorem RFN.

Rozmówcy stwierdzili, że niezwłocznie przekażą powyższe swoim rządowi. Podkreślali zainteresowanie swoich krajów stabilizacją sytuacji w Polsce. Zapewniali, iż rozumiejąc złożoność naszej sytuacji rządy ich krajów nie uczynią nic, by ją komplikować. Brytyjczyk i Szwed pytali, czy rząd nasz zamierza wprowadzić stan wyjątkowy.

Józef CZYREK

300

*28 października, notatka informacyjna
o relegowaniu studentów polskich z Politechniki Lwowskiej*

P O U F N E

NOTATKA INFORMACYJNA

W dniu 14 października 1981 r. formalną decyzją rektora władze lwowskie odpowiedzialne za bezpieczeństwo publiczne relegowały z Politechniki Lwowskiej i wydalily z terytorium ZSRR pięciu studentów polskich (2 – II rok studiów; 2 – III rok studiów; 1 – V rok stud.) za „ordynarne naruszenie przepisów porządkowych” obowiązujących w ZSRR.

Decyzję podjęto bez konsultacji i powiadomienia Ambasady PRL i Konsulatu Generalnego w Kijowie. Placówki polskie dowiedziały się o tym po fakcie od polskich studentów.

Na podstawie rozmów konsula K. Dery z przedstawicielami władz Lwowa, uczelni oraz ze studentami polskimi Politechniki Lwowskiej przeprowadzonych następnego dnia po wydaleniu studentów, ich oświadczenia pisemnego i depeszy Ambasady – przyczyny, tło i przebieg wykonania w/w decyzji przedstawiają się następująco:

Po otwarciu sezonu teatralnego wystawieniem sztuki St. Wyspiańskiego „We-sele” przez Polski Teatr Ludowy we Lwowie – zgodnie z tradycją teatru – grupa aktorów, w skład której wchodziło troje obywateli radzieckich (dyr. i reż. teatru Zbigniew Chrzanowski, jego siostra oraz studentka Konserwatorium Lwowskiego) i pięcioro wydalonych później studentów (od lat, jak tylko pojawili się we Lwowie studenci polscy, są oni przyciągani przez dyrektora do działalności teatru, który istnieje od 1958 r.), udała się pod pomnik A. Mickiewicza, aby złożyć wszystkie kwiaty otrzymane od publiczności w tym dniu. Siostra reżysera niosła ze sobą do domu szablę stanowiącą rekwizyt teatralny.

W trakcie składania kwiatów o godz. 0.30 – 13.X.81 r. dyrektor teatru zarecytował fragmenty „Ody do młodości” A. Mickiewicza. Studenci twierdzą, że robił to b. cicho, „trwało to ok. 3 minut i odbywało się w ciszy należnej miejscu i okolicznościom”.

Prawdopodobnie nie była to jednak „cisza”, skoro przedstawiciele władz miejscowych oświadczyli konsulowi, że wygłaszano przed pomnikiem hasła typu: „w jedności siła”, „razem, młodzi przyjaciele”, „tylko solidarnie”. Wnioskować należy z tego, że recytowany był najprawdopodobniej następujący fragment „Ody”:

„Razem, młodzi przyjaciele!
W szczęściu wszystkiego są wszystkich cele;
Jednością silni, rozumni szaleam,
Dalej, młodzi przyjaciele!

Hej ramię do ramienia! wspólnymi łańcuchy
Opaszmy ziemskie kolisko!
Zestrzelmy myśli w jedno ognisko
I w jedno ognisko duchy!”

Po oddaleniu się od pomnika cała grupa została zatrzymana przez funkcjonariuszy milicji i poproszona na najbliższy komisariat pod zarzutem głośniego zachowywania się w miejscu publicznym po godz. 23.00. Po spisaniu personaliów, złożeniu pisemnego wyjaśnienia na tę okoliczność przez dyr. Zb. Chrzanowskiego i wykonaniu polecenia zawinięcia szabli (bo broni nie wolno nosić na ulicy) oświadczone zatrzymanym, że nieporozumienie zostało wyjaśnione, że mogą iść do domu i że uczelnia nie będzie powiadomiona.

14 października 1981 r. ok. godz. 16.00 piątkę polskich studentów poproszono do prorektora Politechniki Lwowskiej, który w obecności grupy odpowiedzialnych pracowników uczelni i osób studentom nieznanych oznajmił im, że za ordynarne naruszenie przepisów porządkowych obowiązujących w ZSRR zostali oni usunięci z uczelni i wydaleny z terytorium Związku Radzieckiego, że w ciągu paru godzin zostaną odesłani do granicy PRL i że decyzje te są ostateczne i nieodwołalne. Decyzje te zakomunikowano następnie wszystkim studentom polskim Politechniki Lwowskiej.

Prośby przedstawicieli organizacji SZSP i PZPR złagodzenia stanowiska władz radzieckich lub przynajmniej zawieszenia wykonania decyzji do przyjazdu konsula PRL w dniu następnym – nie odniosły skutku.

Po godz. 2.00 w nocy 15.X.1981 r. cała piątka została odwieziona do granicy w asyście samochodów milicyjnych i karetki pogotowia (ponieważ jedna z wydalonych osób doznała ataku serca, a dwie dalsze – szoku nerwowego).

Konsulowi K. Derze, który przyjechał do Lwowa w dniu 15.X.1981 r., władze uczelni i Rady Miejskiej d/s Studentów Zagranicznych oświadczyły, że decyzje relegowania i wydalenia tych studentów były decyzjami politycznymi i że zostały one zobowiązane do ich szybkiego wykonania.

Widocznie zajście przed pomnikiem A. Mickiewicza uznano za demonstrację polityczną. Potwierdził to w rozmowie z naszym konsulem I Sekretarz Komitetu Obwodowego KPZR we Lwowie tow. Wiktor Dobryk stwierdzając, że była to próba prowokacji i że każdą taką próbę będą udaremniać.

W świetle posiadanych materiałów Departament d/s Stosunków z ZSRR proponuje:

- przyjąć do wiadomości decyzje władz lwowskich i umożliwić wydalonym studentom kontynuowanie studiów w kraju;
- zwrócić się za pośrednictwem Ambasady PRL w Moskwie o oficjalne stanowisko Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego i Średniego Zawodowego ZSRR w sprawie tego incydentu;
- zwrócić w rozmowie z przedstawicielem Ambasady ZSRR w Warszawie uwagę na niewłaściwość pominięcia placówek polskich przy podejmowaniu decyzji o usunięciu studentów;
- zalecić polskim placówkom w ZSRR dalsze wzmożenie opieki nad studentami polskimi i pracy ideowo-wychowawczej w tym środowisku⁷⁴.

^fRoszak^f

AMSZ, Dep. I 40/84, w. 2

⁷⁴ Szyfrogramem z 22 października ambasador w Moskwie informował: „Według naszego ustalenia decyzją rektora Politechniki Lwowskiej w dniu 14 października br. relegowano z uczelni, a następnie wydano z terytorium ZSRR pięciu polskich studentów [...]. Ambasada wyjaśniła przebieg incydentu z Minwuzem ZSRR. Wyraził on ubolewanie, twierdząc, że niezależnie od zaistniałego faktu przyjęte formy jego rozwiązania są niezgodne z normami określonymi w porozumieniu o współpracy między MNSzWiT a Minwuzem ZSRR. Wykorzystano również naradę polskiego aktywu partyjno-młodzieżowego z całego terytorium ZSRR (w dniu 21.10.br.) dla wyjaśnienia zasad postępowania studentów w ZSRR. Sposób relegowania nie odpowiada porozumieniom ani zwyczajom stosowanym w tych przypadkach. Wydaje się nam, że o niestosownym załatwieniu tej sprawy należy powiadomić przez nasze ministerstwo ambasadę radziecką w Warszawie. Materiały w tej sprawie przesyłamy pocztą. Oficjalnie strona radziecka o powyższym incydencie ani konsulatu w Kijowie, ani ambasady nie informowała”; AMSZ, ZD 23/84, w. 9, t. 96.

301

*28 października, notatka Departamentu Studiów i Programowania
o relacjach Polski z EWG*

Warszawa, dnia 28.X.1981 r.

ZWIĄZKI POLSKI Z EWG

1. Jednym z głównych zadań naszej zagranicznej polityki ekonomicznej jest obecnie działalność sprzyjająca wychodzeniu z kryzysu gospodarczego, obejmująca m.in. starania o poprawę warunków współpracy gospodarczej z KK. Starania te zmierzają do zabezpieczenia lub poprawy warunków dostępu do rynku KK dla naszych towarów i usług oraz do uzyskania lub poprawy dostępu do łowisk dla naszych statków. Niezmiennie istotne są również starania o dalsze kredyty, warunkujące aktualne funkcjonowanie gospodarki. W powyższym kontekście szczególnie ważne są nasze stosunki z państwami EWG, które są naszym głównym partnerem gospodarczym wśród rozwiniętych KK.

2. Polska stosowała dotychczas w stosunkach z EWG koncepcję pragmatycznego rozwiązywania problemów współpracy gospodarczej. Ilekroć pojawiły się problemy grożące np. pogorszeniem warunków dostępu polskich towarów do rynku Wspólnoty, wchodziliśmy w kontakty i rokowania z EWG i zawieraliśmy porozumienia (np. kontakty techniczne w sprawach rolnych, umowy tekstylne i stalowe, ostatnio zakupy żywności), nie mając oficjalnych stosunków z EWG. Problemem, którego w ostatnich latach nie udało się rozwiązać, są połowy ryb w strefie rybołówczej EWG.

Mimo trudnych warunków instytucjonalnych, zwłaszcza od momentu wprowadzenia przez EWG wspólnej polityki handlowej wobec KS (1975 r.), Polska była na ogół w stanie na tyle, na ile było to możliwe, zabezpieczać swoje interesy gospodarcze, wykorzystując w tym celu bezpośrednie kontakty ze Wspólnotą, a także forum GATT. Długofalowe i stabilne uregulowanie stosunków z EWG wiązaliśmy z zawarciem umowy między RWPG a EWG⁷⁵. Powyższa koncepcja pragmatycznego działania spotykała się na ogół ze zrozumieniem ze strony partnerów z EWG, chociaż zdarzały się próby narzucenia nam niedogodnych rozwiązań politycznych (np. włączenie klauzuli berlińskiej do umowy tekstylnej czy ew. umowy rybołówczej). Koncepcja ta, stosowana zresztą również przez inne kraje RWPG, odpowiadała w pewnym sensie EWG. Nie powodowała co prawda prawnego uznania EWG, ale oznaczała faktyczne uznanie kompetencji Wspólnoty.

⁷⁵ Do podpisania umowy nie doszło, w sprawie planów jej zawarcia zob. PDD 1976, dok. nr 45.

W ostatnim okresie pojawiają się w EWG tendencje do „zachęcania” Polski do instytucjonalizacji stosunków z EWG⁷⁶. Promotorem tych tendencji są głównie kręgi Komisji i Parlamentu. Kwestia ta jest podnoszona w sposób nieoficjalny. Formalnie jednak nie była stawiana. Nie wypowiadał się również w tej sprawie najważniejszy organ EWG – Rada Ministrów.

3. Sytuacja Polski pod względem formalnych warunków dostępu do rynku EWG jest porównywalna do sytuacji Węgier i Czechosłowacji, a nieco lepsza niż ZSRR czy NRD (poza jej stosunkami z RFN). Rumunia korzysta, jako KR, z preferencji celnych w dostępie do rynku EWG (stara się o nie również Bułgaria). W porównaniu z Chinami, które zawarły z EWG umowę handlową, nasza sytuacja nie wydaje się być gorsza. Wyjątkiem wśród KS jest Jugosławia, której warunki instytucjonalne współpracy z EWG są lepsze (obejmują m.in. kwestię siły roboczej), zwłaszcza po zawarciu nowej umowy w 1980 r. Ostatnio (w 1980 r.) Rumunia jako pierwszy kraj RWPG podpisała z Komisją EWG 2 porozumienia: o handlu towarami przemysłowymi i o powołaniu Komisji Mieszanej. Trudno jest jednak na razie ocenić korzyści Rumunii z obu tych porozumień.

Nieporównywalnie lepszy niż Polska dostęp do rynku EWG mają KK oraz większość KR. Wynika on z łączących te kraje ze Wspólnotą umów o strefach wolnego handlu (np. kraje EFTA), o stowarzyszeniu (np. Turcja), z preferencyjnych umów handlowych (np. Hiszpania), z umów o współpracy gospodarczej z KR powstałych na bazie stowarzyszenia (konwencja z Lomè) oraz z preferencji generalnych udzielanych przez Wspólnotę dla KR.

4. W powyższym kontekście powstaje pytanie, czy, w jakim stopniu i w jaki sposób Polska mogłaby uzyskać znacznie lepszą poprawę warunków współpracy gospodarczej z EWG w tych dziedzinach, które w całości lub w części są w gestii organów EWG?

Starania o poprawę warunków dostępu do rynku EWG czy szerzej – o poprawę warunków współpracy gospodarczej przy pomocy procedur dostępnych dla KK i KR są nierealne. Polska nie może bowiem, chociażby ze względu na odmienny system gospodarczy, utworzyć wspólnie z EWG unii celnej czy strefy wolnego handlu. Koncepcja ubiegania się o status KR została również oceniona przez naszych ekspertów jako niewygodna ze względów politycznych, a ponadto po prostu nierealna i nie do zaakceptowania zarówno przez KK, jak i KR.

Stąd pozostają dla Polski trzy możliwości mieszczące się w rozwiązaniach stosowanych między KS a EWG.

Po pierwsze, kontynuacja dotychczasowego pragmatycznego działania, sprowadzającego się do kontaktów i porozumień z EWG w sprawach, które trzeba rozwiązywać, ponieważ w przeciwnym razie grożą pogorszeniem warunków handlu w określonych dziedzinach, a także w innych sprawach, które są w gestii Komisji EWG (np. zakupy żywności).

⁷⁶ Do formalnego ustanowienia relacji doszło dopiero w 1988 r.

Po drugie, podpisanie umowy z EWG. Tutaj znane są trzy rozwiązania (Jugosławia, Rumunia, Chiny) – każde z nich inne. Trudno jednak stwierdzić, które byłoby realne dla Polski oraz na ile przyniosłoby postęp w porównaniu do aktualnych warunków współpracy Polski z EWG. Trzeba byłoby dokonać głębszej analizy umów tych krajów z EWG oraz określić porównywalność ich sytuacji z sytuacją Polski. Wstępna obserwacja wydaje się jednak wskazywać, że rozwiązanie jugosłowiańskie jest w aktualnej sytuacji Polski nierealne. Natomiast umowa typu chińskiego czy rumuńskiego przyniosłaby prawdopodobnie drobne ustępstwa ze strony EWG, ale nie oznaczałaby zasadniczej poprawy warunków współpracy i zastosowania zasad, na których nam zależy (przede wszystkim niedyskryminacja). Podjęcie przez nas kroków w tym kierunku wywołałoby nieufność ze strony partnerów z RWPG i mogłoby skomplikować dalszy przebieg rozmów RWPG–EWG.

Trudno jest jednak ocenić korzyści tego rozwiązania bez głębszej analizy, a także rozeznania, co EWG gotowa byłaby nam dać w wyniku podpisania umowy. Ponadto gdyby EWG była gotowa pójść na pewne ustępstwa (rozluźnienie ograniczeń ilościowych, czasowe ulgi celne, dalsza pomoc żywnościowa, ew. migracja siły roboczej), powstaje problem, czy, zwłaszcza na krótką metę, będziemy w stanie je wykorzystać. Podstawową przyczyną niskiej dynamiki eksportu jest bowiem niewystarczająca podaż towarów na eksport. Częste są przypadki, kiedy kontyngenty Wspólnoty nie są przez nas wykorzystywane. Staranie się o ulgi w eksporcie, z których nie można skorzystać, nie byłoby sensowne. Problem należy jednak również rozpatrywać długofalowo: poprawa warunków dostępu do rynku EWG mogłaby przyczynić się do zwiększenia naszego eksportu w przyszłości, kiedy nasz przemysł będzie wychodził z kryzysu produkcyjnego i eksportowego.

Trzecie rozwiązanie, a mianowicie szansa na znaczną poprawę warunków współpracy przez ew. umowę RWPG–EWG, jest mało realne. Na razie nie widać perspektywy jej zawarcia, a nawet gdyby do tego doszło, to nie można się spodziewać znacznej poprawy warunków.

Wnioski:

1. Kwestia instytucjonalizacji stosunków Polski z EWG pojawia się w dwojakim kontekście – z jednej strony jako środek poprawy warunków współpracy gospodarczej i ew. pomocy w wychodzeniu z kryzysu, z drugiej zaś – w związku ze zdarzającymi się nieoficjalnymi zachętami ze strony EWG (zwłaszcza Komisji) do ujęcia tej współpracy w szersze ramy umowne, bez wyraźnego jednak precyzowania z jej strony, jakie byłyby z tym związane korzyści czy nowe formy pomocy.

2. Nie wydaje się, aby dążenia niektórych kręgów EWG do instytucjonalizacji stosunków z Polską przybrały w najbliższym czasie formę oficjalnej propozycji. Gdyby nawet miało się tak stać, można temu będzie przeciwdziałać przez rządy krajów EWG, które mają decydujący głos w najważniejszym organie EWG – Radzie Ministrów.

3. Ponieważ nie wydaje się również, aby instytucjonalizacja stosunków z EWG mogła nam przynieść jakieś znaczne korzyści czy chociażby uznanie tych zasad

współpracy, o które nam od dłuższego czasu chodzi (niedyskryminacja), powinniśmy na razie kontynuować dotychczasowy pragmatyczny sposób działania wobec EWG. W kontekście deklaracji EWG, a zwłaszcza państw Wspólnoty, o chęci niesienia Polsce pomocy należałoby rozważyć celowość wysunięcia pod adresem Wspólnoty w ramach dotychczasowych kontaktów technicznych postulatów wychodzących poza już stosowane formy pomocy (głównie żywnościowej).

Program taki powinien przygotować w ramach swoich kompetencji MHZ. Chodziłoby o ulgi na czas kryzysu. Mogłyby to być przykładowo czasowe ulgi celne, rozluźnienie niektórych ograniczeń ilościowych, powrót do kwestii rybołówczej czy ew. sprawa migracji siły roboczej. Starania o ulgi, zwłaszcza handlowe, muszą być poprzedzone rozeznaniem naszych rzeczywistych możliwości eksportowych.

Opr. Z. Zimny

AMSZ, DSiP 27/84, w. 3

302

28 października, notatka informacyjna MSW o rozmowie ministra spraw zagranicznych z papieżem

Rzym, dnia 28.X.1981 r.

TAJNE

NOTATKA INFORMACYJNA

Dot. Wizyty min. J. Czyrka w Watykanie (spotkanie z Janem Pawłem II)⁷⁷

1. Generalnie rzecz biorąc ocenia się ją tu jako wizytę nieudaną, źle przygotowaną merytorycznie ze strony polskiej. Stoi to w rażącej sprzeczności z pilnością

⁷⁷ Zob. dok. nr 268 i 522. Szyfrogramem z 15 października ambasador w Rzymie przekazywał: „Z rozmów Jopy z Poggim i Bolonkiem: Treścią rozmowy ministra Czyrka z papieżem była – wg nich – szeroka informacja na temat sytuacji w Polsce i ukazanie grożących nam niebezpieczeństw. Oceniają, iż wizyta była użyteczna. Kościół zawsze zdawał sobie sprawę z zagrożeń. Jak zwykle nie uczyni nic, co mogłoby spowodować pogorszenie sytuacji w Polsce, i starać się będzie o uspokajanie nastrojów. Generalnie rzecz biorąc papież i jego polskie otoczenie nadal optymistycznie zapatrują się na możliwości spokojnego kontynuowania procesu odnowy i demokratyzacji w Polsce”; AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 123.

i trybem jej wywołania oraz z uwagą rozmówcy watykańskiego i jego szczególnym odniesieniem do spraw obecnego kryzysu w Polsce.

2. Polski rozmówca nie posiadał do przekonsultowania koncepcji alternatywnych, a jego argumenty nie były trafne.

3. Min. J. Czyrek w związku z pewną „bufonadą”, jaką zaprezentował w tej rozmowie, stracił wiele w oczach papieża jako ewentualny poważny rozmówca w ewentualnych dalszych rozmowach. Także i w oczach kard. A. Casaroliego („polskiemu ministrowi polski papież może to ewentualnie wybaczyć, ale w przypadku innego mogłoby to się b. negatywnie odbić na dalszych kontaktach”).

4. W rezultacie wyniki tej wizyty będą nikłe i niewiele wniosą pozytywnych elementów w problem rozwiązywania sytuacji kryzysowej w Polsce. W tej sytuacji Jan Paweł II będzie nadal kierować się jedynie rozeznaniem strony kościelnej, jeśli chodzi o tę sytuację.

5. Strona watykańska jest również zaskoczona brakiem jakiegokolwiek usiłowania ze strony polskiej, jeśli chodzi o „rozegranie tej wizyty na forum międzynarodowym”.

6. Stosunek Jana Pawła II do rezultatów tej wizyty można odczytać również i w tym, że po tej bezprecedensowo długiej rozmowie w żadnym z jego oficjalnych wystąpień nie było nawet najmniejszych pośrednich akcji nie tylko do tego faktu, ale również i do ducha argumentacji polskiego rozmówcy.

7. Uważa się, że szybkie awanse min. J. Czyrka w ostatnim czasie b. negatywnie wpłynęły na zmianę w sposobie traktowania watykańskich rozmówców w porównaniu z poprzednimi kontaktami, które zostawiały b. dobre wrażenie⁷⁸.

AIPN, 0 44 53/15

⁷⁸ Na dokumencie maszynowy dopisek: „Przekazał ag. «TEVERE» od St. Dziwisza, J. Kowalczyka oraz własne. Przyjął «PIETRO». Dnia 27.X.1981 r.”. Pseudonim Pietro oznaczał Edwarda Kotowskiego, rezydenta wywiadu w Watykanie, oficjalnie II sekretarza ambasady w Rzymie – członka Zespołu ds. Stałych Kontaktów Roboczych ze Stolicą Apostolską. Z kolei pseudonim Tevere oznaczał prawdopodobnie księdza Ksawerego Franciszka Sokołowskiego

303

*30 października, szyfrogram ambasadora w Kolonii
o rozmowie z kanclerzem RFN*

T a j n e

PILNE

Do rąk własnych

Szyfrogram Nr 1190/IV
z Kolonii, nadany 30.10.81, g. 12.30

Czyrek

29 bm. złożyłem wizytę pożegnalną Huonkerowi⁷⁹. Po kilku minutach kurtuazyjnej wymiany zdań z H. przyszedł kanclerz, z którym przeprowadziłem prawie godzinną rozmowę. Na początku Schmidt poprosił o przekazanie Jaruzelskiemu jego najlepszych pozdrowień i życzeń, aby powiodła mu się „misja przewyciężenia w Polsce kryzysu wyłącznie własnymi siłami narodu polskiego”. Następnie kanclerz nawiązał do swej wizyty u papieża przed kilkoma tygodniami stwierdzając, że przeprowadził z nim ponadgodzinną rozmowę w 4 oczy⁸⁰. Przekonał się w jej trakcie, że „Wojtyła jest gorącym patriotą, który robi wszystko, aby odpowiednio pokierować kościołem w Polsce w kierunku spokoju i stabilizacji”. Dodał, że „nie wiem, jak wygląda to w kurii warszawskiej lub krakowskiej, ale jestem przekonany o dobrych intencjach i wysiłkach papieża”. Ponadto papież miał stwierdzić, że w kierownictwie Solidarności istnieje szereg bardzo niebezpiecznych ludzi, demagogów i radykałów. Schmidt podziela tę opinię. Zdaniem kanclerza Jaruzelskiemu potrzebny jest teraz taki program, który przekonałby społeczeństwo i pociągnąłby je za sobą, kończąc strajki i umożliwiając normalny tok pracy. Jednocześnie taki program powinien przynieść choćby małe, ale odczuwalne kroki w kierunku poprawy warunków życia.

Odpowiadając, scharakteryzowałem krótko sytuację w kraju podkreślając, że dla stabilizacji zarówno politycznej, jak i ekonomiczno-społecznej potrzeba nam pilnie poprawy zaopatrzenia rynku oraz zaopatrzenia przemysłu w surowce i półfabrykaty. Stąd nasza prośba o udzielenie krótkoterminowego kredytu na te cele.

Schmidt zdecydowanie odpowiedział, że pomoc RFN dla Polski „osiągnęła swoją granicę”. RFN nie jest w stanie nic więcej pomóc Polsce, bowiem stoi sama w obliczu największego w swej historii bezrobocia. Nadchodzi bardzo ciężki okres,

⁷⁹ Jan Chyliński został odwołany ze stanowiska ambasadora w Kolonii 31 października, po jego wyjeździe placówką kierował Mirosław Wojtkowski jako chargé d'affaires.

⁸⁰ Spotkanie odbyło się 12 września.

w którym brak miejsc pracy osiągnie rekordową liczbę około 1,75 mln w pierwszych miesiącach 82 r. Skumuluje się bezrobocie wynikające ze spadku koniunktury, z przyczyn strukturalnych oraz bezrobocie sezonowe i osiągnie taki właśnie punkt szczytowy. W najbliższych dniach dojdzie do zwolnienia z pracy ponad 10 tysięcy ludzi w stalowniach Kruppa Hoescha. W tej sytuacji związki zawodowe frontalnie zaatakowały kanclerza, a jak stwierdził Schmidt: „bardziej zależy mi na związkach zawodowych niż na mojej własnej partii”. Jeśli nawet rząd znalazłby jakieś dodatkowe środki finansowe, to musi przeznaczyć je na zwalczanie bezrobocia. Według prognoz sytuacja gospodarcza poprawi się dopiero w końcu 1982 r. Do tego czasu Polska nie może niestety liczyć na jakiegokolwiek kredyty w RFN.

Kanclerz dodał także, że zdaje sobie sprawę z tego, że trudności w Polsce są nieporównywalnie większe niż w RFN i że ta odmowa w Polsce nie będzie zrozumiana, ale wierzy, że Polacy dadzą sobie radę w myśl wielokrotnie cytowanej przez niego i stawianej Niemcom za wzór strofy polskiego hymnu „Jeszcze Polska nie zginęła, póki my żyjemy”, chociaż zdaje sobie także sprawę, że za tymi słowami kryje się bardziej męstwo i odwaga niż zdolności do zorganizowanej pracy. Mówiąc o braku możliwości pomocy Polsce S. wskazał także na ogromne trudności gospodarcze m.in. Rumunii i Jugosławii.

S. nawiązał także do zakończonej wczoraj wizyty Lazara w RFN stwierdzając, że przeprowadził z nim bardzo szczerą i otwartą rozmowę. Lazar pytał S., czy RFN będzie, i w jakim stopniu, nadal pomagała Polsce. Kanclerz dosłownie: „wiem, że L. zadał to pytanie nie tylko w imieniu swoim i Kadara, ale także w imieniu (im aufrag) innych. Odpowiedziałem to, co mówię panu. Nie mamy żadnych możliwości”. Wyrażając zrozumienie dla problemów gospodarczych podkreśliłem ponownie naszą nieporównywalnie trudniejszą sytuację ekonomiczną i społeczną i jej wzajemną współzależność z bilansem płatniczym państwa akcentując potrzebę pomocy kredytowej dla przejścia do stabilizacji i zmniejszania w przyszłości naszego zadłużenia. Nawiązałem w tym kontekście także do ocen kanclerza odnośnie Solidarności podając, że np. Bujak w czasie wizyty w RFN przedstawił jako osiągnięcie „S” redukcję czasu pracy górników w Polsce poniżej normy czasu pracy w RFN. Kanclerz bardzo żywo zareagował na to i określił takie działania i opinie jako szaleństwo i głupotę, zlecając jednocześnie Huonkerowi spowodowanie, by DGB przedstawiła Bujakowi i delegacji „S” jasne stanowisko i poglądy jego i rządu RFN odnośnie Solidarności, sytuacji ekonomicznej i problemów finansowych. Stwierdził przy tym, że problem węgla jest kluczowy dla Polski i zadecyduje o dalszym rozwoju⁸¹.

⁸¹ W protokole posiedzenia Rady Ministrów z 7 lipca odnotowano wypowiedź ministra Karskiego w sprawie eksportu węgla: „Towarzyszu Premierze, w sprawach węgla, więc chcę powiedzieć, że od początku roku nasze zaległości w eksporcie wynoszą w tej chwili 1 mld dolarów, znaczy 1 mld dolarów mamy eksportu mniej, aniżeli plan zakładał w skali I półrocza. Jeśli chodzi o sprawy węgla, to wychodząc z planu rocznego [...]

Schmidt pytał, co dzieje się z Gierkiem. Stwierdził, że niezależnie od jego losów politycznych wiąże go z nim ludzka sympatia i szacunek dla międzynarodowej działalności Gierka. Wyrażał przy tym nadzieję, że Polacy kiedyś potrafią obiektywnie ocenić te zalety przy całej krytyce błędów ekonomicznych i „naiwności” gospodarczej Gierka. Prosił o przekazanie w miarę możliwości Gierkowi jego prywatnych pozdrowień i wyrazów sympatii.

Na zakończenie ponownie prosił o przekazanie pozdrowień Jaruzelskiemu i Wam oraz najlepszych życzeń osobistych.

/-/ Chyliński

AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 70

304

*30 października, okólnik ministra spraw zagranicznych
o przebiegu V plenum KC PZPR*

Warszawa, dn. 30.10.1981 r.

T a j n e
^dpilna^d

SZYFROGRAM nr 7120

Szefowie wszystkich placówek

1. V Plenum potwierdziło aktualność uchwały IV Plenum. Główne zadanie w obecnej sytuacji polega na tym, aby sformułowaną w uchwale generalną linię i konkretny program działania uczynić jeszcze bardziej ofensywnymi ^c*i skutecznymi*^c.

wykonaliśmy łącznie za I półrocze 44%, do krajów socjalistycznych 35,5%. Dostawy węgla, jak wiemy, są związane w Związku Radzieckim z ropą, produktami naftowymi i gazem ziemnym, w NRD z olejem napędowym, chemikaliami i poliuretanami, ogumieniem, w Czechosłowacji – z kaolinem, magnezylem itd. Więc gdyby miało sprawdzić się to, co towarzysze tutaj mówią, że plan byłby obniżony o dalsze 2 mln 200, to musimy się liczyć oczywiście ze skutkami zarówno w I obszarze, jak i w II obszarze, gdzie nastąpiłoby bardzo znaczne zmniejszenie wpływów dewizowych, nie mówiąc o innych implikacjach, jak: odszkodowanie, statki itd.”; AAN, URM-KT, 135/24.

2. Poza 3 uzupełnieniami⁸² nie dokonano zmian w kierownictwie partii mimo zapowiedzi takiej ewentualności pod koniec IV Plenum. I Sekretarz ocenił, że nie było konieczności dogłębnej reorganizacji BP, jego członkowie będą oceniani na podstawie swej działalności na rzecz integralnej realizacji uchwały IV Plenum, a ponadto w tak trudnym okresie daleko idące zmiany personalne w kierownictwie ^hosłabiłyby ^c*mogłyby osłabić*^h partię.

3. Programowe i organizacyjne rozszerzenie bazy społecznej Frontu Jedności Narodu oraz ^hdopuszczenie do systemu rządzenia^h *„włączenie do rządu i administracji”* większej ilości przedstawicieli Stronnictw sojuszniczych oraz bezpartyjnych, w tym świeckich katolików, będzie dokonywane w taki sposób, aby nie stwarzać ryzyka dla zachowania kierowniczej roli partii w sprawowaniu władzy. Pociągnięcia te mają na celu m.in. wzmocnienie pozycji sojuszniczych stronnictw, co obiektywnie sprzyja umocnieniu socjalizmu w Polsce

^fJ. Czyrek^f

Polska Zjednoczona Partia Robotnicza
Komitet Centralny

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

305

*30 października, szyfrogram stałego przedstawiciela przy ONZ
w Nowym Jorku w sprawie ewentualnego obniżenia
polskiej składki członkowskiej*

T a j n e

Szyfrogram Nr 1228/IV
z Nowego Jorku, nadany 30.10.81, g. 18.30

Wiejacz

Sprawa składki Polski do ONZ.

Bieżącą sesję ZO ONZ wykorzystujemy dla starań na rzecz obniżki naszej składki⁸³. Chociaż rewizja obecnej skali składek nastąpi w 1982 r., już obecnie trwa-

⁸² Mowa o powołaniu Włodzimierza Mokrzyszczaka i Mariana Orzechowskiego na funkcje sekretarzy KC oraz generała Floriana Siwickiego na stanowisko zastępcy członka Biura Politycznego KC PZPR.

⁸³ Szyfrogramem z 13 sierpnia dyrektor Wyzner (jeszcze przed powołaniem go 1 września na stanowisko stałego przedstawiciela przy ONZ) polecał stałemu przedstawicielstwu

ją intensywne konsultacje (z naszym aktywnym udziałem) nt. modyfikacji zasad ich naliczania. KR domagają się m.in. rozszerzenia okresu branego pod uwagę przy obliczaniu składek z 7 do 10 rat (byłoby to dla nas niekorzystne), zwiększenia zniżki z tytułu niskiego dochodu narodowego na głowę (odpowiada to naszym interesom), ograniczenia do 5–10% podwyżek lub obniżek składek między dwoma skalami. Prowadzimy także intensywne rozmowy z członkami Komitetu Składek oraz z Sekretariatem ONZ, zwracając uwagę na sytuację gospodarczą Polski, naszą zmniejszoną zdolność płatniczą. Oprócz ponawiania naszych postulatów w/s przelicznika złotego na dolara, jaki winien być stosowany do celów składki, domagamy się specjalnego traktowania, gdyż obecna sytuacja gospodarcza tylko w niewielkim stopniu wpłynie na obliczanie naszej składki (zgodnie z przepisami ONZ dane statystyczne, jakie będą wzięte pod uwagę, obejmują okres do 1980 r.).

Sprawie nadajemy najwyższy priorytet. Będziemy informować⁸⁴.

/-/ Wyzner

AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 103

w Nowym Jorku: „W związku z wpłatą do ONZ 1,5 mln dolarów na poczet składki prosimy o przeprowadzenie rozmowy w Sekretariacie [...]. Informując o wpłacie, prosimy o nawiązanie do sytuacji finansowo-gospodarczej Polski i starań o obniżkę naszej składki [...]. Zapewnijcie, iż dokładamy starań, by wypełnić nasze zobowiązanie finansowe wobec ONZ, lecz prosimy o zrozumienie dla naszych trudności. Upewnijcie się, czy dokumentacja na sesję ZO właściwie odzwierciedli nasze zadłużenie, z zastrzeżeniem, iż nie uczestniczymy w finansowaniu wydatków uznawanych przez nas za nielegalne”; AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 104.

⁸⁴ Szyfrogramem z 17 listopada wicedyrektor Czarkowski pytał stałego przedstawiciela przy ONZ w Nowym Jorku: „Czy możemy w tym roku liczyć na jakiegokolwiek ‘procentowe’ obniżenie polskiej składki”; AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 104.

306

*30 października, szyfrogram dyrektora Departamentu III
do ambasadora w Waszyngtonie
o rozmowie ministra spraw zagranicznych z ambasadorem USA*

Warszawa, dn. 30 października 1981 r.

T a j n e
dPILNY^d

SZYFROGRAM Nr 7399^c

SPASOWSKI – WASZYNGTON

26 bm. Czyrek przyjął Meehana. Przedstawił ocenę wpływu, jaki komentarze i wypowiedzi zagraniczne mogą mieć na rozwój sytuacji w kraju. Omówił ostatnie posunięcia Partii i Rządu oraz stanowisko „Solidarności” wobec nich i podkreślił, że:

– stymulowanie z zagranicy krańcowych tendencji w S. mogłoby mieć zgubne konsekwencje,

– dawanie rad i składanie oświadczeń, które mogą być odczytane jako obietnice wobec Związku i jako parasol ochronny dla ekstremistycznych poczynąń, nakłada szczególną odpowiedzialność na inicjatorów takiego postępowania,

– oczekujemy od władz krajów utrzymujących z Polską przyjazne stosunki bardziej realistycznych ocen naszych procesów rozwojowych, niż mają niektórzy młodzi działacze Solidarności.

Meehan oświadczył, że:

– rząd USA unika wszystkiego, co mogłoby wywierać wpływ na układ stosunków między „S” a władzami,

– kontakty placówek USA z „S” mają tylko charakter informacyjny,

– władze amerykańskie mają świadomość, iż kwestionujemy stanowisko Waszyngtonu wyrażające się w tezie, iż – o ile rząd PRL użyłby siły dla rozwiązania problemów wewnętrznych, to miałoby to ujemny wpływ na wzajemne stosunki gospodarcze. Zdaniem Ambasadora w razie użycia siły w Polsce „na szeroką skalę i w krańcowej formie” żadna administracja amerykańska nie mogłaby kontynuować pomocy gospodarczej.

M. prosił o szersze naświetlenie sprawy grup operacyjnych⁸⁵, a zwłaszcza ich zadań w zakresie utrzymania ładu i porządku. Czyrek przypomniał wywiad gen. Hupałowskiego i obiecał umożliwić rozmowę z generałem (przewidujemy 2 listopada).

W zakończeniu Czyrek podkreślił znaczenie stabilizacji sytuacji wewnętrznej w Polsce, wyrażając przekonanie, że strona amerykańska ma świadomość wagi tego problemu.

^fSzewczyk^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 145

307

*30 października, notatka Departamentu III:
projekt instrukcji dla ambasadora w Waszyngtonie
w sprawie planowanej wizyty przewodniczącego NSZZ „Solidarność” w USA*

Warszawa, dnia 30 października 1981 r.

SPASOWSKI – WASZYNGTON

1. W związku z planowaną wizytą Wałęsy w USA:

– przeprowadźcie rozmowę na wysokim szczeblu w Dep. Stanu i w nawiązaniu do rozmowy Dobrosielskiego z Meehanem z 7 sierpnia (nasza DS 5486⁸⁶) przypomnijcie, że w sytuacji gdy „Solidarność” nie ogranicza działalności do spraw

⁸⁵ Mowa o powołaniu decyzją rządu z 23 października terenowych grup operacyjnych Wojska Polskiego.

⁸⁶ W szyfrogramie nr 5486 z 13 sierpnia, skierowanym do ambasadora w Waszyngtonie i konsula generalnego w Chicago, dyrektor Szewczyk przekazywał: „7 bm. Dobrosielski przekazał Meehanowi, iż zostaliśmy powiadomieni przez przedstawicieli Solidarności o planowanej wizycie Wałęsy w USA na zaproszenie AFL/CIO. W związku z tą informacją D. wyraził następujące stanowisko MSZ: – wizyta W. na zaproszenie organizacji o powszechnie znanym antykomunistycznym nastawieniu i planowane przyjęcie go przez prezydenta USA byłoby niesłuszne, – w sytuacji gdy Solidarność nie ogranicza działalności do spraw związkowych i pretenduje do roli jednego z ośrodków władzy w PRL, przyjęcie jej przywódcy przez prezydenta byłoby interpretowane przez członków kierownictwa Solidarności, ich doradców i ośrodki zagraniczne jako poparcie dla aspiracji politycznych W. i jego organizacji. Byłoby to szkodliwe dla rozwoju sytuacji w Polsce i wokół Polski, – doradzaliśmy Solidarności odłożenie wizyty. Nie będąc przeciwko realizacji podróży W. w ogóle uważamy, że nie powinna ona mieć miejsca w obecnej zaistniałej sytuacji w Polsce. Ambasador USA oświadczył, że ostatnio nie miał

związkowych i pretenduje do roli jednego z ośrodków władzy w PRL, przyjęcie Wałęsy przez prezydenta lub innego wysokiego przedstawiciela Administracji *‘byłoby’* interpretowane przez „Solidarność” jako poparcie dla aspiracji politycznych W. i jego organizacji. Byłoby to szkodliwe dla rozwoju sytuacji w Polsce i wokół Polski oraz dla stosunków polsko-amerykańskich.

Do Waszej wiadomości:

Mamy sygnały, iż S. przygotowuje powszechną demonstrację w dniu 11 listopada.

2. Z wypowiedzi rzecznika w dniu 16 października wynika, iż Dep. Stanu przyznaje, iż podróż W. „ma charakter prywatny”, a „Wałęsa ani inne osoby w jego imieniu nie występowały o spotkania z przedstawicielami rządu Stanów Zjednoczonych”.

3. W. planuje przyjazd do USA z Kanady samochodami. Odpada więc problem, kto winien go witac.

Jeżeli mimo naszych i Waszych rozmów z Amerykanami doszłoby do wizyty W. na wysokim szczeblu Administracji i otrzymanie zaproszenie do uczestnictwa, nie odmawiajcie.

Wykluczamy udział przedstawicieli placówek w imprezach AFL-CIO.

Ciaś lub przedstawiciel konsulatu może wziąć udział w spotkaniach u Kocho, Króla i w uniwersytecie, o ile otrzyma odpowiednie zaproszenie i będą podstawy do oceny, iż nie będzie afrontów ze strony gospodarzy.

4. Nie przewidujemy uczestnictwa przedstawicieli placówek w imprezach KPA. Gdyby jednak nadeszły zaproszenia, prosimy o porozumienie się z Centralą.

5. Wałęsa winien złożyć wizyty u Ambasadora i Konsulów Generalnych w siedzibach naszych placówek. Uczestnictwo w takich spotkaniach z naszej strony winno być ograniczone do osób, w których zakres działalności wchodzi kontakty związkowe.

6. Czy macie uwagi do powyższych założeń⁸⁷.

AMSZ, Dep. III 49/84, w. 1

żadnych wiadomości o wizycie W. w USA. Przekaze nasze stanowisko swoim władzom. Prosimy o poinformowanie konsulów”; AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 145.

⁸⁷ Szyfrogramem z 2 listopada ambasador w Waszyngtonie informował: „30 października radio CBS w powołaniu się na biuro Wałęsy podało, że wizyta jego do USA została odwołana ze względu na sytuację w kraju. Nasi rozmówcy w Administracji twierdzili również 30 października, że wizyta ma być odłożona, nie podając jednak źródła”; AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 144.

308

*2 listopada, notatka ambasady w Budapeszcie:
tematyka polska w węgierskich działaniach propagandowych*

Budapeszt, dnia 2 listopada 1981 r.

N o t a t k a

dotycząca propagandy węgierskiej na tematy polskie
po IX Nadzwyczajnym Zjeździe PZPR

Zwrot w polityce informacyjnej węgierskich środków masowego przekazu nastąpił po wystosowaniu listu KC KPZR do KC PZPR w czerwcu br. i uchwale Biura Politycznego KC WSPR z dnia 10 czerwca br. Informacje na temat sytuacji w Polsce, przygotowań do Zjazdu i przebiegu IX Nadzwyczajnego Zjazdu PZPR w węgierskich środkach komunikacji przekazaliśmy w notatce z 24 lipca br.

Cechą charakterystyczną polityki propagandowej WRL o Polsce po IX Zjeździe PZPR, sterowanej przez zespół KC WSPR, jest jej dalsze usztywnienie i bardziej precyzyjne kierowanie, chociaż nie pozbawione jest pewnej specyfiki i wysiłków zachowania znamion obiektywizmu. Węgry dołączyły do pozostałych krajów socjalistycznych tak w ocenach rozwoju sytuacji w naszej partii, działalności rządu, zamierzeń „Solidarności”, jak i udzielaniu dobrych rad. Wydaje się, że od IX Nadzwyczajnego Zjazdu PZPR taka postawa jest realizowana konsekwentnie, niezależnie od poszczególnych etapów rozwoju sytuacji w Polsce, wytyczanej poszczególnymi plenami partii czy sesjami sejmu.

Powyższa zmiana polityki propagandowej względem Polski wynika nie tylko z przekonania co do słuszności własnej oceny przebiegu i rozwoju wydarzeń polskich, jakie już niejednokrotnie były precyzowane przez kierownictwo partii i rządu węgierskiego, ale i z wyraźnych potrzeb polityki wewnętrznej. Pogłębiające się trudności gospodarcze WRL, wynikające przede wszystkim ze stagnacji produkcji przemysłowej, systematyczny spadek stopy życiowej społeczeństwa, narastające niezadowolenie w niektórych warstwach ludności, zwłaszcza inteligencji i młodzieży, brak perspektyw, silna presja zachodnich ośrodków dywersji ideologicznej, wykorzystująca również okazję 25 rocznicy wydarzeń węgierskich 1956 roku, a także zainteresowanie przeciętnego obywatela Węgier rozwojem sytuacji w Polsce powodują szczególne uczulenie partii i władz węgierskich na problematykę polską.

Wykładnią oficjalnego stanowiska jest organ KC WSPR „NEPSZABADSAG” oraz półoficjalny organ rządowy „MAGYAR HIRLAP”. Charakterystyczne, że „NEPSZABADSAG”, która jest drukowana ofsetem i ma najkorzystniejsze warunki w drukarni, często informacje o Polsce podaje z jednodniowym opóźnieniem

w stosunku do pozostałej prasy codziennej. Z analizy informacji o Polsce wynika, że „NEPSZABADSAG”, czytany obowiązkowo przez kadre partyjną i administracyjną (przeciętny obywatel zadawała się jedną z pozostałych trzech gazet centralnych), zachowuje sobie pozycję wykładni ideologicznej i oficjalnego stanowiska partii kosztem informacji bieżącej. Chodzi tu prawdopodobnie o to, aby korespondent tej gazety w Warszawie potwierdził niektóre informacje. Rola korespondenta tej gazety widoczna była szczególnie w czasie zastępstwa Ewy Terenyi przez Gabora Miklosa, nastawionego do wydarzeń w Polsce bardzo krytycznie. Zresztą w tej chwili on nadaje ton prasie węgierskiej (NEPSZABADSAG, MAGYAR IFJUSAG, TARSADALMI SZEMLE) oraz występuje z wykładami na tematy polskie prezentując potrzebę siłowego rozwiązania kryzysu polskiego.

Szczególną postawę zajmuje obecnie organ Krajowej Rady Związków Zawodowych „NEPSZAVA”, który szeroko i rzetelnie informuje za MTI o wydarzeniach polskich. Gazeta ta jako pierwsza z krajów socjalistycznych ustosunkowała się do zaproszenia na Kongres „Solidarności”, przy czym odrzuciła i odcięła się od posłania do krajów socjalistycznych, składając jednak ofertę kontynuowania dialogu i przyjęcia delegacji. Z oficjalnego źródła wiemy, że gazeta chciała nawet opublikować pełny tekst odpowiedzi L. Wałęsy na list Sandora Gaspara. List nie został opublikowany, ponieważ „nie doszedł do adresata”. Od tego czasu „NEPSZAVA” unikała własnych komentarzy i ostrych tytułów nad informacjami o Polsce. Po długiej przerwie dopiero gazeta niedzielna 1 listopada br. zamieściła artykuł naczelnego redaktora Pála Gedeona pt. „O polskiej sytuacji – konfrontacja czy konsolidacja”, którego nicią przewodnią jest zaatakowanie ekstremalnych sił Solidarności, ponoszących winę za kryzys, nawoływanie do zaprzestania strajków i pracy, wezwanie do zdecydowanego zagrozenia drogi kontrrewolucji oraz potwierdzenie gotowości „internacjonalistycznej solidarności narodu węgierskiego”.

Organ Patriotycznego Frontu Ludowego „MAGYAR NEMZET” z całej prasy najspokojniej relacjonuje wydarzenia o Polsce umieszczając je pod równie uspokajającymi tytułami. Naszym zdaniem gazeta ta nie tylko pragnie być wiarygodna dla swoich czytelników, ale i opierając się na dotychczasowym doświadczeniu unika niesprawdzonych lub niejasnych informacji, a także zachowuje ostrożność co do komentarzy. W najbliższym czasie redakcja tej gazety pragnie wysłać swojego dziennikarza dla zapoznania się z sytuacją w Polsce. Powinien on otrzymać rzetelną pomoc i opiekę naszej strony.

Chociaż ogólna zmiana tonu prasy węgierskiej nie ominęła tygodnika „MAGYARORSZAG”, nadal cotygodniowe jednokolumnowe artykuły Tamasa Alakszy ilustrowane zdjęciami w formie diariusza z próbami komentarza dają usystematyzowany przebieg wydarzeń, oficjalną wykładnię strony polskiej poprzez rzetelny dobór cytatów lub streszczenie dokumentu. Rzetelność autora i znajomość problematyki polskiej jest tu ważnym czynnikiem korygującym coraz liczniejsze jednostronne przedstawianie sytuacji polskiej.

Prasa młodzieżowa przemilcza tematykę polską. Ciekawe, że nawet centralny organ Komunistycznego Związku Młodzieży Węgierskiej (KISZ) tygodnik „MAGYAR IFJUSAG” w ostatnich trzech miesiącach zamieścił tylko jeden artykuł (w numerze 42 z 16 października br.), pt. „Polska – burzliwa jesień”, i to autorstwa wspomnianego wyżej Gabora Miklosa (poprzedni artykuł, na temat naszego Zjazdu i w czasie jego trwania, miał charakter ekstremalny).

Omawiając węgierską politykę propagandową nie można pominąć i roli „humoru polskiego”. W omawianym okresie „MAGYAR HIRLAP” z 27.VIII.br. zamieściła za „MORNING POST” karykaturę Reagana pozdrawiającego „Solidarność” w imieniu strajkujących kontrolerów lotu, „NEPSZABADSAG” z 19.VIII.br. karykaturę dotyczącą „Solidarności”, a „LUDAS MATYI” z 24.IX.br. wielki transparent biało-czerwony rozciągany w przeciwne strony oraz wesoły leksykon. Redaktor naczelny tego tygodnika, redagujący i występujący w satyrycznym programie telewizyjnym PANORAMA, dosyć często produkuje podobny niewybredny humor o Polsce.

Oceniając prasę węgierską za ostatni okres, należy stwierdzić, że różnice tonu między tymi organami i unikanie zamieszczania artykułów własnych autorów jest zamierzeniem kierowanym ogólnie, choć także odzwierciedla różnicę w prezentowaniu opinii o wydarzeniach w Polsce, oczywiście w ramach dopuszczalnej tolerancji odpowiedzialności redaktora naczelnego za słowo pisane.

Radio węgierskie bazowało na korespondencjach własnych z Warszawy przesyłanych przez Szabolcsa Szilágyiego. Korespondencje te utrzymane były w tonie spokojnej informacji jako zestawienie faktów i wydarzeń. Tematyka polska była poruszana również w radiowych audycjach publicystycznych. W październiku br. np. w trzydziestominutowej audycji cyklicznej „PRYZMAT” (magazyn społeczno-polityczny) przeprowadzony został wywiad z korespondentem S. Szilágyim na temat oceny najnowszych wydarzeń w Polsce. W tekście audycji przedstawiciel węgierskiego handlu zagranicznego m.in. odpowiadał na pytanie słuchacza, które brzmiało: Ile kosztuje Węgry obecna sytuacja w Polsce i czy wysokie ceny na mięso nie są rezultatem pomocy udzielanej Polsce? W odpowiedzi przedstawiciel MHZ stwierdził, że WRL nie udziela Polsce żadnej bezpłatnej pomocy. Nie poinformował on jednak o normalnej sprzedaży mięsa za dolary.

Na ile ten problem jest aktualny, warto przytoczyć fragment sprawozdania węgierskiego MSZ na ten temat:

„...Niezmiennie większość organów prasowych (zachodnich – przypis tłumacza) uważa, że zachowanie się Węgrów wobec wydarzeń polskich jest dwojakie: z jednej strony z sympatią i współczuciem śledzą ich wydarzenia, z drugiej strony obawiają się, że oni mogą zagrozić ich stosunkowo dobremu poziomowi życia. AP, EFE, BASLER ZEITUNG, LE FIGARO i inni piszą natomiast, że początkowa węgierska sympatia zamieniła się w nieufność, ponieważ gospodarkę węgierską poważnie obciążają zaległości polskich dostaw importowych. Za eksport albo

wcale nie otrzymują, albo otrzymują dostawy towarów w istotnie zmniejszonej ilości. Jednakże to samo można również powiedzieć o pozostałych krajach Europy Wschodniej. W ten sposób powstaje wspólnota interesów między partiami Europy Wschodniej i narodami bloku wschodniego w dziedzinie oceny zamętu polskiego”.

W świetle tej oceny – zdaniem Ambasady – jasnym jest, że pominięcie w odpowiedzi i wyciszenie sprawy dewizowego eksportu mięsa z Węgier do Polski świadczy o chęci podtrzymywania w świadomości społeczeństwa węgierskiego negatywnego wpływu wydarzeń w Polsce na gospodarkę WRL.

Jeśli chodzi o węgierską telewizję, to należy stwierdzić, że w omawianym przez nas okresie tematyka polska, tak jak poprzednio, zajmowała czołowe miejsce w politycznym serwisie. Telewizja korzystała z korespondencji wymienionego wcześniej S. Szilágyiego, które były w podobnym duchu jak w radio. Oprócz informacji Szilágyiego i agencyjnych telewizja węgierska nadawała materiały własne, a także polskie z wymiany Interwizji lub zapożyczone z TV innych państw. Nie budziły one na ogół zastrzeżeń. Ostatnio jednak ukazał się reportaż filmowy przygotowany przez korespondenta warszawskiego BBC. Przedstawiał on w bardzo negatywnym świetle sytuację w naszym kraju. Sami Węgrzy ze zdumieniem przyjęli ten reportaż. Cotygodniowy magazyn „HET”, przedstawiający przegląd wydarzeń z kraju i ze świata (wielokrotnie przez nas krytykowany za postawy naczelnego redaktora Jánosa Hajdu), przedstawiał sprawy polskie ze zmiennymi tendencjami. Na przykład w magazynie w dniu 1 listopada nadano ok. 5-minutowy reportaż z Krakowa na temat opinii Krakowian o strajkach, zrobiony był raczej obiektywnie (wypowiedzi nie zawsze odpowiadały tłumaczeniu na j. węgierski). Natomiast w dn. 31.X.br. nadano komentarz redaktora Andrasa Heltaia w głównym dzienniku telewizyjnym zawierający m.in. stwierdzenie, że „nawet Stany Zjednoczone nie wiedzą, dlaczego Polska i jej 35 milionowy naród znajdujący się w środku Europy nie chce pracować”.

Na bieżąco staramy się wpływać na jakość informacji w środkach masowego przekazu. Nie jest to jednak proste ze względu na powołany zespół w KC do koordynowania ocen i informacji o naszym kraju.

Opracował:
Radca Ambasady
^fBogumił Dąbrowski^f

AMSZ, Dep. I 51/84, w. 4 (druk: Przed i po 13 grudnia, t. II, dok. nr 318)

309

*2 listopada, notatka Wydziału Ideologicznego KC KPZR
w sprawie uroczystości rocznicowych rewolucji październikowej*

2.XI.81

NOTATKA

dot. 64 rocznicy Wielkiej Socjalistycznej Rewolucji Październikowej

W dniu 7 listopada br. przypada 64 rocznica Wielkiej Socjalistycznej Rewolucji Październikowej.

W porozumieniu z Ogólnopolskim Komitetem Frontu Jedności Narodu i Zarządem Głównym TPRP przewiduje:

Zorganizowanie w dniu 6 listopada br. (piątek) o godz. 17-tej uroczystego koncertu w Sali Kongresowej PKiN z następującym programem:

- odegranie hymnów PRL i ZSRR;
- przemówienie okolicznościowe – tow. J. Czyrek;
- przemówienie ambasadora ZSRR w Polsce tow. B. Aristowa;
- odegranie Międzynarodówki;
- część artystyczna w wykonaniu Zespołu Pieśni i Tańca „Śląsk”.

Proponujemy, aby w koncercie udział wzięli ttow.: W. Jaruzelski, S. Ignar, E. Kowalczyk, K. Barcikowski, J. Czyrek, S. Olszowski, F. Siwicki, M. Orzechowski oraz W. Drapich, S. Kociołek, S. Wroński, M. Moczar i W. Sokorski.

W koncercie weźmie udział również delegacja TPRP na czele z tow. Igorem Kłaczkowem, sekretarzem organizacyjnym Moskiewskiego Komitetu Obwodowego KPZR, wiceprzewodniczącym CZ TPRP.

Również w dniu 6 listopada o godz. 20-tej ambasador ZSRR wydaje przyjęcie w salach ambasady przy ul. Belwederskiej.

Proponujemy, aby w przyjęciu udział wzięli towarzysze uczestniczący w koncercie.

W dniu 6 listopada br. zostaną złożone wieńce i wiażanki kwiatów przy Mauzoleum Żołnierzy Armii Radzieckiej (godz. 10.30), na Grobie Nieznanego Żołnierza (godz. 12-ta), pod Pomnikiem Feliksa Dzierżyńskiego (godz. 13-ta) i przed Bramą Straceń Cytadeli Warszawskiej (godz. 14-ta).

Do delegacji OK FJN z ramienia KC PZPR proponujemy:

Tow. K. Barcikowski, Tow. W. Namiotkiewicz – Mauzoleum Żołnierzy Armii Radzieckiej,

Tow. S. Olszowski, Tow. W. Natorf – Grób Nieznanego Żołnierza,

Tow. H. Kubiak, Tow. E. Duraczyński – Pomnik Feliksa Dzierżyńskiego,

Tow. M. Orzechowski, Tow. L. Tokarski – Brama Straceń Cytadeli Warszawskiej.

W dniu 5 listopada br. w kinie „Oka” Domu Przyjaźni w Warszawie zainaugurowane zostaną XXXV Dni Filmu Radzieckiego, a także otwarta zostanie wystawa plakatu polskiego do filmów radzieckich.

W dniach od 2 do 6 listopada br. w Poznaniu odbędzie się festiwal Muzyki Rosyjskiej im. P. Czajkowskiego, a w dniu 8 listopada br. w Teatrze Wyspiańskiego w Katowicach odbędzie się inauguracja Ogólnopolskiego Festiwalu Dramaturgii Rosyjskiej i Radzieckiej.

W dniach 4–12 listopada br. w całym kraju odbędą się Dni Filmu Radzieckiego.

W pierwszej dekadzie listopada we wszystkich Filharmoniach w kraju odbędą się koncerty muzyki rosyjskiej i radzieckiej, a teatry, łącznie z Teatrem Wielkim w Warszawie, wprowadzą do swych repertuarów utwory dramaturgii rosyjskiej i radzieckiej. We wszystkich województwach odbędą się uroczyste koncerty, spotkania aktywu partyjnego i społecznego z pracownikami Ambasad, Konsulatów i innych przedstawicielstw ZSRR.

„Zagadnienia i Materiały” opublikują materiały pomocnicze dla lektorów i aktywu. Wydany został okolicznościowy plakat.

Proponujemy, aby w wystroju gmachu KC PZPR z okazji rocznicy Rewolucji umieścić hasło o następującej treści: „Idee leninowskie drogowskazem Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej”.

Prasa, radio i telewizja opublikują materiały związane z rocznicą oraz poinformują społeczeństwo o obchodach tej rocznicy w kraju, a radio i telewizja przeprowadzą bezpośrednią transmisję części oficjalnej Koncertu z Sali Kongresowej PKiN.

Wydział Ideologiczny KC PZPR

Warszawa, dnia 2.XI.1981 r.

AAN, KC PZPR VII/55

310

*3 listopada, szyfrogram dyrektora Departamentu Łączności
do ambasadora w Moskwie w sprawie zapewnienia
stałego kontaktu radiowego z centralą MSZ*

Warszawa, dn. 3 listopada 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 7480°

MOSKWA – OLSZEWSKI

W związku z okresowymi trudnościami w uzyskiwaniu łączności z placówkami konsularnymi i dyplomatycznymi PRL na terenie ZSRR oraz dla zwiększenia niezawodności łączności w okresach wzrostu zagrożenia w kraju została zaakceptowana przez Ministra Czyrka koncepcja reaktywowania bezpośredniej łączności radiowej Centrali MSZ z Ambasadą PRL w Moskwie.

Dla dokonania ustaleń formalno-prawnych z Towarzyszami Radzieckimi związanych z uruchomieniem dwustronnej łączności radiowej oraz w celu podjęcia decyzji lokalowych i technicznych, które będą podstawą realizacji tego zadania, w niedługim czasie przybędzie R. Gacoń oraz T. Żelechowski.

W związku z tym proszę o wystąpienie do odnośnych władz miejscowych o zgodę na:

- 1) zainstalowanie w Ambasadzie radiostacji;
- 2) przydział następujących częstotliwości roboczych: 3984, 4618, 4942, 5408, 5920, 6814, 7766, 9066, 9822, 10387, 11447, 12327, 13516, 14570, 15695 kHz;
- 3) jeżeli nie dokonano tego wcześniej – ustawienie masztów anteny nadawczej i anten odbiorczych *na budynkach ambasady*, w tym jedna typ EAS 01 prod. NRD.

Dane radiostacji:

- a) typ sprzętu – nadajnik KN-1E produkcji NRD,
- b) rodzaj modulacji A₁, F₁, jednowstęgowa,
- c) moc 1 KW,
- d) prędkość telegrafowania do 10 bodów,

e) rodzaj pracy: duplex, całodobowa,

f) znak wywoławczy SPP-363.

Datę przyjazdu G. i Ż. podam w terminie późniejszym.

^fGorzelańczyk^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 9, t. 97

311

*3 listopada, notatka Departamentu Prawno-Traktatowego [?]:
działania NSZZ „Solidarność” w sprawie roszczeń obywateli PRL
dotyczących okresu II wojny światowej*

Warszawa, dnia 3° listopada 1981 r.

TAJNE

N O T A T K A

w sprawie uchwały nr 53/81 Zjazdu NSZZ „Solidarność”
nt. roszczeń obywateli polskich

I. Przedmiot uchwały

Uchwała zobowiązuje władze „Solidarności” do „ustalenia właściwego trybu postępowania zapewniającego wyegzekwowanie roszczeń pracowniczych i cywilno-prawnych Polaków, którzy w wyniku działań wojennych przebywali poza granicami kraju podczas II wojny światowej i po jej zakończeniu, niezależnie od tego, w którym kraju musieli przebywać”.

W praktyce uchwała może być odnoszona do następujących kategorii roszczeń:

A. roszczenia odszkodowawcze oraz roszczenia rentowe wobec RFN;

B. roszczenia odszkodowawcze i finansowe wobec NRD;

C. roszczenia pracownicze i cywilno-prawne wobec ZSRR oraz roszczenia wobec Państwa Polskiego w sprawie ekwiwalentu mienia nieruchomego pozostawionego w ZSRR.

II. Stan dochodzenia roszczeń

Ad A. Starania o uzyskanie od RFN odszkodowań dla obywateli polskich były wielokrotnie podejmowane przez Rząd PRL po zakończeniu II wojny światowej.

W latach 50-tych i 60-tych starania te nie przyniosły rezultatu głównie z uwagi na ustawodawstwo RFN, którego klauzule sformułowane zostały w sposób pozbawiający obywateli polskich możliwości uzyskiwania odszkodowań. Z dniem 1 stycznia 1970 r. RFN wprowadziła przedawnienie roszczeń odszkodowawczych.

Z niezmiennie negatywnym stanowiskiem RFN spotykały się również oficjalne wystąpienia strony polskiej o odszkodowania dla obywateli polskich podejmowane po nawiązaniu stosunków dyplomatycznych między PRL a RFN w 1972 r. Dzięki pomocy Międzynarodowego Czerwonego Krzyża udało się jedynie doprowadzić do zawarcia w dniu 16 listopada 1972 r. w Genewie porozumienia z RFN przyznającego pomoc finansową dla polskich ofiar eksperymentów pseudomedycznych w hitlerowskich obozach koncentracyjnych. Uzyskana kwota 100 mln DM rozdzielona była w latach 1973–1975. Kontynuację omawianej pomocy przewiduje zarządzenie Prezesa Rady Ministrów nr 39 z 14 września 1981 r. w sprawie pomocy finansowej dla ofiar pseudomedycznych eksperymentów w hitlerowskich obozach koncentracyjnych.

Sprawy rentowe w stosunkach z RFN uregulowane zostały w Umowie o zaopatrzeniu emerytalnym i wypadkowym z dnia 9 października 1975 r. oraz podpisanym wraz z nią Porozumieniu. Umowa przyjęła zasadę, że każde z obu państw wypłaca renty osobom zamieszkającym na jego terytorium. Jednocześnie Umowa (art. 15 i 16) ustala wyjątki od powyższej zasady, przewidujące w szczególności przekazywanie z RFN do Polski rent należnych z tytułów sprzed jej wejścia w życie, tj. sprzed 1 maja 1976 r. W tej części Umowa nie jest w pełni realizowana przez RFN; liczne wystąpienia strony polskiej nie przyniosły poprawy sytuacji.

Porozumienie z 9 października 1975 r. nie dotyczyło indywidualnych roszczeń rentowych (przewidywało ono wypłatę Państwu Polskiemu przez RFN kwoty 1,3 mln DM jako rekompensaty wypłat na rzecz obywateli polskich rent z zaliczeniem uprawnień nabytych w związku z pracą dla III Rzeszy).

Ad B. W stosunkach między PRL i NRD istotne znaczenie miała sprawa reparacji, tj. odszkodowań na rzecz państwa. Wg Umowy poczdamskiej polskie roszczenia reparacyjne miały być zaspokajane przez ZSRR z części radzieckich reparacji, ściąganych głównie z radzieckiej strefy okupacyjnej, a następnie pobieranych od NRD. W 1953 r. Związek Radziecki i Polska zrezygnowały z dalszego pobierania reparacji. Układ między PRL a NRD z 1978 r. potwierdził pełne zrealizowanie przez NRD Umowy poczdamskiej.

Indywidualne roszczenia odszkodowawcze obywateli polskich nie były oficjalnie podnoszone przez stronę polską w stosunku do NRD.

Nadal aktualne w stosunkach z NRD pozostają następujące roszczenia finansowe:

- o zwrot oszczędności obywateli polskich zablokowanych na kontach banków NRD, a pochodzących z okresu przedwojennego i z okresu wojny (NRD uznaje w tym zakresie 775 kont na sumę 200 tys. marek NRD);

– roszczenia z tytułu prawa własności obywateli polskich do nieruchomości położonych w NRD (roszczenia dotyczą ok. 700 nieruchomości) oraz roszczenia z tytułu obciążeń hipotecznych.

Rozmowy w powyższych sprawach prowadzone były w 1977 r. przez Ministerstwo Finansów z właściwym urzędem NRD i – jak wówczas uzgodniono – powinny być kontynuowane.

Ad C. W kontekście stosunków z ZSRR w związku z uchwałą „Solidarność” można wspomnieć o następujących roszczeniach:

1. Roszczenia o odszkodowanie za niesłuszne pozbawienie wolności oraz za pracę w miejscach odosobnienia.

Wg przepisów wewnętrznych ZSRR pochodzących z lat 1955–1961 osoby pozbawione wolności (w tym pracujące w miejscach odosobnienia), a następnie zrehabilitowane mogą uzyskać odszkodowanie równe 2-miesięcznemu uposażeniu na zajmowanym przed aresztowaniem stanowisku pracy. Roszczenia powinny być dochodzone w ciągu 6 miesięcy od dnia rehabilitacji. Roszczenia przysługują również spadkobiercom omawianych osób.

2. Roszczenia z tytułu mienia skonfiskowanego w trybie sądowym lub administracyjnym. W przypadku roszczenia z tytułu niesłusznego orzeczenia sądowego o konfiskacie mienia władze radzieckie wymagały przedstawienia dokumentów stwierdzających rehabilitację osoby skazanej lub uchylenia wyroku w części dotyczącej konfiskaty. Roszczenia o odszkodowanie należało zgłaszać w terminie 6 miesięcy od daty zmiany orzeczenia. Mogli je zgłaszać również spadkobiercy osób zrehabilitowanych pośmiertnie.

W przypadku dochodzenia roszczenia dotyczącego orzeczenia administracyjnego należało uzyskać uchylenie decyzji organu administracyjnego. Nasze urzędy konsularne w ZSRR nie odnotowały jednak przypadku zaspokojenia tego typu roszczeń.

3. Problem roszczeń związanych z przejęciem na własność ZSRR mienia osób, które w czasie wojny znalazły się poza jego terytorium (tzw. mienie porzucone).

Ustawodawstwo radzieckie nie przewidywało możliwości dochodzenia tego typu roszczeń.

4. Roszczenia w związku z pracą w kołchozach i innych zakładach pracy.

Po przybyciu do Polski repatrianci zgłaszali najczęściej roszczenia z tytułu pracy w kołchozach związane z rozliczaniem dniówek rozrachunkowych. Roszczenia podlegały przedawnieniu po upływie 3 lat od zakończenia roku kalendarzowego, w którym dniówki te były wypracowane. Ponadto występowały roszczenia z tytułu podlegających zwrotowi wkładów kołchozowych.

Inne zakłady pracy rozliczały zazwyczaj repatriantów przy wyjeździe.

5. Roszczenia z tytułu obligacji państwowych ZSRR.

Według punktu 9 Poufnego Protokołu do Umowy z 25 marca 1957 r.¹ strona radziecka zobowiązała się do informowania repatriantów o prawie do zwrotu obligacji pożyczek państwowych ZSRR pod warunkiem przedłożenia odpowiednich zaświadczeń. Uchwała KC KPZR i Rady Ministrów ZSRR z 19 kwietnia 1957 r. wyznaczyła termin zwrotu obligacji od 1977 r. – w ciągu 20 lat.

6. Roszczenia wobec Państwa Polskiego o wypłatę ekwiwalentu mienia nieruchomego pozostawionego w ZSRR.

Wszystkie osoby, których mienie zostało w ZSRR niesłusznie skonfiskowane bądź pozostawione w związku z repatriacją do Polski, po repatriacji miały prawo do ekwiwalentu w Polsce. Niezbędne było jednak przedstawienie urzędowi polskiem odpowiedniego opisu mienia pochodzącego od władz radzieckich. W miarę postępujących trudności dowodowych urzędy radzieckie odmawiały wydawania tych opisów.

W aktach normatywnych PRL w sprawie zaliczania wartości mienia nieruchomego pozostawionego za granicą ustalono jednak, że prawo do ekwiwalentu mienia pozostawionego za granicą przysługuje również na podstawie innych dokumentów „świadczących niewątpliwie o pozostawieniu mienia za granicą”.

III. Wnioski co do możliwości dochodzenia niektórych roszczeń

Ad A. Rząd PRL nigdy nie zrezygnował wobec RFN z odszkodowań dla obywateli polskich. Ewentualne podniesienie obecnie tej sprawy wymagałoby analizy na tle całokształtu naszej polityki wobec RFN i podjęcia odpowiedniej decyzji politycznej. Można jednak przewidywać stanowcze negatywne stanowisko RFN.

Roszczenia o wypłaty rent należne zgodnie z umową rentową (w grę wchodzi kilkaset przypadków) winny być nadal podnoszone przez stronę polską. Niezależnie od powyższego wskazane byłoby przeanalizowanie celowości i skutków ewentualnego wypowiedzenia umowy rentowej z RFN. Analiza taka musiałaby zostać przeprowadzona przez Ministerstwo Pracy, Płac i Spraw Socjalnych we współpracy z zainteresowanymi resortami, w tym z MSZ.

Ad B. Ze względów politycznych i prawnych byłoby niecelowe i niewskazane podniesienie wobec NRD roszczeń odszkodowawczych w związku z wojną. Sprawa wspomnianych powyżej roszczeń finansowych pozostaje natomiast otwarta – należy dążyć do kontynuacji rozmów w tym zakresie. Rozmowy winny być traktowane jako poufne (w czasie poprzednich rozmów prosiła o to NRD w związku z precedensowym charakterem sprawy).

¹ Chodzi o umowę w sprawie terminu i trybu dalszej repatriacji z ZSRR osób narodowości polskiej; zob. K. Ruchniewicz, T. Szumowski (red.), *Polskie Dokumenty Dyplomatyczne 1957*, PISM, Warszawa 2006, dok. nr 53.

Ad C. Roszczenia z tytułu niesłusznego pozbawienia wolności (w tym pracy w miejscach odosobnienia) są w praktyce przedawnione z uwagi na 6-miesięczny termin ich dochodzenia liczony od dnia rehabilitacji. Teoretycznie możliwość dochodzenia tych roszczeń przez osoby poszkodowane (lub ich spadkobierców) istnieje nadal, jeżeli osoby te uzyskałyby rehabilitację.

Można byłoby natomiast rozważyć poruszenie w odpowiednim terminie wobec strony radzieckiej sprawy rekompensaty Państwu Polskiemu świadczeń rentowych na rzecz osób repatriowanych, które pracowały uprzednio w miejscach odosobnienia w ZSRR. Szczególnym tytułem roszczeń mogłaby tu być utrata zdrowia i zdolności do pracy szeregu tych osób. Ewentualne działanie w tej sprawie wymagałoby uprzedniej analizy faktycznego zakresu naszych roszczeń przez zainteresowane resorty i instytucje oraz decyzji politycznej.

Ponadto można byłoby rozważyć celowość podniesienia wobec strony radzieckiej kwestii wydawania opisów mienia pozostawionego w ZSRR – w celu ułatwienia przyznawania odpowiednich ekwiwalentów przez władze polskie. Decyzja w tej sprawie wymagałaby zwłaszcza przeanalizowania aktualnego praktycznego znaczenia tej sprawy (polskie przepisy prawne będące podstawą przyznania ekwiwalentu są nadal obowiązujące).

Dodatkowego przeanalizowania wymagałaby również wspomniana powyżej sprawa roszczeń o zwrot obligacji pożyczek państwowych ZSRR.

AMSZ, DPT 34/87, w. 1

312

3 listopada, notatka informacyjna w sprawie międzynarodowych aspektów I krajowego zjazdu delegatów NSZZ „Solidarność”

Warszawa, dnia 3.XI.1981 r.

Poufne

NOTATKA INFORMACYJNA

Problematyka międzynarodowa w uchwałach I Zjazdu „Solidarności”

Przebieg I Zjazdu „Solidarności” wykazał, iż nastąpiło w jego trakcie samo-określenie się „S” jako ruchu społeczno-politycznego nastawionego na kontestację w wielu punktach dotychczasowego kształtu ustroju socjalistycznego w Polsce, podkreślającego swoją całkowitą niezależność w działaniu od władz państwowych. Dotyczy to także sfery stosunków z zagranicą.

Dotychczasowa działalność „S” od chwili powstania, a także przebieg Zjazdu i przyjęte na nim uchwały świadczą o dużej randze, jaką nadaje się w „S” kontaktom z zagranicą, tak dwustronnym, jak i wielostronnym, oraz działalności informacyjno-propagandowej i kontaktom z ambasadami i przedstawicielami prasy zagranicznej w kraju. Formalnie jednak nadal działacze „S” mówią, że ruch ten nie ma jeszcze polityki zagranicznej.

Podstawowym dokumentem przyjętym przez Zjazd określającym stanowisko „S” w sprawach działalności zagranicznej jest „uchwała o kontaktach zagranicznych”. W dokumencie tym potwierdzono, iż Związek w swej działalności opierać się będzie na Konstytucji PRL, co w połączeniu ze stwierdzeniem wyrażonym w uchwale programowej, iż „podjęte przez nas dzieło chcemy prowadzić bez naruszania sojuszków międzynarodowych”, ocenić należy jako potwierdzenie poprzednich deklaracyjnych zobowiązań „S” w tym zakresie.

W dokumencie tym podkreśla się także, sankcjonując niejako dotychczasową praktykę w tym zakresie, iż działalność w sferze zagranicznej „S” „prowadzić będzie w sposób niezależny od władz państwowych, partyjnych, organizacji religijnych i jakichkolwiek innych organizacji. Przykładem praktycznym takiego stanowiska było przyjęcie przez Zjazd „uchwały w sprawie odmowy wydania wiz” niektórym delegacjom zagranicznym zaproszonym na II turę Zjazdu, która traktuje podjęte decyzje wizowe, podyktowane interesem państwa, jako „przejaw niedopuszczalnej ingerencji organów rządu PRL w zagwarantowaną statutem działalność NSZZ”.

W uchwale o kontaktach zagranicznych stwierdza się, iż „S” rozwijać będzie współpracę międzynarodową w dziedzinie pracy organizacyjnej, kształcenia związkowego, umów zbiorowych, ochrony pracy, wymiany turystycznej i kulturalnej.

Innym przykładem tendencji do samodzielności „S” w zakresie działalności propagandowo-informacyjnej i współpracy kulturalnej z zagranicą było m.in. przyjęcie przez Zjazd „uchwały w sprawie udziału „S” w Targach Książki we Frankfurcie/M”.

Fakt, iż „S” przyjęła na Zjeździe tak szeroki program „ofensywy na zagranicę”, który ma być realizowany przez wszystkie ogniwa związku, wykraczający często poza sferę czysto związkową, a także fakt, iż „S” ma zamiar wprowadzić go w życie całkowicie niezależnie od władz państwowych, stwarza nowe jakościowo zjawisko dla MSZ jako resortu koordynującego całokształt stosunków PRL z zagranicą, a także dla szeregu innych resortów. Wymaga to wypracowania takich metod działania, które będą zapobiegać ew. negatywnym skutkom działań „S” dla interesów państwa w oparciu o przestrzeganie istniejącego porządku prawnego.

„Uchwała programowa” Zjazdu koncentruje się na przedstawieniu swoistych ocen źródeł kryzysu i sposobów jego pokonywania przez podjęcie w szerokim zakresie zmian funkcjonowania systemu społeczno-gospodarczego państwa. Konsekwencje niektórych spośród nich wykraczają jednakże poza sferę spraw

wewnętrznych, rzutując na naszą pozycję w RWPG i zobowiązania sojusznicze w ramach Układu Warszawskiego. Dotyczy to propozycji rozpatrzenia przez rząd warunków powrotu Polski do Międzynarodowego Funduszu Walutowego i Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju, a w szczególności ograniczenia w okresie kryzysu wydatków zbrojeniowych do minimum. ^dObie te sprawy^d trzeba ocenić w kontekście politycznej negatywnej ewolucji „S”.

Natomiast zawarta w uchwale propozycja prawnego uregulowania spraw emigracji zarobkowej jest od dłuższego czasu przedmiotem zainteresowania i konkretnych działań MPPiSS i MSZ. Ewentualne kontakty „S” z zagranicznymi zw. zaw., do których została zobowiązana uchwałą, mogą być pomocne w uregulowaniu na szczeblu międzynarodowym tej skomplikowanej prawnomiędzynarodowej i drażliwej społecznie sprawy, o ile z tej sprawy „S” nie uczyni przedmiotu antyrządowych rozgrywek.

Również propozycja „S” nowelizacji przepisów paszportowych nie jest sprzeczna z pracami już podjętymi przez zainteresowane resorty.

Całokształt postulatów związanych z ratyfikacją przez Polskę konwencji MOP jest bliski stanowisku rządu, które reprezentowane było przez Polskę w tej organizacji. Przy szczegółowym rozpatrywaniu kwestii ratyfikacji poszczególnych konwencji winny wypowiedzieć się kompetentne resorty, z uwzględnieniem stanowiska zw. zaw.

Poważnie na ocenę „S” w KS wpłynęło prowokacyjne „posłanie do ludzi pracy Europy Wschodniej”. Zostało ono zdecydowanie potępione w tych krajach, a także ocenione przez nie i przez nasze MSZ w opublikowanym oświadczeniu jako próba ingerencji w wewnętrzne sprawy innych państw.

Odpowiedzią KS na posłanie były manifestacje robotnicze w szeregu zakładów pracy KS i uchwalane na nich rezolucje. Na uwagę zasługuje list Sekr. Gen. Węgierskich Zw. Zaw., Przewodniczącego ŚFZZ S. Gaspara, w którym zdecydowanie odrzucono i skrytykowano intencje polityczne autorów posłania. Jednocześnie po raz pierwszy została wysunięta, mimo istniejących różnic oraz stanu napięcia we wzajemnych stosunkach, propozycja odbycia rozmów z „S”. Należy uznać ją za ważny sygnał zapowiadający możliwość podjęcia dialogu między „S” i zw. zaw. KS, przy spełnieniu przez „S” określonych warunków. Taka wymowa listu została dostrzeżona przez zachodnie środki masowego przekazu i zapewne przez „S”.

Przyjęcie przez Zjazd poprawki do statutu, w myśl której „nie ogranicza się działalności związku w zagranicznych jednostkach organizacyjnych zakładów pracy mających swoje siedziby w kraju”, spowodować może różnego rodzaju sytuacje konfliktowe w przypadku powstawania ogniw „S” za granicą. Oddziaływałyby to negatywnie na stan stosunków tak politycznych, jak i gospodarczych Polski z niektórymi krajami, a także na wewnętrzne stosunki wśród załóg robotniczych.

Należy mieć jednakże na uwadze fakt, iż związki branżowe prowadzą ożywioną działalność wśród części pracowników polskich zatrudnionych za granicą. Dlatego też trzeba przyjąć jednolitą wykładnię wobec form działalności zagranicznej wszystkich polskich zw. zaw. Ewentualnym rozwiązaniem mogłoby być powołanie rad pracowniczych, niezależnych od poszczególnych zw. zaw. lub sterowanych przez jakiś zespół wyłoniony przez wszystkie centrale zw. zaw.²

„Posłanie do Polonii” jest potwierdzeniem zainteresowania „S” utrzymywaniem szerokich kontaktów ze środowiskiem polonijnym oraz mobilizowaniem Polonii do udzielania pomocy, co znalazło odzwierciedlenie m.in. w zorganizowaniu Banku Leków, a także w wysuwaniu propozycji zmierzających do angażowania kapitału polonijnego w aktywność gospodarczą w Polsce. W działalności „S” na tym odcinku obok pozytywów odnotowano także cały szereg negatywnych zjawisk, takich m.in. jak ignorowanie działalności prowadzonej w ramach Towarzystwa „Polonia” czy nawiązywanie kontaktów z reakcyjnymi ośrodkami polonijnymi, znanymi ze swego wrogiego stosunku do Polski socjalistycznej.

Posłanie w tej części, w której mówi o Polakach, „którzy do dziś nie mogą znaleźć poparcia w żadnej organizacji polonijnej, którym do dziś zabrania się prawa do własnego języka, kultury, historii i obywatelstwa”, oznacza postawienie problemu działalności polonijnej w ZSRR. Zainteresowanie tą sprawą było sygnalizowane w publikacjach, listach i pytaniach na spotkaniach lektorskich, zresztą nie tylko z „S”.

„Uchwała o prawie do odszkodowań” pracowniczych i cywilno-prawnych dla Polaków, którzy w związku z działaniami wojennymi przebywali za granicą w czasie wojny i po wojnie, dotyczyć może następujących kategorii roszczeń: roszczenia odszkodowawcze, w tym b. więźniów obozów koncentracyjnych i robotników przymusowych, oraz niektóre roszczenia rentowe wobec RFN, roszczenia odszkodowawcze wobec NRD, roszczenia z tytułu niesłusznego pozbawienia wolności, za pracę w miejscach odosobnienia oraz za pozostawione mienie w ZSRR.

Zarówno ta część „Posłania do Polonii”, która dotyczyć może sytuacji Polonii w ZSRR, jak i sprawa roszczeń odszkodowawczych w stosunku do ZSRR i NRD dotyka tematów, które dotychczas nie były w Polsce publicznie podejmowane i które mogą być podejmowane z intencją jętrzenia stosunków między PRL a zainteresowanymi KS.

Wniośki:

1. Celowym jest stałe przypominanie o konieczności przestrzegania w międzyn. działalności zw. zaw. zasad polityki zagranicznej PRL i zdecydowane reagowanie

² Okólnikiem z 19 września skierowanym do ambasad w Pradze, Berlinie i Moskwie dyrektor Mickiewicz polecał: „Prosimy o pilną informację, czy wśród załóg polskich ekip budowlanych itp. działały lub działają związki zawodowe branżowe lub inne oraz w jakiej formie”; AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148.

na przypadki naruszania tych zasad. Praktyka potwierdza, że przynosi to pewne skutki.

2. Należy konsekwentnie podtrzymywać przekazane już przez MSZ kierownictwu „S” jednoznacznie negatywne stanowisko w kwestii zakładania za granicą biur informacyjnych, a także prowadzenia za granicą innych form działalności informacyjno-propagandowej z pominięciem powołanych w tym celu instytucji państwowych, gdyż jest to naruszenie obowiązujących przepisów prawnych. Warto odnotować, że po naszej interwencji „S” odcięła się od biura Przetakiewicza w N. Jorku.

3. Należy przygotować analizę sytuacji prawnej i faktycznej oraz stanowisko ws. odszkodowań zagranicznych, których dotyczy uchwała Zjazdu „S”. Nasze stanowisko musi być merytorycznie, politycznie i prawnie mocniej podbudowane.

4. W przypadku rozszerzenia platformy FJN zaproponować włączenie „S” do struktury organizacyjnej Towarzystwa „Polonia”.

5. Przyspieszyć całościowe opracowanie problematyki emigracji zarobkowej przez kompetentne instytucje rządowe.

6. Poddać jeszcze bardziej wnikliwej kontroli kontakty zagraniczne „S” w państwach zachodnich; wpływać na kierunki i treść tych kontaktów; uniemożliwić wyjazdy tym, którzy podczas pobytu za granicą wyrządzili szkodę interesom Polski. To samo dotyczy otrzymywania przez „S” dotacji finansowych i darów rzeczowych z zagranicy.

/-/ J. Wiejacz

AMSZ, Dep. III 49/84, w. 1

313

*3 listopada, notatka informacyjna MSW
w sprawie planów delegacji rabinów ortodoksyjnych dotyczących spotkania
z kierownikiem Urzędu do Spraw Wyznań i remontów cmentarzy żydowskich*

Warszawa, dnia ^{dc}3^c listopada 1981 roku^d

T A J N E

NOTATKA INFORMACYJNA

dot. delegacji rabinów ortodoksyjnych na rozmowy w Urzędzie d/s Wyznań
oraz w sprawie zabytków żydowskich w PRL

Odnosnie informacji na temat zmiany zamiarów rabinów w sprawie rozmów
w PRL (Kuberski) źródło wyjaśniło:

– decyzję o konferencji prasowej w N.J. oraz wystąpieniu z zaproszeniem Kuberskiego do USA³ podjęto pod wpływem argumentacji niektórych członków delegacji. Straszono rabinów niebezpieczeństwem w Polsce. Argumentowano, iż będą w lepszej pozycji taktycznej w przypadku zmuszenia Kuberskiego do przyjazdu na rozmowy w USA;

– decyzja ta nie będzie na razie realizowana, zaproponowano rabinom (mają to zrealizować):

a) wstrzymanie się z wszelkimi akcjami publicznymi do czasu otrzymania odpowiedzi K., czy może przyjechać do USA. Mają wystosować list do K.;

³ Zob. dok. nr 534. Szyfrogramem z 26 listopada skierowanym do ambasadora w Waszyngtonie i konsula generalnego w Nowym Jorku wiceminister Wiejacz przekazywał: „1. Kuberski przyleci 29 bm do N. Jorku LOT-em [...]. Odleci 5 lub 6 grudnia. 2. Gospodarz (zapraszający) – Schindler w imieniu Stowarzyszenia Kongregacji Hebrajskich – organizuje program do 2/12, kiedy to K. uda się do Harvardu na otwarcie polskiej wystawy 1000 lat historii Żydów w Polsce. [...] K. jest zaproszony jako przewodniczący Międzynarodowego Stowarzyszenia im. Korczaka i w tym charakterze udaje się do USA. Nawiąże do tego w przemówieniu na otwarciu wystawy. Nie mamy zastrzeżeń, jeśli TV zwróci się o krótką wypowiedź na otwarciu wystawy. Dłuższych wywiadów nie przewidujemy. Jeśli rabini będą o to zabiegać – K. gotów jest spotkać się z nimi. Z uwagi na kilkakrotne przekładanie przez nich wizyty w PRL – K. nie podejmie wobec nich własnej inicjatywy. 3. Rozumiemy, że w otwarciu wystawy będzie przedstawiciel Ambasady lub Konsulatu. Udział w innych spotkaniach K. – wg Waszego uznania”; AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148.

b) nieodwoływanie wizyty w Polsce, a zaproponowanie K. w liście alternatywnie – przyjazd delegacji rabinów do Warszawy na wiosnę 1982 r. (termin do uzgodnienia);

– Komitet rabinów nastawia się wyraźnie na finansowanie własnymi środkami odbudowy niektórych obiektów lub cmentarzy. Dostrzegają bowiem obiektywne trudności PRL i oceniają, że rozmowy teraz oraz żądania wydatków od nas są bezprzedmiotowe i nie spowodują odbudowy. Uważają, iż będą musieli zadeklarować Kuberskiemu konkretne sumy dolarowe na konkretne prace porządkowe (np. cmentarz na Gęsiej) i przy otrzymaniu gwarancji co do terminów realizacji tych prac. Zaproponują to Urzędowi d/s Wyznań, bez czekania na rozmowy.

Pojedyncze obiekty rabini zlecili już do wykonania prywatnie poprzez Zw. Wyznania Mojżeszowego w Polsce – prezesa Titelbaum'a. Wpłacono \$ na konto dewizowe Titelbaum'a w Banku PKO (ew. Handlowy), który miał lokalnie zlecać wykonanie takich robót. Uczynił to też rabin Halberstam, ale dotychczas „Titelbaum” prac tych nie zrealizował, a \$ wziął. Źródło dopatruje się tu jakichś nieuczciwości.

– Wszystkie problemy komitetu do PRL pozostają nadal w mocy, z tym zastrzeżeniem, iż uwzględniają b. trudną sytuację gospodarczą PRL i brak możliwości ponoszenia wydatków na zabytki żydowskie.

AIPN, 0 449/5/38

314

3 listopada, notatka ambasady w Budapeszcie w sprawie polsko-węgierskiej współpracy kulturalnej

Prezentacja kultury polskiej na Węgrzech w 1981 roku⁴

Sytuacja polityczno-społeczna Polski jest na Węgrzech w środowiskach decydujących o rozwoju współpracy kulturalnej z zagranicą bardzo pilnie obserwowana. Ma to niewątpliwie wpływ na aktualny stan prezentacji kultury polskiej. Spowodowało to, że począwszy od pierwszego kwartału obecność naszej kultury na Węgrzech ^dsystematycznie się zmniejszała^d.

⁴ Notatka została 5 listopada przesłana dyrektorowi Kuczy. W piśmie przewodnim ambasador w Budapeszcie przekazywał: „W załączeniu przesyłam opracowanie pt. «Prezentacja kultury polskiej na Węgrzech w 1981 roku» z prośbą o rozważenie zawartych w nim sugestii”; AMSZ, Dep. I 51/84, w. 4.

Początkowo gospodarze tłumaczyli ten fakt przedłużającymi się rozmowami nad nowym 5-letnim Planem realizacji Umowy Kulturalnej⁵. Spotkaliśmy się również z tłumaczeniem, że z uwagi na wprowadzenie na Węgrzech ostrego systemu oszczędnościowego dysponują oni w chwili obecnej zmniejszonymi środkami na kulturę w ogóle, w tym również na wymianę z zagranicą.

Plan pięcioletni podpisano w marcu br. Zbiegło się to z zapoczątkowaniem w propagandzie węgierskiej zaostrego kursu w stosunku do wydarzeń w Polsce. Ma z tym bezpośredni związek daleko idąca ostrożność tutejszych instytucji kulturalnych w prezentowaniu naszej kultury.

Z miesiąca na miesiąc obserwowaliśmy zmniejszanie się pozycji polskich w repertuarach kin, sal koncertowych, zanikanie polskiej tematyki kulturalnej w czasopismach społeczno-kulturalnych, literackich itp. Przykładem zalecenia zmierzającego do ograniczenia tematyki polskiej może być ^dfakt udzielenia nagany^d kierownictwu redakcji miesięcznika „Tiszatáj” za poświęcenie jednego numeru związkom kulturalnym Krakowa z Węgrami.

Generalnie dał się odczuć negatywny stosunek tutejszych władz kulturalnych do przemian zachodzących w naszych związkach twórczych, instytucjach kulturalnych.

Potwierdzeniem naszych odczuć o sterowaniu tym procesem może być fakt niewyrażenia zgody przez oficjalne władze węgierskie na wyjazd w roku bieżącym stypendystów na studia do Polski. Oficjalnie przekazano nam informację, że stypendyści ^dnie^d wyjadą z uwagi na ograniczenie środków na ten cel, jak również że była zbyt mała ilość chętnych na wyjazd do Polski. Wiemy natomiast, że węgierskiemu środowisku naukowemu przekazano informację, że ^dto właśnie strona polska^d nie wyraziła chęci przyjęcia stypendystów.

Współpraca węgierskich związków twórczych ze swoimi partnerami w Polsce ^dzostała w zasadzie zawieszona^d. Co prawda niektóre związki podpisały roczne plany współpracy (plastycy, ZASP, architekci), jednak są to plany ogólnikowe, mało konkretne. Na taki kształt planów duży wpływ miało stanowisko partnera węgierskiego.

Związek Pisarzy Węgierskich w zasadzie całkowicie zawiesił współpracę ze Związkiem Literatów Polskich. Sekretarz generalny tutejszego Związku Pisarzy oficjalnie stwierdził, że tak długo, ^djak ZLP będzie się identyfikowało z programem „Solidarności”, Węgrzy nie widzą możliwości podjęcia współpracy^d.

Wyżej opisany obraz prezentacji kultury polskiej na Węgrzech nie tylko nie ulega poprawie, lecz przeciwnie, jeszcze bardziej się ^dpogarsza^d. Zdaniem Ambasady nie sprzyja poprawie sytuacji fakt nieodbycia posiedzenia Komisji Mieszanej

⁵ Mowa o polsko-węgierskiej umowie o współpracy kulturalnej i naukowej, podpisanej 9 lipca 1980 r.

d/s współpracy kulturalnej i naukowej, której gospodarzem w roku 1980 miała być strona polska.

W liczbach bezwzględnych w porównaniu do roku ubiegłego ilość polskich pozycji nie przedstawia się najgorzej. W większości są to jednak wznowienia, przy całkowitym braku pozycji nowych, należy więc na to patrzeć bez zbytniego optymizmu. Dotychczas na ekranach kin węgierskich nie ukazał się ^dani jeden film^d wyprodukowany w latach 1980–81. Co prawda odbyło się 5 premier filmów polskich, lecz są to pozycje niereprezentacyjne ^ddla nowej fali^d filmu polskiego.

Wznowienia filmów starych mają w zasadzie po kilka seansów i potem znikają z ekranu. Również telewizja całkowicie ^dzaprzała^d prezentacji polskich filmów, poza krótkimi filmami dla dzieci. Na marzec bieżącego roku zaplanowana była prezentacja serialu „Polskie drogi” (zapowiedź ukazała się w programie), jednak w ostatniej chwili nie doszło do emisji.

Również teatry węgierskie na bieżący sezon teatralny ^dnie przewidują repertuaru polskich autorów^d. Pojedyncze teatry od czasu do czasu wracają do sztuk polskich już dawno granych, lecz w zasadzie ogranicza się to do 1–2 spektakli.

W porównaniu do roku ubiegłego lepiej przedstawia się prezentacja literatury polskiej. Jest to jednak wynikiem wydania szeregu pozycji zaplanowanych w latach ubiegłych, a ukazały się one w pierwszej połowie roku bieżącego.

Prasa literacka ogranicza się w zasadzie do krótkich notek sygnalizujących pozycje węgierskie ukazujące się w naszym kraju. Jedynym wyjątkiem było w miesiącu marcu zamieszczenie w miesięczniku „Nagyvilág” 6 wierszy Miłosza w przekładzie węgierskim.

Usiłowania Ambasady do zapewnienia zwiększenia zakresu prezentacji kultury polskiej na Węgrzech przyjmowane są przez gospodarzy z objawami życzliwości, lecz jest to ^dtylko życzliwość pozorna^d, gdyż w dalszym ciągu nic się w tym zakresie nie zmienia. Naszym zdaniem w obecnej sytuacji ^dnie wskazany jest odwlekanie odbycia posiedzenia Komisji Mieszanej^d. Jesteśmy jedynym krajem socjalistycznym, który nie odbył posiedzenia Komisji. Co prawda Węgrom jest to na rękę i ze swej strony nie będą oni nalegali na zwołanie posiedzenia. Dla dobra jednak sprawy Komisja powinna odbyć posiedzenie jeszcze w roku bieżącym, a tematem jego powinien być przegląd stanu prezentacji kultury węgierskiej w Polsce i polskiej na Węgrzech, w szczególności w kontekście współpracy związków twórczych, obchodów znaczących rocznic.

Strona polska nadała dużą rangę obchodom 100-lecia urodzin Béli Bartóka. Powinno to być argumentem do rewanżu ze strony Węgrów w sprawie obchodów 100-lecia urodzin Karola Szymanowskiego. Z przedstawionych nam planów nie wynika, aby do tego doszło. Jedynym znaczącym akcentem rocznicy urodzin naszego kompozytora ma być koncert Filharmonii Budapeszteńskiej w grudniu 1982 roku. Uważamy, że jest to stanowczo za mało, lecz sama Ambasada nie ma

możliwości załatwienia tej sprawy i niezbędna jest tu pomoc naszego MSZ i Ministerstwa Kultury i Sztuki.

^dRezerwę^d gospodarzy w stosunku do prezentacji kultury polskiej na Węgrzech obserwujemy również ^dna przykładzie działalności Ośrodka Informacji i Kultury Polskiej^d. Wyraża się to odczuwalnym spadkiem zainteresowania czynników oficjalnych tutejszego środowiska kulturalnego imprezami organizowanymi w OIKP, ^dnieuczestniczeniem^d w nich przedstawicieli władz, związków twórczych i instytucji kulturalnych. W bieżącym roku partnerzy węgierscy zrezygnowali całkowicie z organizowania „Dni Kultury Polskiej” na prowincji. Wówczas gdy w latach ubiegłych OIKP organizował około 5 tego typu imprez w roku. Co prawda Ośrodek uczestniczy w spotkaniach organizowanych na prowincji, lecz są to z reguły bardzo ściśle grona wyselekcjonowanych aktywistów partyjnych oraz działaczy Patriotycznego Frontu Ludowego. Gospodarze wyraźnie unikają organizowania spotkań w szerszym gronie.

Drobnym przykładem nadawania rangi imprezom polskim może być fakt zorganizowania międzypaństwowego spotkania bokserskiego Polska–Węgry w prowincjonalnych miejscowościach, Salgótorján i Debrecen, mimo iż doszło ono do skutku po 19 latach. Telewizja węgierska nie transmitowała spotkania, mimo że z turnieju bokserskiego w Berlinie, w którym Węgrzy nie występowali, transmisję przeprowadzono.

Zdaniem Ambasady w celu poprawienia sytuacji na odcinku obecności kultury polskiej na Węgrzech konieczna jest inicjatywa strony polskiej. Należałoby rozważyć możliwość zorganizowania w możliwie krótkim czasie ^dspotkań na szczęblu ministrów lub wiceministrów kultury^d ewentualnie kierowników lub zastępców kierowników wydziałów KC, dyrektorów departamentów współpracy kulturalnej MSZ-tów. Ambasada ze swej strony uczyni wszystko, aby w czasie spotkań strona polska dysponowała odpowiednimi materiałami mogącymi być argumentami w rozmowach.

Proponujemy również rozważenie możliwości ^dwpłynięcia na polskie instytucje kulturalne w celu zmniejszenia prezentacji kultury węgierskiej w Polsce, co niewątpliwie da gospodarzom dużo do myślenia^d.

Celowym byłoby również, w naszym przekonaniu, dokonanie analizy publicystyki poświęconej Węgrom. Według naszych obserwacji w polskiej prasie i periodykach w ostatnim okresie ukazuje się znaczna ilość materiałów oceniających tylko pozytywnie różne dziedziny życia, w tym również kulturalnego, WRL. ^dGospodarze nie rewanżują się tym samym^d.

Opracował: Edward Dębicki

Budapeszt, dnia 3 listopada 1981 r.

AMSZ, Dep. I 51/84, w. 4

315

*4 listopada, szyfrogram ambasadora w Vientiane
w sprawie konfliktu personalnego pracowników placówki*

T a j n e
Do rąk własnych

Szyfrogram Nr 1369/IV
z Vientiane, nadany 4.11, 11.20

Czyrek

Wasz 7366⁶.

Z obowiązku informuję, że z inicjatywy Samborskiego zawiązana została uformowana grupa na wzór „Solidarności” z udziałem Mikuleckich, działająca w sposób zorganizowany, wbrew interesom placówki.

Zarządzenia i instrukcje porządkowe są przez Samborskiego sabotowane i lekceważone. S. zachowuje się prowokacyjnie, impertynencko, ingeruje w moje kompetencje i utrudnia mi realizację zadań. Wspólnie z żoną Mikuleckiego głosi na zewnątrz szkalujące placówkę opinie i podważa autorytet jej kierownictwa. Głosi poglądy „Solidarności” podkreślając, że „tylko Wałęsa na czele rządu może uzdrowić sytuację w kraju”.

Wobec mnie występuje „en bloc” w asyście Mikuleckiego jako sekretarza POP, używając presji i szantażu dla uzyskania wygodnej mu decyzji.

W sytuacji kiedy na placówce biorą górę elementy anarchistyczne, moja obecność byłaby tylko afirmacją ich działalności, do czego jako członek partii przyczynić się nie mogę.

Waszą decyzję przyjąłem z zadowoleniem i tylko z uwagi na 4-miesięczne dziecko, które mogłoby tragicznie zmieść gwałtowne przejście z klimatu tropikalnego na zimowy – nie wnoszę o przyspieszenie terminu odwołania.

/–/ Czurlej

AMSZ, ZD 23/84, w. 15, t. 141

⁶ Szyfrogramem nr 7366 z 30 października minister spraw zagranicznych informował ambasadora w Vientiane: „Kierownictwo podjęło decyzję odwołania Was z dniem 31 marca 1982 r.”; AMSZ, ZD 23/84, w. 15, t. 142.

316

*4 listopada, szyfrogram ambasadora w Canberze
o rozmowie z dyrektorem australijskiego ośrodka analitycznego*

T a j n e
Do rąk własnych

Szyfrogram Nr 1298/IV
z Canberry, nadany 4.11.81, g. 13.00

Czyrek

1. Dyrektor Ośrodka Badań Strategicznych dr O'Neill był w wąskim gronie na wystąpieniu Kissingera, który dużo uwagi poświęcił Polsce. K. stwierdził, że mylił się przewidując „rychłą inwazję”. Nie doceniał „radzieckiej chłodnej kalkulacji, że PZPR nie dogada się z „Solidarnością” i użyje siły. Wg K. PZPR w konfrontacji przegra i użyć siły będzie w końcu musiał ZSRR. „Inwazja” da wiele do myślenia „zwolennikom jednostronnego rozbrowienia” w Europie zachodniej.

2. Wg O. w Waszyngtonie są dwie „szkoły” w sprawach polskich. Jedna – zainteresowana jest przywróceniem wypłacalności Polski na bazie modus vivendi rządu z „Solidarnością”, która skonsoliduje zdobycze i będzie „promieniować” na inne KS.

Przewagę ma druga „szkoła” – zwolenników konfrontacji „Solidarności” z rządem i radzieckiej interwencji, która „skończy ze złudzeniami w Europie zachodniej”. O. utrzymuje, że nie tylko amerykańscy, ale także radzieccy zwolennicy konfrontacji przeciwdziałają porozumieniu rząd – „Solidarność”.

/–/ Frąckiewicz

AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 33

317

*4 listopada, szyfrogram ambasadora w Sofii
w sprawie ograniczeń wywozu towarów z Bułgarii*

T a j n e
PILNE

Szyfrogram Nr 1355/IV
z Sofii, nadany 4.11.81, g. 15.30

Kucza

Rada Ministrów LRB podjęła uchwałę zabraniającą z dniem 3 bm. wywozu obcokrajowcom szeregu artykułów żywnościowych (mięso, mąka, ryż, oleje, cukier i inne) i rynkowych wyrobów przemysłowych (elektrotechniczne, przemysłu lekkiego i inne). Towary objęte zakazem będą przez celników konfiskowane. Wprowadzono wyższe taryfy celne na szereg towarów wywożonych nie objętych zakazem (200–300 procent ceny detalicznej) oraz na niektóre towary przywożone (10–100 procent ceny detalicznej). Decyzje uzasadnia się koniecznością ochrony rynku wewnętrznego i interesów obywateli LRB. Stwierdza się, że relatywnie niskie ceny detaliczne w LRB powodują wykupywanie i wywóz przez obywateli państw sąsiednich i innych. Należy przypuszczać, że chodzi przede wszystkim o Rumunię i Jugosławię. Pełny tekst uchwały prześlemy oddzielnie.

W związku z w/w decyzją istnieje konieczność podjęcia starań o wydanie odpowiednich dokumentów pracującym tu naszym robotnikom upoważniających do wywozu niektórych towarów. Podejmujemy w tej sprawie rozmowy.

Konieczne jest pilne opublikowanie w naszych środkach przekazu informacji o podjętej decyzji przez LRB w celu zapobieżenia ew. konfliktom z tut. władzami celnymi.

/-/ Napieraj

AMSZ, ZD 23/84, w. 14, t. 125

318

*4 listopada, notatka informacyjna
z rozmowy wiceministra Wójcicka z ambasadorem USA*

Warszawa, dnia 4 listopada 1981 r.

P o u f n e

NOTATKA INFORMACYJNA

z rozmowy z Ambasadorem USA F.J. Meehan w dniu 3 listopada 1981 r.

Amb. Meehan złożył wizytę z własnej inicjatywy. Dopytywał się o moje wrażenia z pobytu w USA. W toku dłuższej rozmowy na tematy polskie i stosunków polsko-amerykańskich Ambasador USA zaakcentował następujące elementy:

– w nawiązaniu do niedawnej rozmowy z Tow. Czyrkiem⁷ stwierdził, że USA nie zamierzają się mieszać w wewnętrzne sprawy Polski, a nawet unikać będą takich oświadczeń czy zachowań, które mogłyby być jednostronnie interpretowane jako poparcie sił antysocjalistycznych,

– wypowiedział się za dalszym, pomyślnym rozwojem wszechstronnych dwustronnych stosunków, z tym że doradzał zintensyfikowanie przez nas oddziaływania na Kongres, od którego w decydującym stopniu zależeć będzie pozytywne podejście do naszych niełatwych i nie mieszczących się w istniejącym ustawodawstwie dezyderatów ekonomicznych (np. kredyty CCC),

– wyraził przekonanie, że podobnie jak w poprzedniej rundzie rozmów paryskich w sprawie refinansowania długów również w następnej rundzie USA będą przychylnie, o ile „nic dramatycznego” nie zdarzy się w Polsce⁸,

– zapytany o sprecyzowanie powtórzył prezentowane już stanowisko, że chodzi o nieużycie siły w rozwiązywaniu problemów politycznych, i sprecyzował, że oczywiście nie chodzi tu o normalne akcje mające na celu utrzymanie ładu i porządku,

– generalnie ocenił sytuację wewnętrzną w Polsce jako nadal trudną i napiętą, ale zmierzającą ku poprawie po podjęciu poważnych rozmów między rządem i „Solidarnością”; w kontekście uzyskania miarodajnej oceny sytuacji Ambasador powtórzył prośbę o przyjęcie go przez I Sekretarza KC PZPR Tow. W. Jaruzelskiego przed wyjazdem na konsultacje w Waszyngtonie (25.XI.)⁸,

⁷ Prawdopodobnie chodzi o rozmowę z 26 października; zob. dok. nr 306.

⁸ Zob. dok. nr 355.

– Amb. Meehan dużo spodziewa się po rozmowach Tow. Madeja w USA w związku z posiedzeniem Komisji Mieszanej d/s Handlu; odpowiednie propozycje terminów zostały dzisiaj złożone⁹,

– wyraził zadowolenie, że wizyta L. Wałęsy nie dochodzi do skutku w najbliższym czasie, głównie z powodu możliwych perturbacji w związku ze stanem napięcia w stosunkach między rządem i „Solidarnością” (dodał, że nie wyobraża sobie, by Wałęsy nie przyjął Reagan), w czym strona amerykańska nie byłaby zainteresowana; o odwołaniu wizyty dowiedzieli się od „Solidarności”,

– z lekceważeniem wyraził się o biurze Przetakiewicza w N. Yorku; władze „nie mieszały” się do sprawy i z chwilą zdystansowania się od niej „Solidarności” na zjeździe gdańskim spodziewano się, że biuro ulegnie likwidacji.

Oceniam, że Ambasador Meehan był zainteresowany, by wyrażone przez siebie oceny dotarły do naszego Kierownictwa.

/–/ J. WIEJACZ

AMSZ, Dep. III 49/84, w. 1

319

*[po 4 listopada], notatka Wydziału Zagranicznego
i Wydziału Ideologicznego KC PZPR
w sprawie moskiewskiej narady przedstawicieli partii komunistycznych*

Informacja
o przebiegu narady sekretarzy Komitetów Centralnych
bratnich partii krajów socjalistycznych w Moskwie¹⁰

W dniach od 3–4 listopada 1981 r. odbyła się w Moskwie kolejna narada sekretarzy Komitetów Centralnych bratnich partii krajów socjalistycznych na tematy ideologiczne i międzynarodowe (poprzednia narada tego rodzaju miała miejsce w Berlinie w 1979 r.)¹¹. W obecnej naradzie uczestniczyli przedstawiciele 11 partii: KPZR, PZPR, BPK, WSPR, KP Wietnamu, NSPJ, KP Kuby, LRP Laosu, MPL-R, RPK, KPCz.

⁹ Wicepremier i przewodniczący Komisji Planowania Zbigniew Madej przebywał w USA 8–10 grudnia; zob. dok. nr 388.

¹⁰ Notatka została 8 grudnia przesłana członkom i zastępcom członków BP oraz sekretarzom i członkom Sekretariatu KC PZPR.

¹¹ Zob. PDD 1979, dok. nr 191.

Obrady otworzył zastępca członka Biura Politycznego, sekretarz KC KPZR tow. Borys Ponomariow, który przedstawił referat zawierający rozwiniętą ocenę aktualnej sytuacji międzynarodowej, wnioski z niej wynikające oraz strategię dalszej walki o pokój (tekst referatu w załączeniu¹²). W pierwszym dniu obrad zabrali głos przewodniczący delegacji wszystkich partii biorących udział w naradzie. Jako trzeci mówca wystąpił członek Biura Politycznego, sekretarz KC PZPR tow. Stefan Olszowski. Wystąpienie to spotkało się z dobrym przyjęciem ze strony zebranych (tekst wystąpienia w załączeniu).

Przed rozpoczęciem obrad w dniu 4 listopada odbyło się na Kremlu spotkanie uczestniczących w naradzie sekretarzy Komitetów Centralnych z Sekretarzem Generalnym KC KPZR tow. Leonidem Breżniewem. Z delegacji polskiej w rozmowie tej uczestniczyli ttow. Stefan Olszowski, Józef Czyrek i Marian Orzechowski.

W drugim dniu narady obszerny referat wygłosił Sekretarz KC KPZR tow. Michaił Zimianin, który omówił doświadczenia towarzyszy radzieckich w sferze pracy ideologicznej, zwłaszcza w propagandzie na zagranicę. Zabrał też głos członek Biura Politycznego, sekretarz KC PZPR tow. Józef Czyrek, przedstawiając ocenę sytuacji międzynarodowej oraz węzłowe aspekty naszej polityki zagranicznej (tekst wystąpienia w załączeniu).

Obrady zakończyły się przyjęciem trzech dokumentów:

- komunikatu o naradzie, który został ogłoszony w prasie;
- notatki protokolarnej, nie przeznaczonej do publikacji (tekst w załączeniu);
- oświadczenia w sprawie Kuby, któremu nadano szeroki rozgłos propagandowy.

Przebieg i rezultaty narady w Moskwie dowodzą, że w podstawowych kwestiach współczesnego świata bratnie partie krajów socjalistycznych reprezentują oceny zbieżne lub nawet identyczne. Zarówno towarzysze radzieccy, jak i pozostali uczestnicy narady z niepokojem zwracali uwagę na niebezpieczne zaostrzenie się sytuacji międzynarodowej w ostatnim okresie. Podkreślano również, iż dzieje się tak za sprawą agresywnej polityki administracji Reagana, która forsuje wyścig zbrojeń oraz wszczyna akcje jaskrawo antykomunistyczne. Jednolitość poglądów panowała także w sprawie oceny różnic, jakie występują między USA i ich partnerami zachodnioeuropejskimi. Uczestnicy narady akcentowali też nasilenie się żywiołowej fali masowych ruchów antywojennych, zwłaszcza w Europie Zachodniej, wskazując na potrzebę bardziej aktywnego podejścia do tych ruchów z naszej strony. W tym kontekście zdecydowanie krytykowano proimperialistyczną i antypokojową politykę kierownictwa chińskiego, wskazując na potrzebę skoordynowanego przeciwdziałania bratnich partii i krajów wobec sojuszu imperialistyczno-hegemonistycznego.

¹² Załączników nie publikuje się.

W oparciu o materiały zjazdów bratnich partii i rezultaty spotkań krymskich omówiono na naradzie węzłowe zagadnienia ideologiczne współczesności. Analizowano zwłaszcza nowe zjawiska występujące w walce i konfrontacji ideologicznej między socjalizmem a kapitalizmem w obecnej sytuacji międzynarodowej. Ważkim i znaczącym dorobkiem narady jest podjęcie szeregu konkretnych postanowień, które zmierzają do zacieśnienia współpracy ideologicznej bratnich partii. W szczególności wskazywano na potrzebę skoordynowania oraz rozszerzenia wspólnych przedsięwzięć badawczych z dziedziny marksistowskich nauk społecznych, a przede wszystkim objęcia nimi kluczowych problemów budownictwa socjalistycznego. Za niezbędne uznano także: podejmowanie wspólnych działań na rzecz upowszechniania teorii marksistowsko-leninowskiej oraz dorobku międzynarodowego rewolucyjnego ruchu robotniczego; skoordynowanie wysiłków bratnich partii w ofensywnych działaniach ideologicznych i propagandowych skierowanych na społeczeństwa państw kapitalistycznych oraz krajów rozwijających się; rozszerzenie wymiany kulturalnej i naukowej, a także współdziałania w zakresie informacji o własnych krajach. Zwraca uwagę zalecenie powołania wspólnej grupy ekspertów dla opracowania ideologicznej strategii bratnich partii w warunkach lat osiemdziesiątych.

Wiele uwagi poświęcono też problematyce międzynarodowego ruchu komunistycznego i robotniczego, a w szczególności niektórym negatywnym zjawiskom występującym w tym ruchu (tendencje odśrodkowe, rozbijacka polityka KPCh itp.). Postawiono też kwestię zwołania nowej światowej narady partii komunistycznych i robotniczych, choć kwestia ta nie znalazła odzwierciedlenia w dokumentach końcowych. Zwracano uwagę na potrzebę rozwoju współpracy bratnich partii z partiami socjalistycznymi i socjaldemokratycznymi w walce o pokój, odprężenie i rozbrojenie, przy jednoczesnym stanowczym przeciwstawianiu się ideologii socjaldemokratyzmu.

Podobnie jak na poprzednich naradach delegacja Rumuńskiej Partii Komunistycznej zajmowała odmienne stanowisko w porównaniu z delegacjami pozostałych bratnich partii. Towarzysze rumuńscy odmówili podpisania oświadczenia w sprawie Kuby, tłumacząc się brakiem pełnomocnictw. Zajęli też negatywne stanowisko w sprawie rozwoju współpracy ideologicznej bratnich partii, unikali zajęcia jednoznacznego stanowiska w sprawie zagrożeń wynikających z agresywnej polityki imperializmu, zwłaszcza USA i NATO, oraz hegemonizmu pekińskiego.

Obok analiz i ocen natury generalnej szereg delegacji bratnich partii podnosiło też istotne problemy szczegółowe, zwłaszcza kwestie o charakterze regionalnym itp. I tak np. w ujęciu delegacji NSPJ problem zaostrzenia walki z imperializmem i zagrożeń dla pokoju był głównie kontekstem dla omówienia kwestii stosunków NRD z RFN. W wystąpieniu przedstawiciela KP Kuby zarysowano przede wszystkim kwestie walki przeciwko imperializmowi amerykańskiemu. Przedstawiciele partii z krajów socjalistycznych Azji (Wietnam, Laos) rozważali sprawę walki

z imperializmem z punktu widzenia zagrożeń wynikających z sojuszu amerykańsko-chińskiego, akcentując postępującą nadal negatywną ewolucję polityki Pekinu.

Natomiast przedstawiciele partii z europejskich krajów socjalistycznych koncentrowali się głównie na sprawach Europy. Oceniając realistycznie perspektywę i trudności stojące przed spotkaniem w Madrycie wskutek konfrontacyjnej postawy państw kapitalistycznych, wskazywano na potrzebę zapewnienia warunków dla powodzenia tego spotkania i kontynuacji procesu KBWE. Delegacja PZPR wypowiedziała się również w tym duchu, podkreślając nasze pryncypialne stanowisko w sprawie zwołania Konferencji Odprężenia Militarnego i Rozbrojenia w Europie.

W dokumentach przyjętych na naradzie określone zostały zasadnicze elementy strategii pokoju bratnich partii w obecnej złożonej i trudnej sytuacji międzynarodowej. Zawierają one, w przełożeniu na mechanizmy wielostronnej współpracy międzypartyjnej, główne komponenty uchwał w sprawach ideologicznych i międzynarodowych przyjętych na niedawnych Zjazdach bratnich partii, zwłaszcza na XXVI Zjeździe KPZR. Ta strategia pokoju znalazła swoje najpełniejsze odzwierciedlenie w przemówieniu tow. Borysa Ponomariowa.

Jednym z istotnych, choć nie pierwszoplanowym wątkiem w dyskusji na naradzie była kwestia kryzysu w Polsce oraz międzynarodowych reperkusji tego kryzysu. Problematyka ta została szerzej podjęta w wystąpieniach przedstawicieli naszej partii. Jednocześnie zaś szereg stwierdzeń dotyczących kryzysu w Polsce znalazło się w wystąpieniach wszystkich delegacji, które uczestniczyły w naradzie. Kwestia ta była rozpatrywana przede wszystkim w kontekście oddziaływania imperializmu na sytuację wewnętrzną w krajach socjalistycznych oraz ingerencji imperialistycznych ośrodków dywersji ideologicznej w wewnętrzne sprawy tych krajów. Kryzys w Polsce rozważano też jako problem całej wspólnoty krajów socjalistycznych. Wskazywano przy tym na negatywne konsekwencje istniejącego kryzysu dla siły i spójności systemu socjalistycznego, a w szczególności dla propagandy realnego socjalizmu w świecie. Podkreślano, że kryzys ten jest intensywnie wykorzystywany przez propagandę antykomunistyczną w krajach kapitalistycznych oraz przez dywersyjne ośrodki imperialistyczne oddziałujące na społeczeństwa krajów socjalistycznych.

W niektórych wystąpieniach formułowano też oceny dotyczące wydarzeń zachodzących w Polsce, podkreślając zwłaszcza zagrożenie dla socjalizmu, jakie stwarza działalność sił kontrrewolucji. Wyrażano internacjonalistyczną solidarność z walką toczoną przez PZPR oraz przekonanie, iż w ostatecznym rachunku walka ta zostanie uwieńczona zwycięstwem naszej partii i władzy ludowej.

Stwierdzenia dotyczące Polski z reguły były formułowane lakonicznie i dość ogólnikowo. Oceniano jednoznacznie, że siły kontrrewolucji godzą w socjalistyczny charakter ustroju politycznego i gospodarczego PRL. Wyprowadzono stąd wniosek o decydującej roli, jaką ma do spełnienia PZPR, aby zahamować proces

kontrewolucyjny. Podkreślano konieczność wydobycia przez PZPR naszego kraju ze stanu zagrożenia antysocjalistycznego.

W większości wystąpień wyrażano nadzieję, że komuniści polscy są w stanie dać zdecydowany odpór kontrewolucyjnej ofensywie. Z głęboką troską wypowiadano się o sytuacji w Polsce, życząc PZPR powodzenia w działaniach zmierzających do normalizacji życia politycznego i gospodarczego kraju. Wyrażano przekonanie, iż Polska przezwycięży istniejące spiętrzenie trudności. Do takiego ujęcia sprowadzało się stanowisko zaprezentowane w wystąpieniach zdecydowanej większości przedstawicieli bratnich partii uczestniczących w naradzie.

Na uwagę zasługują też pewne kwestie natury szczegółowej. Odnotować należy zwłaszcza, iż w przemówieniu członka Biura Politycznego, sekretarza KC KPCztow. Vasil Bilaka silnie podkreślono potrzebę szczerości w stosunkach międzypartyjnych i wzajemnego informowania się o negatywnych zjawiskach istniejących w poszczególnych krajach. Jednocześnie tow. Bilak wysunął postulat wykorzystania przez wszystkie partie kierujące procesem budownictwa socjalistycznego w swoich krajach wniosków wynikających z oceny źródeł i przebiegu kryzysu w Polsce. Wystąpienie tow. Bilaka zawierało dużą dawkę krytycyzmu odnoszącego się do praktyk współpracy międzypartyjnej w przeszłości.

Natomiast w wystąpieniu przewodniczącego delegacji WSPR, członka Biura Politycznego i sekretarza KC tow. M. Ovariego silny akcent położono na stwierdzeniu, że Polacy powinni sami rozwiązać swoje problemy.

Od tonacji wszystkich przemówień w części poświęconej Polsce odbiegał wyraźnie głos członka Biura Politycznego, sekretarza KC NSPJ tow. H. Axena, który wystąpił z bezpośrednią krytyką działalności PZPR na rzecz przezwyciężenia kryzysu w naszym kraju. Sformułowania użyte przez tow. Axena sugerowały, że naszej partii brak jest odwagi i z tego względu nie podejmuje ona zdecydowanych kroków przeciwko kontrewolucji. Należy zauważyć, iż taki sposób podejścia nie został podjęty przez żadną z delegacji uczestniczących w naradzie. Charakterystyczne również, że występujący jako drugi przedstawiciel NSPJ, członek Biura Politycznego i sekretarz KC tow. K. Hager przedstawił już znacznie bardziej wyważone stanowisko w kwestii kryzysu w Polsce.

W niektórych wystąpieniach wyrażano nadzieję, że PZPR podejmie bardziej zdecydowaną i skuteczną ofensywę przeciwko kontrewolucji w Polsce, oraz akcentowano wiarę w zwycięstwo takiej ofensywy.

W wystąpieniach ttow. B. Ponomariowa i M. Zimianina zaakcentowano przekonanie, że polscy komuniści wyprowadzą kraj z kryzysu, oraz zachętę do bardziej stanowczych działań ofensywnych. W stanowisku tym wyraźnie podkreślono również poparcie dla kierownictwa naszej partii z tow. Wojciechem Jaruzelskim na czele, a zwłaszcza dla prowadzonej przez naszą partię walki z siłami antysocjalistycznymi.

W takim właśnie duchu podczas spotkania na Kremlu wypowiedział się również Sekretarz Generalny KC KPZR tow. Leonid Breżniew, który stwierdził: „...krótko na temat Polski. O sytuacji w tym kraju mówili na naradzie towarzysze polscy. Wywołuje ona u wszystkich poważną troskę, kryzys w kraju zaostrza się, kontrrewolucja jest nadal w ataku. Nasze stanowisko jest jasne i pryncypialne: ze wszech miar popieramy i będziemy popierać wysiłki towarzyszy polskich, kierownictwa PZPR, z tow. Jaruzelskim na czele, zmierzające do przezwyciężenia kryzysu i udzielenia odprawy kontrrewolucji. Socjalistyczna Polska może polegać na swych sojusznikach”.

Oceniając generalnie, należy podkreślić, iż narada w Moskwie była ważnym i pożytecznym wydarzeniem w ramach ideologicznej i międzynarodowej współpracy wielostronnej bratnich partii. Jej dorobek przyczyni się z pewnością do wzrostu efektywności i lepszej koordynacji tej współpracy.

Konkretne wnioski wynikające z ustaleń narady moskiewskiej dla pracy pionu ideologicznego będą przedmiotem odrębnej analizy i w miesiącu grudniu br. zostaną odrębnie przedstawione na Sekretariat KC, a następnie wprowadzone do planów pracy zainteresowanych Wydziałów¹³.

WYDZIAŁ ZAGRANICZNY KC PZPR
WYDZIAŁ IDEOLOGICZNY KC PZPR

AAN, KC PZPR, XI/425

¹³ Okólnikiem z 24 listopada, informującym o przebiegu narady, wiceminister Wiejacz polecał: „4. Podejmijcie wobec Ambasadora ZSRR inicjatywę omówienia wspólnie z placówkami KS działań możliwych do przyjęcia na Waszym terenie. Tam, gdzie inne placówki podjęły już takie inicjatywy, włączcie się aktywnie. Należy dążyć do pogłębienia wymiany informacji i skoordynowania działań propagandowych w zależności od możliwości dotarcia, kontaktów itp. Tam, gdzie wspólne konkretne przedsięwzięcia byłyby efektywniejsze od działań indywidualnych, należy rozważyć takie możliwości. 5. W sprawie Polski: «podkreślono niebezpieczeństwo imperialistycznych planów związanych z działaniami antysocjalistycznych sił w Polsce. Zaznaczono pierwszorzędne znaczenie uzgodnionych działań popierających walkę polskich komunistów i patriotów przeciwko groźbie kontrrewolucji». 6. Prosimy o informację o podejmowanych działaniach”; AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148. Zob. dok. nr 321.

320

*5 listopada, szyfrogram ambasadora w Luandzie o wyroku sądowym
w sprawie zatrzymania statku rybackiego „Al Razaza”*

T a j n e

Szyfrogram Nr 1370/IV
z Luandy, nadany 5.11, g. 12.40

Turbański

Od Palestyńczyka.

1. Zapadł przed kilku dniami wyrok Sądu Najwyższego w sprawie „Al Razaza” podtrzymujący wyrok sądu pierwszej instancji¹⁴, a więc uznający winę kapitana. Wyrok nie został opublikowany.

2. W czasie sesji ZO NZ spotkali się Ministrowie SZ Angoli i Iraku. Uzgodnili, że:

- przyjazd delegacji Iraku przed wyrokiem jest w wyniku rozmowy niecelowy,
- po wyroku władze angolские zastosowałyby rozwiązanie o charakterze politycznym (wchodzi w grę specjalny akt prezydencki).

3. Całość dokumentacji powróciła do MSZ. Jorge ponownie bada sprawę pod kątem możliwości zastosowania odpowiedniej formuły politycznej.

4. Prosimy powiadomić Polservice o stanie sprawy.

/-/ Czyżycki

AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 86

¹⁴ Szyfrogramem z 9 czerwca ambasador w Luandzie informował o wyroku w pierwszej instancji: „8 bm. zapadł niekorzystny wyrok w sprawie «Al Razazy». Sędzia uznał winę, tzn. łowienie lub przygotowania do łowienia ryb na wodach terytorialnych. Poza konfiskatą ryby nałożył karę o łącznej wysokości ca 8,5 mln dolarów, przewyższającą znacznie wartość statku. Uważamy wyrok za krzywdzący, gdyż zarzut o łowieniu nie został udowodniony. [...] Pilna jest sprawa wyjazdu naszej załogi i trzeba będzie rozstrzygnąć z Irakczykami, czy ma to być podmiana, czy też opuszczenie statku”; AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 86. Zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 268.

321

*5 listopada, protokół posiedzenia Sekretariatu KC PZPR
w sprawie narady przedstawicieli partii komunistycznych w Moskwie
(fragmenty)*

T A J N E

P r o t o k ó ł Nr 12
z posiedzenia Sekretariatu KC PZPR w dniu 5 listopada 1981 r.

Obecni ttow.: W. Jaruzelski, K. Barcikowski, J. Czyrek, H. Kubiak, M. Milewski, S. Olszowski, W. Mokrzyński, Z. Michałek, M. Woźniak.

Do wszystkich punktów porządku dziennego zaproszeni:

K. Morawski, J. Urbański, J. Baryła, K. Cypriniak, M. Janiszewski.

Z a p r o s z e n i :

Do pkt. 1¹⁵

M. Rakowski – wiceprezes Rady Ministrów

Cz. Kiszczak – minister Spraw Wewnętrznych

J. Kuberski – minister w Urzędzie d/s Wyznań

S. Ciosek – minister d/s Współpracy ze Związkami Zawodowymi

S. Gabrielski – kierownik Wydziału Społeczno-Zawodowego

M. Atlas – kierownik Wydziału Administracyjnego

[...] ¹⁶

Tow. S. Olszowski – narada w Moskwie. Stanęły na niej także sprawy polskie. Mówiła o nich delegacja radziecka, NRD i polska. Tow. Ponomariow podjął sprawy polskie. Jest kurs Zachodu na narzucenie zbrojeń wspólnocie socjalistycznej. ZSRR ponosi główny ciężar, inni też pomagają. Kapitalizm stara się wykorzystać sprawy polskie, dyskredytacja realnego socjalizmu. ^aTwierdzą, że jest kryzys, bo kierownictwo naśladowało model radziecki^a. Towarzysze wskazywali na odejście od zasad marksizmu-leninizmu w polityce gospodarczej. Brak czujności, niedawanie odporu siłom wrogim. Uważa się, że gdyby poprzednie kierownictwo zajęło

¹⁵ Punkt 1 zatytułowano „Informacja o przebiegu rozmów w dniu 4.XI.1981 r.”. Zob. też dok. nr 319.

¹⁶ Pominięto fragmenty nie dotyczące narady w Moskwie.

bardziej zdecydowane stanowisko, byłoby inaczej, KPZR popiera nowe kierownictwo i będzie okazywać pomoc. Powinno być działanie przeciw wymysłom o nierównoprawnych stosunkach Polska–ZSRR.

Liłow z Bułgarii stwierdził, że jest to ciężki cios dla wspólnoty socjalistycznej. Osłabienie jej ognia. Powiedział, że albo polscy towarzysze wezmą sprawy w swoje ręce, albo wybije godzina. Uważa się, że mogą stracić władzę, będzie wykrwawienie, a ofensywa potem.

Potrzebne jest uogólnienie polskiego kryzysu. Stawia się tezę, że kontrrewolucja oddolnie weszła do zakładów, wykorzystując nasze argumenty.

Moje wystąpienie zawierało: Ocena „Solidarności”, Breżniew powołał się na nie. Axen – od siebie nic, podobnie jak i Liłow. Stawiano, że trzeba obnażać cele kontrrewolucji w Polsce, nie tylko błędy poprzednich kierownictw, ale i obecnego kierownictwa. Wskazywano, że ustępstwami przyczyniono się do sukcesów wroga. Szczęście, że Polska nie ma granic z krajami kapitalistycznymi. Polska partia nie musi bać się prawych środków i polemiki.

Tow. Wasyl Bilak wygłosił sprytnie przemówienie. Przyłożył wszystkim, nam i Węgrom. We wszystkich krajach socjalistycznych są trudności. Byłyby mniejsze, gdybyśmy przeciwdziałali mechanizmowi rynkowemu, wymaganiom imperializmu (MFW). Propaganda Zachodu szerzy wieści o krachu realnego socjalizmu. Trzeba wziąć się w garść. Do polskich towarzyszy należy rozwiązanie, ale rozmawiać o tym na radzie trzeba. Uznał, że wszyscy powinni wyciągać wnioski z wydarzeń w Polsce. Nie brakowało uwag pod adresem Karola Wojtyły – papieża. Kuba uważa, że wydarzenia polskie odbijają się na pozycji wspólnoty socjalistycznej. Węgry uważają, że jest duży wpływ wydarzeń w Polsce na ich sytuację. Polscy obrońcy socjalizmu sami powinni położyć kres kontrrewolucji – wyciągać wnioski z napięć w historii. Przedstawiciel Mongolii wystąpił z życzeniem szybkiej normalizacji sytuacji w Polsce.

W drugim dniu obrad było spotkanie z Breżniewem. Mówiono o sytuacji w krajach, w tym o Polsce. Jest zaniepokojenie, że kryzys zaostrza się, kontrrewolucja działa. Popieramy wysiłki polskich towarzyszy, towarzysza Jaruzelskiego w celu przezwyciężenia kryzysu i przeciwdziałania kontrrewolucji. Breżniew przekazał pozdrowienia dla tow. Wojciecha Jaruzelskiego. Zrezygnowaliśmy z polemiki z Axenem. Powołaliśmy się na Breżniewa. Hager już inaczej mówił. Odniósł się do zjazdu „Solidarności”. IV Plenum KC PZPR doprowadziło do likwidacji sił antysocjalistycznych i wyprowadzenia z kryzysu. Przyjęto komunikat, oświadczenie w sprawie Kuby. Rumuni nie podpisali go. Wokół Kuby coś się zbiera, więc postulowano: Ręce precz od Kuby. W czasie przyjęcia przez 40 minut rozmawiałem z Zimianinem. Była to ostra rozmowa, a w niej generalnie pretensje do naszej linii politycznej, do braku działania, do sprzyjania kontrrewolucji, do bezczeszczenia grobów radzieckich. Doszło do ostrych spiek. Dochodziło do krzyku. Ciężkie doświadczenie.

Jest duży rozdziew między oczekiwaniami naszych sojuszników a naszą sytuacją. Tow. Szaciło pomagał nam. Wnioski trzeba wyciągnąć. Mamy kredyt po IV Plenum KC PZPR. Było to w przemówieniu Breżniewa, który stwierdzał, że są daleko posunięte oczekiwania. Mówił o spotkaniach w zakładach pracy, o 200 sprawach karnych, rozplanowana była rozmowa w ostrożnym tonie. Przeważył poprawny stosunek. Potem NRD-owcy i Czesi robili się serdeczni. Axen w połowie grudnia chce się spotkać u nas lub w Berlinie. Kredyt został otwarty, ale musimy działać. Jest możliwość, że prof. Jerzy Wiatr zostałby wybranym prezesem Unii Socjologicznej Międzynarodowej¹⁷. Proponowałbym odpowiedź pozytywną.

[...]

Protokółowali:

A. Barzyk

H. Kierski

AAN, KC PZPR, VII/56

322

*5 listopada, pismo wicedyrektora Departamentu V do MHZ
w sprawie kontaktów handlowych z Ugandą*

5 listopada 81

tajne

Tow. Dyr. Stanisław STANISŁAWSKI
Departament Polityki Handlowej IV
Ministerstwa Handlu Zagranicznego
w miejscu

Niniejszym informuję, że w najbliższym czasie do Ugandy (planowany termin 10 listopada) uda się Ambasador J. Witek z Nairobi w celu dokonania rozeznania co do ^{jd}możliwości normalizacji naszych stosunków bilateralnych^{dj18}.

¹⁷ Prawdopodobnie mowa o Międzynarodowym Stowarzyszeniu Socjologicznym (International Sociological Association) – Jerzy Wiatr nie został powołany na stanowisko przewodniczącego.

¹⁸ Szyfrogramem z 16 listopada ambasador w Nairobi przekazywał: „1. Zgodnie z programem wizyty w Ugandzie zostałem przyjęty przez prezydenta Obote. [...] Rozmowy

¹Należy dodać, że za pośrednictwem naszej ambasady w Tanzanii otrzymaliśmy sygnał od strony ugandyjskiej o chęci aktywizacji współpracy ekonomicznej, naukowej, kulturalnej i technicznej, w tym zwłaszcza życzenie otrzymania specjalistów w dziedzinie rolnictwa¹.

W ostatnich dniach Ambasador J. Witek dokonując przeglądu stosunków bilateralnych polsko-ugandyjskich przekazał nam informacje m.in. dot. stosunków gospodarczych, które podajemy w parafrazie:

- placówka zgłosiła stronie ugandyjskiej w kwietniu br. możliwość dostarczenia specjalistów w kilku dziedzinach przemysłu i w tej sprawie pozostaje w kontakcie z odpowiednim resortem ugandyjskim;

- placówka ma przygotowanych kilka kontraktów handlowych, których ostateczna finalizacja zależy od wpływów dewizowych Ugandy za eksport kawy;

- w sierpniu br. nastąpiło uruchomienie filii polsko-kenijskiej spółki (produkcja pang), która nie kontynuuje produkcji ze względu na brak środków na surowce i półprodukty.

- aktualnie zaawansowane są rozmowy handlowe dot. rekonstrukcji cukrowni wartości 6–10 mln dol., uruchamianej w ramach kredytów Banku Światowego.

W sprawach gospodarczych placówka koncentruje się na:

- a) sprawach bieżącego handlu,

- b) oferowaniu specjalistów,

- c) szukaniu sposobów podłączenia się pod inwestycyjne plany oparte na obcych kredytach,

- d) ew. udziale w rekonstrukcji niektórych przedsiębiorstw (cukrownie, tekstylia) w oparciu o ugandyjskie lub obce kapitały. Placówka śledzi przepływ pieniędzy arabskich (Irak) niezwiązanych z rynkiem kredytodawcy,

- e) zdaniem placówki ew. rozmowy z MFW w sprawie dopuszczenia Polski do realizacji przedsięwzięć finansowanych przez MFW w Ugandzie mogłoby dać istotną szansę aktywizacji gospodarczej współpracy polsko-ugandyjskiej.

Wicedyrektor Departamentu

^fE. Wiśniewski^f

AMSZ, Dep. V 24/86, w. 2

pozwoili zaprezentować ofertę handlową, możliwości nawiązywania współpracy w odbudowie i uruchomieniu niektórych obiektów przemysłowych oraz nasze możliwości w zakresie usług (eksperti). 2. Wszędzie byłem dobrze przyjmowany. Rozmówcy otwarcie podejmowali tematy i zapraszali do kontynuacji kontaktów w sprawach konkretnych”; AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 98.

323

*6 listopada, szyfrogram ambasadora w Moskwie:
informacje kierownika WZ KC PZPR o rozmowach w KC KPZR*

Tajne

PILNE

Do rąk własnych

Szyfrogram Nr 1426/IV
z Moskwy, nadany 6.11.81, g. 12.00

Czyrek

Od Natorfa z rozmów w KC KPZR.

Tow. Rusaków podkreślał, że KPZR bardzo głęboko przeżywa polski kryzys. Zwłaszcza teraz we wzajemnych stosunkach niezbędna jest absolutna szczerość i wzajemne zaufanie. Przeciąganie się kryzysu przynosi ogromne straty gospodarcze, ale także polityczne i ideologiczne. IV Plenum stworzyło warunki dla zwrotu sytuacji, ale sporo czasu już upłynęło, a przełomu nie widać. Najważniejsze to konkretne działania, prawidłowy wybór frontów walki, ale po zaangażowaniu się stanowczość i konsekwencja. Kierownictwo radzieckie zna nasze potrzeby gospodarcze i skłonne jest pomagać¹⁹, choć własna sytuacja jest niezwykle ciężka i katastrofalny wręcz nieurodzaj („gdyby nie mocny system – groziłby głód”), wysiłek obronny, trudności w przyroście surowców. Muszą liczyć się z nastrojami własnego społeczeństwa.

Gotowi pomóc w pracy ideologicznej, m.in. przyjmować grupy członków KC, aparatu partyjnego itp.

Rusaków podkreślał szczególne zagrożenie dla partii ze strony prawicowo-oportunistycznego skrzydła. Lewacy – nawet jeżeli reprezentują błędne poglądy – są z reguły uczciwi w obronie socjalizmu.

¹⁹ Szyfrogramem z 29 października I sekretarz ambasady w Moskwie Czesław Górski zawiadamiał: „Informuję, że zostałem zaproszony do dyrektora generalnego «Proditorgu», który przekazał decyzję swoich władz o dostawie do PRL 30000 ton mięsa. Proponują 15000 ton wieprzowiny i 15000 wołowiny z dostawą listopad–grudzień 1981 r. Mięso to dostarczone będzie z Ukrainy i Białorusi transportem kolejowym i samochodowym. Ze swej strony, zgodnie z poleceniem, prosiłem o zwiększenie wieprzowiny w ramach ogólnej ilości”. Z kolei szyfrogramem z 4 grudnia ambasador w Moskwie przekazywał: „Złożyłem wizytę Talyzinowi i wręczyłem aide memoire w sprawie przyspieszenia zaległej dostawy 200 tysięcy ton ropy oraz 90 tysięcy ton benzyny w miesiącu grudniu. Równocześnie prosiłem o przyspieszenie dostaw planowanych w bieżącym roku. W mojej obecności Talyzin przesłał notkę z poleceniem wykonania do MHZ ZSRR w kopii do Komisji Planowania”; AMSZ, ZD 23/84, w. 9, t. 96.

Radzieccy zaniepokojeni, czy zgodnie z zapowiedzią Wałęsy „S” nie zdoła przeciągnąć na swoją stronę terenowych grup operacyjnych. Niepokoją się również sytuacją w cywilnej prokuraturze i sądownictwie, które w wypadku konieczności wprowadzenia stanu wyjątkowego nie sprostająby nowym potrzebom.

Życiową sprawą jest zabezpieczenie dróg komunikacyjnych przez Polskę. Byłoby nieszczęściem dla naszej sprawy, gdyby ZSRR został zmuszony dokonać tego własnymi siłami.

Tow. Rachmanin poinformował głównie o skomplikowanych problemach w stosunkach z niektórymi partiami w KS (szczegóły po powrocie), o rozpoczęciu przygotowań do narady DKP UW (grudzień lub styczeń) i spotkania przywódców w ramach RWPG, o zamiarze szczególnie uroczystych obchodów 75-tej rocznicy L. Breżniewa (15.12).

Tow. Czerniajew poinformował o stosunkach KPZR z głównymi partiami komunistycznymi Zachodu, prosząc o aktywizację naszych z nimi kontaktów z uwagi na rolę, jaką odgrywaliśmy w ruchu, i szczególne zainteresowanie aktualną problematyką polską.

/-/ Olszewski

AMSZ, ZD 23/84, w. 9, t. 96 (druk: Przed i po 13 grudnia, t. II, dok. nr 322)

324

*6 listopada, szyfrogram konsulatu generalnego w Nowym Jorku
do Banku Handlowego i MHZ w sprawie zaległości finansowych PLL LOT*

T a j n e
„pilne”

Szyfrogram Nr 1474/IV
z Nowego Jorku, nadany 6.11.81, 13.30

Minkiewicz – Karaś

LOT zalega z płatnościami dla BP z tytułu zapłaty za paliwo pobrane w październiku br. na sumę 468,2 tys. dolarów. W dniu dzisiejszym tutejsza dyrekcja BP poinformowała Dąbkowskiego, że w przyszłym tygodniu przerwie podawanie paliwa na polskie samoloty, jeżeli do końca dnia w poniedziałek 9 listopada br. nie wpłynię na ich konto kwota 500 tys. dolarów, z czego 200 tys. dolarów na częściowe pokrycie zaległych płatności, a 300 tys. dolarów na poczet listopada.

W przypadku przerwania dostaw paliwa nowojorski oddział LOT jest w stanie sfinansować ze środków gotówkowych paliwo tylko na jeden samolot.

/-/ Wójcik

AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 103

325

*6 listopada, szyfrogram stałego przedstawiciela przy ONZ w Nowym Jorku
w sprawie Alicji Wesołowskiej*

T a j n e

Szyfrogram Nr 1473/IV
z N. Jorku, nadany 6.11.81, g. 14.00

Wiejacz

Sprawa Wesołowskiej²⁰.

1) Waldheim wystosował list do gen. Jaruzelskiego z prośbą o interwencję – przekazujemy przez Sokalskiego.

2) Przy okazji rozmowy na inny temat administrator UNDP Morse zaproponował swój wyjazd do Warszawy i zobaczenie się z nią. Argumentował m.in. rosnącym w Sekretariacie zaniepokojeniem o jej zdrowie na tle wiadomości o głodówce, jaką ma prowadzić.

Gdy wyperswadowałem mu ten pomysł, wysunął koncepcję innej wizyty w więzieniu, np. przez dyrektora Warszawskiego Biura do spraw Transeuropejskiej Autostrady Blocha (ob. USA, długoletni pracownik UNDP – wraca do USA z końcem roku).

²⁰ Chodzi o sprawę pracowniczki ONZ (UNDP) Alicji Wesołowskiej, aresztowanej 10 sierpnia 1979 r. w Warszawie w czasie podróży służbowej do Mongolii (zob. PDD 1979, dok. nr 345) i skazanej 7 marca 1980 r. za szpiegostwo na siedem lat pozbawienia wolności. Protesty i apele w sprawie jej uwolnienia były składane zarówno przez władze amerykańskie, jak i przedstawicieli ONZ; zob. PDD 1980 styczeń–czerwiec, dok. nr 133, 234, 307 i 395 oraz PDD 1980 lipiec–grudzień, dok. nr 245, 259 i 400, a także PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 289, 365 i 402. W sprawie planów wymiany Wesołowskiej na Zacharskiego zob. przyp. 47 do dok. nr 18. Ostatecznie Wesołowska została zwolniona z więzienia w lutym 1984 r.

Rozważcie, czy taka wizyta wchodzi w grę – jako gest dobrej woli wobec M., który okazuje Polsce niezmienną i wymierną życzliwość od szeregu lat²¹.

/-/ Wyzner

AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 103

326

6 listopada, notatka Ministerstwa Finansów w sprawie ewentualnego przystąpienia Polski do MFW

INFORMACJA

w sprawie wniosku o przystąpienie Polski do Międzynarodowego Funduszu
Walutowego oraz Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju

1. W dniu 6 listopada 1981 r. Prezydium Rządu podjęło decyzję w sprawie zwrócenia się do Międzynarodowego Funduszu Walutowego oraz do Międzynarodowego Banku Odbudowy i rozwoju o ponowne przyjęcie Polski w poczet członków tych instytucji²².

²¹ Szyfrogramem z 12 listopada stały przedstawiciel przy ONZ w Nowym Jorku uzupełniał: „Rozmowa z Waldheimem. 1. Znaczna część spotkania dotyczyła sytuacji w Polsce, którą W. żywo się interesował. Prosił o przekazanie najlepszych życzeń i serdecznych pozdrowień gen. Jaruzelskiemu. Podkreślał swoje i ONZ zainteresowanie stopniowym uspokojeniem nastrojów w Polsce i konsolidacją sił porozumienia narodowego w kontekście pozytywnej roli, jaką kraj nasz niezmiennie odgrywał w Organizacji i – zdaniem W. – będzie nadal odgrywał, zwłaszcza w związku z rozpoczynającą się od nowego roku dwuletnią kadencją w Radzie Bezpieczeństwa. 2. Naszą decyzję o przystąpieniu do Międzynarodowego Funduszu Walutowego i Banku Światowego powitał z zadowoleniem”; AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 103.

²² Notatka była tematem obrad BP KC PZPR. W protokole posiedzenia z 10 listopada zapisano: „Biuro Polityczne rozpatrzyło notatkę w sprawie wniosku o przystąpienie Polski do Międzynarodowego Funduszu Walutowego oraz Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju [...]. Prezydium Rady Ministrów wypowiedziało się za przyjęciem wniosku. Nasi finansisci widzą w tym korzyści: – szansa na polepszenie warunków finansowych i uzyskanie pożyczek, – stopień penetracji naszej gospodarki nie będzie większy niż obecnie. ZSRR uważa, że decyzja to nasza sprawa. Proponuje się wniosek przyjąć, to ostatnia możliwość zaciągnięcia kredytów na rozwój gospodarki – wyłącznie. Przygotować dla kierownictwa notatkę o realnych korzyściach, jakie może Polska uzyskać przystępując do Międzynarodowego Banku Rozwoju i Odbudowy”; AAN, KC PZPR, V/170. Zob. też dok. nr 152.

Rozmowy w tej sprawie toczyły się w trybie nieoficjalnym już od kilku miesięcy.

2. Charakter Międzynarodowego Funduszu Walutowego

Międzynarodowy Fundusz Walutowy jest organizacją międzynarodową należącą do systemu Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Zrzesza ponad 140 krajów. Spośród krajów socjalistycznych należą do Międzynarodowego Funduszu Walutowego między innymi: Wietnam, Laos, Rumunia, Jugosławia. W dniu 2 listopada 1981 r. wniosek w sprawie przyjęcia do MFW zgłosił Rząd Węgierskiej Republiki Ludowej. Polska była jednym z założycieli, a do roku 1950 członkiem tej organizacji.

3. Cel działalności Międzynarodowego Funduszu Walutowego

Celem działalności Międzynarodowego Funduszu Walutowego jest popieranie międzynarodowej współpracy walutowej, przede wszystkim w drodze udzielania kredytów ułatwiających przezwyciężenie trudności płatniczych i utrzymywanie równowagi bilansu płatniczego.

4. Korzyści wynikające z uczestnictwa w MFW

Korzyści wynikające z przystąpienia do MFW polegałyby na:

a) zapewnieniu możliwości uzyskania przez Polskę różnego rodzaju kredytów finansowych udzielanych przez Fundusz na okresy od 3 do 8 lat, przeznaczonych na zrównoważenie bilansu płatniczego. Gdyby udział Polski w MFW (wpłacany w walucie polskiej i częściowo w „specjalnych prawach ciągnięcia”) [został?] ustalony w wysokości 700 mln dolarów, to w ciągu trzech lat najbliższych można byłoby otrzymać z tego źródła około 3 mld dolarów, ponieważ zadłużenie w MFW może wynieść około 4,5-krotności udziału. (Jugosławia otrzymała ostatnio kredyty w wysokości 2 mld dolarów),

b) otrzymaniu od Funduszu bezzwrotnie przydziałów międzynarodowego pieniądza w postaci „specjalnych praw ciągnięcia” (SDR) w przypuszczalnej wysokości 200 mln dolarów,

c) możliwości przystąpienia do Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju („Banku Światowego”), który udziela dogodnych kredytów na przedsięwzięcia inwestycyjne, szczególnie w dziedzinie transportu i komunikacji, rolnictwa i innych na okresy do 15 lat,

d) możliwości uczestniczenia w przetargach organizowanych przez „Bank Światowy” na wykonawstwo finansowanych przez Bank inwestycji,

e) zwiększeniu możliwości uzyskania niezbędnych kredytów finansowych z innych źródeł – od krajów zachodnich i banków prywatnych – ponieważ zapewnienie dostępu do kredytów MFW na zrównoważenie bilansu płatniczego zmniejszyłoby ryzyko ponoszone przez pozostałych wierzycieli.

Uzyskanie wymienionych wyżej korzyści pozwoliłoby również na:

- polepszenie struktury zobowiązań kredytowych, ponieważ kredyty MFW są udzielane na okresy do 8 lat, a w poszczególnych przypadkach do 10 lat,
- obniżenie kosztów kredytów, ponieważ MFW udziela kredytów przy oprocentowaniu niższym od rynkowego.

5. Wymagania Międzynarodowego Funduszu Walutowego

Przystąpienie do Międzynarodowego Funduszu Walutowego wymaga:

a) przedłożenia założeń bilansu płatniczego na lata następne wykazującego możliwości stopniowego zrównoważenia bilansu płatniczego, a więc takich danych, jakie prezentujemy obecnie krajom zachodnim przy negocjacjach kredytowych,

b) informowania okresowo o kształtowaniu się bilansu płatniczego, jak również podawania niektórych informacji o sytuacji gospodarczej, dostarczanych obecnie GATT oraz bankom uczestniczącym w konsorcjach kredytowych,

c) wniesienia udziału, w 75% w walucie polskiej, a w 25% w „specjalnych prawach ciągnięcia” (przy kwocie udziału 700 mln dolarów – 175 mln dolarów w „specjalnych prawach ciągnięcia”, co byłoby z nadwyżką skompensowane przyznana nam kwota „specjalnych praw ciągnięcia” w wysokości około 200 mln dolarów). Wielkość kwoty ustalana jest przy przyjęciu za punkt wyjścia poziomu dochodu narodowego i wielkości obrotów handlu zagranicznego – w drodze negocjacji²³.

Opracowano w Dep. Zagranicznym Ministerstwa Finansów

Akceptował: Minister Finansów
Marian Krzak

Warszawa, listopad 1981 r.

AAN, KC PZPR, V/170

²³ Okólnikiem z 9 listopada wiceminister Olechowski informował: „1. Prezydium Rządu podjęło decyzję o wystąpieniu Polski z wnioskiem do Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW) i Międzynarodowego Banku Odbudowy i Rozwoju (Banku Światowego) w sprawie powrotu Polski do tych organizacji (byliśmy ich członkiem założycielem 1945–1950). Delegacja z pełnomocnictwami udała się do Waszyngtonu. Listy Ministra Czyrka do kierownictw obu organizacji zawierają formalny wniosek o przystąpienie, nawiązując do naszego uprzedniego członkostwa, i informują, że Minister Krzak jest upoważniony do prowadzenia negocjacji z MFW i MBOiR na temat warunków przystąpienia. 2. 9 bm. Wicepremier Z. Madej poinformował o powyższym ambasadorów KS, a Minister T. Olechowski – ambasadorów wybranych KK w Warszawie. [...] 4. Przy podejmowaniu decyzji uwzględniono także fakt obecności w obu organizacjach niektórych KS (Rumunii, Jugosławii, Chin, Wietnamu) i wystąpienie z wnioskiem o członkostwo Węgier”; AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148.

327

*[po 6 listopada], notatka informacyjna
z rozmów dyrektora DPWKiN w MSZ NRD*

Warszawa, dnia ... listopada 1981 r.

„Poufne”

NOTATKA INFORMACYJNA

W dniach 2–6 bm. przebywałem w Berlinie na zaproszenie MSZ NRD. Przeprowadziłem rozmowy z dyrektorem departamentu prasy MSZ NRD – Wolfgangiem Meyerem oraz przyjęty zostałem przez tow. Heinza Geggela, kierownika wydziału agitacji KC SED, oraz tow. Niera, wiceministra spraw zagranicznych NRD.

Towarzysze z NRD wielokrotnie podkreślali w każdej rozmowie swoje zaniepokojenie sytuacją w Polsce. Oceniają krytycznie wysiłki naszych władz, wykazali brak wiary w powodzenie podjętych przez partię i rząd kroków. Sądzą, że sytuacja w Polsce zagraża pokojowi w Europie. Zastanawia ich, dlaczego możliwa jest w Polsce tak aktywna działalność sił kontrrewolucyjnych. Krytycznie ocenili fakt pozostawiania na wolności Jurczyka, uważając, że ośmiela to działanie sił kontrrewolucyjnych. Sądzą, że IV Plenum KC PZPR wytyczyło właściwy kierunek działania, lecz należy teraz realizować uchwały tego plenum. Tow. Geggel z naciskiem oświadczył, że każdy krok polskich komunistów w walce przeciwko kontrrewolucji będzie miał pełną sympatię i poparcie w NRD. SED oczekuje przejścia przez polskich komunistów kontroli nad sytuacją w Polsce i energiczne zlikwidowanie kontrrewolucji.

O krytycznym stosunku do sytuacji w Polsce świadczy również polityka prowadzona przez władze NRD w środkach masowego przekazu NRD, polityka kulturalna i naukowa. Zwracałem moim rozmówcom uwagę na fakt jednostronnego relacjonowania w prasie sytuacji w Polsce, pomijanie milczeniem wysiłków zmierzających do wyprowadzenia kraju z kryzysu, zaniechanie prezentacji osiągnięć Polski w kulturze i nauce. Zrywanie kontaktów między naukowcami i dziennikarzami obu krajów powoduje znaczne szkody i może spowodować trudne do odwrócenia zmiany w geografii tych kontaktów. Już teraz obserwujemy wzmożone zainteresowanie kontaktami z krajami zachodnimi.

Sytuację w środkach masowego przekazu ilustruje m.in. fakt zaniechania w sierpniu 1980 nadawania w TV NRD polskich programów. Od roku nie gościliśmy w Polsce ekipy TV NRD. Polskie ekipy telewizyjne natrafiają w NRD na

biurokratyczne przeszkody. Zanika wymiana dziennikarzy między obu krajami, szczególnie jeżeli chodzi o przyjazdy dziennikarzy NRD do Polski. W kinach NRD wyświetlono w tym roku 4 filmy polskie (w ub.r. 14). Wg informacji uzyskanej w Ośrodku Kultury i Informacji w Berlinie znacznemu ograniczeniu uległa z winy strony NRD działalność Ośrodka w terenie. Jedynie w Berlinie Ośrodek może prowadzić w miarę normalną działalność. Prasa NRD znacznie zmniejszyła informację nt. działalności Ośrodka²⁴.

W trakcie pobytu prasa NRD szeroko eksponowała działalność Forum katowickiego pomijając prawie milczeniem spotkanie tow. W. Jaruzelskiego z prymasem J. Glempem i L. Wałęsą²⁵. Zdaniem naszej Ambasady w Berlinie istnieją ściśle kontakty władz NRD z wym. Forum. Nie wykluczone, że Forum to jest inspirowane przez NRD.

W Berlinie akredytowanych jest 156 stałych korespondentów (20 z RFN). Corocznie przyjeżdża 3–3,5 tysiąca dziennikarzy (600–800 z RFN). MSZ NRD wydaje zezwolenia na przyjazdy, przygotowuje programy pobytu, koordynuje pracę instytucji zajmujących się dziennikarzami. Grupa robocza MSZ zajmująca się przygotowywaniem programów pobytu umiejscowiona jest w Międzynarodowym Centrum Prasowym, świadczącym usługi techniczne i organizacyjne. Towarzysze z NRD sądzą, że obraz NRD prezentowany przez korespondentów RFN uległ pozytywnej zmianie. Wpływ na ten stan rzeczy mają mieć ściśle egzekwowane przepisy obowiązujące korespondentów, zbliżające się spotkanie Schmidt–Honecker oraz propagowanie w ramach koncepcji zachowania jedności narodowej przyjazdów [z] RFN do NRD.

W odróżnieniu od pozytywnej oceny stałych korespondentów RFN akredytowanych w NRD działalność korespondentów RFN akredytowanych w Polsce oceniana jest przez Towarzyszy z NRD bardzo negatywnie. Na terytorium NRD (poza samym Dreznem) odbierane są 3 programy TV RFN i 28 programów radiowych z RFN. Wg Towarzyszy z NRD większość korespondencji dziennikarzy RFN z Polski przygotowywana jest pod kątem ich odbioru w NRD. Spotkaliśmy się z zarzutem beczynności wobec działalności dziennikarzy zachodnich w Polsce. Sugerowano częstsze wydalenie dziennikarzy i ograniczanie ich przyjazdów. Replikowałem, podając m.in., że wydaliśmy z Polski w ostatnim okresie ok. 40 dziennikarzy przyjezdnych, 1 stałego korespondenta (TV RFN) oraz że odmówiliśmy wiz ok. 2.000 dziennikarzom zachodnim. Przykłady te zrobiły duże wrażenie na rozmówcach. Towarzysze z NRD są zainteresowani wymianą informacji nt. pracy korespondentów RFN w PRL i NRD.

²⁴ Zob. dok. nr 359.

²⁵ Do spotkania doszło 4 listopada; zob. dok. nr 330.

NRD pragnie doprowadzić do roboczego spotkania w Berlinie dyrektorów departamentów prasy MSZ z KS. Spotkanie poświęcone byłoby praktycznym działaniom wynikającym z listopadowego spotkania w Moskwie sekretarzy zagranicznych i ideologicznych KC bratnich partii.

Opr. Grzegorz Raciborski

^fStefan Staniszewski^f

AMSZ, DPWKiN 32/85, w. 6

328

*7 listopada, szyfrogram ambasadora w Moskwie
o radzieckich reakcjach na wydarzenia w Polsce*

T a j n e

Szyfrogram Nr 1501/IV
z Moskwy, nadany 7.11.81, g. 22.00

Czyrek

Dyplomaci w rozmowach zwracają szczególną uwagę na wypowiedź Ustinowa w sprawach Polski i wyjątkowo spontaniczny i długotrwały aplauz sali.

Zwrócono także uwagę, że w czasie pochodu niesiono portrety przywódców wszystkich krajów socjalistycznych za wyjątkiem Polski²⁶.

W rozmowie Bajbakow wyraził zaskoczenie z powodu informacji o przystąpieniu Polski do Międzynarodowego Funduszu Walutowego.

/-/ Olszewski

AMSZ, ZD 23/84, w. 9, t. 96

²⁶ Mowa o pochodzie zorganizowanym w związku z rocznicą rewolucji październikowej.

329

*8 listopada, szyfrogram ambasadora w Sofii o bułgarskich zastrzeżeniach
wobec działalności Ośrodka Informacji i Kultury Polskiej*

T a j n e

Szyfrogram Nr 1532/IV
z Sofii, nadany 8.11.81, 17.00

Dmochowski

6 bm. poprosiła mnie wicemin. SZ Zachariewa. Podkreśliła, że w trosce o dobre stosunki dwustronne przekazuje dwie przykre sprawy:

1. Ośrodek Informacji i Kultury Polskiej w Sofii rozesłał do różnych środowisk i osób list informacyjny o zamiarze wydawania od stycznia 1982 r. (odpłatnie w j. bułgarskim) Biuletynu Informacyjnego, w którym podejmowane będą problemy polskiego filmu, teatru, życia kulturalnego w Polsce i inne. W związku z sytuacją w Polsce żywią obawy o treść tego biuletynu, możliwości zamieszczania w nim materiałów sprzecznych z polityką kulturalną i linią polityczną BPK. Zwróciła również uwagę, że materiały odpłatne winny być rozprowadzane tylko przez kompetentne instytucje handlowe.

Zapewniłem Zachariewę, że zadaniem naszego OIKP jest umacnianie przyjacielskiej współpracy dwustronnej, zwłaszcza w dziedzinie kultury, a nie propagowanie idei i poglądów sprzecznych z socjalizmem. Mogą więc być spokojni co do treści materiałów rozprowadzanych przez OIKP. (Tagowskiemu zleciłem zrezygnowanie z wydawania biuletynu – Ośrodek działał bez zgody Ambasady – obecnie nie ma ku temu warunków, tym bardziej że gospodarze odnoszą się nieprzychylnie do tej sprawy).

2. W/g Zachariewy wyświetlany niedawno w OIKP dla widzów bułgarskich film Zanussiego „Kontrakt” w swojej wymowie ogólnej jest antypartyjny i stanowi ostrą satyrę przeciwko partii i rządowi. Po filmie autor odpowiadając na zgłaszane z sali pytania stwierdził, że jest przedstawicielem tej części społeczeństwa, która walczy przeciwko władzy. Walkę z kierownictwem uważa za cel swej twórczości filmowej.

Ustosunkowując się do pytania dot. krytycznego artykułu o jego osobie zamieszczonego w czasopiśmie bułgarskim, Zanussi odpowiedział b. ostro, fałszywie naświetlając sprawę. Część słuchaczy oklaskiwała jego wypowiedzi.

Byłem zmuszony wyrazić zdziwienie z tej oceny i poinformować Zachariewę, że aczkolwiek filmu nie widziałem, byłem obecny na sali w czasie wypowiedzi Zanussiego. Mogę więc stwierdzić, że przedstawiane zarzuty nie odpowiadają

rzeczywistości, niewłaściwie interpretują wypowiedzi Zanussiego. Niektóre z nich w ogóle nie miały miejsca. Zreflektowana Zachariewa zastrzegła wówczas, że nikt z pracowników MSZ nie uczestniczył w spotkaniu. Informacje te posiada z innych źródeł.

/-/ Napieraj

AMSZ, ZD 23/84, w. 14, t. 125

330

*9 listopada, okólnik ministra spraw zagranicznych
o spotkaniu I sekretarza KC PZPR z prymasem Polski
i przewodniczącym NSZZ „Solidarność”*

Warszawa, dn. 9 listopada 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 7588°

SZEFOWIE WSZYSTKICH PLACÓWEK

Spotkanie Premiera z Glępem i Wałęsą nastąpiło na wielokrotnie przedkładane propozycje G. (Premier odrzucał wcześniejsze sugestie spotkania z Wałęsą z powodu braku formalnego stanowiska „Solidarności” na propozycje IV Plenum i Sejmu).

G. ^huzasadniał ^cuzasadniając celowość spotkania ^hgotowością ^cwyraził gotowość uznania (wspólnie z W.) porządku konstytucyjnego jako platformy rozmów i ustosunkowania się do idei Frontu Porozumienia Narodowego²⁷. W tej sytuacji Kierownictwo podjęło inicjatywę spotkania w celu:

- przedstawienia naszej oceny sytuacji w kraju,
- wyrażenia krytycznego stanowiska wobec działalności „S” i niektórych przedstawicieli Kościoła,

²⁷ Chodzi o niezrealizowaną ostatecznie koncepcję utworzenia Frontu Porozumienia Narodowego, który miał stanowić stałą płaszczyznę dialogu politycznego w PRL; zob. dok. nr 347. Ideę powołania FPN poprzedzały zgłaszane wcześniej (przez władze i „Solidarność”) inicjatywy utworzenia Społecznej Rady Gospodarki Narodowej, Rady Porozumienia Narodowego oraz Społecznej Rady Konsultacyjnej.

– przedłożenia konkretnej platformy FPN i Społecznej Rady Konsultacyjnej, rozszerzających współodpowiedzialność za rozwiązywanie problemów w kraju, przy zachowaniu kierowniczej roli Partii.

W toku spotkania G. podzielił krytyczną ocenę sytuacji w kraju, zwłaszcza odnośnie niektórych przejawów działalności „S”. W. bronił częściowo linii „S”, zapowiadał zmianę polityki konfrontacyjnej na rzecz współdziałania z rządem (dał temu wyraz w opublikowanym Komunikacie Prezydium Komisji Krajowej „S”). Uzgodniono kontynuację rozmów.

Oceniamy sytuację w „S” jako złożoną; w ofensywie znajduje się nadal skrzydło radykalne; nie wykluczamy wzmożenia ataków na W., co ^hgrozi podziałami^h „może prowadzić do podziałów” w „S”.

^fCzyrek^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

331

10 listopada, niepodpisana notatka z rozmowy ministra spraw zagranicznych z przewodniczącym austriackiej Rady Narodowej

Z A P I S

z rozmowy Towarzysza Ministra Józefa CZYRKA w Parlamencie²⁸

W dniu 10 bm Minister Józef Czyrek został przyjęty przez Prezydenta Parlamentu Antona Benyę. Obecni byli wiceprezydenci Parlamentu Ronald Minnowitsch i Rudolf Thalhammer, przedstawiciele Bundesratu, reprezentanci frakcji parlamentarnych, jak też ambasadorzy: PRL w Austrii Franciszek Adamkiewicz i Austrii w PRL Friedrich C. Zanetti.

²⁸ Minister Czyrek odwiedził Austrię 9–11 listopada. W niedatowanej notatce, sporządzonej przez Departament IV jako materiał przygotowawczy przed wizytą, zatytułowanej „Propozycje tematów do rozmowy z Kanclerzem B. Kreisky’em”, zapisano: „2. Wyrazić uznanie i zadowolenie strony polskiej w związku ze stanowiskiem Kreisky’ego odnośnie wydarzeń w naszym kraju. [...] 4. Przedstawienie najbardziej istotnych i aktualnych dezyderatów finansowo-gospodarczych. Chodzi tu głównie o stworzenie możliwości wykorzystania przez nas zablokowanych kredytów towarowych. 5. Sprawa emigracji zarobkowej, postulat odstąpienia od praktyki udzielania przez władze austriackie azylu politycznego osobom legalnie wyjeżdżającym z Polski. 6. Wystąpienie z zapytaniem, czy Kreisky jako wiceprzewodniczący Międzynarodówki Socjalistycznej

Minister J. Czyrek poinformował A. Beny'ę o aktualnych pracach ustawodawczych Sejmu oraz o sytuacji społeczno-politycznej i gospodarczej Polski. Wskazał na wysiłki rządu zmierzające do stabilizacji sytuacji w naszym kraju i wdrożenia reformy gospodarczej.

Wymieniono również poglądy nt. działalności ruchu związkowego w obu krajach oraz o założeniach samorządu pracowniczego.

W odpowiedzi na pytania dot. problemu narastającej fali tzw. uchodźców z Polski Minister J. Czyrek wskazał, iż nie widzi uzasadnionych podstaw, by traktować ich jako uchodźców politycznych. Korzystnym dla rozwiązania tego problemu byłoby ewent. zawarcie porozumienia zawierającego m.in. problem zatrudnienia w Austrii oraz zabezpieczenia socjalnego obywateli PRL.

W tym kontekście podkreślił, iż Polsce nie grozi bezrobocie – a ewent. nadwyżki siły roboczej znajdą zatrudnienie w innych dziedzinach naszej gospodarki.

W odniesieniu do rozwoju sytuacji międzynarodowej Minister J. Czyrek podkreślił konieczność ograniczenia wyścigu zbrojeń i podjęcia rokowań rozbrojeniowych.

W tym kontekście wyraził nadzieję, że spotkanie KBWE w Madrycie zakończy się pozytywnie.

Podkreślił przy tym, że Polska przywiązuje szczególną wagę do odprężenia militarnego.

Poinformował również o nienaruszalności naszego sojuszu z ZSRR i w ramach UW, wskazując, że ZSRR udziela naszemu krajowi wszechstronnej pomocy gospodarczej i jest zdania, że Polacy sami powinni rozwiązać swoje problemy. Zaznaczył, iż ZSRR jest przeciwny próbom Zachodu wyrwania naszego kraju z UW i systemu socjalistycznego.

Dziękując za możliwość spotkania w Parlamencie – Min. J. Czyrek wyraził nadzieję, że współpraca między Nationalrat i Sejmem będzie się nadal pomyślnie rozwijać dla dobra obu narodów.

widziałby możliwość zaangażowania się na rzecz odstąpienia przez partie socjalistyczne i socjaldemokratyczne i powiązane z nimi związki zawodowe od wszelkiego udzielania poparcia siłom ekstremistycznym w Solidarności”. Z kolei w notatce zatytułowanej „Tezy do rozmów z Ministrem Spraw Zagranicznych Republiki Austrii” (również niedatowanej) Departament IV zapisał: „Jesteśmy głęboko przekonani, że rozwój naszych stosunków dobrze służy interesom naszych krajów i współpracy europejskiej. Na przestrzeni ostatnich lat dopracowaliśmy się cenionych wzajemnie form dialogu politycznego na szczeblu rządowym. W rezultacie tych spotkań i rozmów osiągnęliśmy rozwiązanie niektórych spraw gospodarczych, jak np. sfinalizowanie porozumienia w sprawie kredytu węglowego i warunków przesunięcia spłat przypadających na rok bieżący powinności kredytowych. Chciałbym jeszcze raz w związku z tym wyrazić nasze podziękowanie za wyjście naprzeciw naszym oczekiwaniom”; AMSZ, Dep. IV 45/84, w. 3.

Prezydent „austriackiego” Parlamentu Anton Benya ponowił zaproszenie dla delegacji Sejmu do złożenia wizyty w Austrii „w 1982 r.” (delegacja austriacka przebywała w Polsce w 1978 r.).

„Dn. 10.11.1981 r.”

AMSZ, Dep. IV 45/84, w. 3

332

*10 listopada, projekt notatki wiceministra Wiejacza
o międzynarodowych konsekwencjach sytuacji wewnętrznej PRL*

Warszawa, dnia 10.XI.1981 r.

Tajne

„Tow. Min. J. Czyrek”

Przedkładał wnioski z posiedzenia zespołu d/s obserwacji zewnętrznych reperkusji wydarzeń w Polsce, które odbyło się 10 bm.

1. W związku z listem uczestników katowickiego Seminarium Marksistowsko-Leninowskiego do E. Honeckera i przedrukowaniem go przez prasę NRD w sposób b. wyeksponowany w porównaniu z informacją PAP o Spotkaniu W. Jaruzelski – J. Glomp – L. Wałęsa zasugerować Wydziałowi Zagranicznemu KC PZPR zareagowanie w tej sprawie wobec SED.^{i...i}

Odp. Dep. I.

2. W związku z planowaną naradą w MNSzWiT z udziałem prorektorów wyższych uczelni zajmujących się współpracą z zagranicą przygotować stanowisko MSZ na tę naradę, w tym w/s koordynacyjnej roli MNSzWiT w zakresie współpracy naukowej z zagranicą oraz w/s systemu rekrutacji studentów polskich na studia zagraniczne.^{b tak^b}

Odp. DPWKN we współpracy z dep. terytorialnymi i DPT.

3. W związku z zapowiedzianym na grudzień b.r. Kongresem Kultury Polskiej przygotować stanowisko MSZ zarówno co do problematyki merytorycznej, jaka będzie stawiana na Kongresie, jak i udziału uczestników z zagranicy.

Odp. DPWKN i Dep. Konsularny w porozumieniu z odp. wydziałem KC.^{b tak^b}

4. Uzyskać tekst informacji Tow. Min. J. Czyrka na ostatnim posiedzeniu Komisji Międzynarodowej KC PZPR w celu zapoznania z nią departamentów MSZ.

Odp. DCI. ^b*nie było pisanego tekstu informacji, ale protokół ...ⁱ być^b*

5. W związku z planowanym na grudzień następnym posiedzeniem w/w Komisji KC przygotować stanowisko MSZ do zaprezentowania w następujących tematach:

a. Stosunki gospodarcze Polski z zagranicą.

b. Informacja o aktualnej sytuacji międzynarodowej i działaniach Polski.

Odp. pk. a – DSiP i DMO, pk. b. – DSiP. ^b*tak^b*

6. Opracować notatkę nt. ech prasowych spotkania W. Jaruzelskiego z J. Glem-
pem i L. Wałęsą.

Odp. DPWKN.

6a. W przypadku odpowiedniej ilości oficjalnych reakcji politycznych – również notatkę na ten temat.

Odp. DSiP. ^b*tak^b*

7. Dokonać oceny aktualnej sytuacji społeczno-ekonomicznej w KS w związku z doniesieniami o ich trudnościach gospodarczych, rynkowych itp.

Odp. Dep. I.

8. W celu przybliżenia społeczeństwu problematyki FAO zorganizować na ten temat briefing w MSZ dla dziennikarzy polskich.

Odp. DMO i DPWKN. ^b*zgoda^b*

9. W celu zintensyfikowania oddziaływania na dziennikarzy polskich w zakresie problematyki międzynarodowej i polityki zagranicznej zwiększyć ilość konferencji prasowych i briefingów w MSZ na wybrane tematy.

Odp. DPWKN i zaint. departamenty. ^b*słusznie^b*

10. W związku z antyradzieckimi akcentami programu prezentowanego przez kabaret „Pod Egidą” w USA przekazać instrukcję naszej placówce w celu odbycia rozmowy wyjaśniającej z kierownictwem kabaretu.

Odp. DPWKN. ^b*tak^b*

Proszę o akceptację
^fJ. Wiejacz^f

333

*11 listopada, szyfrogram ambasadora w Budapeszcie
w sprawie prelekcji Marka Nowakowskiego
w Ośrodku Informacji i Kultury Polskiej*

Tajne

Szyfrogram Nr 1620/IV
z Budapesztu, nadany 11.11.81, g. 10.00

Staniszewski – Kucza

Do OIKP zamiast Czeszki departament delegował Nowakowskiego. W dniu wczorajszym zorganizowaliśmy mu spotkanie z tłumaczami literatury polskiej. Obecnych było 25 osób. Wystąpienie jego oceniamy negatywnie. Sprowadziło się ono w istocie do gwałtownego potępienia całej polityki kulturalnej partii i rządu. Padały inwektywy na ustrój istniejący w naszym kraju. Sprowadziło się to do gloryfikowania „Solidarności” oraz wyrażenia pełnego poparcia środowiska literatów polskich dla tej organizacji.

N. odczytał porozumienie ZLP z NSZZ Solidarność. Więcej spotkań Nowakowskiemu nie organizowaliśmy.

Dyrektor Ośrodka kilkakrotnie replikował, a na zakończenie stwierdził, że kierownictwo Ośrodka nie identyfikuje się z wypowiedzią Nowakowskiego i nie jest to linia propagandowa, którą Ośrodek zamierza kontynuować w przyszłości.

Naszym zdaniem tego typu osobnicy nie powinni być wysyłani za granicę²⁹.

/–/ Pietrzak

^bN. wyjechał na wniosek kierownika Wydz. Zagr. ZLP^b. ^fWiejacz^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 3, t. 30

²⁹ W odpowiedzi szyfrogramem z 12 listopada dyrektor Staniszewski przekazywał: „Prosimy o przeproszenie towarzyszy węgierskich za zaistniały incydent. Zapewnijcie ich, że naszym celem jest wykorzystanie Ośrodka wyłącznie do prezentowania polityki kulturalnej partii i rządu. Pisarze na wyjazdy do Ośrodków typowani są przez Komisję Zagraniczną ZLP złożoną z partyjnych pisarzy i uzgadniani z Wydziałem Kultury KC. Czeszko ze względów czysto technicznych nie mógł wyjechać do Budapesztu. Na jego miejsce Komisja Zagraniczna zaproponowała Marka Nowakowskiego. Mieliśmy wątpliwości co do tej kandydatury, ale Komisja Zagraniczna zapewniała o jego lojalności. Z incydentu wyciągamy odpowiednie wnioski. Przekażcie wyrazy uznania Dębickiemu za pryncypialne stanowisko na spotkaniu”; AMSZ, ZD 23/84, w. 3, t. 29.

334

11 listopada, notatka MON w sprawie pułkownika Ryszarda Kuklińskiego

T A J N E

Warszawa, dnia ^c11.11^c19^c81^c r.

Załącznik do informacji Nr 453

Otrzymuje: tylko Minister Obrony Narodowej

NOTATKA

dot.: płk. Ryszarda KUKLIŃSKIEGO³⁰

Melduję Obywatelowi Generałowi, że w związku z niezgłoszeniem się do pracy Zastępcy Szefa Zarządu I Sztabu Generalnego WP płk. Ryszarda KUKLIŃSKIEGO, s. Stanisława, zamieszkałego Warszawa, ul. Rajców 11, w dniu 10.11.1981 r., wspólnie z pionem operacyjnym MSW, Komendą Główną MO i kierownictwem Zarządu I Sztabu Generalnego WP podjęto czynności poszukiwawczo-wyjaśniające.

W wyniku tego ustalono, że płk KUKLIŃSKI ostatni raz był widziany w sobotę około godz. 21.00. Przebywał wraz z żoną u znajomej ob. Barbary BARSZCZ [...] ³¹. W rozmowie z ob. BARSZCZ – KUKLIŃSKA oświadczyła, że w związku z 75 rocznicą urodzin matki zamieszkałej w miejscowości Szczawno Zdrój wybierają się do niej z mężem. Nadmieniała przy tym, że mąż na ten cel miał załatwić 2 dni urlopu.

Dnia 10.11.br. siostra żony płk. KUKLIŃSKIEGO – ob. J[...] dzwoniła z Wałbrzycha do sąsiadów i miejsca pracy w/w oficera oświadczając, iż od 9.11.br. nie może nawiązać z nim kontaktu. Nadmieniała, że KUKLIŃSCY mieli przyjechać do teściowej, jednak z uwagi na duży nawał pracy Ryszarda zdecydowali, że pojedzie tylko jego żona.

W świetle zebranych informacji nasuwają się pewne wątpliwości co do zamierzonego wyjazdu małżeństwa KUKLIŃSKICH do miejscowości Szczawno Zdrój. Ustalono bowiem, że nieobecni są w domu również ich dwaj synowie.

Jeden z nich, Waldemar, zatrudniony w PBP „Orbis”, od 9.11.br. przebywa na urlopie, natomiast Bogusław zajmuje się sadownictwem w okolicach miejscowości Wiązowna i po raz ostatni był tam widziany przed tygodniem. Sąsiadce oświadczył, że wyjeżdża w sprawie zakupu traktora.

³⁰ Zastępca szefa Zarządu Operacyjnego Sztabu Generalnego Wojska Polskiego pułkownik Ryszard Kukliński – współpracownik CIA został ewakuowany na Zachód przez wywiad amerykański. W 1984 r. Kukliński został zaocznie skazany przez sąd wojskowy w Warszawie na karę śmierci.

³¹ Pominięto dane adresowe.

Ponadto Bogusław codziennie przywoził rodzicom i sąsiadom z miejscowości Wiązowna świeże mleko. Przed kilkoma dniami KUKLIŃSKA oświadczyła sąsiadom, że z uwagi na trudności z benzyną syn zaniechał codziennych przyjazdów.

Pułkownik KUKLIŃSKI oświadczył podległym oficerom, że dnia 9.11.br. będzie dokonywał naprawy własnego samochodu w warsztacie prywatnym. W rozmowie z właścicielem warsztatu ustalono, iż rzeczywiście byli umówieni na ten dzień, jednak klient nie zgłosił się.

Analiza zebranych dotychczas materiałów wskazuje, iż nie można wykluczyć nieprzewidzianej obiektywnej sytuacji, w skutek czego zaginęła rodzina KUKLIŃSKICH.

Płk KUKLIŃSKI w miejscu pracy i wśród znajomych posiadał nienaganną opinię. Postawa polityczna bez zastrzeżeń. Biorąc jednak pod uwagę jego pobyt w MKKiN w Wietnamie (1967–68 r.) oraz kilkakrotne rejsy szkoleniowe jachtem do portów państw zachodnich istniały realne możliwości inspiracji i przygotowania warunków do nielegalnego wyjazdu za granicę.

W związku z powyższym zorganizowano nadzwyczajne poszukiwania płk. KUKLIŃSKIEGO i jego rodziny na terenie PRL oraz spowodowano blokadę granicy czesko-austriackiej i NRD–RFN.

AIPN, 1405/37

335

12 listopada, szyfrogram ambasadora w Paryżu o przyjeździe prymasa Polski do Francji

T a j n e

Specjalnego znaczenia
Pilne

Szyfrogram Nr 1703/IV
z Paryża, nadany 12.11, g. 13.00

Korczewski

11 bm. powitałem Glempa na lotnisku, 12 bm. złożył wizytę w ambasadzie, towarzyszył mu Dąbrowski³².

1. G. podkreślał usilnie poparcie kościoła dla programu gen. Jaruzelskiego jako jedynej alternatywy chaosu i anarchii. Stwierdził, że kościół nie zamierza

³² Prymas Glemp przebywał z wizytą we Francji 11–14 listopada.

odgrywać roli politycznej – jest natomiast czynnikiem moralnym działającym na rzecz jedności narodu. G. wspomniał o pojawiających się wśród rzesz członkowskich „Solidarności” [wyrazach?] zniecierpliwienia i zaniepokojenia aktywnością radykalnego skrzydła w „S”. G. unikał podczas pobytu w Rzymie³³ deklaracji na temat sytuacji w kraju, podobnie zamierza postąpić w Paryżu (odnotowała to francuska TV).

2. Przedstawiłem naszą ocenę stanowiska rządu francuskiego wobec problemów polskich.

3. Podjęliśmy sprawę statusu Polaka we Francji, szczególnie istotną w warunkach wzmożonych przyjazdów „bytowych”. G. zapowiedział ustosunkowanie się kościoła w Polsce do sprawy wyjazdów, głównie na płaszczyźnie zachowania patriotycznej postawy Polaków³⁴.

4. Przedstawiłem wagę intensyfikacji nauczania języka polskiego we Francji wskazując na pewne wyczulenie Mauroy na tę sprawę oraz konieczność skoncentrowania wysiłków wszystkich czynników polskich we Francji w oparciu o hasło: kultura polska czynnikiem wzbogacającym kulturę francuską.

5. Obecny przy rozmowie Topa poruszył problem kontaktów z KG przedstawicieli organizacji katolickich. G. uznał, że jest to problem do stopniowego rozwiązania w miarę zanikania nieufności. Zapowiedział także stopniowe zmiany personalne, między innymi Ks. Bernackiego³⁵.

³³ Bezpośrednio przed wizytą we Francji prymas Polski złożył sześciodniową wizytę w Rzymie i Stolicy Apostolskiej. Glemp był także w Rzymie 17–20 października. Szyfrogramem z 15 października ambasador w Rzymie informował: „Z rozmów Jopy z Pogim i Bolonkiem: [...] Zdaniem rozmówców zasadniczym celem sobotniego przyjazdu Glempla jest udział w jesiennej sesji papieskiej Komisji d/s Rewizji Prawa Kanonicznego. Oczywiście będzie to również okazja do spotkania z papieżem i omówienia problemów związanych z obecną sytuacją w kraju”; AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 123.

³⁴ W notatce MSW z 20 listopada zapisano: „Pomimo duszpasterskiego charakteru tej wizyty abp Glemp odbył kilka spotkań oficjalnych, z których najważniejszym było spotkanie z P. Mauroy. Nawiązując do planowanej wizyty premiera Francji w Warszawie, abp J. Glemp położył szczególny akcent na potrzeby gospodarcze Polski i francuskie możliwości pomocy w tym zakresie. Powołując się na stanowisko Jana Pawła II prymas wyraził przekonanie, że pomoc taka pozwoli na rozładowanie napiętej sytuacji, złagodzenie kryzysu ekonomicznego oraz na – zgodnie z interesem Kościoła – utrzymanie obecnego układu sił w PRL. [...] Problem pomocy władz francuskich dla emigrantów z Polski został poruszony podczas spotkania abpa J. Glempla z J. Chirakiem. Prymas uzyskał zapewnienie podjęcia konkretnych działań w zakresie opieki socjalnej, uregulowania stosunku pracy itp.”; AIPN, 0 449/32/4.

³⁵ Ksiądz Zbigniew Bernacki pełnił funkcję rektora Polskiej Misji Katolickiej we Francji do 1985 r.

6. W związku z zaproszeniem do Biblioteki Polskiej zapytał o aktualny stan rzeczy. Po wysłuchaniu przyjmie zaproszenie i postawi sprawę kontaktów władz BP z władzami krajowymi i ambasadą³⁶.

/-/ Kułaga

AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 110

336

*12 listopada, notatka informacyjna MSW
w sprawie radzieckich ocen sytuacji wewnętrznej PRL*

NOTATKA INFORMACYJNA

Dotyczy: rozmowy rezydenta w Belgradzie z „Gregorij Czernejko”, b. pracownikiem Wydziału Zagranicznego KC KPZR, radcą Ambasady ZSRR w Belgradzie

Nawiązując do treści informacji przekazanych przez S. Olszowskiego tow. Breżniewowi oraz W. Natorfa tow. Rusakowi³⁷, „Czernejko” oświadczył, iż:

³⁶ Szyfrogramem z 14 listopada ambasador w Paryżu przekazywał: „Rozmowa z Glempe na lotnisku, 14 bm.: 1. Spotkał się z Mauroy, Cheysson, Chirac, także z Lustiger. G. stwierdził, że wizyty polityczne nie były z góry zaprogramowane, nastąpiły między innymi wskutek nalegań Lustiger. Ze swej strony trzymał się problematyki religijnej, choć z dalszej rozmowy wynika, że poruszono bardzo istotne problemy polityczne. 2. Wg G. wszyscy rozmówcy wykazywali dużą życzliwość wobec Polski i uwypuklali znaczenie, jakie przywiązują do «polskiej odnowy». G. podkreślał szczerość i zdecydowanie gen. Jaruzelskiego oraz konieczność maksymalnego poparcia jego wysiłków. [...] 4. Chirac podkreślał bardzo silnie swój przyjazny stosunek do Polski [...]. Zainteresował się koncepcją Glempe ustawienia doraźnej pomocy dla Polski na bazie bardziej zorganizowanej i zasadach dostarczania do państwowej sieci handlowej i pełnej odpłatności w złotówkach (zamiast akcji charytatywnej za pośrednictwem kościoła). 5. Złożył wizytę w Bibliotece Polskiej. Określił jej stan jako zły. Postawił tezę, iż odnowie w Polsce powinna towarzyszyć odnowa w BP. Określił kierownictwo jako częściowo niepolskie (Żydzi) i całkowicie wyobcowane tak w stosunku do Polski, jak i Polonii francuskiej. [...] 7. Nasze wstępne uwagi: a) konsekwentna praktyka francuska kontaktu z «trzema siłami» w Polsce, choć z większą dyskrecją niż przy Wałęsie, b) G. podjął w czasie wizyty większość problemów, które były przedmiotem dyskusji w Ambasadzie 12 bm.”; AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 110.

³⁷ Nawiązanie do rozmów prowadzonych w czasie moskiewskiej narady sekretarzy KC partii komunistycznych; zob. dok. nr 319 i 321.

– zostały one ocenione przez Wydział Zagraniczny KC KPZR jako zbyt optymistyczne, szczególnie jeśli chodzi o rolę Kościoła katolickiego i intencje papieża odnośnie pomocy w rozwiązaniu kryzysu w Polsce.

Kierownictwo PZPR nie uwzględnia ani ogromnych ambicji politycznych Kościoła, szczególnie dążenia do stworzenia własnej partii politycznej, ani demobilizacji i dezorientacji aktywu partyjnego, co powodowane jest zmienną i niekonsekwentną polityką władz;

– szczególnie niebezpieczeństwo dla pozycji PZPR stanowi koncepcja odpolitycznienia rządu PRL, gdyż będzie to prowadziło do osłabienia pozycji partii w zakładach pracy, a tym samym pogłębiało jej kryzys wewnętrzny;

– koncepcja gen. Jaruzelskiego włączenia Kościoła i „Solidarności” do systemu władzy była od dawna zalecana przez Zachód i nie stanowi własnego osiągnięcia PZPR. Byłaby ona skuteczna w sytuacji złamania dominującej pozycji „Solidarności” i jednoczesnego wzmocnienia ideologicznego PZPR. W aktualnych warunkach gen. Jaruzelski będzie „więźniem” „Solidarności” i Kościoła, a każda jego próba ograniczenia ich dążeń do zdobycia władzy będzie groziła konfrontacją, co w warunkach rozbicia partii i demoralizacji aparatu państwowego stawia go na przegranej pozycji;

– kierownictwo KPZR nie będzie przeszkadzało w realizacji powyższej koncepcji, choć nie wierzy w jej skuteczność. KPZR nie chce ingerować w działalność kierownictwa PZPR i to nie z uwagi na rokowania z USA, bo ich perspektywy są ograniczone, lecz ze względu na troskę o sytuację w międzynarodowym ruchu komunistycznym. Nie oznacza to jednak, że kierownictwo KPZR będzie beczynnienie śledziło rozwój sytuacji w Polsce. Jeżeli jednak realizacja koncepcji gen. Jaruzelskiego spowoduje dalszy „szybki demontaż” systemu socjalistycznego w Polsce, to KPZR będzie otwarcie prezentowała swoje stanowisko. „Dla przyszłości międzynarodowego ruchu komunistycznego i państwa radzieckiego nie ma ważniejszej sprawy od socjalizmu w Polsce i ta świadomość jest mocniejsza w średnim aktywie niż na samym Kremlu. Ma to szczególne znaczenie dla kierownictwa KPZR”.

„Czerwko” ustosunkował się również do fali antyradzieckości w Polsce stwierdzając, iż:

– prasa polska wprawdzie informuje o ujawnieniu sprawców zbeszczeszczenia pomników, „ale są to zwykle dzieci lub wyrastki”, natomiast nie ma inspiratorów. „Dlaczego przed sierpniem 1980 r. nie było takich antyradzieckich manifestacji?”;

– MSW i prokuratura prowadzą od wielu miesięcy śledztwa przeciwko funkcjonariuszom „Solidarności” podejrzanym o antyradziecką działalność. W Moskwie ponawiane są pytania, dlaczego tak długo trwają te dochodzenia i dlaczego dotąd nie było żadnego wyroku skazującego;

– proces KPN świadczy „bardziej niż wszystkie inne informacje kierownictwa PZPR”, jaka jest prawdziwa sytuacja w wymiarze sprawiedliwości. „Proces ten jest parodią władzy socjalistycznej”.

„Czernejko” stwierdził również, iż Ambasada ZSRR w Warszawie informuje o innych przejawach antysowietyzmu w Polsce, wskazując m.in. na to, iż:

– wagony z mięsem radzieckim są oblewane kwasami, które przyspieszają jego gnienie. Ma to udowodnić, że ZSRR dostarcza Polsce popsute artykuły;

– maszyny i urządzenia z ZSRR są demontowane w transporcie na terenie Polski;

– ropa i oleje dostarczane przez ZSRR są zanieczyszczane lub powoduje się ich wycieki, co odbija się na ich ilości i jakości;

– w rudach i surowcach dostarczanych przez ZSRR znajduje się materiały szkodliwe, które nie ujawnione mogłyby prowadzić do znacznych szkód technologicznych;

– w towarach przesyłanych z Polski do ZSRR znajduje się ukryte liczne materiały propagandowe i antyradzieckie.

Pracownicy Ambasady ZSRR w Warszawie czują się coraz wyraźniej jak w kraju nieprzyjacielskim. Oficjalne wystąpienia gen. Jaruzelskiego i kierownictwa PZPR o przyjaźni z ZSRR nie mają żadnego pokrycia w faktach. Pod przykryciem „polskiej specyfiki” kierownictwo PZPR toleruje, a niekiedy nawet akceptuje rozwój antysowietyzmu. W Moskwie rodzi się w związku z tym pytanie, czy Polska chce stać się drugą Jugosławią?

AIPN, 02011/1088

337

*12 listopada, meldunek MSW
w sprawie bułgarskich informacji na temat turystów z Polski*

TAJNE

spec. znaczenia

Sofia, 12 listopada 1981

MELDUNEK

Dotyczy: zachowania się polskich turystów w Bułgarii w ocenie bułgarskiego MSW

Bułgarskie MSW oceniając obecny sezon turystyczny sformułowało ocenę, według której zachowanie się polskich turystów w tym kraju było poprawne i nie odbiegało w zasadzie od stanu z lat poprzednich. Stwierdzono, iż ilość pospolitych wykroczeń i przestępstw popełnionych w Bułgarii przez polskich turystów

w bieżącym roku jest nawet nieco mniejsza niż w roku ubiegłym. Z uwagi na rozwój sytuacji w Polsce bułgarskie MSW obawiało się „prosolidarnościowej” i wrogiej propagandy ze strony odwiedzających Bułgarię Polaków. Wprawdzie odnotowano tego rodzaju fakty, lecz w ocenach bułgarskich nie miały one charakteru masowego ani drastycznego. Na taki stan – według tych ocen – miało wpływ ograniczenie przyjazdów do Bułgarii turystów niezorganizowanych, szybkie i stanowcze reakcje władz bułgarskich i polskich służb turystycznych na wszelkie przejawy niepożądanych zachowań ze strony naszych turystów.

AIPN, 0449/6/9

338

*12 listopada, szyfrogram wicedyrektora Departamentu IV
do p.o. szefa misji wojskowej w Berlinie Zachodnim:
instrukcja w sprawie uroczystości upamiętniającej sportowców
poległych w czasie II wojny światowej*

Warszawa, dn. 12 listopada 1981 r.

T a j n e
Natychmiast!

SZYFROGRAM Nr 7747^c

PRYSTROM – BERLIN – MISJA

Olympian International Brema zaprosił Ambasadę w Kolonii na uroczystość upamiętniającą olimpijczyków poległych podczas wojny i w wyniku przemocy, organizowaną przez Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge – 15 bm. w BZ. Do zaproszenia dołączono listę 25 olimpijczyków, w tym 2, którzy zginęli w Katyniu. Organizatorzy imputują PKOL udostępnienie nazwisk.

Ambasada odmówiła udziału w imprezie podkreślając, że reprezentuje Polskę wyłącznie w RFN.

W razie zaproszenia Misji odmówcie wskazując na charakter imprezy niezgodnej ze statusem BZ, gdyż organizowanej przez instytucję federalną w BZ. Po informujecie placówki KS zwracając uwagę na prowokacyjny charakter imprezy. Zdementujcie przypisywany PKOL kontakt z organizatorami w tej kwestii.

Nazwiska olimpijczyków organizatorzy wzięli z książki wydanej w 1980 r. przez oficynę „Sport i Turystyka”. PKOl zamierza złożyć oficjalny protest u organizatorów przeciwko łączeniu go z tą imprezą. Książkę udostępnił prywatnie jeden z członków PKOl, nie wiedząc, do czego zostanie wykorzystana.

^fMąkosa^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 19

339

*13 listopada, szyfrogram wicedyrektora DSiP (z Madrytu)
o przebiegu spotkania KBWE*

T a j n e

Szyfrogram Nr 1784/IV
z Madrytu, nadany 13.11.81, g. 12.00

Dąbrowa

Wzrost zainteresowania sprawami polskimi na spotkaniu w Madrycie. W kuluarach b. pozytywnie komentowane spotkanie Jaruzelski–Glemp–Wałęsa.

1. Szeł del. USA Kampelman stwierdził w rozmowie, że w Waszyngtonie uważa się, że wyniki trójporozumienia mogą być decydujące dla „kompromisu między rządem a Solidarnością”. Atmosferę w USA w stosunku do Polski określił jako „wyjątkowo korzystną i życzliwą”, jednak warunkiem poważniejszego zaangażowania finansowego Waszyngtonu „jest powrót Polaków do pracy”. Stworzyłoby to warunki udzielenia większej pomocy mimo i niezależnie od istniejącego zadłużenia. Zapewnił, że będzie unikał nawiązania bezpośredniego do spraw polskich na forum spotkania. Wyraził uznanie dla naszego zaangażowania na rzecz pozytywnego zakończenia spotkania.

2. Zainteresowanie rozwojem sytuacji w Polsce okazują szczególnie przedstawiciele Watykanu, Szwecji, Norwegii, Holandii, Hiszpanii. Nie odnotowaliśmy sygnałów negatywnych. Rozmówcy wykazują zrozumienie związku między odprężeniem i pomyślnym zakończeniem spotkania a kształtowaniem korzystnych zewnętrznych warunków dla rozwoju „polskiego eksperymentu”. Nie zauważamy bezpośredniego wpływu sytuacji w Polsce na prace spotkania – jak to miało miejsce w czasie letniej rundy.

/–/ Konarski

AMSZ, ZD 23/84, w. 9, t. 88

340

*13 listopada, szyfrogram dyrektora generalnego MHZ
do ambasadora w Islamabadzie w sprawie sprzedaży statków Pakistanowi*

Warszawa, dn. 13.11.1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 7762^c

NENEMAN, ŻELISŁAWSKI: ISLAMABAD

11 bm. Centromor podpisał w Warszawie Memorandum of Understanding z PNSC, w którym uzgodniono anulowanie dostawy 5 statków bez odszkodowania w zamian za dostawę 3 statków za sumę 24.540 tys. dol. gotówką pomniejszoną o już wpłacone zaliczki lub w kredycie 8-letnim z zapewnieniem dyskonta weksli 5-letnich przy podwyższonej cenie do 33.490 tys. dol. zamiast 32.400 tys. dol.

Centromor ma przekazać akceptację jednego z 2 wariantów do 18/11.

Porozumienie ważne po zatwierdzeniu przez władze obu krajów w terminie do 19/11.

Zatwierdzenie protokołu oznaczać będzie odstąpienie od wszelkich wzajemnych roszczeń.

Nowe terminy dostaw: 2 szt. do 30/11, 1 szt. do 15/12.

O podjętej decyzji poinformujemy.

Ich Ambasador złożył nam wizytę w związku ze sprawą i uznał rozwiązanie za zadowalające. Informację podajemy dla W/wiadomości.

Po zakończeniu sprawy poinformujemy Was dodatkowo.

DYREKTOR GENERALNY
^fJerzy Kapuściński^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 6, t. 62

341

*13 listopada, okólnik wiceministra Wiejacza
w sprawie międzynarodowej aktywności NSZZ „Solidarność”*

Warszawa, dn. 13 listopada 1981 r.

Tajne

SZYFROGRAM Nr 7790^c

SZEFOWIE WSZYSTKICH PLACÓWEK PRL:

Przewidujemy dalszy rozwój kontaktów zagranicznych *przez* „S”.

W związku z tym przypominamy o konieczności szybkiego i wiarygodnego informowania o kontaktach, wypowiedziach i wywiadach działaczy „S”.

Będziemy reagować w przypadku wystąpień niezgodnych ze statutem „S” i porozumieniami^x. Będziemy o tym informować środki masowego przekazu.

Osoby, które dopuszczą się tych wystąpień, nie otrzymają paszportów.

W Waszych rozmowach podkreślajcie konieczność ograniczenia działalności „S” do sfery spraw związkowych i potrzebę moderującego oddziaływania na „S”.

^fWiejacz^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

^x *Reagujcie również stosownie do możliwości i okoliczności^c*

342

*14 listopada, pilna notatka w sprawie pobytu delegacji
Regionu Mazowsze NSZZ „Solidarność” w RFN*

Warszawa, dn. 14 listopada 1981 r.

Tajne

PILNA NOTATKA

nt. pobytu w RFN w dniach 24–31 października br. delegacji NSZZ „Solidarność” Regionu Mazowsze (na podstawie materiału Ambasady PRL w Kolonii)

1. W dniach 24–31 października br. przebywała w RFN na zaproszenie zarządu federalnego DGB (centrala zachodnioniemieckich związków zawodowych) 6-osobowa delegacja NSZZ „Solidarność” Regionu Mazowsze pod przewodnictwem Z. Bujaka. W toku pobytu delegacja przeprowadziła rozmowy w zarządzie federalnym i została przyjęta przez przewodniczącego DGB. H.O. Vetter.

Przeprowadzono również rozmowy z Zarządem ZZ Górników, ZZ Metalowców oraz z zarządem krajowym DGB Hesji i z należącym do Związków Zawodowych bankiem (Bank für Gemeinwirtschaft).

Delegacja „Solidarności” złożyła – wspólnie z przedstawicielem Ambasady – wieniec na terenie b. obozu koncentracyjnego w Dachau. Z delegacją „S” spotkał się deputowany G. Jahn (SPD) oraz kilku innych deputowanych do Bundestagu wchodzących w skład tzw. koła polskiego we frakcji SPD.

Nie doszło natomiast do spotkania z W. Brandtem i H.J. Wischnewskim, o co usilnie zabiegał Bujak.

Na spotkanie z Ambasadorem PRL delegacja przybyła z 1,5 godzinnym spóźnieniem i wbrew stanowisku Ambasady zjawiała się w towarzystwie kierownika Wydziału d/s Kontaktów Międzynarodowych DGB Kristoffersena oraz przedstawicieli wydawnictwa „Nova” (Chojecki) i agencji prasowej Solidarności. W tych warunkach rozmowa mogła dotyczyć tylko spraw o ogólnym charakterze. Unieвозможиło to przeprowadzenie rozmowy merytorycznej dotyczącej zarówno programu pobytu, jak i politycznych aspektów wizyty.

2. Z uzyskanych informacji wynika, że:

a) Z. Bujak w swych nielicznych wypowiedziach publicznych wyrażał dość powściągliwe oceny sytuacji w kraju i przedstawiając stanowisko „Solidarności” powstrzymywał się od bezpośredniej krytyki władz polskich i innych KS. Brak nam natomiast dostatecznych informacji o stanowisku, jakie zajmował Bujak w rozmowach gabinetowych;

b) delegacja „S” nie złożyła – mimo podjętych w rozmowie z MSZ³⁸ zapewnień i przyrzeczeń – żadnych oświadczeń potwierdzających jedność Polaków w takich sprawach jak: niepodważalność ostatecznego charakteru naszej granicy zachodniej, konieczność wyciągnięcia przez RFN wszystkich konsekwencji z Układu z 7 grudnia 70 r., w tym zaniechania rewizjonistycznej działalności kół przesiedleńczych i udzielania im poparcia przez partie polityczne i czynniki oficjalne w RFN. Na przypomnienie przez Ambasadę o podjętych w tej mierze w Warszawie zobowiązaniach delegacja reagowała, że „stosunki PRL–RFN są lepsze, niż się o nich mówi”.

c) „S” wykorzystała pobyt w RFN do szerokiego rozreklamowania koncepcji tzw. Rady Społeczno-Gospodarczej. Delegacja prezentowała tezę, że dopiero powołanie Rady stałoby się punktem zwrotnym w sytuacji gospodarczej i społeczno-politycznej w Polsce. Krytykowano w tym kontekście politykę banków zachodnioniemieckich wobec Polski w latach 70-tych, twierdząc, że „udzielone wówczas kredyty służyły popieraniu istniejącego systemu politycznego i zarządzania oraz opóźniły usamodzielnienie się sił społecznych w Polsce”.

Na pytania rozmówców zachodnioniemieckich, czy „Solidarność” może zagwarantować właściwe wykorzystanie i terminowy zwrot kredytów, delegacja reagowała przecząco. Jednocześnie podkreślano, że zmiana tego stanowiska mogłaby nastąpić dopiero po utworzeniu tzw. Rady Społeczno-Gospodarczej.

Stanowisko delegacji, iż wyjście z kryzysu jest możliwe tylko w razie przeformowania koncepcji „Solidarność”, natrafiało na pewne zrozumienie gospodarzy. Przedstawiciel DGB ocenił np., że informacje Bujaka wniosły wiele jasności do oceny aktualnej sytuacji w Polsce i możliwego dalszego jej rozwoju i stanowią krok we właściwym kierunku. Podobne poglądy delegacja prezentowała w rozmowie w Ambasadzie stwierdzając m.in., że Zachód może udzielić Polsce kredytów dopiero w razie przyjęcia koncepcji „Solidarność” i dopuszczenia jej do współdecydowania. Delegacja wyrażała też opinię, że rząd zmuszony będzie ustąpić wobec żądań „Solidarność”, gdyż w chwili obecnej wobec całkowitego braku wiarygodności władzy i utraty zaufania społecznego jedynie ten związek jest w stanie wezwać ludzi w Polsce do pracy, uchronić gospodarkę i zapewnić dalsze funkcjonowanie państwa, a nie uczyni tego, jeżeli nie będzie miał dla siebie odpowiednich gwarancji. Z drugiej strony delegacja zabiegała, zresztą bezskutecznie, o kredyty na cele określone przez „Solidarność”, np. na zakup surowców i części zamiennych dla huty Warszawa.

d) Bujak ujawnił Ambasadorowi PRL, że na spotkaniu z sekretarzem frakcji SPD G. Jahnem „delegacja zwróciła się o pomoc w rozwiązaniu problemu więźniów politycznych w Polsce”.

Zwrocenie się w tej sprawie do RFN uzasadniał potrzebą uniknięcia „konfliktów i napięć społecznych”.

³⁸ Zob. dok. nr 285.

Nie ma jasności, czy to oczywiste stwarzanie RFN możliwości mieszania się w nasze sprawy wewnętrzne jest podejmowane ze świadomością wszystkich konsekwencji tego kroku. Brak jak dotąd danych co do reakcji rozmówców z SPD.

e) Potwierdziły się informacje o przekazaniu przez DGB dla „Solidarności” kompletnego wyposażenia studia radiowego. Odpowiedni akt darowizny podpisał osobiście przewodniczący DGB H.O. Vetter. Wymowę tego kroku próbował osłabić kierownik Wydziału Kontaktów Międzynarodowych Kristoffersen twierdząc, iż chodzi tu „tylko o studio nagrań”.

Delegacja miała ponadto otrzymać od DGB większą sumę pieniędzy. Warto w tym kontekście zwrócić uwagę na wypowiedź Kanclerza na temat stosunku rządu i SPD do „Solidarności” w czasie wizyty pożegnalnej Ambasadora Chylińskiego. Stwierdził on wówczas, że polecił, „by DGB przedstawił Bujakowi i delegacji „S” jasne stanowisko i poglądy jego i rządu RFN odnośnie „Solidarności”, sytuacji ekonomicznej i problemów finansowych. Stwierdził przy tym, że problem węgla jest kluczowy dla Polski i zadecyduje o dalszym rozwoju”. Schmidt „podziela opinię papieża, że w kierownictwie Solidarności istnieje szereg bardzo niebezpiecznych ludzi, demagogów i radykałów”³⁹.

Znając stopień powiązań i zależności kierownictw SPD i DGB jest nieprawdopodobnym, by Centrala Związków Zawodowych działała wbrew stanowisku kanclerza w tej sprawie;

f) ujawniono, że wizyta Bujaka była od dawna przygotowywana. Szczególną rolę odegrał tu członek delegacji Chlebowicz, który odbył poprzedzającą, 12-dniową podróż po RFN. Fakt ten w rozmowie w MSZ delegacja Bujaka przemilczała, podobnie jak spotkanie Chlebowicza z Genscherem w Warszawie podczas jego marcowej wizyty w Polsce⁴⁰;

g) w czasie wizyty w RFN delegacja „Solidarności” miała niewiele kontaktów z dziennikarzami. Nie wykluczamy, iż było to świadome działanie dla zapobieżenia niewygodnym dla DGB i „S” przeciekom;

h) DGB wyraził gotowość udzielenia pomocy w przygotowaniu i eksponowaniu na terenie RFN wystawy pod tytułem „Solidarność – historia powstania, dzień dzisiejszy, perspektywy rozwoju”. Należy zakładać, iż wystawa będzie miała określoną wymowę polityczną i szeroki rezonans propagandowy;

i) Agencja „Nova” i agencja prasowa „Solidarności” nawiązały współpracę z wydawnictwami zachodnoniemieckimi, w tym i z oficyną DGB, które gotowe są bezpłatnie i na własnym papierze drukować książki przeznaczone na rynek polski;

j) w rezultacie rozmów delegacji „S” z DGB uzgodniono zorganizowanie wspólnego seminarium nt. samorządności (współdecydowania) w przemyśle. Przewodniczący DGB H.O. Vetter zaproponował ponadto odbycie wspólnego seminarium nt. współpracy gospodarczej PRL–RFN;

³⁹ Zob. dok. nr 303.

⁴⁰ Wizyta odbyła się 19–20 marca; zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 165 i 266.

k) przedmiotem uzgodnień była również sprawa wizyty Wałęsy w RFN. Przedstawiciel DGB poinformował o propozycji odbycia jej w terminie 7–13 lutego 82 r. Po stronie RFN zainicjowano duże zainteresowanie dojdziem do skutku tej wizyty. Należy oczekiwać propozycji spotkań Wałęsy z czołowymi politykami RFN, a także z kardynałem Höffnerem. Nie rozstrzygnięto na razie sprawy spotkań z przedstawicielami partii politycznych. Wstępnie przewiduje się pobyt Wałęsy w Düsseldorfie, Zagłębiu Ruhry, Hamburgu i Frankfurtu oraz złożenie wieńca w jednym z byłych obozów koncentracyjnych;

l) negatywny wydźwięk polityczny miało przemówienie członka delegacji S. Ryńka w czasie składania wieńca w Dachau. Nadużył on tę ceremonię do dwuznacznych aluzji politycznych i generalizowania na temat „nadużywania władzy” i „obrony idei przy pomocy siły”.

3. Przebieg wizyty skłania do podjęcia następujących działań:

a) skierowanie przez min. Cioska listu do przewodniczącego KK NSZZ „Solidarność” L. Wałęsy zawierającego informację i naszą ocenę wizyty Bujaka w RFN (projekt pisma w załączeniu⁴¹);

b) poproszenie ambasadora RFN na rozmowę do MSZ⁴² i podniesienie w związku z wizytą delegacji „S” w RFN następujących spraw:

– wizyta B. i jej przebieg potwierdziły, że DGB nie wyciągnął właściwych wniosków z naszej krytyki wystąpienia Kristoffersena na zjeździe „Solidarności”, które oceniliśmy jako jawną ingerencję w nasze sprawy wewnętrzne,

– przekazanie pełnego wyposażenia studia radiowego oceniamy jako kolejną próbę DGB mieszania się w nasze sprawy wewnętrzne. Wiadomo bowiem, że w Polsce, tak jak i w wielu innych krajach europejskich, przepisy nie zezwalają na posiadanie przez osoby prywatne i instytucje pozarządowe rozgłośni radiowych. Ten stan rzeczy znany jest również DGB. W tym świetle mamy podstawy do stwierdzenia, że ze strony centrali zachodnioniemieckich związków zawodowych jest to świadome i celowe działanie przeciwko wysiłkom rządu polskiego na rzecz stabilizacji sytuacji w kraju. Ten krok DGB jest tym bardziej znamienity, że na terytorium RFN działają dwie rozgłośnie, które nadając programy w języku polskim systematycznie mieszają się w nasze sprawy wewnętrzne,

– dla kierownictwa polskiego powstaje pytanie, jak pogodzić ostatnie posunięcia DGB wobec Solidarności z deklaracjami polityków RFN o powstrzymaniu się przed ingerowaniem w nasze sprawy itp.;

c) zamieszczenie w Trybunie Ludu odpowiedniego komentarza nt. wizyty Bujaka.

J. MAKOŚA

⁴¹ Załącznika brak.

⁴² Zob. dok. nr 378.

343

*[po 16 listopada], niepodpisana notatka o informacji
ministra spraw zagranicznych
przekazanej ambasadorom krajów socjalistycznych*

POUFNE

NOTATKA

z informacji Sekretarza KC Tow. Min. J. Czyrka dla Ambasadorów KS
w dniu 16 listopada 1981 r.

W dniu 15 bm. odbyło się spotkanie kierownictwa naszej partii z I Sekretarzami KW i kierownikami Wydziałów KC dla omówienia aktualnej sytuacji w partii i społeczeństwie oraz przedyskutowania projektu listu Biura Politycznego do wszystkich POP⁴³.

Kierownictwo naszej partii stwierdza, że po pewnym ożywieniu w życiu partyjnym po IV Plenum – zwłaszcza w kręgach aktywu – odnotowaliśmy złożony stan w realizacji uchwał podjętych przez Plenum w szeregu organizacjach podstawowych. Stosunkowo najłabszą pracę można było stwierdzić na wsi, przy czym prace polowe są tylko częściowym usprawiedliwieniem tego stanu. Nieco aktywniejsza była postawa organizacji partyjnych w mieście, zwłaszcza w środowiskach zakładów przemysłowych, chociaż i tu odnotowano zróżnicowanie regionalne. W niektórych regionach odbyły się wszędzie zebrania partyjne, które wpłynęły na znaczne ożywienie tętna życia partyjnego, w innych zaś odnotowano mniejszą aktywność, słabą frekwencję, a także objawy rozchwiania ideologicznego, niezrozumienia zasad centralizmu demokratycznego, niedostrzeganie zagrożenia ze strony jawnych wrogów socjalizmu. Zjawiskom tym towarzyszy dalsze pogarszanie się nastrojów mas na tle sytuacji rynkowej, co skrzętnie wykorzystywane jest przez siły nam wrogie. Mimo więc wysiłków podejmowanych przez partię sytuacja nie uległa poprawie, a w niektórych środowiskach narastają objawy dezintegracji politycznej, ideologicznej czy nawet organizacyjnej. Kierownictwo naszej partii z dużą troską śledzi za tokiem tych zjawisk i stara się odwrócić bieg tych procesów. Stąd też problemy partii, jej kondycji, jedności i inicjatywności były głównym motywem narady z I Sekretarzami KW i na tym tle zrodziła się potrzeba wystosowania listu do wszystkich POP, by na tej bazie doprowadzić do procesu uzdrowienia w szeregach partii.

Zwracając się do podstawowych organizacji partyjnych pragniemy podkreślić rolę i znaczenie najniższych ogniw, ale także wpłynąć na ożywienie działalności

⁴³ Zob. dok. nr 347.

tych komórek. POP omawiając ten list winny zająć jasne stanowisko w węzłowych problemach życia partii i kraju i tą drogą aktywizować swe działania. W ramach tej akcji organizacje partyjne mają uświadomić członkom partii ich współodpowiedzialność za losy partii i kraju i jasno precyzować podstawowe zadania ciężące na każdym członku partii z osobna.

Nie udało się nam pohamować narastającego kryzysu społeczno-gospodarczego. Wykorzystują to siły nam wrogie do ataków na partię i socjalizm. Pod adresem partii formułuje się wiele nieuzasadnionych i bezpodstawnych zarzutów. Trudna jest sytuacja szeregowych członków partii, tym bardziej należy cenić godną postawę tych, którzy aktywnie stają w obronie linii partii. Obok tego notujemy jednak bierną postawę ludzi, niezajmowania stanowiska wobec ataków na partię. Przy pomocy listu omawianego na zamkniętych zebraniach pragniemy wpłynąć na postawę ludzi biernych uświadamiając im ich zadania i potrzebę zajęcia aktywnej postawy w ich środowisku, zwłaszcza w okresie napięć. Każdy członek partii musi podjąć otwartą walkę nie oglądając się tylko w przeszłość lub na działania instancji centralnych. Tylko jedność praw i obowiązków członka partii może zapewnić urzeczywistnienie przewodniej roli partii. Socjalizmu nie można budować bez partii marksistowsko-leninowskiej. Nastawiamy się na szeroki sojusz, ale przy zachowaniu jednoznacznego oblicza ideowego naszej partii. Zakłada to nieprzejednaną walkę z wszelkimi siłami podważającymi socjalistyczny charakter naszego państwa.

Komplikacje wywołuje stale pogarszająca się sytuacja społeczno-gospodarcza kraju mimo naszych wysiłków odwrócenia tych trendów. Główne przyczyny tkwią obecnie nie w błędach popełnionych w przeszłości, lecz wciąż utrzymujących się napięciach wywołanych przez siły nawołujące jawnie do walki z władzą ludową. Mimo apelu Sejmu nadal operuje się bronią strajkową. W tej sytuacji kierownictwo partyjne bezpośrednio po powszechnej konsultacji w sprawie frontu porozumienia narodowego nastawia się na kolejną masową konsultację w sprawach dot. sytuacji gospodarczej.

Partia nie może tolerować dalszej erozji naruszającej podstawy ustrojowe naszego państwa. Przewidujemy sięgnięcie do konstytucyjnych uprawnień w celu obrony najistotniejszych interesów socjalizmu. Jeśli sytuacja nas zmusi do tego, nie ulękniemy się przed użyciem wszelkich instrumentów walki. Wymagamy już teraz od organów ładu i bezpieczeństwa skutecznego działania wobec osób i organizacji naruszających obowiązujące prawa. Działania te muszą być wsparte przez organizacje partyjne, wykazując, do czego to prowadzi.

Kierownictwo partyjne kontynuować będzie politykę otwartego sojuszu dla wszystkich sił stojących na bazie socjalizmu, konstytucji i naszych sojuszków.

Front porozumienia narodowego opierać się będzie na klasowym sojuszu robotników, chłopów i inteligencji pracującej. Jest tu miejsce dla stronnictw sojuszniczych, związków zawodowych, młodzieżowych i różnych środowisk twórczych

i wyznaniowych. Przewidujemy powołanie Rady Porozumienia Narodowego jako organizacyjnego wyrazu nowej formuły frontu. Idea ta znalazła pozytywny odbiór w społeczeństwie. Wiele organizacji społecznych wyraziło pozytywny stosunek do naszej propozycji. Umacnia się przekonanie, że tworzenie frontu porozumienia narodowego jest właściwą drogą położenia kresu chaosowi i anarchii. Front ten skupiając wszystkie patriotyczne siły może stać się platformą konsultacji, uzgadniania, ale także kształtowania głównych koncepcji rozwoju Polski w latach 80-tych. Zamierzamy utworzyć komitet inicjatywny z udziałem przedstawicieli PZPR, ZSL, SD, związków zawodowych (w tym „Solidarność”), kościoła i innych organizacji społecznych dla opracowania podstawowych dokumentów. Na bazie tych komitetów tworzyć się będzie Rada Porozumienia Narodowego.

W obszernej dyskusji na naradzie z I Sekretarzami KW podkreślono wagę aktywizacji podstawowych organizacji partyjnych i z uznaniem przyjęto inicjatywę kierownictwa zwrócenia się do całej partii. Szereg dyskutantów wyrażało opinię potrzeby większej jeszcze konkretyzacji idei frontu porozumienia narodowego. Kierownictwo nie traktuje tej idei jako zamkniętej licząc na twórcze jej rozwinięcie w toku szerokiej dyskusji. Największy akcent położyć chcemy na treści, a nie na formie organizacyjnej tego frontu. Włączenie do prac nad realizacją idei frontu już na obecnym etapie przedstawicieli kościoła i „Solidarności” powoduje, że siły te nie mogą się przeciwstawić temu.

Dyskusja wskazała również na pewne trudności pojawiające się we wstępnej dyskusji. Część kadry partyjnej zrozumiała ideę frontu porozumienia narodowego jako kolejną modyfikację czy wręcz odejście od uchwał IV Plenum. Tymczasem koncepcja przez nas reprezentowana oparta jest na uchwałach IX Zjazdu i IV Plenum jako dalszej konkretyzacji tej koncepcji. Jest to wyrazem walki naszej partii o szerokie masy na bazie kierowniczej i wiodącej roli partii w trosce o zachowanie i umocnienie socjalizmu w Polsce bez rozmiękania głównego celu strategicznego.

Z drugiej strony obserwujemy zjawiska deklaratywnego wypowiedziania się za wejściem do frontu porozumienia narodowego, ale z chęcią wykorzystania go dla własnych partykularnych interesów i celów nie pokrywających się z naszymi. Tą drogą chciałoby niektóre siły zabezpieczyć sobie dostęp do środków masowego przekazu, czy też dojść do szybkiej zmiany ordynacji wyborczej.

Inne zaś siły, jak np. ekstreмиści w „Solidarności” lub część prawicowego kleru, ignorują ideę i koncepcję frontu porozumienia narodowego i nadal forsują platformę walki z władzą ludową, socjalizmem, lansując kurs konfrontacji i jawnej kontrrewolucji. Musimy tę sytuację wykorzystać do demaskowania i izolowania tych sił. Sprzyjać nam będzie umacniające się w społeczeństwie pragnienie stabilizacji społeczno-gospodarczej, przerywania negatywnego ciągu wydarzeń pogłębiającego zagrożenie dla całego narodu. Wyrazem tego jest organizacyjne i polityczne umocnienie się związków branżowych, a także odchodzenie od „Solidarności”.

W dyskusji w partii, która rozpocznie się natychmiast po ostatecznym zatwierdzeniu listu przez Sekretariat KC (w dn. 17 listopada), liczyć się trzeba także z nawrotem do nurtu rozliczeniowego lansowanego przez niektóre koła, a także z tendencją ograniczenia się do problemów gospodarczych z jednostronną krytyką władzy przy lekceważeniu czynnika zagrożenia politycznego. A wiadomo, że wrogie ośrodki ostatnio masowo wysuwają hasła, że w warunkach tworzenia samorządu partia nie powinna mieć racji bytu w przedsiębiorstwach. Chodzi tu wyraźnie o izolowanie partii od klasy robotniczej. Trzeba się temu przeciwstawić z całą mocą, bo jest to podstawowy front naszej walki. Wskazał na to tow. Jaruzelski w podsumowaniu dyskusji stwierdzając, że klucz leży w partii. Zamach na partię w zakładach pracy „to powód do wojny”. Nie pozwolimy wyrzucić partii z zakładów pracy. Zdecydowanie występować będziemy przeciwko wrogom socjalizmu i marginesowi społecznemu.

Kierownictwo partyjne przygotowuje kolejne plenarne posiedzenie, które odbędzie się w ostatniej dekadzie listopada, na temat problemów gospodarczych.

W najbliższych dniach odbędzie się w URM spotkanie z przedstawicielami „Solidarności”. Liczymy się z tym, że „Solidarność” forsować będzie swoją koncepcję dostępu do środków masowego przekazu oraz powołanie Rady Społeczno-Gospodarczej. Z naszej strony postawimy kilka problemów, jak współdziałanie związków zawodowych dla ochrony przed skutkami zimy, problem strajków, sprawę propagandy antysocjalistycznej i antyradzieckiej uprawianej przez wiele ogniw „Solidarności”, problem stosunków między różnymi związkami zawodowymi w sprawach podstawowych dla kraju, problem respektowania zasad naszej racji stanu, poszanowania sojuszków itp.

Tow. Czyrek podał na zakończenie kilka danych statystycznych dot. partii.

Na dzień 30 września 1981 r. PZPR liczyła 2.775 tys. członków i kandydatów. Podział na grupy społeczne był następujący:

– robotnicy	– 43,3%,
– chłopi	– 9,0%,
– prac. umysłowi	– 35,0%,
– inni	– 12,0%.

Kobiety stanowiły 27%.

Od czerwca 1980 r. do września 1981 r. z partii ubyło 374 tys. osób, w tym 228 tys. na skutek złożenia legitymacji partyjnych. W grupie osób zwracających legitymacje partyjne 71% stanowili robotnicy, a 3% chłopi.

W tym samym czasie przyjęto do partii 30 tys. osób, w tym 16 tys. (54%) stanowili robotnicy, a 3 tys. (10%) chłopi.

344

*17 listopada, szyfrogram ambasadora w Moskwie
o rozmowie z ambasadorem USA*

T a j n e

^hNatychmiast,
ale nie w nocy^h

^cPilne^c

Szyfrogram Nr 1855/IV
z Moskwy, nadany 17.11.81, g. 9.40

Czyrek

Nowy ambasador USA w Moskwie Hartman wraz z małżonką złożył mi wizytę, podczas której interesował się sytuacją ekonomiczną i polityczną Polski, przyczynami obecnego kryzysu, znaczeniem i wpływami „Solidarności”, rolą kościoła, czy partia i rząd ma program ekonomiczny i polityczny wyjścia z kryzysu.

Wyrażał zdziwienie, dlaczego tak długo istnieje bezwład i anarchia, dlaczego naród posiadający dużą ilość wykształconych ludzi nie rozumie, że tylko praca może wyprowadzić kraj z trudnej sytuacji.

Podkreślił, że przystąpienie Polski do Funduszu Walutowego będzie zmuszało do podjęcia decyzji oszczędnościowych i znacznego zwiększenia wydajności pracy. Zapytywał o powody w większości nieuzasadnionych strajków. Interesował się stanem rolnictwa i pytał o przyczyny jego niewydolności. Prosił o wyjaśnienie, jaka jest pomoc ZSRR dla Polski, uzasadniał pytanie tym, że o pomoc zwracamy się również do USA.

Jego zdaniem ZSRR często w środkach masowego przekazu obwinia za eskalację kryzysu w naszym kraju USA i jego agencje, zapytuje, czy i na ile naród polski w to wierzy. Poruszony został temat rozmów rozbrojeniowych pomiędzy USA i ZSRR, na moją uwagę o wielokrotnych inicjatywach ZSRR i krajów socjalistycznych w sprawie przystąpienia do konkretnych rozmów oświadczył, że USA w każdej chwili są gotowe do takich rozmów. Nie wierzą jednak w efekty, ponieważ ZSRR, jego zdaniem, nie chce rozbrojenia, prowadzi natomiast jedynie intensywną propagandę rozbrojeniową.

/-/ Olszewski

AMSZ, ZD 23/84, w. 9, t. 96

345

*17 listopada, szyfrogram konsula generalnego w Chicago
w sprawie procesu Mariana Zacharskiego*

T a j n e

Do rąk własnych

Szyfrogram Nr 1901/IV
z Chicago, nadany 17.11.81, g. 12.30

Pichla – Tow. Spasowski – do wiadomości

1) 16 bm. jury uznało Zacharskiego za winnego. Wymiar kary nastąpi 14 grudnia br.

2) Wniosek w sprawie ew. apelacji musi być zgłoszony nie później niż w ciągu 10 dni od orzeczenia kary. Według wstępnej opinii adwokata rozstrzygnięcie apelacji nie nastąpiłoby przed upływem 6–9 miesięcy. Uważamy, że apelacja nie przyniesie rozstrzygnięcia korzystnego dla Z., powodując natomiast dalsze poważne koszty. Zeznania Bella poparte taśmą z nagraniem rozmowy z Z. (b. dobra jakość techniczna nagrania) stanowiły podstawowe dowody w sprawie.

3) Z. przyjął decyzję jury spokojnie. Był na nią przygotowany. Odmienne może zareagować w momencie ogłoszenia wyroku, który może być wysoki (do dożywocia włącznie)⁴⁴.

4) Sprawa Z. znajduje umiarkowane odzwierciedlenie w środkach masowego przekazu. Prasa chicagowska podaje tylko wiadomość agencyjną. NBC-TV w Chicago połączyła ją z audycją o uchodźcach polskich w Wiedniu i możliwym wykorzystaniem przez wywiad radziecki obywateli polskich emigrujących do USA.

⁴⁴ Szyfrogramem z 15 grudnia konsul Biały uzupełniał: „1. Kudaś przebywał w L.A. i był obecny na posiedzeniu sądu 14 bm. Z. skazano na dożywotnie więzienie, Bell – na 8 lat i 10 tys. dolarów grzywny. W ciągu 10 dni, tj. do 24 bm., można zgłosić apelację. Nie oznaczałoby to rozpoczęcia merytorycznych przygotowań adwokata i dodatkowych kosztów – dałoby jednak możliwość przeprowadzenia postępowania apelacyjnego w razie potrzeby. Zaczęłoby się ono najwcześniej po upływie 1 miesiąca od daty skazania. Uważamy zgłoszenie wniosku za wskazane. [...] 3. Z. przyjął wyrok spokojnie i z godnością – było to szczególnie wyraźne na tle płaczącego Bella. Z. wierzy, że władze zrobią wszystko, aby jak najszybciej znalazł się w kraju”. Z kolei szyfrogramem 18 grudnia przekazywał: „Łączne koszty obrony za październik, listopad i grudzień wyniosły ok. 115 tys. dolarów (w tym 19 tys. honorarium i koszty adwokata Hindena z LA stale współpracującego ze Studiumem podczas procesu). Kudaś zdołał z trudem uzyskać zgodę na obniżenie tej sumy o 16 tys., tj. do 99 tys. dolarów – pod warunkiem niezwłocznej wypłaty. Uważamy to za korzystne i prosimy o odwrotną zgodę na wypłatę”; AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 37.

Pojawiły się spekulacje na temat ew. wymiany Z. na nieokreśloną osobę lub osoby więzione w Polsce, m.in. w powołaniu na wypowiedź Staduma. Na nasze pytanie zaprzeczył, aby wypowiadał się na ten temat. Wskazaliśmy na niewłaściwość takich spekulacji z jego strony⁴⁵.

5) Stadum będzie dzisiaj próbował skontaktować się z Morrisem. Uważa, że M. zażąda konkretnych propozycji z naszej strony. Podajcie, czy będziemy wykorzystywać ten kontakt.

6) Prosimy o dyspozycję w sprawie apelacji⁴⁶.

/-/ Biały

AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 37

346

*17 listopada, szyfrogram ambasadora w Kopenhadze
w sprawie oskarżeń kapitana polskiego statku o przemyt narkotyków*

T a j n e

Szyfrogram Nr 1884/IV
z Kopenhagi, nadany 17.11, g. 15.50

Pichla

W czasie postoju statku „Cieplice Zdrój” (PLO) z Aalborgu celnicy duńscy usiłowali dokonać kontroli w kasie kapitana w poszukiwaniu narkotyków. Konieczna była natychmiastowa interwencja przedstawiciela ambasady, któremu udało się obronić kapitana i statek w przewidzianym czasie opuścić port. Wszystko wskazuje na to,

⁴⁵ Konsul generalny w Chicago przekazywał szyfrogramem z 28 grudnia: „Zacharski dał telefonicznie 27 bm. do zrozumienia Kudasiowi, że zaproponowano mu pozostanie w USA wraz z «rozwiązaniem problemu rodzinnego» – stanowczo odmówił”; AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 37.

⁴⁶ Dyrektor Pichla odpowiadał szyfrogramem z 20 listopada: „Uważamy, że wniesienie apelacji zatrzymuje rozmowy dot. politycznego rozwiązania sprawy Z. Apelacja miałaby sens, gdyby Z. mógł być pod opieką Ambasady do czasu procesu apelacyjnego – takiej gwarancji Stadum nie może nam dać. Obawiamy się, że obrona myśli tylko o pieniądzach, a nie o Z. Rozumiemy, że Stadum po skontaktowaniu się z Morrisem będzie w stanie powiedzieć, czy DS ma nowe elementy co do politycznego rozwiązania i w jakiej sferze”. W kolejnym szyfrogramie, z 19 grudnia, informował: „Zgadza się na wniesienie apelacji”; AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 38.

że w kasie znajdowały się narkotyki, o czym byli poinformowani Duńczycy. Kapitan w czasie oczekiwania na przyjazd przedstawiciela ambasady zerwał nałożone przez celników plomby i prawdopodobnie narkotyki usunął, tak że po otwarciu kasy nic w niej nie było. Należy oczekiwać, iż duńskie władze celne rozpoczną bardzo skrupulatne przeszukiwanie statków polskich⁴⁷. Warto uprzedzić o tym armatorów i poinformować zainteresowane władze. Duńczycy twierdzą, iż polska jest krajem tranzytowym w handlu narkotykami. W przypadku wykrycia „kontrabandy” oprócz kar więzienia grozi konfiskata statku lub bardzo wysokie kary pieniężne.

Szczegółowe informacje prześlemy kurierem.

/-/ Wujek

AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 76

347

*17 listopada, okólnik ministra spraw zagranicznych:
instrukcja do rozmów w sprawie sytuacji wewnętrznej PRL*

Tajne
dPILNE^d

SZYFROGRAM Nr 7880°

Wszystkie placówki

1. Biuro Polityczne KC przesyła materiał do konsultacji z wszystkimi POP. Główny cel – realizacja linii IV Plenum, zwłaszcza koncepcji Frontu Porozumienia

⁴⁷ Szyfrogramem z 30 października ambasador w Kopenhadze informował: „27 bm. policja duńska zatrzymała nasz statek «Krutynia» (armator PŻB) w porcie Randers za przemyt 300 tysięcy papierosów. Aresztowano kapitana i II oficera (ochmistrza). Na statek nałożono grzywnę 240 tysięcy koron. PŻB zdecydowała grzywnę zapłacić. Aresztowanym grozi kara pieniężna w wysokości 600 tysięcy koron lub więzienie. Rozprawa sądowa wyznaczona została na 18.11.br.”; AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 76. Z kolei ambasador w Oslo szyfrogramem z 11 listopada informował: „W dniu 9 bm. władze celne w Drammen wykryły na statku «Świnoujście» 200 butelek alkoholu. Alkohol ukryty był w grodzi balastowej w części dziobowej statku. [...] Urząd Celny podjął decyzję ustanowienia nadzoru nad statkiem aż do czasu opuszczenia wód terytorialnych Norwegii. Kosztami nadzoru, wynoszącymi 5.500 nkr. dziennie, obciążono jednostkę. [...] Z miarodajnych źródeł dowiedzieliśmy się, że Urząd Celny w Oslo otrzymał z Polski telex informujący, że statek «Świnoujście» załadowany jest alkoholem”; AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 105.

Narodowego. Liczy się na ożywienie działalności całej partii, a przede wszystkim jej podstawowych ogniw.

Koncepcja FPN stanowi konkretyzację Uchwał IX Nadzwyczajnego Zjazdu. Zakłada rozszerzenie bazy współpracy z siłami patriotycznymi stojącymi na gruncie Konstytucji. Chodzi tu głównie o odizolowanie ekstremy i znalezienie bezpośredniego kontaktu z różnymi środowiskami, zwłaszcza z klasą robotniczą. Koncepcja FPN nie oznacza jakiegokolwiek porozumienia z siłami antysocjalistycznymi, ale wręcz zakłada intensyfikację walki z tymi siłami. Powstanie grupy inicjatywnej, a następnie Rady FPN i w przyszłości samego Frontu oraz nowa koncepcja FPN stanowić ma przesłankę do przywracania zaufania [do] partii w społeczeństwie, a nie oddawania władzy lub osłabiania kierowniczej roli partii.

Przewiduje się, że w skład Rady wejdą przedstawiciele PZPR, stronnictw politycznych, związków zawodowych, organizacji społecznych i młodzieżowych, świata nauki i kultury.

Materiał prześlemy Wam najbliższą okazją. Omówcie z sekretarzem POP przygotowanie zebrania partyjnego.

2. W czasie spotkania Jaruzelski–Glemp–Wałęsa uzgodniono w komunikacie potrzebę przestrzegania konstytucyjnych norm, a więc poszanowania zasad ustrojowych PRL, kierowniczej roli PZPR i sojuszy międzynarodowych.

Proszę sygnalizować ewentualne przejawy naruszania tych norm przez przedstawicieli „S” lub Kościoła w trakcie ich przebywania na Waszym terenie.

3. Przebieg uroczystości 11 listopada br. nie zawierał nowych, zaskakujących treści, natomiast miał szerszy zakres niż dawniej. Uroczystości wykorzystywane dla celów antyradzieckich. Z takimi zjawiskami partia będzie nadal zdecydowanie walczyć. Prosimy o zwracanie uwagi na ten problem w kontaktach oficjalnych placówki oraz podejmowanie działań służących zacieśnianiu współpracy z placówkami radzieckimi i bratnimi KS.

4. We wznowionych rozmowach Komitetu RM d/s Współpracy ze Związkami Zawodowymi „S” żąda omówienia utworzenia Rady Gospodarki Narodowej (koncepcja przyjęta na I Zjeździe „S”) i dostępu do środków masowej informacji. Nasze stanowisko jest w tych sprawach niezmiennie. Nasza strona proponuje omówienie szeregu konstruktywnych problemów, a mianowicie: a) zobowiązanie „S” włączenia się do działań na rzecz wychodzenia z kryzysu i opanowania zagrożeń związanych z zimą (temat społecznie b. nośny); b) przerwanie akcji strajkowych; c) zaprzestanie propagandy antysocjalistycznej i antyradzieckiej; d) normalizacja stosunków międzyzwiązkowych i współdziałanie wszystkich związków zawodowych; e) uporządkowanie podpisanych porozumień społecznych; f) respektowanie zasad polskiej polityki zagranicznej.

^fCzyrek^f

348

*17 listopada, szyfrogram wicedyrektora Departamentu V
do ambasadora w Addis Abebie w sprawie przygotowania
szkoleniowego filmu dokumentalnego*

Warszawa, dn. 17.XI.1981 r.

PILNE
T a j n e

SZYFROGRAM Nr 7881^c

Ludwikowski – Addis Abeba

1. Poinformujcie Etiopczyków, że przekazane przez nich taśmy filmowe zostały wywołane. W większości ich stan jest zadawalający⁴⁸. Można w oparciu o ten materiał zrealizować film.

^{a)}^c Jeśli chcą szybko otrzymać wywołane taśmy, możemy je w surowym stanie przesłać najbliższym kurierem.

^{b)}^c Jeśli wyrażają zainteresowanie, to „Czołówka”^hFilmowa^h może zrealizować jednogodzinny film pod warunkiem sprecyzowania jego charakteru, tj. jakim celem ma służyć (np. film dokumentalno-historyczny, szkoleniowy lub t.p.).

W tym przypadku strona etiopska powinna przysłać do Polski konsultanta-specjalistę wojskowo-politycznego dla dokonania wyboru kadrów filmowych, przygotowania komentarza i nadania odpowiedniego charakteru filmowi.

W przypadku zgody na ten ostatni wariant prosimy o jak najszybszy (jeszcze w listopadzie) przyjazd konsultanta.

Pilnie prosimy o stanowisko władz etiopskich.

2. Przepróście gospodarzy za opóźnienia wynikłe na skutek ^cnieoczekiwanych^c trudności technicznych – Czołówka pracuje na innej technice.

^fWiśniewski^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 1, t. 1

⁴⁸ Ambasador w Addis Abebie informował szyfrogramem z 26 października: „Ministerstwo Informacji zapytuje notą o losy filmu dokumentalnego dot. szkolenia wojskowego bojowników ZANU i ZAPU. Przypominają, że film wysłano dwa lata temu. Sprawie nadano charakter polityczny. Usilnie prosimy o pilną informację dla udzielenia odpowiedzi”; AMSZ, ZD 23/84, w. 1, t. 2. Zob. PDD 1980 lipiec-grudzień, dok. nr 254.

349

*19 listopada, szyfrogram dyrektora Departamentu IV do ambasadora
w Atenach: instrukcja w sprawie stosunków polsko-cypryjskich*

Warszawa, dn. 19 listopada 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 7960°

LEWANDOWSKI – ATENY

Wasza 98⁴⁹.

1. Stałe stanowisko Polski ws. problemu cypryjskiego⁵⁰ obejmuje neutralność, suwerenność i integralność terytorialną Cypru, wycofanie wszystkich stacjonujących na wyspie wojsk i personelu wojskowego, likwidację baz. Wypowiadamy się za prowadzeniem przez C. polityki niezaangażowania.

2. Rozwiązanie pokojowe problemu powinno nastąpić w oparciu o zasady AK, rezolucje RB i uchwały NZ i uwzględniać żywotne interesy obu społeczności. Popieramy wysiłki SG ONZ zmierzające do uregulowania problemu na drodze bezpośrednich rozmów międzyspołecznościowych. Opowiadamy się za zgłoszoną przez ZR propozycją zwołania międzynarodowej konferencji dot. Cypru, jeśli rozmowy interkomunalne zakończą się impasem.

3. Nie uznajemy odrębnego Państwa Turków Cypryjskich, ponieważ jest to sprzeczne z ideą zjednoczonego, niezależnego C. Popieramy robocze kontakty z przedstawicielami Turków Cypryjskich sprzyjające umacnianiu idei niezależnej Republiki Cypru.

4. Realizowana jest umowa handlowa z 1974 r. Przewidywany jest spadek obrotów HZ z 12 mln dol w 1980 r. do 4–5 mln dol w br. Współpraca kulturalno-naukowa uregulowana jest umową z 1974 r. i rozwijana jest zgodnie z programem

⁴⁹ Szyfrogramem nr 98 z 16 listopada ambasador w Atenach (akredytowany także w Nikozji) przekazywał: „W końcu listopada lub na początku grudnia zamierzam złożyć listy na Cyprze. Proszę o: 1) zwięzłe podanie aktualnej formuły naszego stosunku do problemu cypryjskiego (jedność, suwerenność, niezaangażowanie – zgodnie z decyzjami ONZ), 2) wykładnię naszego stosunku do rozmów międzykomunalnych pod auspicjami sekretarza generalnego ONZ, 3) czy utrzymywaliśmy i w jakiej formie stosunki lub kontakty z władzami administrującymi turecką strefą, 4) zalecenie utrzymania lub nawiązania kontaktów – poza rutynowymi, 5) zwięzłe zarysowanie szczególnych zainteresowań ekonomicznych i kulturalnych”; AMSZ, ZD 23/84, w. 1, t. 8.

⁵⁰ Zob. przyp. 102 do dok. 30.

wykonawczym na lata 1979/81. MHZ i DPWKiN nie zgłosiły szczególnych uwag. Prosimy o wysondowanie cyprijskich opinii w tym zakresie.

5. Potwierdzamy wolę utrzymania dialogu politycznego z C. Służyła temu wizyta min. Czyrka w 1980 r.⁵¹ Całokształt stosunków dwustronnych oceniamy pozytywnie.

^fNoworyta^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 1, t. 7

350

*19 listopada, szyfrogram szefa misji w Kaesongu
w sprawie aktualnej sytuacji politycznej na Półwyspie Koreańskim*

T a j n e

Szyfrogram Nr 2091/IV
z Kaesongu, nadany 19.11.81, g. 17.20

Mulicki

We wtorek 17 bm. przedstawiciele polskiej i czechosłowackiej delegacji zostali zaproszeni do Sztabu w Kaesongu, gdzie sekretarz WKR strony koreańsko-chińskiej dokonał oceny sytuacji na półwyspie, w nawiązaniu do odbytego w dniu 9 bm. 408 posiedzenia WKR. Spotkanie takie nie jest niczym nowym, gdyż co pewien czas mają one miejsce. Jednak w tym przypadku uważam, że z ust sekretarza WKR padły znacznie ostrzejsze sformułowania, niż dotychczas było. Dotyczy to zwłaszcza oceny aktualnej sytuacji i jej ew. następstw. Między innymi w/w podał, że w wyniku prowokacji ze strony południowej wystrzelono już do tej pory w stronę KRLD miliardy pocisków. W ocenie strony północnej stanowi to protest i jawne przygotowanie do wojny. W tej sytuacji, jego zdaniem, wojna może wybuchnąć w każdej chwili. Cierpliwość Północy już się wyczerpuje. Wypowiedzi tej nie oceniam alarmistycznie. Jednak dostrzegam, że od kilku miesięcy ton wypowiedzi i ocen ze strony północnej – ulega zaostrzeniu⁵².

⁵¹ Zob. PDD 1980 lipiec–grudzień, dok. nr 9.

⁵² Wcześniejszym szyfrogramem, z 4 sierpnia, szef misji w Kaesongu informował: „Otrzymałem dokument opracowany przez szefa delegacji szwedzkiej, przy współudziale szefa delegacji szwajcarskiej, dotyczący stosunków [między] DNZ a KAL/ChOL, zwłaszcza między WKR-ami obu stron, i roli, jaką ich zdaniem powinna spełniać KNPN

Do proponowanych propozycji przez kontradmirała Stormsa na 408 posiedzeniu, m.in. w sprawie powołań grup składających się z członków KNPN do badania niektórych naruszeń układu rozejmowego w strefie zdemilitaryzowanej, a także roboczych kontaktów (oprócz posiedzeń WKR) między WKR obu stron, strona północna, oświadczył sekretarz, udzieli odpowiedzi stronie południowej po ich przeanalizowaniu.

/-/ Sroczyński

AMSZ, ZD 23/84, w. 6, t. 65

351

[przed 20 listopada], notatka Departamentu IV i Departamentu Konsularnego w sprawie emigracji obywateli polskich do RFN

Propozycje

decyzji i działań w sprawie dalszych wyjazdów z Polski do RFN na pobyt stały⁵³

1. Elementy oceny aktualnej sytuacji

Zrealizowanie zobowiązań zawartych w Informacji Rządu PRL oraz Zapisie Protokólnym⁵⁴ i w następstwie wyjazd z Polski do RFN znacznej liczby naszych

w polepszeniu i zbliżeniu. Uważają, że KNPN nie spełnia swojej misji, do jakiej została powołana. W pierwszej części mowa jest o niedoskonałościach tych stosunków z winy głównie strony północnej. [...] Oceniam, że dokument mógł być inspiracją Amerykanów. Studiuję go, zajmę stanowisko po konsultacji z Czechosłowakiem (otrzymał także), przedstawię wnioski i po ich zaakceptowaniu przez Was dopiero udzielię odpowiedzi"; AMSZ, ZD 23/84, w. 6, t. 65.

⁵³ 20 listopada wicedyrektor Mąkosa i wicedyrektor Departamentu Konsularnego Tadeusz Kalinowski przesłali notatkę wiceministrom Dmochowskiemu i Dobrosielskiemu, w piśmie przewodnim informując: „Departament IV i Departament Konsularny przedkładają wspólną notatkę na temat «Propozycje decyzji i działań w sprawie dalszych wyjazdów z Polski do RFN na pobyt stały» jako materiał wyjściowy do planowanej dyskusji”; AMSZ, Dep. IV 46/84, w. 3.

⁵⁴ Mowa o tzw. informacji rządu PRL z 18 listopada 1970 r. na temat współpracy Polskiego Czerwonego Krzyża z Czerwonym Krzyżem RFN w sprawie łączenia rodzin (wydanej przed podpisaniem układu normalizacyjnego z 1970 r. i przekazanej stronie zachodnioniemieckiej wraz z poufnyim komentarzem), która regulowała akcję łączenia rodzin. Z kolei tzw. zapis protokólny wchodził w skład pakietu umów uzgodnionych 1 sierpnia 1975 r. przez Edwarda Gierka i kanclerza Helmuta Schmidta w trakcie spotkania KBWE w Helsinkach. Zapis przewidywał wyjazd z Polski do RFN 120–125 tys. osób w ciągu czterech lat.

obywateli (w latach 1956–70 opuściło Polskę ok. 400 tys. osób. W okresie styczeń 1970 – lipiec 1981 r. wyjechało na stałe ok. 214 tys. osób, z czego zaledwie 14 tys. na paszportach polskich. Olbrzymia większość opuściła nasz kraj posługując się „dokumentami podróży”) stworzyły jakościowo inną sytuację, w której jest absolutnie niezbędne nowe podejście do sprawy wyjazdu obywateli polskich do Republiki Federalnej na pobyt stały.

Za koniecznością sformułowania na nowo naszego stanowiska w sprawie wyjazdów i zmodyfikowania działań w tym zakresie przemawiają także następujące okoliczności:

a) istnieje znaczna i stale wzmagająca się presja społeczna, głównie środowisk opiniotwórczych (naukowcy, publicyści, działacze społeczni itp.), na rzecz rewizji dotychczasowych założeń. Władzom państwowym zarzuca się, że:

- faktycznie tolerują nową odmianę polityki germanizacji, którą RFN usiłuje prowadzić w stosunku do społeczeństwa polskiego;

- poprzez stworzenie pojęcia tzw. bezspornej przynależności do narodu niemieckiego przyznajemy się w rzeczywistości do istnienia mniejszości niemieckiej w Polsce po to, aby uzyskać w zamian od RFN korzyści ekonomiczne;

- godzimy się w sposób pośredni z założeniami rewizjonistycznego i ekspansywnego ustawodawstwa zachodnioniemieckiego, zezwalając na wyjazd z Polski na podstawie „dokumentów podróży”, które automatycznie stają się symbolem posiadania przez wyjeżdżającego tzw. obywatelstwa niemieckiego;

b) stosowana dotychczas praktyka stymuluje, zwłaszcza w naszej trudnej sytuacji gospodarczej – kolejną falę wyjazdów na pobyt stały do RFN. Aktualnie zarejestrowanych jest 90 tys. osób ubiegających się o zezwolenie na wyjazd, przy czym szacuje się, iż należy liczyć się z wyjazdem ok. 150 tys. osób. Chodzi tu w głównej mierze o ludzi młodych, wykształconych, w pełni sił produkcyjnych. Wyjazd tej grupy na dotychczasowych zasadach miałby, oprócz ewidentnie ujemnych skutków ekonomicznych, negatywne następstwa w sferze polityczno-propagandowej;

c) postępująca liberalizacja w zakresie polityki paszportowej może doprowadzić do bezpowrotnego stracenia na rzecz RFN ww. grupy ludzi, przy czym odbyłoby się to bez jakiegokolwiek ekwiwalentu materialnego bądź politycznego ze strony Bonn;

d) musimy również uwzględnić, iż RFN prowadzi aktywną i szeroko zakrojoną działalność propagandową i polityczną obliczoną na stały drenaż tej części ludności, która ze względów ekonomicznych podatna jest na zachęty do osiedlenia się w Republice Federalnej;

e) nie odpowiadają prawdzie twierdzenia, że w świetle trudnej sytuacji na zachodnioniemieckim rynku pracy w nadchodzącym okresie RFN nie jest i nie

będzie jakoby zainteresowana dopływem ludzi z Polski. Stan faktyczny wygląda wręcz odwrotnie. Świadczą o tym następujące fakty:

- zdecydowane podtrzymywanie przez RFN, w tym także przez Genschera, tezy o tzw. klauzuli otwartości przy realizacji Zapisu Protokółarnego (wymiana listów ministrów SZ⁵⁵), co w interpretacji bońskiej oznacza rzekome zobowiązania strony polskiej do dalszego przyjmowania wniosków wyjazdowych i pozytywnego ich rozstrzygnięcia po zrealizowaniu kwot wyjazdowych przewidzianych w „Zapisie”;

- zdecydowanie negatywna reakcja władz RFN na nasze próby ograniczenia przyjmowania w ostatnim czasie wniosków o przyspieszanie załatwiania tzw. przypadków szczególnych;

- energiczne zabiegi Bonn wobec ZSRR i Rumunii na rzecz utrzymania wysokiego poziomu wyjazdów do RFN osób pochodzenia niemieckiego;

- utrzymujące się „licytowanie” głównych partii politycznych w RFN w nacjonalistycznym podejściu do ochrony interesów tzw. niemieczyny w świecie i wykorzystywanie tej sprawy w walce o pozyskiwanie poparcia w społeczeństwie;

- ujemny przyrost naturalny i związane z tym zainteresowanie dopływem ludzi z zewnątrz łatwo asymilujących się i podatnych na germanizację (stąd też wynika różnica w podejściu RFN do „Gastarbeiterów” i ludzi napływających z Polski i ZSRR).

2. Propozycje działań

Z analizy istniejącej sytuacji wynikałaby możliwość podjęcia następujących działań:

- a) zgodnie z dyskusjami w Komisji Spraw Zagranicznych Sejmu PRL i złożonym tam oświadczeniem Ministra Spraw Zagranicznych o pełnym wykonaniu treści Zapisu Protokółarnego należałoby w odpowiednim czasie ogłosić ten fakt w środkach przekazu. Oświadczenie to mogłoby zawierać następujące elementy:

- informacja o wypełnieniu, a nawet przekroczeniu uzgodnień wynikających z Zapisu Protokółarnego;

- stwierdzenie, iż w trakcie ponad 30 lat udzielania zezwoleń na wyjazd wyczerpał się potencjał ludzi, którzy spełnialiby kryterium „bezspornej przynależności do narodu niemieckiego” i w związku z tym brak jest podstawy do udzielania zgód na wyjazd na podstawie „dokumentów podróży”;

- istniejące nadal przypadki humanitarne będą od tej pory rozpatrywane na takich samych zasadach jak przy wyjazdach do innych krajów;

⁵⁵ Na temat wymiany listów między ministrem Hansem-Dietrichem Genscherem i ministrem Stefanem Olszowskim zob. PDD 1976, dok. nr 124.

b) przyjęcie proponowanego działania pociąga za sobą konieczność wdrożenia procedury uchylecia Uchwały Rady Państwa nr 37/56⁵⁶, która stanowi prawną podstawę dla wydawania „dokumentów podróży”. Konieczność uchylecia wspomnianej Uchwały wynika również i z faktu, że jej treść jest zasadniczo sprzeczna z Ustawą o obywatelstwie polskim z 1962 r. Ponadto treść Uchwały nr 37/56 implikuje w sposób pośredni uznawanie istnienia mniejszości niemieckiej w Polsce oraz sugeruje akceptację mocy prawnej przepisów RFN o obywatelstwie w stosunku do naszych obywateli. Sam fakt uchylecia nie musi być podawany do publicznej wiadomości, gdyż nie była ona ogłaszana w Dzienniku Ustaw;

c) następstwem tych kroków powinno być znaczne zmniejszenie ilości udzielanych zgód na wyjazd oraz konsekwentne stosowanie zasady, że wyjeżdżają wyłącznie obywatele polscy posługując się paszportami podlegającymi wymianie na paszporty konsularne.

3. Zakładane rezultaty naszych działań

Można oczekiwać, że podjęte przez nas działania spowodują następujące reakcje w RFN:

a) partie chadeckie i organizacje przesiedleńcze podejmą hałaśliwą kampanię i silny nacisk na rząd RFN w kierunku przeciwstawienia się realizacji naszych decyzji;

b) zaktywizują się również naciski osób zainteresowanych wyjazdem z Polski zarówno na władze polskie, jak i RFN poprzez tutejszą Ambasadę, rodziny i znajomych w Republice Federalnej, NCK i inne organizacje społeczne itp.;

c) reakcje te spowodują wzrost zainteresowania się sprawą przez SPD i FDP oraz rząd federalny. W rezultacie polityczny aspekt problemu przeważy nad względami wynikającymi z dekoniunktury i bezrobocia w RFN. Należy się zatem liczyć z interwencjami rządu RFN wobec Polski, co można by wykorzystać do skłonienia strony zachodnioniemieckiej do podjęcia z nami konkretnych negocjacji.

4. Elementy naszego stanowiska w rozmowach z RFN

Przystępując do negocjacji można by podkreślić, że:

a) po 30 latach łączenia rodzin i wyjazdu osób o „bezspornej niemieckiej przynależności” uległ wyczerpaniu krąg osób, wobec których można było odnosić kryteria zamieszczone w poufnym komentarzu do Informacji Rządu PRL. Istniejące jeszcze zainteresowanie wyjazdami do RFN ma podłoże ekonomiczne, a wysuwana jeszcze tu i ówdzie motywacja narodowościowa wynika stąd, że zainteresowani nie mają faktycznie możliwości skorzystania z innego wyboru. Ustawodawstwo

⁵⁶ Chodzi o uchwałę Rady Państwa z 16 maja 1956 r. w sprawie zezwolenia na zmianę obywatelstwa polskiego repatriantom niemieckim.

RFN dyskryminujące obywateli polskich przesiedlających się do RFN zmusza ich do deklarowania przynależności niemieckiej wbrew oczywistym faktom;

b) strona polska ze względów humanitarnych i rodzinnych, a także mając na względzie dobro stosunków PRL–RFN gotowa jest do poszukiwania zadowalających obie strony rozwiązań pod warunkiem, że:

- po pierwsze, Republika Federalna gotowa jest przyjąć u siebie zainteresowane wyjazdem osoby jako obywateli polskich,

- po drugie, Republika Federalna gotowa będzie zrównać ich w prawach z obywatelami RFN w zakresie możliwości zatrudnienia, świadczeń socjalnych, uzyskania zezwolenia na stały pobyt, niepowoływania do odbywania służby wojskowej, niewywierania żadnych nacisków administracyjnych na zmianę obywatelstwa, odstąpienia wobec tych osób od wręczania im tzw. dowodu dla wypędzonych i wypłaty zasiłków instalacyjnych w oparciu o inne przepisy.

W rozmowach można by wskazać, że dotychczasowe praktyki RFN sprzeczne są z Paktami Praw Człowieka i Aktem Kończącym KBWE.

Należy zakładać, że RFN nie będzie skłonna zaakceptować ani koncepcji rozwiązań, ani całego pakietu naszych postulatów. W tej sytuacji proponowana platforma rozmów powinna mieć przede wszystkim charakter taktyczny, pozwalający nam wysunąć w odpowiednim momencie dodatkowy czynnik polskich strat ludzkich i ekonomicznych oraz ich znaczenia dla całokształtu stosunków PRL–RFN. W zależności od reakcji rządu RFN można by przyjąć zasadę, iż ci obywatele polscy, którzy wyjeżdżają do RFN na naszych paszportach i zdecydują się na przyjęcie obywatelstwa RFN, zwolnieni zostają w normalnym trybie ustawowym z obywatelstwa polskiego (aktualna opłata pobierana przez nasze służby konsularne za czynności związane ze zwolnieniem z obywatelstwa polskiego wynosi 500–600 DM od osoby).

W razie rozpoczęcia realizacji powyższych koncepcji rozmów z RFN należałoby otworzyć odrębny kanał rozmów w sprawach finansowo-kredytowych, w tym np. kwestię częściowego umorzenia zadłużenia polskiego w RFN (kredyty gwarantowane). Nie stwarzając formalnego iunctim między obydwoma płaszczyznami rozmów można by odpowiednio dostosowywać elastyczność naszego stanowiska. W rozmowach należałoby także odpowiednio wykorzystać fakt, że liczba osób, którym udzielono zezwolenia na wyjazd, znacznie przekroczyła uzgodniony limit.

5. Biorąc pod uwagę różne aspekty problemu emigracji do RFN trzeba liczyć się z tym, że utrzymanie naszego dotychczasowego stanowiska i praktyki w tym zakresie prowadzić będzie do kolejnej fali wyjazdów znacznej ilości osób i że nie będzie możliwości skutecznego temu przeciwdziałania względnie znalezienia zadowalającego nas rozwiązania aspektu ekonomicznego w stosunkach z RFN.

W razie zdecydowanej odmowy RFN podjęcia i realizacji naszej koncepcji przez samo jej przedstawienie osiągniemy przynajmniej przejście do zakończenia

w praktyce specyficznego etapu powojennego w dziedzinie ruchów ludnościowych w stosunkach z obydwoma państwami niemieckimi. Ponadto realizacja tej koncepcji eliminować będzie narastającą w kraju krytykę dotychczasowej praktyki emigracji do RFN. Pozwalać będzie również na skuteczniejszą ochronę interesów Polaków w RFN i umożliwi stworzenie współzależności między sprawą statusu i traktowania obywateli polskich w Republice Federalnej a ilością udzielanych zgód emigracyjnych. Kwestia ta, w nowym ujęciu, mogłaby być też wykorzystywana przez nas propagandowo jako instrument nacisku na RFN⁵⁷.

AMSZ, Dep. IV 46/84, w. 3

352

*20 listopada, szyfrogram ambasadora w Paryżu:
informacje przedstawiciela Ministerstwa Finansów
w sprawie rokowań dotyczących polskiego zadłużenia*

T a j n e
Specjalnego znaczenia
Pilne

Szyfrogram Nr 2049/IV
z Paryża, nadany 20.11, g. 8.00

Madej – Krzak – Olechowski

Od Karcza.

19 bm. rozpoczęła się pierwsza runda rokowań w sprawie przełożenia nowych płatności z tytułu kredytów gwarantowanych w 1982⁵⁸. Poza piętnastką uczestniczy

⁵⁷ Na dokumencie widnieją liczne poprawki redakcyjne i komentarze, które nie zostały uwzględnione.

⁵⁸ W meldunku MSW z 14 listopada, dotyczącym „ocen i komentarzy przedstawicieli rządów krajów-wierzycieli Polski (Klubu Paryskiego) po rozmowach w Warszawie w dn. 27–29.10.1981 r.”, zapisano: „Krytycznie oceniając przygotowanie strony polskiej do rozmów poprzedzających kolejną rundę negocjacji w kwestii rozwiązywania polskiego zadłużenia (m.in. w zakresie niedostatecznego uzasadnienia dla postulatów w sprawie uzyskania nowych kredytów, wyjaśnień w kwestii porozumienia z bankami prywatnymi) uczestniczący w rozmowach przedstawiciele rządów zachodnich stwierdzili, że: – strona polska dotychczas nie zadała sobie trudu obliczenia kosztu realizacji umowy z bankami prywatnymi w sprawie przełożenia spłat [...]; – poszczególni przedstawiciele strony polskiej podawali różne dane w odpowiedzi na te same pytania. [...];

Hiszpania oraz obserwator MFW (Whittome i Tyler). Mówiono o sytuacji gospodarczej Polski i przygotowanym raporcie. Wiele pytań dotyczących węgla, struktury polityki budżetowej i reformy cen detalicznych.

20 bm. będą omawiane: bilans płatniczy, sposoby pokrycia „dziury” w tym roku. W przygotowanym przez task force dokumencie oceniającym nasz raport stwierdza się między innymi, że „Delors nie wycofał swojej propozycji 500 milionowego krótkoterminowego depozytu za pośrednictwem banków centralnych, ale nie wydaje się to realne w chwili obecnej, ponieważ nie spotkało się to z akceptacją głównych krajów wierzycielskich, jak również z uwagi na niewystarczający udział innych krajów kredytodawców”. Przed plenarką odbyliśmy godzinne spotkanie z Habererem. Zasugerowałem spotkanie w czasie wizyty Min. Krzaka u Delors – spotkanie Haberera z przedstawicielami task force banków prywatnych dla omówienia ewentualnej wspólnej akcji uzyskania kredytów finansowych. Obiecał rozważyć. Poinformował, że delegacja amerykańska (ambasador Meissner) przyjechała z instrukcją, aby ewentualnie przygotować umowę o refinansowaniu tylko na połowę przyszłego roku (to jest do czerwca 1982). Zwróciłem uwagę na negatywne skutki wewnętrzne (plan), jak i zewnętrzne (brak gwarancji dla banków prywatnych, że istnieje możliwość sfinansowania całego roku). H. wskazał, że byłaby celowa akcja polityczna dla zmiany stanowiska. Zwróciłem również uwagę, że z naszej strony będziemy warunkowali zawarcie umowy gwarancją otrzymania niezbędnych kredytów towarowych w ciągu przyszłego roku. O stanowisku amerykańskim poinformowałem Ministra Czyrka dla ewentualnego poruszenia tej sprawy u Carringtona⁵⁹.

/-/ Kułaga

AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 110

– zaprezentowany przez stronę polską projekt bilansu płatniczego na 1982 r. nie można uznać za realny. Zaplanowano w nim bowiem wydatki z wpływów, co do których nie ma najmniejszej pewności, że zostaną uzyskane”; AIPN, 0 449/6/9. Zob. dok. nr 377.

⁵⁹ Mowa o roboczej wizycie ministra Czyrka w Wielkiej Brytanii, złożonej 20 listopada; zob. dok. nr 360.

353

*20 listopada, notatka dyrektora Departamentu I MSW:
radzieckie oceny sytuacji wewnętrznej PRL*

20 LISTOP 1981

Dotyczy: radzieckich ocen nt. wpływu wydarzeń w Polsce
i „jej” międzynarodowych uwarunkowań na politykę zagraniczną ZSRR^a

W ocenie aktywu wykonawczego radzieckiego MSZ, KGB, a także Wydziału Ideologicznego KC KPZR działalność sił antysocjalistycznych w Polsce, a zwłaszcza sukcesy tych sił w dziedzinie ideologicznej, idą w parze z postępującą ofensywą polityczną i ideologiczną państw NATO przeciwko ZSRR i wspólnocie socjalistycznej. W związku z tym przewlekane rozwiązanie sytuacji w Polsce – „które i tak może mieć tylko charakter likwidacji sił antysocjalistycznych” – pogarsza zarówno sytuację Polski, jak i wpływa negatywnie na radziecką politykę zagraniczną oraz przygotowania odpowiedniej reakcji ZSRR i pozostałych KS na spodziewane nasilenie działań NATO przeciwko tym państwom.

Poniżej prezentujemy znane nam oceny radzieckie na temat sytuacji w Polsce i jej wpływu na politykę zagraniczną ZSRR i innych państw socjalistycznych, pochodzące od dyplomatów radzieckich w Belgradzie.

Ocena sytuacji w Polsce

W ocenie Wydziału Ideologicznego KC PZPR [KPZR] w walce sił antysocjalistycznych o przejęcie władzy i likwidację ustroju socjalistycznego w Polsce szczególne sukcesy siły te uzyskały w dziedzinie ideologicznej. Sytuacja taka możliwa była dzięki:

- prawie całkowitej bierności PZPR, czemu towarzyszyło „otwarte kapitulancstwo” działaczy frontu ideologicznego „wspomagające tym samym aktywność sił antysocjalistycznych w dążeniu do rewizji ideologii marksistowsko-leninowskiej i zburzenia podstaw stosunków polsko-radzieckich”;

- rozbiciu ruchu młodzieżowego, zwłaszcza na uniwersytetach, w szkołach średnich, a nawet podstawowych;

- otwarciu przez partię szerokich możliwości działania dla Kościoła katolickiego, co w założeniach kierownictwa PZPR miało ułatwić normalizację sytuacji w kraju. Obecnie otwarcie to ma charakter jednokierunkowy, a Kościół stał się olbrzymią siłą polityczną, dla której „Solidarność” jest tylko parawanem.

W rezultacie na tle szerokich zdobyczy uzyskanych przez siły antysocjalistyczne w ostatnim okresie sukcesy w dziedzinie ideologicznej są szczególnie niebezpieczne z uwagi na ich trwały charakter, zwłaszcza zaś w:

– naukach filozoficznych – gdzie partia i rząd zaakceptowały w istocie pluralizm polityczny, rolę „Solidarności” jako reprezentanta klasy robotniczej, a nie jej drobnomieszczańskich i klerykalnych warstw oraz inne koncepcje rozbrajające ideologicznie PZPR. Szczególnie szkodliwe są w tej dziedzinie niektóre sformułowania dokumentów IX Zjazdu PZPR. Rozwiązania te nie zostaną uznane przez KPZR, a ich funkcjonowanie w Polsce nie będzie zaakceptowane przez inne partie komunistyczne z obozu socjalistycznego. Konsekwencją takiego stanowiska będzie przede wszystkim odrzucenie możliwości istnienia w modelu ustrojowym państw socjalistycznych legalnej opozycji antysocjalistycznej. Koncepcje reformowania ustroju socjalistycznego pozostawiają jednak długotrwały ślad, zwłaszcza w środowiskach naukowych;

– naukach historycznych – gdzie dokonuje się globalnej rewizji stosunków polsko-radzieckich, roli polskiego ruchu robotniczego oraz rewaloryzacji postaw burżuazyjnych i antykomunistycznych. Procesy te odbywają się przede wszystkim na płaszczyźnie „polskiego nacjonalizmu, który zawsze zatruewał stosunki polsko-radzieckie”. Szkody z nich wynikłe będą szczególnie głębokie w świadomości młodzieży i studentów i mogą trwać pokoleniami;

– twórczości literackiej, teatralnej i filmowej – gdzie pod przykryciem „polskich doświadczeń” i „polskiej specyfiki” również dominują nacjonalizm, antykomunizm oraz wyraźne aspekty antyrządowe – co nie przeszkadza rządowi finansować tego typu działalności;

– środkach masowego przekazu – gdzie wyjątkowa słabość partii spotyka się z niepokojącą sytuacją wśród dziennikarzy. W chwili obecnej wydaje się, iż bez użycia środków administracyjnych rząd nie opanuje sytuacji w mass-mediach.

W ocenie KPZR bez wyjaśnienia kwestii, które „fałszują” stanowisko PZPR w dziedzinie ideologii, nie będzie możliwe umocnienie partii i zjednoczenie jej wysiłków dla zwalczania zagrożeń socjalizmu. Działania organizacyjne partii muszą być tu zespolone z równoczesnym odrzuceniem przez nią treści dywersyjno-ideologicznych, którym została poddana po sierpniu 1980 r. Szkody dokonane przez siły antysocjalistyczne w dziedzinie ideologicznej będą jednak na tyle trwałe, że nawet normalizacja życia polityczno-gospodarczego w Polsce nie będzie się równała rzeczywistemu odzyskaniu przez partię jej kierowniczej roli.

Wpływ wydarzeń w Polsce na politykę zagraniczną ZSRR

W świetle powyższych ocen radzieckich wydarzenia w Polsce stanowią szczególnie niekorzystne obciążenie dla polityki ZSRR, a przeciągający się stan anarchii, niszczenia struktur państwowych i eliminacji kadr osłabia na długi czas Polskę jako jedno z państw stanowiących o znaczeniu Układu Warszawskiego. Sytuacja taka jest przedmiotem szantażu i spekulacji politycznych państw NATO. Coraz częściej uzależniają one podjęcie dialogu czy kontynuowanie już prowadzonych rozmów, np. w Madrycie czy w Genewie, od rozwoju wydarzeń w Polsce. Coraz

wyraźniejsze są również próby wykorzystania sytuacji w Polsce do wygrywania interesów zachodnich w innych częściach świata. Stan taki zmusił Związek Radziecki do dania stronie amerykańskiej wyrażnie do zrozumienia, iż sprawa Polski nie może być przedmiotem jakiegokolwiek układu między USA i ZSRR. W sprawie tej nie będzie nawet dyskusji z Zachodem.

Z rozeznania radzieckiego MSZ, potwierdzanego doniesieniami wywiadu ZSRR, wynika, iż Zachód fałszywie interpretując procesy zachodzące w Polsce ocenił, że powstały sprzyjające warunki dla dezintegracji wspólnoty socjalistycznej, a przynajmniej zepchnięcia ZSRR do defensywy na arenie międzynarodowej. Wskazuje na to m.in.:

- zjawisko coraz większego praktycznego uzupełniania się zachodnioeuropejskich koncepcji „socjaldemokratyzacji reżimów wschodnich” z amerykańską taktyką wyścigu zbrojeń (wskazuje się tu przede wszystkim na linię antysocjalistycznych działań proponowanych przez partie socjalistyczne zrzeszone w Międzynarodówce Socjalistycznej oraz rolę Francji Mitterranda w tych działaniach);

- pojawianie się coraz liczniejszych przesłanek wskazujących na możliwość dalszego zacieśnienia się w niedługim czasie współpracy Europy Zachodniej, a zwłaszcza RFN i Francji, z USA*;

- zaostrenie się sytuacji na Bliskim Wschodzie na płaszczyźnie eliminacji wpływów ZSRR z tego regionu (Związek Radziecki zamierza stawić zdecydowany opór tak w obronie Syrii, jak i Libii);

- coraz wyraźniejsze zręby tworzącej się osi Waszyngton–Tokio–Pekin na Dalekim Wschodzie (polityka ZSRR zmierza do odwrócenia niekorzystnego dla siebie rozwoju sytuacji w tym rejonie, zwłaszcza dla zapobieżenia ewentualnemu konfliktowi radziecko-chińskiemu).

W chwili obecnej jakkolwiek ZSRR liczy się jeszcze z możliwością zwycięstwa w administracji Reagana linii pragmatycznej, to jednak jest prawie pewny, że będzie musiał wziąć udział w nowym wyścigu zbrojeń, bez względu na całokształt stosunków Wschód–Zachód. Ponadto ostatnie rozmowy A. Dobrynina i A. Gromyki z A. Haigiem, ukazując, jak odległe są obecnie pozycje wyjściowe obu stron do ewentualnych rokowań, nakazują raczej podjąć przygotowania do nawrotu „zimnej wojny”. Dla ZSRR oznacza to przede wszystkim konieczność szybkiego rozwiązania problemu zakupów zboża, toteż zakupy te będą większe, niż to dyktują aktualne potrzeby, z uwagi na gromadzone zapasy i rezerwy strategiczne.

Związek Radziecki będzie nadal czynił wysiłki skierowane na doprowadzenie do rokowań z USA mając już jednak na uwadze przede wszystkim korzyści płynące z pozyskania światowej opinii publicznej dla polityki radzieckiej. Słuszność tego

* Wizyta L. Breżniewa w RFN ma m.in. na celu zahamowanie tego niekorzystnego trendu, który może się jeszcze nasilić w wypadku porażki wyborczej SPD.

kierunku działania potwierdza m.in. ostatnie nasilenie ruchów pacyfistycznych i neutralistycznych w Europie Zachodniej.

DYREKTOR
Gen. bryg. J. SŁOWIKOWSKI

AIPN, 02011/1088

354

*20 listopada, notatka Departamentu II: tezy do rozmowy
ministra spraw zagranicznych z ambasadorem Nowej Zelandii*

Warszawa, dnia 20.11.1981 r.

T E Z Y

do rozmowy z Ambasadorem Nowej Zelandii akredytowanym w Warszawie
Francis Anthony SMALL'EM.

1) Celem wizyty F.A. SMALLA w Polsce (w okresie 23–27.XI.br.) jest złożenie wizyt pożegnalnych w związku z zakończeniem swojej ponad 3-letniej misji dyplomatycznej (w programie m.in. rozmowa z Przew. Rady Państwa, Min. HZ, Min. Rolnictwa).

Działalność S. oceniamy pozytywnie. Wielokrotnie przyjeżdżał do Polski⁶⁰, nawiązał i utrzymywał wiele kontaktów, dążył do szczegółowego zapoznania się z możliwościami rozszerzenia dwustronnej współpracy gospodarczej, naukowo-technicznej oraz na forum stosunków wielostronnych.

Uwaga: S. może podnieść sprawę zawieszenia przez nas negocjacji dot. projektów umów o współpracy gospodarczo-handlowej oraz naukowo-technicznej i technologicznej. Ze względu na powracanie przez Nowozelandczyków do próby forsowania sformułowań, przyjęcie których stanowiłoby w efekcie krok wstecz w stosunku do umowy handlowej obecnie obowiązującej – uznaliśmy za celowe zrezygnować czasowo z dalszych negocjacji, tym bardziej iż planowana na 1980 r. wizyta b. wicepremiera i Ministra Spraw Zagranicznych TALBOYSA w Polsce nie doszła do skutku. Tematem w sensie przyszłościowym jesteśmy zainteresowani. Rozwój stosunków polsko-nowozelandzkich oceniamy pozytywnie.

⁶⁰ Ambasador Nowej Zelandii rezydował na stałe w Wiedniu, jego akredytacja poza Austrią obejmowała także Polskę, NRD i Węgry.

2. Niepokój budzą utrzymujące się od lat na prawie niezmiennym poziomie niekorzystne dla nas relacje we wzajemnych obrotach (stosunek 1 : 8).

3. Licząc na inicjatywy także ze strony N.Z., ze swej strony widzimy możliwość rozszerzenia współpracy w rybołówstwie, rolnictwie, a także w kooperacji przemysłowej (np. uzyskanie licencji na eksport lub montaż przynajmniej 300 Fiatów 126p.). Są to warunki dla utrzymania, a nawet rozszerzania skali naszych zakupów surowcowych (wełna, skóra) i żywnościowych (masło, mięso) w N. Zelandii⁶¹.

4. Na wodach strefy ekonomicznej Nowej Zelandii, działając w ramach polsko-nowozelandzkiej spółki rybackiej, dokonuje połowów przemysłowych polski statek rybacki „Bogucki”. W celu potaniania kosztów jesteśmy zainteresowani przewozami poławiających załóg (oraz części zaopatrzenia) samolotami charterowymi PLL „LOT”. Nie uzyskujemy jednak zgody władz Nowej Zelandii na prawo lądowania w AUCKLAND (w pobliżu łowiska), co zmusza nas do korzystania z lotniska w Sydney (Australia). Liczymy na poparcie naszych starań i zmianę stanowiska władz w tej sprawie.

5. Liczymy także na pozytywną odpowiedź w sprawie prośby naszego MHZ dotyczącej udzielenia przez banki nowozelandzkie kredytów surowcowych.

6. Rząd Nowej Zelandii ogłosił decyzję o przyjęciu z obozów w Wiedniu grupy 100-osobowej uciekinierów z Polski. Traktujemy to jako temat do dyskusji w przyszłości.

Uwaga: Small będzie zainteresowany naszą oceną sytuacji społeczno-politycznej i ekonomicznej w Polsce oraz kierunkami działań antykrzysowych.

AMSZ, Dep. II 38/86, w. 5

⁶¹ Szyfrogramem z 10 września do chargé d'affaires ambasady w Wellingtonie Jana Kościńskiego (przesłanym za pośrednictwem ambasady w Canberze) wiceminister Karaś przekazywał: „Jesteśmy zainteresowani kontynuowaniem tradycyjnego importu z N. Zelandii skór i wełny za ca 20 mln dol. NZ w skali rocznej. Z uwagi na aktualną sytuację płatniczą przewidujemy jednakże trudności z dalszymi zakupami w/w surowców na warunkach gotówkowych. Prosimy o podjęcie działań na rzecz uzyskania od władz N.Z. kredytów rządowych lub gwarancji rządowych dla kredytów bankowych (jak w przypadku Australii) dla sfinansowania n/importu”; AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 34.

355

*20 listopada, niepodpisana notatka:
tezy do rozmowy I sekretarza KC PZPR [?] z ambasadorem USA*

Warszawa, dnia 20 listopada 1981 r.

T e z y
do ewentualnego wykorzystania w rozmowie
z Ambasadorem Stanów Zjednoczonych⁶²

I. Uwagi ogólne

1. Sytuacja w Polsce nie może być analizowana w oderwaniu od oceny sytuacji międzynarodowej. Proces odprężenia w świecie sprzyjałby stabilizacji wewnętrznej w naszym kraju.

Polska jest zaniepokojona pogarszaniem się atmosfery międzynarodowej, a zwłaszcza stanem stosunków USA–ZSRR. Stosunki te mają decydujące znaczenie dla świata. Dlatego też popieramy wszystko, co ułatwia prowadzenie dialogu, a uważamy za szkodliwe wszystkie te fakty, które dialog utrudniają, które ujemnie rzutują na problem zaufania, takie jak decyzje zbrojeniowe, polityka USA wobec Chin.

Naszym zdaniem istotą dialogu Wschód–Zachód jest zahamowanie wyścigu zbrojeń. Niepokoi nas powstawanie nowych rodzajów broni jądrowej. Niepokoi nas również ton wielu wystąpień polityków NATO, które przyczyniają się do stwarzania atmosfery zimnej wojny.

Polska przywiązuje dużą wagę do ożywienia dialogu ZSRR–USA i liczy na to, że rozmowy radziecko-amerykańskie rozpoczynające się 30 listopada 1981 roku w Genewie w sprawie broni jądrowych średniego zasięgu (TNF) zakończą się sukcesem.

2. W związku z propozycjami rozbrojeniowymi prezydenta Reagana wysuniętymi w przemówieniu wygłoszonym w Waszyngtonie w dniu 18 bm., w szczególności dotyczącymi oferty zrezygnowania z rozmieszczenia 572 rakiet Pershing 2 i Cruise w zamian za demontaż radzieckich pocisków średniego zasięgu, można poczynić następujące wstępne uwagi, gdyż całość propozycji wymaga dokładnego zbadania i przestudiowania przez ekspertów:

⁶² Prawdopodobnie dokument przygotowano w związku z ewentualnością przyjęcia ambasadora USA przez I sekretarza KC PZPR (o co zabiegała strona amerykańska; zob. dok. nr 318). Ostatecznie ambasador USA spotkał się z wiceministrem Dobrosielskim; zob. dok. nr 376.

a) na pierwszy rzut oka postulaty USA wobec ZSRR są daleko idące, maksymalistyczne;

b) dla Polski sprawą najważniejszą jest nienaruszanie układu sił i wzajemne obniżenie poziomu istniejącej równowagi w dziedzinie broni jądrowej średniego zasięgu w Europie. To zaś wymaga uwzględnienia wszystkich systemów tej broni, a więc po stronie zachodniej również już instalowanych w Europie;

c) wydaje się nam, że propozycje są przede wszystkim adresowane do zachodnich sojuszników i zachodniej opinii publicznej, zaniepokojonej oświadczeniami Waszyngtonu, zwłaszcza na temat możliwości ograniczonej wojny nuklearnej w Europie;

d) sądzimy, że nie było przypadkowe wygłoszenie przemówienia krótko przed wizytą Breżniewa w Bonn.

3. Pomimo przeżywanych trudności wewnętrznych Polska nadal będzie aktywna w sferze stosunków międzynarodowych, pragnie wносить swój konstruktywny wkład na rzecz dialogu międzynarodowego, na rzecz osłabienia napięć. Liczymy, iż aktywne stosunki polsko-amerykańskie służą temu celowi.

Polska wypowiada się za pozytywnym zakończeniem trzeciego etapu Konferencji w Madrycie. Osiągnięty już spory dorobek negocjacyjny, większy niż w Belgradzie, nie może być zaprzeczony.

Polska potwierdza swoją gotowość goszczenia w Warszawie części konferencji KOMiR.

3. Polska nie może być obojętna na wzmożoną aktywność w RFN ośrodków nacjonalistycznych i odwetowych, próbujących wykorzystywać nasze obecne trudności wewnętrzne dla podważania układu z 1970 roku. Musimy przestrzec przed próbami wygrywania tzw. karty polskiej w polityce międzynarodowej, a zwłaszcza przed próbą podważania granic w Europie.

Pekin udziela poparcia koncepcji zjednoczenia Niemiec. Nawiązanie współpracy wojskowej amerykańsko-chińskiej pogłębia nasze zaniepokojenie tym faktem.

4. Polska potrzebuje spokoju wewnętrznego i zewnętrznego dla rozwiązania problemów, jakie się nagromadziły. Stabilizacja wewnętrzna Polski leży w interesie całej Europy. Z uwagi na swe położenie strategiczne, znaczny potencjał ludzki i powiązania międzynarodowe Polska jest istotnym elementem równowagi europejskiej. Nie należy aktywizować z zewnątrz elementów ekstremistycznych w Polsce, gdyż mogłoby to prowadzić do wstrząsów, które uwikłałyby nie tylko Polskę, a całą Europę.

II. Stosunki polsko-amerykańskie

1. Referat Biura Politycznego na IX Zjazd PZPR stwierdza, że „szczególne znaczenie przywiązujemy do kontynuacji służącego sprawie odprężenia i pokoju dialogu oraz szerokiej, zwłaszcza ekonomicznej, współpracy ze Stanami Zjednoczonymi, krajem, w którego rozwój wносиła i wnosi swój wkład wielomilionowa rzesza obywateli polskiego pochodzenia, utrzymujących związki z ojczyzną swych przodków”.

Polska dokładała i niezmiennie dokłada wysiłków, by stosunki polsko-amerykańskie rozwijały się zgodnie z tradycją, jaka się wytworzyła od chwili powstania Stanów Zjednoczonych. Polacy i Amerykanie nigdy nie walczyli w przeciwnych obozach, a w obu wielkich wojnach ginęli po tej samej stronie. Utrzymywaliśmy stosunki korzystnej współpracy niezależnie od tego, jaka partia polityczna sprawowała władzę w Waszyngtonie. Jednocześnie wspólnym wysiłkiem potrafiliśmy mimo wielokrotnych napięć w stosunkach międzynarodowych chronić podstawową substancję tych owocnych stosunków.

Przedstawiciele Stanów Zjednoczonych zapewniają nas, że stosunki z Polską mają specjalny charakter. Implikuje to podtrzymywanie różnorodnych kontaktów osobistych przez obywateli obu krajów.

W ostatnim 10-leciu odbyły się 4 spotkania na najwyższym szczeblu, liczne kontakty ministrów spraw zagranicznych, ministrów handlu i szefów innych resortów. Podtrzymywano kontakty parlamentarne. Ostatnio gościliśmy dużą grupę poważnych businessmenów, którzy odwiedzili nasz kraj pod auspicjami TIME-LIFE⁶³; zakładamy, że wizyta ta przyczyni się do lepszego zrozumienia naszej sytuacji i potrzeb przez amerykańskie kręgi gospodarczo-finansowe.

W Polsce jest obecnie akredytowanych kilkunastu stałych korespondentów z czołowych dzienników amerykańskich oraz głównych sieci telewizyjnych. Ruch osobowy między Polską a Stanami Zjednoczonymi jest bardzo znaczny. Rząd PRL prowadzi otwartą politykę wydawania paszportów naszym obywatelom i wiz obywatelom obcym^x.

2. Administracja amerykańska prezentuje oficjalnie stanowisko, że Polska winna rozwiązywać swe problemy wewnętrzne bez zewnętrznej ingerencji⁶⁴. Nie

⁶³ Trzydniowa wizyta grupy przemysłowców amerykańskich, którzy m.in. spotkali się z premierem Jaruzelskim, zakończyła się 20 października.

^x W roku 1980 do USA wyjechało czasowo 44.186 obywateli PRL (wzrost o 4,3% w stosunku do 1979 r.), a 2.071 obywateli otrzymało paszporty na wyjazd stały.

⁶⁴ W meldunku MSW z 13 listopada, dotyczącym „amerykańskich ocen sytuacji w Polsce”, zapisano: „Departament Stanu ocenia, że ewolucja sytuacji w Polsce spowodowała powstanie nowych jakościowo elementów: – po raz pierwszy nie rząd, lecz przywódcy «Solidarności» muszą walczyć w obronie własnego autorytetu. Brak podporządkowania się szeregu regionów decyzjom Komisji Krajowej wskazuje na możliwość rozłamu

współbrzmia z tą tezą niektóre wypowiedzi przywódców politycznych i rzeczników rządowych, a także uchwały Kongresu i działalność centrali związkowej AFL-CIO.

Niepokoje nas także ton i treść audycji RWE w języku polskim; jest faktem, iż rozgłosnia stała się ośrodkiem propagandy przeciwko Polsce Socjalistycznej i tubą dla antysocjalistycznych tez niektórych polskich ugrupowań.

III. Współpraca finansowo-gospodarcza

1. Doceniamy życzliwą postawę rządu Stanów Zjednoczonych wobec polskich postulatów finansowo-gospodarczych.

a) W rozmowach paryskich dzięki delegacji USA uzyskaliśmy podwyższenie odkładanych spłat przypadających na 1981 r. kredytów gwarantowanych (kapitału i odsetek) z 80 do 90%. Umowę dwustronną PRL–USA w tej sprawie podpisano w Warszawie 27 września 1981 r. (niestety USA zastosowały odroczenie wobec odsetek jedynie do wysokości gwarantowanej, tj. 6%, chociaż stawka rynkowa przez nas płacona jest znacznie wyższa).

Liczymy na życzliwą postawę Waszyngtonu w negocjacjach dotyczących odłożenia rat i odsetek kredytów gwarantowanych do zapłaty w 1982 roku.

b) Stany Zjednoczone udzieliły w okresie roku gospodarczego 1980/81:

670 mln \$ gwarancji CCC na kredytowe zakupy artykułów rolnych,

71 mln \$ kredytów do spłaty w złotych na masło i mleko w proszku,

47,6 mln \$ kredytów PL-480 na zakup kukurydzy.

28 października 1981 r. delegacja Min. Zdrowia i Opieki Społecznej oraz PHZ Hortex-Polcoop podpisała kontrakt na zakup 10 tys. ton masła, 10 tys. ton mleka w proszku oraz 8 tys. ton sera wartości 31,7 mln dol. (spłata będzie dokonana w złotych). Transakcja ta stanowi rozszerzenie współpracy Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej z organizacją charytatywną CARE.

c) W pierwszej połowie października br. w obu Izbach Kongresu wniesione zostały rezolucje apelujące do prezydenta Reagana o udzielenie Polsce dalszych kredytów na zakup artykułów rolnych. Przywiązujemy dużą wagę do tego rodzaju

w łonie związku; – zachowanie przez gen. Jaruzelskiego wszystkich kluczowych stanowisk w PRL oznacza przygotowanie do wprowadzenia stanu wyjątkowego, którego ostrze może być skierowane nie tylko przeciwko anarchizującej części «Solidarności», ale także przeciw nieudolnej administracji państwowej. Mogłoby to być «względnie spokojnie» przyjęte przez zdesperowane społeczeństwo. Administracja USA będzie nadal kontynuować taktykę umiarkowania w komentowaniu sytuacji w Polsce, aby nie komplikować zadania siłom liberalnym, bowiem wszelkie ostrzejsze reakcje ZSRR (w tym i ostrzeżenia wobec USA o ingerencję w sprawę PRL) powodują zawsze pewne usztywnienie strony rządowej»; AIPN, 0 449/6/9.

wystąpień świadczących o zrozumieniu naszej sytuacji i przychylnym ustosunkowaniu się do naszych potrzeb.

d) Administracja poinformowała ambasadora Spasowskiego, iż potrzeby Polski na najbliższe lata przerastają ramy tradycyjnych kredytów CCC czy też PL-480. Ewentualne rozwiązania mogłyby być przyjęte w trybie specjalnym, np. ustawy Kongresu. Nowe zapotrzebowanie na artykuły rolne przekazał 15 bm. Ambasador Spasowski na łączną kwotę 734 mln dol. na rok budżetowy 1981/1982 (Zał. Nr 1⁶⁵). Wobec tego, że dostawy winny być zakontraktowane już teraz, aby mogły dotrzeć w początku 1982 r., Ambasador Spasowski wystąpił do Sekretarza Stanu o przyznanie Polsce kredytu na zakup, do końca br. i w pierwszym kwartale 1982 r., najpilniej potrzebnych produktów rolnych (m.in. 950 tys. ton kukurydzy i 10 tys. ton smalcu) w wysokości 200 mln dolarów.

e) Ambasada USA w Warszawie (radca handlowy w MHZ) przedstawiła szereg pytań wskazujących na rozważanie przez Waszyngton koncepcji udzielenia Polsce przez Zachód pomocy kompleksowej, która zapobiegłaby dalszemu spadkowi produkcji oraz umożliwiła realizację odbudowy polskiej gospodarki w ramach zapowiedzianej reformy.

Pytania dotyczyły skonkretyzowania potrzeb importu surowcowego na lata 1981–82 niezbędnych dla powstrzymania spadku produkcji przemysłowej i wejścia na drogę stabilizacji wraz z realizacją reformy gospodarczej od 1 stycznia 1982 r. Odpowiedni materiał MHZ przekazało Ambasadzie USA w Warszawie 8 października br. (Zał. nr 2).

Odnosimy wrażenie, że inicjatywę podjęto ze strony amerykańskiej raczej dla celów informacyjnych, gdyż nasze wystąpienie nie wywołało żadnej reakcji ze strony amerykańskiej.

f) Mając na względzie aktualną sytuację gospodarczą naszego kraju obie strony doszły do wniosku, że kolejną, IX, Sesję Wspólnej Polsko-Amerykańskiej Komisji d/s Handlu (sprawującej funkcje koordynacyjne w zakresie wzajemnych stosunków gospodarczych) należy przeprowadzić w ograniczonym składzie delegacji i w skróconym czasie. Odbędzie się ona 7 grudnia 1981 r. w Waszyngtonie. Przewodniczący delegacji polskiej wicepremier Z. Madej omówi sprawy kredytowe m.in. w Departamentach Stanu, Skarbu i Rolnictwa.

g) Strona polska, mimo trudności, stara się utrzymać osiągnięty wysoki poziom wymiany handlowej z USA. Wskazuje na to wykonanie obrotów za 3 kwartały 1981 r.:

– import 2361 mln złotych dew. (114% w porównaniu z odpowiednim okresem 1980 r.),

⁶⁵ Załączników nie publikuje się.

– eksport 906 mln zł dew. (93% w porównaniu z 3 kwartałami 1980 r.).

Dla porównania spadek eksportu do krajów rozwiniętych za 3 kwartały wynosił ok. 25%.

h) Zasługuje na pozytywne odnotowanie fakt, iż Stany Zjednoczone w ostatnich latach zwiększyły kwoty przyznane do odłowu dla polskiego rybołówstwa.

i) W dziedzinie żeglugi, ważnej dla naszych stosunków gospodarczych, podejmowaliśmy starania o wyłączenie Polski spod działania „Ocean Shipping Act of 1978”, stwarzającej utrudnienia dla tzw. przewoźników kontrolowanych przez państwo. Kwestię rozwiązałoby zawarcie umowy żeglugowej, w której obie strony rozszerzyłyby stosowanie Klauzuli Największego Uprzywilejowania na przewozy morskie. Strona amerykańska nie podjęła jednak tej naszej sugestii.

j) Toczą się rozmowy w sprawie przedłużenia Umowy Lotniczej. Najbliższe spotkanie odbędzie się 30 listopada br. w Waszyngtonie. PANAM zapowiedziało zawieszenie lotów do Polski, LOT natomiast, ponoszący zwiększone koszty dewizowe z powodu wzrostu kosztów paliw i obsługi, pragnie uzyskać warunki zapewniające mu utrzymanie lotów, co warunkuje w praktyce możliwość kontynuowania wymiany naukowej, obsługę ruchu osobowego i kontaktów rodzinnych.

IV. Współpraca naukowo-techniczna

1. Polska przywiązuje dużą wagę do stale rozwijającej się współpracy naukowo-technicznej ze Stanami Zjednoczonymi. Dotychczas w znacznej mierze opierała się ona na środkach Wspólnego Funduszu im. Marii Skłodowskiej-Curie. W związku z wygasaniem w końcu 1981 r. umowy o tej formie współpracy we wrześniu br. odbyły się rozmowy polsko-amerykańskie, zakończone parafovaniem w dniu 1 października nowego porozumienia międzyrządowego o kontynuowaniu współpracy naukowo-technicznej i zasadach jej finansowania.

Mimo parafovania nowego porozumienia należy podkreślić, że nie ma pełnej jasności co do wysokości funduszy, jakie będą dostępne od różnych partnerów, a chodzi jedynie o kwotę, jaka będzie w dyspozycji Departamentu Stanu, tj. 2 mln dol. co roku przez najbliższe 5 lat.

AAN, KC PZPR, LXXVI/888

356

*23 listopada, notatka konsultanta Departamentu Studiów i Programowania
z pobytu w NRD*

Warszawa, dnia 23 listopada 1981 r.

T A J N E

N O T A T K A

z rozmów w NRD ^cw dn.^c 8–15.XI.1981 r.⁶⁶1. Wizyta L. Breżniewa w RFN

W sierpniu 1981 w czasie spotkania Breżniew–Honecker na Krymie ustalono, że NRD nie podejmie żadnych kroków, które mogłyby utrudnić rozmowy ZSRR–RFN. Dotyczyło to przede wszystkim problematyki związanej z Berlinem Zach. oraz ruchem osobowym między NRD a RFN.

Sprawy rozmów o handlu między Niemiec postanowiono więc odłożyć na okres po wizycie. Ponieważ nastąpiło przesunięcie planowanego terminu z października na koniec listopada br., NRD znalazła się w niewygodnej pozycji, gdyż będzie jej trudno rozpocząć i zakończyć rozmowy w grudniu 1981. Zdaniem moich rozmówców RFN nie będzie jednak robiła trudności w okresie „bezumownym”.

NRD przyjęła wobec ZSRR zobowiązanie uruchomienia swoich możliwości dla pogłębienia nastrojów antyatomowych wśród młodzieży i inteligencji RFN. Sprawa ta okazała się łatwiejsza, niż przypuszczano, gdyż ruch antyrakietowy powiązał się z sympatykami ochrony środowiska, tradycyjnie istniejącymi kołami o nastrojach antyamerykańskich, pewnymi kołami nacjonalistycznymi oraz, niespodziewanie dla wszystkich, znalazł zwolenników również w SPD oraz wśród Zw. Zaw.

Ostatnie dwa kierunki są przez kierownictwo NRD przyjmowane z mieszanymi uczuciami, gdyż osłabiają koalicję SPD-FDP i praktycznie mogą utrudnić realizację ew. zobowiązań Schmidta i Genschera przyjętych w rozmowach z Breżniewem.

⁶⁶ Notatka została 24 listopada przesłana przez dyrektora Dąbrowę ministrowi spraw zagranicznych oraz wiceministrom Dmochowskiemu, Dobrosielskiemu, Olechowskiemu i Wiejaczowi, a także dyrektorom Kuczy, Noworycie i Roszakowi. Pułkownik Henryk Sokolak był od grudnia 1980 r. konsultantem w DSiP, w przeszłości pełnił funkcję dyrektora Departamentu I MSW (wywiadu) i dyrektora Departamentu IV MSZ; w czasie II wojny światowej był członkiem KPD w obozie koncentracyjnym w Buchenwaldzie.

NRD nie ma obecnie żadnej koncepcji zastępczej w stosunku do istnienia 2 państw niemieckich. Moi rozmówcy byli zdania, iż ustępstwa z ich strony są możliwe tylko na odcinku spraw ludzkich i komunikacyjnych. Nie ma natomiast mowy o ustępstwach ustrojowo-politycznych.

Oslabienie obecności wojskowej USA w Europie Zach., a przede wszystkim w RFN, jest zdaniem towarzyszy z NRD głównym celem wizyty Breżniewa. Może to wiązać się ze wzmocnieniem militarnym RFN, a tym samym mogłoby wymagać również zwiększenia wysiłku wojskowego NRD. Budzi to niepokój kół gospodarczych, gdyż sytuacja ekonomiczna NRD jest bardzo napięta.

Wychodząc jednak z założenia, iż odprężenie w Europie jest najtańszym sposobem rozwoju, NRD chce zrobić wszystko, co możliwe, by poprzeć pozycję Breżniewa podczas wizyty w Bonn.

Rozmówcy moi twierdzili zgodnie, iż całość ich przygotowań zbiega się w rękę Honeckera. Nawet Axen zna tylko działania związane z ogólnymi problemami odprężenia oraz częścią pomocy NRD udzielonej środowiskom antyatomowym w RFN. Nie orientuje się bliżej w/s dot. polityki ogólnoniemieckiej.

2. Sytuacja gospodarcza NRD (na podst. rozmów z wicemin. finansów, dyr. centrali hz, wysokim funkcjonariuszem aparatu władzy)

Równowaga gospodarcza NRD jest w zasadzie naruszona. W ciągu 2 ostatnich lat wzrosło zadłużenie zagraniczne. Obecnie na obsługę kredytów w KK (poza RFN) trzeba przeznaczyć powyżej 40% wpływów z hz. Krytyczne dla NRD będą miesiące luty-marzec 1982. NRD nie może liczyć (w odróżnieniu od Polski) na żadną pobłażliwość partnerów zachodnich, u których zaciągnęła przeważnie średnioterminowe kredyty. Pewne pole manewru będzie tylko w stosunku do RFN, ale i tutaj mogą pojawić się trudności płatnicze. RFN mimo osiągnięcia w 1981 nadwyżek w bilansie płatniczym ma duży deficyt budżetowy i w związku z tym trudności z państwowymi gwarancjami kredytów na finansowanie handlu wewnątrzniemieckiego. Kredyty te są potrzebne dla gwarancji swingu oraz na import przez NRD z RFN surowców i nośników energii.

Energia jest największą troską NRD. ZSRR zapowiedział zmniejszenie dostawy ropy o 1,2 mln. ton i gazu o 10%. Dostawy węgla kamiennego z PRL są kalkulowane w wysokości zrealizowanej w 1980 r. Jak wynika jednak z doświadczeń 1981, wykonanie zobowiązań przez Polskę jest wątpliwe. Reeksport polskiego węgla przez ZSRR zmalał również o 1/3. W tej sytuacji NRD zostanie zmuszona do importu ropy z krajów arabskich i pokrycia tego częścią masy towarowej zdjętej z rynku wewnętrznego, co spowoduje niezadowolenie społeczeństwa. Węgiel trzeba będzie kupić w RFN, a za to trzeba będzie płacić ustępstwami politycznymi.

W ten sposób „kryzys Polski” będzie częściowo importowany do NRD na odcinku ekonomicznym i politycznym.

3. Sprawy polskie

Zgodnie z ogólną opinią rozmówców NRD nie ma obecnie kłopotów wynikających z chęci naśladowania „Solidarności” przez ich zw. zaw. czy też klasę robotniczą. Powszechnie stwierdza się, że w tych kołach polski przykład odstraszył tendencje rewizjonistyczne, socjaldemokratyczne, a nawet ruchy chrześcijańsko-społeczne, które dawały znać o sobie w l. 1975–1980.

SED wyciągnęła, zdaniem rozmówców, wnioski z rozwoju w PZPR. Przeprowadza się cichą weryfikację członków partii, mocno przyhamowano nabór młodzieży licealnej, studenckiej oraz ograniczono przyjęcia urzędników i naukowców do SED.

Organizacje partyjne w zakładach pracy zostały zaktywizowane jak w dawnych latach, kiedy były jeszcze otwarte granice państwowe. Wzmocniono szkolenie ideologiczne członków partii. Aparat partyjny, tak wybieralny, jak i etatowy, jest rozliczany z kontaktów odbywanych poza biurami. Część aparatu przesuwana jest obecnie do in. regionów i na in. funkcje. Nieprzydatni przechodzą do produkcji. Wielką pomocą w tym ruchu jest fakt, iż aparat SED, państwowy i wojskowo-policyjny, był rekrutowany z ludzi posiadających wyuczony i praktykowany zawód robotniczy, a szkolenie i uczenie następowało etapami, w czasie pracy. Niezdający egzaminów wracali zawsze do produkcji. Dziś jest to zjawisko częstsze, ale nie rzucające się w oczy. W ten sposób kierownictwo Partii ma zamiar wzmocnić i uodpornić NRD przed błędami PZPR.

Pewien problem zaczyna stwarzać „wzór polski” wśród inteligencji. W tym środowisku t.zw. „konwulsje polskie” (polnische Zuckungen) są obserwowane z dużym zainteresowaniem. Część tradycyjnego środowiska inteligenckiego uważa, iż „polski model socjalizmu” byłby do przyjęcia w NRD i mógłby służyć jako ustrojowa baza do zjednoczenia Niemiec. Koła te uważają również, że w NRD można by uniknąć większości błędów polskich, a przede wszystkim anarchii i niedowładu gospodarczego (w kołach tych odżyło pojęcie „polnische Wirtschaft”), zaś efektem mogłoby być wprowadzenie socjalizmu humanistycznego. Do takiego sposobu myślenia zachęca radziecka cierpliwość wykazywana dla polskich eksperymentów. Inteligencja i mieszczaństwo NRD są przekonane, iż mające miejsce w PRL wystąpienia antyradzieckie są nie do pomyślenia w ich społeczeństwie, a w związku z tym obawy przed reakcją radziecką byłyby jeszcze mniejsze. Z drugiej strony od znanych z aparatu władzy NRD dowiedziałem się, iż ilość napisów antyradzieckich (również na murach cmentarzy radzieckich) wzrosła.

Pewne trudności związane z sytuacją w Polsce ma NRD również wśród młodzieży licealnej i uniwersyteckiej. Przeprowadzono w tych środowiskach cykl pogadanek nt. związane z sytuacją u nas. Nie udało się wywołać dyskusji. Pytania dotyczyły przede wszystkim problemu strajków. Powoływano się przy tym na Lenina, który dopuszczał możliwość obrony metodami strajkowymi przed

nieprawidłowościami powodowanymi przez biurokrację socjalistyczną. Potępienia „Solidarności” na ogół nie udawało się uzyskać.

W wyniku wydarzeń w Polsce doszło również do pewnego przesunięcia w składzie Armii Ludowej. Zwiększono procentowo ilość żołnierzy zawodowych. Dotyczy to nie tylko wojsk wewnętrznych, ale również jednostek liniowych. Korpus podoficerski w 1982 ma być wyłącznie zawodowy.

^fH. Sokolak^f

AMSZ, DSiP 27/84, w. 2

357

*[przed 24 listopada], notatka Wydziału Administracyjnego
i Wydziału Zagranicznego KC PZPR
w sprawie międzynarodowej aktywności NSZZ „Solidarność”*

KONTAKTY „SOLIDARNOŚCI” Z KRAJAMI KAPITALISTYCZNYMI⁶⁷

I.

Po I Krajowym Zjeździe „Solidarności” współpraca międzynarodowa tego związku weszła w nowy – jakościowo – etap. Na zjeździe tym przyjęto program działalności zagranicznej, który jest integralną częścią ogólnego programu „Solidarności” i ma służyć również realizacji jej celów w polityce wewnętrznej.

Program działalności „Solidarności” na arenie międzynarodowej kształtowany był przy aktywnej inspiracji central związkowych krajów kapitalistycznych, zwłaszcza Europy Zachodniej, oraz międzynarodowych central związkowych – ŚKP i MKWZZ. Udzielają one „Solidarności” znacznej pomocy programowej, organizacyjnej i finansowo-materiałnej oraz wsparcia metodyczno-instruktażowego. W rezultacie tego działalność międzynarodowa „Solidarności” zorientowana jest wyłącznie na współpracę z socjaldemokratycznymi i chrześcijańsko-demokratycznymi organizacjami związkowymi.

Cechą charakterystyczną tego programu jest także dwuwarstwowość. „Solidarność” współdziała nie tylko z organizacjami związkowymi, lecz również rozwija współpracę z partiami politycznymi, kołami rządowymi, organizacjami

⁶⁷ 24 listopada notatkę przesłano sekretarzom KC PZPR. Zob. też dok. nr 184 i 244.

i instytucjami międzynarodowymi (np. komitety solidarności z „Solidarnością”, organizacje emigracyjne, polonijne, a nawet ośrodki antykomunistycznej dywersji ideologicznej). Ta druga płaszczyzna działalności dominuje obecnie w stosunkach „Solidarności” z partnerami zagranicznymi. Zasadna jest więc teza o znacznym upolitycznieniu tych stosunków.

„Solidarność” podejmuje w coraz większym zakresie i na różnych szczeblach tematy i zagadnienia dotyczące m.in.: sytuacji politycznej w Polsce, problematyki gospodarczej, stanu zadłużenia, możliwości spłat, a także niektóre aspekty stosunków i powiązań sojuszniczych PRL. W kontaktach tych przedstawiciele „Solidarności” wykazują coraz dalej idący radykalizm i zdecydowanie – w dążeniu do zwiększenia wpływu na zewnętrzną sferę działalności państwa.

W tej sytuacji działania podejmowane przez odpowiednie Wydziały Komitetu Centralnego, resorty i instytucje państwowe zmierzają do przeciwstawiania się tym niekorzystnym tendencjom. Prowadzone są rozmowy, zarówno z przedstawicielami centralnych i regionalnych władz „Solidarności”, jak i jej partnerami zagranicznymi. W wielu wypadkach udało się dzięki temu ograniczyć programy pobytu i tematykę rozmów delegacji „Solidarności” do problematyki związkowej. W większości przypadków przedstawiciele „Solidarności” formalnie wypełniają przyjęte zobowiązania i ustalenia, zachowują niezbędne pozory, jednak w rzeczywistości realizują swoje założenia i cele w stosunkach z zagranicą. Ten dualizm postaw i praktyki jest jednym z trudniejszych zagadnień w sprawowaniu nadzoru nad działalnością międzynarodową „Solidarności”.

Widoczne jest zaniepokojenie kół oficjalnych, rządowych i niektórych organizacji związkowych krajów kapitalistycznych rozszerzaniem zakresu i procesem upolitycznienia kontaktów międzynarodowych „Solidarności”. Znalazło to wyraz w oficjalnych wypowiedziach (np. W. Brandt, H. Schmidt, B. Kreisky), w stanowisku, jakie zajął rząd Francji w sprawie wypowiedzi A. Walentynowicz, w podejściu administracji R. Reagana do sprawy odmowy wizy L. Kirklandowi, do tzw. biura informacyjnego w Nowym Jorku czy wizyty L. Wałęsy w USA.

Kierownictwo „Solidarności” zmierza do rozszerzenia krajowej bazy współpracy międzynarodowej związku. Przewiduje się m.in. decentralizację kontaktów międzynarodowych – do szczebla zakładowych ogniw „Solidarności” włącznie. Podejmowane są próby szerszego włączenia do systemu współpracy międzynarodowej „Solidarności” rolników indywidualnych (planowane są np. wizyty w Japonii, Szwajcarii itp.) oraz utworzenia samodzielnego systemu współpracy międzynarodowej „Solidarności” RI.

Wszystko to świadczy o znacznym rozmachu międzynarodowych powiązań „Solidarności”, o konsekwentnej realizacji celów, jakie jej kierownictwo wytyczyło w sferze stosunków zewnętrznych (uznanie międzynarodowe związku, zdobycie poparcia dla jej programu, zapewnienie sobie pomocy polityczno-organizacyjnej

i materialnej, wsparcia ideologiczno-propagandowego i nawiązanie kontaktów z „Polonią”).

W świetle tego niezależnie od wysiłków Wydziałów KC, resortów i instytucji państwowych niemożliwe jest w pełni efektywne sprawowanie nadzoru i kontroli nad działalnością międzynarodową „Solidarności”. Dotychczasowe tradycyjne metody tej kontroli nie zdają egzaminu. Trudności wynikają – przede wszystkim – ze statusu prawnego związku (niezależny, samorządny), interpretacji i realizacji tego w praktyce przez centralne i regionalne kierownictwa „Solidarności”. Utrzymywany jest jednak nadzór nad zgłaszanymi wyjazdami zagranicznymi delegacji oficjalnych; natomiast nie ma wglądu w kontakty nieoficjalne, wyjazdy prywatne, a przede wszystkim – w dziedzinę przyjazdów delegacji zagranicznych do Polski na zaproszenie „Solidarności”. Spod kontroli wymyka się również rozległa sfera jej kontaktów z placówkami dyplomatycznymi i konsularnymi państw zachodnich, dziennikarzami i korespondentami zagranicznymi itp. Instrumentem ułatwiającym „Solidarności” prowadzenie działalności międzynarodowej i utrudniającym kontrolę nad nią jest łatwy dostęp do środków łączności, zwłaszcza teleksowej.

Dotychczasowy system kontroli przyjazdów i wyjazdów zagranicznych „Solidarności” sprowadza się do notyfikowania przez nią swych zamierzeń i planów w tej dziedzinie; odbywa się to ad casum, a nie w oparciu o przedstawiony i uzgodniony plan działalności międzynarodowej „Solidarności”. Jej delegacje po powrocie do kraju nie przedstawiają władzom sprawozdań i informacji z pobytu za granicą. To samo dotyczy delegacji zagranicznych przyjeżdżających na zaproszenie „Solidarności”.

Obecnie kontrola sprawowana jest w oparciu o współdziałanie Wydziałów KC, Urzędu d/s Związków Zawodowych oraz MSZ i Biura Paszportów MSW. W obliczu rozszerzającej się szybko wymiany międzynarodowej „Solidarności” system ten nie jest dostatecznie efektywny. Celowe są pewne zmiany i udoskonalenia. Rozwiązania zmierzające w tym kierunku powinny koncentrować się wokół zagadnień priorytetowych, merytorycznych, a mniej wokół aspektów formalnoprawnych. Niecelowe jest rozbudowywanie dotychczasowych struktur kontrolnych w ramach zainteresowanych resortów i instytucji, natomiast niezbędna jest zasadnicza poprawa współdziałania między nimi.

II.

W okresie od listopada 1980 r. do listopada br. w celach oficjalnych wyjechały za granicę 42 delegacje NSZZ „Solidarność” udając się do 19 państw kapitalistycznych. Nie było natomiast żadnych wyjazdów do krajów socjalistycznych.

Łącznie w wyjazdach tych wzięło udział 233 przedstawicieli „Solidarności”. Głównym obszarem ich zainteresowania były kraje Europy Zachodniej, w szczególności: Francja – 54 delegowanych, Włochy – 45, Szwecja – 30, RFN i Berlin

Zachodni – 16, Belgia i Dania – po 12, Holandia – 9, Wielka Brytania – 6, Szwajcaria – 5. Ponadto 13 delegowanych udało się do Japonii, 10 do Ameryki Południowej, 7 do Ameryki Północnej, 4 do Indii, po 1 do Iraku i Libii.

Na wniosek Biura d/s Współpracy ze Związkami Zawodowymi przy URM wyjechało 188 delegatów. Inne instytucje państwowe wnioskowały wyjazd 8 delegatów. 37 przedstawicieli „Solidarności” wyjechało na paszporty prywatne, przy czym przeważnie występowali o nie sami zainteresowani.

W początkowym okresie istnienia „Solidarności” odnotowano kilka delegacji, w składzie których byli główni działacze Związku (Włochy, Francja, Japonia, Wielka Brytania). Następne wyjazdy zaczęły koncentrować się w jednostkach regionalnych Związku. Głównym ich celem było nawiązywanie bieżących kontaktów roboczych, zwłaszcza szkoleniowych. Wydaje się, iż w przyszłości zwiększać się będzie liczba wyjazdów w celach szkoleniowo-organizacyjnych organizowanych i zatwierdzanych na szczeblach władz regionalnych Związku.

Biuro Paszportów MSW w dalszym ciągu odnotowuje przypadki naruszania obowiązujących przepisów paszportowych przez przedstawicieli „Solidarności” wyjeżdżających za granicę na podstawie paszportów wydanych w trybie urzędowym. Do najczęściej występujących należy nieprzestrzeganie obowiązku zwrotu paszportu w terminie 7 dni od daty powrotu do kraju oraz wykorzystywanie paszportów służbowych niezgodnie z celem, dla którego zostały wystawione.

Sprawa nieprawidłowego postępowania z paszportami urzędowymi została poruszona w piśmie dyrektora Biura d/s Współpracy ze Związkami Zawodowymi skierowanym w lipcu br. do Lecha Wałęsy. W wyniku tej interwencji zwrócono 16 paszportów służbowych. Niemniej jednak nadal przetrzymuje je kilkanaście osób. Zastrzeżenia budzi również nie zawsze terminowe składanie wniosków paszportowych przez przedstawicieli Związku.

W wyniku kontaktów nawiązanych przez „Solidarność” w krajach kapitalistycznych na rzecz Związku przekazywane są przesyłki zawierające środki materiałowe, żywność i lekarstwa. Adresatami przesyłek są regionalne komitety założycielskie „Solidarności”, w jednym przypadku osoba prywatna (żona Wałęsy otrzymała ze Szwecji samochód osobowy, nadawca również osoba prywatna).

Według informacji Głównego Urzędu Celnego „Solidarność” otrzymała do tychczas m.in. 120 powielaczy, 73 maszyny do pisania, 53 kserografy i fotokoparki, 24 maszyny drukarskie – offsetowe, 5 samochodów osobowych, 1 samochód dostawczy, znaczne ilości materiałów biurowych, sprzętu i materiałów poligraficznych, a także kalkulatory elektroniczne, aparaty fotograficzne, magnetofony kieszonkowe, zestaw kamer filmowych i do rejestracji video, dyski do maszyn matematycznych.

Przekazy nadchodzą od central związków zawodowych, przedsiębiorstw przemysłowych, organizacji międzynarodowych, instytutów naukowych, grup

polonijnych i osób prywatnych. Niektóre przesyłki nie zawierają adresu nadawcy. Do tej pory z terenu Szwecji nadeszło 36 przesyłek, Francji – 22, RFN – 18, Norwegii – 15, USA – 11, Anglii i Holandii po 10, Danii – 9, Szwajcarii i Kanady – po 6, Belgii – 5, Japonii – 4 oraz po jednej z Austrii, Australii, Włoch, Finlandii i Watykanu.

Najwięcej przesyłek nadeszło do MKZ Gdańsk (w tym m.in. 46 powielaczy, 35 maszyn do pisania, 3 samochody osobowe, 7 maszyn drukarskich), MKZ Mazowsze (m.in. 16 powielaczy, 4 maszyny drukarskie, zestaw kamer filmowych) oraz MKZ Szczecin (m.in. 12 foto i kserokopierek, 7 maszyn drukarskich, samochód dostawczy).

III.

Biorąc pod uwagę omówione zmiany, trudności i uwarunkowania w dziedzinie współpracy „Solidarności” z krajami kapitalistycznymi przedstawiamy następujące wnioski:

1. Przeciwdziałać podejmowanym nadal na Zachodzie próbom dalszego upolityczniania współpracy międzynarodowej „Solidarności” i wykorzystywania jej dla destabilizacji stosunków PRL z zagranicą, zwłaszcza z krajami socjalistycznymi.

2. Wspierać dążenia niektórych zagranicznych partnerów „Solidarności”, np. socjaldemokratycznych central związkowych pragnących sprowadzić współpracę międzynarodową z „Solidarnością” wyłącznie na płaszczyznę związkową. Popierać starania Międzynarodowej Organizacji Pracy w tym zakresie.

3. Wskazywać – w kontaktach władz PRL z rządami, parlamentami, partiami politycznymi państw kapitalistycznych – na potrzebę racjonalnego podchodzenia do współpracy międzynarodowej „Solidarności” i ograniczenia jej wyłącznie do sfery związkowej; inspirować w tym kierunku zachodnie środki masowego przekazu.

4. Zwrócić szczególną uwagę na próby podejmowania przez „Solidarność” w kontaktach z przedstawicielami rządów państw zachodnich problematyki gospodarczej w ramach współpracy międzynarodowej (np. polityka kredytowa, emigracja zarobkowa, spółki mieszane, rola kapitału zachodniego w Polsce itp.). „Solidarność” nie ma tytułu do oficjalnego występowania w tych sprawach. Nie ingerować w takie działania „Solidarności” w omawianych sprawach, które są zgodne z interesami gospodarczymi PRL i stwarzają lepszy klimat dla oficjalnych rozmów naszego rządu z partnerami zagranicznymi. Krytykować ostro „Solidarność” za działania, które pogarszają klimat na Zachodzie wokół interesów gospodarczych Polski.

5. Dążyć do podporządkowania kontaktów „Solidarności” z ruchem polonijnym Towarzystwu „Polonia”. Jeżeli okazałoby się to niemożliwe, aktywizować nadal działalność Towarzystwa bez udziału „Solidarności”, a jej kontakty z Polonią utrudniać.

6. Powołać przy Urzędzie d/s Związków Zawodowych komisję koordynacyjną z udziałem zainteresowanych Wydziałów KC, resortów i instytucji państwowych, która na okresowych spotkaniach zajmowałaby się koordynacją i zwiększaniem efektywności kontroli nad działalnością międzynarodową „Solidarności” i innych związków zawodowych.

7. Omówić z kierownictwem „Solidarności” węzłowe problemy dotyczące międzynarodowej współpracy Związku i wnioski z niej wynikające; przeprowadzać rozmowy z ważniejszymi delegacjami „Solidarności” przed wyjazdem za granicę i po ich powrocie do kraju (odp. Urząd d/s Związków Zawodowych, MSZ, MSW).

8. Egzekwować konsekwentnie przestrzeganie przez „Solidarność” ustawy paszportowej. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych powinno w szczególności anulować ważność paszportów tym przedstawicielom „Solidarności”, którzy odmawiają zwrócenia ich w przewidzianym terminie. Należy również zastrzyć kryteria wydawania paszportów służbowych przedstawicielom „Solidarności”, przyjmując jako zasadę, że osoba, która dopuściła się działań i wypowiedzi niezgodnych z polską racją stanu, nie może otrzymać paszportu służbowego. Ma natomiast prawo ubiegać się o paszport prywatny. Zalecić Urzędowi d/s Związków Zawodowych, MSZ i MSW opracowanie listy osób, które w związku ze swą złą postawą w kontaktach zagranicznych nie powinny otrzymać paszportu służbowego lub – w ogóle – wyjeżdżać za granicę.

9. Usprawnić procedurę wydawania paszportów przy przestrzeganiu następujących zasad: decyzje polityczne powinny pozostać w kompetencji Urzędu d/s Związków Zawodowych, wydawanie paszportów – bezpośrednio przez Biuro Paszportów MSW i odpowiednie Komendy Wojewódzkie MO, analiza i ocena wymiany międzynarodowej „Solidarności” – MSZ.

10. Zalecić środkom masowego przekazu publikowanie informacji i komentarzy dotyczących działalności międzynarodowej „Solidarności”. Wykorzystywać ten instrument dla oddziaływania profilaktycznego i przeciwdziałania negatywnym zamiarom i skutkom stosunków Związku z krajami kapitalistycznymi. Zobowiązać Wydział Prasy, Radia i Telewizji do opracowania i kontroli realizacji planu działań w tej dziedzinie (w porozumieniu z Wydziałem Zagranicznym KC, Urzędem d/s Związków Zawodowych, MSZ i MSW).

11. Kompetentne organy powinny sprawować ściślejszy nadzór nad wykorzystaniem przez „Solidarność” otrzymanego z zagranicy sprzętu poligraficznego.

12. Główny Urząd Celny nadal będzie prowadzić ścisły rejestr pomocy materialnej przysyłanej z zagranicy dla „Solidarności”.

WYDZIAŁ ADMINISTRACYJNY KC PZPR

WYDZIAŁ ZAGRANICZNY KC PZPR

Warszawa, listopad 1981 r.

AAN, KC PZPR, VII/57

358

*24 listopada, szyfrogram ambasadora w Limie:
informacje chargé d'affaires ambasady w Quito
w sprawie ataku na placówkę i sytuacji wewnętrznej Ekwadoru*

T a j n e
Specjalnego znaczenia
Pilne

Szyfrogram Nr 2217/IV
z Limy, nadany 24.11, g. 11.30

Czyrek

Od Bugajskiego z Quito.

1. Za clarisem 102 informuję, że ataku na n/ambasadę 13.11.81 dokonała nieliczna ekstremistyczna grupa trockistowska działająca nielegalnie pod nazwą socjalistyczny ruch pracujących, głównie wśród studentów. Grupa finansowana z zewnątrz. W tym samym dniu zaatakowali też ambasadę Salvadora. Wznoszono hasła „sprawiedliwość dla Salvadora, wolność dla Polski”. Hasło to wywieszono też na uniwersytecie w Quito.

2. W tutejszym MSZ zapewniono mnie ustnie, że ambasada otrzyma ochronę, a pożalowania godny incydent nie powtórzy się. Dotychczas jednak nie udzielono formalnej odpowiedzi na naszą notę z 16.1.81⁶⁸.

3. Budynek ambasady bardzo przeszklony, blisko ruchliwej ulicy, nie odpowiada podstawowym wymogom bezpieczeństwa. Nie posiada też pomieszczeń reprezentacyjnych. Widzę konieczność zmiany budynku.

4. Prezydent O. Hurtado odwołał przygotowane na bm. wizyty w Wenezueli i Kolumbii, jak podano, ze względu na ostatnie liczne tu strajki i manifestacje uliczne. Ze źródeł KPE i innych wynika, że faktycznym powodem była obawa przed przygotowywanym przez prawicę spiskiem antyrządowym. Wg niepotwierdzonych informacji areszt domowy zastosowano wobec 2 generałów.

5. W trudnej wewnętrznej sytuacji – spadek aktywności, brak jedności wokół aktualnego kierownictwa – odbędzie się w dniach 26–29 bm. zjazd KPE.

/-/ Wiśniewski

AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 80

⁶⁸ Prawdopodobnie powinno być „16.11.81”.

359

*24 listopada, szyfrogram ambasady w Berlinie
w sprawie współpracy kulturalnej PRL–NRD*T a j n e

Szyfrogram Nr 2194/IV
z Berlina, nadany 24.11.81, g. 14.15

Staniszewski

Wasz 7920⁶⁹.

Współpraca kulturalna PRL–NRD kształtuje się na znacznie niższym poziomie w stosunku do lat ubiegłych. W wielu dziedzinach współpraca ta ma charakter wyłącznie formalny.

– Współpraca w dziedzinie środków masowego przekazu ograniczona została do prezentacji selektywnie dobranych informacji politycznych. Z prasy, radia i TV wyeliminowane zostały niemal całkowicie materiały na temat kultury polskiej, historii, działalności międzynarodowej itd. TV zaprzestała emisji filmów, programów muzycznych, a także audycji radiowych przygotowanych wspólnie: „W rytmie mazurka” i „Halo Berlin – halo Warszawa”.

W br. wystawiono tylko jedną sztukę polską „Białe małżeństwo” w Berlinie T. Różewicza. Wznowiono na krótko Jurandota „Dziewiąty sprawiedliwy” w Wittenbergu i „Rozmowy z katem” w Magdeburgu.

– Ograniczeniu uległa prezentacja polskich filmów. Przeciętnie wyświetlano około 12 filmów rocznie. W br. do czerwca nie pokazano żadnego filmu – poza filmem dla dzieci. W czerwcu wszedł na ekrany pierwszy polski film „Test pilota Pirxa”. We wrześniu „Paciorki jednego różańca”, a w październiku film „Wściekły”.

Do końca roku planuje się w NRD wyświetlenie jeszcze dwóch polskich filmów – co oznacza obniżenie prezentacji filmów polskich o 50%.

– W br. planuje się wydanie – podobnie jak w latach ubiegłych – 50 tytułów książek polskich, w tym 25 pozycji z literatury pięknej. Zwiększono nakłady

⁶⁹ Okólnikiem nr 7920 z 18 listopada skierowanym do placówek w Moskwie, Bukareszcie, Budapeszcie, Berlinie, Pradze i Sofii dyrektor Staniszewski przekazywał: „Komisja Kultury KC będzie omawiała współpracę kulturalną Polski z KS. Podajcie do 25 bm. odwrotnie zwiększając informację nt. realizacji umowy kulturalnej, a szczególnie stopnia zwiększania polskiej obecności kulturalnej w kraju urzędowania, a m.in. porównawczo z latami ubiegłymi ilość polskich filmów na ekranach, sztuk granych w teatrach, wydawanych książek, audycji i informacji w radio i tv, filmów w tv itp.”; AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148. Zob. też dok. nr 327 i 368.

poszczególnych tytułów z 7 tys. do 10 tys. egzemplarzy. W br. tłumaczy się w NRD głównie klasyków. Dobór przekładów wskazuje na ostrożność władz NRD w stosunku do najnowszej literatury polskiej.

– Współpraca środowisk twórczych ogranicza się w zasadzie do kontaktów na szczeblu zarządów. Wprawdzie umowy o współpracy zostały podpisane (poza związkami pisarzy) – brak jednak wymiany twórców, wspólnych spotkań, sympozjów, konferencji itd.

– Istotnemu ograniczeniu uległa współpraca kulturalna realizowana w ramach współpracy województw i okręgów PRL i NRD.

Spotkanie ministrów kultury PRL i NRD w sprawie wypracowania programu współpracy zostało dwukrotnie przełożone i ostateczny termin nie został dotychczas ustalony. W br. gospodarze unikają nadawania oficjalnego charakteru imprezom kulturalnym organizowanym przy współpracy z OIKP.

– Wydatnie obniżył się poziom współpracy naukowej między uczelniami PRL i NRD. Szczególnie niekorzystny wpływ na rozmiar, treść i zakres współpracy wywarł fakt przystąpienia części uczelni polskich do akcji strajkowych oraz zmiany personalne w kierownictwach uczelni.

/–/ Karwicki

AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 18

360

24 listopada, pilna notatka z wizyty ministra spraw zagranicznych w Wielkiej Brytanii

Warszawa, dn. 24 listopada 1981 r.

P o u f n e

PILNA NOTATKA
z roboczej, nieoficjalnej wizyty Ministra J. Czirka w Londynie,
odbytej w dniu 20 listopada 1981 r.

Wizyta miała miejsce w związku z inicjatywą brytyjskiego ministra spraw zagranicznych, Lorda Carringtona, który w czerwcu br. w czasie mojej oficjalnej

wizyty w W. Brytanii⁷⁰ zaproponował odbywanie w miarę potrzeby roboczych spotkań dla omówienia ważniejszych problemów międzynarodowych i stosunków dwustronnych.

Celem wizyty było przedstawienie – przed spotkaniem „na szczycie” państw EWG w Londynie, w dniach 26–27 listopada 1981 r., pod przewodnictwem brytyjskim – oceny najważniejszych, z punktu widzenia Polski, problemów międzynarodowych oraz trudności, z jakimi spotykamy się ostatnio na Zachodzie w realizacji naszych potrzeb kredytowo-finansowych.

„Po zaprezentowaniu naszej oceny sytuacji międzynarodowej podkreśliłem, że obecnie tym bardziej konieczne jest kontynuowanie dialogu odprężeniowego w Europie, przy unikaniu nadawania koniunkturalnego i instrumentalnego charakteru procesowi zapoczątkowanemu w Helsinkach. Wszyscy w Europie – na Wschodzie i na Zachodzie – winniśmy poszukiwać wspólnego mianownika we współpracy europejskiej”.

Poinformowałem Lorda Carringtona, że po IV i V Plenum KC PZPR kontynuujemy linię IX Zjazdu, ukonkretniając ją i wprowadzając korekty w sensie realizacyjnym i kadrowym. Podjęte przez nas w ramach tej linii wysiłki na rzecz stworzenia na szerokiej bazie Frontu Porozumienia Narodowego spotykają się z rosnącym poparciem szerokich kół społeczeństwa polskiego.

Z drugiej strony utrzymuje się trudna sytuacja gospodarcza, chociaż zarysowały się pewne oznaki poprawy w wydobywaniu węgla. Ekstremalne grupy w „Solidarności” blokują wysiłki rządu, odmawiając współdziałania w wyprowadzeniu kraju z kryzysu (blokowanie reformy cen, reform gospodarczych i wzrostu produkcji, zwłaszcza surowcowej). Działacze „Solidarności” usiłują wpływać na naszych partnerów na Zachodzie, by wstrzymywali się z ułatwieniami finansowymi i gospodarczymi dla Polski, dopóki rząd PRL nie spełni politycznych postulatów „Solidarności”.

Taka działalność stanowi zagrożenie dla procesu odnowy i linii porozumienia, której istotą jest rozwiązanie naszych problemów drogą dialogu i demokratycznych reform. Rząd nie ma już pola manewru i jakkolwiek nadal pragnie partnerskiej współpracy z „Solidarnością”, to musi reagować stanowczo na dławienie gospodarki i anarchizację życia społecznego.

W odniesieniu do współpracy gospodarczej stwierdziłem, że od pewnego czasu odnotowujemy z niepokojem usztywnienie stanowiska naszych partnerów na Zachodzie i przypadki wycofywania się z wcześniej przyjętych ustaleń co do zakresu finansowej, handlowej i kredytowej współpracy z Polską. Zapytałem, czy oznacza to zmianę w polityce partnerów zachodnich wobec naszego kraju, a jeśli tak, to z czego to wynika i czemu taka zmiana miałaby służyć.

⁷⁰ Wizyta odbyła się 18–20 czerwca; zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 513.

Wskazałem na trudności, na jakie nasza delegacja napotkała w Paryżu w rozmowach nt. refinansowania naszych zobowiązań w 1982 r., na trudności z uzyskiwaniem kredytów transakcyjnych niezbędnych dla utrzymania w ruchu naszego przemysłu i produkcji eksportowej, koniecznej dla spłacania naszych zobowiązań, oraz na nie załatwioną do tej pory sprawę depozytu 500 mln \$ dla Banku Handlowego. Przypomniałem, że w rozmowie ze mną w czerwcu br. premier M. Thatcher odniosła się przychylnie do naszej prośby o udział W. Brytanii w tym depozycie.

Zwróciłem się do Lorda Carringtona, by W. Brytania przyznała na okres przejściowy preferencje dla naszego eksportu i by użył swych wpływów dla uzyskania przez Polskę podobnych preferencji od pozostałych partnerów w EWG.

Stwierdziłem, że nie zamierzamy przerzucać na nikogo ciężaru wyprowadzenia naszej gospodarki z kryzysu i że będziemy tego dokonywać głównie naszym wysiłkiem. Nasza ekonomika jest wszakże połączona szerokimi więzami z gospodarką światową, a zwłaszcza europejską, i w bardzo trudnym dla nas okresie przejściowym potrzebujemy zrozumienia i współpracy ze strony partnerów zachodnich. W przeciwnym razie może nastąpić załamanie z trudnymi do przewidzenia konsekwencjami, nie tylko dla Polski.

Na tym tle przedstawiłem szeroko pomoc radziecką dla naszego kraju podkreślając, że gdybyśmy się spotykali z podobnym zrozumieniem na Zachodzie, byłibyśmy w stanie uporać się szybciej z trapiącym nas kryzysem.

Ze swej strony Lord Carrington ograniczył się w sprawach międzynarodowych do udzielenia pełnego poparcia dla ostatniej „rozbrojeniowej oferty” Reagana wobec ZSRR. Stwierdził, że Reagan i jego rząd – między innymi pod wpływem sojuszników europejskich – dokonał pozytywnej ewolucji w podejściu do stosunków ze Związkiem Radzieckim i do wszystkich ważniejszych problemów międzynarodowych. Wg. oceny W. Brytanii ostatnia inicjatywa Reagana jest szczerą i świadczy o woli USA powrotu do poważnego dialogu z ZSRR. Na tej drodze piętrzą się jeszcze poważne przeszkody, których główne źródło leży w utrzymującym się braku zaufania ze strony Zachodu wobec ZSRR na tle Afganistanu⁷¹. Rozwiązanie tego problemu na sprawiedliwych zasadach przyspieszyłoby powrót do klimatu wzajemnego zaufania w stosunkach międzynarodowych. W. Brytania chce w tym względzie odegrać pozytywną rolę.

W odniesieniu do problemów współpracy gospodarczej z Polską, naszych potrzeb finansowo-kredytowych i postawionych mu pytań Lord Carrington zapewnił, że w polityce W. Brytanii wobec Polski nie nastąpiła żadna zmiana.

⁷¹ Szyfrogramem z 7 października ambasador w Kabulu informował: „I. Z rozmów z członkami kierownictwa ARD: 1. W rezultacie operacji (sierpień–wrzesień) przywrócono władzę ludową w 200 na istniejących 280 powiatów, zlikwidowano 30 tysięcy rebeliantów. Jednakże na terytorium Afganistanu przebywa nadal 100 tysięcy uzbrojonych w nowoczesną broń rebeliantów”; AMSZ, ZD 23/84, w. 6, t. 63.

Po kompleksowym rozpatrzeniu potrzeb Polski rząd brytyjski podjął decyzję o kontynuacji swego udziału w projekcie Ursus i o uczestnictwie w odłożeniu spłat polskiego zadłużenia w 1982 r. na dotychczasowych warunkach. Carrington nie zajął natomiast stanowiska odnośnie kredytów transakcyjnych. W sprawie depozytu 500 mln \$ Carrington oświadczył, że w jego zgromadzeniu miały partycypować banki centralne. Tymczasem Bank of England stwierdził, że nie może wziąć udziału w takiej operacji i że jeśli rząd chce pomóc Polsce, to winien na to znaleźć środki w budżecie. Rząd niestety nie ma takich możliwości. W. Brytania, podobnie jak inne kraje zachodnie, jest dotknięta kryzysem gospodarczym. Ma kłopoty ze zbilansowaniem budżetu i będzie zmuszona dokonywać cięć w wydatkach, które obejmą programy socjalne, jak i obronę. W. Brytania dysponuje ograniczonymi środkami na pomoc dla zagranicy (1 mld funtów dla wszystkich krajów) i nie jest w stanie ich zwiększyć z uwagi na własną opinię publiczną. Lord Carrington zapewnił, że tym niemniej, w ramach posiadanych środków, w rozważaniach rządu brytyjskiego Polska ma zapewniony bardzo wysoki priorytet.

Carrington stwierdził, że kluczowe znaczenie w sprawach pomocy dla Polski odgrywają Stany Zjednoczone. Usilnie zachęcał do pilnych rozmów z Amerykanami na ten temat, na bardzo wysokim szczeblu, jeszcze przed wizytą wicepremiera Z. Madeja w USA (6.12.1981 r.). Im wcześniej, tym lepiej – oświadczył Carrington.

Brytyjczycy ponownie podkreślali, że po to, by Zachód mógł uczestniczyć w programie pomocy dla Polski, musi wiedzieć, jakie są wobec nas intencje gospodarcze Związku Radzieckiego. Dopytywali się, czy odpowiadają prawdzie pogłoski, że ZSRR zamierza od 1982 r. bilansować swą wymianę handlową z Polską.

Konkludując swe wywody Carrington zapewniał, że W. Brytania nadal z pełną sympatią i zrozumieniem – mimo własnych trudności podchodzi do naszych problemów i że w tym duchu szczegółowo poinformuje i będzie się starał wpływać na swoich partnerów w czasie zbliżającego się szczytu EWG w Londynie.

Ocena i wnioski

1. Rozmowy z Carringtonem potwierdziły wyraźne usztywnienie partnerów zachodnich wobec postulatów finansowo-kredytowych Polski w porównaniu z okresem do sierpnia–września br.

„Powyższe wynika zarówno z krytycznej oceny skuteczności podejmowanych przez nas działań dla wychodzenia z kryzysu, jak i uwarunkowań politycznych”.

Z drugiej strony wydaje się, że sprawa pomocy zaczyna być w większym stopniu traktowana jako instrument politycznego oddziaływania i wpływania na charakter przemian w naszym kraju.

2. Dla przełamania niechętnego nam stanowiska partnerów zachodnich należy zintensyfikować prowadzone z nimi rozmowy, włączając w to szerzej ambasadorów zachodnich w Warszawie i nasze placówki, w oparciu o pogłębianą i wzbogaconą argumentację ekonomiczną i polityczną.

MSZ i MHZ przygotowuje odpowiednie tezy uwiarygodniające nasze zamierzenia i potrzeby w najbardziej newralgicznych dziedzinach.

/-/ J. CZYREK

AMSZ, Dep. IV 45/84, w. 7

361

*24 listopada, pilna notatka w sprawie uzgodnień treści komunikatu
z posiedzenia Komitetu Ministrów Spraw Zagranicznych
Układu Warszawskiego*

Warszawa, dn. 24 listopada 1981 r.

TAJNE

PILNA NOTATKA

dot. projektu komunikatu o posiedzeniu Komitetu Ministrów
Spraw Zagranicznych Państw-Stron UW w Bukareszcie, 1–2 grudnia br.⁷²

1) 21 bm. otrzymaliśmy za pośrednictwem naszej Ambasady w Bukareszcie projekt 10-stronicowego komunikatu. Wręczając tekst Rumuni wskazali, że uwzględnia on pod względem treści i tonu aktualne priorytety UW, zwłaszcza ZSRR, jak też oceny z dwustronnych rozmów między ministrami SZ państw UW.

2) 23 bm. strona radziecka poinformowała, że w ub. dniach miały miejsce rozmowy radziecko-rumuńskie, podczas których uzgodniono dwustronnie projekt komunikatu. Jednak do rozdanego tekstu strona rumuńska wprowadziła samodzielnie 8 poprawek, z których 5 jest redakcyjnych. Pozostałe 3 mają charakter pryncypialny i są nie do przyjęcia dla ZSRR. Zwracając się do nas i do innych uczestników posiedzenia o poparcie stanowiska ZSRR, strona radziecka zastrzegła, że nie ma to na celu ograniczenia ew. uwag innych państw do projektu.

3. Projekt zawiera następujące działy: ocena sytuacji międzynarodowej, problematyka rozbrojenia (z wyszczególnieniem broni jądrowej średniego zasięgu, SALT, ogólnych problemów rozbrojenia, rokowań wiedeńskich i stref bezatomowych w Europie) oraz spotkanie madryckie.

⁷² Zob. dok. nr 379.

4. Potwierdza się w komunikacie słuszność ocen i wniosków warszawskiej deklaracji DKP UW z 1980 r., stwierdzając ogólnie dalsze pogorszenie sytuacji międzynarodowej. Oceny są dość umiarkowane i nie ma ostrej imiennej krytyki pod adresem określonych państw.

5. Wskazuje się, że głównym źródłem pogorszenia sytuacji jest wzrost zagrożenia wynikający z rozmiarów wyścigu zbrojeń. Wylicza się w tym kontekście decyzję NATO z 1979 r. oraz decyzje USA o broni neutronowej i rozwijaniu zbrojeń strategicznych.

6. Jeden z paragrafów zawiera stwierdzenie, że państwa i działacze państwowi, którzy pierwsi uciekliby się do użycia broni jądrowej, dopuszczają się najcięższego przestępstwa przeciw ludzkości. Tu ZSRR proponuje dodać (jest to pierwsza z 3 merytorycznych poprawek radzieckich): „Równocześnie ten, kto pokłada nadzieję w wojnie nuklearnej, licząc na odniesienie zwycięstwa, powinien wiedzieć, że odwet będzie nieunikniony i że pogrążając ludzkość w katastrofie nuklearnej, sam niechybnie w niej zginie”.

7. Pozostałe 2 uwagi merytoryczne ZSRR dotyczą paragrafu poświęconego rokowaniom radziecko-amerykańskim ws. broni jądrowej średniego zasięgu w Europie:

a) ogólna formuła, że w rokowaniach winny być wzięte pod uwagę „wszystkie rakiety jądrowe średniego zasięgu w Europie”, została przez Rumunów jednostronnie uzupełniona dodatkami: „a także lotnicze i morskie środki przenoszenia broni jądrowej”. Następnie Rumuni dodali: „jednocześnie jako pierwszy krok na drodze do likwidacji zbrojeń jądrowych w Europie konieczne jest przejście do zaprzestania produkcji i rozmieszczania w Europie nowych rakiet jądrowych średniego zasięgu oraz do istotnego zmniejszania przez obie strony istniejącej ilości rakiet tego rodzaju, a także lotniczych i morskich środków przenoszenia broni jądrowej w Europie”. Powyższe uzupełnienia odzwierciedlają stanowisko Rumunii, wyrażone w niedawnych publicznych wypowiedziach N. Ceausescu, i odbiegają od stanowiska ZSRR. Strona radziecka występuje przeciw ww. dodatkom słusznie uważając, że jest to dowolna interpretacja stanowiska ZSRR, niewskazana zwłaszcza w momencie rozpoczęcia rozmów z USA w Genewie;

b) Rumuni proponują, aby w rozmowach radziecko-amerykańskich ws. broni jądrowej średniego zasięgu w Europie uczestniczyli obserwatorzy innych państw europejskich. ZSRR uważa słusznie, że zmieniłoby to już osiągnięte porozumienie i zostało wykorzystane przez Zachód do zarzutu, że ZSRR komplikuje rokowania w momencie ich rozpoczęcia.

8. W innych problemach rozbrojeniowych nie ma w zasadzie nowych elementów. Skonkretyzowano nieco koncepcję stref bezatomowych w różnych częściach Europy, w tym w Europie Płn. i na Bałkanach, postulatem dot. zobowiązań państw nuklearnych respektowania statusu stref.

9. Co do spotkania madryckiego, to potwierdza się dążenie KS do zakończenia go konstruktywnymi rezultatami. Ponawia się poparcie polskiej propozycji zwołania KOMiR w Warszawie i rumuńskiej propozycji odbycia kolejnego spotkania przedstawicieli państw KBWE w Bukareszcie.

10. W projekcie nie poruszono bezpośrednio sytuacji w Polsce lub jej międzynarodowych reperkusji. Ogólnie – obok innych dokumentów – powołano się przy ocenie sytuacji w Europie na spotkanie przywódców państw UW w grudniu 1980 r. w Moskwie, co pośrednio może mieć odniesienie do Polski.

11. Przy wielostronnym uzgadnianiu komunikatu w Bukareszcie przez ekspertów przed posiedzeniem Komitetu Ministrów SZ delegacja nasza zajmie aktywne stanowisko. M.in. poprze pogląd ZSRR ws. tekstu o negocjacjach nt. broni jądrowej średniego zasięgu w Europie, wychodząc z założenia, że w określaniu platformy negocjacyjnej ZSRR w rozmowach z USA dot. po stronie wschodniej broni radzieckich rozmieszczonych na terytorium ZSRR głos ZSRR jest decydujący. W razie potrzeby w porozumieniu ze stroną radziecką będziemy poszukiwać formuł godzących stanowiska wszystkich uczestników, jak to robiliśmy tradycyjnie na poprzednich spotkaniach. Np. zamiast obserwatorów na rozmowach ZSRR–USA można przewidzieć informowanie innych państw o przebiegu rozmów przez ich uczestników.

12. Delegacja zaproponuje rozwinięcie tekstu dot. znaczenia dwustronnego dialogu i kontaktów W–Z, a w części rozbrojeniowej dopisanie problemu nieprolifracji broni jądrowej. Ponadto widzimy możliwość szeregu poprawek redakcyjnych, nie mających zasadniczego charakteru, a zmierzających do większej klarowności i zwięzłości tekstu.

13. Proponuję, aby nin. notatka stanowiła wytyczne dla ekspertów udających się 25 bm. do Bukaresztu w celu negocjowania tekstu komunikatu.

/-/ J. WIEJACZ

362

*24 listopada, pismo ambasady w Ankarze
w sprawie upamiętnienia Adama Mickiewicza w Turcji*

Ankara, dn. 24 listopada 1981 r.

Kurierem

Tow. Amb. E. Noworyta
Dyrektor Departamentu IV
Ministerstwa Spraw Zagranicznych
W a r s z a w a

W załączeniu list do Ministra Kultury i Sztuki, J. Tejchmy, dot. kolejnych zańdobań tego Ministerstwa w sprawie tzw. „domu Mickiewicza” w Stambule (tzn. domu postawionego po pożarze na miejscu domu, w którym mieszkał i zmarł w Stambule A. Mickiewicz – który to po-mickiewiczowski dom uchodzi jednak w świadomości Polaków za „dom Mickiewicza”)⁷³.

Przypominamy, że przy okazji wizyty w Turcji Ministra Spraw Zagranicznych prof. dr M. Dobrosielskiego (lipiec br.)⁷⁴ potwierdzono ze strony polskiej zobowiązanie do przyjazdu konserwatora-muzealnika dla udziału w opiniowaniu zakresu remontu oraz planu ekspozycji, ze strony tureckiej (państwo tureckie jest właścicielem domu) – gotowość jego adaptacji dla celów ekspozycyjno-muzealnych.

Proszę o informację, czy Departament przekaże załączony list adresatowi, czy też uzna za bardziej celową interwencję na innych szczeblach.

Chargé d’Affaires a.i.
‘T. Biegański^f

AMSZ, DPWKiN 32/85, w. 10

⁷³ W załączonym liście, datowanym na 24 listopada, chargé d’affaires w Ankarze Tadeusz Biegański informował ministra kultury i sztuki: „uprzejmie donoszę, że pan Cihat Baban, Minister Kultury Republiki Turcji, pragnąłby w czasie Waszej tu wizyty, a jeszcze chętniej w czasie przygotowań do niej dokonać realnych kroków w sprawie tzw. «domu Mickiewicza» w Stambule. [...] Obowiązujący obecnie program współpracy kulturalnej na lata 1981–2 przewidział w art. 19 przyjęcie przez stronę turecką na trzy tygodnie w maju 1981 r. polskiego eksperta dla ustalenia zakresu itd. prac remontowych i adaptacyjnych. [...] Dotychczasowa zwłoka w realizacji programu doprowadziła m.in. do tego, że budynek utracił część szyb, co przyspiesza proces jego dewastacji. Ambasada PRL w Ankarze i Konsulat Generalny PRL w Stambule byłyby Towarzyszowi Ministrowi bardzo zobowiązane za wydanie poleceń przyspieszenia realizacji programu”; AMSZ, DPWKiN 32/85, w. 10.

⁷⁴ Zob. dok. nr 30.

363

*[przed 25 listopada], notatka Departamentu II [?]
w sprawie Polonii australijskiej*

NOTATKA INFORMACYJNA
DOTYCZĄCA SPRAW POLONIJNO-KONSULARNYCH⁷⁵

I. Charakterystyka Polonii

Polonia australijska, stanowiąca jedno z większych skupisk polonijnych na świecie, składa się niemal wyłącznie z osób, które przybyły do Australii po 1939 roku. Jej stan liczebny szacuje się obecnie na ok. 130 tys. osób. Według danych władz miejscowych do Australii przybyło w latach 1945–1980 w celu osiedlenia się lub na dłuższy pobyt ponad 90.000 Polaków.

Głównymi skupiskami Polonii są największe aglomeracje: Sydney i Melbourne (po ok. 40 tys.). Poza wymienionymi – większymi skupiskami polonijnymi są: Adelaide, Brisbane, Hobart i Perth.

W Australii oficjalnie istnieje kilkanaście stowarzyszeń i organizacji polonijnych, których działalność formalnie koordynuje Rada Naczelna Organizacji Polskich w Australii. Do najbardziej znaczących należą: Związek Polaków, Stowarzyszenie Polskich Kombatantów, Związek Harcerstwa Polskiego, Polska Macierz Szkolna. Określone wpływy w środowisku polonijnym i miejscowym posiadają działające głównie w ośrodkach miejskich domy i kluby polskie oraz kluby sportowe. W Radzie Naczelnej, usurpującej sobie prawo reprezentowania całej australijskiej społeczności polonijnej, dominują reakcyjne, wypływające z widocznych wpływów emigracji londyńskiej poglądy. Istotnymi instrumentami oddziaływania w ręku ww. kół na społeczność polonijną są przede wszystkim wydawane w kilkutyśięcznych nakładach tygodniki „Wiadomości Polskie” (Sydney) i „Tygodnik Polski” (Melbourne), a także wpływy na kształt programów części radiostacji etnicznych.

W latach 1970–80 powstało szereg polonijnych organizacji niezależnych od RN, które nie stroniąc od kontaktów z placówkami PRL, rozwijają coraz aktywniejszą działalność. Należą do nich m.in. Polsko-Australijskie Towarzystwo Kulturalne w Sydney, Melbourne i Adelaide, Towarzystwo Łączności z Krajem w Sydney i Adelaide, Kluby Olimpijskie w Sydney, Melbourne i Adelaide. Obserwowana jest systematyczna ewolucja części zespołów artystycznych (np. Sydney) i klubów sportowych (np. Sydney, Perth oraz w mniejszym stopniu Melbourne i Hobart)

⁷⁵ Notatka została przygotowana w związku z wizytą ministra spraw zagranicznych Australii w PRL; zob. dok. nr 372.

w kierunku nawiązania bądź pogłębienia kontaktów i współdziałania z przedstawicielstwami PRL i instytucjami krajowymi.

Nowym elementem w problematyce polonijnej stało się pojawienie w ciągu minionych 2 lat na terenie Australii 4–6 tys. grup Polaków przybyłych głównie via Wiedeń. Stale powiększająca się ich liczba stanowi obecnie ok. 4% ogółu Polonii australijskiej. Jeżeli jednak uwzględnić, że są to nieomal wyłącznie ludzie młodzi (20–30 lat), posiadający wykształcenie (w dużym procencie średnie i wyższe), energiczni (decyzja wyjazdu) – wydaje się, że grupa ta może po kilkuletnim okresie adaptacyjnym mieć olbrzymi wpływ na oblicze tamtejszej Polonii⁷⁶.

Władze australijskie traktują tę grupę przybyszów jako „uciekinierów” z KS, przy pełnym zaangażowaniu własnego aparatu rekrutacyjnego (powiększenie składu osobowego Biura Imigracyjnego w Wiedniu, załatwianie spraw związanych z przelotem do Australii, zatrudnieniem, zakwaterowaniem itd.). Duże wysiłki na rzecz pozyskania tych ludzi dla własnych celów czynią koła emigracji politycznej oraz polonijny kler katolicki. M.in. wysiłkiem skrajnie antykomunistycznych i „antyreżymowych” działaczy polonijnych powołano na przełomie 1980/81 r. organizację pod nazwą Związek Wolnych Polaków „Solidarność”, której podstawową bazę członkowską stanowią nowo przybyli.

Imigracja zawsze odgrywała ważną rolę w rozwoju społeczno-ekonomicznym Australii. Stanowiła ona w założeniach władz drogę do zdobycia taniej, kwalifikowanej siły roboczej. Nic więc dziwnego, że rządzące partie polityczne przywiązywały do tych problemów dużą wagę. Rezultaty tych działań sprawiły, iż przybyli po wojnie imigranci stanowią obecnie ponad 1/4 ludności tego kraju.

Rządząca od 1975 r. koalicja liberalno-agrarna powołała dla zabezpieczenia aktywności realizacji polityki imigracyjnej oddzielne Ministerstwo Imigracji

⁷⁶ W notatce informacyjnej z 4 listopada z rozmowy wiceministra Olechowskiego z ambasadorem Australii Johnem Burgessem zapisano: „Burgess ustosunkował się także do aktualnej polityki imigracyjnej Australii, stwierdzając, iż utrzymuje się od dłuższego czasu, m.in. ze strony Polaków, silna tendencja do wyjazdów o charakterze zarobkowym do Australii. Ocenia, iż średniorocznie przybywa z Polski do Australii na stałe ca 5 tys. osób (w tym ok. 1 tys. przyjeżdżających w celach turystycznych i w odwiedziny do rodzin oraz ok. 4 tys. przez obozy w Austrii jako «refugees»). Władze Australii świadome są faktu, iż jest to drażliwa, a jednocześnie skomplikowana kwestia. [...] Uwzględniając fakt, że nieoficjalna emigracja Polaków do Australii może rzutować na stosunki dwustronne i powodować dla obydwu stron określone problemy, należałoby rozważyć możliwość uregulowania tego problemu w trybie dwustronnym (np. w oparciu o gentlemen's agreement). Takie uregulowanie, wprawdzie dla obu stron kłopotliwe, pozwoliłoby jednak na likwidację anormalnej sytuacji, a zwłaszcza przyjmowania Polaków na zasadach refugees, a władze australijskie uwolniłoby od różnorakich nacisków i interwencji ze strony zainteresowanych i opinii publicznej w temacie «łączenia rodzin». B. zapewnił, iż aktualnie australijskie urzędy imigracyjne bardzo selektywnie traktują wnioski Polaków o emigrację. Przeciętnie 50% próśb załatwiają odmownie”; AMSZ, Dep. II 38/86, w. 1.

i Spraw Etnicznych. Ważnym organem doradczym rządu w sprawach etnicznych jest Australijska Rada Etniczna, na czele której stoi profesor polskiego pochodzenia – Jerzy Zubrzycki.

Roczne kwoty imigracyjne ustalane są w granicach 70–90 tys. osób. Dla ułatwienia pracy służbom imigracyjnym wprowadzono przed kilku laty – stale modyfikowany – system punktowy dla kandydatów na imigrantów. Punktacji i ocenie podlegają w pierwszej kolejności: stopień znajomości języka angielskiego, kwalifikacje zawodowe, poziom kulturalny, stan majątkowy, zdolność szybkiej asymilacji w nowym środowisku itd. Oficjalnym kierunkiem działań władz australijskich jest poparcie polityki tzw. wielokulturowości. Stąd poszczególne grupy narodowe mogą uzyskać moralne, a niekiedy także finansowe poparcie dla swych działań na rzecz podtrzymywania własnej kultury i języka. Polityka ta zakłada wykorzystanie napływu wraz z imigracją różnorodnych (niekiedy o wielkim dorobku) kultur, których konglomerat stanie się załączkiem odrębnej, własnej australijskiej kultury narodowej.

W rozmowach z przedstawicielami władz australijskich należałoby wykorzystać:

- przychylne stanowisko tych władz wobec problematyki podtrzymywania wartości polskiej kultury narodowej i języka wśród Australijczyków polskiego pochodzenia jako jeden z pozytywów w stosunkach dwustronnych,

- kompleksowe podjęcie tematu emigracji zarobkowej z Polski (w tym problematyki obywateli polskich przybyłych już do Australii w latach 1979–81).

II. Ruch osobowy z Australią

a) Ruch przyjazdowy

Przyjazdy do Polski za ostatnie trzy lata kształtowały się następująco:

Rok	1978	– 4.330 osób
”	1979	– 5.000 ”
”	1980	– 3.670 ”
”	1981 (10 miesięcy)	– 4.000 ”

Wśród przyjeżdżających dominuje stara emigracja.

b) Emigracja do Australii

W latach 1979 do 1981 przybyło do Australii około 6 tys. obywateli polskich – w zasadzie przez obozy austriackie ze statusem „politycznego uchodźcy”. W 1981 r. pozostało z wyjazdów turystycznych ok. 300 osób.

Niezależnie od podstawowego „źródła” emigracyjnego, jakim są obozy wiedeńskie, wizy emigracyjne wydają również ambasady Australii w Republice Federalnej

Niemiec, Jugosławii i we Włoszech. Pozwala to na wysunięcie tezy o zainteresowaniu Australii emigracją z Polski.

W stosunku do ogólnej liczby osób emigrujących do Australii udział Polaków wynosi około 4%, natomiast w stosunku do ogólnej liczby emigrantów przyjmowanych z krajów Europy Wschodniej udział ten wynosi 50%.

Wyjeżdżający do Australii na statusie emigranta zobowiązani są do podpisania dwuletniego kontraktu. W zamian otrzymują bezpłatny bilet lotniczy, zakwaterowanie i wyżywienie, a jeżeli podejmą naukę języka angielskiego, również niewielką zapomogę przez okres 6 miesięcy. W przypadku wcześniejszego powrotu (przed upływem 2 lat) zainteresowany zobowiązany jest zwrócić poniesione koszty.

c) Problemy konfliktowe

Duża część emigrantów z ostatniego okresu pozostawiła najbliższe rodziny w kraju. Powoduje to zorganizowane naciski na Konsulat Generalny w celu wymuszenia zgody organów paszportowych na wyjazd tych członków rodzin z kraju.

W Sydney powstał „Komitet Łączenia Rodzin”. Powstają również komitety lokalne. W związku z powstałą sytuacją Konsulat Generalny uzyskał uprawnienia wznawiania ważności paszportów na okres do 3 lat (wydawanych przed 1 kwietnia 1981 r.) oraz ich uwielokrotniania.

Wyrażenie zgody na wyjazd z kraju najbliższych członków rodziny będzie mogło nastąpić po uzyskaniu zgody na pobyt stały w Australii i po upływie trzech lat pobytu.

AMSZ, *Dep. II 38/86, w. 1*

364

*25 listopada, szyfrogram ambasadora w Waszyngtonie
o spotkaniu ambasadorów krajów socjalistycznych akredytowanych w USA*

T a j n e

Szyfrogram Nr 2269/IV
z Waszyngtonu, nadany 25.11.81, g. 15.00

Olechowski

24 bm. odbyło się u mnie okresowe spotkanie szefów placówek KS w Waszyngtonie. Podaję ważniejsze tematy ze spotkań.

1. Radziecki mówił z zadowoleniem o łączącym [toczącym?] się dialogu politycznym między Moskwą i Waszyngtonem. Spotkania Dobrynina z Haigiem mają na celu podtrzymanie dyskusji w sprawach omawianych na spotkaniu Gromyko-Haig we wrześniu w Nowym Jorku.

Uzgodniono, że następne ich spotkanie będzie 26 i 27 stycznia w Genewie. Obecnie pracują nad agendą na to spotkanie. Ważnymi tematami będą: ocena przebiegu rozmów genewskich w sprawie ograniczenia broni eurostrategicznych i perspektywy rozpoczęcia negocjacji o ograniczeniu broni strategicznych. Amerykanie uważają, że rozmowy te będą mogły rozpocząć się w marcu-kwietniu przyszłego roku.

Odnosnie rozbrojeniowych propozycji Reagana, wskazując na jednostronny ich charakter i niejasności zwłaszcza odnośnie ograniczenia zbrojeń konwencjonalnych, radziecki wyraził zdanie, że ważny jest fakt rozpoczęcia dialogu, mimo że jest on publiczny, na temat ograniczenia zbrojeń eurostrategicznych.

Swymi propozycjami Reagan otworzył debatę nad sprawą rozmieszczenia amerykańskich rakiet średnio-dalekiego zasięgu w Europie, dopuszczając możliwość ich nierozmieszczenia. Jest to obiektywnie pozytywne wydarzenie, które będzie zmuszało Reagana do bardziej realistycznego dialogu z ZSRR w tych sprawach.

Zdaniem radzieckiego sformułowania Reagana w części dotyczącej przyszłych rozmów o ograniczeniu broni strategicznych oznaczają, że obecna Administracja wykorzystując doświadczenia negocjacji w sprawie SALT będzie chciała wprowadzić własne nowe koncepcje do rozmów.

W stosunkach bilateralnych ZSRR-USA w ostatnim okresie nie notują ważniejszych zmian. Prowadzą rozmowy nad przedłużeniem ważności niektórych porozumień międzynarodowych. Obroty handlowe w 81 roku osiągną ok. 3,7 mld dol.

2. W ocenie Kubańczyka groźba działań USA przeciwko Nikaragui lub Kubie nieco zmalała w związku z sytuacją w Salwadorze. Amerykanie obecnie bardziej uświadamiają sobie negatywne polityczne konsekwencje takich działań dla polityki USA wobec AŁ. Presja Waszyngtonu na Nikaraguę będzie jednak wzrastała, aby zapobiec powstaniu „drugiej Kuby” na kontynencie Ameryki Środkowej.

W ocenie Amerykanów miałoby to groźniejsze długofalowe implikacje dla USA niż powstanie socjalistycznej Kuby, która będąc wyspą ma naturalne trudności w oddziaływaniu na państwa sąsiednie.

/-/ Spasowski

365

*25 listopada, szyfrogram ambasadora w Brukseli
w sprawie rozmów przedstawicieli NSZZ „Solidarność” z urzędnikami EWG*

T a j n e

Szyfrogram Nr 2280/IV
z Brukseli, nadany 25.11, g. 15.40

Noworyta

Wasz 8075⁷⁷.

1. Na temat rozmów Geremka i Mazowieckiego^x oprócz clarisu prasowego wysłaliśmy depeszę (nasz 275⁷⁸) opartą na informacji Geremka.

2. W naszych sondażach informacje Geremka znalazły w zasadzie potwierdzenie, ale szczegóły rozmów są w Komisji utrzymywane w tajemnicy. Sam fakt wizyty został ujawniony po jej zakończeniu. Komunikatu nie było, przyjęto natomiast zasadę odpowiadania dziennikarzom na zadane pytania. Mamy nie potwierdzoną informację, że Komisja nie przyjęła memoriału na piśmie.

3. Zapowiadane przez Geremka poparcie central związkowych nastąpiło, z tym że CMT nie czekała na apel Wałęsy, ale poparła działanie „Solidarności” wobec EWG, natomiast CISL odniosła swe poparcie bezpośrednio do apelu Wałęsy. Istnieje możliwość, że CMT działała w porozumieniu z „S” i była o wizycie w EWG zawiadomiona.

/–/ Fekecz

AMSZ, ZD 23/84, w. 3, t. 28

⁷⁷ Szyfrogramem nr 8075 z 24 listopada dyrektor Departamentu IV Eugeniusz Noworyta polecał ambasadorowi w Brukseli: „Prosimy pilnie o bliższe informacje, inne niż prasowe, o wizycie Geremka i Mazowieckiego w Komisji EWG. Chodzi o dane, które mogą służyć do rozmowy z kierownictwem «Solidarności» w tej sprawie”; AMSZ, ZD 23/84, w. 3, t. 27.

^x ^bw Komisji EWG^b

⁷⁸ Szyfrogramem nr 275 z 11 listopada ambasador w Brukseli informował: „Zatelefonował do mnie Geremek i tłumacząc się, że tym razem z braku czasu nie mógł złożyć wizyty, poinformował: jego wizyta w Brukseli (z Mazowieckim) ma związek z ideą szybkiej, spektakularnej pomocy ze strony EWG, wysuniętą w czasie spotkania Wałęsy z Mauroy. Odbyli oni rozmowy we wszystkich centralach związkowych w Brukseli, zapewniając ich poparcie. Następnie odbyli spotkania: a) w Komisji EWG [...], b) w Parlamencie Europejskim [...]. Na temat form pomocy mówiono bardzo ogólnie. Wiadomo, że chodzi o szybkie dostawy artykułów żywnościowych (głównie mięsa) oraz w drugiej kolejności komponentów do produkcji środków czystości i części zamiennych”; AMSZ, ZD 23/84, w. 3, t. 28.

366

*25 listopada, szyfrogram ambasadora w Waszyngtonie
w sprawie udostępnienia archiwaliów dotyczących II wojny światowej*

T a j n e

Szyfrogram Nr 2218/IV
z Waszyngtonu, nadany 25.11, g. 21.40

Staniszewski

W nawiązaniu do waszyngtońskiej konferencji „Wyzwolicielei Obozów”⁷⁹, zorganizowanej przez US Holocaust Memorial Council: organizacja ta zgłosiła nam oficjalnie pismem z 18 bm. zapotrzebowanie na materiały polskie o zbrodniach hitlerowskich w celach dokumentacyjnych i dydaktycznych. Chodzi im o kopie dokumentów o tematyce:

1. ogólnej o okupacji Polski przez hitlerowców,
2. o przestępstwach hitlerowskich – w tym materiały dowodowe z procesów,
3. o obozach koncentracyjnych, a o kompleksie Oświęcim-Brzezinka w szczególności.

Przygotowują też listę materiałów archiwalnych, jakie chcieliby w przyszłości uzyskać. Wyrazili gotowość pokrycia wszelkich kosztów reprodukcji oraz wysłania ich specjalistów do Polski dla wykonania kopii. Zapotrzebowanie kierowane jest przede wszystkim pod adresem Komisji Pilichowskiego, z którym przeprowadzili już rozmowy wstępne w czasie pobytu jego w Waszyngtonie.

Inicjatywę popieram. Wykorzystanie źródłowych materiałów dot. okupacji będzie ze wszech miar pożyteczne. Potwierdzamy pisemnie zainteresowanie. Pilichowski winien skontaktować się w tych sprawach z panią dr Hadassah Rosensaft z Komitetu Archiwalnego USHMC.

/–/ Spasowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 144

⁷⁹ Zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 107.

367

*25 listopada, notatka Departamentu III
w sprawie współpracy gospodarczej z państwami Ameryki Łacińskiej*

Warszawa, dnia 25 listopada 1981 r.

Poufne

Bilans stosunków PRL z krajami Ameryki Łacińskiej w 1981 roku⁸⁰

1. Należy generalnie stwierdzić, że w 1981 r. stosunki Polski z krajami Ameryki Łacińskiej rozwijały się pomyślnie, w duchu tradycyjnej współpracy. Wydarzenia w Polsce nie wpłynęły w sposób zasadniczy hamująco na rozwój tych stosunków.

Polityka administracji Reagana, mająca na celu umocnienie własnej pozycji i osłabienie wpływów radzieckich i kubańskich w AŁ, a zwłaszcza w Ameryce Środkowej i na Karaibach, nie wywiera także ujemnego wpływu na stosunki Polski z poszczególnymi krajami subkontynentu.

2. Najważniejszym wydarzeniem w stosunkach politycznych była wizyta ministra SZ PRL Józefa Czyrka na Kubie (14–16.09), w Brazylii (30.09–1.10) oraz rozmowy w Meksyku z ministrem SZ tego kraju Jorge Castañeda.

Komunikat końcowy podpisany na zakończenie wizyty min. J. Czyrka w Brazylii świadczy, iż istnieje zbieżność stanowisk obu krajów w zakresie podstawowych problemów międzynarodowych oraz zainteresowanie kontynuowaniem konsultacji bilateralnych oraz wymianą wizyt na różnych szczeblach. Potwierdziły to również rozmowy min. J. Czyrka w Meksyku.

Należy podkreślić, iż strona brazylijska wyraziła duże zainteresowanie utrzymaniem obecnego wysokiego poziomu stosunków z Polską.

W 1981 r. w Polsce złożyli wizyty:

- Rafale Caldera – przewodniczący Unii Międzyparlamentarnej, były prezydent Wenezueli,
- Jose Andueza Acuna – minister Sprawiedliwości Wenezueli,
- Calderon Berti – minister Górnictwa i Paliw Wenezueli,
- Enrique Navaro – doradca min. SZ Argentyny,
- José Luis Alvarenga – przewodniczący Narodowej Rady Kultury Wenezueli.

⁸⁰ Zob. dok. nr 131.

2. W stosunkach Polski z krajami AŁ w 1981 r. nadal priorytetowe znaczenie ma wymiana handlowa oraz współpraca gospodarcza. Sprzyja temu wysokie tempo rozwoju gospodarczego krajów AŁ będących importerami dóbr inwestycyjnych oraz eksporterami surowców i artykułów rolno-spożywczych.

Rozwój wymiany handlowej Polski z krajami AŁ nie napotykał w 1981 r. na większe trudności. Obroty handlowe za 9 miesięcy 1981 r. wyniosły 2.244,4 mln zł dewizowych, przy czym 552,7 mln zł dew. po stronie eksportu oraz 1.691,7 mln zł dew. po stronie importu.

MHZ ocenia, że w 1981 r. obroty handlowe Polski z AŁ osiągną w przybliżeniu poziom 1980 r. (3.353 mln zł dew., w tym eksport – 917 mln zł dew., import – 2.436 mln zł dew.), przy czym nasz eksport będzie nieco niższy niż w 1980 r., zaś import – wyższy. Zagrożenie obecnego poziomu obrotów mogą stanowić trudności w zakresie zabezpieczenia odpowiedniej masy towarowej, zarówno pod względem ilości, jak i jakości. Natomiast w stosunku do naszego największego partnera handlowego – Brazylii – zagrożeniem jest sprawa terminowej spłaty kredytów zaciągniętych w tym kraju.

Należy podkreślić, że w stosunkach z Brazylią wypracowane zostały mechanizmy finansowe zapewniające utrzymanie wysokiego poziomu wzajemnej wymiany handlowej. Służy temu także przyznany ostatnio Polsce przez Brazylię kredyt w wysokości 140 mln dolarów na zakup artykułów rolno-spożywczych. Ponadto finalizuje się transakcja kredytowa na sumę 200 mln dolarów na zbudowanie w stocznich argentyńskich statków dla naszych armatorów.

3. W zakresie wymiany kulturalnej i naukowej nie zmniejszyło się zainteresowanie kontynuowaniem współpracy przy coraz większym zaangażowaniu, także finansowym, krajów AŁ. Np. strona meksykańska zobowiązała się do partycypowania w większym stopniu w kosztach wspólnych polsko-meksykańskich imprez kulturalnych organizowanych w Meksyku.

Swego rodzaju ewenementem jest wystawienie w teatrze Colon w Buenos Aires opery K. Szymanowskiego „Król Roger” z udziałem polskich artystów.

O niesłabnącym zainteresowaniu współpracą kulturalną z Polską świadczy m.in. podpisanie w marcu br. umowy kulturalnej z Kolumbią.

AMSZ, Dep. III 49/84, w. 7

368

*25 listopada, notatka ambasady w Pradze
w sprawie współpracy kulturalnej z Czechosłowacją*

Praga, dnia 25.11.1981 r.

POUFNE

I n f o r m a c j a

dot. realizacji współpracy kulturalnej w roku 1981⁸¹

Przewidziana planem współpraca kulturalna w porównaniu do lat ubiegłych została w zasadzie utrzymana na tym samym poziomie, chociaż w jej realizacji nastąpiły zakłócenia. Wiele faktów świadczy jednak, że mimo selektywnego podejścia gospodarze są zainteresowani kontynuowaniem możliwie szerokiej współpracy z nami. W praktyce powoduje to jednak problemy dla obu stron, wynikające z rozwoju sytuacji w Polsce oraz jej reperkusji wobec kultury czechosłowackiej.

Stąd też aczkolwiek obecność kulturalna Polski w obecnym roku nie uległa zasadniczemu zmniejszeniu, to jednak formy jej prezentowania zostały znacznie ograniczone (propaganda w środkach przekazu i in.). „Z tego względu nie zrealizowano jednego z istotniejszych postanowień planu, tj. „Dni polskiego teatru i muzyki”. Inne zamierzenia są na ogół wykonywane”.

W 1981 r. prezentowano pakiet (13) filmów, 8 sztuk teatralnych, wydano 35 tytułów przekładów polskich książek na język czeski (24) i słowacki (11). Poza spadkiem ilości wyświetlanych filmów w innych dziedzinach nie notujemy większych zahamowań. Należy jednak liczyć się ze znacznym zmniejszeniem ilości przekładów literatury pięknej, sztuk i filmów w latach następnych.

„Szczególnie negatywnie ocenić należy politykę dot. popularyzacji polskiej kultury za pośrednictwem środków masowego przekazu”. W zasadzie nawet czasopisma specjalistyczne, nie mówiąc o prasie codziennej, tematów tych nie podejmują w ogóle, a w tv i radio odnotowujemy w tym roku kompletny brak filmów, w tym i dokumentalnych, sztuk, inscenizacji itd. Emisja kilku odcinków „Bolka i Lolka” i trzech filmów fabularnych nie wystawia najlepszego świadectwa ani nam, ani gospodarzom.

Poważny problem stanowi przerwanie kontaktów między Związkami Pisarzy. Ze strony gospodarzy rozważana jest „koncepcja nawiązania kontaktów (również

⁸¹ Notatka została przesłana 25 listopada przez chargé d'affaires ambasady w Pradze Kazimierza Szewczyka do dyrektora Staniszewskiego.

zaproszeń) na płaszczyźnie pozazwiązkowej. ^dPotrzebne byłyby konkretne imienne sugestie^{de}.

Bez większych zakłóceń realizowana jest bezpośrednia współpraca placówek kulturalnych oraz wymiana komercyjna, ^enatomiast nastąpił niemal całkowity zanik w kontaktach i ^dwymianie między miastami i województwami^{de}.

Ważną płaszczyzną wspomagającą naszą obecność, także kulturalną, stanowią oba ośrodki informacji i kultury, które – poza pewnym ograniczeniem działalności w terenie, wynikającym z ogólnej polityki władz – pracują na w zasadzie nie zmienionym poziomie. Tak np. OIKP w Pradze prezentował w br. ponad 30 wystaw artystycznych, 8 koncertów polskich artystów w Pradze oraz 18 w terenie, zorganizował spotkania autorskie z 8 polskimi pisarzami i in.

Można przewidzieć, że zakres wymiany kulturalnej w 1982 r. powinien być utrzymany. Ewentualne przedłużanie się napięć w kraju spowoduje niewątpliwie dalsze ograniczenia kontaktów.

^eCelowym byłoby:

- podjęcie przez obie strony wysiłków dla doprowadzenia do rzeczowych rozmów i dyskusji skłaniających związki twórcze do współpracy,
- wykorzystanie do kontaktów twórców i działaczy kultury znanych z osobistych sympatii do CSRS,
- sięganie do wzajemnych tradycji kulturalnych i niekwestionowanych wartości,
- podjęcie daleko idących przedsięwzięć przede wszystkim na płaszczyźnie partyjno-państwowej o szersze uwzględnienie polskiej problematyki kulturalnej w tut. środkach masowego przekazu^e.

Opracował: radca ^fM. Tallar^f – ^fR. Zięba^f – ^fE. Kostrzewa^f

AMSZ, DPWKiN 32/85, w. 2

369

*26 listopada, szyfrogram ambasadora w Luandzie
o złożeniu listów uwierzytliwiających
w Republice Wysp Świętego Tomasza i Książęcej*

T a j n e

Szyfrogram Nr 2326/IV
z Luandy, nadany 26.11.81, g. 12.30

Turbański

1. Złożyłem 23 bm. listy na Wyspach Św. Tomasza i Książęcej.
2. Sytuacja polityczna W.Ś.T.K. ustabilizowana. Realizowana koncepcja socjalistycznej orientacji oraz niezaangażowania. Dążą do przekształcenia MLSTP z ruchu wyzwolenczego w partię marksistowsko-leninowską. W grudniu konferencja MLSTP, która zatwierdzi pierwszy wieloletni program rozwoju kraju. Główny cel – samowystarczalność żywnościowa. Sytuacja gospodarcza i finansowa b. trudna, szybka poprawa mało prawdopodobna.
3. Od prezydenta. Śledzą z troską za rozwojem wydarzeń w Polsce, tak jak każdy zaprzyjaźniony kraj, ale rozumieją przyczyny. Wierzą, że rozwiążemy problemy, co wzmocni wspólnotę krajów socjalistycznych i postępowych.
4. Wysoko oceniają pracę naszych specjalistów od planowania przestrzennego. Jest ustna zgoda prezydenta w sprawie przyjazdu dalszych sześciu (łącznie 9). Załatwiamy bezpośrednio z Polservice. Chętnie skorzystają z oferowanych 2–3 stypendiów. Będą nadal badane możliwości w gospodarce morskiej (w tym rybołówstwo, pontony, barki), małej energetyce wodnej, budowie małych zakładów produkcyjnych. Zainteresowani naszym sprzętem telekomunikacyjnym⁸².

/-/ Czyżycki

AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 86

⁸² 7 grudnia ambasador Czyżycki przesłał do Departamentu V obszerne sprawozdanie z pobytu w Republice Wysp Świętego Tomasza i Książęcej, zakończone konkluzją: „^dIstnieją naturalne ograniczenia limitujące z góry możliwości współpracy między Polską a wyspami^d. RDSTP dysponuje ^dograniczonymi środkami dewizowymi^{de}. Nastawia się w dużym stopniu na ^dpomoc międzynarodową i na współpracę gospodarczą w oparciu o b. dogodne warunki kredytowe^d. W naszym przypadku nie wchodzi to z wiadomych względów w grę. ^dIstnieją jednak pewne możliwości współpracy na normalnych zasadach handlowych^d. Należy w tym celu utrzymać stały kontakt z wyspami. W ew. wytypowaniu trwałych dziedzin współpracy powinni w walny sposób przyczynić się zatrudnieni na wyspach polscy specjaliści w dziedzinie planowania przestrzennego i budownictwa”; AMSZ, Dep. V 25/86, w. 3; zob. także PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 422.

370

*26 listopada, szyfrogram przewodniczącego delegacji polskiej
na wiedeńskie rokowania rozbrojeniowe
o naradzie przedstawicieli krajów socjalistycznych*

T a j n e

Do rąk własnych

Szyfrogram Nr 2303/IV
z Wiednia, nadany 26.11.81, g. 14.20

Dąbrowa

1. Na naradzie wojskowych przedstawicieli delegacji KS 25 bm. radzieccy poinformowali, że spodziewają się, iż w związku z pewną ewolucją stanowiska Administracji Reagana w sprawie rozbrojenia Zachód może podjąć jakieś inicjatywy na następnej rundzie rokowań wiedeńskich⁸³. Odpowiedzią na takie ew. inicjatywy mogłoby być przedstawienie rozwiniętego projektu I porozumienia w oparciu o dotychczasowe elementy stanowiska KS. Delegacja radziecka już przystąpiła do opracowywania takiego projektu. Niektóre jego postanowienia zostałyby sformułowane z uwzględnieniem możliwości kompromisu. Pakiet środków towarzyszących miałby się znaleźć w tekście samego porozumienia lub stanowić oddzielny protokół.

2. Delegacja ZSRR po zakończeniu bieżącej rundy przedłoży w Moskwie przygotowany przez siebie projekt i w razie uzyskania akceptacji przedstawi go do konsultacji innym KS – prawdopodobnie na początku przyszłej rundy.

3. Radzieccy proszą o potraktowanie sprawy jako ściśle poufnej.

/–/ Przygodzki

AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 146

⁸³ Wcześniejszym szyfrogramem, z 19 listopada, przewodniczący delegacji polskiej na wiedeńskie rokowania rozbrojeniowe Stanisław Przygodzki informował: „Dużej reklamie ze strony delegacji USA wokół ostatniego przemówienia Reagana towarzyszą na ogół powściągliwe oceny członków innych delegacji zachodnich oraz wyraźnie krytyczne komentarze KS. Radzieccy zwracają uwagę na niekonstruktywny, nierealistyczny charakter wypowiedzi R., stanowiącej część propagandowej kontrofensywy po znanym wywiadzie Breżniewa i przed jego wizytą w Bonn. Chodzi również o zneutralizowanie narastających ruchów antyzbrojeniowych w Europie Zachodniej”; AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 146.

371

*26 listopada, szyfrogram ministra spraw zagranicznych
do ambasadora w Londynie
w sprawie uzyskania brytyjskiej pomocy gospodarczej*

Warszawa, dn. 26 listopada 1981 r.

T a j n e
^dNATYCHMIAST^d

SZYFROGRAM Nr '8128°

BISZTYGA – LONDYN

Przekaż w trybie natychmiastowym Carringtonowi ode mnie, że sprawa ekonomicznego zabezpieczenia procesu odnowy i reform staje się paląca i że brak rozwiązania w tej sprawie w trybie pilnym może zagrozić wysiłkom o normalizację i niezbędną stabilizację sytuacji. Potwierdziła to w pełni ostatnia ocena stanu naszego ^hbilansu^h zaopatrzenia i bilansu handlowego. Czynniki czasu stał się dramatyczny.

^fCzyrek^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 85

372

*27 listopada, szyfrogram wiceministra Olechowskiego
do ambasadora w Canberze
o wizycie ministra spraw zagranicznych Australii w PRL*

Warszawa, dn. 27.11.1981 r.

T a j n e
^dPILNE^d

Szyfrogram Nr °8157°

FRĄCKIEWICZ – CANBERRA

1. Street odbył rozmowy z min. Czyrkiem w dniach 25 i 26, a także został przyjęty przez Jaruzelskiego, Jabłońskiego i Madeja. Pozaprogramowo spotkał się 27 bm. z Glempem i ^hSolidarnością^h °Wałęsą^c.

2. Premier Jaruzelski przedstawił aktualną ocenę rozwoju wypadków w Polsce. Nawiązując do sytuacji gospodarczej podkreślił zainteresowanie w uzyskaniu nowych kredytów w Australii. Street interesował się m.in. perspektywą utworzenia Frontu porozumienia narodowego. Premier przekazał pozdrowienia dla Frasera podkreślając zainteresowanie jego przyjazdem do Polski.

3. W zakresie tematyki wielostronnej zaprezentowaliśmy pryncypia polskiej polityki zagranicznej, ocenę sytuacji w poszczególnych regionach, ogniska zapalne, sprawy rozbrojenia i bezpieczeństwa. Street skoncentrował się na Azji Płd.-Wschodniej i Oceanii. Różnice podejścia do sprawy Afganistanu, Kampuczy, Chin oraz Cancun i Korei.

4. W sprawach dwustronnych:

a) Wręczyliśmy Aide Memoire o zwiększenie kredytu do kwoty 110 mil. A. dol. i z zapowiedzią °gotowości° zakupów w 1982 r. zbóż na kwotę ca 100 mil. dol. A. °na zasadzie preferencyjnych warunków°. Warunki kredytowe (wydłużenie okresu °do 3–5 lat° i karencji płatności) ^h(do 3–5 lat)^h, obniżenie oprocentowania omówi II Komisja Mieszana na początku 1982 r. Wystąpiliśmy w ramach zmniejszania dysproporcji w hz o preferencyjne stawki celne.

Podkreśliliśmy polityczny charakter pomocy kredytowej A. dla stabilizacji gospodarczej Polski.

b) Uzgodniono celowość omówienia problemów migracyjnych (i Konwencji konsularnej). Gotowi jesteśmy przyjąć delegację min. Immigration.

Zobowiązaliśmy się (na prośbę S.) do indywidualnego rozpatrywania wniosków dot. łączenia rodzin – przedstawiono listę 30 rodzin⁸⁴.

c) Z innych spraw dwustronnych – zasygnalizowaliśmy chęć negocjacji umowy lotniczej, połowów ryb na dogodnych warunkach, wymiany programów w ramach mass-media.

d) Zapowiedzieliśmy realizację w 1982 r. rewizyty delegacji Sejmu w A.

e) Min. Czyrek został zaproszony do złożenia wizyty w Australii w odpowiednim czasie⁸⁵.

Wizyta pożyteczna. Wymiana poglądów rzeczowa. S. zrobił wrażenie solidnego partnera. Został przez wszystkich polskich rozmówców poinformowany o aktualnej sytuacji w Polsce.

Odnosił się ze zrozumieniem do naszych problemów i obiecał przedstawić poszczególne tematy odpowiednim resortom australijskim.

27 bm. Street odbył konferencję prasową. Wizyta miała bogatą oprawę propagandową. Przyjęto wspólny komunikat (tekst clarisem).

Całość materiałów grudniowym kurierem.

^fOlechowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 34

⁸⁴ Szyfrogramem z 20 listopada ambasador w Canberze informował: „W temacie emigracja – sygnalizuję, że od kwietnia przyszłego roku gospodarze uznawać będą jako łączenie rodzin przyjazd rodzeństwa, pełnoletnich dzieci i pracujących rodziców. Nie będą uzależniać od znajomości języka ani okresu przebywania w Australii wnioskodawcy. Ten ostatni element zwiększy napływ wniosków od nowej emigracji. Wnioskodawcy będą obligowani do udzielania krewnemu pomocy lub wyszukania mu zawczasu pracy. Władze chcą zwiększyć selekcję wg deficytowych kwalifikacji, będą zatem werбовать górników itp. w obozach dla uchodźców. Chcą natomiast eliminować imigrantów o specjalnościach niechodliwych na tut. rynku pracy. Street przygotowany do dyskusji o łączeniu rodzin”; AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 33; zob. też dok. nr 363.

⁸⁵ Do wizyty ministra Czyrka w Australii nie doszło.

373

*27 listopada, szyfrogram wicedyrektora DPWKiN
do ambasadora w Wiedniu
w sprawie obchodów 300. rocznicy odsieczy wiedeńskiej*

Warszawa, dn. 27 listopada 1981 r.

Tajne

SZYFROGRAM Nr 8177^c

WIEDEŃ – Adamkiewicz

1. Zamierzamy zintensyfikować nasze przygotowania obchodów 300-lecia Odsieczy – prosimy o ^hnadesłanie dotychczas uzgodnionego programu^h *informacje o uzgodnionym programie*^c obchodów; podajcie, jakie działania podejmie IKP.

2. Planujemy w Wiedniu reprezentatywną wystawę-kiermasz od lipca do września 1983. Podjęto już wstępne przygotowania. Zakładamy, że gospodarze udostępnią nieodpłatnie w centrum odpowiednią salę (ca 2000 m²).

3. Sprawę pomnika S. zamierzamy wnieść do definitywnej decyzji. Prosimy o pilne wyjaśnienie, czy władze Wiednia są za wzniesieniem pomnika z Gdańska oraz czy gotowe są partycypować w kosztach; czy realna szansa zbiórki? (vide nasza 7285⁸⁶).

4. Prosimy o ewent. propozycje dot. wzbogacenia ekspozycji kaplicy J. Sobieskiego na Kahlenbergu dla poprawy wymowy propagandowo-informacyjnej.

5. Nosimy się z zamiarem powołania Społecznego Komitetu Współdziałania z Austriackim Komitetem Obchodów – prosimy o opinię, a także o podanie, czy skonkretyzowana została data pobytu papieża w Wiedniu⁸⁷.

^fGierłowski^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 147

⁸⁶ Szyfrogramem nr 7285 z 27 listopada wicedyrektor Gierłowski przekazywał ambasadorowi w Wiedniu: „Przedstawiciele tut. Ambasady Austrii nadmienili nieoficjalnie, że nowy kulturrat m. Wiednia orientuje się na wzniesienie raczej nie kopii klasycystycznego pomnika Sobieskiego z Gdańska, lecz rzeźby współczesnej, w nowoczesnej konwencji, ewent. naszego artysty. Prosimy o pilne zweryfikowanie i informacje – jeśli tak, to w jakiej lokalizacji i jakie wnioski do naszych przygotowań obchodów. Informujemy, że PSP kończą wykonanie gipsowej kopii gdańskiego pomnika”; AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 147.

⁸⁷ Pielgrzymka Jana Pawła II do Austrii odbyła się 10–13 września 1983 r. Papież wziął udział w obchodach 300. rocznicy odsieczy wiedeńskiej.

374

*27 listopada, notatka Departamentu III
o stosunkach polsko-amerykańskich w 1981 r.*

Warszawa, dnia 27 listopada 1981 r.

P o u f n eBilans stosunków PRL–USA w 1981 r.

1. Mimo zaostżenia przez republikańską ekipę Reagana politycznej, ekonomicznej i militarnej rywalizacji ze Związkiem Radzieckim i wspólnotą krajów socjalistycznych w skali globalnej osiągnięty w poprzednim okresie poziom i zakres stosunków polsko-amerykańskich został w zasadzie utrzymany. Obecna administracja, podobnie jak poprzednia, zapewnia nas, że dla Stanów Zjednoczonych stosunki z Polską mają charakter specjalny.

2. W roku 1981 dominującymi aspektami stosunków polsko-amerykańskich były kwestie związane z reperkusjami wydarzeń w Polsce oraz sprawy gospodarczo-finansowe.

Po wydarzeniach sierpniowych 1980 roku administracja stwierdzała, iż Polska winna rozwiązać swe problemy bez ingerencji z zewnątrz, przy czym w miarę upływu czasu nawiązywano coraz częściej do możliwości tzw. interwencji radzieckiej. Podejmowaliśmy wielokrotnie tę tematykę ze stroną amerykańską (m.in. w związku z oświadczeniem Białego Domu z 26 marca br. i uchwaleniem rezolucji przez Izbę Reprezentantów 31 lipca br.) wskazując na szkodliwość, jaką miałyby dla stosunków polsko-amerykańskich i szerzej dla stosunków Wschód–Zachód próby „wygrywania polskiej karty” lub wręcz ingerencji w nasze sprawy wewnętrzne. Ze szczególnym naciskiem podkreślaliśmy, że stabilizacja w Polsce leży w interesie Europy i że próby aktywizacji z zewnątrz ekstremistów w Polsce mogą doprowadzić do wstrząsów w całej Europie.

W pewnym okresie wyraźnie zaczęły ciążyć na stosunkach polsko-amerykańskich podejmowane przez AFL-CIO usilne próby zacieśnienia stosunków i nieomal objęcia „patronatu” nad „Solidarnością” („fundusz pomocy”, wzajemne zaproszenia, finansowanie biura w Nowym Jorku etc.). Podjęte przez nas kroki, w tym nieudzielenie przez nas wiz Kirklandowi i delegacji AFL-CIO na Zjazd „Solidarności”, jak też rozmowy z Amerykanami na temat w/w biura oraz planowanej wizyty Wałęsy w USA, zapewne przyczyniły się do zachowania dystansu przez Administrację w odniesieniu do wymienionych inicjatyw „Solidarności”. Ponadto w dialogu politycznym prowadzonym nieprzerwanie ze stroną amerykańską

poruszaliśmy szereg ważnych dla nas zagadnień międzynarodowych (wyścig zbrojeń, aktywność ośrodków odwetowych w RFN, KBWE, TNF i in.).

3. Kwestia renegocjacji spłat naszych zadłużeń dominowała w polsko-amerykańskich kontaktach gospodarczych w roku 1981. Stanowisko USA na spotkaniu paryskim, gdzie Stany Zjednoczone udzieliły poparcia naszym postulatom, miało decydujący wpływ na postawę innych wierzycieli co do podniesienia z 80% do 90% wysokości odłożonych spłat. Umowę dwustronną PRL–USA podpisano w Warszawie 27.08.1981 r.

Zadłużenie Polski wobec Stanów Zjednoczonych wynosiło na styczeń 1981 r. – 3.091 mln dolarów, w tym do spłaty w latach 1981–83 przypada 2.481 mln dol.

4. Ogólnie można stwierdzić, że w pierwszej fazie kryzysu postępującego w Polsce po sierpniu 1980 r. Waszyngton dał dowody przychylnego nastawienia do polskich potrzeb kredytowych i do realizacji dostaw nadwyżek rolnych. Jest to tym istotniejsze, że Stany Zjednoczone są dla nas głównym źródłem zakupów zbóż i pasz, a ostatnio i innych produktów rolnych na rynkach kapitalistycznych (udział tych produktów w całości importu z USA stanowi ponad 80%). Zakupy te są finansowane z kredytów i gwarancji rządowych CCC. W 1981 r. uzyskaliśmy: 670 mln dol. gwarancji kredytowych CCC na zakup zbóż i pasz oraz dodatkowo: 71 mln dol. do spłaty w złotych na masło i mleko w proszku, 57,6 mln dol. kredytów w ramach ustawy PL-480 na zakup kukurydzy oraz 31,7 mln dol. do spłaty w złotych na masło, mleko i ser – razem 820,3 mln dol.

Obecnie Waszyngton zajmuje wobec naszych potrzeb coraz częściej pozycję wyczekującą, akcentując m.in. konieczność osiągnięcia stabilizacji przez polską gospodarkę, potrzebę podjęcia również przez sojuszników Polski adekwatnej akcji pomocowej oraz własne trudności.

Na rok budżetowy 1982 zwróciliśmy się do Stanów Zjednoczonych o kredyty na zakupy rolno-spożywcze w wysokości 734 mln dol.

Poza oficjalnymi kredytami rządowymi Polska otrzymuje pomoc z USA kanałami społecznymi. Jej ogólny poziom trudny jest do oceny z uwagi na różnicowane źródła finansowania i kanały dystrybucyjne.

5. Podejmowaliśmy starania dla utrzymania obrotów handlowych na osiągniętej w ostatnich latach wysokości ponad 1 mld dol. W roku 1981 za 9 miesięcy eksport do USA wyniósł ok. 302 mln dol. (93% w porównaniu z odpowiednim okresem 1980 r., podczas gdy procent ten w odniesieniu do innych KK wyniósł ok. 70%); import ok. 787 mln dol. (114,7%). Zwiększeniu uległo ujemne dla nas saldo bilansu handlowego.

Ważnymi dziedzinami polsko-amerykańskich stosunków gospodarczych są żegluga, rybołówstwo (korzystamy ze znacznych limitów połowowych w strefie u wybrzeży USA), komunikacja lotnicza, kooperacja przemysłowa (maszyny ciężkie, kineskopy).

W dziedzinie współpracy naukowo-technicznej na szczeblu rządowym parafowano nowe porozumienie o tej współpracy i jej finansowaniu (z końcem 1981 r. wygasa porozumienie dotychczasowe).

Współpraca i wymiana kulturalna przebiegała bez zakłóceń. W dziedzinie informacyjno-propagandowej staraliśmy się szczególnie wykorzystywać b. duży wzrost zainteresowania naszym krajem dla kształtowania właściwego obrazu Polski socjalistycznej. Udzielono stałych akredytacji w Polsce przedstawicielom głównych sieci telewizyjnych i czołowych organów prasowych. Na uwagę zasługuje wizyta, jaką złożyła w Polsce duża grupa członków kierownictwa wielkich przemysłowych koncernów amerykańskich, zorganizowana przez koncern prasowy Time-Life Inc.

6. Spośród ważniejszych wizyt i spotkań w 1981 r. należy wymienić przede wszystkim wizytę, jaką składa w USA w początkach grudnia 1981 r. Wicepremier Z. Madej (rezultatów jeszcze nie znamy).

Ponadto w 1981 r. odbyły się m.in. następujące wizyty i spotkania:

- wizyta w Waszyngtonie Z-cy Prezesa Rady Ministrów M. Jagielskiego (został przyjęty m.in. przez Wiceprezydenta Busha, bowiem wizyta u Prezydenta Reagana nie mogła się odbyć z powodu zamachu),

- spotkanie Min. J. Czyrka z Sekretarzem Stanu A. Haigiem z okazji Sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku,

- wizyta w Polsce senatora A. Cranstona,

- wizyta w Polsce przedstawicieli kierownictw wielkich amerykańskich koncernów przemysłowych,

- wizyta prezesa Occidental Petroleum A. Hammer'a,

- wizyta w Waszyngtonie delegacji kombatanów polskich – wyzwolicieli obozów koncentracyjnych,

- sesja w Warszawie Polsko-Amerykańskiej Rady Nadzorczej Funduszu im. Marii Skłodowskiej-Curie,

- posiedzenia polsko-amerykańskich grup rolnej i finansowej w ramach Polsko-Amerykańskiej Rady Gospodarczej zrzeszającej przedsiębiorstwa obu krajów.

AMSZ, Dep. III 49/84, w. 7

375

*30 listopada, pismo konsula generalnego w Mińsku o pogłoskach
w sprawie propagowania działalności NSZZ „Solidarność”
w czasie międzynarodowych targów lotniczych*

Минск, dnia 30.11.1981 r.

^hTajne^h ^bodtajnione – poufne^b Jerzy Roszak [?]^f
K u r i e r e m

DYREKTOR
DEPARTAMENTU ds STOSUNKÓW z ZSRR
MINISTERSTWA SPRAW ZAGRANICZNYCH
Towarzysz Jerzy ROSZAK

Informuję Towarzysza Dyrektora o incydencie, jaki miał miejsce w Mińsku podczas międzynarodowego pokazu sprzętu lotniczego w ramach RWPG – w końcu października br.

Przedstawiciele NRD rozpowszechnili informację o rzekomej działalności propagandowej pro-Solidarnościowej polskiej delegacji. Informację przekazał m.in. stały przedstawiciel Armii NRD przy UW w Mińsku przedstawicielowi Wojska Polskiego, a także oficjalny meldunek do Konsulatu Generalnego NRD złożył przewodniczący delegacji NRD.

Aczkolwiek Konsulat NRD oficjalnie nie przekazał nam tej informacji, to jednak z nieoficjalnych źródeł wiemy, że zawierała ona doniesienie o akcji propagandowej delegacji polskiej, której dowodami były m.in. naklejki „Solidarności” na dwóch eksponatach NRD oraz posiadanie znaczków „Solidarności” przez trzech przedstawicieli NRD. Niestety jedyne oficjalne źródło, tj. pułkownik NRD, wyjechał natychmiast do Berlina ^di nie mogliśmy w sposób oficjalny sprawdzić prawdziwości danych^d. ^b^b W tej sytuacji zwróciłem się do Kierownika Wydziału Zagranicznego KC KPB tow. Bronnikowa z prośbą o dokładne rozpoznanie sprawy. Z innych źródeł wiedzieliśmy, że akcja sprawdzania prowadzona była dosyć szeroko. ^dW odpowiedzi uzyskałem informację, że władze tutejsze nie natrafiły na jakikolwiek ślad działalności propagandowej Polaków i nie wnoszą w tej sprawie żadnych zastrzeżeń^d.

Po uzyskaniu takich zapewnień nie podejmowaliśmy dalszych akcji.

Łączę pozdrowienia
^fAleksander Woźniak^f

376

*30 listopada, notatka informacyjna
z rozmowy wiceministra Dobrosielskiego z ambasadorem USA*

Warszawa, dnia 30 listopada 1981 r.

P o u f n e

NOTATKA INFORMACYJNA

z rozmowy z Ambasadorem Stanów Zjednoczonych F. Meehanem⁸⁸

24 listopada br. przyjąłem ambasadora Meehana, który prosił o rozmowę przed swoim wyjazdem do Waszyngtonu. Omówione zostały aktualne problemy z zakresu stosunków dwustronnych, zwłaszcza gospodarczych.

1. Podkreśliłem, iż z rozmów z krajami Europy Zachodniej na tematy gospodarcze wynika, że większość naszych partnerów odkłada podjęcie konkretnych kroków wobec Polski do czasu, aż wypowie się Waszyngton. Relacje z rozmów z 16 krajami wierzycielskimi w Paryżu na temat odłożenia spłat należnych w roku 1982 wskazują, iż Stany Zjednoczone chciałyby ograniczyć porozumienie do okresu ^dpierwszego^d półrocza przyszłego roku. Jest to koncepcja bardzo ^dniekorzystna^d, która może ujemnie oddziaływać na nasze negocjacje z bankami prywatnymi. Ograniczanie porozumienia do pierwszych 6 miesięcy 1982 roku stworzyłoby wielkie trudności w realizacji reformy gospodarczej w Polsce, uniemożliwiając realistyczne planowanie. Przypominając ambasadorowi, iż strona polska skonkretyzowała swoje zapotrzebowanie na ^dkredytowe dostawy artykułów^d rolnych na okres amerykańskiego roku budżetowego 1981–1982 w ^dwysokości 734 milionów dolarów^d, podkreśliłem, iż brak odpowiedzi do chwili obecnej grozi przerwaniem ciągłości dostaw. Biorąc pod uwagę, iż kontrakty winny być zawierane już teraz, wystąpiliśmy o przyznanie wstępnie kredytu w wysokości 200 mln dol. dla zapewnienia najpilniejszych dostaw (kukurydza, soja, smalec itd.). Liczymy, iż w toku rozmów wicepremiera Zb. Madeja w Waszyngtonie uzyskamy konkretne odpowiedzi. Liczymy także na wyjaśnienie, w jakim zakresie Eximbank gotów jest zapewnić kredytowanie dostaw części zamiennych dla naszego przemysłu. Negatywne stanowisko Banku jest tym bardziej niezrozumiałe, że wchodzi m.in. w grę dostawy części zamiennych do inwestycji finansowanych w części przez ten bank (Tarchomin).

2. Przedstawiłem ambasadorowi znaczenie rozpoczynającej się 30 listopada drugiej tury negocjacji o przedłużenie umowy lotniczej. Warunki eksploatacji

⁸⁸ Zob. dok. nr 355.

linii lotniczej uległy zasadniczym zmianom, poważnie wzrosły koszty dewizowe LOT-u. Wszystkie te problemy wymagają rozwiązania, tak by komunikacja mogła być utrzymana. Od tego zależy, czy wymiana osobowa polsko-amerykańska będzie mogła być kontynuowana w obecnych rozmiarach.

3. Przedstawiłem ambasadorowi zainteresowanie strony polskiej w zrealizowaniu wizyty w USA ministra rolnictwa PRL. Zakres utrzymywanej od lat przez oba resorty współpracy uzasadnia kontakty na szczeblu kierowników resortów. Przy okazji wizyty na zaproszenie sekretarza Block'a min. Wojtecki mógłby również odwiedzić znanego przemysłowca Hammera, który zaprosił ministra proponując współpracę w zakresie produkcji przemysłowej przeznaczonej na potrzeby rolnictwa⁸⁹.

4. Amb. Meehan oświadczył, iż przedstawioną problematykę omówi w Waszyngtonie jeszcze przed wizytą wicepremiera Madeja. Ambasador rozumie stanowisko strony polskiej, jednak trudności budżetowe, jakie przeżywają obecnie Stany Zjednoczone, powodują opóźnienie w zajęciu stanowiska. Brak odpowiedzi nie powinien być utożsamiany z zajęciem stanowiska negatywnego. Ambasador nie miał jeszcze relacji z rozmów w Paryżu i nie mógł przedstawić oceny stanowiska poszczególnych delegacji. Uznał za jak najbardziej celowe złożenie wizyty przez min. Wojteckiego w Waszyngtonie⁹⁰.

W rozmowie uczestniczył dyr. Z. Szewczyk.

/-/ Dobrosielski

AMSZ, Dep. III 49/84, w. 2

⁸⁹ Do wizyty w 1981 r. nie doszło.

377

*1 grudnia, okólnik wiceministra handlu zagranicznego
o negocjacjach finansowych z Klubem Paryskim*

Warszawa, dn. 1.XII.198¹ r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 8202^c

^cSzef Placówki, Radca Handlowy

1. Adamkiewicz, Olejniczak, Wiedeń
2. Fekecz, Jaroszyński, Bruksela
3. Pawlak, Szwarc, Ottawa
4. Wujek, Kistryn, Kopenhaga
5. Wiśniewski, Wiśniewski, Helsinki
6. Kleszczyński, Kolonia
7. Wojtaszek, Hurnik, Rzym
8. Rurarz, Grochowski, Tokio
9. Bartoszek, Żyłkowski, Haga
10. Nowakowski, Piętowski, Oslo
11. Onacik, Madryt
12. Cieślar, Tymiński, Sztokholm
13. Motyka, Brzóska, Berno
14. Bisztyga, Kucharski, Londyn
15. Spasowski, Wójcik, Waszyngton

Podajemy informację na temat rozmów w Paryżu w dniach 19–20.XI.br. w sprawie refinansowania zadłużenia do spłaty w roku 1982¹. Rozmowy odbyły się z przedstawicielami rządów 16 krajów wierzycielskich i dotyczyły spłat kredytów gwarantowanych w zakresie kapitału i odsetek. W rozmowach wzięli także udział obserwatorzy MFW. Strona polska przedstawiła zaktualizowany raport o sytuacji gospodarczej i płatniczej kraju. W zakresie warunków strona polska wyszła z żądaniem ich poprawy w kierunku objęcia refinansowaniem 95% kapitału i odsetek oraz wydłużenia okresu kredytowania do 10 lat, w tym 5 lat karencji (5 plus 5). Ponadto delegacja zażądała uzyskania deklaracji o gotowości udzielenia Polsce kredytów transakcyjnych na rok 1982 jako warunku podpisania umowy.

¹ Zob. dok. nr 352.

W wyniku rozmów uzyskano następujące stanowisko strony zachodniej:

- podpisanie umowy generalnej na cały rok z zastrzeżeniem, że umowy dwustronne będą obejmować na razie I półrocze,
- objęcie refinansowaniem 90% spłat,
- czasokres kredytu 8 lat, w tym 4 lata karencji,
- uwarunkowanie umowy z rządami od podpisania umowy z bankami.

Stanowisko strony zachodniej zostało oprotestowane przez delegację. Odnosnie kredytów transakcyjnych delegacja zachodnie odbyła już po oficjalnych rozmowach odrębne wewnętrzne spotkanie. Według posiadanych informacji brak jest jednolitego stanowiska państw zachodnich w powyższej sprawie. Prawdopodobnie jednak na każdy przypadek żądać się ma szczegółowych informacji na temat przeznaczenia kredytu.

Następna tura rozmów przewidziana jest w niedługim czasie w Warszawie².

PODSEKRETARZ STANU

^fA. Karas^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

378

2 grudnia, notatka informacyjna

z rozmowy wiceministra Dobrosielskiego z ambasadorem RFN

Warszawa, dnia 2 grudnia 1981 r.

POUFNE

NOTATKA INFORMACYJNA

z rozmowy z ambasadorem RFN, G. Negwerem

1. W dniu 27 listopada br. przyjąłem ambasadora RFN G. Negwera i nawiązując do wizyty w Republice Federalnej delegacji „Solidarności” regionu Mazowsze z Bujakiem³, przedstawiłem stanowisko, że:

² Zob. dok. nr 428.

³ Zob. dok. nr 285 i 342.

– centrala tamtejszych związków zawodowych (DGB) nie wyciągnęła właściwych wniosków z naszej krytyki wystąpienia przedstawiciela DGB na zjeździe „Solidarności”, które oceniliśmy jako jawną ingerencję w nasze sprawy wewnętrzne;

– przebieg wizyty delegacji Bujaka w RFN, a zwłaszcza przekazanie przez DGB pełnego wyposażenia studia radiowego, oceniamy jako kolejny przejaw mieszania się w nasze sprawy wewnętrzne. Wiadomo bowiem, że w Polsce, tak jak i w wielu innych krajach, przepisy nie zezwalają na posiadanie przez osoby prywatne i instytucje pozarządowe rozgłośni radiowych.

W tym świetle mamy podstawy do stwierdzenia, że ze strony centrali zachodniemieckich związków zawodowych jest to świadome i celowe działanie przeciwko wysiłkom rządu polskiego na rzecz stabilizacji sytuacji w kraju. Ten krok DGB jest tym bardziej znamienny, że na terytorium RFN działają dwie rozgłośnie, które nadając programy w języku polskim systematycznie mieszają się w nasze sprawy wewnętrzne;

– dowiadujemy się, że w czasie wizyty w RFN Z. Bujak omawiał na szczepku politycznym (sekretarz frakcji SPD w Bundestagu, G. Jahn) sprawę pomocy w rozwiązaniu tzw. problemu więźniów politycznych w Polsce. Wyraziłem zdziwienie, że czynniki polityczne w RFN podejmują rozmowy na ten temat, gdyż niezależnie od aspektu mieszania się w nasze sprawy wewnętrzne nie ma powodów do zajmowania się tą kwestią, ponieważ w Polsce nie ma żadnych więźniów politycznych. Podkreśliłem, że niektórzy ekstremiści z „Solidarności” usiłują stwarzać sztuczny problem w celu wykorzystywania go dla pogłębienia destabilizacji. Żałujemy, że rozmówcy Bujaka nie zdystansowali się od podejmowania tego tematu. Wskazałem, że niezależnie od stanowiska, jakie rozmówcy z SPD zajęli w tej kwestii, delegacja „S” sam fakt podjęcia rozmów potraktowała jako gotowość do współdziałania i poparcia. Ewentualne dalsze kontakty w tej kwestii musiałyby bardzo zaciążyć na klimacie stosunków wzajemnych.

Zwróciłem się do Negwera, aby rząd RFN użył swoich wpływów i spowodował odstąpienie DGB od zamiaru przekazania „Solidarności” wyposażenia rozgłośni radiowej. Podkreśliłem, że DGB musi mieć świadomość wszystkich konsekwencji dla swych stosunków z polskim ruchem związkowym, jakie wyniknąć mogą z demonstracyjnego popierania ekstremalnego skrzydła „Solidarności”, dążącego do pogłębienia destabilizacji i konfrontacji z rządem.

Z uwagą odnotowaliśmy, że ani W. Brandt, ani H.J. Wischniewski nie podjęli inicjatywy Bujaka przyjęcia go na rozmowę.

Negwer początkowo zasłaniał się argumentem, że DGB jest organizacją niezależną od rządu i partii politycznych RFN. Wprawdzie znane są wpływy SPD w DGB, ale ostatnio zmalały one znacznie na tle różnicy zdań w sprawach społecznych i trudności gospodarczych. Negwer przyznał, iż wg doniesień agencji DPA „Solidarności” ofiarowano wyposażenie radiostacji, jednakże w gruncie rzeczy

chodzi rzekomo o dwa duże magnetofony i wzmacniacze przeznaczone dla studia radiowego. W rezultacie dyskusji N. uznał zasadność naszych zastrzeżeń. Zasugeruje, aby DGB wstrzymał się z przekazaniem daru do czasu osiągnięcia w Polsce porozumienia w kwestii dostępu „Solidarności” do środków masowego przekazu.

Negwer bronił Jahna podkreślając, że jest to rozsądny i realistycznie myślący polityk. Po zacytowaniu mu przebiegu rozmowy Jahna z naszą Ambasadą na ten temat N. stwierdził, że Jahn nie będąc członkiem rządu RFN „ma większy margines swobody”.

N. zapewniał, że przedstawiciele rządu RFN, w odróżnieniu od Jahna, nie podjęliby z Bujakiem dyskusji na temat więźniów politycznych w Polsce.

^{c2.}^dPrzy okazji Negwer poruszył sprawę wyjazdów z Polski na pobyt stały do RFN^d. Wyraził zadowolenie strony RFN z dotychczasowego stanu realizacji Zapisu Protokółarnego nadmienając zarazem, że w rezultacie wymiany listów między ministrami SZ PRL i RFN obowiązuje nadal procedura przyjmowania podań i udzielania zezwoleń na wyjazd (tzw. klauzula otwartości). Realizacja wyjazdów przebiegała dotychczas bez zakłóceń, co „wyciszyło” określone koła w RFN^e.

Są zaniepokojeni odmową przyjmowania w naszym MSZ „list interwencyjnych” i nie znają powodów tej odmowy.

N. obawia się, by sprawa wyjazdów nie stała się ponownie tematem kontrowersyjnym w stosunkach PRL–RFN. Z ich rozeznania i kontaktów z zainteresowanymi wynika, że nadal istnieje wiele spraw nie załatwionych. Wyraził nadzieję, że udzielanie zezwoleń na wyjazdy na pobyt stały do RFN będzie kontynuowane, tym bardziej że istnieje w Polsce tendencja do sformułowania nowych zasad polityki paszportowej i że w ramach tego nurtu można będzie umożliwiać również dalsze przesiedlanie się osób do Republiki Federalnej. ^dWyraził też duże zaniepokojenie z powodu postulatu posła E. Osmańczyka, aby akcję przesiedleń do RFN uznać za zakończoną^d. Ma nadzieję, że rząd PRL podobnie jak w przeszłości, tak i obecnie zajmować będzie w tej kwestii odmienne stanowisko.

^eW odpowiedzi podkreśliłem zrealizowanie przez stronę polską Zapisu Protokółarnego wykraczające znacznie poza przewidziane limity. Stoimy na gruncie wymiany listów ministrów SZ i nie uchylamy się od rozpatrywania spraw szczególnych o humanitarnym charakterze. „List interwencyjnych” ^dprzyjmować jednak nie będziemy^d. Określenia „interwencyjne” nie możemy dłużej tolerować. ^dNegwer zgodził się z koniecznością zrezygnowania z tego terminu^{de}.

Z różnych stwierdzeń N. wynika, że stronę zachodnioniemiecką nurtują pewne obawy, iż ostatecznie usztywnienie stanowiska rządu federalnego wobec naszych postulatów gospodarczo-finansowych może mieć wpływ na zwolnienie tempa wydawania zezwoleń na wyjazdy na pobyt stały do RFN.

Ze swej strony wskazałem na wielkoduszne podejście Polski do sprawy wyjazdu do RFN znacznej liczby naszych obywateli i wpływ czasu.

^{ed}Zapowiedziałem, że do tematu tego będziemy musieli wrócić w odpowiednim czasie^{de}.

3. Negwer nie zaprzeczał, że stanowisko rządu RFN w interesujących nas sprawach gospodarczych usztywniło się. Starał się nas przekonać, że powodem są jedynie trudności w zbilansowaniu budżetu RFN. Osobiście uważa, że czynnikiem sprzyjającym w rozwiązywaniu problemów finansowo-gospodarczych mogłoby być zaaktywizowanie dialogu politycznego.

Nawiązał do rozmowy z min. J. Czyrkiem w sprawie ustalenia terminu wizyty H.J. Wischniewskiego.

Oczekują naszych propozycji odnośnie terminów – zgodnie z zapowiedzią – na początku grudnia br. Celowym byłoby również wznowienie dialogu między klubem poselskim PZPR i frakcją SPD. Negwer nawiązał również do niezrealizowanej wizyty w RFN na najwyższym szczeblu⁴. Wyraził opinię, iż należałoby podjąć starania mające na celu dobre przygotowanie takiej wizyty. Gotowi są również wznowić konsultacje na szczeblu wiceministrów SZ.

W rozmowie uczestniczył dyr. J. Mąkosa.

/–/ M. Dobrosielski

^bTow. Ocieпка

” Tomczok

pr. odnotować akapit dot. wyjazdów i dołączyć do notatek z rozmów w tej sprawie a/a do Kanc. Dep. w związku z poprzednimi dot. wizyty Bujaka w RFN^b. ^fPichla^f

AMSZ, DK 2/87, w. 1

⁴ Mowa o odwołaniu planowanej w sierpniu 1980 r. wizyty Edwarda Gierka; zob. PDD 1980 lipiec–grudzień, dok. nr 45, 51, 81 i 102.

379

*3 grudnia, okólnik ministra spraw zagranicznych o posiedzeniu
Komitetu Ministrów Spraw Zagranicznych Układu Warszawskiego*

Warszawa, dn. 3 grudnia 1981 r.

T a j n eSZYFROGRAM Nr 8278^c

SZEFOWIE WSZYSTKICH PLACÓWEK DYPLOMATYCZNYCH

Informacja o posiedzeniu KMSZ w Bukareszcie w uzupełnieniu komunikatu:

1. Na tle obu pkt. porządku obrad – rozbrojenie i spotkanie madryckie – dokonano oceny syt. międz. Obecny okres charakteryzuje się ścieraniem tendencji odprężeniowej i konfrontacyjnej. Przyszłość stosunków W–Z zależy od tego, która zwycięży. KS muszą liczyć się z obiema. W szczególności ZSRR nie pozwoli naruszyć równowagi militarnej. Jednak nie dramatyzujemy sytuacji, a treść i język komunikatu jednoznacznie wskazuje, że KS nie rezygnują z odbudowy odprężenia.

2. Najwięcej uwagi poświęcono sprawie broni jądrowej w Europie. Gromyko poinformował, że uczestnicy poparli stanowisko ZSRR na rozpoczynające się rozmowy z USA. Główne założenia oparte na wypowiedziach Breżniewa w Bonn. Rumuni kładą nacisk na ostatni element tych propozycji (tzw. absolutna opcja zerowa), który wg ZSRR jest celem długofalowym, zaś bardziej realnym redukcja części potencjału jądrowego ZSRR w zamian za niewprowadzanie do Europy nowych rakiet USA. Inne sprawy rozbrojeniowe jak w komunikacie.

3. Spotkanie madryckie wkracza w końcowy okres, chociaż z powodu obstrukcji USA nie ma gwarancji sukcesu. Zarysował się już kształt dokumentu. Rozwiązanie sprawy strefy, która blokuje decyzję nt. KOMIR, możliwe na bazie uznania przez Zachód zasady, że Europa to nie tylko kontynent do Uralu, ale także wyspy i przyległe obszary morskie i powietrzne. Jeśli trzeba, KS gotowe pracować i po Nowym Roku⁵.

⁵ W notatce informacyjnej z 6 grudnia zapisano: „Poparto ponownie polską propozycję rozpoczęcia konferencji ws. odprężenia militarnego i rozbrojenia w Europie (KOMiR) w Warszawie. [...] Delegacja polska wniosła szereg poprawek i uzupełnień do pierwotnego rumuńskiego projektu komunikatu, w tym kilka o znaczeniu merytorycznym [...]. Przebieg i rezultaty posiedzenia zostaną wykorzystane w naszej pracy politycznej i dyplomatycznej dla wykazania konsekwentnej woli Polski i innych państw-członków UW powrotu do odprężenia i współpracy w stosunkach międzynarodowych. Wskazując na powagę sytuacji międzynarodowej wynikającą z niebezpiecznej tendencji do wzrostu wyścigu zbrojeń, zwłaszcza w dziedzinie broni jądrowych w Europie, inicjowanego

4. Poza naszym przemówieniem spraw polskich w zasadzie nie poruszano. W komunikacie uwzględniono szereg polskich propozycji, m.in. o znaczeniu dialogu politycznego W-Z, nieprolifracji BJ, niegrożeniu jej użyciem, nietworzeniu nowych sojuszków wojskowych, kontynuowaniu realizacji AK KBWE.

5. Posiedzenie było ważnym elementem zacieśnienia współpracy KS i koordynowania polityki zagranicznej członków UW w kluczowych problemach międzynarodowych. Wszyscy uczestnicy, włącznie z Rumunią, przyczynili się do dobrej atmosfery obrad.

6. Przebieg i rezultaty należy prezentować w szerokim kontekście odprężeniowej ofensywy *‘ZSRR i’* KS na różnych forum, nakierunkowanej zwłaszcza na Europę Zach., ale także na administrację USA. Wyważony, konstruktywny komunikat jest formą dialogu z Zachodem. Tak jak rozpoczęcie negocjacji ZSRR-USA w Genewie czy wizyta Breżniewa w Bonn powinien dostarczyć nowych impulsów dla ożywienia tego dialogu.

^fCzyrek^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

380

3 grudnia, pilna notatka w sprawie uzyskania pomocy kredytowej w RFN

Warszawa, dn. 3.XII.1981 r.

Tajne

PILNA NOTATKA

Radca Ambasady RFN Albrecht przekazał w dniu 3 bm. ustną odpowiedź rządu RFN na nasze aide mémoire z dnia 23.XI.br., w którym wychodząc ze stanowiska,

przez Zachód, będziemy aktywnie przyczyniać się do sukcesu nowych rokowań rozbrojeniowych, postulować ożywienie toczących się i wznowienie przerwanych – aby objąć negocjacjami jak najszerszy zakres problematyki rozbrojeniowej. W Madrycie będziemy aktywnie działać na rzecz pomyślnego zakończenia spotkania w rozsądnym terminie. Kontynuować będziemy analizowanie możliwych kroków, które zwiększyłyby bezpieczeństwo państw Europy Środkowej. Zintensyfikujemy przygotowania do II Sesji Specjalnej ONZ ws. rozbrojenia i rozpracowanie bliższej koncepcji merytorycznej KOMiR^g; AMSZ, Dep. I 41/84, w. 1. Zob. też dok. nr 361.

iż udzielony Polsce w 1975 r. kredyt wieloletni w wysokości 1 mld DM miał szczególny charakter, zaproponowaliśmy podjęcie odrębnych rozmów w sprawie odroczenia spłat rat i odsetek tego kredytu.

W naszym aide mémoire proponowaliśmy również, by z uwagi na specjalny charakter kredytu rozmowy przeprowadzić na szczeblu rządowym.

W odpowiedzi rząd RFN podtrzymuje swe dotychczasowe stanowisko, że rozmowy w sprawie przełożenia spłat kredytu powinny zostać podjęte możliwie pilnie między Bankiem Handlowym i bankiem „Kreditanstalt für Wiederaufbau”. Strona zachodnioniemiecka oczekuje na konkretne propozycje terminu podjęcia rozmów przez Bank Handlowy.

Albrecht stwierdził, że ich gotowość do podjęcia rozmów wynika z generalnego postulatu Polski odnośnie refinansowania naszego zadłużenia, przedłożonego w trakcie negocjacji paryskich.

Z powyższej reakcji rządu RFN wynika, że chce on uniknąć przyjęcia kwalifikacji szczególnego charakteru kredytu, a co za tym idzie, rozmów na szczeblu rządowym. Odwołanie się przez rząd RFN do rozmów paryskich wskazuje na jego zamiar prowadzenia rokowań na bazie warunków sformułowanych w rokowaniach wielostronnych.

W tej sytuacji proponujemy wyrazić zgodę na pilne podjęcie rozmów między obu bankami. W toku negocjacji nasza delegacja odwołując się do specjalnego charakteru kredytu powinna zgłosić postulat pełnego odroczenia spłat rat i odsetek na okres 8–10 lat. W razie nieprzyjęcia tego postulatu przez stronę RFN nasza delegacja nie powinna zgadzać się na rozwiązania kompromisowe i odłożyć rozmowy do następnego spotkania.

Nasza taktyka rozmów winna zmierzać do skłonienia RFN do całkowitego umorzenia kredytu wraz z odsetkami.

/–/ T. Olechowski

AMSZ, Dep. IV 46/84, w. 3 (druk: Polityka wobec Niemiec, dok. nr 197)

381

*4 grudnia, szyfrogram ambasadora w Moskwie
o radzieckich opiniach w sprawie pacyfikacji strajku
w Wyższej Oficerskiej Szkole Pożarniczej*

T a j n e

Szyfrogram Nr 2572/IV
z Moskwy, nadany 4.12.81, g. 9.40

Czyrek

W kręgach rządowych i politycznych Związku Radzieckiego wyrażana jest opinia, że akcja przeprowadzona w Wyższej Szkole Pożarnictwa jest ich zdaniem przełomem w dotychczasowym postępowaniu⁶. Mają nadzieję, że i w innych przypadkach będzie podobne działanie. Bardzo dobrze oceniają wystąpienie Olszowskiego, uznając je jako pryncypialne⁷. Fragmenty tego przemówienia odczytano w dzienniku telewizyjnym i opublikowano w „Prawdzie”.

/-/ Olszewski

AMSZ, ZD 23/84, w. 9, t. 96

⁶ Strajk okupacyjny w warszawskiej Wyższej Oficerskiej Szkole Pożarniczej rozpoczął się w nocy z 24 na 25 listopada. 2 grudnia protest został spacyfikowany przy użyciu śmigłowca i oddziałów specjalnych.

⁷ Prawdopodobnie mowa o wystąpieniu Stefana Olszowskiego w czasie obrad VI plenum KC PZPR (27–28 listopada), w którym odnosząc się do publikacji tygodnika „Rzeczywistość”, pozytywnie oceniał szereg artykułów krytycznych wobec KOR, KPN i NSZZ „Solidarność” oraz wobec paryskiej „Kultury” i Radia Wolna Europa. Tygodnik „Rzeczywistość” został powołany w maju z inicjatywy władz partyjnych, prezentował opinie zachowawczo-nacjonalistycznych kręgów PZPR. Minister spraw zagranicznych informował okólnikiem z 30 listopada: „VI Plenum zajmowało się problemami gospodarczymi, ^hponieważ pogarszające się warunki ekonomiczne rzutują^h ^cw sytuacji pogarszających się warunków ekonomicznych, rzutujących^c bezpośrednio na sytuację polityczno-społeczną kraju. W najbliższym okresie nie rysują się możliwości jej poprawy [...]. Uchwały Plenum należy ujmować i komentować w kontekście konsekwentnej realizacji idei FPN i zapowiedzi wprowadzenia środków zwiększających dyscyplinę społeczną. Na tym tle liczymy się z przeciwdziałaniem elementów ekstremalnych w «S» i dalszym zaostrzaniem sytuacji – dotychczas prowadzone rozmowy Rząd – «S» w grupach roboczych nie wykazują w żadnym z tematów woli porozumienia i wygaszania napięć”; AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148.

382

*4 grudnia, szyfrogram ambasadora w Belgradzie
o reakcjach ZKJ na wydarzenia w Polsce*

Tajne

Szyfrogram Nr 2657/IV
z Belgradu, nadany 4.12.81, g. 13.00

Kucza

1. Dowiedzieliśmy się z paru źródeł, że po IV Plenum KC PZPR Prezydium KC ZKJ skierowało do aktywu ZKJ krótki list (jako dokument poufny ścisłego zarachowania) zawierający ocenę sytuacji w Polsce. Główne tezy listu:

– kryzys jest wynikiem kumulacji błędów popełnianych od wielu lat przez polskie kierownictwa,

– obecną sytuację dodatkowo komplikuje fala strajków i związane z nią pogłębianie się trudności gospodarczych, jak również istotne zmiany w układzie sił społecznych i politycznych: rośnie rola kościoła, „Solidarność” stała się szybko masowym ruchem, w którym coraz większy wpływ zdobywają ekstremiści, działalność PZPR jest mało skuteczna m.in. z uwagi na utrzymujące się rozdzwienki w kierownictwie,

– gen. Jaruzelski najwyraźniej zmierza do takich rozwiązań politycznych, które nie byłyby wzorowane na doświadczeniach innych KS (ZSRR, Węgry, CSRS), lecz odpowiadałyby polskim realiom. Jest to zadanie bardzo trudne, choć stanowi jedyną realistyczną perspektywę,

– wydarzenia w Polsce wywołały falę krytyki ze strony pozostałych KS. Tylko ZKJ nie zajęła pozycji, która oznaczałaby pouczenie Polaków, jak mają rozwiązywać swe sprawy. Taką postawę m.in. reprezentowała jej delegacja na IX Zjeździe PZPR,

– możliwość interwencji radzieckiej należy oceniać obecnie jako niewielką z uwagi na doświadczenia z Afganistanem, jak i – przede wszystkim – żywotne zainteresowanie ZSRR postępowym dialogu z USA.

2. Sprawy polskie poruszane były także w przemówieniu końcowym D. Dragosavaca na ostatnim Plenum KC ZKJ (17 ub.m.). Odnośnego fragmentu tego wystąpienia nie opublikowano.

/-/ Kinecki

383

*4 grudnia, szyfrogram ambasadora w Dakarze
o emisji filmu dokumentalnego poświęconego zbrodni katyńskiej*

T a j n e
PILNE

Szyfrogram Nr 2624/IV
z Dakaru, nadany 4.12.81, g. 16.30

Czyrek

3 bm. tut. TV wyświetliła film dokumentalny pt. „Katyń” zrealizowany przez Francuzów. Film komentowany był przez francuskiego pisarza-historyka Alain Decaux.

Komentarz nieprzychylny (wrogi), oskarżający ZSRR. Z ambasadorem ZSRR (Jurij Belsky) dokonaliśmy wymiany poglądów w tej sprawie i doszliśmy do wspólnego wniosku, iż jest to ciąg dalszy imperialistycznej kampanii propagandowej skierowanej przeciwko ZSRR i Wspólnocie Socjalistycznej, zmierzającej do wywarcia wpływu na opinię społeczną, a tym samym podważenia autorytetu i polityki zagranicznej państw Wspólnoty Socjalistycznej. Na zakończenie spotkania J.B. zaproponował nasze wspólne wystąpienie z demarche do tut. MSZ oraz oddzielne spotkanie każdego z nas z tut. ministrem Informacji dla wyjaśnienia sprawy i złożenia protestu przeciwko tej pozycji programu TV.

J.B. wysłał dzisiaj w tej sprawie informację do swoich władz wraz z w/w propozycjami celem otrzymania decyzji.

Proszę o decyzję i wytyczne⁸.

/-/- Lech

AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 39

⁸ W odpowiedzi wicedyrektor Gugała polecał szyfrogramem z 11 grudnia: „1) Uważamy, że bardziej celowe jest wspólnie uzgodnione, ale oddzielne podejmowanie kroków interwencyjnych. Ewentualne demarche w MSZ pozostawcie radzieckim. 2) Wam sugerujemy odbycie rozmowy w kierownictwie TV i ew. w Ministerstwie Informacji *‘wyrażając oburzenie i’* wskazując na szkodliwość bezkrytycznego nadawania starych francuskich materiałów propagandowych mających na celu jątrzenie polsko-radzieckich stosunków przyjaźni. Film powtarza antykomunistyczne argumenty propagandy hitlerowskiej, dezinformuje i obiektywnie przynosi szkodę. 3) Prosimy ustalić, kto i kiedy wyprodukował film zakupiony przez senegalską TV. 4) Czy widzicie możliwość postulowania wobec TV nadania materiałów o stratach narodu polskiego w II wojnie światowej, zbrodniach hitlerowskich i wspólnym z ZSRR zwycięstwie”; AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 40.

384

*4 grudnia, szyfrogram ambasadora w Paryżu
w sprawie planowanej wizyty premiera Francji w PRL*

Tajne

Szyfrogram Nr 2647/IV
z Paryża, nadany 4.12.81, g. 20.00

Czyrek

Spotkanie z Pontillon 4 bm., z udziałem Junga i Kohorewicza.

1. Mauroy widzi wizytę jako wyraz przyjaźni i okazję do nawiązania merytorycznych kontaktów. Nie oznacza to jednak, że nie może być przejawów konkretyzacji zgodnych z naszymi życzeniami⁹.

2. Gotowi są rozważyć wspólny komunikat, który wyrażałby dążenie do rozszerzenia współpracy, wymieniałby uzgodnienia osiągnięte w czasie wizyty, dawał dyrektywy do działań poszczególnych resortów, jak np. współpraca w krajach trzecich, fundusz naukowo-techniczny, język polski. Dopuszcza możliwość wspólnego ustosunkowania się, choć w sposób bardziej generalny, do ważniejszych problemów międzynarodowych, jak bezpieczeństwo, rozbrojenie.

Prosił o możliwie pilne przedstawienie propozycji redakcyjnych.

3. Sprawy gospodarcze

Strona francuska nastawiała się na dyskusję natury generalnej. Czyni jednak przygotowania do podjęcia problemów merytorycznych. Uważa za naturalne i konieczne spotkania Delors z odpowiednikami w sprawach tak bilateralnych, jak i multilateralnych (szczegółowo – oddzielnie). Przyjedzie mocna delegacja z udziałem m.in. Haberer lub Camdessus i Freyche.

⁹ Szyfrogramem z 11 grudnia dyrektor Noworyta informował ambasadora w Paryżu: „9 bm. ambasador Dupuy powołując się na klimat przyjaźni i wzajemnej lojalności między obu krajami poinformował min. Dobrosielskiego, że strona francuska chciałaby odbyć wizytę w przewidywanym terminie, jednak przyjmie z pełnym zrozumieniem ew. jej odłożenie o kilka tygodni, jeśli byłoby to życzeniem strony polskiej z uwagi na obecne okoliczności. [...] Dobrosielski [...] powiadomił amb. Dupuy, że uwzględniając nowe okoliczności (niezwykle ważna sesja sejmu 15–16 bm. z możliwością przedłużenia, na której rozpatrzone będzie m.in. projekt ustawy o zw. zawodowych, oraz możliwe próby wywierania nacisku na Sejm – zapowiadane wiece itp.), skłaniają nas [one] do uznania, że pożyteczniejsze jest przełożenie wizyty o dwa, trzy tygodnie. Z uwagi na podane okoliczności i osobiste zaabsorbowanie naszego premiera zbieżność sesji Sejmu z wizytą nie sprzyjałaby jej przebiegowi. Chcielibyśmy uniknąć sytuacji kłopotliwych również dla naszych gości. Równocześnie stwierdziliśmy, że nadal bardzo życzymy sobie realizacji wizyty i doceniamy w pełni jej przyjazne intencje”; AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 111.

4. Strona francuska gotowa przedyskutować wybrane problemy współpracy kulturalnej (vide punkt 2).

Podejmujemy wstępne kontakty tutaj z doradcami Matignon. P. widzi możliwość wymienienia tych spraw w komunikacie jako uznanych przez premierów za ważne i skierowanych do właściwych ministrów do sfinalizowania.

5. Atmosfera rozmowy przyjazna. Żadnych pytań na temat ostatnich wydarzeń w Polsce. Podkreślanie zainteresowania Mauroy, zrozumienie dla potrzeby odpowiedniego wyrazu zewnętrznego treści rozmów (komunikat).

Wyraźne dążenie do nadania pierwszemu spotkaniu premierów jak najbardziej osobistego charakteru.

6. Potwierdza przyjazd Delors. Zrezygnowano z zamierzanego przyjazdu Jobert. Będzie natomiast bardzo reprezentatywna ekipa wywodząca się z głównych resortów gospodarczych.

Skład delegacji zostanie zakomunikowany przez Dupuy Ministrowi Czyrkowi.

7. Wasz 8279.

Przedstawiliśmy P. Obiecał wyjaśnić i pilnie poinformować.

/-/ Kułaga

AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 110

385

6 grudnia, notatka informacyjna w sprawie przebiegu spotkania KBWE w Madrycie

Warszawa, dn. 6 grudnia 1981 r.

Poufne

NOTATKA INFORMACYJNA Problematyka zasad KBWE na Spotkaniu Madryckim (11.XI.–19.XII.1980)

1. Ocena ogólna

W debacie na temat wcielania w życie Deklaracji Zasad KBWE ujawniły się wyraźnie dwie odmienne koncepcje odprężenia i przeciwstawne oczekiwania związane zarówno z przebiegiem Spotkania „Madryt-80”, jak i z dalszym rozwojem stosunków Wschód–Zachód.

Główne różnice sprowadzały się do następujących elementów:

Przyczyną pogorszenia sytuacji międzynarodowej – według państw socjalistycznych – są przede wszystkim próby uzyskania przez kraje NATO przewagi militarnej i narzucony w wyniku tej polityki wyścig zbrojeń; w ujęciu delegacji państw zachodnich główną przyczyną i źródłem napięcia jest radziecka interwencja w Afganistanie, przyspieszenie tempa zbrojeń ZSRR („SS-20”) i naruszanie praw człowieka w państwach socjalistycznych.

Miarą procesu odprężenia – w ujęciu państw socjalistycznych – jest rozwiązywanie kluczowych problemów bezpieczeństwa, a zwłaszcza zahamowanie wyścigu zbrojeń. W koncepcji państw zachodnich jest jego „wymiar ludzki i humanitarny”, a miarą postępu byłyby konkretne kroki w tej dziedzinie.

Istotą procesu KBWE – według koncepcji państw socjalistycznych – jest rozwój współpracy międzynarodowej, a państwa są jedynymi podmiotami tej współpracy; natomiast w ujęciu zachodnim – głównymi podmiotami w procesie KBWE są jednostki, obywatele, grupy „nadzoru i kontroli” własnych rządów, a istotą odprężenia jest uznanie – na podstawie IX zasady – ich prawa do publicznej i niezależnej działalności i krytyki własnych rządów, jeśli nie realizują one AK KBWE.

Państwa socjalistyczne akcentowały integralny charakter AK KBWE i podkreślały, że ścisłe przestrzeganie wszystkich zasad we wzajemnych stosunkach między wszystkimi państwami przeciwdziałałoby pogorszeniu się sytuacji międzynarodowej. Odrzucały koncepcje, jakoby Spotkanie Madryckie lub jakiegokolwiek inny organ powołany do życia w ramach procesu KBWE miał prawo do kontroli i nadzoru postępowania państw. Podkreślano przy tym, że Akt Końcowy nie jest traktatem zawartym na podstawie prawa międzynarodowego, lecz stanowi wyraz woli politycznej. Zwracano też uwagę, że istnieje ścisły wzajemny związek między rozwojem procesu odprężenia a postępowaniem w zakresie respektowania praw człowieka, rozszerzaniem swobód, wzrostem kontaktów etc.

Państwa zachodnie przyjmowały na ogół założenie, że Akt Końcowy nie wymaga w istocie żadnych działań z ich strony, a jego zasady adresowane są przede wszystkim do państw socjalistycznych. Podkreślano przy tym z naciskiem, że nie można stosować we wzajemnych stosunkach między państwami KBWE odmiennych zasad od przyjętych w Akcie Końcowym – a w szczególności, że żadne stosunki specjalne lub zasady wyższego rzędu (np. internacjonalizm socjalistyczny) nie mogą stanowić żadnego usprawiedliwienia dla nieprzestrzegania zasad KBWE.

2) Główne problemy

a) Sprawa Afganistanu była podnoszona praktycznie przez cały okres I fazy Spotkania, głównie przez USA, ale również przez pozostałe delegacje zachodnie (z wyj. Finlandii). Krytyka i rozumowanie tych państw oparte były na następujących przesłankach:

– Radzieckie wkroczenie do Afganistanu było złamaniem wszystkich 10 zasad KBWE, którymi sygnatariusze Aktu Końcowego zobowiązali się kierować zarówno we wzajemnych stosunkach, jak i „ze wszystkimi innymi państwami”, i dlatego powinno być przedmiotem obrad Spotkania Madryckiego;

– Sprawa Afganistanu przyczyniła się do wzrostu napięcia w świecie i w Europie, stymuluje wyścig zbrojeń, ponieważ wskazuje, że radziecki potencjał militarny nie jest przeznaczony wyłącznie do obrony;

– Jest to próba ograniczenia odprężenia w sensie geograficznym do Europy, co jest nie do zaakceptowania i winno być stosowane wobec wszystkich państw; nie ma możliwości przyjęcia selektywnego ich stosowania, np. tylko wobec sygnatariuszy AK.

Warunkiem powrotu na drogę odprężenia w stosunkach W-Z jest wycofanie wszystkich wojsk radzieckich z Afganistanu i stworzenie narodowi afgańskiemu możliwości swobodnego podjęcia decyzji w sprawie organizacji swego bytu państwowego.

Na zarzuty te Związek Radziecki zareagował ze spokojem; nie podejmował szczegółowych polemik i unikał konfrontacji, które mogłyby utrudniać przebieg prac, nawet wówczas, gdy delegacja amerykańska porównywała wydarzenia w Afganistanie z napaścią Włoch na Abisynię lub z polityką Hitlera przed II wojną światową.

Radzieckie stanowisko sprowadzało się do tezy, że jest to wewnętrzna sprawa rządu afgańskiego, a wprowadzenie problematyki Afganistanu na forum obrad w Madrycie jest łamaniem zasad KBWE, ponieważ: 1° – nie są to problemy bezpieczeństwa europejskiego; 2° – nikt nie ma złudzeń, że sprawy Afganistanu nie mogą i nie będą rozwiązywane w ramach procesu KBWE. Powściągliwe radzieckie podejście umożliwiło prowadzenie obrad w tonie rzeczowym, choć zarówno w tej sprawie, jak i praw człowieka nie nawiązano żadnego dialogu – były to raczej powtarzające się monologi.

b. Prawa człowieka

Przyjmując założenie, że istotą odprężenia jest jego „ludzki, humanitarny wymiar”, któremu należy podporządkować realizację całego procesu KBWE – USA i inne państwa NATO skoncentrowały swoją uwagę na ocenie wcielania w życie Aktu Końcowego przez pryzmat realizacji praw człowieka. W tym zakresie szczególne znaczenie „mają te sprawy”, których realizacja napotyka na trudności, a nie te, które są bez zakłóceń wykonywane. Wbrew sformułowaniu Aktu Końcowego – że wszystkie zasady „mają podstawowe znaczenie i powinny być stosowane jednakowo z uwzględnieniem pozostałych” – delegacje NATO powtarzały tezę, że prawa człowieka mają znaczenie priorytetowe. Polemizowano ze stanowiskiem KS, że w procesie realizacji AK główna rola przypada rządóm. Państwa NATO eksponowały zalecenie IX zasady (o współpracy), która przewiduje, że nie tylko

rządy, ale również jednostki i organizacje pozarządowe mają do odegrania ważną rolę w procesie współpracy.

W zakresie praw człowieka delegacje państw zachodnich akcentowały najsilniej następujące sprawy:

- dyskryminację niezarejestrowanych grup religijnych w ZSRR (zwłaszcza Unitów, baptystów i in.), jak również utrudnienia w wykonywaniu praktyk religijnych przez oficjalnie uznane grupy wyznaniowe (głównie katolicy, Żydzi, muzułmanie, buddyści); szczególnie wiele czasu poświęcono sytuacji Kościoła Katolickiego na Litwie i Ukrainie;

- dyskryminację Żydów w ZSRR i „podnoszenie antysemityzmu do rangi doktryny oficjalnej pod szyldem antysyjonizmu” (USA, Belgia, Holandia, Kanada i inne);

- prześladowania grup „nadzoru i kontroli” realizacji Aktu Końcowego KBWE w ZSRR i CSRS;

- aresztowania, zsyłki, umieszczania w klinikach psychiatrycznych dysydentów, twórców i naukowców; najczęściej powtarzano nazwiska Sacharowa, Orłowa, Szczarańskiego, Kowalowa, ale również wprowadzono „do obiegu” nowe nazwiska – np. V. Brajlowski, Bachmin, Kuk, Wielikanowa i wiele innych;

- postulowano wprowadzenie swobody emigracji;

- ograniczanie swobody badań i kontaktów naukowych, dostępu do literatury, dyskryminacyjne ograniczenie przyjęć na różne kierunki studiów; powoływanie się na protesty społeczności naukowej na Zachodzie, które np. w USA – po Afganistanie – wyraziły się w bojkocie przez 8000 amerykańskich uczonych wymiany naukowej z ZSRR;

- nowym elementem był postulat uznania w ZSRR swobody działania „wolnych związków zawodowych” (delegat Holandii powołując się na wystąpienie Lenina z 1903 roku);

- wprowadzono też krytyczną ocenę praw gospodarczych i społecznych w ZSRR i innych KS: w odpowiedzi na zarzuty o bezrobociu na Zachodzie wskazywano na niski standard życia w KS (zarobki niższe od zasiłków dla bezrobotnych na Zachodzie), istotne braki w funkcjonowaniu ubezpieczeń socjalnych, opieki zdrowotnej, brak lekarstw itd.

Kraje NATO dążyły do nawiązania w tych sprawach dialogu. W tym celu zdawkowo odnotowywano pewien postęp oraz niektóre osiągnięcia KS, zwłaszcza w dziedzinie praw społecznych i kulturalnych; wyjaśniano szczegółowo i chętnie, jakie działanie podjęto w USA w związku z niektórymi uzasadnionymi zarzutami radzieckimi skierowanymi pod adresem Stanów Zjednoczonych w Belgradzie.

Delegacja ZSRR zajęła obecnie – w odróżnieniu od Belgradu – stanowisko sprowadzające się do konsekwentnej prezentacji radzieckiego prawa wewnętrznego, bez wnikania w szczegółowe wyjaśnienie konkretnych spraw. Unikała z reguły formułowania zarzutów pod adresem państw zachodnich. Ograniczała się do stwierdzenia, że niektóre kraje, jak np. USA i Wielka Brytania, dopuszczają się rażących naruszeń praw człowieka w skali masowej, które – zgodnie z Kartą NZ i przyjętymi zobowiązaniami – mogą być uznane za zagrożenie dla międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa i powinny stanowić przedmiot międzynarodowej oceny; dotyczy to np. sprawy Irlandii Północnej oraz Ku-Klux-Klanu w USA, jak również stosunku policji do demonstrantów i pobiłania rasistom. KS często krytykowały fakt, że wiele państw NATO nie przystąpiło do Paktów Praw Człowieka (nie ratyfikowało ich lub – jak W. Brytania – uczyniło to z wieloma zastrzeżeniami), natomiast podejmują krytykę państw socjalistycznych za niepełne wykonywanie postanowień, którymi same nie są związane. Na tym tle dochodziło też do polemiki w sprawie Protokołu Fakultatywnego do obu Paktów oraz charakteru zobowiązań wynikających z AK KBWE. Chociaż kraje NATO ze względu na stanowisko RFN odmawiają z reguły znaczenia prawnego dokumentom KBWE (obawa, aby nie uznać ich za rodzaj traktatu pokojowego), to jednak zasadę VII praw człowieka uważają za wiążącą pod względem prawnym.

c) Inne zasady

W kontekście praw człowieka państwa zachodnie przedstawiły argumentację, zgodnie z którą zasada nieingerencji (VI) nie może być interpretowana w sposób rozszerzający i wyłączać z zakresu debaty jakiegokolwiek naruszenia praw człowieka. Sprowadza się ona – ich zdaniem – wyłącznie do zakazu interwencji lub groźby interwencji zbrojnej lub gospodarczej. Stanowisko ZSRR i innych KS wyrażało inną koncepcję (opartą na interpretacji AK KBWE w kontekście art. 2 pkt. 7 Karty NZ), określającą wyraźnie zakres spraw należących do wyłącznej władzy suwerennej zainteresowanego państwa.

W debacie na temat zasad terytorialnych (III i IV), do których wszystkie KS przywiązywały szczególne znaczenie, podkreślając ich rolę dla utrzymania pokoju w Europie – na odnotowanie zasługują następujące elementy:

- nikt bezpośrednio nie kwestionował w żadnej formie trwałości i definitywnego charakteru istniejących w Europie granic; delegat RFN stwierdził, że nie było w tym zakresie żadnych naruszeń w Europie, co spotkało się z ostrą polemiką delegata NRD (z naszej strony trzykrotnie poruszaliśmy konieczność uchylecia ustawodawstwa godzącego w trwały charakter granic ustanowionych w wyniku II wojny światowej oraz innych aktów podważających pokojowy ład w Europie przez różnicowanie statusu prawnego istniejących granic);

- państwa zachodnie usiłowały wykorzystać również ocenę realizacji zasad terytorialnych do krytyki akcji wojsk radzieckich w Afganistanie;

– negatywnie ocenić należy fakt, że delegacja RFN w polemice z NRD powróciła do rozróżniania między zasadą nienaruszalności granic a „nietykalności” granic, co miało stanowić uzasadnienie możliwości dokonywania pokojowych zmian.

Państwa zachodnie omawiały z reguły znaczenie zasad suwerenności (I), nieużycia siły (II) oraz nieingerencji (VI) i prawa narodów do samostanowienia (VIII) w kontekście wydarzeń w Afganistanie. Delegat RFN, podważając tezę NRD w sprawie zmniejszenia aktywności militarnej krajów UW i zagrożenia wynikającego z wielkich manewrów NATO, podniósł sprawę ograniczeń wprowadzonych w związku ze wzmożonymi przesunięciami wojsk na granicy zachodniej Polski (podobne tezy pojawiły się w dn. 16.XII w wystąpieniach na Plenum delegatów Francji i Szwecji oraz 19.XII – USA i Hiszpanii). Poruszano sprawę ruchów wojsk wokół Polski w związku z wymienionymi zasadami (groźba użycia siły, interwencji, naruszenie suwerenności i prawa do swobodnego decydowania o swoim losie), jednak ani razu nie wymieniono nazwy naszego kraju.

Niemniej kontrowersyjny był przebieg debaty nad zasadą dot. pokojowego rozstrzygania sporów (V). Na ogół pozytywnie oceniono prace Spotkania ekspertów w Montreux, chociaż zarysowała się zgodność w kwestii nierealności wypracowania przy obecnym stanie stosunków Wschód–Zachód obligatoryjnego europejskiego systemu rozstrzygania sporów. Niemniej ZSRR ocenił pozytywnie doświadczenia z Montreux i zapowiedział uważne i pozytywne podejście do propozycji nowego spotkania tego typu. Zdecydowanie negatywnie do tej idei odniosła się Austria, kwestionując celowość tego typu narady ekspertów. Szczególnie ostrej krytyce poddała Austria projekt KS zgłoszony w Montreux w sprawie obowiązkowych konsultacji.

Stosunkowo dużo uwagi poświęcono zasadzie wykonywania w dobrej wierze zobowiązań wynikających z prawa międzynarodowego (X). Stany Zjednoczone prezentowały swoje dokonania w formie półrocznych raportów prezydenta do Kongresu, a zwłaszcza z listopada 1979 r., które po raz pierwszy zawierało samokrytyczne akcenty o stanie realizacji AK w USA. Jednak teza ogólna amerykańskiej samooceny była wysoka: „W realizacji Aktu Końcowego KBWE Stany Zjednoczone nie mają sobie równych”. Podejście radzieckie koncentrowało w związku z X zasadą uwagę na stanie prawno-traktatowych zobowiązań i ich realizacji w formie przepisów i ustaw.

Stosunkowo najwięcej miejsca poświęciła realizacji tej zasady delegacja polska w kontekście zgodności (i usuwania sprzeczności) między wykonywaniem zobowiązań międzynarodowych a stanem prawa wewnętrznego w Polsce i w innych krajach sygnatariuszach KBWE. Odnotowano przy tej okazji pozytywne doświadczenia Polski, ZSRR i kilku państw zachodnich.

3. Aktywność polskiej delegacji

W debacie nad realizacją zasad delegacja polska przedstawiła w 8 wystąpieniach stanowisko naszego kraju wobec poszczególnych zasad. Przemówienia dotyczyły ważnych i aktualnych aspektów stosowania i właściwej interpretacji zasad mających istotne polityczne i prawne znaczenie z polskiego punktu widzenia: umacniania zasad terytorialnych, nieużycia siły, nieingerencji w sprawy wewnętrzne oraz wykonywania w dobrej wierze zobowiązań wynikających z prawa międzynarodowego i Aktu Końcowego KBWE.

Polska polityka zagraniczna ani wewnętrzne sprawy naszego kraju nie były w ramach grupy roboczej do spraw zasad przedmiotem ocen krytycznych. Sporadycznie odnotowywano pozytywne doświadczenia w bilateralnych stosunkach (Francja, Kanada i inne). Zgodnie z ogólną zasadą niepogarszania stosunków dwustronnych formułowaliśmy krytyczne opinie wyłącznie pod adresem RFN – jednak w formie, która nie wymagała odpowiedzi ze strony delegacji RFN.

4. Nowe propozycje

W sprawie zasad zgłoszono do dn. 19.XII.1980 łącznie 19 propozycji: wszystkie projekty państw NATO dotyczą praw człowieka (polepszanie realizacji tych praw, Forum Praw Człowieka, okrągłe stoły na ten temat etc.) oraz zwalczania terroryzmu; Watykan złożył projekt dot. swobód religijnych (z uwzględnieniem tzw. niezarejestrowanych grup i wyznań), Szwajcaria – zwołania następnego spotkania ekspertów na temat pokojowego rozstrzygania sporów. Propozycje KS dotyczą umacniania zasad: w trybie jednostronnym – w ustawodawstwach (Polska i ZSRR), w trybie dwu- i wielostronnym – w umowach i deklaracjach (Bułgaria, NRD), zalecenie ratyfikacji Paktów praw człowieka – przez państwa, które tego nie uczyniły (Bułgaria, NRD, CSRS), realizacji prawa do pracy (Rumunia). Jugosławia przedstawiła propozycję, która – w formie pośredniej – jest reakcją na wydarzenia w Afganistanie i dotyczy globalizacji odprężenia i powstrzymania pogarszania się sytuacji międzynarodowej.

Najmniej realne są 2 projekty NATO: na temat zwołania ekspertów w sprawie praw człowieka oraz nowa wersja dokumentu z Belgradu zawierająca postulat legalizacji grup opozycyjnych i zachętę obywateli do krytyki własnych rządów za niewykonywanie AK KBWE. Propozycje te w znacznej mierze przeznaczone są na użytek opinii publicznej.

5. Perspektywy

Uzgodnienia w sprawie nowych postanowień na temat zasad będą możliwe, jeśli osiągnięte będzie porozumienie w sprawie wojskowych aspektów bezpieczeństwa. W takim przypadku byłyby poważne szanse włączenia polsko-radzieckiej propozycji do Dokumentu Końcowego. Przyjęcie tej formuły miałoby pewne znaczenie w naszych stosunkach z RFN jako dodatkowy instrument umożliwiający stopniowe usuwanie rewizjonistycznej nadbudowy w zachodnioniemieckim

systemie prawnym. Nie można też wykluczyć włączenia niektórych elementów z projektów państw NATO w ramach szerszego pakietu porozumień.

Opr. Adam D. Rotfeld

/-/ Jerzy M. Nowak

AMSZ, Dep. IV 45/84, w. 11

386

*7 grudnia, szyfrogram dyrektora Departamentu Konsularnego
do ambasadora w Wiedniu
w sprawie zawieszenia ruchu bezwizowego między Polską i Austrią*

Warszawa, dn. 7 grudnia 1981 r.

Tajne

^dNATYCHMIAST!^d

SZYFROGRAM Nr 8336^c

ADAMKIEWICZ – WIEDŃ

Ambasada austriacka poinformowała notą o zawieszeniu stosowania z dniem 8 bm. umowy o ruchu bezwizowym między Polską i Austrią, z wyjątkiem posiadaczy paszportów dyplomatycznych, służbowych i zezwoleń dla personelu latającego¹⁰.

Ze swej strony podejmujemy analogiczną decyzję z mocą od 21 grudnia br. Odpowiednią notę prześlemy Zanettiemu 8 bm.

Występujemy także do Austriaków o zezwolenie na pewien czas na przejazd obywatelom polskim tranzytem przez terytorium Austrii bez wiz.

Instrukcje w sprawie wydawania wiz otrzymacie¹¹.

^fPichla^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 147

¹⁰ Umowę o wzajemnym zniesieniu obowiązku wizowego podpisano 18 lipca 1972 r.

¹¹ W pilnej notatce z 4 grudnia, relacjonując wypowiedź ambasadora Austrii, odnotowano: „Zastrzegając się, iż mówi prywatnie, Zanetti powiedział, iż zmuszeni byli podjąć tę

387

*7 grudnia, szyfrogram dyrektora Departamentu IV do ambasady w Kolonii
w sprawie budowy ośrodka uchodźczego dla obywateli PRL*

Warszawa, dn. 7 grudnia 1981 r.

WOJTKOWSKI – KOLONIA

We Frankfurcie, w rejonie Eschbornbahn, na terenie b. lotniska sportowego, władze RFN przygotowują nowy obóz dla «uciekinierów» z Polski. Prace przygotowawcze ulegają opóźnieniu z uwagi na stanowcze protesty mieszkańców.

Zapytajcie DKP, czy mogliby pomóc w nasileniu protestów przeciwko budowie obozu.

Poinformujcie o sygnałach, że władze RFN i burmistrz Wallmann skłonne są liczyć się z protestami.

^fNoworyta^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 71

decyzję z uwagi na własne trudności gospodarcze i naciski wewnętrzne. Obecnie około 19 tys. obywateli polskich ubiega się o azyl polityczny w Austrii. Wg szacunkowych ocen około 50 tys. Polaków przebywa na terenie Austrii, a napływ stale rośnie. Rząd Austrii wydał na tę akcję ponad 800 mln. schillingów ^fszylingów^f, tj. cztery razy tyle, niż wynosi ostatnio wynegocjowana transza kredytu dla Polski. W Austrii rośnie bezrobocie (aktualnie ca 40 tys.), mają ponad 50 mld. sch. deficytu budżetowego, co obok innych czynników powoduje mocne naciski, by nie przyjmować Polaków i nie umożliwiać im pracy na «czarnym rynku». Wspominał o niechęci innych krajów zachodnich, w tym USA, do przyjmowania Polaków z Austrii. (Reagan na list Kreiskiego w tej sprawie odpowiedział negatywnie)”; AMSZ, Dep. IV 45/84, w. 3.

388

*9 grudnia, szyfrogram przewodniczącego Komisji Planowania
(z Waszyngtonu) do I sekretarza KC PZPR o przebiegu wizyty w USA*

*T a j n e
P i l n e*

Szyfrogram Nr 2798/IV
z Waszyngtonu, nadany 9.12.81, g. 07.30

Jaruzelski

1. 8 bm. odbyłem dłuższą rozmowę z wiceprezydentem Bush'em. Przedstawiłem konkretne sprawy ekonomiczne, podkreślając, że właściwa pomoc ekonomiczna z zagranicy może wesprzeć nasze wysiłki w przezwyciężeniu kryzysu. B. odpowiedział, że udzielenie Polsce kredytów rolnych zostanie rozstrzygnięte przez Reagana w ciągu kilku dni. W innych sprawach zapewnił ogólne życzliwe podejście zważywszy tradycje przyjaźni z narodem polskim i zainteresowanie Polską, zwłaszcza ze strony Amerykanów polskiego pochodzenia.

Prosił o naświetlenie stosunku do „Solidarności”, która „podbiła wyobraźnię” przeciętnego Amerykanina i jest utożsamiana z „wolnością”. Udzieliłem wyjaśnień. Przyjął ze zrozumieniem.

Pytał o pomoc ekonomiczną ZSRR i innych KS, jako że wielu Amerykanów nie rozumie, dlaczego Polsce, członkowi Układu Warszawskiego, mają pomagać USA. Poinformowałem o skali i zakresie tej pomocy. Informacje te B. uznał za pomocne. Atmosfera rozmowy dobra.

2. Z rozmów z poszczególnymi ministrami (Dep. Stanu, Skarbu, Handlu, Rolnictwa) wynika, iż są szanse na uzyskanie części kredytów rolnych, że USA będą popierać stosunkowo szybkie przyjęcie Polski do MFW, utrzymają kwoty rybołówcze na dotychczasowym poziomie, będą kontynuować nieodpłatną pomoc żywnościową w dotychczasowym wymiarze. Natomiast możemy spotkać się z trudnościami w zawarciu umowy o jednorazowym refinansowaniu spłat kredytów przypadających na cały 82 rok. Rozmówcy, zwłaszcza min. Skarbu, forsują zawarcie umowy na I półrocze 82 i w zależności od poprawy sytuacji w Polsce zawarcie umowy na II półrocze.

W Eximbanku uzyskano obietnice uruchomienia krótkoterminowego kredytu 25 mln dolarów na zakup surowców i komponentów oraz zapowiedź przychylnego rozpatrzenia średnioterminowych kredytów.

Generalnie oceniam, że jest duża ostrożność co do znacznego angażowania się finansowego. Wynika ona z oceny sytuacji polityczno-wewnętrznej w Polsce,

a także z własnych trudności budżetowych (rekordowy deficyt w 82 roku, wielkości 109 mld dolarów).

Szczegółowe wyniki przedstawię po powrocie.

3. Odbyłem także rozmowy z senatorem Percy, kongresmanami Zabłockim i Derwińskim. Szeroko naświetliłem sytuację polityczną i ekonomiczną w Polsce i plany rządu wyprowadzenia kraju z kryzysu i tworzenia porozumienia narodowego. Atmosfera w Kongresie dla naszych spraw sprzyjająca. Zapewniali o poparciu naszych dążeń ekonomicznych, choć – podobnie jak przedstawiciele Administracji – wskazywali na obiektywne ograniczenia budżetowe.

4. Wątki polityczne były obszerne w rozmowie ze Stoessellem, który m.in. stwierdził, że USA z szacunkiem podchodzą do dotychczasowej polityki rządu i życzą powodzenia w tworzeniu porozumienia narodowego. Interesowały go plany uchwalenia ustawy przez Sejm dot. nadzwyczajnych pełnomocnictw rządu i reformy ekonomicznej¹². Wyjaśniłem. Sądzę, że przekonałem go (i innych rozmówców), że nie jest intencją rządu odkładanie reformy ekonomicznej¹³.

/–/ Madej

AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 144

¹² Wprowadzonego na przełomie listopada i grudnia pod obrady Sejmu projektu ustawy o nadzwyczajnych pełnomocnictwach dla Rady Ministrów ostatecznie nie uchwalono.

¹³ W niedatowanym sprawozdaniu z wizyty delegacji polskiej w USA (7–10 grudnia) z wicepremierem Madejem na czele zapisano: „7. Konkluzje i wnioski: a) Wszyscy rozmówcy ze strony USA odnieśli się ze zrozumieniem do polskich postulatów dotyczących kredytów rolnych, z jednoczesnym jednak wskazaniem na własne trudności budżetowe oraz prawne, jak również na konieczność dążenia ze strony polskiej do zmiany struktury wykorzystania tych kredytów w kierunku większego udziału środków produkcji. [...] W sprawach natomiast zmiany warunków refinansowania wypowiedzi były bardzo ostrożne i sprawa pozostaje otwarta [...]. b) Ze strony polskiej należy przygotować program zmiany struktury zakupów rolnych z USA począwszy od roku 1983 w kierunku zmniejszenia bezpośrednich dostaw zbóż i pasz na rzecz środków produkcji [...]. c) Współpracę przemysłową należy ukierunkować na: – udział dużych firm USA w procesie realizacji niektórych zatrzymanych inwestycji w przemyśle chemicznym oraz maszynowym, – rozwój mniejszych firm, w tym zakładów produkcyjnych o charakterze polonijnym, podejmujących przede wszystkim produkcję dla potrzeb naszego rynku wewnętrznego. [...] e) Należy kontynuować działania dla tworzenia w USA przychylniej atmosfery dla spraw polskich zarówno w środowiskach politycznych, jak i gospodarczych. W tym celu m.in. istnieje potrzeba podtrzymania kontaktu z przedstawicielami Kongresu USA (Rostenkowski, Zabłocki, Percy) oraz środowisk przemysłowych (Hammer)”; AMSZ, Dep. III 49/84, w. 2.

389

*9 grudnia, szyfrogram ambasady w Kolonii w sprawie
organizowania przez ugrupowania ziomkowskie akcji pomocowych dla PRL*

*T a j n e
PILNE*

Szyfrogram Nr 2796/IV
z Kolonii, nadany 9.12.81, g. 12.40

Noworyta – Pichla

W nawiązaniu do wcześniejszych informacji sygnalizujemy kolejne przykłady aktywizacji działań związków przesiedleńczych na kierunku polskim w powiązaniu z akcją pomocy dla naszego kraju. Rysuje się coraz wyraźniej linia na zorganizowane nawiązywanie kontaktów i obdarowywanie miast polskich, nad którymi sprawują tzw. patenschafty poszczególne miasta w RFN. Do akcji tej koła przesiedleńcze wciągają czynniki urzędowe miast zachodnoniemieckich.

Ostatnie przykłady: miasto Witten zebrało 9 ton żywności i lekarstw w celu przekazania jeszcze przed świętami własnymi środkami transportowymi do Tczewa, nad którym ma patronat. Transportowi towarzyszyć ma kilkusobowa delegacja przedstawicieli miasta. Nawiązano już kontakty z Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Tczewie, które jakoby wyraziło zadowolenie z tej inicjatywy i gotowość przyjęcia pomocy. Podobną akcję podjęło miasto Herford w stosunku do Gorzowa Wielkopolskiego, nad którym sprawuje patenschaft. Oprócz przekazania pomocy chcą zabrać wystawę w celu eksponowania jej w Gorzowie oraz przeprowadzić rozmowy nt. współpracy kulturalnej, wymiany młodzieży itp. (przed kilku tygodniami już ustosunkowaliśmy się negatywnie do prób eksponowania tej wystawy).

Uważamy, że należy rozważyć możliwości przeciwdziałania tej akcji z uwagi na jej oczywiste negatywne aspekty polityczne. Jeżeli nasze propozycje przekazania darów w innej formie lub do innej miejscowości w Polsce nie są przyjmowane, nie udzielamy wiz. Rozmowy te są trudne, ponieważ propozycje nasze oznaczają w praktyce pokrzyżowanie politycznych celów, które są z tymi inicjatywami związane.

Zwracamy uwagę, że jeżeli zjawisko odmowy udzielania wiz przyjmie szersze rozmiary, możemy stać się obiektem politycznych ataków w RFN. Krytyczne głosy mogą odezwać się również w kraju.

Uważamy za niezbędne przypomnienie w pilnym trybie władzom terenowym w kraju o instytucji patenschaftu i jej politycznych celach oraz zwrócić uwagę, aby

nie podejmowano rozmów z tymi miastami w RFN, które z tytułu sprawowania patenschaftu oferują pomoc.

Proszę o Wasze stanowisko¹⁴.

/-/ Wojtkowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 70

390

*9 grudnia, okólnik wiceministra Olechowskiego
do ambasad w Waszyngtonie, Paryżu i Londynie
w sprawie możliwości zawieszenia spłaty polskiego zadłużenia*

Warszawa, dn. 9 grudnia 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 8409^c

WASZYNGTON – SPASOWSKI

PARYŻ – KUŁAGA

LONDYN – GORAJEWSKI

Jak Wam wiadomo, sytuacja płatnicza kraju jest niezwykle trudna. Rozważana jest obok innych rozwiązań możliwość moratorium.

Prosimy wysondować ostrożnie i nieoficjalnie, z wypróbowanymi i poważnymi rozmówcami, jakie byłyby gospodarcze i polityczne konsekwencje ogłoszenia przez Polskę moratorium. Zapewnijcie, że opcja moratoryjna byłaby rozwiązaniem ostatecznym, podjętym tylko w wypadku, gdyby rozmowy w/s warunków refinansowania i nowych kredytów nie przyniosły postulowanych przez nas rezultatów.

¹⁴ Szyfrogramem z 8 grudnia dyrektor Pichla informował ambasadę w Kolonii: „Mamy narastającą ilość sygnałów od Kosia o przyjeździe wraz z darami osób towarzyszących, najczęściej z partii politycznych, organizacji społecznych, dziennikarzy, co świadczy, że akcję pomocy zamierza się dyskontować propagandowo-politycznie, w czym nie jesteśmy zainteresowani. Podejmijcie ten temat w ramach Waszych kontaktów z SPD. Przyjazdy z darami ograniczajcie do osób niezbędnych w transporcie, wyjątkowo ofiarodawców, a nie organizatorów zbiórki. W przyjazdach dziennikarzy i działaczy politycznych obowiązują ogólne zasady wizowe”; AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 71.

Poinformujcie o ew. precedensach (ogłoszeniu moratorium przez in. państwa i konsekwencjach w kraju urzędowania)¹⁵.

^f*Olechowski^f*

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148.

391

9 grudnia, notatka Departamentu I MSW w sprawie polityki gospodarczej ZSRR wobec Polski

Dotyczy: radzieckiej polityki gospodarczej wobec Polski i innych państw socjalistycznych¹⁶

Według jednoźródłowej informacji przedstawiciele szczebla wykonawczego radzieckiego MSZ oceniają, że sytuacja ekonomiczna ZSRR, a zwłaszcza żywnościowa i surowcowa, jest znacznie bardziej krytyczna, niż przedstawiono to na ostatnim Plenum KC KPZR¹⁷. Wynika to nie tylko z „przyczyn subiektywnych”, ale także ze wzrostu wydatków zbrojeniowych oraz wielkości zaangażowania, m.in. w Afganistanie, Wietnamie i na Kubie. W związku z wysokim importem zbóż naruszone zostały radzieckie rezerwy dewizowe. W tych warunkach – biorąc pod uwagę możliwość zerwania rokowań rozbrojeniowych z USA – ZSRR musi podjąć działania zmierzające do utrzymania pełnej niezależności finansowej od Zachodu, gwarantującej swobodę wyboru taktyki w stosunkach ze Stanami Zjednoczonymi. Dlatego też:

– ZSRR musi oszczędniej gospodarować dewizami i surowcami, a pozostałe kraje RWPG powinny „we własnym zakresie ulżyć zobowiązaniom radzieckim” i poszukiwać alternatywnych źródeł zaopatrzenia. W przyszłości dostawy z ZSRR winny mieć dla nich jedynie charakter uzupełniający oraz stanowić ostateczną rezerwę w pokonywaniu trudności płatniczych,

– również Polska musi się liczyć z ograniczeniem zakresu dwustronnej współpracy. Choć nie można tych restrykcji widzieć jako przejawu niezadowolenia

¹⁵ Zob. dok. nr 393.

¹⁶ Notatka została przesłana ministrowi spraw wewnętrznych. W piśmie przewodnim Departament I MSW informował: „W załączeniu przedstawiam informację dotyczącą radzieckiej polityki gospodarczej wobec PRL i innych krajów socjalistycznych. Informację tę uzyskał kierownik naszego punktu operacyjnego w Belgradzie od rezydenta radzieckiego na tamtejszym terenie”; AIPN, 02011/1088.

¹⁷ Obradowało 16 listopada.

z sytuacji wewnętrznej w PRL, ZSRR nie jest skłonny w dalszym ciągu „alimentować polskich eksperymentów dialogowych”. Podzieli się z Polską „wszystkim, co posiada, ale tylko wtedy, gdy będzie przekonany, że pomoc taka służy umocnieniu socjalizmu”. Tymczasem „rząd PRL wykazuje coraz większe lekceważenie dla zobowiązań, w tym militarnych, wobec ZSRR”. W tej sytuacji wzajemne stosunki gospodarcze będą coraz wyraźniej ustawiane w płaszczyźnie „korzyści handlowych”. W najbliższym czasie potrzeba przejścia na taką formułę kontaktów będzie prezentowana przez poszczególne radzieckie ministerstwa zaangażowane we współpracę z Polską.

AIPN, 02011/1088

392

*[przed 10 grudnia], notatka konsulatu generalnego w Chicago
o polityce amerykańskiej wobec mniejszości etnicznych*

Notatka nt. polityki administracji Reagana
wobec grup etnicznych ze szczególnym uwzględnieniem grupy polskiej¹⁸

Zarówno analiza dostępnych materiałów, jak i obserwacja faktów i zjawisk zachodzących w życiu politycznym USA wykazują, iż administracja republikańska nie ujawnia dotąd istnienia określonej polityki i konkretnego programu w dziedzinie problematyki etnicznej. Jest to widoczne zwłaszcza w porównaniu z aktywnością polityki w tym zakresie prowadzonej przez administrację Cartera, kiedy to w analogicznym okresie (11 miesięcy) 1977 r. zarysowały się wszystkie w zasadzie główne tendencje Waszyngtonu w stosunku do grup etnicznych. Z dotychczasowych obserwacji wynika, iż posunięcia Reagana i jego ekipy ograniczają się w zasadzie do uwzględniania czynnika etnicznego w realizacji potrzeb bieżącej polityki wewnętrznej oraz w odniesieniu do strategii polityki zagranicznej. Świadczy o tym przede wszystkim fakt, iż w głównej mierze można mówić o relacjach pomiędzy administracją waszyngtońską a następującymi grupami etnicznymi: żydowską, łатыnoską i murzyńską. Z każdą z tych grup związane są istotne zarówno dla polityki zagranicznej, jak i życia wewnętrznego USA problemy.

Grupa żydowska funkcjonuje w zasadzie jako lobby proizraelskie. Jej potencjał organizacyjny, finansowy, intelektualny i propagandowy (oponowanie ośrodków naukowych – w tym głównie zajmujących się problematyką polityczną oraz

¹⁸ Notatka została 10 grudnia przesłana przez konsula generalnego w Chicago dyrektorowi Pichli.

środków masowego przekazu) stanowi istotny element wyznaczający miejsce i rolę tej grupy w kreowaniu założeń polityki wewnętrznej i zagranicznej. Świadczy o tym znaczący udział przedstawicieli tej grupy w rządzie, zwłaszcza na stanowiskach związanych z zagadnieniami ekonomicznymi, a także wyraźnie proizraelska polityka Waszyngtonu, której nie są w stanie zamaskować gesty „krytyki” wobec poczynąń Izraela czy decyzja dotycząca sprzedaży Arabii Saudyjskiej samolotów AWACS, po której w krótkim okresie podpisano amerykańsko-izraelskie porozumienie w sprawach pomocy militarnej. Fakty te świadczą jedynie, iż lobby żydowskie prowadzi grę propagandową markując bezstronność obecnej administracji w polityce bliskowschodniej i kamuflując swoje rzeczywiste wpływy na politykę i gospodarkę USA.

Znaczniejsze stosunkowo zainteresowanie Reagana grupą latynoamerykańską wynika – jak się wydaje – przede wszystkim z chęci poprawy nadwyrężonych przez poprzednią administrację stosunków z krajami południowej Ameryki, a szczególnie z zasobnym w ropę Meksykiem. Wiąże się to także z potrzebami ekonomicznymi, a zwłaszcza zapotrzebowaniem farmerów z zachodu i południa kraju na mało wymagającą i tanią siłę roboczą. Wg niektórych opinii nie bez znaczenia jest fakt osobistych kontaktów i stosunku Reagana do tej grupy etnicznej datujących się z okresu zajmowania przez niego stanowiska gubernatora Kalifornii, gdzie procent ludności latynoskiej, zwłaszcza meksykańskiej, jest dosyć znaczny.

Stwierdzić jednak należy, iż dotychczasowe inicjatywy administracji w zakresie rozwiązywania problemów latynoskiej grupy etnicznej pozostają w sferze propozycji i posiadają, jak się wydaje, niewielkie szanse realizacji w najbliższym okresie. Dotyczy to zarówno przedstawionego przez Reagana projektu modyfikacji ustawy imigracyjnej stwarzającego możliwość legalizacji pobytu dużej grupy przebywających w USA imigrantów meksykańskich, jak i koncepcji tzw. „szkół dwujęzycznych”, mających ułatwić start edukacyjny młodzieży latynoskiej oraz podtrzymać jej związki kulturowe z krajem pochodzenia.

W kwestii murzyńskiej administracja republikańska stała się wyrazicielem opinii większości białych mieszczan i farmerów, twierdzących, iż czarna mniejszość zbyt dużo skorzystała z „kieszoni podatników”. Jakkolwiek wiąże się to z generalną – wypływającą z trudności gospodarczych – tendencją ograniczania wydatków na cele społeczne i socjalne, decyzje w tych sprawach dotyczą w znacznej mierze licznej biedoty murzyńskiej wywołując rosnącą aktywność radykalnych ugrupowań murzyńskich skupionych wokół postępowych przywódców. Na uwagę zasługuje fakt, iż dla osłabienia aktywności mniejszości murzyńskiej w tym zakresie administracja Reagana stara się zręcznie wykorzystywać istniejące podziały społeczne tej grupy, przyciągając reprezentantów burżuazji murzyńskiej korzyściami, jakie osiągają zasobniejsi Murzyni z redukcji podatków.

Powyższe uwagi wyczerpują w zasadzie rejestr wyrażenie zarysowanych tendencji i faktów odnoszących się do realizacji polityki administracji wobec

mniejszości etnicznych. Stosunek do problemów innych mniejszości wyznacza w głównej mierze „potrzeba chwili” wynikająca z zarysowujących się konfliktów czy żądań poszczególnych grup narodowościowych. Brak poczucia wagi i znaczenia problemów etnicznych ilustruje wymownie fakt niepowołania do chwili obecnej – mimo postulatów przedstawicieli grup etnicznych, w tym grupy polskiej – sekretarza d/s etnicznych.

Wydaje się, iż na powyższy stan rzeczy wpłynęły następujące czynniki:

- konieczność nadania priorytetu sprawom gospodarczym wymagającym koncentracji wysiłków oraz problemom umocnienia pozycji USA na arenie międzynarodowej.

- ocena rezultatów polityki etnicznej prowadzonej przez poprzednią administrację w aspekcie narastania niezadowolenia i krytycznych nastrojów poszczególnych mniejszości wobec administracji.

- wynikający z konserwatywnych poglądów obecnej administracji bardziej pozytywny stosunek do polityki „melting pot”, zakładającej amerykanizację poprzez przełamywanie odrębności narodowych w porównaniu do bardziej demokratycznych zasad polityki „wielokulturowości”. Nie bez znaczenia jest fakt, iż realizacja polityki „wielokulturowości” wymaga zwiększonych nakładów finansowych na działalność poszczególnych grup etnicznych.

Niektórzy obserwatorzy działalności politycznej Reagana opierając się zarówno na przebiegu kampanii wyborczej, jak i dotychczasowej działalności wyrażają opinię nt. braku osobistego zainteresowania i stosunku do problematyki etnicznej.

* * *

Już w okresie przebiegu kampanii wyborczej dał się zauważyć chłodny stosunek Reagana do polskiej grupy etnicznej. Przejawem tego były m.in. niewielka ilość spotkań z wyborcami polonijnymi (jedyne spotkania w Chicago, Detroit oraz propagandowe spotkanie z ojczymem L. Wałęsy), brak w zasadzie akcentów polonijnych w całości haseł propagandowych kampanii, a nawet użycie w pewnym momencie „Polish Jokes”. Kilkakrotne spotkania prezesa KPA A. Mazewskiego i rady reprezentantów Polonii z prezydentem w Waszyngtonie nie przyniosły pozytywnych rezultatów w rozpatrywaniu żywotnych spraw polskiej grupy etnicznej.

Charakterystyczny wydaje się brak zdecydowanie pozytywnej reakcji na kilkakrotnie składane przez Kierownictwo KPA postulaty dotyczące przyjęcia przez USA Polaków przebywających w obozach „uchodźców” na terenie Austrii, udzielenia szerszej pomocy ekonomicznej Polsce oraz powołania na stanowiska federalne Amerykanów polskiego pochodzenia. Ta ostatnia sprawa – mimo faktu powołania na stanowiska uchodźczych za przedstawicieli Polonii gen. E. Rownego i prof. R. Pipesa – wywołuje stale wśród Polonii krytyczne opinie.

Ostatnio zademonstrowane przez Reagana gesty dotyczące pomocy żywnościowej dla Polski rozpatrywać należy w kategorii działań propagandowo-politycznych nacelowanych w zasadzie na reakcje w Polsce i za granicą.

Stosunek Reagana do polskiej grupy etnicznej determinuje z jednej strony wpływ syjonistycznego lobby w Waszyngtonie, z drugiej – fakt słabości i rozbitcia Polonii, która nie stanowi godnej uwagi siły politycznej, nie potrafi dostatecznie precyzyjnie i konkretnie formułować żądań i postulatów oraz konsekwentnie domagać się ich realizacji. Pewien wpływ ma także fakt stosunkowo częstego angażowania się wyborców polonijnych po stronie kandydatów demokratycznych – co wbrew oświadczeniom i deklaracjom polonijnych leaderów dało się zauważyć zarówno w liczbie oddanych głosów, jak i chłodnym przyjęciu Reagana na – jak wspomniano – nielicznych spotkaniach przedwyborczych z Polonią.

Biorąc pod uwagę powyższe zjawiska nie należy przewidywać w najbliższym okresie żadnych istotnych zmian w stosunku Reagana i jego administracji do problemów polskiej grupy etnicznej. Nie wydaje się również prawdopodobne istotne zaktywizowanie działań politycznych Polonii z uwagi na stałe jej rozwarstwienie społeczne i polityczne rozbitcie.

Opracował:

R. Klemm, wicekonsul

AMSZ, DK 31/87, w. 1

393

*10 grudnia, szyfrogram ambasadora w Waszyngtonie
w sprawie ewentualnych konsekwencji zawieszenia
spłaty polskiego zadłużenia zagranicznego*

T a j n e
Natychmiast

Szyfrogram Nr 2846/IV
z Waszyngtonu, nadany 10.12, 18.00

Czyrek, Madej

W związku z depeszą 8409¹⁹ w sprawie możliwości moratorium przedstawiam na podstawie dzisiejszych moich rozmów:

¹⁹ Dok. nr 391.

1. stanowisko wiceprezydenta Banku Manufacturers Hanover Trust Company (jeden z 4 największych banków amerykańskich) oraz

2. stanowisko nieoficjalne Administracji amerykańskiej.

1) Banki:

Stracą całkowicie zaufanie do PRL, tym bardziej że jeszcze niedawno otrzymały zapewnienie, iż 14 grudnia nastąpi płatność odsetek. Zajmą w poszczególnych sprawach stanowisko:

a) nie będą udzielać kredytów na import surowców,

b) wywierać będą naciski na Treasury, by USA nie udzielały kredytów, również CCC,

c) pod znakiem zapytania stanie porozumienie w sprawie refinansowania kredytów rządowych (spotkanie w Paryżu 15–16 stycznia). Znaczy to, że moratorium bankowe spowoduje moratorium rządowe,

d) banki wpływać będą również negatywnie na fundusz²⁰ i Bank Światowy, z którymi już są w kontakcie od dawna w sprawach polskich. W każdym razie przystąpienie nasze ulegać będzie odraczaniu, procedura przedłużaniu,

e) mogą być drastyczne kroki podejmowane wobec naszych statków, samolotów czy innych obiektów należących do państwa polskiego, nawet wobec eksportu, który będzie pieczętowany, nastąpi postępowanie na rzecz banków.

Rozmówca zwracał uwagę, że banki nie będą kierowały się niechęcią. Zostają po prostu zmuszone do podejmowania tego rodzaju działań. Koła bankowe są już „przerażone” konsekwencjami międzynarodowymi i precedensami moratorium polskiego. Chodzi głównie o implikacje wobec Brazylii i państw Czarnej Afryki. Jeżeli nie podjęłyby drastycznych kroków, zostałyby zachwiana tradycyjna praktyka bankowa i powstałyby groźne precedensy dla całego systemu. Dotyczy to również i KS, z wyjątkiem ZSRR. Już obecnie odłożona została z powodu Polski sprawa konsorcjalnego kredytu dla Rumunii. Jugosławia zabiega o 400 milionowy kredyt i z tego samego powodu nie może zebrać więcej niż 300. Wobec tych KS nastąpiłoby więc zamrożenie.

Uwagi odnośnie wyjścia z impasu:

Sytuacja jest bardzo trudna, bo tylko kilka dni pozostało do 14 grudnia. Jeżeli nie możemy zapłacić w tym dniu, należy wszystkie banki natychmiast zawiadomić i zwołać pilnie konferencję głównych banków wyjaśniając sytuację i nasze plany. Szczegół reprezentacji z naszej strony możliwie najwyższy. (Uwaga: Rumuni zwołują taką konferencję i zapowiedzieli udział Ceausescu). Ewentualnie należałoby spotkać się natychmiast np. w Londynie, kierując tam osobę, która dotychczas nie

²⁰ Mowa o Międzynarodowym Funduszu Walutowym.

była zaangażowana w te sprawy i która cieszy się pełnym zaufaniem najwyższych władz. (Uwaga: na skutek rozchodzenia się wiadomości o naszej niewypłacalności ujawniły się dalsze małe banki, którym jesteśmy winni. Cyfra 460 urosła do 501).

Przekazano mi też zaznaczając, że prywatnie: finansistą, do którego zachodnie banki mają duże zaufanie, jest Węgier Fekete. „Może on mógłby Wam udzielić rady w trybie natychmiastowym, jak postępować, by nie doprowadzić do załamania się całej struktury”.

Ciąg dalszy w drodze²¹.

/–/ Spasowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 144

394

*10 grudnia, szyfrogram ambasadora w Sztokholmie
w sprawie ograniczenia przyjazdów polskich grup kabaretowych do Szwecji*

Tajne
Do rąk własnych

Szyfrogram Nr 2866/IV
z Sztokholmu, nadany 10.12.81, g. 22.00

Drozd – Pichla

Po tournée Pietrzaka i Laskowika odnotowujemy niekorzystne zjawisko; Polonia prokrajowa komentuje nieprzychylnie prezentację poprzez takie programy aktualnych spraw polskich w Szwecji, na inne koła i ich stosunek do kraju krytyczny program społeczno-polityczny nie wpływa integrująco ani neutralizująco, a nawet

²¹ Kolejnym szyfrogramem tego samego dnia ambasador w Waszyngtonie uzupełniał: „2) Administracja: Odradzają nam złożenie deklaracji o zawieszeniu płatności (krok jednostronny) prowadzącej do moratorium (działania dwu lub wielostronne), zarówno ze względów technicznych, jak prawnych. Zapoczątkowałoby to skomplikowany i ciężki proces nawet przy założeniu, że wszystkie rządy pogodziłyby się z tym faktem. Należy przy tym uwzględnić: a) Większość rządów, w tym również amerykański, nie ma innego mechanizmu wpływania na banki niż perswazja. Decyzje byłyby więc podejmowane przez same banki w trudnym układzie 500 zainteresowanych banków. b) Jeżeli Polska rzeczywiście musiałaby zawiesić płatności, do przyjęcia dla nich jest tylko stanowisko zakładające równe traktowanie: Wschodu, Zachodu, banków prywatnych i banków państwowych”; AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 144.

wzmacnia motywację ich decyzji o słuszności opuszczenia kraju. Wobec aktualnej sytuacji w kraju i różnicowania na jej tle tut. Polonii prosimy, aby „Pagart” dokonał analizy najbliższych zamierzeń i przepracowania oferty na tut. rynek w kierunku wyeliminowania przyjazdu artystów i zespołów z programami jednoznacznie politycznymi. W tym kontekście proponujemy wycofać z tut. terenu awizowany przyjazd Kabaretu Pietrzaka i ew. Rosiewicza oraz nie wyrażać zgody na planowaną sprzedaż przy okazji występów rysunków artystycznych (Czeczot, Krauze, Mleczko i inni). Sugerujemy także zaostrzenie kryteriów poziomu artystycznego.

/-/ Cieślar

AMSZ, ZD 23/84, w. 14, t. 127

395

*11 grudnia, szyfrogram p.o. szefa misji wojskowej w Berlinie Zachodnim
o zatrzymaniu i wydaleniu oficerów wywiadu MSW*

T a j n e
NATYCHMIAST
Do rąk własnych

Szyfrogram Nr 2897/IV
z Berlin Misja, nadany 11.12.81, g. 14.30

Noworyta

O 12.30 zostałem poproszony przez z-cę komendanta brytyjskiego Mac Ginnisa, który – w imieniu trzech komendantów zach. odczytał mi: uzasadnienie aresztowania B. i P., powód przekazania ich przez policję BZ władzom zach. sektorów oraz ich decyzję o natychmiastowym wydaleniu B. i P. z BZ²².

²² Wcześniejszym szyfrogramem, z 8 grudnia, misja w Berlinie Zachodnim informowała: „W dniu 7 bm. około godziny 14 zostali aresztowani przez tut. policję: Włodzimierz Borowik, I sekretarz ambasady PRL w Berlinie, oraz Mirosław Piegat, posiadający paszport dyplomatyczny. Domagaliśmy się w prezydium policji widzenia z aresztowanymi. Odpowiedziano, że kompetentna w tej sprawie jest prokuratura. [...] Interweniowałem u Anglików. Jesteśmy także w kontakcie w tej sprawie z władzami amerykańskimi (w/w zostali aresztowani i przebywają w sektorze amerykańskim)”; AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 20. W odpowiedzi szyfrogramem z 9 grudnia dyrektor Noworyta polecał: „Domagajcie się natychmiastowego widzenia z Borowikiem i Piegiatem oraz uwolnienia ich. Ponownie i stanowczo zaprotestujcie przeciwko zatrzymaniu B. i P., gdyż działanie

Następnie odczytał protest „trzech” w związku z „agenturalną działalnością²³ oficjalnych osobistości Polski, legitymujących się paszportami dyplomatycznymi”. Kierując się jednak dążeniem do niezakłóconych dobrych stosunków „trójki” z Polską postanowiono nie karać B. i P., lecz ich wydalic z BZ ze skutkiem natychmiastowym. Protest w całości odrzuciłem, powtarzając nasz pogląd na całą sprawę. Przekazanie B. i P. przedstawicielom Misji nastąpi 11 bm. o godzinie 15-tej na przejściu granicznym w Staaken.

/-/- Prystrom

AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 20

396

*11 grudnia, okólnik dyrektora Departamentu Centrum Informacji
w sprawie sytuacji wewnętrznej i bieżących wydarzeń międzynarodowych*

Warszawa, dn. 11 grudnia 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 8476^c

Serwis Informacyjny DCI

Otrzymują szefowie placówki wg stałego rozdzielnika SJ^h+KS^h

Kraj: wypowiedzi przywódców „S” w Radomiu²⁴ wywołały^h w licznych środowiskach^h głęboki niepokój. Spowodowało to szeroką akcję „S”, której celem – pomniejszenie wymowy wypowiedzi: tendencyjnie dobrane, wygłoszone na „roboczym

policji BZ jest bezzasadne, skonstruowane w sposób sztuczny, widocznie z zamiarem zakłócenia naszych stosunków z 3-ma mocarstwami. Podkreście pogwałcenie statusu dyplomatycznego. Argument o braku akredytacji w BZ jest sprzeczny ze zwyczajami i normami międzynarodowymi. [...] Zastrzegamy sobie odpowiednie kroki dla ochrony praw naszych dyplomatów. Jednocześnie wzywamy ambasadorów 3 mocarstw w Warszawie”; AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 19.

²³ Oficerowie wywiadu MSW podpułkownik Włodzimierz Borowik i major Mirosław Piegat realizowali w RFN akcję o kryptonimie „Dolarus”.

²⁴ Mowa o spotkaniu członków prezydium Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność”, którzy 3 grudnia w Radomiu omawiali sytuację w Polsce. Taśmy z nagrania zostały pozyskane przez SB i na polecenie władz (po spreparowaniu) upublicznione oraz w kolejnych dniach wykorzystywane w kampanii prasowej przeciwko „Solidarności”.

spotkaniu”, „konfrontacja” jest rozumiana tylko jako „starcie polityczne”. Z drugiej strony w wielu zakładach organizowane są przez „S” wiece popierające stanowisko KK; podejmowane są uchwały o podjęciu strajku generalnego w wypadku uchwalenia przez Sejm nadzwyczajnych pełnomocnictw dla rządu; w niektórych regionach „S” organizuje „milicję robotniczą”; montowana jest przez „S” koalicja „Wybrzeże-Śląsk” (pośłanie do górników nawołujące do „ratowania kraju”). „S-Mazowska” przygotowuje na 17 bm. wiece; odrzuciła zastrzeżenia UM Warszawy o niebezpieczeństwie zagrożenia ładu i porządku.^h Poszerza się akcja okupowania budynków urzędów i inst. społecznych; wzmożono akcję plakatową, główny atak – MO, SB, RTV^h.

Zagranica:

RFN

Ostatnia debata w Bundestagu nt. pol. zagr. – wykazała daleko idącą zbieżność między rządem a opozycją, zwłaszcza w kwestii realizacji decyzji zbrojeniowych NATO. Przyczyniła się do wzrostu pozycji Schmidta, również w aspekcie międzynarodowym. Wskazują na to również sygnały z „10” zach. europ. – S. przejął „funkcję pośrednika” „między ZSRR i USA”. Potwierdzeniem miałyby być wizyta Breżniewa. MSZ RFN zadowolone z przebiegu – uważa, że RFN udało się osiągnąć główny cel – przekonać, iż jest żywotnie zainteresowana w osiągnięciu porozumienia między supermocarstwami. Zapewniała, iż pozytywnie wpływała na stanowisko USA – efekt ostatnie propozycje Reagana. Sojusznicy RFN wstrzymieźliwi, wskazują na próby RFN osiągnięcia rangi pierwszego partnera^h ZSRR^h „supermocarstw”.

Schmidt w rozmowie z Breżniewem nt. polskie: zainteresowani stabilizacją, zapewniają, iż nie będą się mieszać w nasze sprawy wewnętrzne (oczekują, że „inni uczynią to samo”), w ramach możliwości – będą udzielać pomocy gospodarczej.

Przyspieszenie terminu spotkania Schmidt–Honecker (pierwotnie początek 82 r.) z inicjatywy RFN. Przyczyny: obawa, by na przeszkodzie spotkaniu w późniejszym terminie nie stanęła negatywna ewolucja sytuacji w Polsce oraz chęć wykorzystania klimatu międzynarodowego (rozmowy genewskie ZSRR–USA, wizyta Breżniewa w Bonn) dla stosunków RFN–NRD. Opozycja chadecka generalnie poparła spotkanie – nie chce blokować sobie kontaktów z NRD w przypadku dojścia do władzy.

Z Centrali

W dniu 16–18 bm. odbędzie się w Vientiane konsultacja w-min. SZ KS nt. sytuacji w Azji Płd-Wschod. ^hPrzewidywana dyskusja nad wcześniejszymi propozycjami „ZSRR”, KS, Indochin i Mongolii^h. Po zakończeniu – ^hwspólne deklaracje^h „wspólny komunikat”. Albania, KRL-D i Rumunia zostały jedynie poinformowane o zorganizowaniu konsultacji. *Ze strony polskiej – Olechowski*.

^fSędziwy^f

397

*12 grudnia, okólnik dyrektora Departamentu Łączności
w sprawie rocznicy wydarzeń grudniowych*

Warszawa, dn. 12 grudnia 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 8521^c

PLACÓWKI w:

KANADZIE, AUSTRALII, LONDYNIE, PARYŻU, MISJI w BERLINIE, BRUKSELI,
KOPENHADZE, HADZE, SZTOKHOLMIE, WIEDNIU, RZYMIE, KOLONII,
BERNIE, GENEWIE

W związku ze zbliżającą się rocznicą wydarzeń 17 grudnia wrogie nam ugrupowania w różnych krajach planują organizowanie okolicznościowych wieców, demonstracji i przemarszów przed naszymi placówkami²⁵.

Prosimy o wzmożenie ostrożności, podjęcie środków zabezpieczających oraz poświęcenie większej uwagi analizie bieżącej sytuacji w tym zakresie na Waszym terenie.

^fGorzelańczyk^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

²⁵ W sprawie obchodów 10. rocznicy wydarzeń grudniowych zob. PDD 1980 lipiec-grudzień, dok. nr 464 i 480.

398

*12 grudnia, notatka ambasadora w Addis Abebie
z pobytu w Jemenie Południowym (fragmenty)*

Addis Abeba, dnia 12 grudnia 1981 r.

P o u f n e

SPRAWOZDANIE

z pobytu w Ludowo-Demokratycznej Republice Jemenu
w dniach 2–11 grudnia 1981 r.

1. Wręczenie listów uwierzytelniających, rozmowy

W dniu 6 grudnia 1981 r. przekazałem listy uwierzytelniające na ręce Przewodniczącego Prezydium Najwyższej Rady Ludowej L-DRJ, Sekretarza Generalnego Jemeńskiej Partii Socjalistycznej, Ali Nasera Muhammada. W dłuższej rozmowie (50 minut) przewodniczący interesował się sytuacją w naszym kraju i krokami podejmowanymi dla przezwyciężenia kryzysu. Zadawane pytania dowodzą jego dobrej orientacji w przebiegu wydarzeń. Wspominał o swej wizycie w Polsce w 1973 r. i dwugodzinnej, interesującej rozmowie z tow. Jaruzelskim (A.N. Muhammad był wówczas ministrem obrony) oraz o przyjęciu przez I Sekretarza KC PZPR i Premiera PRL.

Przechodząc do stosunków dwustronnych ^dprzewodniczący wypominał, że wiele podpisanych dotychczas porozumień nie jest realizowanych^d. Stwierdziłem, że nasza partia i rząd ma najlepsze intencje rozwijania stosunków z Jemenem Demokratycznym i mimo obecnych trudności dołożymy wszelkich starań, by doprowadzić do ożywienia współpracy. Jako przykład podałem podpisany ostatnio protokół wykonawczy do Umowy o Współpracy Kulturalnej i Naukowej, który jest realizowany m.in. innymi w części dotyczącej stypendiów. Wspomniałem również o utrzymywanych kontaktach międzypartyjnych.

Zgodnie z instrukcją²⁶ stwierdziłem, że ^doczekujemy wizyty w Polsce na najwyższym szczeblu, w terminie – jak tylko pozwoli na to nasza sytuacja wewnętrzna, co rozmówca przyjął z wyraźnym zadowoleniem^d.

Na zakończenie rozmowy A.N. Muhammad wyraził nadzieję, iż stosunki między obu krajami będą się rozwijać, że istniejące w Polsce trudności zostaną przezwyciężone, oraz przekazał pozdrowienia i życzenia dla naszego kierownictwa.

²⁶ Dok. nr 34.

W podobnym duchu przebiegała rozmowa z kierownikiem MSZ Shaffal Omer Ali (minister odbywał w tym czasie podróż do Francji). Rozmówca interesował się sytuacją w naszym kraju wykazując dobrą znajomość rzeczy, co potwierdza fakt, iż jemeńskie kierownictwo pilnie śledzi bieg wydarzeń i podejmowane kroki dla pokonania kryzysu. Atmosfera rozmowy ciepła, z widoczną sympatią dla naszego kraju. Shaffal podkreślił, iż ich zdaniem Polska jest w stanie pokonać wewnętrzne trudności własnymi siłami.

[...] ²⁷

Odnosnie stosunków polsko-jemeńskich Shaffal, podobnie jak szef państwa, wyraził duże zainteresowanie ich ożywieniem w miarę możliwości we wszystkich dziedzinach, wspominał m.in. o celowości wzajemnych konsultacji w dziedzinie polityki zagranicznej^d.

[...]

5. Stosunki polsko-jemeńskie – wnioski

Jak wiadomo, istnieje ^drażąca dysproporcja między nikłym stanem stosunków polsko-jemeńskich a szerokim zaangażowaniem innych krajów socjalistycznych^d. Stan ten budzi głębokie ^dzdziwienie u jemeńskiego kierownictwa i jest przedmiotem rozmów wśród tutejszych placówek KS^d. Ambasador ZSRR podkreśla, że ^dkwestia ta jest też rozpatrywana w kontekście naszych stosunków gospodarczych z Jemenem Północnym, a zwłaszcza w aspekcie dostaw sprzętu „S”²⁸. ^dTego stanu rzeczy nie mogą usprawiedliwić również nasze obecne trudności, bowiem ^dsytuacja ta trwa od lat^d.

Wydaje się, iż na obecnym etapie nie musimy konkurować z innymi KS, jednak ^dkonieczne jest praktyczne manifestowanie naszej dobrej woli^d. Celowym byłoby rozpatrzenie możliwości dostawy choćby symbolicznej ^dpomocy bezzwrotnej w postaci posiadanych nadwyżek towarowych^d. ^{b!f} Z uwagi na duże potrzeby praktycznie każdy towar czy wyposażenie będzie tu należycie ocenione.

Koniecznym jest ^dożywienie wymiany międzypartyjnej i w miarę możliwości podpisanie protokołu wg projektu przekazanego przez KC Jemeńskiej Partii Socjalistycznej^d.

Celowym byłoby ^dzaproszenie do W-wy na rozmowy konsultacyjne np. v-ministra Spraw Zagranicznych^d – przy okazji pobytu w Europie.

Bardzo są zainteresowani ^dwymianą delegacji organizacji masowych – młodzieżowych, kobiecych^d.

²⁷ Pominięto fragmenty o sytuacji wewnętrznej i polityce zagranicznej Jemenu Południowego.

²⁸ Chodzi o dostawy broni i uzbrojenia.

Oddzielnym rozdziałem jest współpraca gospodarcza. Jak już informowaliśmy depeszami, również na tym odcinku ^distnieją możliwości korzystnej współpracy^d, np. w dziedzinie szeroko rozumianych usług dla rolnictwa, finansowanych z funduszków międzynarodowych. Konieczne wydaje się utrzymanie na określonym poziomie współpracy kulturalnej i naukowo-technicznej, a zwłaszcza w dziedzinie stypendialnej.

^dZe spraw organizacyjnych proponuję przekazanie kompetencji obsługi handlowej Demokratycznego Jemenu z BRH w Kairze do BRH w Addis Abebie^d. ^b*to chyba już załatwione!*^b

Dalsze wnioski dla ożywienia naszych stosunków z Demokratycznym Jemenem przekazywać będziemy sukcesywnie.

Ambasador PRL

^f*B. Ludwikowski*^f

AMSZ, Dep. V 25/86, w. 5

399

*12 grudnia, notatka dyrektora Departamentu V:
instrukcja ramowa dla ambasadora w Bagdadzie*

Warszawa, dnia 12 grudnia 1981 roku

POUFNE

Ramowa instrukcja dla Ambasadora PRL w Iraku²⁹

1. Podstawą działania są założenia polskiej polityki zagranicznej zawarte w odpowiednich uchwałach IX Zjazdu PZPR i we właściwych oświadczeniach kierownictwa partyjno-rządowego PRL.

2. Celem działania jest wspieranie i obrona wszechstronnie pojętych interesów PRL w dziedzinach politycznej, gospodarczo-handlowej i innych. W realizacji tego celu należy mieć na uwadze wymogi aktualnej sytuacji wewnętrznej PRL, w szczególności zewnętrzne potrzeby gospodarcze PRL i aspekty polityczno-społeczne.

²⁹ Instrukcja po zaakceptowaniu przez wiceministra Olechowskiego została 6 stycznia 1982 r. przesłana ambasadorowi Antoniemu Czarkowskiemu.

3. Wychodząc z powyższych założeń i faktu, że gospodarki PRL i Iraku są pod względem współpracy komplementarne oraz że Irak jest jednym z poważniejszych partnerów w stosunkach gospodarczo-handlowych PRL i jednym z pierwszych partnerów spośród krajów rozwijających się (obroty w 1980 r. bliskie 2 mld zł. dew., ponad 9 tys. obywateli PRL realizujących współpracę gospodarczo-handlową z tendencją dalszego wzrostu), należy tworzyć sprzyjające warunki dla dalszego harmonijnego rozwoju korzystnej dla nas współpracy. Przy pomocy radcy handlowego należy przeprowadzić analizę efektywności dotychczasowych stosunków gospodarczo-handlowych z Irakiem i na tym tle opracować konkretne kierunki dalszej współpracy Polski z krajem urzędowania. Należy odpowiednio wykorzystać związki Iraku z RWPG.

4. Dla osiągnięcia powyższego należy odpowiednio wykorzystać przynależność Iraku do grupy krajów niezaangażowanych, rolę, jaką Irak odgrywa w tej grupie^x, oraz szeroką styczność programu tego ruchu z założeniami polityki zagranicznej PRL. (Utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, budowanie międzynarodowych stosunków nowego typu poprzez realizację nowego międzynarodowego ładu ekonomicznego, ekspansja współpracy dla wspierania zadań rozwoju społeczno-gospodarczego).

5. Polityczną bazą konstruktywnego kształtowania dwustronnych stosunków wzajemnych jest zespół polsko-irackich umów i porozumień oraz komunikatów potwierdzających rezultaty ważniejszych wizyt w głównych dziedzinach współpracy, w tym dokumenty z ostatniej wizyty wicepremiera Ramadhana w Polsce³⁰. Należy zmierzać do doskonalenia realizacji tych umów i porozumień w świetle interesów PRL, badać i wnioskować zawieranie nowych, dbać o realizację ustaleń wizyt dla rozwoju dalszej współpracy, przygotować propozycje następnych wizyt na odpowiednim szczeblu.

6. Należy obserwować dalszy przebieg i wewnętrzne implikacje niewypowiedzianej wojny iracko-irańskiej przede wszystkim w kontekście jej wpływu i zagrożenia dla polsko-irackich stosunków gospodarczo-handlowych. Niezbędne jest ciągle analizowanie implikacji stanu niewypowiedzianej wojny dla interesów PRL w Iraku, w pierwszym rzędzie w dziedzinie gospodarczo-handlowej. W szczególności należy mieć na uwadze: ochronę i zabezpieczenie polskiego majątku narodowego zaangażowanego w ramach współpracy gospodarczo-handlowej w Iraku; bezpieczeństwo obywateli PRL przebywających w Iraku w ramach realizacji obustronnej współpracy. W tym celu należy przygotować program działań na wypadek powstania nadzwyczajnej sytuacji oraz zapoznać z jego odpowiednimi częściami niezbędną ilość personelu kierującego zespołami polskimi w Iraku.

^x Interesować się w szczególności szczytem niezaangażowanych w Bagdadzie w 1982 r. i pozycją Iraku jako przewodniczącego tego ruchu.

³⁰ Zob. dok. nr 192.

7. Biorąc pod uwagę wzrastającą ilość obywateli PRL realizujących współpracę z Irakiem należy doskonalić zabezpieczanie ich interesów, w tym opiekę prawnokonsularną, w sposób odpowiadający podstawowym celom dalszego rozwoju stosunków polsko-irackich. Należy przygotować informator o warunkach pobytu w Iraku dla obywateli PRL wyjeżdżających do tego kraju, starać się – jeśli pozwolą na to warunki – o przywrócenie lotów „LOTu” na trasie Warszawa–Bagdad.

8. Dla tworzenia klimatu sprzyjającego dalszemu rozszerzaniu wzajemnej współpracy należy rozwijać odpowiednie kontakty i życzliwe stosunki z przedstawicielami życia państwowego, politycznego i społecznego Iraku. W tym względzie należy zwrócić należytą uwagę na stosunki z przedstawicielami Partii BAAS zgodnie z duchem i zakresem dawnego porozumienia z PZPR. Biorąc pod uwagę aktualną sytuację wewnętrzną w Iraku należy przejawiać szczególną ostrożność w ew. kontaktach z IPK.

9. Dalsze rozwijanie stosunków z Irakiem i związane z tym współdziałanie z Centralą MSZ i innymi instytucjami w kraju wymaga pogłębienia działalności informacyjno-sprawozdawczej wszystkich ogniw Ambasady PRL. Należy więc uzyskiwać i przekazywać do kraju informacje dot.: perspektyw sytuacji wewnętrznej, ze szczególnym uwzględnieniem następstw wojny i orientacji polityki zagranicznej w stosunku do PRL i KS; perspektyw sytuacji gospodarczej i finansowej, ze szczególnym uwzględnieniem ekonomicznej polityki zagranicznej i miejsca Iraku w ruchu niezaangażowanych, islamskim, Lidze Arabskiej; sytuacji w regionie, w szczególności w sprawach Zatoki Perskiej i konfliktu bliskowschodniego; problemu kurdyjskiego. Informacje powinny być opracowywane pod kątem dalszego kształtowania stosunków polsko-irackich. W tym względzie należy też korzystać ze źródeł innych placówek akredytowanych w Bagdadzie, w szczególności KS, z którymi należy utrzymywać bliskie stosunki.

10. Należy działać na rzecz rozszerzenia współpracy naukowej i stosunków kulturalnych poprzez: popieranie zwiększania liczby polskich naukowców w Iraku, w tym wykładowców, i zbadanie możliwości pełnego obsadzenia przez naszych naukowców określonej uczelni, wydziału czy katedry; kontynuowanie, ale w umiarkowanym zakresie, kształcenia studentów irackich w Polsce (dziedzina ta jest bardzo narażona na incydenty mogące krzyżować podstawowe interesy PRL w Iraku); zbadanie możliwości współpracy polskich instytutów naukowych z odpowiednimi instytucjami w Iraku; popieranie wprowadzenia polskich filmów do telewizji irackiej; rozwinięcie ew. współpracy w zakresie archeologii.

11. W zakresie istniejących porozumień należy rozwijać polsko-iracką współpracę środków masowego przekazu.

12. Odpowiednią uwagę należy przywiązywać do współpracy między wybranymi organizacjami społecznymi (np. Liga Kobiet oraz Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Irackiej).

13. Dla realizacji powyższych zadań należy odpowiednio dopasować strukturę i obsadę Ambasady PRL w Bagdadzie, opracowując niezbędne w tej mierze wnioski.

14. Należy przedstawić konkretny plan działania na rok 1982 r. w oparciu o założenia powyższej instrukcji i rozeznanie sytuacji na miejscu.

Zatwierdzam:

^fSt. Turbański^f

Dyrektor Departamentu

AMSZ, Dep. V 25/86, w. 4

400

*13 grudnia, okólnik ministra spraw zagranicznych
o ograniczeniach w ruchu osobowym
w związku z wprowadzeniem stanu wojennego*

Warszawa, dn. 13 grudnia 1981 r.

T a j n e

^dNATYCHMIAST^d

SZYFROGRAM Nr 8527

Szefowie wszystkich placówek dyplomatycznych i konsularnych

W związku z wprowadzeniem stanu wojennego o godz. 6 zostały w zasadzie zamknięte granice państwa, z tym że:

1) dokumenty wydane a) obywatelom obcym przed 13 bm upoważniają do przekroczenia granicy na powrót do kraju zamieszkania; b) obywatelom polskim – na powrót do Polski;

2) wizy tranzytowe wydaje się z ważnością przejazdu w ciągu 24 godzin;

3) zezwala się na przekroczenie granic:

a) obsłudgom środków transportu międzynarodowego w związku z wykonywaniem zawodu, w tym samochody wiozące dary i pomoc żywnościową oraz w tranzycie;

b) personelowi obcych przedstawicielstw dyplomatyczno-konsularnych oraz innym obywatelom państw kapitalistycznych posiadającym wizy uprawniające do pobytu w Polsce w celach służbowych lub zawodowych;

c) obywatelom KS;

d) obywatelom KK posiadającym wizy tranzytowe;

4) zawiesza się do odwołania wydawanie wiz bez zgody Centrali;

5) ogranicza się do miejsc zamieszkania swobodę poruszania się przedstawicieli dyplomatycznych, konsularnych, dziennikarzy i innych obywateli państw trzecich.

Stosownie do sytuacji i potrzeby możecie o powyższym poinformować władze kraju urzędowania³¹.

^fCzyrek^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

401

*13 grudnia, okólnik ministra spraw zagranicznych:
instrukcja do rozmów w krajach socjalistycznych
w związku z wprowadzeniem stanu wojennego*

Warszawa, dn. 13 grudnia³² 1981 r.

T a j n e
NATYCHMIAST

SZYFROGRAM Nr '8532^c

SZEFOWIE PLACÓWEK W KS

Informujemy w Warszawie ambasadorów KS o wprowadzeniu stanu wojennego i naszych w związku z tym działaniach. Ze swej strony nawiążcie kontakty

³¹ Szyfrogramem z 13 grudnia skierowanym do ambasad w Sztokholmie i Helsinkach minister spraw zagranicznych polecał: „W związku z uchwałą Rady Państwa o stanie wojennym rząd PRL postanowił zawiesić porozumienie o ruchu bezwizowym ze Szwecją (Finlandią) począwszy od dnia 13.XII.br. Poinformujcie o tym natychmiast gospodarzy, wyrażając przekonanie, że odniosą się do tej decyzji ze zrozumieniem”; AMSZ, ZD 23/84, w. 14, t. 128. Zob. dok. nr 436 i 441.

³² W oryginale błędnie „14 grudnia”.

z gospodarzami na możliwie wysokim szczeblu partyjnym i państwowym w oparciu o radiowe wystąpienie gen. Jaruzelskiego. Akcentujcie, że decyzja kierownictwa partii i rządu została podyktowana koniecznością użycia wszelkich środków dla przeciwstawienia się kontrrewolucyjnemu, antysocjalistycznemu zagrożeniu, dla obrony władzy ludowej.

Środki wynikające ze stanu wojennego będą wprowadzone stosownie do rozwoju sytuacji. Jak dotąd podejmowana akcja internowania elementów antysocjalistycznych przebiega bez istotniejszych zakłóceń i poważniejszych incydentów³³.

Podkreślajcie, że liczymy się z działaniem wewnętrznych sił wrogich oraz ze strony Zachodu, w tym również wielu partii i ruchów związkowych. Liczymy na pomoc bratnich krajów w przeciwdziałaniu antypolskim i antysocjalistycznym akcjom na Zachodzie, w szczególności na ich perswazyjne działanie. Dekret o abolicji (wybaczeniu) potrzebny dla neutralizacji i odciążania aktywu Solidarności od jej ekstremistycznego kierownictwa.

Podkreślajcie, że polityczną platformą naszej walki jest oświadczenie gen. Jaruzelskiego. Informujcie niezwłocznie o reakcjach (także przez We Cze)³⁴.

^fCzyrek^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

³³ W pierwszym tygodniu stanu wojennego internowano ok. 5 tys. osób. Ogółem liczba osób internowanych w czasie stanu wojennego przekroczyła 10 tys.

³⁴ Mowa o systemie łączności telefonicznej (wysokoczęstotliwy kanał telefonno-siwiazi). Okólnikiem sporządzonym 8 grudnia i rozesłanym dwa dni później do placówek w Otawie, Bernie, Kolonii, Berlinie, Delhi i Madrycie dyrektor Gorzelańczyk przekazywał: „W przypadku zakłóceń w funkcjonowaniu krajowej sieci teleksowej placówka Wasza będzie pośredniczyć w przekazywaniu informacji między Centralą a przedstawicielstwami PRL we wskazanych przez nas krajach. Łączność tę będziecie utrzymywać za pośrednictwem Waszego teleksu, a z Centralą via radio. Proszę o zapewnienie możliwości całodobowego korzystania z Waszego pośrednictwa (dyżury przy teleksie, pomoc dla radiooperatora, goniec itp.)”; AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148. Zob. też dok. nr 310.

402

*13 grudnia, okólnik ministra spraw zagranicznych:
instrukcja do rozmów w krajach kapitalistycznych
w związku z wprowadzeniem stanu wojennego*

Warszawa, dn. 13 grudnia 1981 r.

T a j n e
“Natychmiast”

SZYFROGRAM Nr “8534”

SZEFOWIE PLACÓWEK W KK

W związku z wprowadzonym stanem ^hwyjątkowym ^h“wojennym”^c:

Pilnie, możliwie na wysokim szczeblu przedstawić oceny i stanowisko w oparciu o przemówienie gen. Jaruzelskiego.

Podkreśljacie:

1. Dalsze trwanie obecnego stanu rzeczy – w świetle politycznych zamiarów kierownictwa „Solidarności” – prowadziło do katastrofy narodowej. Konieczne stało się powstrzymanie groźby konfrontacji – *“wręcz wojny domowej i”* sparaliżowanie działań awanturników.

2. Działanie Wojskowej Rady Ocalenia Narodowego (stan wojenny) będzie trwało do czasu zapewnienia rządów prawa. Intencją nie jest wprowadzenie dyktatury wojskowej, mimo czasowego zawieszenia działalności wszystkich związków zawodowych i niektórych innych organizacji społecznych. Problemy wewnętrzne chcemy – tak jak dotychczas – rozwiązywać przy pomocy środków politycznych. Rada nie będzie zastępować konstytucyjnych organów ^hadministracyjnych^h państwa. Jej celem jest ochrona porządku prawnego, przywrócenie ładu i dyscypliny. Odwołanie do wojska ma charakter wyjątkowy, nadzwyczajny, *“przejściowy”*.

3. Nie ma powrotu do ^hbłędnej praktyki sprzed sierpnia 1980 r.^h *“starej polityki”*.
^hKontynuowane będą podstawowe przesłanki^h *“Kontynuowana będzie”* socjalistyczna odnowa i demokracja, w tym proces reform społeczno-gospodarczych.

4. Chcemy jako kraj suwerenny wyprowadzić Polskę z kryzysu własnymi siłami.

5. Podejmowane kroki, konieczne dla odsunięcia groźby konfrontacji, wymagały internowania ekstremistów z „Solidarności”, działaczy nielegalnych organizacji oraz osób, na których ciąży odpowiedzialność za błędną politykę lat 70-tych.

6. Liczymy ze strony naszych partnerów na zrozumienie dla wyjątkowej sytuacji ^ei konieczności zastosowania nadzwyczajnych środków. Chcemy kontynuować z nimi (państwami zachodnimi) dobre, przyjazne stosunki, rozwijać współpracę [w ramach] ^cprzestrzegania podjętych zobowiązań.

7. Akcentujcie, iż celem stanu wojennego jest odsunięcie zagrożenia wewnętrznego, m.in. w interesie międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, ^czwłaszcza w Europie.

Działajcie aktywnie wobec sił politycznych i kół opiniotwórczych.

^fJ. Czyrek^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

403

*13 grudnia, szyfrogram wiceministra Węjacza
do stałego przedstawiciela przy ONZ w Nowym Jorku:
instrukcja do rozmowy z sekretarzem generalnym*

Warszawa, dn. 13 grudnia 1981 r.

T a j n e

^dNATYCHMIAST^d

SZYFROGRAM Nr '8535'

WYZNER – NOWY JORK

1. W trybie natychmiastowym złożcie wizytę Waldheimowi. Poinformujcie według okólnej³⁵. Zapewnijcie o niezmienności naszego stosunku do ONZ, wierności zasadom i celom Karty oraz wszystkim umowom międzynarodowym.

2. Stan wojenny zakłada czasowe ograniczenie bądź zawieszenie niektórych swobód obywatelskich i politycznych przewidzianych Paktami. Obecnie wprowadzamy takie ograniczenia tylko w stopniu niezbędnym dla sprawnego funkcjonowania stanu wojennego (pułap najniższy). Do Waszej wiadomości: notyfikację przewidzianą w art. 4 ust. 3 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych rozważymy ewentualnie na dalszym etapie.

³⁵ Dok. poprzedni.

3. Zwróćcie się do W. o pomoc w przeciwdziałaniu próbom umiędzynarodawiania sytuacji w Polsce, w tym przenoszenia sprawy na forum ONZ³⁶.

^fWiejacz^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 104

404

13 grudnia, szyfrogram wiceministra Wiejacza do stałego przedstawiciela przy Biurze Narodów Zjednoczonych w Genewie: instrukcja do rozmowy z dyrektorem generalnym Międzynarodowej Organizacji Pracy

Warszawa, dn. 13 grudnia 1981 r.

T a j n e

^hNATYCHMIAST^h ^cPilna^c

SZYFROGRAM Nr '8536^c

SUJKA – GENEWA

1. Złóżcie Blanchardowi wizytę w trybie natychmiastowym. W oparciu o okólną poinformujcie, że ze stanu wojennego wynika między innymi zawieszenie działalności wszystkich związków zawodowych. Wyrażamy nadzieję, że wkrótce będą one mogły wznowić swoją działalność. Proście, aby przeciwdziałał próbom umiędzynarodowiania sytuacji w Polsce, w tym przenoszenia sprawy na forum ILO.

Wyzner rozmawia z Waldheimem pod kątem całego ONZ³⁷.

2. Stan wojenny zakłada czasowe ograniczenie niektórych innych swobód obywatelskich i politycznych przewidzianych Paktem Praw Obywatelskich i Politycznych. Obecnie wprowadzamy takie ograniczenia tylko w stopniu niezbędnym dla sprawnego funkcjonowania stanu wojennego. Do Waszej wiadomości: notyfikację przewidzianą w art. 4 ust. 3 Paktu rozważamy ewentualnie na dalszym etapie³⁸.

^fWiejacz^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 5, t. 52

³⁶ Zob. dok. nr 415.

³⁷ Zob. dok. poprzedni i dok. nr 415.

³⁸ Szyfrogramem z 14 grudnia stały przedstawiciel przy Biurze Narodów Zjednoczonych w Genewie informował: „13 bm. wieczorem zorganizowana była przed przedstawiciel-

405

*13 grudnia, szyfrogram wiceministra Wiejacza do wicedyrektora DSiP
(w Madrycie): instrukcja w sprawie złożenia w czasie obrad KBWE
oświadczenia o wprowadzeniu stanu wojennego*

Warszawa, dn. 13 grudnia 1981 r.

T a j n e
dPILNE^d

SZYFROGRAM Nr 6537^c

MADRYT – KONARSKI

Na najbliższym posiedzeniu plenarnym złożę krótkie oświadczenie informujące o wprowadzeniu stanu wojennego, z podaniem motywów, podjętych środków, jak w przemówieniu Jaruzelskiego. Podkreśl suwerenne prawo do podjęcia tych kroków (art. 33 p. 2 Konstytucji) w interesie zapobieżenia wojnie domowej, co służy także stabilizacji w Europie. Uwypuklij gotowość kontynuowania odnowy, wprowadzenia reform, tworzenia frontu porozumienia narodowego, jednakże w ramach porządku i poszanowania prawa. Zaakcentuj gotowość kontynuowania rozwoju stosunków ze wszystkimi państwami-stronami KBWE, jak i zainteresowanie sukcesem spotkania w Madrycie. Przeciwdziałaj próbom mieszania się w sprawy wewnętrzne i stawiania sprawy Polski na spotkaniu³⁹.

„Informujemy Waldheima, że ograniczenie czasowe niektórych swobód obywatelskich i politycznych jest wprowadzone w stopniu niezbędnym dla sprawnego funkcjonowania stanu wojennego (pułap najniższy)”^c.

^fWiejacz^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 9, t. 89

stwem demonstracja grupy ok. 30 osób. Prawdopodobnie byli to tutejsi trockiści, wystawili transparent z napisem «robotnicy Szwajcarii z 'Solidarnością' w Polsce», przyczepili czerwone flagi na naszym budynku oraz uszkodzili tablicę mosiężną wydrapując na niej napisy. W grupie tej byli też ob. polscy, którzy przyjechali samochodem Fiat 125 nr WID 0428. Wezwaliśmy policję, która skłoniła demonstrantów do rozejścia się”. Uzupełniał szyfrogramem z 21 grudnia: „Obserwujemy eskalację różnych form nacisku na nasze przedstawicielstwo. Otrzymujemy różne petycje, telegramy i telefoniczne protesty. W dniu 17 bm. były uciążliwe telefony z określeniem «mordercy», 18 bm. policja poinformowała nas, że otrzymała wiadomość o podłożeniu bomby pod nasze biuro. Przybył też patrol policji i dokonaliśmy przeglądu terenu zewnętrznego”; AMSZ, ZD 23/84, w. 5, t. 51.

³⁹ W odpowiedzi szyfrogramem z 13 grudnia wicedyrektor DSiP Włodzimierz Konarski przekazywał: „1. 13 bm. złożył mi wizytę wicemin. SZ ZSRR Iljiczow na czele kierownictwa

406

*13 grudnia, szyfrogram ambasadora w Waszyngtonie
o rozmowie w Departamencie Stanu
na temat wprowadzenia stanu wojennego*

T a j n e
Natychmiast
^hale nie w nocy^h

Szyfrogram Nr 2958/IV
z Waszyngtonu, nadany 13.12.81, g. 14.30

Czyrek

W trybie pilnym poprosił mnie dziś (13 bm.) Scanlan do DS i przekazał w imieniu kierownictwa Departamentu.

1. Chcą, by Meehan pilnie powrócił do Warszawy. Liczą, że mimo ograniczeń zostanie to szybko ułatwione. Prosił o odpowiedź.

2. Wypadki w Polsce wywołały wiele obaw. Kroki podjęte przez rząd Polski zawierają wielki potencjał bardzo niefortunnnych konsekwencji, które odnoszą się nie tylko do Polski, ale również do innych państw. W tej sytuacji Stany Zjednoczone mocno nakłaniają nas na podjęcie poważnego wysiłku, by negocjować rozbieżności między wszystkimi grupami społecznymi w Polsce i by nie szczędzić starań dla zapobieżenia konfrontacji i zapobieżenia starciom podczas trwania procesu negocjacyjnego.

Na zakończenie Scanlan pytał, czy mam kontakt z Warszawą. Niestety łączności od wczoraj nie mamy.

/-/ Spasowski

^bad 1. Meehan przyjeżdża do W-wy 15 bm.

^ad 2. W stanowisku USA obserwujemy pewną ewolucję od twardej pozycji ku bardziej realistycznej z elementami zrozumienia sytuacji^b. ^fWiejac^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 144

delegacji radzieckiej. Krótko i z dużym uznaniem skomentował wystąpienie Jaruzelskiego. Zapewnił o gotowości radzieckiego poparcia na spotkaniu w Madrycie, gdyby okazało się konieczne. Całkowitą inicjatywę co do spraw polskich na spotkaniu pozostawił w naszych rękach. 2. Poinformowaliśmy o zamierzonym wystąpieniu [...]. Wystąpienie przewidujemy we wtorek 15 bm. na posiedzeniu szefów wszystkich delegacji (posiedzenie plenarne dopiero 16 bm.). Zwołujemy 14 bm. spotkanie szefów delegacji KS"; AMSZ, ZD 23/84, w. 9, t. 88.

407

*13 grudnia, szyfrogram ambasady w Kolonii
o zachodnioniemieckich reakcjach na wprowadzenie stanu wojennego*

T a j n e
Pilne

Szyfrogram Nr 2944/IV
z Kolonii, nadany 13.12.81, g. 15.50

Noworyta – Staniszewski

Pierwsze oficjalne reakcje oceniamy jako w miarę spokojne i umiarkowane.

Podstawowe tezy Schmidta (z NRD⁴⁰ i wywiadu TV):

- RFN nadal trzymać się będzie zasady niemieszania się,
- nadzieja, że naród polski rozwiąże swe problemy własnymi siłami,
- częściowo można się było spodziewać takiego rozwoju,
- zgodność z konstytucją polską,
- nie ma na razie doniesień o użyciu siły w Polsce,
- rozwój współpracy z NRD nie może zostać zahamowany,
- RFN pomagała gospodarczo Polsce, ale dalsze możliwości są ograniczone.

Komentarze TV-radiowe koncentrują się na reakcji ZSRR. Nie ma dowodów, by ZSRR przygotowywał bezpośrednią interwencję. Wprowadzenie stanu wojennego nastąpiło prawdopodobnie za wiedzą i akceptacją ZSRR.

Jest to ostatni środek w rękach Polaków, by uniknąć jeszcze większej katastrofy, tj. interwencji z zewnątrz. Decydujące znaczenie dla dalszego rozwoju przypadnie reakcji Solidarności i kościoła.

/–/ Wojtkowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 70

⁴⁰ W momencie wprowadzenia stanu wojennego kanclerz Schmidt przebywał z wizytą w NRD (11–13 grudnia).

408

*13 grudnia, szyfrogram ambasady w Kopenhadze
o duńskich reakcjach na wprowadzenie stanu wojennego*

T a j n e
Pilne

Szyfrogram Nr 2941/IV
z Kopenhagi, nadany 13.12.81, g. 16.30

Czyrek

Ambasada i podległe placówki działają w duchu wystąpienia generała Jaruzelskiego.

W społeczeństwie duńskim wyczuwa się stan wzrastającego napięcia. W oświadczeniu Kjelda Olesena (na pytanie dziennikarza) akcenty uspokajające. Apelował o niedramatyzowanie, wyraził nadzieję, że sytuacja w Polsce unormuje się drogą pokojową. Na podstawie informacji ambasady duńskiej zapewniał, że obywatelom duńskim przebywającym w Polsce nie zagraża niebezpieczeństwo. Dania nie podejmuje – na razie – kroków zmierzających do podniesienia swego bezpieczeństwa w związku z sytuacją w Polsce, jedynie wzmocniono patrole na granicy wodnej wzdłuż Bornholmu. Według niego poniedziałek pokaże, w jakim kierunku będzie rozwijać się sytuacja w Polsce.

Dziennikarz Frank Oswald powiedział w radio, że stan wojenny to ostatnia deska ratunku Polaków przed obcą interwencją. Telewizja duńska o 14.00 nadała specjalny program o Polsce.

Ludowa Partia Socjalistyczna i inne ugrupowania lewicowe zorganizowały dzisiaj przed naszą ambasadą demonstrację protestacyjną. Zwróciliśmy się do policji o ochronę placówki.

W Danii przebywa służbowo około 100 obywateli naszego kraju, w tym 80-osobowy chór Filharmonii Śląskiej, dziennikarze i inni⁴¹.

/–/ Pulikowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 76

⁴¹ Ambasada w Kopenhadze uzupełniała szyfrogramem z 30 grudnia: „1. Stanowisko rządu duńskiego wobec Polski ukształtowane przed 13 grudnia jest nadal aktualne i mimo nacisków USA nie ulega zmianie. Dania ograniczyła się jedynie do wyrażenia ustnego ubolewania z powodu utrudnień w pracy korespondentów zagranicznych w Polsce oraz wstrzymała wyjazd księcia Henryka do Bułgarii. [...] Zaprzestano demonstracji,

409

*13 grudnia, szyfrogram ambasadora w Sofii
o rozmowie z I sekretarzem KC Bułgarskiej Partii Komunistycznej*

T a j n e
Natychmiast

Szyfrogram Nr 2960/IV
z Sofii, nadany 13.12.81, g. 21.00

Czyrek

13 bm. poinformowałem obszernie Tow. Żiwkova o sytuacji w kraju, ogłoszeniu stanu wojennego, przemówieniu Tow. Jaruzelskiego, odezwie Rady Wojskowej, podjętych krokach. Prosiłem jednocześnie o współdziałanie Bułgarii w neutralizowaniu negatywnych reperkusji na Zachodzie.

Tow. Żiwkow stwierdził, że BPK i LRB z pełnym zrozumieniem odnoszą się do podjętych przez nas działań. Uważają je za słuszne i prawidłowe⁴². Solidaryzują się z nami w walce z kontrrewolucją, rozumieją nas i nasze trudności. B. serdecznie akcentował, że w kierownictwie partii i rządu Bułgarii mamy przyjaciół i braci i zawsze możemy liczyć na ich wsparcie. Służba zagraniczna otrzyma polecenie neutralizowania zachodnich kół rządowych oraz przeciwstawiania się antypolskiej kampanii, jaka zapewne zostanie wszczęta przez ośrodki antykomunistyczne. Prosił o przekazanie Tow. Jaruzelskiemu serdecznych pozdrowień, wyrazów poparcia i solidarności.

/-/ Napieraj

AMSZ, ZD 23/84, w. 14, t. 125 (druk: *Przed i po 13 grudnia, t. II, dok. nr 355*)

które w pierwszym tygodniu po 13 miały codziennie miejsce w Kopenhadze. Według źródeł policyjnych władze Danii nie udzieliły nikomu z Polski azylu politycznego (ponad sto osób o to się zwracało). Polonia zajmuje stanowisko spokojne. Tylko nieliczni zachowują się prowokacyjnie, z ich inspiracji powstaje między innymi organizacja pomocy Solidarności – jako przeciwwaga dziesiątków komitetów pomocy dla Polski (akceptowanych przez władze). [...] 2. W związku z szeroką akcją pomocy dla Polski – wartość jej po 13 grudnia wyniosła 7 mln. dkr. – proszę o rozważenie możliwości wznowienia połączenia promowego Świnoujście–Kopenhaga–Świnoujście, chociażby 2 razy tygodniowo, do przewozu TIR-ów i towarów”; AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 76.

⁴² Szyfrogramem wysłanym dzień wcześniej ambasador w Sofii relacjonował: „11 bm. poprosił mnie Dorczew. Stwierdził, że są b. zatrzwożeni wzrostem napięcia w Polsce. Dysponują informacjami ze swej placówki w Warszawie, opiniami innych KS i komentarzami agencji zachodnich. Chcieliby jednak oprzeć się na naszych ocenach i przewidywanym przez nas dalszym rozwoju sytuacji”; AMSZ, ZD 23/84, w. 14, t. 125.

410

*13 grudnia, szyfrogram ambasadora w Ottawie
o reakcjach środowisk polonijnych w Kanadzie
na wprowadzenie stanu wojennego*

T a j n e
NATYCHMIAST

Szyfrogram Nr 2984/IV
z Ottawy, nadany 13.12.81, g. 23.00

Szewczyk – Gorzelańczyk

Kongres Polonii kanadyjskiej przy poparciu innych ugrupowań polonijnych i części kanadyjskich Związków Zawodowych zorganizował 13 bm. w godzinach popołudniowych 15.00–17.00 demonstrację przed naszymi konsulatami w Toronto i Montrealu. Hasła popierające „Solidarność”, atakujące wprowadzenie stanu wojennego w Polsce i antyradzieckie...⁴³

W Montrealu obok Polonii duża grupa związkowców kanadyjskich. Liczba uczestników ok. 2 tys. Demonstranci poszli następnie pod konsulat ZSRR.

W Toronto przeważali działacze polonijni. Uczestniczyło ok. 2–2,5 tys. osób.

⁴³ Szyfrogramem z 14 grudnia ambasador w Ottawie informował: „Przekazałem oceny i stanowisko kierownikowi MSZ wiceministrowi Taylorowi 13 bm. wieczorem. Wysłuchał uważnie. Podziękował za poinformowanie o naszych posunięciach i za deklarację woli kontynuowania rozwoju stosunków wzajemnych. Nie zadawał pytań merytorycznych. Interesował się jedynie praktycznymi kwestiami dot. pracy ich ambasady oraz kwestii ruchu granicznego w warunkach zamknięcia granicy. [...] Zapowiedział, że przekaże nasze stanowisko premierowi Trudeau, który bardzo interesuje się sytuacją w Polsce. [...] Taylor oświadczył, że dotychczas jedynym stanowiskiem oficjalnym Kanady w sprawach polskich jest następująca wypowiedź min. MacGuigana złożona dzisiaj, 13 bm., w Dublinie: «Śledzimy uważnie rozwój sytuacji w Polsce i otrzymujemy raporty ze stolic państw NATO oraz z naszej ambasady w Warszawie. Osobiście telefonicznie rozmawiałem z sekretarzem Haigiem w Brukseli. Sytuacja jest oczywiście poważna. Dlatego apeluję do wszystkich, których to dotyczy, tak wewnątrz, jak i na zewnątrz Polski, aby zachowali powściągliwość. Jestem przekonany, że wszyscy Kanadyjczycy podzielają moją nadzieję, iż narodowi polskiemu pozwoli się rozwiązać jego problemy pokojowo»»; AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 107.

Policja miejscowa, uprzedzona przez nas, zapewniła względny porządek demonstracji i ochraniała budynki konsulatów. W Toronto pod naporem tłumu otwarto bramę na posesję, ale policja nie dopuściła do wejścia na teren.

W Ottawie demonstracji nie było⁴⁴.

/-/ Pawlak

AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 107

411

*13 grudnia, protokół posiedzenia Biura Politycznego KC PZPR:
międzynarodowe aspekty wprowadzenia stanu wojennego (fragmenty)*

Ściśle Tajne

PROTOKÓŁ Nr 19^c

z posiedzenia Biura Politycznego KC PZPR w dniu 13.XII.1981 r.

Obecni ttow.: W. Jaruzelski, K. Barcikowski, T. Czechowicz, J. Czyrek, Z. Grzyb, H. Kubiak, M. Milewski, Z. Messner, J. Łabęcki, S. Olszowski, S. Opalko, J. Romanik, A. Siwak; z-cy członków BP ttow.: J. Główny, W. Mokrzyński, F. Siwicki; sekretarze KC ttow.: M. Orzechowski, M. Woźniak.

Nieobecni ttow.: T. Porębski, Z. Michałek

Zaproszeni do wszystkich punktów porządku dziennego ttow.: Cz. Kiszczak, S. Kociołek, M. Janiszewski.

Zaproszeni na posiedzenie BP w dniu 13.XII.1981 r. ttow.:

H. Jabłoński – przewodniczący Rady Państwa

S. Ciosek – minister d/s związków zawodowych

Porządek dzienny:

1. Sytuacja społeczno-polityczna w kraju

[...] ⁴⁵

J. Czyrek – Odbędzie się spotkanie z ambasadorami krajów socjalistycznych. Istnieje problem w komentowaniu tych wydarzeń w środkach masowego przekazu

⁴⁴ Zob. dok. nr 422 i 472.

⁴⁵ Pominięto informacje o sytuacji wewnętrznej.

na Zachodzie. Reagan przerwał urlop. Haig prowadzi konsultacje w ramach NATO. Zajęli stanowisko niereagowania na wydarzenia w Polsce, ponieważ nie wkroczyły jeszcze wojska radzieckie. Kanclerz Schmidt nie przerwał rozmów w NRD z Honeckerem. Nawoływał do powściągliwości, podkreślając, że Polacy potrafią rozwiązać kryzys własnymi siłami. Francuzi są w kontakcie z sojusznikami i nie widzą zagranicznego zagrożenia. Kanclerz Kreisky stwierdził, że kierownictwo polskie podjęło próbę przeciwstawienia się największemu zagrożeniu, ponieważ nie było jednności przeciwnych sobie sił. W USA o 1.00 wezwano naszego ambasadora w celu wyjaśnienia charakteru wydarzeń w Polsce. Uznano, że odbije się to na stosunkach polsko-amerykańskich, zwłaszcza handlowych (również ustalenia z rozmów Z. Madeja). Wielostronne rozmowy w sprawie kredytów będą przerwane. Przedstawiciel Wielkiej Brytanii nie posiadał wytycznych swego rządu, ale uważał, że mogą powstać trudności w stosunkach gospodarczych. Ambasador RFN stwierdził, że poważnie bierze się pod uwagę stanowisko zawarte w przemówieniu gen. Jaruzelskiego. Jeśli nie będzie przelewu krwi, nie będzie ostrej reakcji ze strony rządu RFN. Rząd RFN jest w kontakcie z sekretarzem stanu USA – Haigiem. Przedstawiciel Włoch zapewnił, że będzie życzliwie przedstawiał swojemu rządowi nasze sprawy, reakcja włoska będzie pełna zrozumienia. Nasze wyjaśnienia poprawią sytuację Polski na Zachodzie. Przedstawiciel Austrii odniósł się ze zrozumieniem do naszych decyzji, stwierdzając, że jego zdaniem nie było możliwości porozumienia się z siłami opozycyjnymi. Powiedział, że nie może tych informacji przekazać do Wiednia, że nie ma telefonów i telexów, co jest wbrew międzynarodowej konwencji.

Decyzja: nie przyspieszać odblokowania łączności w zagranicznych przedstawicielstwach w Polsce.

Inne rozmowy z ambasadorami nie wniosły nic nowego. Wysłaliśmy depesze do rządów krajów kapitalistycznych i socjalistycznych. Posłaliśmy także depeszę do ONZ z prośbą, żeby nie stawiać na forum ONZ sprawy Polski⁴⁶. Wysłaliśmy instrukcję dla naszej delegacji w Madrycie na KBWE (sprawa łamania praw obywatelskich)⁴⁷. Wysłaliśmy delegację z odpowiednimi instrukcjami do Genewy do MOP (sprawa zawieszenia praw związkowych)⁴⁸. Rządy krajów socjalistycznych z uznaniem przyjęły nasze decyzje, ale także i z troską. W ich krajach wielkie wrażenie wywarło wystąpienie tow. W. Jaruzelskiego. Prosili o informowanie ich na bieżąco o rozwoju sytuacji. Pytali, czy mają ewakuować rodziny. Ambasada NRD ewakuowała już pierwszą partię osób. Ogólnie należy stwierdzić, że reakcje są wyważone z wyjątkiem amerykańskiej. USA nie sprzeda nam prawdopodobnie kukurydzy do produkcji brojlerów. Generalnie postawiono sprawę pomocy

⁴⁶ Dok. nr 403; zob. też dok. nr 415.

⁴⁷ Dok. nr 405.

⁴⁸ Zob. dok. nr 404.

gospodarczej w rozmowach z krajami socjalistycznymi, konkretne rozmowy będą prowadzone.

[...]

W. Jaruzelski – otrzymałem telefon od tow. Breżniewa, który z sympatią odniósł się do nas i stwierdził, że skutecznie przystąpiliśmy do walki z kontrrewolucją. Były to decyzje trudne, ale słuszne. Wysoko zostało ocenione moje przemówienie. Zapewnił, że możemy liczyć na pomoc ekonomiczną. W rozmowie mocno zaakcentowałem sprawę pomocy ekonomicznej. Moment przez nas wybrany był ostatni i optymalny, wcześniej była zła sytuacja, a później jeszcze gorsza. Lepszego momentu nie mieliśmy, proces lawinowo przebiegających zjawisk negatywnych, próby usuwania partii z zakładów pracy, zapowiedź wieców 17 grudnia 1981 r., także w Warszawie, tworzenie faktów dokonanych, sporządzanie ankiet zawierających negatywne oceny partii i władzy. Decyzja o stanie wojennym była jednomyślna w Radzie Państwa. Nie ma mowy o obaleniu rządu. Legalnie istniejąca władza wprowadziła środki zabezpieczające państwo. To są argumenty dla Zachodu. Działanie wszystkich sił i środków było bardzo sprawne: MON, MSW, propaganda. Wszyscy wnieśli swój wkład. Mamy moment sprzyjający, którego nie wolno przeoczyć. Będzie mijać element zaskoczenia, szoku. Codzienne trudności teraz będą adresowane do władzy, bo nie ma „Solidarności”. Uwiarygodniać słuszność tych decyzji. Na zdobytych materiałach pokazywać, czego udało się uniknąć. W ostatniej chwili zażegnano groźne niebezpieczeństwo. Należy utrzymywać szok wywołany podjętymi przez nas decyzjami. Zapowiedzi z mojego przemówienia muszą być uwierzytelniane. Zwłaszcza chodzi o internowanie. Przekazać to na telekonferencji. Publikować decyzje o ukaraniu winnych. Na funkcje wojewodów, naczelników wprowadzać osoby wojskowe. Część oficerów rezerwy należy poddać swoistej militaryzacji (zapowiedzieć to na telekonferencji). Sprawa operatywności KW PZPR. Metoda w działaniu jest stara, czekamy, nie ma decyzji. W tych dniach sprawdzą się wszyscy kierownicy, sekretarze KW. Pracować musimy całą dobę, nie możemy stracić czasu. Działania muszą być śmiałe, należy wyegzekwować podjęte sprawy. Nie targować się, działać. Za dużo jest sztabów, trzeba zrobić z tym porządek. Działania muszą być operatywne, skoordynowane. Należy prowadzić aktywną pracę partyjną, ale nie pchać się na afisz. Obowiązuje wojskowa forma. Trzeba sprawdzić, jak funkcjonują pełnomocnicy KC, zwłaszcza w trudnych warunkach i trudnych województwach. Weryfikacji nie powinniśmy prowadzić, natomiast operatywnie należy rozwiązywać sprawy konkretne. Członkowie partii będący członkami „Solidarności” muszą się określić. Należy bardziej rygorystycznie stawiać przynależność do „Solidarności” w administracji. Pozostaje w mocy sprawa zagrożenia. Należy utrzymywać zorganizowane partyjne grupy. Należy stworzyć atmosferę działania w partii i wśród aktywu. Ludzie muszą czuć się, że przystąpili do walki. Spotkania odbywają się w nadzwyczajnej sytuacji. Urzędnicza partia jest nie do przyjęcia. Należy zatrzymywać ludzi odchodzących na emeryturę, ludzi najlepszych, zatrzymać ich w zakładach. Trzeba utrzymywać psychozę stanu

wojennego, grozę i powagę, z uwierzytelnianiem spraw zapowiedzianych. Należy lepiej wykorzystywać radiowęży zakładowe. Należy odcinać się od „Solidarności”.

Jeśli chodzi o problem aresztowanych i internowanych, to szkoda, że nie dokonaliśmy analizy list z 1976 r. Chodzi o to, żeby nie popełnić takich błędów jak wówczas, kiedy wcielono do armii elementy opozycyjne, kryminalne, a potem były z nimi kłopoty i umacniała się opozycja. Np. obecnie nie trzymać Rulewskiego z Bartoszewskim. Należy zastanowić się nad metodami obchodzenia się z nimi, nad metodami pracy z nimi. Doradców oddzielić od rzezimieszków, prowadzić rozmowy z doradcami. Zobaczymy, jak ułoży się sprawa z Wałęsą. Mecenas Siła-Nowicki zachowywał się dobrze. Do spraw tych podchodzić selektywnie. Trzeba dać propozycje, jak te sprawy rozwiązywać. Do ich rozwiązywania powinny włączyć się wydziały KC. Sprawy te przekonsultować z I sekretarzami KW. Sprawa tonacji propagandy, musi ona uwiarygodniać zapowiedzi. Pokazywać, że pełnomocnik-komisarz zalecił zdjęcie naczelników, przestępców. Trzeba uderzyć w draństwo, w milionerów i spekulantów, w biurokratów, w kompromitujących nas przedstawicieli władzy. Wykorzystać Białą Księgę. Trzeba publikować życiorysy działaczy opozycji: Rulewski, Kuroń. Pokazywać, kto za nimi stoi. Należy pozyskiwać autorytety moralne. Prowadzić pracę partyjną zwyczajnie, a wielkie konferencje muszą być odkładane w czasie. Trzeba porozmawiać z prezesem PAN – Gieysztorem. Postarać się, żeby lepiej nas zrozumiał. Sprawa zaopatrzenia rynku. Trzeba poprawić zaopatrzenie rynku. Przygotować propozycje, co chcemy otrzymać od sojuszników. Tow. Czyrek powinien postawić w rozmowach z sojusznikami sprawę pomocy żywnościowej. Brać wszystko, co oferują. Trzeba poszukać klucza dotarcia do chłopów. Nie idziemy na obowiązkowe dostawy, ale każdy chłop musi sprzedawać państwu towary (przekazać to na telekonferencji).

W. Mokrzyński – stwierdził, że musi być zastrzyżony kurs.

W. Jaruzelski – stwierdził, że w stosunku do krajów kapitalistycznych nie zmieniamy kursu naszej polityki. Bardzo ważna jest sprawa zakupu kukurydzy w USA, od tego zależy produkcja drobiu w przyszłym roku. Tow. J. Łabęcki poruszył swoją sprawę⁴⁹. Niektórzy będą się czerwieni, że podjęli w waszej sprawie nieodpowiedzialną decyzję. Należy stosować taktykę w obecnych działaniach, aby nie naruszać naszych interesów. Komunikatu z posiedzenia Biura Politycznego nie będziemy dawać. Dawanie informacji, że Biuro Polityczne coś rozważało, to działanie po staremu. Nie tak należy działać, a pokazywać, co załatwili pełnomocnicy-komisarze.

⁴⁹ We wcześniejszej części posiedzenia (pominiętej w niniejszej edycji) Jan Łabęcki stwierdzał: „ważna jest konsultacja w partii. Należy sporządzić ostre kryteria przynależności do partii, np. weryfikacja członków partii, wymiana legitymacji partyjnych. Należy wyeliminować niesnaski w partii. Zaproponowałem zlikwidowanie tygodnika «Rzeczywistość» ze względu na kontrowersyjne poglądy. Plenum KZ PZPR udzieliło mi wotum nieufności za nieefektywną działalność w Biurze Politycznym. Proszę BP o wyrażenie stanowiska w mojej sprawie”; AAN, KC PZPR, V/171.

Złe jest zarządzanie o przyspieszonym przechodzeniu na emerytury. Tow. Janiszewski przekaże tę sprawę tow. Obodowskiemu i należy postawić ją dziś na Radzie Ministrów. Ludzi przydatnych należy wykorzystać w obecnej sytuacji.

[...]

Decyzje: [...] Podejmować działania w celu pozyskiwania poparcia dla zamierzeń partii ze strony ludzi o dużym autorytecie politycznym i moralnym, szanowanych w społeczeństwie. Podjąć działania zmierzające do lepszego zaopatrzenia rynku. Wykorzystać możliwości krajowe i pomoc zagraniczną, zwłaszcza od państw sojuszniczych. W rozmowach z przedstawicielami krajów socjalistycznych podjąć sprawę udzielenia nam pomocy żywnościowej. Pertraktować z przedstawicielami USA w sprawie dostaw kukurydzy z przeznaczeniem na hodowlę drobiu. Zapewnić dostawy produktów rolnych na potrzeby ludności. Przygotować odezwę do chłopów, w której zawrzeć apel o zwiększenie produkcji i dostaw, ale i ostrzeżenie o konsekwencjach zmniejszonych dostaw ze strony rolników. W konsultacji z rolnikami opracować system stałych dostaw płodów rolnych do państwowych punktów skupu oraz system przekazywania towarów dla potrzeb wsi i środków produkcji przeznaczonych na rozwój rolnictwa. Omówić najbliższe zadania partii w okresie stanu wojennego i zalecenia Biura Politycznego KC na telekonferencji w dniu 13 grudnia 1981 r.

Protokółowali: Andrzej Barzyk

Henryk Kierski

Warszawa, 13 grudnia 1981 r.

AAN, KC PZPR, V/171 (druk: *From Solidarity to Martial Law*, dok. nr 86, fragmenty, j. ang.; *PZPR a Solidarność*, dok. nr 117)

412

*13 grudnia, protokół posiedzenia Rady Ministrów
o sytuacji wewnętrznej po wprowadzeniu stanu wojennego (fragmenty)*

°13 XII 81°

Prezes Rady Ministrów W. Jaruzelski

Otwieram posiedzenie Rady Ministrów, posiedzenie, które odbywa się w czasie szczególnym, w okresie obowiązującego w naszym kraju stanu wojennego. A więc i posiedzenie to mieć będzie znaczenie szczególne, bowiem [powinno] dokonać oceny powstałej sytuacji i jednocześnie ustalić zadania na najbliższą przyszłość. Nie działamy w próżni, nasze poprzednie posiedzenia, a zwłaszcza ostatnie,

były etapem przygotowawczym do tych działań, które zmuszeni zostaliśmy podjąć, dlatego też dzisiaj raczej potraktujemy naszą pracę jako kontynuację podjętych wówczas ustaleń i rozumiem, że już dalej na gruncie resortów konsekwentnie realizowanych.

Porządek dzienny został towarzyszom przedstawiony. Czy są uwagi do porządku dziennego. Nie widzę, przyjmujemy porządek dzienny. Proszę o zabranie głosu przedstawiciela kierownictwa Ministerstwa Spraw Wewnętrznych.

Komendant Milicji Obywatelskiej Żaczkowski

Towarzyszu Premierze, Towarzysze, generał Żaczkowski, Wiceminister Spraw Wewnętrznych.

W dniach 11 i 12 bieżącego miesiąca w Gdańsku toczyły się obrady Krajowej Komisji NSZZ Solidarność, podczas których kierownictwo związku podtrzymywało antysocjalistyczne i antypaństwowe tendencje zaprezentowane poprzednio w Radomiu. W Gdańsku uściślono je i skonkretyzowano, ustalając plany działań zmierzających do obalenia konstytucyjnych władz Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, przejęcia władzy i zmiany ustroju politycznego w naszym kraju. Na polecenie kierownictwa związku w wielu regionach rozpoczęto przygotowywanie do przewrotu politycznego. W związku z tym zaistniała konieczność zdecydowanego przecięcia tych zamierzeń, służby resortu spraw wewnętrznych już wcześniej, o 23.30, przystąpiły do realizacji wstępnych i pomocniczych zadań wynikających z wprowadzenia w kraju stanu wojennego. Dotychczasowy przebieg operacji wykazuje pełną mobilność, sprawność i skuteczność funkcjonowania wszystkich jednostek służb i funkcjonariuszy resortów spraw wewnętrznych. Dzisiaj w godzinach rannych przeprowadzono realizację przedsięwzięć związanych z zabezpieczeniem obiektów radia i telewizji, telekomunikacji i blokady łączności. Podczas tej akcji w żadnym z obiektów zlokalizowanych na terenie całego kraju nie zanotowano incydentów. Sprawny przebieg miała także akcja zabezpieczenia obiektów radia i telewizji w Warszawie, gdzie spotkało się to z absolutnym zaskoczeniem. Jedynie dwóch pracowników odmówiło podpisania deklaracji lojalności, obu zatrzymano. Operacją tą objęto 320 obiektów, w tym 60 na terenie Warszawy. Na obszarze całego kraju przerwano ruch turystyczny z zagranicą za pośrednictwem komunikacji lotniczej, kolejowej i samochodowej. Jednostki graniczne Czechosłowacji zablokowały wszystkie przejścia graniczne z naszym krajem. Obywatele polscy pracujący na terenie Czechosłowacji mają możliwość przekraczania granicy i udawania się do pracy. We wszystkich województwach realizowana jest akcja internowania osób zagrażających bezpieczeństwu państwa i porządkowi publicznemu. Dotychczas w skali kraju zatrzymano ok. 75% przewidzianych planem, w tym m.in. takich osób jak Rulewskiego, Wądołowskiego, Palkę, Patynę, Onyszkiewicza, Geremka, Michnika, Kuronia, Kułaja, Bartoszewskiego, Kęcików, Gwiazdów, Kopaczewskiego. Zatrzymano również Lecha Wałęsę, którego przewieziono do Warszawy. Największe kłopoty mieliśmy w Gdańsku, gdzie prawie do godziny 24 obradowała Krajowa

Komisja Solidarności na terenie Stoczni im. Lenina. Operacje w tym zakresie trwają w wielu województwach nadal. W ramach operacji prowadzonych przez resort spraw wewnętrznych zajęto i przeszukano siedziby niektórych zarządów regionalnych Solidarności, w Częstochowie, Katowicach, Kielcach, Gdańsku, Lublinie, Piotrkowie, Poznaniu, Radomiu, Szczecinie, Toruniu, w Wrocławiu, w Warszawie, Kaliszu. Zakwestionowano duże ilości różnych dokumentów, które są dokładnie segregowane i analizowane. Akcja przebiegała sprawnie. Jedynie w siedzibie zarządu regionu w Katowicach osoby znajdujące się tam podjęły próbę obrony przy pomocy gaśnic przeciwpożarowych, a w Lublinie barykadowano drzwi. Pojedyncze incydenty zanotowano podczas zatrzymywania osób przeznaczonych do internowania w Kolnie, woj. łomżyńskie, przy zatrzymywaniu przewodniczącego miejscowej Solidarności mieszkańcy otoczyli funkcjonariuszy, uniemożliwiając wykonanie zadania. Mieszkańcy uniemożliwili także zatrzymanie przewodniczącej z Solidarności Rolników Indywidualnych w Trzebiatowie, woj. łomżyńskie, a także i w Bełchatowie, woj. piotrkowskim, gdzie odstąpiono od zatrzymania również jednego z działaczy Solidarności z uwagi na zbiegowisko mieszkańców. Zanotowano incydenty w Jastrzębiu, gdzie z powodu agresywności tłumu odstąpiono od zatrzymania. W Krakowie użyto plutonu specjalnego Milicji, w Warszawie postrzelona została kobieta od rykoszetu oddanego strzału ostrzegawczego. Wobec niepokojącej sytuacji w Jastrzębiu skierowano tam dodatkowe posiłki Milicji Obywatelskiej.

[...] ⁵⁰

Tow. Nestorowicz

Tow. Premierze, jeszcze jedna sprawa, taka na marginesie oczywiście. Deklaracja Tow. Premiera o wywiązywaniu się przez Polskę z zobowiązań międzynarodowych, ona oczywiście troszkę zmienia układ do tej pory. My podejmować będziemy, ja rozumiem, Tow. Premierze, doskonale oczywiście i co do II-go obszaru płatniczego chyba sprawa jest jasna i mamy mechanizmy wypracowane, jak będziemy reagowali przy imporcie i przy eksporcie. Natomiast jeżeli chodzi o kraje socjalistyczne i import żywnościowy, który idzie do Polski różnymi kanałami, on wymaga łączności na szczeblu przedsiębiorstw, łączności odpowiednio zabezpieczonej, ale ona musi istnieć, czy dogadać się z przedsiębiorstwami radzieckimi, czy innymi z krajów socjalistycznych, czyli musimy mieć pewną technikę możliwości postępowania przy wyrażeniu zgody na określone dostawy. Ja tylko mówię to dlatego, że po prostu można[by] było z Ministrem Spraw Wewnętrznych ustalić pewne zasady gry, które by pozwalały od strony technicznej przepychać towar przez granicę. Dziękuję bardzo.

Prezes Rady Ministrów W. Jaruzelski

Są takie sygnały ze strony towarzyszy radzieckich, że na granicy są trudności z przeładunkiem. O co chodzi tutaj i dlaczego?

⁵⁰ Pominięto fragmenty dotyczące kwestii szczegółowych.

Milicja Obywatelska, Kamiński⁵¹

Tow. Premierze, jeśli chodzi o sprawę granicy wschodniej, w dniu dzisiejszym nareszcie się rozkorkowała, ale w kierunku nie do Polski, ale z Polski na wschód. Wprowadziłem ograniczenie załadunku eksportu przez kilka dni grudnia i tylko dzięki temu pozbyliśmy się balastu prawie 2 tys. wagonów oczekujących na przekazanie do Zw. Radzieckiego. Interwencje, jakie ostatnio robiłem u Min. Komunikacji w Moskwie, zareagował w ciągu 3-ch ostatnich dni, przyjął planowe wielkości i w ten sposób odblokowaliśmy granicę. Powtarzam, w kierunku na wschód. Od dnia dzisiejszego eksport jest znowu ładowany i w ten sposób granica nam się napęłni. Jeśli chodzi o stronę przeciwną, rozumiem, że te interwencje dotyczą mięsa, przyjmujemy mięso w pełnej wielkości deklarowanej przez koleje radzieckie. Natomiast chcieliśmy zwiększyć tą ilość ustalając dodatkowe punkty, stacje przejścia, Rosjanie odmówili z powodu braku dokumentów dla operatorów zestawów mrozeniowych. W tej chwili mięso idzie tylko przez Brześć, Terespol, Małaszowice oraz może zacznie iść w końcu tego tygodnia po 100 ton przez przejście Medyka-Żurawica. Tak że tutaj kłopotów z naszej strony nie ma żadnych, przyjmujemy pełne deklaracje. Mięsa konkretnie wczoraj myśmy przyjęli wszystko to, co deklarowali, 750 tys. ton – i 750 tys. ton było przeładowane. Czyli nie hamujemy i przyjmujemy wszystko na bieżąco.

Prezes Rady Ministrów W. Jaruzelski

Tow., czy w tym zanarchizowaniu dotychczasowo nie mogło być takich sytuacji, że te transporty sobie chodziły jako pociągi widma i przechwytywali wojewodowie gdzieś po drodze.

Milicja Obywatelska, Kamiński

Więc, Tow. Premierze, mięso jest śledzone numerycznie wagonami od stacji nadania do stacji odbioru. Więc tutaj to jest fizycznie niemożliwe. My mamy nadzór nad każdym wagonem, śledzimy go przez poszczególne pociągi, jak przechodzi. To jest niemożliwe praktycznie.

Prezes Rady Ministrów W. Jaruzelski

W ogóle sprawa skupu – myśmy tutaj dzisiaj mówili z Tow. Malinowskim, musimy, jutro na telekonferencji to trzeba postawić, pewne takie działania, które byłyby na zasadzie coś zbliżonej do obowiązkowych dostaw, ale ruszyły z miejsca, coś à la obowiązkowe dostawy, bo tam są rygory itd., ale już wykorzystując terenowe grupy operacyjne, wykorzystując stan wojenny, przyjeżdża się do Pana Kowalskiego i, panie Kowalski, trzeba oddać, i szukać takich form, ażeby to jednak było w jakimś sensie obligujące. Warto znów wykorzystać ten czas pod tym względem.

⁵¹ Prawdopodobnie mowa (tutaj i dalej) o wypowiedziach ministra komunikacji Janusza Kamińskiego (błędnie przypisanych w protokole przedstawicielowi Milicji Obywatelskiej).

Milicja Obywatelska, Kamiński

...mogłaby być interwencja ze strony radzieckiej... Przecież strajk jest w Hucie Katowice i nie możemy tej rudy przyjmowanej przez LHS w Hucie Katowice rozładować, ponieważ linia ta musi być swobodna dla przejazdu do celów specjalnych. Ograniczyłem dzisiaj przyjęcie od godz. 0-ej do odwołania, dopóki Huta Katowice nie zacznie wyładowywać przyjętej rudy. To jest jedyna linia zamknięta w tej chwili. Wszystkie inne punkty pracują normalnie.

Prezes Rady Ministrów W. Jaruzelski

A propos jeszcze strajki, trzeba obwieszczać: ani grosza się nie będzie płaciło niezależnie od tego, że będziemy przeciwdziałali innymi środkami, ale żeby wbijać do głowy, że ani grosza za strajk.

[...]

AAN, URM, 135/42 (druk: *Stan wojenny w Polsce, dok. nr 1, fragmenty*)

413

*13 grudnia, pismo zastępcy dyrektora Departamentu II MSW
do wicedyrektora DPWKiN
w sprawie ograniczenia działalności korespondentów zagranicznych*

Warszawa, dnia 13 grudnia 1981 roku

T a j n e

DYREKTOR DEPARTAMENTU PRASY, WSPÓŁPRACY
KULTURALNEJ I NAUKOWEJ
MINISTERSTWA SPRAW ZAGRANICZNYCH
T O W . K . D R O Z D

Uprzejmie informuję, że z dniem 13 bm. wprowadza się daleko idące ograniczenia działalności przedstawicieli środków masowego przekazu państw kapitalistycznych na terenie naszego kraju.

Ograniczenia pracy korespondentów stałych i dziennikarzy czasowych z KK dotyczą sfery działalności publicystycznej, która powinna być ściśle kontrolowana przez wskazanego przez Wasz Departament cenzora, obowiązku zgłaszania do akceptacji programu zamierzeń dziennikarskich i podejmowanej problematyki oraz uzgadniania z Wami każdorazowo zamiaru opuszczenia stałego miejsca zamieszkania przez tę kategorię obserwatorów obcych.

W rozmowach z przedstawicielami prasy zachodniej i sieci radiowo-telewizyjnych proszę także poinformować, że ocenzone korespondencje mogą być nadawane do central macierzystych wyłącznie przez Centrum Prasowe w Warszawie, Pl. Zwycięstwa 7.

Naruszenie powyższych ustaleń uważane będzie za akt złej woli i wiązać się będzie z ostrymi konsekwencjami – do wydalenia z Polski włącznie.

ZASTĘPCA DYREKTORA DEP. II MSW
 PŁK. ^fF. Solarski^f

AMSZ, DPWKiN 33/85, w. 1

414

*14 grudnia, szyfrogram ambasadora w Islamabadzie
 o rozmowie z ambasadorem ZSRR*

T a j n e

Szyfrogram Nr 2951/IV
 z Islamabadu, nadany 14.12, g. 9.00

Mulicki – Jaroszek

Od radzieckiego.

Dostrzegają mocne zaangażowanie Agencji ONZ reprezentowanych w Pakistanie w dziedzinie pomocy rebeliantom afgańskim⁵². Wszystkie nowe projekty UNDP lokowane są w Beludżystanie i prowincji zachodniej służąc pośrednio lub bezpośrednio uchodźcom i wywodzącym się z nich kontrrewolucjonistom.

⁵² Wcześniejszym szyfrogramem, z 7 grudnia, ambasador w Islamabadzie przekazywał: „Z długiej okresowej rozmowy z ministrem SZ Agha Shahi: [...] II. Afganistan [...] Nad doraźnymi interesami zaczyna przeważać obawa przed konsekwencjami dla Pakistanu permanentnej obecności dwóch milionów, w znacznej mierze uzbrojonych, uchodźców etnicznie powiązanych z ludnością zachodniej prowincji Beludżystanu. W związku z powyższym prosił Waldheima, aby aparat wysokiego komisarza do spraw uchodźców rozprzestrzenił w obozach propozycję Karmala w sprawie warunków i możliwości powrotu do Afganistanu. Nie mają ochoty stać się polem bitwy supermocarstw, nie można więc ich posadzić, że podtrzymują napięcie w Afganistanie dla wiązania Rosjan w interesie USA (niektórzy kongresmeni amerykańscy przekonywali go, że napięcie w Afganistanie powstrzyma ZSRR od interwencji w Polsce)”; AMSZ, ZD 23/84, w. 6, t. 61.

FAO i WFP dostarcza żywność znajdującą potem przy bandach w Afganistanie. WHO i UNICEF wyposażają przygraniczne szpitale i ośrodki zdrowia, budując studnie wykorzystywane przez rebeliantów. Biuro HCR przekazuje pomoc przez oficjeli pakistańskich do paramilitarnych obozów szkoleniowych. Biuro Informacyjne ONZ odmówiło wydrukowania propozycji afgańskich, mimo że były oficjalnym dokumentem ONZ itp. W ich ocenie agencje stały się kanałem interwencji Zachodu, mającego w nich przeważające wpływy. Ten stan rzeczy ułatwia kontrolowanie Agend ONZ w Pakistanie przez zachodnie lub prozachodnie personele (KS nie mają tu swoich ludzi) i nieproporcjonalnie do wagi kraju wysokie wpływy Pakistanu w ONZ (reprezentowani są w 32 wybieralnych ciałach).

ZSRR zamierza przeciwdziałać tej sytuacji m.in. przez:

- a) interwencję w ciałach zarządzających i sekretariatach Agencji,
- b) niedopuszczanie do wyboru Pakistańczyków do organów systemu ONZ,
- c) forsowanie personelu KS do agend i projektów w Pakistanie,
- d) presję na szefów lokalnych Agend ONZ.

Proszą o współdziałanie.

/-/ Neneman

AMSZ, ZD 23/84, w. 6, t. 61

415

*14 grudnia, szyfrogram stałego przedstawiciela przy ONZ w Nowym Jorku
o rozmowie z sekretarzem generalnym*

T a j n e
Natychmiast

Szyfrogram Nr 3001/IV
z N. Jorku, nadany 14.12, 12.30

Wiejacz

1) Zgodnie z instrukcją⁵³ odbyłem dziś rano (14 bm.) spotkanie z Waldheimem, w oparciu o główne linie wystąpienia gen. Jaruzelskiego i otrzymany materiał. W. prosił o przekazanie podziękowania za informacje. Przyjął ze zro-

⁵³ Dok. nr 403.

zumieniem motywy, które skłoniły nas do wprowadzenia stanu wojennego. Zgodził się z oceną, że chodzi tu o sprawy wewnętrzne, które naród i władze polskie powinny rozwiązać własnymi środkami. Również pozytywnie zareagował na prośbę o pomoc w przeciwdziałaniu próbom umiędzynarodowienia sytuacji w Polsce i przenoszeniu sprawy na forum ONZ, takie próby byłyby równoznaczne z „dolewaniem oliwy do ognia”.

Dotychczas zdaniem W. „brak oznak wskazujących na tendencje postawienia naszych spraw w organizacji”.

Może to jednak ulec zmianie w razie zaostrzenia sytuacji lub walk. W. wyraził nadzieję, że będzie możliwe uchylenie podjętych nadzwyczajnych kroków w niedługim czasie, i prosił o przekazanie życzeń pokojowego rozwiązania problemów.

2) Reakcje większości zachodnich rozmówców z CD i tut. obserwatorów zgodne są z linią przyjętą przez stolice: umiarkowanie i ostrożność, znaczne zrozumienie motywów, które skłoniły władze do pojęcia nadzwyczajnych kroków.

Zgodnie z instrukcją tow. Czyrka przeprowadzamy sporo rozmów – w tym z dziennikarzami – prezentując argumenty i wydarzenia w kraju. Padają m.in. pytania, czy zamierzamy oficjalnie (w formie dokumentu) przedstawić w ONZ nasze stanowisko. Przeciwno, wydaje się, przemawia fakt, że dokument taki mógłby być wykorzystany jako odskocznia do podniesienia naszych spraw na forum organizacji (tego samego zdania jest Trojanowski, z którym rozmawiałem po spotkaniu z Waldheimem).

Stacje CBS podały przed chwilą (na podstawie m.in. mojej rozmowy z ich przedstawicielem) wiadomość o wizycie u W., podkreślając stwierdzenie, że chodzi tu o wewnętrzne sprawy Polski i że pogląd ten jest podzielany przez zachodnie rządy.

3) W rozmowach z przedstawicielami KS i większości KR również pozytywne i spokojne reakcje, połączone z życzeniami uniknięcia rozlewu krwi.

4) W związku z ograniczeniem łączności (próbujemy przez Ottawę) nasze informacje mogą być spóźnione i będą z konieczności skondensowane.

Wyzner

^bNie planujemy oficjalnie (w dokumencie) przedstawiać stanowiska^b ^fWiejacz^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 103.

416

*14 grudnia, szyfrogram ambasadora w Bukareszcie
o rozmowie z ministrem spraw zagranicznych Rumunii*

T a j n e

Szyfrogram Nr 3026/IV
z Bukaresztu, nadany 14.12.81, g. 14.00

Czyrek

Minister Andrei po natychmiastowym przyjęciu mnie poinformował w oparciu o odbyte 13 bm. specjalne posiedzenie BP:

– jeśli sami Polacy uznali sytuację za groźną dla socjalizmu, mają prawo zastosować niezbędne środki,

– jedynie sami Polacy muszą rozwiązać swe konflikty, co w zaistniałej sytuacji stało się ich prawem i obowiązkiem,

– „nikt nie ma prawa osądzać, co Polacy robią we własnym domu” w imię obrony socjalizmu, ładu i porządku (akcent na ład i porządek również w prasie).

Przekazane opinie zgodne z dotychczasowym stanowiskiem R.⁵⁴, rozwiązanie konfliktu bez obcej ingerencji, dopuszczalność wszystkich konstytucyjnych środków przy realnej groźbie dla socjalizmu. Na stanowisko to nakładał się krytyczny stosunek do „S” i roli kościoła.

/–/ Koperski

AMSZ, ZD 23/84, w. 3, t. 32 (druk: *Przed i po 13 grudnia, t. II, dok. nr 359*)

⁵⁴ Chodzi o stanowisko Rumunii.

417

*14 grudnia, szyfrogram ambasadora w Moskwie
o informacjach radzieckich mediów
na temat wprowadzenia stanu wojennego*

T a j n e

Szyfrogram Nr 3030/IV
z Moskwy, nadany 14.12.81, g. 15.00

Czyrek

Telewizja pokazała przemawiającego Jaruzelskiego, podając streszczenie przemówienia. Radio przekazało kilkakrotnie streszczenie przemówienia oraz podało je w całości.

Poniedziałkowa „Prawda” przedrukowała w całości przemówienie Premiera. Wprowadzenie stanu wojennego zostało przyjęte w różnych środowiskach z wielką uwagą i zadowoleniem. Wyraża się przy tym wiarę i zaufanie do działania Jaruzelskiego w wyprowadzeniu kraju z obecnej katastrofalnej sytuacji.

Wśród dyplomatów niektórych krajów zachodnich przedsięwzięte środki w kraju uznaje się jako słuszne.

/-/ Olszewski

AMSZ, ZD 23/84, w. 9, t. 96

418

*14 grudnia, szyfrogram ambasadora w Brukseli
o rozmowie z ministrem spraw zagranicznych Belgii*

T a j n e
Natychmiast

Szyfrogram Nr 3017/IV
z Brukseli, nadany 14.12.1981, 16.00

Czyrek

Wasz 8534⁵⁵.

Przyjął mnie Nothomb w towarzystwie dyrektora generalnego d/s dwustronnych i szefa gabinetu. Przedstawiłem oceny i stanowisko zgodnie z instrukcją. Odpowiedział, że punktem wyjścia ocen belgijskich jest sympatia do Polski. Stąd zaniepokojenie rządu i opinii publicznej, której oceny są szczególnie radykalne. W tej chwili najważniejszym motywem ocen są prawa człowieka i jest to naturalne, bo oba nasze państwa podpisały akt końcowy. Rząd będzie śledził rozwój wydarzeń i na tej podstawie aktualizował swoje stanowisko.

Następnie N. wyprosił obecnych przy rozmowie współpracowników i zapytał mnie, czy w drodze poufnej miałbym jakieś sugestie do jego wypowiedzi dla prasy (pierwsza wypowiedź była wyważona i ostrożna). Podziękowałem za zaufanie i odpowiedziałem, że byłoby dobrze, aby w swych odpowiedziach choćby pośrednio naprowadzał słuchaczy i czytelników na płaszczyznę zrozumienia konieczności, wyjątkowości i tymczasowości podjętych w Polsce środków, dodałem, że byłoby dobrze, aby również ze strony rządu belgijskiego wyrażano intencję niezakłóconego rozwoju naszych stosunków. Przyjął bez komentarza.

Postawił 3 sprawy konkretne:

1. Wyraził ubolewanie z powodu uniemożliwienia kontaktu ich ambasady w Warszawie z Brukselą (telex), cytując art. 27 konwencji wiedeńskiej, prosił o zrozumienie i spowodowanie natychmiastowego powrotu do stanu normalnego.

2. Pytał, czy wpuszczone zostaną do Polski samochody z pomocą (artykuły żywnościowe, lekarstwa itp.). Potwierdziłem. Nie potrafiłem niestety odpowiedzieć na pytanie, co będzie z samochodami wiozącymi dary adresowane do „Solidarności”. Proszę Dep. Konsularny o instrukcję.

⁵⁵ Dok. nr 402.

3. W najbliższym czasie wyślą do ambasady samochód z zaopatrzeniem, traktując go jako przesyłkę dyplomatyczną. Zapewniłem, że zostanie wpuszczony na podstawie normalnych przepisów⁵⁶.

/–/ Fekecz

AMSZ, ZD 23/84, w. 3, t. 28

419

*14 grudnia, szyfrogram dyrektora Departamentu ds. Stosunków z ZSRR
do ambasadora w Moskwie w sprawie uzyskania radzieckiej pomocy
w zagłuszaniu audycji Radia Wolna Europa*

Warszawa, dn. 14 grudnia 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr ‘8593°

Moskwa – Olszewski

Wolna Europa wzmocniła swe audycje i rozpoczęła nadawanie instruktażu dla sił kontrewolucyjnych w Polsce. Przekażcie gospodarzom prośbę o zwiększenie pomocy w zagłuszaniu WE.

^fRoszak^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 9, t. 97

⁵⁶ W odpowiedzi minister spraw zagranicznych przekazywał szyfrogramem z 16 grudnia: „Wyjaśnijcie, że transporty wiozące dary dla «Solidarności» zostaną przejęte przez organizacje charytatywne (PCK, Społ. Komitet Opieki, Caritas)”; AMSZ, ZD 23/84, w. 3, t. 27.

420

*14 grudnia, okólnik ministra spraw zagranicznych
o spotkaniu z ambasadorami krajów socjalistycznych*

Warszawa, dn. 14 grudnia 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr '8598^c

MOSKWA – OLSZEWSKI
PRAGA – SZEWCZYK
BUKARESZT – KOPERSKI
BERLIN – KARWICKI
BUDAPESZT – PIETRZAK
SOFIA – NAPIERAJ

Na spotkaniu w KC z udziałem moim, Woźniaka i Madeja przekazano dziś ambasadorom KS kolejną informację o sytuacji w kraju.

Stwierdzono, że za wcześnie na kompleksową ocenę.

Sytuacja rozwija się w zasadzie tak, jak zakładaliśmy. W większości zakładów podjęto pracę. W 11 kopalniach węgla kamiennego są strajki. Trudna jest sytuacja w hutach, ^c*w szczególności H.* ^e Lenina ^hi Katowice^h.

Napięcia występują także w Gdańsku, Elblągu i Wrocławiu.

Funkcjonują normalnie służba zdrowia, handel, komunikacja i służby komunalne. Są zakłócenia w komunikacji miejskiej Krakowa i Elbląga.

Ekspozowanie wojska działa pozytywnie na społeczeństwo. Zawieszono uchwały w sprawie wyborów dyrektorów.

^hNie przewidujemy chwilowo przymusowych dostaw rolnych, chociaż zaopatrzenie w mięso i inne towary jest zagrożone^h.

Strajki okupacyjne na uczelniach, w tym Politechnice Warszawskiej i WSI Radom, zostały przerwane. Uwolnione są budynki publiczne okupowane przez rolników.

Bardzo trudna jest sytuacja rynkowa. Wobec braku paliw zawieszono sprzedaż benzyny dla ludności. Kurczą się zapasy węgla w elektrowniach.

Niektóre z nich mają zapasy zaledwie na 3–4 dni. W zakresie środków higieny osobistej z trudem utrzymujemy pokrycie reglamentowanych pozycji. Trudności dotyczą również leków i środków opatrunkowych.

W zakresie artykułów rolno-spożywczych zapasy kurczą się niebezpiecznie (zboże konsumpcyjne – 6 dni, mięso – 2 dni, smalec, masło, olej – podobnie).

Apelowano na spotkaniu o pomoc ze strony KS.

Ambasadorom NRD, CSRS, Węgier i Bułgarii przekazano listy od Premiera ze specyfikacją potrzeb dodatkowych dostaw jeszcze w br. następujących towarów:

mięsa, konserw mięsnych, drobiu,
masła, smalcu, tłuszczów roślinnych,
mleka w proszku i pożywek, obuwia i odzieży dla dzieci,
środków higieny osobistej, zwłaszcza mydła i środków piorących,
papierosów,
ogumienia i akumulatorów.

Pomyślny rozwój sytuacji w dużym stopniu zależy od poprawy na rynku wewnętrznym.

Pomoc kredytowa i towarowa ze strony rządów zachodnich uległa prawie całkowitemu zastopowaniu.

Proszę Tow. Ambasadora o podjęcie na odpowiednio wysokim szczeblu działań mających na celu pozyskanie szybkiej decyzji w sprawie dodatkowych dostaw w/w towarów.

^fCzyrek^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

421

14 grudnia, szyfrogram ambasadora w Bernie o ataku na gmach placówki

T a j n e
P I L N E

Szyfrogram Nr 3013/IV
z Berna, nadany 14.12.81, g. 18.30

Noworyta

Dzisiaj odbyłem wraz z Dobrowolskim rozmowę z Brunnerem. Zaprotestowałem z powodu opieszałości policji, w obecności której demonstranci rozbijali okna 13 grudnia w naszej rezydencji i pokryli napisami nasze ogrodzenie.

Dzisiaj, 14 bm., grupa trockistów wdarła się do Ambasady i przez blisko godzinę okupowała holl budynku. Interwencja policji była dość opieszala. Brunner wyraził ubolewanie i przyrzekł energiczną interwencję w policji.

Omówiłem z B. przyczyny i cele podjęcia decyzji o wprowadzeniu stanu wojennego. W czasie rozmowy B. wykazywał zrozumienie dla naszych decyzji, tłumaczył jednak, że powszechna sympatia dla „Solidarności” w Szwajcarii powoduje emocje. Pod koniec rozmowy wręczył nam tekst oświadczenia rządu na temat sytuacji w Polsce, które zostało wydane dla prasy⁵⁷.

/–/ Motyka

AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 22

⁵⁷ Szyfrogramem z 15 grudnia wiceminister Olechowski przekazywał ambasadorowi w Bernie: „Oprotestowałem wobec ambasadora Szwajcarii. Zażądałem skutecznego zabezpieczenia na przyszłość. Zażądałem pokrycia kosztów reperacji. Zajmijcie podobne stanowisko w MSZ-cie”; AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 21. Szyfrogramem z 27 grudnia ambasador uzupełniał: „Począwszy od demonstracji 19.12. policja tutejsza dobrze zabezpiecza ambasadę przez całą dobę. Dobrowolski złożył protest w Protokóle za wcześniejszy przypadek, o czym informowałem. Przekazał także oryginał listu w pogroźkami terroru, pisany przez wroga Polonii, z prośbą o wszczęcie dochodzeń i poinformowanie ambasady o wyniku. W ostatnich dniach nie otrzymujemy gróźb, co jest prawdopodobnie wynikiem naszych działań. Atmosfera w kolektywie dobra”; AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 22.

422

*14 grudnia, okólnik dyrektora Departamentu Łączności
w sprawie organizowania demonstracji protestacyjnych
wobec placówek dyplomatycznych i konsularnych*

Warszawa, dn. 14 grudnia 1981 r.

T a j n e
P I L N E

SZYFROGRAM Nr 8602

Szefowie placówek:

Wiedeń, Bruksela, Misja w Berlinie, Kopenhaga (i dla Malmö), Paryż, Ateny,
Madryt, Haga, Lizbona, Kolonia, Berno, Genewa, Londyn, Rzym, Ottawa,
Waszyngton, N. York – Misja i dla tow. Ciasia, Chicago, Canberra
i dla tow. Nowaka, Helsinki, Oslo, Sztokholm

- W Toronto demonstracja 2–2,5 tys. osób. Próba forsowania bramy.
- Montreal – demonstracja ca 2 tys.⁵⁸
- Sztokholm – wiec na placu, przemarsz pod ambasadę, wrogie hasła⁵⁹.
- Berno – demonstracja, wtargnięcie i zajęcie pomieszczeń ambasady. Policja usunęła demonstrantów⁶⁰.
- Chicago – 2 tys. demonstrantów, obrzucono budynek kamieniami, wybito szyby, spalono flagę ZSRR⁶¹.
- Bruksela – 1000 demonstrantów – organizowały Zw. Zaw. i partie polityczne, organizacje lewackie. Podobnie w Antwerpii⁶².

Wszędzie zapowiadają większe demonstracje na 17 bm.

Jeszcze raz przypominam o realizowaniu moich wytycznych z wcześniejszych depesz⁶³, a w szczególności:

1. dokonać personalnego podziału obowiązków w zakresie zabezpieczenia,

⁵⁸ W sprawie protestów w Kanadzie zob. dok. nr 410 i 472.

⁵⁹ Zob. dok. nr 441.

⁶⁰ Zob. dok. poprzedni.

⁶¹ W sprawie protestów w Chicago zob. też dok. nr 520.

⁶² O belgijskich reakcjach zob. dok. nr 479.

⁶³ Wcześniejszym okólnikiem z tego samego dnia (nr 8531), skierowanym do placówek w krajach kapitalistycznych, minister spraw zagranicznych polecał: „W związku ze stanem wojennym należy liczyć się z wrogimi nam demonstracjami i różnymi formami

2. zapewnić ryglowanie wejść i otworów okiennych oraz przejść wewnętrznych uwzględniając możliwość sprawnej ewakuacji pracowników lub ich planowego przegrupowania w miejsce zapewniające bezpieczeństwo,

3. przygotować się do niszczenia dokumentacji tajnej. Określić czasokres, kolejność i sposób niszczenia tajnej dokumentacji,

4. opracować zasady natychmiastowego informowania pracowników o występującym zagrożeniu oraz system powiadamiania władz miejscowych i innych polskich przedstawicielstw,

5. zorganizować spośród pracowników placówki grupy interwencyjne przygotowane na fizyczne przeciwdziałanie,

6. kontrolować otoczenie placówki, fasady budynków i ogrodzenia. Żądać ochrony policji. Powyższe obowiązuje wszystkie placówki na Waszym terenie. Informujcie⁶⁴.

^fGorzelańczyk^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

423

15 grudnia, szyfrogram ambasadora w Pekinie o rozmowie w MSZ ChRL

Tajne
Natychmiast

Szyfrogram Nr 3004/IV
z Pekinu, nadany 15.12.1981, 11.00

Mulicki

1. Wasz 8551⁶⁵.

Przyjęty zostałem niezwłocznie przez wiceministra SZ, Czang Can-ming.

zagrożenia naszych placówek. Podejmujcie stosowne do rozwoju sytuacji niezbędne kroki przewidziane m.in. w planie obronnym”; AMSZ, 23/84, w. 17, t. 148.

⁶⁴ 17 grudnia dyrektor Gorzelańczyk okólnikiem nr 8718 podobne wytyczne przesłał także do placówek w Buenos Aires, Brasili, Meksyku, Limie, Bagdadzie, Rabacie, Teheranie, Tunisie, Tokio, Pekinie, Islamabadzie i Dhace.

⁶⁵ Szyfrogramu nr 8551 nie odnaleziono – być może mowa o szyfrogramie nr 8531, zamieszczonym w przyp. 63. do dok. poprzedniego.

Przedłożyłem wg naszej [Waszej] 8534⁶⁶. Odpowiedź: „zawsze uważamy, że sprawy wewnętrzne danego kraju powinny być rozstrzygane wyłącznie przez naród tego kraju. ⁱPrzeciwstawiamy się wszelkiej zewnętrznej ingerencjiⁱⁱ. Mamy nadzieję, że problem polski zostanie rozstrzygnięty pokojowo i zgodnie z najwyższymi interesami państwa i narodu polskiego”.

2. Postawione ponadto pytania:

- jak rozwija się sytuacja poczynając od północy z 12 na 13 bm.
- ile osób zostało internowanych,
- czy z ekipy Gierka wszyscy członkowie BP zostali internowani. Odpowiedziałem wg posiadanych (autoryzowanych) informacji. Wyraził gotowość przyjęcia mnie w „każdej chwili”. Rozmówca „spięty” – nastrój poważny. Odniosłem wrażenie „zadowolenia z samego faktu mojej wizyty”.

3. 14 bm. rzecznik MSZ złożył w tymże duchu oświadczenie dla dziennikarzy zagranicznych (tekst in extenso clarisem)⁶⁷.

/-/ Wojtasik

AMSZ, ZD 23/84, w. 12, t. 113

⁶⁶ Dok. nr 402.

⁶⁷ Szyfrogramem wysłanym 16 grudnia ambasador w Pekinie uzupełniał: „1. Chińczycy wobec nas (na różnych szczeblach i z różnych instytucji) jednolicie powtarzają wg (nasza 513 [dok. nr 423]) instrukcji. Podobnie wobec bratnich KS (też ZSRR), nieco mocniej akcentują w rozmowach z CD zachodnim «kontekst radziecki». 2. Stosunek wszystkich bratnich KS – b. dobry (otrzymali informacje i instrukcje z central – pozytywne). Akcentują, w zasadzie bez wyjątku, aspekt «własnymi siłami». [...] 4. Amb. ZSRR: ocenia stanowisko chińskie jako wyczekujące, orientujące się też na reakcję Zachodu – na razie «kontekst radziecki widzi w normie». Posiadane informacje z rozmów w CD – pokrywają się z naszymi”; AMSZ, ZD 23/84, w. 12, t. 113.

424

*15 grudnia, szyfrogram ambasadora w Paryżu
o francuskich reakcjach na wprowadzenie stanu wojennego*

T a j n e
Pilne

Szyfrogram Nr 3071/IV
z Paryża, nadany 15.12.81, g. 11.30

Czyrek

1. Wydatne zaostrenie (tendencyjnej) propagandy przeciwko naszym posunięciom, egzaltowanie „Solidarności”, zwłaszcza w TV. W wyniku blokady łączności całkowicie brakuje materiałów z Polski. Wykorzystują więc różnych specjalistów i emigrantów (ze znaczkami „S”).

2. Wczoraj duża, wielotysięczna manifestacja. Szeroki wachlarz partii i związków, bez FPK i CGT. Udział niektórych członków kierownictw, między innymi Jospin.

Niektóre hasła: „Wolność dla „Solidarności”, „Zwolnić uwięzionych”, „Pokój i wolność w Polsce”.

Manifestacje w ponad 10 miastach Francji – szeroko relacjonowane w TV.

3. Wysoce negatywne wystąpienia Huntzingera (PS) w TV. Żądał stawiania warunków, sankcji ekonomicznych wobec Polski, rozpatrywał działania wojska polskiego jako części składowej Układu Warszawskiego.

4. Coraz ostrzejszy atak na FPK i CGT z próbami przeciwstawiania ich PS, partiom komunistycznym i związkom innych krajów, pierwsze żądania zerwania koalicji rządowej.

5. Ogólnie kampania dobrze koordynowana. Przeciwdziałamy wszelkimi metodami. Kohorewicz wystąpił w głównym dzienniku TV. Były również wystąpienia Zagładina, Marchais, Séguy – z naszą argumentacją.

Potrzebne Wasze materiały źródłowe⁶⁸.

/–/ Kułaga

AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 110

⁶⁸ Wcześniejszym szyfrogramem, z 13 grudnia, ambasador w Paryżu informował: „1. Wydarzenia w Polsce. Ogólna tonacja wyważona, bez hysterii, pojawił się jednak pierwszy

425

*15 grudnia, szyfrogram ambasadora w Moskwie
w sprawie zasad deponowania broni myśliwskiej*

T a j n e

Szyfrogram Nr 3058/IV
z Moskwy, nadany 15.12.81, g. 12.00

Matosek

W związku z poleceniem deponowania broni myśliwskiej proszę o wyjaśnienie trybu postępowania w przypadku, kiedy pracownik znajduje się za granicą, a broń przechowuje w kraju i nie ma możliwości jej przekazania, oraz w przypadku, kiedy posiada pozwolenie i broń w miejscu pracy za granicą.

/-/ Olszewski

AMSZ, ZD 23/84, w. 9, t. 96

komentarz – zamach stanu. 2. Publiczne spokojne wypowiedzi osobistości – Cheysson, Jospin, Telefon, następnie realistyczna wypowiedź Chiraca w TV. Dość ostre negatywne wypowiedzi przywódców związkowych: Mairé'a i Bergerona z poparciem dla «Solidarności». 3. U Cheysson – «nieformalne». Główne tezy: sprzeciw wobec jakiegokolwiek interwencji zewnętrznej, obawa, by nie zostały przekreślone zdobycze odnowy socjalistycznej, wskazanie, że przetrzymywanie aresztowanych bez procedury sądowej miałoby negatywny oddźwięk. 4. Przyjęliśmy Jospin – na jego prośbę. Chodziło mu o informacje i analizę wydarzeń. Przekazaliśmy – zgodnie z przemówieniem Tow. Jaruzelskiego. Wypowiedzi Jospin wyważone i ostrożne. Sympatia dla Polski, obawa o to, aby wydarzenia nie oznaczały «kroku wstecz». Prosił o poinformowanie o tym Warszawy»; AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 110.

426

*15 grudnia, okólnik wiceministra Wiejacza
w sprawie bezpieczeństwa cudzoziemców przebywających w Polsce*

Warszawa, dn. 15 grudnia 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr '8610'

SZEFOWIE WSZYSTKICH PLACÓWEK DYPLOMATYCZNYCH
I KONSULARNYCH

Poinformujcie gospodarzy, że wprowadzenie stanu wojennego nie spowodowało żadnego zagrożenia dla życia lub zdrowia cudzoziemców przebywających w tym czasie w Polsce. Władze polskie gotowe są udzielić cudzoziemcom niezbędnej opieki i pomocy – w ramach obowiązującego ustawodawstwa specjalnego.

Informację przekazujemy za Waszym pośrednictwem, ponieważ szereg placówek w Warszawie wskutek okresowych zakłóceń łączności nie ma kontaktu ze swymi stolicami. Traktujemy to pośrednictwo jako gest dobrej woli z naszej strony, który odpowiednio wykorzystajcie.

^fWiejacz^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

427

*15 grudnia, okólnik ministra spraw zagranicznych:
instrukcja do rozmów w sprawie wewnętrznych i międzynarodowych
aspektów wprowadzenia stanu wojennego*

Warszawa, dn. 15.XII.1981 r.

^dNatychmiast^d
Tajne specjalnego znaczenia

SZYFROGRAM Nr '8612'

Szefowie wszystkich placówek

I. Sytuacja w Polsce rozwija się bez większych zakłóceń. Strajki w kilkudziesięciu zakładach, którymi opozycja odpowiedziała na wprowadzenie STANU, likwiduje się działaniami politycznymi i administracyjnymi⁶⁹.

Przełamano już w zasadzie strajki w stocznich Gdańska, Gdyni i Szczecina, w niektórych kopalniach i hutach oraz innych dużych zakładach.

Akcja izolowania inicjatorów strajków oraz innych niezbyt licznych form protestu trwa. Dotychczas nie odnotowano żadnych poważniejszych obrażeń lub incydentów, co podkreślacie w Waszych rozmowach.

⁶⁹ Okólnikiem skierowanym 15 grudnia do wszystkich rezydentur wywiadu i punktów operacyjnych (z wyłączeniem krajów socjalistycznych) Departament I MSW przekazywał: „1. Następuje zdecydowany proces normalizacji życia w kraju w warunkach stanu wojennego. Pierwszy etap działań ofensywnych zakończony pełnym sukcesem. Kontynuowane są działania mające na celu likwidację akcji strajkowych i innych przypadków łamania ograniczeń stanu wojennego. Małe ogniska izolowanych napięć strajkowych utrzymują się nadal w ośmiu województwach [...]. W pozostałych regionach sytuacja w zasadzie została znormalizowana. Większość społeczeństwa zachowuje się w sposób zdyscyplinowany. Stan moralno-polityczny w WP i aparacie MSW wysoki. 2. Nie istnieją podstawy do żadnych obaw o losy i bezpieczeństwo przebywających w kraju członków bliższych i dalszych rodzin oficerów. 3. Polecam podjąć niezbędne kroki dla maksymalnego zabezpieczenia dokumentów tajnych rezydentury i opracowania planu ich zniszczenia w wypadku zagrożenia zewnętrznego. Uczulcie wszystkich oficerów na potrzebę zwiększenia czujności i bezwzględного przestrzegania zasad konspiracji, m.in. należy wyeliminować ew. przypadki przechowywania w domu lub w przy sobie jakichkolwiek przedmiotów (notesy, notatniki, zapiski itp.) grożących dekonspiracją. 4. Polecam natychmiastowe zapoznanie wszystkich oficerów z treścią depeszy i przeprowadzenie odpowiednich rozmów mających na celu podniesienie stanu moralno-politycznego rezydentury”; AIPN, 0449/51, t. 1.

Sytuacja ekonomiczna trudna (paliwo, węgiel, mięso). Podejmowane są wysiłki w celu zapewnienia zaopatrzenia rynku. Zwrócono się o dodatkowe dostawy do KS. Nadchodzi już dodatkowa pomoc radziecka i węgierska. Zdecydowano o nieprzerywaniu pomocy charytatywnej Zachodu.

W depeszach do KS: W PZPR obowiązuje specjalna Instrukcja o działalności w warunkach STANU zobowiązująca członków partii do dyscypliny, m.in. CKKP poleciła wydalenie z partii tych, którzy brali czynny udział w ostatnich strajkach.

KS odniosły się do STANU z uznaniem i poparciem. Stanowisko państw zachodnich zróżnicowane, na ogół ostrożne, powściągliwe. Najbardziej gwałtowna reakcja niektórych związków zawodowych, organizacji lewackich, trockistowskich itp.

II. Wykorzystując nadsyłane informacje przeprowadźcie natychmiast rozmowy, w szczególności z przedstawicielami partii komunistycznych, a także przyjaznych nam środowisk, organizacji społecznych i związkowych w celu wyjaśnienia konieczności podjętych kroków. Proście o pomoc w uspokajaniu reakcji, przede wszystkim w przeciwdziałaniu demonstracjom publicznym. Akcentujcie odpowiednie fragmenty przemówienia gen. Jaruzelskiego. Podkreślajcie, że:

- podjęte kroki były ostatnią szansą zapobieżenia katastrofie dla Polski i Europy;

- życie polityczne i społeczne w kraju nie zostało przerwane; WRON nie zastępuje konstytucyjnych organów władzy, jej zadaniem jest ochrona i przywrócenie porządku prawnego w kraju, warunków normalnej pracy;

- podtrzymywana jest idea porozumienia narodowego; wdrażane będą reformy;

- konieczne jest – obok pomocy ekonomicznej KS – wyjście nam naprzeciw w sprawach gospodarczych ze strony partnerów zachodnich, właśnie w interesie stabilizacji i kontynuacji procesu odnowy.

Akcentujcie także suwerenność podjętych działań, rozwiązywanie spraw polskich własnymi siłami.

III. Szefowie placówek, którzy dotąd nie przeprowadzili rozmów na szczęblu rządowym, winni niezwłocznie dokonać tego zgodnie z uprzednimi wytycznymi.

^fJ. Czyrek^f

428

15 grudnia, okólnik wiceministra Olechowskiego o spotkaniu ministra finansów z ambasadorami krajów należących do Klubu Paryskiego

Warszawa, dn. 15 grudnia 1981 r.

Tajne

SZYFROGRAM Nr 68613^c

Szefowie placówek w:

BONN	BRUKSELA	HAGA	RZYM
WIEDEŃ	BERNO	SZTOKHOLM	OSLO
HELSINKI	KOPENHAGA	OTTAWA	TOKIO
LONDYN	PARYŻ	WASZYNGTON	MADRYT

1. 14 bm. Krzak w obecności wiceministrów SZ i HZ przyjął 16-tu ambasadorów „Klubu Paryskiego”. Poinformował, że mimo stanu wojennego pozostają w mocy dotychczasowe zasady w zakresie rozliczeń zagranicznych PRL z tytułu obrotów handlowych i usługowych, a także operacji bankowych z zagranicą.

Chcemy kontynuować rozmowy w sprawie refinansowania zadłużeń, kredytów gwarantowanych i niegwarantowanych oraz w kwestii potrzebnych nam na 1982 kredytów towarowych. Podtrzymujemy bez zmian naszą aplikację do MFW, z którego delegacją prowadzimy rozmowy w Warszawie. Wyrażamy głębokie przekonanie, że czasowe wprowadzenie stanu wojennego, zmierzające do przyspieszenia stabilizacji politycznej i gospodarczej w Polsce, stwarza lepsze niż dotychczas zabezpieczenie interesów naszych wierzycieli.

2. W negocjacjach z bankami prywatnymi uzgodniono w zasadzie tekst porozumienia. Głównym problemem wymagającym pilnego rozstrzygnięcia jest wymóg zapłacenia bankom odsetek, na które nie mamy pokrycia. W tej sytuacji Bank Handlowy wystąpił 14 bm. do 22 głównych banków wierzycielskich o krótkoterminowy, 6-miesięczny, depozyt lub inną formę pomocy finansowej w wysokości 350 mln. dol. dla uregulowania płatności odsetek. Prezentując powyższy problem obecnym na spotkaniu ambasadorom, którym przekazano tekst tego wystąpienia, prosimy ich rządy o wpłynięcie na pozytywne stanowisko banków. Stwierdziliśmy, że w wypadku odmowy pomocy nie będziemy w stanie podpisać porozumienia z bankami prywatnymi.

3. Tylko do szefów placówek w: Bonn, Rzym, Wiedeń, Berno, Ottawa, Tokio, Londyn, Paryż, Waszyngton.

Poinformujcie o powyższym odpowiednich rozmówców rządowych i starajcie się uzyskać ich poparcie dla sfinalizowania tej sprawy.

Na Waszym terenie Bank Handlowy zwrócił się do następujących banków:

a) Bonn – Dresdner Bank, Deutsche Bank, Commerz Bank, Bank für Gemeinwirtschaft,

b) Waszyngton – Bank of America, Morgan Guarantee Trust, Manufacturers Hanover Trust Company, Citibank n.a., Marine Midland Bank,

c) Ottawa – Bank of Montreal, Royal Bank of Canada,

d) Londyn – Barclays Bank Ltd., National Westminster Bank Ltd., Lloyds Bank Ltd.,

e) Tokio – Bank of Tokyo,

f) Berno – Swiss Bank Corporation, Union Bank of Switzerland,

g) Paryż – Banque Nationale de Paris, Societe Generale Credit Lyonnais,

h) Rzym – Banca Commerciale Italiana,

i) Wiedeń – Creditanstalt Bankverein.

^fOlechowski^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

429

*15 grudnia, szyfrogram ambasady w Berlinie
o wschodnioniemieckich reakcjach na wprowadzenie stanu wojennego*

T a j n e
P i l n e

Szyfrogram Nr 3116/IV
z Berlina, nadany 15.12.81, g. 16.30

Kucza

Po wprowadzeniu stanu wojennego w Polsce wśród społeczeństwa NRD pojawiły się obawy przed możliwością przekształcenia się sytuacji w Polsce w konfrontację zbrojną z ew. wciągnięciem w nią NRD. Wczoraj w miarę napływu informacji z Polski nastroje zmieniły się radykalnie. Rozwój wydarzeń, a zwłaszcza

fakt stosunkowo spokojnego ich przebiegu, przyjęty został z dużą ulgą i zadowoleniem. W kierownictwie partyjnym i rządowym oraz w korpusie KS przyjęto decyzję z wielkim zadowoleniem i satysfakcją.

W kierownictwie kościoła ewangelickiego panuje opinia, iż wprowadzenie stanu wojennego było koniecznością.

/-/ Karwicki

AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 18 (druk: *Przed i po 13 grudnia, t. II, dok. nr 364*)

430

*15 grudnia, szyfrogram ambasadora w Wiedniu
o rozmowie z kanclerzem Austrii*

T a j n e

Szyfrogram Nr 3125/IV
z Wiednia, nadany 15.12.81, g. 16.30

Czyrek

Odbyłem rozmowę z kanclerzem przedstawiając sytuację zgodnie z Waszą 8534⁷⁰. Podkreśliłem niezmienną naszą sytuację z Austrią i zaapelowałem o zrozumienie naszej szczególnej sytuacji. Kreisky dał do zrozumienia, że w istniejących warunkach udzieli optymalnego wsparcia stwierdzając między innymi, że nie możemy oczekiwać, by był w stanie wprost popierać nasze działania przeciw związkom zawodowym (zawieszenie działalności) ani też oficjalnie poprzeć wprowadzenie stanu wojennego w Polsce.

K. wyraził przekonanie, że porozumienie kościoła z rządem pozwoli na dojście do rozmów i znalezienie w istniejących warunkach odpowiedniego rozwiązania bez starć. Nie dałoby to okazji do ingerencji z zewnątrz. Jest nadal mocno zainteresowany przebiegiem wypadków w Polsce i jest w nadziei, że wszystkie problemy załatwimy sami. Interesował się, kto z przywódców KOR i KPN został internowany oraz gdzie przebywa Wałęsa⁷¹.

/-/ Adamkiewicz

AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 147

⁷⁰ Dok. nr 402.

⁷¹ Szyfrogramem z 13 grudnia ambasador w Wiedniu informował: „13 bm. w godzinach popołudniowych miała miejsce kilkunastoosobowa demonstracja przeciw wprowadzeniu

431

*15 grudnia, okólnik dyrektora Departamentu Konsularnego:
instrukcja w sprawach wizowych*

Warszawa, dn. 15 grudnia 1981 r.

T a j n e
“PILNE”

Szyfrogram Nr “8627”

Kierownicy wszystkich placówek i urzędów konsularnych

1. Wydawajcie decyzję własną na dotychczasowych zasadach wizy:

- a) losowe,
- b) kierowcom TIR (w uzasadnionych przypadkach również wielokrotnie),
- c) kierowcom przewożącym towary w ramach zawartych umów handlowych oraz dary (żywność, leki),
- d) specjalistom i montażyście – na okres niezbędny.

O wydaniu powiadamiajcie.

2. Posiadacze paszportów konsularnych z KS europejskich (bez Jugosławii) mogą wjechać do PRL po ograniczeniu ważności paszportu do kraju stałego zamieszkania; z KK i KS-pozaeuropejskich w celu i na zasadach jak w pkt 1, po wpisaniu odrębnej klauzuli w paszporcie: „Zezwala się na wjazd do PRL w okresie od... do...”, podpis, data, pieczęć okrągła. Za klauzulę pobierajcie połowę opłaty wizowej.

3. W związku z naszą 8527⁷² wyjaśniamy, że do odwołania wizy wydane przed 13 bm. nie uprawniają do przekroczenia granicy PRL, z wyjątkiem osób

stanu wojennego. W połowie Polacy, w połowie obywatele Austrii. Hasła niesione: Solidarność zwycięży, Jaruzelski nie, Wałęsa tak, precz z komunizmem, Solidarność do władzy, wznoszone okrzyki: socjalizm nie przejdzie, złodzieje do Moskwy, wywieszać komunistów, Solidarność tak – partia nie, pod adresem ambasady: pacholki Moskwy, wynoście się z Wiednia, zdrajcy, pokażcie się. O podjęciu demonstracji zdecydowano podczas niedzielnego zgromadzenia Polaków przed kościołem. Policja austriacka śledziła formowanie się pochodu od pierwszych chwil i poinformowała w porę ambasadę oraz podjęła wszelkie kroki nie dopuszczając demonstrujących bezpośrednio pod budynek ambasady. Według informacji tut. policji na jutro zapowiedziano nową demonstrację, organizowaną przez obywateli austriackich”; AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 146.

⁷² Dok. nr 400.

wymienionych w jej punkcie 3. Wjazd tylko na podstawie nowej wizy, nieodpłatnej – za zgodą Centrali.

^fPichla^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

432

*15 grudnia, okólnik wicedyrektora DPWKiN
w sprawie ograniczenia pomocy dla ośrodków informacji i kultury polskiej*

Warszawa, dn. 15.12.1981 r.

Tajne

Szyfrogram Nr °8639°

SZEFOWIE PLACÓWEK

BERLIN, PRAGA, BUDAPESZT, SOFIA

Wobec stanu wojennego zawieszamy pomoc programową dla OIKP – wysyłanie osób i materiałów.

Polecamy OIKP prowadzenie działalności posiadanymi materiałami i siłami własnymi.

Prezentujcie zwłaszcza:

- nadające się filmy związane z wojskiem polskim i walką wyzwoleniczą.
- kwalifikujące się w obecnej sytuacji wystawy ogólnoinformacyjne,
- eksponowanie w witrynie OIKP fotosu i tekstu przemówienia tow. Jaruzelskiego z 13.12.br.
- materiały i tematy związane ze 100-leciem polskiego ruchu robotniczego.

Odpowiednio do sytuacji dbajcie o powagę programu, nie organizujcie żadnych poczęstunków.

- Informujcie o stosunku gospodarzy.

^fDrozd^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

433

*16 grudnia, okólnik ministra spraw zagranicznych:
instrukcja w sprawie działań po wprowadzeniu stanu wojennego*

Warszawa, dn. 16 grudnia 1981 r.

Tajne
PILNE

SZYFROGRAM Nr 8630^c

WASZYNGTON	PARYŻ	N. JORK	BRUKSELA
SZTOKHOLM	RZYM	WIEDEŃ	BERNO
LONDYN	HAGA	KOLONIA	KOPENHAGA
OSLO	OTTAWA	TOKIO	LAGOS
N. DELHI	CANBERRA	ATENY	KAIR
NAIROBI	MADRYT	BRASILIA	MEKSYK

Towarzysze,

Podjęliśmy w kraju decydujący wysiłek dla przezwyciężenia kryzysu. Stan wojenny wymaga najwyższego wysiłku i oddania. Obowiązuje to również Was. Oczekujemy aktywnego działania wszystkich pracowników, na każdym stanowisku. Dotychczasowa działalność placówek prawidłowa, lecz prowadzona zbyt wąskim frontem, niedostatecznie ofensywna. Priorytetowe zadania do zabezpieczenia to:

- przeciwdziałanie antypolskim akcjom, niedobrym dla nas opiniom i nastrojom;
- niedopuszczenie do restrykcji gospodarczych wobec Polski.

Złożoność i szybki rozwój sytuacji nie pozwala na pełne i szczegółowe informowanie Was. Działajcie w oparciu o przesłane Wam wytyczne kierując się Waszym partyjnym i obywatelskim rozumieniem spraw polskich.

Wobec nasilającej się propagandowej „obróbki” wokół Polski oraz niemożności – wobec braku połączeń – oddziaływania na środki masowego przekazu przez PAP i korespondentów zagranicznych nasilajcie szeroko i śmiało działalność informacyjno-propagandową poprzez:

- spotkania prasowe,
- wywiady w radio, TV i prasie,
- press release’y,

– rozmowy backgroundowe z publicystami i wydawcami.

Przesyłajcie pytania, na które brak Wam odpowiedzi. Pomożemy. Relacjonujcie zwięźle o Waszych działaniach.

^fCzyrek^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

434

*16 grudnia, szyfrogram ministra spraw zagranicznych
do ambasadora w Waszyngtonie
w sprawie decyzji USA o nałożeniu sankcji gospodarczych na PRL*

Warszawa, dn. 16.XII.1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 8631

SPASOWSKI – WASZYNGTON

Wasz 585⁷³.

Oczekujemy Twoich sugestii, co należałoby zrobić, aby gospodarze zmienili stanowisko, a przynajmniej żeby restrykcje trwały jak najkrócej. Odmowa przyrzeczonych Madejowi dostaw⁷⁴ grozi faktycznie likwidacją i wyniszczeniem brojle-

⁷³ Szyfrogramem nr 585 wysłanym 14 grudnia ambasador w Waszyngtonie informował: „1) 14 bm. przekazałem w DS wobec Dep. Ass. Secr. Scanlana treść Waszej instrukcji. Scanlan ograniczył się do stwierdzenia: będą bardzo dokładnie przyglądać się sytuacji w Polsce w ciągu najbliższych tygodni. Szczególnie zwracają uwagę sprawy związane z prawami człowieka. 2) Ze swej strony Scanlan złożył ustne następujące oświadczenie: W związku z krokami podjętymi przez rząd polski i wprowadzającymi w Polsce stan wojny zawieszona zostaje na razie wszelka amerykańska rządowa pomoc dla Polski. Oznacza to, że zawieszeniu ulega suma 740 milionów dolarów i że nie będzie zapowiedzianego komunikatu w sprawie 100 milionów. Oznacza to również, że nie będą podjęte żadne działania w sprawie odroczenia (rescheduling) płatności rządowych. Wszelkie nasze wnioski w sferze gospodarczej zostają zawieszone. Stany Zjednoczone będą uważały śledzić wydarzenia polskie w najbliższych tygodniach. Decyzje dot. naszych wniosków przedłożonych w tym zakresie rządowi amerykańskiemu, podobnie jak decyzje podejmowane dotychczas z ich własnej inicjatywy w sprawie dodatkowej pomocy dla Polski, będą podejmowane w świetle oceny działań i stanowiska zajmowanego przez rząd polski”; AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 144.

⁷⁴ Zob. dok. nr 388.

rów i poważnym zubożeniem zaopatrzenia w mięso. Faktu tego rodzaju restrykcji nie moglibyśmy ukryć przed opinią publiczną. Liczyliśmy i nadal liczymy na zrozumienie naszej sytuacji i życzliwość dla naszego narodu, zwłaszcza w sprawach, gdzie stosunki polsko-amerykańskie służą bezpośrednio jego interesom.

Jutro przyjmę powracającego amb. Meehana, naświetlę mu obszernie sytuację, wyłożę nasze racje i potrzeby⁷⁵. Tym niemniej przedstawię nasze stanowisko gospodarzom na jak najwyższym szczeblu. W rozmowie raz jeszcze podkreślę, że stan wojenny zmuszeni byliśmy wprowadzić dla zapobieżenia niebezpieczeństwu wojny domowej z wiadomymi jej konsekwencjami oraz osiągnięcia stabilizacji niezbędnej dla wprowadzenia planowanych reform w ramach polityki odnowy, czyli w celach, które odpowiadają ostatniemu punktowi oświadczenia Haiga. Mamy wobec tego oświadczenia zastrzeżenia, ale ze względu na dobro naszych stosunków nie zamierzamy dawać im publicznego wyrazu.

Pozdrowienia

^fCzyrek^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 145

435

*16 grudnia, szyfrogram ministra spraw zagranicznych
do szefa Zespołu ds. Stałych Kontaktów Roboczych ze Stolicą Apostolską:
instrukcja do rozmów po wprowadzeniu stanu wojennego*

Warszawa, dn. 16.XII.1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 8632

SZABLEWSKI – RZYM

Wasz 327⁷⁶.

I. Spotkajcie się natychmiast z Waszymi rozmówcami. Przekażcie informacje zgodnie z przesłanymi wcześniej instrukcjami i poinformujcie o stanowisku Warszawy wobec przekazanego przez nich stanowiska Watykanu:

⁷⁵ Do rozmowy ministra z ambasadorem doszło 23 grudnia; zob. dok. nr 511.

⁷⁶ Szyfrogramem nr 327 z 14 grudnia radca Szablewski przekazywał: „Przeprowadziłem rozmowy z Silvestrini, Poggi i Dziwiszem (Casaroli za granicą, wraca jutro). Oto stanowisko

Ad 1. „Fala dekrétów” nie oznacza okupacji wojskowej, lecz przeciwdziałanie sytuacji, w której Polska „nierządem stała”. Nie stać nas na powtórki z historii.

Ad 2. Nie twierdzimy, że stan wojenny jest rzeczą dobrą. Jest złem koniecznym. Chcemy, by trwał jak najkrócej, i potrzebujemy w tym poparcia kościoła.

Ad 3. Doceniamy stanowisko Papieża i Glempa, ale odnalezieniu szybko jedności działania i powrotowi do demokratycznych metod rozwiązywania problemów nie sprzyjają takie kroki jak listy Glempa do Premiera i Sejmu oraz planowany komunikat Rady Głównej Episkopatu, w którym używa się tego rodzaju zwrotów jak: „Boleść nasza jest boleścią całego narodu sterroryzowanego siłą militarną”⁷⁷. Nie negując pozytywnych intencji projektu tego komunikatu należy zakładać, że publiczna uwaga zwrócona zostanie głównie na najbardziej drastyczne jego sformułowanie. Zaakcentujcie, że wprowadzenie stanu wojennego jest ostatnią próbą uchronienia kraju przed rozlewem krwi bratniej i rozwiązania kryzysu własnymi siłami.

II. Spotykajcie się systematycznie z przedstawicielami Kurii i wbijajcie im do głowy nasze racje, które leżą również w dobrze pojętym interesie kościoła polskiego i Watykanu. Podkreślajcie, że stoimy na gruncie porozumienia narodowego, ale bez ekstremistów i wyniszczającej państwo i naród anarchii. Przypomnijcie moje rozmowy z papieżem i Cassaroli, podkreślając, że wszystko, co powiedziałem, jest aktualne i wyjaśnia, dlaczego do obecnej sytuacji doszło.

III. Powołując się na moje informacje udzielone Papieżowi, podkreślajcie, że sytuacja gospodarcza jest trudna. Uzyskałszy wprawdzie zwiększoną pomoc sojuszników, przede wszystkim ZSRR, ale administracja USA zawiesiła obiecaną realizację dostaw kredytowych zbóż, pasz i żywności oraz rozmowy w sprawach naszych płatności i nowych kredytów, co zdramatyzowało sytuację. Podobno Reagan konsultował tę sprawę z Papieżem. W świetle wypowiedzi Papieża w rozmowie

Watykanu wyrażone przez Silvestriniego: 1) Wystąpienie Jaruzelskiego ocenia się pozytywnie, wyważone, poważne, odpowiadające chwili. Natomiast fala dekrétów budzi «głębokie zaniepokojenie i osłupienie». W praktyce oznaczają one «nic innego jak okupację wojskową». 2) Kwestie wyboru środków (wewnętrznych czy zewnętrznych) przemawiają za rozwiązaniem «własnymi siłami». Wprowadzenie stanu wojennego jest jednak samo w sobie rzeczą złą, a gdyby w dodatku miało trwać po to, by «raz na zawsze» uporać się z problemami wewnętrznymi – to dla losów narodu polskiego byłoby to katastrofą. 3) W tym momencie najważniejszą rzeczą jest spokój społeczny za wszelką cenę. Zarówno wystąpienie papieża, jak Glempa ten spokój mają głównie na względzie. Ale czy to wystarczy. Watykan i kościół uczynią wszystko – mimo naturalnych granic – aby nie dopuścić do przelewu krwi i skierować wysiłki ku pokojowi i pracy. [...] 4) Papież działa niezwykle ostrożnie. Zarządził pogotowie w Sekr. Stanu. Wpływa to uspokajająco na nastroje i publiczne wystąpienia dostojników watykańskich oraz środków przekazu. Pod tym względem stanowisko Watykanu wyraźnie odbiega od opinio-
twórczych ośrodków we Włoszech i Europie Zach.”; AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 123.

⁷⁷ Zob. dok. nr 462.

z Czyrkim nie dajemy temu wiary. Liczymy na poparcie Watykanu w Stanach i Zachodniej Europie.

IV. Liczymy na apele polskiego kościoła do rolników o dostawy dla miast, zwłaszcza z uwagi na okres świąteczny. Skup postępuje bardzo źle. A przecież kościół ma szczególne wpływy na wsi.

^fCzyrek^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 124

436

*16 grudnia, szyfrogram ambasadora w Helsinkach
o rozmowie w MSZ Finlandii*

T a j n e
PILNE

Szyfrogram Nr 3106/IV
z Helsinek, nadany 16.12.81, g. 13.00

Czyrek

Druga rozmowa z Tuovinenem na jego prośbę 15 bm.

1. Przekazał notę o zawieszeniu od 15 bm., godzina 15.30, umowy wizowej jako akt wzajemności⁷⁸.

2. Prosił o przywrócenie łączności telefonicznej pomiędzy ich Ambasadą w Warszawie a Konsulatem w Gdańsku. Domagał się jak najszybszej odpowiedzi w tej sprawie.

⁷⁸ Wcześniejszym szyfrogramem, z 15 grudnia, ambasador w Helsinkach informował: „14 bm. poinformowałem sekr. generalnego MSZ Tuovinena o: a) zawieszeniu umowy o ruchu bezwizowym, b) przyczynach i celach wprowadzenia stanu wojennego. T. poprosił o potwierdzenie notą zawieszenia umowy, co dokonałem. Zapowiedział, że w niedługim czasie przekaże swoje stanowisko, był bardzo ostrożny w ocenie sytuacji u nas – nie wyraził żadnego stanowiska, interesował się szczególnie: 1) bezpieczeństwem i możliwością wyjazdu z Polski obywateli fińskich, w tym szczególnie studentów”; AMSZ, ZD 23/84, w. 6, t. 59.

3. Podał, że MSZ przekazał specjalnie zwołanej komisji rządowej d/s zagranicznych ocenę sytuacji u nas. Zdecydowano nie wydawać w tej sprawie żadnego oświadczenia oficjalnego.

4. Ze swej strony poprosiłem o ochronę placówki w związku z zapowiedzianymi demonstracjami.

Sygnalizuję ponadto narastanie krytycznych głosów w tut. kołach politycznych wobec podjętych w kraju działań. Żądanie zwolnienia internowanych – domaga się tut. największa centrala związkowa SAK. Czynione są też naciski na kandydatów na prezydenta, aby uwzględnili w swych kampaniach stanowisko wobec wydarzeń w Polsce.

/-/ Wiśniewski

AMSZ, ZD 23/84, w. 6, t. 59

437

*16 grudnia, szyfrogram chargé d'affaires ambasady w Berlinie
o rozmowie z premierem NRD*

T a j n e
Specjalnego znaczenia
Natychmiast

Szyfrogram Nr 3152/IV
z Berlina, nadany 16.12, g. 14.20

Czyrek

Dzisiaj zostałem przyjęty przez Stopha. Obecny był wicepremier Weiss.

S. poinformował mnie, że:

1. Wczoraj BP NSPJ rozpatrywało list Jaruzelskiego i zobowiązało go do operatywnego zbadania możliwości NRD.

2. Chce jak najszybciej udzielić nam konkretnej odpowiedzi. W każdym razie nastąpi to najpóźniej do soboty.

3. Ze strony NRD stroną wykonawczą zajmie się Soelle – Minister HZ. Proszę o wyznaczenie z naszej strony osoby kompetentnej i odpowiedniego szczebla do przeprowadzenia rozmowy z Soelle i podejmowania operatywnych decyzji. Rozmowy podjęto by w Berlinie natychmiast po skonkretyzowaniu możliwości NRD.

4. Z polecenia S. badane są możliwości przyspieszenia zaległych dostaw zakontraktowanych na 1981. Badają możliwości uruchomienia wyprzedzających dostaw na poczet kontraktów na 1982.

5. Poza listą towarów zawartych w liście J. w drugiej kolejności przedstawia propozycje obejmujące inne wyroby, które mogłyby nas interesować.

6. Poinformowałem S. o sytuacji w kraju. Interesowała go szczególnie sytuacja w polskim górnictwie. Zapewnił o pełnym poparciu dla działań naszego kierownictwa ze strony NSPJ i osobiście Honeckera i zrozumieniu konieczności udzielenia nam konkretnej pomocy.

Rozmowa trwała 45 minut⁷⁹.

/-/ Karwicki

AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 18

438

*16 grudnia, szyfrogram ambasadora w Waszyngtonie
o rozmowie z zastępcą sekretarza stanu USA*

T a j n e
Natychmiast

Szyfrogram Nr 3167/IV
z Waszyngtonu, nadany 16.12.81, g. 14.30

Czyrek

Wezwał mnie dziś w trybie natychmiastowym Eagleburger (Ass. Secretary kierujący sprawami europejskimi). Przekazał:

1. Notę, która wprowadza wzajemność w poruszaniu się naszych przedstawicieli dyplomatycznych, konsularnych i handlowych. Na wyjazd za miejsce

⁷⁹ Ambasada w Berlinie uzupełniała szyfrogramem z 20 grudnia: „Rozwój sytuacji w Polsce obserwowany jest w NRD z dużym zainteresowaniem i wzrastającą sympatią. Dotyczy to nie tylko aktywu, który uważał, że nie powinniśmy ustępować kontrrewolucji, a atakować ją i wypierać z wszystkich zajmowanych pozycji, lecz także społeczeństwa, które obawiało się możliwości konfliktu zbrojnego w Europie. Obecna pomoc dla Polski, mimo że dobrze zorganizowana ogólnie, zawiera wiele elementów spontaniczności. Akcje solidarnościowe posiadają w NRD długie tradycje. Aktyw podkreśla, że jest to pomoc dla partii, która walczy z kontrrewolucją”; AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 18.

zamieszkania i pracy potrzebna będzie odtąd zgoda DS. Zakazuje się urządzania na placówkach spotkań z gośćmi (część operatywna noty clarisem).

2. Rezolucję Senatu przyjętą wczoraj w sprawie stosunków z Polską. Rezolucja w części operatywnej poleca prezydentowi, Sekretarzowi Stanu i w ogóle Administracji przestrzeganie wytycznych dla Administracji w związku z sytuacją powstałą w Polsce i pozostawanie w ścisłym kontakcie z sojusznikami w sprawie zagrożenia procesu demokratycznego w Polsce. Rezolucja clarisem.

3. Następnie Eagleburger przekazał ustnie, zwracając się o dokładne zrelacjonowanie rządowi polskiemu: są poważnie zaniepokojeni ilością osób internowanych i tym, że Wałęsa przestał być wolnym człowiekiem. Nie wiedzą, jak może to pozostać w zgodności z naszymi stwierdzeniami, że kontynuowane są reformy i że zmierza się do rozwiązań zgodnych z takimi założeniami. Nie mogą też pogodzić wprowadzenia stanu wojny, czyli stanu wojkowego, z wszystkimi jego konsekwencjami, ze zobowiązaniami Polski jako sygnatariusza Aktu Końcowego z Helsinek. Są to niezmiernie poważne sprawy.

Następnie Eagleburger przekazał, również ustnie, zaznaczając, że na polecenie sekretarza Haiga: chęć i możliwość pomagania Polsce w najbliższych miesiącach zależeć będzie od umiaru okazanego przez rząd polski. Nie możecie oczekiwać, by rząd Stanów Zjednoczonych był wmieszany w represje wobec Polaków (involved [into?] the repressions of the Polish people). Rozumiemy, że czasy są trudne, ale Warszawa winna myśleć o przyszłości i o sprawach gospodarczych.

Uwagi moje:

Eagleburger prezentował stanowisko niezmiernie poważnie – odpowiedziałem, że natychmiast przekazać. Mojej krótkiej wypowiedzi nie podaję dla zwięzłości.

/–/ Spasowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 144

439

*16 grudnia, szyfrogram ambasadora w Wiedniu
o proteście władz austriackich
w sprawie ograniczenia łączności z placówką w Warszawie*

T a j n e
Natychmiast

Szyfrogram Nr 3120/IV
z Wiednia, nadany 16.12, 15.10

Czyrek

Nasza 223⁸⁰.

W czasie wizyty u min. Pahra w dniu 16 bm. otrzymałem od niego ostry protest na okoliczność odcięcia połączenia telefonicznego i teleksowego. Obecnie nie posiadają żadnej łączności, gdyż korzystanie z obcych połączeń jest nierealne.

Proszą o otwarcie jednego kanału sugerując telex. Zadowala ich łączność w ciągu godziny dziennie.

W przypadku odmownego załatwienia ich wniosku grożą natychmiastowym wyłączeniem nam radia. Twierdzą, że mają sprawdzoną już możliwość⁸¹.

/-/ Adamkiewicz

AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 146

⁸⁰ Szyfrogramem nr 223 z 14 grudnia ambasador w Wiedniu przekazywał: „Sekretarz generalny Hinterreger w imieniu ministra Pahra przekazał pilną prośbę o spowodowanie przywrócenia łączności między ich ambasadą w Warszawie i tut. MSZ. Proszą o jeden z kanałów: telefon lub telex (nie posiadają radia). Z rozmowy wynikało, że na początek zgodziliby się na korzystanie ograniczone w czasie raz na dzień. Przypominali, że jest to naszym obowiązkiem”. Szyfrogramem z 17 grudnia uzupełniał: „Gospodarze zagrozili przerwaniem nam łączności radiowej, jeśli do jutra rana ich ambasada nie uzyska połączenia teleksowego z Wiedniem. Sprawę tę Pahr postawił bardzo pryncypialnie, podobnie jak kwestię poruszania się ambasadora poza obręb stolicy”; AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 146.

⁸¹ Jeszcze przed wprowadzeniem stanu wojennego, szyfrogramem z 8 grudnia, dyrektor Gorzelańczyk przekazywał ambasadorowi w Wiedniu wyłącznie do jego wiadomości: „W przypadku zakłóceń w funkcjonowaniu krajowej sieci teleksowej placówka Wasza będzie pośredniczyć w przekazywaniu informacji między Centralą a przedstawicielstwami PRL we wskazanych przez nas krajach”; AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 147. Identyczną instrukcję otrzymały także niektóre inne placówki – zob. przyp. 34 do dok. nr 401.

440

*16 grudnia, okólnik ministra spraw zagranicznych
w sprawie uruchomienia łączności teleksowej
dla placówek dyplomatycznych w Warszawie*

Warszawa, dn. 16 grudnia 1981 r.

T a j n e

^dNATYCHMIAST^d

SZYFROGRAM Nr °8667°

RZYM ° – Szablewski°	KABUL	TIRANA	B. AIRES
BRUKSELA	BRASILIA	OTTAWA	HAWANA
KOPENHAGA	KAIR	MADRYT	HELSINKI
ATENY	N. DELHI	DŻAKARTA	BAGDAD
TEHERAN	TOKIO	TRYPOLIS	^h MAROKO ^h
°RABAT°	MEKSYK	LAGOS	ISLAMABAD
HAGA	LIMA	LIZBONA	SZTOKHOLM
DAMASZEK	BANGKOK	TUNIS	CARACAS
°WIEDEN°	^h MONTEWIDEO ^h	°Brak łącz. szyf.°	

17 bm. otwieramy w głównym urzędzie pocztowo-telekomunikacyjnym telexy do użytku ambasad. Będą przekazywać za granicę i odwrotnie szyfrowane i otwarte teksty.

^fCzyrek^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

441

*16 grudnia, szyfrogram ambasadora w Sztokholmie
o rozmowie z ministrem spraw zagranicznych Szwecji*

T a j n e
PILNE

Szyfrogram Nr 3178/IV
z Sztokholmu, nadany 16.12.81, g. 23.00

Czyrek

16 bm. zostałem wezwany do min. Ullstena, który przekazał mi ustnie stanowisko rządu w sprawie wydarzeń w Polsce:

1. „Szwecja śledzi z rosnącym zaniepokojeniem rozwój wydarzeń w Polsce. Jak już uprzednio podkreślaliśmy, w opinii rządu szwedzkiego każde rozwiązanie problemów Polski winno być realizowane na bazie jej niepodległości i jej prawa dokonania wyboru własnych dróg wyjścia z kryzysu, bez interwencji z zewnątrz. Mimo że nadal reprezentujemy pogląd, iż sytuacja ta musi być rozwiązana przez Polskę samą, bez obcej interwencji, musimy wyrazić głębokie zaniepokojenie nieposzanowaniem praw człowieka i swobód, które ostatnio ma miejsce w Polsce. Jesteśmy mocno zaniepokojeni informacjami o aresztowaniach działaczy związkowych i robotników przy zastosowaniu wobec nich przemocy. Rząd szwedzki jest poruszony i zaniepokojony wiadomościami, które wskazują, iż polskie władze wkroczyły na drogę, która prowadzi do odrzucenia praw człowieka i swobód obywatelskich. Te prawa i swobody stanowią bowiem fundamentalną zasadę opartą na zaufaniu i współpracy państw europejskich, sformułowaną w AK KBWE”.

2. „W związku z przekazaną nam decyzją rządu polskiego w sprawie zawieszenia szwedzko-polskiego porozumienia o ruchu bezwizowym rząd szwedzki pragnie poinformować, że ze swej strony nie zamierza zawiesić tego porozumienia. Oznacza to oczywiście, że szwedzkie władze będą nadal umożliwiać polskim obywatelom swobodny przyjazd do Szwecji, bez obowiązku posiadania wiz”⁸².

U. wyrażał przy tym nadzieję, że mimo jednostronnego wprowadzenia przymusu wizowego pilne sprawy humanitarne będą mogły być pomyślnie i szybko rozwiązywane. Poinformowałem U. o stosowaniu przez nas uproszczonej procedury

⁸² Szyfrogramem z 18 grudnia ambasador Cieślak przekazywał: „17 bm. zostałem wezwany do MSZ. Podsekretarz MSZ, szef Dykcji Politycznej – Eckerberg, wyraził protest z powodu «naruszenia uprawnień i utrudniania normalnego funkcjonowania szwedzkich urzędów dyplomatyczno-konsularnych przez władze wojskowe w Polsce». [...] O złożeniu protestu poinformowano natychmiast środki przekazu”; AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 127.

wizowej w przypadkach losowych, transportu darów itp. Nie ustosunkowując się wprost, wyjaśniłem U. przewencyjny i porządkowy charakter działań WRON, nasze zdecydowanie zlikwidowania napięć środkami politycznymi. Informując U. o obecnej sytuacji w kraju, akcentowałem szkodliwość podejmowanych w Szwecji demonstracji publicznych⁸³. Przyjął bez komentarza. Zapewnił o podjęciu środków dla zapewnienia bezpieczeństwa naszych placówek.

/-/ Cieślak

AMSZ, ZD 23/84, w. 14, t. 127

442

*16 grudnia, pilna notatka w sprawie powrotu do PRL
obywateli polskich przebywających poza granicami kraju*

Warszawa, dnia 16 grudnia 1981 roku

POUFNE

PILNA NOTATKA

dla Przewodniczącego Wojskowej Rady Ocalenia Narodowego
Tow. gen. armii W. Jaruzelskiego

Z nadesłanych przez placówki PRL informacji wynika, że około 3.500 obywateli polskich służbowo bądź prywatnie znajduje się aktualnie za granicą, nie mogąc wskutek wstrzymania komunikacji lotniczej (LOT) wrócić do kraju. Ludzie ci posiadają bilety PLL LOT, co zobowiązuje Polskie Linie Lotnicze do przetransportowania ich do Polski. Nasze placówki konsularne są pod presją zapewnienia tym obywatelom środków utrzymania i zakwaterowania. W Polsce obecnie znajduje się około 1.000 obywateli obcych pragnących powrócić do swych krajów.

⁸³ Ambasador w Sztokholmie informował szyfrogramem z 13 grudnia: „13 bm. o 18.00 na centralnym placu Sztokholmu – Sergles Tore odbyła się demonstracja zorganizowana przez grupy emigracyjne z udziałem Szwedów zrzeszonych w organizacjach wspierających «S». Uczestniczyło ok. 600–700 osób. [...] Na transparentach m.in. hasła: «Jaruzelski do Moskwy», «precz z czerwoną okupacją». Liczne wrogie okrzyki. Odśpiewano Hymn i Rotę. O demonstracji byliśmy uprzedzeni przez MSZ. Ambasadę chronił silny kordon policyjny”; AMSZ, ZD 23/84, w. 14, t. 127.

Dnia 16 grudnia 1981 r. odbyła się w Ministerstwie Spraw Zagranicznych konferencja w tej sprawie z udziałem przedstawicieli: Ministerstwa Komunikacji, Ministerstwa Finansów, PLL LOT oraz Głównego Komitetu Turystyki⁸⁴.

Dla zapewnienia w/wym. obywatelom polskim opieki konsularnej oraz umożliwienia im szybkiego powrotu do Polski niezbędne jest podjęcie przez Wojskową Radę Ocalenia Narodowego decyzji w sprawie uruchomienia charterów PLL LOT: do Paryża, Londynu, Rzymu, Mediolanu i Istambułu. Analogiczna decyzja dot. uruchomienia lotów charterowych została już przez WRON podjęta w odniesieniu do przetransportowania załóg pracowniczych (loty charterowe do Trypolisu, Damaszku i Vankuweru).

Koncepcja charteru stanowi wg Ministra Komunikacji wariant optymalny.

Niezależnie od tego MSZ przesłał polskim placówkom w Paryżu, Londynie, Rzymie, Helsinkach i Kopenhadze polecenie skierowania naszych obywateli do kraju drogą kolejową i promową. Wariant ten jest jednak skomplikowany (bilety, miejsca w pociągu, wizy tranzytowe).

Mając na uwadze potrzebę rozwiązania problemu, uprzejmie proszę Towarzysza Przewodniczącego o wyrażenie zgody na uruchomienie dodatkowych lotów charterowych na trasach, o których mowa powyżej.

J. CZYREK

AMSZ, DK 10/86, w. 4

⁸⁴ Okólnikiem z 16 grudnia skierowanym do placówek w Paryżu, Londynie, Rzymie, Helsinkach i Kopenhadze dyrektor Pichla informował: „1. Wyrażamy zgodę na powrót koleją lub promem obywateli polskich przebywających służbowo za granicą. Wydatki poniesione przez Was na bilety, koszty utrzymania oraz hotele będą zrefundowane. Należy dążyć, aby były to koszty jak najniższe. 2. Obywatele polscy, którzy wyjechali turystycznie lub na zaproszenie, powinni zdobyć we własnym zakresie fundusze na powrót do Polski. 3. Obywatele polscy mający bilety powrotne wystawione przez PLL LOT otrzymają informacje w ciągu 1 lub 2 dni co do możliwości powrotu liniami PLL LOT”; AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148.

443

*16 grudnia, notatka dyrektora Departamentu IV:
propozycje działań wobec krajów Europy Zachodniej
w związku z wprowadzeniem stanu wojennego*

Warszawa, dnia 16 grudnia 1981 r.

Towarzysz Minister J. Czyrek
w g m a c h u

W związku z nową sytuacją w kraju Departament IV przedkłada propozycje niektórych posunięć wobec państw Europy Zachodniej.

I. Dotychczasowe obserwacje wskazują na to, że koła rządowe w Europie Zachodniej zajmują nadal pozycję powściągliwą i wyczekującą, która w kilku przypadkach – np. Francja, Watykan, ewoluuje w kierunku negatywnym pod wpływem emocjonalnej reakcji opinii publicznej i z przesłanek ideologicznych.

Stanowisko zachodnioeuropejskich rządów uzależnione będzie w przyszłości od utrzymania wewnętrznego charakteru wydarzeń, zakresu i ostrości konfrontacji oraz nasilenia lub łagodzenia środków represyjnych (traktowanie osób internowanych i możliwie szybkie ich uwolnienie, sytuacja Wałęsy i in.).

W podejściu partii politycznych widoczne jest dążenie do ideologicznego wygrywania wydarzeń. Celują w tym socjaliści. Odnotowano również ostre negatywne reakcje wielu partii komunistycznych. W podobnym duchu zareagowały także zachodnie centrale związkowe. Miały miejsce pierwsze próby bojkotu ładowania polskich statków (Portugalia, Holandia).

Wydaje się, że niektórym bardziej pragmatycznym kołom rządowym (np. RFN) zależy na stabilizacji polityczno-ekonomicznej w Polsce m.in. z uwagi na możliwe implikacje niekorzystnego rozwoju sytuacji dla stosunków Wschód–Zachód i możliwości zabezpieczenia ich interesów gospodarczych.

II. W oparciu o powyższe i w zależności od rozwoju sytuacji proponujemy rozważenie niektórych kroków zmierzających do zmniejszenia negatywnych reperkusji wydarzeń w stosunkach międzypaństwowych z EZ i przeciwdziałania ew. próbom izolowania nas w kontaktach międzynarodowych.

1. W celu potwierdzenia naszej aktywności dyplomatycznej sugerujemy wydanie oświadczenia rządowego lub Ministra SZ stanowiącego rozwinięcie odpowiednich stwierdzeń z przemówienia gen. Jaruzelskiego dot. polityki zagranicznej. W takim oświadczeniu można by:

a) dać informację o działaniach władz na rzecz porządkowania gospodarki i wprowadzenia reform oraz intencji kontynuowania linii odnowy;

b) powtórzyć wolę utrzymania naszej aktywności i konstruktywnej roli w polityce zagranicznej;

c) dać zapewnienie, że chcemy tak rozwiązywać swoje problemy, aby nie obciążały one perspektywy dialogu i stosunków W-Z;

d) podkreślić dążenie do politycznej stabilizacji, co byłoby z pożytkiem nie tylko dla nas, ale i całej Europy.

Powyższe oświadczenie mogłoby zostać wręczone szefom misji dyplomatycznych w Warszawie przez Ministra SZ i jego zastępców z równoczesnym komentarzem, w którym – w zależności od przypadku – można by zawrzeć pozytywne lub negatywne oceny postępowania państw w aspekcie politycznym i gospodarczym.

2. Zorganizowanie w wybranych placówkach (Bonn, Paryż) konferencji prasowych z udziałem autorytatywnych publicystów (np. W. Górnicki).

3. Wykorzystanie zwyczajowych pozdrowień noworocznych wysyłanych przez premiera i ministra SZ do nadania im bardziej merytorycznego charakteru i w uzasadnionych przypadkach przesłanie listów osobistych, z uwzględnieniem podziękowania za poparcie i pomoc gospodarczą, ze wskazaniem na gotowość rozwijania dalszych kontaktów.

4. Podtrzymanie naszego zainteresowania realizacją wizyt i ważnych kontaktów politycznych wobec wybranych krajów Europy Zachodniej, w tym:

a) ponowienie gotowości przyjęcia min. s.z. Colombo (zwraca uwagę b. wyważony ton jego wypowiedzi);

b) przekazanie Francuzom, że nadal liczymy na rozwój kontaktów z nimi, w tym na realizację wizyt na wysokim szczeblu – w kontekście ich znaczenia dla dialogu europejskiego i stosunków W-Z. W zależności od sytuacji rozważenie zaproszenia Chiraca;

c) podjęcie rozmów z Danią (wyróżnia się wyważoną reakcją): z gotowością realizacji wizyty duńskiego min. s.z. i rozważenia ew. wizyty premiera;

d) ponowienie wobec RFN gotowości przyjęcia Wischniewskiego i Voigt'a;

e) zintensyfikowanie dialogu z Belgią, która w styczniu 82 r. obejmuje przewodnictwo w EWG.

Nawet w przypadku gdy partnerzy nie podejmą naszych propozycji, to nasza inicjatywa może wywrzeć moderujący wpływ na stanowisko poszczególnych rządów.

5. Wystąpienie wobec niektórych krajów z inicjatywą przeprowadzenia – w możliwie krótkim czasie – konsultacji roboczych na szczeblu v-ministra s.z. lub dyrektorów departamentów, np. ze Szwecją i Norwegią.

6. Celowe też byłoby nieodkładanie z naszej inicjatywy zaplanowanych wcześniej spotkań (np. komisji mieszanych), negocjacji kulturalnych itp. – dla podtrzymania niezbędnych kontaktów.

^fE. Noworyta^f

AMSZ, Dep. IV 45/84, w. 11

444

*17 grudnia, szyfrogram ambasadora w Brukseli
o działaniach państw NATO w sprawie sytuacji w Polsce*

T a j n e

Szyfrogram Nr 3177/IV
z Brukseli, nadany 17.12.81, g. 1.00

Noworyta

Od ambasadora Luksemburga:

Poniedziałkowe spotkanie w NATO na temat Polski⁸⁵ charakteryzowało się umiarkowaniem, z następujących względów:

1. Nie chciano dramatyzować w momencie, gdy nie wiadomo było, jak sytuacja się rozwinie.
2. Istnieje troska o los rozmów genewskich, a ponadto unikano prowokowania Związku Radzieckiego.
3. Hamująco działała sytuacja w Turcji⁸⁶.
4. Istniała świadomość (choć nikt tego głośno na zebraniu nie powiedział), że kierownictwo „Solidarności” przesadziło w swych żądaniach i ambicjach, stwarzając sytuację niezwykle trudną. O pomocy żywnościowej nie dyskutowano. Jedynie Amerykanie zakomunikowali swe stanowisko. Postanowiono powrócić wkrótce do sprawy polskiej. Umiarkowanie zostanie zachowane, o ile nie będzie „złego rozwoju sytuacji w Polsce” (bo interwencję zewnętrzną uważają za mało prawdopodobną). Na zapytanie, co określa „złym rozwojem”, odpowiedział, że

⁸⁵ Sesja Rady NATO (na szczęblu ministrów spraw zagranicznych) odbyła się 9–11 grudnia w Mons. W dokumencie mowa o spotkaniu z 14 grudnia na szczęblu stałych przedstawicieli państw członkowskich przy NATO.

⁸⁶ Nawiązanie do wojskowego zamachu stanu w Turcji; zob. przyp. 96 do dok. nr 30.

może to być rozlew krwi lub masowe aresztowania, zwłaszcza ludzi znanych. Ważny jest też czynnik czasu. Przedłużanie nienormalnego stanu może mieć wpływ i na oceny, i na stosunki.

/–/ Fekecz

AMSZ, ZD 23/84, w. 3, t. 28

445

*17 grudnia, szyfrogram ambasadora w Atenach
o atakach na przedstawicielstwa krajów socjalistycznych
i greckich reakcjach na wprowadzenie stanu wojennego*

T a j n e

Szyfrogram Nr 3269/IV
z Aten, nadany 17.12.81, g. 10.10

Noworyta

1. Wczorze w niedzielę kilkusetosobowa grupa lewaków wybiła szyby w biurze LOT. W poniedziałek [wrzucono?] do ogrodu radzieckiego BRH ładunek wybuchowy o dużej sile. Eksplozja uszkodziła okna, drzwi i elewację zewnętrzną. Ofiar nie było. Tego samego dnia anarcho-lewacy zdemolowali sklep bułgarski i księgarnię radziecką.

Po południu odbyła się przed naszą ambasadą demonstracja przeciwko wprowadzeniu stanu wojennego około 80-osobowej grupy Polaków, przeważnie azylantów. Odmówiliśmy przyjęcia protestu, odczytali go i rozeszli się spokojnie. Ambasada posiadała już ochronę policyjną.

2. W poniedziałek rano złożyłem wizytę w MSZ (Mazarakis). Poinformowałem o wprowadzeniu stanu wojennego i motywach zgodnie z treścią przemówienia premiera. Zaprotestowałem przeciwko uszkodzeniom biura LOT i zapowiedziałem wystąpienie o refundację poniesionych strat. Mazarakis przeprosił. Natychmiast otrzymaliśmy ochronę policyjną ambasady, BRH i LOT.

3. Wprowadziłem niezbędne zarządzenia zabezpieczające.

4. W różnych punktach miasta odbywają się demonstracje i zebrania protestacyjne organizowane przez lewaków, wewnętrzną KPG oraz grupę anarchistów i faszystów. KPG (Florakisa), z którą jesteśmy w kontakcie, przeciwdziałała, szczególnie w związkach zawodowych.

5. We wtorek przekazałem kierownikowi MSZ wiceministrowi Papouliasowi informacje zgodnie z Waszą 8534⁸⁷. Poprosiłem o zrozumienie niezbędnego charakteru kroków powziętych przez władze polskie, o przeciwdziałanie wrogim wobec Polski działaniom, podkreśliłem wolę kontynuowania przyjaznych stosunków z Grecją we wszystkich dziedzinach. P. poinformował o wstępnych decyzjach premiera podjętych w poniedziałek wieczorem: do czasu nowych zarządzeń wynikających z oceny sytuacji wprowadzenie stanu wojennego w Polsce traktowane jest jako problem ściśle wewnętrzny PRL. Dlatego rząd nie wydał i nie zamierza wydawać w tej sprawie oświadczenia. Jednocześnie wyraża nadzieję, że stan wojenny w Polsce ma charakter czasowy i że wkrótce przywrócone zostanie normalne funkcjonowanie instytucji demokratycznych⁸⁸.

/-/ Lewandowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 1, t. 8

446

17 grudnia, szyfrogram szefa Zespołu ds. Stałych Kontaktów Roboczych ze Stolicą Apostolską: informacja osobistego sekretarza papieża o stanowisku Jana Pawła II w sprawie wprowadzenia stanu wojennego

T a j n e
Natychmiast

Szyfrogram Nr 3196/IV
z Rzymu, nadany 17.12.81, g. 13.50

Czyrek
Od Dziwisza.

Należy z całej mocy przeciwdziałać plotkom, jakoby Casaroli na polecenie papieża miał usztywniać stanowisko amerykańskie w sprawach polskich. Jest to

⁸⁷ Dok. nr 402.

⁸⁸ Szyfrogramem z 28 grudnia ambasador w Atenach uzupełniał: „23 bm. odbyło się posiedzenie BP KPG na temat sytuacji w Polsce. Postanowiono, że KPG udzieli pełnego i bezwarunkowego poparcia PZPR i rządowi PRL i ich działaniom mającym na celu umocnienie systemu socjalistycznego w walce przeciwko wewnętrznym i zewnętrznym wrogom socjalizmu. [...] Kierownictwo i członkowie KPG przeciwdziałać będą aktywnie wszelkim próbom wykorzystania organizacji masowych i związków zawodowych do akcji antypolskich”; AMSZ, ZD 23/84, w. 1, t. 8.

nieprawdą. Na odwrót – papież rozwija działalność na rzecz utrzymania pomocy ekonomicznej i to kanałami państwowymi, a nie tylko charytatywnymi.

/–/ Szablewski

AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 123

447

*17 grudnia, szyfrogram stałego przedstawiciela przy ONZ w Nowym Jorku
o rozmowie z sekretarzem stanu Stolicy Apostolskiej*

Tajne
NATYCHMIAST
Do rąk własnych

Szyfrogram Nr 3240/IV
z Nowego Jorku, nadany 17.12.81, g. 14.00

Czyrek

Rozmowa z Casarolim (prawie półtorej godziny, w cztery oczy).

1. Zaczął C. jako inicjator spotkania. Jest po rozmowach z Reaganem⁸⁹, Bushem, Haigiem i innymi. Brak im było pełnej informacji, dotychczas reagowali ostrożnie na naszą sytuację. Z jego odczucia – w opinii administracji wprowadzenie stanu wojennego nie jest polską inicjatywą, jest to de facto interwencja „innego mocarstwa”. C. reagował w Waszyngtonie tłumacząc, że wprowadzenie nie ma pełnych informacji, ale władze polskie mogły podjąć ten krok, żeby uniknąć gorszego niebezpieczeństwa dla kraju. Podkreślał w rozmowach wrażenie, jakie odniósł ze spotkania z Jaruzelskim w czerwcu⁹⁰, iż zdecydowany jest działać jako patriota dla dobra kraju.

2. Za istotny problem C. uważa brak niezależnych i wiarygodnych źródeł informacji z Polski. Dotychczas Watykan nie miał kontaktu z Episkopatem, licząc na bliski przyjazd biskupa (osobiście uważa, że najlepszy byłby Dąbrowski) w związku z wprowadzeniem lotów czarterowych. W czasie jego nieobecności papież zlecił Silvestrini rozmowę z Szablewskim i podkreślenie m.in. jego pozytywnej

⁸⁹ Prezydent Reagan widział się z kardynałem Agostinem Casarolim 15 grudnia.

⁹⁰ Mowa o spotkaniu, do którego doszło w związku z udziałem kardynała Casarolego w uroczystościach pogrzebowych kardynała Wyszyńskiego (Casaroli spotkał się wówczas także z ówczesnym I sekretarzem KC PZPR Stanisławem Kanią; zob. dok. nr 20.).

konstatacji – że nie ma zewnętrznej interwencji w Polsce – oraz przekonania, że nakłada to na rząd tym większą odpowiedzialność za zachowanie godności i jedności narodu.

3. Odpowiedziałem zgodnie z Waszym 8679⁹¹, m.in. odrzucając kategorycznie amerykańskie spekulacje, o których mówił C. Podbudowałem przykładami z tut. środków przekazu, jak oświadczenie Episkopatu wykorzystywane jest dla zaognienia nastrojów i podburzania. Dodatkowo odpowiedziałem na szereg szczegółowych pytań dot. sytuacji.

4. C. przyjął ze zrozumieniem nasze stanowisko i informacje. Przekaze je jutro papieżowi. Zapewnił, że będzie działał „w duchu zrozumienia sytuacji i gotowości pomocy”. Stanowisko Episkopatu tłumaczył prawdopodobną obawą przed zajęciem stanowiska sprzecznego z nastrojami ludności – czasami wbrew osobistym przekonaniom. Za najważniejsze elementy C. uważa konieczność uniknięcia wojny domowej i interwencji, choć równie ważne jest zapewnienie i danie dowodów przez władzę, że po przejściowym okresie podjęte będą niezwłoczne kroki dla stopniowego powrotu do normalnego życia.

5. C. poinformował dodatkowo, że zgodnie z instrukcją papieża (otrzymaną przed 9 bm.) przekazał Reaganowi i innym członkom rządu USA jego apel o pomoc dla Polski, zwłaszcza w produktach rolnych. Reakcje R. wskazują, że Administracja popiera humanitarną pomoc organizacji i osób, ale nie docenia, a nawet jest obecnie przeciwna pomocy w stabilizacji naszej gospodarki.

C. polemizował z tymi poglądami i namawiał R. do kontynuowania takich kredytów i pomocy, które mają podstawowe znaczenie dla funkcjonowania gospodarki.

⁹¹ Wcześniejszym szyfrogramem, nr 8679 z 17 grudnia, minister spraw zagranicznych polecał stałemu przedstawicielowi przy ONZ w Nowym Jorku: „W rozmowie z Casarolim akcentuj: 1. Jaruzelski w rozmowach z Wyszyńskim, a obecnie z Glempem przedstawiał szczerze sytuację i zagrożenie dla państwa i narodu, w tym i dla Kościoła. W ^htakim^h ^ctym też^c duchu rozmawiał Czyrek z Casaroli i Papieżem. Niestety Kościół polski nie wyciągnął z tego odpowiednich wniosków. Poza gestami nie obserwowaliśmy kroków ze strony Episkopatu, które by przeciwdziałały pogłębianiu się kryzysu. I obecnie Rada Episkopatu w uchwalonym oświadczeniu używa ocen i sformułowań, które niezależnie od intencji autorów mogą podburzać, zamiast uspokajać. Kuberski rozmawiał z Dąbrowskim, dziś planuje rozmowę z Glempem. Postuluje zawieszenie czytania oświadczenia z ambon. 2. Powołując się na w/w rozmowy podkreśljacie, że mimo naszych intencji nie udało się po uchwale Prezydium KK «S» z Radomia, odrzucającej front porozumienia narodowego i proklamującej walkę o władzę, uniknąć środków nadzwyczajnych. [...] Oczekujemy, iż Episkopat i Watykan w rozumieniu tych nadrzędnych interesów zajmą stanowiska nacechowane gotowością do porozumienia”; AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 104.

6. Prosił o przekazanie Wam pozdrowień i zapewnień, że robić będzie wszystko, aby pomóc. Watykan będzie kontynuował kontakty z Szablewskim, ale sądzi, że szczególna sytuacja wymaga nadzwyczajnych środków kontaktu i łączności.

7. Rozmowę uważam za użyteczną. C. rozumie tło i konieczność naszych decyzji – warto zapewnić kanały przekazywania moderującego wpływu Watykanu na Episkopat.

/–/ Wyzner

AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 103

448

*17 grudnia, szyfrogram ambasadora w Rzymie:
stanowisko rządu Włoch wobec wprowadzenia stanu wojennego*

T a j n e
Natychmiast

Szyfrogram Nr 3199/IV
z Rzymu, nadany 17.12.8, g. 15.00

Czyrek

Dziś sekretarz generalny MSZ Malfatti przekazał mi stanowisko rządu włoskiego:

1) Nie akceptują tego, co dzieje się w Polsce, nie występują publicznie, aby nie pogłębić sytuacji.

2) Uważają za fakt poważny i niedopuszczalny brak wolności informacji o wydarzeniach w Polsce. Brak weryfikacji informacji o zabitych⁹², internowanych i strajkach rodzi plotki i podsyca nastroje.

3) Jest nie do przyjęcia ograniczenie swobody poruszania się Ambasady bez możliwości kontaktu z 300 obywatelami włoskimi. Niedopuszczalny uznał fakt przesłuchiwanie szofera Ambasady.

⁹² Mowa o wydarzeniach z 16 grudnia, kiedy to w wyniku krwawej pacyfikacji strajku w kopalni Wujek, przeprowadzonej przy użyciu ciężkiego sprzętu wojskowego i broni palnej, zostało zabitych 9 górników, a rannych 23; zob. dok. nr 451.

Zagroził retorsją oraz ogólnie – zatrzymaniem pomocy gospodarczej⁹³.

Zareagowałem wyjaśniając ograniczenia wynikłe ze stanu wojny i w wypadku dyplomatów – zapewnieniem ich bezpieczeństwa, zgodnie z przemówieniem Premiera, Waszą depeszą oraz ostatnim oświadczeniem WRON.

/–/ Wojtaszek

AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 123

449

*17 grudnia, szyfrogram ambasadora w Hanoi
o wietnamskich rekcjach na wprowadzenie stanu wojennego*

T a j n e

Szyfrogram Nr 3284/IV
z Hanoi, nadany 17.12.81, g. 15.20

Czyrek

Wasza 8612⁹⁴.

1. Dziś przyjął mnie Nguyen Thanh Le – kierownik Wydziału Zagranicznego KC. Przekazał mi posłanie KC KPW i rządu WRS w związku z wprowadzeniem stanu wojennego w Polsce (tekst – clarisem). Udzieliłem mu kolejnej informacji o rozwoju sytuacji w kraju. Zdecydowane postępowanie władz polskich, sprawne, wzbudzające podziw i uznanie wprowadzenie stanu wojennego oraz pierwsze sukcesy w dziele zapewnienia bezpieczeństwa socjalistycznego państwa i pokrzyżowania planów wroga wewnętrznego i zewnętrznego, jak też wszelkich awanturników umiejętnie dyskontuje się na całym obszarze WRS.

Rozwinięto tu na niespotykaną dotychczas skalę kampanię na rzecz poparcia dla Polski. We wszystkich miastach i miejscowościach, w instytucjach i zakładach

⁹³ Szyfrogramem z 13 grudnia ambasador w Rzymie relacjonował swoją wcześniejszą rozmowę z ministrem spraw zagranicznych Włoch: „Colombo przekazał mi wyrazy troski i zaniepokojenia w następujących aspektach: 1) aby wydarzenia nie spowodowały walk i przelewu krwi; 2) aby nie został przerwany proces odnowy; 3) aby wydarzenia nie pogrzebały ostatecznie procesu odprężenia w Europie; 4) aby nie powstała potrzeba interwencji zewnętrznej. [...] Rozmowa kulturalna, informacyjna, bez oficjalnego protestu”; AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 123.

⁹⁴ Dok. nr 427.

organizowane są zebrania, informacje, pogadanki i wiece. W wiecach poparcia biorą udział członkowie najwyższych centralnych i terenowych władz partyjnych i państwowych. Od poniedziałku około 20 procent miejsca w prasie poświęca się wydarzeniom w Polsce. Treść oświadczeń i wypowiedzi przekazuje VNA. Aktywnie propagują i naświetlają decyzje naszych władz oraz rozwój sytuacji w PRL. Wietnamskie Radio i Telewizja. Ustne posłanie, o którym mowa na wstępie, podobnie jak niektóre inne wyrazy poparcia, nie będzie opublikowane.

2. Wczoraj odbyło się zebranie POP ambasady. Po wysłuchaniu informacji o wprowadzeniu stanu wojennego w naszym kraju oraz po budzącej dyskusję jednogłośnie została podjęta uchwała o skierowaniu na ręce Tow. Jaruzelskiego listu z wyrazami pełnego poparcia dla działalności kierownictwa partii, rządu i WRON (list clarisem).

/-/ Śliwiński

AMSZ, ZD 23/84, w. 5, t. 55

450

*17 grudnia, szyfrogram dyrektora DMO do ambasadora w Waszyngtonie
i stałego przedstawiciela przy ONZ w Nowym Jorku
o wizycie delegacji MFW w Polsce*

Warszawa, dn. 17° grudnia 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 8717°

Spasowski – Waszyngton

Wyzner – Nowy Jork

^hW dniach^h 9–15 bm. przebywała w Warszawie 6-osobowa delegacja MFW kierowana przez Dyrektora Departamentu Europejskiego L.A. Whittome, z udziałem jego z-cy G. Tyler'a. Rozmowy prowadzone w Ministerstwie Finansów pod kierunkiem Karcza, z udziałem zainteresowanych resortów i instytucji, miały roboczy charakter i służyły uzgodnieniu listy i treści materiałów, jakie posłużą za podstawę opracowania przez Fundusz raportu o sytuacji ekonomicznej i założeniach rozwoju gospodarczego Polski. Raport ten zostanie opracowany w trakcie kolejnej misji roboczej MFW w Warszawie (marzec 1982) i będzie podstawą określenia

warunków naszej akcesji, w tym wysokości udziału finansowego. Rozmowy bardzo rzeczowe, nacechowane dużą elastycznością i gotowością współpracy ze strony Funduszu. Delegację przyjęli: Madej, Majewski, Sadowski (GUS) i Krzak, który ^hw dniu ^h 15 bm. potwierdził wolę po stronie polskiej kontynuowania współpracy ze wszystkimi krajami w dziedzinie stosunków handlowych i finansowych, wywiązania się z zawartych umów i zobowiązań; umacnianiu tej współpracy sprzyjać będzie realizacja reformy gospodarczej; ważnym elementem tego działania będzie udział Polski w MFW i Banku Światowym.

^fJaroszek^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

451

*17 grudnia, okólnik ministra spraw zagranicznych
o informacji przekazanej ambasadorom krajów socjalistycznych
w sprawie sytuacji wewnętrznej i reakcji międzynarodowych
na wprowadzenie stanu wojennego*

Warszawa, dn. 17 grudnia 1981 r.

T a j n e
^cNATYCHMIAST^c

SZYFROGRAM Nr 8722^c

Szefowie placówek

W Moskwie, Berlinie, Pradze, Budapeszcie, Bukareszcie, Sofii

Z informacji dla Ambasadorów KS w KC w dniu 17 bm. z udziałem M. Milewskiego i moim.

Statystyka strajkowa wykazuje tendencję spadkową (14 bm. – 261 zakładów w 24 województwach, 15 bm. – 190 zakładów w 9 województwach, 16 bm. – 58 zakładów w 8 województwach, 17 bm. – 48 zakładów w 5 województwach). Od 15 bm. rozpoczęto oczyszczanie zakładów przy pomocy sił porządkowych i aktywu partyjnego.

Nowe zjawiska: coraz większy upór i opór w niektórych zakładach, wtórne sytuacje strajkowe przy nowych komitetach strajkowych, lepsze przygotowanie do fizycznej okupacji obiektów.

Do dnia wczorajszego bez ofiar śmiertelnych. 16 bm. pierwsze ofiary na kopalni Wujek (6 zabitych, 7-a ofiara zmarła w szpitalu). Ranni po obu stronach. Starcie również w Gdańsku, bez ofiar.

Trudna sytuacja na Śląsku (strajki w 5 kopalniach i Hucie Katowice). Warszawa pracuje normalnie. Małe grupki demonstrantów szybko rozproszono. Prokuratura wojskowa prowadzi dochodzenie w trybie doraźnym w 31 sprawach, a powszechnym w 38 sprawach. Ilość osób zatrzymanych nie przekracza 4-ch tysięcy. Liczymy się z nowymi formami dywersji kierowanej z zagranicy i z podziemia. Niektórzy działacze „S” składają deklaracje lojalności. Nastawiają się na działalność „S” w oparciu o zatwierdzony przez sąd statut. Poza nielicznymi wypadkami nie notujemy podburzających wypowiedzi przedstawicieli kościoła. Są pierwsze inicjatywy tworzenia Komitetów Ocalenia Kraju jako wyraz poparcia dla kierownictwa i załązek porozumienia narodowego.

Stwierdzamy pierwsze pozytywne elementy: większe wydobywanie węgla niż przed 13 bm., lekka poprawa w dostawach mleka i mięsa.

Wczoraj odbyłem rozmowę z Ambasadorem USA. Kategorycznie protestowałem wobec prób mieszania się w nasze wewnętrzne sprawy. Z rozmowy wynikało, że USA zdecydowały o sankcjach gospodarczych wobec Polski i wpływają na inne rządy. Zaprotestowałem także wobec nielegalnej działalności radiowej ich konsulatów generalnych w Poznaniu i Krakowie, które nadają fałszywe informacje.

Na zakończenie spotkania przekazałem Ambasadorom podziękowania kierownictwom partii, rządowi i przywódcom bratnich krajów za szybką pomoc.

^fCzyrek^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

452

*[po 17 grudnia], notatka WZ KC PZPR o decyzji I sekretarza KC NSPJ
w sprawie udzielenia pomocy Polsce*

NOTATKA

W dniu 17.XII.1981 r. radca ambasady NRD tow. Ullmann przedstawił następujące sprawy, które wymagają decyzji:

1. Na polecenie tow. E. Honeckera, Sekretarza Generalnego KC NSPJ, Komitety Okręgowe NSPJ udzielić pomocy materialnej z rezerw wojewódzkich.

Proponują, aby ta pomoc była skierowana dla dzieci, szpitali itp. w ramach partnerskiej współpracy międzypartyjnej województw. Miałoby to też duży wyraz polityczny.

2. Dziś ładowane są dwa samoloty. Jeden z lekami; drugi – 12 ton mleka w proszku.

Prośba o zezwolenia na lądowanie – dziś o godz. 19–24.

3. NRD przekazuje pociągiem 300 ton makaronu.

Podać: kto przyjmie, adres.

4. Od dziś od godz. 11.00 rozpoczęła się w NRD, organizowana przez Czerwony Krzyż i Komitety Opieki, akcja podarunków dla polskich dzieci. Będzie dużo paczek.

Dokąd przesłać? Proponują, aby paczki te przesłać do województw partnerskich.

5. Proszą, aby w sprawach pomocy utrzymywać kontakt z Komitetem Centralnym (Wydz. Zagr.).

Inicjatywa pomocy podjęta przez tow. E. Honeckera.

Wydział Zagraniczny KC PZPR

AAN, KC PZPR, LXXVI/599

453

*18 grudnia, okólnik ministra spraw zagranicznych
o spotkaniu z ambasadorami krajów kapitalistycznych*

Warszawa, dn. 18 grudnia 1981 r.

T a j n e
^dNATYCHMIAST^d

SZYFROGRAM Nr 8729^c

Szefowie placówek w Europie Zachodniej, USA, Kanadzie, Japonii ^ci Australii^c

Na spotkaniu z grupą ambasadorów KK 17 bm. naświetliłem tło wydarzeń w Katowicach i Gdańsku (komunikat) oraz zwróciłem uwagę na programowe znaczenie oświadczenia WRON z 17 bm. Podkreśliłem:

1. Zdecydowanie władz kontynuowania głębokich reform i odnowy. W ramach tej linii jest również miejsce dla «Solidarności», bez elementów ekstremistycznych i antypaństwowych. Wewnątrz „S” rozwijają się obecnie procesy stwarzające możliwość, że organizacja ta, działając zgodnie ze swym statutem, zajmie stałe miejsce w strukturze społecznej naszego kraju. Potwierdzamy też linię dialogu i współpracy z Kościołem.

2. Przywracanie stabilizacji, umożliwiające złagodzenie, a później zniesienie stanu wyjątkowego, nie zależy ^c*tylko*^c od rządu. Zależy również od stanowiska naszych partnerów, ich zrozumienia ^h*dla naszych*^h *naszych wymogów stabilizacji*^c, postulatów gospodarczych, związanych ściśle z potrzebami społecznymi. Gdybyśmy mogli liczyć na zaufanie i zrozumienie naszych partnerów, sprawy te byłyby łatwiejsze do rozwiązania.

3. Podjęliśmy próbę wyprowadzenia kraju z kryzysu własnymi siłami. Jeśli podjęte przez nas środki nie dadzą rezultatu, istnieje niebezpieczeństwo jego umiędzynarodowienia.

4. W związku z głosami o możliwości zastosowania restrykcji gospodarczych wobec naszego kraju nie ukrywamy, że miałyby one poważne dla nas następstwa, zarówno w sferze gospodarczo-społecznej, jak i politycznej, ^c*a przede wszystkim humanitarnej (żywność, leki)*^c.

5. W związku z kampanią propagandową w sprawie internowanych wyjaśniamy, że ich liczba nie przekracza 4 tys. i będzie się zmniejszała w miarę postępów normalizacji.

6. Władze będą kontynuowały z całym zdecydowaniem usuwanie osób nieudolnych i skorumpowanych z aparatu państwowego.

7. Wykorzystujcie w Waszych kontaktach.

^f*Czyrek*^f

454

*18 grudnia, szyfrogram ambasadora w Rzymie
o reakcjach Włoskiej Partii Komunistycznej na wydarzenia w Polsce*

T a j n e
Pilna

Szyfrogram Nr 3294/IV
z Rzymu, nadany 18.12.81, g. 11.00

Czyrek

1) Oprócz uchwały potępiającej WłPK rozwija obecnie ostrą kampanię wykazującą, iż objęcie władzy przez wojsko jest dowodem fiaska całej warstwy rządzącej społeczeństwa polskiego skupionego w PZPR i że partia wczoraj posiadająca władzę dziś zostaje pozbawiona autorytetu przez wojsko.

2) Lama na wielkiej manifestacji związkowej pod Colosseum w szczególnie ostrym tonie potępił wprowadzenie stanu wojennego, wyraził solidarność z Wałęsą, żądając zwolnienia aresztowanych. Demagogicznie odmawia prawa do nazywania się socjalizmem ustroju w Polsce.

/–/ Wojtaszek

AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 123

455

*18 grudnia, szyfrogram ambasadora w Teheranie
w sprawie reakcji władz Iranu na wprowadzenie stanu wojennego*

T a j n e

Szyfrogram Nr 3281/IV
z Teheranu, nadany 18.12.81, g. 11.30

Czyrek

Reakcje oficjalne niejednolite, a nawet sprzeczne. Stanowisko przekazane mi przez MSZ 15 bm. wyraża zrozumienie dla decyzji wprowadzenia stanu wojennego podyktowanej troską o pokój w Polsce. Sytuację w Polsce traktują jako naszą

sprawę wewnętrzną. Nadzieja, że rozwiążemy kryzys sami, bez interwencji z zewnątrz. Wypowiedź premiera Musavi (z 13 bm.) – aczkolwiek podkreślająca pokojowe intencje władz polskich – zastrzega się wszelako, że w przypadku podjęcia działań sprzecznych z wolą narodu – działania takie będą musiały być skazane na niepowodzenie i spotkają się z potępieniem ze strony władz irańskich. M. wyraził również nadzieję, że nie dojdzie do interwencji podobnie jak na Węgrzech i w Czechosłowacji.

Najdalej idącą reakcją była wypowiedź speakera Parlamentu Rafsanjaniego (14 bm.), komentująca sytuację w Polsce w kontekście walki dwóch „supermocarstw” i stawiająca nas na płaszczyźnie Afganistanu.

/-/ Filipowicz

AMSZ, ZD 23/84, w. 14, t. 129

456

*18 grudnia, szyfrogram konsula generalnego w Nowym Jorku
o reakcjach władz amerykańskich i środowisk polonijnych
na wydarzenia w Polsce*

T a j n e

Szyfrogram Nr 3249/IV
z Nowego Jorku, nadany 18.12, g. 11.40

Pichla

W pierwszych dniach wprowadzenia stanu wojennego oficjalne czynniki USA prezentowały obiektywny pogląd przestrzegając tylko przed ew. interwencją ZSRR. Ich wypowiedzi cechował umiar i wyczekiwanie. W podobny sposób mass media prezentowały sytuację w Polsce. W ostatnich dniach stanowisko Administracji uległo usztywnieniu, wypowiedzi czołowych polityków, łącznie z Reaganem, cechuje tendencyjność w prezentowaniu opinii nt. wydarzeń w kraju, solidaryzowanie się nie z rządem, a ze społeczeństwem. Praktycznie zapowiedziano ograniczenie pomocy żywnościowej i wstrzymanie wszelkich kontaktów gospodarczo-dyplomatycznych w przypadku zaostrzenia się sytuacji w Polsce. Ograniczono możliwości poruszania się pracowników polskich placówek po USA. Ze zmianą nastawienia Administracji tutejsze mass media wyjątkowo tendencyjnie i prowokacyjnie przedstawiają informacje z Polski, a głównie przebieg manifestacji pod konsulatem. Wypowiedzi demonstrantów dobierane są tendencyjnie i wymierzone przeciwko

PRL i konsulatu, domagające się zerwania wszelkich rozmów z rządem i zaniechania udzielania pomocy gospodarczej. Większość uczestników demonstracji stanowią osoby związane z KPN, Pomost, Polska Walcząca, KPA. Od wprowadzenia stanu wojennego codziennie organizowane są demonstracje pod konsulem – średnio uczestniczy w nich około 100 osób. 16 bm. odbyła się duża manifestacja około 1000-osobowej grupy Polonii zorganizowanej przez wydziały stanowe KPA z New Jersey i Nowego Jorku. Zapowiedziano na niej kontynuowanie demonstracji dwa razy dziennie (12–14, 18–20) aż do odwołania. Demonstracje te są hałaśliwe i agresywne. Także elementy lewackie zgrupowane wokół AFL-CIO organizują demonstracje solidaryzujące się z „Solidarnością”, a jednocześnie atakują Reagana za jego politykę wobec związków zawodowych. Otrzymujemy też liczne telefony z pogrozkami.

Z kierownictwem tutejszej policji omówiliśmy zabezpieczenie budynku, ustanowione zostały też 24-godzinne dyżury funkcjonariuszy policji przed urzędem. Opracowaliśmy wewnętrzny plan zabezpieczenia funkcjonowania urzędu, stałych dyżurów oraz bezpieczeństwa pracowników.

/–/ Ciaś

AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 103

457

*18 grudnia, szyfrogram ambasady w Kolonii
o zachodniemieckich reakcjach na informację
o śmiertelnych ofiarach pacyfikacji kopalni „Wujek”*

T a j n e
P i l n e

Szyfrogram Nr 3306/IV
z Kolonii, nadany 18.12.81, g. 12.00

Noworyta – Gugąła

Po wczorajszych informacjach TVP w środkach przekazu gwałtowna zmiana tonu: niemal całkowite odejście od wykazywanej dotąd częściowo postawy umiarkowania i odczekania, dominuje ostra, zmasowana krytyka, wiele ostrych i niewybrednych ataków. Następuje przejmowanie treści i argumentacji ośrodków antykomunistycznych o jednoznacznie negatywnej wymowie antyradzieckiej i antypolskiej.

Wobec Polski: daleko idąca krytyka użycia siły przez władze, personalne ataki na Jaruzelskiego, żądania całkowitego wstrzymania kredytów i pomocy gospodarczej, uzależnienia jej od dalszego rozwoju [sytuacji] w Polsce, apele do kościoła katolickiego o potępienie i zachętę do walki z „reżimem”, nawoływanie do oporu i krytyka części „Solidarności” gotowej do ograniczonej współpracy z Radą Wojskową.

Wobec ZSRR: ostre oskarżenia za współodpowiedzialność w doprowadzeniu do rozlewu krwi i „zastępczą interwencję”, spekulacje o groźbie bliskiej interwencji bezpośredniej.

Wobec Zachodu: apele o wstrzymanie kredytów i pomocy, skoordynowanie polityki wobec ZSRR, o zajęcie b. aktywnej i ofensywnej postawy wobec Polski i ZSRR.

/–/ Wojtkowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 70

458

*18 grudnia, szyfrogram ambasadora w Belgradzie
o reakcjach Związku Komunistów Jugosławii na wydarzenia w Polsce*

T a j n e
Pilna

Szyfrogram Nr 3271/IV
z Belgradu, nadany 18.12.81, g. 14.00

Czyrek

Wasz 8612⁹⁵.

17 bm. przyjął mnie Janzić – sekr. wyk. KC ZKJ.

1) Nawiązałem do wizyty u Mijatovića, podkreślając potrzebę dialogu także z ZKJ, równoległe do rządowych kontaktów. Informowałem o bieżącym rozwoju, szczególnie przejawach aktywności PZPR. Zauważyłem, że otrzymujemy pytania od funkcjonariuszy jugosłowiańskich, czy decyzja RP o stanie wojennym była politycznie zdecydowana na BP. J. wtrącił – wiemy, że tak, amb. Begić informował nas 13 bm. po spotkaniu amb. KS u Czyrka. Pytał o ocenę stanowiska

⁹⁵ Dok. nr 427.

jugosłowiańskiego po publikacji wypowiedzi Mijatovića i korespondent. dypl. Tanjuga z 16 bm. Skwitowałem – jednocześnie ostro skrytykowałem pierwszy komentarz jugosłowiańskiego dziennikarza w dzienniku TV 16 bm. M. Sundić, który m.in. stwierdził:

- PZPR nie zdała egzaminu mimo wielu możliwości, jakie stwarzała sytuacja,
- drogą do odzyskania zaufania na pewno nie jest stan wojenny, który oznacza rządy wojskowych,
- byłoby nieprawdą, że stan wojenny wprowadzony został dla stłumienia sił kontrrewolucyjnych, siły ekstremalne w „S” nie stanowiły zagrożenia dla socjalizmu itp.

Rozmówca (przy stenografii i protokolancie) dowodził, że komentarz ten nie jest stanowiskiem Jugosławii.

Odparłem, że jeśli to się powtórzy, to będę protestował. Zaproponował kontrkomentarz – odpowiedziałem: czekamy na to. J. stwierdził, że KC ZKJ wydał 13 bm. prasie polecenie, które obowiązuje – I źródło informacje polskie oficjalne, II-gie Tanjug, III komentarze obce, ale selektywnie, a dopiero IV-te komentarze jugosłowiańskie (dozwolono dopiero od 16 bm.). Pierwszy niestety był taki, prosił zapewnić KC PZPR, że „dotąd nie mają żadnych powodów, by zmienić swój znany stosunek do Polski, i jeśli nie nastąpi interwencja z zewnątrz, stanowisko to będzie niezmiennie”.

2) Wiele pytań szczegółowych – m.in. wobec zapowiedzi sądenia Słowika w Łodzi⁹⁶ przed sądem cywilnym – czy zostały uruchomione też sądy wojskowe, co z Wałęsą – czy rząd rozmawia z nim.

Rozmowa 80 min., powiedział, że całą przekaze kierownictwu, podkreślił jednocześnie, że cenią naszą gotowość do oświećlania sytuacji (17 bm. byłem też na 120 min. spotkaniu w MSZ).

3) Uwaga: J. uważa się za „specjalistę spraw PZPR” i próbował wciągać do rozważań nt. roli sił dogmatycznych partii w powstaniu obecnego stanu. Polemizowałem konkludując, że obecnie nawet w Jugosławii takie podejście oznacza pomijanie priorytetów sytuacji, która wymaga poparcia działań PZPR, WRON.

/–/ Kinecki

AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 16

⁹⁶ Mowa o procesie działacza NSZZ „Solidarność” Andrzeja Słowika, skazanego przez Sąd Wojewódzki w Łodzi na cztery i pół roku więzienia (wyrok został zwiększony przez Sąd Najwyższy do sześciu lat więzienia). Słowik został zwolniony w 1984 r. na mocy amnestii.

459

*18 grudnia, szyfrogram ambasady w Hawanie:
kubańska ocena wprowadzenia stanu wojennego*

T a j n e
Specjalnego znaczenia
PILNE

Szyfrogram Nr 3368/IV
z Hawany, nadany 18.12, g. 14.00

Piątkowski – Olechowski

Przeprowadziłem wg instrukcji rozmowy z Jesus Montane (sekretarz KC KPK) oraz Jorge Bolanos (wiceminister SZ – Malmierca nieobecny).

Kierownictwo kubańskie nie dokonało jeszcze pełnej oceny podjętych przez nas kroków, tym niemniej upoważniono mnie do przekazania wstępnego stanowiska:

1. Nie publikowano w prasie i nie przewidują w najbliższym czasie publikacji ich oficjalnego stanowiska ze względu na znaną sytuację w rejonie i na osi Waszyngton–Hawana.

2. Obserwowali z troską rozwój wydarzeń w Polsce przed 13 grudnia. Widzieli realną groźbę rozwoju sytuacji w kierunku wojny domowej, którą sprowokowały elementy wrogie socjalizmowi.

3. Za bardzo ważne uznają osiągnięcie rozwiązania siłami wewnętrznymi i wyprzedzenie zamierzeń sił wrogich Polsce Ludowej. Wysoko oceniają fakt, że w pełni kontrolujemy sytuację.

Reasumując, uważają nasze decyzje co do sposobu i czasu rozwiązania za bardzo słuszne⁹⁷.

/-/ Janiszewski

AMSZ, ZD 23/84, w. 6, t. 57

⁹⁷ Szyfrogramem z 14 grudnia ambasada w Hawanie przekazywała: „W związku z odcięciem łączności kraju z zagranicą przestał funkcjonować całkowicie system łączności Ambasady Kuby w Warszawie. Minister Malmierca zwrócił się do nas z prośbą o zgodę na wykorzystanie naszego radia dla przekazania kilku depesz ambasadorowi Fornellowi. Ponieważ pomagali nam w budowie anten (specjalna ekipa ściągnięta z budowy ważnej politycznie radiostacji kubańskiej), proszę Was o wyrażenie zgody na przekazanie ich

460

*18 grudnia, szyfrogram ambasadora w Brukseli o rozmowie
z przewodniczącym Konfederacji Chrześcijańskich Związków Zawodowych*

T a j n e
Specjalnego znaczenia

Szyfrogram Nr 3346/IV
z Brukseli, nadany 18.12, g. 14.10

Czyrek

Wasza 8642⁹⁸.

Złożyłem wizytę przewodniczącemu chrześcijańskich ZZ Houthuysowi. Wy-
słuchał i oświadczył:

1. Fakt przyjęcia mnie oznacza, że nie chcą palić mostów, ale naszej argumen-
tacji nie są w stanie zaakceptować.

2. Wydarzenia w Polsce, tak jak szerokie masy związkowe, przyjęły z oburze-
niem jako antyludowy atak wojska na związek zawodowy i jego prawa, a atak na
związek zrzeszający 10 mln członków jest atakiem na cały lud pracujący.

3. Odrzucają argument, że nie można było inaczej. Od sierpnia 80 było jasne,
że trzeba zmienić system. Z kontaktów z „Solidarnością” wiedzą, że zdawała ona
sobie sprawę z tego, że musi to być w ramach socjalizmu. Na pogorszenie się sytu-
acji wpłynęła głównie obrona starych struktur i dogmatów.

depesz tam i powrotnie przez naszą łączność do czasu odblokowania ich łączności”. Na
szyfrogramie maszynowy dopisek sygnowany przez dyrektora Gorzelańczyka: „Uwaga:
1. DŁ w dniu 14 bm. przekazał 4 depesze z Hawany Ambasadzie Kuby w Warszawie.
2. W dniu 15 bm. godz. 10.00 spotkanie w DŁ z przedstawicielami Ambasady Kuby dla
omówienia szczegółów”; AMSZ, ZD 23/84, w. 6, t. 57.

⁹⁸ Okólnikiem nr 8642 z 15 grudnia minister Czyrek polecał: „1. Wyjaśnijcie, że ostatnie
posunięcia były niezbędne dla uniknięcia bezpośredniej konfrontacji, do czego zmierza-
ły ekstremistyczne siły. Wprowadzone ograniczenia swobód mają charakter przejściowy.
Nie można ich traktować jako odejścia od polityki odnowy i reform. [...] W rozmow-
wach z chrześcijańskimi związkami wykorzystujcie wystąpienia papieża i Glempa,
a zwłaszcza ich wezwanie do powstrzymywania się od konfrontacji i do wypełniania
obowiązku pracy. 2. W rozmowach akcentujcie odchodzenie «Solidarności» od zobo-
wiązań sierpniowych i przekształcenie jej w partię polityczną zmierzającą do przejęcia
władzy w drodze konfrontacji. [...] 3. W związku z zapowiedzianymi demonstracjami
i innymi akcjami przeciwko naszemu krajowi zaprotestujcie wskazując, że stanowią one
platformę antypolskiej działalności różnych sił oraz podważają wysiłki władz polskich
dla przywrócenia stabilizacji i wyjścia z kryzysu. Żądajcie ich zaprzestania”; AMSZ, ZD
23/84, w. 17, t. 148.

4. Demonstracji nie tylko nie zaniechają, ale będą je inicjować i rozwijać. Wiadzą w nich hołd i pomoc dla narodu, którego, jak zawsze w historii, nie złamie żadna przemoc.

5. W centrum Europy, w kraju socjalistycznym, znowu strzelano do robotników. Trudne do przewidzenia, ale dalekosiężne konsekwencje są dziś oczywiste. Próbowaliśmy podejmować polemikę, ale bez widocznych rezultatów. Ostrość rozmówcy tłumaczy częściowo fakt, że rozmowa miała miejsce po ukazaniu się wiadomości o wydarzeniach w Kopalni Wujek.

/-/ Fekecz

AMSZ, ZD 23/84, w. 3, t. 28

461

18 grudnia, szyfrogram szefa Zespołu ds. Stałych Kontaktów Roboczych ze Stolicą Apostolską w sprawie listu Jana Pawła II do I sekretarza KC PZPR

T a j n e
Natychmiast

Szyfrogram Nr 3292/IV
z Rzymu, nadany 18.12.81, g. 14.20

Czyrek

1) Papież przygotowuje list⁹⁹ do Premiera Jaruzelskiego, w którym wysuwa inicjatywę zawieszenia broni, zarówno ze strony protestujących, jak i też sił zbrojnych,

⁹⁹ W odpowiedzi minister Czyrek instruował szyfrogramem z 18 grudnia: „W związku z planowanym listem papieża do Premiera przekażcie natychmiast (nawet w nocy) Silvestrinemu, że inicjatywa J.P.II byłaby przedwczesna i w obecnym momencie przyniosłaby i nam, i Kościołowi trudności. Gorąco sugerujemy, aby papież odczekał z inicjatywą do przyjazdu Dąbrowskiego do Rzymu (w niedzielę lub w poniedziałek) względnie raportu Poggiego i Bolonka z Warszawy, którym wizy wydajcie. W tych sprawach jesteśmy w kontakcie z episkopatem. Ważne też, by papież zapoznał się z wysłanym mu przez naszą łączność raportem Dąbrowskiego [dok. następny]. Prymas wystosował ważny i uspokajający list do wiernych, który będzie czytany we wszystkich kościołach w niedzielę”. Następnie szyfrogramem z 19 grudnia przekazywał: „Dlaczego nie uprzedziłeś Silvestriniego, że takiego listu nie możemy w ogóle przyjąć? Przecież sugerowaliśmy nie wysyłać! Niech S. wyjedna u papieża, aby wstrzymał Poggiego przed próbą wręczenia”; AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 124. W odpowiedzi

oraz natychmiastowego podjęcia dialogu politycznego (Jaruzelski–Glemp–Wałęsa i inni). Tezy listu po otrzymaniu przekażemy szyfrem. Kanałem amerykańskim lub francuskim (ambasadorowie tych krajów użyczyli swych połączeń) papież odpowiednio informuje Glempa.

2) Silvestrini prosi o pomoc na zasadach wzajemności w umożliwieniu przyjazdu do Warszawy Poggiego i Bolonka. Z braku połączeń ich obecność w Polsce „absolutnie niezbędna” – w interesie wszystkich. Rozumiemy, że wizy powinniśmy wydać.

/–/ Szablewski

^bfotokopia przekazana tow. Min. Czyrkowi – została zatrzymana bez rozpisywania.
Sprawa załatwiona bezpośrednio z tow. Jaruzelskim^b

AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 123

462

18 grudnia, szyfrogram ministra spraw zagranicznych
do szefa Zespołu ds. Stałych Kontaktów Roboczych ze Stolicą Apostolską:
informacja sekretarza generalnego Konferencji Episkopatu Polski dla papieża

Warszawa, dn. 18 grudnia 1981 r.

T a j n e
natychmiast

SZYFROGRAM Nr 68738^c

RZYM – SZABLEWSKI

Sekretarz Episkopatu Polski ks. biskup Dąbrowski zwrócił się z prośbą o b. pilne przekazanie poniższej informacji na ręce arcyb. A. Silvestriniego dla Papieża. Przekażcie natychmiast – informujcie o reakcjach po przekazaniu mu też naszych informacji o sytuacji *przesyłanych*^c ambasadorom.

^fCzyrek^f

radca Szablewski donosił: „Poggi wyjechał rano. Przeprowadziłem z Silvestrini rozmowę nalegając właśnie na to, by nie wręczał listu. Papież jednak nalega na wręczenie. Rozmawiałem następnie jeszcze z Dziwiszem. Poggi otrzymał w Wiedniu informację z Watykanu o moich zastrzeżeniach”; AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 123. Zob. dok. nr 470 i 522.

„Sekretariat Episkopatu Polski

1. W niedzielę 13 grudnia 81 r. o godz. 5.30 sekretarz Barcikowski, generał Ryba i minister Kuberski złożyli wizytę Prymasowi Polski w rezydencji arcybiskupów warszawskich, informując go, z polecenia generała Jaruzelskiego, o wprowadzeniu uchwałą Rady Państwa stanu wojennego w Kraju z dniem 13 grudnia 81 r. o północy oraz że generał Jaruzelski o godz. 6.00 wystąpi w Radio i ogłosi podjęte decyzje. Po krótkiej rozmowie Ksiądz Prymas udał się samochodem do Częstochowy na spotkanie z młodzieżą akademicką, tak jak to wcześniej zapowiedział w odezwie do studentów.

2. O godz. 11.00 odbyła się w Urzędzie do Spraw Wyznań rozmowa sekretarza Barcikowskiego, ministra Kuberskiego z biskupem Dąbrowskim, księdzem Orszulikiem. Strona kościelna prosiła o wyjaśnienie przyczyn podjętych decyzji. Strona państwowa wyjaśniła: Rozwój sytuacji politycznej, narastająca agresywność ze strony „Solidarności”, organizowanie bojówek po uchwałach w Radomiu, zapowiedziane na 17.XII.81 manifestacje warszawskie dyktowały podjęcie takich decyzji. Przeważały uchwały KK „Solidarności” w Gdańsku, która zakończyła swoje obrady o północy 12.XII.81. Sprawy gospodarcze sięgnęły dna.

W tej sytuacji armia uznała polityków za niekompetentnych do rozwiązania zaistniałej sytuacji. Wykorzystano ostatni atut, by nasze problemy rozwiązać siłami polskimi, by nie doszło do interwencji z zewnątrz, by zaoszczędzić Narodowi cierpień i nie urazić jego dumy.

Nie ma powrotu do starych układów. Dlatego zostało zarządzone internowanie ludzi z poprzedniego okresu. Władze wojskowe nie będą uszczuplały misji czy pozycji Kościoła.

Wykorzystaliśmy ostatni atut, jakim jest wojsko, inaczej sytuację rozwiązałby Układ Warszawski. Trzeba się dogadać i szukać rozwiązań.

3. Przeprowadziliśmy rozmowy z doradcami „Solidarności”, którzy 13 grudnia br. przed południem wrócili z Gdańska z obrad KK. Krytycznie ocenili oni przebieg obrad i uchwały KK. Stwierdzili, że KK złamała porozumienia i własny statut.

4. W niedzielę wieczorem przeprowadziliśmy po raz drugi rozmowę z sekretarzem Barcikowskim. Wyraziliśmy życzenie spotkania z Wałęsą i zaniepokojenie licznymi aresztowaniami inteligencji, w tym wielu profesorów. Zakwestionowaliśmy szereg artykułów zawartych w dekrete o stanie wojennym, a dotyczących Kościoła, w tym drakońskich przepisów o organizowaniu i obsadzaniu stanowisk kościelnych. Uzyskaliśmy zapewnienie, że intelektualiści będą zwalniani, niektórzy zostali internowani przez pomyłkę, z Wałęsą będziemy mogli zobaczyć się w poniedziałek i że artykuł o stanowiskach kościelnych będzie wykreślony i w związku z tym nie zostanie opublikowany w organie oficjalnym.

5. O godz. 20.00 Ksiądz Prymas wygłosił kazanie w kościele OO. Jezuitów. Ustaliliśmy z władzami, że będzie ono powtórzone w Radio w całości.

6. W poniedziałek, 14.XII.br., odbyliśmy dwukrotnie rozmowę z min. Kuberskim, w drugiej wziął udział Barcikowski. Zaprotestowaliśmy przeciwko przymuszaniu ludzi do podpisywania deklaracji lojalności wobec PRL, stwierdzając, że jest to łamanie ludzkich sumień. Złożyliśmy listę osób internowanych z prośbą o ich zwolnienie. Interweniowaliśmy w sprawie nieludzkich warunków przetrzymywania internowanych.

Po rozmowie udaliśmy się samochodem państwowym do miejsca internowania Wałęsy (pałacyk pod Warszawą). Rozmowa trwała godzinę i odbyła się przy obecności funkcjonariusza MSW. Wałęsę zastaliśmy w dobrym stanie psychicznym i fizycznym. Oświadczył on, że nie otrzymał nakazu internowania, a mimo to jest pozbawiony możliwości opuszczenia miejsca pobytu. Rozmawiał on z min. Cio-skim, bez rezultatów. Nasza rozmowa dotyczyła możliwości podjęcia dialogu między władzami a prezydium KK „Solidarność”. Wcześniej temat ten omawialiśmy z Barcikowskim. Wałęsa jest gotów do rozmów po 17.XII.br., prosił o doradców. Na ten temat miał się wypowiedzieć także i Rząd. Jak dotąd nie zajął stanowiska.

7. We wtorek 15.XII. odbyło się w Warszawie posiedzenie Rady Głównej Episkopatu w pełnym składzie. Postanowiono wydać komunikat i instrukcję dla duchowieństwa.

Wieczorem odbyło się spotkanie w Urzędzie do Spraw Wyznań: sekretarz Barcikowski, Kuberski, kard. Macharski, abp Stroba, bp Dąbrowski i ks. Orszulik.

Omówiliśmy sytuację w kraju. Wydawała się ona uspokajająca według oceny strony rządowej. Mówiliśmy na temat możliwości wznowienia dialogu między rządem a prezydium KK „Solidarność”. Barcikowski stwierdził, że widzi potrzebę takich rozmów, ale decyzję musi podjąć Rada Ocalenia Narodowego. Wręczyliśmy stronie rządowej tekst komunikatu z Rady Głównej. Spotkał się on z oceną krytyczną, ponieważ jakoby przyczyniał się do podniecania napięć i godził w dobrą wolę gen. Jaruzelskiego.

8. W środę 16.XII.br. gen. Ryba złożył protest na ręce bpa Dąbrowskiego przeciwko komunikatowi, który ma być odczytany we wszystkich kościołach w najbliższą niedzielę.

9. W czwartek 17.XII.br. ks. prymas Józef Glemp przyjął p. Min. Kuberskiego i gen. Rybę, którzy przedstawili mu sytuację w Kraju, i w związku z tym zawiesił czytanie komunikatu Rady Głównej, wystosowując list do Wiernych.

10. Praca pastoralna Kościoła odbywa się bez zakłóceń, ani księży, ani biskupi nie napotykają na przeszkody w wykonywaniu zadań duszpasterskich, przynajmniej na razie. Chory jest bp Sasinowski, stan jest raczej poważny. Żaden z księży

nie jest aresztowany, kościoły są otwarte. Mamy zapewnienie władz, że Pasterka odbędzie się bez przeszkód¹⁰⁰.

Warszawa, dn. 18.XII.1981 r.

/-/ Biskup Bronisław Dąbrowski
Sekretarz Episkopatu

PS. W poniedziałek, 21 grudnia 1981 r., przybędzie ks. Prałat Jerzy Dąbrowski”.

CZYREK

AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 124

463

*18 grudnia, szyfrogram ambasadora w Moskwie
do przewodniczącego Komisji Planowania w sprawie decyzji władz ZSRR
o udzieleniu Polsce pomocy gospodarczej*

T a j n e
Natychmiast

Szyfrogram Nr 3293/IV
z Moskwy, nadany 18.12.81, g. 15.40

Madej

Biuro Polityczne rozpatrzyło sprawy polskie. Według posiadanych informacji podjęto decyzję udzielenia pomocy naszemu krajowi.

Gosplan Worow sugeruje, aby w możliwie najkrótszym czasie dokończyć rozpoczęte rozmowy o wymianie towarowej na 1982 rok i podpisać protokół. Jednocześnie rozmowy prowadzone byłyby o dodatkową pomoc, jakiej oczekujemy od ZSRR.

Poinformowano, że Zw. Radziecki będzie udzielał dodatkowej pomocy w zależności od sytuacji w kraju.

¹⁰⁰ W związku z udziałem wiernych w mszy pasterskiej władze zawiesiły 24 grudnia obowiązywanie godziny milicyjnej (zakaz przebywania w miejscach publicznych między godziną 22:00 a 6:00).

Naszym zdaniem należy przygotować pełny wykaz towarów, które są w obecnej chwili niezbędne¹⁰¹.

/-/ Olszewski

AMSZ, ZD 23/84, w. 9, t. 96

464

*18 grudnia, okólnik dyrektora DSiP: instrukcja
w sprawie zarzutów o naruszenie przez PRL
zasad Aktu końcowego KBWE*

Warszawa, dn. 18 grudnia 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr '8768^c

SZEFOWIE PRZEDSTAWICIELSTW PRL:

Waszyngton	Ottawa	Nowy Jork	Londyn
Paryż	Bruksela	Haga	Kopenhaga
Oslo	Sztokholm	Helsinki	Genewa
Kolonia	Berno	Rzym	Madryt
Lizbona	Wiedeń	Berlin/Misja	Ateny
Ankara	Belgrad	Moskwa	Berlin
Praga	Budapeszt	Bukareszt	Sofia

W związku z zarzutami o naruszenie AK KBWE przez wprowadzenie stanu wojennego odpowiadajcie: ^hAK jest deklaracją intencji, a nie umową międzynarodową. Z góry zakładano, że będzie on realizowany stopniowo, w zależności od możliwości poszczególnych państw^h.

¹⁰¹ Wcześniejszym szyfrogramem, z 14 grudnia, ambasada w Moskwie przekazywała: „Nawiązując do telefonu informuję, że decyzją tutejszych władz dostarczone będzie nam do końca br. 25 000 t. ryżu. Dostawy dzienne mięsa przez Małaszewicze będą wynosić 1000–1100 t. Na nasze interwencje Łoszakow przekazał informację, że Centrala dostała polecenie maksymalnie intensyfikować dostawy do Polski benzyn samochodowych i ropy”; AMSZ, ZD 23/84, w. 9, t. 96.

Polska wniosła duży wkład w wypracowanie AK i konsekwentnie dążyła do realizacji jego postanowień. Świadczy o tym m.in. przebieg dyskusji na spotkaniu madryckim. Wyjątkowa sytuacja w kraju spowodowała podjęcie *koniecznych i* przejściowych środków, które jako państwo suwerenne *mieliśmy* prawo podjąć *podjęliśmy dla uniknięcia wojny domowej*. Polska będzie nadal realizować te postanowienia AK, na które stan wojenny nie rzutuje, *ha* w *przyszłości*, po uzyskaniu *miarę* stabilizacji wewnętrznej wszystkie postanowienia, w tym dot. praw i wolności obywatelskich, obecnie zawieszone (w stopniu, w jakim jest to niezbędne dla funkcjonowania państwa) oraz dot. kontaktów między ludźmi i informacji. Jesteśmy żywotnie zainteresowani dalszym umocnieniem procesu KBWE. Czasowe ograniczenia w realizacji AK, głównie w zakresie praw człowieka, są wprowadzone *m.in.* również w Turcji i W. Brytanii (Irlandia Płn.).

^fDąbrowa^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

465

*18 grudnia, notatka ambasadora w Phenianie:
plan rozwoju stosunków z KRLD*

Warszawa, dnia 18 grudnia 1981 r.

TAJNE

PROGRAM DZIAŁANIA

I. Wprowadzenie stanu wojennego w Polsce nie powinno powodować zmian w polityce PRL wobec KRLD i naszym stosunku do t.zw. kwestii koreańskiej. W stosunkach dwustronnych będziemy nadal uwzględniać specyfikę ideologiczną „czuczhe” Partii Pracy Korei, kult jednostki, przynależność KRLD do ruchu krajów niezaangażowanych oraz problematykę zjednoczenia Korei w polityce zagranicznej KRLD.

II. Należy wykorzystać pozytywny stosunek Kim Ir Sena i Rządu KRLD do wprowadzonego w Polsce stanu wojennego dla utrzymania dotychczasowego stanu stosunków polsko-koreańskich, a nawet ich poszerzenia, zwłaszcza w niezbędnych dla naszego przemysłu dostawach magnezytu, szczególnie w wypadkach perturbacji w dostawach polskiego koksu dla KRLD.

III. Przy udziale BRH dokonać przeglądu dotychczasowego stanu stosunków polsko-koreańskich i, po rozmowach z przedstawicielami partii i rządu KRLD, po złożeniu listów uwierzytelniających, nadesłać konkretne propozycje, odpowiadające zwiększonym potrzebom naszej gospodarki w aktualnej sytuacji.

IV. Rozeznać w trybie pilnym doświadczenia Partii Pracy Korei i rządu KRLD w przezwyciężaniu trudności gospodarczych, a przede wszystkim sfery polityki kredytowej KRLD i zadłużeń zagranicznych, pod kątem ich ewentualnej przydatności w naszym kraju.

V. Nasza skoordynowana w gronie krajów socjalistycznych polityka wobec KRLD winna znaleźć także odbicie w działalności Ambasady ^bKRLD ^cPRL^c w Phenianie.

ⁱVI. Ważnym w pracy Ambasady zadaniem będzie skoncentrowanie jej działalności w związku z udziałem delegacji PZPR i Rządu PRL w obchodach w KRLD 70-tej rocznicy urodzin Kim Ir Sena^l.

VII. Zadania szczegółowe zostaną ujęte w planie pracy Ambasady PRL w Phenianie na rok 1982¹⁰².

^fLeon Tomaszewski^f

AMSZ, Dep. II 39/86, w. 2

466

[przed 19 grudnia], notatka Departamentu V: plan rozwoju stosunków z krajami Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej

Węzłowe kierunki działania w stosunkach z KR w 1982 r.

I. Ogólny stan naszych stosunków z KR cechuje na obecnym etapie brak dynamiki, a nawet regres na niektórych odcinkach, nastąpiło zmniejszenie naszej wiarygodności jako partnera handlowego. Nastąpił wzrost zainteresowania Polską w krajach rozwijających się z różnych przesłanek, m.in. politycznych.

W państwach o orientacji socjalistycznej występują elementy zaniepokojenia trwającym kryzysem w Polsce.

¹⁰² Notatka została przygotowana przez Leona Tomaszewskiego w związku z objęciem stanowiska ambasadora w Phenianie. Po zatwierdzeniu przez ministra spraw zagranicznych 29 grudnia odesłano ją ambasadorowi.

W krajach o orientacji kapitalistycznej nasze wydarzenia służą m.in. umacnianiu tezy o słuszności wybranego przez nich modelu.

Na ogół przeważa jednak opinia, że trudności w Polsce mają charakter przejściowy. Wiele KR wykazuje zrozumienie dla naszych inicjatyw dot. rewizji niektórych kontraktów, względnie nawet przychodzi nam z pomocą kredytową.

Zmalał nacisk na Polskę KR na uzyskiwanie od nas pomocy, co pozwoli nam ustanowić partnerskie stosunki współpracy oparte na wzajemnych korzyściach.

W KR o modelu kapitalistycznym wzrost zainteresowania Polską może w perspektywie, przy właściwym naszym działaniu, zniwelować określone bariery nieufności i pozwolić na wspólne wypracowanie programów współpracy. Zależać to będzie od atrakcyjności naszych ofert inwestycyjnych i naszego angażowania się na tym obszarze w zakup surowców i produktów rolnych.

II. Zadania w stosunkach Polski z KR winny zmierzać do:

1. Eksponowania wysokiej rangi współpracy Polski z krajami Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej, dostosowując działania polityczne i dyplomatyczne do celów, które chcemy osiągnąć.

2. Umacniania wiarygodności politycznej i gospodarczej Polski jako solidnego partnera.

3. W sferze polityki do utrzymywania aktywnych stosunków dla potwierdzania trwałości polityki zagranicznej Polski, nakierowanej na wszechstronny rozwój korzystnej współpracy z KR, oraz akcentowania, że stanowimy spójny element wspólnoty socjalistycznej i integralne ogniwo jej antyimperialistycznej polityki.

4. Pomyślne warunki dla podkreślenia naszej wiarygodności stwarza w tym zakresie nasze członkostwo w Radzie Bezpieczeństwa. Należy ten fakt pod tym kątem maksymalnie wykorzystać. Wymagać to będzie jednocześnie pogłę[bionej] obserwacji i analizy procesów i konfliktów zachodzących w III świecie i precyzyjniejszego określenia naszego wobec nich stanowiska.

5. Zapewnienia sobie w KR korzystnych rynków dla eksportu naszego przemysłu maszynowego, usług budowlano-montażowych, siły roboczej, importu surowców i artykułów spożywczych oraz jako partnerów współpracy finansowej (Brazylia, Irak, Nigeria).

6. Należy kontynuować przedsięwzięcia zapoczątkowane i selektywnie podejmować nowe, realne do wykonania.

7. Należy utrzymać ciągłość stosunków politycznych i gospodarczych z grupą wyselekcjonowanych państw „trzeciego świata” (Brazylia, Indie, Iran, Irak, Algieria, Egipt, Kolumbia, Argentyna, Meksyk, Wenezuela, Nigeria, kraje ASEANu) o szczególnym znaczeniu dla Polski. Nie powinniśmy jednak lekceważyć stosunków z KR, które nie znalazły się w tej grupie.

8. Należy nadać naszym stosunkom z KR, które przyjęły drogę socjalistycznego rozwoju, a których możliwości gospodarcze są słabe, charakter kontaktów partyjnych i organizacji społecznych. W sferze gospodarczej starać się o ukształtowanie stosunków w oparciu o wzajemne korzyści.

9. W stosunkach z kapitalistycznymi KR należy przyjąć zasadę jedności polityki i gospodarki.

10. Należy zaprzestać traktować rynki KR wyłącznie jako źródło doraźnych dewizowych zysków, zaś dążyć do bilansowania naszych obrotów przez bezpośredni import surowców, artykułów żywnościowych (żywności, owoce), niektórych artykułów codziennego użytku. Efekty – odczuwalna poprawa zaopatrzenia rynku wewnętrznego bez zaciągania na te cele kosztownych kredytów na Zachodzie, zachęta KR do zakupów naszych towarów.

11. Wychodząc z założenia, że rynki KR są dla naszej nadwyżki siły roboczej coraz ważniejszymi rynkami pozwalającymi w sposób zorganizowany i kontrolowany zatrudniać Polaków za granicą zgodnie z ich kwalifikacjami, należy podjąć działania na rzecz doskonalenia infrastruktury prawnej w zakresie zatrudnienia i opieki nad Polakami zatrudnionymi za granicą. W sprawy zatrudniania ekspertów należy w większym stopniu włączyć ambasadę.

12. Istnieje konieczność zmian systemowych w zakresie naszego eksportu inwestycyjnego. Powinniśmy szukać prostszych form w kooperacji z doświadczonymi firmami zachodnimi, współdziałając z nimi na rynkach trzecich przede wszystkim jako podwykonawca.

13. W tym związku ważnym problemem jest szukanie partnerów w Europie Zachodniej i w KS do współudziału w realizacji wspólnych inwestycji w KR. Chodzi również o możliwość upłynnienia maszyn i sprzętu zakupionego przez Polskę w latach ubiegłych i stojącego bezczynnie.

14. Winniśmy wyzyskać korzystniejszą sytuację, jaką stworzy nam przystąpienie do MFW i MBR (możliwość udziału w przetargach na przedsięwzięcia finansowane przez MBR).

15. Warunki realizacji zadań w 1982 r. będą wymagać szczególnej koncentracji i koordynacji działań w MSZ oraz z jednostkami innych resortów, a w szczególności z MHZ i innych resortów gospodarczych, MNSzWiT, Kultury.

16. Konieczne jest wypracować bilans choćby krótkofalowy naszych możliwości i potrzeb oraz zorientować polskie placówki w KR o zakresie naszych ofert dla głównych partnerów w „trzecim świecie”. Pozwoli to dokładniej ukierunkować działania i uwiarygodnić składane oferty.

17. Nie będziemy mogli utrzymać naszej wiarygodności jako partnera współpracy bez kontaktów – wizyt polskich w KR i przyjmowania wizyt KR w Polsce. Instrument ten przy wszystkich ograniczeniach i trudnościach winien być nadal

wykorzystywany w stosunkach Polski z KR. Pełna koncepcja w tym zakresie wymagać będzie jeszcze dopracowania. Doraźna koncepcja byłaby następująca:

a. Winniśmy pozytywnie reagować na zapotrzebowanie z KR wizyt polskich lub w Polsce, inicjując jednocześnie z naszej strony odpowiednie kontakty w miarę nieodzownych potrzeb.

b. Proponuje się, aby w 1982 r. zostały zrealizowane m.in. wizyty ministra SZ w Indiach¹⁰³, wybranych krajach Czarnej Afryki oraz państwach andyjskich: Wenezuela, Kolumbia¹⁰⁴ (przy okazji sesji ONZ)¹⁰⁵.

c. Zakładając, że wizyty polskie w KR na najwyższym szczeblu i na szczeblu ministra SZ byłyby w 1982 r. ograniczone, należałoby:

- szerzej realizować wizyty na niższym szczeblu (wiceministrowie, dyrektorzy departamentów, ambasadorzy w misji specjalnej),

- także w formie wspólnych misji MSZ i MHZ na tym szczeblu,

- stymulować odpowiednio nakierunkowane kontakty na szczeblu ministerialnym resortów gospodarczych.

18. Należy lepiej jako stymulant współpracy wykorzystać możliwości, jakie stwarzają komisje mieszane (podniesienie rangi tego instrumentu).

19. W aktualnej sytuacji organizacyjno-finansowej resortu ciężar działań zmierzających do utrzymania pozycji Polski w stosunkach z KR musi być oparty na aktywizacji działalności naszych placówek, a zwłaszcza jej kierowników, których konsekwentnie powinno się rozliczać z aktywności w kontaktach z miejscowymi ośrodkami decyzji i opinii. Wymaga to wymiany części kadry placówek pod kątem podniesienia jej poziomu.

20. Należy zwiększyć częstotliwość kontaktów z placówkami KR w Warszawie.

21. W celu pozyskania poparcia społecznego dla naszej polityki wobec KR należy zmienić dotychczasowy sposób prezentacji KR w środkach przekazu (korzyści z tych stosunków, kraje o dynamicznym rozwoju).

AMSZ, Dep. V 25/86, w. 8

¹⁰³ Wizyta ministra spraw zagranicznych Stefana Olszowskiego w Indiach odbyła się 10–16 września 1982 r.

¹⁰⁴ Minister Olszowski złożył wizyty w Kolumbii 4–7 października oraz w Wenezueli 7–9 października 1982 r.

¹⁰⁵ Mowa o XXXVII sesji ZO ONZ, której zasadnicza część trwała od 21 września do 21 grudnia 1982 r. (obradę sesji wznowiono 10–13 maja 1983 r.).

467

*19 grudnia, szyfrogram ambasadora w Sztokholmie
o działalności informacyjnej placówki*

T a j n e

Szyfrogram Nr 3412/IV
z Sztokholmu, nadany 19.12.81, g. 10.00

Wiejacz

15 bm. uruchomiliśmy w Ambasadzie – z udziałem korespondentów – zespół informacyjny. Wydaje codziennie biuletyn o sytuacji w kraju na podstawie nasłuchów radiowych i clarisów Centrali i udziela bieżących informacji dla środków przekazu. Rozpowszechniliśmy ważniejsze dokumenty (przemówienie Premiera J. z 13 bm., oświadczenie WRON).

Udzieliłem ostatnio wywiadów nt. przyczyn wprowadzenia stanu wojny i sytuacji w kraju redakcji Dziennika TV „Rapport”, ekipie skandynawskiej redakcji BBC z Kopenhagi, redaktorowi największego dziennika „Expressen” oraz dla programu radiowego „Dagens-Eko”. Ten ostatni, półgodzinny, wywołał duży rezonans, obszerne fragmenty przedrukowały dzienniki „Aftonbladet” i „Expressen”.

Bieżące informacje opieramy na doniesieniach PR. Odczuwamy brak komentarzy, np. o sytuacji w Solidarności, posiedzeniach „S” w Radomiu i Gdańsku, sytuacji w miastach objętych zamieszkami, współdziałaniu komisarzy wojskowych z administracją terenową, funkcjonowaniu zaopatrzenia itp.

Najczęstsze pytania:

- liczba aresztowanych (prasa powołuje się na dane premiera Francji – jakoby 45 tys., duński korespondent podał nawet 50 tys.). Brak oficjalnego dementi podważa naszą wiarygodność,

- status i miejsce pobytu Wałęsy. Uporczywie lansuje się wersję, że odmówił kontynuowania rozmów i został aresztowany. Są pytania, czy i kiedy wystąpi publicznie,

- obecna postawa kościoła, sytuacja wśród studentów, postawa środowisk twórczych, ludzi nauki,

- komunści: partia nie zawiesiła działalności, są spotkania w terenie, dlaczego nie ma żadnego oświadczenia BP nt. sytuacji w kraju.

Proszę o pomoc w udzielaniu wyjaśnień i uzyskaniu w/w materiałów.

/–/ Cieślar

AMSZ, ZD 23/84, w. 14, t. 127

468

*19 grudnia, szyfrogram ministra spraw zagranicznych
do ambasadora w Canberze: instrukcja do rozmowy
z ministrem spraw zagranicznych Australii*

Warszawa, dn. 19 grudnia 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr '8760'

^dNATYCHMIAST^d

FRĄCKIEWICZ – CANBERRA

Przekażcie ode mnie Streetowi:

1) Wałęsa przebywa w willi pod Warszawą. Jego sytuacja prawna nie uległa zmianie. Nie jest i nie będzie aresztowany¹⁰⁶.

Przeprowadził rozmowy z ministrem Cioskiem oraz biskupem Dąbrowskim.

2) Placówce stworzone zostały możliwości utrzymania łączności dalekopisowej poprzez pocztę.

3) Prymas wystosował uspakajający list pasterski, który odczytany zostanie z ambon 20 bm.

4) Moje wyjaśnienia dla S. w kilku sprawach zawarte są w naszej 8729¹⁰⁷.

CZYREK

^cuzgodniłam telefonicznie z tow. Min. Czyrkiem^c...^g

AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 34

¹⁰⁶ Szyfrogramem z 18 grudnia ambasador w Canberze informował: „1. Street prosił o «oficjalne wyjaśnienie, dlaczego nieoczekiwanie nieodzwonne okazały się tak dramatyczne działania». Widział sytuację pod kontrolą, a rozmówcy deklarowali powściągliwość. [...] 2. Wyeksponowałem przejściowość restrykcji i że nie będzie powrotu do 79 r. Zgodził się, że społeczeństwo chce ukarania b. dostojników, bo pragnie gwarancji. Podziękował za «oficjalne zapewnienie o przejściowości restrykcji», ale akty przemocy i masowość aresztowań niepokoją opinię. Nie zamierzają ingerować w nasze sprawy, ale zatroskani wygasaniem ducha kompromisu w Polsce”. Z kolei wcześniejszym szyfrogramem, z 16 grudnia, przekazywał: „Street b. interesuje się sytuacją Wałęsy. Prosi o autorytatywną wiadomość, czy aresztowany, czy też przebywa na wolności. Jutro rano mam rozmowę ze Streetem. Czy przekazać coś oprócz Waszej 8534 [dok. nr 402]”; AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 33.

¹⁰⁷ Dok. nr 453.

469

*19 grudnia, szyfrogram wicedyrektora DSiP (z Madrytu)
w sprawie omawiania sytuacji wewnętrznej PRL
w czasie spotkania KBWE*

T a j n e
Pilne

Szyfrogram Nr 3360/IV
z Madrytu, nadany 19.12, g. 13.30

Dąbrowa

Na ostatnim posiedzeniu plenarnym centralną sprawą był rozwój sytuacji w Polsce. Wystąpienia państw NATO, Hiszpanii i Szwajcarii utrzymywane były w tonie oświadczeń rządowych: krytykowano zawieszenie praw obywatelskich, użycie przemocy wobec robotników i działaczy związkowych, zerwanie dialogu z „Solidarnością”. Najostrzejsze były wystąpienia USA i Francji, której delegat b. krytycznie ocenił wprowadzone w Polsce zarządzenia i represje. Ponadto wystąpili w tej sprawie przedstawiciele RFN, W. Brytanii (w imieniu EWG), Norwegii, Belgii, Włoch, Holandii. W opinii delegacji NATO prawo do określania stanowiska w międzynarodowej debacie na temat sytuacji w Polsce wynika z naruszenia w masowej skali zobowiązań przyjętych w Akcie Końcowym KBWE. Wstrzeźliwe stanowisko zajął Watykan. Delegat Austrii – z upoważnienia rządu – apelował o udzielenie Polsce pomocy gospodarczej i przyjęcie uchodźców. W debacie podkreślano też zależność pozytywnego zakończenia spotkania od normalizacji w Polsce.

KS oceniły głosy Zachodu jako „mieszanie się w sprawy wewnętrzne socjalistycznej Polski” (Bułgaria, Węgry, NRD), próby sprowadzenia debaty na manowce, a otwarte „udzielanie Polsce rad i wskazówek” – jako niedopuszczalną i sprzeczną z zasadami KBWE ingerencję w zakres ściśle wewnętrznych kompetencji polskich władz, zaś wstrzymanie pomocy żywnościowej Zachodu ujawnia intencje polityki tych państw (ZSRR).

Nasze krótkie oświadczenie akcentowało, że Polska potrzebuje nie tyle nowych deklaracji i debat, co zrozumienia trudnych problemów i pomocy gospodarczej. Rozładowało to w znacznej mierze napięcia i złagodziło dalsze wystąpienia.

/–/ Konarski

AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 88

470

19 grudnia, szyfrogram szefa Zespołu ds. Stałych Kontaktów Roboczych ze Stolicą Apostolską w sprawie listu Jana Pawła II do I sekretarza KC PZPR

T a j n e
Natychmiast

Szyfrogram Nr 3380/IV
z Rzymu, nadany 19.12.81, g. 13.30

Czyrek

Nasz 337¹⁰⁸.

W ślad za naszą przekazuję najistotniejsze fragmenty listu papieża do premiera Jaruzelskiego.

1. Na wstępie wyrażona jest usilna prośba „o zaprzestanie działań, które przynoszą z sobą rozlew polskiej krwi”.

2. Następnie list stwierdza:

„W ciągu ostatnich zwłaszcza dwu stuleci naród polski doznał wiele krzywd od swych sąsiadów, rozlali też oni wiele polskiej krwi, dążąc do rozciągnięcia swej władzy nad naszą ojczyzną. Ostatnia wojna i okupacja przyniosła stratę około sześciu milionów Polaków, walczących o własną i niepodległą ojczyznę”.

3. Dalej:

„Zwracam się więc do Pana, Generale, z usilną prośbą i zarazem gorącym wezwaniem, ażeby sprawy związane z odnową społeczeństwa, które od sierpnia 1980 były załatwiane na drodze pokojowego rozwoju, wróciły na tę samą drogę. Nawet jeżeli jest ona trudna, nie jest niemożliwa”.

¹⁰⁸ Szyfrogramem nr 337 szef Zespołu ds. Stałych Kontaktów Roboczych ze Stolicą Apostolską 19 grudnia przekazywał: „1. Watykan wstrzymuje formalnie inicjatywę i nie nada jej międzynarodowego rozgłosu (papież chciał poinformować o tym głowy niektórych państw). 2. Papież prosi wszakże o natychmiastowe przekazanie listu gen. Jaruzelskiemu. Formalnie list ten (po odpowiednich konsultacjach w Warszawie) wręczy Poggi generałowi i Glempowi w formie inicjatywy. Zadaniem Poggiego jest sprzyjać rozmowom politycznym. 3. Poggi i Bolonek wyjechali do Warszawy 19 bm. Mają przybyć do Warszawy w niedzielę 20 bm. pociągami z Wiednia. Oprócz listów Poggi wiezie «krótkie pozdrowienia» dla Macharskiego i Wałęsy. 4. Silvestrini zapewnia, iż cała mentalność Kurii i papieża ukierunkowana jest na polityczne i narodowe rozwiązanie spraw polskich”; AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 123.

4. Na zakończenie pismo mówi:

„Zbliżają się Święta Bożego Narodzenia, które od tylu pokoleń łączyły wszystkich synów i córki naszego narodu przy opłatku wigilijnym. ^dTrzeba uczynić wszystko, ażeby tegorocznych świąt rodacy nie musieli spędzać pod groźbą śmierci i represji jak za bolesnych czasów ostatniej okupacji^d. Zwracam się do Pańskiego sumienia, Generale, i do sumienia wszystkich tych ludzi, od których zależy w tej chwili decyzja”¹⁰⁹.

/-/ Szablewski

AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 123

471

*19 grudnia, szyfrogram ambasadora w Londynie
o brytyjskich ocenach sytuacji wewnętrznej PRL*

Tajne

Szyfrogram Nr 3404/IV
z Londynu, nadany 19.12.81, 16.00

Czyrek

1. 18.12 złożyłem wizytę Trefgarnowi, Bullardowi, Fergussonowi i Broomfieldowi. Poinformowałem o rozwoju sytuacji w kraju i konieczności wprowadzenia stanu wojennego w celu rozwiązania podstawowych problemów Polski i w interesie bezpieczeństwa europejskiego. Podkreśliłem znaczenie kontynuowania dotychczasowych polsko-brytyjskich stosunków.

¹⁰⁹ Radca Szablewski uzupełniał szyfrogramem z 21 grudnia: „Zostałem dzisiaj wezwany przez Silvestriniego, który mi zakomunikował: 1. Papież jest rozgoryczony naszymi oporami przed doręczeniem jego listu na ręce generała Jaruzelskiego. Prosi jeszcze raz o pilne umożliwienie przyjęcia Poggiego. Papież oczekuje też na jakąkolwiek reakcję na list. Tę wymianę traktuje jako budowanie zaufania, tak potrzebnego w sytuacji polskiej. 2. Dzisiaj wieczorem na polecenie papieża «rozpoczniesz się przekazywanie tekstu listu lub informacji o nim» wszystkim ambasadorom państw-sygnatariuszy AK KBWE. Na tym etapie działam przede wszystkim, aby nie przekazywano pełnego tekstu. Proszę o natychmiastową informację”; AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 123. Zob. dok. nr 461.

2. T. stwierdził, iż niepokoi ich rozwój wydarzeń w kraju i pierwszy przypadek rozlewu krwi, w rezultacie czego deklaracja „10” z Londynu z 15.12¹¹⁰ „jest niewystarczająca” i Carrington w Strassburgu zmuszony był wyrazić zaniepokojenie z powodu rozwoju wypadków (tekst *clarisem*). Na 22 bm. planowana jest debata w Parlamencie nt. Polski.

T., a także B. stwierdzili, że stanowisko rządu brytyjskiego wobec wydarzeń w Polsce zależy od postawy społeczeństwa polskiego wobec podejmowanych środków nadzwyczajnych. Pytali, czy są wskazówki, iż naród je popiera, czy też działa pod wpływem przemocy i aresztowań.

W świetle powyższego stanowisko rządu brytyjskiego do naszych postulatów, w tym gospodarczych, zależeć będzie od rozwoju wydarzeń w kraju.

3. T. bardzo nerwowo zareagował na rzekome zagłuszanie urządzeń radiowych ich ambasady w Warszawie. Zagroził, że w przypadku niezaprzestania tego rodzaju działalności będą musieli zrewidować stosunek do kontaktów z nami.

4. T. i B. podnieśli problem restrykcji nałożonych na personel ich ambasady i konsulatu w Warszawie, w tym swobodę poruszania się i kontaktów z obywatelami brytyjskimi. Chodzi głównie o wyjazd pracownika konsulatu do Gdańska, gdzie mają m.in. przebywać pracownicy Lloydsa. Przyznał, że umożliwiono kontakt z Włocławkiem. B. dał do zrozumienia, że w odwecie mogą zastosować restrykcje wobec placówki w Londynie¹¹¹.

/–/ Staniszewski

AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 84

¹¹⁰ Zob. dok. nr 509.

¹¹¹ Wcześniejszym szyfrogramem tego samego dnia ambasador w Londynie przekazywał: „18.12 Broomfield podniósł wobec mnie: 1) Chcą pilnie wysłać do W-wy samolot BA tylko z załogą i kurierem dla ewakuacji obywateli brytyjskich. 2) Do Gdańska chcą wysłać przedstawiciela konsulatu dla kontaktu z grupą stale przebywających tam Brytyjczyków, m.in. przedstawicieli Lloydsa. 3) Domagają się złagodzenia restrykcji wobec dziennikarzy i umożliwienia im nadawania swoich korespondencji, chociaż rozumieją ograniczenia w kontaktach i poruszaniu się wynikające ze stanu wojennego. 4) Stwierdzają trudności z powrotem do WB osób z paszportami polskimi – współmałżonków obywateli brytyjskich. Nalegają na zezwolenie na wyjazd tych osób”; AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 84.

472

*19 grudnia, szyfrogram ambasadora w Ottawie
o demonstracji protestacyjnej przeciwko wprowadzeniu stanu wojennego*

T a j n e

Szyfrogram Nr 3432/IV
z Ottawy, nadany 19.12, 18.30

Szewczyk, Gorzelańczyk

19 bm., zgodnie z zapowiedzią, odbyła się przed naszą ambasadą dobrze zorganizowana demonstracja. Udział ok. tysiąca osób z różnych ośrodków polonijnych, kanadyjskich związków zawodowych i ottawskiej grupy NDP. Hasła antypolskie, antyradzieckie, przeciwko stanowi wojennemu, solidaryzujące się z internowanymi działaczami „S”, a także przeciwko polskiej służbie zagranicznej. Ochrona policji wystarczająca. Budynek obrzucono jajkami.

Po demonstracji uczestnicy przeszli pod ambasadę ZSRR, gdzie palili flagi radzieckie. Jedna z grup zatrzymała się przed rezydencją, łząc i dobijając się do naszego budynku. Dyżurujący policjant wezwał pomoc, która usunęła demonstrantów. Incydent trwał ok. 15 minut. Na okres przyszłych demonstracji żądamy wzmocnienia policyjnej ochrony rezydencji.

W Montrealu demonstrowało przed konsulatem ok. 80 osób.

/–/ Pawlak

AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 107

473

*19 grudnia, protokół posiedzenia sekretariatu KC PZPR
na temat sytuacji wewnętrznej i międzynarodowych aspektów
wprowadzenia stanu wojennego*

TAJNE

Protokół Nr 16
z posiedzenia Sekretariatu KC PZPR w dniu 19 XII 1981 r.

Obecni ttow.: W. Jaruzelski, K. Barcikowski, J. Czyrek, H. Kubiak, M. Milewski, S. Olszowski, W. Mokrzyński, Z. Michałek, M. Orzechowski, M. Woźniak

Zaproszeni do wszystkich punktów porządku dziennego ttow.: K. Morawski, J. Urbański, K. Cypryński, M. Janiszewski, J. Baryła, S. Zaczekowski, J. Kuberski, S. Gabrielski.

Porządek dzienny:

1. Aktualna sytuacja społeczno-polityczna kraju
2. Sprawy różne.

W oczekiwaniu na przybycie I Sekretarza KC PZPR tow. W. Jaruzelskiego Sekretariat KC PZPR rozpatrywał najpierw sprawy różne.

M. Woźniak – Od poniedziałku zużycie energii elektrycznej jest o 8% mniejsze, niższa jest produkcja energii elektrycznej. Spadło wydobywanie węgla do 470 tys. ton (w normalnych warunkach wydobywano 610 tys. ton). W czwartek wydobywanie wyniosło 520 tys. ton, w piątek 550 tys. ton. Zakłócenia stanu wojennego mogą odbić się na wydobywaniu. Dziś, w wolną sobotę, przystąpiło o 3 tys. górników więcej do pracy niż w dniu poprzednim. Poprawia się zaopatrzenie. Skup mleka idzie lepiej, gorzej jest z dostawą do dużych aglomeracji (Łódź). Zapasy węgla w elektrowniach są większe (na 60 dni, w niektórych na cały sezon, tylko Kozienice mają na 6 dni). W mięsie nie pokryjemy kartek z listopada, cukierki i słodczyce na kartki będą w pełni, damy słodczyce na organizowanie choinek. W styczniu mięso będzie zależało od własnego skupu. Decyzja co do obowiązkowych dostaw będzie musiała zapaść na przełomie styczeń-luty. Są trudności z przeładunkami w portach, np. Małaszewicze z ZSRR, 30 tys. ton wołowiny, 25 tys. ton ryżu, 0,5 mln par obuwia. Odbywają się również dostawy mięsa szerokim torem. NRD zarzuciło nas pomocą w ramach województw: paczki dla dzieci, masło, tłuszcze, zadeklarowali 12 tys. ton produktów żywnościowych na święta. Podobno NRD-owcy robią zbiórki pieniędzy dla Polski.

Tow. J. Czyrek – Organizacja „Solidarität” zarządziła te zbiórki, dadzą nam towary za zebrane pieniądze.

Tow. M. Woźniak – KC SED wysła pomoc dla naszych członków KC. Największym problemem jest uzyskać zboże i pasze poza embargiem USA. Poszukujemy kukurydzy na Węgrzech i w Jugosławii.

Tow. S. Gabrielski – stwierdził, że składki związkowe nie będą potrącane na listach płacy, że nastąpiło przejście przez państwo majątku związków zawodowych, co związki zawodowe przyjęły ze zrozumieniem, że sanatoria przejmuje Ministerstwo Zdrowia, a domy czasowe przejmują resorty, że jest dyrektywa zatrudnienia ludzi pracujących w związkach zawodowych, w sprawie pracowników „Solidarności” należy podchodzić w sposób zróżnicowany. Należy maksymalnie ożywić funkcje socjalne zakładów.

Tow. J. Czyrek – przedstawił sprawy polskie na arenie międzynarodowej. Sytuacja rozwinęła się niekorzystnie dla nas, USA rozpoczęły ofensywę pod hasłami eksperymentu polskiego w ideologii, żądania wypuszczenia Wałęsy, ambasador chce odwiedzić Wałęsę. Zapowiada się sankcje ekonomiczne, Amerykanie zawiesili całość stosunków ekonomicznych, w tym 100 mln kredytów na kukurydzę. USA naciskają na inne rządy, prowadzą nacisk na ZSRR. Głoszą, że to, co my zrobiliśmy, to właściwie zrobił Związek Radziecki. U podstaw tych działań leży ocena amerykańska, że „Solidarność” okazała się słabsza. Chcą utrzymać tę organizację. Są już skutki. Kostarykę zmobilizowali Amerykanie w ONZ. Poważniejsza jest sprawa państw o orientacji lewicowej, jak Francja. Rząd francuski prowadzi politykę partyjną, a nie państwową. Spowodowali dyskusję w KBWE, spowodowali list MOP-u do naszego premiera z domaganiem się wolności dla zz, Francuzi stawiają sprawę na forum Międzynarodówki Socjalistycznej. Francuzi zakomunikowali, że zawieszają dostawy kredytowe, chyba że „nie dotyczą żywności”. Kanada i inni będą dostarczać do Polski zboże (Kanada 1,5 mln ton). Ostre stanowisko zajął rząd Szwecji, drobniejsze ruchy po linii zz, manifestacje. Stanowisko rządów Europy Zachodniej jest pozytywne dla nas, nie przyłączają się do amerykańskich restrykcji gospodarczych. Jednakże nasze potrzeby gospodarcze możemy zabezpieczyć mimo restrykcji USA. Kościół zrobił krok w kierunku rozsądku i spokoju. Wręczyliśmy ambasadorom ten ostry list. Episkopat wycofał się i złagodził stanowisko, zapobiegliśmy ostremu listowi Watykanu. Ostre stanowisko Reagana miało miejsce po wizycie Casaroliego, który wypowiadał się za pomocą dla Polski¹¹². USA nie liczą się ze stanowiskiem Watykanu.

Tow. M. Woźniak – Przy pełnej blokadzie z Zachodu mamy mniej surowców za 1,3 mld dolarów. Nie równoważyły się odsetki. Jeśli dostaniemy surowce z KS, to damy im towary. Jeśli się nie dogadamy, to będą trudności w produkcji w lutym. Inna sytuacja jest w artykułach rolnych.

[...] ¹¹³

AAN, KC PZPR VII/57 (druk: *From Solidarity to Martial Law*, dok. nr 91, j. ang.)

¹¹² Zob. dok. nr 447.

¹¹³ Pominięto fragment dotyczący spraw wewnętrznych.

474

*19 grudnia, notatka Departamentu V
o relacjach PRL z krajami Bliskiego Wschodu i Afryki*

Warszawa, dnia 19 grudnia 1981 r.

BILANS STOSUNKÓW
z krajami arabskimi i Afryki Czarnej w 1981 r.

W 1981 r. w stosunkach z KA i Afryki Czarnej koncentrowaliśmy się na utrzymaniu osiągniętego poziomu zaawansowania kontaktów politycznych i gospodarczych w warunkach utrzymującego się kryzysu społeczno-politycznego w Polsce. Generalnie poziom ten został utrzymany, chociaż bez znamion postępu, a w odniesieniu do niektórych partnerów pojawiły się oznaki regresu w sferze stosunków gospodarczych. Brak sukcesów w działaniach na rzecz perspektywicznego rozwoju tych stosunków należy przypisać zarówno trudnościom gospodarczym i politycznym po stronie naszych głównych partnerów w regionie, jak i po naszej stronie, co powodowało erozję wiarygodności Polski jako partnera gospodarczego.

I. Kraje arabskie i Iran:

Podejmowane przez nas w 1981 r. działania wobec głównych partnerów w krajach arabskich (Libia, Irak, Algieria) na rzecz rozszerzenia współpracy gospodarczej i zwiększenia pomocy finansowej dla Polski nie dały pożądaných wyników. Przyczyną tego z jednej strony były trudności gospodarcze naszych partnerów (Irak – skutki wojny z Iranem; Libia – spadek eksportu ropy naftowej) i ich generalne negatywne stanowisko wobec transakcji gospodarczych na zasadach kredytowych, a z drugiej spadek ich zaufania do Polski jako wiarygodnego partnera gospodarczego, co uwidoczniło się szczególnie w drugiej połowie 1981 r.

W kontaktach politycznych dominowały sprawy dwustronnych stosunków gospodarczych. Zrealizowane zostały następujące wizyty: wicepremiera M. Jagielskiego w Libii (początek 1981 r.), zastępcy Przewodniczącego Rady Państwa T.W. Młyńczaka w Iraku (lipiec 1981 – obchody XII rocznicy rewolucji), I Zastępcy Premiera Iraku T.Y. Ramadana w Polsce (wrzesień 1981 – w połączeniu z odbyciem VI sesji Polsko-Irackiej Komisji Mieszanej), wicepremiera A. Jedynaka w Iraku (październik 1981). I Sekretarz KC PZPR St. Kania wystosował dwa listy do płk M. Kadafigo, a premier W. Jaruzelski list do A. Jalluda w sprawach uzyskania kredytu finansowego i kredytowych dostaw ropy naftowej. Efekty tych kontaktów były ograniczone. Poza wstrzymaniem wycofywania depozytów strona libijska nie zareagowała na listy naszego kierownictwa. Pewne szanse osiągnięcia postępu w przedmiocie listów stwarzała niezrealizowana wizyta I Sekretarza KC PZPR

w Libii, planowana od 1980 r.¹¹⁴. Strona iracka zgodziła się zwiększyć depozyty w Banku Handlowym tylko o 50 mln dol. i nie podjęła naszych propozycji w sprawie finansowania wybranych obiektów przemysłowych w Polsce, kredytowania dostaw ropy naftowej i wyzyskania potencjału przerobowego polskich rafinerii dla przetwórstwa irackiej ropy.

Niewielkie praktycznie rezultaty przyniosła wymiana wizyt z niektórymi krajami regionu na szczelbu ministrów resortowych, a to głównie ze względu na zmiany personalne w rządzie polskim i niezapewnienie kontynuacji realizacji ustaleń.

W eksporcie do KA i Iranu odnotowujemy, mimo trudności z masą towarową w kraju, wzrost w 1981 r. (2.411 mln zł dew. w okresie I–X.1981) w porównaniu z analogicznym okresem roku ubiegłego (2.090,7 mln zł dew.). Nie jest on jednak tak dynamiczny jak założenia planowe.

W imporcie zaś nastąpił istotny spadek. Wyjątkami są: wzrost zakupu fosfatów z Maroka i Tunezji oraz utrzymanie clearingowych zakupów ropy naftowej z Iranu (ca 260–390 tys. ton).

W eksporcie inwestycyjnym i budowlano-montażowym utrzymują się, a w niektórych krajach zastrzegają trudności realizacyjne mimo zaangażowania poważnego potencjału ludzkiego (Libia – 13 tys., Irak – 9 tys.). Bez energicznych i pilnych działań ze strony resortów przemysłowych i budownictwa nasz eksport w tych dziedzinach może w niedalekiej przyszłości narazić Polskę na wielomilionowe dolarowe straty i ulec zahamowaniu, co w konsekwencji wywoła negatywne reperkusje w całej sferze naszych stosunków dwustronnych.

Określonym mankamentem było nieodbycie planowanych w 1981 r. posiedzeń Komisji Mieszanych z Libią, Egiptem i Marokiem.

Poza niewielkim importem ropy irańskiej w 1981 r. wstrzymywaliśmy całkowicie zakupy na rynku arabskim, gdzie nasi partnerzy (Irak, Libia, Algieria, Nigeria) znaleźli się w grupie najdroższych sprzedawców. Były natomiast prezentowane propozycje barterowe (Algieria – za usługi budowlane i węgiel koksujący, Irak – za dostawy „S”), które nie zostały przez nas podjęte.

Współpraca w dziedzinie kulturalnej i naukowo-technicznej przebiegała bez poważniejszych zahamowań, chociaż nie odnotowano w niej spektakularnych działań. Do ważniejszych wydarzeń należy podpisanie nowego Programu Wykonawczego na lata 1981–83 do Umowy kulturalnej i naukowej z Syrią w czasie wizyty o charakterze politycznym syryjskiego ministra oświaty w Polsce.

W sferze stosunków konsularnych doszło do podpisania Konwencji konsularnej z Syrią¹¹⁵.

¹¹⁴ Wizyta odbyła się dopiero w 1985 r.

¹¹⁵ Konwencję podpisano 10 kwietnia.

II. Kraje Czarnej Afryki

W dziedzinie politycznej mimo niezrealizowania wizyt (planowanych na br.) naszego ministra SZ w szeregu krajów Afryki utrzymaliśmy względny stopień aktywności w tych stosunkach poprzez wizyty z krajów afrykańskich w Polsce (w tym na szczeblu ministrów) oraz kontakty na niższym szczeblu.

Oceniamy, że dzięki tym kontaktom, działalności naszych placówek i generalnej atmosferze zainteresowania, zrozumienia i sympatii dla przemian w Polsce zdołaliśmy utrzymać w tych krajach zasadniczo nieuszczuploną pozycję polityczną.

Utrzymaliśmy wysoki stopień aktywności w naszych stosunkach z Nigerią, czego wyrazem była wizyta w Polsce ministra SZ Nigerii¹¹⁶, spotkanie szefów obu delegacji na tegorocznej sesji ZO ONZ, a ponadto wizyty w Polsce nigeryjskich ministrów: górnictwa i energetyki oraz rolnictwa.

Żywe zainteresowanie w aktywizacji kontaktów politycznych z Polską na najwyższym nawet szczeblu przejawiały w tym okresie Etiopia i Angola, która proponowała m.in. wizytę w Polsce prezydenta Dos Santosa.

Odbyliśmy szereg spotkań na niższym szczeblu: planowane konsultacje na szczeblu dyrektora departamentu w Angoli, Mozambiku i w Warszawie, pobyt szefa etiopskiej agencji prasowej w Warszawie.

Przewyciężyliśmy nasze dotychczasowe trudności w zakresie normalizacji stosunków z Zimbabwe po jego niepodległości i nawiązaliśmy z tym krajem stosunki dyplomatyczne¹¹⁷.

Zacieśniliśmy nasze stosunki z ruchem narodowo-wyzwoleńczym w Namibii – SWAPO, czego wyrazem było udzielenie tej organizacji pomocy materialnej i wizyta jej przewodniczącego – S. Nujomy¹¹⁸.

Zrealizowaliśmy w pełni nasz plan aktywnego działania na rzecz poparcia procesów dekolonizacji w Afryce (Namibia) i akcji przeciw apartheidowi w RPA, umacniając tym samym naszą pozycję jako wiarygodnego sojusznika frontu anty-imperialistycznego w Afryce.

W dziedzinie gospodarczej kontynuowaliśmy współpracę na odcinkach zapoczątkowanych, dążąc do ich konsekwentnej realizacji. Mimo to w stosunkach w tej dziedzinie zarysowała się następująca tendencja: poprawa i ożywienie stosunków z mniejszymi krajami (niska baza wyjściowa) oraz regres z naszymi wielkimi partnerami (Nigeria), u których – ze względu na znaczny rozmiar zaangażowania – silniej zaakcentowały się obawy o wiarygodność Polski jako partnera.

¹¹⁶ Zob. dok. nr 27.

¹¹⁷ Zob. PDD 1981 styczeń–czerwiec, dok. nr 152.

¹¹⁸ Zob. dok. nr 123.

W podsumowaniu jednak ogólnym udało się nam utrzymać współpracę z krajami Czarnej Afryki na dotychczasowym poziomie z pewnymi oznakami ożywienia w niektórych dziedzinach (przemysłu motoryzacyjnego) i z niektórymi krajami (mniejszymi).

Obniżył się poziom naszych stosunków z Nigerią – naszym głównym partnerem w Afryce Czarnej. Strona polska nie wykonała lub wycofała się z realizacji wielkich kontraktów (budowa 5 stoczni i 1 cukrowni w konsorcjum z ZSRR i Kubą), załamała się współpraca w dziedzinie węgla (projekt modernizacji dwóch kopalń węgla w Nigerii), nie zrealizowaliśmy planowanych na br. zakupów ropy naftowej. W tych warunkach odnotowaliśmy zmniejszenie się zaufania strony nigeryjskiej co do naszych możliwości wywiązywania się ze zobowiązań.

Z Angolą odnotowaliśmy generalnie pomyślną realizację kontraktów z lat poprzednich (ustalonych przez ostatnią komisję mieszaną z 1980 r.), ale jednocześnie pewną rezerwę w podejmowaniu naszych nowych ofert proponowanych Angoli w br.

Nastąpił też regres w naszych stosunkach z Senegalem wskutek załamania się naszej dotychczasowej współpracy w dziedzinie rybołówstwa (wypowiedzenie konwencji).

Nastąpił natomiast pewien wzrost obrotów handlowych z Tanzanią, Ghaną, Etiopią, Kamerunem, Kenią. Pomyślnie i bez przeszkód kontynuowaliśmy inwestycje w Tanzanii i Mozambiku, zapoczątkowaliśmy nowe inwestycje w Ghanie i Kenii (we współpracy z RFN).

W dziedzinie współpracy naukowo-technicznej i kulturalnej utrzymaliśmy stosunki na poziomie z ub.r. Przydzieliliśmy zwiększoną pulę stypendiów, obejmując przydziałem po raz pierwszy Zimbabwe. Zwiększyliśmy poważnie liczbę zatrudnionych specjalistów, głównie w Zambii.

W dziedzinie traktatowej nastąpił regres w stosunku do założeń planu, gdyż z szeregiem krajów nie udało się podpisać umów lotniczych, umowy handlowej (z Zambią), konsularnej (z Senegalem), o podwójnym opodatkowaniu (Nigerią), programów wykonawczych do umów kulturalnych (z Nigerią, Angolą, Etiopią).

Zmniejszyły się nasze możliwości i środki operatywnego działania wskutek likwidacji placówek w Gwinei, Kamerunie, zmniejszenia liczby etatów na innych placówkach oraz wstrzymania – ze względów oszczędnościowych i także personalnych – akredytacji naszych ambasadorów poza krajem ich stałego pobytu.

AMSZ, Dep. V 25/86, w. 8

475

*19 grudnia, pilna notatka w sprawie pisma dyrektora generalnego
Międzynarodowego Biura Pracy do I sekretarza KC PZPR*

Warszawa, dn. 19 grudnia 1981 r.

TAJNE

PILNA NOTATKA

Dyrektor Generalny Międzynarodowego Biura Pracy P. Blanchard przekazał, za pośrednictwem Stałego Przedstawiciela PRL przy Biurze ONZ w Genewie, depeszę adresowaną do Towarzysza Premiera gen. armii W. Jaruzelskiego, w której wyraża zaniepokojenie sytuacją związków zawodowych w Polsce i zgłasza ofertę pomocy w przywróceniu wolności związkowych i pokoju społecznego w Polsce. Pełny tekst depeszy – w załączeniu¹¹⁹.

Depesza Dyrektora Generalnego MBP, zwłaszcza w okresie stanu wojennego, nosi wyraźne znamiona ingerencji w nasze sprawy wewnętrzne. Nie jest to pierwszy przypadek tego rodzaju postawy Blancharda, inspirowany przez określone koła, w szczególności francuskie. Przekazujemy instrukcję Amb. Sujce, aby nie antagonizując kierownictwa MOP, nie przyjmował tego rodzaju tekstów, i ponawiamy zalecenie przeciwdziałania akcjom MBP zmierzającym do umiędzynarodowienia „spraw polskich”.

/-/ J. WIEJACZ

AMSZ, DMO 12/85, w. 7

¹¹⁹ Załącznika nie publikuje się. Szyfrogramem z 28 grudnia stały przedstawiciel przy Biurze Narodów Zjednoczonych w Genewie przekazywał: „W dwugodzinnej rozmowie z Blanchardem (powrócił z Bliskiego Wschodu) poinformowałem go o przyczynach, konsekwencjach i rezultatach decyzji z 13-go [...]. B. oświadczył, że rozumie naszą wrażliwość na jakiegokolwiek próby internacjonalizacji, ale jego rzeczywistą intencją było udzielenie pomocy, jeśli taka byłaby wola rządu, w zawiązaniu dialogu oraz zdobycie bezpośrednich informacji o intencjach władz [...]. Wyraził nadzieję, że uda się skrócić okres stanu wojennego i przywrócić swobody obywatelskie, w tym statutową działalność związków zawodowych. Oświadczył, iż jest zobowiązany odpowiedzieć na skargi. Obecnie uczyni to biorąc za podstawę oświadczenie Premiera i uzyskane dodatkowe wyjaśnienia”; AMSZ, ZD 23/84, w. 5, t. 51.

476

*20 grudnia, szyfrogram radcy ambasady w Waszyngtonie
o nieobecności ambasadora Romualda Spasowskiego*

T a j n e
Natychmiast

Szyfrogram Nr 3391/IV
z Waszyngtonu, nadany 20.12.81, g. 1.00

Czyrek

Spasowski wraz z rodziną opuścił rezydencję 19.12.81 r. w godzinach wieczornych. Wstępna wizja lokalu wykazuje, że zabrali wszystkie rzeczy prywatne. Pozostawiony nieporządek wskazuje, że opuszczono rezydencję w pośpiechu.

Podaję relację Turkowskiego, kierowcy ambasadora: T. po powrocie z miasta o godzinie 18.30 zastał rezydencję otoczoną przez grupę cywilów, którzy przedstawili się jako FBI. Zatrzymali T. w samochodzie do godziny 22.00, nie zezwalając mu na wejście do budynku. W tym czasie z rezydencji wyjechała ciężarówka i 3 osobowe samochody. Funkcjonariusz FBI zaproponował T. pozostanie w USA zapewniając opiekę. T. kategorycznie odmówił. Dokonałiśmy wizji lokalnej. Zabezpieczymy rezydencję i zrobimy inwentaryzację.

Powiadamy niezwłocznie DS o zniknięciu Spasowskiego wyrażając zaniepokojenie ich losem i prosząc o informację na ten temat¹²⁰.

/-/ Pawliszewski

AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 144

¹²⁰ Kolejnym szyfrogramem tego samego dnia radca Pawliszewski uzupełniał: „1. John Davis z DS poinformował mnie telefonicznie dziś rano o 8.10, że «na prośbę ambasadora Spasowskiego, który zwrócił się do DS wczoraj po południu i poprosił o azyl polityczny dla siebie i rodziny w Stanach Zjednoczonych, taki azyl został mu przyznany». Oświadczyłem, że jest to niesłychany krok ze strony S. i że natychmiast informuję Warszawę o powyższym. 2. Poinformowałem kolektyw placówki. Jesteśmy pełni oburzenia i pojęcia. Powiadomiłem kierowników pozostałych placówek polskich na terenie USA”; AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 144.

477

*20 grudnia, szyfrogram ambasadora w Bernie
o demonstracji protestacyjnej szwajcarskich związków zawodowych
i działaniach delegatów NSZZ „Solidarność”*

Tajne

Szyfrogram Nr 3448/IV
z Berna, nadany 20.12.81, 13.30

Czyrek – Noworyta

19 bm. odbył się w Bernie wiec protestacyjny związkowców z całej Szwajcarii. Według oceny TV obecnych było 5.000. Nie uchwalono żadnej rezolucji. Po wiecu uczestnicy szli w kierunku ambasady. Policja zamknęła ulice i nie dopuszczała manifestantów. Członkowie polskiej delegacji „Solidarność” nie przemawiali. Przewodniczący Szwajcarskich Związków Zawodowych Muller telegraficznie prosił mnie, aby nie dopuścić do wykonania wyroku śmierci na Geremku.

W Zurichu odbyło się spotkanie członków „Solidarność”, którzy znaleźli się na Zachodzie. Nie powołano oficjalnej reprezentacji „Solidarność”, tylko punkt informacyjny dla koordynacji pomocy Związków Zawodowych. Główny temat spotkania: apel o pomoc w uwolnieniu zatrzymanych¹²¹.

/-/ Motyka

AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 22

¹²¹ Szyfrogramem z 31 grudnia ambasador w Bernie uzupełniał: „Podczas rozmowy pracownika ambasady z delegacją «Solidarność» w Zurichu 29 bm. zostaliśmy poinformowani, że delegacja pozostaje w Szwajcarii do czasu odwołania stanu wojennego. Zasadniczym powodem jest obawa przed internowaniem. Ze względów rodzinnych jeden z delegatów wrócił do Polski. Pozostali oświadczyli, że nie będą prowadzili działalności politycznej oraz nie poproszą o azyl. Ograniczą się do udziału w akcji pomocy charytatywnej dla Polski. Zostali poinformowani o grożącej im odpowiedzialności za podjęcie działań przynoszących szkodę naszemu krajowi. Poinformowano ich o amnestii za działalność do 13 bm., o konieczności natychmiastowego powrotu do kraju, o możliwości stopniowego wciągania ich do działań o charakterze politycznym i dywersyjno-propagandowym. Szwajcarscy opiekunowie zapewnili wszystkim delegatom dobre warunki pobytu. Finansują również ich podróże po Szwajcarii”; AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 22. Zob. dok. nr 514.

478

*20 grudnia, szyfrogram p.o. szefa misji wojskowej w Berlinie Zachodnim
o reakcjach na wprowadzenie stanu wojennego*

T a j n e

Szyfrogram Nr 3441/IV
z Misji w Berlinie, nadany 20.12.81, g. 14.00

Noworyta

1. Z ostatnich rozmów z komendantem oraz burmistrzem BZ wyłania się stopniowa ewolucja ich poglądów na rozwój sytuacji w Polsce w kierunku ocen bardziej umiarkowanych, dostrzegających konieczność stanu wojennego jako „mniejszego zła”. Wyrażali niemal identyczny pogląd, iż najważniejszą obecnie sprawą jest utrzymanie rozwoju sytuacji w Polsce w polskich rękach. Podkreślali ponadto, iż dobitniejsze potwierdzenie zamiaru obecnych władz Polski kontynuowania programu reform w ramach procesu odnowy przyczyni się do polepszenia na Zachodzie klimatu wokół Polski.

2. Po licznych telefonach do misji z pogrózkami oraz drobnymi manifestacjami obecnie spokojnie. Sobotnia manifestacja przed głównym ratuszem BZ, z udziałem ponad 2 tysięcy osób, miała b. spokojny przebieg. Dominowały hasła uwolnienia internowanych działaczy „Solidarności” oraz zniesienia stanu wojennego. Liczni Polacy, głównie młodzież, zdeorientowani oraz niezorganizowani.

/-/ Prystrom

AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 20

479

*20 grudnia, szyfrogram ambasadora w Brukseli
o belgijskich reakcjach na wydarzenia w Polsce
i działalności propagandowej placówki*

T a j n e

Szyfrogram Nr 3453/IV
z Brukseli, nadany 20.12, 16.00

Noworyta

- 1) W sprawach polskich ubiegły tydzień charakteryzował się w Belgii:
 - a) demonstracjami i rozszerzającymi się na wiele środowisk protestami (związki, prasa, parlament, kościół itd.),
 - b) konkretyzującym się i rosnącym w drugiej połowie tygodnia krytycyzmem (dotyczy to głównie lewicy, łącznie z KPB),
 - c) wprowadzeniem do komentarzy czynnika międzynarodowego (wpływ wydarzeń na Madryt itp.), a szczególnie formułowanego przez związki i część prasy żądania, aby zawiesić pomoc kredytową i gospodarczą (poza humanitarną),
 - d) utrzymującą się i krytykowaną ostrożnością oficjalną, co mogło być związane również ze zmianą rządu¹²².
 - 2) Z naszej strony:
 - a) utrzymywaliśmy kontakt z MSZ,
 - b) przeprowadziliśmy rozmowy z centralami ZZ i przyjmowaliśmy delegacje demonstrantów (od tygodnia czekam na przyjęcie przez Van Geyta, a końcowe rozmowy nad utworzeniem rządu utrudniały kontakt z politykami),
 - c) przeprowadziliśmy kilkanaście rozmów z dziennikarzami, a ja udzieliłem wywiadu agencji Belga (wykorzystany przez prasę słabo),
 - d) dużo uwagi poświęciliśmy sprawom wewnętrznym (zebranie pracowników wszystkich placówek, sprawy bezpieczeństwa, dyżury itd.).
- Przesyłana informacja jest pomocna dla ogólnej orientacji i prezentacji stanowiska. Utrudnia rozmowy brak konkretów, a właśnie publikowane tu konkrety

¹²² 17 grudnia premierem Belgii został Wilfried Martens, który zastąpił na tym stanowisku Marka Eyskens.

robią duże wrażenie (ilość internowanych, internowanie Wajdy, zakres ograniczeń praw i aresztowań, sytuacja Wałęsy itd.)¹²³.

/–/ Fekecz

AMSZ, ZD 23/84, w. 3, t. 28

480

*20 grudnia, szyfrogram radcy ambasady w Waszyngtonie
o rozmowie w Departamencie Stanu w sprawie Romualda Spasowskiego*

T a j n e
Natychmiast
Do rąk własnych

Szyfrogram Nr 3446/IV
z Waszyngtonu, nadany 20.12.81, 20.00

Czyrek

Wasz 8803¹²⁴.

Zostałem przyjęty przez Johna Scanlana, w DS stwierdziłem, że na moją prośbę o wizytę u Stoessela, Podsekretarza Stanu d/s Politycznych, odpowiedziano, że S. jest nieosiągalny, a Eagleburger jest w Europie. Przedstawiłem sprawę Spasowskiego zgodnie z instrukcją.

¹²³ Ambasador w Brukseli następnego dnia uzupełniał: „Otrzymaliśmy informację, że w działalność grupy «S» w Zurichu włączył się aktywnie J. Kułakowski, angażując w to też swą konfederację (CMT). [...] Do sprawy wsparcia organizacji «S» w Zurichu Kułakowski mobilizuje sekcję polską przy CSC i chadeckich działaczy związkowych pochodzenia polskiego z terenu Belgii. [...] Sądzę, że w tej sytuacji moje spotkanie z Kułakowskim jest niecelowe”; AMSZ, ZD 23/84, w. 3, t. 28.

¹²⁴ Szyfrogramem nr 8803 minister spraw zagranicznych instruiował radcę ambasady w Waszyngtonie Stanisława Pawliszewskiego: „1. Polecam objąć kierownictwo placówki. Przedłużam pobyt do następnej decyzji. Dodatkowo otrzymacie instrukcje dot. bezpieczeństwa placówki i tajnych dokumentów. 2. Zażądajcie pilnie rozmowy w DS i wzięcia się ze Spasowskim. Takie żądanie wysuwa Wielebny w rozmowie z Meehanem 20 bm. o 16.00. Wskaże on na podejrzane okoliczności zniknięcia S., które nie wykluczają żadnych możliwości, nawet porwania albo podjęcia kroku desperackiego przez S. pod wpływem stanu depresji. W przeszłości S. miewał takie stany. Gdyby to był taki krok, to nie będziemy zdziwieni, że mogą być próby wykorzystania tego stanu dla celów

W odpowiedzi Scanlan oświadczył, że po otrzymaniu informacji z rozmowy Meehana z Wiejaczem zapytał Spasowskiego, czy zgodzi się na spotkanie z przedstawicielem ambasady.

Spasowski poprosił Scanlana, aby ten przekazał, że może na krótko spotkać się z Ministrem Spraw Zagranicznych, kiedy będzie w USA.

Scanlan stwierdził, że nie było nic podejrzanego wokół sprawy, gdyż S. zwrócił się do DS wczoraj późno po południu i poprosił o azyl polityczny dla siebie i rodziny. Prośba ta została niezwłocznie przekazana Prezydentowi, który upoważnił DS do poinformowania S., że jego prośba, jak to jest normalną praktyką amerykańską, będzie spełniona. Również, jak to jest praktyką amerykańską w takich przypadkach, wyrażono zgodę na jego prośbę zapewnienia natychmiast ochrony dla jego bezpieczeństwa. Zgodnie z praktyką ochronę zapewnili mu agenci FBI, którzy przyszedli do jego domu, na jego prośbę udzielając pomocy jemu i jego rodzinie w opuszczeniu domu i zabranii osobistych rzeczy.

S. poprosił, że chce złożyć oświadczenie dla prasy dziś, prosił też o pomoc w tym zakresie. Powiedzieliśmy mu, że jedyne, co możemy dla niego zrobić, to udostępnić mu pomieszczenie, co jest normalną praktyką w takich przypadkach. Takie miejsce mu udostępniłyśmy.

Scanlan powiedział, że zna S. przez około 8 lat i spotykając go w Warszawie i tutaj na podstawie obserwacji nie może powiedzieć, że widział go w depresji, kiedy spotkał się z nim.

S. został potraktowany jak inne osoby zdolne podejmować indywidualne decyzje.

Na moje powtórne żądanie o spotkanie Scanlan stwierdził, że zwrócić się do S. w tej sprawie. Powtórzył, że spotkanie może się odbyć tylko za zgodą zainteresowanej osoby.

Odnosnie sprawy kierowcy powiedział, że na sugestie Spasowskiego zwrócono się do kierowcy, czy zdecydowałby się pozostać w USA. Scanlan kończąc rozmowę podkreślił, że chce stwierdzić, iż S. zwrócił się z prośbą i odpowiedzieliśmy na nią, postąpiliśmy jak wobec dziesiątków dyplomatów i innych osób. Staramy się też zawsze na prośbę doprowadzić do spotkania.

propagandowych. Przestrzegamy na wszelki wypadek. [...] 3. Jeśli dojdzie do rozmowy z S., to powołując się na mnie: – zapytajcie o motywy i podważajcie je stwierdzając, że nie ma żadnych realnych przesłanek do obaw S.; – stwierdźcie, że Centrala rozumie, że S. tak jak każdy pracownik służby na Zachodzie jest poddany naciskowi, zwłaszcza teraz, gdy ojczyzna jest zagrożona; dodajcie, że droga powrotu jest otwarta; [...] – jeśli podtrzyma swą decyzję, rozmowę zakończcie wyrażeniem nadziei, że przynajmniej nie da się wykorzystać do działań przeciwko Polsce”; AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 145.

Na zakończenie oświadczyłem, że przedstawione stanowisko strony amerykańskiej przekażę do Warszawy, i powtórzyłem żądanie o spotkanie z S.

Rozmowa w formalnym tonie.

/-/ Pawliszewski

AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 144

481

*21 grudnia, szyfrogram ambasadora w Tokio
o pogłoskach dziennikarskich
w sprawie opuszczenia placówki przez szefa misji*

T a j n e
Natychmiast
Do rąk własnych

Szyfrogram Nr 3462/IV
z Tokio, nadany 21.12.81, g. 13.00

Czyrek

Od rana dziennikarze amerykańscy i japońscy wydzwanają do ambasady i do mojej rezydencji sprawdzając wiadomość podaną w USA, że zdezerterowałem. Jestem oczywiście na miejscu. Przed ambasadą masa dziennikarzy. Nie wykluczam prowokacji¹²⁵.

/-/ Rurarz

AMSZ, ZD 23/84, w. 15, t. 133

¹²⁵ 23 grudnia ambasador w Tokio poprosił ambasadę USA o przyznanie azylu politycznego i opuścił placówkę; zob. dok. nr 497.

482

*21 grudnia, szyfrogram radcy ambasady w Kolonii
o rozmowie z ministrem spraw zagranicznych RFN*

T a j n e
Natychmiast

Szyfrogram Nr 3488/IV
z Kolonii, nadany 21.12.81

Czyrek

Z rozmowy z Genscherem 21 bm. na jego prośbę.

Genscher stwierdził, że poprosił mnie, aby naświetlić rezolucję Bundestagu z 18 bm. Odczytał tekst. Zwrócił się o b. poważne potraktowanie przez Polskę stanowiska RFN. Wskazał, że rezolucję należy traktować łącznie z wprowadzeniem przew. Komisji Spraw Zagranicznych Bundestagu – Barzela, który wniósł rezolucję. Przekazał wyjaśnienie, że wszystkie dotychczas zawarte porozumienia RFN będzie realizowała. Natomiast przyszłe ew. porozumienia gospodarcze muszą być konsultowane (podkreślił) z Komisjami Bundestagu, zwłaszcza Komisją Zagraniczną. Podkreślił zainteresowanie informacjami od Was i ponowił prośbę o nie, także o takie, które mógłby przedstawić Komisji, potwierdzające w praktyce zamierzenia kontynuowania kursu odnowy, reform i porozumienia narodowego. Stwierdził: „jesteśmy zainteresowani kontynuowaniem pomocy dla Polski”. Ponadto poruszył 2 punkty:

- ograniczenia w działalności Ambasady RFN – nie widzą powodów, traktując to jako b. poważną sprawę,

- ograniczenia w pracy korespondentów RFN – winniśmy pozwolić na swobodne relacjonowanie, gdyż w przeciwnym razie szerzy się dezinformacja i przypuszczenia.

“Wyraził zdziwienie radziecką krytyką prasową londyńskiej deklaracji EWG określającego przez stronę polską jako wyważone”. Podkreślił swe zaufanie do Was oraz ponownie duże wrażenie, jakie wywarł na nim Jaruzelski. Powiedział: „byłoby dobrze, aby on także mógł usłyszeć coś od generała Jaruzelskiego, np. odnośnie nowego spotkania z prymasem i Wałęsą”. Sugerował także dopuszczenie do spotkania przedstawicieli międzynarodowej federacji ZZ z Wałęsą. Genscher jeszcze raz ponowił zapewnienie o konsekwentnym zajmowaniu stanowiska powściągliwości i niemieszania się, ale zajmują go pytania, co dalej w Polsce (ich obawy nie maleją), co będzie z kursem odnowy. Chciał przekazać mi rezolucję Bundestagu jako „non paper”.

Odpowiedziałem, że jego wyjaśnienia przekażę. Odmówiłem przyjęcia rezolucji Bundestagu jako dokumentu. Ustosunkowałem się do niej krytycznie. Wskazałem m.in., że stanowi ingerencję w nasze sprawy wewnętrzne, podważa wiarygodność oświadczeń generała Jaruzelskiego, przeciwstawia naród władzy, zawiera groźby restrykcji gospodarczych.

Przyjął spokojnie. Wskazując na treść przemówienia Jaruzelskiego, przekazane przez nas stanowisko w poprzednich rozmowach, podkreśliłem nasze zdecydowanie kontynuowania reform i odnowy, do czego niezbędna jest stabilizacja. Wykorzystałem w pełni Waszą 8729¹²⁶. Zaakcentowałem, że liczymy na zrozumienie dla podjętych nadzwyczajnych kroków w nadzwyczajnej sytuacji. Podkreśliłem potrzebę zaufania do nas i zaniechania wszystkiego, co elementy radykalne w Polsce mogłyby odczytać jako wsparcie. Przyczyniłoby się to do przyspieszenia stabilizacji politycznej i gospodarczej. Poinformowałem G. o rozwoju sytuacji w kraju odpowiednio w oparciu o informacje otrzymane od Was i z clarisów prasowych.

Genscher stwierdził, że rezolucja nie zawiera groźby restrykcji, natomiast nakłada na rząd obowiązek konsultacji z Bundestagiem i chciałby, „aby Pan Czyrek mi w tym pomógł”. Genscher prosił o rozważenie, czy nie byłoby pomocne, gdyby np. przedstawiciele MCK mogli uzyskać dostęp do internowanych¹²⁷ – ponieważ brak informacji powoduje szerzenie fałszywych obrazów.

Podkreślił, że wierzy intencjom od Was i są dla niego ważne. Rząd RFN będzie nadal kierował się wolą udzielania pomocy i zajmował powściągliwe stanowisko. Oczekuje, że złożone przez nas wobec nich oświadczenia zostaną dotrzymane.

Poinformowałem Genschera o naszym stanowisku wobec rezolucji DGB i przekazanej teleksem odpowiedzi i zwróciłem się o wywarcie wpływu na DGB w kierunku umiarkowania. Przyjął bez komentarza.

/-/ Wojtkowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 70 (druk: *Polityka wobec Niemiec, dok. nr 198*)

¹²⁶ Dok. nr 453.

¹²⁷ Zob. dok. nr 496.

483

*21 grudnia, okólnik ministra spraw zagranicznych
w sprawie Romualda Spasowskiego*

Warszawa, dn. 21 grudnia 1981 r.

T a j n e
^dPILNY^d

SZYFROGRAM Nr 68834^c

WSZYSTKIE PLACÓWKI

1. Dezercja Spasowskiego spotkała się ze zdecydowanym potępieniem załogi resortu jako akt zdrady państwa i narodu. MSZ wystąpił do Prokuratury Wojewódzkiej o wszczęcie postępowania przewidzianego kodeksem karnym i dekretem o stanie wojennym¹²⁸.

2. Potępiając akt zdrady renegata S. kierownictwo resortu odnosi się z pełnym zaufaniem do kolektywów placówek i liczy na dalszą oddaną, zaangażowaną i pełną poświęcenia pracę dla dobra narodu i Partii, szczególnie w obecnych trudnych warunkach, w jakich znalazł się kraj. Jesteśmy przekonani, że Waszą postawą dacie najlepszy odpór wezwaniu S. skierowanemu do pracowników służby zagranicznej, wykorzystywanemu do nasilającej się presji obcych służb specjalnych wobec naszych pracowników i ich rodzin. Jednocześnie przypominamy o konieczności zachowania wzmoczonej czujności wobec wszelkich wrogich poczynañ skierowanych przeciwko naszym placówkom. Podawane są m.in. plotki o dezercji innych ambasadorów w odpowiedzi na apel S. Dementujcie.

3. Informujemy, że S. został odwołany do kraju z dniem 31 stycznia 1982. Od decyzji tej odwołał się, uznając ją za krzywdzącą. Domagał się szczególnych przywilejów w kraju.

Do Waszej wiadomości: Wobec wykorzystywania S. przez Amerykanów do walki propagandowej przeciwko krajowi podważacie wiarygodność osoby i jego

¹²⁸ Okólnikiem z 20 grudnia minister spraw zagranicznych przekazywał: „1. W niejasnych okolicznościach zniknął 19 bm. Spasowski wraz z rodziną. Nie wykluczamy, że zdezerterował. Był odwołany z [dnem] 31 stycznia 1982 r. 2. Obserwujemy w krajach zachodnich wzrost nacisku psychologicznego na pracowników polskich placówek. Podaje się fantastyczne dane o aresztowaniach, internowaniach, zabitych itd., niezgodne ze stanem faktycznym. Nasila się działania prowokacyjne i próby zastraszania. Przeciwdziałajcie, dementujcie, a w załogach – utrzymujcie atmosferę spokoju i powagi”; AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148.

deklaracji. S. nie był w posiadaniu informacji o strategicznym znaczeniu. Popadał często w stany depresji i apatii. Był pod szkodliwym naciskiem żony i córki.

^fCzyrek^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

484

*21 grudnia, szyfrogram ambasadora w Paryżu
o incydencie w gmachu konsulatu generalnego w Lyonie*

T a j n e

Specjalnego znaczenia

Szyfrogram Nr 3515/IV
z Paryża, nadany 21.12, g. 20.00

Noworyta – Gorzelańczyk

1. 21 bm. w godzinach rannych ok. 30 osobowa grupa trockistów wtargnęła do KG w Lyonie. Udało się ją zlokalizować w poczekalni i zabezpieczyć pozostałe pomieszczenia. W związku z brakiem możliwości ich usunięcia we własnym zakresie upoważniłem Surmaczyńskiego do zwrócenia się o pomoc do policji. Grupa opuściła KG bez użycia siły przez policję. ŚMP nadały sprawie pewien rozgłos.

2. Zwróciłem uwagę konsulatom na konieczność rygorystycznego przestrzegania obowiązujących kroków zabezpieczających. Złożyliśmy protest w MSZ z podkreśleniem, że środki ochrony naszych placówek są niewystarczające, i z żądaniem ich poprawy.

/-/ Kułaga

AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 110

485

*21 grudnia, notatka informacyjna
o koncepcjach polityki Stanów Zjednoczonych wobec PRL*

Warszawa, dn. 21 grudnia 1981 r.

P o u f n e

NOTATKA INFORMACYJNA
Obecne stanowisko USA wobec Polski

1. Czy USA mają przemyślaną, zwartą koncepcję polityki wobec Polski?

Z oficjalnych wypowiedzi osobistości amerykańskich do wicepremiera Madenja, a jeszcze bardziej z nieoficjalnych rozmów, jakie miałem okazję przeprowadzić, wynika, że USA nie mają takiej koncepcji. Zresztą odnosi się to do większości kierunków polityki zagranicznej Administracji Reagana (Chiny, Bliski Wschód, a nawet stosunki z sojusznikami), co opozycja demokratyczna zaczyna krytykować (artykuł Z. Brzezińskiego w „The New York Times” z 6.XII.81 r.)¹²⁹.

Używana formuła oficjalna akcentuje sympatię do Polski, niemieszanie się w wewnętrzne sprawy, życzenie politycznego rozwiązywania problemów wewnętrznych przez samych Polaków z udziałem wszystkich liczących się sił politycznych, w tym „Solidarności”.

Formuła to jednak nie koncepcja polityczna, tym bardziej że nie towarzyszy jej intencja istotnego konstruktywnego zaangażowania się w sprawy polskie, zwłaszcza gospodarcze.

Obecna polityka USA wobec Polski jest zlepkiem pewnych elementów funkcji polityki wobec ZSRR, wyobrażeń („pobożnych życzeń”) przemian, które byłyby korzystne dla USA, i pragmatycznego podejścia w sprawach ekonomicznych.

2. Dlaczego USA nie mają przemyślanej koncepcji wobec Polski?

Po pierwsze, mechanizm strategiczno-koncepcyjny uległ dezorganizacji. Sekretarz Stanu zajmuje się „gaszeniem pożarów”, Narodowa Rada Bezpieczeństwa przeżywa kryzys (odejście skompromitowanego Allena jest przesądzone), Pentagon nie wykształcił jeszcze politycznych struktur. Ponadto poszczególne ogniwa konkurują ze sobą.

Po drugie, istnieje świadomość ograniczonych możliwości działania w mocarstwa; tezę tę odnosi się także do ZSRR w związku ze sprawą Polski. Istnieją liczne

¹²⁹ Chodzi o artykuł zatytułowany „What’s wrong with Reagan’s foreign policy?”.

politologiczne opracowania n.t. ograniczonego użycia siły militarnej jako czynnika polityki i bezradności obu supermocarstw wobec niektórych konfliktowych sytuacji.

Po trzecie, od strony strategiczno-wojskowej przeważa pogląd o konieczności poszanowania strefy wpływów ZSRR, do której zalicza się Polskę.

Po czwarte, uważa się obecnie, że nie wchodzi w rachubę wojskowa interwencja ZSRR w Polsce. Tym samym spada zainteresowanie USA sprawą Polski jako strefą napięcia i obszarem potencjalnego konfliktu o możliwym wymiarze międzynarodowym. Zdania rozmówców były podzielone, jeśli chodzi o podstawy takiej oceny: czy wynika ona z udzielonych zapewnień ZSRR, czy z własnej analizy. Wskazuje się, że podobnie podchodzi do sprawy Polski RFN po wizycie L. Breżniewa w Bonn.

Po piąte, dla USA rzeczywistym poważnym problemem są Niemcy. Z niepokojem obserwuje się wzrost nacjonalizmu w obu państwach niemieckich (jest w tym pewien wpływ wydarzeń polskich), co może prowadzić w perspektywie do zjednoczenia i neutralizacji Niemiec. Jest to perspektywa, którą USA odrzucają. Jest to sprawa, która m.in. zbliżyła Paryż i Waszyngton. Niepokój ten pogłębiają ruchy antywojenne i pacyfistyczne w Europie Zachodniej, które uważane są przez niektórych ekspertów za jedno z ważniejszych zjawisk lat 80-tych.

W konkluzji można stwierdzić, że dopóki kryzys polski nie zagraża układowi terytorialnemu w Europie i przesunięciu sił w wyniku interwencji wojskowej ZSRR, dopóty problem Polski nie plasuje się na wysokim miejscu listy priorytetów globalnej antyradzieckiej polityki USA. Znacznie ważniejsze miejsce zajmują Chiny, Japonia, Europa Zachodnia, Bliski Wschód i „trzeci świat”.

3. Jakie są pożądane kierunki ewolucji politycznej w Polsce?

Zasada „im gorzej, tym lepiej”, dramatyczny rozwój, który by doprowadził do interwencji obcych sił wojskowych, nie jest pożądanym celem, choć mogą występować poszczególni, niereprezentujący istotnych sił nosiciele takich opinii. Taki rozwój przynieść by mógł Stanom Zjednoczonym więcej szkody niż pożytku.

Przeważają natomiast poglądy popierające demokratyzację życia publicznego, tworzenie frontu narodowego o cechach ^dinstytucjonalnego pluralizmu^d politycznego oraz przeprowadzenie reformy ekonomicznej w oparciu o zasady ^drentowności przedsiębiorstw^d i samorządu.

„Solidarność”, przy wszystkich zastrzeżeniach i krytyce awanturnictwa niektórych działaczy, symbolizuje popierany trend wolnościowy (Bush).

Z szacunkiem podchodzi się do roli kościoła katolickiego i Watykanu.

Partia i rząd aktualnie gwarantują państwowość Polski ze względu na geopolitykę i konieczność zapewnienia minimum ładu i porządku, a także główną odpowiedzialność za organizację życia publicznego i gospodarczego w kraju.

Dopóki między podstawowymi siłami politycznymi nie powstanie porozumienie, a będzie się toczyć walka o władzę, dopóty niemożliwe będzie rozpoczęcie uzdrawiania gospodarki, a wprowadzanie reformy ekonomicznej będzie mało lub zupełnie nieskuteczne.

Zdemokratyzowana Polska, o uznanym pluralizmie politycznym (choć bez wolnej gry sił), będąca krajem socjalistycznym i członkiem Układu Warszawskiego jest pożądanym celem USA. Taka Polska promieniowałaby swoim wpływem na inne kraje socjalistyczne, nie wyłączając ZSRR. Oddziaływanie byłoby silniejsze, gdyby zostało poparte sanacją gospodarki. Względ na tradycje przyjaźni i rolę Amerykanów polskiego pochodzenia w życiu USA mogą odgrywać jedynie dodatkowe znaczenie w patrzeniu USA na Polskę i jej obecny kryzys. Ma on przede wszystkim walor prezentacyjny i propagandowy.

4. Jeśli jest taki cel USA, to dlaczego Waszyngton unika znacznego, konstruktywnego zaangażowania ekonomicznego w Polsce?

Dotychczasowa „pomoc” sprowadza się do kredytów rolnych, darowizn (żywność) i odłożenia spłat długów z 1981 r. oraz niewielkich kredytów Eximbanku. Nie są to rzeczy bagatelne w naszych trudnych warunkach i postawa niektórych naszych działaczy, że to „mało”, nie powinna być agresywnie, z wymówkami prezentowana wobec USA.

Tym niemniej, zauważalna jest wyraźna powściągliwość wobec znacznego zaangażowania się. Wynika ona z następujących przyczyn:

1) Niepewność co do dalszego rozwoju wewnętrzno-politycznego w Polsce; rozmówcy wskazują, że nawet ZSRR nie spieszy z pomocą, bo nie wie, dla kogo będzie ta pomoc przeznaczona – to samo odnosi się do USA. Propozycja USA, by odłożenie spłaty długów w 1982 r. uzgodnić w dwóch półrocznych rzutach, z których drugi uzależniony będzie od wyników pierwszego półroczu, podpierana jest faktem, że również ZSRR nie deklaruje gotowości dostaw surowcowych na cały rok (!?). USA nie mogą postawić się w sytuacji pomagania rządowi, który mógłby „rozprawić się” z „Solidarnością”, lub pomagania krajowi, w którym może rozwinąć się „konfrontacja siłowa” o niedających się przewidzieć skutkach. (Ostatnie oceny rządowe, że „Solidarność” dąży do przejęcia władzy, wywarły wrażenie).

2) Rosnące zniecierpliwienie, że pomimo otrzymywanej pomocy Polska nie zdołała opanować kryzysu ekonomicznego i nic nie wskazuje, że może to nastąpić szybko (dlatego należy wystrzegać się zbyt natarczywego formułowania „żądań” ekonomicznych, które – pomijając względy prestiżowe – są nieskuteczne).

3) Niesolidność w przekazywaniu danych (sprzeczności, niekompletność), co prowadzi USA do przekonania, że nie ma jednolitego kierownictwa gospodarką i finansami,

4) Obawa, by nie udzielić Polsce pomocy większej, niż udzielają ZSRR i inne KS-y (m.in. wystąpiło to u Busha); chodzi tu o to, że znaczna część opinii publicznej

może ocenić taką pomoc jako wzmocnienie Układu Warszawskiego, a tym samym pośrednio ZSRR, który jest głównym adwersarzem Stanów Zjednoczonych.

5) Własne trudności budżetowe (rekordowy deficyt w wysokości 109 mld. dol.), które zaostrzają kryteria udzielenia pomocy ekonomicznej USA dla wpływania na tę sprawę przedmiot rozgrywek międzypartyjnych, a także sporów między administracją i legislaturą w związku z procesem uchwalenia budżetu.

Kilka wniosków na dzisiaj

1. Należy kontynuować dotychczasową spokojną i cierpliwą linię, która nie dopuszcza do wykorzystywania pomocy ekonomicznej USA dla wpływania na niepożądaną dla nas ewolucję sytuacji wewnętrznej. Jednocześnie należy unikać nieskoordynowanych działań.

2. Trzeba doprowadzić do świadomości wszystkich czynników gospodarczych warunki obiektywnie ograniczające pomoc ekonomiczną USA dla Polski i wyzbyć się szkodliwych złudzeń.

3. Lepiej trzeba dyskutować zgłoszenie akcesu Polski do MFW. Trzeba zrewidować założenie, że rządy krajów kapitalistycznych będą za nas opłacać banki prywatne z tytułu obsługi kredytów (procentów).

4. Trzeba wszystko uczynić, by nie dopuścić do jednostronnego ogłoszenia moratorium, gdyż spowoduje to całkowite załamanie zaufania do Polski i trwałe podważenie prestiżu państwa. Fakt, że prowadzimy negocjacje o przesunięcie spłaty kredytów, mimo wszystko pozwolił zachować u rządów i banków opinie, że jesteśmy wiarygodnym partnerem współpracy, nie zaskakującym swymi decyzjami partnerów, którzy odczuwają skutki takich decyzji.

Co dalej?

Decydujące znaczenie mieć będzie dalsza ewolucja sytuacji wewnętrznej w Polsce. Rysuje się niebezpieczeństwo, że Wschód i Zachód – z różnych powodów – będzie jedynie „podpierał” gospodarkę polską, aby nie dopuścić do dramatycznych wydarzeń, których wynik jest trudny do przewidzenia. Nie będzie jednak skłonności, by w sposób istotny pomóc nam stanąć na twardym gruncie i uzdrowić gospodarkę.

Ze strony USA i Zachodu jest to pozycja wyczekiwania, a nawet pewnego politycznego cynizmu. Mieści się on w tradycyjnym instrumentarium politycznym. Utrzymujący się dłużej taki stan rzeczy byłby fatalny, groziłby dalszą degradacją pozycji Polski i drastycznym cofnięciem Polski w rozwoju pod każdym względem. W takim negatywnym scenariuszu wspólnym mianownikiem łączącym interesy Wschodu i Zachodu byłoby niedopuszczenie do przekształcenia się wewnętrznej napiętej sytuacji w ognisko konfliktu o wymiarach międzynarodowych. Los narodu polskiego w takim wypadku jest trzeciorzędny.

Szansa, by nie dopuścić do realizacji takiego scenariusza, polega z jednej strony na uzyskaniu aprobaty dla procesu odnowy ze strony ZSRR i KS-ów i na stworzeniu autentycznego frontu porozumienia narodowego. Leżałoby to w narodowym interesie Polski, rokowałoby wyjście z kryzysu ekonomicznego i zapobiegłoby szkodliwej faktycznej nieobecności Polski na arenie międzynarodowej (regres technologiczny, naukowy, kulturalny i ogólnie cywilizacyjny). Byłoby to zgodne z potrzebami konsolidacji odprężenia w stosunkach Wschód–Zachód. Za pomoc Wschodu i Zachodu musielibyśmy zapłacić odważną polityką zagraniczną, która by wniosła liczący się wkład w przewyżczenie nieufności między USA i ZSRR, a tym samym w politykę odprężenia i w proces negocjacji rozbrojeniowych.

/–/ J. Wiejacz

AMSZ, Dep. III 49/84, w. 1

486

*22 grudnia, szyfrogram ambasady w Algierze
do ministra handlu zagranicznego i ministra finansów
w sprawie polskich pracowników zatrudnionych w Algierii*

T a j n e
PILNE

Szyfrogram Nr 3526/IV
z Algieru, nadany 22.12.81, g. 10.00

Nestorowicz – Krzak

Od Skierkowskiego.

1. Zablokowanie kont dewizowych wzbudziło panikę wśród 500 specjalistów pracujących w A.¹³⁰ na kontraktach zbiorowych Polservice, Budimex, Centromor, Kopex. Stracili motywację pracy za granicą i może nam grozić masowe porzucanie

¹³⁰ Mowa o pracownikach zatrudnionych w Algierii. Szyfrogramem z 21 grudnia ambasada w Algierze donosiła: „Proszę o przekazanie PHZ Polservice: 1. Dłuższy brak informacji od rodzin z kraju w aktualnej sytuacji powoduje stresy wśród specjalistów na kontraktach zbiorowych. Czy istnieje możliwość uruchomienia przesyłek listów od rodzin, ew. w trybie przyspieszonym. 2. Proszę o udzielenie pomocy w uzyskiwaniu zgody na przyjazd do A. przy najbliższych okazjach dla żon specjalistów indywidualnych, które wyjechały na krótko do kraju (przypadki losowe i chorobowe) pozostawiając w A. dzieci, zwłaszcza małe”; AMSZ, ZD 23/84, w. 1, t. 4.

pracy ze skutkami doraźnymi i długofalowymi. Konieczne chociażby częściowo odblokowanie kont WD.

2. Specjaliści indywidualni (ok. 520) zaprzestają transferować WD do Polski; będą również trudności z uzyskaniem od nich wpłat WD na rzecz Polservice¹³¹.

3. Dotychczasowy tryb regulowania przez A. płatności za nasz eksport za pośrednictwem banków USA budzi obawy, że w obecnej sytuacji płatności te mogą być zablokowane przez USA.

Sugeruję podjęcie z ambasadą A. rozmów, aby uzyskiwać należności (na dziś ok. 10 mln dol.) bezpieczniejszym kanałem – np. gromadzenie ich do dyspozycji Banku H. na specjalnym rachunku w Algierze.

/–/ Kumanek

AMSZ, ZD 23/84, w. 1, t. 4

487

*22 grudnia, szyfrogram ambasadora w Canberze
o informacjach australijskich mediów na temat Romualda Spasowskiego*

T a j n e

Szyfrogram Nr 3507/IV
z Canberry, nadany 22.12.81 r., 12.40

Czyrek

Spasowski na wszystkich programach TV. Prasa oblegała ambasadę o wypowiedź (byłem w Sydney)¹³². Presja psychologiczna na pracowników (telefony, żeby

¹³¹ W odpowiedzi dyrektor Kapuściński przekazywał szyfrogramem z 30 grudnia: „Z kont dewizowych nadal można podejmować bez ograniczeń bony towarowe i nabywać za nie towary w eksporcie wewnętrznym w placówkach Pewexu, a także dokonywać zakupów samochodów w Polmocie. Z kont dewizowych można zlecać Bankowi PKO SA w Warszawie lub jego Oddziałom za granicą wysyłkę paczek dla obywateli w Polsce, pokrywać należności za towary nabyte w Baltonie oraz przekazywać należność na zakup samochodów w Polmocie. Osoby wyjeżdżające za granicę mają prawo do pobrania z konta dewizowego waluty obce o równowartości do 300 dolarów na osobę niezależnie od środków niezbędnych na koszty podróży. Nadal państwo gwarantuje nienaruszalność wkładów dewizowych, jak też ich pełną wypłacalność wraz z odsetkami po unormowaniu sytuacji w kraju. Wprowadzone ograniczenia mają charakter przejściowy i będą stopniowo uchylane”; AMSZ, ZD 23/84, w. 1, t. 3.

¹³² Szyfrogramem z 23 grudnia ambasador w Canberze uzupełniał: „Indagowany przez «Canberra Times» przypomniałem, że Spasowski przez 7 lat (do 1956 r.) nie miał

się „samookreślił” jak S.). Weyman w programie 10 TV rozważał, czy daliby mi azył, gdybym prosił („nie jest pewne, ale raczej nie”). Zwróciłem uwagę MSZ na te zagrania – przeprosili.

Zebranie POP w Sydney podjęło uchwałę piętnującą S. Naświetliłem sylwetkę S. (neurastenia, tragedie rodzinne) przewodniczącemu KC Partii Socjalistycznej (zadowoleni z naszych zmian, choć uważają, że za późno. Nota bene takie też reakcje przedstawicieli KS).

/-/ Frąckiewicz

AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 33

488

*22 grudnia, szyfrogram wiceministra Olechowskiego
do ambasadora w Trypolisie
w sprawie libijskiej pomocy gospodarczej dla PRL*

Warszawa, dn. 22 grudnia 1981 r.

T a j n e
PILNY

SZYFROGRAM Nr 68875^c

Olesik – Trypolis

Wasza 132¹³³.

1. Przekazać na odpowiednio wysokim szczeblu podziękowanie za poparcie i gotowość udzielenia pomocy w lekarstwach i żywności.

moralnych trudności mimo przymusowej kolektywizacji, nękania kościoła i AK-owców, kapturowych sądów i egzekucji, m.in. na oficerach. Zaskoczeni, ale w złagodzonej formie zamieścili”; AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 33.

¹³³ Ambasador w Trypolisie przekazywał szyfrogramem nr 132 z 19 grudnia: „W imieniu Obejdiego przekazano mi stanowisko najwyższego kierownictwa: – popierają nas i życzą szybkiej normalizacji, – gotowi są w formie pomocy dostarczyć nam natychmiast lekarstwa i żywność, wstępnie z posiadanych na składach u siebie. Proszą o wskazanie, co nam najbardziej potrzebne. Proszę o decyzję”; AMSZ, ZD 23/84, w. 15, t. 135.

Najbardziej zainteresowani jesteście antybiotykami, preparatami witaminowymi dla dzieci, drobnym plastikowym sprzętem jednorazowego użytku (np. strzykawki), odżywkami i mlekiem dla dzieci (Infant Formula).

W zakresie żywności interesowałyby nas oleje jadalne. Prosimy jednak, by sprecyzowali, jakie artykuły wchodziłyby w grę, uwzględniając, że sami mają problemy w tym zakresie.

2. Podkreślajcie natomiast, że w aktualnej sytuacji sprawą zasadniczą jest utrzymanie w ruchu i zaopatrzenie naszej gospodarki, szczególnie przemysłu i transportu.

W tym zakresie liczymy przede wszystkim na pomoc naszych prawdziwych przyjaciół.

Nawiążcie do naszych wcześniejszych wystąpień do Kadafigo, a zwłaszcza do listu gen. Jaruzelskiego do Dżalluda z lutego br., i zgłoście prośbę o:

a) dostarczenie 1 mln ton ropy z odroczoną na 5 lat płatnością oraz benzyny wysokooktanowej i olejów na preferencyjnych warunkach,

b) zwiększenie depozytów w naszych bankach do 500 mln dol. (zmniejszyli z 380 do 130),

c) pilne uregulowanie należności naszym przedsiębiorstwom (ok. 40 mln dol.).

Tego rodzaju pomoc cenilibyśmy sobie najwyżej.

3. Identyczne stanowisko przekazujemy Biuru Ludowemu, które również przekazało gotowość pomocy.

^fOlechowski^f

489

*22 grudnia, szyfrogram dyrektora Departamentu IV
do ambasadora w Sztokholmie: instrukcja w sprawie rozmów
z przedstawicielami szwedzkich związków zawodowych*

Warszawa, dn. 22^c grudnia 1981 r.

T a j n e
^dPILNE^d

SZYFROGRAM Nr 8877^c

Cieślak – Sztokholm

W rozmowie z kierownictwem LO posługujcie się znanymi oświadczeniami oficjalnymi, akcentując m.in.:

1) Wprowadzenie stanu wojennego w Polsce zostało spowodowane niebezpiecznym rozwojem wydarzeń w kraju, które – wg formuły MOP – władze uznały „za tak poważne, iż usprawiedliwiały jego ogłoszenie” (orzeczenie 396 Komitetu Wolności Związkowej MOP dotyczące ogłoszenia stanu wyjątkowego).

2) Jesteśmy w stałym kontakcie z kierownictwem MBP. Możecie wspomnieć, iż informacja Sujki wobec kierownictwa Biura z ^h13^h ^c14^c bm. została przyjęta ze zrozumieniem¹³⁴. Za szczególnie przekonujący o intencjach Rządu i Rady Woj-skowej uznano argument o abolicji.

3) Ubolewamy, że w wyniku zagrożeń dla bezpieczeństwa państwa konieczne okazało się podjęcie szeregu drastycznych decyzji, w tym czasowego zawieszenia działalności organizacji związkowych i internowania pewnych grup osób. Zgodnie z oświadczeniami WRON „niezwłocznie po stworzeniu warunków zapewniających w państwie ład i rządy prawa podjęte zostaną i z całą energią kontynuowane będą reformy... oraz uchylone surowe ograniczenia stanu wojennego”.

4. Polska nie jest pierwszym krajem, w którym działalność organizacji związkowych została zawieszona w oparciu o krajowe ustawodawstwo (stan wojenny). Decyzje te mają charakter przejściowy. Zastosowany został „najniższy pułap” stanu wojennego. Pokojowe załatwianie trudnych spraw krajowych wymaga maksymalnej powściągliwości. Oczekujemy zrozumienia od tych zwłaszcza, którzy deklarują się jako przyjaciele Polski. Wysoko cenilibyśmy sobie, gdyby organizacje

¹³⁴ Zob. dok. nr 404.

związkowe w innych krajach wypowiedziały się na rzecz przestrzegania przez polskie związki zawodowe ich związkowego charakteru.

^fNoworyta^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 14, t. 128

490

*22 grudnia, szyfrogram ambasadora w Londynie
o rozmowie z ministrem spraw zagranicznych Wielkiej Brytanii*

T a j n e

^hNatychmiast^h ^cPilne^c

Szyfrogram Nr 3564/IV
z Londynu, nadany 22.12, 19.00

Czyrek

1) 22.12 spotkałem się z Carringtonem, przedstawiając motywy wprowadzenia stanu wojennego, rozwój aktualnej sytuacji w kraju, warunki osiągnięcia stabilizacji oraz nasze życzenie kontynuacji pomyślnie rozwijających się stosunków z WB.

Nawiązując pośrednio do zawartej w wywiadzie C. w dn. 21 bm. możliwości zastosowania sankcji dyplomatycznych wobec Polski (dot. pomocy żywnościowej i działań w sferze gospodarczej) stwierdziłem, że podejmowanie lub zapowiedź jakichkolwiek sankcji wobec Polski zaważyłoby na naszych możliwościach wywiązania się z zobowiązań, w tym finansowych, i byłoby dla społeczeństwa polskiego niezrozumiałe.

C. wyraził „wzrastające zaniepokojenie” rozwojem sytuacji w Polsce, zwłaszcza stosowaniem siły i rozlewem krwi, które rząd brytyjski stanowczo potępia. Rząd znajduje się w tym sprawach pod presją opinii publicznej, która interesuje się, jak długo potrwa stan wojenny, kiedy zostaną zwolnione osoby internowane i czy rząd PRL dotrzyma obietnic kontynuowania procesu odnowy i reform. C. podkreślił, że rząd brytyjski będzie określał swój stosunek do Polski w zależności od powrotu do normalizacji i znoszenia środków nadzwyczajnych. Pytał na temat stanowiska kościoła, sytuacji osobistej Wałęsy oraz czy prowadzone są aktualnie rozmowy z „Solidarnością”.

C. nie podniósł sprawy „sankcji dyplomatycznych” wobec Polski i wykazał spokój i powściągliwość w prezentowaniu ocen sytuacji w Polsce.

Sądzę, że oddziaływać będzie hamująco na USA, które nalegają na sojuszników w sprawie zastosowania wobec ZSRR i Polski sankcji ekonomicznych. W wywiadzie z 21 bm. sugerował odłożenie decyzji w sprawie pomocy żywnościowej i ekonomicznej na 1–2 tygodnie, uzależniając jej udzielenie od cofnięcia „środków represyjnych” wobec członków „S”.

2) C. podniósł ponownie sprawę rozluźnienia ograniczeń na poruszanie się brytyjskiego personelu dyplomatycznego w Polsce i wznowienia lotów BA do Warszawy.

/–/ Staniszewski

AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 84

491

*22 grudnia, okólnik ministra spraw zagranicznych:
instrukcja do rozmów w sprawie sytuacji wewnętrznej PRL*

Warszawa, dn. 22 grudnia 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr ‘8881^c

SZEFOWIE WSZYSTKICH PLACÓWEK (z wyjątkiem KS)

Sytuacja w Kraju: strajki wygasają – tylko kopalnie Ziemowit i Piast oraz Huta Katowice, poza stoczniami zawieszono pracę w FSM w Tychach do 3.I.

Wałęsa zdrowy, przebywa w Warszawie, prowadzi rozmowy z przedstawicielami rządu i Kościoła, odwiedziła go żona. Nieprawdziwe informacje o 54 ofiarach (tylko 7) i buncie w wojsku.

W społeczeństwie wzrasta przekonanie o słuszności wprowadzenia stanu wojennego, słabsze zrozumienie w środowiskach inteligenckich.

^hWysoko^h ‘Pozytywnie’ oceniamy oświadczenie Kościoła sprzyjające ustanowieniu spokoju, prawa i respektowaniu wymogów stanu wojennego. W Warszawie przebywa Poggi, po powrocie bp. Dąbrowskiego z ‘Rzymu’ P. zostanie przyjęty na odpowiednim szczeblu.

W gospodarce – mimo dużych trudności uspokajanie i usprawnianie działań.

Dla Was: aktywizują się org. partyjne, choć mają duże trudności w tych zakładach, gdzie siłą przełamano strajk.

Trwa proces porządkowania szeregow partyjnych: w ub. tygodniu wydano 800 osób, skreślono 250, zwolniono 2 sekretarzy KW, 62 I sekr. KMiKG, ponad 100 I Sekr. POP, rozwiązano 28 POP.

^fCzyrek^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

492

*22 grudnia, szyfrogram ambasadora w Hadze
w sprawie holenderskiej pomocy żywnościowej*

T a j n e

Szyfrogram Nr 3618/IV
z Hagi, nadany 23.12.81, g. 11.30

Pichla

Codziennie wychodzi z Holandii z pomocą kilka transportów (około 10 ciężarówek dziennie) do różnych miast. W opinii mediów holenderskich pomoc ta jest przemilczana przez Polskie Radio, które mówi tylko o pomocy z KS. Dla utrzymania życzliwej ciągle atmosfery w wielu środowiskach widzimy potrzebę informacji o tej pomocy w naszych środkach przekazu, zwłaszcza że szereg organizacji wraz z Czerwonym Krzyżem zdecydowało utworzyć ogólnokrajową organizację pomocy¹³⁵.

/-/ Bartoszek

AMSZ, ZD 23/84, w. 5, t. 53

¹³⁵ Wcześniejszym szyfrogramem, z 10 grudnia, ambasador w Hadze przekazywał: „Od kierowców jeżdżących z pomocą humanitarną do Polski uzyskaliśmy informacje, że władze celne NRD na przejściu granicznym Helmstedt–Marienborn rozplombowują zapieczętowane przez celników holenderskich samochody i dokonują wyrywkowej kontroli wiezionych towarów. Po kontroli zakładają własne plomby. [...] Jednocześnie informujemy, że 13 bm. wyrusza z Utrechtu do Poznania kolumna około 110 samochodów ciężarowych z żywnością. Transport zawiera 185 tys. paczek, każda około 10–12 kg. Ogólna wartość ok. 8 milionów guldenów. Odbiorcami paczek będą: Episkopat i PKOS. Prosimy o sprawną odpawę”; AMSZ, ZD 23/84, w. 5, t. 53.

493

*22 grudnia, notatka Zarządu II Sztabu Generalnego WP
w sprawie wybranych pracowników MSZ*

Warszawa, dnia 22 GRUD. 1981

TAJNE
SPEC. ZNACZENIA

INFORMACJA
w sprawie polityki kadrowej MSZ

Zdrada Romualda Spasowskiego stała się dla kadry Zarządu II Sztabu Generalnego WP przedmiotem głębszych rozważań i analiz wewnętrznej sytuacji w polskiej służbie zagranicznej.

Głęboko oburzona zdradą tak wysokiej rangi przedstawiciela MSZ kadra Zarządu II Sztabu Generalnego WP stwierdza, że u podłoża tej sprawy leżą przyczyny, których charakter nakazuje wręcz zakładać, iż mogą spowodować dalsze dezercje.

Przyczyny są następujące:

1) wśród kierowniczej, merytorycznej kadry MSZ duży procent stanowią ludzie nie mający nic wspólnego z ideologią marksistowsko-leninowską ani z ustrojem socjalistycznym, a jeśli sami mienią się komunistami, to tylko w celach karierowiczowskich;

2) stosowane w MSZ zasady „dożywotniego ambasadorowania” (dotyczy to również pracowników niższego szczebla) powodują, że pracownicy ci spędzają niemal całe swoje życie na kolejnych placówkach zagranicznych, a krótkie okresy „międzyplacówkowe” spędzane w Polsce traktują wyłącznie jako oczekiwanie na kolejny wyjazd. System ten sprzyja wybitnie całkowitemu zatracaniu przez wielu ludzi więzi klasowo-społecznych, a nawet narodowych oraz przejmowaniu burżuazyjnej mentalności i w wielu przypadkach powstawaniu niechętnych, a nawet wręcz wrogich socjalizmowi postaw;

3) luźny, bez żadnych rygorów styl i system działania MSZ powoduje z jednej strony pełną dowolność i woluntaryzm zwłaszcza w działalności ambasadorów, a z drugiej strony – brak odpowiedzialności za postępowanie i realizację zadań.

Dowodem tego może być:

– brak jakiegokolwiek systemu egzekwowania wykonawstwa zadań i poleceń, a przede wszystkim nierozliczanie z działalności za granicą ani okresowe, ani po zakończeniu misji;

– nieprzestrzeganie obowiązujących przepisów w dziedzinie zapraszania do krajów urzędowania dalszych członków rodzin, przyjaciół i znajomych (czyni to się bez uzyskania uprzedniej zgody władz w kraju; w ten sposób wiele zaproszonych osób uciekło z PRL); w dziedzinie spędzania urlopów za granicą ^d(urlopy spędza się w krajach innych niż kraj urzędowania bez zgody władz krajowych)^d; ^e“w dziedzinie przeprowadzania transakcji handlowych (wbrew przepisom odbywają się transakcje kupna-sprzedaży różnych dóbr materialnych, w tym nawet nieruchomości); w dziedzinie wydatków na tzw. cele reprezentacyjne (np. wydawane są duże sumy dewiz na luksusowe, niczym nie uzasadnione, wyposażanie i urządzanie rezydencji ambasadorów itp.);

4) słabe powiązania z Polską i narodowością polską wielu naszych ambasadorów i innych wysokich rangą funkcjonariuszy naszej służby zagranicznej. Przebywają oni niemal całe życie poza Polską, mają rodziny za granicą, a wywodząc się w wielu przypadkach z narodu wybranego, utrzymują szerokie kontakty przede wszystkim z jego środowiskami^e.

Ilustrację wymienionych przyczyn niewłaściwej polityki kadrowej w ministerstwie spraw zagranicznych mogą stanowić następujące przykłady:

a) Z terenu Stanów Zjednoczonych

Bohdan Lewandowski – zastępca Sekretarza Generalnego ONZ. Na terenie Stanów Zjednoczonych utrzymuje bardzo żywe kontakty ze środowiskiem żydowskim, z którego pochodzi jego żona (Amerykanka pochodzenia żydowskiego). Córka zamężna za Amerykanina, który jest również pochodzenia żydowskiego, zamieszkuje obecnie na terenie USA. Według informacji ze środowiska pracowników polskich placówek w Nowym Jorku B. Lewandowski zakupił posiadłość i dom na Florydzie, w miejscowości, w której mieszkają jego teściowie.

Od stycznia 1982 roku ma odejść na emeryturę i według opinii części pracowników polskich, w tym kadrowych MSW w Nowym Jorku, może on odmówić powrotu do kraju.

Krzysztof Wilski – I Sekretarz Misji przy ONZ. Syn byłego dyrektora Kadr MSZ w latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych. Utrzymuje ściśle kontakty z gminą żydowską na terenie Nowego Jorku. Posiada również bardzo ściśle kontakty z przedstawicielami Misji USA przy ONZ (np. Rosenstock), w tym z kadrowymi pracownikami FBI, jak również z ludźmi spoza kręgu ONZ.

Powiązany z agentami CIA, a głównie z byłym dyrektorem kadr w ONZ Robertem WEBB'em.

Podczas pracy w MSZ interesował się szczegółowo ludźmi wyjeżdżającymi na placówki, starał się być doskonale zorientowany, kto kim jest.

Nie należy wykluczać, iż być może jeszcze tym razem powróci do kraju, gdyż czuje się wyjątkowo pewny w MSZ, ponieważ większość ludzi będących obecnie

na kierowniczych stanowiskach w MSZ zostało wprowadzonych i ustawionych w tej instytucji (np. Spasowski, Jaroszek) przez jego ojca.

K. Wilski posiadał bardzo ściśle związki z tzw. „komandosami” z 1968 roku, z którymi utrzymuje w dalszym ciągu kontakty, będąc na placówce. Dla wyciszenia sprawy z 1968 roku ojciec, korzystając ze znajomości z ówczesnym kierownictwem MSZ, spowodował wyjazd syna na Cypr.

Lucjan Łukasik – pracownik Biura Prawnego ONZ w Nowym Jorku. Nawiązał szereg podejrzanych kontaktów na terenie Nowego Jorku. Utrzymuje szerokie kontakty z handlarzami żydowskimi.

Według niepotwierdzonych informacji Łukasik dokonuje na ternie Nowego Jorku nielegalnych transakcji handlowych (antyki, biżuteria itp.), przygotowując sobie materialną bazę do pozostania w USA.

Andrzej Abraszewski – pracownik Departamentu Organizacji Międzynarodowych MSZ, obecnie na delegacji na Sesję ONZ, i jednocześnie ekspert ONZ w Komitecie Doradczym ds. Budżetowych.

Podczas pobytu w Nowym Jorku usilnie stara się odizolować od środowiska polskiego. Utrzymuje bardzo ściśle kontakty z pracownikami amerykańskimi ONZ, co do których są podejrzenia, iż są pracownikami kadrowymi FBI.

Bardzo zastanawiające są jego kontakty poza środowiskiem ONZ, szczególnie maskowane. Prawdopodobnie wynajmuje i utrzymuje na stałe w Nowym Jorku mieszkanie i samochód.

Rozwiedziony z żoną, zamierza ożenić się z pracownicą ONZ, tłumaczką, z pochodzenia latynoamerykanką, prawdopodobnie współpracownicą CIA.

Stanisław Kowalski – od lipca 1979 r. I sekretarz Ambasady PRL w Waszyngtonie. Jest to jego drugi pobyt na tej placówce (pracował w Waszyngtonie również w okresie pierwszego pobytu Spasowskiego na stanowisku ambasadora). Kowalski oficjalnie informował wszystkich, że przyjechał do Waszyngtonu na specjalne żądanie Spasowskiego. Przy wszystkich możliwych okazjach ostro przeciwstawiał się krytycznym uwagom w stosunku do Spasowskiego. Cechowała go służalczość wobec ambasadora. Przy wszystkich okazjach głosi frazesy polityczne, natomiast prywatnie przedkłada swoje sprawy osobiste ponad wszystko. Spasowski był dla Kowalskiego wyrocznią we wszystkich sprawach i jedynym dla niego autorytetem.

Istnieje duże prawdopodobieństwo, iż w obecnej sytuacji, po znanych deklaracjach Spasowskiego, Kowalski może zdecydować się na podobny krok.

CEGLIŃSKI – od czerwca 1981 r. kierowca Ambasady PRL w Waszyngtonie. Oboje wraz z żoną są wielkimi zwolennikami „SOLIDARNOŚCI”. Opieszale wykonywał swoje obowiązki. Arogancki wobec przełożonych. Często odmawiał wykonywania poleceń służbowych stwierdzając, iż wydanie ich jest „uciskiem robotnika”, na co nie pozwala „Solidarność”. Wydawał krytyczne opinie, iż nie pozwala się na

działalność „Solidarności” na terenie MSZ. Z przekonań – zagorzały przeciwnik PZPR (Cegliński jest bezpartyjny). W zaistniałej sytuacji, w następstwie zmian w naszym kraju, Cegliński może odmówić powrotu do kraju.

b) Z terenu Kanady

Stanisław PAWLAK – ambasador w Ottawie. Pawlakowie często przebywają w żydowskich ośrodkach kulturalnych znajdujących się na terenie Ottawy. Pawlak znajduje się pod silnym wpływem swojej żony, która często robi mu wymówki, iż dzięki niej doszedł do stanowiska ambasadora i jeżeli nie będzie postępował zgodnie z jej życzeniami, to może mu złamać dalszą karierę. Oboje powoływali się w przeszłości na bliskie powiązania z Jerzym Łukaszewiczem, następnie J. Pińkowskim, a ostatnio St. Olszowskim.

Egzekutywa POP przy Ambasadzie PRL w Ottawie kilkakrotnie zwracała uwagę St. Pawlakowi na niewłaściwe wykorzystywanie i gospodarowania funduszami państwowymi, niewłaściwy stosunek do współpracy z organizacją partyjną, brak współpracy z kolektywem Ambasady, dygnitarski sposób pełnienia funkcji, nieinformowanie kolektywu o przedsięwzięciach w stosunku do rządu kraju urzędowania itp.

Według opinii części aktywu Ambasady może on odmówić powrotu do kraju, gdyż jego powiązania z byłymi dostojnikami państwowymi zostały w większości przerwane.

c) Z terenu Wielkiej Brytanii

Jerzy MAJCHRZAK – na placówce od 1979 roku, na stanowisku III sekretarza ambasady (sekretarza ambasadora), później objął stanowisko w wydziale wizowym Konsulatu Generalnego w Londynie.

Ze względu na likwidację etatu sekretarza ds. ochrony i bezpieczeństwa placówki i odwołanie do kraju pełniącego te obowiązki ob. SITKA decyzją Dyrektora Departamentu Łączności MSZ w porozumieniu z Dyrektorem Departamentu Kadr MSZ dodatkowe pełnienie tych obowiązków powierzono ob. MAJCHRZAKOWI.

Na notatce amb. BISZTYGI skierowanej do MSZ w powyższej sprawie jest dekretna Departamentu Kadr MSZ, w której proponuje on powierzenie ob. MAJCHRZAKOWI tych obowiązków bez podnoszenia rangi stanowiska. Na dołączonej kartce dyr. GORZELAŃCZYK pisze, że MAJCHRZAK jest synem b. sekretarza KW w Bydgoszczy, i uważa za celowe awansowanie go na etat II sekretarza ambasady.

Ze względu na młody wiek i fakt internowania ojca MAJCHRZAK może pozostać w Wielkiej Brytanii.

Robert MUCHA – konsul ds. polonijnych w Konsulacie Generalnym w Londynie. Były rajdowiec samochodowy. Pozostawał w bardzo dobrych stosunkach

z Andrzejem JAROSZEWICZEM. Według powszechnie panującej opinii na placówce przyjechał tu z protekcji byłego wicepremiera PYKLI.

Rozwiedziony, rodzina pozostaje w kraju. W Wielkiej Brytanii zamieszkuje z „kuzynką” prowadzącą gospodarstwo. W październiku br. na adres prywatny otrzymał list od brytyjskiego KW z propozycją spotkania i omówienia spraw „interesujących obie strony”.

W odpowiedzi na odwołanie do kraju przysłał do MSZ list informujący, że w nakazanym terminie nie jest w stanie powrócić. Prawdopodobnie pozostanie w Wielkiej Brytanii.

d) Z terenu Francji

Eugeniusz Kułaga – pochodzi z Francji i posiada tam rodzinę, z którą utrzymuje bliskie kontakty. Otacza się pracownikami pochodzącymi z Francji (w sposób rażący innych pracowników placówek we Francji).

e) Z terenu innych państw europejskich

Eugeniusz SZLEPER – ambasador w Portugalii. Urodził się we Francji i posiada rodzinę w Burgundii, gdzie spędza wakacje. Wybitnie negatywnie ustosunkowany do wojska i kadry oficerskiej. W gronie prywatnym wyraża opinię, że „oficerowie WP to najprymitywniejszy element wywodzący się z chłopstwa”. Intrygant (z dwóch poprzednich placówek odwołany przedterminowo ze względu na konflikty międzyludzkie).

Ryszard ZABŁOCKI – radca handlowy w Lizbonie. Wypowiadał się w podobnym tonie jak Szleper o kadrze i gen. Jaruzelskim, gdy został premierem. Wielokrotnie stwierdzono odstępowanie przez niego obywatelom portugalskim znacznych ilości artykułów zakupionych bezcłowo (papierosy, alkohole). Przeładunek tych artykułów odbywał się na ulicy, w warunkach umożliwiających obserwację czynności z ambasady USA.

Ob. GRABOWSKI – zastępca przewodniczącego Komisji Planowania przy RM, przewidziany do wyjazdu na stanowisko radcy ekonomicznego ambasady w Belgradzie. W ocenie kierownictwa placówki stanowisko to jest zupełnie zbędne i zostało zaproponowane do likwidacji. Wyjazd ob. Grabowskiego na placówkę miałby wyłącznie cel koniunkturalny. Ponadto Grabowski jest po zawale serca, co nie rokuje jakichkolwiek nadziei na efektywną pracę zawodową.

Ob. KUK – pracownik delegatury „Metalimpex” w Belgradzie, członek egzekutywy Komitetu POP w Belgradzie. Silnie powiązany z „Solidarnością” – m.in. jego żona jest bliską koleżanką J. Kuronia.

Już na przełomie 1980 i 1981 r. Kuk zajmował na posiedzeniach egzekutywy niejasne stanowisko wobec „Solidarność”. W rozmowach z przedstawicielami zachodniego korpusu dyplomatycznego pomniejsza znaczenie pomocy gospodarczej Związku Radzieckiego w stosunku do pomocy zachodniej.

Stanisław JEWDOSZUK – radca ambasady w Phenianie. Postawa polityczna budzi poważne zastrzeżenia. Wyraża bardzo krytyczny stosunek do przyjaźni ze Związkiem Radzieckim, neguje słuszność polityki zagranicznej i handlowej ZSRR z krajami socjalistycznymi, zwłaszcza z Polską. Bardzo negatywnie nastawiony do oficerów WP.

Sykstus OLESIK – ambasador w Libii. Nie wykazuje żadnej inicjatywy ani zdecydowania w kierowaniu placówką. Przyjął postawę „przetrwania”. U podstaw tego leżą powiązania z byłymi prominentami polskimi i korzyści, jakie wyciągał. Sprawy te znane są pracownikom placówki. Istnieje prawdopodobieństwo, że S. Olesik może nie powrócić do kraju, jeśli stwierdzi jakiegokolwiek symptomy, iż może zostać pociągnięty do odpowiedzialności za działalność w latach poprzedzających jego wyjazd na placówkę.

xxx

Przedstawione przykłady stanowią tylko niewielki fragment błędnej, naszym zdaniem, polityki kadrowej MSZ; tym niemniej są aż nadto wystarczającą ilustracją przyczyn, które mogą leżeć u podstaw nowych dezercji.

Przy okazji poruszonych spraw zwracają uwagę spostrzeżenia naszych oficerów przebywających na placówkach zagranicznych o zrutynizowanym i pasywnym działaniu wielu MSZowskich pracowników naszych ambasad, nastawionych na „przeczekanie” i praktycznie dla kraju bezużytecznych w sytuacjach wyjątkowych (jak np. przy obecnym stanie wojennym).

ZARZĄD II SZTABU GENERALNEGO WP

AIPN, 2602/20038

494

23 grudnia, szyfrogram dyrektora DMO
do stałego przedstawiciela przy ONZ w Nowym Jorku: instrukcja
do rozmowy z sekretarzem generalnym Organizacji Narodów Zjednoczonych

Warszawa, dn. 23 grudnia 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr '8926'

Wyzner – Nowy Jork

1. Prosimy o odbycie rozmowy wyjaśniającej z nowym Sekretarzem Generalnym, przedstawienie mu sytuacji w Polsce w duchu Waszej rozmowy z Waldheimem 14 bm.¹³⁶ wraz z aktualizującymi elementami, wg ókólnych Ministra. Zwróćcie uwagę, że podjęte 13 bm. decyzje są sprawą wewnętrzną Polski i jakkolwiek próba wprowadzenia tej sprawy na forum ONZ będzie przez nas traktowana jako ingerencja w nasze sprawy wewnętrzne (odnosi się to również do tzw. oświadczeń SG).

2. Gdyby nawiązywano do sytuacji w Polsce na pierwszym posiedzeniu Rady Bezpieczeństwa, po 1 stycznia br., w wystąpieniach witających nowych członków Rady, reagujcie zależnie od kontekstu, wskazując, że celem stanu wojennego, wprowadzonego na podstawie art. 33 p. 2 Konstytucji, *'czyli przy pełnym poszanowaniu legalizmu'*, jest przywrócenie stabilizacji wewnętrznej i zapobieżenie jej pogorszeniu, które groziłoby nieobliczalnymi konsekwencjami. To trudna, lecz konieczna decyzja dotycząca suwerennego rozwiązywania spraw polskich własnymi rękami. Dla kontynuowania procesu demokratyzacji i odnowy oraz tworzenia sojuszu wszystkich *'patriotycznych'* sił społecznych konieczne jest poszanowanie prawa i umocnienie państwa. Szczególne znaczenie mieć będzie pomoc gospodarcza, która jest dla nas konieczna, aby jak najszybciej wyjść z poważnego kryzysu gospodarczego, który utrudnia rozwiązanie problemów wewnętrznych.

Akcentujcie przejściowy charakter ograniczeń praw obywatelskich, tylko w stopniu absolutnie niezbędnym dla sprawnego funkcjonowania w obecnej sytuacji państwa. Podjęte kroki mają na względzie także stabilizację i bezpieczeństwo w Europie, które mogłyby być zagrożone rozwojem wypadków przed 13 bm. Liczymy na zrozumienie. Będziemy konsekwentnie wносить nasz pozytywny wkład

¹³⁶ Zob. dok. nr 403 i 415.

do prac Rady. Skoordynujcie z Trojanowskim, którego ewentualne nawiązanie do spraw polskich zależy będzie na pewno od tonacji wystąpień Zachodu.

^fJaroszek^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 104

495

*23 grudnia, szyfrogram wiceministra Wiejacza
do stałego przedstawiciela przy Biurze Narodów Zjednoczonych w Genewie
w sprawie działań propagandowych*

Warszawa, dn. 23^c grudnia 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 8927^c

Sujka – Genewa

1. W działaniach neutralizujących negatywne na Zachodzie reperkusje wprowadzenia stanu wojennego szczególną wagę przywiązujemy do sfery międzynarodowych stosunków wielostronnych, w tym w środowisku kierowniczych organów w Genewie. Prosimy o ^bpodjęcie konkretnego planu intensyfikacji ^c*zintensyfikowanie* kontaktów St. Przedstawicielstwa na różnych szczeblach i siłami całego zespołu Placówki ze wszystkimi agendami międzynarodowymi, w których antypolska kampania wyrządzać może szkody naszym bezpośrednim interesom w systemie organizacji międzynarodowych. Dotyczy to m.in. Biura ONZ, MBP, EKG, GATT, UNCTAD, WHO, UNICEF, Czerwonego Krzyża, Departamentu Praw Człowieka ONZ. Z uwzględnieniem ich statusu włączajcie również do działań wyjaśniających polskich pracowników sekretariatów.

2. Chodzi nam o akcję długofalową i ofensywną, wykazującą zarazem rozmówcom najlepszą wolę współpracy na rzecz kontynuowania głębokiego procesu demokratyzacji życia politycznego i gospodarczego. Posługujcie się dotychczas otrzymaną i aktualizowaną argumentacją, dostosowywaną do określonych warunków środowiska. Na posunięcia antypolskie i mieszanie się w nasze sprawy wewnętrzne reagujcie konsekwentnie, nie zamykając sobie jednak drogi kontynuacji dialogu i dotarcia do interesujących nas kręgów. ^bInformujcie^b.

^fWiejacz^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 5, t. 52

496

23 grudnia, okólnik wiceministra Wiejacza w sprawie wizyty w Polsce delegacji Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża

Warszawa, dn. 23 grudnia 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 8931^c

Szefowie placówek w Europie Zachodniej oraz w Waszyngtonie, Ottawie i Canberze

Przebywała w Warszawie delegacja Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża. Wyraziliśmy zgodę na przyjazd z uwagi na charakter działalności CK i dobrą dotąd z nami współpracę. Przyznali, że Komitet pozostaje pod ogromną presją, aby zajmować się sytuacją w Polsce. Zastrzegali, że nie widzą podstaw do jej wiązania z postanowieniami czerwono-krzyskich konwencji prawa humanitarnego. Obok szeroko omawianych kwestii pomocowych, zwłaszcza w zakresie lekarstw, interesowali się ^hjednak^h warunkami bytu osób internowanych, sondując ew. możliwość odwiedzenia ośrodków ich zgrupowania. Uznaliśmy za niecelowe „w obecnych warunkach”.

W różnych resortach delegacja otrzymała bogate informacje o aktualnej sytuacji w Polsce, w tym o warunkach życia internowanych i zabezpieczeniu socjalnym ich rodzin. W MSZ – przedstawiliśmy międzynarodowe aspekty wydarzeń. W sumie – pożyteczna wizyta.

^fWiejacz^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

497

*23 grudnia, szyfrogram radcy ambasady w Tokio
w sprawie nieobecności ambasadora Zdzisława Rurarza*

T a j n e
Natychmiast

Szyfrogram Nr 3648/IV
z Tokio, nadany 23.12.81, g. 23.30

Mulicki

1. Od 9 godzin nie mamy wiadomości od ambasadora Rurarza, który wraz z żoną i córką opuścił ambasadę samochodem służbowym dla załatwienia spraw prywatnych. Prosiłiśmy MSZ o wszczęcie poszukiwań przez policję.

2. O godzinie 20.00 dyrektor Nanao poinformował, że zwrócił się do policji z poleceniem „wyjaśnienia miejsca pobytu i bezpieczeństwa ambasadora”.

3. Powołałem komisję dla sprawdzenia rezydencji. Brak szeregu ubrań, futer, a także zdjęć Rurarza z Wałęsą i papieżem, które stały w salonie¹³⁷.

/–/ Skowron

AMSZ, ZD 23/84, w. 15, t. 133

¹³⁷ Radca Skowron uzupełniał szyfrogramem z 24 grudnia: „Dziś o 17.00 dyrektor Wydziału Europy Wschodniej w MSZ przekazał telefonicznie, że ambasador Rurarz wystąpił o azyl polityczny w ambasadzie USA w Tokio dla siebie oraz żony i córki. Rząd USA udzielił azylu politycznego jemu i jego rodzinie. W tej chwili znajdują się w drodze do USA”; AMSZ, ZD 23/84, w. 15, t. 133. W odpowiedzi szyfrogramem tego samego dnia minister spraw zagranicznych przekazywał: „Dezercja RURARZA spotkała się ze zdecydowanym potępieniem pracowników resortu. Jesteśmy przekonani, że pracownicy placówki, wykonując zgodnie z obywatelskim i patriotycznym uczuciem wierności ojczyźnie i narodowi powierzone im zadania, ocenili właściwie ten godny głębokiej pogardy fakt zdrady naszego Ludowego Państwa”; AMSZ, ZD 23/84, w. 15, t. 134.

498

*23 grudnia, okólnik wicedyrektora DPWKiN
w sprawie polskich stypendystów przebywających w krajach zachodnich*

Warszawa, dn. 23 grudnia 1981 r.

Tajne

SZYFROGRAM Nr 8995^c

Szefowie placówek w:

Londyn, Bruksela, Haga, Paryż, Madryt, Rzym, Kolonia, Wiedeń, Berno, Berlin Z.,
Waszyngton, Ottawa, Meksyk

W miarę możliwości otoczcie opieką naszych ludzi kultury i nauki przebywających na Waszym terenie w ramach wymiany, staży, stypendiów itp. Uspokajajcie, informujcie, ułatwajcie powroty do kraju. Przy przyjazdach okresowych (ferie) powroty dla kontynuowania stypendiów czy kontraktów będą możliwe po wstawieniu do paszportów służbowych klauzuli aktualizującej. Podobną działalność wyjaśniającą podejmują także resorty.

^fDrozd^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

499

*23 grudnia, notatka dyrektora Departamentu I MSW
w sprawie działań banków w krajach zachodnich
po wprowadzeniu stanu wojennego*

Dotyczy: stanowiska banków zachodnich wobec Polski po wprowadzeniu stanu wojennego

W odróżnieniu od rządów państw NATO, które kierując się kryterium politycznym negatywnie oceniają wprowadzenie stanu wojennego w Polsce, traktując go jako posunięcie zespalające strukturę polityczną i militarną UW, po stronie banków zachodnich – zainteresowanych zwrotem zaangażowanych w Polsce kapitałów – zarysowała się polaryzacja stanowisk. Część z nich, a zwłaszcza banki amerykańskie, reprezentuje stanowisko, że jedyną skuteczną drogą dla przezwyciężenia

kryzysu ekonomicznego w PRL było zmobilizowanie narodu do pracy i wyrzeczeń na drodze porozumienia między władzami a „Solidarnością”, którego optymalnym wariantem miało być utworzenie Rządu Jedności Narodowej. Stan wojenny oczekiwania te przekreślił. Natomiast część banków zachodnioeuropejskich, szczególnie RFN, przyjęła decyzję z 13 grudnia jako „ostatnią szansę na uporządkowanie gospodarki oraz powstrzymanie interwencji ZSRR”, który nawet po opanowaniu sytuacji nie musiałby się czuć – w ich ocenie – zobowiązany do regulowania polskich płatności.

Zróznicowanie stanowisk wspomnianych grup banków znajduje praktyczny wymiar w reakcji na polski wniosek dot. 350 mln dol. kredytu na spłatę należnych w br. odsetek. Regulacja tych płatności ma – w opinii ekspertów bankowych – zasadnicze znaczenie dla przyszłości stosunków finansowych Polski z Zachodem, zwłaszcza w kwestii renegocjacji zobowiązań, ponieważ jest warunkiem umowy o refinansowaniu zadłużeń przypadających do zwrotu w 1981 r.

Wniosek Banku Handlowego wywołał ożywione konsultacje między zachodnimi wierzycielami PRL. Wielkie banki USA negatywnie ustosunkowały się do tej koncepcji wychodząc z założenia, że obecna sytuacja Polski nie pozwala na podejmowanie w stosunku do niej dodatkowego ryzyka kredytowego, zaś ciężar zaległych należności powinien wziąć na siebie Związek Radziecki.

Banki Europy Zachodniej, a zwłaszcza RFN – posiadające największy pakiet polskich obligacji – obawiają się ogłoszenia niewypłacalności PRL i dążą do uzyskania odpowiedniego porozumienia gwarantującego prawnie bezpieczeństwo ich środków finansowych. Poszukują w związku z tym, mimo oporów banków USA, możliwości wyjścia naprzeciw wspomnianej propozycji strony polskiej. Alternatywą dla nowego kredytu mogłoby być odłożenie płatności odsetek. Równocześnie banki te – biorąc pod uwagę aktualny stopień ryzyka ciążącego na operacjach finansowych z PRL – czynią starania dla uzyskania gwarancji ze strony swych rządów.

W przypadku pozytywnego rozwiązania płatności oprocentowania w roku bieżącym i paraflowania porozumienia refinansowego za rok bieżący banki zachodnie uzależniają swe dalsze stanowiska od rozwoju sytuacji wewnętrznej w Polsce. W opinii przedstawicieli zachodnich kół finansowych negatywny wpływ na postawę banków będzie mieć „stosowanie brutalnych akcji represyjnych”, natomiast z satysfakcją powitają one realistyczny program ekonomiczny, bazujący na wiarygodnej koncepcji reformy gospodarczej.

D Y R E K T O R
Gen. bryg. J. SŁOWIKOWSKI

500

*23 grudnia, notatka informacyjna:
relacja ambasadora w Sofii o bułgarskiej pomocy dla PRL*

Warszawa, dn. 23 grudnia 1981 r.

POUFNE

NOTATKA INFORMACYJNA

Towarzysz Napieraj podaje z Sofii:

1. Oprócz dodatkowych dostaw artykułów rolno-spożywczych i rynkowych o wartości około 7 mln rbl, dostarczonych przez Bułgarię do Polski w trybie natchmiastowym, a zapowiedzianych przez premiera Filipowa jako pierwszy rzut, zdecydowano także o pilnej wysyłce towarów tej grupy, zaległych kontraktów tegorocznych i awansowych dostaw na 1982 rok o wartości 13–15 mln rbl. Przewiduje się wysłanie tych towarów do Polski do 15–30 stycznia.

2. Do niedzieli włącznie wysłaliśmy do kraju 29 naszych samochodów z 250 tonami konserw mięsnych i 150 ton mydła. W poniedziałek ładuje się dalsze 33 samochody (50 ton makaronu, 30 ton wafli, 180 ton mydła, 130 ton papierosów oraz 2 samochody pasty do zębów i 1 z ogumieniem do autobusów).

Dziś otrzymamy dalsze załadunkowe i rozpoczynamy także ekspedycję wagonami kolejowymi.

W dalszym ciągu zatrzymujemy nasze samochody powracające z Bliskiego Wschodu.

3. Stosunek gospodarzy bardzo przychylny. Razem z naszymi z BRH pracowali w sobotę i niedzielę.

Są także bardzo życzliwi do naszych kierowców odbierających towary (zapewniają im zakwaterowanie i posiłki)¹³⁸.

/–/ Kucza

AMSZ, Dep. I 51/84, w. 1

¹³⁸ W notatce informacyjnej również z 23 grudnia zapisano: „Towarzysz Napieraj podaje z Sofii. Do dnia wczorajszego odprawiono z Bułgarii do Polski 78 samochodów ciężarowych z dostawami dla Polski, 1100 ton towarów. W dniach od 28.XIII. do 1.01.1982 r. przewiduje się zestawienie 1 pociągu z żywnością, 1 pociągu z odzieżą, obuwiem i innymi artykułami oraz 1 pociągu z mydłem”; AMSZ, Dep. I 51/84, w. 1.

501

*23 grudnia, notatka wicedyrektora DPWKiN
o spotkaniu międzyresortowym w sprawie zagranicznej współpracy naukowej*

Warszawa, dnia 23 grudnia 1981 r.

Towarzysz
Minister J. WIEJACZ
w gmachu

W dniu 21.12.81 r. przeprowadziliśmy z naszej inicjatywy w MSZ robocze spotkanie przedstawicieli dyrekcji departamentów (biur) z resortów prowadzących współpracę naukową z zagranicą dla omówienia pilnych problemów w kontaktach naukowych z zagranicą, jakie powstały w wyniku wprowadzenia stanu wojennego w PRL.

Uczestniczyli przedstawiciele: MNSzWiT, PAN, MOiW, MZiOS, MPPiSS, MGİE, MRiGŻ, a także towarzysze z BP MSW, MHZ, PHZ „PolSERVICE”, z departamentów terytorialnych oraz Departamentu Konsularnego MSZ.

Przedstawiceli resortów poinformowano o głównych elementach naszego stanowiska wobec zagranicy, jakie przekazywano szefom przedstawicielstw dyplomatycznych w Warszawie. Zwrócono się o zacieśnienie w zaistniałej sytuacji koordynacyjnych kontaktów z MSZ i bezzwłoczne przekazywanie sygnałów dotyczących istotnych kwestii we współpracy naukowej z zagranicą. Podkreślono szczególną odpowiedzialność resortów zwłaszcza za przebywające aktualnie w Polsce grupy zagranicznych naukowców i studentów znajdujące się w ich pieczy.

“Omówiono kompleks spraw natury paszportowo-wizowej, zarówno wobec cudzoziemców, jak też naukowców i studentów polskich przebywających za granicą bądź mających wyjeżdżać w najbliższym czasie”. Szczegółowych wyjaśnień interpretacyjnych udzielił w świetle ostatnio wprowadzonych zarządzeń tow. nacz. Czechowski z BP MSW.

Przedstawiciele MNSzWiT i MPPiSS, pod których opieką znajdują się stosunkowo największe grupy cudzoziemców kształconych w Polsce, złożyli informacje o sytuacji w tych środowiskach i podjętych krokach dla zwiększenia nadzoru i rozeznania. M.in. MNSzWiT skierował w dniach 21–23.12.br. do 12 ośrodków akademickich w kraju ekipy dla zbadania sytuacji na miejscu i przekazania bieżących instrukcji.

Przedstawicielom resortów przekazano następujące podstawowe zalecenia i sugestie:

– warunki stanu wojennego i związane z nim wymogi nie powinny powodować zamrożenia czy szkodzącego interesom Polski zawężenia stosunków naukowych z zagranicą – w ich realizacji należy kierować się priorytetowymi potrzebami kraju, a także powiązaniem tychże ze współpracą gospodarczą z zagranicą;

– przy podejmowanych zgodnie z nowymi zarządzeniami decyzjach personalnych o wyjazdach lub przyjazdach studentów i pracowników nauki należy wzmocnić nieodzowną wnikliwość polityczną stosownie do wymogów sytuacji;

^e– resorty powinny w najbliższym czasie dokonać operatywnego przeglądu najważniejszych przedsięwzięć w kontaktach naukowych z zagranicą – ustalić najbardziej nieodzowne wyjazdy i przyjazdy, spotkania bilateralne itp. Należy zwrócić uwagę na planowane naukowe imprezy międzynarodowe:^e w Polsce zastanowić się nad ich ewentualnym odłożeniem lub odpowiednio umotywowanym odwołaniem; za granicą określić, ^dgdzie udział naszych uczonych będzie rzeczywiście niezbędny^d;

^e– zwrócenie uwagi wyjeżdżającym polskim naukowcom, iż przebywając za granicą staną się siłą rzeczy ośrodkiem zainteresowania zarówno swych partnerów, jak i dziennikarzy – obowiązuje ich szczególna odpowiedzialność i rozważa w wypowiedziach, przeciwstawianie się plotkom i oszczerczym opiniom^e;

– przedstawicielstwa dyplomatyczne w Polsce, a także placówki PRL za granicą należy bieżąco informować o sytuacji przebywających w Polsce zagranicznych naukowców i studentów i o przejawianej trosce władz PRL;

– uznano, iż w miarę normowania się sytuacji w kraju celowe będzie opracowanie aktualnej zbiorczej instrukcji dla zainteresowanych resortów w sprawach przyjazdów, wyjazdów i pobyków cudzoziemców, o co zwrócono się do BP MSW.

^fW. Gierłowski^f

502

*24 grudnia, szyfrogram ambasady w Waszyngtonie
o przemówieniu prezydenta USA w sprawie zmian w polityce wobec PRL*

T a j n e
Pilne

Szyfrogram Nr 3750/IV
z Waszyngtonu, nadany 24.12, 9.30

Olechowski

1) Reagan w przemówieniu radiowo-telewizyjnym z okazji świąt dużą część poświęcił sprawie stanowiska Administracji wobec sytuacji w Polsce. Przemówienie utrzymane w niezwykle ostrym tonie. "Oskarża rząd polski o rozpętanie wojny przeciwko własnemu narodowi, pogwałcenie Karty ONZ, Helsinek i porozumień z Gdańska.

Zapowiedział, że jeśli rząd polski będzie honorował zobowiązania w zakresie praw człowieka zawarte w porozumieniu z Gdańska, USA z zadowoleniem wniosą swój wkład w udzielenie pomocy dla zrujnowanej gospodarki polskiej. W przeciwnym wypadku Polska nie może liczyć, że stosunki będą rozwijały się „normalnie”.

Zapowiedział, że humanitarna pomoc żywnościowa będzie kontynuowana poprzez agencje charytatywne, ale tak długo, jak USA są przekonane, że otrzymuje ją społeczeństwo polskie. Administracja jednak zawiesiła sponsorowaną przez rząd USA wszelką wysyłkę produktów rolnych dla rządu polskiego. Decyzja o zawieszeniu pozostanie w mocy, dopóki USA nie otrzymają zapewnienia, że rozdzielanie tych produktów jest monitorowane i zapewnione przez niezależne agencje.

Stwierdzając, że dotychczas Administracja działała ostrożnie, prezydent ogłosił następujące sankcje wobec Polski:

- USA podejmują natychmiastowe działania dla zawieszenia głównych elementów w stosunkach gospodarczych z Polską,
- wstrzymuje się wznowienie linii kredytowej dla Polski z banku exportowo-importowego,
- zawieszone zostają przywileje Polski w komunikacji lotniczej z USA,
- zawiesza się prawa polskich statków rybackich do połowów na wodach amerykańskich,
- proponuje się sojusznikom dalsze restrykcje w eksporcie nowoczesnych technologii do Polski.

Prezydent obciążył też ZSRR odpowiedzialnością za aktualny stan sytuacji w Polsce.

Zapowiedział, że wysła pismo do premiera Jaruzelskiego zawierające stanowisko USA wobec sytuacji w Polsce¹³⁹. Wysła też pismo do Breżniewa^c.

Wstępne reakcje: m.in. kardynał Król wyraził zadowolenie, że mimo ogłoszonych sankcji prezydent utrzymał udzielenie dalszej pomocy żywnościowej humanitarnej oraz że nadal wyraża nadzieję, że rząd polski powróci na drogę realizacji porozumień z Gdańska.

Wyjątki z przemówienia clarisem.

2) Zostałem wezwany do DS dziś przed południem.

/-/ Pawliszewski

AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 144

503

*24 grudnia, szyfrogram ambasadora w Oslo
o norweskich działaniach po wprowadzeniu stanu wojennego*

T a j n e
PILNE

Szyfrogram Nr 3709/IV
z Oslo, nadany 24.12.81, g. 10.10

Czyrek

Zostałem wezwany do wiceministra Berga, który poinformował (podaję w kolejności wypowiedzi):

1. Dzisiaj, we środę, spotkał się z przedstawicielami wszystkich 6 norweskich organizacji charytatywnych. Jednocześnie postanowiono, że pomoc z Norwegii będzie nie tylko kontynuowana, ale nawet powiększona¹⁴⁰. Wszystkie te organizacje

¹³⁹ Zob. dok. nr 511.

¹⁴⁰ Wcześniejszym szyfrogramem, z 23 listopada, ambasador w Oslo informował o kolejnej akcji pomocowej: „Norweski Czerwony Krzyż przygotowuje wysyłkę 1000 cielnych krów. Odbiorcą ma być PCK. Koszt ok. 12 milionów koron, z czego 5 milionów daje MSZ ze swego budżetu, reszta ze środków własnych PCK i spółdzielczości wiejskiej. Ambasada norweska w Warszawie zna sprawę, ale nie wiemy, czy rozmawiała z PCK.

podkreślają dobrą obsługę przez nasze władze w Świnoujściu oraz współpracę z władzami terenowymi w kraju i z naszą placówką.

2. W MSZ utworzono specjalne międzyresortowe grupy dla obserwacji wydarzeń w Polsce i dla pomocy charytatywnej.

3. MSZ odcina się od plotek, jakie opublikowała część dzisiejszej prasy o radzieckiej i czeskiej interwencji.

4. W dniu wczorajszym w trakcie konferencji prasowej premier Willoch wypowiedział się na tematy polskie (tekst angielski clarisem). Wiceminister Berg prosił – podkreślam, że prosił – o nietraktowanie wystąpienia jako krytyki podjętych przez władze polskie działań, a jedynie jako zwiększone przejmowanie się naszymi sprawami.

5. Zakończył apelem o możliwie szybkie doprowadzenie do normalizacji w Polsce i wypuszczenie zatrzymanych osób. Wypowiedzi Berga wyraźnie pojednawcze i spokojne¹⁴¹.

/–/ Nowakowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 105

Tut. MSZ sugeruje nam, aby strona polska już przystąpiła do akcji organizacyjnej. Ilość krów, odległość, transport będą wymagały dużego wysiłku z naszej strony”; AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 105.

¹⁴¹ Wcześniejszym szyfrogramem, z 14 grudnia, ambasador w Oslo donosił: „Zostałem przyjęty przez ministra SZ Straya. Przedstawiłem nasze stanowisko łącznie z pełną analizą ostatnich 18 miesięcy. Wypowiedzi S.: Jesteśmy pewni, że Polacy sami potrafią wprowadzić swój kraj na dobrą drogę zgodnie z procesem demokratyzacji, jaki przebiega w Polsce. Nie jesteśmy powołani do oceny waszych wczorajszych kroków. Zwracamy jednak uwagę, że reakcja państw zachodnich była spokojna i wyczekująca. Nie ukrywam, że nasze dalsze stanowisko uzależniamy od rozwoju sytuacji. Jesteśmy zaniepokojeni aresztowaniami i mamy nadzieję, że wypływa to z potrzeby chwili i ma charakter tymczasowy. Mamy nadzieję, że ludzie nie będą karani za poglądy. Wierzmy również, że jak najszybciej będą wycofane ograniczenia w komunikacji i łączności. Życzymy wam, by trudności były jak najszybciej pokonane”. Z kolei w szyfrogramie z 24 grudnia przekazywał: „Protokół skontaktował nas z przedstawicielami policji. Poinformowali, że w Danii rozpoczął działanie «Klub 13 grudnia», który grozi zabiciem w Skandynawii 1 dyplomaty PRL za każdego zabitego w czasie ostatnich wydarzeń w Polsce. Poza tym mieli wiadomość, że dziś o godzinie 13 zostanie wysadzona w powietrze ambasada w Oslo. Policja nie wierzy w realność tych wiadomości, niemniej zwiększą do maksimum naszą ochronę”; AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 105.

504

*24 grudnia, szyfrogram ambasadora w Limie
o planowanej manifestacji protestacyjnej w sprawie sytuacji w Polsce*

T a j n e
Pilne

Szyfrogram Nr 3754/IV
z Limy, nadany 24.12, 10.20

Bogdański

Dzienniki limeńskie opublikowały informację o organizowaniu przez polskich kajakarzy, Piętowski, Bogucki, Bzdak, Majcherczyk, Chmieliński, manifestacji protestacyjnej w związku z sytuacją w Polsce na dzień 28 bm.¹⁴² Podano, że ma na niej przemawiać znany pisarz Mario Vargas Llosa. Ogłoszono również, że założyli oni komitet koordynacyjny działań Ameryki Łacińskiej dla realizacji akcji na rzecz narodu polskiego. Wg posiadanych informacji inspirowani są przez N. Jork.

W dniu 23 bm. grupa ok. 20 osób – organizacje skrajno-lewicowe z sekretarzem RPR Hugo Blanko – manifestowała pod ambasadą, rzucając ulotki popierające „Solidarność”. Odmówiliśmy przyjęcia delegacji. Po pół godzinie rozeszli się.

/–/ Wiśniewski

AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 80

¹⁴² Ambasador w Limie uzupełniał szyfrogramem z 26 grudnia: „Grupa kajakarzy firmująca się delegaturą «Solidarności» na Południową Amerykę, popierana przez czasopismo rządowe La Prensa, przygotowała manifestację na 28 bm. Cel manifestacji: Solidarność z narodem polskim i atak na decyzję w sprawie ogłoszenia stanu wojennego w Polsce. Uzyskali poparcie przewodniczącego Senatu i Sejmu oraz ministra Górnictwa Kuczyńskiego. Zamówiłem się na wizytę u ministra Spraw Zagranicznych”; AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 80. W odpowiedzi szyfrogramem z 30 grudnia wicedyrektor Bogdański przekazywał: „1. Poinformujcie kajakarzy, którzy są 2 lata poza krajem, o aktualnej sytuacji w Polsce. Wyjaśnijcie im, że prowadzenie takiej działalności jest szkodliwe dla kraju i sprzeczne z obowiązującym prawem. 2. W stosunku do czynników rządowych zwróćcie uwagę, że działalność delegatury jest nielegalna. Legalizowanie i popieranie przez oficjalne czynniki jej działalności przeciwko decyzjom władz polskich będziemy traktowali jako próbę ingerencji w wewnętrzne sprawy Polski”; AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 81.

505

24 grudnia, szyfrogram ambasadora w New Delhi
w sprawie udzielenia pomocy pasażerom PLL LOT w Bombaju

Tajne
Pilne^c

Szyfrogram Nr 3675/IV
z New Delhi, nadany 24.12.81, 12.30

Pichla – Dembowski

Wasz 8879¹⁴³.

1. Spośród 75 pasażerów LOT Polaków około 35 zwróciło się o pomoc do konsulatu w Bombaju. Są to rzeczywiście ludzie bez środków do życia. Udzielamy im pożyczek w wysokości 50 rupii dziennie, z czego dwie trzecie pochłania opłata noclegów w warunkach niemal slumsowych. Na całodienne wyżywienie pozostaje im około półtora dolara, podczas gdy jeden zbliżony do europejskiego posiłek kosztuje dwa i pół dolara.

Biorąc pod uwagę, że samolot LOT nie odleci również w tym tygodniu, proponowana przez Was jako maksymalna kwota 200 rupii jest nierealna. 50 rupii dziennie stanowi minimum, poniżej którego nie można zejść.

Ew. wstrzymanie wypłat doprowadziłoby do okupowania konsulatu i wywołałoby reperkusje prasowe niekorzystne dla nas. Nie możemy dopuścić do ukształtowania poglądu, że władze polskie nie interesują się własnymi obywatelami bez środków do życia i bez możliwości powrotu nie ze swojej winy.

¹⁴³ Szyfrogramem nr 8879 z 22 grudnia dyrektor DAFiI Zbigniew Dembowski przekazywał: „W stosunku do: [...] 2. turystów indywidualnych w tej wyjątkowej zasygnalizowanej przez Was sytuacji wyrażamy zgodę na udzielenie pożyczek konsularnych – pobierając odpowiednie zobowiązania do zwrotu w kraju – w wysokości przez Was proponowanej, tj. 50 rp. dziennie, *jednak nie więcej jak 200 rupii łącznie*, tylko tym osobom, które znalazły się na Waszym terenie bez zaproszeń. Koszty pobytu zaproszonych powinna pokryć osoba zapraszająca. [...] Podejmijcie wspólnie z przedstawicielami LOT-u działania zmierzające do niezwłocznego wyekspediowania do kraju turystów i osób delegowanych, wykorzystując w tym celu linie KS”; AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 46. Była to odpowiedź na wcześniejszy szyfrogram ambasadora w New Delhi, z 21 grudnia, w którym informował: „Nawrocki z Bombaju podaje, że ponad 30 turystów ind. wskutek braku środków do życia zażądało pomocy i opieki konsularnej. Odmówili kategorycznie podpisania zobowiązań o zwrocie pożyczek w dolarach i na dotychczasowych zasadach. Zagrozili okupowaniem biura. Zgodzili się na kwitowanie pieniędzy do «rozliczenia się z MSZ»”; AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 45.

2. Dla rozładowania sytuacji proponujemy niezwłoczne porozumienie się z LOT w Warszawie, aby zlecił przedstawicielowi w Bombaju przebukowanie maksymalnej liczby pasażerów polskich na linie KS, tym bardziej że dysponują oni znacznymi kwotami rupii bez możliwości ich transferu poza Indie.

Jak informuje konsulat, wielu spośród oczekujących znajduje się w stanie skrajnego wyczerpania nerwowego. Staramy się zapobiegać tworzeniu niekorzystnych nastrojów, tłumaczymy, zapewniamy dostępną opiekę. Zorganizujemy dla nich sposobem gospodarczym gwiazdkę.

/-/ Fijałkowski

AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 45

506

*24 grudnia, okólnik ministra spraw zagranicznych:
instrukcja w sprawie bieżących wydarzeń w polityce zagranicznej PRL*

Warszawa, dn. 24 grudnia 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 8968

SZEFOWIE PLACÓWEK: Moskwa, Berlin, Praga, Budapeszt, Bukareszt, Sofia

Na spotkaniu z Ambasadorami KS poinformowałem o wręczonym mi wczoraj liście Reagana do Jaruzelskiego, w którym zapowiada różne działania przeciwko Polsce. M.in. informuje o zawieszeniu rozpatrzenia dostaw artykułów rolno-spożywczych (w tym zboża), łącznie z obiecaną pomocą podczas wizyty Madeja w USA, o wstrzymaniu dostaw mleka w proszku za złotówki, co uzgodniono w kwietniu br., o zawieszeniu ubezpieczeń przez Eximbank dostaw do Polski, o nieprzedłużaniu umowy lotniczej (wygasa w marcu 1982), o zakazie połowu ryb przez naszą flotę u wybrzeży USA z dniem 1 stycznia 82. Ponadto rząd USA rozważa dalsze kroki w sferze stosunków gospodarczych z Polską oraz zapowiada przegląd naszych stosunków we wszystkich dziedzinach¹⁴⁴.

Jak widać, USA przechodzą ze sfery gróźb do czynnych represji wobec nas. Stwarza to nam poważne problemy w stosunkach z USA, a szerzej z Europą Zach., bo nadal trwają naciski USA na rządy zachodnie. Szczególnie trudna sytuacja

¹⁴⁴ Zob. dok. nr 502.

powstaje w naszym bilansie żywnościowym. W tej sytuacji rośnie ekonomiczne, polityczne i moralne znaczenie pomocy ze strony KS. Nowego wymiaru nabiera też nasze współdziałanie wobec USA, bo nie wykluczamy pewnych ubocznych skutków w działaniach USA wobec innych KS.

Dziś przyjąłem Poggięgo na rozmowę. List papieża wręczył dziś Jaruzelskiemu.

Informowałem również o kolejnej dezercji w naszej służbie – Rurarza. Przewidujemy wykorzystanie tego faktu w propagandzie zachodniej¹⁴⁵.

^c/–/^c Czyrek

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

507

*24 grudnia, okólnik ministra spraw zagranicznych
w sprawie Zdzisława Rurarza*

Warszawa, dn. 24.12.1981 r.

T a j n e
^dPilne^d

SZYFROGRAM Nr '8969^c

Wszystkie placówki

Ze stanowiska w Tokio zdezerterował Rurarz.

Przekazane Wam oceny i wytyczne związane ze sprawą Spasowskiego odnoszą się też do tego przypadku¹⁴⁶.

^c*Załoga surowo potępiła ten czyn^c.*

^f*Wiejacz^f*

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

¹⁴⁵ Zob. dok. następny.

¹⁴⁶ Szyfrogramem tego samego dnia wicedyrektor Bogdański polecał radcy Pawliszewskiemu w Waszyngtonie: „Załadajcie w DS umożliwienia rozmowy z Rurarzem. Poprosił o azyl w Ambasadzie USA i jest w drodze do USA. Wątpimy, by się zgodził. Nie nalegać. Gdyby jednak doszło – przeprowadźcie wg schematu podobnego jak w przypadku Spasowskiego”; AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 145.

508

*24 grudnia, szyfrogram ambasadora w Paryżu
do kierownika WZ KC PZPR
o liście sekretarza generalnego FPK do I sekretarza KC PZPR*

Tajne

Szyfrogram Nr 3741/IV
z Paryża, nadany 24.12.81, g. 18.00

Natorf

1. List Marchais¹⁴⁷ oceniam przede wszystkim jako wynik presji wewnętrzno-politycznej sytuacji, w pewnej mierze sytuacji w FPK, głównie wśród inteligencji. Jest próbą odparcia rzeczywście zmasowanego ataku na FPK i ratowaniem uczestnictwa komunistów w rządzie.

2. Niezależnie od trzeźwej oceny sytuacji u nas M. podkreślał konieczność wprowadzenia stanu wojennego, uwzględnienia „prawdopodobieństwa” długiej walki o normalizację, konieczność doprowadzenia jej do końca, niedopuszczalność presji na uwolnienie sił antysocjalistycznych – FPK może wejść w tryby mechaniki obiektywnej presji na nas.

3. Precyzuje się taktyka FPK: solidarność rządowa, wstrzemięźliwość wypowiedzi kierownictwa i pro-polska „bojowość” prasowa, przy czym i w tej ostatniej dziedzinie odnotowuję zmiany w kierunku „obiektywizacji” informacji.

¹⁴⁷ Wcześniejszym szyfrogramem tego samego dnia ambasador w Paryżu przekazywał: „1. 23 bm. o godz. 15.00 Marchais wręczył mi pismo do Generała Jaruzelskiego (tekst kurierem, także clarisem). Jednocześnie KC FPK o 15.00 zapowiedziało podjęcie inicjatyw, a o 16.00 przekazało tekst listu dziennikarzom. 2. M. podkreślił, że list nie zawiera żadnej zmiany stanowiska FPK. Jest on tylko posunięciem, które stało się możliwym dzięki poprawie sytuacji w Polsce i koniecznym z uwagi na sytuację wewnętrzną Francji oraz potrzebę «wyprowadzenia» przemówienia Mauroy w ZN (23 bm.). [...] 3. Ograniczyłem się do stwierdzenia, iż tekst otrzymujemy właściwie jednocześnie z dziennikarzami i że po jego pobieżnym przeczytaniu stwierdzam, iż widoczny wpływ także sytuacji wewnętrznej Francji. Pierwsze wstępne uwagi: list stanowi nowy etap w stanowisku FPK, publicznie wiążącym nas z linią przemówienia z 13 bm. Z punktu widzenia interesów FPK – zrzeczny. 4. Wyraźne tłumaczenie się i ostentacyjna serdeczność M. i obecnego Gremetza. Prosił, aby właśnie zrozumieć list jako poparcie dla naszego stanowiska w nowej, bezpośredniej formie i w świetle przekazywanej im oceny normalizacji sytuacji w Polsce”; AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 110.

4. Na uwagę zasługują uwagi M. dotyczące:

a) różnic między oficjalną bojowością PS a znacznie większym zrównoważeniem na posiedzeniach Rady Ministrów (nie pierwszy to sygnał, podobne od radzieckich, badamy),

b) oceny kierownictwa FPK, między innymi na podstawie nieudanego strajku generalnego we Francji 21 bm., że istnieje grunt do przejścia do kontrofensywy w sprawach polskich.

/-/ Kułaga

AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 110

509

24 grudnia, notatka informacyjna o stanowisku EWG w sprawie sytuacji wewnętrznej PRL

Warszawa, dn. 24 grudnia 1981 r.

POUFNE
PILNE

NOTATKA INFORMACYJNA

Na osobiste polecenie ministra spraw zagranicznych W. Brytanii Lorda Caringtona zgłosił się do mnie w dniu 22 bm. w trybie pilnym brytyjski chargé d'affaires R. Melhuish w sprawie przekazania informacji od rządów państw członkowskich EWG.

M. odczytał tekst, który określił jako „demarche” rządów „10-tki”:

„Rządy „10-tki” przyjmują z wielkim zaniepokojeniem liczne raporty o tłumieniu praw związkowych, internowaniu, nieludzkich warunkach przetrzymywania, a nawet śmierci w Polsce w ostatnich dniach. Potępiają poważne, jak to wynika z raportów, pogwałcenia praw ludzkich i obywatelskich narodu polskiego. Przyjęli oni do wiadomości wyrażone pragnienie Rady Wojskowej powrotu do odnowy i reformy, ale są zaniepokojeni, że ten wyrażony cel wydaje się trudny do pogodzenia z aktualną sytuacją.

W swojej deklaracji z 15 grudnia ministrowie spraw zagranicznych rządów „10-tki” przedstawili jasno swoje poglądy. „10-tka” uważa, że muszą oni obecnie wyrazić wzrastające zaniepokojenie podzielane przez opinię publiczną i rządy dotyczące rozwoju wydarzeń w Polsce.

Co więcej, są zdania, że w Europie, gdzie wzajemne zaufanie jest oparte na respektowaniu Aktu Końcowego z Helsinek, obecne represje w Polsce stanowią wyraźne pogwałcenie fundamentalnych zasad tego Aktu, czego nie mogą ignorować”.

Nie przyjąłem do wiadomości powyższego oświadczenia.

Kategorycznie odrzuciłem zawarte w nim oskarżenia jako mieszanie się w nasze sprawy wewnętrzne, a ponadto nie oparte na faktach. W świetle przekazywanych przez nas na bieżąco informacji ambasadorom państw zachodnich o rzeczywistym rozwoju sytuacji w Polsce wyraziłem zdziwienie, iż prezentuje się oceny oparte na niepotwierdzonych i fałszywych źródłach. W Polsce nie ma przypadków bezprawia, męczenia ludzi. Wszelkie działania władz są zgodne z prawem i Konstytucją PRL. W związku z tym insynuacje o łamaniu praw są bezpodstawne. Wielokrotnie zwracaliśmy się do naszych partnerów o sprzyjanie wysiłkom rządu na rzecz normalizacji. Czyniliśmy to również wobec W. Brytanii, m.in. w rozmowach z ambasadorem Jamesem, odnosiłem wrażenie, że się rozumiemy.

Informowaliśmy naszych partnerów na Zachodzie, że sytuacja rozwija się w niebezpiecznym kierunku i że czynimy wszystko, by zapobiec katastrofie brzemiennej w skutki nie tylko dla Polski, ale i dla Europy. Nie ukrywaliśmy, że jeśli wysiłki władz na rzecz Frontu Porozumienia Narodowego będą sabotowane przez siły ekstremalne, będziemy zmuszeni uciec się do środków nadzwyczajnych, zgodnie z polską racją stanu.

Byliśmy przekonani, że nasi partnerzy na Zachodzie są zainteresowani stabilizacją sytuacji w Polsce. Obecnie w świetle bezpodstawnej antypolskiej kampanii w państwach zachodnich zadajemy sobie pytanie, czy nie byliśmy w błędzie.

Brytyjski Charge d'Affaires był wyraźnie zmieszany i nie reagował.

/-/ J. CZYREK

AMSZ, Dep. IV 45/84, w. 11

510

24 grudnia, notatka Departamentu III w sprawie Romualda Spasowskiego

Warszawa, dnia 24 grudnia 1981 r.

DEZERCJA ROMUALDA SPASOWSKIEGO, BYŁEGO AMBASADORA PRL W WASZYNGTONIE

1. Romuald Spasowski, lat 60, syn znanego pedagoga, Władysława Spasowskiego, prześladowanego przez okupanta hitlerowskiego, który popełnił samobójstwo w 1941 r. Studia wyższe (fizyka) nieukończone.

W okresie wojny pracował jako robotnik. W 1942 r. wstąpił do PPR.

W latach 1945–1947 służył w Ludowym Wojsku Polskim, pełniąc m.in. funkcję z-cy Szefa Misji Wojskowej w Niemczech Zachodnich¹⁴⁸.

Od tego czasu pracuje nieprzerwanie w służbie dyplomatycznej. W Centrali zajmował stanowiska: naczelnika wydziału, trzykrotnie dyrektora departamentu, a od 1972 r. podsekretarza stanu. Przebywał wielokrotnie na placówkach zagranicznych. Był m.in. posłem PRL w Argentynie, ambasadorem w Republice Indii oraz dwukrotnie ambasadorem w Waszyngtonie.

W 1975 r. na VII Zjeździe PZPR wybrany został członkiem Centralnej Komisji Rewizyjnej.

W życiu rodzinnym przeżywał okresy załamania i różnych trudności, a nawet tragedie – samobójstwo 19-letniego syna w 1970 r.

2. Na ostatniej placówce, w Waszyngtonie, przebywał od kwietnia 1978 r. W listopadzie br. został odwołany do kraju z końcem stycznia 1982 r. Od decyzji tej odwoływał się uważając ją za krzywdzącą. Decyzja o odwołaniu została jednak podtrzymana z uwagi na niezadawalające, szczególnie w ostatnim okresie, wykonywanie swych obowiązków. Decyzję o dezercji podjął po upewnieniu się, że po powrocie do kraju nie obejmie on już żadnego wysokiego stanowiska i przejdzie na emeryturę.

R. Spasowski przy pomocy agentów FBI opuścił swoją rezydencję w sobotę 19 grudnia nie powiadamiając o tym nikogo z pracowników Ambasady. Początkowo Departament Stanu odmówił także wszelkich informacji na jego temat. Dlatego też w pierwszym komunikacie prasowym dla PAP MSZ podał, że R. Spasowski cierpiał na okresowe ataki depresji. Chodziło bowiem o danie mu możliwości ponownego zastanowienia się i stworzenie mu furtki dla ew. wycofania się z zamiaru

¹⁴⁸ W meldunku Zarządu II Sztabu Generalnego WP złożonym 25 grudnia generałowi Florianowi Siwickiemu (szefowi Sztabu) zapisano: „W posiadaniu Zarządu II Sztabu Generalnego znajdują sięteczki pracy Spasowskiego (Archiwum – paczka nr 1564) z okresu jego współpracy z Zarządem II, podczas pobytu na placówce w Londynie na stanowisku I Sekretarza Ambasady w latach 1951–1953. Wynika z nich, że Spasowski był samodzielnym współpracownikiem Zarządu II Sztabu Generalnego, przeszkolonym do prowadzenia pracy wywiadowczej, i występował pod pseudonimem «BERNARD». Centrala utrzymywała z nim łączność bezpośrednią (kurierską i szyfrową). Realizował on zadania informacyjne, rozpracowywał Obiekty Wywiadowczego Zainteresowania oraz prowadził aktywną pracę operacyjną, w tym typowniczo-werbunkową. Spasowski utrzymywał kontakty operacyjne z kilkunastoma obywatelami brytyjskimi, które zostały przerwane z chwilą jego wyjazdu z Londynu. Niezależnie od pracy informacyjnej i operacyjnej Spasowski przysyłał także opinie o wszystkich pracownikach Ambasady z wyjątkiem pracowników Attachatu Wojskowego, z którym nie miał kontaktów służbowych (wywiadowczych). Współdziałał jednak z rezydenturą ówczesnego Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego”; AIPN, 252/93/2.

dezercji. Wykorzystanie w komunikacie faktu występowania stanów depresyjnych było zresztą zgodne z prawdą.

3. Dezercja R. Spasowskiego uznana została zarówno przez kolektyw Ambasady PRL w Waszyngtonie, jak i pracowników całej służby zagranicznej PRL jako akt haniebnej zdrady Ojczyzny i Partii i przejście do obozu zdecydowanych wrogów socjalizmu i Polski Ludowej.

W oświadczeniu dla amerykańskiej prasy, radia i TV R. Spasowski próbował przedstawić swój czyn jako akt walki przeciwko – jak sam to określił – „bezprecedensowym rządóm terroru w Polsce” posługując się przy tym kłamstwami i znaną antykomunistyczną frazeologią imperialistyczną.

W rzeczywistości musiał zdać sobie sprawę, że czasy przywilejów i apanaży, z których korzystał do tej pory bez żadnych skrupułów, skończyły się bezpowrotnie. Zdezerterował w chwili największych trudności, jakie przeżywa Polska Ludowa. Znamienny jest fakt, iż R. Spasowski ściągnął wcześniej do Waszyngtonu swą córkę z zięciem i w ten sposób jego najbliższa rodzina znalazła się na terenie USA.

4. Minister Spraw Zagranicznych PRL wystąpił 21 grudnia br. do Naczelnego Prokuratora Wojskowego o wszczęcie postępowania karnego przeciwko R. Spasowskiemu, którego czyn godzi w podstawowe interesy państwa polskiego¹⁴⁹.

AMSZ, *Dep. III 49/84*, w. 3

511

24 grudnia, pilna notatka z rozmowy ministra spraw zagranicznych z ambasadorem USA

Warszawa, 24 grudnia 1981 r.

Tajne

PILNA NOTATKA

23 bm. przyjąłem Ambasadora Stanów Zjednoczonych Ameryki F. Meehana na jego prośbę. Przekazał list prezydenta Reagana do Premiera W. Jaruzelskiego

¹⁴⁹ Spasowski został skazany zaocznie na karę śmierci, pozbawienie praw publicznych oraz przepadek mienia.

oświadczając, iż nie ma instrukcji, aby wypowiadać się na temat jego zawartości (tłumaczenie listu w załączeniu¹⁵⁰).

Meehan oświadczył, że wprowadzenie stanu wojennego wywołało ogromny szok w społeczeństwie amerykańskim. Nie mogło to nie znaleźć odbicia na stosunkach bilateralnych między naszymi krajami, które do ogłoszenia stanu wojennego w Polsce były ogólnie dobre. Można się było o tym przekonać po atmosferze i rezultatach niedawnej wizyty Wicepremiera Z. Madeja w USA. To Polska, zdaniem Meehana, doprowadziła do zmiany sytuacji w stosunkach dwustronnych przez wprowadzenie stanu wojennego.

Stany Zjednoczone musiały na to zareagować. Meehan interesował się ponadto, czy wysiłki, jakie podjęliśmy w ramach stanu wojennego, przynoszą rezultaty, czy zmniejsza się opozycja, a także czy starania przedstawicieli kościoła katolickiego oraz przebywającej w Polsce misji watykańskiej¹⁵¹ przyczyniają się do normalizacji sytuacji na zasadzie consensusu trzech głównych sił w społeczeństwie polskim. Kluczem do rozwiązania kryzysu jest – według Meehana – dialog z „Solidarnością” i kościołem.

Poinformowałem Meehana o uspokajaniu się sytuacji. Na ogromnym obszarze kraju, we wsiach i w miasteczkach, nikt nie odczuwa stanu wojennego. Zmniejszamy pewne niedogodności związane z wprowadzeniem tego stanu również dla dyplomatów. Ambasadorowie zostaną o tym poinformowani przez wiceministrów Spraw Zagranicznych w dniu 24 bm. M.in. uruchomiona będzie łączność w ramach poszczególnych województw.

Wprowadzenie stanu wojennego nie powinno być dla nikogo obserwującego rozwój sytuacji w Polsce zaskoczeniem ani szokiem. Osobiście informowałem kilku ambasadorów, że dalszy kurs przywódców „Solidarności” na destabilizację kraju i konfrontację zmusi nas do podjęcia nadzwyczajnych kroków. Po Radomiu i Gdańsku stało się jasne, że wzięto kurs na zamach stanu. Dialog i kompromisy kadra „Solidarności” i niektóre placówki zagraniczne brały za oznakę słabości władzy. Jest prawdą, że opinia publiczna reaguje na wydarzenia, ale wiadomo, że jest ona także urabiana, programowana. Dowodem na to były stonowane reakcje amerykańskich środków masowego przekazu w pierwszych dniach po wprowadzeniu

¹⁵⁰ Załącznika nie publikuje się. Wicedyrektor Bogdański informował ambasadę w Waszyngtonie szyfrogramem z 24 grudnia: „M. wręczył Czyrkowi list Reagana do Jaruzelskiego, w którym Reagan: – krytykuje wprowadzenie stanu wojennego, naruszenie praw człowieka i zobowiązań AK KBWE, – zawiesza rozważanie przyznania kredytu dla Polski w wysokości 740 mln dol. na 1982 r., – blokuje niewyeksportowane dostawy mleka i masła w ramach umowy kwietniowej, – zawiesza ubezpieczenia eksportowe Eximbanku na Polski, – odmawia przedłużenia porozumienia o transporcie lotniczym po jego wygaśnięciu 31 marca 1982 r., – zapowiada, że nie przyzna kwot połowowych dla Polski na 1982 r.”; AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 145.

¹⁵¹ Zob. dok. nr 522.

stanu wojennego w porównaniu do wzrastającej krytyki i potępienia w ostatnim okresie. Raz jeszcze domagamy się większej odpowiedzialności za treść audycji nadawanych przez amerykańskie rozgłośnie: Radio Wolna Europa i Głos Ameryki na Polskę i zdania sobie sprawy, do czego przyczynić może się ich obecna działalność.

^dPodjęcie decyzji o wprowadzeniu stanu wojennego w Polsce jest naszą sprawą wewnętrzną^d. ^eW związku z posunięciami rządu amerykańskiego mającymi na celu ograniczenie stosunków dwustronnych stwierdziłem, iż nie do zaakceptowania jest sytuacja, że za podjęcie suwerennych decyzji rząd jakiegokolwiek kraju może być karany czy nagradzany przez inny kraj^e. W praktyce oznaczałoby to, że każde państwo mogłoby podejmować jedynie takie kroki, które odpowiadałyby rządowi Stanów Zjednoczonych, i nie można by rozwiązać żadnego problemu nie po myśli rządu USA. Jest to stanowisko niesłuszne doktrynalnie i z punktu widzenia historycznych doświadczeń.

^dStosowanie broni żywnościowej jest niehumanitarne^d. Wstrzymując kredyty na zakup zbóż oraz dostawy artykułów żywnościowych uderza się ^dw cały naród polski^d. Tego typu polityki nie można uznać za zgodną z prawami człowieka. Dążeniem naszego rządu jest, aby okres obowiązywania stanu wojennego w Polsce był jak najkrótszy. Zależy to od rozwoju sytuacji w kraju, ale także od stanowiska innych rządów, zwłaszcza w kwestii pomocy gospodarczej. ^dKroki zapowiedziane w liście prezydenta Reagana przyczyniają się do przedłużania stanu wojennego, do pogorszenia jakości życia naszego narodu^d. Zadajemy sobie pytanie, ^dczy Stanom Zjednoczonym rzeczywiście zależy na pokojowym i szybkim rozwiązaniu polskich trudności^d, czy też nie mają racji liczni publicyści, politolodzy i politycy amerykańscy, dla których najlepszą opcją ^drozwiązania naszych trudności była by konfrontacja i umiędzynarodowienie kryzysu w Polsce^d. Stopniowanie sankcji ekonomicznych może przyczynić się jedynie do ewolucji sytuacji w tym właśnie kierunku.

^eChcielibyśmy, aby rząd Stanów Zjednoczonych zdał sobie jasno sprawę z możliwych konsekwencji decyzji, jakie podejmuje^e.

Na pytanie o rolę kościoła i Watykanu w normalizowaniu sytuacji w Polsce odpowiedziałem, że biskup Dąbrowski właśnie wraca do Polski, a arcybiskupa Poggi przyjmie wkrótce przewodniczący WRON, gen. armii W. Jaruzelski. Dodałem, iż pomimo dzielących nas różnic jestem optymistą, gdyż stosunki są dobre, a interesy państwa i kościoła w tak zasadniczych sprawach jak np. wola uniknięcia wojny domowej i rozlewu krwi oraz rozwiązania kryzysu naszymi, polskimi, rękami – są zbieżne. Nie będzie natomiast dialogu z ekstremistami z dotychczasowej „Solidarności”, którzy organizację tę traktowali jako opozycyjną partię polityczną zmierzającą de facto do zamachu stanu w Polsce.

512

*25 grudnia, szyfrogram stałego przedstawiciela przy ONZ w Nowym Jorku
o rozmowie ze stałym przedstawicielem ZSRR*

T a j n e
Pilne

Szyfrogram Nr 3780/IV
z Nowego Jorku, nadany 25.12.81, g. 15.00

Wiejacz

Rozmowa z Trojanowskim.

Wymieniliśmy poglądy i przedyskutowaliśmy opcje w związku z nowymi sygnałami (m.in. NYT z 25 bm.), że Waszyngton rozważa postawienie „sprawy polskiej” na forum ONZ i prowadzi akcje wśród sojuszników. Główne konkluzje:

1. Rozważenie tego wariantu, ew. sama dyskusja w ONZ są elementem presji propagandowej i psychologicznej; mimo braku podstaw prawnych i faktycznych (spokój w kraju) o przeprowadzeniu debaty zdecyduje stosunek głosów w RB lub ZO.

2. T. ocenia, że większość posiadanych informacji wskazuje, że Waszyngton nie wniesie obecnie formalnie sprawy na forum ZO lub Rady, zwłaszcza przy po-myślnym rozwoju sytuacji w Polsce; prawdopodobne natomiast będą napastliwe wypowiedzi, niejako na marginesie dyskusji na inny temat.

3. W przypadku decyzji o wniesieniu sprawy w ONZ należy raczej oczeki- wać debaty w RB, gdzie Amerykanom łatwiej będzie zdobyć 9 potrzebnych głosów (poza ZSRR i Polską można liczyć na sprzeciw Gujany, Jordanii, Panamy i Ugandy), w tym przypadku debata może mieć miejsce raczej po nowym roku.

4. Ponieważ wg oficjalnych wypowiedzi amerykańskich (Kirkpatrick cytowa- na w NYT) postawienie sprawy w ONZ jest rozważane, niezależnie od rozmów w N. Jorku wskazane jest zapobiegawcze działanie w stolicach członków RB (poza mocarstwami i w/w również Irlandii, Hiszpanii, Togo, Japonii i Zairu).

Uzgodniliśmy, że prześlemy wspólnie wniosek do Warszawy i Moskwy o przeprowadzeniu przez nasze placówki w państwach-członkach RB (zwłaszcza w składzie po 1.1.82) pilnych rozmów wskazujących na wewnętrzny charakter sprawy i brak jakichkolwiek podstaw dla debaty na forum ONZ.

T. uważa takie działanie za konieczne, szczególnie w świetle sygnałów o naciśkach USA na niektóre z tych państw.

Prosimy o ew. reakcje.

/-/ Wyzner

^bOdpowiednią instrukcję przekazujemy do wym. stolic^b ^fWiejacz^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 103

513

*25 grudnia, szyfrogram ambasady w Tokio do kierownika WZ KC PZPR:
rezolucja POP PZPR przy placówce w sprawie Zdzisława Rurarza*

T a j n e

Szyfrogram Nr 3758/IV
z Tokio, nadany 25.12.81, g. 15.50

Natorf

Rezolucja POP PZPR przy Ambasadzie PRL w Tokio podjęta jednomyślnie na zebraniu nadzwyczajnym w dniu 24.12.1981 r.

„My, członkowie POP PZPR przy Ambasadzie PRL w Tokio, potępiamy haniebnny czyn, jaki stanowi dezercja byłego ambasadora Z. Rurarza. Krok ten godzi w żywotne interesy naszego państwa i partii. Jest zdradą Ojczyzny w chwili, kiedy wszystkie patriotyczne siły w kraju jednoczą się w obronie socjalizmu i przezwyciężeniu kryzysu gospodarczego.

Opuszczenie przez Rurarza ważnego posterunku, na który skierowała go partia i najwyższe władze państwowe, jest jaskrawym przejawem degradacji moralnej i wymaga przykładowego ukarania. Czyn ten nie zachwiał w najmniejszym stopniu naszą postawą jako członków partii i nadal z pełnym oddaniem będziemy służyć realizacji interesów naszego państwa i narodu.

Domagamy się od władz odpowiedzialnych za nominacje na polskich placówkach za granicą konsekwentnego stosowania wnikliwej selekcji kandydatów na stanowiska dyplomatyczne, która łączyć będzie kryteria zawodowe, moralne i ideowe, a także przeprowadzenia weryfikacji dotychczasowych decyzji kadrowych¹⁵².

¹⁵² W meldunku Zarządu II Sztabu Generalnego WP złożonym 25 grudnia generałowi Siwickiemu zapisano: „Ze względu na zajmowane stanowiska służbowe i możliwości

Organizacja partyjna przy Ambasadzie PRL w Tokio wyraża swoje pełne poparcie dla działalności WRON pod przywództwem W. Jaruzelskiego oraz wzywa wszystkie organizacje partyjne i kolektywy pracownicze polskich placówek za granicą do zdecydowanej obrony interesów Polski i socjalizmu”.

/--/ Skowron

AMSZ, ZD 23/84, w. 15, t. 133

514

*25 grudnia, notatka informacyjna
z rozmowy dyrektora Departamentu IV z ambasadorem Szwajcarii*

Warszawa, dn. 25 grudnia 1981 r.

POUFNE

NOTATKA INFORMACYJNA z rozmowy z ambasadorem Szwajcarii Rogerem E. Campiche w dniu 18.XII.1981 r.

1. W związku z informacją na temat planowanego przez przebywających w Europie Zachodniej członków władz „Solidarności” spotkania w Zurychu (19 bm.), mającego na celu koordynację działań wobec rządów zachodnich w sprawie ich interwencji na wprowadzenie stanu wojennego w Polsce, stwierdziłem, że tego

wyjazdów za granicę w październiku 1956 r. Zdzisław RURARZ pozyskany został przez Zarząd II Sztabu Generalnego w charakterze współpracownika. [...] W okresie od października 1956 r. do kwietnia 1957 r. został on przeszkolony w zakresie zasad i metod prowadzenia pracy wywiadowczej. Przed wyjazdem na placówkę do Waszyngtonu w 1962 r. został dodatkowo przeszkolony i otrzymał zadania wywiadowcze do realizacji na terenie Stanów Zjednoczonych. Otrzymane zadania wywiadowcze nie zostały przez Z. RURARZA zrealizowane. Przed wyjazdem na placówkę do Genewy w 1969 r. Z. RURARZ został przygotowany do prowadzenia pracy wywiadowczej na terenie Szwajcarii i otrzymał odpowiednie zadania. Za okres pobytu w Szwajcarii otrzymał negatywną ocenę za realizację naszych zadań. Na realizację zadań przez Z. RURARZA nie nalegano ze względu na fakt pozyskania go do współpracy przez płk GRONIEWICZA, który później wyjechał na Zachód, pewne oznaki zainteresowania jego osobą ze strony służb specjalnych Stanów Zjednoczonych oraz chęć wykorzystywania przez niego współpracy z Zarządem II Sztabu Generalnego do realizacji własnych celów, w tym budowania własnej kariery zawodowej”; AIPN, 252/93/2.

typu działania mogą wywrzeć niekorzystny wpływ na normalizację życia w kraju oraz komplikować stosunki polsko-szwajcarskie¹⁵³. Campiche, zaznaczając, że nie jest specjalistą z dziedziny prawa, wyraził przekonanie, że władze szwajcarskie nie dopuszczą do żadnych działań, które byłyby sprzeczne z normami prawa obowiązującego w jego kraju. Powołał się także na zakaz wypowiedzi politycznych, który obowiązuje przebywających w Szwajcarii uchodźców.

Początkowo wskazując na trudności wynikające z obecnych ograniczeń systemu łączności Campiche wyraził wątpliwości, czy będzie mógł w odpowiednim czasie poinformować MSZ Szwajcarii o stanowisku władz polskich. Po przypomnieniu o możliwości przekazania informacji drogą radiową ambasador zapewnił, że powiadomi swe władze.

2. Przekazałem ambasadorowi demarche w związku z oficjalnymi wypowiedziami członków rządu Szwajcarii, że wprowadzenie stanu wojennego w Polsce jest niezgodne z prawem.

Campiche sugerował, że wypowiedzi te dotyczą kwestii łamania praw człowieka. Stwierdziłem, że polskie władze działają w ramach prawa. Wskazałem też na różnice między aresztowaniem a internowaniem oraz na dekret o abolicji. Wyraziłem opinię, że zgodnie z Konstytucją wprowadzenie stanu wojennego było koniecznością, mającą na celu uniknięcie konfrontacji i przelewu krwi. Ambasador zapewnił, że przekaze nasze zastrzeżenia swym władzom.

3. W toku dalszej rozmowy Ambasador pytał o reperkusje wydarzeń w Katowicach i Gdańsku. W odpowiedzi poinformowałem go o sytuacji i wskazałem na oznaki normalizacji życia, w tym na stanowisko Kościoła. Campiche wyraził nadzieję, że stan wojenny trwał będzie jak najkrócej. Stwierdziłem, że jest to życzenie nas wszystkich.

Na uwagi dotyczące pewnych ograniczeń dla korpusu dyplomatycznego odpowiedziałem, że mają one jedynie na celu zapewnienie bezpieczeństwa przedstawicielstw dyplomatycznych oraz ich pracowników.

/-/ E. Noworyta

AMSZ, Dep. IV 45/84, w. 5

¹⁵³ Zob. dok. nr 477.

515

*26 grudnia, szyfrogram ambasadora w Paryżu
o rozmowie z ministrem spraw zagranicznych Francji*

T a j n e
Specjalnego znaczenia
Do rąk własnych
Natychmiast

Szyfrogram Nr 3778/IV
z Paryża, nadany 26.12.81, g. 17.00

Czyrek

Kolejna rozmowa w „cztery oczy” z Cheysson, na jego prośbę, 26 bm., 14.30.
Synteza:

1. Dialog francusko-polski musi być wznowiony, takie jest stanowisko Mitterranda.

2. Francja wierzy, że zostaną zachowane fundamentalne treści zmian ostatnich 18 miesięcy w Polsce. Ch., powołując się na rozmowę z generałem Jaruzelskim, stwierdził, że ufa w szczerść jego intencji.

3. Problem Polski i stosunki polsko-francuskie nie mogą stać się funkcją różnic między dwoma wielkimi [mocarstwami?].

4. Francja zdaje sobie sprawę ze znaczenia materialnych uwarunkowań, niezależności naszych rozwiązań i stosunków polsko-francuskich. Zrozumiałem, że chodzi o sprawy gospodarcze. Francja nie pójdzie w ślady USA, co nie oznacza, iż w innych sprawach nie będzie zbieżności z USA.

5. Do misji emisariuszy Francja przywiązuje bardzo dużą wagę. Rozumiejąc nasze trudności – prosi o zrozumienie ich problemów. Stąd postulat, aby – niezależnie od wymienionych w rozmowie porannej oficjalnych punktów widzenia – rozważyć możliwość skontaktowania się z 1–2 przywódcami związkowymi (bez wymieniania Wałęsy).

6. Jeśli nie uda się załatwić sprawy w świetle powyższych jego stwierdzeń, będziemy szukać innych form dialogu.

7. Ze swej strony rozwinąłem szeroko dotychczasową linię argumentacji, łącznie z krytyką stanowiska Francji¹⁵⁴.

/-/ Kułaga

AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 110

516

*26 grudnia, notatka informacyjna
z rozmów dyrektora Departamentu IV z ambasadorami Danii i Grecji*

Warszawa, dn. 26 grudnia 1981 r.

Poufne

NOTATKA INFORMACYJNA z rozmów z ambasadorami Danii i Grecji, 23.12.81 r.

Oba wymienione państwa zajmują wyważone stanowisko wobec wydarzeń w Polsce, wykazują zrozumienie dla przyczyn wprowadzenia stanu wojennego oraz traktują podjęte kroki jako naszą sprawę wewnętrzną. Intencją rozmów było zasygnalizowanie ambasadorom, że dostrzegamy i doceniamy takie podejście. Istotniejsze stwierdzenia ambasadorów:

1. Dania. Rząd nie dramatyzuje sytuacji i wyraża nadzieję, że sytuacja w Polsce unormuje się drogą pokojową. Nerwową kampanię polityczną i propagandową wokół Polski będą podważać kolejne przejawy normalizacji, ^dprzywracanie metod politycznych^d i znoszenie restrykcji.

Nawiązanie do wizyty Min. J. Czyrka i zainteresowanie dalszymi kontaktami na wysokim szczeblu. Pozytywne nastawienie do współpracy gospodarczej i kredytowej oraz potwierdzenie pomocy wartości 4 mln duńskich koron (poprzez organizację Czerwonego Krzyża).

¹⁵⁴ Wcześniejszym szyfrogramem, z 17 grudnia, ambasador w Paryżu informował: „Wezwał mnie Dufourcq w trybie natychmiastowym w imieniu Cheysson. Złożył «kategoryczny protest przeciwko systematycznemu, rozmyślnemu zakłócaniu łączności Ambasady Francji w Warszawie». Określił jako pogwałcenie prawa międzynarodowego. Zażądał wyjaśnień i natychmiastowego zaprzestania”; AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 110.

Ze spraw szczegółowych prośba o ułatwienie wyjazdu mieszanym małżeństwom (kilka przypadków) i przywrócenie łączności telefonicznej między ambasadą a rezydencją.

Z mojej strony zasygnalizowałem sprawę ochrony naszej placówki w Kopenhadze w świetle pogroźek „komanda 13 grudnia”¹⁵⁵. Ambasador zapewniał pełną współpracę ze strony duńskich władz, chociaż raczej minimalizował niebezpieczeństwo terrorystycznych akcji przeciwko polskiej ambasadzie.

2. Grecja. Rząd odnosi się niechętnie do aktywizowania działalności międzynarodowej wokół Polski, aby zapobiec zaostrzeniu kryzysu w naszym kraju i wzrostowi napięcia w Europie. Odnosi się z niechęcią do prób wywierania nacisku przez Francję na zaostrzenie reakcji socjaldemokratycznych rządów. Unika też podejmowania oświadczeń potępiających wprowadzenie stanu wojennego mimo nacisków opozycji. Jest zainteresowany szybką normalizacją życia w Polsce ze względu na jej rangę intelektualną i moralną wśród narodów europejskich oraz dla ożywienia procesów odprężeniowych. Obaj ambasadorzy wiązali wyprowadzenie Polski z kryzysu z dalszym dialogiem rządu z kościołem i zw. zawodowymi oraz realizacją idei porozumienia narodowego.

Poparcie dla kontynuacji polsko-greckiego dialogu politycznego i współpracy gospodarczej, w tym naszych starań o sfinansowanie kosztów transportu cytryn i oliwy zakupionych w ramach greckiego kredytu. Ze spraw szczegółowych – trudności telekomunikacyjne.

3. Celowe jest podtrzymywanie tych pozytywnych tendencji i aktywizowanie dialogu z takimi krajami jak Dania i Grecja mimo koncentracji uwagi na innych, ważniejszych państwach europejskich. Rzetelny i przychylny stosunek Danii i Grecji zasługuje na uwzględnienie przy rozpatrywaniu niektórych ich postulatów.

/-/ E. Noworyta

AMSZ, Dep. IV 45/84, w. 11

¹⁵⁵ Zob. przyp. 141 do dok. nr 503.

517

*26 grudnia, notatka informacyjna o stanowisku państw zachodnich
w sprawie sytuacji wewnętrznej PRL*

Warszawa, dn. 26 grudnia 1981 r.

POUFNE

NOTATKA INFORMACYJNA

Ewolucja stanowiska rządów zachodnioeuropejskich wobec wydarzeń w Polsce

I. Początkowe reakcje rządów zachodnioeuropejskich na wprowadzenie stanu wojennego w Polsce były ostrożne i wyczekujące. Akcentowano przede wszystkim:

a) nadzieję, że kryzys zostanie rozwiązany własnymi siłami w warunkach nieingerencji z zewnątrz,

b) oczekiwanie, że wprowadzenie stanu wojennego nie zahamuje procesu odnowy i reform.

Ta ogólna tendencja znalazła wyraz we wspólnej deklaracji min. S.Z. EWG w Londynie 15 bm. Ze strony niektórych państw wyrażono ponadto zamiar ograniczenia niektórych form współpracy gospodarczej.

II. W miarę rozwoju wydarzeń stanowisko rządów Europy Zachodniej uległo zaostrzeniu. Wzmogła się także presja czynników związkowych, partii politycznych, zwłaszcza socjalistycznych, oraz zwiększył się nacisk USA na państwa zachodnioeuropejskie. Zacieśniona została koordynacja w sprawach polskich w ramach EWG i NATO.

Wyraziło się to w serii nowych oświadczeń i wypowiedzi rządowych oraz rezolucji parlamentarnych.

1) Podtrzymywano w nich dotychczasowe stanowisko podkreślające konieczność, by Polska rozwiązała problemy własnymi siłami, bez ingerencji zewnętrznej, chociaż w niektórych ocenach zaczęto rozwijać myśl, że akcja WRON stanowi interwencję radziecką „polskimi rękami” oraz że polski kryzys stanowi groźbę dla pokoju i odprężenia (Włochy).

Pozytywniej na tym tle przedstawia się stanowisko czynników oficjalnych Grecji, Danii i Norwegii, które wyraziły zrozumienie dla okoliczności uzasadniających wprowadzenie stanu wojennego, a także władz miejskich zachodniego Berlina, uznających w aktualnej sytuacji wprowadzenie stanu wojennego jako „mniejsze zło” od grożącej alternatywy konfrontacji.

2) Powszechnie wyrażono potępienie dla zastosowanych środków, określając je jako sprzeczne z prawami człowieka i postanowieniami AK KBWE; niektóre parlamenty (m.in. RFN, Włoch) zobowiązały swe rządy do podjęcia kroków, które zmusiłyby rząd polski do zaprzestania aktów represji.

3) Podjęte zostały próby umiędzynarodowienia sytuacji w Polsce; wyraziło się to w postawieniu sprawy polskiej na spotkaniu madryckim przez Francję, koncepcji Mitterranda wprowadzenia tego tematu pod obrady ONZ, propozycji wysłania do Polski misji badawczej MOP, omawianiu spraw polskich w organach wspólnoty zachodnioeuropejskiej i NATO, na międzynarodowych konferencjach partii (socjaldemokratycznych) i związków zawodowych.

4) Zapowiedziano wprowadzenie restrykcyjnych posunięć w odniesieniu do pomocy dla Polski i w rozwiązywaniu naszych problemów finansowych, jednak do granic bezpieczeństwa własnych interesów. W zasadzie istnieje zgodność wszystkich państw zachodnioeuropejskich co do wstrzymania rozmów na temat refinansowania długów na 1982 r. Jeżeli chodzi o pomoc żywnościową, to wyrażana jest nadal gotowość jej kontynuowania (RFN, Francja), ale w zakresie zaciągniętych już wobec Polski zobowiązań i o charakterze charytatywnym.

Co do nowych form pomocy wysuwane są warunki: EWG uzasadnia np. realizację III transzy dostaw od rozwoju wydarzeń w Polsce, RFN nie wykluczając możliwość udzielenia dalszej pomocy uzależnia jej udzielenie od aprobaty Bundestagu. Konstruktyniejszą pozycję zajęła Międzynarodówka Socjalistyczna wzywając do niewywierania presji gospodarczej na Polskę. W zasadzie stanowisko głównych państw zachodnioeuropejskich skłania się do zawieszenia kredytów finansowych z ew. kontynuowaniem pomocy żywnościowej przy gwarancjach odnośnie jej dystrybucji.

III. Pomimo prób USA, o czym świadczy m.in. misja Eagleburgera, ujednolicenia stanowiska państw zachodnioeuropejskich z posunięciami amerykańskimi w dalszym ciągu państwa zachodniej Europy zachowują pewien dystans wobec twardego stanowiska Waszyngtonu, a w niektórych z nich wyrażono jego krytykę (m.in. kanclerz Austrii, środki przekazu w RFN, działacze SPD w RFN). Można założyć, że pomimo ogólnego zaostrzenia stanowiska państw zachodnich, które starają się wywierać silną presję na Polskę w celu uzyskania zwolnienia internowanych osób i odwołania stanu wojennego (wyraziło się to szczególnie w rezolucji Bundestagu), w ich podejściu do spraw polskich nadal utrzymywają się różnice. Należy oczekiwać, że najbardziej skrajne stanowisko będzie nadal zajmować Francja i Szwecja, bardziej umiarkowane Wielka Brytania i RFN (m.in. ze względu na swoje ogólne cele polityczne, w tym również politykę wobec ZSRR, zwłaszcza po wizycie w Bonn L. Breżniewa), a także inne, mniejsze, państwa (Dania, Grecja, Norwegia, Hiszpania).

IV. Na podstawie oceny stanowiska państw zachodnioeuropejskich można oczekiwać, że:

1. postępy w realizacji założonych w programie WRON celów: umocnienie władzy, opanowanie rozkładu gospodarczego i stabilizacja polityczno-społeczna, w oparciu o reformy i na bazie porozumienia narodowego, a tym samym usunięcie zagrożenia dla układu sił w Europie, jakie wynikało z sytuacji w Polsce, a także stopniowe usuwanie ograniczeń stanu wojennego – będą wywierały uspokajający wpływ na stanowisko rządów zachodnioeuropejskich i neutralizowały naciski USA,

2. kontynuowane, a nawet wzmagane będą akcje propagandowo-polityczne (w tym również o charakterze międzynarodowym) przez czynniki zimnowojenne i antysocjalistyczne dla podważenia założeń WRON i działań zmierzających do stabilizacji sytuacji w kraju, a nawet podżegania do oporu wobec zarządzeń władz.

/–/ E. Noworyta

AMSZ, DSiP 27/84, w. 2

518

*28 grudnia, szyfrogram ambasadora w Kinszasie
o rozmowie z ambasadorem USA w sprawie Romualda Spasowskiego*

T a j n e
do rąk własnych

Szyfrogram Nr 3826/IV
z Kinshasy, nadany 28.12.1981, 09.20

C z y r e k

Wasz 8834¹⁵⁶.

27 bm. Robert Bigger Oakley, tut. amb. USA, bliski znajomy Spasowskiego, wspomniał „w najgłębszej tajemnicy”, iż otrzymał z DS „szkic” o mnie w oparciu o informację ww. Wykorzystałem okazję przede wszystkim do zdezwuowania wiarygodności S. oraz czegokolwiek, co może przekazać ten renegat i zdrajca.

Polemizując oraz gloryfikując go, R.B.O. „popisał się” przytoczeniem danych ze „szkicu”, m.in. o mojej wspólnej z amb. ZSRR (obecnie w Szwecji) działalności

¹⁵⁶ Dok. nr 483.

w Bagdadzie w 1963 r., mającej na celu ratowanie życia członków kierownictwa Komunistycznej Partii Iraku i ich rodzin po obaleniu A.K. Kassema. Nota bene wytyczne w tej sprawie placówka nasza otrzymała z MSW od tow. Sokolaka, a z MSZ od S. – wówczas dyr. Dep. V.

Wniosek.

Z okoliczności, iż w tak krótkim okresie, jaki minął od jego dezercji, S. „zdążył dojść” do tak marginalnej postaci, wynika, że już od dawna współpracował z Amerykanami. Ponadto niezbyt wiele cennego ma im do zaoferowania.

/-/ Dedo

AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 72

519

*28 grudnia, szyfrogram ambasady w Madrycie
w sprawie hiszpańskich reakcji na wydarzenia w Polsce*

T a j n e

Szyfrogram Nr 3844/IV
z Madrytu, nadany 28.12.81, g. 11.00

C z y r e k

“Wasz 8963^{e157}.”

Kontakt na wysokim szczeblu należy ocenić pozytywnie. Nie można jednak przesądzić jego efektów bezpośrednich, ponieważ:

– Hiszpanie patrzą na nasze wydarzenia przez pryzmat swojej własnej sytuacji wewnętrznej (obawy przed rebelią wojskową i przerwaniem procesu demokratyzacyjnego),

¹⁵⁷ Okólnikiem z 24 grudnia skierowanym do ambasad w Paryżu, Kolonii, Rzymie, Brukseli, Hadze, Sztokholmie, Helsinkach, Wiedniu, Bernie, Madrycie i Lizbonie minister spraw zagranicznych przekazywał: „Rozważamy wysłanie po 1 stycznia członka kierownictwa lub centralnego aktywu PZPR celem odbycia rozmów z kierownictwem partii, spotkań w wybranych środowiskach dla wyjaśnienia aktualnej sytuacji w Polsce, w PZPR, konieczności wprowadzenia stanu wojennego. Można by ew. zaaranżować również rozmowy z przedstawicielami władz. Proszę o ustosunkowanie się co do celowości takiej akcji i ew. sugestie organizacyjne ‘i personalne, kto na Waszym terenie ma dobrą pozycję i kontakty’”; AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148.

– socjaliści zabiegają wszelkimi sposobami o umocnienie swej „wiarygodności”, aby pozwolono im przejąć władzę po wyborach w 1983 r.,

– również KPH obawia się prób podważania jej „demokratycznych” intencji i dalszej utraty wpływów w społeczeństwie w konkurencji z PSOE. Podobne zjawisko występuje w stosunkach komisji rob. z UGT.

Rząd, partia rządząca i generalnie prawica oceniają naszą sytuację z optyki natowskiej i walki ideologicznej w skali globalnej. Za sprawą Watykanu do kampanii propagandowej włączył się kościół, zalecając modły za „cierpiący” naród polski. Kampania służy akcesowi H. do paktu i odwraca uwagę od nabrzmiałych wewnętrznych problemów socjalnych¹⁵⁸.

W związku z powyższym oceniamy, że nie chodzi o zrozumienie naszej sytuacji, ponieważ jest ona i była dostatecznie jasna, zwłaszcza w płaszczyźnie ekonomicznej, lecz o pretekst dla szerokiej kampanii antykomunistycznej, zwróconej również przeciwko Zw. Radzieckiemu.

W razie decyzji przyjazdu przedstawiciela kierownictwa sugeruję kanał ekonomiczny. Pozwoliłoby to uniknąć odczytania tego kroku jako słabości naszych władz wobec nacisków Zachodu.

Proponuję spotkanie z wicepremierem d/s ekonomicznych i ministrem gospodarki, socjaldemokratą Garcia Diez. Natomiast w płaszczyźnie wyłącznie politycznej neutralnym rozmówcą rządowym byłby – poza ministrem SZ – wicepremier d/s politycznych Martin Villa, co byłoby niekorzystne (wydarzenia polskie ocenił on jako wynikające z „samej istoty komunizmu”). W każdym przypadku należałoby spotkać się z kierownictwami KPH, PSOE, komisji robotniczych oraz środkami przekazu.

/–/ Polański

AMSZ, ZD 23/84, w. 9, t. 88

¹⁵⁸ Mowa o działaniach związanych z przystąpieniem Hiszpanii do NATO 30 maja 1982 r.; zob. też dok. nr 251.

520

*28 grudnia, szyfrogram konsula generalnego w Chicago
w sprawie demonstracji przed gmachem placówki
i działań środowisk polonijnych*

T a j n e

Szyfrogram Nr 3909/IV
z Chicago, nadany 28.12.81, g. 16.30

Pichla – Pawliszewski do wiadomości

1. Przez cały ubiegły tydzień odbywały się wieczorne demonstracje (maksimum do 50 osób) organizowane przez grupę „Pomost”. Sporadycznie pikietowano w ciągu dnia. Szkód nie wyrządzono. Od 24 do 27 bm. czteroosobowa grupa Kongresu Polonii Amerykańskiej (niedawno przybyli z Polski) urządziła w niedalekiej odległości od Konsulatu 72-godzinną głódówkę. 27 bm. wydział stanowy KPA (znaczną aktywność Pucińskiego, a także Włodarczyka; Mazewski nieobecny w Chicago) zorganizował marsz protestacyjny przed Konsulat. Uczestników ponad 15 tys., wg policji nawet blisko 50 tys. B. wiele osób z Polski. Niesiono m.in. flagi: bułgarską, czeskosłowacką, serbską i afgańską. Spalono flagi radzieckie. Znaczne szkody: wybito kilka szyb, obrzucono front budynku farbami i jajkami. Policja zbyt bierna. W porozumieniu z ambasadą 28 bm. wręczyłem tut. przedstawicielowi DS pisemny protest (poprzednio omawiałem z nim dwukrotnie sprawę zapewnienia bezpieczeństwa). Przyjął stwierdzając, że jest to wynikiem nacisku lokalnych polityków.

Na najbliższą większą demonstrację (noc sylwestrowa – „Pomost”) cała ulica ma być zablokowana.

2. Uważamy, że marsz protestacyjny został zorganizowany przez KPA, m.in. aby – w kontekście dużej aktywności „Pomostu” – nie można było mu zarzucić bierności i pod naciskiem elementów skrajnych (kombatanci). W prasie polonijnej narasta agresywność pobudzająca emocje.

3. Reakcje Polonii na wystąpienie Reagana 23 bm. mieszane. Wielu (zwłaszcza działacze KPA) dzieląc oceny polityczne R. domaga się ostrzejszych kroków wobec ZSRR, podjęcia sprawy w ONZ oraz inspekcji miejsc internowania przez MCK. Odnotować należy zupełny dotychczasowy brak reakcji Administracji na postulaty KPA w sprawach imigracyjnych i utrzymania pomocy żywnościowej.

Nasze kontakty z prasą amerykańską korzystne dla prezentowania naszego stanowiska. Dominuje jednak historyczne i skrajnie nieprzychylnie przedstawianie sytuacji w Polsce.

4. Ilość interesantów duża i bez kłopotów. Wiele pytań co do sposobu powrotu do Polski.

5. 23 bm. egzekutywa POP przyjęła uchwałę potępiającą dezercję Spasowskiego.

/–/ Białý

AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 37

521

*28 grudnia, szyfrogram dyrektora Departamentu Łączności
do ambasady w Tokio w sprawie Zdzisława Rurarza*

Warszawa, dn. 28 grudnia 1981 r.

T a j n e

^dNATYCHMIAS^d

SZYFROGRAM Nr 9010^c

TOKIO – SKOWRON

W związku z dezercją ambasadora:

1. Powołajcie komisję pod Waszym przewodnictwem celem dokładnego zbadania i udokumentowania wszystkich okoliczności i elementów związanych z dezercją R.

2. Sprawdźcie wszystkie dokumenty i informacje, które miał ostatnio R., oraz czy mógł zabrać lub przekazać wcześniej tajne dokumenty w formie oryginału, odpisu, fotokopii itp. Czy są może jakieś ślady wykonywania fotokopii.

3. Przeanalizujcie chronologicznie:

- wszelkie kontakty w/w z obywatelami amerykańskimi oraz z ambasadą USA,
- wcześniejsze objawy, symptomy, uwarunkowania oraz sam przebieg dezercji z uwzględnieniem miejscowych warunków (rezydencja przy ambasadzie), informacji podanej przez w/w w 351¹⁵⁹ oraz następnych przekazywanych przez Was.

4. Przeanalizujcie, czy działania R. na terenie Japonii były zgodne z interesami kraju, zaleceniami Centrali, czy Centrala była informowana prawidłowo

¹⁵⁹ Dok. nr 481.

lub dezinformowana, czy w/w w ostatnich dniach działał sam lub przy pomocy i udziale innych osób – z jakich środowisk się wywodzących.

5. Czy i jaką rolę w dezercji mogli odegrać miejscowi pracownicy lub osoby z zewnątrz utrzymujące kontakt z R.

6. Komisja winna udokumentować oświadczeniami pracowników wszystkie te elementy, które są ważne w sprawie i mogą być przydatne Kierownictwu w dalszych przedsięwzięciach.

7. Zachować ostrożność, dyscyplinę (np. informowanie o kontaktach) i właściwą atmosferę na placówce.

8. Wytyczne zawarte w Naszej 8718¹⁶⁰ zweryfikujcie odpowiednio do sytuacji powstałej w placówce po dezercji R. Zwróćcie uwagę na zachowanie się i reakcję pracowników miejscowych. W zależności od sytuacji podejmujcie odpowiednie środki.

9. Komisja winna przeprowadzić dokładną kontrolę rezydencji i gabinetu. W protokole ująć wykaz znalezionych rzeczy, notatek itp. Sprawdzić ew. zadłużenia oraz czy nie przywłaszczył sobie przedmiotów stanowiących własność placówki – Skarbu państwa¹⁶¹.

10. Uczulcie pracowników i rodziny na ewentualne próby dotarcia do nich służb specjalnych, dziennikarzy itp., na wywieranie na nich różnych nacisków lub namawianie do dezercji. Przypomnijcie o obowiązku informowania o każdym incydencie.

11. Czy w ostatnim okresie R. korzystał z kabiny, skontrolujcie ją dokładnie.

12. Należy dokonać zmian zamków, kluczy, do których miał dostęp R.

13. Istotne ustalenia w sprawie przekazujcie na bieżąco.

^fGorzelańczyk^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 15, t. 134

¹⁶⁰ Zob. przyp. 63 i 64 do dok. nr 422.

¹⁶¹ Wcześniejszym szyfrogramem, z 25 grudnia, ambasada w Tokio informowała: „Wczoraj o 24.00 MSZ zawiadomił, że samochód ambasady jest do odebrania na parking hotelu New Otani – klucze były w MSZ. Dziś odebraliśmy – wszystko w porządku, ale nie zostawił kluczy do rezydencji i kasy. Wymieniliśmy zamki i rozbiliśmy kasę. Niczego nie brakuje”; AMSZ, ZD 23/84, w. 15, t. 133.

522

*28 grudnia, pilna notatka z rozmowy ministra spraw zagranicznych
z szefem Zespołu Stolicy Apostolskiej
ds. Stałych Kontaktów Roboczych z Rządem PRL*

Warszawa, dn. 28.XII.1981 r.

TAJNE

PILNA NOTATKA

z rozmowy z abp. L. Poggim, kierownikiem Zespołu
d/s Stałych Roboczych Kontaktów Stolicy Apostolskiej z Rządem PRL

W dniu 24 grudnia 1981 r. przyjąłem przebywającego w Polsce specjalnego wysłannika Stolicy Apostolskiej abp. L. Poggi'ego, któremu towarzyszył ks. prałat J. Bolonek.

W rozmowie przedstawiłem przyczyny, które skłoniły władze PRL do wprowadzenia stanu wojennego.

Podkreśliłem, że przebywając ostatnio w Rzymie¹⁶² przedstawiłem papieżowi Janowi Pawłowi II i Sekretarzowi Stanu abp. A. Casaroli'emu charakterystykę ówczesnej sytuacji społeczno-politycznej w Polsce, wskazując na wynikające z niej niebezpieczeństwa.

Stwierdziłem wtedy m.in., że jeśli nie nastąpi zasadniczy zwrot w tendencjach występujących w kierownictwie „Solidarności”, to kraj będzie spychany ku wojnie domowej ze wszystkimi jej implikacjami wewnętrznymi i zewnętrznymi, a władze staną przed koniecznością zastosowania środków nadzwyczajnych. Odniosłem wrażenie, że przedstawiona przeze mnie ocena i przekazane w tych rozmowach informacje zostały dobrze zrozumiane w Stolicy Apostolskiej. Takie też sprawozdanie przedłożyłem kierownictwu po powrocie z Watykanu. Ponadto stanowisko abp. J. Glempa, jakie zajął on po swoim pobycie w Rzymie, odebraliśmy jako potwierdzenie zrozumienia Stolicy Apostolskiej dla naszych wysiłków. Ten pozytywny stosunek Stolicy Apostolskiej wysoko sobie cenimy.

Następnie zwróciłem uwagę abp. L. Poggi'ego na fakt, że idea FPN została odrzucona przez siły ekstremalne mimo spotkania Premiera PRL gen. W. Jaruzelskiego, Prymasa Polski abp. J. Glempa i Przewodniczącego NSZZ „Solidarność” L. Wałęsy. Odpowiedzią stało się nasilenie akcji strajkowych. Posiedzenie „Solidarności” w Radomiu, a następnie Komisji Krajowej w Gdańsku jednoznacznie

¹⁶² Zob. dok. nr 268 i 302.

potwierdziły linię na konfrontację i przejęcie władzy. Pragnąc uniknąć najgorszego, władze polskie zdecydowały się na podjęcie środków nadzwyczajnych. Podkreśliłem, że nie działaliśmy z zaskoczenia, uprzedzaliśmy, apelowaliśmy. Środki, jakie zostały podjęte, są zgodne z Konstytucją PRL, twierdzenia o rzekomym łamaniu praworządności są bezzasadne.

Następnie podjąłem sprawę listu Jana Pawła II do gen. W. Jaruzelskiego. Wyraziłem ubolewanie, że treść listu została udostępniona wielu Ambasadom w Rzymie, zanim otrzymał go adresat.

Poggi odparł, że treść listu została najpierw przekazana rządowi PRL za pośrednictwem K. Szablewskiego, a dopiero potem udostępniona innym rządowi – uczestnikom KBWE.

Nawiązując do międzynarodowych reperkusji wydarzeń w Polsce stwierdziłem, że następuje to, czego pragnęliśmy uniknąć, a mianowicie próby wykorzystywania tzw. karty polskiej dla komplikowania sytuacji międzynarodowej. Oświadczenia szeregu polityków zachodnich uległy ostatnio ogromnemu zaostreniu. Przyczyną powyższego jest polityka administracji Reagana. Stany Zjednoczone naciskają na Europę Zachodnią i Stolicę Apostolską, by postępowały zgodnie z ich linią działania, która polega na podniecaniu napięcia i emocji wokół Polski, podtrzymywaniu sytuacji grożącej wojną domową i przelewem polskiej krwi. Polska krew stałaby się instrumentem w ich polityce skierowanej przeciwko ZSRR.

Poinformowałem abp. L. Poggi'ego, że to samo powiedziałem ambasadorowi USA, który przekazał na moje ręce list prezydenta Reagana. Rząd Stanów Zjednoczonych zastosował wobec Polski blokadę gospodarczą, odmówił przedłużenia umowy lotniczej, wydał zakaz połowów polskim statkom w strefie wód amerykańskich, zawiesił wszystkie porozumienia eksportowo-kredytowe, w tym również umowy dot. zakupu masła i mleka za złotówki. Nie przestając się powoływać na wartości humanitarne Stany Zjednoczone stosują wobec Polski broń żywnościową i starają się nakłonić do tego również swych sojuszników.

Poggi wyraził nadzieję, że im się to nie uda. Zgodził się jednak, że Stany Zjednoczone będą się starały zunifikować stanowisko swych sojuszników.

Kontynuując, stwierdziłem, że choć intencją władz jest, by stan wojenny w Polsce trwał jak najkrócej, to jednak działania USA i niektórych innych sił na Zachodzie nie sprzyjają naszym wysiłkom zmierzającym do stabilizacji sytuacji społeczno-politycznej w naszym kraju. Pragniemy, by Stolica Apostolska i Jego Świątobliwość Jan Paweł II w pełni to dostrzegały. Wiemy, że Sekretarz Stanu abp. A. Casaroli podczas swego ostatniego pobytu w Waszyngtonie opowiedział się ^dza kontynuowaniem pomocy dla Polski^d. Wiemy również, że takie samo stanowisko zajął Jan Paweł II w swym liście do prezydenta Reagana. Wysoko to sobie cenimy jako ^dprzejaw realizmu politycznego^d. Wierzymy, że polityka ta będzie kontynuowana i pomoże uchronić nasz naród przed ostrymi trudnościami ekonomicznymi.

Poggi podziękował za taką ocenę stanowiska Stolicy Apostolskiej. Stwierdził, że kroki podjęte przez papieża i Casaroliego oraz przyjazd misji, której przewodniczy, do Warszawy stanowią dowód przyjaznego stosunku Stolicy Apostolskiej do spraw polskich. Oświadczył, że takie samo stanowisko zajmuje przedstawiciel SA na spotkaniu madryckim. Aby polityka ta mogła być bardziej skuteczna, koniecznym jest przywrócenie bezpośredniego kontaktu Jana Pawła II i organów Watykanu z Prymasem i Episkopatem polskim. Powołał się przy tym na protokół podpisany w lipcu 1974 r. podkreślając, że potrzeba swobodnych kontaktów z Kościołem polskim jest dla SA sprawą zasadniczą.

Poggi stwierdził następnie, że w ocenie Watykanu i Episkopatu polskiego istnieje potrzeba jak najszybszego ^dskrócenia okresu obowiązywania stanu wojennego w Polsce^d. Kościół jest świadom, że niemożliwe jest urzeczywistnienie tego w najbliższych dniach, tym niemniej uważa, że można łagodzić pewne negatywy wynikające z obecnej sytuacji.

/-/ J. Czyrek

AMSZ, Dep. IV 46/84, w. 1

523

*28 grudnia, pismo wicedyrektora DPWKiN do PLL LOT
w sprawie przesłania do USA fotografii
wykonanych przez Christophera Niedenthala*

28 grudnia 81

PLL LOT Biuro Przewozów Towarowych
Międzynarodowy Port Lotniczy
Warszawa – Okęcie

Departament Prasy, Współpracy Kulturalnej i Naukowej MSZ wyraża zgodę na wysłanie do Nowego Jorku na adres Redakcji „Newsweek” (USA) ocenzonej przesyłki, bez dokonywania przeglądu, zawierającej sześć kaset fotograficznych nie wywołanych, zrealizowanych przez Christophera Niedenthala.

Koszt przesyłki pokrywa adresat.

^cza^c Wicedyrektor Departamentu
St. Gugała
^fAndrzej Dobrzyński^f [?]

AMSZ, DPWKiN 32/85, w. 15

524

*29 grudnia, szyfrogram ambasadora w Ottawie
w sprawie załóg polskich statków rybackich*T a j n e

Szyfrogram Nr 3925/IV
z Ottawy, nadany 29.12.81, g. 15.00

SzewczykNasz 362¹⁶³.

Wobec ogromnego nacisku antykomunistycznych środowisk polonijnych, wspomaganych przez część związków zawodowych, na dezercje naszych rybaków i marynarzy podjęliśmy działania Ambasady i Konsulatów wspomagające pracę przedstawicieli PLO i przedsiębiorstw połowów dalekomorskich w Montrealu i Vancouver. Szczególnie trudna jest sytuacja w Vancouver. Np. ze statku „Parma”, stojącego w remoncie od sierpnia, zeszło ostatnio ponad 20 członków załogi na 80¹⁶⁴. Statek nie może wyjść na łowiska bez uzupełnienia (załoga jest uzupełniana). Rybacy proszą o chociażby krótkie rozmowy telefoniczne z morza z rodzinami w kraju, nawet z siedzib przedsiębiorstw. Wpłynęłoby to na uspokojenie nastrojów.

¹⁶³ Ambasador w Ottawie donosił szyfrogramem nr 362 z 27 grudnia: „Ostatnio obserwujemy wzmożony nacisk środowisk polonijnych na załogi rybackie. Sprzyja im złagodzenie przepisów dla Polaków przez Ministerstwo Imigracji odnośnie prawa pobytu i prawa do pracy. W sumie w grudniu zdezerterowało 57 osób (45 w Vancouver, 12 w Quebec’u). Na razie nie odbija się to w istotnej mierze na pracy statków”. Następnie szyfrogramem wysłanym 31 grudnia uzupełniał: „Najtrudniejsza sytuacja na statkach rybackich w Vancouver. Od 13.12.81 r. mimo naszego przeciwdziałania zdezerterowało 78 rybaków z 7 statków o łącznej liczbie załóg 620 osób. Z podmiany załogi przysłanej z kraju w dniu 29.12.81 r. na 64 osoby zdezerterowało 12 osób. Obecnie w porcie Vancouver przebywają 3 statki rybackie. [...] Konieczne ograniczenie sprzedaży alkoholu dla rybaków lecących na podmianę załogi z Warszawy do Vancouver”; AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 107.

¹⁶⁴ Kilka miesięcy wcześniej podobne zjawisko odnotowała ambasada w Lizbonie, która szyfrogramem z 31 sierpnia przekazywała: „Na tut. terenie podejmowane są próby angażowania młodych polskich żeglarzy do różnych odpłatnych prac doraźnych na jednostkach obcych bander z sugestią opuszczenia swego kraju i kontynuowania nielegalnej, lecz intratnej pracy zarobkowej. W ramach opieki konsularnej przeciwdziałamy temu dotychczas skutecznie. Stwierdzamy, iż załogi jachtów są niedostatecznie informowane o skutkach wynikających z tego typu praktyk”; AMSZ, ZD 23/84, w. 8, t. 82.

Nasz przedstawiciel w V. prosi także o wyrównanie w miarę możliwości chociażby części należności dla dostawców na statki.

/–/ Pawlak

AMSZ, ZD 23/84, w. 11, t. 107

525

*29 grudnia, okólnik kierownika Urzędu Gospodarki Morskiej
w sprawie możliwości zajęcia polskich statków
w poczet spłaty zadłużenia zagranicznego*

Warszawa, dn. 29°.XII.1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr 9046^c

Ambasada: USA ^c(Wasz., N.J., Chicago)^c, Kanada, W. Brytania, RFN, Francja, Belgia, Holandia, Włochy, Japonia, Norwegia, Szwecja, Dania, Indonezja, Grecja, Meksyk, Brazylia, Argentyna, Hiszpania, Portugalia, Australia, Egipt, Indie, Pakistan ^bMalezja, Panama^b ^cBrak łączności szyfrowej^c

W ostatnich dniach nasiliły się pogłoski o możliwości aresztowywania naszych statków handlowych i rybackich dla zabezpieczenia długów. W związku z tym prosimy o przekazywanie nam wszystkich sygnałów z terenu Waszego urzędowania dotyczących tej kwestii. Prosimy także o nawiązywanie kontaktów z kapitanami statków przebywających w portach lub zawijających do portów w Waszym rejonie w celu poinformowania ich o sytuacji oraz wydania poleceń kapitanom, aby zarządzili w miarę potrzeb i możliwości:

- utrzymanie statków w gotowości do wyjścia w morze,
- uzupełnianie zapasów wody, paliwa, żywności,
- utrzymanie stałego nasłuchu radiowego.

Proszę także o przekazywanie kapitanom jak najpełniejszej informacji o sytuacji w Polsce, aby przeciwdziałać wypadkom dezercji ze statków. Prosimy poinformować o powyższym polskich przedstawicieli żeglugowych i rybackich.

MINISTER
^fStanisław Bejger^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

526

*29 grudnia, notatka ambasadora w Belgradzie
o działalności placówki po wprowadzeniu stanu wojennego*

Belgrad, dnia 29 grudnia 1981 r.

Kurierem

Tajne

Ministerstwo Spraw Zagranicznych
Departament I
W a r s z a w a

W związku z wprowadzeniem stanu wojennego w kraju Ambasada PRL w Belgradzie podjęła i przeprowadziła – poczynając od 13 bm. – następujące ważniejsze przedsięwzięcia mające na celu właściwą realizację zadań placówki:

1. Organizacja pracy placówek PRL w Belgradzie. 13.XII. zwołano naradę kolektywu kierowniczego, w trakcie której ustalono najważniejsze i najpilniejsze zadania (zapis z narady – zał. nr 1¹⁶⁵); odbyło się także spotkanie z kierownikami delegatur handlowych (zał. nr 2).

Wśród pracowników Ambasady, Biura Radcy Handlowego oraz delegatur panuje zdyscyplinowanie i pełne zrozumienie wymogów nowej sytuacji. Istotne znaczenie dla funkcjonowania placówek miały zebranie Podstawowej Organizacji Partyjnej przeprowadzone 15 bm, codzienne operatywne narady kierownictwa, a także spotkanie ze wszystkimi pracownikami – oddzielnie w Ambasadzie i w BRH, dla całego pionu handlowego – przeprowadzone 22 bm., poświęcone m.in. omówieniu aktu zdrady dokonanego przez R. Spasowskiego.

Nie stwierdzono przejawów zagrożenia bezpieczeństwa placówek. Nadzwyczajna ochrona milicyjna gmachu Ambasady i rezydencji wprowadzona przez władze jugosłowiańskie rankiem 13 grudnia została po kilku godzinach zniesiona.

2. Problemy opieki nad obywatelami polskimi czasowo przebywającymi na terytorium SFRJ. Zawieszenie bezpośrednich połączeń lotniczych z Polską stworzyło kłopoty znacznej grupie osób, które planowały powrót do kraju tym środkiem lokomocji 13 bm i w następnych dniach. Trudności te udało się przezwyciężyć w wyniku sprawnej akcji Wydziału Konsularnego, działającego w ścisłej współpracy z przedstawicielstwem LOT i innymi zainteresowanymi placówkami. Połączenie kolejowe działało w tym okresie bez większych zakłóceń.

¹⁶⁵ Załączników nie publikuje się.

W gorszej na ogół sytuacji znaleźli się Polacy, którzy z terenów Chorwacji i Słowenii zmuszeni byli do powrotu do PRL tranzytem kolejowym przez Austrię, z uwagi na wprowadzenie wcześniej przez ten kraj restrykcji wizowych. Po ogłoszeniu stanu wojennego austriackie placówki konsularne działające na tym obszarze otrzymały z Wiednia instrukcję pewnego złagodzenia praktyki wizowej, natomiast Wydział Konsularny w Belgradzie nadal udziela wiz jedynie w sporadycznych wypadkach. Warto podkreślić, iż zainicjowany kontakt w sprawie tranzytu z kierownictwem i Wydziałem Konsularnym Ambasady Austrii spotkał się z życzliwą reakcją.

3. Reakcje oficjalne oraz miarodajne jugosłowiańskie oceny wydarzeń w Polsce. Publiczne wypowiedzi osobistości oficjalnych, a także relacje z najważniejszych rozmów Ambasada przekazywała sukcesywnie depeszami i clarisami. Zgodnie z instrukcją oraz stosownie do potrzeb, jakie się wyłoniły, Ambasador PRL przeprowadził rozmowy z członkiem Prezydium SFRJ C. Mijatovićem (14 bm), sekretarzem wykonawczym d/s międzynarodowych w KC ZKJ V. Janzićem, dyrektorem Departamentu europejskich krajów socjalistycznych tut. MSZ R. Strelcem oraz ministrem Informacji I. Bajrą. Praktyka aktywnych kontaktów ze środowiskami politycznymi i dziennikarskimi jest kontynuowana.

Ogólną wstępną charakterystykę reakcji jugosłowiańskich Ambasada przesyła w załączeniu (zał. nr 3). Pełniejsza ocena będzie możliwa po uzyskaniu dokładniejszych informacji o przebiegu 23 Plenum KC ZKJ odbytego 23 bm, w trakcie którego oddzielna uwaga poświęcona została sprawom polskim.

4. Polsko-jugosłowiańskie stosunki gospodarcze. Wprowadzenie stanu wojennego nie spowodowało jak dotychczas jakichkolwiek kroków władz jugosłowiańskich, które świadczyłyby o tendencji w kierunku ograniczenia współpracy. W środowiskach działaczy gospodarczych natomiast mnożą się wątpliwości, czy uzgadniane poprzednio terminy rokowań handlowych zostaną dotrzymane przez polskich partnerów. Panuje także niepewność, czy i ew. które polskie przedsiębiorstwa będą w stanie wypełnić swe zobowiązania, a które zechcą ew. odwołać się do klauzuli stanu wyższej konieczności. BRH i delegatury handlowe aktywnie prowadzą rozmowy wyjaśniające, tym niemniej należy stwierdzić, że ich sytuację znacznie utrudnia brak wyraźnych instrukcji ze strony władz krajowych.

Uwzględniając okres przedświąteczny – a także ogólną sytuację w kraju – służby handlowe skoncentrowały szczególną uwagę na sprawie zapewnienia możliwie najszybszych i najpełniejszych dostaw towarów rynkowych do Polski, w tym m.in. zakontraktowanego w SFRJ karpia. Spotkało się to z pełnym zrozumieniem partnerów jugosłowiańskich.

5. Prasowe odgłosy wydarzeń w Polsce. Najważniejsze komentarze jugosłowiańskie relacjonowane były clarisami. Wstępną ocenę reakcji tutejszych środków masowego przekazu Ambasada przesyła w załączeniu (zał. nr 4). Ogólnie stwierdzić można, że reakcje prasy zmieniają się w miarę niekorzystnej ewolucji ocen

politycznych kształtujących się w kierownictwie SFRJ. Stosunkowo silna reakcja Ambasady na szczególnie niekorzystną z naszego punktu widzenia audycję tuł. TV w dniu 17 grudnia (vide także oddzielne sprawozdanie z min. I. Bajrą¹⁶⁶) zdaje się jednak świadczyć o – ograniczonej wprawdzie – możliwości wpływania na ton komentarzy.

Wydarzenia w Polsce i ich percepcja w jugosłowiańskich mass-media dowodzą raz jeszcze potrzeby staranniejszej współpracy ze stałymi korespondentami tego kraju akredytowanymi w Warszawie, ponieważ burżuazyjna prasa Europy zachodniej w znacznej mierze kieruje się ich ocenami jako uznanych „niezależnych ekspertów” w odniesieniu do krajów realnego socjalizmu.

6. Pisma, petycje. Otrzymałą dotychczas korespondencję wyrażającą stosunek obywateli jugosłowiańskich wobec faktu wprowadzenia stanu wojennego w Polsce Ambasada przesyła w załączeniu (zał. nr 5 – plik). Zgodnie z przewidywaniami odzwierciedla ona różnorodne poglądy i postawy, prezentowane także w bezpośrednich rozmowach.

¹⁶⁶ W notatce ze spotkania (na której widnieją dwie daty wytworzenia: 29 grudnia i „26 XII”) ambasador w Belgradzie informował dyrektora Kuczę: „Moja dwugodzinna wizyta u federacyjnego sekretarza (ministra) d/s informacji Bajra, w trakcie której jak Was informowałem, nie użyłem stwierdzenia «protestuję», a w trybie swobodnej rozmowy (protokołowanej tylko przez asystującą gospodarzowi referentkę) przedstawiłem nasze ambasadzkie opinie, uzyskała rozgłos w niektórych zachodnich środkach przekazu. Ze względu na delikatność sprawy uznałem za celowe przesłać Wam przy niniejszym tłumaczeniu odnośnych publikacji, które ukazały się w tłumaczeniu w biuletynie «Tanjuga» dla tuł. kadr kierowniczych (odpowiednik naszego BS). W uzupełnieniu wyjaśniam, że korespondent «Reutera» Battye, którego znam, zgłosił się do mnie i odbyłem z nim 1,5 godz. rozmowę, którą określiłbym jako uspakajającą go z mojej strony. Po ukazaniu się jego notatki w serwisie «Reutera» podziękowałem mu podkreślając, że jest w zasadzie zgodna z tym, czego bym sobie życzył. Jednocześnie zapytałem go, czy udzielał informacji AFP czy Radiu Köln. Odpowiedział negatywnie. Wobec powyższego owe publikacje, podobnie jak późniejsza w «Corriere della Sera», są czystą spekulacją autorów bądź wynikiem przecieku jugosłowiańskiego. Sprawy bynajmniej nie przece-niam, ale w naszej optyce elementem działań antypolskich jest wygrywanie przeciw nam jugosłowiańskich środków masowego przekazu i dlatego śledzimy te poczynania bardzo uważnie. [...] 2) Oceniając z perspektywy 15 miesięcy stanowisko jugosłowiańskich środków masowego przekazu wobec wydarzeń w Polsce stwierdziłem, iż ulegało ono stopniowej – niekorzystnej z punktu widzenia naszych interesów, interesów Partii i socjalizmu w Polsce – ewolucji. [...] Min. Bajra pochwalił mnie za inicjatywę spotkania się (że będzie z tego komunikat Tanjuga – tego ani nie mówił, ani nie proponował), podkreślił, że dziennikarze wnieśli wiele do skarbnicy przyjaźni jugosłowiańsko-polskiej, i w tym duchu wyraził zainteresowanie jak najszybszym wznowieniem realizacji międzyredakcyjnych umów, współpracy stowarzyszeń dziennikarzy itp. Przedstawiłem sytuację w TV, PR, czasopiśmie, stowarzyszeniu zapewniając, że będziemy jako Ambasada pomagać, ale sugerując nierychłe wznowienie wszystkich kontaktów”; AMSZ, Dep. I 52/84, w. 3.

Według nie potwierdzonych dotychczas informacji na Wydziale Filozoficznym uniwersytetu belgradzkiego zbierane są obecnie podpisy pod petycją zbiorową wyrażającą protest przeciwko wprowadzeniu stanu wojennego w Polsce, z myślą o oficjalnym wręczeniu jej w tut. placówce. Organizatorami tej akcji są prawdopodobnie grupy dysydenckie od lat związane z filozofią i socjologią belgradzką.

7. Ruch osobowy między PRL a SFRJ. Ograniczenia stanu wojennego spotykają się zazwyczaj ze zrozumieniem osób, które pragnęły udać się do Polski po 13 grudnia br. Na podstawie informacji otrzymanych z Centrali oraz innych doniesień Ambasada przekazała do Departamentu Konsularnego tut. MSZ zbiorczą informację dotyczącą zasad polityki w tym zakresie.

Odrębną kategorię spraw stanowią notowane przypadki bezterminowych wyjazdów z PRL jugosłowiańskich pracowników delegatur handlowych, wraz z rodzinami. Są pewne dane, by przypuszczać, że nastąpiły one na polecenie ambasady SFRJ w Warszawie.

^fWiktor Kinecki^f
Ambasador

AMSZ, Dep. I 52/84, w. 2

527

*29 grudnia, notatka informacyjna
z rozmowy wiceministra Wójcickiego z ambasadorem USA*

Warszawa, dnia 29 grudnia 1981 r.

P o u f n e

Notatka informacyjna

W dniu 28 grudnia 1981 r. przyjąłem Ambasadora Stanów Zjednoczonych w Warszawie, Francis P. Meehan'a, na jego prośbę. Oświadczył na wstępie, że pragnie udzielić oficjalnej odpowiedzi na zadane mu uprzednio pytania:

- w sprawie miejsca pobytu Spasowskiego: odpowiedzi udzieliły wydarzenia i wiadomo już, gdzie Spasowski się znajduje;
- w sprawie spotkania przedstawiciela Ambasady PRL w Waszyngtonie ze Spasowskim - S. oświadczył, że może krótko spotkać się z ministrem spraw

zagranicznych, gdy będzie on w USA, ale z nikim z Ambasady. Podobnej odpowiedzi udzielił już Scanlan Pawliszewskiemu;

– co do kierowcy: sytuacja była inna, niż przedstawiliśmy (że agenci FBI kazali kierowcy zostać w samochodzie) – tymczasem to Spasowski prosił o to kierowcę. Spasowski także pytał czy sugerował kierowcy decyzję zostania w USA. Na wyrażoną przeze mnie wątpliwość co do tego ostatniego M. nie zaprzeczył, że pytania takie mogły mieć miejsce także ze strony agentów.

Wyraziłem zdziwienie, że:

– Spasowski jest tak mocno wykorzystywany przez mass media USA dla celów propagandy skierowanej przeciwko Polsce;

– po dezercji Spasowskiego prezydent Reagan spotkał się z nim natychmiast, podczas gdy nie znalazł na to czasu, aby kiedykolwiek przyjąć Spasowskiego, gdy pełnił on obowiązki ambasadora PRL.

Nadmieniłem, że Meehan nie miał w Polsce trudności z dostępem do polityków najwyższego szczebla.

Meehan usprawiedliwiał zainteresowanie mass media sprawą Spasowskiego ogólnym zainteresowaniem sprawami polskimi w USA oraz niezwykłością sprawy, jaką jest dezercja ambasadora. Drugiej kwestii nie komentował.

Poruszyłem także sprawę nagłej wczorajszej decyzji administracji USA natychmiastowego zawieszenia umowy lotniczej PRL–USA, której ważność upływa dopiero z końcem marca 1982 r. Podkreśliłem niezgodność tej decyzji z dwustronnym porozumieniem, a nawet z oświadczeniem Prezydenta. Zwróciłem uwagę na zignorowanie humanitarnych względów (łączenie rodzin, powrót Polaków znajdujących się w USA do kraju, nie dysponujących na ogół większymi sumami pieniędzy). M. wyraził pogląd, że z przemówienia Reagana (23.12) wynikało, że zawieszenie umowy nastąpi, przyznał jednak, że umowa wygasa z końcem marca. Powołał się wreszcie na brak instrukcji, o którą się zwróci.

Zwróciłem następnie uwagę na hałaśliwe i agresywne demonstracje przed naszymi placówkami w Stanach Zjednoczonych, utrudniające pracę tych placówek, oraz na kontynuowaną, mimo naszych interwencji, propagandę radiową mającą na celu utrzymywanie wysokiej temperatury nastrojów w Polsce.

Meehan zapewnił, że przekaze obie sprawy swoim władzom.

Meehan poruszył z kolei następujące sprawy:

– umożliwienie wizyt przedstawicieli konsulatów amerykańskich w miejscach, gdzie przebywają ich obywatele, o których nie mają wiadomości. Ambasada pozostaje w tej sprawie w kontakcie z Protokołem Dyplomatycznym. Odpowiedziałem, że w większości wypadków zgoda będzie udzielana i generalnie jesteśmy za usuwaniem przeszkód w pracy Ambasad w miarę normalizowania się sytuacji;

– poinformował, że 4 stycznia zamierzają otworzyć szkołę amerykańską w Warszawie. Uczęszczają do niej także dzieci z innych Ambasad (ok. 80%);

– zgłosił zapytanie, czy nauczyciele z tej szkoły, którzy wyjechali czasowo z Polski przed 13 grudnia, będą mogli swobodnie wrócić. Obiecałem zapytanie przekazać odpowiednim władzom wstępnie stwierdzając, że generalnie mogą swobodnie wracać ci pracownicy placówek obcych, którzy mają w Polsce prawo stałego pobytu i mają ważne wizy;

– w związku z zamierzonym otwarciem szkoły prosił, by nie stawiać przeszkód w poruszaniu się autobusu szkolnego, który będzie dowoził dzieci do i ze szkoły. Trasę autobusu podadzą Protokółowi Dyplomatycznemu; obiecałem poinformować o tej prośbie kompetentne władze;

– powrócił do sprawy wzmocnienia ochrony Ambasady USA w Warszawie. Zwrócił uwagę, że utrudnia ona pracę, że jest stosowana wysoce selektywnie (np. ambasada bułgarska, położona obok, nie jest odgradzona zaporami na chodnikach), że nie wynika z potrzeb ochrony ambasady, których nie widzą. Domagał się usunięcia zapór i wzmocnionej straży jak najszybciej (as quickly as possible). Odpowiedziałem według znanej argumentacji.

Meehan poinformował, że paszport z wizą dla przyszłego chargé d'affaires PRL w Waszyngtonie Z. Ludwiczaka był gotowy już przed świętami, lecz został odebrany dziś.

Na zakończenie tej części wizyty M. stwierdził, iż otrzymał instrukcję z Departamentu Stanu, aby za pośrednictwem MSZ przekazać list amerykańskich naukowców adresowany do Premiera. Stwierdziłem, że list uważam za ingerencję w nasze sprawy wewnętrzne, oparty jest ponadto na nieprawdziwych danych, w związku z czym rezerwuję sobie prawo odesłania go. List dotyczy doc. Geremka i apeluje o jego uwolnienie. Podpisany został przez 11 naukowców pracujących na uczelniach amerykańskich.

J. Wiejacz

AMSZ, Dep. III 49/84, w. 3

528

*30 grudnia, szyfrogram ambasadora w Sztokholmie
w sprawie wywiadów udzielanych prasie szwedzkiej przez Agnieszkę Holland*

T a j n e

Szyfrogram Nr 3928/IV
z Sztokholmu, nadany 30.12.81, g. 8.30

Drozd

Wasz cl. 2516.

Holland wygłosiła w okresie 4–14 bm. odczyty nt. polskiego filmu w 7 miastach. Organizatorom pobytu (ABF Linköping) podała, że po świętach wraca do kraju. Natomiast 23 bm. w oszczerczym wywiadzie dla „Expressen” (vide nasz claris 1136) oznajmiła, że prawdopodobnie osiedli się we Francji lub USA. Podobnie szkalującego wywiadu udzieliła Fredrikssonowi z „Aftonbladet” 18 bm. Nie wykluczamy, że wypowiadała się również w prasie terenowej. Sprawdzamy, poinformujemy dodatkowo. Z nami nie nawiązała żadnego kontaktu.

/–/ Cieślak

AMSZ, ZD 23/84, w. 14, t. 127

529

*30 grudnia, szyfrogram stałego przedstawiciela
przy Biurze Narodów Zjednoczonych w Genewie
w sprawie planowanej rozmowy z Barbarą Piasecką-Johnson*

T a j n e

Pilne

Szyfrogram Nr 3949/IV
z Genewy, nadany 30.12, 10.50

Pichla

Dzwoniła Barbara Johnson, Polka, żona przemysłowca amerykańskiego, znana w Towarzystwie Polonia, informując, że w najbliższym czasie wybiera się do

Europy, w tym i do Szwajcarii, i będzie chciała „koniecznie” spotkać się ze mną. Kontaktowałem się z nią w latach 72–77 na prośbę ówczesnego przewodniczącego Towarzystwa, sekretarza KC W. Kraśki, pomagając jej w załatwianiu z W. Adamskim wielu trudnych spraw. Ostatni raz spotkałem ją razem z Ciasiem i jego zastępcą w 79 r. w czasie pobytu w N. Jorku.

Wiem, że miała duży wkład w różne formy pomocy dla kraju (bilans ma Polonia), choć było z nią również wiele problemów, m.in. na tle jej licznej rodziny w kraju. Obawiam się, że ma znów jakieś tarapaty.

Podajcie odwrotnie, czy jest sens i potrzeba rozmawiać z nią szerzej i ew. co poruszyć, czy też potraktować ją grzecznościowo.

/–/ Sujka

^{hb}odpowiedzieliśmy, że nie należy z nią rozmawiać
na tematy polityczne^{bh} ^fT. Kalinowski^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 5, t. 51

530

30 grudnia, szyfrogram ambasady w Pradze
o opiniach KPCz na temat sytuacji w Polsce

T a j n e

Szyfrogram Nr 4019/IV
z Pragi, nadany 30.12.81, g. 11.40

Kucza

Z rozmowy Kostrzewy z Janem Fojtikiem – sekretarzem KC KPCz (w trakcie tradycyjnego noworocznego spotkania kierownictwa KC z przedstawicielami Cs. środków masowego przekazu z udziałem zaproszonych ^hpress^h attaches ^cprasowych^c).

1. Fojtik z najwyższym uznaniem mówił o politycznych i organizacyjnych aspektach wprowadzenia stanu wojennego w Polsce. Wyraził wielkie uznanie dla władz partyjnych i rządu PRL, zwłaszcza dla W. Jaruzelskiego, za komunistyczną pryncypialność i zdecydowanie w walce o zdobycze socjalizmu w Polsce. Podkreślił wagę momentu, w którym podjęto ważką decyzję, mającą zasadnicze znaczenie

dla dalszych losów socjalizmu w naszym kraju¹⁶⁷. Bardzo pozytywnie wyrażał się o aktualnym rozwoju sytuacji w Polsce. Decyzja o wprowadzeniu stanu wojennego i przegrodzenie drogi dalszej eskalacji działań kontrrewolucyjnych spotkały się z całkowitą aprobatą i pełnym poparciem ze strony władz i społeczeństwa CSRS, czemu daje się wyraz m.in. w spontanicznych formach uznania, zorganizowaniu dodatkowo pomocy (dla dzieci, leki) itp.

2. Fojtik stwierdził ponadto, że wydarzenia polskie 1980–81 staną się przedmiotem wnikliwych analiz w pracy, działalności związków zawodowych, administracji itp.

/–/ Szewczyk

AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 119 (druk: *Przed i po 13 grudnia, t. II, dok. nr 384*)

¹⁶⁷ Radca ambasady w Pradze Kazimierz Szewczyk przekazywał szyfrogramem z 21 grudnia: „Z rozmowy z radcą-ministrem ambasady ZSRR 21.12.81. 1) Bardzo pozytywnie ocenił przygotowania do wprowadzenia stanu wojennego w Polsce, a w szczególności akcję przeprowadzoną z 12 na 13 grudnia. Podkreślił wybranie odpowiedniego terminu, kiedy to «Solidarność» bez reszty odsłoniła swe oblicze. Powołując się na słowa Lenina powiedział, że «bywają sytuacje, kiedy wystąpienie dziś byłoby przedwczesne, a jutro spóźnione, wobec czego należy działać w międzyczasie». Rozwój wydarzeń w Polsce pozwala stwierdzić – powiedział – że w KS nie docenia się sił socjalizmu. Ostatni tydzień w Polsce dowiódł, że władze bezpieczeństwa i armia nie tylko zachowały sprawność działania, lecz zahartowały się w ponadrocznej walce z siłami kontrrewolucji, a większość narodu usłuchała wezwania władz. Rozmówca nie ma wątpliwości, że sytuacja jest u nas skomplikowana. Siły antysocjalistyczne zmieniają zapewne swe formy walki, przystosowując je do zaistniałej sytuacji, przechodzić będą do podziemia itp. 2) Ocenę powyższą potwierdzają w zasadzie rozmówcy Cs. Niektórzy wyraźnie mówią, iż uważało się tutaj, że aparat bezpieczeństwa został u nas sparaliżowany i nie będzie można na niego liczyć. Również armia – mówiono – uległa wpływom wrogich sił, do wojska przenikły elementy «Solidarności», rozluźniła się dyscyplina itp., wobec czego wojsko nie będzie w stanie podjąć skutecznych działań. Wielu rozmówców wyrażało opinie, że rozwiązanie istnieje tylko w pomocy internacjonalistycznej, uważając jednocześnie, że w razie jej zastosowania mogłoby wyniknąć wiele problemów w Europie i w świecie (Kuba, Nikaragua, Berlin Zach. itd.). Od tygodnia rozmówcy Cs. manifestują swe zadowolenie z podjętych przez nasze kierownictwo decyzji, deklarując solidarność i uznanie dla podjętych działań”; AMSZ, ZD 23/84, w. 13, t. 119.

531

*30 grudnia, szyfrogram ambasadora w Budapeszcie
o węgierskich ocenach sytuacji wewnętrznej PRL*

T a j n e

Szyfrogram Nr 3995/IV
z Budapesztu, nadany 30.12.81, g. 16.00

Czyrek

1. W szerokich kręgach węgierskiego aktywu partyjno-gospodarczego i wojskowego z uznaniem i zadowoleniem ocenia się dokonane i kontynuowane u nas przedsięwzięcia.

W węgierskim społeczeństwie panuje przekonanie, że te działania stworzyły warunki dla konsolidacji i stabilizacji, choć niektórzy zadają sobie pytanie, ile to Węgry będzie kosztowało. W środowiskach intelektualnych podchodzi się do naszej sytuacji w sposób zróżnicowany:

- jest zadowolenie, że rozwiązanie następuje własnymi siłami,
- istnieje obawa, że w wypadku niepowodzenia powstanie konieczność pomocy z zewnątrz ze wszystkimi negatywnymi dla Polski i KS konsekwencjami,
- środowiska opozycyjne i sympatyzujące z nimi uważają, że po doświadczeniach węgierskich i czeskich można było przewidzieć takie rozwiązanie sytuacji w Polsce. Koła te zakładają, że socjalizmu można bronić tylko siłą. Uważają one, że stan wojenny w Polsce jest początkiem nawrotu do starego i wyhamowania przemian demokratycznych nie tylko w Polsce, ale i w KS.

2. Zainicjowana przez organizacje społeczne, a także kościół katolicki i osoby indywidualne akcja pomocy Polakom została przychylnie przyjęta przez władze i skanalizowana poprzez Węgierski Czerwony Krzyż.

3. Węgierskie środki masowego przekazu koordynowane przez partię w dalszym ciągu spokojnie i obiektywnie informują o sytuacji w Polsce. Obserwuje się narastanie wrogości wobec WRL w nadawanych po węgiersku audycjach zagranicznych. Nadal demonstrowana jest wobec nas serdeczność zarówno ze strony aktywu węgierskiego, jak i dyplomatów KS.

/–/ Pietrzak

AMSZ, ZD 23/84, w. 3, t. 30 (druk: Przed i po 13 grudnia, t. II, dok. nr 383)

532

30 grudnia, szyfrogram wiceministra Wiejacza do ambasady w Madrycie w sprawie pogłosek o planowanych działaniach Rady Bezpieczeństwa ONZ dotyczących sytuacji w Polsce

Warszawa, dn. 30 grudnia 1981 r.

T a j n e
^dPILNE^d

SZYFROGRAM Nr '9089'

Polański – Madryt

Mamy sygnały, że Amerykanie rozważają postawienie „sprawy polskiej” w ONZ. Kirkpatrick była cytowana w NYT z 25 grudnia. Z uwagi na członkostwo Hiszpanii w Radzie Bezpieczeństwa prosimy, w oparciu o znane Wam elementy oceny sytuacji i z powołaniem się na art. 2 § 7 Karty NZ, o przeprowadzenie rozmowy na odpowiednio wysokim szczeblu w MSZ, podkreślając w szczególności:

1. Postawienie sprawy byłoby sprzeczne z Kartą NZ, zgodnie z którą kompetencje RB dotyczą wyłącznie zagrożenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Podjęte w Polsce kroki miały na celu uniknięcie takiego zagrożenia.

2. Wydarzenia w Polsce mają charakter wewnętrzny. Stan wojenny przewidziany jest w Konstytucji PRL i wprowadzony został w pełnej zgodności z prawem wewnętrznym. Próby umiędzynarodawiania sprawy dla zaostrzenia sytuacji międzynarodowej – nie leżą w interesie Polski ani ONZ. Jakiegokolwiek jej stawianie w RB byłoby wyraźną ingerencją w wewnętrzne sprawy Polski. Liczymy na współdziałanie delegacji Waszego kraju, w tym przeciwstawienie się ew. wnioskowi w RB o postawienie sprawy na jej porządku dziennym.

3. Polska, która od 1 stycznia 1982 r. wchodzi do RB na okres dwóch lat, liczy na dobrą i rzeczową współpracę z przedstawicielem Waszego kraju w Radzie, także w kwestiach, które należą do jej kompetencji i stanowią ważne elementy pokojowego kształtowania stosunków międzynarodowych.

Do Waszej wiadomości: na wpisanie sprawy do porządku dziennego Rady potrzeba 9 głosów. Procedura wpisania nie przewiduje prawa veta.

Informujcie.

^fWiejacz^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 9, t. 89

533

*30 grudnia, szyfrogram ambasady w Berlinie
o reakcji NRD na wydarzenia w Polsce*

T a j n e
Natychmiast

Szyfrogram Nr 3969/IV
z Berlina A., nadany 30.12.81, 17.10

K u c z a

Kierownictwo polityczne i państwowe NRD oraz szeroki aktyw przyjęli ogłoszenie stanu wojennego w Polsce z dużym zadowoleniem, znajdując w podjętych decyzjach potwierdzenie słuszności swoich wcześniejszych ocen sytuacji.

Społeczeństwo NRD w swej większości przyjęło podjęte w Polsce decyzje z ulgą. Obawiano się nawrotu stanu zimnej wojny, izolacji NRD i umacniania polityki „odgradzania” od RFN¹⁶⁸. Powszechnie panowało przekonanie, że dalsza działalność sił kontrrewolucyjnych w Polsce nie może przynieść NRD nic dobrego.

Polska zakłócająca spokój w Europie, a zwłaszcza dialog NRD–RFN, nie cieszyła się w NRD sympatią i zrozumieniem praktycznie myślących Niemców, nawet przeciwników socjalizmu.

Członkowie kierownictwa NSPJ wyrażają swoje zadowolenie z informacji o aktywizacji PZPR. Podkreślają uznanie i poparcie dla zdecydowanego działania I Sekretarza KC Jaruzelskiego, WRON oraz decyzji kierownictwa partii o wprowadzeniu stanu wojennego. Bardzo wysoko oceniają sprawność działań związanych z wykonaniem decyzji i pełny efekt zaskoczenia. Interesuje ich obecna rola BP, Sekretariatu KC i instancji partyjnych.

Działacze gospodarczy podkreślają korzystny wpływ podjętych decyzji na uwiarygodnienie intencji władz polskich w zakresie współpracy z NRD. Z ich punktu widzenia dopiero obecnie powstały pełne warunki dla uzyskania społecznej akceptacji dla udzielenia poparcia i pomocy socjalistycznej Polsce.

¹⁶⁸ Wcześniejszym szyfrogramem, z 19 grudnia, ambasada w Berlinie informowała: „Po wydarzeniach w kopalni Wujek i Gdańsku nastąpiło znaczne zaostrzenie tonu komentarzy w środkach przekazu RFN i BZ. Większość z nich oparta była na założeniu, że krok Jaruzelskiego wywołany został ultimatywnym żądaniem ZSRR. Pod wpływem informacji o zajściach na Śląsku, w Gdańsku i Warszawie mnożą się spekulacje na temat możliwości innych starć. [...] Spekuluje się także na temat liczby internowanych – określanych do 45 tysięcy. Używane są określenia: junta wojskowa, dyktatura, zastępcza interwencja – a nawet porównanie z okresem okupacji hitlerowskiej”; AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 18.

Wśród aktywu notujemy w ostatnich dniach głosy, czy wobec nacisków wewnętrznych i zewnętrznych Polacy nie zechcą zbyt szybko zrezygnować z możliwości, jakie daje stan wojenny.

W środowiskach opiniotwórczych NRD, choć nie tylko w nich, pojawiają się pytania, czy i w jakim czasie WRON będzie mogła ustabilizować gospodarkę polską. Wyrażane są obawy, że zbyt długie utrzymywanie się konieczności udzielania Polsce pomocy gospodarczej może niekorzystnie wpłynąć zwłaszcza na stan zaopatrzenia rynkowego w NRD.

Akcji pomocy Polsce nadano b. szeroki rozmach organizacyjny i społeczny. Wiele jest elementów spontaniczności. Pomoc bogatej NRD dla biednej Polski w swoim efekcie politycznym działa w społeczeństwie na rzecz NSPJ i państwa.

W stosunku do zgłoszonych przez nas postulatów gospodarczych stwierdzamy życzliwość w deklaracjach dotyczących:

- przyspieszenia dostaw towarowych,
- odrobienia zaległości w niektórych asortymentach,
- poprawy dostaw części zamiennych, szczególnie dla rolnictwa,
- weryfikowania obszarów dalszej współpracy, szczególnie w przemyśle elektromaszynowym,
- poparcia naszych postulatów w RWPG (Hawana).

Wyrazem obaw i wątpliwości nurtujących stronę NRD co do wiarygodności wzajemnych ustaleń o charakterze długofalowym jest niepodejmowanie takich tematów jak:

- zgoda na utrzymanie przez Polskę ujemnego salda płatniczego,
- zweryfikowanie obowiązujących zasad rozliczania dostaw ściśle w poszczególnych grupach towarowych.

Według Schürera i Klopfera sprawy te zastrzeżone są do decyzji BP.

Środki masowego przekazu NRD nie publikują w zasadzie własnych komentarzy, informując w oparciu o źródła polskie. Podkreśla się pozytywny przebieg procesu normalizacji, wzrastającą aktywność PZPR oraz zdecydowane działanie WRON.

/–/ Karwicki

AMSZ, ZD 23/84, w. 2, t. 18 (druk: Przed i po 13 grudnia, t. II, dok. nr 380)

534

*30 grudnia, pismo ambasady w Waszyngtonie do Urzędu do Spraw Wyznań
w sprawie cmentarza żydowskiego w Tarnowie*

Kurierem „A”

Waszyngton, dnia 30 grudnia 1981 r.

URZĄD D/S WYZNAŃ

Dyr. T. Dusik

W a r s z a w a

Dot. cmentarza żydowskiego w Tarnowie

Na spotkaniu Min. J. Kuberskiego w Konsulacie Generalnym PRL w Nowym Jorku w dniu 4.12.81 r. z delegacją rabinów ortodoksyjnych podniesiono m.in. problem postępującej dewastacji cmentarza żydowskiego w Tarnowie. Rabini postulowali wobec Min. Kuberskiego zajęcie się sprawą uporządkowania tego cmentarza oraz naprawy ogrodzenia i zabezpieczenia go przed aktami wandalizmu.

Sygnały w sprawie cmentarza w Tarnowie zgłoszone nam zostały wcześniej przez rabina Aarona Teitelbauha i opierały się na relacji Przemysława Koniecznego (w artykule p.t. „Hańba”) zamieszczonej w jednym z krajowych czasopism¹⁶⁹.

Celem niniejszego pisma jest przypomnienie, iż Min. Kuberski obiecał sprawę zbadać, sprawdzić możliwości poniesienia przez PRL wydatków związanych z uporządkowaniem i ew. zaproponować Komitetowi Rabinicznemu d/s Cmentarzy konkretną sumę ich dolarowego udziału w nakładach na restaurację.

Z wypowiedzi przedstawicieli rabinów wynikało bowiem, iż są gotowi do partycypowania w kosztach, aby problem uporządkowania cmentarza w Tarnowie doczekał się szybkiego i pozytywnego załatwienia.

^fB. Stawiński

I Sekretarz

AMSZ, DPWKiN 18/84, w. 18

¹⁶⁹ Artykuł Przemysława Koniecznego został opublikowany w „Tarnowskim Magazynie Informacyjnym”, 1981, nr 4. O działaniach grup rabinackich w sprawie żydowskich cmentarzy w Polsce zob. też PDD 1980 styczeń–czerwiec, dok. nr 432.

535

*30 grudnia, szyfrogram wicepremiera Rakowskiego (z Kolonii)
do I sekretarza KC PZPR o rozmowie z kanclerzem RFN*

TAJNE

Jaruzelski

Do rąk własnych
Natychmiast, ale nie w nocy

KOLONIA, NR 3962/IV
N: 30.12.81 GODZ. 20.40

Rozmowy ciekawe i jak sądzę, bardzo pożyteczne¹⁷⁰. Proponuję, abyś wstrzymał się z wysłaniem listu do Schmidta do mojego powrotu. Wylatuję jutro o godzinie 14-tej. Oprócz odbytych już rozmów jutro spotykam się z von Amerongenem (gospodarka).

Pozdrawiam.

Rakowski

^bKopię doręczono Adresatowi przez BOR 30.12, g. 22.40^b g...^g

AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 70

¹⁷⁰ Wizyta odbyła się 30–31 grudnia. Szyfrogramem z 21 grudnia minister spraw zagranicznych polecał ambasadzie w Kolonii: „Wysondujcie ‘pilnie’, czy Kanclerz Schmidt oraz Brandt byłoby gotowi przyjąć v-premiera Rakowskiego (jeśli wolą – w trybie dyskretnym) na rozmowę jako z wysłannikiem gen. Jaruzelskiego. Informujcie”; AMSZ, ZD 23/84, w. 7, t. 71.

536

*30 grudnia, notatka DSIP
w sprawie pomocy gospodarczej udzielanej Polsce
przez kraje socjalistyczne*

Warszawa, dnia 30.XII.1981 r.

P O U F N E

Czy KS są w stanie zastąpić Polsce pomoc gospodarczo-finansową Zachodu

Generalnie odpowiedź jest negatywna. Obecnie niemożliwa jest nie tylko autarkia w ramach jednego kraju, nawet największego, ale nawet autarkia „blokowa” – niezależnie od kosztów, jakie dany kraj lub ugrupowanie chciałoby ponieść dla uniezależnienia się od związków z zagranicą. Nawet ZSRR, od dawna prowadzący świadomą politykę możliwie dużej samowystarczalności i dysponujący olbrzymimi zasobami surowcowymi i dewizowymi (złoto), systematycznie zwiększa swoje uzależnienie od handlu zagranicznego (w ciągu ostatnich 20-tu lat udział obrotów hz w dochodzie narodowym ZSRR wzrósł ponaddwukrotnie), w tym przede wszystkim od handlu z Zachodem, w związku z importem technologii oraz żywności.

Sytuacja innych KS jest pod tym względem nawet gorsza, ponieważ dysponują one znacznie mniejszymi zasobami naturalnymi. W rezultacie, mając trudności z odpowiednim – w stosunku do rosnących potrzeb – zwiększeniem eksportu na Zachód, KS systematycznie zwiększają swoje zadłużenie wolnodewizowe. Szacuje się, że zadłużenie netto wynosi obecnie ok. 75 mld. \$.

Rozpatrując powyższy problem bardziej szczegółowo należy wyodrębnić w nim kilka odmiennych aspektów. Pierwszy to aspekt czasu. W krótkim okresie (kilka miesięcy) KS są w stanie w znacznym stopniu „zastąpić” Zachód. Mogą udzielić pomocy w walutach wymiennalnych w wysokości wystarczającej dla spłacenia należnych naszym wierzycielom odsetek i rat za 1981 (a być może nawet za I kwartał 1982) oraz w rublach transferowych na umożliwienie nam zakupienia podstawowych surowców w krajach RWPG (kredyty handlowe). Ze względu na trudną sytuację gospodarczą wszystkich w zasadzie KS, ich ograniczone możliwości finansowe i techniczne oraz ten sam charakter braków (brak energii, głównie ropy, innych surowców oraz półproduktów i żywności) zakres tej pomocy nie może być wystarczający, jednak może umożliwić przetrwanie kilku miesięcy, a przy bardzo dużych ograniczeniach w Polsce być może nawet roku.

W dłuższym okresie czasu KS nie są w stanie „zastąpić” Zachodu ani w zakresie naszych potrzeb finansowych, ani rzeczowych. Jeżeli chodzi o aspekt finansowy zagadnienia, to należy przede wszystkim podkreślić, że:

- skala naszego zadłużenia jest tak duża, iż nasze potrzeby mogą być zaspokojone tylko na Zachodzie, bowiem KS nie dysponują wystarczającymi zasobami (ZSRR pokrywa własne niedobory sprzedając złota),

- nasze zadłużenie jest w przeważającym stopniu wolnodewizowe, w związku z czym możemy je spłacić wyłącznie w wyniku zwiększenia eksportu na Zachód,

- wszystkie KS znajdują się w trudnej lub nawet b. trudnej sytuacji płatniczej,

- kłopoty Polski, a ostatnio także Rumunii, utrudniły KS korzystanie z rynków finansowych na Zachodzie.

Jeszcze mniejsze są możliwości KS, jeżeli chodzi o zaspokojenie naszych potrzeb rzeczowych. Jak wspomniano, wszystkie KS cierpią na ten sam rodzaj niedoborów – paliwa (głównie ropa), surowce ze strefy wolnodewizowej, półprodukty (w produkcji wielu półproduktów Zachód jest monopolistą), technologia i żywność. Należy podkreślić, że niedobory te nie mają charakteru przejściowego. W zasadzie wszystkie KS nie mają większych rezerw, a sytuacja w tym zakresie (szczególnie jeżeli chodzi o energię i żywność) ulega nawet pogorszeniu. W tym układzie udzielenie w większym zakresie pomocy Polsce oznaczałoby poważne pogłębienie własnych kłopotów gospodarczych.

W sumie pomoc ze strony KS może mieć jedynie charakter podtrzymujący funkcjonowanie naszej gospodarki, nie zapewni nam natomiast ani zdecydowanego zdynamizowania gospodarki, ani jej głębszej restrukturyzacji. Może mieć większe znaczenie jedynie w warunkach normalnych związków z Zachodem.

Opr.: A. Lubbe

AMSZ, DSiP 27/84, w. 2

537

*31 grudnia, szyfrogram dyrektora DMO
do stałego przedstawiciela przy ONZ w Nowym Jorku
w sprawie ograniczeń nałożonych przez władze USA
na pracowników przedstawicielstwa*

Warszawa, dn. 31 grudnia 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr '9119'

Wyzner – Nowy Jork

Wasza 641¹⁷¹.

1. Prosimy o wystosowanie not do:

a) Sekretarza Generalnego, informującej o i protestującej przeciwko nałożonym ograniczeniom wraz z prośbą o jego interwencję u władz amerykańskich celem ich uchylenia;

b) Misji amerykańskiej, protestującej przeciwko ograniczeniom, które w istotny sposób utrudniają realizację funkcji Stałego Przedstawicielstwa i delegatów na sesje odbywające się w Nowym Jorku;

c) Przewodniczącego Komitetu Stosunków z Państwem Siedziby, protestującej i domagającej się odwołania dyskryminacyjnych zarządzeń amerykańskich.

2. Argumentacja:

– Ograniczenia są sprzeczne z istotą współpracy w ramach powszechnej organizacji międzynarodowej. Oznaczają one dyskryminację przez państwo siedziby i uszczuplenie praw Polski w stosunku do praw innych członków ONZ. Ich celem jest utrudnienie wykonywania podstawowych funkcji Stałego Przedstawicielstwa i delegatów do organów ONZ. Restrykcje w poruszaniu się ograniczają też możliwości naszego uczestnictwa w życiu środowiska dyplomatycznego i instytucji zainteresowanych działalnością ONZ.

¹⁷¹ Szyfrogramem nr 641 z 23 grudnia stały przedstawiciel przy ONZ w Nowym Jorku informował: „Otrzymaliśmy notę przedstawicielstwa USA informującą o wprowadzeniu ograniczeń swobody poruszania się również wobec pracowników naszej placówki. Pismo i tekst kurierem. Prosimy o instrukcje w sprawie sposobu reakcji, także w aspekcie ew. wykorzystania forum Komitetu ONZ d/s Stosunków z USA jako siedziby organizacji”; AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 103.

– Restrykcje zostały nałożone bezzasadnie. Ograniczają one poważnie prawo do swobodnego dostępu do ONZ zawarte w Porozumieniu między ONZ a USA z 1947 r. w sprawie głównej siedziby ONZ. Bezprawne i arbitralne jest w świetle Porozumienia z 1947 r. rozszerzenie zakresu osób dotkniętych ograniczeniami na „innych przedstawicieli Polski w Stanach Zjednoczonych w związku z ONZ” (nota Misji USA z 22 grudnia).

– Postępowanie władz amerykańskich jest sprzeczne z rozwojem prawa międzynarodowego i Konwencją wiedeńską z 1975 r. o stosunkach państw z powszechnymi organizacjami międzynarodowymi, zapewniającą swobodę poruszania się na terytorium państwa siedziby (art. 26 i 56). Polska jest stroną tej konwencji.

3. Ton not (zwłaszcza do Misji USA) winien być umiarkowanie mocny. Amerykanie będą zapewne powoływać się na art. V Porozumienia z 1947 r., który nie odpowiada obecnemu rozwojowi prawa i praktyce innych państw.

4. Zbadajcie, jak reagowali inni (radzieccy, Kubańczycy) na podobne restrykcje. Informujcie.

^fJaroszek^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 104

538

*31 grudnia, szyfrogram ambasadora w Londynie
w sprawie reakcji Wielkiej Brytanii i USA na wydarzenia w Polsce*

T a j n e

^hNatychmiast^h

^cPILNE^c

Szyfrogram Nr 4001/IV
z Londynu, nadany 31.12.81, g. 15.00

Czyrek

Z rozmów w FCO, prasie i amb. USA.

1) Sprawa Polski stała się jednym z obszarów rozgrywki USA–EZ odnośnie całokształtu stosunków transatlantyckich. Waszyngton postawił rodzaj ultimatum: stopień poparcia przez EZ sankcji USA wobec ZSRR i PRL będzie uznany za istotny czynnik determinujący przyszły kształt stosunków USA–EZ. Po porażkach

politycznych USA związanych z rozmieszczeniem Cruise i Pershing, przy nasileniu się ruchów pacyfistycznych w EZ USA postanowiły wykorzystać Polskę do zwiększenia podporządkowania EZ swoim celom globalnej konfrontacji z ZSRR. USA uważają, że kontekst emocjonalny tego zagadnienia oraz powszechność protestów przeciwko stanowi wojennemu stwarzają korzystne przesłanki psychologiczno-polityczne takiej manipulacji.

2) Według oświadczenia wicedyrektora Departamentu EW FCO Montgomeryego na posiedzeniu dyrektorów politycznych ministerstw SZ „10” 30.12 nie zdołano wypracować wspólnych propozycji odnośnie sposobów i form stosowania nacisku na Polskę. Prace w różnych grupach będą kontynuowane, a w pierwszych dniach stycznia spotkają się ministrowie SZ „10” i ewentualnie finansów. Według M. z przebiegu dotychczasowych konsultacji wynika, że większość krajów EWG:

a) podziela głębokie niezadowolenie USA z powodu przerwania w Polsce dialogu i reform i z wprowadzenia stanu wojennego,

b) jest przeciwna udzielaniu Polsce nowych kredytów w czasie trwania stanu wojennego,

c) nie wierzy zapewnieniom władz PRL, że reformy będą kontynuowane w rozmiarze i treści zaproponowanej przed 13.12,

d) jest przekonana, iż władze dążą do wyeliminowania wolnych ZZ „S” i zastąpienia ich związkami starego typu,

e) ocenia, że zapewnienia o poparciu kościoła dla władz PRL są nieprawdziwe i że kościół stanie z całą siłą w obronie „S” jako ruchu społecznego, a nie tylko związkowego.

4) W FCO ocenia się, że ciężar koordynacji akcji EWG wobec Polski przeniesie się do Brukseli w związku z przejściem przez Belgię przewodnictwa w Radzie. Rezolucja EWG w kwestii polskiej będzie wzywała do pilnego przywrócenia praw obywatelskich, uwolnienia zatrzymanych, natychmiastowego zakończenia stanu wojennego i dopuszczenia związkowców zachodnich do kontaktów z „S”. W ostrej formie potępiane będzie ograniczanie swobody poruszania się dyplomatów i dziennikarzy.

/–/ Staniszewski

539

*31 grudnia, szyfrogram ambasady w Waszyngtonie
w sprawie wprowadzonych przez USA sankcji gospodarczych*

T a j n e

Szyfrogram Nr 5/I

z Waszyngtonu, nadany 31.12.81, g. 15.00

Kinast

Oceniamy, że zakres i charakter sankcji gospodarczych USA wobec Polski, a następnie wobec ZSRR jest wyrazem:

- niepokoju i zaskoczenia USA, że wprowadzenie stanu wyjątkowego i środków w jego ramach ma na celu drastyczne cofnięcie procesów liberalizacji i osłabienia systemu socjalistycznego, a zwłaszcza położenie kresu roli politycznej opozycji, jaką odgrywała „Solidarność”;

- nacisku na Reagana konserwatywnych i antykomunistycznych kół, aby podjął zdecydowane kroki dla potwierdzenia wiarygodności swych deklaracji na temat swej polityki wobec ZSRR. Powszechna sympatia dla Polski w społeczeństwie amerykańskim była istotnym elementem w podejmowaniu sankcji;

- nadziei, że procesy liberalizacji i reform oraz istnienie „Solidarności” zostaną utrzymane choćby w ograniczonym zakresie. Stąd domaganie się od władz polskich zniesienia stanu wyjątkowego, zwolnienia internowanych i podjęcia dialogu z głównymi siłami religijnymi i społecznymi. Pomoc gospodarcza USA jest od tego uzależniona. Równocześnie podkreślanie, że sankcje skierowano przeciwko władzom, a nie społeczeństwu polskiemu;

- dążenia do obciążenia ZSRR odpowiedzialnością za wprowadzenie stanu wyjątkowego i rozgrywania sprawy polskiej w swej polityce konfrontacji z ZSRR;

- próby przerzucenia winy na ZSRR za napięcie w Europie i osłabienia nastrojów przeciwnych amerykańskim zbrojeniom nuklearnym w Europie Zachodniej;

- nacisku na sojuszników dla pozyskania ich poparcia przy równoczesnym podkreślaniu, że zastosowane sankcje nie wpłyną na amerykańsko-radzieckie negocjacje w Genewie, na plany spotkania Haiga z Gromyko w końcu stycznia w Genewie lub na stanowisko Reagana odnośnie możliwości spotkania z Breżniewem w 1982 roku. Taktyka ta ma zapobiec dalszemu pogłębianiu różnic między USA i sojusznikami w stanowiskach wobec sytuacji w Polsce.

Sankcje gospodarcze spotkały się z krytycznymi reakcjami kół gospodarczych USA, wskazuje się na ich ograniczoną skuteczność i na fakt dotychczasowego braku poparcia przez sojuszników.

/–/ Pawliszewski

AMSZ, ZD 23/84, w. 16, t. 144

540

*31 grudnia, szyfrogram dyrektora Departamentu IV
do ambasadora w Hadze w sprawie działań
Europejskiej Konfederacji Związków Zawodowych*

Warszawa, dn. 31 grudnia 1981 r.

T a j n e
Pilne!

SZYFROGRAM Nr '9120'

BARTOSZEK – HAGA

Wasze 259¹⁷² i 272¹⁷³.

1. Słusznie postępujecie odwołując się od zamiaru wysłania delegacji ETUC.

2. Z konferencji prasowej Szaciły i Urbana:

Internowano około 5000 osób, z czego 588 zwolniono. Internowani mają kontakt z rodzinami, korzystają z ochrony prawnej. Członkowie kierownictwa „S” znajdują się w domu wczasowym. Nie było żadnych aktów bicia. Aresztowany został tylko 1 ksiądz z woj. koszalińskiego za szkalowanie władz podczas kazania.

3. Abolicję wprowadzono dla osób, które dopuściły się naruszeń porządku prawnego z powodów politycznych na tle konfliktów społecznych albo nieumyślnie przed dniem 13 grudnia 81 r. W stosunku do osób, które popełniły czyny objęte dekretem o abolicji, postępowania karnego nie wszczyna się. W sprawach

¹⁷² Ambasador w Hadze przekazywał szyfrogramem nr 259 z 18 grudnia: „Natychmiast po powrocie Wim Koka z posiedzenia egzekutywy europejskiej konferencji zw. zaw. w Brukseli przeprowadziłem z nim i ekspertami dwugodzinną rozmowę. Ponowił potępienie zakazu działalności zw. zaw., przekazał tekst rezolucji ETUC (clarisem) i z uwagą zapoznał się z przedstawioną argumentacją władz. Odnoszę wrażenie, że z wielu rzeczy, zwłaszcza z zakresu politycznych celów i dążenia do konfrontacji «S», nie zdawał sobie sprawy. Zapewnił, że nie chcą czynić nic, co utrudniałoby wewnętrzną sytuację w Polsce i prowadziłyby do zaostrenia naszych stosunków z Zachodem. Holenderskie ZZ są, tak jak i niektóre inne w Europie, za kontynuacją pomocy, wiążąc to jednak ze zwolnieniem działaczy, respektowaniem porozumień z Gdańska, uznawaniem negocjacji. Chce na czele delegacji ETUC udać się możliwie szybko do Polski, by odbyć rozmowy z przedstawicielami władz, Wałęsą i innymi b. przywódcami”; AMSZ, ZD 23/84, w. 5, t. 53.

¹⁷³ Z kolei szyfrogramem nr 272 z 29 grudnia ambasador w Hadze zapytywał: „Proszę o informację choćby ogólnego charakteru dla Wim Koka. Szczególnie ważne jest obecnie neutralizowanie europejskich związków zawodowych wobec amerykańskich planów nacisku poprzez związki w sprawach polskich”; AMSZ, ZD 23/84, w. 5, t. 53.

o przestępstwa objęte dekretem o abolicji, w których postanowienie o przedstawieniu zarzutów wydano przed 13.12., postępowanie karne umarza się wtedy, gdy sprawca zaniechał działalności i przed uprawomocnieniem się orzeczenia skazującego złożył dobrowolne pisemne zobowiązanie przestrzegania porządku prawnego. Jeżeli sprawca przestępstwa objętego abolicją w ciągu 1 roku od uprawomocnienia się orzeczenia o umorzeniu post. karnego popełni nowe przestępstwo, poprzednie umorzone post. karne podejmuje się na nowo.

4. Sugerujcie kontynuowanie pomocy medycznej i żywnościowej dla Gdańska na Dyrektora Wojewódzkiego Wydziału Zdrowia. W rozdziale darów partycypuje m.in. obok PCK, PKPS również przedstawiciel Komisji Charytatywnej Episkopatu.

5. Przeciwdziałajcie nadal próbom umiędzynarodawiania polskich problemów.

6. Szerszą informację o ekstremistycznych planach „S” otrzymacie kurierem. Wykorzystujcie także informacje z naszego radia.

^fNoworyta^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 5, t. 54

541

*31 grudnia, szyfrogram konsula generalnego w Nowym Jorku
w sprawie działań władz amerykańskich
i reakcji środowisk polonijnych na wydarzenia w Polsce*

T a j n e

Szyfrogram Nr 53/I
z N. Jorku, nadany 31.12.81, g. 16.00

Pichla

Wydarzenia zachodzące w Polsce w ostatnich dwóch tygodniach przykuwają uwagę tut. ośrodków dyspozycyjnych i mass mediów.

Stanowisko Administracji jest jasne i jednoznaczne: popiera ona „Solidarność” i otwarcie występuje przeciwko rządowi. Tak duże zaangażowanie się oficjalnych czynników pokazuje, jak wielką rolę przywiązywali oni do działalności „S”, która według ich planów miała być „koniem trojańskim”, który rozbije obóz socjalistyczny od wewnątrz. Kraj nasz był i jest dla nich kartą w globalnych rozgrywkach pomiędzy ZSRR a USA. Stąd też poza sankcjami przeciwko Polsce Administracja podjęła kroki wymierzone przeciwko ZSRR, twierdząc, że jest on odpowiedzialny

za stan wojenny w Polsce. Spodziewano się, że nasz rząd nie poradzi sobie z tą sytuacją i ZSRR zmuszony będzie do interwencji, zaś wynikające stąd zaostreżenie sytuacji międzynarodowej byłoby zgodne z prawicowymi tendencjami Administracji Reagana. Takie stanowisko Administracji spowodowało aktywizację Zw. Zaw., które powołały tzw. Ad Hoc Committee to Support Solidarity, który koordynuje przebieg manifestacji i inne działania wymierzone przeciwko Polsce. W ślad za stanowiskiem Administracji tut. mass media podjęły szeroką kampanię propagandową idącą w kierunku poparcia dla „S” i kościoła, a przeciwko rządowi. Wydarzenia w kraju prezentuje się tendencyjnie, jednostronnie, sensacyjnie. Wyolbrzymia się liczbę ofiar i zatrzymanych. Z postępującą stabilizacją nie korelują podawane tu dane o trwającym terrorze, prześladowaniach intelektualistów, wzrastającej fali antysemityzmu itp.

W zdecydowanej większości wszystkie organizacje polonijne poparły działania Administracji – ich poparcie dla „S” i kościoła znajduje odbicie w publikowanych manifestach, odezwach, organizacji manifestacji, zbiórki pieniędzy itp.

Szczególnie aktywne są organizacje zrzeszone w KPA, SWAP, SPK, KPN, Pomost. Dużą aktywność wykazują najnowsi emigranci. Wspólnie ze Zw. Zaw. organizują oni manifestacje popierające „S” oraz domagające się zniesienia stanu wojennego. Dominują hasła antyradzieckie, antypartyjne, antyrządowe. Pracownicy urzędu obrzucani są epitetami zdrajcy, pacholki Moskwy itp. Po okresie skumulowanych i dużych demonstracji obecnie głównie reprezentanci KPN organizują dwa razy dziennie pikietowanie urzędu. Te hałaśliwe grupki w pewnym stopniu dezorganizują pracę, lecz pomimo tego liczba petentów nie maleje, zaś wszyscy pracownicy realizują swoje zadania z odpowiedzialnością i zaangażowaniem. Nastroj w kolektywie dobry.

Nadanie przez Administrację i mass media dużego rozgłosu dezercjom Rurara i Spasowskiego oraz apel tego ostatniego do pracowników placówek o pójście w jego ślady spotyka się z potępieniem. Aby propagandowo podbudować ten apel poinformowano o ucieczce Kondratowicza i 12 innych osób w ostatnim okresie czasu¹⁷⁴. Aktualnie dużą działalność propagandową rozwija Rurarz, udzielając wywiadów prasowych i telewizyjnych, zaś jego wystąpienia cechuje antyradzieckość i antypartyjność. Nawołuje on do utworzenia organizacji, której zadaniem byłaby walka o wolną Polskę.

Liczący się liderzy polonijni, z którymi jesteśmy w kontakcie (m.in. Król, Grabowski, Bajak, Brunhard, Węgiel, Kusielewicz), realnie oceniają naszą sytuację i udzielają nam poparcia. Widzą oni właściwie rolę „S” w kraju i jej dążenie do przejęcia władzy.

/–/ Ciał

AMSZ, ZD 23/84, w. 10, t. 103

¹⁷⁴ Mowa o wicekonsulu w konsulacie generalnym w Nowym Jorku Tadeuszu Kondratowiczu, który po wprowadzeniu stanu wojennego odmówił powrotu do kraju.

542

*31 grudnia, okólnik wiceministra Olechowskiego
i wiceministra handlu zagranicznego w sprawie kontaktów gospodarczych
z krajami zachodnimi po wprowadzeniu stanu wojennego*

Warszawa, dn. 31 grudnia 1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr '9123°

SZEFOWIE PRZEDSTAWICIELSTW PRL ^coraz Radcowie Handlowi^c:

Canberra	Bruksela	Kopenhaga	Helsinki
Paryż	Madryt	Haga	Tokio
Ottawa	Oslo	Kolonia	Waszyngton
Berno	Sztokholm	Londyn	Rzym
Brasilia	Lagos	Tripolis	Bagdad
Buenos Aires	^b Bogota ^b		

W wyniku wprowadzenia stanu wojennego większość krajów Zachodu – zwłaszcza USA i Francja – praktycznie zawiesiło czasowo pomoc ekonomiczno-finansową (poza humanitarną). Zostały zawieszone rozmowy z bankami prywatnymi nt. podpisania umowy o przełożeniu płatności za br. oraz nie dojdą prawdopodobnie do skutku planowane na styczeń rozmowy z krajami wierzycielskimi. Zablokowane zostały rozmowy nt. uzyskania kredytów transakcyjnych i depozytów krótkoterminowych. Dążymy do częściowego zrekompensowania przez KS efektów zachodnich sankcji gospodarczych przez dodatkowe kredyty towarowe i pomoc finansową. W tej sytuacji prosimy kontynuować akcję wyjaśniającą, koncentrując się na następujących elementach:

1. Sankcje ekonomiczne mogą w ostateczności doprowadzić Polskę do niemożności wywiązania się z zobowiązań płatniczych i w konsekwencji doprowadzić do poważnych wstrząsów w międzynarodowym systemie finansowym i handlu W-Z. Chcemy temu zapobiec.

2. ^bW najlepszym razie^b Sankcje wydłużają okres dochodzenia Polski do zdolności spłacania kredytów zachodnich.

3. Sankcje mogą opóźnić wprowadzenie reformy gospodarczej, której harmonijna realizacja jest podstawowym warunkiem wyjścia z kryzysu.

4. Konsekwencje sankcji będą ponoszone głównie przez naród, który nieuniknienie będzie obwiniał o to Zachód.

5. Wasze podstawowe aktualne zadania dla zabezpieczenia naszych interesów gospodarczych to:

- przeciwdziałanie akcji USA nakłonienia innych krajów zachodnich do nałożenia sankcji gospodarczych wobec Polski,
- uzyskanie postulowanych przez nas kredytów towarowych oraz rozłożenia spłat zadłużenia,
- rozszerzenie formuły pomocy żywnościowej i włączenie w nią poza czysto humanitarną również kredytowych dostaw żywności,
- kontynuowanie starań o poparcie naszego przystąpienia do MFW.

^fOlechowski^f

^cKARAS^c

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

543

*31 grudnia, szyfrogram ambasadora w Hadze
o rozmowie z ministrem spraw zagranicznych Holandii*

Tajne

Pilne

Szyfrogram Nr 2/I
z Hagi, nadany 31.12.81, g. 17.00

Czyrek

Zostałem wezwany przez ministra SZ Van Der Stoela, który ponownie w imieniu rządu holenderskiego wyraził zaniepokojenie sytuacją w Polsce¹⁷⁵. Stwierdził,

¹⁷⁵ Wcześniejszym szyfrogramem, z 17 grudnia, ambasador w Hadze donosił: „Złożyłem wizytę ministrowi SZ Van Der Stoelowi. 1. W sprawie komunikatu EWG stwierdził, że głównym elementem było wyrażenie obaw w związku z sytuacją w Polsce. Podkreślił, że aresztowania i represje są sprzeczne z aktem końcowym KBWE. Wyraził nadzieję, że szybko to ustanie i zostanie wznowiony dialog. 2. W sprawie pomocy Holandii jest za kontynuacją pomocy żywnościowej. Sprawy kredytu na przyszły rok uzależniają od rozwoju sytuacji (z innych źródeł wiem, że rząd odłożył rozważanie tej sprawy). 3. Demonstracje w Holandii są zgodne z prawem. Uczynią jednak wszystko, by zabezpieczyć normalną pracę placówki. 4. Mają nadzieję, że Holendrzy, którzy udali się z pomocą do Polski, nie będą mieli żadnych problemów”; AMSZ, ZD 23/84, w. 5, t. 53.

że przestudiowali wystąpienie Jaruzelskiego z 24, niestety wbrew zapewnieniom tysiące ludzi jest internowanych, w tym matki, mają miejsce wysokie wyroki, dziennikarzy, urzędników zmusza się do rezygnacji z „Solidarności” pod groźbą utraty pracy. Nie wyrażono zgody na przyjazd delegacji MOP. Apelują o konkretne kroki – zwolnienie przetrzymywanych, zgodę na odwiedzenie obozów internowanych przez Czerwony Krzyż, powrót do dialogu. Brak konkretnych kroków stawia Holandię w trudnej sytuacji. Znają nasze trudności gospodarcze. Kontynuują wysyłkę żywności i leków. Gotowi do podjęcia dalszych pozytywnych decyzji, jeśli sytuacja ulegnie poprawie.

4 stycznia będzie miało miejsce spotkanie ministrów SZ EWG. Pozytywne kroki ze strony władz polskich ułatwiłyby dyskusję na tym forum. Szeroko polemizowałem z niektórymi stwierdzeniami wskazując na ich jednostronność, a nawet fałszywość. Całość dyskusji wskazała, że nie chcą podejmować żadnych akcji przeciw Polsce, jednak dla kontynuacji ich polityki i rozważenia naszych prośb o dalszą pomoc oczekują na szybką liberalizację przepisów stanu wojennego. S. podniósł również sprawę ograniczeń nałożonych na ich placówkę w Warszawie, uznając je za niedopuszczalne i wzywając do szybkiego zniesienia restrykcji na poruszanie się. Wskazał, że nasza ambasada ma pełne możliwości pracy. Wskazałem na przejściowy charakter ograniczeń, apelowałem o zrozumienie, wskazując na liczne oznaki dobrej woli władz i szybki proces stabilizacji.

W końcowej części rozmowy ponownie podniósł sprawę wizyty Czerwonego Krzyża, wspomniał o oczekiwaniu przez Federację Europejskich Związków Zawodowych (Wim Kok) na wyjazd do Polski.

/–/ Bartoszek

AMSZ, ZD 23/84, w. 5, t. 53

544

*31 grudnia, okólnik wiceministra Wiejacza:
instrukcja w sprawie stosunków polsko-żydowskich*

Warszawa, dn. 31.12.1981 r.

T a j n e

SZYFROGRAM Nr °9130°

Szefowie Placówek: Chicago (Wasz 180¹⁷⁶), N. Jork – Konsulat, N. Jork – Misja, Waszyngton, Paryż, Londyn, Bruksela, Haga, Kopenhaga, Oslo, Sztokholm, Rzym, Wiedeń, Canberra, Berno, Ottawa, Lima

1. Wobec fali pomówień o antysemityzm w Polsce argumentujcie, że nie „ma” w PRL nastrojów antysemickich¹⁷⁷. Przy internowaniach kierowano się zaangażowaniem poszczególnych osób w ekstremę „Solidarności”, a nie względami narodowości działaczy „S”. Po rozmowach zwolniono Edelmana i Kijowskiego. Geremek nadal internowany, co przy jego zaangażowaniu w „S” – zrozumiałe.

2. Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Żydów (TSKŻ): działalność czasowo zawieszona, podobnie jak innych towarzystw narodowościowych – nie można było wyróżniać. Normalizacja sytuacji prowadzi do uchylecia w/w decyzji. Nieskrępowanie działają związki wyznaniowe: np. już po 13 bm przewodniczący Związku Wyznania Mojżeszowego wyjeżdżał za granicę. W TSKŻ wznowiono działalność charytatywną.

¹⁷⁶ Konsul generalny w Chicago informował szyfrogramem nr 180 z 28 grudnia: „American Jewish Committee (utrzymuję z nimi kontakty) zwrócił się o informacje co do sytuacji w Polsce. Zgodziłem się na 5 stycznia. Zapewne będą m.in. pytać o podnoszone w tut. środowiskach przekazu sygnały o «przejawach antysemityzmu» (dotychczas nie otrzymaliśmy żadnych protestów ze środowisk żydowskich). Proszę o dane do wykorzystania”; AMSZ, ZD 23/84, w. 4, t. 37.

¹⁷⁷ Okólnikiem z 24 grudnia minister spraw zagranicznych przekazywał: „1. Zaczynają aktywizować się organizacje żydowskie (np. w USA i Francji) w związku z rzekomymi akcentami antysemickimi w naszych środkach masowego przekazu dot. niektórych KOR-owców. Gdyby u Was podejmowano sprawę – zdecydowanie dementujcie. WRON stanowczo egzekwować będzie poszanowanie konstytucyjnych zasad równouprawnienia i nie dopuści do jakichkolwiek prób mogących pobudzać antysemityzm. 2. Wkrótce odbędzie się spotkanie przedstawiciela Kierownictwa z Prezesem Żydowskiego Stowarzyszenia Społ.-Kultur. Stosunki ze środowiskiem żydowskim są bardzo dobre. 3. Przy polityce internowania nie kierowano się jakimikolwiek zasadami rasowymi czy narodowościowymi. 4. Wychodźcie z tym ofensywnie wobec organizacji żydowskich”; AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148.

3. Z uznaniem przyjęliśmy otwarcie w USA wystawy „1000 lat Żydów w Polsce” w obecności min. Kuberskiego. Nadal opowiadamy się za utrzymaniem związków kulturowych z uwagi na tradycję i pozytywną dla Polski działalność środowisk żydowskich, zwłaszcza pochodzenia polskiego.

4. (tylko Chicago) Działajcie ofensywnie.

5. (tylko Nowy Jork) Informujcie o rezonansie wystawy wym. w pkt. 3.

^fWiejacz^f

^b6. Dla Ciasia – gotowi jesteśmy przyjąć wizyty działaczy żydowskich uzgodnione w czasie wizyty Kuberskiego^b. ^fCzyrek^f

AMSZ, ZD 23/84, w. 17, t. 148

545

31 grudnia, notatka Departamentu I MSW:
stanowisko USA wobec możliwości interwencji ZSRR w Polsce

TAJNE
spec. znaczenia

31 GRUD. 1981

Dotyczy: amerykańskich ocen ewentualności
radzieckiej interwencji militarnej w Polsce

Według ocen przedstawicieli Departamentu Stanu USA Związek Radziecki jest zdecydowany sięgnąć po najbardziej drastyczne środki w celu utrzymania Polski w Układzie Warszawskim. Zdecydowana postawa jednostek Wojska Polskiego i ich lojalność wobec dowództwa i partii – zdaniem ekspertów Departamentu Stanu – oddaliła na obecnym etapie niebezpieczeństwo interwencji. Jednakże w wypadku fiaska próby wyeliminowania „Solidarności” jako siły politycznej nastąpi wkroczenie wojsk Układu Warszawskiego.

Trzon tych sił stanowić mają jednostki radzieckie stacjonujące w Polsce (pozostają one od ponad dwóch tygodni w pełnej gotowości bojowej). Stolica Polski opanowana byłaby przez jednostkę powietrzno-desantową z okolic Lwowa, Wybrzeże Gdańskie – z Bałtyku, zaś szczecińskie i Śląsk – przez jednostki tam stacjonujące. Oddziały Armii Radzieckiej rozlokowane na terenie Śląskiego Okręgu

Wojskowego są w stanie – zdaniem ekspertów Departamentu Stanu – w ciągu 2 godzin opanować główne węzły komunikacyjne, obiekty przemysłowe oraz stacje nadawcze i przekaźnikowe RTV w tym regionie. Jedyną poważną przeszkodą byłaby okupacja kopalń przez górników.

Powyższy plan ma przewidywać również zadania dla jednostek z CSRS, WRL i Bułgarii.

NACZELNIK WYDZIAŁU

^f*Maciej Dubiel^f*

AIPN, 0 449/6/9

ANEKSY

KOMUNIKAT

o zawieszeniu działalności niektórych polskich przedstawicielstw dyplomatycznych, urzędów konsularnych i placówek ekonomiczno-handlowych

Zawieszona została działalność

a) następujących placówek podporządkowanych administracyjnie i finansowo MSZ:

- Ambasady PRL w Nikozji
(działa nadal BRH Ambasady PRL w Nikozji) z dniem 15.04.1981 r.
- Ambasady PRL w Reykjaviku
(działa nadal BRH Ambasady PRL w Reykjaviku) – ” – 31.07.1981 r.
- Ambasady w Katmandu – ” – 30.09.1981 r.
- Ambasady PRL w Konakry – ” – 30.09.1981 r.
- Konsulatu Generalnego PRL w Rostocku – ” – 15.08.1981 r.
- Konsulatu Generalnego PRL w Zagrzebiu – ” – 31.08.1981 r.
- Konsulatu Generalnego PRL w Strasburgu – ” – 31.08.1981 r.
- Konsulatu Generalnego PRL w Warnie – ” – 30.09.1981 r.
- Konsulatu Generalnego PRL w Kantonie – ” – 31.10.1981 r.

b) następujących placówek podporządkowanych administracyjnie i finansowo MHZ:

- Ambasady PRL w La Paz z dniem 1.09.1981 r.
- Ambasady PRL w Rangunie – ” – 1.08.1981 r.
- Ambasady PRL w Yaounde – ” – 1.09.1981 r.
- Poselstwa PRL w Port au Prince – ” – 1.11.1981 r.

Informator MSZ, 1981, nr 90

ZARZĄDZENIE nr 10
MINISTRA SPRAW ZAGRANICZNYCH
z dnia 15 grudnia 1981 r.
w sprawie zmiany regulaminu Ministerstwa Spraw Zagranicznych
i innych przepisów resortowych

Na podstawie § 2 uchwały nr 137 Rady Ministrów z dnia 31 maja 1974 r. w sprawie nadania statutu Ministerstwu Spraw Zagranicznych oraz § 16 ust. 1 uchwały nr 128 Rady Ministrów z dnia 2 lipca 1971 r. w sprawie ochrony tajemnicy państwowej i służbowej zarządza się, co następuje:

§ 1

W regulaminie Ministerstwa Spraw Zagranicznych, stanowiącym załącznik do zarządzenia nr 8 Ministerstwa Spraw Zagranicznych z dnia 9 kwietnia 1976 r. w sprawie nadania regulaminu Ministerstwu Spraw Zagranicznych, wprowadza się następujące zmiany:

1. W § 11 pkt 20 otrzymuje brzmienie:

„20) Biuro Spraw Obronnych”.

2. W § 18:

a) w pkt 5, na końcu, średnik zastępuje się myślnikiem i dodaje wyrazy: „z wyłączeniem spraw obronnych”;

b) w pkt 13, na końcu, średnik zastępuje się myślnikiem i dodaje wyrazy: „z wyjątkiem aktów prawnych i innych przepisów dotyczących obronności”;

c) w pkt 14 średnik zastępuje się myślnikiem i dodaje wyrazy: „z wyjątkiem aktów prawnych i przepisów dotyczących obronności”;

d) pkt 20 otrzymuje brzmienie:

„20) nadzoruje ochronę tajemnicy państwowej i służbowej w resorcie z wyłączeniem ochrony tajemnicy państwowej w zakresie prac obronnych i techniczno-konstrukcyjnych produkcji zbrojeniowej”;

e) w części dotyczącej składu Gabinetu Ministra skreśla się treść punktów 7 i 10.

3. W § 36 pkt 4 średnik zastępuje się myślnikiem i dodaje wyrazy: „z wyjątkiem akt dotyczących obronności”.

4. W § 37 pkt 11 średnik zastępuje się przecinkiem i dodaje wyrazy: „w tym również w sprzęt ochrony przeciwpożarowej oraz współpracuje w sprawach zaopatrzenia w sprzęt obrony cywilnej i magazynowania tego sprzętu”.

5. § 39 otrzymuje brzmienie:

„Biuro Spraw Obronnych (BSO)

1) wykonuje zadania w dziedzinie powszechnego obowiązku obrony kraju oraz związane z przygotowaniem obronnym resortu,

2) prowadzi sprawy związane z określaniem zadań i kierunków działania w zakresie obronności dla departamentów Ministerstwa Spraw Zagranicznych, innych komórek organizacyjnych resortu oraz organizacji dotowanych i nadzorowanych przez Ministra Spraw Zagranicznych,

3) koordynuje, nadzoruje i kontroluje przygotowania w dziedzinie obronności w jednostkach organizacyjnych resortu oraz w organizacjach dotowanych i nadzorowanych przez Ministra Spraw Zagranicznych,

4) koordynuje działalność właściwych instytucji w kraju w sprawach prac obronnych prowadzonych w placówkach polskich za granicą,

5) współpracuje w sprawach obronności z odpowiednimi komórkami organizacyjnymi właściwych organów państw sojusznicznych i zaprzyjaźnionych,

6) inicjuje, opracowuje, opiniuje, uzgadnia i parafuje projekty aktów prawnych i innych przepisów w zakresie obronności, współpracuje w sprawach tych projektów z Gabinetem Ministra i Departamentem Prawno-Traktatowym oraz przedstawia je do podpisu ministrowi lub upoważnionemu podsekreterzowi stanu,

7) prowadzi rejestr zarządzeń Ministra Spraw Zagranicznych w sprawach obronności,

8) prowadzi szkolenie obronne w resorcie,

9) organizuje ochronę tajemnicy państwowej w zakresie prac obronnych i techniczno-konstrukcyjnych produkcji zbrojeniowej,

10) prowadzi Kancelarię Tajną Specjalnego Znaczenia Ministerstwa Spraw Zagranicznych, w której ewidencjonowane są i przechowywane wszystkie dokumenty tajne w sprawach obronnych resortu i dokumenty tajne specjalnego znaczenia oraz zapewnia ich obieg; kierownik tej kancelarii spełnia jednocześnie funkcję inspektora do spraw ochrony tajemnicy państwowej i służbowej i z tego tytułu odpowiada za realizację przepisów normatywnych dotyczących tajemnicy państwowej i służbowej w Ministerstwie Spraw Zagranicznych.

Szczegółowy zakres działania Biura Spraw Obronnych w sprawach ogólnoobronnych, gospodarczo-obronnych, obrony cywilnej, ochrony tajemnicy państwowej oraz w zakresie nadzoru, koordynacji i kontroli, a także strukturę organizacyjną określają odrębne przepisy.

Dyrektor Biura Spraw Obronnych określa szczegółowy zakres czynności wewnętrznych komórek organizacyjnych i samodzielnych stanowisk pracy wchodzących w skład Biura”.

§ 2

1. W sprawie wydawania i kontroli przepisów prawnych w zakresie obronności nie mają zastosowania:

1) zarządzenie nr 13 Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 24 maja 1976 r. w sprawie wydawania przepisów prawnych,

2) zarządzenie Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 20 października 1955 r. w sprawie kontroli wykonania postanowień aktów normatywnych w Ministerstwie Spraw Zagranicznych.

2. Zasady i tryb opracowywania, rozprowadzania, przechowywania oraz kontroli wykonywania aktów prawnych w zakresie obronności w resorcie Spraw Zagranicznych określają odrębne przepisy.

§ 3

1. W zarządzeniu nr 3 Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 13 czerwca 1967 r. w sprawie Straży Przemysłowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych oraz Biura Przepustek:

1) § 2 otrzymuje brzmienie:

„1. Straż Ministerstwa Spraw Zagranicznych podlega Dyrektorowi Biura Spraw Obronnych.

2. Komendant Straży MSZ jest bezpośrednim przełożonym pracowników Straży MSZ i Biura Przepustek”.

2) § 3 ust. 2 otrzymuje brzmienie:

„2. Upoważnia się Dyrektora Biura Spraw Obronnych do wprowadzania odpowiednich zmian w przepisach dotyczących spraw określonych w ust. 1”.

§ 4

W zarządzeniu nr 15 Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 12 września 1974 r. w sprawie rocznych planów pracy i sprawozdań z ich realizacji oraz wieloletnich programów działania współpracy z zagranicą dotychczasowe §§ 10 i 11 oznaczają się jako 11 i 12 oraz dodaje się nowy § 10 o brzmieniu:

„§ 10. Zarządzenie niniejsze nie ma zastosowania do planów pracy, sprawozdań i programów działania Biura Spraw Obronnych”.

§ 5

W instrukcji w sprawie ochrony tajemnicy państwowej i służbowej w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, stanowiącej załącznik do zarządzenia nr 9

Ministra Spraw Zagranicznych z dnia 30 maja 1973 r. w sprawie ochrony tajemnicy państwowej i służbowej w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, dodaje się § 59 w brzmieniu:

„§ 59. 1. Uprawnienia przewidziane w § 56 przysługują odpowiednio Dyrektorowi Biura Spraw Obronnych w zakresie spraw należących do właściwości Biura.

2. Przepisy § 57 ust. 2, 3 i § 58 ust. 2 nie mają zastosowania do kontroli prowadzonej w sprawach z zakresu obronności”.

§ 6

Zarządzenie wchodzi w życie z dniem podpisania.

MINISTER

Informator MSZ, 1981, nr 91

ZARZĄDZENIE nr 11
MINISTRA SPRAW ZAGRANICZNYCH
z dnia 16 grudnia 1981 r.

w sprawie czasowego przejęcia i użytkowania majątku
i agend Rady Zakładowej Związku Zawodowego Pracowników Państwowych
i Społecznych w Ministerstwie Spraw Zagranicznych

W celu realizacji postanowień zarządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 1981 r. w sprawie zawieszenia działalności związków zawodowych i niektórych innych organizacji społecznych na czas obowiązywania stanu wojennego na podstawie § 15 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 31 maja 1974 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Spraw Zagranicznych (Dz.U. nr 21, poz. 121) zarządza się, co następuje:

§ 1

Zobowiązuje się Dyrektora Biura d/s Socjalnych do czasowego przejęcia lokalu zajmowanego przez Radę Zakładową Związku Zawodowego Pracowników Państwowych i Społecznych oraz jej agend z pracownikami, zabezpieczenia znajdującego się w nich majątku oraz sporządzenia spisu jego inwentarza w terminie do dnia 23 grudnia 1981 r.

§ 2

Dyrektor Biura d/s Socjalnych zapewni dalsze nieodzowne funkcjonowanie agend zawieszanej Rady, w ramach przejętych i uzyskiwanych środków finansowych.

§ 3

1. Pracownik zawieszanej Rady pełniący funkcje z wyboru zostaje przeniesiony do dyspozycji dyrektora Departamentu Kadr i Szkolenia.

2. Pozostali pracownicy zawieszanej Rady i jej agend otrzymywać będą uposażenie w dotychczasowej wysokości z funduszy Ministerstwa Spraw Zagranicznych, któremu te wydatki będą refundowane ze środków przejętych od zawieszanej Rady bądź uzyskiwanych w inny sposób.

§ 4

Postanowienia niniejszego zarządzenia stosuje się odpowiednio do organizacji związkowych w przedstawicielstwach dyplomatycznych i urzędach konsularnych PRL za granicą, z tym że zadania Dyrektora Biura d/s Socjalnych MSZ wypełnia kierownik przedstawicielstwa dyplomatycznego lub urzędu konsularnego.

§ 5

Zarządzenie wchodzi w życie z dniem podpisania.

MINISTER

Informator MSZ, 1981, nr 91

PISMO OKÓLNE

Dyrektora Biura Spraw Obronnych
z dnia 21 grudnia 1981 roku

1. W związku ze stanem wojennym wprowadza się ograniczenie ruchu osobowego na terenie obiektów Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

2. Osobami upoważnionymi do wydawania zleceń na wystawienie przepustek jednorazowych są merytoryczni pracownicy MSZ oraz pracownicy sekretariatów.

Zlecenie na wystawienie przepustki przekazuje się telefonicznie pracownikowi Biura Przepustek po uprzednim upewnieniu się, czy zachodzi rzeczywista potrzeba wydania przepustki.

Pracownik Biura Przepustek w uzasadnionych przypadkach może odmówić wydania przepustki, o czym informuje Komendanta Straży lub osobę zlecającą wydanie przepustki.

3. Po przyjęciu interesanta pracownik merytoryczny obowiązany jest złożyć na przepustce czytelny podpis, godzinę wyjścia i ostemplować ją pieczętą, a w przypadku gdy takiej pieczęci nie posiada, winien skorzystać z pieczęci sekretariatu departamentu (biura).

4. W sytuacji, gdy zachodzi uzasadnione podejrzenie, że interesant może się udać samowolnie do innych niż wyszczególnione w przepustce osób lub pomieszczeń na terenie obiektu, pracownik Ministerstwa Spraw Zagranicznych przyjmujący interesanta obowiązany jest towarzyszyć mu aż do wyjścia z gmachu.

5. Wprowadzanie osób bez przepustek dopuszczalne jest tylko w wyjątkowo uzasadnionych przypadkach wyłącznie na polecenie dyrektorów lub wicedyrektorów departamentów (biur).

Wartownikowi, któremu zlecono przepuszczenie osoby, należy podać: nazwisko i imię, miejsce zatrudnienia osoby wprowadzanej oraz nazwisko osoby, której zlecono towarzyszenie wprowadzanemu.

6. Wprowadzanie dyplomatów i innych członków przedstawicielstw dyplomatycznych oraz cudzoziemców odbywa się na zasadach dotychczas stosowanych.

7. Osoby pełniące dyżury po godzinach pracy i w dni świąteczne mogą wejść do gmachów Ministerstwa Spraw Zagranicznych po stwierdzeniu przez wartownika, że ich nazwiska ujęte są w odpowiednim wykazie podpisanym przez dyrektora właściwego departamentu (biura).

8. Osoby korzystające ze stołówki Ministerstwa Spraw Zagranicznych wchodzi do jej pomieszczeń bramą gospodarczą na podstawie karty obiadowej wydanej przez Kierownika Stołówki nr 8 i podstemplowanej przez Komendanta Straży Ministerstwa Spraw Zagranicznych. Karta powyższa uprawnia do wejścia do stołówki i wyjścia z niej tylko w godzinach wydawania obiadów.

Osoby posiadające takie karty nie są uprawnione na tej podstawie do wstępu i przebywania w innych pomieszczeniach obiektu (poza stołówką).

9. W związku z obecną sytuacją spotkania pracowników Ministerstwa Spraw Zagranicznych z osobami postronnymi i członkami rodzin w hallu głównym winny być, celem uniknięcia nadmiernego gromadzenia się osób w tym miejscu, w miarę możliwości ograniczane wyłącznie do przypadków rzeczywistie niezbędnych.

10. Powyższe zasady obowiązują wszystkich pracowników Ministerstwa Spraw Zagranicznych bez względu na zajmowane stanowisko służbowe. Dyrektorzy departamentów i biur Ministerstwa Spraw Zagranicznych proszeni są o poinformowanie o tych zasadach wszystkich podległych pracowników.

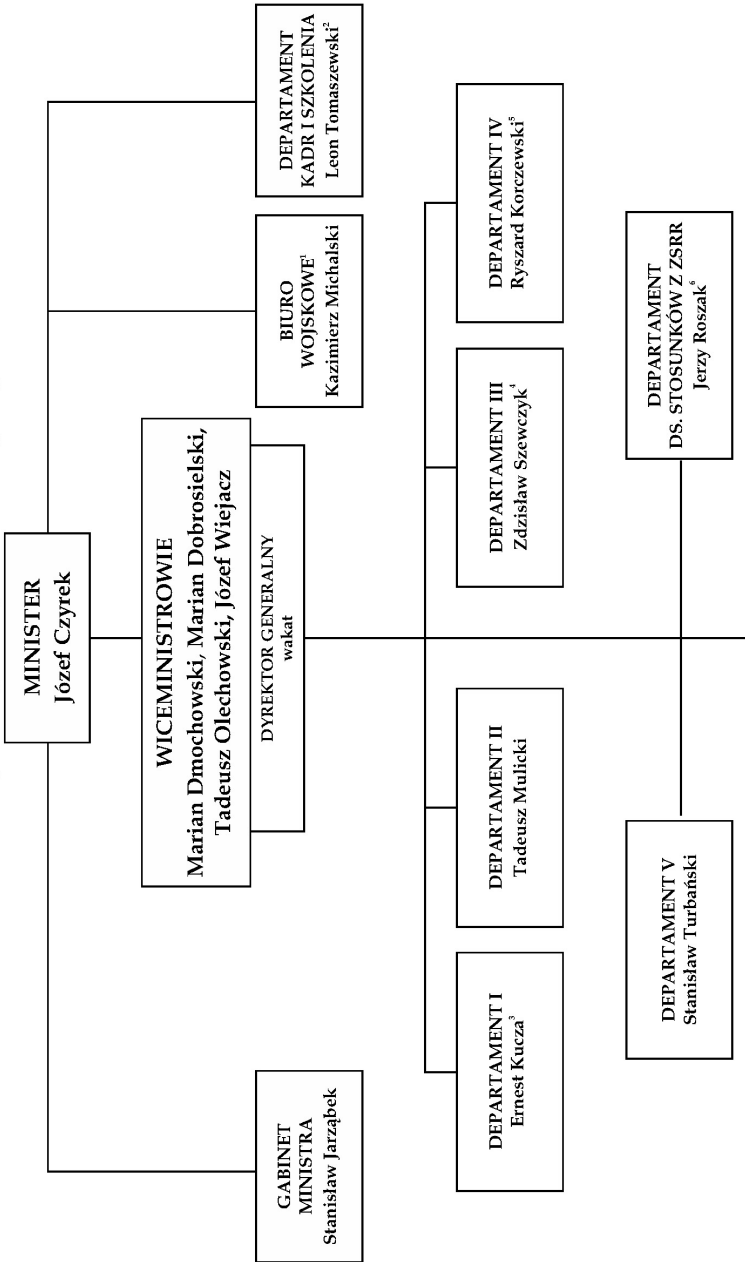
Dyrektor Biura Spraw Obronnych
płk dypl. K. Michalski

Informator MSZ, 1981, nr 91

Wykaz ważniejszych umów dwustronnych zawartych przez PRL
w okresie lipiec–grudzień 1981 r.

PAŃSTWO	NAZWA DOKUMENTU	DATA
Wielka Brytania	Porozumienie odnośnie zadłużeń handlowych	2 VII
Japonia	Porozumienie w sprawie odroczenia spłat zadłużenia PRL wobec Japonii	3 VII
Francja	Umowa w sprawie ulg w odniesieniu do zadłużenia Polski wobec zagranicy	7 VII
Dania	Porozumienie o refinansowaniu zadłużenia wobec zagranicy	13 VII
Szwecja	Porozumienie dotyczące poręczonych zadłużeń Polski i osób mających stałą siedzibę w Polsce	15 VII
Szwajcaria	Umowa dotycząca zadłużenia Polski za granicą	24 VII
USA	Umowa dotycząca redukcji i reorganizacji zadłużenia gwarantowanego i zabezpieczonego przez rząd USA i jego agencje	27 VIII
USA	Umowa w sprawie sprzedaży produktów rolnych	28 VIII
Norwegia	Porozumienie w sprawie zobowiązań kredytowych Banku Handlowego w Warszawie SA	7 IX
Laos	Umowa o wzajemnym zniesieniu obowiązku wizowego dla posiadaczy paszportów dyplomatycznych i służbowych	10 IX
Japonia	Umowa o współpracy i wymianie materiałów między Komitetem ds. Radia i Telewizji „Polskie Radio i Telewizja” a Nippon Hoso Kyokai (NHK)	15 IX
Kanada	Porozumienie dotyczące eksportu z Polski do Kanady pewnych tekstyliów i wyrobów tekstylnych	16 IX
Bułgaria	Umowa o wzajemnych dostawach towarów i płatnościach na lata 1981–1985	28 IX
Chiny	Porozumienie w sprawie dostaw mięsa z Chin do Polski na warunkach długoterminowego, nieoprocentowanego kredytu	1 X
RFN	Porozumienie dotyczące zaspokojenia polskich zadłużeń	8 X
Holandia	Porozumienie w sprawie refinansowania polskiego zadłużenia	22 X
Argentyna	Porozumienie w sprawie uproszczenia wydawania wiz kurierom dyplomatycznym	27 X
Brazylia	Umowa między Bankiem Handlowym w Warszawie SA a Centralnym Bankiem Brazylii w sprawie odroczenia polskiego zadłużenia	13 XI
Rumunia	Protokół w sprawie uregulowania zadłużenia strony polskiej wynikającego z wzajemnych stosunków gospodarczych	28 XI
NRD	Umowa w sprawie wykonania konwencji o przekazywaniu osób skazanych na karę pozbawienia wolności dla odbycia kary w państwie, którego są obywatelami, sporządzonej w Berlinie 19.05.1978	9 XII
Mongolia	Protokół o dostawie 2 tys. ton mięsa do Polski	21 XII

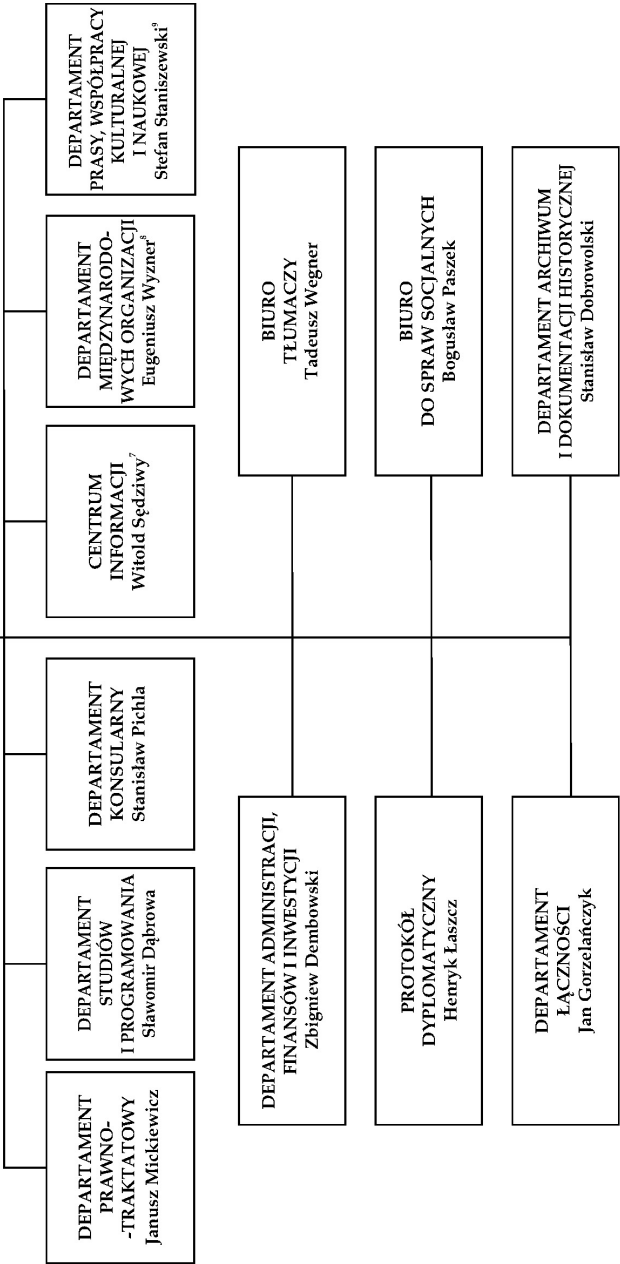
Struktura Ministerstwa Spraw Zagranicznych w okresie lipiec-grudzień 1981 r.

¹ Od 15 grudnia Biuro Spraw Obronnych.
² Od 15 października Stanisław Matosek.
³ Od 1 sierpnia.

⁴ Od 23 grudnia Jan Kinast.
⁵ Od 15 listopada Eugeniusz Noworyta.
⁶ Do 1 sierpnia Włodzimierz Natoni.

Struktura Ministerstwa Spraw Zagranicznych w okresie lipiec–grudzień 1981 r.
cd.

⁷ Do 1 września Jerzy Roszak.
⁸ Od 10 września Henryk Jaroszek.
⁹ Do 7 grudnia.

WYKAZ SKRÓTÓW

AA	– Auswärtiges Amt
AAN	– Archiwum Akt Nowych
ABF	– Arbetarnas Bildningsförbund
abp	– arcybiskup
AFL-CIO	– American Federation of Labor and Congress of Industrial Organizations
AFP	– Agence France-Presse
AIPN	– Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej
AK	– Akt końcowy
AK	– Armia Krajowa
AKMS	– Awtomat Kałasznikowa Modiernizirowanyj
AŁ	– Ameryka Łacińska
amb.	– ambasador, ambasada
AMSZ	– Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych
AN	– akademia nauk
ANC	– African National Congress
AP	– Ameryka Północna
AP	– Associated Press
APN	– Agientstwo pieczati „Nowosti”
AR	– Armia Radziecka
ARD	– Afgańska Republika Demokratyczna
ASEAN	– Association of South-East Asian Nations
AWACS	– Airborne Warning and Control System
BA	– British Airways
BAAS	– Hizb al-Baas al-Arabi al-Isztiraki
BBC	– British Broadcasting Corporation
BH	– Bank Handlowy
BIBOR	– Brussels Interbank Offered Rate
BJ	– broń jądrowa
BLZCh	– Bułgarski Ludowy Związek Chłopski
BOR	– Biuro Ochrony Rządu
BP	– Biblioteka Polska

WYKAZ SKRÓTÓW

bp	– biskup
BP	– Biuro Paszportów
BP	– Biuro Polityczne
BP	– British Petroleum
BPK	– Bułgarska Partia Komunistyczna
BRE	– Biuro Radcy Ekonomicznego
BRH	– Biuro Radcy Handlowego
BS	– biuletyn specjalny
BS MO	– Bataliony Specjalne Milicji Obywatelskiej
BSO	– Biuro Spraw Obronnych
BW	– Bliski Wschód
BZ	– Berlin Zachodni
BZHwP	– zob. GKBZHwP
CANTV	– Compañía Anónima Nacional de Teléfonos de Venezuela
CARE	– Cooperative for Assistance and Relief Everywhere
CBS	– Columbia Broadcasting System
CCC	– Commodity Credit Corporation
CCM	– Chama cha Mapinduzi
CD	– corps diplomatique
Cd'A	– chargé d'affaires
CDU	– Christlich Demokratische Union
CEFARM	– Centrala Farmaceutyczna
CEKOP	– Centrala Eksportu Kompletnych Obiektów Przemysłowych
CENZIN (Cenzin)	– Centralny Zarząd Inżynierii
CFCF	– Canada's First, Canada's Finest
CFDT	– Confédération française démocratique du travail
CFTC	– Confédération française des travailleurs chrétiens
CGIL	– Confederazione Generale Italiana del Lavoro
CGT	– Confédération Générale du Travail
CGT-FO	– Confédération Générale du Travail – Force Ouvrière
ChOL	– Chińscy Ochotnicy Ludowi
ChRL	– Chińska Republika Ludowa
CHZ	– centrala handlu zagranicznego
CIA	– Central Intelligence Agency
CISL	– Confederazione Italiana Sindacati Lavoratori
CK	– zob. MCK
CKKP	– Centralna Komisja Kontroli Partyjnej
CLAT	– Central Latinoamericana de Trabajadores
CMT	– Confédération mondiale du travail

WYKAZ SKRÓTÓW

CNG	– Christlich Nationale Gewerkschaftsbund der Schweiz
COFACE	– Compagnie Française d'Assurance pour le Commerce Extérieur
COPEI	– Comité de Organización Política Electoral Independiente
CORPOZULIA	– Corporación de Desarrollo de la Región Zuliana
CRZZ	– Centralna Rada Związków Zawodowych
CS	– Czechosłowacja
Cs	– czeskosłowacki
CSBM	– confidence and security building measures
CSC	– Confédération des syndicats chrétiens
CSRS	– Czechosłowacka Republika Socjalistyczna
CSU	– Christlich-Soziale Union
CT	– Centrala Turystyczna „Orbis”
CTV	– Confederación de Trabajadores de Venezuela
CZ	– centralny zarząd
DAFI (DAFiI)	– Departament Administracji, Finansów i Inwestycji
DANIDA (Danida)	– Danish International Development Agency
DCI	– Departament Centrum Informacji
Dep. (dep.)	– departament
dew.	– dewizy
DGB	– Deutscher Gewerkschaftsbund
dkl	– dekalitr
DKP	– Deutsche Kommunistische Partei
DKP	– Doradczy Komitet Polityczny
Dkr	– korona duńska
DM	– Deutsche Mark
DMO	– Departament Międzynarodowych Organizacji
DNZ	– Dowództwo Narodów Zjednoczonych
Dōmei (Domei)	– Zen Nihon Rōdō Sōdōmei
DPA	– Deutsche Presse-Agentur
DPI	– Departament Prasy i Informacji
DPT	– Departament Prawno-Traktatowy
DPWKiN (DPWKN)	– Departament Prasy, Współpracy Kulturalnej i Naukowej
DS	– Departament Stanu
DS	– depesza szyfrowa
DSiP	– Departament Studiów i Programowania
dypl.	– dyplomatyczny
dypl.	– dyplomowany
ECOSOC	– Economic and Social Council
EFE	– Editorial Falange Española

WYKAZ SKRÓTÓW

EFTA	– European Free Trade Association
EKG	– Europejska Komisja Gospodarcza
EPSEP	– Empresa Peruana de Servicios Pesqueros
ETUC	– European Trade Union Confederation
e.V.	– eingetragener Verein
EW	– Europa Wschodnia
EWG	– Europejska Wspólnota Gospodarcza
Eximbank	– Export-Import Bank
EZ (E.Z.)	– Europa Zachodnia
FAO	– Food and Agriculture Organization
FBI	– Federal Bureau of Investigation
FBS	– Fighter-Bomber Squadron
FCO	– Foreign and Commonwealth Office
FDP	– Freie Demokratische Partei
FF	– frank francuski
FGTB	– Fédération générale du travail de Belgique
FJN	– Front Jedności Narodu
FK	– Fundacja Kościuszkowska
FMC	– Food Machinery Corporation
FPK	– Francuska Partia Komunistyczna
FPN	– Front Porozumienia Narodowego
FSM	– Fabryka Samochodów Małolitrażowych
GATT	– General Agreement on Tariffs and Trade
GKBZHwP	– Główna Komisja Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce
GKKFiS	– Główny Komitet Kultury Fizycznej i Sportu
GKT	– Główny Komitet Turystyki
GM	– Gabinet Ministra
GNM	– Germanisches Nationalmuseum
GPK	– graniczna placówka kontrolna
GUS	– Główny Urząd Statystyczny
GZP	– Główny Zarząd Polityczny
H.	– L'Humanité
HCR	– zob. UNHCR
HIPM	– zob. MHiPM
HOPE	– Health Opportunities for People Everywhere
HZ	– handel zagraniczny
ICEM	– Intergovernmental Committee for European Migration
IKP	– Instytut Kultury Polskiej
ILO	– International Labour Organization

WYKAZ SKRÓTÓW

IMF	– International Monetary Fund
IPK	– Iracka Partia Komunistyczna
IPPM-L	– Instytut Podstawowych Problemów Marksizmu-Leninizmu
ITUC	– Irish Trades Union Congress
JRLD	– Jemeńska Republika Ludowo-Demokratyczna
KA	– kraje arabskie
KAL	– Koreańska Armia Ludowa
Kanc. Dep.	– kancelaria departamentu
KAZZ	– Konfederacja Autonomicznych Związków Zawodowych
KBWE	– Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie
KC	– Komitet Centralny
KDL	– kraje demokracji ludowej
KEOK	– Külföldiek Ellenőrző Országos Központ
KG	– konsulat generalny
KGB	– Komitet gosudarstwennoj biezopasnosti
KGMO	– Komenda Główna Milicji Obywatelskiej
KISZ	– Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség
KK	– kraje kapitalistyczne
KKP	– Krajowa Komisja Porozumiewawcza
KMiKG	– komitet miejski i komitet gminny
KNPN	– Komisja Nadzoru Państw Neutralnych
KNU	– klauzula największego uprzywilejowania
KOMiR	– Konferencja Odprężenia Militarnego i Rozbrojenia
KOR	– Komitet Obrony Robotników
KP	– komunistyczna partia
KPA	– Kongres Polonii Amerykańskiej
KPB	– Komunistyczna Partia Belgii
KPB	– Komunistyczna Partia Białorusi
KPCh	– Komunistyczna Partia Chin
KPCz	– Komunistyczna Partia Czechosłowacji
KPD	– Komunistyczna Partia Danii
KPE	– Komunistyczna Partia Ekwadoru
KPF	– Komunistyczna Partia Francji
KPG	– Komunistyczna Partia Grecji
KPH	– Komunistyczna Partia Hiszpanii
KPH	– Komunistyczna Partia Holandii
KPK	– Komunistyczna Partia Kuby
KPM	– Komunistyczna Partia Meksyku
KPN	– Konfederacja Polski Niepodległej

WYKAZ SKRÓTÓW

KPW	–	Komunistyczna Partia Wietnamu
KPZR	–	Komunistyczna Partia Związku Radzieckiego
KR	–	kraje rozwijające się
KRL	–	Kampuczańska Republika Ludowa
KRLD (KRL-D)	–	Koreańska Republika Ludowo-Demokratyczna
KS	–	kraje socjalistyczne
KSMO	–	Komenda Stołeczna Milicji Obywatelskiej
KSSBBZR	–	Konferencja w sprawie środków budowy bezpieczeństwa i zaufania oraz rozbrojenia
KSS-KOR	–	Komitet Samoobrony Społecznej KOR
KUL	–	Katolicki Uniwersytet Lubelski
KW	–	komitet wojewódzki
KW	–	kontrwywiad wojskowy
KZ	–	komitet zakładowy
LA	–	Liga Arabska
LA	–	Los Angeles
L-DRJ	–	Ludowo-Demokratyczna Republika Jemenu
LHS	–	Linia Hutnicza Szerokotorowa
LIBOR	–	London Interbank Offer Rate
LO	–	Landsorganisasjonen i Norge
LO	–	Landsorganisationen i Danmark
LO	–	Landsorganisationen i Sverige
LOT	–	zob. PLL LOT
LPL-R	–	Laotańska Partia Ludowo-Rewolucyjna
LRB	–	Ludowa Republika Bułgarii
LRP	–	zob. LPL-R
LWP	–	Ludowe Wojsko Polskie
MAGTiOŚ	–	Ministerstwo Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska
MAUS	–	Movimiento de Acción y Unidad Socialista
MBFR	–	Mutual and Balanced Force Reductions
MBiPMB	–	Ministerstwo Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych
MBOiR	–	Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju
MBP	–	Międzynarodowe Biuro Pracy
MBR	–	zob. MBOiR
MCK	–	Międzynarodowy Czerwony Krzyż
MF	–	Ministerstwo Finansów
MFW	–	Międzynarodowy Fundusz Walutowy
MGiE	–	Ministerstwo Górnictwa i Energetyki

WYKAZ SKRÓTÓW

MHiPM	–	Ministerstwo Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego
MHZ	–	Ministerstwo Handlu Zagranicznego
MHZiGM	–	Ministerstwo Handlu Zagranicznego i Gospodarki Morskiej
MID	–	Ministerstwo inostranych dzieł
Minwuz	–	Ministerstwo wyższego i średniego specjalnego obrazowania
MK	–	międzynarodowa konfederacja
MK	–	Ministerstwo Komunikacji
MKiS (MKiSz, MKiSzt)	–	Ministerstwo Kultury i Sztuki
MKKiN	–	Międzynarodowa Komisja Kontroli i Nadzoru
MKWZZ	–	Międzynarodowa Konfederacja Wolnych Związków Zawodowych
MLSTP	–	Movimento de Libertação de São Tomé e Príncipe
MNSzWiT	–	Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki
MO	–	Milicja Obywatelska
MO	–	Mundo Obrero
MOD	–	Międzynarodowa Organizacja Dziennikarzy
MOiW	–	Ministerstwo Oświaty i Wychowania
MON	–	Ministerstwo Obrony Narodowej
MOP	–	Międzynarodowa Organizacja Pracy
MPLR (MPL-R)	–	Mongolska Partia Ludowo-Rewolucyjna
MPPiS	–	Ministerstwo Pracy, Płac i Spraw Socjalnych
MRiGŻ	–	Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
MRL	–	Mongolska Republika Ludowa
M/S	–	motor ship
MSW	–	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych
MSZ	–	Ministerstwo Spraw Zagranicznych
MTI	–	Magyar Távirati Iroda
MZiOS	–	Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej
N	–	broń nuklearna
N.A.	–	National Association
NATO	–	North Atlantic Treaty Organization
NBC	–	National Broadcasting Company
NBP	–	Narodowy Bank Polski
NCK	–	Niemiecki Czerwony Krzyż
ND	–	Neues Deutschland
NDP	–	New Democratic Party
NHK	–	Nippon Hōsō Kyōkai
NJ	–	Nowy Jork

WYKAZ SKRÓTÓW

nkr.	–	norweska korona
NN	–	kraje niezaangażowane i neutralne
NOT	–	Naczelna Organizacja Techniczna
NPN	–	National Party of Nigeria
NPSG	–	Narodowy plan społeczno-gospodarczy
NRD	–	Niemiecka Republika Demokratyczna
NSPJ	–	Niemiecka Socjalistyczna Partia Jedności
NSZ	–	Niezależne Zrzeszenie Studentów
NSZZ	–	Niezależny Samorządny Związek Zawodowy
NY	–	New York
NYT	–	The New York Times
NZ	–	Narody Zjednoczone
NZ	–	Nowa Zelandia
OAJZ	–	Organizacja Afrykańskiej Jedności Związkowej
ÖGB	–	Österreichische Gewerkschaftsbund
OIKP	–	ośrodek informacji i kultury polskiej
OJA	–	Organizacja Jedności Afrykańskiej
OK	–	ogólnopolski komitet
OK	–	okręg konsularny
OLP	–	Organisation de libération de la Palestine
ON	–	zob. MON
ONA	–	Office of National Assessments
ONZ	–	Organizacja Narodów Zjednoczonych
OO	–	ojcowie zakonni
OOP	–	oddziałowa organizacja partyjna
OSA	–	Operacyjny Sztab Antykryzysowy
OWP	–	Organizacja Wyzwolenia Palestyny
PA	–	polska agencja
PAI	–	Polska Agencja „Interpress”
PAIRC	–	Polish American Immigration and Relief Committee
PAN	–	Polska Akademia Nauk
PANAM	–	Pan American World Airways
PAP	–	Polska Agencja Prasowa
PASOK	–	Panellinio Sosialistiko Kinima
PBP	–	Polskie Biuro Podróży „Orbis”
PCK	–	Polski Czerwony Krzyż
PD	–	Protokół Dyplomatyczny
PDD	–	Polskie Dokumenty Dyplomatyczne
PeKaEs	–	zob. PKS

WYKAZ SKRÓTÓW

PGR	– państwowe gospodarstwo rolne
PHZ	– przedsiębiorstwo handlu zagranicznego
PISM	– Polski Instytut Spraw Międzynarodowych
PKiN	– Pałac Kultury i Nauki
PKO	– Powszechna Kasa Oszczędności
PKOl (PKOL)	– Polski Komitet Olimpijski
PKOS	– Polski Komitet Opieki Społecznej
PKPS	– Polski Komitet Pomocy Społecznej
PKS	– Państwowa Komunikacja Samochodowa
PKW	– polski kontyngent wojskowy
PKZ	– zob. PP PKZ
PLL LOT	– Polskie Linie Lotnicze LOT
PLO	– Polskie Linie Oceaniczne
PNSC	– Pakistan National Shipping Corporation
POLIMEX	– Polskie Towarzystwo Exportu i Importu Maszyn
POP	– podstawowa organizacja partyjna
PP PKZ	– Przedsiębiorstwo Państwowe Pracownie Konserwacji Zabytków
PPK	– Partia Pracy Korei
PPM	– Partido del Pueblo Mexicano
PPS	– Polska Partia Socjalistyczna
PRiTV	– Polskie Radio i Telewizja
PRL	– Polska Rzeczpospolita Ludowa
PS	– Partia Socjalistyczna
PSD	– Parti socialiste destourien
PSL	– Polskie Stronnictwo Ludowe
PSOE	– Partido Socialista Obrero Español
PSP	– Pracownie Sztuk Plastycznych
PSR	– Partido Socialista Revolucionario
PT	– podsłuch telefoniczny
PTTK	– Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze
PZPR	– Polska Zjednoczona Partia Robotnicza
PZWL	– Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich
PŻB	– Polska Żegluga Bałtycka
PŻM	– Polska Żegluga Morska
RB	– Rada Bezpieczeństwa
RDSTP	– República Democrática de São Tomé e Príncipe
RFN	– Republika Federalna Niemiec
RI	– NSZZ Rolników Indywidualnych
RM	– Rada Ministrów

WYKAZ SKRÓTÓW

RN	– Rada Naczelna
ROPWiM	– Rada Ochrony Pomników Walki i Męczeństwa
RP	– Rada Państwa
RP	– Rzeczpospolita Polska
RPA	– Republika Południowej Afryki
RPK	– Rumuńska Partia Komunistyczna
RPR	– Rassemblement pour la République
RSW	– Robotnicza Spółdzielnia Wydawnicza Prasa–Książka–Ruch
RTV	– Radio i Telewizja
RWE	– Radio Wolna Europa
RWPG	– Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej
RZ	– rada zakładowa
RZZ	– Rada Związków Zawodowych
S	– Solidarność
SA	– spółka akcyjna
SA	– Stolica Apostolska
SAK	– Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö
SALT	– Strategic Arms Limitation Talks
SB	– Służba Bezpieczeństwa
SD	– Stronnictwo Demokratyczne
SDP	– Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich
SDR	– special drawing rights
SED	– Sozialistische Einheitspartei Deutschlands
SFRJ	– Socjalistyczna Federacyjna Republika Jugosławii
SFZZ	– zob. ŚFZZ
SG	– sekretarz generalny
SGB	– Schweizerische Gewerkschaftsbund
SIDE	– Secretaría de Inteligencia del Estado
SOHYO (Sohyo)	– Nihon Rōdōkumiai Sōhyōikai
SPD	– Sozialdemokratische Partei Deutschlands
SPK	– Stowarzyszenie Polskich Kombatantów
SRR	– Socjalistyczna Republika Rumunii
SWAP	– Stowarzyszenie Weteranów Armii Polskiej
SWAPO	– South West Africa People's Organization
SZ	– sprawy zagraniczne
SZETA	– Szegényeket Támogató Alap
SZSP	– Socjalistyczny Związek Studentów Polskich
ŚFZZ	– Światowa Federacja Związków Zawodowych
ŚFŻP	– Światowa Federacja Żydów Polskich

WYKAZ SKRÓTÓW

SKP	– Światowa Konfederacja Pracy
SKŻ	– Światowy Kongres Żydów
ŚMP	– środki masowego przekazu
TASS	– Tielegrafnoje agentstwo Sowietского Sojuza
TF-1	– Télévision française 1
TIR	– Transport International Routier
TL	– Trybuna Ludu
TNF	– tactical nuclear forces
tp	– tajne przeszukanie
TPPR	– Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej
TPRP	– Towarzystwo Przyjaźni Radziecko-Polskiej
TSKŻP (TSKŻ)	– Towarzystwo Społeczno-Kulturalne Żydów w Polsce
TSS	– turbine steam ship
TUC	– Trades Union Congress
TV	– telewizja
UDF	– Union pour la Démocratie Française
UGT	– União Geral de Trabalhadores
UIL	– Unione Italiana del Lavoro
UM	– urząd miasta
UNCTAD	– United Nations Conference on Trade and Development
UNDOF	– United Nations Disengagement Observer Force
UNDP	– United Nations Development Programme
UNEF	– Union nationale des étudiants de France
UNEF	– United Nations Emergency Force
UNESCO	– United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNHCR	– United Nations High Commissioner for Refugees
UNICEF	– United Nations Children's Fund
UNIDO	– United Nations Industrial Development Organization
UPI	– United Press International
URM	– Urząd Rady Ministrów
URM-KT	– Urząd Rady Ministrów – Kancelaria Tajna
US	– United States
USA	– United States of America
USHMC	– United States Holocaust Memorial Council
UW	– Układ Warszawski
UW	– Uniwersytet Warszawski
VNA	– Vietnam News Agency
VVN	– Vereinigung der Verfolgten des Naziregimes
WAP	– Wojskowa Akademia Polityczna

WYKAZ SKRÓTÓW

WB	– Wielka Brytania
WBK	– wytwórnia betonów komórkowych
WCSPS	– Wsiesojuznyj centralnyj sowiet profesjonalnych sojuzow
WD	– wolne dewizy
WE	– zob. RWE
We Cze	– wysokoczęstotliwy kanał telefonnoej swiazi
WFP	– World Food Programme
WKR	– Wojskowa Komisja Rozejmowa
WKS	– Wybrzeże Kości Słoniowej
WłPK	– Włoska Partia Komunistyczna
WłPS	– Włoska Partia Socjalistyczna
WOP	– Wojska Ochrony Pogranicza
WP	– Wojsko Polskie
WRL	– Węgierska Republika Ludowa
WRON	– Wojskowa Rada Ocalenia Narodowego
WRS	– Wietnamska Republika Socjalistyczna
WSI	– Wyższa Szkoła Inżynierska
WSK	– Wytwórnia Sprzętu Komunikacyjnego
WSPR	– Węgierska Socjalistyczna Partia Robotnicza
WSTK	– Wyspy Świętego Tomasza i Książęca
W-Z	– Wschód-Zachód
WZ	– Wydział Zagraniczny
WZP	– Wydział Zaopatrzenia Placówek
WZZ	– Wolne Związki Zawodowe
ZAiKS	– Związek Autorów i Kompozytorów Scenicznych
ZANU	– Zimbabwe African National Union
ZAPU	– Zimbabwe African People's Union
ZASP	– Związek Artystów Scen Polskich
ZBoWiD	– Związek Bojowników o Wolność i Demokrację
ZD	– Zespół Depesz
ZGR	– Zjednoczenie Gospodarki Rybnej
ZHP	– Związek Harcerstwa Polskiego
ZKJ	– Związek Komunistów Jugosławii
ZLP	– Związek Literatów Polskich
ZMiOZ	– Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków
ZMW	– Związek Młodzieży Wiejskiej
ZN	– Zgromadzenie Narodowe
ZO	– Zgromadzenie Ogólne
ZP	– Związek Polaków

WYKAZ SKRÓTÓW

ZPA	– Związek Polaków w Argentynie
ZPHZ	– Zjednoczone Przedsiębiorstwa Handlu Zagranicznego
ZPK	– Związek Polaków Kombatantów
ZSL	– Zjednoczone Stronnictwo Ludowe
ZSRR	– Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich
Zw. Radz.	– Związek Radziecki
ZZ	– związki zawodowe
ŻW	– Życie Warszawy

INDEKS RZECZOWY

Hasła indeksu są umieszczone na czterech poziomach. W ramach każdego poziomu zostały ułożone w kolejności alfabetycznej, w szczególnych wypadkach – chronologicznej.

Poziom pierwszy (**pogrubiczną czcionką**) obejmuje państwa (także kolonie, dominia, terytoria mandatowe i regiony), organizacje i instytucje, najważniejsze problemy polityczne i społeczne oraz stosunki Polski z poszczególnymi krajami (znajdziemy je pod nazwą kraju, na przykład stosunki polsko-czechosłowackie znajdują się pod hasłem **Czechosłowacja–Polska**). Na poziomie pierwszym uwzględniono również m.in. hasła: emigracja z Polski, groźba radzieckiej interwencji, kwestia rozbrojenia, media, NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność”, NSZZ „Solidarność”, opozycja demokratyczna, pomoc humanitarna, sprawy żydowskie, stan wojenny, strajki, sytuacja gospodarcza Polski, zadłużenie zagraniczne, kredyty oraz wojna iracko-irańska.

Jeżeli dokument jest poświęcony w całości jednemu tematowi (na przykład stosunkom Francja–Polska), w indeksie figuruje numer dokumentu (**pogrubiczną czcionką**).

W przypadku państw najczęściej występujących w tomie na poziomie drugim i trzecim znajdziemy informacje na temat relacji z innymi krajami (poza Polską), ułożone w porządku alfabetycznym – na przykład stosunki chińsko-radzieckie umieszczono pod hasłem Chiny.

Na poziomie trzecim (*kursywą*) w hasłach dotyczących relacji danego państwa z Polską umieszczono informacje o ważniejszych problemach i wydarzeniach (w tym wizytach, które odbyły się w drugiej połowie 1981 r.).

Na poziom czwarty (*petit*) trafiły szczegółowe kwestie i wydarzenia w stosunkach międzypaństwowych (na przykład **Niemiecka Republika Demokratyczna** – stosunki dwustronne – *RFN* – wizyta Schmidta).

- Afganistan, dok. nr 414;** s. 3, 19, 21, 21²⁸, 131¹⁶⁴, 315, 399, 413, 431, 445, 464, 561, 737, 737⁷¹, 757, 775, 779–784, 791, 879
- Albania, dok. nr 5;** s. 22, 22²⁹, 23, 349, 397, 465, 561, 562, 800
- Algieria, dok. nr 486;** s. 187, 893, 905, 906
- Angola, dok. nr 320;** s. 268⁹², 269, 269⁹⁴, 907, 908
- Arabia Saudyjska,** s. 513, 513², 793
- Argentyna, dok. nr 60, 131, 211, 249;** s. 750, 893, 958, 981, 1023
- Association of South-East Asian Nations (ASEAN),** s. 318, 320, 321, 323, 605, 893
- Australia, s. 30, 31, 43, 45, 46, 166, 228, 315, 316, 316¹³⁵, 446, 574, 650, 717, 717⁶¹, 731, 743, 743⁷⁵, 744, 744⁷⁶, 745, 746, 757, 758, 758⁸⁴, 758⁸⁵, 801, 876, 897, 981**
- Australia–Polska, dok. nr 76, 106, 144, 316, 363, 372, 468, 487**
stosunki gospodarcze, s. 717⁶¹, 757, 758, 981
stosunki polityczne, **dok. nr 76, 106, 144, 316, 363, 372, 468, 487;** s. 446, 574, 650, 731
– *emigracja*, **dok. nr 106, 363, 372;** s. 30, 31, 43, 45
– *reakcje na stan wojenny*, **dok. nr 468**
– *wizyta Streeta*, **dok. nr 372;** s. 316, 316¹³⁵, 743⁷⁵
- Austria, s. 22, 30, 31, 42, 43, 43⁵⁵, 44–47, 86, 87, 117, 161, 174, 174²³, 174²⁴, 193, 196, 297, 515⁴, 518, 518⁸, 528²⁰, 560–562, 610, 675, 675²⁸, 676, 677, 716⁶⁰, 731, 744⁷⁶, 759⁸⁶, 759⁸⁷, 783, 785, 785¹¹, 794, 820, 848, 848⁷¹, 859, 898, 970, 983**
- Austria–Polska, dok. nr 16, 23, 82, 134, 246, 248, 331, 373, 386, 430, 439**
stosunki gospodarcze, **dok. nr 82, 134;** s. 86, 87, 675²⁸, 847, 848, 898
stosunki kulturalne i naukowe, **dok. nr 373**
stosunki polityczne, **dok. nr 16, 23, 82, 134, 246, 248, 331, 386, 430, 439;** s. 332, 528²⁰, 561, 728, 731
– *emigracja*, **dok. nr 16, 23, 134, 248, 386;** s. 193, 196, 560, 676, 744⁷⁶, 745, 794
– *reakcje na stan wojenny*, **dok. nr 430, 439;** s. 820, 898, 970
– *wizyta Czyrka*, **dok. nr 331**
- Bangladesz,** s. 280
- Bank Światowy,** s. 121, 181, 181²⁹, 227, 340, 342, 476¹⁰⁰, 663, 667²¹, 668, 669²³, 796, 874
zob. Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju
- Belgia, dok. nr 133, 170, 418, 460, 479;** s. 86, 88, 332, 405, 730, 731, 781, 838, 865, 898, 981, 1001
- Benin,** s. 526
- Berlin Zachodni, dok. nr 21, 37, 40, 53, 90, 132, 173, 204, 338, 395, 478;** s. 252, 252⁷⁸, 253, 254, 263, 325, 326, 404, 417, 417⁵⁸, 446, 469, 515⁴, 597, 724, 729, 730, 990¹⁶⁷, 993¹⁶⁸
- Birma,** s. 1015
- Bliski Wschód, dok. nr 34, 66, 474;** s. 3, 74–76, 76¹⁰⁴, 76¹⁰⁵, 81, 131¹⁶⁴, 188, 195, 195⁴⁰, 422–424, 440, 464, 498, 498¹¹¹, 499, 528, 528²⁰, 715, 806, 909¹¹⁹, 921, 922, 945
zob. wojna iracko-irańska
- Boliwia, dok. nr 131;** s. 1015
- Brazylia, dok. nr 42, 131, 250;** s. 394, 415, 447, 601, 750, 751, 796, 893, 981, 1023
- Bułgaria, s. 7–9, 9¹⁰, 10, 11, 22, 48, 56, 61, 65, 112, 122, 123, 123¹⁴⁸, 155, 198, 238, 244⁷², 266, 278, 313, 314, 338¹⁵⁸, 349, 350, 372, 373, 373²⁴, 397, 409, 467, 533, 534, 546, 546²⁷, 546²⁸, 547, 548, 595, 616, 651, 661, 673, 685, 686, 784, 816⁴¹, 817, 836, 898, 945, 945¹³⁸, 1011, 1023**
- Bułgaria–Polska, dok. nr 2, 3, 28, 55, 97, 112, 143, 165, 259, 265, 317, 329, 337, 409, 500**
stosunki gospodarcze, **dok. nr 143, 165, 317;** s. 65, 349, 547, 548, 836, 1023
stosunki kulturalne i naukowe, **dok. nr 329;** s. 65, 467, 548, 734⁶⁹
stosunki polityczne, **dok. nr 2, 3, 28, 55, 97, 112, 165, 259, 265, 337, 409, 500;** s. 278, 397, 446, 661
– *reakcje na stan wojenny*, **dok. nr 409, 500;** s. 836, 898, 1011
– *wizyta Jabłońskiego*, **dok. nr 265;** s. 373²⁴
– *wydalenie polskich studentów*, **dok. nr 55**
– *wymiana turystyczna (ograniczenia)*, **dok. nr 3, 55, 97, 337;** s. 61, 65, 373, 533, 546, 548, 549
– *zawieszenie działalności konsulatu w Warnie*, **dok. nr 2;** s. 1015
- Burundi,** s. 121¹⁴⁵
- Chile,** s. 231, 561
- Chiny, passim**
stosunki dwustronne:
– *Australia*, s. 757
– *Japonia*, s. 715
– *Kuba*, s. 50
– *Mongolia*, s. 167, 168¹⁸
– *Namibia*, s. 269
– *RFN*, s. 141

- *Stany Zjednoczone*, s. 140, 141, 141¹⁷², 358, 390, 715, 718, 921, 922
- *Tajwan*, **dok. nr 288**
- *Tunezja*, s. 187
- *Wietnam*, s. 141, 317, 318
- *ZSRR*, s. 653, 715, 840
- sytuacja wewnętrzna, s. 266
- Chiny–Polska**, **dok. nr 2, 67, 99, 150, 171, 288, 423**
- stosunki gospodarcze, **dok. nr 150**; 203⁴⁴, 1023
- stosunki kulturalne i naukowe, **dok. nr 67, 99**
- stosunki polityczne, **dok. nr 2, 67, 99, 171, 288, 423**; s. 23, 167, 168¹⁸, 484, 561
- *reakcje na stan wojenny*, **dok. nr 423**
- *zawieszenie działalności konsulatu w Kantonie*, **dok. nr 2, 171**; s. 1015
- Cypr**, **dok. nr 349**; s. 75, 75¹⁰², 75¹⁰³, 935, 1015
- Czechosłowacja**, s. 49, 56, 61–63, 63⁷⁸, 106, 115, 118, 119, 142¹⁷³, 174, 174²³, 179, 180, 183, 194, 210, 255, 266, 312–314, 330, 341, 397, 409, 410, 416, 440, 467, 468, 528²⁰, 561, 562, 595, 616, 621⁸¹, 752, 775, 781, 784, 824, 836, 879, 989, 990, 1011
- Czechosłowacja–Polska**, **dok. nr 28, 48, 52, 82, 86, 93, 143, 148, 188, 368, 530**
- stosunki gospodarcze, **dok. nr 143**; s. 63, 63⁸⁰, 119, 179, 440, 621⁸¹, 836
- stosunki kulturalne i naukowe, **dok. nr 48, 148, 368**; s. 61, 62, 467, 468, 734⁶⁹
- stosunki polityczne, **dok. nr 28, 52, 82, 86, 93, 188, 530**; s. 142¹⁷³, 393, 397, 528²⁰, 561, 562, 657, 661, 662
- *reakcje na stan wojenny*, **dok. nr 530**; s. 824, 836, 1011
- *wizyta Olszowskiego*, s. 63, 63⁷⁸
- Dania**, s. 29, 30³⁸, 79, 79¹⁰⁹, 80, 87, 88, 137, 138, 192³⁵, 238, 285, 285¹¹⁰, 296, 331, 404, 487, 507, 730, 731, 816, 816⁴¹, 865, 950¹⁴¹, 967–970, 981, 1023
- Dania–Polska**, **dok. nr 15, 32, 65, 128, 133, 346, 408, 516**
- stosunki gospodarcze, **dok. nr 133, 346**; s. 87, 88, 138, 192³⁵, 981, 1023
- stosunki polityczne, **dok. nr 15, 32, 65, 128, 408, 516**; s. 404, 487, 505, 730, 731
- *reakcje na stan wojenny*, **dok. nr 408, 516**; s. 865, 950¹⁴¹, 969, 970
- Dominikana**, s. 525
- Egipt**, **dok. nr 216, 256**; s. 76, 76¹⁰⁵, 499, 893, 906, 981
- Ekwador**, **dok. nr 131, 358**
- emigracja z Polski**, **dok. nr 16, 23, 53, 59, 81, 92, 95, 106, 134, 242, 248, 351, 363, 386, 387, 524**; s. 181, 276, 316, 371, 372, 405, 560, 643, 676, 682, 720, 720^x, 757, 758, 758⁸⁴, 769, 770
- Etiopia**, **dok. nr 156, 348**; s. 308¹³¹, 342, 907, 908
- European Free Trade Association (EFTA)**, s. 616
- Europejska Wspólnota Gospodarcza (EWG)**, **dok. nr 91, 301, 365, 509**; s. 74, 74¹⁰⁰, 137, 153, 154, 159, 159¹⁴, 184³⁰, 188, 246⁷⁴, 250, 339, 357, 357⁹, 375, 396, 475, 476, 480, 513, 513³, 561, 736–738, 865, 898, 901, 917, 969, 970, 1001, 1007¹⁷⁵, 1008
- Falklandy**, s. 129, 129¹⁵⁹
- Finlandia**, **dok. nr 436**; s. 56, 56⁶⁸, 87, 88, 131¹⁶¹, 731, 779, 808³¹
- Francja**, *passim*
- stosunki dwustronne:
- *Arabia Saudyjska*, s. 513, 513²
- *Berlin Zachodni*, **dok. nr 37**
- *Namibia*, s. 269
- *NRD*, s. 598, 598⁶⁷
- *Republika Południowej Afryki*, s. 269
- *RFN*, s. 95, 150, 249, 715
- *Stany Zjednoczone*, s. 21, 187, 445, 715, 922, 966
- *Tunezja*, s. 187, 188
- *Turcja*, s. 73
- *Wietnam*, s. 249
- *Wybrzeże Kości Słoniowej*, s. 133
- *ZSRR*, s. 187, 249, 610
- sytuacja wewnętrzna, **dok. nr 1**; s. 245, 245⁷³, 250
- Francja–Polska**, **dok. nr 1, 29, 71, 113, 127, 133, 146, 205, 212, 237, 245, 247, 269, 274, 275, 277, 286, 291, 299, 335, 384, 390, 424, 484, 508, 515**
- stosunki gospodarcze, **dok. nr 29, 71, 133, 146, 245, 390**; s. 87, 88, 249, 396, 415, 712, 777, 847, 981, 1006, 1023
- *wizyta Obodowskiego*, **dok. nr 245**
- stosunki kulturalne i naukowe, **dok. nr 212, 291**; s. 418⁶⁰, 682, 778
- stosunki polityczne, **dok. nr 1, 113, 127, 146, 205, 237, 247, 269, 274, 275, 277, 286, 299, 335, 384, 424, 484, 508, 515**; s. 95, 332, 333, 403–405, 417, 418, 484, 561, 728–731, 748⁷⁸, 784, 937, 1015

- reakcje na stan wojenny, **dok. nr 424, 484, 508, 515**; s. 820, 864, 865, 896, 904, 970, 1006,
- wizyta Cheyssona, **dok. nr 269**; s. 3, 3⁴, 248⁷⁶, 282, 446, 570, 599, 600, 610,
- wizyta Czyrka, **dok. nr 113, 127**; s. 150⁵, 417, 418, 516,
- wizyta Glempa, **dok. nr 335**
- wizyta Wałęsy, **dok. nr 274, 275, 277, 286**
- General Agreement on Tariffs and Trade (GATT)**, s. 341, 341¹⁶⁰, 365, 615, 669, 940
- Ghana**, s. 331, 908
- Grecja**, **dok. nr 45, 445, 516**; s. 7, 9, 9¹⁰, 22, 74¹⁰⁰, 75, 75¹⁰², 405, 969, 970, 981
- groźba radzieckiej interwencji**, **dok. nr 35, 210, 316, 336, 545**; s. 113, 363–365, 396, 399, 431, 436, 446, 458, 476, 526¹⁶, 561, 567, 581, 783, 815, 828⁵², 870, 879, 881, 921, 922, 944, 969
- Gujana**, s. 525, 962
- Gwinea**, **dok. nr 96**; s. 908, 1015
- Gwinea Bissau**, s. 199
- Haiti**, **dok. nr 131**; s. 1015
- Hiszpania**, s. 86–88, 154, 155, 417⁵⁸, 523, 523¹¹, 523¹², 524¹³, 616, 687, 712, 783, 898, 962, 970, 973⁵⁸, 981, 992
- Hiszpania–Polska**, **dok. nr 251, 519**
 - stosunki gospodarcze, s. 86–88, 523, 524, 981
 - stosunki polityczne, **dok. nr 251, 519**; s. 687
 - reakcje na stan wojenny, **dok. nr 519**; s. 898, 970
 - wizyta Czyrka, **dok. nr 251**
- Holandia**, s. 15, 41⁵³, 56, 87, 295, 296, 348, 374, 375, 405, 516, 517, 561, 687, 730, 731, 781, 864, 898, 932, 981, 1007, 1007¹⁷⁵, 1008, 1023
- Holandia–Polska**, **dok. nr 7, 22, 133, 166, 247, 492, 540, 543**
 - stosunki gospodarcze, **dok. nr 22, 133, 166**; s. 87, 981, 1007¹⁷⁵, 1008, 1023
 - stosunki polityczne, **dok. nr 7, 247, 492, 540, 543**; s. 34⁴⁶, 348, 405, 561, 687, 730, 731, 864
 - reakcje na stan wojenny, **dok. nr 492, 540, 543**; s. 864, 898
- Indie**, **dok. nr 56, 117, 505**, s. 315, 405, 730, 893, 895, 895¹⁰³, 958, 981
- Indonezja**, **dok. nr 144**; s. 981
- Irak**, s. 13, 14, 76, 126, 139, 185, 186, 200, 204, 206, 405, 422–424, 506, 522, 528²⁰, 531, 532, 532²⁴, 535, 536, 550, 591³⁸, 602, 602⁷⁰, 659, 663, 730, 804, 805, 805⁵, 806, 893, 905, 906, 972
 - zob. wojna iracko-irańska
- Irak–Polska**, **dok. nr 6, 58, 66, 80, 88, 98, 100, 192, 258, 261, 293, 399**
 - stosunki gospodarcze, **dok. nr 6, 58, 88, 98, 192, 293, 399**
 - sprzedaż uzbrojenia, **dok. nr 6, 88**; s. 535, 536
 - sytuacja pracowników w Iraku, **dok. nr 58, 98**; s. 535, 536, 805, 806
 - stosunki polityczne, **dok. nr 66, 80, 100, 192, 258, 261, 399**; s. 405, 528²⁰, 730, 893, 905
 - uprowadzenie polskiego obywatela, **dok. nr 258**
 - wizyta Jedynaka, **dok. nr 261**; s. 925
 - wizyta Ramadhana, **dok. nr 192**; s. 805, 905
 - zamach na przedstawiciela OWP (obywatela Iraku), **dok. nr 80, 100**
- Iran**, **dok. nr 455**; s. 75, 76, 266⁹⁰, 423, 424, 532²⁴, 893, 905, 906
 - zob. wojna iracko-irańska
- Irlandia**, s. 333, 405, 561, 562, 962
- Irlandia Północna**, s. 782, 891
- Islandia**, s. 1015
- Izrael**, s. 14, 55, 55⁶⁶, 56, 56⁶⁷, 56⁶⁸, 57, 76, 76¹⁰⁴, 76¹⁰⁵, 140, 205⁴⁵, 208⁴⁷, 231–236, 239–241, 267, 423, 497, 497¹⁰⁹, 497¹¹⁰, 498, 499, 527, 528, 528²⁰, 529, 793
- Izrael–Polska**, **dok. nr 26, 109, 240, 255**
 - stosunki polityczne, **dok. nr 26, 109, 240, 255**
 - rozmowa Czyrek–Szamir, **dok. nr 240, 255**
 - wizyta Kuberskiego, s. 497¹⁰⁹
 - wizyta Pilichowskiego, **dok. nr 26, 109**; s. 497¹¹⁰
 - zob. sprawy żydowskie
- Japonia**, s. 87, 88, 133, 187, 250, 315, 321, 321¹⁴⁰, 334, 353⁵, 376³⁰, 404, 484, 507, 605, 728, 730, 731, 876, 922, 962, 975, 981, 1023
- Japonia–Polska**, **dok. nr 144, 481, 497, 507, 513, 521**
 - stosunki gospodarcze, s. 87, 88, 321, 353⁵, 847, 981, 1023
 - stosunki polityczne, **dok. nr 144, 481, 497, 507, 513, 521**; s. 376³⁰, 404, 406, 484, 730, 731
 - sprawa Rurarza, **dok. nr 481, 497, 507, 513, 521**; s. 1005
- Jemen Południowy**, **dok. nr 34, 398**
- Jemen Północny**, s. 803
- Jordania**, s. 499, 525, 591⁵⁸, 962
- Jugosławia**, s. 18–24, 43, 45, 46, 56, 61, 68, 69, 170, 209, 312–314, 335, 342, 349, 356, 376³⁰, 392, 393, 401, 402, 417⁵⁸, 418, 419, 457, 458, 465, 484, 616, 617, 621, 651, 668, 669²³, 685, 746, 775, 784, 796, 849, 881, 882, 904, 982–985

- Jugosławia–Polska, dok. nr 10, 28, 79, 143, 183, 190, 215, 382, 458, 526**
 stosunki gospodarcze, **dok. nr 143**; s. 70, 349, 904, 983
 stosunki kulturalne i naukowe, s. 69
 stosunki polityczne, **dok. nr 10, 28, 79, 183, 190, 215, 382, 458, 526**; s. 46, 335, 376³⁰, 392, 393, 484, 746, 849, 937, 1015
 – reakcje na stan wojenny, **dok. nr 458, 526**; s. 904
 – wizyta Czyrka, **dok. nr 10**
- Kamerun, s. 908, 1015**
- Kampucza, s. 131¹⁶⁴, 318, 413, 561, 757**
- Kanada, s. 20²⁴, 30, 31, 44, 45, 87, 88, 94, 109, 158, 291, 294, 353⁵, 502, 502¹¹⁵, 508, 554, 554³⁰, 558–560, 560³⁴, 576, 627, 731, 781, 784, 801, 818, 818⁴³, 838⁵⁸, 876, 904, 936, 981, 1023**
- Kanada–Polska, dok. nr 133, 182, 242, 270, 271, 410, 472, 524**
 stosunki gospodarcze, **dok. nr 133, 524**; s. 87, 88, 353⁵, 847, 904, 981, 1023
 stosunki polityczne, **dok. nr 182, 242, 270, 271, 410, 472, 524**; s. 30, 31, 43, 45, 291, 554, 554³⁰, 627, 731, 784, 936
 – emigracja, **dok. nr 242, 271, 524**
 – reakcje na stan wojenny, **dok. nr 410, 472, 524**; s. 838, 838⁵⁸, 904
- Katolicki Uniwersytet Lubelski, s. 295**
- Kenia, s. 121, 145, 908**
- Kolumbia, dok. nr 131**; s. 733, 751, 893, 895, 895¹⁰⁴
- Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (KBWE), dok. nr 73, 84, 280, 298, 339, 385, 405, 464, 469**; s. 19²², 20, 20²⁴, 22, 24, 74, 362, 412, 413⁵⁶, 481, 537, 538, 540, 561, 656, 676, 706⁵⁴, 710, 719, 741, 761, 772, 820, 861, 900¹⁰⁹, 904, 960¹⁵⁰, 970, 978, 1007¹⁷⁵
 Akt końcowy KBWE, **dok. nr 464**; s. 20, 20²⁴, 22, 24, 153–158, 159¹⁶, 362, 412, 464, 484, 561, 575, 706⁵⁴, 710, 772, 779–784, 858, 861, 898, 900¹⁰⁹, 948, 957, 960¹⁵⁰, 970, 1007¹⁷⁵
 spotkanie w Madrycie (1980–1983), **dok. nr 73, 84, 280, 298, 339, 385, 405, 469**; s. 19, 19²², 21, 23, 33, 40, 75, 224, 272, 390, 481, 537, 538, 540, 543, 656, 676, 714, 719, 739, 741, 771, 771⁵, 820, 913, 970, 979
- Korea Południowa, dok. nr 68, 136**; s. 347, 705, 757
 Komisja Nadzoru Państw Neutralnych, **dok. nr 68, 350**
- Korea Północna (KRLD), dok. nr 68, 273, 465**; s. 338¹⁵⁸, 705, 757, 800, 938
- Kostaryka, dok. nr 131**; s. 904
- Kościół ewangelicki, s. 79¹⁰⁹, 194³⁸, 237, 848, 913**
- Kościół rzymskokatolicki, dok. nr 12, 20, 222, 254, 268, 302, 330, 335, 435, 446, 461, 462, 470, 522**; s. 41⁵³, 42, 147, 148, 160, 162, 220, 221, 294, 295, 329, 332, 398⁴⁸, 416, 435, 437, 439⁷⁵, 453, 461–463, 508, 509, 517, 519, 519⁹, 565⁴¹, 574, 611, 620, 671, 671²⁵, 684, 696, 698, 702, 713, 744, 757, 775, 781, 831, 881, 884⁹⁸, 896, 904, 913, 922, 931, 954, 960, 961, 965, 973, 991, 1004, 1005
 spotkanie Glomp–Jaruzelski–Wałęsa, **dok. nr 330**; s. 671, 671²⁵, 677, 678, 687, 702, 977
 spotkanie Glomp–Kania, s. 474, 474⁹⁷
 śmierć kard. Wyszyńskiego, sukcesja, **dok. nr 12, 20**
 zamach na papieża, s. 26, 26³⁴
 zob. Stolica Apostolska
- Kuba, s. 48, 48⁵⁸, 49, 50, 310¹³³, 343, 344, 344¹⁶¹, 344¹⁶², 414, 428, 653–655, 661, 747, 750, 791, 883, 883⁹⁷, 908, 990¹⁶⁷**
- Kuba–Polska, dok. nr 24, 131, 153, 195, 367, 459**
 stosunki polityczne, **dok. nr 24, 131, 153, 195, 367, 459**; s. 661, 908
 – reakcje na stan wojenny, **dok. nr 459**
 – wizyta Czyrka, **dok. nr 153, 195, 367**; s. 290¹²¹, 414, 750
- kwestia rozbrojenia (odprężenie, redukcja zbrojeń), dok. nr 61, 73, 135, 361, 370, 379**; s. 33, 34⁴⁴, 75, 93, 137, 178, 224, 263, 298, 298¹²³, 299, 299¹²⁴, 331, 389, 390, 399, 411–413, 429, 446, 480, 481, 537, 538, 575, 576, 594, 650, 655, 656, 676, 698, 715, 718, 719, 737, 747, 757, 760, 761, 777, 779, 791, 800, 866, 925
 broń jądrowa, **dok. nr 135**
 konferencja w Warszawie (KOMiR, plany), s. 20, 20²⁷, 21, 23, 33, 33⁴², 131, 131¹⁶², 153, 154, 157, 159, 178, 390, 484¹⁰³, 537, 575, 576, 599, 656, 719, 741, 771, 771⁵
 rokowania w Genewie, s. 131¹⁶³, 714, 866, 1002
 SALT I, s. 20, 20²⁶, 399, 739, 747
 SALT II, s. 20, 20²⁶, 399, 747
 SALT III (plan), s. 75
 wiedeńskie rokowania rozbrojeniowe, **dok. nr 370**; s. 33, 33⁴³, 40, 540, 543, 739
- Laos, dok. nr 25, 279, 315**; s. 342, 561, 562, 653, 655, 668, 1023

Liban, dok. nr 287

Liberia, s. 526

Libia, dok. nr 8, 294, 488; s. 14, 172²¹, 187, 440, 715, 730, 905, 906, 938, 730

Liga Arabska, s. 188, 806

Luksemburg, s. 515⁴, 866

Madagaskar, s. 147, 148

Malawi, s. 145

Malezja, dok. nr 144; s. 981

Mali, s. 526

Maroko, s. 187, 860, 906

media (ważniejsze)

AFP, s. 310¹³³, 327¹⁴⁷, 493, 551, 984¹⁶⁶

Aftonbladet, s. 896, 988

Agencja Reutera, s. 205, 310¹³³, 407, 452, 984¹⁶⁶

Arbetet, s. 334

Associated Press (AP), s. 205, 630

Basler Zeitung, s. 630

BBC, **dok. nr 31; s. 205, 407, 420, 631, 896**

Berlingske Søndag, s. 80

Berlingske Tidende, s. 30

Borba, s. 209

CBS, s. 627⁸⁷, 830

CFCF 60, s. 502¹¹⁵

Corriere della Sera, s. 984¹⁶⁶

Czas, s. 294

DANIDA, s. 79

De Telegraaf, s. 374²⁶

De Waarheid, s. 15, 15¹⁷

Der Spiegel, s. 436, 436⁷¹

Deutsche Presse-Agentur (DPA), s. 768

Die Welt, s. 310¹³³

Dziennik Polski (krakowski), s. 108¹³⁵, 433

EFE, s. 630

Eleftheros Kosmos, s. 102

Eleftherotypia, s. 102

Emisora Cultural de Caracas, s. 116

Expressen, s. 896, 988

Frankfurter Allgemeine Zeitung, s. 284¹⁰⁹

Gazeta Krakowska, s. 501

Głos Ameryki, s. 169, 961

Głos Szczeciński, s. 108¹³⁵

Information, s. 30³⁸

Kultura (paryska), s. 407, 774⁷

Kultura (warszawska), s. 105¹³⁴

Kurier Polski, s. 81¹¹¹

Land og Folk, s. 30³⁸

Le Figaro, s. 630

Le Matin, s. 327

Le Monde, s. 551

L'Humanité, s. 326, 327, 327¹⁴⁷, 454

L'Humanité Dimanche, s. 327¹⁴⁷

Los Angeles Times, s. 310¹³³

Ludas Matyi, s. 630

Luxemburger Wort, s. 515⁴

Magyar Hírlap, s. 628, 630

Magyar Ifjúság, s. 629, 630

Magyar Nemzet, s. 629

Magyarország, s. 629

MTI, s. 629

NBC, s. 205, 699

Népszabadság, s. 434, 628–630

Népszava, s. 629

Neues Deutschland, s. 380, 380³²

Newsweek, **dok. nr 523**

Politikien, s. 30³⁸, 79¹⁰⁹

Polityka, s. 105¹³⁴

Polonia, s. 195

Polska Agencja „Interpress”, s. 205, 472, 564

Polska Agencja Prasowa (PAP), s. 52, 91, 253, 327¹⁴⁷, 348, 398⁴⁸, 574, 677, 851, 958

Polskie Radio, **dok. nr 48; s. 293, 323, 328, 500, 500¹¹³, 501, 800, 887, 888, 896, 932, 984¹⁶⁶, 1011, 1023**

Prawda, s. 609, 774, 832

Radio Köln, s. 984¹⁶⁶

Radio Nacional, s. 116

Radio Nepal, s. 278

Radio Tirana, s. 12

Radio Wolna Europa, **dok. nr 419; s. 169, 363, 407, 568⁴⁴, 569, 721, 774⁷, 961**

Rude Pravo, s. 410

Rzeczywistość, s. 774⁷, 822⁴⁹

Salzburger Nachrichten, s. 515, 515⁴

Scînteia, s. 477

Stern, **dok. nr 4, 70**

Szpilki, s. 501

Sztandar Młodych, s. 252⁷⁸

Tanjug, s. 882, 984¹⁶⁶

Társadalmi Szemle, s. 435, 629

TASS, s. 83¹¹², 574, 607

Télévision française 1 (TF-1), s. 326, 682, 841, 841⁶⁸

The Canberra Times, s. 926¹³²

- The Daily Telegraph, s. 304, 490
 The Financial Times, s. 310¹³³, 407
 The Guardian, s. 407
 The Morning Post, s. 630
 The New York Times, s. 310¹³³, 370, 531, 921, 962, 992
 The Sunday Times, s. 310¹³³
 The Times, s. 407
 The Washington Post, s. 370
 Trud, s. 433
 Trybuna Ludu, **dok. nr 212, 241**; s. 134, 381³³, 427⁶⁶, 493¹⁰⁷, 515, 515⁴, 528²⁰, 693
 TVP, **dok. nr 48**; s. 133, 221, 222, 256, 293, 319, 321, 323, 328, 581, 800, 880, 984¹⁶⁶, 1011
 United Press International, s. 284¹⁰⁹
 Vaterland, s. 515, 515⁴
 Vietnam News Agency (VNA), s. 873
 Volksstimme, s. 517
 Westdeutsche Allgemeine Zeitung, s. 284¹⁰⁹
 Żołnierz Wolności, s. 140, 607, 607⁷³
 Życie Warszawy, **dok. nr 235**; s. 134, 221, 379, 591, 591⁵⁹, 592
- Meksyk, dok. nr 131, 196**; s. 19, 171, 302¹²⁷, 306¹³⁰, 414, 438, 750, 751, 793, 893, 981
- Międzynarodowa Agencja Energii Atomowej (MAEA), s. 14**
- Międzynarodowa Organizacja Pracy (MOP), dok. nr 155, 404, 475**; s. 331, 336, 336¹⁵⁷, 407, 505, 505¹²⁰, 506, 508, 552, 641, 731, 820, 904, 929, 940, 970, 1008
- Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju, dok. nr 326**; s. 641, 894
- Międzynarodowy Czerwony Krzyż (MCK), dok. nr 496**; s. 496, 636, 918, 940, 967, 974, 1008
- Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW, IMF), dok. nr 152, 326, 450**; s. 121, 181, 181²⁸, 227, 227⁵⁷, 250, 256, 257, 278, 280, 284, 284¹⁰⁹, 339, 354, 476, 476¹⁰⁰, 480, 513, 522, 523¹¹, 554, 641, 661–663, 667²¹, 672, 698, 712, 766, 787, 796, 796²⁰, 846, 894, 924, 1007
- Międzynarodówka Socjalistyczna, s. 296, 675²⁸, 715, 904, 970**
- Ministerstwo Administracji, Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska, s. 207, 377, 378, 378³¹, 467**
- Ministerstwo Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych, s. 17¹⁸, 467**
- Ministerstwo Finansów, dok. nr 36, 75**; s. 7, 97, 180, 637, 669, 711, 863, 873
- Ministerstwo Handlu Wewnętrznego i Usług, s. 572, 573⁴⁹**
- Ministerstwo Handlu Zagranicznego, dok. nr 46**; s. 13, 14, 72, 98¹²⁶, 116, 122, 180, 182, 187, 192, 267, 279, 280, 290, 291, 337, 338, 338¹⁵⁸, 350, 359, 434, 468, 618, 662, 665, 688, 705, 717, 722, 739, 751, 894, 895, 946, 1015
 zob. sytuacja gospodarcza Polski, zadłużenie zagraniczne, kredyty
- Ministerstwo Komunikacji, s. 464, 467, 826⁵¹, 863**
- Ministerstwo Kultury i Sztuki, s. 74, 117, 118¹⁴³, 280, 377, 378, 464, 472, 648, 742**
- Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, s. 15, 291, 302¹²⁷, 303, 345, 345², 467, 468, 550, 614⁷⁴, 677, 894, 946**
- Ministerstwo Obrony Narodowej, s. 13, 16, 83¹¹², 168, 206, 225, 680, 821**
- Ministerstwo Oświaty i Wychowania, s. 160, 162, 946**
- Ministerstwo Pracy, Płac i Spraw Socjalnych, s. 180, 200, 467, 638, 641, 946**
- Ministerstwo Przemysłu Maszynowego, s. 368**
- Ministerstwo Rolnictwa, s. 716**
- Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, s. 7, 24, 36, 204, 206, 208, 208⁴⁷, 257, 503, 505, 513³, 518⁷, 568, 569⁴⁵, 618, 644, 682, 682³⁴, 683–686, 711⁵⁸, 713, 720⁶⁴, 724⁶⁶, 729, 730, 732, 791, 791¹⁶, 798, 799²³, 821, 824, 825, 827, 828, 844⁴⁹, 888, 934, 943, 946, 947, 972, 1010**
- Ministerstwo Spraw Zagranicznych, *passim* działalność informacyjno-propagandowa, dok. nr 101, 220, 221**
 kwestie organizacyjne, **dok. nr 2, 13, 25, 46, 90, 96, 159, 171, 216, 217, 241, 263, 266, 276, 310, 315, 422, 439, 440, 493**; s. 1015–1022
 – likwidacja (zawieszenie lub ograniczenie działalności) placówek, oszczędności, **dok. nr 2, 46, 90, 96, 171**; s. 147², 1015
 – łączność, **dok. nr 310, 439, 440**
 – placówki (sprawy pracownicze: bezpieczeństwo, odmowa powrotu do kraju), **dok. nr 13, 25, 216, 217, 241, 266, 276, 315, 422, 493**; s. 447, 447⁸², 560, 560³⁴, 560³⁵
- Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej, s. 41, 42, 160–162, 180, 276, 467, 519⁹, 577, 721, 904, 946**

- Mongolia, dok. nr 77, 144, 276, 296;** s. 661, 666²⁰, 800, 1023
- Mozambik, s. 907, 908**
- Namibia, dok. nr 123;** s. 131¹⁶⁴, 146, 413, 561, 907
- Nepal, dok. nr 126;** s. 1015
- Niemiecka Republika Demokratyczna, *passim***
stosunki dwustronne:
– Albania, s. 12
– Berlin Zachodni, s. 252–254, 325, 326, 597, 724
– Bułgaria, s. 155, 595
– Czechosłowacja, s. 595
– Holandia, s. 932¹³⁵
– Kuba, s. 48, 49
– OWP, s. 206
– RFN, **dok. nr 356;** s. 112, 194, 595, 598, 616, 655, 671, 782, 783, 800, 993, 993¹⁶⁸
– wizyta Schmidta, s. 598⁶⁶, 800, 815, 815⁴⁰, 820
– Rumunia, s. 595
– Stany Zjednoczone, s. 594, 922,
– ZSRR, **dok. nr 356;** s. 598, 598⁶⁵, 655
- Niemiecka Republika Demokratyczna – Polska, dok. nr 2, 5, 28, 115, 143, 145, 169, 186, 235, 246, 290, 311, 327, 356, 359, 375, 429, 437, 452, 533**
stosunki gospodarcze, **dok. nr 115, 143, 437, 452;** s. 64, 179, 180, 190, 329, 440, 595, 596, 621⁸¹, 836, 903, 904, 994
– sytuacja polskich pracowników w NRD, s. 596
stosunki kulturalne i naukowe, **dok. nr 327, 359;** s. 64, 467, 468, 596, 597, 597⁶⁴
– kwestie historyczne, **dok. nr 311;** s. 380³², 410, 466, 597, 597⁶⁴, 749
stosunki polityczne, **dok. nr 2, 5, 28, 115, 145, 169, 186, 235, 246, 290, 311, 356, 375, 429, 437, 452, 533;** s. 392, 397, 510, 542, 561, 574, 583, 585, 642, 657, 660, 662, 677, 1023
– konsultacje wiceministrów, **dok. nr 290**
– ograniczenia w ruchu osobowym, **dok. nr 115, 145;** s. 65, 65⁸⁵, 124¹⁴⁹, 596, 597
– reakcje na stan wojenny, **dok. nr 429, 437, 452, 533;** s. 820, 836, 898, 903, 904, 932¹³⁵
– zawieszenie działalności konsulatu w Rostocku, **dok. nr 2;** s. 1015
- Nigeria, dok. nr 27, 137, 157;** s. 893, 906–908
- Nikaragua, dok. nr 9, 131;** s. 747, 990¹⁶⁷
- North Atlantic Treaty Organization (NATO), dok. nr 73, 135, 444;** s. 20, 20²⁵, 33⁴³, 34, 41, 74, 75, 137, 363, 408, 464, 508, 523, 523¹², 575, 576, 594, 598, 610, 655, 713, 714, 718, 740, 779–785, 800, 818⁴³, 820, 898, 943, 969, 970, 973, 973¹⁵⁸
- Norwegia, s. 87, 173, 333, 482¹⁰², 508, 687, 701⁴³, 731, 865, 898, 949, 969, 970, 981, 1023**
- Norwegia–Polska, dok. nr 81, 226, 503**
stosunki gospodarcze, s. 87, 981, 1023
stosunki polityczne, **dok. nr 81, 226, 503;** s. 173, 687, 731
– emigracja, **dok. nr 81**
– reakcje na stan wojenny, **dok. nr 503;** s. 865, 898, 969, 970
- Nowa Zelandia, dok. nr 354;** s. 45, 561
- NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność”, s. 256, 256⁸², 285, 285¹¹⁰, 286, 483, 533, 608, 728, 825**
- NSZZ „Solidarność”, *passim***
kontakty zagraniczne, aktywność międzynarodowa, **dok. nr 31, 32, 45, 108, 111, 118, 139, 149, 155, 167, 172, 176–178, 180, 183, 184, 186, 188, 190, 191, 194, 197, 199, 202, 207–209, 218, 224, 229, 231, 235, 237, 238, 244, 247, 260, 262, 267, 270, 274, 275, 277, 283, 285, 286, 307, 311, 312, 332, 341, 342, 357, 365, 375, 378;** s. 282, 283, 294, 295, 348, 456, 513, 513³
– I krajowy zjazd delegatów, **dok. nr 149, 155, 167, 176–178, 180, 183, 186, 188, 190, 194, 197, 207, 208, 218, 224, 235, 238, 247, 260, 283, 312;** s. 175, 219, 219⁵³, 256, 262, 348, 356, 360¹¹, 382, 382³⁶, 385, 396, 417, 435–438, 438⁷⁴, 439⁷⁵, 440, 445, 449⁸⁶, 452, 475, 489, 492, 494, 523¹¹, 574, 594, 595, 702, 727, 760
– list do Polonii; **dok. nr 178, 218;** s. 398⁴⁸, 452³, 534, 642
– posłanie do ludzi pracy, **dok. nr 177, 180, 235;** s. 391, 391⁴⁵, 402, 416, 417, 427⁶⁶, 438⁷⁴, 439, 477, 534
– Bank Leków, **dok. nr 32;** s. 276, 511, 642
– kontakty z Australią, s. 744, 757
– kontakty z Austrią, s. 332, 675²⁸, 676, 728, 731
– kontakty z Belgią, **dok. nr 365;** s. 332, 405, 730, 731
– kontakty z Danią (wizyta delegacji), **dok. nr 32, 128;** s. 336, 404, 505, 507, 730, 731
– kontakty z Francją (wizyta Wałęsy, rozmowy Walentynowicz), **dok. nr 237, 247, 274, 275, 277, 286;** s. 332, 333, 333¹⁵⁰, 335, 403–405, 445, 449⁸⁶, 505, 507, 508, 513, 513³, 514, 535, 728–731, 748⁷⁸
– kontakty z Grecją, **dok. nr 45;** s. 405
– kontakty z Holandią, s. 405, 730, 731
– kontakty z Indiami, s. 405, 730

- kontakty z Irakiem, s. 405, 506, 730
- kontakty z Irlandią, s. 333, 405
- kontakty z Japonią, s. 334, 335, 376³⁰, 404, 406, 507, 730, 731
- kontakty z Jugosławią, **dok. nr 183, 190**; s. 335, 356, 376³⁰, 392, 393
- kontakty z Kanadą, **dok. nr 270**; s. 508, 554, 554³⁰, 559, 627, 731
- kontakty z Norwegią, s. 333, 508, 731
- kontakty z Peru, s. 405, 507
- kontakty z RFN (wizyta Wałęsy – plany, wizyta Bujaka), **dok. nr 194, 285, 342, 378**; s. 333, 392, 398, 404, 417, 448, 449⁸⁶, 479, 505, 508, 721, 728, 729, 731
- kontakty ze Stanami Zjednoczonym (wizyta Wałęsy – plany, odwołanie; biuro informacyjne w Nowym Jorku), **dok. nr 108, 172, 191, 208, 209, 229, 267, 307**; s. 335–337, 360¹¹, 364, 376⁴⁰, 403–405, 405⁵, 406, 408, 441, 445, 448, 507, 508, 558, 558¹², 559, 625, 643, 653, 728, 731, 760, 922, 923
- kontakty z Syrią, s. 506
- kontakty ze Szwajcarią, s. 335, 405, 508, 730, 731
- kontakty ze Szwecją, s. 334, 403, 404, 505, 508, 729, 731
- kontakty z Wenezuelą, s. 405, 507
- kontakty z Wielką Brytanią, **dok. nr 118, 139**; s. 332, 403, 405–408, 490, 495, 505, 507, 536, 537, 728, 730, 731
- kontakty z Włochami, **dok. nr 199**; s. 334, 404, 405, 419, 505, 507, 508, 729–731
- wydarzenia bydgoskie, s. 78, 78¹⁰⁷, 226, 256⁸², 333⁵⁰, 482, 483, 505
- zob. strajki, protesty
- opozycja demokratyczna**
 - KPN, s. 219, 220, 226, 257, 257⁸⁶, 403, 416, 438⁷⁴, 439⁷⁵, 535, 684, 774⁷, 848, 880, 1005
 - KSS-KOR, s. 36, 220, 295, 401, 403, 407, 416, 438⁷⁴, 439⁷⁵, 533–535, 774⁷, 848, 1009¹⁷⁷
 - Niezależne Zrzeszenie Studentów (NZS), **dok. nr 119**; s. 221, 221⁵⁶
 - zob. NSZZ Rolników Indywidualnych „Solidarność”
 - zob. NSZZ „Solidarność”
- Organizacja Jedności Afrykańskiej (OJA)**, s. 268⁹², 328, 336
- Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ)**, **dok. nr 16, 41, 61, 144, 187, 228, 253, 272, 305, 325, 403, 404, 414, 415, 494, 495, 512, 532, 537**; s. 21, 22, 34⁴⁵, 57, 57⁶⁹, 58, 74¹⁰¹, 75, 75¹⁰², 76, 76¹⁰⁴, 83, 83¹¹², 122, 155¹¹, 156, 181, 236, 269, 269⁹³, 270, 270⁹⁵, 288, 290, 290¹²⁰, 297^x, 306¹³⁰, 328, 329, 336, 343, 396, 460, 497, 498, 498¹¹¹, 517, 524¹⁴, 526, 528, 528²⁰, 538, 540, 584, 594, 598, 610, 704, 704⁴⁹, 771⁵, 782, 820, 869, 870⁹¹, 873, 895, 895¹⁰⁵, 904, 907, 909, 934, 935, 948, 970, 974
- VIII sesja nadzwyczajna (w sprawie Namibii), s. 269, 269⁹³, 561
- XII sesja specjalna (rozbrojeniowa), s. 131, 131¹⁶², 412, 771⁵
- XXXV sesja ZO, s. 57, 57⁶⁹
- XXXVI sesja ZO, **dok. nr 61, 144, 187, 228, 272, 305**; s. 74¹⁰¹, 269, 269⁹³, 273, 290, 290¹²⁰, 362, 538, 540, 594, 598, 610, 907
- XXXVII sesja ZO, s. 270, 270⁹⁵, 895, 895¹⁰⁵
- deklaracja o wychowaniu społeczeństw w duchu pokoju (1978), s. 131, 131¹⁶⁶, 159, 412
- Economic and Social Council (ECOSOC), s. 526, 940
- Food and Agriculture Organisation (FAO), s. 678, 829
- interwencja ZSRR w Afganistanie, **dok. nr 414**; s. 21, 413, 561, 737, 737⁷¹, 779–782
- Rada Bezpieczeństwa (wybór Polski), **dok. nr 253**; s. 131, 131¹⁶⁵, 270, 562, 667²¹, 893, 992
- reakcje na stan wojenny, **dok. nr 403, 404, 415, 494, 495, 512, 532, 537**; s. 820, 904, 908, 970
- sprawa Alicji Wesołowskiej, **dok. nr 325**; s. 35⁴⁷
- United Nations Children’s Fund (UNICEF), s. 829, 940
- United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), s. 940
- United Nations Development Programme (UNDP), s. 181, 666, 666²⁰, 828
- United Nations Disengagement Observer Force (UNDOF), s. 83, 83¹¹², 195⁴
- United Nations Economic Commission for Europe (UNECE), s. 156, 157, 413⁵⁶, 940
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), s. 110¹³⁶, 280, 300, 319, 542
- United Nations Emergency Forces (UNEF II), s. 195⁴⁰
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), **dok. nr 16, 414**
- United Nations Industrial Development Organization (UNIDO), s. 30

- World Food Programme (WFP), s. 829
World Health Organization (WHO), s. 829, 940
- Pakistan, dok. nr 289, 340, 414;** s. 981
- Palestyna, s. 25, 76, 76¹⁰⁴, 204, 205, 267, 413**
OWP, **dok. nr 11, 80, 100, 122;** s. 198, 528²⁰
– sprzedaż uzbrojenia, **dok. nr 122**
– zamach na przedstawiciela OWP, **dok. nr 80, 100**
- Panama, dok. nr 131, s. 561, 562, 962, 981**
- Peru, dok. nr 43, 131, 504;** s. 405, 507
- Polonia, dok. nr 44, 69, 74, 178, 182, 193, 211, 218, 230, 234, 249, 363, 392, 410, 456, 520, 524, 529, 541;** s. 80, 116, 173, 180, 213, 228, 275, 276, 292, 295, 371, 385³⁹, 390, 398⁴⁸, 430, 492, 508, 509, 534, 553, 566, 642, 643, 731, 797, 798, 816⁴¹
- Polska Akademia Nauk (PAN), s. 240, 300, 370, 467, 468, 599, 600, 822, 946**
- Polska Zjednoczona Partia Robotnicza (PZPR), passim**
IX plenum KC (III 1981), s. 49⁵⁹
XI plenum KC (VI 1981), s. 3, 3², 19, 22, 58, 62, 65, 67, 68, 215, 221, 255
II plenum KC (VIII 1981), **dok. nr 102;** s. 177, 177²⁵, 217, 225, 254–256
III plenum KC (IX 1981), **dok. nr 161;** s. 372
IV plenum KC (X 1981), **dok. nr 282;** s. 457, 457⁹², 533, 570⁴⁷, 587, 588, 592, 601, 607, 622, 623, 661, 662, 664, 670, 674, 694, 696, 701, 736, 775
V plenum KC (X 1981), **dok. nr 304;** s. 579, 579⁵², 736
VI plenum KC (XI 1981), s. 774⁷, 822⁴⁹
VIII zjazd (II 1980), s. 20²⁷, 563
IX nadzwyczajny zjazd (VII 1981), **dok. nr 38, 52;** s. 3, 3³, 18, 23, 26, 30³⁸, 34⁴⁶, 40, 58, 65–68, 71, 78, 94, 95, 124, 124¹⁴⁹, 140, 149, 150⁵, 159, 171, 175, 176, 179, 180, 193, 209, 210, 215–218, 223, 224, 227, 244⁷², 245, 247, 254–257, 270, 282, 309, 317, 324, 339, 344, 355, 372, 390, 395, 402, 409, 412, 428, 431, 435, 465, 467, 470, 478, 479, 523¹¹, 564, 578, 628, 696, 702, 714, 720, 736, 775, 804
działalność PZPR na placówkach, **dok. nr 90, 185, 513;** s. 81, 97, 649, 702, 873, 927, 936, 937, 975
zmiana na stanowisku I sekretarza KC PZPR, **dok. nr 282;** s. 581
- Polski Czerwony Krzyż (PCK), s. 41, 42, 160, 162, 295, 296, 496, 706⁵⁴, 834⁵⁶, 949¹⁴⁰, 1004**
- Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, s. 141, 273, 543**
- Polski Komitet Solidarności z Krajami Azji, Afryki i Ameryki Łacińskiej, s. 268⁹²**
- pomoc humanitarna i gospodarcza dla Polski, dok. nr 22, 32, 63, 64, 71, 74, 82, 87, 91, 103, 104, 107, 117, 120, 129, 133, 134, 140, 141, 143, 144, 146, 150, 158, 162, 166, 239, 245, 249, 365, 371, 420, 446, 452, 463, 488, 492, 496, 500, 503, 536, 542;** s. 37, 249, 250, 258, 259, 275, 365–368, 373, 389, 453, 458, 476, 620, 621, 664¹⁹, 676, 682³⁴, 683³⁶, 685, 698, 764, 793, 822, 823, 825, 826, 834, 834⁵⁶, 845, 898, 903, 904, 923, 924, 970, 994, 1001, 1004, 1005
- Portugalia, s. 265, 864, 937, 980¹⁶⁴, 981**
- Rada Nordycka, s. 137**
- Rada Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG), dok. nr 28, 301;** s. 23, 93, 137, 168, 179, 227, 227⁵⁸, 250, 256, 259, 291, 310¹³³, 342, 373, 463, 466, 480, 533, 534, 547, 548, 577⁵⁰, 578, 599, 601, 665, 763, 791, 805, 994, 997
- Republika Federalna Niemiec, passim**
stosunki dwustronne:
– Berlin Zachodni, **dok. nr 37**
– Bułgaria, s. 601
– Czechosłowacja, s. 194
– Izrael, s. 56, 237, 240
– Jugosławia, s. 19
– Rumunia, s. 601, 708
– Stany Zjednoczone, s. 21, 41, 273, 417⁵⁸, 480, 715, 725, 761, 820, 922
– Stolica Apostolska, s. 620, 620⁸⁰, 692
– Tunezja, s. 187, 188
– Węgry, s. 621
– Wielka Brytania, s. 125
– Wybrzeże Kości Słoniowej, s. 133
– ZSRR, s. 40, 40⁵¹, 149, 398, 399, 480, 481, 601, 708, 800, 881, 917
– wizyta Breżniewa, **dok. nr 356, 396;** s. 95, 95¹²¹, 715⁵, 719, 771, 772, 922, 970
- Republika Federalna Niemiec – Polska, dok. nr 4, 15, 40, 49, 63, 70, 127, 132, 179, 194, 225, 239, 264, 285, 292, 299, 303, 311, 338, 342, 351, 378, 380, 387, 389, 407, 457, 482, 535**
stosunki gospodarcze, **dok. nr 63, 225, 239, 292, 380, 389;** s. 71⁹⁴, 87, 365, 396, 415, 585, 621, 691, 710, 847, 881, 908, 981, 1023

- stosunki kulturalne i naukowe, **dok. nr 70**, 132, 264, 338; s. 469
- kwestie historyczne, **dok. nr 70**, 264, 311, 338; s. 194, 194³⁸, 237, 237⁶⁶, 237⁶⁷, 238–240, 466, 585, 690, 693, 719, 749
- stosunki polityczne, **dok. nr 4**, 15, 40, 49, 70, 127, 132, 179, 194, 225, 285, 299, 303, 311, 342, 351, 378, 387, 389, 407, 457, 482, 535; s. 56, 137, 248, 390–392, 398, 404, 484, 515, 561, 562, 574, 728, 731, 761, 800
- działalność ziomkostw, nazewnictwo, **dok. nr 49**, 389; s. 12, 135, 273, 390, 496, 691, 719
- granica polsko-niemiecka, **dok. nr 15**; s. 110, 390, 515, 583, 584, 719
- decyzja Stałej Konferencji Ministrów Kultury Łandów RFN, s. 111, 111¹³⁷
- kwestia podręczników, s. 110, 110¹³⁶, 584
- reakcje na stan wojenny, **dok. nr 407**, 457, 482; s. 820, 864, 865, 898, 970, 993¹⁶⁸
- wizyta Bujaka, **dok. nr 285**, 342, 378; s. 621
- wizyta Czyrka, **dok. nr 127**, 225; s. 150⁵
- wizyta Rakowskiego, **dok. nr 535**
- wyjazdy na pobyt stały, akcja łączenia rodzin itp., **dok. nr 351**, 387; s. 196, 745, 746, 769, 770
- zob. Berlin Zachodni
- Republika Południowej Afryki (RPA)**, **dok. nr 69**; s. 45, 46, 268⁹², 269, 269⁹⁴, 907
- Rodezja**, s. 145
- Rumunia**, s. 22, 55, 55⁶⁶, 56, 61, 67, 67⁸⁹, 68, 198, 266, 313, 314, 341, 342, 347, 397, 465, 477, 503, 526, 595, 601, 616, 617, 621, 651, 668, 669²³, 708, 739, 740, 772, 784, 796, 800, 831, 831⁵⁴, 998, 1023
- Rumunia–Polska**, **dok. nr 28**, 143, 224, 361, 416
- stosunki gospodarcze, **dok. nr 143**; s. 67, 68, 1023
- stosunki kulturalne i naukowe, s. 68, 734⁶⁹
- stosunki polityczne, **dok. nr 28**, 224, 361, 416; s. 739, 740
- reakcje na stan wojenny, **dok. nr 416**
- Rwanda**, s. 121¹⁴⁵
- Salwador**, s. 431, 561, 733, 747
- Senegal**, **dok. nr 383**; s. 198, 908
- Singapur**, **dok. nr 295**
- sprawy żydowskie**, **dok. nr 19**, 26, 109, 240, 255, 257, 313, 366, 534, 544; s. 683³⁶, 781, 792, 793, 934
- zob. Urząd do Spraw Wyznań
- stan wojenny (wprowadzenie, przygotowania, reakcje)**, **dok. nr 400–413**, 415–427, 429–449, 451–464, 467–473, 475, 477–479, 482, 484, 489–491, 494–496, 498–506, 508, 509, 511, 512, 514–517, 519, 520, 522, 526, 527, 530–533, 536–543; s. 625, 626⁸⁵
- Stany Zjednoczone, passim**
- polityka zagraniczna, **dok. nr 485**; s. 250, 251, 298, 298¹²³, 298, 299, 299¹²⁴, 1000, 1001,
- stosunki dwustronne:
- Afganistan, s. 21, 399, 431, 464, 828⁵²
- Angola, s. 269
- Arabia Saudyjska, s. 793
- Austria, s. 193, 297, 298
- Berlin Zachodni, **dok. nr 37**, 40; s. 417, 417⁵⁸, 444, 446
- Dania, s. 816⁴¹
- Egipt, s. 458⁹³
- Hiszpania, s. 417⁵⁸
- Irak, s. 423
- Iran, s. 423
- Izrael, s. 239, 240, 240⁶⁸, 792, 793
- Japonia, s. 922
- Jugosławia, s. 21, 417⁵⁸, 458
- Kanada, s. 818⁴³
- Kuba, s. 747, 750, 883
- Meksyk, s. 793
- Nikaragua, s. 747
- Pakistan, s. 265
- Republika Południowej Afryki, s. 269
- Salwador, s. 431, 747
- Stolica Apostolska, **dok. nr 447**; s. 868, 869, 904, 978
- Tunezja, s. 187, 188
- Turcja, s. 76
- Wielka Brytania, s. 737, 931
- Wybrzeże Kości Słoniowej, s. 133
- ZSRR, **dok. nr 210**, 364, 545; s. 19, 21, 32–34, 74, 75, 95, 130, 153, 156, 178, 187, 272, 358, 364, 365, 389, 398, 399, 411, 445, 446, 464, 480, 484¹⁰³, 492, 575, 576, 599, 610, 655, 698, 715, 718, 719, 720⁶⁴, 737, 740, 750, 755, 755⁸³, 760, 771, 772, 782, 791, 800, 828⁵², 879, 904, 921, 922, 925, 931, 944, 949, 1000, 1002, 1004, 1005
- rozmowy Gromyko–Haig, s. 74, 74¹⁰¹, 358¹⁰, 359, 389, 446, 492, 521, 715
- Stany Zjednoczone – Polska**, **dok. nr 14**, 18, 40, 64, 72, 78, 92, 103, 108, 120, 125, 129, 141, 160, 163, 164, 172, 175, 181, 191, 193, 203, 208–210, 236, 257, 267, 306, 307, 313, 316, 318, 324, 334, 344, 345, 355, 366, 374, 376, 388, 390, 392, 393, 406, 434, 438, 456, 476, 480, 481, 483, 485, 487, 497, 502, 506,

- 507, 510–513, 518, 520, 521, 523, 527, 532, 537–539, 541
- stosunki gospodarcze, **dok. nr 64, 72, 103, 120, 125, 129, 141, 160, 163, 164, 324, 355, 374, 376, 388, 390, 393, 434, 502, 506, 507, 511, 527, 539**; s. 70, 87, 260⁸⁷, 399, 652, 712, 738, 795, 847, 923, 924, 926, 944, 981, 1006, 1023
- sankcje gospodarcze, **dok. nr 434, 502, 506, 511, 527, 539**, s. 854, 858, 866, 870, 875, 904, 931, 944, 978, 1004, 1006, 1007
- wizyta Madeja, **dok. nr 388**; s. 653, 653⁹, 722, 738, 762, 764, 765, 820, 852
- stosunki kulturalne i naukowe, **dok. nr 125, 193, 257, 366, 523**; s. 369, 369²³, 370, 469, 678, 723, 762, 1010
- stosunki polityczne, **dok. nr 14, 18, 40, 78, 92, 108, 125, 163, 164, 172, 175, 181, 191, 203, 208–210, 236, 267, 306, 307, 313, 316, 318, 334, 344, 345, 355, 374, 376, 392, 406, 434, 438, 456, 476, 480, 481, 483, 485, 487, 497, 502, 506, 507, 510–513, 518, 520, 521, 527, 532, 537–539, 541**; s. 31, 43, 45, 94, 131, 132, 224, 248, 348, 403–405, 405^x, 406, 408, 444, 485, 558, 558³², 561, 574, 687, 728, 934–936
- aresztowanie i proces Zacharskiego, **dok. nr 14, 18, 203, 345**
- planowana wizyta Wałęsy, **dok. nr 108, 267, 307**; s. 653, 728
- reakcje na stan wojenny, **dok. nr 406, 434, 438, 456, 502, 511, 512, 520, 527, 532, 537–539, 541**; s. 820, 838, 866, 875, 898, 904, 969–970, 1006
- rozmowy Czyrek–Haig, **dok. nr 175, 236**; s. 273, 359, 362, 414, 415, 762
- sprawa Kuklińskiego, **dok. nr 334**
- sprawa Rurarza, **dok. nr 481, 497, 507, 513, 521**; s. 1005
- sprawa Spasowskiego, **dok. nr 476, 480, 483, 487, 510, 518, 527**; s. 933, 975, 982, 1005
- wizyta Cranstona, **dok. nr 181**; s. 762
- wizyta Kuberskiego, **dok. nr 313**
- Stolica Apostolska (Watykan)**, s. 25³¹, 38, 38⁴⁹, 39, 39⁵⁰, 147, 148, 509, 526, 527¹⁸, 555, 618, 619⁷⁸, 682³³, 687, 731, 759⁸⁷, 784, 853, 853⁷⁶, 854, 855, 864, 868, 869, 870⁹¹, 871, 885, 885⁹⁹, 886, 898, 899, 899¹⁰⁸, 904, 922, 961, 973, 977–979
- zamach na papieża, s. 26, 26³⁴
- zob. Kościół rzymskokatolicki
- Stolica Apostolska – Polska**, **dok. nr 12, 20, 222, 254, 268, 302, 335, 435, 446, 447, 461, 462, 470, 522**
- stosunki polityczne, **dok. nr 12, 20, 222, 254, 268, 302, 335, 435, 446, 447, 461, 462, 470, 522**; s. 684, 687
- audyencja Czyrka u papieża, **dok. nr 254, 268, 302**; s. 854, 855, 870⁹¹, 977
- reakcje na stan wojenny, **dok. nr 435, 446, 447, 461, 462, 470, 522**; s. 864, 884⁹⁸, 898, 904, 931, 954, 961, 973
- wizyta Glempa, s. 682, 682³³
- strajki, protesty**, **dok. nr 58, 83, 189, 227, 233, 294, 299, 381, 397, 427**; s. 61, 61⁷⁵, 93, 151, 151⁷, 218, 218⁵³, 219, 220, 222, 255–257, 257⁸⁴, 257⁸⁵, 258, 260⁸⁷, 363, 534, 695, 736, 777⁹, 799, 799²⁴, 800
- Suazi (Swaziland)**, s. 526
- Sudan**, s. 121
- Syria**, **dok. nr 33, 66, 110, 154, 266**; s. 506, 599⁵⁸, 715, 906
- sytuacja gospodarcza Polski, zadłużenie zagraniczne, kredyty**, **dok. nr 29, 36, 41, 42, 63, 64, 71, 72, 74, 75, 82, 85, 87, 91, 103, 104, 114, 117, 120, 121, 133, 140, 141, 143, 152, 160, 162, 173, 189, 200, 213, 214, 225, 249, 252, 292, 301, 324, 343, 347, 352, 353, 355, 377, 380, 388, 390, 393, 420, 428, 450, 452, 499, 525, 542**; s. 59, 94, 125, 177, 282, 284, 284¹⁰⁹, 309, 365–368, 415, 427⁶⁶, 533, 652, 710, 736, 737, 761, 923, 924, 1023
- Bank Handlowy, s. 13, 59, 70, 72, 164, 290, 291, 590, 604, 665, 737, 773, 846, 847, 906, 944, 1023
- negocjacje z Klubem Paryskim, **dok. nr 29, 36, 75, 103, 352, 377, 428**; s. 246⁷⁴, 249, 282, 353, 353⁵, 389, 415, 737, 773, 796
- składki członkowskie w organizacjach międzynarodowych, **dok. nr 41, 252, 305**
- Szwajcaria**, s. 87, 89, 251, 296, 335, 405, 508, 515, 515⁴, 728, 730, 731, 784, 812³⁸, 837, 837⁵⁷, 898, 911, 911¹²¹, 963¹⁵², 964, 965, 989, 1023
- Szwajcaria–Polska**, **dok. nr 114, 133, 246, 421, 477, 514**
- stosunki gospodarcze, **dok. nr 114, 133**; s. 87, 89, 847, 1023
- stosunki polityczne, **dok. nr 246, 421, 477, 514**; s. 405, 730, 731, 898
- reakcje na stan wojenny, **dok. nr 421, 477, 514**; s. 812³⁸, 838, 898
- Szwecja**, s. 87, 89, 128¹⁵⁷, 173, 334, 348, 403, 404, 447⁸², 505, 507, 508, 561, 562, 610, 687,

- 729–731, 783, 797, 808³¹, 861, 862, 865, 896, 904, 970, 971, 981, 1023
- Szwecja–Polska, dok. nr 241, 299, 394, 441, 467, 489, 528**
 stosunki gospodarcze, s. 87, 89, 904, 981, 1023
 stosunki kulturalne i naukowe, **dok. nr 394**
 stosunki polityczne, **dok. nr 241, 299, 441, 467, 489, 528**; s. 128¹⁵⁷, 348, 403, 404, 562, 687, 729, 731
 – *reakcje na stan wojenny, dok. nr 441, 467, 489, 528*; s. 838, 865, 904, 970
 – *sprawa Wójtowicza, dok. nr 241*; s. 447, 447⁸²
 – *wypowiedzenie umowy o ruchu bezwizowym, s. 808³¹, 861*
- Tajlandia, dok. nr 144**; s. 266⁹⁰, 280
- Tajwan, dok. nr 288**; s. 347
- Tanzania, dok. nr 147**; s. 121, 121¹⁴⁶, 131¹⁶⁴, 145, 147, 148, 308¹³¹, 663, 908
- Timor Wschodni, s. 320**
- Togo, s. 525, 962**
- Tunezja, dok. nr 11, 66, 89**; s. 526, 906
- Turcja, dok. nr 30, 51, 362**; s. 7–9, 9¹⁰, 22, 616, 866, 866⁸⁶, 891
- Uganda, dok. nr 54, 322**; s. 962
- Układ Warszawski, dok. nr 361, 379**; s. 22, 33, 33⁴², 33⁴³, 34, 91–93, 137, 223, 224, 272, 272⁹⁸, 299¹²⁴, 310¹³³, 364, 373, 399, 406, 431, 457, 458, 465, 465⁹⁵, 466, 480, 484¹⁰³, 533, 542, 542^{xx}, 579, 598, 599, 609, 641, 665, 676, 714, 763, 771⁵, 772, 783, 787, 841, 887, 923, 924, 943, 1010
 zob. groźba radzieckiej interwencji
- układy, konferencje, porozumienia wielostronne**
 dialog Północ–Południe, s. 19, 19²³, 20, 413⁵⁶, 521
 konferencja prawa morza, s. 34, 34³⁵, 75, 540
 konwencja genewska w sprawie statusu uchodźców (1951), s. 45, 45⁵⁶
 konwencja praw dziecka, s. 132, 132¹⁶⁷, 414
 konwencja wiedeńska o stosunkach dyplomatycznych, s. 833
 międzynarodowe paktów praw człowieka, s. 155, 155¹¹, 710, 811, 812
 narada sekretarzy KC partii komunistycznych, **dok. nr 319, 321**; s. 227, 227⁵⁹, 249, 683, 683³⁷
 porozumienie czterostronne w sprawie Berlina Zachodniego, **dok. nr 37**; s. 96¹²³
 szczyt G-7 w Ottawie, **dok. nr 39**; s. 71, 71⁹⁵, 125
 zob. kwestia rozbrojenia
- Unia Międzyparlamentarna, s. 58, 58⁷², 425, 750**
- Uniwersytet Jagielloński, s. 115, 302¹²⁷, 425**
- Uniwersytet Warszawski, s. 115, 370, 425**
- Urugwaj, dok. nr 94**
- Urząd do Spraw Wyznań, s. 37, 37⁴⁸, 464, 644, 645, 660, 887, 888, 995**
- Watykan, zob. Stolica Apostolska**
- Wenezuela, dok. nr 50, 131**; s. 405, 484, 507, 525, 561, 562, 733, 750, 893, 895, 895¹⁰⁴
- Węgry, s. 22, 56, 61, 66, 67, 104, 104¹³³, 105, 255, 266, 313, 314, 341, 349, 397, 434, 435, 440, 462–466, 616, 628–631, 645, 645⁴, 646–648, 661, 669²³, 716⁶⁰, 775, 836, 879, 898, 904, 991, 1011**
- Węgry–Polska, dok. nr 28, 47, 143, 198, 219, 308, 314, 333, 531**
 stosunki gospodarcze, **dok. nr 143**; s. 66, 67, 349, 434, 440, 464, 836, 845, 904
 stosunki kulturalne i naukowe, **dok. nr 314, 333**; s. 61, 67, 464, 734⁶⁹
 stosunki polityczne, **dok. nr 28, 47, 198, 219, 308, 531**; s. 393, 397, 525, 562, 657
 – *konsultacje wiceministrów, dok. nr 219*
 – *reakcje na stan wojenny, dok. nr 531*; s. 836, 898, 904, 1011
 – *wydalenie polskiego studenta, dok. nr 47*
- Wielka Brytania, passim**
 stosunki dwustronne:
 – *Berlin Zachodni, dok. nr 37, 395*
 – *ZSRR, dok. nr 35*; s. 476, 782, 970
 – *wizyta Carringtona, dok. nr 35*; s. 74, 74⁹⁹
- Wielka Brytania – Polska, dok. nr 31, 35, 44, 57, 95, 118, 139, 151, 223, 234, 299, 360, 371, 390, 471, 490, 509, 538**
 stosunki gospodarcze, **dok. nr 360, 371, 390**; s. 87, 89, 125, 261, 262, 365, 415, 712, 847, 901, 981, 1023
 stosunki polityczne, **dok. nr 31, 35, 44, 57, 95, 118, 139, 151, 223, 234, 299, 360, 471, 490, 509, 538**; s. 129¹⁵⁹, 332, 403, 405–408, 484, 561, 728, 730, 731, 936, 937
 – *emigracja, dok. nr 95*
 – *reakcje na stan wojenny, dok. nr 471, 490, 509, 538*; s. 820, 898, 970
 – *rocznica zbrodni katyńskiej, dok. nr 234*; s. 68
 – *wizyta Czyrka, dok. nr 360*; s. 712, 712⁵⁹
- Wietnam, dok. nr 25, 111, 144, 281, 449**; s. 198, 249, 310¹³³, 342, 561, 562, 653, 655, 668, 669²³, 681, 791

Włochy, s. 22, 87, 89, 184, 184³⁰, 187, 238, 296, 334, 404, 405, 435, 436, 484, 505, 507, 526, 561, 562, 729–731, 746, 780, 820, 853⁷⁶, 871, 872⁹³, 898, 969, 970, 981

Włochy–Polska, dok. nr 87, 133, 199, 254, 448, 454

stosunki gospodarcze, dok. nr 87, 133; s. 87, 89, 847, 981

stosunki polityczne, dok. nr 199, 254, 448, 454; s. 404, 405, 484, 561, 562, 729–731, 746

– reakcje na stan wojenny, dok. nr 448, 454; s. 820, 853⁷⁶, 865, 898, 969, 970

– wizyta Czyrka, dok. nr 254; s. 977

– wizyta Glempla, s. 682, 682³³

wojna iracko-irańska, dok. nr 6; s. 76, 423, 424, 805

Wybrzeże Kości Słoniowej, dok. nr 62

Wyspy Świętego Tomasza i Książęca, dok. nr 369

Zair, dok. nr 107, 518; s. 121, 525, 962

Zambia, s. 145–148, 329, 908

Zimbabwe, s. 146, 147, 907, 908

Związek Radziecki, *passim*

polityka zagraniczna, dok. nr 243; s. 156, 156¹², 484, 484¹⁰³

stosunki dwustronne:

– Afganistan, dok. nr 414; s. 21, 21²⁸, 399, 737, 737⁷¹, 779–782, 791, 879

– Australia, s. 166

– Austria, s. 298, 610

– Berlin Zachodni, dok. nr 37, 40

– Bułgaria, s. 244, 244⁷¹, 244⁷², 350, 409

– Czechosłowacja, s. 409, 879

– Egipt, dok. nr 216

– Jugosławia, s. 19, 458

– Kanada, s. 576, 902

– Korea Południowa, s. 142¹⁷³

– Korea Północna, s. 142¹⁷³, 564

– Kuba, s. 48, 49, 310¹³³, 391, 908

– Libia, s. 715

– Mongolia, s. 324

– Nigeria, s. 59

– Rumunia, s. 55⁶⁶, 655, 739–741

– Syria, s. 82, 551, 715

– Tunezja, s. 187, 188

– Turcja, s. 76

– Węgry, s. 879

– Wietnam, s. 310¹³³, 391

Związek Radziecki – Polska, dok. nr 17, 28, 35,

104, 105, 116, 124, 130, 140, 142, 143, 158,

162, 166, 168, 174, 177, 185, 197, 201, 210,

230, 232, 233, 243, 278, 284, 296, 297, 300,

309–311, 316, 319, 321, 323, 328, 336, 353,

375, 381, 383, 391, 417, 419, 463, 512, 545

stosunki gospodarcze, dok. nr 104, 124, 140,

143, 158, 162, 166, 174, 391, 463; s. 59, 81¹¹¹,

223, 224, 226, 227, 258, 259, 309, 470, 602,

621⁸¹, 664¹⁹, 676, 685, 698, 738, 787, 825, 826,

845, 854, 903, 904, 923, 937, 938, 997

– wizyta Bajbakowa (XII 1980), s. 387, 387⁴¹, 388

stosunki kulturalne i naukowe, dok. nr 124,

297, 309; s. 467, 468, 470, 714, 734⁶⁹

– kwestie historyczne, dok. nr 168, 230, 309, 311,

383; s. 398⁴⁸, 661, 672, 672²⁶, 684, 702, 714

stosunki polityczne, dok. nr 17, 28, 35, 105,

116, 124, 130, 142, 168, 177, 185, 197, 201,

210, 230, 232, 233, 243, 278, 284, 296, 300,

309–311, 316, 319, 321, 323, 328, 336, 353,

375, 381, 383, 417, 419, 463, 512, 545; s. 15,

18, 55⁶⁶, 93, 124¹⁴⁹, 149, 155, 167, 284¹⁰⁹, 392,

394, 397, 412, 416, 435, 458, 461, 466, 470, 510,

523¹¹, 559, 561, 562, 569¹⁶, 574, 579, 610, 642,

643, 676, 755, 923

– list KC KPZR do KC PZPR, s. 18, 18²⁰, 61, 62, 67,

215, 221, 255

– oświadczenie KC KPZR, dok. nr 201, 210, 233;

s. 446, 474–476, 628

– reakcje na stan wojenny, dok. nr 417, 419, 463,

512, 545; s. 813³⁹, 815, 821, 825–827, 830, 838,

840, 854, 866, 898, 903, 904, 990¹⁶⁷, 993¹⁶⁸

– rozmowy Czyrek–Gromyko w Nowym Jorku, s. 272

– wizyta Czyrka (XII 1980), s. 32, 32⁴¹, 34

– wizyta Czyrka (I 1982), s. 272, 272⁹⁷

– wizyta delegacji polskiej (narada), dok. nr 319,

321, 323

– wizyta Gromyki (VII), dok. nr 17

– wizyta Kani i Jaruzelskiego na Krymie (VIII),

dok. nr 105, 116, 142, 243; s. 177, 177²⁸, 349, 349⁴,

412, 488, 554

– wydalenie studentów Politechniki Lwowskiej,

dok. nr 300

zob. groźba radzieckiej interwencji

INDEKS OSOBOWY

Indeks zawiera informacje na temat funkcji pełnionych w okresie lipiec–grudzień 1981 r.
Kursywą oznaczono nazwiska autorów cytowanych publikacji.

A

Abrasimow Piotr A.

ambasador ZSRR w Berlinie 95

Abraszewski Andrzej

radca ministra w Departamencie
Międzynarodowych Organizacji 935

Adamkiewicz Franciszek

ambasador w Wiedniu 43, 177, 263, 297,
298, 357, 394, 447, 449, 517, 518, 575, 675, 759,
766, 785, 838, 846, 848, 859, 890, 1009

Adamski Wiesław

b. sekretarz generalny Rady Naczelnej
Towarzystwa Łączności z Polonią
Zagraniczną „Polonia” 989

Afanasjew Wiktor G.

przewodniczący Związku Dziennikarzy
Radzieckich, redaktor naczelny „Prawdy”
609

Affani Mohammed

współpracownik Jasera Arafata 267

Alaksza Tamás (Tamas)

dziennikarz węgierski 629

Albrecht Ernst

premier rządu krajowego Dolnej Saksonii
110

Albrecht Gottfried

radca ambasady RFN 772, 773

Aleksandrowicz

536

Aleksić Sreten

radca ambasady Jugosławii 418, 419

Allen Richard V.

doradca ds. bezpieczeństwa narodowego
prezydenta USA 921

Alperowicz Yitzhak

pracownik Yad Vashem 232

Alvarenga Luis José

przewodniczący Narodowej Rady Kultury
Wenezueli 750

Álvarez (Alvarez) Gregorio

generał, prezydent Urugwaju (od 1 IX) 195

Ambroziewicz Jerzy

dziennikarz, filmowiec 517

Amin Hafizullah

(1929–1979), premier Afganistanu,
przewodniczący Rady Rewolucyjnej,
sekretarz generalny KC Ludowo-
-Demokratycznej Partii Afganistanu 21

Amin Idi

b. prezydent Ugandy 121

Andrei Ștefan

minister spraw zagranicznych Rumunii 831

Andueza (Anduesa) Acuña (Acuna) José (Jose)

minister sprawiedliwości Wenezueli 114,
750

Annaz Mohammed Ghan al

ambasador Iraku 13, 185, 186

Anolik Benjamin (Beniamin)

członek zarządu Muzeum Bojowników Getta
w Izraelu 232

Arad Icchak

przewodniczący zarządu Yad Vashem 55,
231, 237, 239

Arafat Jasir

przewodniczący Komitetu Wykonawczego
OWP 205, 267

Aristow Borys I.

ambasador ZSRR 438, 632, 658

Ashbrook John M.

członek Izby Reprezentantów USA, polityk
Partii Republikańskiej 110

Atatürk (Ataturk) → Mustafa Kemal Paşa

Atlas Michał

kierownik Wydziału Administracyjnego
KC PZPR 660

Audu Ishaya

minister spraw zagranicznych Nigerii
57–60, 907

Awdankiewicz Tadeusz

wicekonsul w konsulacie generalnym
w Nowym Jorku 384

Axen Hermann

członek BP i sekretarz KC NSPJ 657, 661,
662, 725

B

Baban Cihat Mustafa

minister kultury Turcji 742

Bach Gabriel

prokurator krajowy Izraela 55, 232

Bachmin Wiaczesław

dysydent radziecki 781

Bajak Zygmunt

działacz polonijny w USA 1005

Bajbakow Nikołaj K.

wicepremier ZSRR 256, 387, 388, 554, 672

Bajra Ismailj

minister informacji Jugosławii 983, 984

Balasińska Małgorzata

zastępca kierownika Biura Zagranicznego
Regionu Mazowsze NSZZ „Solidarność”
582

Baliński Krzysztof

ekspert w Departamencie V 549, 551

Balko Andrzej

działacz polonijny w Austrii, sekretarz
organizacji PAIRC 43

Bałuka Edmund

opozycjonista 335, 493

Banna Sabri al-

przywódca Rewolucyjnej Rady Fatah 208

Bar Tadeusz

pracownik przedsiębiorstwa Kopex 116

Barazan Tebrety → Tikriti Ibrahim Barzan at

Barcikowski Kazimierz

członek Rady Państwa, członek BP
i sekretarz KC PZPR 64, 92, 448, 449, 473,
474, 489, 632, 633, 660, 819, 887, 888, 903

Barschel Uwe

minister spraw wewnętrznych w rządzie
krajowym Szlezewiku-Holsztyna 112

Barszcz Barbara

680

Barszcz Edward

(zm. 25 V), minister budownictwa
i przemysłu materiałów budowlanych 17

Barszczewski Jerzy

korespondent PAP w Wietnamie 52

Bartók Béla

(1881–1945), węgierski muzyk, kompozytor
i pianista 647

Bartoszek Alojzy

ambasador w Hadze 15, 34, 41, 128, 177,
263, 298, 357, 374, 375, 447, 449, 575, 766,
838, 846, 890, 932, 943, 1003, 1006–1009

Bartoszewski Władysław

publicysta, dziennikarz, członek NSZZ
„Solidarność” 822, 824

Bartow Dawid

urzędnik sądowy w izraelskim Sądzie
Najwyższym 232

Baryła Józef

wiceminister obrony narodowej, zastępca
członka KC PZPR 660, 903

Barzan → Tikriti Ibrahim Barzan at

Barzel Rainer

przewodniczący komisji spraw
zagranicznych Bundestagu 917

Barzyk Andrzej

kierownik Wydziału Organizacyjnego
KC PZPR (do 18 VIII), kierownik Kancelarii
Sekretariatu KC PZPR (od 8 IX) 662, 823

Battye Michael

korespondent Agencji Reutera w Jugosławii
984

Bauer Yehuda

historyk izraelski 235

Becher Walter

rzecznik ziomkostwa Niemców Sudeckich
109

Bęgić Muhidin

ambasador Jugosławii 419, 881

Begin Menachem

premier Izraela 55, 56

Bejger Stanisław

minister, kierownik Urzędu Gospodarki
Morskiej (od 3 VII) 98, 99, 981

Bejski Mosze

sędzia Sądu Najwyższego Izraela 55, 232

Bek Wiesław

redaktor naczelny „Trybuny Ludu” 435, 609

Bell William

amerykański inżynier, aresztowany
i następnie skazany za szpiegostwo 28, 35,
442, 443, 699

Belsky → Bielskij Jurij I.

Bennet Frederic

członek Izby Gmin, polityk Partii
Konserwatywnej 490

Benya Anton

przewodniczący Rady Narodowej Austrii
675–677

Berecz János

członek KC WSPR 435

Berg Eivinn

wiceminister spraw zagranicznych Norwegii
949, 950

Bergeron André

francuski działacz związkowy, sekretarz
generalny CGT-FO 335, 494, 513, 516, 842

Bernacki Zbigniew

ksiądz, rektor Polskiej Misji Katolickiej
we Francji 682

Berti Humberto Calderón (Calderon)

minister energii i górnictwa Wenezueli 114,
750

Besemeres John

urzędnik Departamentu Imigracji
w Canberze 166

Biały Juliusz

konsul generalny w Chicago 28, 35, 127,
394, 626, 627, 699, 700, 838, 974, 975, 1009

Biegański Tadeusz

radca ambasady w Ankarze 118, 177, 298,
449, 575, 742, 890

Bielskij Jurij I.

ambasador ZSRR w Dakarze (od 5 IX) 776

Bień Witold

wiceminister finansów 13, 70, 71, 90, 353

Biering Hans Adolf

b. ambasador Danii w Polsce 30

Bil’ak (Bilak) Vasil (Wasył)

sekretarz KC KPCz 657, 661

Biszyta Jan

ambasador w Londynie (do 7 XII) 77, 78,
85, 86, 125, 127, 177, 196, 197, 261–263, 298,
304, 305, 338, 339, 357, 394, 447, 449, 490,
536, 537, 575, 756, 766, 936

Blanchard Francis

dyrektor generalny Międzynarodowej
Organizacji Pracy 812, 909

Blanco Carlos Lucas

dyrektor generalny ds. Malwinów
i Antarktydy w MSZ Argentyny 130

Blanco (Blanko) Hugo

współzałożyciel Rewolucyjnej Partii
Robotników w Peru 951

Bloch Leonce R.

dyrektor Biura ds. Transeuropejskiej
Autostrady w Warszawie 666

Block John R.

sekretarz rolnictwa USA 765

Blum Yehuda Zvi

stały przedstawiciel Izraela przy ONZ
w Nowym Jorku 497

Błaszczak Leszek

przewodniczący Związku Zawodowego
Dziennikarzy PRL 608, 609

Bogdański Bernard

wicedyrektor Departamentu III 17, 96, 129,
558, 951, 954, 960

Bogucki Jacek

kajakarz, uczestnik wyprawy odkrywczej
do peruwiańskiego kanionu Colca 951

Bolaños (Bolanos) Jorge

wiceminister spraw zagranicznych Kuby
883

Bolin Bertil Axel

zastępca dyrektora generalnego
Międzynarodowej Organizacji Pracy 346

Bolonek Janusz

ksiądz, pracownik Sekretariatu Stanu Stolicy
Apostolskiej 618, 682, 885, 886, 899, 977

Bomboko Justin

wicepremier i minister spraw zagranicznych
Zairu 229

Boo Jan de

kierownik Wydziału Zagranicznego
Komunistycznej Partii Holandii 15

Börner Holger

premier rządu krajowego Hesji 109

Borodziej Wiktor

I sekretarz misji wojskowej w Berlinie Zachodnim 189

Borodziej Włodzimierz

205

Borowik Włodzimierz

I sekretarz ambasady w Berlinie 798, 799

Bożinow (Bozinow) Todor

wicepremier Bułgarii 244, 373, 533

Bożym Stefan

wicedyrektor Departamentu IV 102, 493, 494, 526, 599, 600

Brademas John

członek Izby Reprezentantów USA (do 3 I), polityk Partii Demokratycznej 362

Brajłowski Wiktor L.

dysydent radziecki, więziony za działalność syjonistyczną 781

Brandt Willy

b. kanclerz RFN, przewodniczący SPD 40, 296, 585, 690, 728, 768, 996

Bratkowski Stefan

dziennikarz, prezes Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich 255, 608, 609

Bräutigam (Breutigam) Otto H.

wicedyrektor Departamentu Politycznego MSZ RFN 392

Bressot Jean

wicedyrektor Departamentu Prasy i Informacji MSZ Francji 326

Breton Françoise

francuska działaczka związkowa 493

Breżniew Leonid

sekretarz generalny KC KPZR 19, 34, 40, 95, 156, 177, 215, 244, 245, 254, 257–259, 285, 309–311, 324, 349, 358, 412, 488, 503, 594, 598, 654, 658, 661, 662, 665, 683, 715, 719, 724, 725, 755, 771, 772, 800, 821, 922, 949, 970, 1002

Bridges Peter

szef Biura Europy Wschodniej w Departamencie Stanu USA 35, 558, 559

Bronfman Edgar M.

przewodniczący Światowego Kongresu Żydów 36

Broniarek Zygmunt

dziennikarz, publicysta, korespondent w Sztokholmie 500, 501

Bronnikow Siergiej A.

kierownik Wydziału Zagranicznego KC KPB 763

Broomfield Nigel

urzędnik w MSZ Wielkiej Brytanii 900, 901

Brunhard Vincent

działacz polonijny w USA 1005

Brunner Edouard

wicedyrektor Departamentu I MSZ Szwajcarii 837

Brzeziński Zbigniew

politolog, b. doradca prezydenta USA ds. bezpieczeństwa narodowego 48, 921

Brzóska Stanisław

radca handlowy w Bernie 766, 1006

Budrewicz Olgierd

dziennikarz, publicysta, redaktor tygodnika „Perspektywy” 101

Budzisz

inżynier 577

Bugajski Czesław

chargé d'affaires ambasady w Quito 733

Bujak Zbigniew

członek Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność” 294, 376, 401, 406, 419, 427, 449, 495, 505, 582, 583, 585, 586, 621, 690–693, 767–770

Bukowska Maria

naczelniczka Wydziału Archiwum Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce 231

Bullard Julian L.

zastępca wiceministra spraw zagranicznych Wielkiej Brytanii 900

Burgess John

ambasador Australii 744

Burski Ksawery

radca ambasady w Pekinie (do 8 VIII), radca ministra w Departamencie II (od 1 IX) 592

Bush George H.W.

wiceprezydent USA 362, 762, 787, 869, 922, 923

Butz Arthur

publicysta amerykański, negacjonista Holocaustu 237

Bzdak Zbigniew

kajakarz, uczestnik wyprawy odkrywczej do peruwiańskiego kanionu Colca 951

C

Caldera Rafael

senator, b. prezydent Wenezueli, założyciel partii COPEI 114, 289, 750

Callaghan James

członek Izby Gmin, polityk Partii Pracy, b. premier Wielkiej Brytanii 406

Camdessus Michel

ekonomista francuski, przewodniczący Klubu Paryskiego 777

Campiche Roger E.

ambasador Szwajcarii 837, 964, 965

Cardozo José

generał, naczelnny dowódca sił powietrznych Urugwaju 195

Carrington Peter

minister spraw zagranicznych Wielkiej Brytanii 34, 74, 85, 125, 338, 475, 476, 712, 735–738, 756, 901, 930, 931, 956

Carter James Earl Jr. (Jimmy)

b. prezydent USA 21, 240, 298, 361, 363, 367, 372, 792

Casaroli Agostino

kardynał, sekretarz stanu Stolicy Apostolskiej 26, 38, 39, 527, 555, 619, 853, 868–871, 904, 977–979

Castañeda (Castaneda) Jorge

minister spraw zagranicznych Meksyku 526, 750

Castro Ruz Fidel

I sekretarz KC Komunistycznej Partii Kuby 49, 289, 428

Ceaușescu (Ceausescu) Nicolae

prezydent Rumunii, sekretarz generalny RPK 68, 465, 477, 503, 601, 740, 796

Cedenbał Jumdzagijn

I sekretarz KC Mongolskiej Partii Ludowo-Rewolucyjnej 324

Cegliński Tadeusz

intendent, kierowca ambasady w Waszyngtonie 935, 936, 986

Celiński Andrzej

członek NSZZ „Solidarność”, szef gabinetu Lecha Wałęsy 433, 552–554

Chaddam Abd Halim al

minister spraw zagranicznych Syrii 242

Chałupnik Andrzej

członek NSZZ RI „Solidarność” 505

Chang Canming

wiceminister spraw zagranicznych Chin 839

Chaves Aureliano

wiceprezydent Brazylii 520

Cheysson Claude

minister spraw zagranicznych Francji 3, 71, 150, 248, 282, 446, 557, 565, 567, 570, 587, 599, 600, 610, 683, 842, 966, 967

Chirac Jacques

przewodniczący Zgromadzenia na rzecz Republiki, mer Paryża 571, 682, 683, 842

Chlebowicz Marek

dziennikarz, współorganizator Radia „Solidarność” Regionu Mazowsze 582, 692

Chmiel Józef

wicedyrektor Departamentu Konsularnego, radca, kierownik wydziału konsularnego misji wojskowej w Berlinie (od 15 VII) 160, 189

Chmielewski Ryszard

radca ambasady w Hanoi (do 1 VIII), radca ministra w Departamencie II (od 29 VIII) 52, 54

Chmielewski Zbigniew

dziennikarz sportowy 133

Chmieliński Piotr

kajakarz, uczestnik wyprawy odkrywczej do peruwiańskiego kanionu Colca 951

Chňoupek (Chnioupek) Bohuslav

minister spraw zagranicznych Czechosłowacji 63

Chocholak Paweł

dyrektor Biura ds. Związków Zawodowych Urzędu Rady Ministrów 552, 730

Chojecki Mirosław

wydawca, członek NSZZ „Solidarność”, twórca i kierownik Niezależnej Oficyny Wydawniczej „Nowa” 690

Cholewiak Stanisław

I sekretarz ambasady w Kolonii (do 31 VII), radca ministra w Departamencie IV (od 6 VIII) 583

Chowaniec Jan

460

Christensen Bent

pastor, sławista, tłumacz polskiej literatury, związany ze środowiskami polonijnymi w Danii 80

- Chruszczewski Marian**
radca ambasady w Budapeszcie 435
- Chrzanowski Zbigniew**
reżyser teatralny, dyrektor Polskiego Teatru Ludowego we Lwowie 612, 613
- Chudzik Zygmunt**
radca ambasady w Moskwie 393
- Chumaceiro Chiarelli Fernando**
przewodniczący rządowej organizacji Corpozulia w Wenezueli 114
- Chyliński Jan**
ambasador w Kolonii (do 31 X) 71, 128, 177, 263, 298, 357, 391, 392, 394–396, 426, 447, 449, 544, 575, 600, 602, 620–622, 692
- Ciapa Czesław**
ambasador w Rabacie 528
- Ciaś Kazimierz**
konsul generalny w Nowym Jorku 127, 177, 298, 384, 385, 394, 425, 447, 449, 530, 531, 575, 627, 644, 838, 879, 880, 890, 989, 1004, 1005, 1009, 1010
- Cieślar Paweł**
ambasador w Sztokholmie 128, 177, 263, 298, 357, 394, 449, 501, 575, 766, 797, 798, 838, 846, 861, 862, 890, 896, 929, 988, 1006, 1009
- Ciosek Stanisław**
minister, członek Rady Ministrów ds. współpracy ze związkami zawodowymi 305, 376, 580, 660, 693, 819, 897
- Ciuruś Eugeniusz**
ambasador w Managui 17, 18
- Clauss Armin**
minister spraw socjalnych rządu krajowego Hesji 109
- Colombo Emilio**
minister spraw zagranicznych Włoch 184, 457, 484, 526, 527, 865, 872
- Conti**
dyplomata argentyński 130
- Crane Philip M.**
członek Izby Reprezentantów USA, polityk Partii Republikańskiej 110
- Cranston Alan M.**
senator USA, polityk Partii Demokratycznej 273, 362, 398, 399, 762
- Cresson Édith**
minister rolnictwa Francji (od 22 V) 512
- Cuenca Alejandro Ernesto Martínez (Martinez)**
minister handlu zagranicznego Nikaragui 17
- Cypryński Kazimierz**
sekretarz KC PZPR (do 16 VII), kierownik Wydziału Organizacyjnego KC PZPR (od 18 VII) 660, 903
- Cytrycki Sławomir**
wicedyrektor Departamentu Współpracy z Zagranicą MNSzWiT 115
- Cywiński Janusz**
działacz emigracyjny w Wielkiej Brytanii, członek Polskiego Ruchu Wolnościowego „Niepodległość i Demokracja” 262, 304, 305
- Czaja Herbert**
poseł do Bundestagu, polityk CDU, b. przewodniczący Związku Wypędzonych 111
- Czang Can-ming → Chang Canming**
- Czarkowski Antoni**
wicedyrektor Departamentu Międzynarodowych Organizacji, ambasador w Bagdadzie (od XI) 97, 624, 804, 1006
- Czartoryski Adam Jerzy**
(1770–1861), mąż stanu, dyplomata, pisarz, założyciel i przywódca emigracyjnego obozu Hotel Lambert 599
- Czechowicz Andrzej**
I sekretarz ambasady w Ulan Bator 568, 569
- Czechowicz Tadeusz**
członek KC (od 20 VII) i BP KC (od 19 VII) PZPR 819
- Czechowski Bogusław**
naczelnik Wydziału IV Biura Paszportów MSW 946
- Czczot Andrzej**
grafik, rysownik satyryczny 798
- Czernejko Gregorij**
radca ambasady ZSRR w Belgradzie 683–685
- Czerniajew Anatolij S.**
zastępca naczelnika Wydziału Zagranicznego KC KPZR 665
- Czeszko Bohdan**
pisarz, scenarzysta, publicysta, członek ZBoWiD 679
- Czon Dżun gi → Jong Jun-gi**
- Czurlej Marek**
ambasador w Vientiane 53, 54, 573, 574, 580, 649

Czyrek Józef

minister spraw zagranicznych, sekretarz KC
i członek BP KC PZPR (od 19 VII) *passim*

Czyżycki Roman

ambasador w Luandzie 172, 269, 659, 754

D

Dadzie Kenneth K.S.

dyrektor generalny ds. rozwoju
i międzynarodowej współpracy gospodarczej
ONZ 526

Danek Bronisław

I sekretarz ambasady w Bagdadzie 126, 200,
202, 535, 536, 603

Daoud (Daud) Abu (Mohammad Oudeh)

terrorysta palestyński, jeden z liderów
organizacji Czarny Wrzesień, ofiara
nieudanego zamachu w Warszawie 1 VIII
172, 204–208

Davis John Roger Jr.

dyrektor ds. Europy Wschodniej
w Departamencie Stanu USA 910

Dąbkowski

665

Dąbrowa Sławomir

dyrektor Departamentu Studiów
i Programowania 177, 178, 305, 340, 563,
575, 576, 609, 687, 724, 755, 890, 891, 898,
1025

Dąbrowa Zbigniew

radca ambasady w Budapeszcie 104, 105

Dąbrowski Bogumił

radca ambasady w Budapeszcie 631

Dąbrowski Bronisław

biskup, sekretarz generalny Konferencji
Episkopatu Polski 439, 473–475, 869, 870,
885, 888, 889, 897, 931, 961

Dąbrowski Jerzy

ksiądz, sekretarz prymasa Polski 681, 889

Decaux Alain

historyk francuski 776

Dedo Mieczysław

ambasador w Kinszasie 229, 971, 972

Dejid Bugyn

minister bezpieczeństwa publicznego,
zastępca członka BP KC Mongolskiej Partii
Ludowo-Rewolucyjnej 324

Delelis André

minister handlu i rzemiosła Francji, mer
Lens 571

Delors Jacques

minister gospodarki i finansów Francji 71,
150, 246, 249, 250, 282, 283, 513, 587, 712,
777, 778

Dembowski Jerzy

kapitan, oficer wywiadu 591

Dembowski Zbigniew

dyrektor Departamentu Administracji,
Finansów i Inwestycji 5, 6, 103, 952, 1025

Denktas (Denktas) Rauf

prezydent Federalnego Państwa Tureckiego
Republiki Cypru 75

Dera Kazimierz

konsul generalny w Kijowie 612, 613

Derwinski (Derwiński) Edward

członek Izby Reprezentantów USA, polityk
Partii Republikańskiej 788

Deryło Romuald

konsul w Chicago 442

Deżid Bugyn → Dejid Bugyn

Dębicki Edward

radca ambasady w Budapeszcie, dyrektor
Ośrodka Informacji i Kultury Polskiej
w Budapeszcie 648, 679

Diwald Hellmut

zachodnioniemiecki historyk 237

Długolecki Piotr

3, 4, 20, 289

Długosz Stanisław

zastępca przewodniczącego Komisji
Planowania przy Radzie Ministrów 387, 388

Dmochowski Marian

wiceminister spraw zagranicznych 100, 142,
192, 229, 252, 298, 299, 330, 381, 382, 394,
395, 440, 441, 452, 462, 465, 466, 514, 536,
537, 573, 594, 597–599, 673, 706, 724, 846,
960, 1024

Dobrosielski Marian

wiceminister spraw zagranicznych 35, 72,
77, 150, 159, 169, 170, 213, 230, 231, 450–452,
493, 494, 516, 517, 626, 706, 718, 724, 742,
764, 765, 767, 770, 777, 1024

Dobroszycki Lucjan

historyk, na emigracji w USA 531

Dobrowolski Antoni

I sekretarz ambasady w Bernie 837

- Dobrowolski Kazimierz**
prorektor Uniwersytetu Warszawskiego 115
- Dobrowolski Stanisław**
dyrektor Departamentu Archiwum
i Dokumentacji Historycznej 1025
- Dobryk Wiktor**
I sekretarz Komitetu Obwodowego KPZR
we Lwowie 613
- Dobrynin Anatolij F.**
ambasador ZSRR w Waszyngtonie 21, 715,
747
- Dobrzyński Andrzej**
radca ministra w DPWKiN 979
- Doets Jędraszewska Elżbieta**
działaczka charytatywna w Holandii 296
- Domagała**
201
- Domin Czesław**
biskup pomocniczy Katowic,
przewodniczący Komisji Charytatywnej
Episkopatu Polski 42, 160, 519
- Dorczew**
dyrektor departamentu MSZ Bułgarii 122,
817
- Dos Santos → Santos José Eduardo dos**
- Dragosavac Dušan**
przewodniczący Prezydium KC ZKJ 775
- Dragović**
tłumacz delegacji Jugosławii na I krajowy
zjazd delegatów NSZZ „Solidarność” 402
- Drapich Wit**
członek KC PZPR, wiceprzewodniczący
Ogólnopolskiego Komitetu FJN 632
- Dregger Alfred**
poseł do Bundestagu, polityk CDU 110
- Drozd Karol**
wicedyrektor DPWKiN 544, 797, 827, 850,
943, 988
- Dubiel Maciej**
zastępca naczelnika Wydziału XVII
Departamentu I MSW 1011
- Duchowski Kazimierz**
doradca ministra w Departamencie III 552
- Duda-Gwiazda Joanna**
działaczka opozycyjna, członkini Zarządu
Regionu Gdańskiego NSZZ „Solidarność”
401, 824
- Dufourcq Bertrand**
dyrektor Departamentu Europy MSZ Francji
967
- Dugersuren Mangalyn**
minister spraw zagranicznych Mongolii 323
- Dupuy Jacques**
ambasador Francji 70, 71, 494, 516, 777, 778
- Duraczyński Eugeniusz**
historyk, I sekretarz KZ PZPR w Polskiej
Akademii Nauk, kierownik Wydziału Nauki
i Oświaty KC PZPR (od 3 IV) 633
- Đuranović Veselin**
premier Jugosławii 19, 69
- Dusik Tadeusz**
wicedyrektor Urzędu ds. Wyznań 995
- Dyner Jerzy**
członek Prezydium Zarządu Regionu
Mazowsze NSZZ „Solidarność” 582
- Dyś Ludomir**
radca handlowy w Damaszk 242
- Dziwiś Stanisław**
ksiądz, osobisty sekretarz Jana Pawła II 25,
26, 39, 527, 619, 853, 868, 886
- Dzwonkowski Zbigniew**
zastępca attaché wojskowego przy misji
wojskowej w Berlinie 189
- Dżallud Abd as-Salam**
b. premier Libii, bliski współpracownik
Kaddafiego 905, 928
- Džuranović → Đuranović Veselin**
-
- E**
-
- Eagleburger Lawrence Sidney**
zastępca sekretarza stanu ds. Europy
w Departamencie Stanu USA 287, 857, 858,
914, 970
- Eckerberg Carl Lennart**
dyrektor generalny ds. politycznych w MSZ
Szwecji 861
- Edelman Marek**
jeden z przywódców powstania w getcie
warszawskim, członek NSZZ „Solidarność”,
członek Społecznego Komitetu Budowy
Pomnika Powstania Warszawskiego 1009
- Eden Shimshon**
sekretarz generalny Yad Vashem 231
- Eichmann Adolf**
(1906–1962), kierownik referatu B4
(ds. żydowskich) w IV Departamencie
Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy,
zbrodniarz wojenny 231, 239

Eisner Jack (Jacek)

uczestnik powstania w getcie warszawskim,
działacz społeczny na rzecz dialogu
polsko-żydowskiego, po II wojnie światowej
zamieszkały w USA 530

Eitinger Leo

norweski profesor psychiatrii 236

Estager Jacques

francuski dziennikarz i publicysta, dyrektor
czasopisma „Liberté” 327

Evren Kenan

generał, przewodniczący Rady
Bezpieczeństwa Narodowego Turcji 72

Eyskens Mark

premier (do 17 XII), minister spraw
ekonomicznych Belgii 913

F

Faley

408

Faurisson Robert

publicysta francuski, negacjonista
Holokaustu 237

Fekecz Janusz

ambasador w Brukseli 128, 177, 263, 298,
357, 381, 382, 394, 447–449, 575, 748, 766,
833, 834, 838, 846, 866, 867, 884, 885, 890,
913, 914, 943, 1006, 1009

Fekete János

wiceprezes Narodowego Banku Węgier 797

Feldman Nira

izraelska historyczka 235

Fergusson Ewen

zastępca wiceministra spraw zagranicznych
Wielkiej Brytanii 338, 339, 900

Fijałkowski Ryszard

ambasador w New Delhi 123, 124, 177, 260,
575, 952, 953

Fikus Jan

pracownik Międzynarodowej Organizacji
Pracy w Genewie 407

Filipow Georgi

premier Bułgarii, członek BP BPK 533, 534,
945

Filipowicz Józef

ambasador w Teheranie 528, 878, 879

Fischer Oskar

minister spraw zagranicznych NRD 594, 598

Fischer Per

dyrektor Departamentu IV MSZ RFN 284

Florakis Charilaos

sekretarz generalny Komunistycznej Partii
Grecji 867

Florkowski Aleksander

pułkownik, żołnierz Polskich Sił
Zbrojnych, po II wojnie światowej prezes
Stowarzyszenia Polskich Kombatantów
w Argentynie 453

Fojtik (Fojtik) Jan

sekretarz KC KPCz 989, 990

Ford Gerald

b. prezydent USA 361

Fornell Delgado Raúl

ambasador Kuby 883

Fouad Yassen

stały przedstawiciel OWP 139, 140, 208, 267

Francik Zdzisław

I sekretarz ambasady w Konakry (do 30 IX)
197–199

Franić Josip

członek Prezydium Konfederacji Związków
Zawodowych Jugosławii 401, 402, 418, 419

Fraser John Malcolm

premier Australii 757

Frąckiewicz Ryszard

ambasador w Canberze 127, 166, 228, 316,
317, 394, 446, 449, 575, 650, 757, 838, 897,
926, 927, 1006, 1009

Fredriksson Gunnar

szwedzki pisarz, publicysta i dziennikarz
988

Freeman Anthony

radca w ambasadzie USA w Rzymie 408

Frellesvig Welsch Per

ambasador Danii 29, 30, 967, 968

Freyche Michel

dyrektor ds. zewnętrznych stosunków
gospodarczych w Ministerstwie Gospodarki
i Finansów Francji 777

Friis-Møller (Moeller) William

duński dyplomata 30

Frunze Michaił W.

(1885–1925), działacz bolszewicki, komisarz
ludowy spraw wojennych i morskich,
przewodniczący Rady Wojskowo-
-Rewolucyjnej ZSRR 257

Fuad Jasin → Fouad Yassen

G

Gabrielski Stanisław

kierownik Wydziału Organizacji
Społecznych, Sportu i Turystyki (do 26 X),
kierownik Wydziału Społeczno-
-Zawodowego KC PZPR 660, 903, 904

Gacoń Ryszard

wicedyrektor Departamentu Łączności 634,
635

Gajzler Roman

b. ambasador w Ułan Bator 568

Galczyński Konstanty Ildefons

(1905–1953), poeta 455

Gandhi Indira

premier Indii 123, 124

García (Garcia) Díez (Diez) Juan A.

minister gospodarki i handlu Hiszpanii 973

Garczarek Andrzej

poeta, kompozytor, bard 410

Gáspár (Gaspar) Sándor (Sandor)

członek BP KC WSPR, sekretarz generalny
Ogólnokrajowej Rady Związków
Zawodowych, przewodniczący Światowej
Federacji Związków Zawodowych 464, 629,
641

Gedeon Pál (Pal)

redaktor naczelny węgierskiego pisma
„Népszava” 629

Geggel Heinz

dziennikarz, kierownik Wydziału Agitacji
KC NSPJ 670

Genscher Hans-Dietrich

wicekanclerz i minister spraw zagranicznych
RFN, przewodniczący FDP 150, 282–285,
478–480, 484, 692, 708, 724, 917, 918

Geremek Bronisław

doradca NSZZ „Solidarność” 407, 445, 566,
567, 588, 748, 824, 911, 987, 1009

Germon Claude

członek sekretariatu Partii Socjalistycznej,
członek Zgromadzenia Narodowego Francji
246–248, 282, 283, 418

Geyt Louis van

przewodniczący KC Komunistycznej Partii
Belgii 913

Ghazali Shafie M.S.

minister spraw wewnętrznych (do 16 VII),
minister spraw zagranicznych Malezji 320,
321

Gierek Edward

b. I sekretarz KC PZPR 20, 247, 249, 361,
622, 706, 770, 840

Gierłowski Włodzimierz

wicedyrektor DPWKiN 149, 303, 345, 468,
759, 946, 947

Gieysztor Aleksander

profesor historii, prezes PAN, dyrektor
Zamku Królewskiego w Warszawie 822

Giezgala Jan

radca handlowy w Moskwie 349, 351

Ginalski Ryszard

dziennikarz, b. korespondent PAP
w Ameryce Łacińskiej 292

Gintrowski Przemysław

kompozytor, artysta, muzyk 418

Girian

libański pracownik biura PLL „LOT” 589

Girth Peter

dyrektor artystyczny Berlińskiej Orkiestry
Filharmonicznej 293

Giscard d'Estaing Valéry

b. prezydent Francji 245

Glemp Józef

biskup diecezjalny warmiński, arcybiskup
metropolita gnieźnieński i warszawski oraz
prymas Polski (od 21 VII) 25, 26, 38, 39,
220, 376, 439, 444, 474, 519, 526, 671, 674,
675, 677, 678, 681–683, 687, 702, 757, 854,
870, 884, 886–888, 897, 899, 917, 977, 979

Główczyk Jan

członek KC PZPR (od 20 VII), zastępca
członka BP KC PZPR (od 19 VII) 819

Golaski Walter M.

inżynier, wynalazca, przewodniczący Rady
Nadzorczej Fundacji Kościuszkowskiej 425

Gołębiowski Sylwester

I sekretarz misji wojskowej w Berlinie
Zachodnim 189

Gorajewski Mieczysław

radca ambasady w Londynie 790

Gorzelańczyk Jan

dyrektor Departamentu Łączności 27, 400,
458–460, 634, 635, 801, 809, 818, 838, 839,
859, 884, 902, 920, 936, 975, 976, 1025

Góralczyk Zdzisław

radca ambasady w Pekinie 338, 383

Górnicki Wiesław

dziennikarz, publicysta, doradca premiera
w Biurze Prasowym Rządu (od XII) 865

Górski Czesław

I sekretarz ambasady w Moskwie 664

Górski Zdzisław

dyrektor Departamentu Eksportu
Ministerstwa Budownictwa 535

Górszczyk-Kęćik Marzena

działaczka opozycyjna i społeczna,
zaangażowana w NSZZ RI „Solidarność”,
twórczyni Niezależnego Wydawnictwa
Chłopskiego 824

Grabowska-Rikielna (Grabowska) Anna

kierowniczka kolonii letnich dla dzieci
na Węgrzech, sekretarz Zarządu Regionu
Mazowsze NSZZ „Solidarność” 105

Grabowski → Gradowski

Grabowski Chester

dziennikarz, działacz polonijny w USA
1005

Grabski Tadeusz

sekretarz KC PZPR (do 14 VII), członek BP
KC PZPR (do 16 VII) 62

Gradowski Tadeusz

zastępca przewodniczącego Komisji
Planowania przy Radzie Ministrów 937

Grayek Stefan

przewodniczący Światowej Federacji
Żydowskich Bojowników, Partyzantów
i Więźniów Obozów 232

Gremetz Maxime

członek BP i sekretarz KC Francuskiej Partii
Komunistycznej 3, 4, 570, 571, 955

Grenz H.

właściciel biura turystyki we Flensburgu
495, 496

Grličkov (Grličkov) Aleksandar

członek Prezydium KC ZKJ 171, 402

Grochowski Józef

radca handlowy w Tokio 766, 1006

Gromyko Andriej A.

minister spraw zagranicznych ZSRR,
członek BP KC KPZR 32–34, 74, 85, 86, 215,
259, 272, 358, 359, 389, 446, 480, 484, 488,
492, 499, 521, 594, 715, 747, 771, 1002

Groniewicz Michał

pułkownik, oficer wywiadu, na emigracji
w Szwecji (od 1971) 964

Grossmann Haika

deputowana do Knesetu 236

Gruca Jacek

122, 123

Gruk Paweł

I sekretarz ambasady w Dar es Salaam
(do 31 VIII) 148

Gryszkiewicz Zbigniew

pełnomocnik NSZZ „Solidarność”
ds. Banku Leków w stosunkach
z organizacjami polonijnymi i Polakami
mieszkającymi za granicą 79, 80, 294

Grzyb Zofia

członkini Centralnej Komisji Kontroli
Partyjnej KC PZPR (do VII), członkini
BP KC PZPR (od 19 VII) 217, 255, 419, 819

Grzybowski Stanisław

rektor Polskiej Misji Katolickiej
w Argentynie 453, 519

Gucwa Stanisław

marszałek Sejmu, członek Prezydium
Ogólnopolskiego Komitetu FJN 58, 291, 560

Gudaniec

kierownik budowy w Diwaniyah w Iraku
126

Guerreiro Ramiro Elisio Saraiva

minister spraw zagranicznych Brazylii 415,
520, 522

Gugała Stanisław

wicedyrektor DPWKiN 11, 12, 108, 210,
284, 310, 776, 880, 979

Gürün (Gurun) Kamuran

sekretarz generalny MSZ Turcji 72–74, 76

Gutowski

inżynier, pracownik przedsiębiorstwa
Budimex 577

Gwiazda → Duda-Gwiazda Joanna

Gwiazda Andrzej

wiceprzewodniczący NSZZ „Solidarność”
219, 294, 376, 401, 419, 495, 824

Gwiazda Władysław

wiceminister handlu zagranicznego 13, 14,
267, 846

H

Haakonsen Bent

wicedyrektor Duńskiej Agencji Rozwoju
Międzynarodowego 79

Haberer Yves-Jean

francuski finansista, szef Dyrekcji
Generalnej Skarbu Państwa 712, 777

Hager Kurt

członek Rady Państwa NRD, członek BP
i sekretarz KC NSPJ 657, 661

Haig Alexander

sekretarz stanu USA 21, 33, 74, 94, 141, 273,
358, 359, 362–365, 389, 399, 415, 417, 446,
450, 458, 475, 480, 492, 521, 715, 722, 747,
762, 818, 820, 853, 858, 869, 921, 1002

Hajdasowie

232

Hajdú (Hajdu) János

węgierski dziennikarz i prezenter
telewizyjny 631

Halberstam

rabin 645

Hamm-Brücher (Bruecher) Hildegard

minister stanu w MSZ RFN,
członkini FDP 392

Hammer Armand

amerykański przemysławiec 762, 765

Hankiewicz Tadeusz

radca ambasady w Tiranie 12

Hartkopf Günter

sekretarz stanu w MSW RFN 109

Hartman Arthur A.

ambasador USA w Paryżu, następnie
w Moskwie (od 28 IX) 698

Hasselmann Wilfried

wicepremier RFN 110

Hatch Orrin G.

senator USA, polityk Partii Republikańskiej
110

Haukenaes Thorolf

szeft policji ds. cudzoziemców w Norwegii
173

Hausner Gidon (Gideon)

b. prokurator generalny Izraela,
przewodniczący Rady Yad Vashem 55, 231,
237, 239

Haynal Kornél

pisarz i dziennikarz węgierski 435

Heilmann Otto

wicedyrektor Departamentu Prasy MSZ
NRD 379

Heltai András

dziennikarz węgierski 631

Heltberg Krystyna

profesor polonistyki w Danii,
przewodnicząca Towarzystwa Duńsko-
-Polskiego 79, 80

Henryk

książę, mąż królowej Danii Małgorzaty II
816

Herrmann Jürgen

naczelnik sekcji polskiej w Departamencie
Krajów Sąsiadujących MSZ NRD 252, 253

Hidayatullah (Hiayatullah) Mohammad

wiceprezydent Indii 123

Hinden

amerykański adwokat, zaangażowany
w obronę Mariana Zacharskiego 699

Hinterreger Gerald

sekretarz generalny MSZ Austrii 859

Hitler Adolf

(1889–1945), dyktator III Rzeszy 780

Hodża Enwer

I sekretarz Albańskiej Partii Pracy 23

Hoekstra Henk

przewodniczący Komunistycznej Partii
Holandii 15

Hoffmann Karel

członek Prezydium KC KPCz,
przewodniczący CRZZ 63

Höffner Joseph

kardynał, arcybiskup Kolonii,
przewodniczący Konferencji Episkopatu
Niemiec 693

Hoggan David L.

historyk amerykański, negacjonista
Holokaustu 237

Holland Agnieszka

reżyserka i scenarzystka, na emigracji
we Francji i w RFN (od XII) 988

Holzamer Karin

przedstawicielka Germańskiego Muzeum
Narodowego w Norymberdze 545

Honecker Erich

przewodniczący Rady Państwa NRD,
sekretarz generalny KC NSPJ 64, 256, 380,
431, 598, 671, 677, 724, 725, 820, 857, 875, 876

Houthuys Jef

przewodniczący Konfederacji
Chrześcijańskich Związków Zawodowych
w Brukseli 884, 885

Huntzinger Jacques

polityk francuskiej Partii Socjalistycznej
841

Huonker Gunter

minister stanu w Urzędzie Kanclerskim RFN
620, 621

Hupałowski Tadeusz

I zastępca szefa Sztabu Generalnego WP 13, 14, 378, 626

Hupka Herbert

poseł do Bundestagu, polityk CDU, zastępca przewodniczącego Związku Wypędzonych w RFN 110, 111

Hurnik Tadeusz

radca handlowy w Rzymie 766, 1006

Hurtado Osvaldo

prezydent Ekwadoru 733

Husajn Saddam

prezydent i premier Iraku 13, 423, 424

Husák (Husak) Gustáv (Gustaw)

prezydent Czechosłowacji, sekretarz generalny KC KPCz 62, 256

Hussein Saddam → Husajn Saddam

Hwan Dzin Gin

polityk północnokoreański 563, 564

Hyatt

rabin 531

I

Ignar Stefan

prezes (do 6 XI) i przewodniczący sekretariatu (do 17 XI) Naczelnego Komitetu ZSL, członek Prezydium Ogólnopolskiego Komitetu FJN 632

Ikaniowicz Cezary

wicedyrektor Departamentu Konsularnego 161, 425, 518, 519

Iljiczow Leonid F.

wiceminister spraw zagranicznych ZSRR 610, 813, 814

Invidio Rodolfo

naczelny dowódca marynarki wojennej Urugwaju 195

Ives

408

Iwanow Marij

wiceminister spraw zagranicznych Bułgarii 8, 9, 349

Iwonin Jerzy

pułkownik, komendant polskiej grupy wojskowej w Bumbah 16

Izsák (Izsak) Lajos

historyk węgierski 435

J

Jabłoński

kierownik budowy w Diwaniyah w Iraku 126

Jabłoński Henryk

przewodniczący Rady Państwa, członek BP KC PZPR (do 16 VII) 195, 289, 319, 373, 429, 430, 546, 716, 757, 819

Jachniak Zygmunt

attaché wojskowy, morski i lotniczy przy ambasadzie w Brukseli (do 10 VIII), starszy oficer w Oddziale III Zarządu II Sztabu Generalnego WP 591

Jaenecke Heinrich

dziennikarz i publicysta zachodnioniemiecki 149

Jagielski Mieczysław

wicepremier (do 31 VII), członek BP KC PZPR (do 16 VII) 13, 14, 185, 362, 762, 905

Jahn Gerhard

sekretarz parlamentarny frakcji SPD w Bundestagu 690, 691, 768, 769

Jallud A. → Dżallud Abd as-Salam

James Cynlais Morgan

ambasador Wielkiej Brytanii 957

Jan Paweł II (Karol Wojtyła)

papież 25, 26, 48, 148, 416, 474, 475, 482, 509, 527, 555, 556, 618–620, 661, 682, 684, 692, 759, 854, 868–870, 884–886, 899, 900, 942, 954, 977–979

Janicki Marian

wiceminister spraw wewnętrznych, ambasador w Tunisie (od 8 VII) 186, 528

Janicki Tadeusz

konsul generalny w Toronto 400

Janiszewski Jan

radca ambasady w Hawanie 417, 883

Janiszewski Michał

szef Urzędu Rady Ministrów 660, 819, 823, 903

Janowski Jan Stanisław

proroktor Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, poseł na Sejm 115

Janžić (Janžić) Vlado

sekretarz wykonawczy KC ZKJ ds. stosunków międzynarodowych 881, 882, 983

Jarosek Henryk

starszy doradca w Gabinetie Ministra, dyrektor DMO (od 10 IX) 524, 525, 828, 873, 874, 935, 939, 940, 999, 1000, 1025

- Jaroszewicz Andrzej**
syn Piotra 937
- Jaroszewicz Piotr**
b. premier, b. członek BP KC PZPR 289
- Jaroszyński Janusz**
radca handlowy w Brukseli 766, 1006
- Jaruzelski Wojciech**
generał, premier, I sekretarz KC PZPR
(od 18 X) *passim*
- Jarząbek Stanisław**
dyrektor Gabinetu Ministra 50, 497, 500,
607, 1024
- Jaszuński Grzegorz**
dziennikarz, publicysta 591, 592
- Jedynak Andrzej**
wicedyrektor Departamentu IV 29, 30, 79
- Jedynak Andrzej**
wicepremier 535, 905
- Jenkins Clive**
brytyjski działacz związkowy, członek Rady
Generalnej TUC 262
- Jensen Jørgen**
przewodniczący Komunistycznej Partii
Danii 30
- Jewdoszuk Stanisław**
radca ambasady w Phenianie 563, 938
- Jobert Michel**
minister handlu zagranicznego Francji 512,
513, 778
- Johnson Barbara → Piasecka-Johnson
Barbara**
- Jondon Daramiyn**
wiceminister spraw zagranicznych Mongolii
167
- Jong Jun-gi**
wicepremier Korei Północnej 564
- Jopa Jerzy**
II sekretarz ambasady w Rzymie, członek
Zespołu ds. Stałych Kontaktów Roboczych
między Rządem PRL i Stolicą Apostolską
618, 682
- Jorge Paulo Teixeira**
minister spraw zagranicznych Angoli 659
- Jørgensen (Jorgensen) Anker Henrik**
premier Danii 285
- Jospin Lionel**
I sekretarz francuskiej Partii Socjalistycznej
841, 842
- Ju Hung Liang → Yu Hongliang**
- Jung Aleksander**
radca handlowy w Paryżu 70, 777, 1006
- Jurandot Jerzy**
(1911–1979), poeta, dramaturg, satyryk 734
- Jurasz Witold**
ambasador w Lagos 300, 301, 348, 1006
- Jurczyk Marian**
członek KKP i Komisji Krajowej NSZZ
„Solidarność”, przewodniczący Zarządu
Regionu Pomorze Zachodnie 376, 495, 670
- Jurgiel Henryk**
I sekretarz ambasady w Singapurze (do 1 XI)
604, 606
- Juszczak Albert**
historyk literatury polskiej, prezes Fundacji
Kościuszkowskiej 425
- Juskiewicz Władysław**
konsul generalny w Warnie 5, 123
- Juwał Mosze**
zastępca przewodniczącego Yad Vashem
231

K

- Kaczmarek Jacek**
bard, poeta, kompozytor 418
- Kaczyński Bogusław**
wicedyrektor Departamentu ds. Stosunków
z ZSRR, ambasador w Damaszku (od 17 IX)
549
- Kádár (Kadar) János**
I sekretarz KC WSPR 66, 465, 621
- Kaddafi (Kadafi) Muammar al-**
dyktator Libii 905, 928
- Kaden [?]**
110
- Kajdański Edward**
konsul w Kantonie 5
- Kalinowski Ryszard**
członek NSZZ „Solidarność” 505
- Kalinowski Tadeusz**
wicedyrektor Departamentu Konsularnego
706, 989
- Kamiński Janusz**
wiceminister, minister komunikacji
(od 31 X) 826, 827
- Kamiš (Kamis) Karel**
sekretarz generalny czeskosłowackiej

- komisji rządowej ds. ścigania nazistowskich
zbrodniarzy wojennych 194
- Kampelman Max**
współprzewodniczący delegacji USA
na spotkanie KBWE w Madrycie 610, 687
- Kania Stanisław**
I sekretarz KC PZPR (do 18 X), członek BP
KC PZPR (do 18 X), członek Prezydium
Ogólnopolskiego Komitetu FJN 3, 26, 39,
49, 62, 64, 66, 67, 92, 100, 124, 125, 170, 177,
215, 249, 254–256, 258, 259, 283, 309, 310,
321, 349, 360, 372, 373, 387, 412, 428, 438,
446, 457, 473–475, 487, 488, 492, 503, 512,
533, 546, 555, 578, 608, 869, 905
- Kania Stanisław Jan**
pracownik Główniej Komisji Badania
Zbrodni Hitlerowskich w Polsce 231
- Kantor Tadeusz**
malarz, reżyser, scenograf 116
- Kapek Antonín (Antonin)**
członek KC KPCz, I sekretarz Komitetu
Praskiego KPCz 63
- Kapuściński Jerzy**
dyrektor generalny w MHZ 98, 187, 291,
602, 688, 926
- Karajan Herbert von**
muzyk, dyrygent Filharmonii Berlińskiej
293
- Karaś Antoni**
wiceminister handlu zagranicznego 70, 71,
98, 136, 150, 347, 375, 386, 665, 717, 766, 767,
1007
- Karcz Zbigniew**
dyrektor Departamentu Zagranicznego
Ministerstwa Finansów 711, 873
- Karczewski Zygmunt**
I sekretarz ambasady w Kopenhadze 79
- Karmal Babrak**
prezydent Afganistanu, sekretarz generalny
Ludowo-Demokratycznej Partii Afganistanu
828
- Karpiesiuk Mieczysław**
radca ambasady w Sofii 5, 122
- Karski Ryszard**
minister handlu zagranicznego (do 31 X)
13, 14, 63, 81, 185, 191, 218, 242, 260, 386,
441, 577, 593, 621, 716
- Karwicki Ryszard**
radca ambasady w Berlinie 252–254, 735,
835, 848, 856, 857, 994
- Kasim (Kassem) Abd Karim al-**
(1914–1963), premier Iraku 972
- Kaßmann (Kassmann) Dietrich**
wicedyrektor wydziału w ministerstwie
spraw socjalnych rządu krajowego Hesji 112
- Katz Nelson [?]**
233, 236
- Kawa Jan**
II sekretarz ambasady w Sztokholmie 501
- Keil Franz**
dyrektor departamentu MSZ RFN 392
- Kekkonen Urho Kaleva**
prezydent Finlandii 131
- Kersten Otto**
niemiecki działacz związkowy, sekretarz
generalny Międzynarodowej Konfederacji
Wolnych Związków Zawodowych 448
- Kęćik → Górszczyk-Kęćik Marzena**
- Kęćik Wiesław**
doradca NSZZ RI „Solidarność” 505, 824
- Kierski Henryk**
starszy inspektor, zastępca kierownika
Kancelarii Sekretariatu KC PZPR (od 15 X)
662, 823
- Kijowski Andrzej**
krytyk literacki, dyrektor Teatru im. Juliusza
Słowackiego w Krakowie, zaangażowany
w działalność NSZZ „Solidarność” 1009
- Kim Dzon (Dżon) II**
syn i bliski współpracownik Kim Ir Sena
564
- Kim Ir Sen**
prezydent KRLD 564, 892
- Kimberg Benny**
wiceminister spraw zagranicznych Danii 30
- Kinast Jan**
ambasador w Brasilii (do 24 X), dyrektor
Departamentu III (od 23 XII) 98, 394, 522,
1002, 1024
- Kinecki Wiktor**
ambasador w Belgradzie 170, 171, 178, 298,
401, 402, 447, 575, 775, 881, 882, 890, 982,
983, 985
- Kirkland Lane**
amerykański działacz związkowy,
przewodniczący AFL-CIO 360, 384, 385,
448, 495, 552–554, 728, 760
- Kirkpatrick Jeane J.**
ambasador USA przy ONZ 962, 992

Kissinger Henry

politolog, b. sekretarz stanu USA i doradca
prezydenta ds. bezpieczeństwa narodowego
650

Kistryn Tadeusz

radca handlowy w Kopenhadze 766, 1006

Kiszczał Czesław

minister spraw wewnętrznych (od 31 VII),
członek KC PZPR (od VII) 288, 660, 791,
819

Klaauw Christoph Albert van der

minister spraw zagranicznych Holandii
(do 11 IX) 34, 374, 375

Klein Hillel

izraelski psychiatra i psychoanalityk, badacz
Holokaustu 55, 232, 236

Klemm Ryszard

wicekonsul w Chicago 795

Kleszczyński Kazimierz

radca handlowy w Kolonii 284, 766, 1006

Klibanski (Klibańska) Bronia

badaczka i archiwistka w Yad Vashem 231,
239

Klimaszewski Bronisław

wicedyrektor PLL „LOT” 257

Klimek Mieczysław

radca ambasady w Kairze (do 7 X), doradca
ministra w Departamencie Centrum
Informacji (od 8 XI) 528, 529

Klopfer Heinz

członek Rady Ministrów i sekretarz stanu
w Państwowej Komisji Planowania NRD
994

Klutznick Philip

b. przewodniczący Światowego Kongresu
Żydów, b. sekretarz handlu USA 362

Kłaczek Igor

sekretarz organizacyjny Moskiewskiego
Komitetu Obwodowego KPZR,
wiceprzewodniczący Centralnego Zarządu
TPRP 632

Koch Edward (Ed) Irving

burmistrz Nowego Jorku 627

Kochanowski Jerzy

20

Kochański Aleksander

25

Kociołek Stanisław

I sekretarz Komitetu Warszawskiego PZPR
255, 632, 819

Koerner → Körner Siegfried

Kofman Dominik

(zm. 4 XI), I sekretarz ambasady w Bejrucie
528, 589

Kohl Helmut

przewodniczący CDU 109, 111

Kohorewicz Tadeusz

radca ambasady w Paryżu (do 19 XII) 326,
327, 777, 841

Kok Willem (Wim)

działacz związkowy, przewodniczący
Europejskiej Konfederacji Związków
Zawodowych 1003, 1008

Kolczyński Andrzej

II sekretarz ambasady w Ottawie 559, 560

Kołąkowski Zenon

II sekretarz ambasady w Hanoi (do 14 IX)
52, 54

Konarski Włodzimierz

wicedyrektor Departamentu Studiów
i Programowania 467, 609, 610, 687, 813,
898

Konaszc Antoni

wiceminister zdrowia i opieki społecznej 42

Kondratowicz Tadeusz

wicekonsul w konsulacie generalnym
w Nowym Jorku, po wprowadzeniu stanu
wojennego odmówił powrotu do kraju 1005

Konieczny Przemysław

dziennikarz 995

König (Konig) Franz

kardynał, arcybiskup metropolita Wiednia,
przewodniczący Konferencji Episkopatu
Austrii 475

Kopa Stanisław

konsul generalny w Londynie 100, 101

Kopaczewski

radca handlowy w Managui 18

Kopaczewski Antoni

członek Komisji Krajowej NSZZ
„Solidarność” 824

Koperczyński Władysław

radca handlowy w Abidżanie 132, 133

Koperski Bolesław

ambasador w Bukareszcie 178, 477, 575, 831,
835, 836, 874, 890, 953

Korczak Janusz

(1878–1942), lekarz, pedagog, pisarz
i działacz społeczny 233

Korczewski Ryszard

dyrektor Departamentu IV, ambasador w Madrycie (od 17 XII) 40, 91, 96, 102, 120, 134, 135, 193, 251, 261, 284, 285, 297, 357, 391, 426, 427, 443, 481, 495, 496, 501, 557, 566, 890, 943, 1006, 1024

Korczyński Wacław

kierownik Działu Zagranicznego Biura Krajowego NSZZ „Solidarność” 261, 505

Körner Siegfried

wicedyrektor Departamentu Krajów Sąsiadujących MSZ NRD 252, 253

Koschyk Hartmut

polityk CSU, przewodniczący organizacji Młodzież Śląska 111

Kostrzewa Eugeniusz

radca ambasady w Pradze 107, 753, 989

Koś Kazimierz

konsul generalny w Kolonii (od 15 IX) 790

Kościński Jan

chargé d'affaires ambasady w Wellingtonie 717

Kotowski Edward

II sekretarz ambasady w Rzymie, członek Zespołu ds. Stałych Kontaktów Roboczych między Rządem PRL i Stolicą Apostolską 473, 619

Kowalczyk Edward

wicepremier (od 31 X), przewodniczący Centralnego Komitetu SD 632

Kowalczyk Józef

ksiądz, kierownik Sekcji Polskiej w Sekretariacie Stanu Stolicy Apostolskiej 619

Kowalów Siergiej A.

opozycjonista i więzień polityczny w ZSRR 781

Kowalska Anna

działaczka opozycyjna, członkini KSS „KOR” i NSZZ „Solidarność” 407

Kowalski Sławomir

radiooperator w ambasadzie w Ottawie (do IX), odmówił powrotu do kraju 560

Kowalski Stanisław

I sekretarz ambasady w Waszyngtonie 935

Kowalski Tadeusz

dyrektor departamentu MHZ 338

Kownas Krzysztof

122, 123

Koziak Henryk

pułkownik, dyrektor Centralnego Szpitala MSW 205, 206

Kozłowski Stanisław

starszy ekspert w Departamencie I 170

Krajger Sergej

przewodniczący Prezydium SFRJ 18, 19, 69

Krakowski Shmuel (Stefan)

dyrektor archiwum Yad Vashem 231, 235, 239

Krasucki Henri

członek Francuskiej Partii Komunistycznej i działacz CGT 571

Kraśko Wincenty

(1916–1976), dziennikarz, wicepremier, członek Rady Państwa, członek KC PZPR 989

Krauze Andrzej

grafik, rysownik 798

Kreisky Bruno

kanclerz Austrii, przewodniczący Socjalistycznej Partii Austrii 297, 675, 728, 786, 820, 848, 970

Kristoffersen Erwin

szeft działu zagranicznego Federacji Niemieckich Związków Zawodowych w RFN 392, 426, 690, 692, 693

Król (Król) John

kardynał, arcybiskup metropolita Filadelfii 213, 627, 949, 1005

Krolikowski Herbert

wiceminister spraw zagranicznych NRD 252, 325, 326, 381, 491, 514, 594–598

Król Bogumił

radca, doradca ministra (od 1 VIII) w Departamencie IV 583

Król Tadeusz

I sekretarz misji wojskowej w Berlinie 189

Kruczek-Ostaszewicz Krystyna

pracownica konsulatu generalnego w Toronto, odmówiła powrotu do kraju (w X) 560

Kruczkowski Antoni

zastępca redaktora naczelnego „Trybuny Ludu” 134

Krzak Marian

minister finansów 86, 151, 152, 165, 577, 593, 669, 711, 712, 846, 874, 925

Krzemiński Adam

dziennikarz, publicysta 380

Krzysztoporski Adam

generał, wiceminister spraw wewnętrznych
207, 208

Krzywiński Sławian

radca handlowy w New Delhi 260

Kuberski Jerzy

minister, kierownik Urzędu ds. Wyzwań 37,
38, 464, 497, 498, 644, 645, 660, 870, 887, 888,
903, 995, 1010

Kubiak Hieronim

członek BP i sekretarz KC PZPR 633, 660,
819, 903

Kubicki Wiesław

dyrektor Centralnego Zarządu Inżynierii
MHZ 267

Kucharski Adam

radca handlowy w Londynie 766, 1006

Kucza Ernest

wicedyrektor, dyrektor (od 1 VIII)
Departamentu I 122, 183, 194, 252, 325, 379,
381, 416, 434, 477, 491, 514, 546, 645, 651,
679, 724, 775, 847, 945, 984, 989, 993, 1024

Kuczowski Michał

działacz emigracyjny w Belgii 295

Kuczynski (Kuczyński) Pedro Pablo

minister energii i górnictwa Peru 951

Kudaś Zbigniew

attaché konsularny, wicekonsul (od 1 X)
w Chicago 28, 442, 699

Kuk

członek egzekutywy komitetu POP
w Belgradzie 937

Kukk Jüri

(zm. 27 III), estoński działacz
demokratyczny w ZSRR, aresztowany
i skazany na dwa lata łagru 781

Kuklińska Joanna

żona Ryszarda 680, 681

Kukliński Bogusław

syn Ryszarda 680, 681

Kukliński Ryszard

pułkownik, szef Oddziału I Planowania
Strategicznego-Obronnego Zarządu
Operacyjnego Sztabu Generalnego WP,
agent CIA, ewakuowany do USA (w XI)
680, 681

Kukliński Waldemar

syn Ryszarda 680, 681

Kulski Bolesław

radca ambasady w Wiedniu 174, 193

Kułaga Eugeniusz

ambasador w Paryżu 3, 4, 70, 127, 150,
151, 177, 263, 294, 298, 357, 394, 417, 444,
445, 447, 449, 454, 455, 493, 494, 565–567,
570–572, 575, 587, 681–683, 711, 712, 777,
778, 790, 838, 841, 846, 890, 920, 937, 943,
955, 956, 966, 967, 1006, 1009

Kułaj Jan

przewodniczący NSZZ RI „Solidarność”
505, 824

Kuławowski Jan

sekretarz generalny Światowej Konfederacji
Pracy, na emigracji w Belgii 914

Kumanek Tadeusz

radca ambasady w Algierze 528, 926

Kunat Romuald

doradca ministra, kierownik Wydziału
Placówek w Departamencie Kadr i Szkolenia
568

Kuroń Jacek

współzałożyciel KOR, doradca NSZZ
„Solidarność” 220, 419, 433, 822, 824, 937

Kurowski Zdzisław

sekretarz KC PZPR (do 16 VII), członek
Prezydium Ogólnopolskiego Komitetu FJN
255

Kusielewicz Eugene

historyk, działacz polonijny w USA, b. prezes
Fundacji Kościuszkowskiej 1005

Küstner (Kustner) Wolfram

pracownik Departamentu Prasy MSZ NRD
379

Kusumaatmadja (Kusumatmadja) Mochtar

minister spraw zagranicznych Indonezji
319, 320

Kuszewski Marian

zastępca redaktora naczelnego „Trybuny
Ludu” 454, 455

L

Lahaye Hilaire

senator belgijski, członek Rady Flamandzkiej
295

Lama Luciano

działacz związkowy i komunistyczny,
sekretarz generalny Włoskiej Powszechnej
Konfederacji Pracy 878

- Lambsdorff Otto Graf**
minister gospodarki RFN 602
- Lanc Erwin**
minister spraw wewnętrznych Austrii 31,
46, 47, 193, 517, 518
- Landa Jerzy**
dyrektor w przedsiębiorstwie Centromor
115
- Laskowik Zenon**
satyryk, artysta kabaretowy 797
- Latorre → Torre Pio La**
- Latuszek Adam**
pracownik naukowy Muzeum Azji
i Pacyfiku w Warszawie 167
- Laurie Robert Stephen**
b. ambasador Australii w Polsce, zastępca
sekretarza stanu ds. Europy, Afryki
i Bliskiego Wschodu w MSZ Australii 166
- Laurien Hanna-Renate (Renata)**
minister oświaty w rządzie krajowym
Nadrenii-Palatynatu 111
- Lázár (Lazar) György**
premier Węgier 621
- Lech Czesław**
ambasador w Dakarze 776
- Lékai (Lekaj) László**
kardynał, prymas Węgier 475
- Lenin Włodzimierz I.**
(1870–1924), twórca i ideolog państwa
radzieckiego 726, 781, 990
- Leroy Roland**
dziennikarz, dyrektor dziennika
„L’Humanité”, członek Francuskiej Partii
Komunistycznej 327
- Levin Isaac**
rabin 531
- Lewandowski Bohdan**
zastępca sekretarza generalnego ONZ 934
- Lewandowski Janusz**
ambasador w Atenach 102, 103, 178, 298,
449, 575, 704, 838, 867, 868, 890
- Liłow Aleksandyr**
członek BP i sekretarz KC BPK, członek
Rady Państwa Bułgarii 661
- Limont Czesław**
ambasador w Buenos Aires 129, 130, 195,
394, 452, 454, 519, 1006
- Lipavský (Lipavsky) Jan**
korespondent czechosłowackiego dziennika
„Rudé Právo” w Warszawie 210
- Lipiński Eryk**
satyryk, dziennikarz, grafik, współzałożyciel
i prezes Społecznego Komitetu Opieki
nad Cmentarzami i Zabytkami Kultury
Żydowskiej 531
- Lipkowski Jean de**
b. sekretarz stanu w MSZ Francji, członek
Zgromadzenia Narodowego 571
- Lis Bogdan**
wiceprzewodniczący Zarządu Regionu
Gdańskiego, członek KKP i Komisji
Krajowej NSZZ „Solidarność” 261, 505
- Lis Ryszard**
pracownik centrali handlu zagranicznego
przedsiębiorstwa Agromet-Motoimport 116
- Lissowski Mirosław**
wicedyrektor Departamentu Administracji,
Finansów i Inwestycji 144
- Lityński Jan**
członek KSS „KOR”, doradca NSZZ
„Solidarność” 220
- Llosa Mario Vargas**
peruwiański pisarz i dziennikarz 951
- Lomko → Łomko Jakow A.**
- Longo Pietro**
sekretarz generalny Włoskiej Partii
Socjaldemokratycznej, członek Izby
Deputowanych 296
- Loranc Władysław**
wiceminister kultury i sztuki (do VII),
przewodniczący Komitetu ds. Radia
i Telewizji 221, 288
- Lorch Netanel (Nataniel)**
sekretarz generalny Knesetu 55, 232
- Lorf Peter**
ambasador NRD w Meksyku 431
- Lubbe Andrzej**
ekonomista 998
- Ludwiczak Zdzisław**
wicedyrektor Gabinetu Ministra, radca
ambasady w Waszyngtonie (od 15 XII) 387,
417, 418, 438, 439, 446, 447, 456, 457, 476,
482, 483, 485, 523, 987
- Ludwikowski Bogusław**
ambasador w Addis Abebie 83, 97, 347, 703,
802, 804
- Lustiger Jean-Marie**
arcybiskup Paryża 683

L

- Łabentowicz Mariusz**
działacz NSZZ „Solidarność” i Konfederacji
Polski Niepodległej 505
- Łabęcki Jan**
członek KC i BP KC (od 19 VII) PZPR,
I sekretarz KZ PZPR w Stoczni Gdańskiej
819, 822
- Łapiński Zbigniew**
muzyk, kompozytor, pianista 418
- Łaszczy Henryk**
dyrektor Protokołu Dyplomatycznego 24,
25, 139, 140, 572, 1025
- Łomko Jakow A.**
wiceprzewodniczący Związku Dziennikarzy
ZSRR 608, 609
- Łoszakow**
890
- Łukanow Andrej**
wicepremier Bułgarii 9, 10
- Łukasik Lucjan**
pracownik Biura Prawnego ONZ w Nowym
Jorku 935
- Łukaszewicz Jerzy**
b. członek BP KC PZPR, wykluczony z partii
(15 VII) 936
- Łypacewicz Krzysztof**
członek Zarządu Regionu Mazowsze NSZZ
„Solidarność” 582

M

- Mac Ginnis → McGinnis Francis Robert**
- MacGuigan Mark Rudolph**
minister spraw zagranicznych Kanady 818
- Mach Stanisław**
wicepremier (do 31 X) 324, 573
- Macharski Franciszek**
kardynał, arcybiskup metropolita krakowski
26, 473–475, 888, 899
- Machcewicz Paweł**
20
- Maczek Stanisław**
generał, dowódca 1. Dywizji Pancerniej
Polskich Sił Zbrojnych, po II wojnie
światowej na emigracji w Wielkiej Brytanii
100, 101
- Madej Zbigniew**
wicepremier, przewodniczący Komisji
Planowania przy Radzie Ministrów 283,
387, 399, 476, 653, 669, 711, 722, 738, 757, 762,
764, 765, 787, 788, 795, 820, 835, 852, 874,
889, 921, 953, 960
- Mahdi Shakir Tarik → Daoud Abu**
- Mahomed**
13
- Maire Edmond**
francuski działacz związkowy, sekretarz
generalny CFDT 570, 842
- Majcherczyk Jerzy**
kajakarz, uczestnik wyprawy odkrywczej
do peruwiańskiego kanionu Colca 951
- Majchrzak Jerzy**
wicekonsul w konsulacie generalnym
w Londynie 936
- Majchrzak Ryszard**
ambasador w Hawanie (do 31 VII) 48, 50, 51
- Majewski Jerzy**
prezydent Warszawy 41, 42
- Majewski Piotr M.**
84, 227
- Majewski Stanisław**
prezes Narodowego Banku Polskiego 874
- Majkowski Andrzej**
wicedyrektor Departamentu II 299, 300,
315
- Malfatti di Montetretto Francesco**
sekretarz generalny MSZ Włoch 871, 872
- Malima Kighoma**
minister planowania i spraw gospodarczych
Tanzanii 328
- Malinowski**
członek NSZZ „Solidarność” 571
- Malinowski Roman**
wicepremier 826
- Malmierca Peoli Isidoro**
minister spraw zagranicznych Kuby 344,
428, 883
- Małcużyński Karol**
dziennikarz, współpracownik BBC 205, 489
- Marcetic (Marčetić) Rastko**
prezes Liaison European Group 490
- Marchais Georges**
sekretarz generalny Francuskiej Partii
Komunistycznej 841, 955, 956
- Marianowicz Antoni**
pisarz, poeta, tłumacz, wiceprezes

- Spółecznego Komitetu Opieki nad
Cmentarzami i Zabytkami Kultury
Żydowskiej, członek zarządu Stowarzyszenia
Autorów ZAiKS 530, 531
- Marks Karol**
(1818–1883), filozof niemiecki,
współzałożyciel I Międzynarodówki 431
- Martens Wilfried**
członek Izby Reprezentantów, premier Belgii
(od 17 XII) 913
- Mathias Charles McCurdy Jr.**
senator USA, polityk Partii Republikańskiej
399
- Matosek Stanisław**
wicedyrektor Departamentu V, dyrektor
Departamentu Kadr i Szkolenia (od 15 X)
329, 549, 568, 569, 590, 1024
- Matthöfer (Matthoefer) Hans Hermann**
minister finansów RFN 602
- Mauroy Pierre**
premier Francji 4, 150, 151, 246, 248–250,
282, 283, 294, 444, 445, 493, 494, 512–514,
516, 557, 565, 567, 571, 587, 588, 682, 683,
748, 777, 778, 896, 955
- Mazarakis Michail-Georgios**
dyrektor Departamentu I MSZ Grecji 867
- Mazewski Alojzy**
prezes Kongresu Polonii Amerykańskiej
385, 553, 794, 974
- Maziarski Jacek Kazimierz**
dziennikarz, publicysta, członek NSZZ
„Solidarność” 105
- Maziarski Wojciech**
syn Jacka, student filologii węgierskiej
na Uniwersytecie Budapeszteńskim,
wydalony z Węgier (VII) 104, 105
- Mazowiecki Tadeusz**
doradca NSZZ „Solidarność” 748
- Mazurkiewicz Waldemar**
b. attaché stałego przedstawicielstwa
przy ONZ w Nowym Jorku, odmówił
powrotu do kraju w XI 1980 460
- Mąkosa Jerzy**
wicedyrektor Departamentu IV 120, 149,
251, 582–586, 686, 687, 693, 706, 770
- McGinnis Francis Robert**
minister i zastępca dowódcy Brytyjskiego
Zarządu Wojskowego w Berlinie 798
- Mechini Rodolfo**
polityk Włoskiej Partii Komunistycznej 435
- Meehan Francis J.**
ambasador USA 152, 169, 170, 212, 213, 230,
272, 358–360, 364, 389, 625, 626, 652, 653,
718, 764, 765, 814, 853, 875, 904, 914, 915, 959,
960, 978, 985–987
- Meisner Joachim**
biskup diecezjalny Berlina 475
- Meissner Charles**
urzędnik amerykański, specjalny negocjator
ds. gospodarczych 353, 712
- Melhuish Michael R.**
chargé d'affaires ambasady Wielkiej Brytanii
956, 957
- Méndez (Mendez) Aparicio**
prezydent Urugwaju (do 1 IX) 195
- Messner Zbigniew**
członek KC i BP KC PZPR (od 19 VII),
członek Egzekutywy KW PZPR
w Katowicach, rektor Akademii
Ekonomicznej w Katowicach 819
- Meyer Paul**
referent ds. Polski i NRD w MSZ Kanady
559, 560
- Meyer Wolfgang**
dyrektor Departamentu Prasy MSZ NRD
670
- Męclewski Edmund**
dziennikarz, publicysta, poseł na Sejm 495
- Mędlewski Henryk**
radca handlowy w Bagdadzie 602, 1006
- Michalczuk**
pilot PLL „LOT” 588–590
- Michalski Kazimierz**
dyrektor Biura Spraw Wojskowych,
następnie Biura Spraw Obronnych
(od 15 XII) 1020, 1022, 1024
- Michalek Zbigniew**
sekretarz KC PZPR 660, 819, 903
- Michnik Adam**
opozycjonista, redaktor pism niezależnych,
współtwórca KOR, doradca NSZZ
„Solidarność” 220, 419, 824
- Mickiewicz Adam**
(1798–1955), poeta 73, 612, 742
- Mickiewicz Janusz**
dyrektor Departamentu Prawno-
-Traktatowego 305, 378, 642, 1025
- Mielczarek Wiktor**
pułkownik, dyrektor Gabinetu Prezesa Rady
Ministrów 80

Mienczyński

577

Miernik Bogusław

konsul generalny w Montrealu 502, 558

Mies Herbert

przewodniczący Niemieckiej Partii
Komunistycznej 282, 478, 479

Mijatović Cvijetin

członek Prezydium SFRJ 881, 882, 983

Miklós (Miklos) Gábor (Gabor)

dziennikarz węgierski 629, 630

Mikulecka

żona Mikuleckiego 649

Mikulecki

sekretarz POP przy ambasadzie w Vientiane
649

Mikulicz Sergiusz

ambasador w Phnom Penh 243, 580

Mikulski Barbara A.

członkini Izby Reprezentantów USA,
polityczka Partii Demokratycznej 362

Milewski Mirosław

minister spraw wewnętrznych (do 31 VII),
sekretarz KC PZPR (od 19 VII) 660, 819,
874, 903

Miłosz Czesław

poeta i pisarz emigracyjny, laureat Nagrody
Nobla w dziedzinie literatury 531, 647

Minkiewicz Marian

prezes zarządu Banku Handlowego 665

Minkowitsch Roland (Ronald)

wiceprzewodniczący Rady Narodowej
Austrii 675

Mititel Fiodor

konsul generalny ZSRR 572, 573

Mitręga Jan

ambasador w Pradze (do 31 X) 118, 119, 178,
183, 184, 416, 575

Mitterrand François

prezydent Francji 71, 95, 150, 245, 248, 283,
332, 513, 565, 567, 587, 715, 966, 970

Mizior Kazimierz

podpułkownik, pracownik Zarządu II
Sztabu Generalnego WP 591

Mleczko Andrzej

rysownik, satyryk 798

Mladenow Petyr

minister spraw zagranicznych Bułgarii 9,
10, 65, 244

Młyniec Roman

wiceprezes przedsiębiorstwa Agropol 17

Młyńczak Tadeusz Witold

zastępca przewodniczącego Rady Państwa
905

Mobutu Sese Seko

prezydent Zairu 229

Moczar Mieczysław

członek BP KC PZPR (do 16 VII), prezes
Najwyższej Izby Kontroli, prezes Rady
Naczelnej ZBoWiD, wiceprzewodniczący
Ogólnopolskiego Komitetu FJN 632

Moczulski Robert Leszek

lider Konfederacji Polski Niepodległej 226,
257, 258

Modlinger Hadassah (Hasad)

archiwistka w Yad Vashem 232

Modrzewski Jerzy

wiceminister przemysłu maszynowego
(do 10 VIII), wiceminister hutnictwa
i przemysłu maszynowego 13

Modzelewski Karol

historyk, członek NSZZ „Solidarność” 433,
508

Mojsov Lazar

wiceminister spraw zagranicznych
Jugosławii 465

Mokrzyszczak Włodzimierz

zastępca członka BP KC PZPR (od 20 VII),
sekretarz KC PZPR (od 28 X) 623, 660, 819,
822, 903

Montané (Montane) Jesús

sekretarz KC Komunistycznej Partii Kuby
428, 883

Montgomery Alan

zastępca naczelnika Departamentu
Wschodnioeuropejskiego i Sowieckiego MSZ
Wielkiej Brytanii 1001

Mooney Brian

korrespondent Agencji Reutera w Warszawie
205

Morawski Kazimierz

przewodniczący Centralnej Komisji
Rewizyjnej PZPR (od 19 VII) 660, 903

Morawski Zdzisław

dziennikarz, redaktor naczelny „Życia
Warszawy” 221

Morenc Sergiusz

dziennikarz, tłumacz, redaktor Polskiej
Agencji „Interpress” 205

Morris Richard

współpracownik podsekretarza stanu USA
442, 700

Morse Bradford

administrator Programu Narodów
Zjednoczonych ds. Rozwoju 666, 667

Morzycki-Markowski Mikołaj

25

Moszczeński Janusz

dziennikarz, korespondent „Trybuny Ludu”
w Bonn (do X) 134

Motyka Lucjan

ambasador w Bernie 177, 251, 298, 447, 449,
575, 766, 837, 838, 846, 890, 911, 943, 1006,
1009

Moura Venâncio da Silva

wiceminister spraw zagranicznych Angoli
269

Mozołowski Andrzej

dziennikarz, pisarz 81

Mubarak Mohammed Hosni

wiceprezydent, prezydent (od 14 X) i premier
(od 7 X) Egiptu 530

Mucha Robert

konsul w konsulacie generalnym w Londynie
100, 101, 936

Muhammad (Mohammad) Naser Ali

przewodniczący Prezydium Najwyższej
Rady Ludowej Jemenu Południowego,
sekretarz generalny Jemeńskiej Partii
Socjalistycznej 84, 802

Mulicki Tadeusz

dyrektor Departamentu II 51–54, 166, 203,
277, 300, 315, 318, 563, 573, 580, 581, 591,
592, 607, 705, 828, 839, 942, 1024

Müller (Muller) Richard

przewodniczący Szwajcarskiej Federacji
Związków Zawodowych 911

Musawi (Musavi) Mir-Hosejn

minister spraw zagranicznych (od 15 VIII)
i premier (od 31 X) Iranu 879

Musiał

przedstawiciel przedsiębiorstwa Dalmor 99

Muskie Edmund S.

b. sekretarz stanu USA 362

Mustafa Kemal Pasza (Atatürk)

(1881–1938), prezydent Turcji 74, 77

Mutasem Abu → Affani Mohamed

N

Namiotkiewicz Walery

kierownik Wydziału Pracy Ideowo-
-Wychowawczej, następnie Wydziału
Ideologicznego (od 26 X) KC PZPR 633

Nanao Kiyohiko

dyrektor ds. Europy Wschodniej w MSZ
Japonii 942

Napieraj Władysław

ambasador w Sofii 12, 122, 123, 178, 199,
244, 245, 372–374, 533, 534, 546, 575, 651,
673, 674, 817, 835, 874, 890, 945, 953

Naser Gamal Abdel

(1918–1970), prezydent Egiptu 530

Natorf Włodzimierz

dyrektor Departamentu ds. Stosunków
z ZSRR, kierownik WZ KC PZPR
(od 18 VIII) 340, 345, 435–437, 481, 491,
524, 534, 535, 566, 571, 608, 633, 664, 683,
955, 963, 1024

Navaro Enrique

doradca ministra spraw zagranicznych
Argentyny 750

Nawrocki Henryk

przedstawiciel w Bombaju 952

Nawrocki Jerzy

rektor Politechniki Śląskiej, minister nauki,
szkolnictwa wyższego i techniki (od 3 VII)
115

Ndobho Paul J. C.

ambasador Tanzanii w Moskwie,
akredytowany także w Warszawie 328

Nedzi Lucien

b. członek Izby Reprezentantów USA,
związany z Partią Demokratyczną 362

Negwer Georg

ambasador RFN 71, 293, 611, 693, 767–770,
820

Neiertz Véronique

francuska polityczka z Partii Socjalistycznej
417, 571

Neneman Władysław

ambasador w Islamabadzie 593, 688, 828,
829

Nestorowicz Tadeusz

wiceminister, minister handlu zagranicznego
(od 31 X) 192, 349, 825, 925

Netto Antônio Delfim

minister planowania Brazylii 520–522

Netzer Shlomo (Shloma)
izraelski historyk 55, 232

Neubauer Horst
ambasador NRD 410, 411, 574

Ney Roman
sekretarz KC PZPR (do 16 VII) 324

Nguyễn (Nguyen) Cơ (Co) Thạch (Thach)
minister spraw zagranicznych Wietnamu 317

Nguyễn (Nguyen) Hữu (Huu) Thọ (Tho)
wiceprzewodniczący Rady Państwa Wietnamu 318

Nguyễn (Nguyen) Ngọc (Ngoc) Uyên (Uyen)
urzędnik w MSZ Wietnamu, b. ambasador Wietnamu 318

Nguyễn (Nguyen) Thành (Thanh) Lê (Le)
kierownik Wydziału Zagranicznego KC Komunistycznej Partii Wietnamu 872

Nguyễn (Nguyen) Võ (Vo) Giáp (Giap)
generał, wicepremier Wietnamu, członek BP KC Komunistycznej Partii Wietnamu 317

Nidal Abu → Banna Sabri al-

Nie Kongcheng (Nie Kung-Czeng)
dyrektor Departamentu Konsularnego MSZ Chin 382, 383

Niedenthal Christopher
brytyjsko-polski fotograf i fotoreporter 979

Nier Kurt
wiceminister spraw zagranicznych NRD 670

Niescieronek Jarosław
kierownik biura PLL „LOT” w Bejrucie 589

Niles Thomas M. T.
urzędnik Departamentu Stanu USA 287

Nissim (Nisim) Mosze
minister sprawiedliwości Izraela 55, 232

Nixon Richard M.
prezydent USA w latach 1969–1974 361

Nothomb Charles-Ferdinand
minister spraw zagranicznych Belgii (do XII) 295, 833

Novitch (Novitsch) Miriam
badaczka Holokaustu, członkini kierownictwa Muzeum Bojowników Getta w Izraelu 232

Nowak Jan
konsul generalny w Sydney 177, 228, 394, 838

Nowak Jerzy Maria
wicedyrektor Departamentu Studiów

i Programowania, następnie radca w stałym przedstawicielstwie przy ONZ w Nowym Jorku 785

Nowakowski Karol
ambasador w Oslo 128, 173, 177, 298, 394, 449, 481, 482, 575, 701, 766, 838, 846, 890, 949, 950, 1006, 1009

Nowakowski Marek
pisarz 679

Noworyta Eugeniusz
ambasador w Madrycie, dyrektor Departamentu IV (od 15 XI) 128, 177, 263, 298, 449, 575, 704, 705, 724, 742, 748, 777, 786, 789, 798, 815, 837, 864, 866, 867, 880, 911–913, 920, 929, 930, 964, 965, 967, 968, 971, 1003, 1004, 1024

Nujoma Sam
namibijski działacz polityczny, przewodniczący SWAPO 268–270, 907

Nyerere Julius Kambage
prezydent Tanzanii 327, 328

O

Oakley Robert B.
ambasador USA w Kinszasie 971

Obeidi (Obejdi) Abdul Ati al-
b. premier i sekretarz generalny Powszechnego Kongresu Ludowego Libii 927

Obodowski Janusz
minister pracy, płac i spraw socjalnych (do VII), wicepremier (od 31 VII) 248, 440, 441, 512, 514, 823

Obote Milton
prezydent Ugandy 121, 122, 662

Obradović Sava
wiceminister spraw zagranicznych Jugosławii 170

Obuchowicz Halina
wicedyrektorka Biura Współpracy Naukowej z Zagranicą PAN 468

Ochoa Labastida Francisco
wiceminister planowania Meksyku 291

Ochocki Ludwik
wiceminister administracji, gospodarki terenowej i ochrony środowiska, wiceprzewodniczący Komisji Planowania przy Radzie Ministrów (od XI) 377, 378

Ociepka Bolesław

radca ministra w Departamencie
Konsularnym 770

Olczyk Mirosław

dyrektor Departamentu Budżetowo-
-Administracyjnego MHZ 103

Olechowski Tadeusz

wiceminister spraw zagranicznych 8, 9, 11,
43, 70, 71, 86, 99, 126, 136, 151, 186, 188, 192,
195, 197, 212, 213, 268, 270, 279, 338, 353,
523, 602, 669, 711, 724, 744, 746, 757, 758,
773, 790, 791, 800, 804, 837, 846, 847, 883,
927, 928, 948, 1006, 1007, 1024

Olejniczak Michał

radca handlowy w Wiedniu 766

Olejniak Tadeusz

major, w Batalionie Specjalnym MO 139, 140

Olesen Kjeld

minister spraw zagranicznych Danii 79,
487, 816

Olesik Sykstus

ambasador w Trypolisie 17, 528, 603, 927,
938, 1006

Olszewski Jerzy

(zm. 22 V), b. minister przemysłu che-
micznego, b. minister handlu zagranicznego
i gospodarki morskiej 17, 289

Olszewski Kazimierz

ambasador w Moskwie 178, 575, 581, 582,
608, 609, 614, 634, 664, 665, 672, 698, 774,
832, 834, 835, 874, 889, 890, 953

Olszowski Stefan

członek BP KC PZPR 58, 63, 64, 287, 288,
632, 633, 654, 660–662, 683, 708, 774, 819,
895, 903, 936

Onacik Andrzej

radca handlowy w Madrycie 766, 1006

O'Neill Robert

dyrektor Centrum Studiów Strategicznych
i Obrony Australijskiego Uniwersytetu
Narodowego 650

Onyszkiewicz Janusz

rzecznik prasowy KKP (do X), członek
Prezydium Komisji Krajowej NSZZ
„Solidarność” 78, 304, 377, 384, 456, 493, 824

Opalko Stanisław

I sekretarz KW PZPR w Tarnowie, członek
BP KC PZPR (od 19 VII) 819

Orewczuk Józef

wicedyrektor Protokołu Dyplomatycz-
nego 572

Orłow Jurij F.

fizyk radziecki, dysydent 781

Orszulik Alojzy

ksiądz, kierownik Biura Prasowego
Konferencji Episkopatu Polski, sekretarz
Komisji Wspólnej Rządu PRL i Episkopatu
Polski 887, 888

Orzechowski Marian

sekretarz KC PZPR (od 28 X) 380, 623, 632,
633, 654, 819, 903

Osiecki Andrzej

korespondent „Życia Warszawy” w NRD 380

Osmańczyk Edmund Jan

publicysta, poseł na Sejm 769

Ostaszewicz Marek

attaché konsularny w konsulacie generalnym
w Toronto, odmówił powrotu do kraju 560

Ostrowski Krzysztof

zastępca kierownika Wydziału
Zagranicznego KC PZPR (do 1 XI) 159, 571

Oswald (Oswald) Frank

dziennikarz duńsko-czechosłowacki 816

Óvári (Ovari) Miklós

członek BP i sekretarz KC WSPR 657

Ozdowski Jerzy

wicepremier 42, 160, 180, 519

Ozogin

349, 350

P

Padlewski Jan

radca ambasady w Paryżu 557, 566, 588

Pahr Willibald

minister spraw zagranicznych Austrii 297,
298, 676, 859

Palimąka Teodor

(1919–1980), działacz PZPR, nominowany
na stanowisko ambasadora w Syrii 549

Palka Grzegorz

członek Prezydium Komisji Krajowej NSZZ
„Solidarność” 824

Pałasz Mirosław

radca ambasady w Brukseli 192

Papandreou Andréas

premier Grecji (od 21 X), przewodniczący PASOK 102

Papoulias Karolos

wiceminister spraw zagranicznych Grecji (od X) 868

Paszek Bogusław

dyrektor Biura do Spraw Socjalnych 1025

Patyna Józef

członek Prezydium Komisji Krajowej NSZZ „Solidarność” 824

Pawellek Gertruda

113

Pawlak Stanisław

ambasador w Ottawie 94, 95, 127, 177, 298, 394, 449, 502, 558, 575, 766, 818, 819, 838, 846, 890, 902, 936, 943, 980, 981, 1006, 1009

Pawliszewski Stanisław

radca ambasady w Waszyngtonie 35, 558, 910, 914–916, 949, 954, 974, 986, 1002, 1006, 1009

Peacock Andrew

australijski polityk z Partii Liberalnej, b. minister spraw zagranicznych i minister przemysłu 317

Percy Charles H.

senator USA, polityk Partii Republikańskiej 788

Perejczuk Jan Janusz

członek Zarządu Regionu Bydgoskiego NSZZ „Solidarność”, redaktor i wydawca niezależnej prasy związkowej 505

Peres Szimon

przewodniczący izraelskiej Partii Pracy, b. minister obrony 55

Pérez de Cuéllar Javier

podsekretarz do specjalnych spraw politycznych ONZ, przedstawiciel sekretarza generalnego ONZ ds. sytuacji w Afganistanie 132

Pérez-Llorca (Perez Llorca) José Pedro

minister spraw zagranicznych Hiszpanii 523

Perka Andrzej

porywacz samolotu PLL „LOT”, skazany i więziony w Berlinie Zachodnim 95

Petryna

pracownik Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej 577

Petryszkiewicz

inżynier, pracownik przedsiębiorstwa Budimex 577

Pękala Jerzy

ambasador w Phenianie (do 5 XI) 563, 564

Phạm (Pham) Văn (Van) Đồng (Dong)

premier Wietnamu 318

Piasecka-Johnson Barbara

historyczka sztuki, kolekcjonerka, filantropka, na emigracji w USA 988, 989

Piątkowski Lucjan

zastępca kierownika Wydziału Zagranicznego KC PZPR 140, 345, 376, 398, 494, 495, 563, 883

Piątkowski Wacław

zastępca członka BP (do 20 VII) i kierownik Wydziału Zagranicznego KC PZPR (do 18 VIII) 15, 194, 345

Pichla Stanisław

dyrektor Departamentu Konsularnego 28, 29, 41, 42, 47, 79, 120, 122, 127, 128, 167, 168, 173, 174, 196, 199, 228, 352, 384, 400, 425, 442, 443, 447, 448, 462, 490, 517, 519, 530, 699, 700, 770, 785, 789, 790, 792, 797, 849, 850, 863, 879, 932, 952, 974, 988, 1004, 1025

Piechota

201

Piegat Mirosław

major, oficer wywiadu MSW 798, 799

Pientka Bernard

porywacz samolotu PLL „LOT”, aresztowany w Berlinie Zachodnim 96

Pieńkowska Alina

działaczka opozycyjna, członkini Prezydium Zarządu Regionu Gdańskiego NSZZ „Solidarność” (do 29 XI) 219

Pierzchała Antoni

ambasador w Kairze 458, 459

Piesio Adam

pracownik Ministerstwa Kultury i Sztuki 117

Pietrzak Jan

satyryk, aktor, publicysta 797, 798

Pietrzak Tadeusz

ambasador w Budapeszcie 104, 105, 178, 575, 645, 679, 835, 874, 890, 953, 991

Piętowski Andrzej

kajakarz, uczestnik wyprawy odkrywczej do peruwiańskiego kanionu Colca 951

- Piętowski Jerzy**
radca handlowy w Oslo 766, 1006
- Pijnacker-Hordijk Frederik L.**
reprezentant wysokiego komisarza ONZ
ds. uchodźców w Austrii 31, 32
- Pilichowski Czesław**
dyrektor Głównej Komisji Badania Zbrodni
Hitlerowskich w Polsce 55, 57, 194, 231–233,
237, 239–241, 497, 749
- Pińkowski Józef**
b. premier, b. członek BP KC PZPR 936
- Pipes Richard E.**
sowieciolog, doradca prezydenta USA 794
- Pirejczuk → Perejczuk Jan Janusz**
- Pirkł Fritz**
minister pracy i spraw społecznych rządu
krajowego Bawarii 109
- Piszek Edward John**
amerykański przedsiębiorca i filantrop,
działacz polonijny, prezes Fundacji
Kopernikańskiej 553
- Plissonnier (Plissonier) Gaston**
członek BP i sekretarz KC Francuskiej Partii
Komunistycznej 246–251, 282
- Pochwalska Krystyna**
123
- Podgórski Tadeusz**
publicysta, współpracownik Rozgłośni
Polskiej Radia Wolna Europa 407
- Podkowiński Marian**
dziennikarz, publicysta, reportażysta 380
- Poggi Luigi**
arcybiskup, szef Zespołu Stolicy Apostolskiej
ds. Stałych Kontaktów Roboczych z Rządem
PRL 25, 39, 618, 682, 853, 885, 886, 899, 900,
931, 954, 961, 977–979
- Pogodowski Marek**
dziennikarz „Życia Warszawy” 134
- Pol Pot**
b. dyktator Kambodży 413
- Polakow (Poliakow) Władimir P.**
ambasador ZSRR w Kairze (do IX),
kierownik Departamentu Bliskiego
Wschodu MSZ ZSRR 458, 459
- Polansky Sol**
chargé d'affaires ambasady USA w Wiedniu
193
- Polański Edward**
radca ambasady w Madrycie 524, 973, 992
- Poniatowski Stanisław August**
(1732–1798), król Polski 486
- Ponomariow Borys N.**
kierownik Wydziału Międzynarodowego
KC KPZR 654, 656, 657, 660
- Pontillon Robert**
senator, doradca premiera Francji (do XI),
członek Partii Socjalistycznej 444, 445, 494,
565, 571, 587, 588, 777, 778
- Porębski Tadeusz**
członek BP KC PZPR (od 19 VII), I sekretarz
KW PZPR we Wrocławiu 819
- Portillo José (Jose) López (Lopez)**
prezydent Meksyku 429, 431
- Požoga Władysław**
wiceminister spraw wewnętrznych 518
- Pruszyński (Proszyński) Aleksander**
(Alexander)
działacz polonijny w Kanadzie, dziennikarz,
redaktor naczelny pisma „Słowo
Solidarność” 294
- Prystrom Janusz**
p.o. szef misji wojskowej w Berlinie
Zachodnim 40, 41, 92, 95, 96, 120, 177, 189,
191, 293, 386, 444, 449, 575, 686, 798, 799,
838, 890, 912, 943
- Przetakiewicz Zygmunt M.**
redaktor, organizator i kierownik biura
informacyjnego NSZZ „Solidarność”
w Nowym Jorku 384, 385, 405, 420, 449,
450, 485, 553, 554, 558, 643, 653
- Przygodzki Stanisław**
wicedyrektor Departamentu II, wicedyrektor
Departamentu Studiów i Programowania
(od 1 IX), przewodniczący delegacji
na wiedeńskie rokowania rozbrojeniowe
(od 23 IX) 755
- Przygoński Antoni**
konsul generalny w Rostocku (do 31 VIII),
wicedyrektor Departamentu Archiwum
i Dokumentacji Historycznej (od 1 X) 5
- Pucinski (Puciński) Roman C.**
działacz polonijny, b. członek Izby
Reprezentantów USA, polityk Partii
Demokratycznej, radny miasta Chicago 974
- Puaisais Harris**
doradca ministra spraw zagranicznych
Francji 446, 493

Pulikowski Henryk

radca ambasady w Kopenhadze 30, 80, 128,
298, 447, 816

Pyka Tadeusz

b. wicepremier, b. członek BP KC PZPR,
wykluczony z PZPR (w VII) 937

R

Rachmanin Oleg B.

zastępca kierownika Wydziału Stosunków
z Krajami Socjalistycznymi KC KPZR 665

Raciborski Grzegorz

radca w DPWKiN 672

Raczyński Edward

prezydent RP na uchodźstwie 490

Radovanović Radoslav (Rade)

zastępca kierownika Wydziału
Zagranicznego Konfederacji Związków
Zawodowych Jugosławii 418, 419

Rafsandżani (Rafsanjani) Ali Akbar Haszemi

przewodniczący parlamentu Iranu 879

Rakowski Mieczysław

wicepremier, członek KC PZPR, redaktor
naczelny tygodnika „Polityka” 288, 348,
436, 660, 996

Ramadan (Ramadhan) Taha Jasín

wicepremier Iraku 186, 422–424, 805, 905

Ramotowski Zbigniew

korespondent „Życia Warszawy” w Bonn
134

Reagan Ronald

prezydent USA 21, 33, 85, 170, 193, 213, 224,
230, 272, 297, 298, 358–360, 362, 363, 367,
371, 399, 464, 508, 552, 626, 627, 630, 653,
654, 715, 718, 721, 728, 737, 747, 750, 755, 760,
762, 786, 787, 792–795, 800, 820, 858, 869,
870, 879, 880, 904, 915, 921, 948, 949, 953,
959–961, 974, 978, 986, 1002, 1005

Regan Donald T.

sekretarz skarbu USA 94

Řehořek Jindřich

ambasador Czechosłowacji 330

Reiff Klaus

I sekretarz ambasady RFN 11, 12, 483

Reiter Janusz

dziennikarz, publicysta, członek NSZZ
„Solidarność” 379, 380

Resich Andrzej

461

Respondek Walenty

pułkownik 14

Reuther Victor (Wiktor) G.

amerykański działacz związkowy 552

Reyna

peruwiański inżynier i przemysłowiec 99

Richter Bodo

burmistrz Flensburga 495, 496

Robak

407

Robak Czesław

sekretarz POP przy misji wojskowej
w Berlinie Zachodnim 189, 191

Roberts John J.

przewodniczący sekcji USA Polsko-
-Amerykańskiej Rady Gospodarczej 275

Robinson Jacob

prawnik, dyplomata, badacz Holokaustu
235

Rocard Michel

francuski minister stanu ds. planowania
i rozwoju regionalnego 512

Rodek Karol

doradca ministra, wicedyrektor
Departamentu II (od I X) 592

Rodriguez (Rodriguez) Rafael Carlos

wicepremier, członek KC Komunistycznej
Partii Kuby 428

Romanik Jerzy

zastępca członka, członek BP KC PZPR
(od 19 VII) 819

Romanowski Maksymilian

pracownik Departamentu Polityki
Handlowej MHZ 122

Rosas Carlos Otiz de

ambasador Argentyny w Londynie 526

Rosensaft Hadassah

członkini rady United States Holocaust
Memorial Museum 749

Rosenstock Robert

radca prawny w stałym przedstawicielstwie
USA przy ONZ w Nowym Jorku 934

Rosiewicz Andrzej

piosenkarz, satyryk, kompozytor 798

Roska István

wiceminister spraw zagranicznych Węgier
462–466

Rösler [?]

110

Rossi Ettore

profesor pediatrii i dyrektor kliniki
dziecięcej na Uniwersytecie w Bernie 296

Rostenkowski Daniel D.

członek Izby Reprezentantów USA, polityk
Partii Demokratycznej 788

Rostkowski Ireneusz

tłumacz delegacji NSZZ „Solidarność”
do RFN 582

Roszak Jerzy

dyrektor Departamentu Centrum
Informacji, dyrektor Departamentu
ds. Stosunków z ZSRR (od 1 IX) 393, 433,
486, 572, 614, 724, 763, 834, 1024, 1025

Rotfeld Adam D.

pracownik naukowy PISM 785

Rowny Edward L.

generał, b. przedstawiciel USA podczas
rokowań SALT 794

Rozalicz Kazimierz

radca ambasady w Rzymie 357, 394

Rozpłochowski Andrzej

członek Komisji Krajowej NSZZ
„Solidarność”, współtwórca Komitetu
Obrony Więzionych za Przekonania 219,
406, 408, 505

Rólski Władysław

radca ambasady w Ottawie (do 30 X) 400,
502, 560

Różewicz Tadeusz

poeta, dramaturg, prozaik 734

Rubin Władysław

kardynał, prefekt Kongregacji ds. Kościołów
Wschodnich 39, 473

Ruchniewicz Krzysztof

638

Rulewski Jan

przewodniczący bydgoskiego
Midyzakładowego Komitetu Związkowego
NSZZ „Solidarność” 78, 401, 406, 407, 419,
822, 824

Rurarz Zdzisław

ambasador w Tokio (do 23 XII), poprosił
o azyl polityczny USA 177, 321, 447, 449,
575, 766, 846, 916, 942, 954, 963, 964, 975,
976, 1005

Rusakov (Rusaków) Konstantin W.

sekretarz KC KPZR 664, 683

Russek (Rusek) Menachem

szeft jednostki policji izraelskiej ds. ścigania
zbrodni nazistowskich 55, 232

Russin Bogdan

radca stałego przedstawicielstwa przy Biurze
Narodów Zjednoczonych w Genewie 346

Ruth Friedrich

komisarz rządu RFN ds. rozbrojenia
i kontroli zbrojeń 392

Ryba Marian

generał, dyrektor generalny Urzędu Rady
Ministrów, pełnomocnik szefa Sztabu
Generalnego WP 887, 888

Ryfa M.

przedstawiciel Polskich Linii Oceanicznych
w Ho Chi Minhie 243

Rymaszewski Bohdan

dyrektor Zarządu Muzeów i Ochrony
Zabytków w Ministerstwie Kultury i Sztuki,
generalny konserwator zabytków 117

Rynek Sławomir

członek NSZZ „Solidarność” 582, 693

Rzhehorzek → Řehořek Jindřich

S

Sabbat (Sabat) Kazimierz

premier rządu RP na uchodźstwie 490

Sacharow Andriej D.

dysydent, fizyk jądrowy, członek Akademii
Nauk ZSRR 781

Sadat Anwar al-

prezydent i premier Egiptu, zamordowany
w wyniku zamachu 6 X 458, 459, 529, 530

Sadowski Wiesław

prezes GUS 874

Safar → Terlecki Stanisław

Salim Ahmed Salim

minister spraw zagranicznych Tanzanii 131,
328, 526

Samborski Tadeusz

I sekretarz ambasady w Vientiane 54, 649

Samir Najmeddin

członek terrorystycznej Organizacji Abu
Nidala 14

Samsel Roman

dziennikarz, b. korespondent „Trybuny
Ludu” w Ameryce Łacińskiej 292

Samsonowicz Henryk

historyk, rektor Uniwersytetu
Warszawskiego 370

Santorius Nicolás

zastępca sekretarza generalnego
KC Komunistycznej Partii Hiszpanii 524

Santos José Eduardo dos

prezydent Angoli 907

Sarewicz Zdzisław

dyrektor Departamentu II MSW 204, 206,
208

Sarnecki J.

szofer ambasady w Ottawie 560

Sasinowski Mikołaj

biskup diecezjalny łomżyński 888

Savetsila Siddhi

minister spraw zagranicznych Tajlandii 322

Scanlan John D.

zastępca podsekretarza stanu USA 35, 287,
353, 354, 559, 814, 852, 914, 915, 986

Scheffer Paul

dziennikarz holenderski 15

Schindler Alexander M.

rabin, przewodniczący Stowarzyszenia
Amerykańskich Kongregacji Hebrajskich
531, 644

Schmalstieg Herbert

nadburmistrz Hanoweru 110

Schmidt Helmut

kanclerz RFN 40, 95, 109, 125, 598,
620–622, 671, 692, 706, 724, 728, 800, 815,
820, 996

Scholz Wiesław

radca ministra w Departamencie Studiów
i Programowania 305, 337, 552, 583

Schürer (Schurer) Paul Gerhard

zastępca członka BP KC NSPJ,
przewodniczący Państwowej Komisji
Planowania 994

Sebastian Tim

korespondent BBC w Warszawie 77

Séguy (Seguy) Georges

sekretarz generalny La Confédération
générale du travail 332, 841

Sędziwy Witold

dyrektor Departamentu Centrum Informacji
(od 1 XI) 799, 800, 1025

Shaffal Omar (Omer) Ali

wiceminister spraw zagranicznych Jemenu
Południowego 803

Shagari Shehu

prezydent Nigerii 57, 59, 301

Shahi Agha

minister spraw zagranicznych Pakistanu
828

Shner Zwi

dyrektor Muzeum Bojowników Getta
w Izraelu 232

Siang Czung-pu → Xiang Chongbu

Siciński Andrzej

socjolog, pracownik naukowy PAN 300

Sieber Günther

b. ambasador NRD, członek Komisji Spraw
Zagranicznych w Izbie Ludowej 491

Sienkiewicz Bogdan

122, 123

Sienkiewicz Jarosław

b. działacz NSZZ „Solidarność”, sygnatariusz
porozumień jastrzębskich w 1980 433

Silvestrini Achille

arcybiskup, sekretarz Rady Spraw
Publicznych Kościoła 38, 39, 853, 854, 869,
885, 886, 899, 900

Siła-Nowicki Władysław

adwokat, doradca NSZZ „Solidarność” 406,
822

Sitek Leszek

II sekretarz ambasady w Londynie (do 7 X)
936

Siwak Albin

członek BP KC PZPR (od 19 VII) 819

Siwicki Florian

generał, wiceminister obrony narodowej,
szef Sztabu Generalnego WP, zastępca
członka BP KC PZPR (od 28 X) 267, 623,
632, 819, 958, 963

Skierkowski

radca handlowy w Algierze 925

Skowron Stanisław

radca ambasady w Tokio 942, 964, 975,
1006

Słowik Andrzej

przewodniczący Zarządu Regionu
Łódzkiego i członek Prezydium Komisji
Krajowej NSZZ „Solidarność”, aresztowany
i skazany za nawoływanie do strajku po
wprowadzeniu stanu wojennego 882

Słowikowski Jan

generał, dyrektor Departamentu I MSW 36,
38, 569, 713, 943, 944

- Small Francis Anthony**
ambasador Nowej Zelandii w Wiedniu,
akredytowany także w Berlinie, Budapeszcie
i Warszawie 716, 717
- So Gwan Hi**
wicepremier Korei Północnej 564
- Sobieski Henryk**
ambasador w Caracas (do 9 VIII), doradca
ministra w Departamencie III (od 12 X)
114, 116
- Sokalski Henryk**
wicedyrektor Departamentu
Międzynarodowych Organizacji 299, 666
- Sokolak Henryk**
konsultant w Departamencie Studiów
i Programowania 724, 725, 727, 972
- Sokolnicki Michał**
(1880–1967) ambasador II RP w Ankarze
117, 118
- Sokołowski Franciszek Ksawery**
ksiądz 619
- Sokorski Włodzimierz**
generał, prezes Zarządu Głównego ZBoWiD
632
- Solarski Feliks**
pułkownik, wicedyrektor Departamentu II
MSW 24, 827, 828
- Solarz Stephen J.**
członek Izby Reprezentantów USA, polityk
Partii Demokratycznej 362
- Sölle (Soelle) Horst**
minister handlu zagranicznego NRD,
członek KC NSPJ 856
- Sośnicki Zdzisław**
dziennikarz, publicysta, zastępca redaktora
naczelnego „Głosu Szczecińskiego” 108
- Spadolini Giovanni**
premier Włoch 184, 185
- Spaliński Marian**
wicedyrektor Departamentu Archiwum
i Dokumentacji Historycznej, radca
ambasady w Ottawie (od 1 X) 559
- Spasowski Romuald**
ambasador w Waszyngtonie (do 21 XII),
odmówił powrotu do kraju i poprosił o azyl
polityczny w USA 28, 35, 36, 96, 127,
130, 136, 151, 170, 177, 212, 263, 264, 286,
287, 298, 353–355, 366, 384, 385, 389, 394,
399, 442, 447, 449, 530, 558, 575, 625–627,
644, 699, 722, 746, 747, 766, 790, 795, 797,
814, 838, 846, 852, 857, 858, 873, 890, 910,
914–916, 919, 920, 926, 927, 933, 935, 954,
957–959, 971, 972, 975, 982, 985, 986, 1005
- Spasowski Władysław**
(1877–1941), filozof, pedagog, ojciec
Romualda 957
- Sroczyński Tadeusz**
generał, szef misji polskiej w Komisji
Nadzorczej Państw Neutralnych w Kaesongu
705, 706
- Stadum Edward M.**
adwokat Mariana Zacharskiego 442, 699,
700
- Staggers Harley O.**
b. członek Izby Reprezentantów USA, polityk
Partii Demokratycznej 362
- Stajer**
189
- Stanisławski Stanisław**
dyrektor Departamentu Polityki Handlowej
MHZ 662
- Staniszewski Stefan**
dyrektor Departamentu Prasy, Współpracy
Kulturalnej i Naukowej, ambasador
w Londynie (od 7 XII) 11, 106, 149, 326,
327, 376, 379, 381, 418, 447, 469, 502, 517, 557,
581, 582, 599, 670–672, 679, 734, 752, 815,
890, 900, 901, 930, 931, 943, 1000, 1001, 1006,
1009, 1025
- Stawiarski Stanisław**
ambasador w Ułan Bator 167, 168, 568, 569,
580, 607
- Stawiński Bronisław**
I sekretarz ambasady w Waszyngtonie 995
- Stawryło Henryk**
prokurator w Prokuraturze Generalnej 536
- Stein Joseph**
amerykański scenarzysta 530
- Steinhofer Klaus**
kierownik Departamentu Krajów
Sąsiadujących MSZ NRD 252
- Stern Eliahu**
pracownik Muzeum Bojowników Getta
w Izraelu 232
- Stirn Olivier**
wiceprzewodniczący Partii Radykalnej,
członek Zgromadzenia Narodowego Francji
571

- Stoel Max van der**
minister spraw zagranicznych Holandii
(od 11 IX) 375, 1007, 1008
- Stoessel Walter J.**
podsekretarz stanu ds. politycznych USA
788, 914
- Stoiber Edmund**
sekretarz generalny CSU 110
- Stoph Willi**
premier NRD 856, 857
- Storms James G.**
amerykański kontradmirał, starszy członek
dowództwa ONZ w Wojskowej Komisji
Rozejmowej w Panmundżom 706
- Strauß (Strauss) Franz Joseph**
przewodniczący CSU, premier rządu
krajowego Bawarii 110
- Stray Sverre Thorkild**
minister spraw zagranicznych Norwegii
(od 14 X) 950
- Street Anthony**
minister spraw zagranicznych Australii
315–317, 757, 758, 897
- Strelec Ronald**
dyrektor Departamentu Europy Wschodniej
MSZ Jugosławii 170, 171, 983
- Stroba Jerzy**
arcybiskup metropolita poznański, członek
Komisji Wspólnej Rządu PRL i Episkopatu
Polski 888
- Ströbinger (Strebinger, Stroeibinger) Rudolf**
(Rudol)
zachodnioniemiecki publicysta 515
- Štrougal Lubomír**
premier Czechosłowacji 63
- Strumiński**
201
- Stryga Michał**
generał, pełnomocnik rządu ds. pobytu
wojsk radzieckich w Polsce 377, 378
- Strzelecki Jan**
doradca NSZZ „Solidarność” 406, 408
- Strzelecki Ryszard**
wiceminister handlu zagranicznego 264,
593, 602, 603, 846
- Strzembosz Adam**
sędzia, przewodniczący Komisji Zakładowej
NSZZ „Solidarność” w Ministerstwie
Sprawiedliwości, członek Prezydium
Krajowej Komisji Rewizyjnej NSZZ
„Solidarność” 505
- Stücklen Richard**
przewodniczący Bundestagu, członek CSU
109
- Sucre Figarella José Francisco**
ambasador Wenezueli (od 15 X) 116
- Suharto Hadji Mohamed**
prezydent Indonezji 319
- Sujka Bogumił**
stały przedstawiciel przy Biurze Narodów
Zjednoczonych w Genewie 177, 298, 447,
449, 460, 461, 524, 525, 575, 812, 838, 890,
909, 929, 940, 988, 989
- Sunao Sonoda**
minister spraw zagranicznych Japonii
(do 30 XI) 321
- Šundić (Sundić) Milika**
dziennikarz jugosłowiański 882
- Surmaczyński Jerzy**
konsul generalny w Lyonie 920
- Susłow Michaił A.**
sekretarz KC KPZR 215
- Suwiński Jan**
b. attaché ambasady w Vientiane 54
- Swirin Wasilij W.**
radca ambasady ZSRR 287, 288
- Symms Steven D.**
senator USA, polityk Partii Republikańskiej
110
- Szablewski Kazimierz**
radca ambasady w Rzymie, szef Zespołu
ds. Stałych Kontaktów Roboczych ze Stolicą
Apostolską 25, 26, 38–40, 526, 853, 860,
868, 869, 871, 885, 886, 899, 900, 978
- Szaciłło (Szaciło) Tadeusz**
generał, zastępca szefa Głównego Zarządu
Politycznego WP, członek Komisji
Ideologicznej KC PZPR 662, 1003
- Szamiir Jicchak**
minister spraw zagranicznych Izraela 497,
498, 528
- Szczarański Anatolij (Natan) B.**
dysydent radziecki, skazany w 1978
za zdradę państwa 781
- Szczepański Maciej**
b. przewodniczący Komitetu ds. Radia
i Telewizji 106
- Szelachowski Tadeusz**
minister zdrowia i opieki społecznej 577

Szewczyk Kazimierz
radca ambasady w Pradze 752, 835, 990

Szewczyk Zdzisław
dyrektor Departamentu III, ambasador
w Meksyku (od XII) 35, 130, 360, 399, 429,
450, 502, 530, 552–554, 625, 626, 765, 818,
902, 980, 1024

Szilágyi Szabolcs
węgierski korespondent radiowo-telewizyjny
630, 631

Szleper Eugeniusz
ambasador w Lizbonie 177, 298, 449, 575,
838, 890, 937

Szmydki (Szmydtki) Ryszard
działacz emigracyjny w Belgii 295

Szumowski Tadeusz
638

Szwarc Krzysztof
radca handlowy w Montrealu 766

Szymanowski Karol
(1882–1937), kompozytor, pianista 647, 751

Szymański Stanisław
radca, doradca (od 1 VIII) ministra
w Departamencie V 329

Szymański Zbigniew
I sekretarz ambasady w Wiedniu, zastępca
stałego przedstawiciela przy UNIDO 30–32

Szyszek Jerzy
radca ambasady w Moskwie 393, 486

Ś

Śliwiński Jan
ambasador w Hanoi 52, 54, 243, 577, 578,
580, 872, 873

Śliwiński Krzysztof
kierownik biura zagranicznego Zarządu
Regionu Mazowsze NSZZ „Solidarność” 582

Świtoń Kazimierz
członek Zarządu Regionu Śląsko-
-Dąbrowskiego NSZZ „Solidarność” 505,
508

T

Tagowski Janusz
radca ambasady, dyrektor Ośrodka
Informacji i Kultury Polskiej w Sofii 673

Talboys Brian E.
minister spraw zagranicznych Nowej
Zelandii (do 11 XII) 716

Talil
13

Tallar Marian
radca ambasady w Pradze (do 30 XI) 753

Tałyzin (Talyzin) Nikołaj W.
wicepremier ZSRR, stały przedstawiciel
ZSRR w RWPg 664

Taylor James H.
wiceminister spraw zagranicznych Kanady
818

Teitelbaum (Teitelbauh) Aaron
rabin 995

Tejchma Józef
minister kultury i sztuki, członek KC PZPR
194, 288, 464, 742

Terenyi Eva
węgierska dziennikarka 629

Terlecki Stanisław
szef rezydentury Zarządu II Sztabu
Generalnego WP, attaché wojskowy, morski
i lotniczy w Bejrucie 591

Tetelbaum [?]
645

Thalhammer Rudolf
przewodniczący Rady Narodowej
Austrii 675

Thatcher Margaret
premier Wielkiej Brytanii 125, 737

Thomsen Lillian
II sekretarz i wicekonsul ambasady Kanady
(do VIII), następnie referentka ds. Polski
i NRD w MSZ Kanady 559, 560

Thomsen Samuel B.
urzędnik w Departamencie Stanu USA 369

Tichonow Nikołaj A.
premier ZSRR 214, 215, 601

Tikriti Ibrahim Barzan at
minister stanu i szef Głównej Dyrekcji
Wywiadu Iraku 13, 14, 185, 186

Tisch Harry
członek BP KC NSPJ, przewodniczący
Wolnych Niemieckich Związków
Zawodowych 326

Titelbaum [?]
645

Tokarczuk Ignacy
biskup diecezji przemyskiej 26

Tokarski Lesław

kierownik Wydziału Prasy, Radia i Telewizji
KC PZPR 288, 633

Tomaszewski

380

Tomaszewski Leon

dyrektor Departamentu Kadr i Szkolenia
(do 5 XI), ambasador w Phenianie 891, 892,
1024

Tomczok Józef

radca ministra w Departamencie
Konsularnym 770

Tomizuka Mitsuo

sekretarz generalny Sōhyō 334

Topa Stanisław

wicedyrektor Departamentu Kadr
i Szkolenia 682

Torre Pio La

członek KC Włoskiej Partii Komunistycznej,
członek Izby Deputowanych 435, 436

Touré Sékou Ahmed

prezydent Gwinei 198

Trefgarne David

urzędnik MSZ Wielkiej Brytanii 900, 901

Trepczyński Stanisław

ambasador w Rzymie (do VIII) 128, 177,
184, 185

Trojanowski Henryk

radca ministra w Protokole
Dyplomatycznym 572, 573

Trojanowski Oleg A.

stały przedstawiciel ZSRR przy ONZ
w Nowym Jorku 830, 940, 962, 963

Trudeau Pierre

premier Kanady 94, 818

Truong Chinch

przewodniczący Rady Państwa Wietnamu
318

Trzepizur Eugeniusz

radca ambasady w Meksyku 429, 432, 438

Tuderek Grzegorz

przedstawiciel handlowy w Chicago 28

Tünnermann (Tunerman) Bernheim Carlos

minister edukacji Nikaragui 291

Tuovinen Matti

sekretarz generalny MSZ Finlandii 855

Turbański Stanisław

dyrektor Departamentu V 80, 81, 83, 85,
121, 122, 126, 139, 140, 172, 185, 186, 300,
301, 527, 529–532, 659, 754, 804, 807, 1024

Türkmen (Turkmen) İlter

minister spraw zagranicznych Turcji 72,
74, 76, 77

Turkowski

szofer ambasady w Waszyngtonie 910, 915

Turski Jan

konsul generalny, radca ambasady w Kolonii
(do 3 XI) 394

Tyler Geoffrey

zastępca dyrektora Departamentu
Europejskiego Międzynarodowego
Funduszu Walutowego 712, 873

Tymiński Lech

radca handlowy w Sztokholmie 766, 1006

U

Uldanowicz Jerzy

wicedyrektor Departamentu Prawno-
-Traktatowego 536, 537

Ullmann Willy

radca ambasady NRD 252, 875

Ullsten Olof (Ola)

wicepremier i minister spraw zagranicznych
Szwecji 861, 862

Uniszewski Grzegorz

członek Prezydium Zarządu Regionu
Piotrkowskiego NSZZ „Solidarność” 304

Urban Jerzy

rzecznik prasowy rządu (od VIII) 1003

Urbaniak Andrzej

pracownik MHZ 14

Urbański Jerzy

przewodniczący Centralnej Komisji Kontroli
Partyjnej PZPR 660, 903

Ustinow Dmitrij

marszałek, członek BP KC KPZR, minister
obrony ZSRR 672

V

Van der Kun Joost

ambasador Holandii 516, 517

Vance Cyrus R.

b. sekretarz stanu USA 361

Verdeț (Verdet) Ilie

premier Rumunii 67, 68

Vetter Heinz Oskar

przewodniczący Niemieckiej Federacji
Związków Zawodowych, polityk SPD, poseł
do Parlamentu Europejskiego 690, 692

Villa Martín (Martin) Rodolfo

minister administracji Hiszpanii,
wicepremier (od 1 XII) 973

Voigt Karsten

polityk SPD 865

Vrhovec Josip

minister spraw zagranicznych Jugosławii
19, 21–23, 69, 170, 457, 458

W

Wajda Andrzej

reżyser 49, 116

Waldheim Kurt

sekretarz generalny ONZ 131, 132, 526, 666,
667, 811–813, 828–830, 939, 999

Walendowski Tadeusz

dziennikarz (od 1979 na emigracji),
przedstawiciel KSS „KOR” 403

Walentynowicz Anna

działaczka opozycyjna, współzałożycielka
NSZZ „Solidarność”, b. członkini Prezydium
Międzyzakładowego Komitetu Związkowego
w Gdańsku 219, 433, 493, 494, 513, 514, 516,
553, 587, 728

Walkowiak

18

Wallmann Walter

burmistrz Frankfurtu nad Menem 109, 786

Wałęsa Lech

współzałożyciel i przewodniczący NSZZ
„Solidarność” 78, 100, 102, 220, 230, 231,
243, 274, 294, 304, 333, 334, 336, 348, 360,
376, 385, 396, 401, 407, 417–420, 439, 444,
445, 449, 453, 474, 493–495, 507, 514, 535,
552–554, 557–559, 565–567, 570–572, 574,
581, 583, 585, 587, 588, 626, 627, 629, 649,
653, 665, 671, 674, 675, 677, 678, 683, 687,
693, 702, 728, 730, 748, 757, 760, 794, 822,
824, 848, 849, 858, 864, 878, 882, 886–888,
896, 897, 899, 904, 914, 917, 930, 931, 942,
966, 977, 1003

Wardecki Marek

dyrektor Gabinetu Przewodniczącego Rady
Państwa 546

Waszczuk Jerzy

sekretarz KC PZPR (do 16 VII), poseł
na Sejm 3

Wawrzyniak Andrzej

radca ambasady w Katmandu (do 11 X) 277,
279, 281

Wawrzyniak Waldemar

radca ambasady w Sztokholmie (od 15 VIII)
501

Wąclawski Stanisław

radca ministra w Departamencie V 122

Wądołowski Stanisław

wiceprzewodniczący Komisji Krajowej
NSZZ „Solidarność” 824

Webb John Robert

b. dyrektor Wydziału Rekrutacji w Biurze
Obsługi Kadr ONZ 934

Wegner Tadeusz

dyrektor Biura Tłumaczy 1025

Wehner Herbert

przewodniczący frakcji parlamentarnej SPD
426, 427

Weinberger Caspar W.

sekretarz obrony USA 364

Weiss Aharon

izraelski historyk 235, 239

Weiss Gerhard

wicepremier NRD, członek KC NSPJ 595,
856

Weizsäcker (Weizsaecker) Richard von

burmistrz Berlina Zachodniego 40

Wejroch

członek NSZZ „Solidarność” 408

Werblan Andrzej

wicemarszałek Sejmu, członek Prezydium
Ogólnopolskiego Komitetu FJN 65

Wernikowski

inżynier, pracownik przedsiębiorstwa
Budimex 577

Wesołowska Alicja

b. pracownica ONZ (UNDP), skazana
i więziona w Polsce za szpiegostwo 35, 666

Wesołowska Marta

dziennikarka „Polityki” 78

Weyman Karol

współtwórca Związku Wolnych Polaków
„Solidarność” w Australii 228, 927

Węgiel

1005

Wężyk Władysław

radca ministra w DPW KiN 592

Whittome Leslie Alan

dyrektor Departamentu Europejskiego
Międzynarodowego Funduszu Walutowego
712, 873

Wiatr Jerzy

socjolog, dyrektor Instytutu Podstawowych
Problemów Marksizmu-Leninizmu KC
PZPR (od 27 XI) 662

Wiejacz Józef

wiceminister spraw zagranicznych 60,
77, 85, 86, 130–132, 203, 209, 261, 263, 264,
293, 299, 304, 305, 337, 348, 376, 421, 444,
448–450, 484, 489, 623, 643, 644, 652, 653,
658, 666, 677–679, 689, 724, 741, 811–814,
829, 830, 843, 896, 909, 914, 915, 925, 940,
941, 946, 954, 962, 963, 985–987, 992, 1009,
1010, 1024

Wielikanowa Tatjana M.

dysydentka radziecka,
skazana i więziona 781

Wierzchoń Bolesław

radca handlowy w Caracas 114, 115

Wilgis Herbert E.

radca-minister ambasady USA 450–452

Willoch Kåre Isaachsen

premier Norwegii (od 14 X) 950

Wilski Krzysztof

I sekretarz w stałym przedstawicielstwie
przy ONZ w Nowym Jorku 497, 934, 935

Windelen Heinrich

wiceprzewodniczący Bundestagu, polityk
CDU 111

Wirowski Maciej

ambasador w Berlinie 5, 178, 325, 326,
379–381, 491, 514, 515, 575, 874, 890, 953

Wischnewski Hans-Jürgen

wiceprzewodniczący SPD, poseł do
Bundestagu 282, 284, 391, 392, 395, 396,
426, 427, 478–481, 690, 695, 768, 770, 865

Wiśniewski Edwin

ambasador w Limie 99, 733, 951, 1009

Wiśniewski Eugeniusz

wicedyrektor Departamentu V 132, 133,
229, 662, 663, 703

Wiśniewski Włodzimierz

ambasador w Helsinkach 128, 177, 298, 449,
575, 766, 838, 846, 855, 856, 890, 1006

Wiśniewski Włodzimierz

radca handlowy w Helsinkach 766, 1006

Witek Jan

ambasador w Nairobi 121, 122, 662, 663

Witkiewicz Stanisław Ignacy

(1885–1939), pisarz, malarz, dramaturg 486

Włodarczyk Waldemar

działacz polonijny w USA 974

Wöber (Wober) Otto Herman

obywatel turecki, dysponent spuścizny
po Michale Sokolnickim 117, 118

Wojna Ryszard

b. zastępca członka KC PZPR, dziennikarz,
publicysta 454

Wojtasik Władysław

ambasador w Pekinie 5, 177, 575, 839, 840

Wojtaszek Emil

b. minister spraw zagranicznych, ambasador
w Rzymie (od 8 VII) 263, 289, 298, 319, 361,
435, 436, 447, 449, 473, 475, 526, 527, 575,
682, 766, 838, 846, 871, 872, 878, 890, 943,
1006, 1009

Wojtecki Jerzy Stanisław

minister rolnictwa i gospodarki
żywnościowej 716, 765

Wojtkowski Mirosław

radca ambasady w Kolonii 149, 293, 426,
545, 620, 786, 790, 815, 881, 890, 917, 918,
1006

Wolf von Amerongen Otto

przewodniczący Komisji Wschodniej Izby
Przemysłowo-Handlowej w RFN 600, 601,
996

Woroncow Julij M.

ambasador ZSRR w New Delhi 124

Woroszyłow Kliment J.

(1881–1969), marszałek, komisarz ludowy
spraw wojskowych i morskich, komisarz
ludowy obrony, przewodniczący Prezydium
Rady Najwyższej ZSRR 257

Worow Nikołaj

pracownik Gosplanu 889

Woźniak Aleksander

konsul generalny w Mińsku 763

Woźniak Marian

sekretarz KC PZPR (od 19 VII) 660, 819,
835, 903, 904

Wójcik Andrzej

radca handlowy w Waszyngtonie 265, 666,
766, 1006

Wójtowicz (Wojtowicz) Wit

I sekretarz ambasady w Sztokholmie,
odmówił powrotu do kraju (we IX) 447,
500, 501

Wroński Stanisław

członek Rady Państwa, przewodniczący
Zarządu Głównego Towarzystwa Przyjaźni
Polsko-Radzieckiej 632

Wrzosowski Ryszard

461

Wujec Henryk

członek Komisji Krajowej NSZZ
„Solidarność” 220

Wujek Tadeusz

ambasador w Kopenhadze 137, 139, 177,
263, 285, 286, 298, 394, 447, 449, 575, 700,
701, 766, 838, 846, 890, 1006, 1009

Wyrzykowski K.

pracownik MNSzWiT 468

Wyspiański Stanisław

(1869–1907), dramaturg, poeta, malarz 612

Wyszyński Stefan

(zm. 28 V), kardynał, prymas Polski 25, 26,
39, 220, 256, 416, 433, 509, 869, 870

Wyzner Eugeniusz

dyrektor Departamentu Międzynarodowych
Organizacji, stały przedstawiciel przy ONZ
w Nowym Jorku (od 1 IX) 97, 315, 346, 446,
456, 460, 484, 525, 526, 623, 624, 666, 667,
811, 812, 830, 838, 869–871, 873, 939, 963,
999, 1009, 1025

X

Xiang Chongbu

chargé d'affaires ambasady Chin 337, 338,
591

Y

Yu Hongliang

dyrektor Departamentu ZSRR i Europy
Wschodniej MSZ Chin 338

Z

Zabłocki Clement J.

przewodniczący komisji spraw
zagranicznych Izby Reprezentantów USA,
członek Partii Demokratycznej 788

Zabłocki Ryszard

radca handlowy w Lizbonie 937

Zachariewa Maria

wiceminister spraw zagranicznych Bułgarii
673, 674

Zacharski Marian

oficer wywiadu, aresztowany, skazany
i więziony w USA za szpiegostwo 28, 29, 35,
442, 443, 666, 699, 700

Zaczkowski Stanisław

wiceminister spraw wewnętrznych (od X),
komendant główny Milicji Obywatelskiej
824, 903

Zagładin Wadim W.

zastępca kierownika Wydziału
Zagranicznego KC KPZR 841

Zakrzewski Rafał

dziennikarz, opozycjonista 78

Zaleski (Zalewski) Jerzy

minister spraw krajowych (do 29 XI),
minister bez teki w rządzie RP
na uchodźstwie 407, 490

Zamora Carlos

dyrektor departamentu MSZ Kuby 290

Zanetti Friedrich C.

ambasador Austrii 675, 785, 820

Zanussi Krzysztof

reżyser filmowy 673, 674

Zaręba Tadeusz

zastępca kierownika Wydziału Prasy, Radia
i Telewizji KC PZPR 435

Zawisza Jerzy

generał, po II wojnie światowej na emigracji,
działacz polonijny, prezes Stowarzyszenia
Polskich Kombatantów w Argentynie 453

Zborowski (Zborovsky) Eli

działacz żydowski w USA, przewodniczący
Amerykańskiego Towarzystwa Yad Vashem,
członek United States Holocaust Memorial
Council 232

Zembaty Maciej

poeta, satyryk, muzyk, tłumacz 287

Zeyer Werner

premier rządu krajowego Kraju Saary,
członek CDU 112

Zieliński Jerzy

wicedyrektor Departamentu I 60, 70, 104,
118, 170, 418, 419

Zięba Roman

I sekretarz ambasady oraz dyrektor Ośrodka
Informacji i Kultury Polskiej w Pradze 753

Zimmerman Krystian

pianista 293, 605

Zimianin Michał W.

sekretarz KC KPZR, b. redaktor naczelny
dziennika „Prawda” 654, 657, 661

Zimny Zbigniew

pracownik naukowy Szkoły Głównej
Planowania i Statystyki 618

Zubrzycki Jerzy

wykładowca demografii i socjologii
na Australijskim Uniwersytecie Narodowym
w Canberze, przewodniczący Australijskiej
Rady Etnicznej 166, 745

Ż

Żabiński Andrzej

członek BP KC PZPR (do VII), I sekretarz
KW PZPR w Katowicach 64

Żaczkowski → Zaczkowski Stanisław

Żebrowski Janusz

radca ambasady w Damaszku (do 13 XI) 80,
242, 345, 527, 531, 549

Żelazowski Zbigniew

I sekretarz ambasady w Bagdadzie, radca
ministra w Departamencie V (od 14 XII)
126, 527, 603

Żelechowski Tadeusz

naczelnik Wydziału Techniki
w Departamencie Łączności 634, 635

Żeliszawski Jerzy

radca handlowy w Islamabadzie 593, 688

Żiwkow Ludmiła

(zm. 21 VII), córka Todora, członkini BP KC
BPK, członkini Zgromadzenia Narodowego
Bułgarii 244

Żiwkow Todor

I sekretarz BPK, przewodniczący Rady
Państwa 244, 245, 372–374, 546, 601, 817

Żółtowski Jan

delegat rządu RP na uchodźstwie w Buenos
Aires 453

Żrałek Włodzimierz

dziennikarz, korespondent „Trybuny Ludu”
w Paryżu 493

Żyłkowski Tadeusz

radca handlowy w Hadze (od 19 VIII) 766,
1006